Anul X
nr. 499
4-10 octombrie 2002
20 pagini 7000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

VIZUALITATEA

GRATUIT

„Nu vedem bine decît cu inima. Esenţialul este invizibil pentru ochi."

ANTOINE DE SAINT-EXUPÉRY

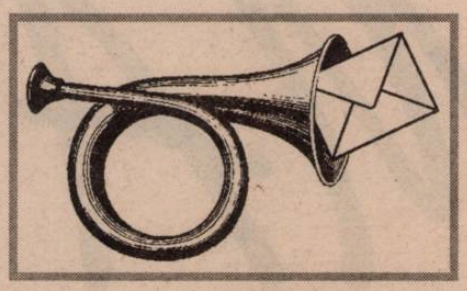

Nr. 494: *„Veşnicia s-a schimbat la sat“*

Statui vii pe un drum de ţară

Revin în reşedinţa judeţului după un tur de forţă în peste 20 de comune din-tr-un judeţ din nord-vestul Ardealului. Pentru trei zile, obligaţiile de serviciu m-au transformat într-un călător prin spaţiul rural sălăjean. Incursiune insuficientă probabil pentru a fi aşternută pe hîrtie, destulă însă pentru *a-mi culege* cîteva impresii (subiective) despre lumea rurală românească.

Constat că obligaţiile cotidiene m-au transformat într-un „orăşean autentic“ a cărui existenţă se desfăşoară exclusiv în mediul urban, iar satele, contopite în viteza mijlocului de transport şi fără identitate, au devenit loc de tranzit către alte oraşe. În consecinţă, sînt catapultat în mediul sătesc, iar trecerea este bruscă şi rapidă; păşesc acolo unde s-a născut veşnicia.

Constat, iarăşi subiectiv, că am intrat ca un profan într-o altă lume fără a-mi lua precauţiile rituale necesare. Simt cum mă aflu şi mişc într-un timp trecut al unei lumi, paradoxal, încă vie (e adevărat, vie în memorie – pentru urbanii postmoderni, dar şi prin locuitorii spaţiului rural). Încerc un ultim reflex cognitiv şi gîndesc la diminuarea spaţiilor în modernitate (îndrăznesc chiar să îmi amintesc relativitatea postmodernă a acestora), la faptul că distanţele parcurse sînt nesemnificative. Fără efect totuşi: mă aflu evident într-o altă lume (prima certitudine este fizică şi mi-e dată de simţul auditiv: impresionant de multă linişte). O lume despre care se spune că ar fi născut veşnicia şi care se desfăşoară într-o relativă încremenire. Precum un amator, excitat de părerea lui, şi bazîndu-mă doar pe observaţie îndrăznesc totuşi să privesc spaţiul rural ca fiind unul în pietrificare, cu pulsuri slăbite; un spaţiu încărunţit, cu vorbe frumoase dar îmbătrînite ce evocă alte vremi. E fascinant şi trist totodată. Nu poţi să nu fii cucerit de această lume, dar nu poţi să nu te întristezi cînd vezi că *viaţa* acestui spaţiu face loc veşniciei. Viaţa rurarului se pietrifică cu rapiditate, se metamorfozează într-un exponat dintr-un uriaş muzeu în aer liber ofertînd culturi apuse. A vieţui la ţară se conjugă la timpul trecut. Oamenii *s-au născut* într-un secol aparţinînd altui mileniu, amintirile lor evocă fapte care-*au fost*, locuitorii spaţiului rural *au înfăptuit*. Dăinuirea înfăptuirii cere prezent (numai prezent...?): agroturism, studiile antropologilor?

Îmi amintesc obiceiul egiptenilor de a-şi picta statuile, voind parcă să dea viaţă unor reprezentări înmărmurite, practică ce a atras de altfel multe ironii. Culoarea egiptenilor nu a reuşit să dea viaţă stîncii încremenite în veşnicia ei. Statuile egiptenilor au rămas vii prin expresia formelor date de efortul artistului; forma şi nu culoarea irisului pictat au străbătut veacurile. Statuile (printre altele) sînt legătura cu Egiptul antic, o lume încremenită, vie prin producţiile culturale. Nu mă abţin să nu fac o comparaţie între statuile egiptene şi lumea rurală românească. O lume a satului cu personajele, valorile, tradiţiile, ritualurile, mentalităţile, modurile de producţie, ritmurile de viaţă încremenite parcă în paginile interbelice ale romanelor româneşti; o fotografie ce evocă începutul secolului al XX-lea. Cu toate acestea, un tablou *încă* viu prin personajele care-l însufleţesc.

Am părăsit ruralul luînd cu mine oareşce semne de întrebare: care e natura fascinaţiei pentru locuitorii spaţiului rural? ce-ar trebui făcut cu această lume? o conservăm sau intervenim pentru alinierea/alienarea la lumea modernă?

Poate că lumea satului nu e atît de trecută pe cît cred. Recensămîntul 2002 a (sur)prins autorităţile române: tot mai mulţi români iau calea vieţii la ţară. E bine, e rău? Avem o lume rurală? Dar una urbană?

Cristian CURTA
student, Facultatea de Comunicare şi Relaţii Publice Bucureşti

P.S. La cît mai multe apariţii *Dilema*, indiferent de spaţiu.

Nr. 491: *„Muzici tinere“*

Pro „No Comment“

Mi-am cumpărat pentru prima dată revista *Dilema* săptămîna trecută şi am fost foarte dezamăgită. Sinceră să fiu nu am crezut că există asemenea oameni în mass-media (care în loc să ridice, denigrează valorile ţării noastre).

Sînt o mare admiratoare a formaţiei No Comment, formaţie a cărei versuri se regăsesc printre cele exemplificate de dumneavoastră ca fiind „tîmpite“. Măcar din respect pentru ceea ce reprezintă No Comment în România nu ar trebui să scrieţi versuri de ale lor ca fiind „tîmpite“. Recunosc faptul că nu e o formaţie foarte agreată, probabil şi pentru că textele lor conţin mesaje, iar piesele chiar au ritm şi melodie, dar băieţii fac ceva ce nu foarte mulţi din tînăra generaţie ar avea curajul s-o facă: se chinuie din răsputeri să educe singuri, de capul lor, un public „îndrăgostit“ de muzica de proastă calitate.

S-au afirmat atunci cînd piaţa muzicii româneşti era îmbîcsită de „genii“ care aveau şi pretenţii cu acel cuvînt – „muzică“ – al cărui înţeles îl cunosc vag.

Sînt prima trupă care a cîntat un pop-dance cu influenţe de muzică clasică, iar primul lor album („La noapte o să te... fur“) s-a vîndut în peste 40.000 de exemplare. În primul an de „existenţă“ li s-a acordate de către UCMR „Premiul pentru rafinament în muzica Tinerei Generaţii“. Una dintre piesele lor a fost aleasă slow-ul anului '99 de către postul de televiziune *MCM International*... probabil pentru că au versuri „tîmpite“, nu?!

Anul acesta au intrat la Festivalul de Muzică Uşoară Mamaia la secţiunea creaţie, piesa lor ocupînd locul doi din 120 de piese... probabil tot pentru textul „tîmpit“.

Spre deosebire de mulţi alţii, No Comment chiar cîntă şi în piesele lor se recunoaşte valoarea cultă a aranjamentelor muzicale (şi asta o spun criticii de specialitate)... nu cred că ar fi meritat asta din partea presei.

Românul este obişnuit să asculte un text şi să extragă doar ce i se pare că ar suna bine sau prost. Probabil, cu părere de rău, din aceeaşi categorie faceţi şi dumneavoastră parte.

Ţinînd cont că sînteţi o revistă de scandal (?!) e normal să deschideţi ochii publicului care digeră tot ce i se serveşte. Ar fi bine dacă aţi putea s-o faceţi şi în continuare, dar să ascultaţi tot textul înainte să puneţi ştampila de „tîmpit“. Încercaţi să ascultaţi textul piesei cu sufletul şi inima, pentru că dacă-l ascultaţi cu mintea... veţi avea de suferit.

La noi, în România, chiar sînt formaţii cu texte care conţin mesaje.

Ascultaţi-le... merită!

Anca TOMA
Tîrgu Mureş

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

La zi

Antiamericanismul

Stimată redacţie,

O întîlnire întîmplătoare cu un profesor pensionar şi fost şi decan la Politehnică (cu lucrări de specialitate în străinătate etc., etc.), o cunoştinţă veche, de familie, chiar, a făcut ca în mai bine de jumătate de oră să schimbăm impresii mai noi sau amintiri mai vechi. Totul pe un ton normal, lăsînd ca asupra acelor lucruri în care exista dezacord să se aştearnă o binevoitoare neconcludenţă. Bunăvoinţă la care te îndemna şi frumoasa zi de început de toamnă.

Atunci însă cînd a venit vorba despre SUA interlocutorul meu a schimbat registrul, oferindu-mi aproape pe nerăsuflate „argumente“ antiamericane. Şi nu dintre acelea care fac parte din scenariul numit democraţie („Democraţia nu este absenţa inconvenientelor, ea nu este decît cel mai mic dintre ele; nu este perfecţiunea, nu este decît cea mai accesibilă perfectabilitate (...) este sistemul lui ceva sau chiar al lui foarte puţin, al acelui puţin care întotdeauna este mai mult decît nimic.“), ci unele pe care le desconsiderasem de la început datorită primitivismului lor: cele încropite de Securitate pentru uzul comun. Adică pentru îndoctrinarea politică, dar şi la plecările lui în străinătate. Eu le auzisem de la un maior de grăniceri, reţinînd doar „inadmisibila creştere a ratei criminalităţii“, dar care nu ezita să se mîndrească că la el pe „fişie“ nu mişcă nimic. Această „nemişcare“ era realizată prin împuşcarea celor care îndrăzneau să-şi caute inalienabilul drept la fericire, fără ca ofiţerul nostru să realizeze că comite o crimă. Ei bine, supus acestui tir neobişnuit, am încercat şi eu să contraargumentez, trecînd peste „alienarea“ lukácsiană, şi invocînd argumente de bun-simţ: cum ar putea SUA să fie prima putere economică mondială fabricînd produse de proastă calitate şi mai ales armament (sic!)? Sau că totuşi SUA a fost prima ţară de pe mapamond în care, în urmă cu vreo 30 de ani, sărăcia nu a mai fost majoritară, aşa cum era la începutul acestei lumi... în toată lumea. La care mi-a răspuns cu o semiîntrebare: „parcă ai fi fost în State?“. Pentru că nu am fost, mi-am adus aminte de celebrul exemplu al lui Kant care şi-a petrecut întreaga-i viaţă în Königsberg.

Aceste „argumente“ lipsite de un minim de logică şi de orice bun-simţ aveau putere circulatorie prin faptul că cei cărora le erau adresate nu puteau replica. Dar că un intelectual, la 13 ani de la revoluţie şi la mai bine de 25 de ani de cînd au fost puse ele în circulaţie, nu se sfieşte să le folosească nerealizînd caracterul lor compromiţător prin imbecilitatea lor nativă, pentru a susţine un antiamericanism devenit încremenire, mi s-a părut un fapt greu de înţeles, iar maxima lui Saul Bellow: „Cînd nevoia de iluzii este mare, comori de inteligenţă pot fi investite în slujba ignoranţei“, prea blîndă.

Traian-Constantin NOVAC
Timişoara

N. red.: După ce a stat la televizor de-a lungul întregii zile de 11 septembrie 2002, corespondenta noastră Ioana Petrea din Ploieşti încheie astfel o scrisoare febrilă: „Îmi este ruşine de faptul că odată, în *Dilema*, am spus: «Nu mă impresionează nici americanizarea, nici America însăşi.». *Mea culpa.*“

Nevroza autumnală

Îmi tot spuneai că vine toamna şi nici măcar nu ştii ce panică ai declanşat în sufletul meu!

Ah, urăsc toamna!

Se spune că fiecare dintre noi se simte foarte legat de anotimpul în care fost născut.

Nu ştiu cît de adevărat este, dar ştiu sigur că eu, născută primăvara, mă deprim cumplit cînd vine toamna.

Şi cum să nu fie aşa cînd eu îmi simt şi-mi iubesc cu înflăcărare anotimpul, eu care sînt iubirea exuberantă şi speranţa începutului (ei, haide, te rog, linişteşte-te, sînt scrise doar pentru coloristica lor!) cum să suport eu uşor toamna?

Mi se pare mie sau toamna sîntem mai greoi, mai trişti, mai singuri – poate cei mai singuri din întreg anul. Ne ascundem sub aparenţe mai bine. Da, da, ajungi să fii foarte prudent cînd cauţi să înţelegi o persoană. Ştii ce-i mai haios? Te găseşti pe sine altfel toamna.

Şi plouă!! Sînt zile şi nopţi de ploaie mocnită de ai impresia că nu se va termina niciodată şi ţi se acreşte de atîta noroi! Da! Prea mult noroi şi peste tot!

Cam sumbru, ce zici?!!

Mi s-a tot recomandat să fiu obiectivă în ceea ce fac. Prin urmare, mă văd nevoită să admit că există şi zilele acelea frumoase şi încă însorite de toamnă tîrzie şi foarte golaşă. Da... liniştea aceea binefăcătoare sufletului şi mîngîierea caldă a soarelui...

Beah, beah! Le urăsc! Le urăsc cu desăvîrşire!

Ştii... e ca şi cum fetiţa tunsă băieţeşte, strîmbăcioasă şi zgubilie, gata oricînd să-şi facă un caraghioslîc doar pentru a gusta crema bucuriei de a rîde împreună cu sine, ar trebui să stea cuminte şi să suporte cu stoicism mîngîierile prea tandre, de amantă ofilită ale unei „şanse“ cîndva frumoasă, prea tîrziu acum de a sări în braţele lui Eros, prea devreme de a crede că „a fost odată“.

Mă vezi tu pe mine stînd cuminţică şi alintîndu-mă în braţele toamnei fără să-mi muncesc mintea pentru a reuşi să bag cîteva pioneze sub rochia acestei madame care mă dezgustă?

Pe mine, hmmmm?

Şi atunci cum îţi închipui că aş putea să nu fiu nervoasă şi să nu mă supăr, cînd, tu, cerul meu albastru îmi tot spui că a venit toamna şi e timpul să cresc!

Ah, îmi este aşa de ciudă, frumosul meu cer albastru cînd îmi spui că a venit toamna pe care o urăsc!

Anca Florentina MIHAI
pretty1@k.ro

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Numărul 500**
- **Sărăcia**
- **Ştiinţă şi conştiinţă religioasă**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Mic dicţionar al tranziţiei: *privatizarea*

Continuînd micul nostru dicţionar al tranziţiei, să aruncăm acum o privire asupra semnificaţiilor „privatizării" în mediul rural, mai exact, în cele cîteva sate în care ne-am desfăşurat ancheta.

Pentru 17% dintre subiecţi, „privatizare" este sinonim cu ***privatizaţi*** *(să fii privatizat; ăia care au un magazin, o cîrciumă* etc.). Privatizarea întreprinderilor de stat este evocată într-un număr mult mai mic de cazuri (4%). 15% dintre răspunsuri definesc privatizarea ca existenţă a unei ***proprietăţi particulare*** şi/sau ca o *afacere pe cont propriu (să ştie fiecare ce-i al lui; o conduci cum ştii, statul nu mai are treabă cu ea; autoconducere* etc.), fără alte implicaţii valorice de un fel sau altul. Un procent relativ ridicat de persoane (11%) leagă privatizarea de ***condiţii materiale*** şi astfel de o inegalitate a şanselor *(cine a avut bani atunci, s-a privatizat; cine are cu ce, se privatizează; dacă n-ai cu ce, cum să te privatizezi ?* etc.). Pentru un procent considerabil mai mic (4%), privatizarea necesită în primul rînd ***calităţi personale superioare*** şi nu doar resurse materiale *(să te ducă capul; să munceşti productiv* etc.). Pentru 4% dintre subiecţi, privatizarea evocă ***munca la patron***, aceasta putînd să fie valorizată pozitiv sau negativ. Pentru 6% dintre subiecţi, privatizarea înseamnă explicit ***inegalitate socială*** *(unu' e prea bogat, altu' prea sărac; ei se îmbogăţesc şi altu', săracu'...* etc.). Procentul comparativ cel mai mare de subiecţi (23%) exprimă explicit doar ***atitudini*** faţă de privatizare/privatizaţi, acestea putînd oscila de la respingere totală *(a fi un hoţ care se face om bogat; hoţie necontrolată; o golăneală* etc.) pînă la acceptare şi valorizare *(e bună, avem pîine, avem de toate, cînd nu era, aducea de la oraş).*

Răspunsurile la proba de limbă referitoare la termenul de privatizare aduc în prim plan o problemă centrală a „tranziţiei" şi anume apariţia diferenţierilor sociale, care generează, la rîndul ei, reacţii de toleranţă şi acceptare sau, dimpotrivă, de intoleranţă şi respingere a ceea ce este perceput ca o inegalitate socială. Dacă reinterpretăm din această perspectivă datele noastre, obţinem următoarea distribuţie a atitudinilor de acceptare sau refuz, implicit sau explicit, a diferenţelor sociale: 45% dintre răspunsuri exprimă un refuz sau chiar o condamnare a „inegalităţii sociale" produse prin privatizare; 20% dintre răspunsuri valorizează pozitiv privatizarea şi efectele ei, acceptînd, explicit sau implicit, diferenţierea socială pe care aceasta o poate antrena; 22% au o poziţie neutră în această privinţă (restul de răspunsuri nu sînt relevante din acest punct de vedere).

Dacă pornim de aici şi luăm în calcul doar poziţiile extreme, constatăm o diferenţiere puternică a subiecţilor din cele două categorii: vîrsta medie a „egalitariştilor" este de 56 de ani, doar 17% dintre aceştia avînd măcar o şcoală profesională sau liceu absolvite; media de vîrstă în cealaltă categorie este de numai 41 de ani, 56% dintre aceştia avînd măcar o şcoală profesională sau liceu absolvite.

Următorul răspuns poate rezuma destul de bine reprezentarea generală: „Să-ţi faci ceva care să fie al tău şi alţii să muncească pentru tine." Să faci ceva al tău (proprietate privată deci) e un lucru bun – dacă ai însă cu ce. Apare deci de la început ceea ce este perceput ca o inegalitate a şanselor. Ca alţii să muncească pentru tine – adică, răsturnînd perspectiva, să lucrezi tu pentru alţii – nu mai este perceput, de regulă, ca un lucru bun, cei cîţiva care valorizează „munca la patron" fiind toţi şomeri. Iar diferenţierea socială care rezultă deranjează pe foarte mulţi ca expresie flagrantă de inegalitate socială. ▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Strategii anti-Vadim. Pentru cine?

Ministrul Vasile Dîncu a lansat o nouă petardă politică: ideea unei strategii împotriva extremismului în general şi contra lui Vadim Tudor în particular. Privită de presă cu scepticism, comentată lapidar de preşedintele Iliescu în stilul propriu ambiguu-moralizator („A şti să ne ferim de extreme este o conduită de viaţă necesară pentru echilibrul social"), aruncată în derizoriu de premierul Năstase, tot în stilul caracteristic („nu există o asemenea strategie, sau cel puţin eu nu ştiu nimic despre ea, poate colegul meu ştie mai multe, dar mă îndoiesc), ideea nu pare a avea consecinţe. Rămîne însă o întrebare: ar avea efect o asemenea strategie?

Pentru a răspunde, ar trebui să identificăm ţinta unei asemenea acţiuni. Ascultându-l pe liderul PRM, e limpede că el vorbeşte pentru oamenii sensibili la ideea că Ţara şi Naţiunea sînt în pericol şi că democraţia de pînă acum a stricat ce era bun odată, aceia care ar fi dispuşi să accepte că „decît o democraţie bolnavă, mai bine o dictatură sănătoasă". Naţionalişti cu accente autoritariste. Apare aici o imensă problemă: simpatizanţii lui Vadim Tudor nu alcătuiesc un grup foarte distinct, nu pot fi izolaţi într-o încăpere unde să li se arate imagini de groază, cum făceau americanii după 1945 cu membrii Hitlerjugend, mai ales că la Vadim doar promisiunile sînt de groază.

Electorul PRM face parte din larga categorie a naţionaliştilor, care încă sînt majoritari. Alina Mungiu-Pippidi *(Politica după comunism,* Humanitas, 2002) a cercetat tipologii clasice de naţionalism, aşa cum se manifestă ele în România. A reieşit că în 2001 naţionalismul, în diferite formule, este dominant în societatea românească: 38,6% cred că „oamenii care nu vorbesc limba oficială nu ar trebui să aibă drept de vot" (naţionalism cultural); 52,3% că „nici o organizaţie străină, cum ar fi Uniunea Europeană, nu ar trebui să le spună românilor cum să-şi conducă ţara" (naţionalism xenofob); 44,6% că „există grupuri etnice în România care acţionează în mod constant împotriva interesului nostru naţional (naţionalism paranoid), iar 56,7% că „există părţi din alte ţări care ne aparţin şi pentru care ar trebui să luptăm ca să le obţinem înapoi" (naţionalism teritorial).

Cea mai importantă concluzie la care ajunge apoi autoarea: naţionalismul şi autoritarismul sînt strîns corelate, cei mai mulţi naţionalişti români sînt şi convinşi că „ţara ar fi mai bine condusă de un conducător puternic" sau că „este inutil să mai organizăm alegeri dacă ţara este condusă de aceiaşi oameni". Pe scurt, „naţionalismul post-comunist este asociat cu fatalismul politic, neîncrederea în lumea exterioară, frustrarea provocată de tranziţie şi neîncrederea în politică, toate acestea prinse în variabila de sindrom autoritar".

Comparînd procentele de mai sus cu cei 20% obţinuţi de PRM în alegeri, se poate spune că votanţii lui Vadim Tudor reprezintă mai degrabă un segment al majorităţii decît o minoritate distinctă. O analiză a celor care îşi declarau opţiunea pentru preşedintele PRM, din aceeaşi lucrare, arată că situaţia socială nu explică această opţiune, adică aceşti votanţi nu sînt nici cei mai săraci, nici nu sînt şomeri, ei provin din toate regiunile şi sînt vîrste diferite. Diferenţa este dată de caracteristici individuale, de convingeri, de zonă (oraşe afectate puternic de tranziţie). Cu alte cuvinte, cei mai frustraţi dintre majoritari, nici pe departe cei mai nervoşi dintre minoritari.

Din păcate, Vadim Tudor va rămîne multă vreme de aici înainte idolul unei mari părţi dintre românii care gîndesc în clişee. Important este ca farmecul său să nu facă victime şi printre ceilalţi, să nu contamineze restul acestei majorităţi. Iar acesta este rolul PSD. Electoratul său tradiţional este la fel de apropiat de modelul naţionalist-autoritarist. Peisajul nu este totuşi chiar atît de trist cum pare la prima vedere, Vadim nu este o fatalitate care spune românilor ce vor să audă şi care le va cîştiga oricum voturile la un moment dat. Peisajul e mai complex, tocmai pentru că naţionalism-autoritarismul se întîlneşte într-un spectru mult mai larg decît votanţii lui Vadim.

În plus, există deja o strategie de succes anti-Vadim, aplicată în anul 2000, între cele două tururi de scrutin. Faptul că Vadim a crescut atît de puţin între aceste două tururi, cînd în mod tradiţional finaliştii îşi împart voturile celorlaţi, arată că ceva s-a petrecut atunci chiar cu această majoritate. Pe scurt, cred că a intervenit frica de schimbare. Hărmălaia produsă de liderul PRM, promisiunile voit ambigue, dar din care zgomotul de mitraliere se putea percepe, lupta cu toţi şi cu toate, chiar dacă puteau atinge zone sensibile ale mentalului popular au produs şi frica de o schimbare majoră, stîrnind conservatorismul primar al publicului. Sondajul Data Media de dinainte de turul doi arată că dintre votanţii lui Ion Iliescu doar 55% îl votaseră şi în primul tur, iar 36% erau simpatizanţi ai celor ieşiţi din cursă şi 9,5% nu votaseră în primul tur. În cazul lui Corneliu Vadim Tudor, 85,2% din votanţii potenţiali îl votaseră şi în primul tur şi doar 9,4% veneau de la alţi candidaţi, iar 5,2% erau nou-veniţi. Rezumînd, cred că doar frica a făcut ca Iliescu să cîştige în acele două săptămîni 45,5% din 70%, iar Vadim Tudor doar 14,6% din 30%. Ce a provocat această frică? Media amplificată de reţelele sociale, mult mai atente la politic decît în mod normal, atunci cînd e zgomot şi hărmălaie. Care nici măcar nu a avut o strategie propriu-zisă, dictată de undeva, ci doar o reacţie normală (provocată tot de frică?; am trăit atunci o sarabandă a fricilor colective?). Cu alte cuvinte, media şi-a făcut doar datoria.

În aceeaşi conferinţă de presă la care a lansat ideea buclucaşă, Vasile Dîncu a recunoscut şi riscurile unei atare strategii anti-Vadim, eventuale efecte perverse, dînd ca exemplu tot alegerile din 2000: populaţia nu a avut acces înainte de alegeri la mesajele extremiste şi s-a trezit deodată bombardată în campania electorală. Vadim Tudor spune aberaţii, împroaşcă mizerie în jur, dar dacă cei sensibili vor simţi că băiatului bun i se pun piedici şi nu e lăsat să le spună adevărul nu se va ajunge decît la victimizarea lui. Dacă şi sistemul juridic şi-ar fi făcut doar datoria în nenumăratele procese intentate acestui calomniator, nu mai era nevoie de nici o strategie specifică. Şi mai este o problemă importantă: credibilitatea celor care ar trebui să îl combată pe Vadim Tudor. Politicienii în general au o credibilitate scăzută în rîndurile publicului. Politicienii democraţi au credibilitate zero în rîndurile publicului extremist, iar cel mai larg, naţionalist, e suspicios din fire. O strategie proclamată ca atare nu ar furniza decît argumente pentru transformarea lui Vadim într-o victimă luptătoare pentru libertate. ▲

Sub înaltul patronaj al Preşedintelui României
Fundaţia Culturală Română şi
Societatea Japonia-România
organizează

FESTIVALUL JAPONIA 2002

● *9 octombrie, orele 18,*
la Fundaţia Culturală Română
Spiritul samuraiului – conferinţă despre „Bushido", urmată de demonstraţii cu săbii de luptă
● *10 octombrie, orele 19,*
la Ateneul Român
Concert de gală. Filarmonica „George Enescu", dirijor Yoichiro OMACHI, solistă Atsuko TEMMA, vioară
● *10 octombrie, orele 21,30,*
la Lăptăria lui Enache
Recital de chitară Choyou TANAKA
● *11 octombrie, orele 11,*
la Muzeul Municipiului Bucureşti
Vernisajul expoziţiilor de artă japoneză (chimonouri, artă decorativă din piele, pictură pe sticlă, caligrafie, Ikebana Sesshu)
● *11 octombrie, orele 20,*
la Teatrul Naţional, sala „I.L. Caragiale"
Marea colecţie Yumi KATSURA în România
În deschidere – recital de taiko (tobe japoneze) şi shamisen susţinut de grupul Rumei Daiko
● *12 octombrie,*
la Muzeul Municipiului Bucureşti
orele 10 – demonstraţii de Ikebana Kokusai, Ikebana Sesshu, Ikebana Kanno
orele 13 – Conferinţa „Chimonoul în tradiţia vestimentară japoneză"
orele 14,30 – demonstraţii de caligrafie.

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Dezsărăcirea

Înrudirea dintre dezsărăcire și deconstrucție nu este decît o aparență semantică. Deconstrucția nu are condiții restrictive, pe cînd dezsărăcirea presupune o condiție implacabilă: sărăcia. Impusă unei ample părți a populației, sărăcirea îndeplinește funcția istorică de a face cu putință îmbogățirea unei părți infinit mai restrînse a aceleiași populații. Viitoarele clase posedante se nasc din deposedarea necruțătoare a celor osîndiți să rămînă păgubașii înaintării către acest luminos viitor.

Situația nu putea fi lăsată să se degradeze în acest fel la nesfîrșit. Îndată după aniversarea celor 600 de zile de la instalare, guvernul a adoptat un document care poartă sugestivul titlu „Planul Național Anti-Sărăcie". Cutezătoarea inițiativă își vede motivarea în dezarticularea tot mai flagrantă dintre progresele macroeconomiei și decăderea constantă a microeconomiei – economia de coșniță. Procesul are aspectul unui slalom între două repere: creditele nerambursabile înșfăcate de stat și creditele nerambursate, calitatea de cetățean incluzînd-o pe cea de datornic către stat. Proporția celor săraci lipiți pămîntului s-a ridicat la cote arareori intersectate de autostrăzile vechiului continent.

Documentul nu se prezintă ca un simplu plan, el îi atribuie totodată caracterul de plan național. Caracterul național al combaterii sărăciei nu se poate justifica decît prin caracterul național al sărăciei pe care o combate. Național este drapelul, imnul de stat, poetul neamului, patrimoniul marilor creații, dar planul anti-sărăcie coboară acest caracter din sfera miturilor în cea a celor mai dezolante realități diurne: sărăcia. Sărăciei nu i se poate atribui un caracter național și dintr-un considerent statistic: în ciuda alarmantei sale extinderi ea nu afectează totuși întreaga națiune. Și în sfîrșit, dar nu în ultimul rînd, o dovadă evidentă că afișarea termenului „național" forțează nota a adus-o regizarea solemnității de lansare a Planului: în prezidiul reuniunii, alături de prim-ministru și de cîțiva membri ai cabinetului au luat loc reprezentanți oficiali ai ONU, ai Băncii Mondiale, ai Consiliului Europei, ai UNICEF. Aglomerarea unor asemenea instituții pe malul Dâmboviței nu se datorează compasiunii față de suferințele sărăcimii autohtone, ci efectelor trans-naționale ale enormului ei potențial destabilizator. Căci, cum zicea Marx despre proletariat, sărăcia nu are patrie. Pînă să se dumirească asupra Irakului, Occidentul face tot mai greu față asediului la care îl supune sărăcimea planetei, inclusiv cea din spațiul carpato-danubian.

Temperarea migrației către Vest reclamă temperarea mizeriei care bîntuie la Est. Fluxul migrației amenință să capete proporțiile unei avalanșe catastrofale. Guvernul român se implică în această dramă mondială pe care o disimulează sub calificativul de „național", podoabă a planului său de combatere a sărăciei.

▲

BARBURISME

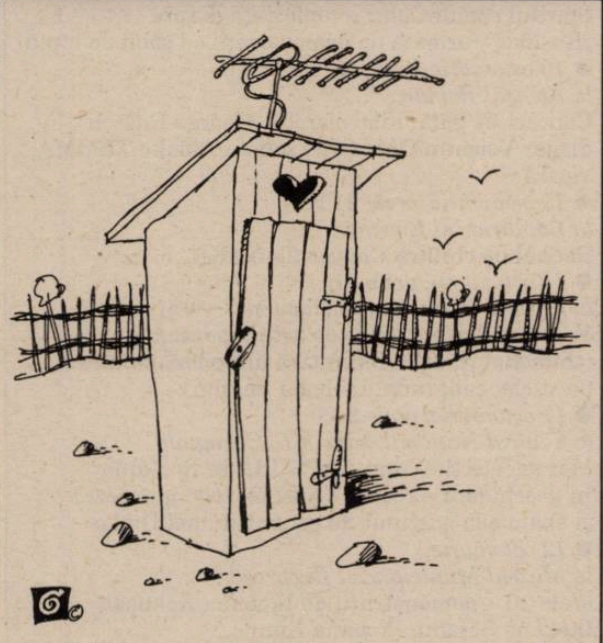

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Încrederea

Pe 26 septembrie, la conferința „Cum să ne asumăm valorile noii societăți", președintele Ion Iliescu a afirmat că presa este „un instrument al controlului pe care societatea trebuie să-l exercite asupra celor care administrează statul și instituțiile sale". Pe 27 septembrie, în cadrul aceleiași conferințe, premierul Adrian Năstase a rostit un discurs în care s-a referit, între altele, și la relațiile dintre putere și mass-media. „Nu trebuie să ne vînăm unii pe alții", a afirmat premierul, și a insistat asupra necesității unui parteneriat între politicieni și presă, în numele noilor valori care trebuie promovate în societatea românească. Pe 28 septembrie, William Maetzer, director executiv în NATO, a spus că serviciile secrete românești sînt pregătite profesional pentru intrarea în Alianța Nord-Atlantică, dar le-a criticat pentru lipsa de transparență față de mass-media. Pe 29 septembrie, în *Financial Times* a apărut un articol despre practicile unor ziare din România care șantajează marile companii cu campanii negative pentru a le obliga să cumpere spațiu publicitar, ajungîndu-se astfel la o presă făcută pentru interesele patronilor, nu ale publicului.

Nu există, desigur, nici o legătură directă între toate astea. Există însă o legătură de substanță, pentru că în aceste intervenții este vorba, într-un fel sau altul, despre rolul presei în democrație și despre relațiile sale cu puterea ori cu mediile de afaceri (adică cele două „centre" care pun în mișcare dezvoltarea societății). Stilul curent al presei de a reacționa față de putere a fost ilustrat chiar a doua zi după alocuțiunea premierului: n-am văzut nici o *știre* (adică o prezentare neutră și imparțială a faptelor și declarațiilor) despre ce a spus Adrian Năstase; în schimb, vreo trei ziare au reprodus cîteva fraze din discursul său „ambalate" într-un fel de comentariu puțintel ironic, puțintel malițios – în fine, o combinație între știre și „editorial", adică exact ceea ce, într-o presă profesionistă, nu se face. Practica amestecului între informație și opinie este încă destul de răspîndită în ziarele noastre și cred că are mai multe explicații. Uneori, poate fi vorba doar de necunoașterea regulilor și standardelor profesionale. Alteori, o anume doză de narcisism sau o trăsătură temperamentală a jurnalistului îl fac să „nu se poată abține" pînă nu plasează măcar un adjectiv din care publicul să priceapă că gazetarul „e d'ai noștri, din popor" și „combate bine". Se pare că adesea nici publicul (sau măcar o parte a lui) nu vrea informație nudă: vrea atitudine, vrea o presă care să „înfiereze" răul și să ducă mai departe lupta pentru mai bine. Există în mod sigur un segment al publicului care preferă să obțină informația deja prelucrată și care citește ziarele pentru *a se identifica* într-o anumită poziție deja formată: e mai comod decît să te informezi asupra tuturor faptelor și punctelor de vedere, să le cîntărești și apoi să tragi o concluzie singur, după mintea ta. Dar asta nu scuză neîndemînarea profesională a jurnaliștilor: publicul se formează în timp, iar presa are responsabilitatea de a contribui la formarea cititorilor în spiritul societății deschise: nu doar dintr-un spirit idealist, dar și pentru a-și asigura publicul de mîine.

Pe de altă parte însă, relația de astăzi dintre presă și putere este consecința lungului război de vorbe practicat în tranziția românească și a neîncrederii reciproce acumulate în timp. Ideea de *parteneriat* între guvernanți și mass-media e corectă în sine și funcționează în orice stat democratic. Or, la noi, așa cum impulsul primordial al unor ziariști este acela de a critica guvernul (oricare ar fi el) chiar înainte de a explica faptele sale, tendința multor politicieni sau a unor instituții ale statului este de a păcăli presa, de a vedea în orice critici (chiar în cele corecte și justificate) nu știu ce interese ascunse ori de a refuza colaborarea cu ziariștii. Ca să nu mai vorbim de numeroasele încercări de a „legifera" domeniul presei prin impunerea de restricții și sancțiuni. Pentru a face să funcționeze un asemenea parteneriat, e nevoie ca toată lumea să învețe regulile jocului democratic și să aibă în vedere în primul rînd interesele *publicului*. Ceea ce pe hîrtie sună bine și frumos, dar în practică nu se poate realiza atîta timp cît în societatea românească nu a fost asimilată acea valoare fundamentală pe care se sprijină și democrația, și economia de piață: *încrederea*. Ar fi foarte bine dacă măcar în relația dintre presă și putere s-ar instaura o doză mai mare de încredere: ar fi un bun exemplu pentru restul societății. Dar mă tem că, după ani de bănuieli și de priviri piezișe reciproce, e greu de făcut primul pas: nu se mai știe exact în terenul cui se află mingea. Nu-i nevoie însă de prea multă gîndire ca să ne dăm seama că nici jocul fără minge nu mai poate continua.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Fantasme vechi și noi (II)

Spuneam săptămîna trecută că Philippe Roger, în *L'ennemi américain*, reconstituie genealogia anti-americanismului francez, precizînd că la începutul secolului XX aproape toate stereotipurile anti-americane sînt deja puse în circulație. Temele principale sînt binecunoscute: Statele Unite – o țară fără istorie, fără tradiții și fără cultură, un popor de venetici, o natură ostilă, improprie relațiilor interumane, o lume obsedată de profitul imediat și de rentabilitate etc., etc. Ambasador la Washington în 1933, Paul Claudel scrie negru pe alb (preluînd un clișeu mai vechi) că în America, din cauza climatului nefavorabil, cîinii nu mai latră. Puțin mai tîrziu, în texte de o cumplită violență, Bernanos sugerează nici mai mult nici mai puțin că pe băncile tribunalului de la Nürnberg ar fi trebuit să se afle civilizația industrială americană. Sistem de echivalențe funcționînd și astăzi: de curînd, pe un post românesc de televiziune ce comemora tragedia din 11 septembrie, un cunoscut ziarist mereu încruntat declara că, după plecarea „bocancilor sovietici", ar fi cazul ca și „bocancii" americani să părăsească Europa ...

Istoria anti-americanismului românesc se confundă, pe o lungă perioadă, cu propaganda comunistă delirantă. Paralel, se consolida – în „România profundă" – o tenace ranchiună, Americii reproșîndu-i-se că „ne-a vîndut la Yalta" (la care va face ecou, simetric, Malta). Din mulțimea de texte anti-americane am ales, ca mostră, o carte din 1956 a lui Mihai Ralea, *În extremul occident*. Respectînd viziunea oficială, cartea aparține unui intelectual de anvergură și probabil, în ochii unora, credibil. Putem face acolo un inventar cvasi-complet al clișeelor anti-americane și, pe de altă, parte, ar fi interesantă punerea în paralel cu cărți recente, ca de pildă *Sclavii fericiți* a lui Ovidiu Hurduzeu. Așadar:

– un popor fără istorie și fără cultură: „Fuziunea omului cu pămîntul nu s-a putut face în America din lipsa de tradiție și istorie a unor locuri în care n-au locuit bunicii și strămoșii" (p. 75, citez după ediția de la ESPLA din 1956); în alt loc, vizitînd un parc natural cu arbori milenari, Ralea notează că „americanii, fără viață istorică, îi îngrijesc ca pe niște moaște sfinte" (p. 109);

– robotizarea, omul este sclavul mașinii: „Fabricația standard a oamenilor, în care nu mijește cel mai mic semn de sinceră personalitate, a obținut o serie de oameni «fantoșă», trași de invizibile sfori, cu mișcările identice și puține ale unui arlechin de tinichea" (p. 9; la Hurduzeu s-ar putea cita pasajul de la p. 93, cu omul „golit de substanță ontologică");

– uniformizarea, nivelarea: „De la Atlantic la Pacific aceeași bucătărie, același costum lansat în primăvară sau în toamnă, același film, același slogan" (p. 8);

– mîncarea americană – nesănătoasă și grețoasă: „Aerul e încărcat cu miros de *gravy* (sos de carne cu ceapă), de untdelemn, de alune americane și, ce e mai teribil, de cuișoare. Dacă la această compoziție olfactivă mai adăugați vaporii de benzină, aveți mirosul obișnuit al tuturor orașelor americane" (p. 14);

– mizeria extremă a păturilor defavorizate, cu imaginea uluitoare a negrilor care se bat, pentru resturi de mîncare, cu cîinii: „un vas de lături zvîrlite de la fereastra unui cargobot e disputat aprig de cîțiva negri înfometați, în luptă cu cîinii cartierului pentru bucățile de carne rămase printre deșeuri" (p. 18);

– murdăria: pe plajă, „se adună în movile coji de ou, schelete de pui, cutii de sardele" (p. 20); „Străzile sînt murdare, pline de hîrtii, de băltoace de petrol, de resturi de alimente azvîrlite pe undeva" (p. 90);

– subcultura: americanii nu citesc decît reviste cu poze, sînt incapabili să urmărească un text mai lung (p. 144);

– alienarea, lipsa relațiilor firești între oameni: în hoteluri, pretinde Ralea, nu te servește nimeni, degeaba suni, personalul nu vine niciodată, oricum hotelurile sînt murdare și inconfortabile (pp. 19, 78);

– violența, crima organizată: bandele de gangsteri se războiesc în plin oraș, după o confruntare într-un restaurant zeci de cadavre rămîn printre sfărîmături de mobilă și veselă, altă dată stîrvurile, mutilate, sînt zvîrlite pe stradă (p. 141; de apropiat cu „reportajele" din revista *Flacăra*, prin 1980 – îmi amintesc de un articol în care se spunea că, mergînd pe trotuar, riști să lovești cu piciorul un cap sau o mînă căzute din lăzile de gunoi);

– SUA = țara corupției și a bacșișului omniprezent (p. 105);

– SUA = țara dezastrului ecologic: „stepa fără sfîrșit nu e întreruptă de glas voios de ciocîrlie ori de țîrîit de greier. Pasărea n-are ce mînca, fiindcă insecta a fost, ca și musca, răpusă de un toxic" (p. 76).

Peste patruzeci și cinci de ani, Ovidiu Hurduzeu poate conchide, logic, că occidentalii sînt de fapt niște „«sovietici» eficienți și devitalizați care ne oferă cafea fără cofeină, smîntînă fără grăsime, bogăție fără bani, trai fără trăire, diferențe fără alteritate, femei fără feminitate, umanitate fără oameni, sclavie fără stăpîni, spiritualitate fără spirit".

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Din nou despre CPI

Nu cu multe zile în urmă, dl Romano Prodi spunea după o întîlnire cu prim-ministrul român: *„Tribunalul Penal Internaţional ţine de spiritul european, e o alegere etică pe care trebuie să o împărtăşim, altfel nu vom fi decît o piaţă comună, ori Europa e mai mult decît atît“*. Fiecare vorbuliţă a preşedintelui Comisiei Europene e adevărată şi e cît se poate de normal că Uniunea Europeană susţine fără echivoc activitatea nou-înfiinţatei Curţi. Nici un om civilizat nu poate fi împotriva ideii de justiţie universală, nici o persoană în toate minţile nu poate respinge ideea unei justiţii penale internaţionale şi nici un om cît de cît cultivat nu poate să reziste seducţiei unei asemenea idei. Există, însă, două întrebări foarte importante care se ridică în momentul în care trecem la ***real***-izarea acestui ideal. Prima întrebare este: sîntem în stare să aducem idealul în realitate fără să-i alterăm înălţimea? Şi a doua: ce preţ trebuie să plătim pentru realizarea acestui ideal?

La prima întrebare voi încerca un răspuns fără să alunec în filosofii dulcege spunînd ca orice trecere din *ideal* în *real* înseamnă o cădere şi o deteriorare, pe care spiritele pragmatice o numesc „ajustare“. În schimb, nu pot să nu amintesc că trăim într-o lume în care statul de drept, democraţia liberală şi respectul pentru drepturile omului înseamnă ceva serios pentru mai puţin de jumătate din guvernele aflate acum la putere. Nu pot să nu reamintesc că *aceste* guverne vor livra judecătorii Curţii. Tare mă tem că, luaţi repede, judecătorii veniţi din atîtea tradiţii juridice şi din atîtea colţuri ale lumii, vor aproxima foarte diferit răspunsul la o eventuală întrebare „ce este justiţia?“.

Pe de altă parte, nu ne-am despărţit de prea multă vreme de un secol în care reacţia comunităţii internaţionale sau, cel puţin, a părţii ei civilizate, în faţa unor indivizi precum Stalin, Pol Pot, Ceauşescu sau Idi Amin cu greu a depăşit limitele diplomatice. În faţa crimei duse la cote inimaginabile, lumea civilizată, inclusiv Europa marilor idealuri, a răspuns foarte tîrziu şi maximum cu note diplomatice de protest – atît a putut această parte civilizată a lumii să facă. Credem că lumea a evoluat prea mult de atunci încoace? Nu mai departe de aceste zile, comunitatea internaţională încă ezită între asigurările lui Saddam Hussein şi cuvîntul lui Tony Blair. Despre ce justiţie mai poate fi vorba într-o lume în care între cuvîntul lui Blair şi cel al lui Saddam Hussein se pune semnul egalităţii? Faptul că lideri politici importanţi ai occidentului civilizat nu ştiu, încă, dacă trebuie să-l creadă pe Saddam cînd spune că nu are arme de distrugere în masă sau pe Blair cînd spune că Saddam minte, mi se pare semnificativ pentru felul în care vor curge dezbaterile Curţii. Într-o asemenea lume vom aduce noi idealul justiţiei universale. Mi-e teamă că noi nu înfiinţăm o Curte Internaţională ca să condamne răul în forma celor patru crime pentru care Curtea e competentă. Noi înfiinţăm această Curte ca să dezbatem, să cîntărim cu grijă între Saddami şi Blairi şi să avem grijă să menajăm toate susceptibilităţile din lume. Curtea Penală Internaţională are toate şansele să fie un for al negocierilor, ori ceea ce o adevărata Curte trebuie să evite, şi mai ales o Curte penală, este tocmai aparenţa negociabilă a dreptăţii pe care o împarte.

La a doua întrebare, răspunsul pe care îl sugerez ţine, iarăşi, de realitatea lumii în care trăim. Preţul plătit pentru acest experiment poate fi destabilizarea lumii (amintesc felul în care cazul Pinochet a agitat viaţa democratică din Chile şi proiectez acest caz la scara lumii în cazul în care vreun fost preşedinte american sau rus va fi inculpat). Sau preţul plătit ar putea fi restrîngerea acţiunilor internaţionale a unicei superputeri, SUA. Mă tem că nu mulţi îşi dau seama ce s-ar alege de noi toţi într-o lume în care SUA nu şi-ar exercita rolul, chiar aşa discutabil sau blamabil cum o face acum. Gîndiţi-vă la o lume în care Miloşevici ar fi terminat limpezirea etnică în Kosovo, o lume în care talibanii ar fi fost încă la putere şi Al-Qaeda ar fi zburdat prin cîmpiile afgane bucurîndu-se pentru reuşitele acţiunilor teroriste, o lume în care traficanţii de droguri din America Latină cu adevăratele lor armate ar fi părăsit junglele şi ar fi condus guverne, o lume în care derbedeii deşerturilor ar fi manipulat, la vedere, rachete nucleare. Nu e o perspectivă prea încîntătoare, nu?

P.S. Nu pot încheia înainte de a-mi exprima revolta în faţa uneia dintre cele mai sfruntate minciuni din România ultimilor ani. Am văzut la televizor, cu ceva vreme în urmă, un senator, devenit de multă vreme o ruşine pentru ţara mea, spunînd că acest acord va permite soldaţilor americani aflaţi în România „să ne violeze fiicele şi nevestele şi să ne omoare copiii“ fără ca ei să păţească ceva. Curtea Penala Internaţională nu se ocupă de violuri, nici de omoruri şi nici de răpiri de neveste (vezi art. 5 şi urm. din Statut) – aceste infracţiuni rămîn în continuare în competenţa structurilor judiciare ale statului suveran. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

No, hai să mai stăm oleacă!

– despre oboseala victoriei fără efort –

Acum cîteva zile, doi parlamentari au propus ca o zi din noiembrie (nu mai ştiu care, în preajma *summit*-ului de la Praga) să fie declarată Ziua NATO. Cu această ocazie, Guvernul şi organele locale ar trebui să organizeze manifestări populare cum ar fi defilări, chefuri de stradă şi concerte. A, să nu uit ce era mai important: Ziua NATO e zi liberă! Propunerea vine într-un moment bun, cînd chiar avem nevoie de un simbol naţional uşor de înţeles, gata de explicat în numai cîteva cuvinte aliaţilor noştri potenţiali. Pe vremuri, Polonia se prezenta drept ţara Solidarităţii, iar Ungaria îşi lua cu mîndrie titulatura de patrie a reformei economice încă de sub comunism. O vreme şi pentru noi a mers să ne lăudăm cu Revoluţia, însă deja asta nu mai spune nimic despre stările de lucruri de astăzi. Noroc cu propunerea legislatorilor, care ne-a deschis ochii: sîntem *ţara lu' Ziua Liberă!* Asta e foarte uşor de explicat şi se poate constitui într-un mare avantaj în a promova România ca destinaţie pentru capitalul străin şi administratorii lui. Unde în altă parte din lumea asta mai găseşti aşa un neam dispus să se apuce de treabă imediat, adică imediat după o scurtă perioadă de odihnă, necesară în urma frămîntărilor care au dus la această decizie curajoasă? Experţii, sînt convins, vor aprecia noua sărbătoare şi vor scrie acasă, îndemnîndu-i pe colegii lor manageri să vină şi ei într-o ţară în care Crăciunul se termină pe la jumătatea lui ianuarie.

Apropo de Crăciun, sărbătoarea NATO din noiembrie poate fi folosită împreună cu ziua de Moş Niculae (nici ea încă nu-i liberă, dar lucrăm la asta...!) pentru a construi o punte de zile nelucrătoare care să ne asigure cam o lună şi jumătate de concediu naţional. Oricum, nu mai e mare lucru de făcut, odată ce, se ştie, în orice ţară NATO năvălesc imigranţii care se apucă imediat de treburile pe care nu vor să le mai facă localnicii. Or, la o adică, la noi sînt cam toate meseriile libere. Şi nici nu e nevoie de prea mulţi imigranţi pentru ca să ne luăm cu toţii *concediu de NATO-alitate*: şi-aşa nu mai muncim decît vreo cîteva milioane. Nu-i găsim pe ăştia în China? Ba bine că nu!

Îmi aduc aminte de un moment similar, la fel de istoric şi emoţionant, la fel de mişcător şi cu demonstraţii de stradă spontane: victoria CDR din 1996. Şi atunci am simţit cu toţii nevoia să ne luăm cîteva zile libere: în fond, nu mai aveam mare lucru de făcut odată ce venea la putere echipa care trebuia să rezolve, de una singură, toate problemele României, inclusiv lipsa de chef de treabă. Patru ani am stat şi ne-am uitat la ei, aşteptînd minunea. Cînd am înţeles că nu s-a întîmplat, i-am reales pe cei vechi, gestionari mai buni ai lipsei noastre de energie. Admiterea în NATO vine acum cu o speranţă similară. Şi, chiar dacă Bush n-are să ne ţină discursuri de genul „nu vă veţi mai sacrifica voi, ci elitele“, noi oricum luăm evenimentul drept o promisiune implicită de ajutor. Care, la fel ca şi în alte dăţi, duce imediat la convingerea că oricum ne pierdem vremea încercînd să ne ajutăm singuri.

Cei doi parlamentari care au venit cu ideea de Zi a NATO sînt, fără îndoială, bine intenţionaţi. Sigur, şi uşor retro în concepţia *show*-ului, care aduce, pe hîrtie, mai mult a 23 August decît a 4 Iulie. Însă dincolo de asta, ar trebui poate o altă echipă de politicieni care să facă planuri pentru ce se va întîmpla peste, să zicem, alţi patru ani. Adică în momentul în care vom descoperi că NATO n-a băgat căldură în Petroşani, n-a dat medicamente compensate, n-a ieftinit uleiul şi n-a arat nici toate suprafeţele destinate culturilor cerealiere. Altminteri, sigur că vom ieşi la defilare în noiembrie. Mai ales dacă găsim nişte bani de la buget pentru o agenţie de creaţie, care să ne scrie nişte slogane, ştii, colea! Să nu creadă americanii că improvizăm într-un asemenea moment istoric... ▲

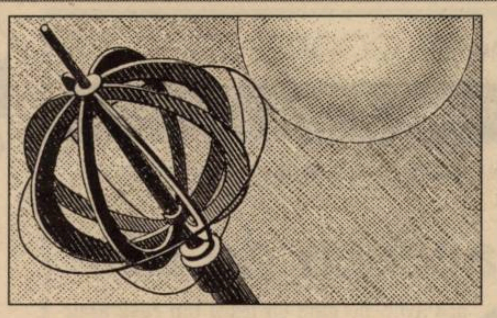

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Lovitură preventivă

Demonstraţiile împotriva declanşării războiului în Irak s-au desfăşurat, la sfîrşitul săptămînii trecute, tocmai în ţările unde guvernele susţin poziţia oficialităţilor americane – Marea Britanie, Italia, Spania – pentru a-i responsabiliza pe oficiali în faţa deciziei de a angaja ţara într-un război în care – după părerea lor – interesele proprii nu sînt ameninţate.

De cîtva timp, preşedintele Bush susţine cu încăpăţînare necesitatea unor lovituri preventive pentru înlăturarea de la putere a lui Saddam Hussein. După atacul de la 11 septembrie, acţiunea declanşată împotriva Afganistanului a fost un succes în lupta împotriva talibanilor, dar nu şi o victorie împotriva terorismului. Regimul de la Kabul a fost înlocuit, organele provizorii ale puterii funcţionează într-o ambianţă destul de confuză, noua construcţie politică democratică este permanent sabotată de actele de violenţă ale căpeteniilor războinice locale. Fiecare explozie, fiecare atentat dau apă la moară celor care susţin că efortul militar a fost disproporţionat faţă de rezultatul obţinut, redus de sceptici la ceea ce este indubitabil: unele femei au găsit curajul să lepede incomodul veşmînt tradiţional, impus de fanaticii Islamului. Organizaţia Al Qaeda şi-a păstrat structurile şi reţelele, şeful ei, Ossama ben Laden, trăieşte, simbol al pericolului gata oricînd să atace din nou.

„Nu mai putem permite duşmanilor noştri să lovească primii“ afirmă administraţia în documentul înaintat Congresului american, întitulat „Noua strategie naţională a Statelor Unite ale Americii“, înlocuind vechea strategie a ripostei, din timpul războiului rece. Din axa răului – Irak, Coreea de Nord, Iran – preşedintele şi consilierii săi au ales Irakul ca primă ţintă, justificarea fiind datele despre acumularea de arme chimice şi biologice, despre potenţialul nuclear, despre posibilităţile de transport ale acestor arme la mari distanţe. Informaţiile etalate public nu sînt convingătoare, nu doar din punctul de vedere al celor opuşi din principiu politicilor republicane ale administraţiei Bush, dar şi din perspectiva cugetelor oneste, fără prejudecăţi pro sau antiamericane.

În „Strategie“, Statele Unite îşi afirmă disponibilitatea de a lupta singure dacă apreciază că interesele lor specifice sînt ameninţate, evocînd în acelaşi timp datoria unei superputeri, a acestei superputeri, de a apăra peste tot în lume valorile democraţiei. Verificarea potenţialului militar din Irak ţine de eliminarea unei primejdii concrete şi tratativele duse pentru stabilirea condiţiilor de lucru ale grupului de inspectori ONU sînt menite să răspundă temerilor şi bănuielilor. Sub acest raport, organizaţia mondială are dotarea materială şi autoritatea morală pentru a impune o comportare raţională. Înlăturarea regimului lui Saddam ţine însă de alt tip de argumentaţie şi pare a fi determinată mai curînd de o altă viziune asupra pieţelor de hidrocarburi decît de imperativele unor idealuri politice.

În Irak, nu există o opoziţie internă destul de puternică pentru a lupta cu succes împotriva dictaturii. Singura ameninţare reală vine dinspre minoritatea kurdă, dar victoria ei ar duce la secesiune, în consecinţă majoritatea face zid în jurul lui Saddam. Democraţia nu este un proiect politic al lumii arabe şi musulmane, şi nu bombardamentele sau puşcaşii marini vor putea să-i demonstreze farmecele. Între scopul declarat şi cel despre care nu se vorbeşte există o evidentă discordanţă. Aliaţii tradiţionali ai Americii îi cer acesteia să obţină aprobarea Consiliului de Securitate înainte de a declanşa orice atac. Raţionamentul e confuz: dacă motivaţia raţională a războiului e fragilă, negocierile pe sub tejghea cu China, Rusia şi Franţa vor da, poate, legitimitate birocratică, nu legitimitate morală.

Pe de altă parte, cînd este un sentiment sincer, pacifismul se transformă într-o idee cu justificări valabile doar în democraţie, structură a cărei vitalitate este asigurată de tensiuni şi negocieri succesive între contrarii. În conflictul cu dictaturile – fie ele state sau organizaţii – nonviolenţa opusă violenţei nu face decît să-l încurajeze şi să-l stimuleze pe agresor. E adevărat că popoarele vor pace, dar de cîte ori intră în război, dau dovadă – toate – de o cruzime uimitoare. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Facerea de film

Dacă aveţi de gînd să ieşiţi din casă anul acesta de Halloween, nu uitaţi să ataşaţi şi un ecran de televizor la costumul vostru, ca să puteţi urmări filmul meu despre România, care va fi difuzat pe 31 octombrie, de Halloween, pe PBS/Frontline. Şi mai spuneţi-le şi prietenilor să poarte costume cu televizor, sau cu burţi borţoase care să mascheze un televizor, sau peruci înalte cu televizor în vîrf, sau o cocoaşă cu televizor, la care să se poată uita toată lumea cînd trece pe lîngă purtător.

Această autoreclamă deşănţată vine din partea altfel modestului dumneavoastră cronicar pentru că atîta am muncit la filmul ăsta, încît vreau ca toată lumea să îl vadă. Întîi de toate, am avut de îndurat regimul draconic al unui regizor polonez al cărui stil de lucru face ca taberele de instrucţie ale puşcaşilor marini să semene a joacă de copii. De exemplu, după paisprezece ore de hingherit echipa cu reluări zdrobitoare ale aceleiaşi scene (cumpărarea unei franzele), i-a trimis pe toţi la culcare, sărind peste cină. „CINEMATOGRAFIA NU E ALIMENTAŢIE PUBLICĂ!“, a sforăit el. La încercarea timidă a unui cameraman, a replicat: „IMPOSIBIL! NU EŞTI BUN DE NIMIC!“. Săracul băiat s-a chircit ca un vierme căzut în saramură. Bine că nu mi-a spus mie asta, că l-aş fi strîns de gît. Ultimul care mi-a vorbit în felul ăsta a fost Giovanni, *padrone* la o pizzerie din Chicago, unde am lucrat preţ de vreo două zile. Mă încăpăţînam să fac pizza pătrată, nu rotundă şi, după ce mi-a mai dat o şansă, la livrări, a răcnit: „N-O SĂ SE ALEAGĂ NIMIC DE TINE, BĂIETE!“. Dreptu-i că îmi scăpaseră pe jos vreo paisprezece comenzi, cînd am căzut de pe bicicletă, dar mă aşteptam la ceva *marinara* pe răni, nu abuzuri verbale.

Se prea poate ca Giovanni să fi avut dreptate. Am părăsit acea slujbuliţă călduţă şi comodă numai pentru a ajunge, treizeci de ani mai tîrziu, să lucrez în ploaie, sub conducerea tiranică a unui despot polonez. Celălalt producător ne-a explicat că purtarea regizorului este rezultatul direct al instrucţiei primite la Academia de Film din Varşovia, în anii '60. Roman Polanski a mers şi el la aceeaşi şcoală şi a fost atît de afectat psihic încît nu a mai putut avea de a face decît cu copiliţe foarte tinere. Adulţii probabil că îi aduceau aminte de profesorii săi. Regizorul meu este foarte invidios pe Polanski, cu care a fost coleg la nu ştiu ce curs. Cel de sadism, cred. „DE CE O FI POLANSKI AŞA DE FAIMOS?“, se răstea el. „NU ERA DECÎT AL TREILEA ÎN CLASĂ!“ După care ne-a poruncit să ne suim în maşini şi să străbatem deşertul Dobrogei, pînă la marea cea mare, fără pic de apă la noi. Cînd am încercat să cumpărăm un pepene pentru a ne mai ostoi limbile ca iasca şi de acum vorbind în dodii, ne-a şuierat printre dinţi: „Dacă mîncaţi chestia aia, o să vreţi să vă uşuraţi, iar maşina asta n-o să oprească pînă cînd nu ajungem la destinaţie, cam în vreo zece ore!“. Revolta mocnea în sînul echipajului, dar n-am putut să ne-nţelegem cum vom scăpa de cadavru. Cameramanul voia să-i aruncăm leşul într-un cîmp de porumb scorojit, unde nişte cîini sfîşiau un cal mort. Celălalt producător a sugerat să-i plătim pe mardeiaşii ce-şi fac veacul prin holurile hotelurilor româneşti de stat să mi ţi-l bumbăcească. Era un tip amabil. Eu de-abia dacă am ridicat din umeri, spunînd „o să treacă şi asta“ şi am făcut o păpuşă dolofană din paie, care arăta foarte poloneză, şi am înfipt în ea un cui de vreo douăj' de centimetri.

După trei săptămîni de teroare cinematografică, am vizionat rezultatul. E grozav. Fiecare scenă este perfect încadrată. Imaginile sînt pline de sens. Cît chin îndurat, şi lucrul a ieşit fenomenal. Inexplicabil. Producţia de film este ca viaţa: o persoană poate să arate foarte bine pe dinafară, chiar dacă a făcut zece ani la gherlă, de serviciu la budă. Cînd o să-l vedeţi – 31 octombrie, de Halloween, PBS/Frontline – ţineţi minte măcar atît: că eu am suferit pentru plăcerile voastre vizuale.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Canadiene, iar (3)

Cum de-am băut trei beri

Luni 30 septembrie a.c. m-am trezit, dintr-o dată, în mijlocul unei zile libere. Am privit în jur, m-am uitat de vreo două ori la ceas – ziua tot liberă a rămas. Am ieşit din campus şi, după ce am traversat o pădurice şi vreo două străzi, am ajuns la *Café au Temps Perdu*, un bistro şic de pe *rue Myrand*, cu fotografii cu actori pe toţi pereţii. În interior mai erau vreo şapte-opt persoane.

M-am aşezat pe terasa mai mult pustie – din cauza norilor care ameninţau să cadă peste Québec, după săptămîni de vreme frumoasă. 19 ale lunii trecute, bunăoară: în timp ce temperatura medie a sezonului este, în statistici, de 17 grade, în acea zi de joi au fost 25,8 grade Celsius, şi pe plaja din Beauport lumea a făcut plajă. Recordul n-a căzut, totuşi: 28,9 grade înregistrate pe 19 septembrie 1946. Era mai cald la începutul războiului rece.

Cald pentru unii, rece pentru alţii. Două studii paralele, finanţate în 2000-2001 de *Statistique Canada*, au ajuns la concluzia că imigranţii sînt într-o stare de sănătate mai bună decît autohtonii canadieni. De exemplu, autohtonii sînt de cinci ori mai predispuşi la căderea în dependenţa de alcool (în treacăt fie spus, la preţurile de aici o beţie costă o mică avere). Imigranţii sînt, la fel, mai feriţi de obezitate şi tabagism. Opt la sută dintre cei născuţi în Canada au trecut prin diverse depresii, faţă de numai şase procente dintre cei veniţi de curînd; 59,6 la sută dintre imigranţi au suferit sau suferă de o boală, faţă de 65,2 la sută dintre cei născuţi şi crescuţi aici. Aşa că prima bere mică adusă de domnişoara de la bar am băut-o în sănătatea canadienilor.

De pe terasă, gîndul mi-a zburat spre localitatea de pe lîngă Vancouver unde un bărbat este acuzat de uciderea cu premeditare a 11 femei. Suspectul – Robert W. Pickton pe numele său – este de fapt bănuit de implicare directă în dispariţia a 60 de femei, de la începutul anilor '80 şi pînă azi – caz în care ar fi cel mai mare criminal în serie din istoria Canadei. Detaliul mai delicat este altul: corpurile persoanelor dispărute nu s-au găsit, iar Pickton era crescător de porci, pe care-i livra unor fabrici de alimente. Aşa că, teoretic, dacă ai făcut vreun *barbecue* prin Vancouver în ultimele două decenii ai ceva şanse să fii puţin canibal.

Mă veţi înţelege, aşadar, de ce am băut ce-a de-a doua bere în cinstea miniştrilor ceauşişti ai industriei alimentare, al căror salam măcar era cu soia.

Şi, pe cînd mă pregăteam să plec de la *Temps Perdu*, la masa de lîngă mine au poposit doi profesori din universitate. Ascultîndu-i fără voie în acea amiază de luni, mi-am adus aminte o importantă lecţie de viaţă (dna Aurora Liiceanu v-o poate confirma). Cică era odată invitat la Oxford un mare filozof. Sala conferinţei era plină, auditoriul numai ochi şi urechi. *Uitaţi, dragi studenţi, ce este viaţa* – a spus el ridicînd pe pupitru un borcan mare. *Punem aici trei-patru pietre mari* – a zis el şi le-a şi pus –, *aceste pietre sînt sănătatea, familia, cariera, proprietăţile dobîndite. Dar ele nu fac preaplinul existenţei. Aşa că pe lîngă aceste pietroaie mai încap şi alte pietre mai mici – acestea sînt bucuriile şi necazurile noastre, prietenii şi duşmanii, plăcerile, viciile şi virtuţile, marile victorii şi marile eşecuri. Dar nici ele nu umplu cupa vieţii. Printre pietrele mari şi mici mai intră şi ceva nisip – fiecare fir fiind o oră din viaţa noastră, cu gîndurile ei, cu temerile şi speranţele ei, cu fiecare tresărire a efemeridei care sîntem. Ei, ce părere aveţi?*, a încheiat el, în timp ce sala îl răsplătea cu aplauze şi ovaţii. Exact în acel moment din fundul sălii s-a ridicat un student mai hipiot, s-a apropiat de catedră şi, spre surpriza generală, a scos din buzunarele largi o sticlă de bere pe care a desfăcut-o şi a turnat-o în borcan, peste nisip. *Şi nu uitaţi, stimate profesor şi dragi colegi, că totdeauna mai este loc şi pentru o bere* – a spus el.

Spirit în care i-am făcut şi eu semn madmoazelei de la bar, care s-a apropiat de mine cu un zîmbet şi cu o bere, a treia.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Nimicuri

Stăm la masă şi vorbim despre femei. Ucunuţu se dă specialist, un epicurean liberal în concepţii. În anii obsedantului deceniu l-a surprins tuşichi în pat cu soţioara maiorului Kolea, rusul. Nimicurile vieţii. Istorii de odinioară care s-au strecurat în ritmurile acelea caraghioase ale melodiilor lui Cristian Vasile pe care le ascultam din obligaţii de gazdă, îngăduitor, amuzat, ca orice om cu solidă pregătire estetică. Realităţi de hîrtie, fantezii care caută să ia locul vieţii celei prozaice, cum ar fi sărbătoarea de rugă în satul rubedeniilor. Acolo, mergem la biserică, ne întoarcem de la biserică, toată lumea păşeşte agale, ghiftuiţi de hrană spirituală: unii discută, alţii tac, alţii dau din cap, alţii nu dau din cap, se miră şi trec, în salt greoi sau agil, peste bălţile din cale: Ucunuţu evită întotdeauna să meargă la biserică, mă ia de martor şi complice la abandonul lui, refuză politicos, se sustrage strategiilor impuse de octogenara sa soacră care caută să ofere o imagine cît mai triumfătoare familionului în scena mare şi complicată a satului. Ucunuţu mînuieşte paharul mărunţel cu dunguliţe roşii cu ţuică şi mă chestionează în legătură cu cuvîntul criogenie pe care l-a găsit în revistele lui de integrame, şi pe cînd mă apuc eu să explicitez, soacră-sa se agită responsabil, dă nepoţilor anafură din batistă, păşim spre casă, pe lîngă gardul ruinat al cooperativei de consum pe nume Centrocoop, alături un atelier închis de mult cu o firmă albită de ploi şi de soare pe care desluşesc anevoie sintagma „Arta meşteşugărească“.

Nimicuri ale vieţii şi istoria lor nebăgată în seamă. Plictiseala şi lenea te apucă deodată dimineaţa, cînd lucrurile cele multe năvălesc asupra ta, ai atît de multe de făcut, atîtea situaţii presante, trebuie să mergi în cutare şi cutare loc, trebuie să rezolvi, să ceri, să convingi, să obţii; numai verbe, niciunde la orizontul zilei nu se arată vreun substantiv pe care să-l treci în agendă, să-l scrii acolo ca pe ceva anume care merită atenţia şi zbuciumul tău cotidian, nici măcar verbe ale stării nu îşi au loc pe lista din agendă, doar verbe ale mişcării, ale agitaţiei, ale neastîmpărului, sînt aşa de multe (şi de mărunte) încît te apucă o stare substantivală, o încremenire, o paralizare te cuprinde, o lipsă de orice avînt; te înecă sfîrşeala, un nimic blînd, o surpare, şi deodată renunţi, nu mai vrei nimic, stai în fotoliu, este dimineaţă uşor noroasă de septembrie şi nu mai faci nimic, abandonezi, încerci să uiţi tot ce-ar mai trebui să faci, ai vrea să pleci undeva, să stai, să asculţi muzică, ceva intitulat *Violinkonzerte* se năpusteşte peste capul tău, peste aerul camerei, peste fotoliu, peste îndelunga şi nesfîrşit de calma ta aşteptare căreia mai bine abandon i-ai spune, mai bine înţepenire i-ai spune, eşti ţeapăn ca o urnă pe care o echipă de arheologi tocmai au descoperit-o într-un film documentar de la teve la care te uiţi absent şi tîmp. Apuci din inutilitate, din sfîrşeală, volumul de poezie al lui Edgar Lee Masters şi citeşti versurile următoare „Mintea mea era o oglindă: / Vedea ce vedea, ştia ce ştia“. Cum vine asta, îţi spui, cum era mintea lui Edgar o oglindă, cum anume se comporta ea în acest fel, te întrebi, în vreme ce *Violinkonzerte* se năpusteşte peste capul tău, nu te mai duci niciunde, nu mai rezolvi nimic, ai abandonat totul, stai tîmp şi gîndeşti prostii leneşe, încerci să-ţi închipui cum vedea mintea lui Edgar ceea ce vedea, cum ştia ea ce ştia, şi iarăşi te vezi în uliţă, departe, departe, tare frumos răsună, ca un *Violinkonzerte,* o locomotivă în depoul gării, peste grădini, în toamna aceea uşor noroasă de demult ce ţi-a fost adusă în memorie de asta de acum în care nu mai mergi nicăieri. „Nimic din viaţă nu-ţi e străin“, bolboroseşte Lee şi pe urmă se repede asupra ta cu versul următor: „...muncitori se învîrteau pe acolo făcînd pază“. Nu poţi para versul, nu-l poţi îmblînzi hermeneutic, el este aşa cum fotoliul este, aşa cum în copilărie banca din faţa casei era ea din scîndură groasă, vopsită verde, eu pe ea stăteam în vremea amiezii uşor înnourată de toamnă şi trecea o gîscă, trecea vecinul, trecea vecina, trecea un necunoscut şi din nou, o clipă, ca un *Violinkonzerte,* se auzea locomotiva aceea în depoul gării.

▲

Texte şi opinii de: Iulia BLAGA (critic de film) ● Mihai CHIRILOV (critic de film) ● Alexandra CROITORU (artist vizual) ● Florin CUPCEA (profesor de matematică, Chişinău) ● Matei FLORIAN ● Răzvan ION (artist vizual, editor al revistei „ARTPHOTO") ● Adrian MIHALACHE (profesor univ.) ● Eugen RĂDESCU (eseist) ● Corina RĂDULESCU (fotograf, revista „WHAT'S UP") ● Maria RUS BOJAN (artist vizual, directoarea Centrului Cultural SINDAN)

Argument

O imagine face cît o mie de cuvinte, dar are reputaţie proastă. Mă refer la vizualitate, adică la o formă de vizual (relativ) „recent": acela lăsat moştenire de invenţia fotografiei şi a cinematografului. Cîţi dintre filozofii români s-au aplecat asupra provocărilor aduse de această imagine în epoca modernă? Un Ralea scria despre cinema cam în acelaşi timp cu Walter Benjamin – dar el nu ne-a lăsat totuşi, din cîte ştiu, nici o „Operă de artă în epoca reproducerii mecanice"... Cît despre reflecţia (autohtonă) asupra fotografiei, ea este abia la început: revista Art-Photo *încearcă să-şi găsească un public.*

Astăzi, meditaţia filozofică serioasă include şi referiri la Imagine – fie că este vorba de cinema, videoclipuri sau publicitate. Un „curios sistematic" precum Barthes a scris una din cele mai frumoase cărţi despre fotografie – La chambre claire *–, pe lîngă eseuri subtile despre cinema. Un filozof precum Deleuze a dedicat cinema-ului două volume consistente:* L'Image-Temps *şi* L'Image-Mouvement. *O eseistă proteică precum Susan Sontag şi-a concentrat atenţia şi asupra filmelor, şi asupra fotografiei – căreia i-a dedicat o carte. Olivier Mongin, în cea mai cunoscută carte a sa –* Teama de vid, *apărută şi în româneşte la Editura FCR –, face dese referiri la cinema. Pentru Baudrillard, „recursul la imagine" este esenţial – fie că se referă la ea în volume, fie că „produce" el însuşi imagine ca fotograf... Şi nu amintesc, aici, decît numele cele mai celebre ale „noosferei" contemporane.*

Mi-a fost dat să asist, în cursul scurtei mele „cariere" de lector al Universităţii de Artă Teatrală şi Cinematografică, la un experiment neverosimil; un student (bun, de altfel), după un an de curs în care am încercat să analizăm importanţa Imaginii (Vizualităţii) în cultura actuală, a comis o lucrare a cărei concluzie era stupefiantă: filmele sînt grozave (rezum ideea), mecanismele de seducţie funcţionează perfect ş.a.m.d., dar Imaginea – totuşi, totuşi... – este periculoasă!! *Cum adică „periculoasă" (l-am întrebat), în sensul de drog? Cam aşa ceva, mi-a răspuns studentul; „trece prea rapid prin faţa ochilor, nu ai timp s-o analizezi, deci e un fel de spălare pe creier..." Sînt ideile tale?, l-am mai întrebat; uşor jenat, mi-a spus: „Nu, le-am găsit într-o carte a filozofului H.W...".*

Această vulgată intelectuală este departe de a fi excentrică şi nu este nici pe departe exclusiv autohtonă: „imaginea" Vizualităţii ca fast-food *cerebral poate fi întîlnită în multe texte, discuţii sau chiar filme! Departe de a minimaliza riscurile „supradozei" de imagine, ţin să remarc că ea este mai curînd urmarea unei proaste gestiuni a timpului, bulimiei, letargiei, digestiei precare – nicidecum Imaginii înseşi... Este efectul unui (semi)analfabetism vizual larg răspîndit – căci, în mod paradoxal, foarte puţini dintre cei ce privesc o imagine (statică sau în mişcare) ştiu cum s-o „citească": lipsa unei educaţii vizuale în şcolile noastre este direct răspunzătoare pentru această situaţie! De aceea, cred că „hipnoza" – invocată şi de Eco în motto-ul numărului precedent al* Dilemei *– are un antidot simplu:* vizualfabetizarea.

Mai interesante decît aceste discuţii datate despre „drogul Imaginii" mi se par două fenomene postmoderne. Unul se referă la ştergerea graniţelor dintre artele imaginii; astăzi, film, instalaţii, videoclipuri, fotografie şi publicitate locuiesc, uneori, acelaşi spaţiu al vizualului mediat. Îşi răspund, se întrepătrund. În mod – iarăşi – paradoxal, arta „înaltă" nu a fost marginalizată de cele „joase", ci preluată şi reciclată. Cultura populară (care este majoritar vizuală) a „scuturat" Muzeul de capodopere, transformîndu-le în produs: Gioconda pe pungi de plastic, David pe bannere publicitare, Picasso pe jacheta Yves Saint Laurent... Acest fapt este urmarea unei realităţi incontestabile: înainte de a vedea capodoperele cu pricina live, *la muzeu – în cazul fericit în care ajungem acolo! –, mai toţi le-am văzut –* deja *– în reproduceri... Dar – o spune foarte bine Maria Rus Bojan în articolul său – accesul la acestea (sau la produsele derivate) înseamnă pierderea esenţei (Benjamin o numea „aură"); este capabilă postmodernitatea să reinventeze o aură? – aceasta-i întrebarea...*

Şi – evident – dilema. ***(a. l. ş.)***

Corina RĂDULESCU

Ce vede fetiţa mea

Mama mea nu şi-a văzut mama, copil. Eu nu mi-am văzut mama, copil. Fetiţa mea, însă, m-a văzut în scutece. A avut , cu siguranţă, un sentiment curios cînd i-am arătat pozele cu mine bebeluş. Şi pentru mine e ciudat să am o poză de cînd nu mă ştiu şi în care, bineînţeles, nu mă recunosc. Un amic de-al meu are o poză (ecografie) cu copilul lui încă din burta mamei. Nu ştiu cîtă realitate încape într-o fotografie, nici cît adevăr, dar ştiu că emoţia pe care o poate stîrni impresionează definitiv anumite straturi ale memoriei noastre afective. Fotografiile pe care le fac eu nu sînt purtătoare de asemenea emoţii: ele trebuie să te facă să-ţi doreşti să cumperi, de la rochii, patofi, pufoaice, la clame de păr, acuarele, capsatoare, creme contra ridurilor şi alte lucruri folositoare.Nu ştiu cum, în pozele aşa-zis bune, toate acestea par mai frumoase decît în realitate. Iar dacă acest lucru se întîmplă şi cu cei care pozează, mai ales cu vedetele, atunci toată lumea e mulţumită.Există exigenţe şi convenţii de care ţine cont orice fotograf care răspunde unei comenzi, de la fotografia de nuntă şi botez pînă la uimitoarele fotografii din revistele de modă sau publicitare. După părerea mea, aceste convenţii îşi au rădăcinile în pictură şi vîrfurile în cinema, video, publicitate etc. E un circuit atît de intens între acestea toate, încît e de necrezut ca, deschizînd o revistă, să vezi ce n-ai mai văzut. Şi totuşi acest lucru se întîmplă deseori. Puterea combinatorie a imaginaţiei omeneşti pare inepuizabilă. Producem imagini cu gîndul la alte imagini, într-o realitate cotidiană foarte aproape de artefact, în care natura intră şi ea în joc după aceleaşi reguli de cadraj. Ce vede fetiţa mea, printre ramurile copacilor, cînd se dă în leagăn în parcul de lîngă bloc: un cap uriaş de femeie, cu un ochi verde şi celălalt albastru, cu limba scoasă; pe limbă, nişte mărgeluşe. Pentru ea, aceasta este realitatea, pentru mine este ca într-un tablou suprarealist. Multă vreme am crezut că în spatele unui bun fotograf stă ascuns un pictor care-i arată cum să vadă. Dacă fetiţa mea se va face fotograf cînd va fi mare, cred că pictorul ascuns în spatele ei nu prea va mai şti ce să-i spună. ▲

Iulia BLAGA

Elogiu vagului

Cînd am vorbit cu Alex. Leo Şerban săptămîna trecută, la telefon („Uite, scrie şi tu pentru numărul cu «Vizualitatea», să fie şi opinia unui critic de film"), am spus „da, da", fără să fiu atentă (îmi cer scuze) şi fără să aud prea bine. N-am înţeles decît că îl interesa dacă un critic vede un film cu aceiaşi ochi cu care îl vede un spectator obişnuit.

În primul rînd, eu nu mă consider critic de film. Sună prea pretenţios. Apoi, nu văd un film cu alţi ochi dacă scriu despre el. Ar fi absurd. Nu pot spune „Azi am să văd acest film cu ochi de critic, iar mîine, dacă o să fiu obosită, o să îl văd pe acelaşi, dar cu ochii spectatorului." Am o singură pereche de ochi, nu prea bună se pare, din moment ce trebuie să folosesc ochelari. Eu vreau (şi la asta mă gîndeam cînd vorbeam la telefon) să spun un lucru personal şi anume că de ceva vreme mă atrage foarte tare partea vizuală a lucrurilor. Adică îmi place la un film să arate bine (dacă e calofil, asta se simte şi îl descalifică). Dacă îmi e drag să-l privesc şi nu-mi bat capul cu ce spune, mult mai uşor e să înţeleg ceva din Mesajul lui. Prefer un film frumos unui film greu, în care sensurile sînt multe şi complicate, şi balastul ăsta te împiedică să te bucuri.

Această „plăcere vinovată" (sintagmă introdusă în „limbajul de specialitate" autohton de Mihai Chirilov) cred că mi-a venit în acelaşi timp cu o altă idee pe care am tot spus-o eu în stînga şi-n dreapta, dar nu ştiu dacă a înţeles cineva, chiar şi eu însămi: cuvintele, culorile, sunetele, imaginile pleacă de la o rădăcină comună. A existat un moment cînd ele erau nediferenţiate, cam tot atunci cînd masculinul şi femininul erau un singur lucru. Cred că se întîmplă să poţi la un moment dat percepe această rădăcină comună, că poţi să-ţi dai seama de la un moment dat încolo că toate artele sînt în esenţă acelaşi lucru. Cînd eram mică, puneam culori prenumelor oamenilor pe care-i ştiam şi culori peste cîntecele pe care le ascultam. Am citit apoi într-o carte despre cineva care a avut un fel de iluminare instantanee după care a început să vadă nu numai pictura, dar totul în jur în culori mai vii, de parcă i s-ar fi spălat ochii.

Probabil că dacă viaţa e azi mai rapidă şi mai haotică, timpul restrîngîndu-se tot mai mult şi modul nostru de a percepe suferă mutaţii importante. Greutatea tot mai mare pe care o acordăm vizualului merge poate de mînă cu consumarea instantanee a obiectului, cu epuizarea lui rapidă. Eu am ajuns (rău de tot) să prefer filmul unui roman. Prefer să citesc poezie, lucrări ştiinţifice, dar proză nu. E o boală de care nu reuşesc să mă lecuiesc, dovadă că îmi găsesc tot felul de scuze. De exemplu, de ce nu mi se spune ce fac personajele în răstimpul elipselor temporale? Unde se duc? La ce-mi ajută descrierile cînd nu pot să văd peisajul? În consecinţă, sar peste descrieri şi citesc dialogurile în diagonală, ca să văd mai repede ce se întîmplă.

Încerc să înţeleg: probabil că dacă văd un lucru, capăt siguranţa că el există. Dacă văd un film, îmi e mult mai uşor să-mi imaginez ce fac eroii în timpul elipselor. Privindu-i, îi iau în posesie. S-ar putea ca rapiditatea cu care ne consumăm viaţa şi nesiguranţa care vine de aici să ne ducă spre o nevoie de compensare inconştientă. Nu am încredere decît în ceea ce văd. E şi o lene mentală aici, nu neg.

De curînd am început re-aclimatizarea cu proza. Am citit *12 povestiri călătoare* de Márquez. Mi-au plăcut mai ales două, cea cu femeia adormită în avion, pe care naratorul o contemplă şi atît, şi cea cu copiii care înoată în lumina din apartament. M-am bucurat că am reuşit să văd printre rînduri, printre umbre.

De fapt, ce vreau să spun pînă la urmă? Că lucrurile sînt tot timpul şi peste tot amestecate (vezi fraza de mai înainte: vreau să spun ceva, scriind). Nu poţi citi o carte fără să nu vezi printre cuvinte, fără să nu-ţi scrii cartea ta. Nu poţi vedea o pictură care îţi place fără să nu vrei s-o pipăi. Nu poţi asculta muzică fără să vezi cum în tine sunetele dansează pe diferite scale şi capătă culori şi te poţi juca cu ele. Ne folosim de un sens ca să definim un altul şi asta face ca totul să fie interesant. (Cînd eram mică mai defineam un gust prin miros şi spuneam „Guma asta chinezească de şters are miros de gust de zmeură".). Lucrurile sînt vagi şi e foarte bine aşa. Altfel cum să te bucuri cînd vezi într-un film ca *In The Mood for Love* imaginea simplă şi complicată a unei şuviţe de fum de ţigară înălţîndu-se spre tavan? Adevărul e că la un film frumos şi sincer, uiţi că trebuie pe urmă să scrii despre el. Mai mult, îţi dai seama că orice ai face, oricît de deştept & spiritual & profund ar fi ceea ce scrii, va fi întotdeauna sub nivelul plăcerii avute de tine. Atunci te gîndeşti să te laşi de meserie. ▲

„Vraciul şi chirurgul se comportă ca pictorul şi operatorul cinematografic. Pictorul menţine în lucrările sale o distanţă firească faţă de realitatea dată, iar operatorul pătrunde adînc în textura ei. Imaginile pe care le obţin şi unul, şi altul sînt extraordinar de deosebite. Cea a pictorului este globală, cea a operatorului constă din fragmente multiple care, fiecare, are legile proprii. Pentru omul contemporan, imaginea realului oferită de cinematograf este infinit mai semnificativă decît cea a pictorului, deoarece reuşeşte să atingă acel aspect al lucrurilor care scapă oricărui aparat – ceea ce omul pretinde în mod legitim de la opera de artă –, şi asta numai din cauză că foloseşte aparate pentru a pătrunde, cît mai intens cu putinţă, în miezul însuşi al realului."

(Walter Benjamin,
„Opera de artă în epoca reproducerii mecanice",
în *Iluminări*, Idea Design & Print, 2002)

Eugen RĂDESCU

Între clip si videoclip

De ce un material tocmai despre videoclipuri? Arta vizualului are elemente mult mai atractive: fotografia, filmul, instalaţia sînt cu siguranţă mult mai incitante ca discurs.

Mi-am propus să vorbesc despre videoclipuri pentru că am fost „declarat", în cercurile intime desigur, un pasionat al acestora. Discursul meu va fi unul subiectiv, relativ dacă vreţi: sînt un pasionat al videoclipurilor şi îmi place să mă uit la ele ca la nişte mici filmuleţe care trebuie să-mi spună ceva. Ele sînt făcute să-mi spună mie, privitorului de cele mai multe ori indiferent, *Ceva*. Şocurile au fost însă de cele mai multe ori dureroase. Nu vreau să vorbesc aici despre ceea ce spune o melodie. Care este mesajul – tema – ei. Nu mă interesează versul şi ce exprimă el. Mă interesează imaginea. Succesiunea de imagini, de cadre, care formează un tot – videoclipul.

Din punctul meu de vedere, videoclipul este partea esenţială a promovării unui artist, al unui viitor „hit" sau al unei case de producţie. Este un fel de reclamă a artistului. Fenomenul de producţie de videoclipuri a căpătat o amploare deosebită în România ultimilor ani. Şi acest lucru poate fi un motiv care a stat la baza scrierii acestui material. Din nefericire, se dovedeşte de cele mai multe ori că videoclipul românesc nu este nimic altceva decît o imagine; o simplă imagine cu un pod, o barcă, „un mertzan", o femeie semidezbrăcată, sau cu un super macho. Şi toate acestea fără nici o legătură cu versurile sau cu linia melodică.

Un cîntăreţ nu mai este cu adevărat un cîntăreţ dacă este atras de ceea ce Sven C. Carlsson numea „exhibiţionism materialist". Acest termen evocă stilul personal, charisma, sexualitatea unui cîntăreţ, punînd accent doar pe aceste elemente, iar muzica, *sound*-ul rămîn undeva în spate, într-un plan secund, neactivat.

Receptarea unui videoclip de către un privitor neavizat se produce pe trei nivele, şi anume: instinctiv, inter-subiectiv şi/sau individual. Aşadar, videoclipul este un fenomen multidiscursiv, emiţător de mesaje către publicul larg. Privitorul este cel ce decide calitatea unui videoclip, supunîndu-l propriei judecăţi estetice. În materie de videoclipuri există două tipuri majore de abordare: este vorba, pe de o parte de *„performance clips"*, atunci cînd ideea unui videoclip este *show*-ul *live* şi, pe de altă parte, *„conceptual clips"*, videoclip care are la bază o idee, un concept (aici intră şi muzica electronică, cu un tip specific de videoclip de cele mai multe ori rezultatul tehnologiei computerizate.)

Există clar o diferenţă copleşitoare între ceea ce se produce „afară" si ceea ce se produce aici, în România, în materie de videoclipuri. Dacă pentru Björk, de exemplu, au lucrat o armată de artişti pentru a promova imaginea acestei cîntăreţe extraordinare, culminînd cu colaborarea cu Paul McCarthy, pentru Animal X, ca să iau un alt exemplu absolut la întîmplare, nu a lucrat decît un cameraman, probabil. Videoclipurilor româneşti le lipseşte însăşi imaginea, arta, mesajul. Ultimul videoclip al formatiei Candy stă mărturie. Ce legătură poate exista între dragostea pe care duduile o declară diverşilor feciori şi acei macho-luptători de gherilă insipizi care participă la o şedinţă de tragere?

Mă tenta să fac un top al celor mai tîmpite videoclipuri româneşti, dar.... Mă gîndesc că şi regizorii acestor clipuri trebuie să trăiască din ceva. Mă îndoiesc că vreunul din ei se poate considera un artist în materie de videoclipuri. Nu se poate vorbi de aşa ceva în România. Un videoclip românesc se poate rezolva cu 500-1.000 $, un prieten regizor şi un cameraman. Nici măcar casele de producţie nu-şi dau osteneala să-şi vîndă marfa.

Există, pe de altă parte şi un histrionism puternic în muzica românească. Fiecare cîntăreţ/cîntăreaţă tinde să-şi arate, prin videoclip, avuţia materială pe care o posedă sau pe care ar vrea să o posede. Pînă la urmă, la o privire atentă, se observă că videoclipurile româneşti nu sînt nimic altceva decît reclame: la maşini, la haine etc. Nu cred că există, şi aici aştept să fiu contrazis, un videoclip în care să nu apară o maşină luxoasă sau o haină pretenţioasă.. Mai nou, regina R&B-ului românesc (sîc!) apare în fiecare videoclip al ei cu noua sa achiziţie: ochelarii Christian Dior de 500 de euro.

Propun cîteva nume de referinţă pentru ceea ce înseamnă a face un videoclip de calitate: Björk, Sophie-Ellis Bexter, Radiohead, Garbage sînt doar cîteva nume care au dus videoclipul la rang de artă. Nu este cu siguranţă numai meritul artistului-interpret aici. Dar toţi aceştia reprezintă un punct de reper, o lecţie pentru calitatea vizuală a unui clip. ▲

„Memoria cinematografică aparţine unui public restrîns, şi doar ieşind din sălile de cinema devii un mit. Iar marile mituri – care se reînnoiesc din generaţie în generaţie – se construiesc abia după dispariţia fizică a idolilor; lucru valabil pentru Marilyn, Elvis şi James Dean.

Marilyn este americanca prin excelenţă, nu putea să se nască decît în Statele Unite. Se ştie că imaginarul american devine imaginar planetar. Marilyn este ca un *plot* de la Hollywood şi o ultimă încarnare a ceea ce este Hollywoodul.

Mecanismul care împinge tinerii de azi să-şi pună în cameră un poster cu Marilyn este acelaşi cu cel care-i face să mai asculte Beatles. «Magia» lui Marilyn ţine de capacitatea ei de a fi dezarmantă. Era irezistibilă fără a face nimic special, se oferea dorinţei publicului masculin printr-un dat intrinsec, care ţinea de propriul ADN."

(Alberto Abruzzese, sociolog)

Mihai CHIRILOV

Teama de MTVid

Teama de vid e titlul unei cărţi-eseu de Olivier Mongin care conţine cea mai frumoasă interpretare la *Marele albastru:* anume aceea că filmul lui Luc Besson din 1990 reproduce o experienţă toxicomanică a unui individ sedus de vid, de marele abis. Teama de MTVid este ceea ce a început să resimtă autorul acestui mic eseu după o supradoză cu videoclipurile româneşti nominalizate la premiile MTV Video Awards (al căror jurat a fost). Au fost, în total, 42 de bucăţi, destul de aiurea aruncate în 16 categorii, şi mi-aş fi dorit ca măcar vizionarea lor în flux continuu să se constituie într-o experienţă toxicomanică. În lipsă de altceva, e bun şi-un carusel ameţitor de imagini. Agresiv, exploziv, ilogic, caleidoscopic, dincolo de limita percepţiei vizuale obişnuite – pentru că m-am obişnuit să nu aştept cine ştie ce de la conţinutul imaginilor în sine. Dar nu: majoritatea autorilor de videoclip românesc sînt, din contră, încîntaţi de conţinutul vizual pe care-l varsă în creaţiile lor. Nici vorbă de narcoză indusă, de tipul celei din cel mai delirant şi mai bun videoclip românesc „ever", „Paranoia" al celor de la Paranoia. Neatacată, luciditatea consumatorului de clip românesc face posibile, măcar atît, tot soiul de statistici, observaţii, analize, paralele, unele mai delicioase/gratuite ca altele... Ce e mai bun în ele, de cele mai multe ori, este împrumutat din alte părţi. Unii o fac fără scrupule, dar cu o tehnică bine pusă la punct, alţii au candoarea celui care a descoperit focul. E ceea ce aş numi sindromul „Fata mea scoate limba". „Fata mea" – clipul celor de la Partizan, o colecţie de clişee cu glanţ, completată cu cabotinismul solistului, idioţenia versurilor şi precaritatea liniei melodice. Şi care cică ar avea şi coregrafie. „Scoate limba" – clipul viu colorat, caleidoscopic, al celor de la Mamelino, pentru o piesă-gag ce face cît un pufăit de *joint*. Pînă la un punct, e chiar amuzant să numeri cîte ţoale schimbă artistele într-un videoclip, de la o tăietură la alta a cadrului – de parcă ar şi însemna ceva. Sau să încerci să înţelegi de ce aceleaşi simt nevoia să-şi agreseze esofagul, încercînd parcă să-şi smulgă spasmodic capul de trup pe mai ştiu eu ce „beat" esenţial al piesei. Sau să constaţi că efectele speciale în clipul românesc se reduc la folosirea arcului electric, iar coregrafiile – la paşii săltaţi ai băieţilor de la Akcent. Sau să recunoşti, surprins, un cadru dintr-un film iranian de Kiarostami rătăcit într-un clip al lui Costi Ioniţă şi, mai mult, să nu ţi se pară deplasat – pentru că alăturarea manele-filme iraniene nu ţi-a părut nicicînd mai izbitoare... Chestiune de reţetă, minimalism (vizual pe de-o parte, audio dente, dar dublată de „clasa" muzicală a moldovenilor; „Într-o zi" – Class, care, pur şi simplu, arată bine; „În focuri" – Paraziţii, pentru riscul de face un anti-clip în care muzica e aruncată în surdină; „Cine e cu noi" – B.U.G. Mafia, pentru că rezumă deştept nivelul superior (luxul financiar şi amiciţia cu grei ca Doroftei) la care (s-)au ajuns băieţii care pînă mai ieri stăteau după blocuri; şi nu în ultimul rînd, „(Dez)orientat" – Omul cu şobolani, atins de fascinaţia pentru fluiditatea planului-secvenţă. Şi-atunci, de ce teama de MTVid (care trebuie înţeleasă ca un atac nu împotriva MTV-ului, ci a vidului din clipurile româneşti de pe MTV)? Pentru că şi frenezia amuzată cu care vînezi clipurile proaste creează dependenţă. Şi-ajungem aşa tot la o experienţă toxicomanică. Dar de ce „bad trip" ai parte, finalmente! Mai avem nevoie şi de iarbă – numai că trebuie s-o căutăm, deocamdată, prin alte părţi, nu acasă. ▲

Mic dicţionar de (video)extreme

„Black screen": Aceeaşi muţenie vizuală, de astă dată pe negru, în două versiuni: o dată ridicolă, într-un film portughez de Joao Cesar Monteiro, *Branca de Neve*, care adaptează basmul *Albă-ca-Zăpada;* a doua oară inspirată, în recenta contribuţie a mexicanului Alejandro Gonzales Inaritu la filmul colectiv dedicat evenimentelor de pe 11 septembrie. Se spune că imaginile vorbesc. În filmul lui Inaritu, sunetul arată.

„Blue screen": *Blue* de Derek Jarman. Ecranul e scăldat în albastru preţ de 76 de minute în care regizorul vorbeşte despre moartea prietenilor săi, despre propria boală (SIDA) şi pierderea treptată a vederii. Sună ca o piesă de radio, dar e cea mai vizuală piesă de radio făcută vreodată. (De altfel, *Blue* a fost transmis simultan de televiziunea britanică şi de un post de radio stereo.) E chiar binevenită această muţenie vizuală într-un mediu atît de saturat de imagine cum e cinema-ul.

„Derulare rapidă": trailer-ul la ultimul film al lui Brian De Palma, *Femme fatale*, mai bun decît orice film pe care l-a făcut De Palma pînă acum. Ce vezi, pe derulare rapidă: că-n el joacă Rebecca Romjin-Stamos şi că arată trăsnet, că-n el joacă Antonio Banderas care-o pune cu Rebecca, că e vorba de nişte bijuterii furate, că Rebecca poartă tocuri şi aleargă la fel de bine ca-n bascheţi, că totul se-ntîmplă pe fundalul festivalului de la Cannes şi cam atît. La capătul minutului în care ai putut urmări toate astea stă scris: „Tocmai aţi văzut ultimul film al lui Brian De Palma. Aţi înţeles ceva?" Nu mai mult decît trebuia: că Rebecca arată trăsnet, că o pune cu Banderas ş.a.m.d. Cele două ore ale filmului accelerate integral cît să-ncapă într-un minut promoţional menit să te facă să vezi cele două ore ale filmului la viteza normală. Riscantă mişcare – pentru că majoritatea va fi tentată să se mulţumească cu versiunea *speed!*

„Off": idila de-o noapte dintre Doamnă şi Monescu, „arătată" prin mutarea limbilor orologiului de la 23 la 5 dimineaţa – în *Trouble in Paradise*...

„Plan-secvenţă": începutul de la *Touch of Evil*, de la *The Player*, de la *Snake Eyes* (De Palma), finalul de la *Profesiune: reporter*, majoritatea clipurilor Massive Attack *(Safe From Harm, Unfinished Sympathy, Protection)* şi cîteva din cele ale lui Björk *(Big Time Sensuality, Hunter)*.

„Plan-secvenţă + Split screen": *Time Code* al lui Mike Figgis, experiment unicat, în care marele ecran e împărţit în patru ecrane egale, în care au loc patru acţiuni diferite, turnate simultan şi ale căror acţiuni converg la final.

„Ralanti": *In the Mood for Love*. Cele mai senzuale rotocoale de fum de ţigară care s-au ridicat vreodată în „tavanul" ecranului...

„Split screen": începutul de la *The Grifters*, de la *The Thomas Crown Affair* şi cîteva momente din *Grand Prix*.

Dancer in the Dark: „You haven't seen elephants, kings or Peru, I'm happy to say I have better to do... I've seen it all, there is no more to see." (**M. C. & a. l. ş.**) ▲

Maria RUS BOJAN

Contorul şi curcubeul

Lupta cu indiferenţa, această sintagmă mi se pare cea mai adecvată în încercarea de a defini starea paradoxală a civilizaţiei vizuale contemporane – starea de ireprezentabilitate.

Poate părea mult prea preţioasă această formulare dar, şi la o analiză mai superficială, reiese că excesul comunicării vizuale îşi are automat consecinţele sale. Nu cred că mai este nevoie să invoc eternul mit al societăţii de consum ca să explic această stare, dar, pe de altă parte, nu mă pot abţine să nu fac un comentariu pe marginea societăţii noastre, care se află de cîteva decenii încoace într-un permanent exces. Dorinţa de a reprezenta lumea cît mai plastic, vizînd o comunicare totală cu privitorul, a urmărit acelaşi excesiv algoritm, transformîn-du-se din dorinţă în competiţie deschisă, eliminîndu-se prin mediere multe din calităţile comunicării vizuale, aşa cum o înţelegem noi în mod tradiţional.

Îmi aduc aminte că nu demult, privind o pictură a lui Vermeer din Delft într-un muzeu din Haga, am avut revelaţia comunicării vizuale autentice nemediate. Am avut aceeaşi senzaţie ca atunci cînd, copil fiind, am văzut primul curcubeu. Uimire amestecată cu plăcere vizuală, bucurie intensă, dorinţa de a atinge culoarea transparentă, toate acestea mi-au întărit senzaţia că particip la o minune. O vibraţie de cîteva minute care s-a stins imediat ce am ieşit din nou în stradă, unde superbul portret apărea supradimensionat pe postere afişate din zece în zece metri. Mi-am repetat, atunci, că distincţia dintre realitate şi reproducere constă în calitatea vibraţiei, a emoţiei pe care ţi-o produce, iar o competiţie între aceste tipuri de reprezentări ar revela ceva asemănător cu diferenţa dintre femeia reală şi cea gonflabilă. Faptul că acel portret era la rîndul său o reprezentare a unui personaj real mă îndreptăţeşte să invoc, încă o dată, mitul lui Pygmalion, a geniului creator, singurul care poate conferi operei create viaţă, sau altfel spus putere de comunicare. Dar excesul publicitar, prezentarea redundantă, în cele mai ingenioase moduri, a acestor capodopere creează o veritabilă problemă de receptare, o problemă care marchează însă, aproape fundamental, cultura noastră vizuală. Cînd eşti anturat de prea multe imagini, ajungi să nu mai vezi în esenţă nici una – ochiul nu mai poate percepe toate semnalele vizuale ale reprezentărilor aflate simultan în competiţie. Se instalează în mod firesc indiferenţa sau starea de ireprezentabilitate – înţeleasă aici ca apoteoza tututor confruntărilor vizuale posibile. Or, în această stare de post-îngurgitare cel mai bun lucru de făcut este o siestă, nicidecum să-ţi dai cu presupusul despre ce este frumos sau urît, pozitiv sau negativ, puternic sau facil ş.a.m.d. Bombardamentul cotidian nu este, deci, o soluţie, deşi, ca mijloc de comunicare, este poate cel mai la îndemînă şi cel mai intens utilizat .

Ceea ce în opinia mea apare ca o problemă majoră este că tendinţa de privatizare a schimburilor simbolice a condus inevitabil la construcţii artificiale de sens, hibridul rezultat din amestecarea procesului ritual cu cel comercial fiind excelent prezentat şi reprezentat de civilizaţia vizuală contemporană.

Fenomenul de globalizare face ca procesul de standardizare a gusturilor – modelate de publicitatea excesivă – să devină unul universal, iar diferenţierea dintre mase şi elite să nu mai fie atît de mare. Masele acceptă resemnate simulacrele, în timp ce elitele plătesc bani grei pentru a-şi achiziţiona capodopere capabile să le producă emoţie autentică, dar împreună merg la film unde au parte de trăiri similare.

Dacă o imagine simulată, sau o reproducere, este uşor de receptat şi acceptat fără să se mai pună problema valorii lor reale, prăjiturelele virtuale nu ţin însă de foame şi asta obligă permanent la o revenire în planul realităţii imediate. Virtual, timpul poate fi sculptat, dar în planul realităţii noi sîntem cei modelaţi de timp, adevăratele sculpturi vivante cu probleme, cu dorinţe şi cu o enormă nevoie de comunicare.

Cum să ne descurcăm, deci să comunicăm, într-o civilizaţie a imaginii unde totul este simultan şi copie şi realitate, superficialitate şi profunzime, stabil şi efemer?

Oare nu este nevoie de o nouă ordine pentru a clasa aceste noi date tocmai pentru a defini ce este esenţial? Oare ce mai este esenţial? Aceste întrebări nu au cum să primească un răspuns imediat pentru că societatea însăşi, la nivel global, se află într-un proces de reconfigurare, de căutare a unei noi identităţi.

Pînă la primirea vreunui posibil răspuns, putem în continuare să asistăm relaxaţi sau agresaţi la toate permutările vizuale posibile, la fracturări de imagini sau scenarii după modelul clipului publicitar sau al altor modele cinematografice, la naşterea altor înţelesuri care, la rîndul lor, după acelaşi algoritm al consumului excesiv, vor deveni în viitorul imediat „clasice".

Comunicării fără limite trebuie să i se pună o stavilă morală care să spargă acest efect de preaplin, altfel va genera la rîndul ei non-comunicare şi, în această stare de non-comunicare, de ireprezentabilitate, un posibil remediu ar fi acela de a reîncepe comunicarea cu tine insuţi, pentru ca mai apoi să reîncepi comunicarea cu ceilalţi.

Mi-aş dori ca în locul reclamei ponosite pe care o văd zi de zi cînd vin la serviciu – imaginea unui contor de apă supradimensionat, cu inscripţia „plătiţi doar cît consumaţi!" – să fie orice altceva care să nu-mi aducă aminte de faptul că plătesc oricum mult mai mult decît consum. Dar şi mai cumplit este că acea reclamă îmi atrage atenţia zilnic tocmai pentru că nu mă menajează estetic. Nu pot să nu constat că imaginea contorului devine emblematică pentru problemele cu care ne confruntăm la modul real, şi redundanţa cu care conştientizăm aceste probleme reale, fără să luăm în vreun fel sau altul atitudine, are consecinţele pe care le ştim. Dar contorul a devenit pentru mine un simbol al neputinţei. Neputinţa de a înlocui această stare cenuşie cu starea de curcubeu.

Ce excentricitate!

Cluj, 27 septembrie 2002

▲

Florin CUPCEA

Search for: vizualitate + Chişinău *Go!*

Am introdus în motorul de căutare personal vizualitate + Chişinău, strîngeam material pentru articol. Dintre rezultatele căutării, linkul *matrioşca* mi-a atras atenţia. Am făcut „click" şi m-am trezit în scuarul dintre Sala cu orgă şi Teatrul Eminescu ţinînd în mînă o matrioşcă numai bună de dat cadou peste graniţă. Era o matrioşcă veritabilă, îmbrăcată ruseşte, rotofeie, cu bujori în obrăjori şi codiţe împletite în trei, dar nu ştiam încă la ce-o să-mi folosească. I-am scos cu grijă capul, următoarea păpuşă avea chipul şi bustul lui Marilyn Monroe, înăuntrul acesteia zîmbea strîmb Sinatra, următorul mă aşteptam să fie Kennedy, dar era A. Miller. În matrioşca lui Clinton ştiam sigur că trebuie să dau peste Monica, însă nu am avut curajul să-l decapitez pe Mao Zedong, de fapt nici nu mă interesează ce avea omul în capul său de lemn. Dacă nu eşti fan *Star Wars* sau vrei să-ţi baţi joc de vizualitate e destul să decojeşti matrioşca lui Darth Vader. Cînd începeam să cred că m-am rătăcit, dau de un Lenin din bronz de 30 de centimetri stînd între două icoane ortodoxe, Maria cu Pruncul şi Isus răstignit. Acestea erau aşezate pe cutia unui tv pe care se mai vedea scris „great colours, high contrast". *contrast* scris cu albastru şi subliniat era următorul meu link, care m-a dus direct în camera mea, unde totul este contrast. Sau „contrast is everything", mottoul orei mele preferate de pe MTV, înlocuit de curînd de către *provider*-ul ruso-american cu Mezzo, Atomic şi echivalentul său rusesc, Muz. Orice contrastează cu fundalul camerei dat de podeaua vopsită maro şi tapetul sovietic cu trei trandafiri roz şi un boboc multiplicaţi rombic la infinit: acuarelele cu Galileea şi deşertul Negev ale lituanianului Rozinas, afişul filmului *Hable con ella* (cu contrastul său intrinsec) şi, în hol, afişul de la TIFF (cu contrastul său de efect şi mesajul „ne vdm la anul, M."). Am fost inspirat să aleg link-ul *afiş*, am ajuns chiar în faţa Circului, unde pe un panou publicitar un poster înfaţişează un extinctor stingînd singur un foculeţ, deasupra căruia stă scris *„Nu vă jucaţi cu focul"*. Cu cîteva săptămîni înainte acolo era alt poster, cu un mesaj cel puţin dubios pentru un turist atent (care nu e din Transnistria, China sau Cuba): *„Preţuiţi pîinea"*, dedesubt o franzelă galbenă ca o pară pergamută. Peste tot în oraş o să găseşti vitrine publicitare care afişează două feluri de postere, ambele de o calitate foarte proastă şi aproape schematice. Pe fundalul unei inimi roşii o pată albastră mai mare (un bărbat) ţine de mînă o altă pată albastră mai mică (un copil), mai jos mesajul *„Sensul vieţii"*. Îmi închipui ce contrast subtil s-ar obţine dacă pe partea cealaltă a vitrinei ar apărea o reclamă la prezervativele Cool. Deasupra unui trandafir roşu stă scris cu albastru *„Bucuraţi-vă, prieteni!"*. Nu pot să găsesc contrastul potrivit la acest vag mesaj, poate un afiş cu PIB-ul pe cap de locuitor?

▲

Matei FLORIAN

Emil ca prelungire a mîinii mamei

„Să faci linişte cînd intri; să nu te zbîngui", şi mîna mamei o apucă pe cea a copilului aşa încît se vede de la o poştă că băiatul nu mai are nici o scăpare: va privi gînditor la picturi şi la sculpturi, la fotografii şi la instalaţii şi, cu mici excepţii aprobate de o strîngere de mînă, îi va plăcea totul. Cei doi se vor transforma astfel înăuntrul Teatrului Naţional într-un tablou viu – *Emil ca prelungire a mîinii mamei* – preumblîndu-se printre cele două etaje cu parter ale „Tîrgului Internaţional de Arte Vizuale".

(Alcătuire compoziţională

I. Prim-plan: mama – ochelari, 39-40 ani, privire atentă, ostentativ intelectuală, mîna stîngă-spate, mîna dreaptă-Emil; Emil – blond, 6-7 ani, privire atentă, ostentativ intelectuală, mîna stîngă-spate.

II. Fundal:

a) grup de străini, carneţele în mîini, cetăţenie engleză; intelectuali între două vîrste, 3-4 bărbi; privesc luare aminte una bucată tablou abstract: *this is life or sense of life*, spun ei (vedem bula cu propoziţia); tabloul: culori învălmăşite, mult negru şi puncte negre;

b) gardieni, prezenţe statice, gînditoare; se detaşează personajul mustaţă-pe-oală-haiduc-7-cai; arta îi transfigurează, ochi pătrunşi; în ei se citeşte: *noi nu mai sîntem gardienii, noi sîntem chiar creatorii;*

c) tata cu copilul bebe; bebe urlă, tata disperat;

d) cuplu: îndrăgostiţi, studenţi; el – ironic, plictisit, lipsă chef de a privi; ea – interesată, doctă, explică multe din ceea ce vede; semiarmonie;

e) grup de străini, carneţele în mîini, cetăţenie germană; intelectuali între două vîrste, fără bărbi; fascinaţi de un dinozaur de lemn (sculptură); încremeniţi pe vecie, exclamaţii guturale;

f) 4 fete în jurul unui tablou: „e o prostie lentila sau fanta asta; nu-i o prostie, nu-i nimic; un zero", în fine, 5 minute după: „incredibil, ia uită-te la lentilă acum, vezi; văd; şi plecam ca proastele" (privesc acelaşi tablou, uimire mută; cuvintele în bulă, firească);

g) Robert Bălan & Matei Florian la acelaşi tablou: curiozitate, schimbarea poziţiei de privit: stînga-dreapta, mai aproape-mai departe – nimic.

h) doamne, fără copii, triste, cu hîrtiuţe în mîini: *origami.*

i) multe sunete şi muzică: laitmotivul tîrgului obsedant: o trompetă (se văd note muzicale plutind veselе prin aer);

j) grup uniform, fără carneţele în mîini, cetăţenie română: „totul e minunat, bravo nouă că facem şi chestii d'astea; e bine; personal nu înţeleg toate chestiile, dar e frumos; nu le înţelegi că eşti prost; s-a uitat doar la poze şi la caricaturi; eu nu mi-aş cumpăra nimic, dar de văzut îmi place; am înţeles că se şi vinde, uite: nemţii ăia, sigur o să cumpere dinozauru' (cuvintele sînt împrăştiate sub formă de cuburi);

k) tablouri, sculpturi, instalaţii, fotografii, caricaturi, trăsnăi mov şi roşi, standuri sărace, nişte televizoare care nu arată nimic, un bar, totul încremenit într-o splendoare statică, vlăguită.)

Emil iese. Sare treptele Naţionalului două cîte două. Preţ neprecizat.

▲

Alexandra CROITORU

Obiectivul subiectiv

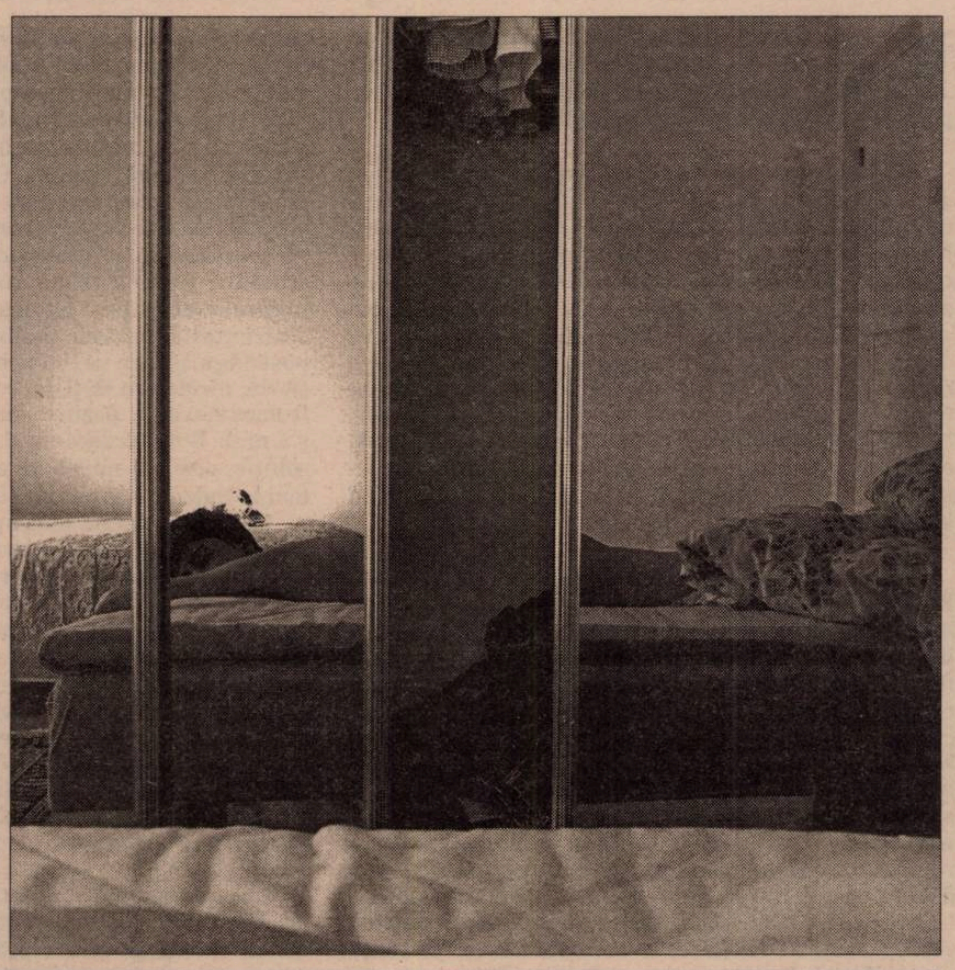

Răzvan ION

Fotografie/obiect/oglindă

Întotdeauna mi-am asumat un rol de martor vizual. Un martor partizan, nicidecum unul echidistant. Ca artist am preferat fotografia/video din motive de complexitate şi pentru că rolul de martor vizual partizan, supus influenţelor personale, este adorabil. Fotografia poate crea o frumuseţe ascunsă ochiului gol, lipsit de magia obiectivului care limitează şi decupează în avantajul utilizatorului care are un rol privilegiat. Pe de altă parte, mama avea dreptate cînd îmi reproşa că întotdeauna aleg calea cea mai complicată. Poate părea ciudat, dar cred că fotografia este mult mai elaborată decît pictura, spre exemplu. Poţi face tot ceea doreşti cu aparatul de fotografiat, dar numai ceea aparatul poate. Aparenta contradicţie a frazei aparţinînd lui Vilèm Flusser este explicabilă. Libertatea creativă a fotografiei este limitată, dar este mult mai eficientă. În pictură interpretarea o dai prin mijloace maleabile. În fotografie totul este limitat de tehnică. Evident că există avantajul unei adresări mai complexe, fotografia fiind superioară picturii prin mult mai vasta posibilitate de exprimare a eului, prin multitudinea de abordări posibile. Împrumut ideea lui Baudrillard şi spun că există un duel între aparatajul tehnic şi lume, dar şi o complicitate. Putem spune că fotografia a răsturnat viziunea asupra utilizării tehnicii. Pe de altă parte, au existat opinii mult mai radicale legate de rolul fotografiei raportat la celelalte arte. Spre exemplu, putem sugera, precum Man Ray într-o discuţie cu Marcel Duchamp: „Poate că, în viitor, fotografia va înlocui toate artele".

Deşi fotografia ramîne indisolubil legată de puterea aparatului, mulţi artişti au făcut o chestiune de onoare din a utiliza cele mai simple camere. Pentru a demitiza necesitatea unei tehnici avansate pentru fotografii conceptuale de calitate, Brandt, Bresson, Evans sau contemporanii Goldin, Araki, Billingham, di Corcia au realizat opere de artă remarcabile folosind aparate cu un design simplu, ori unele destinate amatorilor.

Fotografia este mod eliptic de a vedea realitatea. Realismul este unul dintre termenii asociaţi frecvent fotografiei. Dar realitatea este ascunsă, în fond. Imaginea este viziunea personală a artistului asupra realităţii ascunse. Finalmente toate artele contemporane au o legătură cu realismul. Poate fi considerată versiunea ideologică a realismului, uneori dictînd înfaţişarea eului în relaţia cu exteriorul, alteori autorizînd o relaţie agresivă cu lumea care se autocelebrează. Asaltul asupra realităţii şi subjugarea ei este o ambivalenţă recurentă pentru înţelesurile fotografiei. Chiar dacă luăm în considerare un angajament al fotografiei faţă de realism, acest lucru nu limitează fotografia la subiecte concrete, la ilustrarea formalistă, la imitarea realităţii aparente. Mai mult, aş spune că ea trece dincolo de real şi ireal, fals şi adevărat. „Forţa antropologică a imaginii se opune reprezentării bine temperate, ca şi oricărei viziuni realiste – ea păstrează ceva din iluzia radicală a lumii. Pentru mine o imagine fotografică este valabilă nu atît în termeni de calitate sau de conţinut, cît în termeni de fascinaţie pură. Ea se află mai aproape de chinurile reprezentării... Ea este imaginea cea mai pură şi mai artificială care poate fi întîlnită. Nu este frumoasă, ci mai rău." (Jean Baudrillard)

Un alt celebru scriitor şi teoretician, Roland Barthes, afirma: „Cu siguranţă imaginea nu este realitate. Este în esenţă un mesaj fără cod."

Despre funcţia estetică a fotografiei şi relativismul acesteia am mai scris. Nu pot decît să fac un sumar comentariu. Funcţia estetică este relativă la sistemul de referinţă. Actul de apreciere este esenţialmente iluzoriu. Putem remarca care a fost centrul reflecţiei estetice de-a lungul secolelor şi vom avea o fluctuare a sistemului de referinţă în funcţie de perioada studiată.

Opiniile artiştilor despre ce înseamnă fotografia sînt antitetice. Araki o consideră ego-expunere, Pohle un metacod, Goldin obiect-oglindă, loc privilegiat de dispariţie, pentru Serrano este realitate, dar într-o variantă mult mai puternică a acesteia.

Pentru mine tot ceea ce fotografiez îmi aparţine. Exercit o funcţie de luare în posesie. Ultimul meu proiect este unul regizat. Se referă la obsesia falică. La obsesia pentru dimensiuni. La fetişurile modernităţii. Nu simulez realitatea, o reprezint într-o altă viziune, una personală.

Fotografia este paradigma unei inerente, echivoce relaţii între ego şi lume. Cred că fotografia trebuie să îşi păstreze secretul, să sfideze orice asemănare, sa meargă să caute aiurea ceea ce vine de aiurea. ▲

© C. Manole

„«Artistul media» face trecerea de la mijloacele de expresie tradiţionale la cele experimentale, cum sînt video-ul sau instalaţiile. Pe de altă parte, focusul operei sale este chiar media. Artistul media creează cu sisteme de comunicare care sînt strîns legate de sistemele sociale."

(Antoni Muntadas, artist media)

Adrian MIHALACHE

Idioma universal

Pe desenul original al gravurii nr. 43 din *Capricii*, în locul inscripţiei prea des citate astăzi – *Somnul raţiunii naşte monştrii* –, Goya scrisese: *Idioma universal*. Limbajul iconic, credea el, este universal, căci nu cunoaşte bariere lingvistice sau culturale. Pe de altă parte, tehnologia reproducerii gravate permite răspîndirea aproape nelimitată a mesajului, aidoma celui vehiculat de cartea tipărită. Prietenii săi, intelectualii, îl susţineau, probabil, în această părere. „Ceea ce putem să dăm noi, scriitorii" – îl face Lion Feuchtwanger (în romanul său de bătrîneţe, *Goya sau drumul spinos al cunoaşterii*, foarte citit la noi prin 1959) să spună pe romanticul José Quintana – „este o castiliană îngrijită, care mîngîie plăcut auzul cîtorva oameni culţi. Însă creaţia dumneavoastră merge la inima tuturor". Mai mult, gruparea imaginilor într-un ciclu – cum era *Capriciile* şi cum aveau să fie *Dezastrele războiului* sau *Nebuniile (Disparates)* – introducea elemente de narativitate ca punţi de înţelegere peste abisurile enigmatice. De aceea, pictorul Agustin Esteve, elev şi colaborator al lui Goya, spune (cf. Feuchtwanger): „Foaia aceasta nu o înţeleg prea bine, încă nu. Dar le înţeleg pe toate laolaltă. Toţi trebuie să înţeleagă lucrul acesta cumplit şi binefăcător. Trebuie să înţeleagă. Zîmbi: *Idioma universal*".

Cred că Goya a început să se îndoiască asupra virtuţilor vizualităţii *sans frontières* ascultîndu-şi prietenii vorbind. Aceştia erau tineri nonconformişti, nemulţumiţi de marasmul unei societăţi în care frivolitatea şi obscurantismul formaseră un parteneriat bizar. Erau nişte franţuziţi, *afrancesados*, sensibili la ideile inovatoare venite peste Pirinei, aşa cum aveau să fie, cu trei decenii mai tîrziu, bonjuriştii noştri. Vedeau, în gravurile lui Goya, satira şi sarcasmul, le lăudau anticlericalismul. În portretele familiei regale, sesizau, cu delicii, doar caricatura. S-au îmbulzit în Calle de Desengaño să cumpere primul tiraj al *Capriciilor*, aşa cum s-au năpustit bucureştenii în Hanul cu Tei să pună mîna, în 1987, pe albumul de caricaturi al lui Mihai Stănescu. Goya, însă, ca orice individ complex, nu făcea parte doar dintr-un singur grup: frecventa aristocraţia, care avea părerile ei.

Multă lume se miră că regele Carlos al IV-lea, regina Maria Luisa, ducesele, granzii de Spania stăteau la coadă şi plăteau bine pentru ca Goya să le facă portrete corozive. Dăruind Majestăţilor Lor' primul tiraj şi plăcile de cupru ale *Capriciilor*, Goya căuta şi el, ca Pristanda, o protecţie, ceea ce nu l-a împiedicat să includă, provocator, printre planşe, necruţătoarea imagine a cochetei îmbătrînite: *Hasta la muerte*. Nu dorinţa morbidă de autoflagelare îi făcea pe aristocraţi să-i colecţioneze lucrările, ci gustul lor exersat prin frecventarea artei. Sătui de barocul care le invadase castelele, mefienţi faţă de neoclasicismul făţiş subversiv, erau, şi ei, dornici de noutate, pe care o doreau însă doar estetică, nu şi ideologică. Agreau picanteria şi, în arta lui Goya, apreciau extravaganţa, crezînd-o gratuită. De altfel, personajele portretizate de Goya sunt oricum, numai comune nu. Se vedeau, pe pînză, fascinante, indiferent că prin diformitate, vivacitate sau perversitate. Ele „vedeau", pur şi simplu, altfel decît liber-cugetătorii care-i contestau.

Dacă, în cadrul unei aceleiaşi culturi, diferite grupuri pot vedea diferit aceleaşi imagini, cu atît mai mare este clivajul dintre percepţiile aparţinînd unor culturi eterogene. S-ar fi putut întîmpla ca unele din foile *Capriciilor* să fi ajuns, puţin timp după publicare, în Ţara Românească de atunci, aceea „din vremea lui Caragea". Ce-ar fi putut vedea în ele cei familiarizaţi cu xilogravurile octoihurilor sau cu cele ale lui Picu Pătruţ? Amatorii de icoane pe sticlă ar fi regăsit în ele grotescul, dar ei căutau somptuozitatea vitraliilor, nu rigoarea liniilor. Ne-o putem imagina pe Domniţa Ralu citindu-l pe Rousseau, nu însă gustînd arta lui Goya. Atunci, de ce-ar fi limbajul vizual, mai mult decît textul, un *idioma universal*?

Ideea că vizualul este universal, pe cînd scripturalul este vernacular, vine din tradiţia Evului Mediu. Atunci, cînd manuscrisele erau închise în scriptoriile mănăstirilor, sculptura şi frescele făceau din biserici manuale *ad usum* analfabeţilor. Victor Hugo a marcat trecerea de la vizual la textual prin afirmaţia că *ceci tuera cela*, respectiv „cartea va desfiinţa catedrala". Cultura plastică putea foarte bine dori să educe, dar formele şi culorile erau acolo pentru a seduce. Cucernicii care înconjurau, în procesiune, Suceviţa, priveau arborele lui Ieseu cu aceeaşi plăcere indiferentă cu care trecem noi, astăzi, prin faţa unui fototapet. Ochiul vibra la culori, intelectul la Patimi şi Sinaxar. Cultura imaginii cere o aculturaţie adecvată, la fel ca aceea a cărţii. Nu există spontaneitate în percepţie: nu desluşim decît formele cu care ne-am familiarizat, nu înţelegem decît ceea ce deja am învăţat.

Realizînd ambiguitatea, labilitatea şi, mai ales, incontrolabilitatea limbajului vizual, Goya decide să adaoge titluri şi comentarii gravurilor sale. O face din prudenţă, pentru a se apăra de eventuale represiuni. Într-un sens mai înalt, o face, tot din prudenţă, pentru a se apăra de propriile pulsiuni. „Uneori" – ne spune Feuchtwanger, „titlul era cuminte şi virtuos şi, în schimb, comentariul cu atît mai muşcător, alteori titlul era scandalos şi, în schimb, interpretarea era o explicaţie naivă". Planşa 72 *No te escaparas – Nu vei scăpa* – sugerează vizual imposibilitatea de a te debarasa de demonii lăuntrici. Comentariul convenţional întăreşte însă locul comun că nimeni nu poate scăpa de propria-i soartă, celui care încearcă fiindu-i sortit eşecul. Kenneth Clark se miră cît de banale sunt notele explicative ale lui Goya şi observă cu justeţe că „dacă planşele n-ar fi făcut decît să ilustreze aceste texte, ele nu ne-ar fi înfiorat deloc". În realitate, adăugirile textuale sunt modalităţi de raţionalizare ale fantasmelor chinuitoare. Goya s-ar dori, asemenea intelectualilor *afrancesados*, un satiric al politicienilor, al oamenilor de lume, al popilor, al orgoliului nobiliar, dar, în ciuda lui însuşi, este altceva, mult mai mult decît atît. Adnotările sale la *Capricii* – spune André Malraux – arată că scenele înfăţişate sunt urmarea superstiţiei şi a proastei educaţii. Goya se doreşte raţionalist – un voltairian fără ironie, după Giulio Carlo Argan –, dar este raţionalist „cum a fost Cervantes autor de romane de aventuri, iar Dostoievski de romane sociale". După Malraux, toţi profeţii iremediabilului se vor moralişti, pentru că nimic nu-ţi acordă un drept mai deplin de a-ţi exprima cruzimea decît morala. Pe Goya, cruzimea îl caracterizează mai bine decît ideologia. Prima izvorăşte din imagine, a doua, din text.

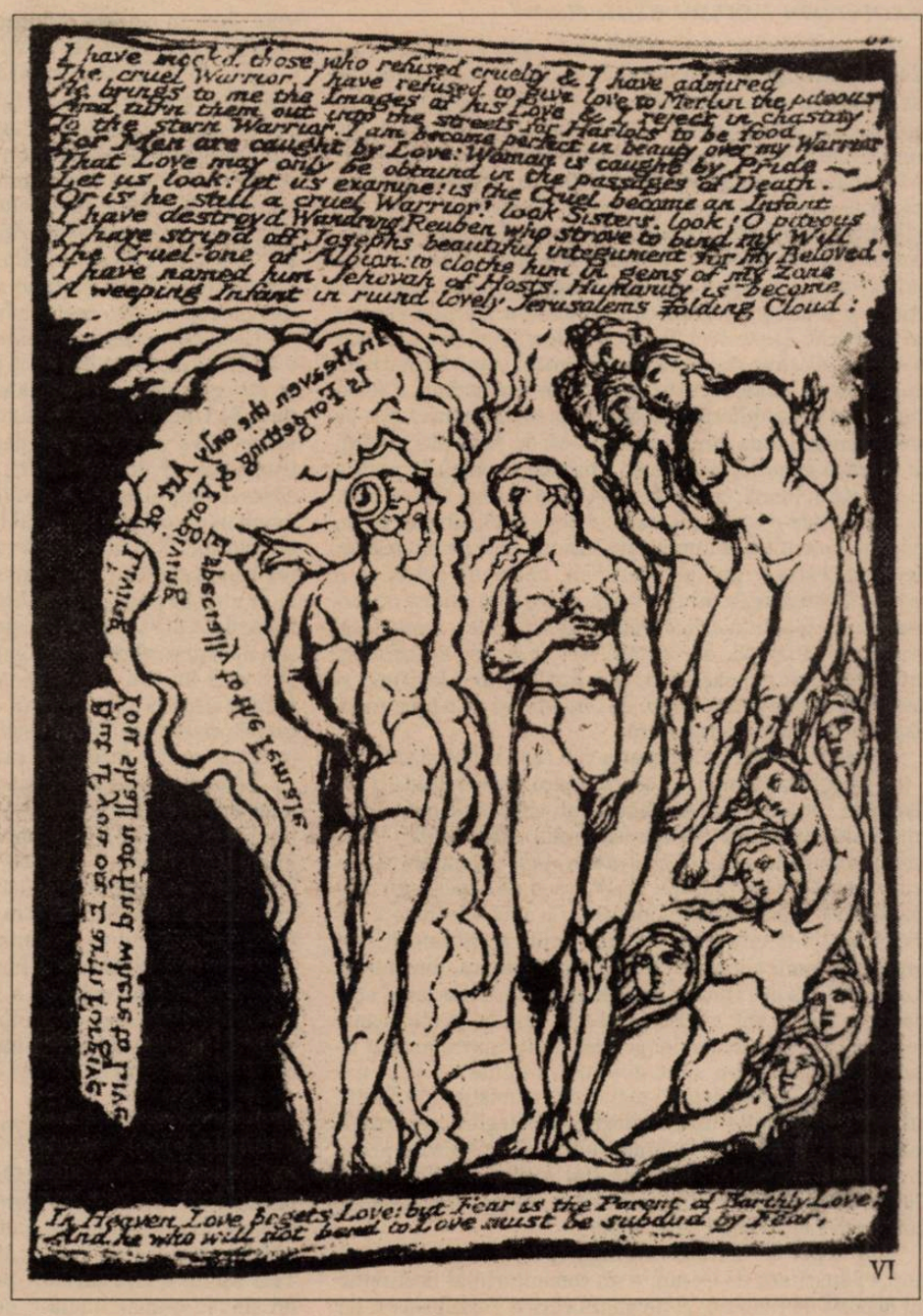

VI

Contemporan cu Goya, Robert Blake nu căuta nici să-şi raţionalizeze visele prin texte, nici să-şi ilustreze versurile cu poze: *Ut pictura poesis* nu era nicidecum deviza lui. Blake era un artist complet, poet şi pictor totodată, conştient că tehnologia tiparului a creat un clivaj nedorit între domeniul vizual şi cel textual. Imaginea nu este explorată secvenţial, ca un text, ci percepută global, ca o textură. Înainte de apariţia tiparului, manuscrisele miniate îmbinau textul cu imaginea într-un tot inextricabil. Recunoaşterea formelor şi explorarea secvenţială a discursului mergeau mînă în mînă. Tiparul mobil al lui Gutenberg nu putea însă trata imaginile în acelaşi mod ca şi literele. De aceea, se tipărea întîi textul, lăsîndu-se spaţii albe pentru ilustraţii, care, ele, urmau să fie imprimate ulterior, prin xilogravură sau acvaforte. Ca urmare, s-a creat o separaţie artificială între imagine şi text, separaţie care a creat şi nevoia sprijinului reciproc. Textul se ajută de imagine (o poză valorează cît o mie de cuvinte, se spune deseori!), imaginea se explicitează prin „legendă". De fapt, noi, cei de astăzi, familiarizaţi din şcoală cu textele, înţelegem mai greu o imagine, fie ea o schemă sau o diagramă tehnică, fără un text explicativ; în schimb, putem urmări un raţionament, chiar dacă ne vine mai greu, fără ajutorul vreunei figuri. Divorţul dintre imagine şi text seamănă cu cel dintre suflet şi trup.

Primul durează mai mult, ultimul simte mai intens. Pentru Goya, imaginea este sufletul tulbure şi labil, pe care vrea să-l fixeze bine în trupul text. Pentru Blake, diferenţa dintre text şi imagine trebuie abolită, ca şi aceea dintre suflet şi trup.

Blake nu dorea să-şi exprime mesajul prin două discursuri paralele: unul lingvistic, celălalt vizual, nici nu căuta analogii între narativ şi figurativ. El făcea să fuzioneze textul cu imaginea pe aceeaşi planşă, tratînd atît semnul lingvistic, cît şi pe cel iconic în acelaşi mod. Textul poemului era el însuşi gravat, ceea ce implica efortul de a-l scrie pe cupru invers, ca în oglindă, doar pentru a integra, astfel, mai bine cele două medii într-un singur tot. El crease un procedeu prin care toate semnele erau tratate la fel: literă sau nervură, cuvînt sau frunză, floare sau carte. Mixajul de elemente tipografice şi iconografice trimite, prin intermediul caligramelor lui Apollinaire, la discursul multimedial răspîndit pe *world-wide-web*. Acest discurs ar putea deveni *idioma universal* al vremii noastre, dacă ne-am lua răgazul să-i desluşim sintaxa şi retorica potrivite.

▲

Anca MANOLESCU

Oceanul şi ţărmurile Textului

Exoterism versus *esoterism?*

Cei care recurg prea grăbit (mă gîndesc la mine mai ales) la sentinţa paulină din II *Corinteni* 3, 6: „litera ucide, iar Duhul dă viaţă" îşi închipuie că între aspectul exterior şi aspectele interioare ale unei doctrine, ale unui text, ale unui ritual, ale unei teme în genere există adversitate, ori măcar o foarte asimetrică relaţie. Forma, aspectul exterior *(exoteric)* ar fi secundare, periferice, de lăsat în urmă. Cu adevărat important şi consistent e doar miezul, conţinutul, sensul interior *(esoteric)*. Exotericul e doar coaja – ce trebuie spartă, cum spun anumite adagii spirituale, pentru a atinge şi a elibera realitatea interioară a lucrului studiat ori practicat. Exotericul ţine de accidental ori de particular şi e destinat să se resoarbă în conţinutul trans-formal care a emis forma exoterică doar pentru a se înveşmînta, a se comunica, a se manifesta. Accentul aproape exclusiv pus pe esoterism în dauna exoterismului – cei doi fiind aici înţeleşi ca termeni generici – apare de obicei ca o reacţie la poziţia literalistă şi plană, care refuză să vadă în text, în doctrină, în ritual, într-o temă oarecare altceva decît nivelul prim, evident pentru toată lumea fără nici un efort de înţelegere. Accentul excesiv pus pe esoterism apare de obicei ca o reacţie la situaţia în care lucrurile sacre sînt pîndite de formalism, de tendinţa de a deveni simple norme – respectate, practicate cu rîvnă, dar neînţelese; ea apare atunci cînd înţelegerea şi cunoaşterea, facultăţi umane legitime şi destul de nobile sînt acuzate de „orgoliu" şi de o prea mare liberate faţă de materia sacră.

Aceasta e, de pildă, acuzaţia sub care a stat şi stă încă – în spaţiul musulman – o foarte mare personalitate a sufismului (denumire europeană sub care sînt cunoscute curentele contemplative ale islamului): Ibn Arabi (1165-1240), numit de sufiţi *al-Shaykh al-Akbar*, „marele maestru". Opera lui, de filozofie vizionară şi de experienţă contemplativă foarte înaltă, e imensă şi a avut o influenţă decisivă, nediminuată pînă azi, în mediile spirituale din tot cuprinsul lumii islamice. Michel Chodkiewicz, director de studii la École des Hautes Études en Sciences Sociales, specialist în Ibn Arabi, a scris un studiu care porneşte tocmai de la examinarea acuzaţiei pe care mulţi dintre juriştii islamului *(fuqahâ)* i-o aduc acestuia, anume că, prin numeroasele sale interpretări metafizice şi mistice ale Textului sacru, el comite un sacrilegiu, sacrilegiul „deturnării sensurilor Coranului". Volumul lui M. Chodkiewicz preia, în titlu, o expresie folosită de Ibn Arabi cu referinţă la Coran; el se numeşte: *Un océan sans rivages. Ibn Arabi, le Livre et la Loi* (Seuil, Paris, 1992).

Ibn Arabi îşi declară întreaga operă nu numai inspirată, ci suscitată de Coran; e un comentariu al nesfîrşitului depozit de realitate şi de gnoză care e Textul sacru; iar călătoria spirituală, despre care vorbeşte în lucrările sale *al-Shaykh al-Akbar*, e, spune el, o călătorie în Cuvîntul divin. M. Chodkiewicz analizează în studiul sau – pe texte akbariene – poziţia lui Ibn Arabi faţă de Text, faţă de litera şi spiritul lui, faţă de aspectul său „exoteric" şi aspectele sale „esoterice", faţă de ceea ce, în text, e aparent şi ceea ce este ascuns. Graţie acestui studiu, avem acces la o doctrină contemplativă a interpretării Coranului, o doctrină a condiţiei şi a receptării mesajului divin.

Ceea ce m-a interesat în primul rînd, pe mine personal, a fost depăşirea netă a dihotomiei asimetrice: exoterism – esoterism, formă – conţinut, periferie – miez. Pentru Ibn Arabi, şi în ciuda acuzaţiilor pe care i le aduc autorităţile legaliste, cele două aspecte sînt solidare, îşi sînt reciproc necesare, sînt laturile legitime ale aceleiaşi unităţi: lucrul acesta e valabil nu numai pentru Coran propriu-zis. Lucrul acesta e valabil de asemenea pentru revelaţia divină şi pînă la urmă pentru Dumnezeu însuşi.

Sensul ascuns al Textului, sensul său intern, esoteric şi în egală măsură sensul său evident, literal, exoteric derivă din şi exprimă, ambele, aspecte, atribute ori Nume divine. Dumnezeu are în islam, printre cele 99 de nume ale sale („cele mai frumoase nume ale lui Allâh", dintre care unul e inexprimabil) şi numele *bâtin* („Cel ascuns", „Nevăzutul") şi numele *zâhir* („Cel aparent", „Văzutul"). Revelaţia divină însăşi presupune de altfel (ca şi creaţia), o tendinţă a divinului de a se manifesta, de a livra o formă a Realităţii sale misterioase, de dincolo de expresie. Un *hadith* o spune limpede: „Eram o comoară ascunsă, mi-a plăcut să mă fac cunoscut: de aceea am creat făpturile. M-am făcut cunoscut lor şi, prin Mine, m-au cunoscut". Coranul, el mai ales, este dovada incontestabilă acestei dispoziţii divine de a se comunica, pentru a stîrni în interlocutor setea după inepuizabilul Său conţinut „înveşmîntat în cele 70 de văluri".

Mai mult decît atît, o limbă sacră este – prin polisemia termenilor ei – capabilă să exprime ori măcar să sugereze o multitudine de sensuri, corespunzătoare tuturor nivelelor de realitate, pe care Cartea le acoperă. Cînd alege o anume formă de expresie, Textul revelat, şi deci Autorul însuşi al Textului, nu procedează cu neglijenţă; el e primul care poate folosi capacităţile maxime ale limbajului. Forma Textului, litera lui sînt şi ele o manifestare a Înţelepciunii divine. Iată, în această privinţă, mărturia lui Ibn Arabi, *Revelaţiile de la Mecca* III, *apud* Chodkiewicz *op. cit.*):

„S-a spus (lui Muhammad): transmite ceea ce ţi s-a revelat! Iar el nu s-a îndepărtat de la forma însăşi a ceea ce i se revelase, ci a transmis exact ceea ce i-a fost spus: pentru că semnificaţiile care au coborît asupra inimii lui au coborît sub forma unei anume combinaţii de litere, unei anume îmbinări a cuvintelor, unei anume ordini a versetelor, unei anume compoziţii a surelor care, în ansamblul lor, constituie Coranul. De vreme ce Dumnezeu a dat Coranului o formă, Profetul a făcut văzută această formă, aşa cum el însuşi o contemplase."

Ceea ce probează altitudinea intelectuală şi spirituală a lui Ibn Arabi este faptul că pretutindeni el pune accentul pe *întreg*, pe multiplicitatea unor aspecte regentate şi vivifiate de Unitate, că pretutindeni lucrurile sînt privite din perspectiva unităţii care depăşeşte adversităţile şi contradicţiile. „Trebuie să ştii", spune el, „că Dumnezeu s-a adresat omului *în totalitatea lui*, fără a privilegia exteriorul uman în raport cu interiorul lui, nici interiorul în raport cu exteriorul." Nici studiul Coranului, nici cunoaşterea, nici realizarea contemplativă nu sînt valide dacă nu se aplică, la rîndul lor, asupra *totalităţii* divinului, asupra manifestărilor Sale şi asupra misterelor Lui: „Fericirea desăvîrşită aparţine celor care îmbină sensul extern cu cel intern." „În ochii lui Ibn Arabi", adaugă Chodkiewicz, „o ştiinţă săracă asupra interiorului *(bâtin)* îndepărtează de aspectele exterioare *(zâhir)*, o ştiinţă bogată în ce priveşte cele interioare reconduce către exterior şi îl recuperează."

În fond, aceeaşi e situaţia în orice tradiţie. Fiecare se întemeiază pe o livrare de sine a Realităţii ultime, ceea ce implică cu necesitate o formulare. Creştinismul se întemeiază, în mod spectaculos, pe coborîrea Logosului divin pînă în forma cea mai palpabilă, pînă în trup. Cînd Sf. Pavel rostea atît de acut dihotomia între literă şi Duh, el nu avea în vedere litera vechi-testamentară în sine, ci reducţia mesajului divin la literă. De altfel funcţiunea însăşi a acestui apostol, autor al atîtor epistole, a fost să *formuleze* către diverse grupuri umane sensul actului christic, să îi dezvolte substanţa în forme adecvate înţelegerii unor ascultători cu mentalităţi şi origini diferite („neamurile").

„Un ocean fără ţărmuri"

Aşa numeşte Ibn Arabi *Coranul*. Dar, avertizaţi asupra faptului că substanţa şi forma mesajului divin participă, ambele, la totalitatea lui, putem înţelege această expresie altfel decît o descalificare a „literei". Coranul, ca şi orice alt Text sacru, e fără ţărmuri pentru că sensurile, nivelurile lui sînt în număr ilimitat, pentru că înaintarea în text e fără capăt, pentru că Realitatea ce se livrează prin text e infinită. E de spus rigoarea cu care – pentru a aborda acest „ocean fără ţărmuri" – Ibn Arabi pornea în comentariile sale, de la litera Textului şi revenea la ea. Metoda lui e de a căuta sensul nu *dincolo* de literă, nu abandonînd-o la un moment dat, ci pătrunzînd în profunzimea ei. Pentru el, „corpul dezvelit al fiecărui cuvînt din discursul divin e cel care îi dă toate sensurile." (Chodkiewicz). Nu altfel se comporta Origen faţă de Textul evanghelic. El considera litera acestui text similară unui cîmp plin de seminţe (de sensuri) pe care comentatorul – asemenea unui agricultor – trebuie să le ajute să apară şi să crească în înţelegerea auditorilor. Dar şi pentru Origen mulţimea seminţelor şi depozitele lor de sens sînt nesfîrşite; nici un comentariu nu le poate explicita pînă la capăt pentru că ele vorbesc despre Ilimitat. Iată invocaţia inaugurală, adresată Logosului, din *Omilii la Exod*: „fie ca Domnul să-mi acorde arta culturii spirituale, aptitudinea de a defrişa cîmpul: un singur cuvînt al Textului poate fi dezvoltat în lung şi în lat... cu toate acestea ne este peste putinţă nouă să-l explicăm şi vouă să-l înţelegeţi pe de-a-ntregul... fie să ne asiste, deci, Cuvîntul lui Dumnezeu şi el să fie călăuza cuvîntului nostru". H. von Campenhausen, în volumul *Părinţii greci* (sau răsăriteni) spunea că Origen-hermeneutul privea Textul ca fiind trans-temporal, ca fiind radiaţia realităţii divine. „Biblia nu e considerată de teologul alexandrin drept o «mărturie», adică drept urma lăsată de o istorie sfîntă, şi nici drept mărturisirea de credinţă a autorilor ei umani; ea e socotită substanţa, străină de timp, a revelaţiei divine înseşi, adică «o mare de mistere»". Ceea ce implică adîncirea hermeneutului în Text şi descoperirea unor domenii mereu mai vaste de sens.

Dar, dacă Biblia e o „mare de mistere" ori un cîmp ce poate fi infinit defrişat, funcţiunea pe care şi-o dă Origen face o nu mai puţin apăsată referinţă la „litera" textului. Origen se concepe ca un agricultor: el are de lucrat cu „cîmpul literei", cu forma ei palpabilă, riguros conturată. Adîncul textului, profuziunea seminţelor lui nu se livrează decît printr-o atentă muncă asupra solului său vizibil. La fel cu Ibn Arabi, Origen trebuie să dezvelească cuvintele pentru a obţine virtualităţile prezente în „subsol".

În legătură cu aceeaşi temă, Gershom Scholem făcea referinţă, în *Cabbala ebraică şi simbolica sa*, la comentarii talmudice şi hasidice asupra revelaţiei de pe Sinai, cînd Iahve îi dă lui Moise cele zece porunci. Ce a auzit Moise pe Sinai? Ce a auzit poporul de la poalele Sinaiului? Poporul, spune *Exod* 20, 18, „a auzit fulgerele şi tunetele şi sunetul trîmbiţelor". După unii autori talmudici, spune Scholem, „toate poruncile i-ar fi parvenit poporului prin fluxul continuu al vocii divine. După alţii, numai primele două ar fi fost primite direct din gura lui Dumnezeu... Iar apoi, puterea zdrobitoare a acestei experienţe ar fi fost prea intensă pentru popor, el nemaifiind în stare să suporte vocea... Moise era singurul în stare să îndure puterea vocii şi să repete cu glas omenesc cuvintele autorităţii supreme." După un autor hasidic, poporul nu a auzit decît acel *Aleph* cu care începe prima poruncă, litera primă a cuvîntului „Eu", cînd Dumnezeu se rosteşte pe sine. Ea conţine sintetic întregul mesaj divin şi e, în acelaşi timp, rădăcina alfabetului şi a limbajului. Ceea ce se comunică pe Sinai, spune Scholem, e o revelaţie mistică, infinit plină de sens, dar lipsită de semnificaţie particulară. Forma, rostirea articulată, punerea în limbaj uman a „revelaţiei infinit pline de sens" revine lui Moise. Ca legislator el dă formă precisă, univocă, dă structură de normă revelaţiei. Ca profet, el retrimite înţelegerea către infinit plinul de sensuri mesaj al lui Iahve. Profeţii, ca şi unii spirituali de foarte înaltă clasă sînt „păzitorii" Textului, sînt mediatorii traficului între forma lui, bine conturată, între ţărmurile Textului şi adîncurile lui.

Îmi face plăcere să citez pasajul din Ibn Arabi *(Revelaţiile de la Mecca* I) referitor la Carte: „Cufundă-te în oceanul Coranului dacă ai un suflu destul de puternic. Dacă nu, mărgineşte-te la studiul lucrărilor care îi comentează sensul aparent, dar nu te arunca în el: vei pieri fiindcă oceanul Coranului e adînc, iar dacă cel ce se cufundă nu s-ar mărgini la locurile cele mai apropiate de ţărm, el nu ar mai reveni niciodată către lumea creată. Profeţii şi moştenitorii-păzitori plonjează către aceste locuri apropiate de ţărm din milă pentru univers... Alţii au ţintit către centrul oceanului – ori mai degrabă el i-a atras – şi s-au cufundat acolo pentru veşnicie."

Exigenţele literei

Dar dacă, aşa cum am văzut, litera Textului are o legitimitate şi o funcţiune unanim recunoscute, dacă hermeneutica Textului porneşte de la litera lui, se verifică şi se confirmă prin ea, înseamnă că avem datoria să dăm acestei litere o riguroasă atenţie. Înseamnă că avem datoria să ne aflăm în posesiunea unui Text impecabil reprodus în litera lui. Ce înseamnă asta pentru noi, cei de azi? E firesc să citim Biblia în traducerea ei românească, să cunoaştem pasaje întregi în această variantă, să o auzim, astfel rostită, la liturghie. Dar acest nivel al literei Textului nu este decît cel mai recent dintr-un şir de straturi suprapuse. Textul vechi-testamentar a trecut din varianta ebraică în cea greacă a Septuagintei, din care a fost preluat de creştinismul răsăritean şi tradus apoi în limbile naţionale. Tradiţia ebraică şi-a produs propriile ei transpuneri şi comentarii. Occidentul s-a ghidat după Vulgata. Textele nou-testamentare au fost scrise în ebraică, în aramaică, în greacă, au trecut prin traduceri în mediile Antichităţii tîrzii şi în cele medievale, au primit apoi variante „moderne". Există mai multe traduceri româneşti ale Bibliei, cea mai recentă aparţinînd Părintelui Bartolomeu Anania. Dar nu dispunem, în româneşte, de o ediţie de studiu, care să recupereze *adîncimea literei textului*, straturile suprapuse de forme pe care Textul le-a primit în diverse epoci şi în diverse medii tradiţionale. În fond fiecare traducere a Textului – recunoscută şi utilizată masiv de un spaţiu spiritual – înseamnă o interpretare a Textului, o „reinventare" adecvată a literei lui: fiecare dintre ele e legitimă, face parte din expresia revelaţiei, contribuie la „dezvelirea" anumitor sensuri. A recupera acest lung efort hermeneutic care constituie însăşi munca pe Text a tradiţiei ar fi deci o datorie.

Marguerite Harl a publicat de curînd în limba franceză o minunat de savantă traducere a Bibliei din Alexandria (Cerf, 1994) unde, în note, sînt comparate varianta greacă cu cea masoretică, sînt indicate interpretările philoniene şi ale Părinţilor Bisericii, aşa încît fiecare pasaj primeşte reperele cîmpului său literal şi de sens; putem vedea cum se leagă, prin intermediul literei, aceste sensuri, putem vedea cum circulă ele şi se îmbogăţesc între o tradiţie şi alta. Colegiul Noua Europă a demarat un proiect care ne-ar putea oferi şi nouă un asemenea extraordinar document. O echipă de tineri filologi, specialişti în literatura creştină a Antichităţii tîrzii vor realiza, avînd ca responsabil de proiect pe Cristian Bădiliţă, o versiune de acest tip a Bibliei în limba română. A produce un asemenea document şi a susţine realizarea lui înseamnă a onora litera şi conţinutul Textului, înseamnă a fi angajat faţă de totalitatea lui. ▲

„În ţara potrivită şi la momentul potrivit“

– interviu cu Erland RINGBORG, directorul Institutului Suedez –

Prin ce se deosebeşte promovarea culturală de promovarea generală a unei ţări?

Nu vorbesc niciodată de „promovare culturală“ în mod izolat, pentru că asta ne face să ne gîndim că „promovăm“ doar cultura; eu unul, vorbesc despre promovarea Suediei prin intermediul culturii – iar cultura este un mijloc printre altele. Dar întotdeauna, ceea ce este esenţial e promovarea naţiunii.

Aţi început cooperarea cu ţările din est, foste comuniste, prin anii '90; cu ce v-aţi ales de la această cooperare?

Nu am început cooperarea în anii '90, am cooperat chiar şi înainte, dar la o scară mult mai mică. În anii '91-'92, Guvernul suedez şi Parlamentul au început să acorde finanţări speciale considerabile pentru cooperare în regiunea baltică, iar Institutul Suedez a devenit unul din principalii actori. Am dezvoltat programe de burse pentru învăţămînt, am stabilit multe contacte în mediul universitar, am creat reţele între instituţiile noastre şi instituţiile din nord-vestul Rusiei, Estonia, Letonia, Lituania şi Polonia. Anul trecut ne-am extins activitatea spre Bielorusia şi Ucraina, au fost, cum s-ar spune, incluse şi ele în regiunea Mării Baltice. Pe lîngă asta, am sprijinit schimbul de experţi în multe domenii în care aceste ţări şi-au arătat interesul pentru soluţii suedeze; am promovat schimbul cultural într-un sens larg, şi, mai concret, am sprijinit expoziţii ce arătau legăturile istorice dintre Suedia şi statele respective. Am făcut multe... Acum, cînd unele dintre aceste ţări se pregătesc pentru aderarea la Uniunea Europeană, şi pe măsură ce relaţia cu aceste ţări se va normaliza, ne vom concentra eforturile pe Rusia, Bielorusia şi Ucraina.

Care sînt rezultatele colaborării? A meritat să investiţi?

S-au stabilit multe canale naturale: în mediul academic, în mediul cultural, între instituţii şi ţările respective. Scopul general a fost să promovăm dezvoltarea democraţiei ca întreg şi democraţia culturală, şi uitîndu-ne la exemple individuale sîntem convinşi că am contribuit în mod esenţial; sigur, e greu de măsurat, e greu de spus dacă am ridicat nivelul democraţiei cu 5% sau cu 7%... Dar evaluările făcute – mai ales cele ale contactelor din mediul academic – au fost pozitive şi sperăm că am contribuit la formarea unei baze de dezvoltare în regiunea baltică – o regiune ce va deveni extrem de dinamică în următorul deceniu.

Este evident că aveţi o experienţă impresionantă. Care sînt priorităţile dumneavoastră în ceea ce priveşte cultura suedeză şi care sînt principalele dificultăţi?

Priorităţile sînt în bună parte stabilite de guvern, prin faptul că ne cere să ne concentrăm în primul rînd asupra imaginii Suediei de astăzi. În acest sens se menţionează: design-ul, moda, gastronomia şi „cultura tinerilor“. Toate acestea trebuie legate de o prezentare mai tradiţională, în

© M. Cratofil

care să includem tot ceea ce are mai bun de oferit Suedia în toate domeniile culturii. Dificultatea constă, bineînţeles, în a face lucrul potrivit în ţara potrivită şi la momentul potrivit. Sîntem deci foarte dependenţi de semnalele pe care le primim de la ambasadele noastre şi de la alte instituţii cu care lucrăm – şi trebuie să legăm totul de ceea ce ştim şi de ceea ce se întîmplă în societatea suedeză şi în viaţa culturală. Apoi trebuie să facem o sinteză şi să deducem ce este cel mai bine să prezentăm în fiecare ţară. Dacă facem acest lucru împreună cu alte agenţii de promovare, orientate mai direct spre economic, atunci avem rezultate mult mai bune decît dacă am lucra singuri.

În România, se vorbeşte mult despre faptul că avem o cultură „mică“, marginală, cu o limbă greu de tradus. Care este sfatul dumneavoastră, ce ar trebui să facă România pentru a-şi transmite mesajele culturale – avînd în vedere faptul că nici suedeza nu e o limbă prea răspîndită?

Într-adevăr, şi noi sîntem în aceeaşi situaţie: sîntem la fel de periferici. Aş dori să subliniez două lucruri: noi sprijinim predarea limbii suedeze în străinătate – împreună cu cunoştiinţele despre societatea şi cultura suedeză. Totodată, dezvoltăm programe în limba engleză în instituţiile de învăţămînt superior pentru a atrage studenţii străini (a fost o tendinţă puternică din anii '90). Numărul studenţilor suedezi plecaţi la studii în străinătate este încă superior numărului studenţilor străini veniţi să studieze în Suedia. Dar, dacă nu am fi avut aceste programe în engleză, ne-ar fi fost mult mai greu să producem internaţionalizarea propriului mediu academic. Cam asta ar trebui făcut într-o ţară periferică din punct de vedere lingvistic.

Există, printre intelectualii din Suedia, vreun interes pentru cutura altor ţări – „exotice“, periferice, ca a noastră, de exemplu?

N-aş putea spune că e un interes aprins, dar dacă o ţară este capabilă să facă o prezentare de înaltă ţinută, de exemplu, o expoziţie într-o piaţă publică dintr-un mare oraş va fi întotdeauna intens vizitată. Aşa trebuie procedat. Dar la drept vorbind, nu prea cred că oamenii caută în mod activ informaţii şi cunoştinţe despre, de pildă, România... Toate ţările au de lucrat în acest sens.

a consemnat
Mircea VASILESCU

Hans LEPP
Directorul Departamentului
Cultură şi Societate, Institutul Suedez

Miza pe „cărţi sigure“

Institutul Suedez este o agenţie guvernamentală care urmăreşte, în linii mari, direcţiile hotărîte de Ministerul de Externe, pentru a crea o anumită imagine a Suediei în străinătate. În conţinutul programelor, avem o independenţă totală – putem decide, în cadrul Institutului, ce anume promovăm. Avem un grup de experţi în diverse domenii ale culturii (dans, muzică, teatru, literatură, cinema) care ştiu ce se întîmplă în Suedia şi propun proiecte care să fie promovate în străinătate. Dar nu e suficient să fim la curent cu tot ce e mai bun în cultura suedeză – trebuie să ţinem seama şi de ceea ce se cere în ţările unde organizăm programele de promovare a Suediei. Rolul nostru nu e de „a crea“ ceva în interiorul culturii suedeze, ci să identificăm acele produse culturale care pot avea succes în alte ţări şi, prin ele, să promovăm imaginea Suediei.

Ţările în care am avut cel mai mare succes în ultimii ani sunt, în primul rînd, ţările baltice, unde există o mare pasiune pentru cultura suedeză, apoi Germania, Spania şi Italia. În acestea din urmă pot spune că noi am creat o asemenea pasiune, mizînd mai întîi pe o carte sigură, care ne-a deschis porţile: filmele lui Ingmar Bergman. Pornind de la un astfel de nume cunoscut, oamenii încep, puţin cîte puţin, să descopere ce e dincolo de el, să se intereseze şi de alte creaţii ori domenii ale artei. În felul acesta, în timp, cunoaşterea Suediei creşte şi imaginea ei devine tot mai complexă. Poate că o asemenea „tehnică“, un astfel de mod de a miza iniţial pe „cărţi sigure“ ar reprezenta o soluţie şi pentru România. Dar asta înseamnă că trebuie să-ţi pregăteşti întotdeauna paşii următori, să ai mereu pregătită „cartea“ următoare pe care vrei s-o pui în joc.. E important, de asemenea, să nu priveşti prea mult în urmă, nu se poate crea imaginea unei culturi doar prin trecutul ei – în cazul României, de pildă, nu se poate miza la infinit pe nume precum Brâncuşi, oricît de important ar fi el; e nevoie întotdeauna să prezinţi lucrurile cele mai noi. ▲

Galeria de artă
Sabina & Jean Negulescu
Bd. Aviatorilor nr. 57
vă invită la expoziţia de pictură

LOTTA KILANDER

deschisă în perioada
1-22 octombrie 2002

VINERI, 4 0CT	JAZZ LIVE	4GIVEN	21.00
		Ada Milea	22.00
		Adrian Berinde	23.00
SÎMBĂTĂ, 5 OCT	JAZZ LIVE	4GIVEN	21.00
		Adrian Berinde	22.00
		Amadeus	23.00
DUMINICĂ, 6 OCT	JAZZ LIVE	4GIVEN	21.00
		Teodora Enache	23.00
MARŢI, 8 0CT	PIAN	Oxana Corjos	21.00
MIERCURI, 9 OCT	DIALOGURI	ACADEMIA CAŢAVENCU	19.00
	JAZZ SPECIAL	Ada Milea	21.00
		4Given	22.00
JOI, 10 OCT	TEATRU	Maia Morgenstern	20.00

CLVBVL PROMETHEVS
FVNDATIA ANONIMVL

Piaţa Naţiunile Unite 3-5, sector 4, Bucureşti

Adrian MIHALACHE

bustul Thaliei

Săptămîna luminoasă a lui Horaţiu Mălăele

Puţini oameni de teatru au posibilitatea să-şi prezinte publicului „autoportretul artistului la maturitate". Spectacolele pe care le-au regizat sau în care au jucat de-a lungul timpului n-au rămas decît în versiuni filmate, atît de înşelătoare acestea. Ei sînt astfel constrînşi să-şi demonstreze succesele cu martori – colegi şi critici, care ţin cuvîntări tremolate – şi cu fragmente de bandă, cum procedează oamenii obişnuiţi, la aniversări, proiectînd unor invitaţi plictisiţi caseta cu înregistrarea căsătoriei.

Horaţiu Mălăele, la cincizeci de ani, are alte posibilităţi: spectacolele lui sînt longevive, gustate de public, şi bine întreţinute prin turnee. Ca urmare, el a reuşit să alcătuiască un festival de o săptămînă cu cîte ceva din ce-a mai făcut în ultimii cinci ani (cu o excepţie remarcabilă: *Puricele* lui Feydeau datează din 1993!). Gazda a fost Teatrul de Comedie, reînnoit la vîrf. Organele centrale şi locale ale puterii au fost prezente la deschidere, alături de sponsorii activi. Nouă spectacole, o lansare de carte – *Horaţiu despre Mălăele* – şi o expoziţie de grafică au mobilizat un public însetat, prin privaţiune estivală, de evenimente cultural-mondene. În ciuda vremii urîte, săptămîna a fost luminoasă şi toată lumea s-a înveselit.

Realizat pe multiple planuri ca actor inconfundabil, regizor abil, grafician talentat şi literat spumos, Horaţiu Mălăele nu este deloc în situaţia de a ofta ca Verlaine *(Ce-ai făcut tu, cel care-acum / Plîngi plin de jale / C-ai risipit / Nechibzuit / Zilele tale?)* după tinereţea pierdută. Aparent nonconformist, de fapt, realist, el şi-a gestionat cariera cu chibzuinţă, obţinînd maximum de succes cu minimum de mijloace *(Economii, Horatio!)*. N-a avut o tinereţe risipită între tentaţii şi contemplaţii, astfel încît nu şi-a pierdut, ca Rimbaud, viaţa, din excesivă delicateţe *(Oisive jeunesse / A tout asservie / Par délicatesse / J'ai perdu ma vie.)*. A muncit cu sîrg, nici n-a iritat, nici n-a flatat, a păstrat măsura în toate, iar rezultatele se văd: artistul la maturitate este un echilibrat inteligent şi un familist excelent. Între felul în care se vede el însuşi pe sine şi felul în care-l văd alţii nu există decît puţine diferenţe majore. Două s-au manifestat însă chiar cu prilejul sărbătoririi. Spectacolul *Scapino*, cu Horaţiu Mălăele, regizat de Alexandru Dabija în 1985, iniţial inclus în program printre creaţiile primului, a fost înlocuit, la protestele celui de-al doilea. Diferendul pare minor şi trecător, el merită totuşi menţionat, deorece se înscrie într-o dezbatere foarte actuală privind dreptul de autor. De fapt, spectacolul în cauză ieşise de mult de sub controlul regizorului, Horaţiu Mălăele dezvoltîndu-l, de-a lungul timpului, pe alte dimensiuni decît cele iniţiale. În fond, n-a făcut decît să urmeze propriul lui precept, de găsit în carte, la pagina 48: „Nu fura pe nimeni. Dacă o faci, totuşi, schimbă obiectul într-o altă podoabă". Situaţia este similară cu aceea în care o partitură este prezentată în orchestraţii diferite, păstrînd, parţial, interpreţii. Prim-violonistul cîntă în *Arta Fugii* de Bach, orchestrată de dirijorul X, apoi decide să treacă la pupitru şi s-o dirijeze el însuşi, în orchestraţie proprie. Singurul element comun rămîne Bach, în speţă Molière, care, oricum, nu protestează. Aproprierea prin dezvoltare creatoare este perfect admisibilă, dar, în circumstanţele date, uzanţa ar fi impus avizarea primului autor şi menţionarea contribuţiei sale. Viaţa este însă frenetică, iar politeţea cere răgaz.

A doua nepotrivire a implicat relaţia artist-critic. Mălăele a blamat o cronicăreasă pentru lipsă de respect, ba a ţinut chiar să şi includă în cartea-i un pamflet cam scrîşnit la adresa ei. Din punctul lui de vedere, numai cronicarii proşti critică spectacolele bune. Analiza diferendului, dincolo de animozităţile personale, este interesantă. Artistul, ca oricare din noi, de altfel, doreşte să fie judecat după intenţie, nu după producţie. El aşteaptă de la critic confirmarea că s-a înţeles ceea ce avea de gînd să spună, aşa cum aşteaptă profesorul de la elev răspunsul corect la o întrebare. Criticul nu este însă un rezolvitor de probleme. Comentariul lui este o interpretare bazată pe cultură, gust şi experienţă a ceea ce se vede şi se aude pe scenă. El trebuie să formuleze opinii, nu să pună note, să arate detaliul discordant dintr-un spectacol valabil şi sclipirile de talent dintr-un spectacol ratat. Faptul că nu toate cronicile îndeplinesc condiţiile de mai sus, adică nu sînt toate inteligente, interesante, relevante şi nuanţate este inevitabil. Criticul lipsit de receptivitate şi de fineţe nu se compromite însă în faţa artistului, ci în faţa colegilor lui. Ca în toate profesiunile, judecata performanţei aparţine breslei, nu beneficiarilor.

Cartea *Horaţiu despre Mălăele* îl pune în pagină pe artist, în viziunea lui proprie. Este o mixtură fermecătoare între un *Curriculum Vitae*, un album de suveniruri şi un carneţel de însemnări personale. Ea include poze de familie, menţiuni din carnetul de elev, fotocopii ale diplomelor de studii, ale unor ecouri de presă, epigrame, însemnări, portrete literare, aforisme, multe caricaturi, grafică şi pictură de calitate. Textele sînt scrise cu vervă temperată de duioşie, cu agresivitate îmblînzită de umor. Punerea în pagină este agreabilă, doar acurateţea corecturii lasă de dorit. Autorul sugerează că el este cîte puţin din tot ce a iubit, a jucat şi a desenat.

Desigur că personalitatea unui actor şi regizor este dată, în primul rînd, nu de colegii pe care-i admiră, ci de piesele pe care le preferă. Din opt spectacole (în afara recitalului), trei sînt comedii de bulevard tradiţionale, trei sînt piese contemporane originale, una este o comedie sentimentală şi alta este genială *(Lecţia* lui Ionesco). Reţeta preferată de artist ar fi, deci: o optime geniu, o optime lacrimi, trei optimi vervă şi tot atîta conflict. Horaţiu Mălăele conduce cu brio dezlănţuirile comice din piesele lui Feydeau, Labiche şi Ray Cooney. El însuşi actor, vrea să pună în valore actorii şi ştie să scoată din ei tot ce au mai bun: performanţa Virginiei Mirea în *Bani din cer* o dovedeşte din plin. Dornic să placă, stîrneşte entuziasmul publicului, dar nu-i dă şi plăcerea distanţării. El ascunde cu grijă mecanismele care declanşează iureşul din piesele „uşoare" sub ambalajul emoţional al unei interpretări realiste. Dacă şi-ar fi asumat artificialitatea subiacentă acestor piese, ar fi obţinut, poate, un frison nou. Desfacerea jucăriilor pentru a le cerceta roţile dinţate dinăuntru poate fi la fel de interesantă ca şi contemplarea carcasei lor multicolore. Pe de altă parte, alegerea pieselor contemporane dovedeşte un spirit atent la problemele zilei. Adaptarea piesei *Fierarii* a lui Milos Nicolic sub numele *Cu capu' de nicovală* arată buna cunoaştere a orizontului de aşteptare al publicului tînăr, bine conectat la actualitate, deprins să răspundă la provocări, public pe care asprimea nu-l demoralizează şi cinismul nu-l sperie. Excelent este montată piesa *Ţara lui Abuliu*, după *Cele două privighetori*, inspirată lui Dumitru Solomon de basmul lui Andersen. Comedie cu cîntece, anti-feerie ironică, meditaţie filosofică, piesa stă cu graţie între *Sînziana şi Pepelea* a lui Alecsandri şi *Umbra* lui Evgheni Şvarţ. Ezitarea împăratului abulic între privighetoarea mecanică şi *the real thing* trimite la raportul dintre artificialul determinist şi imprevizibilitatea inerentă naturalului. Artefactul este complet supus voinţei posesorului, dar mereu se strică. Viul are fiabilitate, dar nu renunţă la libertate. Trăind într-o ţară în care autorii sînt mai talentaţi decît depanatorii, Dumitru Solomon a ştiut să-şi transpună frustraţia într-o parabolă. Regizorul a îmbogăţit piesa, respectînd însă stilul autorului. Parodierea diverselor ticuri regizorale în episodul teatrului în teatru, cînd se interpretează de cîteva ori, în diferite moduri, scena finală din *Romeo şi Julieta* este savuroasă şi deloc discordantă, avînd în vedere că însuşi Dumitru Solomon a scris o piesă intitulată *Repetabila scenă a balconului*.

Cafeneaua lui Sam Bobrik şi Ron Clark este genul care convine cel mai bine atît actorului, cît şi regizorului Mălăele. Bine construită, cu întorsături de situaţie şi lovituri de teatru, piesa amestecă într-un dozaj fin pesimismul cu tandreţea, nebunia cu duioşia. Horaţiu Mălăele şi cele două interprete foarte bine alese – Dana Dogaru şi Emilia Popescu – fac un tur de forţă, trecînd peste etape, de la tinereţe pîn' la bătrîneţe, cu aceeaşi siguranţă, graţie şi măsură. Miza intelectuală e totuşi mică faţă de *Lecţia* lui Ionesco, unde, însă, ferocitatea textului pare întrucîtva atenuată. Totuşi ea arată că Mălăele are valenţe disponibile pentru teatrul lui Ionesco. Ar putea să-l joace pe Bérenger în siajul lui Radu Beligan, cu care are mari afinităţi, după cum ar putea să ne surprindă, propunînd ceva nou şi neobişnuit. Deocamdată, neobişnuitul nu-l tentează, căci preferă să-şi urmeze propria maximă: „Nu te întinde prea tare. Rişti să-ţi pierzi controlul graniţelor". La cincizeci de ani, vîrstă la care omul superior începe o viaţă nouă, este momentul să-şi depăşească graniţele, cu riscul demolării propriului succes. ▲

Adrian ARMANCA

Number one

– lansarea revistei ARTPHOTO la Galeria Nouă –

Galeria Nouă îşi redeschide porţile în al doilea an de existenţă printr-o expoziţie de fotografie care lansează în acelaşi timp şi primul număr al revistei de artă dedicate acestui mediu vechi de 163 de ani, dar totuşi mai actual decît niciodată. Cei nouă care expun sînt exact artiştii români ale căror portofolii de fotografii au fost publicate în acest prim număr *Artphoto, Number one* devenind atît titlul expoziţiei, cît şi un succint *statement* artistic, o afirmare mîndră a aducerii fotografiei în aria „culturii înalte", prin separarea valorilor, prin încercarea înlăturării confuziei cultivate de multă vreme privind fotografia de artă, comparată cu cea doar bine meşteşugită. Grupul eterogen de artişti, în mare majoritate tineri, formaţi o parte la Universitatea de Arte din Bucureşti sau cu stagii în Olanda, Italia, Spania sau Franţa prezintă doar cîteva direcţii actuale pe care fotografii români le urmează, de la problemele identităţii (inclusiv sexuale) ridicate de Răzvan Ion, ale rutinei conjugale (Alexandra Croitoru) sau abordarea după o estetică postmodernă a peisajului la Nicu Ilfoveanu, revista promiţînd o varietate din ce în ce mai mare a viziunilor artistice în următoarele numere. Tinerii artişti se exprimă degajat prin această unealtă numită camera obscură, adoptă o estetică îndrăzneaţă, puţin surprinzătoare şi poate chiar supărătoare pentru mulţi, iar multe alte talente îşi aşteaptă rîndul.

Revista nu apare întîmplător acum, în toamna anului 2002, este poate vîrful unei construcţii începute în România prin înfiinţarea secţiilor specializate de la Universităţile de Artă, ale căror absolvenţi sau studenţi furnizează azi materialul publicat în paginile acesteia. Publicaţia acoperă un gol informaţional atît prin traducerile unor materiale ale principalilor teoreticieni contemporani care abordează fotografia, cît şi prin promovarea artiştilor români.

Galeria Nouă promovează încă de la început fotografia contemporană, expunînd cu curaj atît nume mari din fotografia contemporană, cît şi lansînd tineri artişti la început de drum, dar cu idei novatoare. Curatorul galeriei şi al majorităţii expoziţiilor aduse aici, Aurora Dediu, şi-a propus încă de la început să revitalizeze acest spaţiu, să nu coboare standardul şi să ţină mereu în priză publicul prin expoziţii surprinzătoare, vernisajele au o audienţă impresionantă, iar publicul e monitorizat prin diferite metode. Apelînd şi la o echipă de tineri absolvenţi de ASE care asigură promovarea galeriei şi un mai bun management se poate deschide calea nu numai către o mişcare fotografică,

Alexandra Croitoru, 8,30 a.m.

ci chiar o piaţă de fotografie în România. Tratată ca un hibrid sau o artă marginală, fotografia s-a vîndut greu pînă recent în întreaga lume, preţurile explodînd însă de cîţiva ani în galeriile occidentale. Prin promovarea fotografiei de calitate se poate forma cel puţin o mentalitate, potenţialii cumpărători pot realiza că achiziţionarea unei lucrări fotografice poate fi o investiţie mai rentabilă chiar decît pictura, cotele artiştilor crescînd spectaculos în această artă. Cei sceptici se pot convinge nelipsind de la nici o expoziţie de fotografie propusă de Galeria Noua anul acesta. ▲

Claudiu CONSTANTINESCU

bon de lectură

Tratat de arheologie penitenciară

● **Florin Constantin Pavlovici, *Tortura pe înţelesul tuturor*, Editura Cartier, Chişinău, 2001**

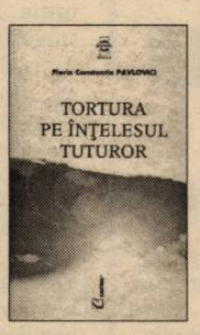

Tortura pe înţelesul tuturor este o carte tristă plină de umor, cutremurătoare şi ironică, o carte de memorii despre cei cinci ani de detenţie politică (1959-1964) pe care autorul, Florin Constantin Pavlovici, i-a petrecut pe traseul Jilava-Balta Brăilei-Gherla. Ea este o apariţie tîrzie pe raftul cu un asemenea gen de literatură şi constituie debutul, la fel de tîrziu, al unui autor care are exact vîrsta tatălui meu (n. 1936). De două ori tîrziu, aşadar, însă nicidecum tardiv...

Cel care a fost redactor la Radioteleviziune între 1969 şi 1998 – avînd şi o „scurtă carieră de critic literar la sfîrşitul anilor '60, urmată de o activitate de traducător" – scrie realmente extraordinar. Volumul său de memorii, plasabil undeva între cele ale lui Ion Ioanid şi Lena Constante, nu este doar un document tulburător despre universul concentraţionar al României staliniste, ci şi o *carte* memorabilă a unui înţelept mucalit, interesat de întreaga comedie umană şi irezistibil atras de comedia de moravuri. Florin Constantin Pavlovici urmează firul cronologic al anilor de detenţie, de la arestarea pentru lecturile sale, pînă la momentul eliberării, cînd nu mai avea ce haine civile să îmbrace, întrucît şi le furase singur, „cu prilejul diverselor inventare sau deplasări dintr-un lagăr într-altul", transformîndu-şi-le în obiele. Epica propriului traseu trece însă în plan secund, iar memorialistul, un altruist veritabil, îşi roteşte privirea asupra celor din jur, fie ei tovarăşi de suferinţă sau torţionari, sistematizează elementele după care se ritualizau zilele şi nopţile acelor mii de Ivani Denisovici şi le ilustrează anecdotic, presărînd totodată o sumedenie de portrete-medalion şi avîntîndu-se în savuroase dezvoltări eseistice. Cititorul va găsi aici consideraţii despre ticurile verbale ale „caraliilor" şi aritmetica lor neputincioasă, despre avocaţi, despre hîrdăul-ceasornic, despre „tratatul de arheologie penitenciară scris în alfabetul peticelor", despre „dragostea puşcăriaşului pentru varză", „aparatul de tăiat mămăligă", munca la diguri şi „bătaia organizată", despre conferinţele ţinute din mers sau în baracă, pe varii teme, şi despre alte „apucături spirituale". Acelaşi cititor va afla despre Ferometal, Hahău, Căpiţă, Şoşoiu şi îi va revedea pe Alexandru Zub, I.D. Sîrbu, Ion Omescu, Sergiu Al-George sau Al. Paleologu, cel care „avea geniul rîsului".

S-ar părea că acest geniu nu-i este deloc străin nici memorialistului. Iată, de pildă, cum apare în carte portretul-medalion al studentului Mihai Cocuz, arestat de Securitate de pe băncile Facultăţii de Fizică-Matematică din Iaşi: „Adevărata pasiune a matematicianului era însă filosofia; în ea îşi scălda, ca într-o apă sfinţită, toate disertaţiile. Solemn cu elevii, distant cu adversarii de idei, prudent cu administraţia, Cocuz se arăta extrem de sociabil atunci cînd avea de-a face cu marii gînditori ai omenirii. Se simţea printre ei ca un primar de comună printre consătenii săi. Îi trata prieteneşte, după rubedenii şi contingent, îi îmbărbăta cu o vorbă frumoasă, îi dăscălea, le reproşa faptele rele şi îi lăuda pentru cele bune. Cu antichitatea trăia în relaţii de familie. Ori de cîte ori intra în conflict cu medievalii sau modernii, filosofii greci îşi făceau şi ei apariţia pe cracă şi pledau în favoarea conferenţiarului. Cînd *berbecul ista di Kant* se încăpăţîna să susţină un lucru contradictoriu, Cocuz îl punea la punct cu logica *vărului Aristotel*. *Moş Platon* intervenea şi el întru liniştirea apelor, cu puterile şi autoritatea unui şef de clan necontestat. Mai simpatic îi era Spinoza. Pentru legătura pe care o stabilea între libertate şi raţiune, *cîrlanul di Spinoza, iedul refuzat de sinagogă*, merita multă stimă. Prin contrast, *capra di Leibniz*, teoreticianul neruşinat al armoniei şi al celei mai bune lumi dintre lumile posibile, îl irita peste măsură".

Impresionante sînt repetatele schiţări ale figurii lui Alexandru Ivasiuc şi prietenia care îl lega pe autor de acesta – o prietenie conturată cu delicateţe, pe care memorialistul o onorează şi astăzi, inclusiv prin verbul său inspirat. Căci în *Tortura pe înţelesul tuturor* Florin Constantin Pavlovici are tot ce îi trebuie unui mare scriitor: o frază condusă cu eleganţă, o articulare răspicată şi expresivă, un discurs cu acrobaţii asociative de efect, un veritabil har al observaţiei cumpănite inteligent între pertinenţă şi sugestivitate. Iar peste toate, extraordinara modestie a unui povestitor la care detaşarea – adeseori maliţioasă – poartă acea esenţă rară a umorului în interiorul coşmarului, a decenţei în mărturia despre un spaţiu profund indecent, absurd, grotesc, iţit ca o teribilă cacofonie istorică.

Ce se întîmplă atunci cînd memorialistul se apropie, la rîndul său, de zona religiosului, a credinţei, atît de des prezentă în mărturiile despre închisorile comuniste? Există în carte o scenă cu totul memorabilă, petrecută în Duminica Paştelui din 1960. Scoşi la muncă, deţinuţii întîlnesc un băieţel „cu o cămaşă care abia îi ajungea pînă la buric" şi, aflînd că acesta tocmai mîncase friptură de miel, se reped să-i pipăie cu degete tremurînde „burta umflată, de copil sărac". „Oameni care lăsaseră acasă copii – spune autorul – nu i-au atins faţa, nu i-au mîngîiat creştetul, ci mielul din burtă." Scena, dramatică şi comică în acelaşi timp, are o frumuseţe de icoană, dar de icoană în stil Săpînţa. Aceasta mi se pare a fi nota caracteristică a memorialisticii lui Florin Constantin Pavlovici. Şi ea face mai mult decît meritat premiul pe care Uniunea Scriitorilor i l-a decernat autorului anul acesta. ▲

Simona SORA

puzzlecturi

Fiul telegrafistului din Aracataca

● **Plinio Apuleyo Mendoza, *Parfumul de guayaba*, trad. de Miruna Ionescu, Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2002**

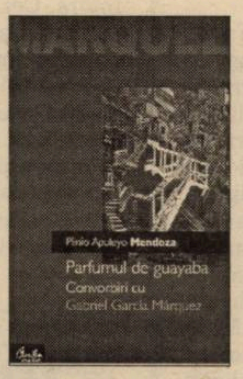

S-ar putea ca în perioadele tulburi, cenuşii cum e nesfîrşita tranziţie pe care o traversăm, genul acela de cărţi sintetice care fac bilanţul unor vremuri asemănătoare să-şi trăiască adevărata viaţă, adică să fie intens recitite. Cînd te întrebi, pe bune, de ce nu se mai scrie ca altădată, de ce se citeşte din ce în ce mai puţin şi mai interesat-superficial, ce s-a întîmplat cu „spiritul creator" şi cu maeştrii visaţi în (cam) orice adolescenţă, cărţi frivol-jurnalistice, precum cele de amintiri dialogate, care limpezesc la modul colocvial contexte şi gesturi, pot fi o bună introducere pentru cărţile adevărate, pentru tomurile prăfuite pe care le mai deschidem doar din nevoi practice: un citat, numele cîte unui personaj, vreun examen mai serios. Marginalii la o operă în care intri sau nu, după facultăţi, cărţile acestea pseudo-memorialistice în care răspunderea cade mai degrabă în grija personajului secundar (care selectează, ordonează, face interstiţii biblio-biografice) sînt condimentul exegezelor neacademice, carnea discuţiilor despre „faimosul scriitor" şi, mai întotdeauna, un ghid umanizat de formare pentru uzul aspiranţilor la gloria literară.

Nu ştiu cîţi dintre absolvenţii Facultăţii de Litere au citit *Ceasul rău, Cronica unei morţi anunţate* sau *Toamna patriarhului*, dar mulţi dintre ei ştiau din seminarii comparatistice sau amintiri cenacliere, cu mult înainte de traducerea în românește a *Parfumului de guayaba*, că lui Márquez îi poartă noroc galbenul, numărul 13 şi pisica neagră, în timp ce melcii din spatele uşii, acvariile în casă, florile de plastic, păunii şi şalurile de Manila au *pava*, adică aduc ghinion. La începutul anilor '90, un fel de coleg de facultate, amestec de *dandy* şi *macho* (căci făcea engleză-spaniolă), îşi lăsa iubitele cu gura căscată povestindu-le cum că „să fumezi dezbrăcat nu are efecte malefice, dar să fumezi dezbrăcat şi să te plimbi, da" sau că „să faci dragoste cu ciorapii puşi aduce un ghinion fatal". Cum pot să jur că nu citise – din lipsă de timp – *Parfumul de guayaba*, cartea de convorbiri cu Márquez a lui Plinio Apuleyo Mendoza, se pare că frecventa medii în care traducerea în franceză a celebrului volum făcea vogă.

Mendoza, bun prieten cu „Gabo", scriitor, ziarist şi om de televiziune, este autorul unui roman premiat în 1979, *Años de fuga*, şi co-autor, împreună cu Alvaro Vargas Llosa şi Carlos Alberto Montaner, al unui uşor de translat pe alte meridiane geografice *Manual al perfectului idiot latinoamerican*. Anul trecut, Mendoza a publicat un volum de memorii, *Acele vremuri cu Gabo*, în care clarifică – din perspectiva mai lucidă a unui politolog, jurnalist şi fost ambasador al Columbiei în Italia – opţiunile politice ale lui Márquez. Cu douăzeci de ani înainte, în *Parfumul de guayaba*, ziaristul îşi jucase foarte bine rolul punînd întrebări, cerînd explicaţii, făcînd *chapeauuri* şi uneori povestind – cu tonul şi vorbele lui Márquez – despre miraculoasa casă din Aracataca sau nepreţuitul „Grup de la Barranquilla", decisiv în formarea scriitorului, despre lumea stranie a Caraibelor şi mirosul ei de fructe putrede, despre moneda primită în metroul parizian după demisia de la *Prensa Latina* sau despre cum cea de-a cincea carte a lui „Gabito" a început să se vîndă precum cîrnaţii calzi, deşi fusese scrisă doar pentru cîţiva prieteni.

Dacă în cartea din 2001, ziaristul cu nume rebarbativ detaliază despărţirile sale politice de Márquez (experienţa agenţiei aservite *Prensei latina*, cazul scriitorului cubanez Padilla, de care Márquez s-a desolidarizat, prietenia necondiţionată pentru Fidel Castro, cu rădăcini în obsesia lor comună pentru putere şi *pava*), volumul din 1982, citat în orice carte respectabilă despre Márquez, e interesat mai degrabă de rădăcinile ideologice ale lui Gabo, de primele sale lecturi politice, la liceul din Zipaquirá. În rest, jurnalistul acceptă – deşi, e clar, se situează pe poziţii contrare – răspunsuri cînd metaforice, cînd de-a dreptul propagandistice. Întrebat de ce nu a semnat telegrama de protest faţă de regimul cubanez în cazul Padilla, lucidul Márquez răspunde: „Dintr-o mult mai bună şi mai directă informare şi o maturitate politică ce-mi permite o înţelegere mai senină, mai răbdătoare şi mai umană a realităţii".

Cu cinci ani înainte de a lua Premiul Nobel, în culmea gloriei sale, Márquez era încă propriul său personaj, mişcîndu-se cu un instinct sigur printre fiinţe de hîrtie şi oameni din carne şi oase, amintindu-şi toate fantomele copilăriei sale fabuloase în Aracataca – „morţi apropiaţi ce locuiesc întunericul" –, întîlnind, iar şi iar, „cea mai frumoasă femeie din lume", dar rămînînd alături de cel mai surprinzător personaj din viaţa sa, Mercedes. După premiu, deşi la decernare nu a purtat frac – îmbrăcăminte la fel de purtătoare de ghinion ca folosirea cuvîntului *simbioză* –, scriitorul a devenit personajul altora, al istoriilor lor personale, al criticilor de toate calibrele care îl acuză pe maestrul realismului magic de sterilitate, autopastişare şi cecitate politică. Cartea sa de memorii, din care a apărut deja primul volum şi pe care, probabil, o vom vedea în românește abia peste încă vreo 20 de ani, va confirma o vorbă memorabilă a scriitorului dintr-o altă carte de dialoguri, de data aceasta cu Gonzáles Bermejo, un alt prieten al său: „Singurătatea este contrariul solidarităţii... este esenţa cărţilor". La fel cum convingerile sale politice, neştirbite, nu i-au influenţat vreodată scrisul, exprimarea directă, dialogurile cu prietenii (unele ajunse cărţi, altele, mai ales cele epistolare, vîndute pe bani grei unor universităţi americane) nu l-au oprit vreodată pe Márquez-contradictoriul să ţină asul propriilor memorii în mîneca jovialităţii colocviale. Cu o tenacitate pe care unul dintre cei şaisprezece fii ai telegrafistului din Aracataca o moşteneşte, fără îndoială, de la tatăl său. ▲

Dilema vă recomandă

● Dacă v-a plăcut *Filantropica* lui Nae, o să vă placă şi *Occident*-ul lui Cristi (Mungiu) – un debut în lungmetraj care a reuşit performanţa de a „sări", direct din postproducţie, în „Chenzina regizorilor" de la Cannes şi, de acolo, în cărţile de cinema (vezi *Dicţionarul universal de filme* al lui Caranfil-senior)! *Occident* are personaje, are replici şi are – în seceta din filmul românesc – un scenariu „beton"; nu-l rataţi! (Alex. Leo Şerban)

● Sebastian Costin, *Poemele de-o zi* (Editura Eminescu, 2002). Se născuse la Galaţi, în '39; la 34 de ani – cronicar teatral la *Scînteia tineretului* – a emigrat în Israel, lăsîndu-ne un volum de poezie („Feimos") bine primit de critici serioşi ca Ulici, Iorgulescu, Stănescu, 3 romane poliţiste şi o „baladă din Far West", din care ştiam pe dinafară: „Parcă la plecarea noastră mai aveam de spus ceva / parcă a rămas o vorbă, sau o carte, sau o viaţă...". Ne-au rămas aceste „poeme de-o zi", publicate săptămînal la Tel Aviv, între '76 şi '80, o poezie febrilă a clipei, a ştirilor e(x)terne, încordate între patetism şi sarcasm ca în acest final de „Toast": „Să curgă şampania în valuri! Spre zi / Cînd fără vreun semn s-o porni mînioasă / Furtuna finală, pe toţi ne-o găsi / Rînjind fericiţi de beţie, sub masă!" (Radu Cosaşu)

Pagini realizate de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

Melancolii – realitate – de toamnă

Discul „Tangouri celebre“, interpretat de Constantin Florescu (Roton, România, 2000) se potriveşte, simplu, direct şi fără mari profunzimi, cu sintagma din titlu. Majoritatea tangourilor incluse evocă despărţiri şi li se potrivesc celor mai înclinaţi spre sentimentalisme (nu neapărat ieftine) şi spre batiste ude: „Afară-i toamnă / Şi e frig, / Şi-ntruna plouă / Din ochii mei / Cad picături / De caldă rouă (...)“ („Adio, doamnă“). Toamna e, evident, şi ea anotimpul plîngerii: cultura populară poetică de sezon ştie bine acest lucru şi stabileşte, cu uşurinţă, analogia între frunzele care cad, ploaia care face acelaşi lucru şi lacrimile noastre. „Greierul mic“ din balada lui Topîrceanu e, cu siguranţă, una dintre cele mai triste creaturi, cu un sfîrşit aproape la fel de trist, şi sigur tot atît de „iremediabil“ ca al lui Romeo şi al Julietei sale. Toamna care-l ameninţă pe greiere aduce, în urma ei, tot umezeală şi cădere: ea risipeşte în jur picături de diverse feluri, „ploi mărunte, frunze moarte, stropi de tină, guturai“. Latura asta a toamnei pare mai obiectivă şi mai puţin idilică decît cealaltă, cu belşugul, pe care o învăţam la şcoală: era şi acolo tot o cădere, dar de preaplin, a roadelor din copaci. Reieşea o toamnă cam bombastică şi autoapologetică, neplăcută mie. Mai curînd din perspectiva furnicii care, pe lîngă alte atribute pozitive, se distingea clar printr-o atitudine lipsită de inimă, de compasiune şi de iubire de aproape. Nemaiţinînd cont de faptul că, în zilele noastre, greierele nici n-ar mai fi considerat un pierde-vară, pentru că meseria de cîntăreţ i-ar fi conferit nu doar multe grăunţe, ci şi o carieră...

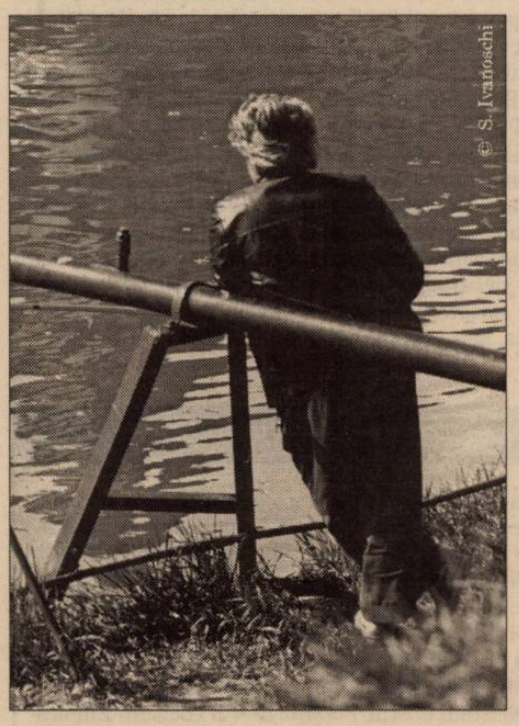

Alte atribute ale toamnei, din poeziile lui Topîrceanu, nu sînt chiar atît de melancolice, ci chiar simpatice: faptul că e „lungă, slabă şi zăludă“ ar face-o, printre adolescenţii contemporani, interesantă, sau *cool*, sau specială. Nici partea cu „întunecată“ nu e atît de rea, îi conferă farmec şi mister. Nu degeaba multe *trend*-uri din modă au îmbrăţişat culorile pastel. De altfel, chiar în deja citatul celebru tangou, ultima strofă, cea în care „poetul“ îşi plînge iubirea pierdută hălăduind pe străzi, nu duce spre ceva negativ, ci spre o stare de agitaţie şi amintire plăcut romantică: „Adio, doamnă, / Voi rătăci pe străzi / De dor înfrigurat, / În recea toamnă, / O, vis pierdut, / Romantic trecut „.

▲

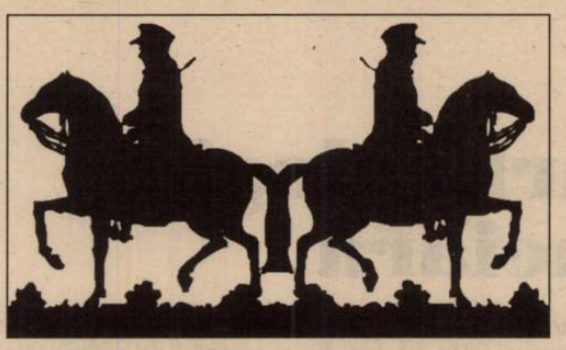

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Fiindcă îmi displac interviurile

– Eşti, într-adevăr, inadmisibil de neserios. Nu poţi duce nici o idee gravă pînă la capăt. La toate capetele ideilor tale apare un calambur. Vei muri din calambururi!

– Mi s-a mai spus: „vei muri din voioşie!“ Cîrnaţi!... Montaigne ştia ceva, din timp, cînd scria că „cel mai înalt semn de înţelepciune e voioşia continuă...“. Da' ia stai – de unde ura asta împotriva calamburului? Într-o lume în care toate seriozităţile supreme sînt încremenite fie în arme, fie în porunci, fie în concepte – dovadă că de atîtea ori din concepte şi porunci s-au făcut arme! – calamburul reprezintă una din ultimele libertăţi, reale, ale cuvîntului, poate cea mai intimă, poate cea mai propriu-zisă, libertatea lui de literă. Ca şi pe seama tuturor persecutaţilor, pe seama calambururilor, adică pe seama literelor şi cuvintelor – fără de care nu s-ar putea discuta dacă literatura se face sau nu cu sentimente bune! – s-au spus fel de fel de vorbe urîte: că se culcă unele cu altele în devălmăşie, că fac copii adulterini, că-şi beau minţile, că nu stau toată ziulica la muncă pentru concept şi paradigmă, la topitul cînepii într-o sagă cît o moşie, venindu-le, aşa, dintr-un pamplezir, să se intereseze şi ce mai e cu rapiţa...

– Să înţeleg că, precum e moda, te-ai cam săturat şi tu de „sistem“ în filosofie...?

– Nu-mi pot permite asemenea semeţ ridicol. Nu sînt filosof – sînt un nuvelist, am luat primele lecţii de marxism în '48, lecţii extraordinare ca deschidere şi fervoare, de la un filosof ca Henri Wald, unul din cei mai importanţi cercetători ai relaţiei dintre limbaj şi gîndire, consacrat, totodată, şi ca unul din cei mai străluciţi calamburgii români. E cel care mi-a spus odată că trebuie să am grijă să nu-mi smulg împreună cu rădăcinile mic-burgheze şi pe cele calam-burgheze... În dragostea mea pentru calambur, pentru jocul de cuvinte, se răsfrînge clasica solidaritate cu toţi cei care făuresc şi, mai ales, suportă ceea ce făuresc. Într-o minune de limbă ca româna noastră – unde găsesc cît se poate de legitim să te frămînţi o viaţă, o viaţă de artist, o viaţă de filosof, pentru un „întru“ sau pentru un „curat murdar“ intraductibil, dar atoatecuprinzător – eu ţin cu literele şi cuvintele, chiar şi cu cele mai obosite, mai cu seamă cu acestea, stoarsele, epuizatele, exploatatele, dar din care s-au făurit şi continuă să se făurească scările de valori şi de mătase în care cred. Cred că ludicul meu, mizerabila şi compătimita mea plăcere de a mă juca neserios cu cuvintele, constituie tot ce deţin mai serios în planul libertăţii. E libertatea mea – foarte fragică, de altfel, recunosc...

– Ce mai e şi aiureala asta – fragic?

– Adjectivul coborît din substantivul „fragedie“. Fragedia e invenţia mea, „iepica“ mea, „necuvîntul“ meu – mai tot scriitorul trebuie să lase lumii un cuvînt, măcar un cuvînt, ca semn că a trecut prin ea, cu un rost. Opera *non varietur* mă înspăimîntă ca munţii. Poate că îi putem îmbuna cu cîteva litere, cu o legătură între două-trei cuvinte, cu unul singur... Fragedia e construcţia mea pentru a-mi semnala existenţa de ficţionar între două articole – despre Pele şi Mozart – scrise în aceeaşi zi. E un cuvînt, cred, necesar fiindcă fragedul a fost uitat, iar tragicul s-a sofisticat pînă la a deveni, îndreptăţit, o parodie a comediei. Nu am prestigiul lui Abel Gance să pot declara: „Iau totul în tragic, dar nimic în serios“... Fragedia e o formulă pentru a reda tragicului duioşia şi catifeaua, iar frăgezimii o dimensiune gravă ca acea viziune a morţii descoperită de domnul Paleologu în fiecare hohot de rîs al lui Zarifopol. Mi-aş îngădui să-ţi mărturisesc că acest cuvînt l-am inventat, în tăcere, stînd odată lîngă acest om extrem de ciudat, Ion Vartic, într-o maşină care-şi făcea plinul, pe o şosea lîngă Constanţa, privind amîndoi o staţie Peco în ale cărei rafturi se îngrămădeau o mulţime de răţoi Donald făcuţi din plastic... Am simţit, deodată, că sîntem fragili ca liniile unui bun desen animat. Mi s-a părut prea clar. Fragicul e o obscurizare necesară a fragilului. A fragilului din Vartic, a graniţei dintre crud şi blînd. A graniţei dintre glumă şi criză. A graniţei dintre melodramă şi tragedie. A tuturor graniţelor dintre...

– Îmi dai voie să-ţi spun că din punctul de vedere ale eternităţii care te obsedează...

– O cunoşti?

– O cunosc într-atît ca să-ţi pot preciza că toţi cei care te-au crescut feroce, cum zici – profesoarele de pian, iubitele care te-au pus tot timpul în situaţia să le îmblînzeşti – te-au educat în spiritul ei, al eternităţii. Ea nu arată chiar ca munţii, la Diham – nu e antropomorfă...

– Poate e apropomorfă...

– ...dar e sigur că nu suportă asemenea bancuri. Pentru ea tragicul e tragic, fragedul e fraged, noţiunile clare, iar la sînul ei...

– Care sîn...? Eternitatea are sîn...? Cîţi? Ştii că o troică e o doică cu trei sîni...? Ce te uiţi aşa la mine...? Nu-s de-ajuns de solemn în faţa tragicului...? Nu-s, dom'le, nu ştiu să fiu! Eu cînd aud de tragic, aud vocea crupierului: „Faites vos jeux!“

– În cîte cazinouri ai intrat?

– Bine. Mint.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Toma Barus

(Asociaţia Română a Victimelor Represiunilor Staliniste, pe bulevardul Elisabeta)

„Noi luptăm pentru drepturile refugiaţilor din Basarabia, Bucovina, Herţa şi Cadrilater care au venit în două valuri: 26-28 iunie '40, în urma ultimatumului sovietic şi în urma retragerii trupelor române şi germane din '44. Au mai fost situaţii de genul în care guvernele de după '44 au fost obligate de trupele de ocupaţie sovietică să expulzeze familiile care plecaseră în '40 şi rămăseseră cetăţeni sovietici. Sînt oameni care au plecat şi au părăsit întreaga agoniseală de-o viaţă. Dacă rămîneai, rămîneai pe mîna puterii sovietice. Urmai să albeşti cu oasele tale îndepărtata Siberie. În Asociaţie avem situaţii diferite. Românii au suferit mai mult decît evreii. La o populaţie de 4 milioane de cetăţeni au avut de suferit 1 milion şi jumătate, mai mult de 30 la sută. Trenurile morţii se cunosc. Sînt oameni care au ajuns dincolo de Cercul Polar şi au reuşit să se repatrieze. Nu ştiu dacă se cunoaşte cazul lagărului de la Bălţi, instituit după '44, cu prizonieri italieni, români, asasinaţi încetul cu încetul. Li se dădea peşte sărat şi după peşte sărat vrei apă şi li se dădea apă infectată din bălţi. Sînt persoane deportate de alt stat, Uniunea Sovietică, iar ele nu intră în jurisdicţia statului lor pentru a fi despăgubite. Or, nerecunoscîndu-se diplomatic acest adevăr, practic nu există. În 26-28 iunie '40, nu s-a tras nici un foc de armă, de aici ni se trage. Opinia publică mondială spune că noi am cedat de bunăvoie. Ruşii s-au folosit de asta. În '47 ei au spus că graniţa se stabileşte conform acordului din '40, or în '40 n-a fost un acord, ci un răspuns regal că guvernul ţării se vede silit să cedeze. Ce avem noi? 300 de mii de lei pe fiecare an de refugiu, dar numai perioada 6 septembrie '40 – 6 martie '45, problema este că în această perioadă basarabenii, bucovinenii şi herţenii au avut două refugii, dar li se acordă doar pentru doi ani, '40-'41, după care s-au reîntors cu Antonescu, «Români, vă ordon, treceţi Prutul!», după '44, s-au refugiat a doua oară. Bunicul meu chiar după '44 aştepta americanii spre a se întoarce iar acasă. Cei din Cadrilater au cinci ani, fiindcă au plecat pe 7 septembrie '40 şi nu s-au mai întors. Cei care au suferit mai mult au „beneficiu“ mai mic. Mai mult, cei din Cadrilater au avut timp să-şi strămute agoniseala. Asta-i istoria!

Noi avem un nume trist al Asociaţiei şi poate el va rămîne tot timpul aşa pînă cînd nu se recunosc drepturile noastre. Mai mult, timpul trece, oamenii mor, problema se stinge.“

Profesor universitar la Geologie, Toma Barus a făcut de curînd o operaţie pe cord.

▲

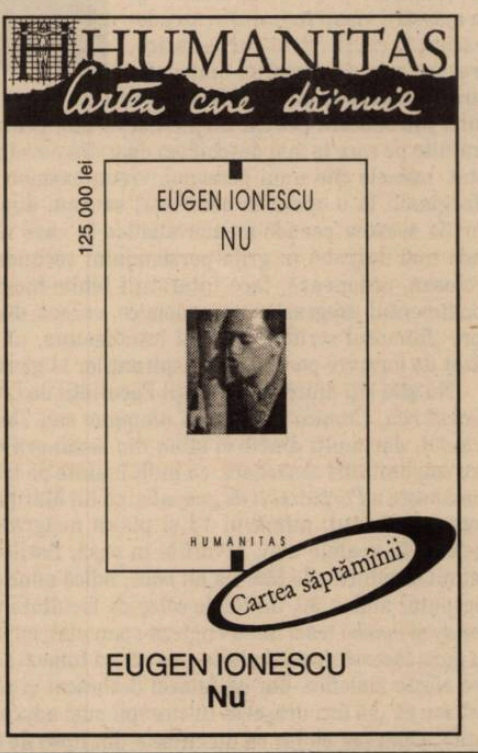

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Blocada

Nou îmburgheziţii, azi la putere, locuitori de vile bine încălzite cu centrale proprii super-sofisticate, interzic, de la înălţimea „autorităţii“ pieritoare pe care o ocupă, celor care locuiesc la bloc binefacerile acestui sistem de încălzire. Blocul e *uvrier*, vila e burgheză. Încălzirea şi toate sistemele centralizate de servicii sînt totalitare, cu apogeul în totalitarismele de „stînga“, în vreme ce serviciile individualizate şi personalizate sînt capitaliste. Problema, cetitoriule dragă, e politică şi, deci, nu trebuie rezolvată de „experţii“ în instalaţii şi de tehnocraţii într-ale ţevilor, ci de oamenii politici. Or, ei chiar asta fac. Cum?

Raportarea la problema locuirii colective şi, mai cu seamă, la modul în care statul, comunitatea locală chiar, se leapădă de servicii de felul acesta, prăpăstioase, energofage şi stupid administrate, este aceea care dă măsura sistemului politic în care se află o ţară în tranziţie. Cei care ne guvernează vor cu tot dinadinsul să ne ţină pe noi, cei de la bloc, în comunism, pentru ca ei, puţinii, să locuiască în tot acest timp cît mai confortabil „dincolo“. Nu există nici un motiv raţional de a înţelege de ce şansa rezolvării rapide a problemei facturilor la căldură şi apă caldă nu este aplicată. Dacă, în toţi aceşti ani (sau cel puţin din 1997 încoace, domnule Nicolae Noica), s-ar fi acordat de către stat credite preferenţiale pentru instalarea de centrale termice de bloc, scară sau apartament, în aceeaşi proporţie în care s-au mărit fără nici un fel de discernămînt preţurile serviciilor echivalente furnizate centralizat, acestea s-ar fi stins de moarte bună de mult, neplînse de nimeni. Dacă în tot acest timp s-ar fi acordat scutiri de impozite pentru cei care utilizează energii alternative (eoliană, solară), multe oraşe din zonele unde ele sînt mult mai uşor de procurat decît păcura sau cărbunii, ba chiar decît electricitatea, atunci s-ar fi descărcat cîteva procente bune de povară de pe umerii energeticienilor. E stupid să ai centrale de agent termic pe păcură la Sulina, unde bate vîntul continuu şi e atîta soare, sau în Banat, unde e climă quasi-mediteraneană. Firește, trebuie un minimum de preocupare pe o distanţă mai lungă decît cea dintre două alegeri. Firește, trebuie investiţi oarece bani în cercetare şi, *hélas,* trebuie şi oameni care să facă această cercetare. La Universitatea de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu“ a dispărut şi bruma de cursuri dedicate arhitecturii menite să conserve măcar energia prin sisteme pasive, dacă nu să o şi producă prin sisteme active, de felul celor abia menţionate, la care să se adauge şi altele (pompe de căldură, folosirea apelor termale, a biogazului etc.) Angajaţii MLPTL ştiu cu siguranţă nivelul de reglementare referitor la confort termic, păstrare a căldurii şi eficienţă a sistemelor de încălzire pe care le au LEGIFERATE ţările cărora dorim să ne alăturăm, dar şi altele, precum Elveţia de pildă. Dacă da, atunci cum pot îngădui apariţia de legislaţie care interzice exact unul dintre modurile de a atinge aceste deziderate, precum este aproape-interzicerea centralelor individuale? Dacă au cunoştinţă de această legislaţie, că tot trebuie să ne armonizăm *acquis*-ului comunitar, şi servesc un guvern de stînga, atunci cum îngăduie ca notele de plată pentru apă caldă şi căldură la bloc să concureze salariul lunar al votanţilor d-lor naturali, adică funcţionărimea, dascălii şi cei angajaţi încă la stat?

Grotescul situaţiei, în care tehnocraţii guvernului nu reuşesc să explice politicienilor aceluiaşi guvern caracterul suicidal şi exploziv al locuirii la bloc astăzi, nu este de asemuit decît hilarităţii discuţiilor despre alegeri anticipate în timpul sau după o iarnă cu facturi astronomice, forţate de respectivul guvern asupra celor de la care vrea să ceară realegerea! Să nu se mai dea vina pe incultura politică a votanţilor atunci cînd problemele sociale reale ale populaţiei sînt tratate cu dispreţ legiferat şi cînd aceste disperate probleme o împing în braţele extremismului. De fapt este o problemă de profesionalism şi una de autism politic, căci buştenii troznesc în şemineele vilelor...

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Un troleibuz şi o divă

La şcoală aveam un amic timid şi retras, ale cărui sentimente duioase se concentrau, în mare parte, pe imaginea televizată a Andreei Esca. „E deschisă, nu e deloc fandosită“ – visa el cu ochii deschişi – „e o persoană de care te poţi apropia.“ Sînt convins că fanteziile cu Esca i-au trecut amicului meu odată cu acneea, dar recent m-am gîndit la el, cum era atunci; mi l-am imaginat mergînd cu troleibuzul, deschizînd un ghid TV şi aflînd ce-am aflat eu din *TV Story* – că Andreea Esca, deşi n-ar vrea să jignească pe nimeni, nu crede că ar putea avea o relaţie cu un om care merge cu troleibuzul. În secunda aceea, amicul meu ar fi avut o revelaţie dărîmătoare: a merge cu troleibuzul este, probabil, mult mai rău decît a-ţi scărpina părţile intime în locuri publice sau a-ţi sufla nasul în supă. Sigur că Esca folosea cuvîntul „relaţie“ în sensul lui modern – un mod aseptic de a vorbi despre sex şi iubire –, dar acest cuvînt, neinspirat ales, nu l-ar fi ajutat pe amicul meu (ba dimpotrivă) să-şi anuleze revelaţia că oamenii care iau troleibuzul sînt nefrecventabili. (Pînă cînd dicţionarul meu va ieşi din uz, eu şi vînzătoarea de ţigări, cu care schimb cîteva vorbe în fiecare dimineaţă, avem *o relaţie* – un raport uman.) Poate că amicul meu ar fi citit mai departe, unde Andreea Esca pare a-şi aminti că nu doar bogăţia contează pentru ca omul să fie fericit, dar nici dacă e sărac bla-bla-bla. Na-ţi-o frîntă, că ţi-am dres-o. Impresia finală este că oamenii se împart, după stilul de viaţă, în două categorii: *troleibuz* (= sărăcie lucie) şi *non-troleibuz* (= viaţă decentă). Veşti proaste pentru multă lume, nu în ultimul rînd pentru cei care au renunţat la perspectiva unui permis de şofer, din motive de anti-talent, şi pentru cei care preferă metroul, din motive de rău de maşină.

Scuzaţi-mă, poate am dormit prea adînc şi lucrurile s-au schimbat peste noapte, dar televiziunea nu obişnuia să linguşească marele public, să se laude că ea este în slujba săracilor, apropiată de ei, prietena şi confidenta şi iubita poporului, a „troleibuziştilor“? Da şi nu. Multe emisiuni par a izvorî dintr-un tip de „sensibilitate“ care se înrudeşte, prin delicateţe, cu „sensibilitatea“ căreia îi datorăm penibilul film hollywoodian *Propunere indecentă*: pupă-i în fund pe săraci („Alţii vă cred neînsemnaţi, noi vă ascultăm...“) şi, în acelaşi timp, dă-le-n cap („...dar tot neînsemnaţi rămîneţi!“). Cam aceasta e poziţia (chiar sună ca o poziţie sexuală acrobatică şi nesatisfăcătoare, pe care nici n-ai vrea s-o încerci!). Firește, nu-i una nouă. Prin produsele ei, industria cinematografică (mă refer în special la Hollywood) s-a arătat, încă de la început şi într-un mod aproape ostentativ, favorabilă săracilor. Nu idealismul îi mîna în luptă pe producători: filmele costau mulţi bani, deci se adresau maselor, deci *erau obligate* să ia partea săracilor. (Nu vreau să spun că *totul* a fost ipocrizie; de-aici au ieşit şi multe lucruri bune – gîndiţi-vă la Griffith, la Capra.) Însă tot de la început, Hollywoodul s-a considerat un fel de aristocraţie. Actorii erau regi, prinţese, zei, eroi, dive, şeici, zîne. Oamenii acceptau asta, ba chiar le plăcea: o vedetă autentică, într-un rol bun, e o prezenţă fizică incandescentă, mai impunătoare decît majoritatea oamenilor din troleibuze. Spectatorii ar fi fost dezamăgiţi dacă ar fi întîlnit o divă într-un troleibuz şi ar fi descoperit că ea nu e deasupra lor, e la fel de mică. Am o bănuială: multora dintre cei care au citit declaraţia Andreei Esca li s-a părut ceva firesc, deoarece pentru ei Esca a devenit o astfel de divă. Ceea ce conduce la întrebarea de bunsimţ: cum dracului? Ea s-a remarcat prin următoarele talente: 1) cel de a nu rasoli prea rău ştirile; 2) cel de citi fluent de pe prompter; 3) cel de a zîmbi strîmb. De-acord, în comparaţie cu alţii, stă destul de bine. Dar presa mondenă a umflat aceste calităţi pînă cînd au devenit ceva formidabil – între pictarea Capelei Sixtine şi descoperirea leacului pentru cancer.

Nu mă număr printre cei care văd în cultura celebrităţii o tragedie (moartea sufletului etc.). E o farsă, mai ales într-o ţară ca România, unde, printre multe alte lucruri, ducem lipsă şi de vedete autentice. Majoritatea vedetelor de televiziune se dau de ceasul morţii ca să ne convingă, în interviuri, că sînt la fel ca noi. Bancul e următorul: de ce aş mai citi versurile Gabrielei Vrînceanu-Firea dacă ea îmi tot repetă, interviu după interviu, că e o persoană foarte comună? De ce i-aş mai citi *interviurile*, dacă îmi spune că n-are nimic interesant de spus? (Bancul ar deveni şi mai bun dacă, într-o bună dimineaţă, tuturor fanilor le-ar pica fisa.) Dar, cu anumiţi protagonişti, farsa poate deveni una de prost-gust.

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

România chezaro-crăiască

Mult timp, pereţii camerei mele de adolescent expuneau inevitabilele postere lipite, care mărturiseau despre statutul meu de rocker. Syd Barrett, Jerry Garcia, The Fugs, Isle of Wight, Hendrix, Alan Wilson etc. Aveam şi o fotografie de la demonstraţiile din Chicago '68, în prim plan era un bărbat pe al cărui spate gol scria: *„Fericirea începe cînd ultimul capitalist este înecat în sîngele ultimului birocrat“*. Butada este a lui Abbie Hoffman, turbulentul şef al mişcării Yippie, bănuiam că el era pletosul decupat din revista sustrasă de la Biblioteca Americană. Partea cu capitaliştii o înţelegeam uşor, dar nu-mi era clar ce rău făcuseră birocraţii. Credeam că e doar termenul care-i desemna pe cei lipsiţi de ureche muzicală sau braţ militant şi care se mulţumeau să facă scriptologia necesară societăţii. Cu timpul am înţeles mai multe.

În numărul trecut, *Dilema* a publicat un discurs analitic asupra birocraţiei, semnat de ziarista Ingrid Şuşu. N-o cunosc, am citit-o însă de multe ori şi am regăsit-o cu interes ca autoare a documentatului eseu. Eseu cu care mă identific, dar cred că Weber şi statisticile n-ajung. În fond, judecată economic, financiar sau organizatoric, birocraţia este o tumoare care ar trebui epurată cu entuziasm de chiar guvernele în umbra cărora musteşte. E simplu – consumă timp şi resurse, frînează economia, provoacă resentimente. Alte ţări aşa au procedat – nici Kafka n-ar recunoaşte Austria „post K&K“, nici Forster resturile imperiului victorian. În schimb, România îşi dezvoltă birocraţia, nu numai ca aparat, ci şi ca vocaţie. Nu glumesc, cel mai bine mă pot înţelege cei care au avut ocazia să lucreze, de exemplu, şi cu o bancă străină şi cu una românească. Instituţii private, atenţie, ce să mai vorbim de statul-stat!

Birocraţia este un sistem care înlocuieşte oamenii cu hîrtii. Birocraţia înseamnă funcţionari care nu pot aprecia situaţii, nu pot lua decizii, nu pot rezolva nimic decît urmînd regulamente amănunţite, solicitînd nenumărate adeverinţe şi referate şi păstrînd dovezi la dosar. Pentru mai tîrziu. Adică pentru orice moment cînd hotărîrile lor ar putea fi puse la-ndoială. Birocraţia este manifestarea instituţională a neîncrederii în cetăţean şi a suspiciunii cronice. Dar de ce e necesară suspiciunea, dacă este păguboasă? Simplu, surîde guvernantul în barbă, pentru că altfel lucrurile „pot s-o ia razna“. Un funcţionar scăpat din mînă ar putea retroceda clădiri de capul lui (chiar dacă sînt sedii de partide), ar putea da credite ţăranilor (punînd în pericol latifundiile baronilor), ar putea accepta tot felul de prostii doar pentru motivul absurd că e nevoie de ele! Birocraţia este de fapt hăinuţa cu cotiere îmbrăcată de terorismul guvernamental asupra cetăţeanului. Birocraţia nu face ordine, ci distribuie umilinţa în porţii mici, pentru care trebuie să stai la cozi lungi şi, uneori, să mori pentru triumful ei. Asupra ta.

Se tot vorbeşte că Bucureştiul n-are statui. Încă n-au apărut acei Mecena dornici să finanţeze unele noi, drept care autorităţile au decis să dea banii pe arătări de bronz care sperie copiii sau pe nasturi perforaţi cu mofturi simbolice. (Probabil că în aceste cazuri birocraţia a fost rapid suspendată.) Ar fi poate timpul pentru o statuie a Contribuabilului, personalizat eventual de un pensionar răbdător, cu trei hîrtii inutile în mînă. Ar merita atîta lucru, la urma urmei tot din banii lui se face, iar guvernul îi datorează multe. Adică totul!

Birocraţia, expresie a suspiciunii naţionale, mai are o justificare: „ne fereşte de hoţi şi abuzuri“. Dar imaginaţia românului nu se sperie dintr-atît, de furat se fură şi cu birocraţie, şi fără. Mă rog, o atenţie, o damigeană, un sejur în Seychelles! Despre năravurile indigene au scris însă, cu mai multă aplecare, Rădulescu-Motru, Drăghicescu, Barbu şi alţii. Eu, unul, caut fotografia din '68 (la un zugrăvit, a ajuns la coş). Mi-ar aduce aminte de anarhistul care n-am ajuns să fiu. Mi-a lipsit un cadru organizat!

▲

B I R O C R A T U R A

Am scris în numărul trecut despre cauzele şi efectele generale ale birocraţiei negative de tipul celei din România. Însă efectele acestui adevărat sistem de funcţionare a instituţiilor sînt resimţite şi de fiecare cetăţean în parte. Sistemul fiind amplificat şi de excesul de zel al fiecărei autorităţi sau funcţionar care-şi închipuie că are menirea să-i struneasc㠚i să-i „educe" pe cetăţeni, nu să le rezolve problemele. Cazurile sînt tratate ori milităreşte, ori în stilul pierdut, responsabilităţile pasîndu-se instantaneu. Vinovat devine pînă la urmă sau cetăţeanul, sau computerul. Fiindcă tehnologia poate fi aliata celor puternici. Adică, de mare ajutor birocraţilor în desăvîrşirea complicării situaţiilor. Rezultă o stare de umilinţă, neputinţă şi frustrare în care cetăţenii sînt lăsaţi să se zbată. ***(A. M.)***

Cristina POENARU

Funcţionarul public nr. 1

Afiş mare la Primărie cu zilele şi orele de audienţă. Pare simplu. Procedeul e însă complicat. Două femei cvasi-amabile, la două birouri, una dintre ele, cu un registru mare în faţă. Lipită de colţul biroului acesteia, în dreapta, o notă scrisă la calculator: *Pentru înscrierea în audienţă e necesară viza biroului respectiv*. Pe holurile pustii, acum, (e spre sfîrşitul programului şi nu ţi se mai dă voie de la intrare) aud voci impacientate care se intercalează cu o voce plîngăcioasă, un plînset de femeie. Aleargă de la un birou la altul, tîrînd după ea o geantă de voiaj. Nu-mi dau seama dacă-i bătrînă ori necăjită doar. Mă nimeresc într-unul dintre birourile în care discută cu funcţionarii. Nu-i o discuţie. Ea plînge şi ei rîd. Un bărbat, în picioare, o apostrofează făcînd pe seriosul. Femeile şed la birouri şi se distrează pe săturate. Uite, mă gîndesc, dacă le-aş fi cerut un act acum, mi-ar fi spus că li s-a terminat programul, să vin mîine, nu mai au timp să caute, să scrie, să aprobe, dar să-şi bată joc de femeia asta găsesc timp. Rămîn stupefiată, la intrarea în birou, auzind, prin uşa larg deschisă, cum ea se roagă de ei, îi imploră s-o asculte, să-i dea un aviz ca să se înscrie în audienţă, iar ei îi răspund că trebuie să aibă întîi aprobarea şefului cel mare ca să îi dea avizul. Învinsă, femeia se întoarce spre mine şi-mi explică, înnecîndu-se în cuvinte, că de cîteva zile o tot aleargă aşa – nu stă în Bucureşti, nu mai are unde, i-au luat casa, au dat-o afară, nu s-a putut apăra. I-au promis alta – se face o listă – i-au zis. O să se găsească afişată pe listă! Se tot caută pe listă şi nu e. A venit la Bucureşti să intre în audienţă – i s-a promis casa într-o lună-două şi-au trecut de-atunci un an-doi şi tot nimic. Vrea să-i spună primarului cum merge treaba, să-i explice cît de greu îi este şi să-l roage s-o ajute. În Bucureşti, n-are unde dormi. Ei ştiu asta, dar o plimbă de la un ghişeu la altul, de la un serviciu la altul, de la o zi la alta, că nu azi, mîine, poate, o înscriu în audienţă. Dar, uite, ce-i cer: să intre, mai întîi, în audienţă la primar, ca el să-şi dea acordul, ca ei din serviciul „respectiv" să-i dea viza pentru audienţa la primar.

Nici eu nu mă descurc mai bine. Am un bon cu dată – şi oră! – la care am depus o cerere.

(Paranteză: cererile nu se depun în clădirea Primăriei, ci la Centrul de Calcul de la Universitate, iar cînd cad toate calculatoarele Centrului de Calcul de la Universitate, n-ai decît să-ţi mai iei o zi liberă ca să te-aşezi la coadă *să ceri să ţi se primească cererea*. Deoarece cînd, în sfîrşit, ţi-a venit rîndul, domnişoarele de la Centru te conving pe îndelete, cu multă amabilitate, invocînd tot felul de articole de lege care nu există, că nu ai de ce să ceri aşa ceva. Pînă la urmă, dacă eşti hotărît – şi invoci şi tu tot felul de lucruri – poate ai noroc şi îţi înregistrează hîrtia. Eu, ca să zic aşa, am avut.

Spuneam că pe bonul scos din calculator apar frumos, data, ora şi serviciul la care ai depus cererea. Şi o notiţă: răspunsurile se primesc în cel mult 30 de zile de la înregistrarea cererii. Am fost foarte mulţumită cînd mi l-au dat. După două luni, m-am întors cu bonuleţul să văd ce răspuns am primit la cerere. Acasă nu primisem nimic. Poate rămăsese răspunsul blocat la Primărie. Nu mai găseau hîrtia – fusese înregistrată de prea multă vreme: „Dumneavoastră ce-aţi păzit?! De ce n-aţi venit de-atîta timp să întrebaţi?", se răsteşte funcţionara la mine, pesemne, ca nu cumva să-mi dau seama că ei erau cei vinovaţi. „Depuneţi altă cerere, ce să vă fac?!".

Du-te şi convinge-o iar pe funcţionara de la Centrul de Calcul să-ţi primească cererea şi, după o lună, înapoi, la Primărie, cu bonul mai nou şi cu bonul vechi!

Încep cu bonul nou. „A! N-am avut timp s-o rezolvăm atît de repede!". „Atît de repede?", mă mir, şi scot din portofel dovada – bonul vechi, înregistrat de cîteva luni. Stupoare: e patinat de vreme, iar cerneala s-a dus. Am rămas cu o hîrtiuţă veche, lucioasă, îngălbenită.

▲

Adina POPESCU

Autoritate, autorităţi

Păstrez şi acum într-un sertar, ca pe un *souvenir* al adolescenţei, un proces-verbal din iarna lui '96. Fapta săvîrşită era următoarea: *refuzul de prezentare a datelor cu privire la stabilirea identităţii*, iar amenda patruzeci de mii de lei. A fost primul meu contact direct cu autorităţile, respectiv Poliţia română. Mi-amintesc că eram cu cîţiva prieteni *„pe b-dul Kogălniceanu, în dreptul restaurantului Mamma Mia"*, tocmai ieşisem dintr-un bar şi ne îndreptam fiecare către casele noastre cînd... pe lîngă noi a trecut impasibilă şi fluierînd o patrulă de poliţie. Unul dintre acei prieteni a văzut patrula, a rîs, şi a debitat, destul de tare, unul dintre bancurile tembele despre poliţişti, ceva de genul „de cîţi poliţişti ai nevoie pentru a înşuruba un bec" sau poliţiştii plantînd pomi şi sergentul care le ordona, împotriva regulamentului, „cu verdele în sus!". Patrula „a sesizat" bancul, dar a trecut mai departe tot impasibilă şi tot fluierînd, însă, la doar cîteva minute, lîngă noi s-au oprit doi civili care ne-au cerut să ne legitimăm. Din nefericire, doar unul singur dintre noi avea b.i.-ul asupra sa. Unul dintre civili, cu parpalac şi pălărie trasă pe ochi, trăgînd din ţigară *à la Colombo* a surîs ironic şi l-a strigat pe Pantelică sau Stelică, şeful patrulei „să se facă încoa"". Patrula s-a întors fără nici un fel de tragere de inimă. „Care va să zică tulburaţi liniştea publică şi nici măcar n-aveţi acte asupra dumneavoastră?!" a spus civilul cu parpalac. „Sînteţi pasibili de amenzi între...", dar l-au lăsat pe Pantelică sau pe Stelică să se ocupe de treaba asta „de rutină". Am fost conduşi cu toţii de către patrula cam amorţită şi cam apatică în holul unui hotel din piaţa Kogălniceanu. Acel Pantelică (sau Stelică) a rugat-o pe o recepţionieră destul de amabilă să-i pregătească un ness tare din rezervele (şi încălzit la fierbătorul) recepţiei, apoi s-a ocupat de întocmirea proceselor verbale. Singurul dintre noi care avea buletinul în buzunar a fost absolvit de pedeapsă şi ridicat la „rangul" de martor. S-a purces la o scurtă verificare prin staţie a datelor esenţiale. Cel cu bancurile s-a ales cu două sute de mii pentru tulburarea liniştii publice şi înjurii la adresa autorităţilor. Un altul din grup a mărturisit că se mutase doar de trei săptămîni şi nu ştia pe de rost noua adresă. A discutat cu P. sau S. omeneşte: „Vă dau seria, numărul şi ultima mea adresă, e bine?". Tipul a luat o gură de cafea: „Mda, e bine, oricum computerul nostru central ştie totul despre dvs., chiar şi ziua în care v-aţi mutat... aşa că n-are prea mare importanţă ce-mi declaraţi!". Curînd au sosit confirmările prin staţie, iar poliţistul, scuturat zdravăn de ness-ul destul de tăricel, a început să-şi impună autoritatea. L-a luat pe tipul care se mutase de curînd, de guler şi a început să răcnească: „Cum, mă, tu vrei să mă duci de nas?! Mi-ai zis că stai pe strada Armenească şi colega noastră de la secţie îmi spune că locuieşti în Colentina. Îţi baţi joc de mine, nu-i aşa?". După un răspuns bălmăjit şi intimidat de genul „păi, v-am zis că vă dau adresa veche, pentru că n-o ştiu pe de rost pe cea nouă...", acel apărător al legii s-a scărpinat în cap, apoi a găsit argumente familiale: „Fii-mea care are cinci ani ştie unde locuieşte, la ce scară, la ce etaj, cine sînt vecinii noştri şi cine administratorul, iar tu, la nouăsprezece ani nu ştii pe ce lume te afli?". Bineînţeles, la procesul lui verbal s-au mai adăugat şi alte delicte, formulate în manieră proprie, de tipul *refuz... impertinenţă... ignoranţă...* etc. În timp ce completau formularele respective, noi nu aveam voie să ne apropiem de tejgheaua recepţiei unde ni se stabileau contravenţiile. Ni s-a spus să rămînem la o distanţă de cel puţin doi metri pentru că „aici sînt acte importante de scris care nu vă privesc pe voi!". Toată treaba a durat mai mult de două ore, iar după ce am semnat procesele şi ne-am recunoscut faptele, am plecat acasă cu taxiul.

Acela a fost primul moment din viaţa mea mea în care am simţit acut senzaţia de neputinţă şi, în plus, sentimentul de vinovăţie inoculat ca şi cum *ei* m-ar fi acuzat că aş fi băut înainte să mă urc la volan, deşi eu mi-am impus să-mi petrec seara pe o terasă, consumînd bere fără alcool, pentru că ştiam că mă aşteaptă maşina parcată la cîţiva metri, dar în clipa în care ei mi-au băgat fiola sub nas, frica involuntară i-a impus fiolei să se înverzească.

Totuşi, Poliţia nu este un etalon în ceea ce priveşte autoritatea sau autorităţile, iar acelaşi sentiment frustrant îl poţi avea intrînd într-un magazin în care mentalitatea vînzătoarelor nu se va schimba niciodată, la Primărie, la Administraţia financiară, în orice loc unde vrei să obţii un act sau o aprobare, aproape în orice instituţie publică. Te vei lovi de aceleaşi chipuri impasibile, de aceiaşi oameni care respectă regulamente, de aceleaşi zîmbete de superioritate care te fac să se simţi inutil, lipsit de identitate, impertinent, ignorant şi atunci apare senzaţia de lehamite... lehamite să faci cumpărături, să-ţi plăteşti nota de telefon, impozitul la casă etc.

O coadă interminabilă pe b-dul Ştefan cel Mare în faţa unui sediu „Electrica S.A.". Oamenii, aşezaţi pe două rînduri, cu facturile în mîini, aşteaptă. Nu, nu se dă nimic pe gratis, se plăteşte „lumina" la o singură casă din cele patru existente. „Din cauză la computere", mă informează o bătrînică. „Nu mai vrea să meargă, fir-ar ele de computere!" Desigur, mai nou, funcţionarul nu are nici o vină; cînd ceva merge prost daţi vina pe computer! „Nu era mai bine înainte cînd nu erau computerele astea?" se întreabă indignat un individ cu mustaţă. „Nu se strica nimica, veneai, plăteai la casă şi plecai, da' acuma trebe să te bage în computerul ăla, băga-i-aş io în...". Un bodyguard destul de mărunţel permite intrarea în sediu a maximum zece persoane odată, după care închide uşa, „ca să nu fie îmbuzeală înăuntru, ca cine ştie ce să se mai întîmple! Avem şi aer condiţionat, poate se strică şi ăla de la prea multă lume..." Poartă un dialog calm cu cetăţenii, mai exact le face morală. „Ce să vă fac io dacă n-aţi plătit cînd v-a venit angajatu' la uşă şi aţi aşteptat pîn' la ziua scadenţei? Aşa-i românu', face tot pe ultimu' moment!". Reflecţiile rostite cu voce tare îi sînt întrerupte de o cucoană care n-are treabă cu caseria, vrea doar să întrebe ceva la ghişeul de informaţii. „N-are a face, trebe să staţi la coadă! Aşa am primit io dispoziţii, oricine vrea să intre, în orice problemă, să-şi aştepte rîndul". Cucoana îi întoarce spatele şi pleacă. O altă bătrînică ţipă că ea e „operată de trei ori" şi că nu mai poate să stea în picioare. Bodyguard-ul devine milos: „Intraţi în holişor şi vedeţi că acolo e un scaun. Aşteptaţi pe scaun pînă vă vine rîndul". Bătrînica îi mulţumeşte fericită, dar mai sar vreo trei, toţi cu operaţii. Mărunţelul simte că-i momentul să se impună şi se străduieşte să răcnească ca să se facă auzit de toată lumea: „Comportaţi-vă civilizat! Unde vă credeţi aici? La miting?".

După aproximativ o oră, ajungi să faci parte dintre cei zece privilegiaţi cărora li se deschide uşa. Casierele butonează pe rînd singurul computer disponibil, un individ cu mutră de şef anunţă că a reuşit să repare un al doilea calculator şi-i strigă bodyguard-ului să lase să intre cîte cincisprezece cetăţeni odată. Casierele par relaxate, beau cafea sau Coca-Cola, mănîncă sandwich-uri, îşi admiră una alteia lacul de pe unghii, îşi fac job-ul cu gesturi mecanice şi cu mutre plictisite. La un moment dat, una dintre ele anunţă că „nu mai e mărunt în casă, cei cu bancnote mari să se ducă să schimbe sau să îi aştepte pe cei cu bancnote mici". Cîţiva se hotărăsc să încerce să schimbe banii la vreun butic din apropiere, dar cînd să intre înapoi au probleme cu bodyguard-ul care încearcă să-i convingă să se aşeze la coadă şi să nu intre peste rînd. Desigur, toată această situaţie nu se întîmplă în fiecare zi, doar din cînd în cînd computerele (sau angajaţii) nu mai vor să funcţioneze, aşa, ca din senin.

Aşadar, dragi cetăţeni, feriţi-vă să plătiţi „lumina" în ziua scadenţei şi staţi acasă „cînd vine angajatu' la uşă", făceţi-vă prieteni la fiecare instituţie publică de care credeţi că veţi avea vreodată nevoie şi, mai ales, nu circulaţi fără buletin!

▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

antinostalgia

Alimentaţie publică pentru Republică

„Întreprinderea comercială de stat pentru alimentaţie publică Rîmnicu Vîlcea către toate întreprinderile de alimentaţie publică

(...) Puternic mobilizaţi de ideile, indicaţiile şi direcţiile de acţiune formulate de secretarul general al partidului, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, la Conferinţa Naţională a partidului şi la recenta Plenară a Consiliului Naţional al Oamenilor Muncii, colectivul de oameni ai muncii de la Întreprinderea comercială de alimentaţie publică Rîmnicu Vîlcea, cheamă la întrecerea socialistă pe anul 1988 toate întreprinderile de alimentaţie publică din ţară, propunîndu-şi următoarele obiective: (...) 2. Depăşirea planului de desfacere cu 5 la sută prin valorificarea superioară a întregului fond de materii prime, prin introducerea în fabricaţie şi punerea la dispoziţia populaţiei a unui număr de 45 sortimente noi de preparate de cofetărie-patiserie, preparate tip gospodina, precum şi de răcoritoare. Pentru sondarea preferinţelor şi exigenţelor publice, vom organiza pe parcursul anului 1988 un număr de 70 expoziţii şi microexpoziţii de artă culinară, produse de patiserie şi cofetărie. Totodată, pentru diversificarea producţiei de răcoritoare, ne propunem să depăşim producţia proprie la acest sortiment cu 20 la sută peste prevederile planului. (...) 5. Vom extinde activitatea în gospodăria anexă a întreprinderii, în direcţia creşterii zilnice a sporului de greutate la porcine, urmînd ca pe această bază, să realizăm, peste sarcinile planificate, carne în valoare de 1.800.000 lei. (...) 8. Aplicarea în toate unităţile a iniţiativei muncitoreşti «Contul de economii al grupei sindicale» şi obţinerea pe această cale a unor economii în valoare de 1.720.000 lei la nivelul întreprinderii. În acest scop, vor fi intensificate acţiunile de recuperare şi valorificare a ambalajelor şi materialelor refolosibile la toate locurile de muncă, sarcinile de plan urmînd să fie depăşite cu 7 la sută la sticle, borcane şi cioburi de sticlă, cu 4 la sută la materiale textile şi cu 3 la sută la hîrtie-carton. (...) Mobilizaţi de înflăcăratele îndemnuri ale secretarului general al partidului, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, încrezători în forţa şi capacitatea lor creatoare, oamenii muncii din cadrul Întreprinderii comerciale de stat pentru alimentaţie publică Rîmnicu Vîlcea, sub îndrumarea organelor şi organizaţiilor de partid, sînt ferm hotărîţi să acţioneze cu abnegaţie şi patos revoluţionar pentru îndeplinirea exemplară a planului pe 1988, contribuind astfel la creşterea nivelului de trai al populaţiei, la înflorirea şi prosperitatea patriei noastre socialiste.“

(România liberă, 11 februarie 1988)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Două limbi de lemn

Limba de lemn, încărcată de platitudini, truisme, lozinci şi hiperconcreteţe nu a dispărut o dată cu discursurile lui Ceauşescu şi literatura omagială închinată lui. Găsesc în pagina I a *Gazetei de Transilvania* cîteva citate dintr-o carte de versuri, pe care le priveşti siderat: „În manifestul său electoral PDSR şi-a manifestat plenar. / În mod sintetic / Oferind profetic / Soluţii viabile, concrete / Bazate pe studii şi traduse în proiecte.“ (imaginaţi-vă – nu e greu – limita versurilor). Sau, în alt loc: „ Principiile social-democraţiei / Implică nevoile sociale / Grija faţă de copii şi tineri / De cei ce nu-şi găsesc în viaţă o cale...“ Articol versificat, pentru care (sau pentru alte merite), autorul cărţii a primit o funcţie mijlocie în aparatul de stat. N-am crezut că se mai scriu astfel de poezii...

Iată că, în pagina a 4-a, întîlnim un articol care nu ne surprinde mai puţin: „Realmente, nu reuşim decît în mică măsură să apropiem arta şi literatura de oameni, poate pentru că nu avem structurile necesare acestui demers sau pentru că deja în lume se practică alternative: lumea a ieşit din sistem şi face artă şi critică. Aşadar, se pare că ne aflăm într-un fel de haos alternativ cu noul gen de critică.“ Şi mai departe: „Societatea civilă îi este datoare creaţiei literaturii şi artistice. Suportul economic datorat artei ar părea a fi un act frivol, un act gratuit, într-o rezonanţă a operei de artă şi a creaţiei literare, înţeleasă cu o inutilitate care îşi ajunge sieşi.“ Cei care au înţeles bine citatele (nu cu o inutilitate care-şi ajunge sieşi), au dreptul de a citi şi următoarea: „Limbajul critic trebuie să fie deschis, uşor de interpretat, încît orice lucru artistic sau literar trecut prin filtrul unor critici reali (!) să devină atractiv pentru consumatorii de artă, fie ea plastică sau literară“. Vorba autorului: „cronica sofisticată şi cosmopolită (...) nu reuşeşte să aducă mai aproape lumea iubitoare de literatură şi artă.“. Seamănă limba de lemn din versurile citate cu aceea din comentariul critic? Deloc! Alt lemn.

▲

Cu ochii-n 3,14

IAR COBOARĂ INTERESUL PUBLIC LA NIVEL DE FOAME VECHE, CAM DE STÎNGA

● Iar plouă. (**M. V.**)

● Consiliul Naţional al Audiovizualului, presat de *lobby*-ul televiziunilor particulare, a decis ca TVR să nu mai întrerupă programele cu publicitate, aceasta fiind transmisă între emisiuni. Logica îmi scapă, pe moment: de ce este mai puţin nocivă publicitatea „între“ decît „în“? *Adevărul* spune şi care este rezultatul: „emisiunile cu cea mai mare audienţă (cum ar fi «Surprize, surprize») vor fi concepute în mai multe părţi, despărţite prin jurnale scurte, iar filmele au fost alese astfel încît să poată fi difuzate în părţi distincte“. Aşa se întîmplă cînd interesul public coboară la nivel de bugete pentru publicitate. Fiecare deştept îşi are isteţul pe care îl merită. (**C. G.**)

● Farmecul derutant al articolului (prea) hotărît: „Românii mor de foame“ (în mai toate talk-show-urile ce se vor incendiare). „Românii fac coadă la maşini de lux“ (în *Adevărul* din 28 sept. 2002). (**R. C.**)

● Ceva îmi spune că a sosit timpul să revin cu o nouă carte poştală veche, pentru a-ţi oferi ce am citit pe spatele ei. Iată, aşadar, ce îi scria un anume George „Onor Duduei Georgietta, str. Cojocarilor 100, Galaţi“: „Stimată Fa, Sol, La. Am primit drăguţa Dvoastră ilustrată şi sunt nespus de vesel. Fără complimet, vă spun sincer că mi s'a părut fisicul Dvoastră superior ori căruia. Vai! Cât de fericit aşi fi, descoperind pe căutata şi mult dorita Fa, Sol, La. Că Do, Re, Mi nu poate executa nici un cântec fără Fa, Sol, La în cazul acestaaa... Neputând nici într'un mod a da ochi cele 6 note rog pe notele din tetracordul superior a răspunde dacă doreşte schimb de fotografii! Ah! Cât de mult îmi place scena representată pe c.p.i. a Dvoastră. Dvoastră vă place scena ce represintă pe aceasta? Vă sărut dulce. Aştept. George Do, Re, Mi.“ (**D. S.**)

● Primesc o scrisoare de la Serviciul Cultural al Ambasadei Franţei; în josul paginii, adresa: „rue Emile Zola (Eugen Ionescu)“... Toţi ştim că „Ionescu“ nu este pseudonimul lui „Zola“ (sau invers), după cum toţi ştim că sîntem în tranziţie – de ce străzile Bucureştiului să nu-şi schimbe, şi ele, denumirile? (Preferabil: de două ori pe an.) Adevărul e că nu prea înţeleg cum funcţionează nomenclatorul respectiv în cazul de faţă: strada se numea – dintotdeauna – Emile Zola (scriitor francez, naturalist, cam de stînga – dar totuşi!); acum, cineva s-a gîndit să-l „combine“ cu Ionescu al nostru (scriitor francez, teatru absurd, mai la dreapta), dar nu-mi dau seama dacă strada e Zola ziua şi Ionescu noaptea, sau îşi schimbă numele doar săptămînal...? Chiar nu mai există străzi cu nume nefericite în Capitală, e nevoie de doi pe-o plăcuţă?! Şi, apropo: nu există nici o străduţă, stradelă, alee sau intrare Emil Cioran, în vreme ce Mircea Eliade se lăfăie pe ditamai bulevardul! Propun Primăriei Sectorului 1 ca intrarea pe care stau (Armaşului) să devină E.M. Cioran: locuitorului de mansardă nu i s-ar potrivi vreun bulevard... (**a. l. ş.**)

DECIDE-TE! TOAMNA NU ARE NICI UN SENS, IAR EXPLICAŢIA FUNCŢIONEAZĂ DUPĂ REGULI DE NEÎNŢELES

● La infernala opţiune pe care se bazează „Batem palma!“ – banii (în mînă) sau viaţa (de dincolo de porţile 1, 2, 3) – Dan Negru clamează cu un elan paralizant: „Decide-te! Cale de mijloc nu există!“. Ne mai lipsea o angoasă! (**R. C.**)

● Aflu din catalogul de toamnă al Editurii Polirom că lui Adrian Cioroianu tocmai i-a apărut o nouă carte. Cealaltă – ni se spune într-o notiţă – a apărut la Editura *Craii de Curtea Veche*. Se pare că Cioroianu (care arată bine) & Editura *Curtea Veche* (care, şi ea, arată din ce în ce mai bine) au dat consacrata sintagmă care, dacă nu e adevărată, e bine găsită. (**S. S.**)

● Pe colţul unuia dintre afişele ce anunţa marşul de protest pentru desfiinţarea postului OTV, cineva a lipit un bileţel: „închiriez cameră video“. Cameramanul isteţ s-a prins deja că marşul nu are nici un sens. (**M. M.**)

● Contestat, într-o carte, de o deputată din propriul partid pentru felul cum şi-a condus campania electorală, provocînd căderea partidului socialist, candidatul învins, Lionel Jospin, este apărat de propria soţie. În cartea ei, *Jurnal neîntrerupt*, Sylviane Agacinski, profesoară de filozofie, întoarce explicaţia: partidul e vinovat de eşecul persoanei. Împricinatul tace, ştiind că, în Franţa, votează şi bărbaţii. (**M. B.**)

● Teletextul de la TVR continuă să „funcţioneze“ după reguli de neînţeles. Trec peste faptul că ştirile de vineri zac pînă luni pe paginile sale, căci redactorii sînt şi ei oameni şi au dreptul la odihnă. Dar de multe ori titlurile din sumar (p. 111) nu coincid cu ştirile. Săptămîna trecută, la sumar scria „Poziţia SIE în cazul Treptow – 114“, iar la 114 era o informaţie despre poluare. Să fie din cauza faptului că serviciile secrete lucrează sub acoperire?... (**M. V.**)

ÎNTR-O SOCIETATE DEMOCRATICĂ, ULTIMUL RAFINAT AJUNGE PE TERITORIUL RECE

● În Bucureşti există o asociaţie a „fetelor ghizi din România“, care are drept obiectiv declarat „dezvoltarea fetelor şi femeilor în respectul principiilor, scopurilor şi metodei *ghidismului* pentru a deveni persoane responsabile într-o societate democratică“. Ghidat de simţul curiozităţii, am găsit asociaţia *ghidismului* într-un ghid al ONG-urilor. (**A. M.**)

● În ultimul *Luceafărul*, cineva scrie despre „Prieten drag“ – şlagărul lui Radu Şerban de prin anii '60, lansat de Pompilia Stoian – că ar fi „anti-heterosexual“... Nu-mi dau seama ce vrea să-nsemne grozăvia asta, dar sigur e o nerozie. (**a. l. ş.**)

● O nouă modă: tot mai mulţi parlamentari români pot fi auziţi pronunţînd „legizlaţie“, „legizlativ“. Nu putem şti dacă avem de-a face cu un rafinat jargon de profesionişti sau dacă este vorba de efectul vodculiţei „zervite“ la botu' calului. (**C. P.-B.**)

● 11 indieni trec Prutul, ajung lîngă Vaslui, convinşi de călăuzele lor, trei ruşi de la Moscova, că sînt pe teritoriul Franţei. Sînt oameni cărora, de mici, nu le-a plăcut geografia, ce vreţi? N-a murit nimeni din asta. (**R. C.**)

● Într-o zi rece a acestei toamne, am văzut pe mormîntul lui Eminescu din Cimitirul Bellu o carte. Nu era o carte de versuri cum, poate, v-aţi aştepta. Cartea se chema *SOFTWARE DIRECTORY ROMANIA*. (**D. S.**)

© S. Ivanoschi

Claude KARNOOUH

De la Nistru la Nistru (IV)

Plimbări prin Chișinău

Centrul istoric al oraşelor de la răsărit de Viena, chiar al celor care n-au aparţinut Imperiului austro-ungar, este mai mult sau mai puţin asemănător. Arareori medievale, cu cîteva rare excepţii (Eger, Budapesta, Cluj, Sighişoara, Sibiu), majoritatea sînt produsul urbanismului practicat la sfîrşitul secolului XVIII pînă la începutul secolului XX. Diferenţele sînt date de dimensiuni, de raportul dintre suprafaţa centrului istoric şi cea ocupată de imobilele moderne gen blocuri de locuit şi, pe de altă parte, de aşezarea geografică, de relieful şi cursul apelor. În pofida paralelipipedelor triumfătoare, apar tonalităţi diferite dacă oraşele sînt de cîmpie, traversate de fluvii largi şi puternice sau de rîuleţe mici, dacă sînt situate pe deal ori la poalele munţilor.

Chişinău este un oraş pe coline, mai precis pe şapte coline, cartierele centrale s-au dezvoltat în secolul XVIII, ca peste tot în lumea creştină, în jurul micilor biserici parohiale. Cînd oraşul a devenit capitala Basarabiei, integrate în Imperiul rus, dezvoltarea s-a intensificat; atunci şi-a cîştigat o oarecare celebritate, graţie exilului lui Puşkin. Prelungirile moderne, postmoderne, de pe celelalte şase coline, sînt construite după cel de al doilea război mondial. Venind de la aeroport, am luat-o pe bulevardul Dacia, care ajunge pînă în inima oraşului. E un fel de autostradă urbană: la intrarea în oraşul propriu-zis, un ansamblu maiestuos, compus din două grupuri de imobile, dispuse pe ambele părţi ale autostrăzii, ca nişte monumente, salută apariţia noului venit prin sofisticata arhitectură a unor curbe armonioase. Încă o dovadă, dacă mai era necesară, că şi în regimul comunist se puteau face clădiri cu o estetică de calitate. Dar aici, în Republica Moldova, ca şi în celelalte părţi ale vastei lumi moderne în construcţie (chiar şi în Occident), domină stilul mizerabil al cuştilor de şoareci ca şi calitatea proastă a materialelor folosite.

Dispus pe cele şapte coline, oraşul este aerisit, traversat de întinse zone de verdeaţă, parcuri publice, o imensă grădină botanică, un mare parc zoologic, diferite parcuri aparţinînd institutelor de cercetări; nu ai senzaţia că te sufoci, decît uneori, în zilele cînd căldura estivală ajunge la zenit în aerul nemişcat. Capitală cu aproximativ 670.000 de locuitori, în Chişinău sînt concentrate principalele instituţii politice, dar şi cele ştiinţifice şi culturale. Aici statuile lui Lenin au fost izgonite şi doar la anticari se găsesc de vînzare busturile care îl reprezintă; mult mai rar, şi cele ale lui Stalin. Semn că simbolurile sovietice au devenit aici, ca şi în Occident, o marfă. Se pare că numai în provincie Lenin şi-a păstrat o putere semnificativă sau măcar o forţă de sugestie atît de puternică, încît să-şi poată păstra locul şi să rămînă obiect de ceremonial.

Vizitatorul străin nu zăboveşte în aceste cartiere, nici printre coline, în instituţiile ştiinţifice şi universitare; el încearcă să se descurce în centrul istoric, să înregistreze imagini-amintire, să ia cu el obiecte pe care le crede a fi „originale". Împreună cu un coleg, părăsim agreabila noastră reşedinţă de pe malul Nistrului, ne suim într-un maxi-taxi care, condus de o mînă energică şi îndrăzneaţă, parcurge treizeci de kilometri pe drumuri haotice. Îi sfătuiesc pe amatori să nu se aşeze pe locurile din spate, deoarece amortizoarele obosite îl epuizează pe călător şi îi distrug şalele, zguduindu-l şi aruncîndu-l în toate părţile. Dar curiozitatea ne împinge să ne confundăm cu populaţia locală. Comunicăm cu uşurinţă, deoarece dacă şoferul nu ştie româneşte, ajutorul lui vorbeşte perfect, sau invers. În fine, scăldaţi în sudoare, cu dureri de şale, intrăm în Chişinău pe un drum opus celui care vine de la aeroport. Peisajul urban este diferit. Gigantice blocuri, cenuşii, deteriorate, construite în mijlocul cîmpului, uzinele la fel, unele par a fi în şomaj tehnic, se văd peste tot liniile aeriene electrice de înaltă tensiune intrînd în oraş. Străzi, bulevarde destul de desfundate, efect al recentelor ploi diluviene şi al unui sistem de canalizare deficient; sigur, circulaţia e mai intensă, dar nu se compară cu cea din Iaşi, Cluj sau Timişoara, pentru a lua exemplul unor oraşe de mărime asemănătoare.

Gata, toată lumea coboară, am ajuns la capătul de jos al străzii Bulgare, un haos, oameni aşteptînd liniştit alte maxi-taxi, camioane, negustori pe trotuar, depozite din care se revarsă mărfuri, murdărie pe trotuare, clienţi, comisionari, sîntem de fapt la intrarea în marea piaţă centrală întinsă şi pe străzile adiacente. O piaţă imensă, ceva între Halele din Paris înainte de a se muta la Rungis şi Marché aux Puces, aşa cum arată astăzi. De fapt, de la primii paşi, îmi vine în minte amintirea Oborului de dinaintea sistematizării din anii '70. E ceva gigantic, legume şi produse de întreţinere, hala de carne şi peşte, păsări, ouă, lactate, dar şi haine şi încălţăminte, tarabe cu diverse produse tehnice şi peste tot, pe trotuare, marfă, iarăşi haine şi încălţăminte, aici lenjerie de pat, acolo lenjerie de corp, mai încolo covoare, mochete, garnituri pentru perdele, articole de papetărie, dincolo jucării şi tot felul de fleacuri, alcool şi vinuri la un loc, pui de găină şi căţei de rasă, baruri în aer liber, unde se vinde bere locală la halbă, cam dulce pentru gustul meu, peste tot bărăci cu cîrnaţi, coaste de porc şi crenvurşti. Într-o ţară unde sînt puţine magazine, piaţa centrală de alimente furnizează, în bună parte, necesarul pentru cei 670.000 de locuitori, 17% din populaţia ţării. Ca peste tot aici, cînd plouă, noroiul e pretutindeni, cînd e cald, praful îţi arde ochii. De la şase dimineaţa pînă la şapte seara, piaţa centrală este un furnicar permanent, o mişcare browniană a indivizilor într-un Babel cu tipuri umane diferite, bruneţi de tip balcanic, cu păr negru ca smoala şi cu pielea măslinie, slavi şi nordici de un blond pal cu o piele devenită la soare de culoarea piersicii, persoanele cu ochi înguşti îţi aduc aminte de Asia, dar vezi şi celţi cu păr foarte închis şi cu pielea de culoarea laptelui, toţi vorbind amestecat, româna şi rusa.

Ca să ajungi la străzile „mai şic" ale oraşului, trebuie să ocoleşti piaţa, să urci pe dreapta sau pe stînga, să parcurgi 5-600 de metri şi ajungi la artera principală, bulevardul Ştefan cel Mare, care împarte centrul oraşului istoric în două pe axa Nord-Sud. Dacă îl parcurgi în lungime, cam un kilometru şi jumătate, şi mai mergi cîteva sute de metri pe cîteva străzi laterale, ai văzut esenţialul: sediul preşedinţiei, al guvernului, al parlamentului, al primăriei, principalele muzee, teatrele, Arcul de Triumf, catedrala ortodoxă, cele mai interesante biserici şi una dintre cele mai surprinzătoare pieţe de flori pe care mi-a fost dat s-o văd în Europa, cu trandafiri somptuoşi şi cu gladiole spectaculoase. De-a lungul bulevardului sînt şi magazinele „şic" ale oraşului, parfumerii pentru privilegiaţi şi turişti, prăvăliile de spirtoase unde poţi găsi vinuri remarcabile şi coniacuri subtile, la preţuri rezonabile; mai sînt şi alte magazine unde găseşti de toate, artizanat asemănător celui de la Bucureşti, Budapesta, Kiev sau Moscova, două magazine de încălţăminte, două magazine cu îmbrăcăminte de lux şi vitrinele unor magazine de bijuterii, două librării şi tejghelele unui anticariat – majoritatea zdrobitoare a cărţilor e în limba rusă – şi, bineînţeles, inevitabilele magazine cu telefoane mobile. Trotuarele bulevardului din centrul oraşului sînt ocupate de tot felul de chioşcuri unde se vînd prăjituri cu frişcă, patiserie sărată, băuturi reci şi o îngheţată foarte bună: trebuie să spunem şi să facem peste tot cunoscut faptul că Republica Moldova este un spaţiu al excelenţei deserturilor cu îngheţată. Tot pe acolo, e plin de negustori ambulanţi, în pofida controalelor unei poliţii chiţibuşare, arogantă cu cei slabi şi servilă cu cei puternici. Nu trebuie să fii prea inteligent ca să observi semnele marii sărăcii: doamne bine, tăcute şi răbdătoare, stau în faţa unui cîntar, aşteptînd un client obsedat de numărul kilogramelor; mai încolo, un bărbat jerpelit aşteaptă imobil, în picioare, în faţa unui fel de prelate întinse pe pămînt, unde a expus brichete de unică folosinţă, nişte pixuri, portchei, marfă proastă; mai departe, în faţă la McDonald's, o femeie cu doi copii încearcă să vîndă doi pui de cocker spaniel, blonzi şi jucăuşi; la cîţiva paşi, o ţărancă bătrînă, cu o faţă impasibilă, vinde porumb fiert. După ce treci de primărie, înainte de piaţa străjuită de faţada palatului guvernamental, un alt paralelipiped mai luxos decît altele, se află o piaţă retrasă, aleile cu pietriş duc la patru peluze împrejmuite cu garduri: acolo sînt plasaţi negustorii de suveniruri. Aici cumpărătorul găseşte o multitudine de tablouri, în stilul idilic-realist, foarte căutat de parveniţi; ar putea fi şi piese de colecţie prin urîţenia lor (şi nu din cauza prostului gust care e ceva relativ): un cerb în perioadă de rut boncăluind pe frunzişul de toamnă, frumoasa ţărăncuţă, cu un chip de *pin-up* din anii '50, care duce laptele la piaţă, o barcă alunecînd pe oglinda unui lac strălucitor, în lumina palidă a lunii, o căsuţă pitită în fundul văii, acoperită cu o zăpadă scînteietoare etc. La fel ca în pasajele pietonale din centrul Budapestei şi Belgradului, pot fi cumpărate aici bijuterii de argint şi coliere fantezie, împodobite cu pietre semi-preţioase, unele de bună calitate; oale de o urîţenie exemplară, dar ce zic eu, exemplară pentru gustul noilor turişti; instrumente de muzică populară din lemn sau din pămînt ars; nimic nu este autentic local, pentru că nimic nu mai este local în lumea planetarizată. Frumoasele bijuterii de argint vîndute de o doamnă plinuţă, foarte distinsă şi aranjată, curtenitoare şi poliglotă, sînt cumpărate la Moscova, iar obiectele pseudo-ţărăneşti de lemn vin din Ucraina şi România. Am fost uimit să văd o asemenea doamnă vînzînd bijuterii de calitate în aer liber. Am întrebat-o cu ce se ocupa înainte de 1991; „eram arhitectă", mi-a răspuns. Am întîlnit o altă doamnă, mult mai în vîrstă, îmbrăcată într-o rochie de vară, cîndva elegantă, vînzînd ţigări şi gumă de mestecat. Vorbea o franceză din cărţile lui Anatole France. N-am îndrăznit să o întreb în ce loc de splendidă vechime a învăţat această magnifică exprimare. Eram iarăşi lîngă sărăcia pe care o suport greu, foarte greu. Din nou, am resimţit obscenitatea torentelor de marfă într-un ocean de mizerie, cînd am intrat în Citycenter (în engleză, bineînţeles), centru comercial ultramodern, cu trei etaje elipsoidale dînd într-un vast patio, în centrul căruia e un bazin rotund de unde ţîşnesc zeci de jeturi de apă fierbinte, pe o latură e agăţat un ascensor din sticlă transparentă, imitînd în miniatură centrele comerciale americane. La fiecare etaj, prăvălie după prăvălie, este expus un semi-lux ţipător, cu atît mai ţipător cu cît preţurile sînt mari chiar şi pentru un portofel occidental bine garnisit. Cine vine aici? Cele cîteva femei machiate ca nişte prostituate de lux, trecînd de la o vitrină la alta, sau cei cîţiva bărbaţi cu costume bine croite, dar al căror mers greoi trădează persistenţa ritmului rural, prost disimulat, puţinii turişti străini şi rudele venite în vizită din străinătate? Nu cred că o asemenea investiţie poate fi rentabilă, cu un număr atît de mic de cumpărători şi iarăşi îmi vine să cred că este doar o modalitate de spălare a banilor. Şi eu şi colegul meu ne simţim stînjeniţi în acest loc, părăsit fără regrete, şi ne întoarcem la capătul liniei de maxi-taxi. Ca să ajungem, traversăm cîteva străzi laterale, pe unde ne întîlnim cu foarte puţini trecători. Observăm o mulţime de case, aproape în ruină, oricum într-o avansată stare de degradare. Ar fi nevoie de sume imense pentru a restaura centrul oraşului. Dar ar trebui făcut ceva urgent pentru ca să nu se transforme totul în nişte grămezi de moloz! E ora cinci după-amiază, negustorii încep să-şi strîngă tarabele, chiar şi piaţa centrală se goleşte treptat. Vine un maxi-taxi, ne urcăm, aşteptăm, aşteptăm, aşteptăm. Pentru că nu pleacă, îl întreb pe şofer:

– Cînd pornim?

– Aştept să se umple.

– Cîte locuri sînt libere?

– Două.

Tratez cu colegul meu şi decidem să-i plătim locurile libere ca să plecăm. Batem palma. După cinci sute de metri, se opreşte, urcă două persoane. Fără un cuvînt, şoferul ne dă banii înapoi. Apreciez economia de cuvinte. Ne-am întors la timp pentru cină. Păstrez sentimente amestecate cu privire la acest oraş. M-am simţit stînjenit tot timpul. Din cauza omniprezenţei poliţiei la toate colţurile de stradă? Din cauza bodiguarzilor din toate magazinele, „şic" sau nu, în halele de carne, de peşte, la îmbrăcăminte? Din cauza bogăţiei etalate ostentativ? Mai presus de toate, am simţit prezenţa unei violenţe de-abia disimulate mocnind în toate scenele de viaţă captate pe stradă. Dar cum să vorbeşti despre ea? Sînt doar fulguraţii, sesizate în hazardul plimbării. Ar trebui să revin ca să-mi nuanţez impresiile.

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Alex. Leo ŞERBAN ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● ***DIFUZARE:*** Gabriela BURTEA ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.algoritma.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 şi la poziţia 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul X
nr. 500
11-17 octombrie 2002
20 pagini 7000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

GRATUIT

500

„Bucură-te de viaţă. Este oricum mai tîrziu decît crezi.“

CONFUCIUS

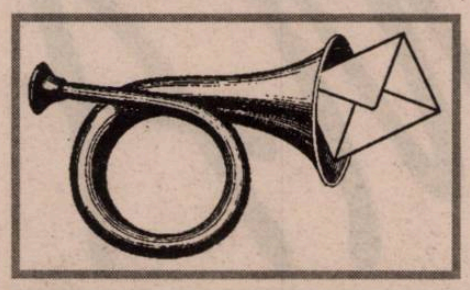

Nr. 497: *„Om bogat, om bogat“*

Bogăţia mea

De douăzeci şi ceva de ani trăiesc pe faţa pămîntului o viaţă care, cronologic vorbind, s-a desfăşurat în aproximativ două jumătăţi, în două sisteme sociale ideologic opuse. Primii ani ai vieţii i-am trăit în epoca de aur, cînd toţi oamenii erau atît de egali încît trebuia să scriem toţi cu aceeaşi mînă (eu unul n-am putut, ceea ce m-a făcut un mic disident în opinia învăţătoarei şi tata s-a plimbat pe la şcoală să spună că n-are ce-mi face, orice ar vrea partidul). La aceeaşi coadă vedeam bătrîni, oameni în toată firea, copii aparţinînd diverselor (deja abolite la acel moment) clase sociale. Coada este cea mai pregnantă amintire a mea de atunci, alături de sîrbii care ne aduceau bunătăţi: gumă, Eurocrem, Cipi-Ripi şi alte astfel de minunăţii. În spatele egalităţii ăsteia puteam vedea, ascunse bine de ziduri şi încuiate, discrepanţe nespuse de propaganda comunistă. Unii vecini aveau video, aparat magic care ni-i arăta pe Rambo, Bruce Lee învingînd răii de pe ecran. Mi se părea nedrept ca unii să aibă aşa ceva şi unii nu, ce naiba, trăiam în societatea egalităţii, unde toţi îl înjurau pe unul Ceauşescu (în şoaptă şi între cunoscuţi, că doar zidurile auzeau şi spuneau unde trebuie, dacă trebuia).

Apoi au început unii să strige „Jos Ceauşescu“ şi alţii l-au dat jos, pînă la vreo doi metri sub pămînt, se pare. De atunci tot învăţ că este natural ca nu toţi să fim egali, să nu avem la fel de mult şi asist la edificarea de către unii (mulţi dintre cei ce aveau video, cred eu) a unor mirabile averi. Acum ei sînt bogaţii. Pentru majoritatea lor, unul ca mine, trăitor într-o cameră de cămin nouă luni pe an şi hrănit de acasă cu mîncare la pachet, este un sărac sau, mai „poetic“ spus, un fraier. Aşa s-o vedea din lumea lor, cu piscine şi maşini de mare putere. Le accept modul de a trăi cît timp acceptarea este reciprocă, însă afirm, cu toată tăria, că nu e unicul şi că poţi fi bogat şi fără atributele de mai înainte. Eu mă consider bogat, am vreo 350-400 de cărţi, o bicicletă şi un echipament de munte. Dacă le-aş pierde într-o zi pe toate, aş fi la fel de bogat, poate puţin mai sărac. Vă spun asta pentru că am în jur oameni, unii mai bogaţi, alţii mai săraci (material vorbind), însă toţi oameni care merită acest nume, orice alt atribut fiind de prisos. Ştiu că ei nu văd în mine un deţinător de bunuri, ci un alt om, ca şi ei, care-şi merită ceea ce consumă pe acest pămînt şi a cărui umbră nu se întinde degeaba pe faţa pămîntului. Am învăţat să caut oameni împrejur, nu purtători vremelnici de diverse averi, şi de cînd fac asta sînt, cred eu, aproape de starea pe care îndeobşte o numim fericire. Sînt astfel fiindcă iubesc şi sînt iubit, iar asta nu mi-o poate lua nimeni!

Adrian POPESCU
ibadi@personal.ro

Nr. 496: *Articolul lui Mircea Vasilescu „Încrederea în şcoală“*

Şcoala noastră cea de toate zilele

Aveţi perfectă dreptate, domnule Mircea Vasilescu, despre învăţămîntul românesc s-a format în ultimii ani „o imagine publică mai degrabă negativă“ şi toate argumentele sînt susţinute de exemple concrete, chiar convingătoare pînă la un anumit punct.

Într-adevăr, majoritatea populaţiei este direct implicată în fenomen, aproape fiecare din noi avînd un copil, frate, nepot, vecin etc. care e cuprins într-o oarecare formă de învăţămînt. Toţi – sau aproape toţi – cred că ştiu cu exactitate cum stau lucrurile în şcoală după ceea ce văd (mai ales după ceea ce aud) personal sau prin intermediul mass-media – măsurînd pulsul evenimentelor după numărul de ferestre lipsă din sala de clasă, după „toanele“ profesorului de matematică sau după suma de bani strînsă pentru cadoul doamnei diriginte.

Toate aceste aspecte – şi multe altele – formează însă o imagine fragmentată şi nerevelatoare, o imagine de suprafaţă care nu e nici pe departe reflecţia reală a procesului de educaţie din şcoală – chiar şi din şcolile acelea cu ferestre lipsă şi cu mobilier antediluvian.

Este ceva în plus în acest fenomen – ceva care scapă însă intransigentei „opinii publice“, ceva care nu se poate măsura şi care nu va fi cuprins în nici un sondaj de opinie. Este vorba de acea comunicare de tip special, de acel flux reciproc de idei şi trăiri care se produce atunci cînd profesorul intră în clasă. Pentru că lecţia este mai mult decît o transmitere „seacă“ de cunoştinţe şi mai mult decît un *feed-back*. Este o clipă unică şi sublimă cînd simţi că ceea ce ai sădit cu efort în timp dă roade, cînd poţi aproape „să vezi“ imaginaţia sau inteligenţa tinerei fiinţe umane în stare cvasipură.

Nu cred că şcoala este sau va fi „un loc în care tre' să te descurci“. Nu pot să cred că şcoala poate fi o piaţă în care au loc tranzacţii cunoştinţe – bani, atîta vreme cît există profesori profund devotaţi meseriei lor, dascăli minunaţi, „structural pedagogi“ (şi, din fericire, aşa sînt cei mai mulţi dintre ei).

Nu pot să ignor aspectele negative ale fenomenului (le cunosc foarte bine şi pe acestea) şi sînt de acord că trebuie luate măsuri severe împotriva celor care săvîrşesc (sau doar încurajează prin tăcerea lor) fapte care pun într-o lumină nefavorabilă procesul de educaţie sub toate laturile lui (şi mă refer în special la aplicarea unor criterii obiective de apreciere şi evaluare a rezultatelor şcolare). Nu trebuie însă să permitem celor din jurul nostru să minimalizeze sau chiar să denigreze instituţia şcolii.

Să recunoaştem – părinţi fiind – că este foarte greu să acceptăm defectele, greşelile, slăbiciunile, lenea sau indiferenţa copiilor noştri.

Este mult mai uşor să blamăm *şcoala* (care nu oferă un spaţiu adecvat învăţăturii, care are profesori exigenţi şi părtinitori), transformîndu-i pe elevi în adevărate „victime“ ale acesteia.

Este vorba uneori de „subiectivitatea de părinte“, alteori de „complexele“ acelor părinţi cărora şcoala li s-a părut o povară prea grea şi care uită că „aşchia nu sare departe de trunchi“.

Eu personal cred că fiecare dintre noi recunoaşte – chiar dacă numai faţă de sine – adevăratele valenţe ale educaţiei în şcoală şi percepe – matur fiind – că în dezvoltarea sa intelectuală şi profesională, pe lîngă efortul propriu – de necontestat – s-a mai strecurat ceva: poate glasul cald al doamnei învăţătoare citind o poveste sau poate vocea fermă a „profei de mate“ care – trezindu-te din visare – te invită la tablă!

Cred că oamenii au încredere în şcoală. Şi oricum, încrederea, ca orice lucru de pe lumea asta, se poate învăţa! Încă de pe băncile şcolii!

Cu stimă,

Gabriela NICULESCU
profesoară
Liceul „Dimitrie Bolintineanu“

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Nr. 494: *„Veşnicia s-a schimbat la sat“*

„Toate-s vechi...“

„Ai idee din ce-i compusă o bombă atomică?“, mă întreabă vecinul din stînga mea, privind dezgustat pe fereastră la cîţiva cerşetori matinali, adunaţi în faţa unei dughene. Spre deosebire de el, sînt destul de nervos, nemulţumit de preţul plătit pentru un serviciu a cărui calitate lasă foarte mult de dorit: autobuzul în care mă aflu a depăşit cu mult termenul limită al duratei de exploatare.

Îi răspund vecinului că am cunoştinţă despre bancul cu moldoveni şi olteni şi mă gîndesc exasperat ce voi face dacă şoferul va hotărî (şi pentru noi, pasagerii) ca, pe timpul cursei (adică aproximativ opt ore), să-i ascultăm preferinţele muzicale: evident, Adrian Copilul Minune & Co. Am noroc pentru că secularul mijloc de transport nu este dotat cu instalaţie audio. Încerc să mă conving încă o dată că am procedat în cel mai avantajos mod: cu mijloacele SNCFR aş fi ajuns la destinaţie (a se înţelege o localitate de frontieră din Moldova) în 14-16 ore.

Ne punem în mişcare. La periferia oraşului ardelean, vecinul meu observă pe frontispiciul unei întreprinderi o inscripţie pe care mi-o arată imediat: „Hristos trăieşte!“.

„Unde s-o fi aflat El în timpul tragediei americane?“ Lasă să se înţeleagă că e la curent cu evenimentele lunii septembrie.

Sărmane Dreiser!

„Păi... a fost preocupat cu judecata sufletelor sîrbilor!“ Răceala mea îl convinge că nu sînt dispus să ne facem călătoria mai „plăcută“.

Spre seară, la capătul unei călătorii epuizante (Slavă Cerului pentru minunile tehnicii româneşti!), redescopăr satul în care m-am născut – „locul uitat de timp şi Dumnezeu“... Îmi amintesc de un dialog purtat în preziua plecării mele:

„Sper să rezolvăm problema. Vorbim la telefon.“

„Scumpul meu amic, *acolo* unde merg eu, telefoanele mobile sînt inutile. Şi nici nu există altfel de tehnologie care să-mi permită să iau legătura cu tine!“ îi anticipez eu următoarea întrebare.

Singurul cîştig al celor ce-şi duc existenţa în „locul uitat de timp şi Dumnezeu“, dobîndit în timpul Epocii de Aur, este electrificarea. Doar atît. În rest, totul este aproape neschimbat de zeci de ani: practicile agricole au rămas aceleaşi din perioada interbelică (cu excepţia aratului de toamnă – în toată comuna se mai găsesc cîteva tractoare în stare de funcţionare, care îi scutesc pe săteni şi animalele lor de tracţiune de una din cele mai dificile munci).

Aici, un antropolog s-ar afla în dificultate dacă i s-ar cere estimarea vîrstei oricărui sătean; toţi sînt bătrîni, prea bătrîni...

Mă gîndesc că Mircea Dinescu ar putea realiza un reportaj care le-ar da de gîndit membrilor guvernului, inclusiv preaoptimistului premier (sînt destul de naiv, nu-i aşa?) însă, imediat realizez că localităţi asemeni satului meu natal sînt destule în România mileniului trei.

Mileniul trei?!? Pentru oamenii acestor locuri nu există Internet sau telefonie mobilă, revoluţii sau terorişti, Uniunea Europeană sau Curtea Penală Internaţională, SIDA sau depresiile, Oscar-urile sau Premiile Nobel. Pentru ei există doar Dumnezeu, pămîntul, cancerul. Şi copiii lor, de care încearcă (uneori fără prea mult succes) să se bucure... Restul e doar *vreme*. Eternă, coplesitoare...

Am crescut într-un loc lipsit de tradiţii – marea victorie a socialismului multilateral dezvoltat. Singurele evenimente care scoteau spiritele din amorţeală erau doar naşterile, nunţile şi înmormîntările. Unicul efect produs de acel tumultuos decembrie '89 pentru mica societate a fost retrocedarea pămîntului (de atunci spiritele sînt permanent sub tensiune). Iliescu, Constantinescu, Cozma, Vlas sau Hagi au rămas doar nişte personaje animate, a căror aură nu a trecut dincolo de sticla micilor ecrane.

Da... „Toate-s vechi...“ în satul meu. Pînă cînd? Probabil pînă la Judecata de Apoi...

Mihai MOISE

P.S. Scurt dialog la cîrciumă: „Şi ci zîci c-o să fie în Irak?“ „Eh, mai nimic... Cîinele moare de drum lung, iar prostul de grija altuia!“

N. red.: De ce aţi pus în paranteză că „spiritele sînt permanent sub tensiune“ după retrocedarea pămîntului? E o observaţie „la zi“, de o importanţă la fel de mare ca „toate-s vechi“ şi nemişcate.

Am zîmbit la...

OMUL – acest asin raţional

2002. Zi de vară. Nu ştiu cum, mă trezesc bucurîndu-mă de binefacerile cineticii, plimbîndu-mă pe una din străzile apropiate centrului.

Din acelaşi sens cu mine, hodorogind, se apropie o teleguţă.

Conţinutul ei: doi puradei şi o seamă de lucruşoare culese din apocalipticul tomberon, întru reconsiderarea valorii de întrebuinţare.

Teleguţa e animată de un măgar.

În spatele ei, pe un ambalaj de televizor stă scris cu litere de-o şchioapă: „WE PUT THE PEOPLE FIRST!“.

Brusc, mă cuprinde un sentiment de infirmitate. Mă simt jumătate om, jumătate asin existenţialist.

Mă liniştesc abia cînd dau de vitrina primului magazin, în geamul căreia par totuşi un bicisnic biped!

Oana CEZAR

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Sărăcia**
- **Ştiinţă şi conştiinţă religioasă**
- **A treia Europă**
- **Cetăţenia europeană**
- **Fii bărbat!**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Mic dicţionar al tranziţiei: *democraţia*

Dacă spaţiul semantic al „privatizării" este structurat în mare măsură în jurul egalităţii, cel al „democraţiei" se organizează puternic în jurul libertăţii. Identificată, implicit sau explicit, cu „ce e după '90", democraţia este descrisă adesea explicit ca o tensiune, un conflict între **libertate** (de expresie, de gîndire, de mişcare, etc.) şi **ordine**. Iată cîteva exemple în acest sens: „Mai liber, şi în expresie. Nu mai e deloc ordine"; „Să vorbeşti, faci tot ce vrei. Nu mai eşti în siguranţă"; „Libertatea care a creat haosul". Înţeleasă şi măcar parţial valorizată ca lipsă de constrîngeri *(fiecare face ce vrea, nu-i ca pe timpul lui Ceauşescu)*, libertatea este condamnată pe de altă parte tocmai datorită acestei lipse de constrîngeri care duce la pierderea reperelor şi în ultimă instanţă la dezordine. Rezultă un cîmp semantic puternic structurat şi polarizat în jurul acestei tensiuni percepută ca intrinsecă: la o extremă unii valorizează libertatea, la cealaltă alţii condamnă dezordinea în timp ce alţii au poziţii intermediare de genul *da, dar nu în felul ista!* Prinşi între aceste două percepţii contradictorii, unii recunosc, resemnaţi, că democraţia e greu de înţeles (pentru ei), în timp ce alţii, mai puţin resemnaţi, afirmă că democraţia este prost înţeleasă (de către guvernanţi), că ea este o referinţă europeană luminoasă, existentă acolo, la ei, dar nu la noi.

Trecînd acum la o prezentare mai analitică, putem identifica următoarele categorii de răspunsuri*:

Descrierile oferite termenului de democraţie se întîlnesc în 10% dintre răspunsuri, doar trei încercînd însă o ***definire*** (de genul *puterea poporului, demos)*, restul oferind simple ***„sinonime"***, echivalări cu alţi termeni precum „libertate" (4%), „egalitate" (2%), sau „vot" (2%). În acelaşi registru, 2% dintre cei care au răspuns afirmă pur şi simplu că este ***„greu de înţeles"*** *(e bună, dar e greu să înţelegem ce înseamnă)*, iar 3% se referă la un ***standard european***/occidental *(în rînd cu europenii, ca ei);*

Cel mai mare procent de răspunsuri (20%) identifică democraţia cu ***libertatea***, înţeleasă de regulă ca posibilitatea de a face ce vrei (*libertate umanistă, toată lumea e liberă să facă orice; faci ce vrei, fără frica nimănui* etc.). La extrema cealaltă, 10% dintre răspunsuri identifică – şi condamnă – democraţia ca dezordine *(confuzie, bramburească, balamuc* etc.). Între aceste două extreme, 14% dintre răspunsuri fac apel explicit la ***conflictul dintre libertate şi dezordine***, făcînd astfel totodată legătura dintre extremele cîmpului semantic al democraţiei *(eşti liber, dar nu-i bine să dai omului în cap; eşti liber, dar trebuie să ai şi reguli, nu aşa...* etc.);

În sfîrşit, 9% dintre subiecţii care au răspuns consideră că (la noi) democraţia este ***prost aplicată*** sau înţeleasă greşit, alţi 9% dînd răspunsuri pur ***atitudinale***, 4% dintre ele exprimînd atitudini pozitive şi 5% atitudini negative faţă de democraţie. Restul răspunsurilor intră în categoria ***„alte"*** (9%) şi ***răspunsuri reactive*** (14%), care pur şi simplu exprimă frustrări grele, fără nici o legătură cu termenul de „democraţie".

N-aş spune că opoziţia libertate (individuală) – ordine (socială) este una trivială sau că nu are nici o legătură cu democraţia. N-aş spune deci nici că ţăranii bat cîmpii şi nu au înţeles nimic. Doar că înţeleg ceea ce văd şi se exprimă aşa cum trăiesc; gîndul la „principiul democratic" într-adevăr nu le-a trecut prin cap. În sensul acesta – dar poate doar în acesta – se pare că ţăranii nu prea au înţeles ce-i cu democraţia asta...

---

* Reamintesc faptul că aici nu este vorba cîtuşi de puţin de un „sondaj naţional", procentele oferite fiind astfel pur orientative.

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Acquis-ul şi telemeaua

„La ţară, Europa este percepută ca un animal ciudat. Unii şi-o imaginează ca pe o vacă bună de muls după anunţarea programului de ajutor pentru dezvoltare rurală Sapard (prin care urma să fie atribuită României o sumă anuală de 150,6 milioane de euro) şi datorită politicii agricole comune, care distribuie primele ca pe cadourile de Crăciun. Alţii cred că Europa e un monstru hibrid fără sentimente, care emană norme şi reglementări şi îi elimină pe cei mai slabi. «Se zice că Uniunea Europeană va elimina toate exploatările de sub 20 de hectare. Dacă este adevărat, nu vor mai rămâne mulţi agricultori în România», se plânge Vasile... «Europa ne sperie. Ei vor sacrificii. Şi noi n-avem pe nimeni care să ne apere. Ştiţi, guvernul nostru e indiferent faţă de ţărani. Ne acordă 1 milion de lei pe hectar, dar n-are habar de starea în care se află agricultura», afirmă tînărul. Zvonuri de rău augur pun chiar pe seama Bucureştiului cele mai rele intenţii. Preşedintele român Constantinescu şi oamenii săi sînt gata să sacrifice agricultura pentru a se supune «diktatului» de la Bruxelles." Fragmentul de mai sus este preluat din *Le Figaro* ziar al cărui reporter a stat şi a ascultat în urmă cu doi ani jalea lui Vasile, ţăran din comuna Luciu. Acum, România chiar a început negocierile la capitolul agricultură, o nucă tare de care se tem toate ţările candidate, nici una dintre ele, nici măcar veşnicele premiante, nu a închis acest capitol. Tot în chestiunea agriculturii se blochează mereu reforma Uniunii Europene. Ţăranul Vasile preluat de *Le Figaro* s-a cam înşelat în legătură cu preşedintele Constantinescu: el a ratat acest capitol, cum a ratat şi revenirea în viaţa politică prin lansarea memoriilor, sau cel puţin aşa susţine presa în general, şi Cristian Tudor Popescu în special. Editorialistul *Adevărului* îi spune astfel: „onanistul politic Constantinescu", chestie care l-ar putea deruta complet pe ţăranul Vasile, care ştia că aşa se spune la altceva.

Indiferent de ce se aude din Luciu via Paris, România a început după numai doi ani (ce înseamnă doi ani la scara veşniciei?) aceste negocieri prin care cîţiva domni vor hotărî soarta multor ţărani. Dar cît de mult la va păsa ţăranilor de ce vor hotărî domnii, aceasta este altă discuţie.

Un sistem abundent de reglementări va veni în cîţiva ani peste o agricultură primitivă în mare parte, în care munca manuală (praşilă, cules) se îmbină ciudat cu mecanizarea (arat, trierat), în funcţie de posibilităţi. Cei mai mulţi locuitori de la sate produc doar pentru uz propriu. Cît despre cei care ajung să vîndă din produsele lor, nici aici peisajul nu este altfel. Imaginea ţăranilor deveniţi tarabagii la oraş, ţine de o economie de schimb mai degrabă decît de o economie de piaţă, unde fermierul intră în reţele de distribuţie şi nu are contact direct cu cumpărătorul. În asemenea condiţii, intervenţia statului este minimă. Fără reţele profesionale de distribuţie, controlul calităţii este ca şi inexistent, nu poate fi verificat fiecare ţăran care vine la piaţă, deşi primarii de sector din Bucureşti încearcă acest lucru. În plus, să ne reamintim că vorbim despre numai o parte a ţăranilor, cei mai mulţi, cei care produc doar pentru ei, nu pot fi controlaţi deloc.

Revenim la cealaltă lume. Criticii acerbi ai Uniunii Europene acuză tendinţa de supra-reglementare, conform principiului că acţiunile umane pot fi circumscrise şi prescrise unor norme. Altceva decît planificarea socialistă, suprareglementarea este de fapt un răspuns oarecum justificat al unui organism compus din părţi atît de diferite încît este nevoit să îşi inventeze propria omogenitate, să îşi inventeze esenţa comună. Chiar dacă se poate vorbi despre o cultură europeană, nu există în mod cert o agricultură europeană. Această ocupaţie este atît de diferită în, să spunem, Spania şi Finlanda, încît piaţa comună ar fi rămas o vorbă goală dacă nu se auto-inventa în amănunt. Astfel, s-a ajuns la tomuri întregi de norme şi standarde, reglementările ce ţin de agricultură alcătuiesc aproape jumătate din vastul *acquis* comunitar. Lucru de înţeles dacă ne gîndim şi că Politica Agricolă Comună (prescurtarea în engleză este „CAP", ironic, nu?) consumă 47% din imensul buget al Uniunii. Grijulie cu banii săi, UE reglementează absolut tot, sau măcar încearcă să o facă. De exemplu, un fruct produs de copacul bananier trebuie să aibă un anumit unghi al curburii pentru a fi considerat banană şi a fi acceptat ca produs comunitar, circulînd liber în toată UE. Şi aşa mai departe, cît de departe se poate.

Ce se va întîmpla la impactul acestor două lumi? O agricultură primitivă, necontrolabilă de un stat oricum diluat şi, pe de altă parte, o mulţime de reguli, norme, standarde pe care acest stat ar trebui să le aplice pentru a răspunde cerinţelor partenerilor săi. Toate aceste norme fac parte din *acquis*, iar acest cuvînt oribil nu este tradus nu pentru a-i face în ciudă domnului Pruteanu, ci pentru că înseamnă mai mult decît românescul „legislaţie". *Acquis* presupune norme, dar şi sistem de implementare şi chiar implementarea în sine. Cînd România va intra în UE va trebui să fi început măcar să aplice serios respectivele standarde. Şi asta nu numai la export, ci şi pe piaţa internă. Cele două lumi se întîlnesc brusc: nu se ştie dacă fondul autohton nu va cîştiga prin neprezentare, ignorînd pur şi simplu deciziile domnilor de la Bruxelles. Cei îngrijoraţi deja că ar putea să dispară telemeaua sau borşul pot sta liniştiţi. Ceva decenii se mai poate. De altfel, în „Documentul de poziţie al României cu privire la capitolul 7 – Agricultura", guvernul român a cerut derogări între 3 şi 8 ani după data de 1 ianuarie 2007, „asumată unilateral de România ca ipoteză de lucru pentru aderarea la Uniunea Europeană". La fel de unilateral, guvernul român este optimist, mai optimist chiar decît alte state candidate, cu o agricultură mai bună, dar care au cerut perioade mai lungi, poate pe principiul: „ceri mult ca să ai de unde să scazi la negociere".

A doua mare problemă poate avea consecinţe mai tragice: o bună parte din supradimensionata populaţie rurală ar rămîne fără ocupaţie dacă prin cine ştie ce minune agricultura românească s-ar moderniza rapid. În ultimii ani se înregistrează o mişcare inversă celei necesare modernizării: reruralizarea. Acest cuvînt cumplit pentru rîriiţi, înseamnă că victimele unei urbanizări forţate şi defectuoase se întorc acum la sate, unde scapă de cheltuielile oraşului (întreţinere), găsesc un regim de subzistenţă prin agricultura de auto-consum, dar nimic mai mult. Se întorc adică în timp, dat fiind că peste 70% dintre gospodăriile rurale nu au apă curentă. Deşi 45% din populaţia activă lucrează în agricultură, aceasta realizează doar 15% din venitul naţional. Media UE este de 5% populaţie ocupată în agricultură, chiar 3% în statele nordice şi 9% în sud. Oricum, discrepanţa este enormă. Ce se va întîmpla cu aceşti oameni? Greu de ghicit. Oraşele continuă să îi excludă pe cei mai puţin adaptaţi, evacuările pentru neplata întreţinerii vor continua în ciuda opoziţiei ipocrite a guvernului. Oricum, oraşele nu pot oferi locuri de muncă pentru cei care ar trebui să nu mai fie ocupaţi în agricultură. Pe de altă parte, degradarea învăţămîntului rural creează premisele ca tot mai mulţi dintre cei care chiar ar vrea să vină la oraş să fie mai puţin competitivi pe piaţa muncii. Bineînţeles, nu este treaba UE să rezolve problema suprapopulaţiei rurale din România şi nu asta se va negocia, dar o agricultură modernă înseamnă forţă de muncă mai puţină şi tehnologie mai multă, deci şomaj rural. Dar nu este la fel de simplu ca disponibilizarea muncitorilor industriali, care şi aceasta s-a dovedit complicată în România. Ar trebui convins sau forţat micul proprietar (mărimea medie a gospodăriilor individuale este de 2,2 hectare) să renunţe la parcela sa de pămînt sau să se asocieze, ceea ce oricum nu îi asigură o rentă de supravieţuire, fără măcar dramul de protecţie socială oferită de ajutorul de şomaj în cazul muncitorilor. Există pericolul unei explozii sociale? Greu de crezut. Mai degrabă, se va păstra o mare parte din gospodăriile de supravieţuire, alături de ferme moderne. Ferme relativ moderne pentru că se va prefera forţa de muncă ieftină unor investiţii în tehnologie. Iar forţa de muncă va trebui să rămînă ieftină pentru a asigura profitabilitatea în faţa concurenţei tehnologizate a Vestului. Problema va fi doar parţial rezolvată. Adică acelaşi amestec de nou şi vechi, farmecul şi atracţia, pentru vizitatori, României încă de cînd a început occidentalizarea, acum două secole.

▲

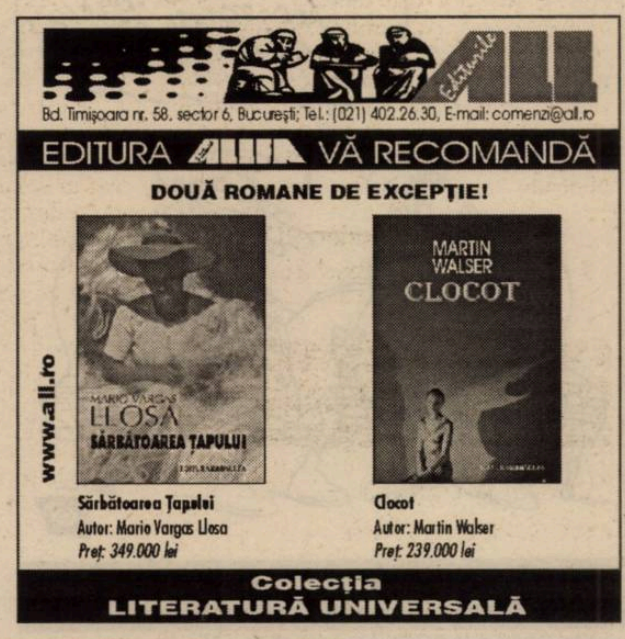

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Criza lăpticului

Tranziția desfășoară cea mai mare brutalitate față de acel segment al populației care nu poartă nici o vină pentru rătăcirile ei: copiii. Prea mulți dintre ei sînt abandonați la naștere, sau zvîrliți literalmente în stradă, sau exportați clandestin sub formă de adopții, distribuitori și consumatori de droguri, sustrași sistemului de școlarizare și integrați de pegra care pătrunde tot mai agresiv în țesutul intim al acestei societăți. Marea majoritate a copiilor de vîrstă școlară frecventează totuși sistemul de învățămînt, bîntuit însă și el de vitregiile tranziției. Mai mult de două treimi din școli funcționează fără autorizație sanitară, dascălilor li se pretinde, la fel ca odinioară, o activitate de apostolat, în multe cazuri edilii recunosc cu francheță soliditatea precară a plafoanelor sub care, curajoși din ignoranță, copiii își caută, cum se zice, un acoperiș.

De la o vreme, emisarii specializați ai Uniunii Europene deploră pe tot mai mulți decibeli ideea că pentru a avansa spre democrație o țară are îndreptățirea morală de a-și sacrifica deliberat copiii. Avansarea spre democrație are însă și alte efecte, de pildă, auzul înalților dregători de la București percepe cu tot mai multă acuitate observațiile rostite de către mijlociii dregători de la Bruxelles. Pe fondul acestor împrejurări, animați concomitent de patriotism, de paternalism și de calcul politic, strategii din Palatul Victoria au adoptat o hotărîre cu al cărei echivalent nici prea multe țări occidentale nu se pot lăuda: fiecare elev din clasele I-IV primește zilnic, fără plată, un corn și un pahar de lapte, generozitate guvernamentală poreclită a dezmierdare „lăpticul".

Bunul mers al nobilei inițiative întîmpină din pornire dificultăți. Sursa lor: nu obiecțiile opoziției, ci inadecvarea contextului și nefamiliaritatea gestionarilor cu tainele gestiunii. Lăpticul aduce brusc în lumină inegalitatea socială, pînă atunci nemanifestă, dintre familiile copiilor. Mămicile avute continuă să-i asigure odraslei pachețelul de acasă refuzînd tratația guvernamentală – mămicile nevoiașe își instruiesc odraslele să aducă lăpticul acasă spre a-l împărți cu surioarele și frățiorii care nu au acces la acest privilegiu. Gestionarii nu au prevăzut dificultatea deschiderii de către copii a paharelor etanș închise și mai ales acrirea lăpticului în zilele calde, de unde extravaganta bătălie pentru frigidere. Iar dascălii își drămuiesc timpul între misiunea de profesor și cea de împărțitor al lăpticului, ceea ce riscă să transforme criza lăpticului într-o criză a învățămîntului.

▲

Mircea VASILESCU

satul global

Sfînta treime

Consiliul Național al Audiovizualului încearcă, de la o vreme, să contribuie la reprezentarea pluralismului la posturile de televiziune. Inițial, a încercat *să oblige* posturile TV să acorde, în programele de știri și în dezbaterea problemelor de interes general, două treimi din spațiu puterii și o treime opoziției. Proporția a fost inspirată de legea franceză. Pe urmă, Consiliul a făcut un pas înapoi și a emis doar o *recomandare* în acest sens. Începînd din 7 octombrie, timp de o lună, principalele canale TV (România 1, TVR 2, Antena 1, B1 TV, Prima TV, PRO TV, Realitatea TV și Tele 7 abc) vor fi monitorizate timp de o lună pentru a se verifica în ce măsură este respectată recomandarea.

De ce a fost nevoie de o asemenea recomandare? De mai multă vreme, comentatorii mass-media au criticat faptul că, la emisiunile de știri și în talk-show-uri, puterea are parte de spații generoase și de un tratament extrem de binevoitor. Din oportunism, din interes sau – de ce nu? – din entuziasm, „strategii" știrilor române găsesc de cuviință să ne arate zilnic faptele și vorbele guvernanților: fie că e vorba despre ședințe de guvern unde se dezbat chestiuni importante de interes național, fie că e vorba despre deschiderea unui nou economat ori de vreun festival al berii organizat într-unul dintre parcurile bucureștene de Primăria de sector, evenimentelor cu pricina li se acordă spații generoase și de cele mai multe ori nu mai e loc și pentru exprimarea vreunui punct de vedere al opoziției. Sigur, realizatorii pot pune foarte ușor întrebarea „care opoziție?" și au și ei dreptate. Al cui punct de vedere să-l ceri? Al PRM-ului? E previzibil: indiferent care e chestiunea în discuție, românii mari ajung invariabil să vorbească despre „guvernul care trădează interesele neamului românesc", despre cum vor face ei dreptate în 24 de ore cînd vor ajunge la putere sau despre Ștefan cel Mare și Sfînt. Al celorlalte partide? Sînt firave și adesea nu sînt „pe față". Asta-i situațiunea, putem conchide cu toții, opoziția politică e slabă în România...

Dar nu asta este problema. Chiar și atunci cînd se dă cuvîntul reprezentanților opoziției, de multe ori reporterii se limitează la întrebări construite pe structura următoare: „Puterea zice că...; dumneavoastră cum comentați?". Cum să comenteze opozantul român? E contra, desigur. Vreau să spun că foarte rar exprimarea punctelor de vedere se face *la obiect*, în general totul se reduce la tradiționalul, de-acum, război de vorbe și „de imagine" între politicieni. Monitorizați, rogu-vă, dragi telespectatori din provincie, fiecare pentru sine, aparițiile la telejurnale ale primarului Capitalei și ale primarilor de sector din București: ce aflați dumneavoastră din ele, în afară de faptul că se acuză unii pe alții de șmecherii și hoții? Și cu ce vă „încălzește" acest „pluralism" dacă locuiți în Botoșani sau în Lugoj?

Reprezentarea pluralismului nu înseamnă doar ca la telejurnale să apară premierul și să spună „Guvernul a făcut și a dres", iar apoi un lider al opoziției să spună „aș! Guvernul minte, domnule, e rău, țara e pe marginea prăpastiei...". E nevoie în primul rînd de mai multă *substanță* a dezbaterii (ceea ce, recunosc, e greu de obținut de la politicienii români, obsesiv preocupați de imagine) și e necesară și exprimarea unor puncte de vedere *independente* (ale experților, ale societății civile etc.). Mai e nevoie de o selecție după criterii exclusiv profesioniste a știrilor, astfel încît deschiderea unui economat în orașul X (o informație care îi interesează numai pe locuitorii din zonă) să nu mai apară la știrile naționale.

Dar problema cea mai importantă nu e doar a CNA-ului sau a televiziunilor, ci a spiritului public din România în general. Am impresia că o mare parte a publicului nu a căpătat încă „reflexul pluralismului": nu așteaptă, în mod natural, exprimarea mai multor puncte de vedere pe care apoi să le judece și să tragă o concluzie, ci vrea să i se spună sau „sugereze" rapid cine are dreptate. În termeni de piață, dacă oferta de pluralism a televiziunilor este, din diverse motive, scăzută, nici cererea din partea publicului nu e prea mare. Ca și în alte domenii, mecanismul se va regla în timp, pe măsură ce spiritul civic se va dezvolta. Dar realizatorii de televiziune ar trebui să facă, totuși, primul pas: dacă ei ar lucra la standarde profesionale mai înalte, n-ar mai fi nevoie ca un organism precum CNA să le ceară respectarea vreunei Sfinte treimi a opoziției.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Terapie

„Aritmetica – îl avertizează Servitoarea pe Profesor în *Lecția* lui Ionesco – duce la filologie, iar filologia duce la crimă...". Ionesco nu ne spune unde duce filosofia, dar ne crispăm numai imaginîndu-ne răspunsul. Pentru Alain de Botton, dimpotrivă, filosofia are virtuți terapeutice, fiind capabilă să ne aline suferințele și să ne ajute să depășim angoasele și momentele de slăbiciune. Dintre textele lui Alain de Botton, tînăr eseist și romancier britanic (născut la Zürich în 1969), cunoșteam cartea din 1997, inteligentă și plină de vervă, *Cum poate Proust să ne schimbe viața*. Acum, în *Consolările filosofiei* (traducere franceză la Mercure de France), autorul alege șase filosofi: Socrate, Epicur, Seneca, Montaigne, Schopenhauer, Nietzsche și găsește în vorbele sau în faptele lor elemente în măsură să ne consoleze în caz de „impopularitate", „lipsă de bani", „frustrare", „deficiență personală", „suferință sentimentală" și „dificultăți" (am transcris titlurile celor șase capitole ale cărții). „Vast program!", am fi tentați să exclamăm cu celebrele cuvinte ale generalului de Gaulle atunci cînd, în mai '68, a citit sloganul „Moarte proștilor!". Dar Alain de Botton reușește turul de forță de a ne face să credem că am putea găsi în filozofie, cu un plus de bunăvoință și de bun simț, reconfort și sfaturi utile.

Și asta fiindcă, scrie de Botton, „artiștii și filosofii (...) prezintă experiențele noastre într-un mod mai expresiv și mai inteligent decît am fi putut-o face noi înșine; dau formă unor aspecte ale vieții noastre pe care le recunoaștem ca fiind ale noastre, dar pe care nu le-am fi înțeles niciodată, singuri, atît de limpede". Sfîrșitul lui Socrate ar trebui să ne pună în gardă împotriva iluziei că atunci cînd ești detestat de majoritate ai, automat, dreptate: dimpotrivă, Socrate ne învață că „ceea ce determină valoarea unei idei sau unei acțiuni nu e faptul că e larg aprobată ori contestată, ci faptul că ascultă de regulile logicii". Epicur e un ghid excelent în societatea noastră de consum: învățăm de la el că, dacă fericirea e greu de atins, obstacolele nu sînt neapărat de ordin financiar. Grație lui Seneca, vom suferi mai puțin din cauza frustrărilor noastre dacă ne vom reconcilia cu adevăratele dimensiuni ale realității și vom înceta să așteptăm prea mult de la ceilalți. Montaigne ne ajută să ne cunoaștem slăbiciunile și capriciile trupului și să acceptăm moravurile și tradițiile altora. Cu Schopenhauer conștientizăm limitele opțiunilor noastre sentimentale și consecințele dezamăgirii care succede pasiunii. La Nietzsche, în sfîrșit, de Botton descoperă o adevărată pedagogie a suferinței: trebuie să-ți asumi eșecurile și să eviți consolările facile: „Tot ceea ce ne reconfortează nu e, obligatoriu, bun. Iar tot ceea ce ne face să suferim nu e, aprioric, rău".

Alain de Botton se dă pe el însuși ca exemplu și arată cum filosofii l-au ajutat în experiențele sale existențiale. Își amintește, astfel, de o călătorie „în doi" în Portugalia și de șocul încercat cînd, în ultima noapte, n-a mai putut face dragoste: „Mi-ar fi fost greu să depășesc, ba chiar să menționez, o asemenea încercare dacă n-aș fi citit, cu cîteva luni înainte, capitolul XXI din primul volum al *Eseurilor* (lui Montaigne)". Îl vedem plecînd pe urmele lui Nietzsche și escaladînd, în Elveția, vîrful Pic Corvatsch: e cel mai bun mijloc, scrie el, de a înțelege spiritul filosofiei nietzscheene. Presărată cu amintiri și confesiuni, cartea e admirabil ilustrată: picturi, monumente, peisaje, scene din filme (moartea lui Socrate îi evocă o secvență din *Elephant Man)*, scene de stradă, instantanee luate în restaurante sau în cafenele, reclame etc. Ilustrațiile dublează și explicitează textul, sugerînd totodată că tot ceea ce ne înconjoară, chiar și obiectele cele mai banale, pot fi obiect de reflecție filosofică. Și apoi, cititorul are senzația, foarte plăcută, că se găsește în intimitatea marilor spirite și că are acces la ceea ce îndeobște e socotit abscons și rebarbativ.

Un alt britanic, și el un maestru al umorului și al ironiei, a făcut recent demonstrația virtuților curative ale filosofiei. În *Terapie* (apărută la Polirom), David Lodge povestește cum viața unui autor de scenarii de *sitcom* se schimbă radical după întîlnirea – fortuită – cu gîndirea lui Kierkegaard. Autorul *Tratatului despre disperare* reușește acolo unde eșuaseră psihoterapeuți, medici și specialiști în acupunctură.

Și dacă, totuși, se poate?

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Sever VOINESCU

statul de drept

Exerciţiu de scepticism

Pe 30 septembrie, Uniunea Europeană a formulat oficial poziţia comună a membrilor săi în ceea ce priveşte ofensiva diplomatică americană privitoare la Curtea Penală Internaţională (CPI). În esenţă, ţările membre şi, prin extensie, ţările cu care UE negociază aderarea, sînt lăsate să încheie acorduri bilaterale cu SUA în scopul asigurării imunităţii americanilor în faţa CPI. Trei sînt limitările stabilite prin poziţia comună, iar ţările europene sînt ţinute să le aibă în vedere cînd vor negocia cu SUA aceste acorduri: (1) să se stabilească în sarcina americanilor obligaţia de a judeca şi condamna în propriul sistem judiciar pe propriii cetăţeni care comit crimele prevăzute şi pedepsite în Statutul de la Roma; (2) acordul să nu fie reciproc, clauza de ne-extrădare urmînd să vizeze numai cetăţenii americani; (3) acordul să se refere numai la acei americani aflaţi în misiuni oficiale (militari în misiune, diplomaţi etc.) şi nu la toţi cetăţenii americani.* După cum anticipam, în noua conjunctură poziţia României nu mai apare atît de exotică. Putem să spunem acum că România a făcut bine semnînd acordul de la 1 august, anticipînd corect ceea ce UE va avea să facă în această materie. Discuţiile pe această temă mi se par închise şi cîştigul politic în relaţia noastră cu SUA, cît o fi de mare sau de mic, este acum nu doar evident, ci şi legitim. Rămîn, însă, alte teme importante de dezbătut.

Zăbovind asupra proiectului CPI, mi se pare util de observat că trăim un timp în care este, încă, imposibil să extindem principiile statului de drept la scară mondială. Noi ştim că cel mai avansat sistem judiciar este *statul de drept* şi mă grăbesc să spun că „avansat" înseamnă aici „conform actualului stadiu de dezvoltare a conştiinţei". Numai că statul de drept este posibil acolo unde democraţia a atins o anumită maturitate, acolo unde capitalismul cu fundamentele sale (proprietatea privată şi drepturile fundamentale ale omului) a devenit unica realitate socio-economică, acolo unde statul înţelege să-şi exercite puterea pînă la limita restrîngerii libertăţii individului. În lumea reală, asemenea ţări sînt prea puţine şi cred că mai puţin de o treime din populaţia lumii trăieşte într-un asemenea context politico-juridic. Cum să practici, atunci, la scară internaţională un joc atît de sofisticat precum statul de drept? Statul de drept nu se poate impune cu forţa, asemenea unei ocupaţii militare. Problema este că sistemele politice interne, în majoritate axate pe dictatură sau pe populism exagerat, nu sînt deloc permeabile pentru absorbţia principiilor statului de drept. Va promova CPI o altfel de justiţie decît cea care rezultă din exerciţiul statului de drept?

Pe de altă parte, nu e exclus ca, văzînd succesul diplomaţiei americane în a-şi apăra cetăţenii de eventualele abuzuri ale CPI, alte ţări importante să-şi dorească acelaşi lucru. Nu e de neimaginat că mîine Rusia ar începe o acţiune diplomatică similară cu cea americană. Poimîine China, răspoimîine India, apoi Israelul şi tot aşa. E greu să opui acestor ţări un argument, căci precedentul american obligă. Fără îndoială că multiplicarea imunităţilor prin apariţia unei reţele de acorduri bilaterale ar scoate CPI din funcţiune. Ce e de făcut? Sînt, cred, două perspective posibile. Prima, de extracţie „liberală", ar fi că CPI merită să existe dacă se susţine prin sine însăşi. Dacă CPI va muri pentru că tot mai multe ţări vor asigura imunitatea cetăţenilor lor, atunci înseamnă că CPI a venit într-un moment nepotrivit şi trebuie să dispară, urmînd să reapară atunci cînd, cu adevărat, îi va veni timpul. A doua perspectivă mărturiseşte o substanţă „protecţionistă": CPI pleacă de la un principiu nobil, existenţa sa este o mare cucerire pentru civilizaţia noastră, atunci trebuie protejat. Cum? Prin mijloace politice, firește. Comunitatea internaţională ar trebui să găsească resursele şi argumentele ca să păstreze SUA drept *unica* excepţie şi să nu admită în nici un fel multiplicarea unor asemenea acorduri bilaterale. Apoi, activitatea CPI va trebui să dovedească lumii întregi, şi americanilor în special, că temerile lor sînt nefondate. În fine, CPI va trebui să devină promotorul statului de drept în acea parte a lumii în care principiile sale nu au putut pătrunde încă. Sînt mai degrabă sceptic cu privire la reuşita proiectului CPI, dar trebuie să mărturisesc imediat că sînt într-una din acele situaţii în care îmi doresc să nu am dreptate.

---

* Cele trei limitări impuse de UE ţărilor membre în libertatea lor de a negocia acorduri bilaterale cu SUA în această materie sînt preluate din comunicatele agenţiilor de presă. Cea de-a treia limitare, despre care înţeleg că a şi provocat nemulţumirea Washingtonului, mi se pare a fi inutilă, atîta timp cît reproduce exact una din cauzele de impunitate în Statut (art. 98, alin. 1). Cu siguranţă că documentul UE este mult mai nuanţat juridiceşte în această chestiune şi nu reproduce, inutil, un text existent deja în cadrul juridic general. ▲

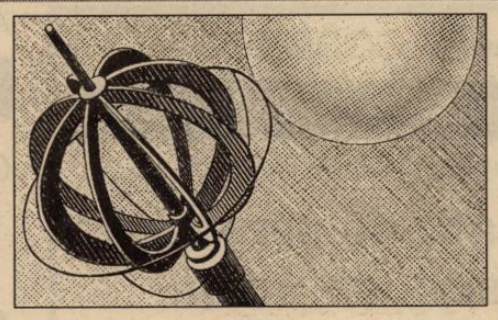

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Efectul Lula

Poate că Luis Inácio „Lula" da Silva, cîştigătorul primului tur al alegerilor prezidenţiale din Brazilia, nu are instrucţia obligatorie pentru un politician, dar are, fără îndoială, energia necesară pentru a pătrunde în acest club închis. Se povesteşte că în 1978, cînd fostul muncitor metalurgist, devenit lider sindical, intrase în „marea" politică, la un miting, cu 80.000 de participanţi, pe un stadion, nu a avut aparatura de amplificare, însă ceea ce spunea a reuşit să-i capteze pe cei din primele rînduri, ei povesteau celor din spatele lor şi tot aşa, pînă cînd întregul stadion s-a dezlănţuit în aplauze. A întemeiat şi organizat o formaţiune politică, Partidul Muncitorilor, care să-l poată propulsa pe culoarele politicii, acolo unde nu este suficient să fii un bun orator şi nu este recomandabil să vorbeşti tare. Nu l-au descurajat nici cele trei eşecuri succesive ale candidaturii la preşedinţie: şi-a aşteptat rîndul şi duminică, 6 octombrie era pe punctul să cîştige „postul" din primul tur de scrutin. A obţinut aproape 47% din voturile exprimate, concurenţii săi au rămas mult în urmă.

Se pare că de astă dată nu va funcţiona ceea ce analiştii au denumit „efectul Lula", turbulenţele economice şi devalorizarea monedei, apărute în trecut, de fiecare dată, cînd sondajele îl dădeau cîştigător pe reprezentantul stîngii.

Brazilia, cea de a noua economie a lumii, se află într-un echilibru precar, nu doar din cauza dezechilibrelor financiare – spun specialiştii – ci şi pentru că o parte a industriei e în epoca modernă, iar agricultura menţine structuri medievale. Fondul Monetar Internaţional, sătul să mai fie acuzat că a provocat catastrofe, a aprobat un împrumut excepţional, de 30 de miliarde de dolari, pentru a ajuta ţara să depăşească momentul de criză. Împrumutul ar putea să-şi arate efectele pozitive în condiţiile continuării politicilor de rigoare şi austeritate duse de guvernul anterior. Lula a obţinut majoritatea prin promisiunea de a îmbunătăţi viaţa săracilor din ţară şi în acelaşi timp s-a angajat că va respecta condiţiile puse de FMI. În campaniile precedente „efectul Lula" se declanşa ca o consecinţă a promisiunii de a rupe cu sistemul capitalist din Brazilia. Acum Lula s-a angajat să facă în aşa fel încît ţara să funcţioneze, printr-un capitalism angajat eficient în propăşirea economiei. Situaţia este atît de gravă, încît majoritatea exprimată în votul de duminică a fost interesată să-l creadă. Electoratului său tradiţional, care doreşte efectuarea unei reforme agrare echitabile şi reducerea inegalităţilor (1% din populaţia ţării deţine 53% din bogăţiile ei), i s-au adăugat susţinători din rîndurile căpitanilor industriei: „Guvernul Cardoso a dat prioritate absolută politicii monetare în detrimentul dezvoltării economice. Alternanţa la putere este inerentă într-o democraţie demnă de acest nume şi Lula este singurul candidat în măsură să instituie un pact social cu sindicatele şi cu Mişcarea celor fără de pămînt", spune proprietarul grupului Gradiente, una dintre cele mai mari societăţi electronice din ţară *(Le Monde*, 2 octombrie). Asemenea declaraţii publice au netezit calea spre putere a unui candidat care s-a obişnuit recent să poarte cravată.

Politicile de austeritate au avut ca efect nu doar înrăutăţirea pînă la insuportabil a vieţii celor care oricum trăiau mizerabil, ci şi degradarea situaţiei funcţionarilor, a salariaţilor, a păturii celor ce apucaseră să aibă ceva mai mult decît strictul necesar. Cînd se simt nedreptăţiţi, cei cărora li s-a luat ceva sînt mult mai activi decît cei care n-au avut nimic.

Logic, Lula nu are cum să reuşească să îmbine rigorile FMI cu solicitările investitorilor şi cu necesităţile masei de săraci. Numărul mare al celor care au votat pentru o minune dovedeşte dimensiunea crizei: Lula nu trebuie doar să se facă auzit în absenţa amplificării, ci înţeles şi urmat de persoane surde sau care nu vor să-l audă. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Bucureşti-Bruxelles *via* Mizil

Pentru cine nu-şi aduce aminte, Caragiale vorbeşte într-o schiţă de strădania primarului din Mizil de a-şi scoate oraşul în lumea bună („O zi solemnă", 1900). Dl Leonida Condeescu încearcă mai întîi să aducă pentru oraş statutul de capitală de judeţ (dificil, întrucît autorităţatile vremii n-au găsit nici un motiv să pedepsească Ploieştii, chiar vinovaţi de rebeliunea republicană). Fără să dispere, burgmeisterul Leonida cere, pe rînd, în diferite petiţii, regimentul 32, liceu, facultate de medicină, teatru naţional, pod peste Dunăre... toate absolut meritate întrucît Mizilul, după cum îi spune chiar Regelui, „este un oraş care a luat parte cu entuziasm la cele mai mari acte ale istoriei naţionale." Ca să scurtez recenzia, aduc aminte că, în final, primarul reuşeşte să oprească în oraş, pentru un minut, trenul de Berlin.

Mîndria locală a primarului Leonida avea ceva naiv şi vetust în acelaşi timp: alesul se zbătea pentru oraşul său, mai degrabă decît pentru buzunarul familiei – fenomen dispărut între timp, odată cu modernizarea ţării. Tocmai de aceea ideea enunţată săptămîna aceasta de guvern – regionalizarea României – are un aer cam proaspăt şi periculos pentru starea moravurilor locale de astăzi.

Practic, se iau 41 de posturi mici de prefecţi şi se transformă în 8 posturi mari de guvernatori de regiuni. Soluţia e un răspuns la Europa regiunilor: fondurile UE nu se pot distribui la entităţi atît de mici precum judeţele şi e nevoie de structuri mai mari şi mai puţine care să gestioneze teritorii oarecum omogene. Pentru ele e mai uşor să faci programe şi – vorbe magice! – *să distribui fonduri*.

Singura problemă – şi cea mai mare – este matematica: 41 minus 8 fac exact 33 de domni prefecţi cu burtă, costum la două rînduri şi aer olimpian, care riscă întoarcerea în realităţile triste ale provinciei. Acea provincie în care respectul comunităţii apare brusc, odată cu decizia de numire în funcţie şi în care meritele şi gloria sînt direct proporţionale cu timpul petrecut de petenţi în anticameră, în vreme ce Tatăl Judeţului, aplecat cu capul în pliante, decide în ce maşină de teren să investească banii prefecturii.

De aceea, premierul a amînat discuţia despre regiuni tocmai după alegeri. Riscul să-ţi pui în cap 41 de echipe de birocraţi locali, cu familii, clanuri, afaceri, interese şi – dincolo de toate – *putere reală* e prea mare. Numai că-i şi mai rău să-i mulţumeşti pe toţi. Una dintre soluţiile (propuse, firește, de un şef al unei asociaţii a conţopiştilor) este construirea regiunilor peste judeţe, adică generarea de noi ştampile pe actele de care ai nevoie ca să-ţi faci o afacere sau pur şi simplu să obţii un drept.

Pentru regiuni pledează însă realitatea diferenţelor mari între zone ale ţării, mai degrabă decît între judeţe. Să nu ne minţim că România e o ţară omogenă. Chiar în rîndul majorităţii româneşti, diferenţele sînt atît de mari, încît numai nouă ne e frică să le vedem, de teama deschiderii dosarului secesiunii sau cine ştie ce alte spaime patriotice. Între naţiunea română din Ardeal şi cea din Oltenia diferenţele culturale îmi par mai mari decît între românii din sud şi bulgari, să zicem (pentru uşurarea experienţei, treceţi cu vederea diferenţele de limbă). Ardealul are cu siguranţă un spirit antreprenorial mai apropiat de modelul central-european, în vreme ce iubirea de funcţii şi învîrteli a oltenilor a produs în ultimii zece ani mai multe bancuri decît creştere economică pentru regiune. Poate şi de aceea la Sibiu se fac arcuri pentru Mercedes, şi nu la Balş. Să nu uităm Moldova, care are cam tot atîta răbdare cu vremurile şi stăpînitorii pe cît dovedesc vecinii dinspre Est... Veţi spune că toate acestea sînt diferenţe de suprafaţă... Poate, dar să nu uităm că viaţa noastră se desfăşoară chiar aici, la suprafaţa lucrurilor. Nu în misterioasa conştiinţă colectivă a neamului şi nici în adîncurile sufletului românesc, de unde scafandrii se întorc de fiecare dată cu mîna goală, fără vreun lingou de aur uitat de Ienachiţă Văcărescu, care să ne ajute să trecem iarna.

Oricum ar fi, să ne aducem aminte că judeţele sînt o construcţie administrativă de dinainte de inventarea telefonului sau a automobilului. Ele au exact suprafaţa care se putea guverna în epoca telegrafului şi a şaretei. În vremurile de astăzi, ar fi o carte de vizită bizară să nu putem administra teritorii mai întinse. Şi să încercăm să oprim trenul de Bruxelles în gara cumnatului şefului de filială locală a partidului cutare... ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Piaţa de personaje: înscrie-te acum!

Dacă vrei să devii personaj de roman, te poţi înscrie la una dintre adresele de *web* de mai sus. Societatea Personajelor în Căutare de Autori recrutează personaje pentru o serie de romane ce urmează a fi scrise în perioada 2003-2010. SPCA angajează atît personaje principale, cît şi secundare. Un post de personaj secundar costă substanţial mai puţin, dar ţine cont că cele mai multe astfel de personaje pot să moară în primele zece pagini. Există şi o grilă de preţuri în funcţie de autorul căruia i-ai stîrnit interesul şi de stilul romanului. Cel mai ieftin este să fii personaj principal într-un roman realist scris de un autor aflat la mijlocul carierei sale. În acest gen de carte, povestea ta va fi ţesută, într-o manieră destul de directă, pe canavaua unor găselniţe care vor sfîrşi prin a părea „realitate". Vei vorbi, vei plînge şi vei rîde, ca orice fiinţă umană, şi toţi vor putea să te recunoască. „Ce să vezi, ăsta-i Hank! Culmea! Hank al nostru! Parcă-i viu!" Aceste romane sînt foarte populare şi te poţi trezi celebru în cluburile de lectură din micile orăşele. Singurul dezavantaj este că romanele acestea sînt, în genere, pesimiste. Vei fi celebru, dar mort. Preţul creşte un piculeţ dacă vrei să intri intr-un roman poliţist. Cărţile de acest gen folosesc numai acele părţi din tine care permit o identificare rapidă, dar apoi îţi modifică personalitatea pentru a se potrivi intrigii criminale. Nu poţi şti dinainte ce se poate întîmpla cu personajul care eşti, ce uniformă porţi, ce cuvinte vei fi forţat să rosteşti, ce arme vei fi pus să porţi. Orice este posibil, aşa că nu te agăţa prea tare de înfăţişarea sau de soarta ta. Poţi fi bătut crunt şi să sfîrşeşti şi urît, şi mort. Încă şi mai scumpuţ te costă să intri într-un roman literar de gen, dar ar putea să merite. Cărţile astea nu sînt scrise ca să fie citite de oamenii de azi, dar au şansa să fie citite de oamenii viitorului, aşa că ai şansa să trăieşti dincolo de sfîrşitul tău biologic. Trebuie să te previn însă că nu multe astfel de romane trec de stadiul de manuscris. De fapt, majoritatea nu vor fi niciodată publicate, iar cele care văd lumina tiparului, rareori sînt scoase din hîrtia de ambalaj de către criticii de carte. Grila de preţuri este următoarea: două mii pentru un personaj secundar; cincii mii pentru un personaj principal într-un roman realist de un autor cunoscut; zece mii pentru un post de gagiu tare într-un roman poliţist, cincisprezece pentru romanul literar de gen. Plata se face *cash* şi banii nu se returnează. Transformarea în personaj de roman va bate în curînd speculaţiile pe piaţa de acţiuni, dar, date fiind fluctuaţiile actuale de pe toate pieţele, SPCA nu oferă nici o altă garanţie în afară de satisfacţia personală. Dacă cererea ta va fi acceptată, autorul te va contacta pe e-mail şi va decide dacă este cazul să vă şi întîlniţi. Dacă ai potenţial de personaj, dai juma' din bani şi te întîlneşti cu autorul în persoană. Locurile de întîlnire variază de la caz la caz: realiştii preferă să-şi stabilească întîlniri în baruri, autorii de romane poliţiste preferă aleile întunecoase, literaturnicii vor propune o pădure sumbră, la o oră incertă, apoi se vor răzgîndi. Dacă eşti considerat demn de a deveni personaj, dai şi cealaltă jumătate din bani şi aştepţi instrucţiuni ulterioare. Unii autori preferă să-şi instaleze personajele la ei acasă, ba chiar la ei în pat, alţii îţi vor pune la dispoziţie un reportofon şi te vor încuia în beci. Procesul „roman"-izării poate dura între unu şi cinci ani, aşa că fii pregătit sufleteşte să abandonezi orice crîmpei de viaţă şi orice planuri ai avea. Există pe site-ul SCPA o lungă listă de înscrişi care s-au bucurat de succes, inclusiv personaje care au devenit ulterior personaje de film şi trăiesc acum fericite la Blockbuster.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Canadiene, iar (4)

Miros de struguri

La orice creştin adevărat, duminica trecută am fost la biserică. Ca orice român adevărat, aceasta se întîmpla, cu regretele subînţelese, după o lungă absenţă. *Biserica* este o capelă dintr-un pavilion al Universităţii Laval, unde-şi ţin slujbele cîteva confesiuni atît de diferite încît locul în care noi ne-am băut cafeaua de după slujbă, la demisol, este chiar cel în care musulmanii îngenunchează pentru a se ruga vineri seara, pe preşuri mici, cu faţa la Mecca. Părintele Adrian, ajuns în Québec în decembrie trecut, a ţinut o slujbă frumoasă. Eu eram puţin obosit. La un moment dat am avut impresia că o aud pe Vera, colega de birou iudeo-maghiaro-canadiană cu un rîs cu totul particular şi cu o teză despre ţiganii din Estul Ungariei (şi care îi necăjeşte pe studenţii români cu formule de genul *rom – Romania*, drept care ei o învaţă nişte formule de salut care-ar face-o aptă să traverseze cu fruntea sus Ferentarii). Nu era rîsul Verei – ci doar o maşină, demarînd scrîşnit.

După slujbă, amicul Gelu M. – care ar avea numai calităţi dacă ar juca şi cărţi mai bine – ne-a invitat în Charlesbourg, la *moşia lui Jorj R.*, viticultor şi unul dintre cei mai adevăraţi români pe care i-am văzut. De vreo două luni, Jorj – moldovean de baştină – este parte într-o afacere pusă pe picioare cu un quebechez (unul cu *savoir faire*-ul, al doilea cu banii): 11 hectare de pămînt aproape de inima oraşului. Nu credeam să văd la Québec o plantaţie de vie cu struguri copţi. Am văzut-o. Nu arăta tocmai grozav: trei hectare de viţă cam îmbătrînită, scoasă dintr-o pîrloagă de zile mari. Noii proprietari au gînduri mari: să întinerească via, să planteze meri, peri şi pruni. Eu am sugerat şi ceva gutui. Jorj a făcut un semn oarecare, pe care nu l-am înţeles.

La demisolul fermei, nişte maşinării zdrobeau strugurii şi trimiteau mustul în bazine de oţel, iar resturile într-o camionetă ce pleca din cînd în cînd spre vale. Am urmat-o şi eu, la vreme pentru a prinde, la ora tînără a amiezii, mirosul de struguri răzbătînd brut printre ţignalele greierilor din iarbă, sub un cer cu norii roşii. *De ce Dumnezeu arunci boasca, trage-i un rachiu să dai Québecul pe spate* – i-am spus lui Jorj. *Nu* – mi-a răspuns –, *ăsta care m-a ajutat la încărcat mi-a adus strugurii lui şi vrea vin din ei. Arunc boasca de faţă cu el, să ştie că-s corect. Dacă nu, în şase luni sînt în afara jocului.*

Am ajuns la fermă şi ne-am pus pe degustat. *Staţi, beţi şi lăudaţi pe Domnul* – a spus Jorj (iar părintele a fost de acord cu toate cele trei îndemnuri). Ceea ce am şi făcut. *Le Chant aux pommes* – un cidru acidulat de 7 grade. Apoi un un alt cidru, *L'esprit du Nord*, pentru care fabricantul a luat la începutul anului un premiu provincial. În fine, o noutate mondială: un *vin de glace de canneberge*, de 12,6 grade, crimă şi pedeapsă. Acest din urmă vin are şi un nume, *L'Âme de Dracula*, şi o etichetă cu chipul lui Ţepeş! (Acest detaliu, pentru cei ce vor să ştie ce istorie se învaţă la Laval!). Nu cu mult timp în urmă, o delegaţie de japonezi a făcut o vizită la fermă; Jorj nu se teme că nu le-ar fi plăcut *sufletul lui Dracula*, ci că nu-şi vor mai aduce aminte de el – dată fiind precara poziţie bipedă de la plecare. Peste puţin, sala de festivităţi a fermei va găzdui reuniunea anuală a poliţiştilor din Beauport, o suburbie a Québecului. *N-am decît două pretenţii* – a spus Jorj. *Să vină cu ce mîncare vor, dar vinu' să-l ia de la mine. Şi doi, cînd m-or vedea pe stradă, să mă salute cu mîna la chipiu.*

Ziua am terminat-o acasă la Gelu M., cu vin, *fetucini* şi prăjitură cu mere. Plus partida rituală de *whist* în cinci – pentru care, avînd nevoie de o mînă mai mult moartă, l-am luat pe părintele, începător. *Şi eu tot nu înţeleg de ce nu s-au găsit patru-cinci români care să pună ban la ban cu Jorj, pentru aceeaşi afacere, că doar sîntem destui* – a spus doamna M.

Timp în care părintele scoase dintre mîneci un tromf şi ne bătu scurt, la ultima mînă.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Şoarecii şi caşcavalul

Europa occidentală este invadată de emigranţi şi asta în ciuda frontierelor, a gardurilor de sîrmă ghimpată care au luat forma umanizată a paşapoartelor, a obligaţiilor consulare, a vizelor de toate felurile, culorile şi mărimile, a tratatelor de readmisie şi de extrădare. Nu prea cred că asemenea măsuri vor disciplina asaltul acesta în care Vestul este asemenea unei bucăţi de caşcaval în mijlocul unei mulţimi de şoareci flămînzi. Situaţia îmi pare a fi asemănătoare aceleia pe care a trăit-o imperiul roman în vremea în care s-a scufundat în criza care a sfîrşit prin a pune capăt glorioasei lui istorii. Pînă şi deficitul de civilizaţie este asemănător: pe de o parte erau atunci oraşele populate ale imperiului, termele, apeductele, şoselele pietruite, pieţele pline de mărfuri, opulenţa, rafinamentul, luxul chiar, de cealaltă pustiurile sălbatice ale stepelor asiatice, ale celor slave sau pădurile întunecate ale nordului european. Toate spaţiile acelea erau cutreierate de popoare zise barbare, cu obiceiuri de viaţă şi apucături comportamentale atît de diferite de acelea ale semenilor împăratului filosof Marc Aureliu. Şi cum nu-mi este prea simpatic pesimismul spenglerian (acela cu declinul Occidentului) mă grăbesc să spun că, de fapt, ce s-a întîmplat atunci nu cred că se va întîmpla mîine în Europa, nu cred că aceasta va sucomba sub mulţimea fără număr a noilor veniţi. E adevărat că războaiele de atunci sînt înlocuite azi de măsurile poliţieneşti în confruntare directă cu perseverenţa flămîndului, vigilenţa birocraţilor cu aspiraţia spre mai mult şi mai bine a sărăcimii planetare. Soluţiile politice îmi par şi ele nuanţate semnificativ la ora actuală: dreapta europeană crede cu mai multă tărie în poliţist, în frontieră, în ghişeul consular. Stînga este mai ezitantă şi oricum mai dispusă să caute şi altceva.

Soluţiile, altele decît cele ale forţei, par astăzi mai greu de imaginat şi cer timp mai lung. Imigrarea internă europeană va putea fi stopată, înclin să cred, prin consecvenţa construcţiei europene, prin liberalizarea pieţei muncii şi prin săltarea nivelului de trai în ţările deficitare. Că acest lucru nu este uşor, că el cere timp şi consecvenţă în aplicarea lui este vădit. Grecul David învaţă la Spracheinstitut Hummel limba germană, ne plimbăm pe Königstrasse – cum am spune noi acasă: pe Corso – în Stuttgart, printre magazine luxoase şi frumuseţi urbane pe măsură. David nu este neapărat atras de acestea, nici nu-l interesează, în Atena şi în Tesalonic vor fi fiind fără îndoială multe asemenea ăstora de aici. Prezenţa lui pe meleaguri germane are alte raţiuni: acasă soţia nu are loc de muncă, fata este în primul an la facultate şi aici, în Stuttgart, la Daimler Benz, salariul lui este mult mai mare decît ceea ce ar putea el cîştiga pe ţărmurile însorite ale Eladei. De aceea stă în bancă, la Tageskurs (la cursul intensiv, adică zilnic) şi se încruntă conştiincios cînd trebuie să potrivească rebelele articole *der, die, das* substantivelor care li se cuvin după capricii greu de îmblînzit. Asemenea lui îmi par a fi şi bosniaca Mensura, sîrboiaca Tamara, albaneza Clotilde. Cu toate acestea zic, cu asemenea imigrare intern-europeană, lucrurile pot să intre pe un anume făgaş, altul decît acela al forţei. Mai complicată este situaţia bietului Elvire, un june de culoare din Congo care ne priveşte speriat, se agaţă de mine să-i spun în franceză ceea ce trebuie să spună în nemţeşte. La fel *teenager*-ul Lui, de loc din Hong Kong, şi el asemenea îmi cere să-i spun pe englezeşte ceea ce i se cuvine a rosti în limba lui Schiller. Îl întreb pe junele meu amic chinez, pe cînd ne plimbăm pe acelaşi Corso (luat, de altfel, cu totul în posesie de valuri de străini) îl întreb cum e acolo, la el, în Hong Kong. Îmi spune că e cum ştim de la televizor, în plus preţurile sînt mai mici. „Atunci de ce vrei să te stabileşti în Germania", îl întreb. Se uită năuc la mine. Nu are răspuns. Încerc unul şi-i spun despre ameninţarea comunismului chinez continental. Mă aprobă bucuros, cu toate că, am impresia că nu s-a gîndit nici o clipă la explicaţia asta. Dă din cap satisfăcut pe cînd executăm noi „spaziergang"-ul (plimbarea, adică) pe Corso, şi un semen de-al nostru de prin „Süd-Amerika" ne încîntă auzul cu un fel de melodie stranie iscată dintr-un fluier asemenea.

▲

PANORAMA PLĂCERILOR

Argument

Fără a fi avut pretenţiile grandomane ale unui sondaj de opinie, putem afirma că, lansînd întrebarea „Vă mai place ceva pe lumea asta?“ nu ne-am aşteptat la o asemenea abundenţă a răspunsurilor. Fără marjă de eroare, ele ne-au permis să detectăm o stare de spirit cvasinecunoscută în atmosfera vieţii noastre publice. Mai cu seamă densitatea plăcerilor, vigoarea şi fineţea lor sînt stupefiante, dacă ţinem seama de clişeele dominante, atotputernice, ale „nenorocirilor-cu-care-se-confruntă-ţara“. În monotonia dezabuzărilor zilnice, a invaziei „ştirilor de la ora 5, 7, 9, matineu şi seara“, în nesfîrşita indiferenţă şi violenţă a limbajului – teancul acesta masiv de scrisori ne-a dat, crescînd o dată cu el, un sentiment de uimire dilematică pe care l-am formula astfel: la atîta sictir, de unde atîta plaisir? *Le mulţumim tuturor celor care au avut îndrăzneala aproape impudică să ne încredinţeze, pe o vreme mohorîtă ca asta, asemenea secrete intime, luminoase, neintimidate de cenzura nihilismului la zi; singura neplăcere este aceea a neputinţei de a le publica pe toate într-un singur număr; ne-ar fi trebuit, fără exagerare, spaţiul a trei-patru* Dileme; *fireşte că în săptămînile următoare, dilematicii le vor găsi în pagina lor, a doua. Iar ceea ce va rămîne îşi va găsi loc în numărul 1000. Mulţumim pentru înţelegere.* ***(R. C.)***

Tinerii de la „Cărtureşti“

Iubesc pe această lume,
cafeaua de dimineaţă şi „cerşetorul de cafea“,
cărţile bune şi ochii lui Nicolae Manolescu,
casele vechi şi cămăşile lui Dinescu,
cărările munţilor şi ceasul lui Bălăceanu Stolnici,
mirosul de lavandă şi mîinile lui Patapievici,
ceştile de porţelan şi sacourile lui Neagu Djuvara,
parfumurile franţuzeşti şi bastonul lui Al. Paleologu,
ştirile BBC şi laptopul lui Mircea Toma,
vinul bun şi cearcănele lui Liviu Mihaiu,
anticariatele şi zîmbetul lui Stelian Tănase,
declaraţiile de iubire şi editura lui Liiceanu,
după-amiezile de toamnă şi ochelarii lui Dan C. Mihăilescu,
muzica îmbrăţişărilor şi nopţile lui Johnny Răducanu,
numele lui Cărtărescu şi tinerii de la Cărtureşti,
părul lui Dan Perjovschi, mînia lui Mircea Mihăieş,
dicţia lui Tismăneanu şi România lui Dan Puric.
O lume prin care suflete bune „călătoresc spre lumea de dincolo“ cu îngerii lui Pleşu pe umeri.

Mihaela BOSÎNCEANU
Suceava
bicu@warpnet.ro

Prietenul meu X

Grea întrebare. (Chiar) din simplul motiv că am ezitat secunde bune pînă să găsesc lucrurile care, pentru că-ţi stau sub nas, nu se văd, dar stau mereu în topul sufletului meu, oferindu-mi nu de puţine ori stabilitatea credinţei(elor) mele şi echilibrul sufletesc pe care fiecare dacă nu-l are, trebuie să şi-l cultive prin „lentile“ ajustabile ale realităţii şi variante personalizate ale lui *nosce te ipsum*.

Am să încep cu voi, nedenumindu-vă: imaginaţi-vă personalizaţi într-un elev cu haine sărace, dar bine îngrijite – a se citi „oază a intolerabilităţii certitudinilor“, despre care, într-o zi, vorbeşte învăţătoarea: la fel, fără să spună „cutărescu e aşa şi pe dincolo“, dar lăsînd să se înţeleagă că despre acel şcolărel este vorba. În fond şi la urma urmelor, asta şi sînteţi: un adolescent prea repede transformat şi maturizat de săptămînalele dileme ale tranziţiei... Dar, atît despre voi: v-aţi putea-o lua în cap şi sfîrşi nefericit într-un burduf de cîine dilematic.

Şi-apoi este lumea în care trăiesc, colţul meu de univers care îmi aparţine, dacă vreau, numai mie şi prietenilor mei: whist-ul jucat în cerc cu ei, stropit cu bere şi plouat cu seminţe, blues-ul lui Clapton (căruia i-aş face o statuie în ciuda aversiunii mele faţă de orice formă de megalomanie), prietenul meu X care-mi serveşte halca de viaţă „trăită“ şi teoria femeii neevoluate corect de biologie (ăsta-i el, n-am ce-i face!), prietena mea „Logo“ – barometrul bunei mele dispoziţii, chiar şi atunci cînd pică în butoiul cu melancolie de unde nici campionul naţional la crap n-o poate scoate, prietena mea Dee-Dee – cea care, îmbrăcată cu invizibilul halat al toleranţei (altfel nu-mi explic rădăcinile noastre), a luat pulsul tuturor iubirilor – „neuitatele femei“ – bun titlu dom' Alifantis, şi cea care grijulie a pus mereu perfuzia solidarităţii la braţul şi vena mea egoistă, vecina mea de la 4 care-şi scutură neabătută pătura galbenă şi-mi dă scame în cafeaua de dimineaţă, vecinul de vizavi care priveşte non-stop pe fereastră, dar nu ştiu ce vede cu adevărat, muzica alambicată şi profund orientală a înjurăturilor birjăreşti în interpretarea găştilor aciuate pe la scările de bloc, blues-barul „...“ unde nici nu mai ştiu cine este îndrituit să facă băuturile (în buna tradiţie democratică, imparţială, fiecare şi-o prepară cum îi place), atmosfera de acolo, existenţa noastră mînată de caii nebuni ai nu-ştiu-cui, frumuseţea unui cuplu în care cei doi nu au ochi decît unul pentru celălalt, buburuzele, un fox-terrier care a dobândit prin nefaste schimburi genetice întreaga energie a rasei şi acum aleargă ca un nebun evadat de peste tot, procreînd cu toate sexele cunoscute sămînţa unor lucruri care, cine ştie?, le voi plăcea la fel de mult.

Mihai ALEXANDRESCU
student
Bd. Tomis, nr. 283, bl. T10, sc. C, ap. 102, Constanţa

Un bătrîn siberian

Era acum doi ani cel mult, pe vreme de iarnă. Rusia îşi revenea cu greu din debaclul economic petrecut prin '97. Ocupa primele pagini ale tuturor marilor cotidiene ale lumii cu drama ei. („Cine a prăbuşit Rusia?“ – se întreba George Soros într-o lungă analiză, iar răspunsul cădea fără apel: FMI-ul, Banca Mondială, G7 şi, în general, politicile cinice şi iresponsabile ale organismelor financiare care n-au ţinut seamă în calculele lor contabile, în care doi ori doi fac totdeauna patru, de situaţia unei ţări ieşite dintr-un cataclism istoric.) Pe „France 2“ am văzut atunci un documentar care m-a răvăşit, de o sensibilitate realistă à la Andrei Makine, despre viaţa oamenilor simpli dintr-un orăşel siberian. Ţin minte că m-au frapat prima oară hainele de blană lungi pînă în pămînt, hiperelegante.

Decorul se schimbă însă destul de repede şi subiectul documentarului se fixează pe viaţa unui bătrîn care locuia la marginea oraşului, într-o căsuţă din chirpici. Poate că nici nu era bătrîn, barba lui, deasă şi grozav de încîlcită, abia încărunţise. L-am văzut tăind lemne. Curăţînd în fiecare dimineaţă zapada înaltă de un metru care se aduna în faţa casei. Uitîndu-se lung, şmechereşte, în frigiderul aproape gol şi încropindu-şi un prînz din te miri ce. Într-o seară, însă, camera de filmat îl surprinde primindu-şi prietenii, două familii tinere care locuiau în apropiere, şi petrecînd cu ei *ruseşte*. Ascultaţi. Cîntecele lor. Mica armonică dezacordată, scoţînd sunete sfîşietoare. Rîsetele *triste* – da, acele rîsete reţinute, melancolice, prăpăstioase, de jupuiţi de viu.

Exact ca la 1900.

Exact ca la 1800.

Exact ca pe timpul lui Petru.

Nici o schimbare, cît de vizibilă, în tristeţea aprigă a „sufletului rus“. Erau intacţi. Ei înşişi. Aceiaşi. Eterni.

Şi mi-am amintit. Povestea acelui bătrîn de 90 de ani care luptase pînă la Cotul Donului şi care mi-a mărturisit într-o zi: „Urăsc Rusia, dar iubesc enorm poporul rus, ţara aceea a lor... Mărşăluiai zeci de kilometri şi nu întîlneai decît stepă, nici un copac, nici o aşezare omenească. Şi ţi se făcea grozav de frică. Ştii dumneata cum şuieră în stepa rusă vîntul?“ Celelalte amintiri. Biografia lui Cehov, cea mai umană scrisă vreodată, a lui B. Elvin, cu scena ultimei zile: soţia lui încearcă să-i pună o pungă cu gheaţă pe piept pentru a-i stăvili bătăile inimii şi medicul Cehov, surîzînd, o dă la o parte: „Nu se pune gheaţă pe o inimă pustie“. Sinuciderea lui Maiakovski. Versul lui Esenin, „Ah, voi sănii! Şi voi cai, voi cai!“. Şi sinuciderea lui Esenin. Postfaţa lui Ion Ianoşi la nu mai ştiu ce.

După şaptezeci de ani de coşmar, ei, ruşii, supravieţuiseră, erau *acolo*. Iar cunoscătorii subtili, amicii mei buni, dedaţi la Kundera şi la mica ironie central-europeană, vor zîmbi poate: „O, da, desigur, Rusia e altceva...“ şi se vor duce liniştiţi la culcare.

Rusia nu e doar „altceva“.

Rusia e cu totul şi cu totul altceva.

Nu ştiu de ce, tot ce vine din acel spaţiu mă emoţionează profund, la fel ca-n ziua cînd mi-a căzut în mînă, pentru prima oară, un volum ferfeniţit cu titlul *Demonii*. Mă bucur că mai există pe lumea asta Rusia, sau Franţa, sau Spania, „excepţii culturale“, ţări melancolice în care omul simplu mai ştie să rîdă de sufletele moarte. Aş vrea mult ca Rusia, îngenuncheata Rusie, să reuşească (aşa cum îi doresc – degeaba – şi ţării ăsteia), să nu fie călcată în picioare de proiectul uniformizator al acestor timpuri peste măsură de mondialiste. Şi dacă revista *Dilema* îşi întreabă cititorii, exasperată puţin, „Vă mai place ceva pe lumea asta?“, îndrăznesc să spun că da, iată, ar fi acest lucru: din cînd în cînd, reportajele de televiziune unde, într-o lume de automate, un bătrîn rus apare ca ultimul om viu.

Mircea FABIAN
mfa104@hotmail.com

Hors-texte. S-a prăpădit şi Tita Chiper. Doamne...

N. red.: Avem delicata certitudine că „amicii dedaţi la Kundera şi la mica ironie central-europeană“ nu se vor duce liniştiţi la culcare cînd le veţi vorbi despre moartea lui Cehov. Ei, aşa mici ironici cum sînt, n-ar putea scrie fără marii ruşi şi de aceea vă sînt şi amici buni.

Asemenea zile

Am plecat spre Dunăre. Vroiam să ajung cu vaporul la mare. Nu am reuşit. Se pare că nu mai sînt vapoare. Dar totuşi...

Din Racasdia pînă la Turnu Severin am luat patru ocazii. Două nu mi-au luat banii (vă mulţumesc încă o dată). Trei erau curioşi de salariul meu. Una din obsesiile românilor.

Duminică dimineaţa, în Gara de Nord, în faţa biroului de informaţii, am văzut un om dezorientat strigînd, în speranţa că va găsi pe cineva cu care să se înţeleagă: *„Do you speak English? Habla español? Parlez-vous français?“*. Vroia să ştie de la ce linie pleacă trenul lui.

În aceeaşi zi, în personalul ce l-am luat din Buzău spre Galaţi am stat de poveşti cu o doamnă care credea în minuni şi vrăjitori. Ea umbla cu fiica ei autistă oriunde auzea că există cineva care poate să îi vindece fata.

Duminică spre luni noaptea am stat de vorbă cu un om care se întorcea acasă supărat. A fost plecat pe litoral pentru două săptămîni să găsească ceva de lucru. Nu a găsit.

Luni dimineaţă, cînd am găsit o cameră de închiriat, proprietarul, foarte senin, a mărit preţul la care ne înţelesesem numai pentru că a văzut că am mai mulţi bani decît aş avea nevoie în cele două zile de stat în Eforie Sud. Am plecat de la el.

Miercuri, în drum spre casă, am povestit cu un licean care vroia să dea la Academia de Poliţie. Motivul? Are pile.

Acum cînd scriu, la radio se aude *People are strange*. The Doors.

Pe lumea asta îmi plac asemenea zile.

Vali VIJELIE
basti_76@yahoo.com

Europa

1. Îmi place că pot citi ce doresc şi că nu mai „ascult romane“ la *Europa liberă*.

Am acasă tot ce s-a tipărit din: Soljeniţîn, Pasternak, Orwell, Cioran, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca ş.a.

2. Îmi place să văd şi să aud „în direct“ oameni pe care-i cunoşteam numai din scris: Nicolae Manolescu, Andrei Pleşu, Gabriel Liiceanu, Mircea Dinescu, Horia Roman Patapievici, Augustin Buzura, Cornel Ungureanu, Al. Paleologu şi alţii (nu mulţi!).

3. Îmi place să văd Europa (am „făcut“ 15 ţări, printre care Suedia, Norvegia, Danemarca), de-adevăratelea, locuri la care nu aveam acces nici la... televizor!

4. Îmi place să pot citi cu regularitate absolută: *22, Dilema, România literară, Academia Caţavencu, Curentul*. Atît!

5. Îmi place să mănînc un peşte proaspăt după pofta sufletului şi vorba aia: „dacă aş avea smîntînă aş mînca caviar cu smîntînă, dar n-avem caviar!“.

Ce nu-mi place pe lumea asta?

Doamne, cît de multe, multe!!!

Dumitru NICOLA
Bucureşti

România, ţara tuturor posibilităţilor

Revista *Dilema* pune cititorilor săi o întrebare incitantă, de natură filozofică, formulată astfel încît pare a sugera un anumit răspuns. Aşadar, nu întreabă dacă ne mai place ceva în viaţa asta, ci pe lumea asta. Ori, lumea asta e foarte mare!

E atît de mare, încît ţara în care trăim reprezintă cam o treime de procent din populaţia lumii (a 300-a parte) şi aproximativ 2 miimi din suprafaţa totală a uscatului. Adică ceva infim. Unii spun că mărimea nu contează.

Cînd trăieşti în ea capătă proporţii de dinozaur fiindcă îţi acoperă tot orizontul. Cînd însă reuşeşti să scapi, sub o formă sau alta, devine mică cît un purice, adică trece la proporţii reale.

Răspunsul meu la întrebare e simplu şi clar: „Da, îmi mai place ceva pe lumea asta, şi anume chiar faptul că m-am născut şi trăiesc în România! Îmi place mai întîi de toate fiindcă e ţara tuturor posibilităţilor (mai ceva ca America), dar nu pretinde de la om, ca America."

Aici, spre exemplu, poţi face bani mult mai uşor decît în America – după cum afirma un şofer de taxi de la Otopeni – dacă bineînţeles eşti suficient de escroc. Aici poţi deveni „politician" sau „căţel de politician". Ai nevoie doar de o burtă respectabilă, o faţă de buldog nesimţit şi un stăpîn căruia să-i devii util sub o formă sau alta. Sau, poţi să te faci ziarist sau om de presă fără să fii capabil a distinge între kV şi kW ori între astronomie şi astrologie! Poţi deveni director sau „manager" la o „întreprindere" cu capital majoritar de stat avînd un salariu occidental fără a fi nevoit să îndeplineşti şi principala funcţie a managerului: să aduci contracte. Mai poţi fi mare antreprenor agricol, dacă ai avut şansa să fii fătat cu un nume predestinat – cu rezonanţe de boabe.

Pentru omul prost, însă, care nu a ştiut să exploateze oportunităţile create de „revoluţie" şi de partidul ei, plăcerea se poate afla pe alte meleaguri. Fără să mai punem la socoteală cît e de urît să-ţi critici propriul popor sau propria ţară, uitînd că ea ţi-a dat să sugi laptele şi mierea. Dacă nu era Ea, unde te mai năşteai?

De aceea nu sînt de acord cu Ana Blandiana, cu „poporul ei vegetal" şi alte versuri apărute prin 1985. E normal că unu, Dumitru Tabacu (?), le-a combătut, în *Săptămîna culturală a capitalei,* la numai cîteva zile de la apariţie. Da, şi ăsta ce reacţie rapidă a avut!

Nici cu Sabin Gherman nu sînt de acord. Cum poţi să te saturi de propria ta ţară? E ca şi cum te-ai sătura de proprii tăi părinţi. Chiar dacă tata e beţiv şi mama c..., sînt totuşi părinţii tăi!

E drept, sînt unii care zic că avem vreo cinci milioane de români peste hotare, care, împreună cu „disidenţii" de aici ar face cam jumătate din poporul român. Adică, vezi Doamne, Ana Blandiana, Sabin Gherman şi alţii ca ei n-ar critica decît jumătate de popor (?!)... C-o fi jumătatea bună, c-o fi a proastă, cine poate şti?

Aşa de pildă, mă aflam zilele trecute la o cunoştinţă mai veche, un amărît, un profesor universitar. Ceva cu tehnica... ăsta merge în străinătate cam o dată la doi ani cu treburi de serviciu şi mi s-a părut că s-ar cam fi îndrăgostit de Occident. I-am zis: „Scrie mă şi tu ceva la ăştia de la *Dilema,* adică dacă îţi place ceva pe lumea asta!". Zice: „Nu scriu că n-am talent. Scrie tu, dacă vrei, şi pentru mine". Şi-mi întinde o agendă jerpelită cu însemnări telegrafice despre călătoriile lui. Am luat agenda şi pînă acasă m-am hotărît. Le-am transcris aşa cum erau, fără nici o prelucrare. De aceea sînt la persoana întîi, subiectul fiind el:

„Hotel, Germania. Se arde unul din cele trei becuri din baie. Pariez că pînă la prînz nu va observa nimeni, fiindcă e ziuă şi oricum în baie e suficientă lumină. Pierd pariul. Cînd revin, becul de sub glob e înlocuit fără ca eu să fi revendicat ceva.

Uzină, Germania. Muncitori cu salopete albastre impecabile şi (obligatoriu!) cu şosete albe. Muncesc calm, constant. Nici nu ne bagă în seamă. La cantină se mănîncă mai bine ca la noi la Intercontinental. Or fi trecut la comunism (?!)."

Uzină, Anglia. Se munceşte în ritm, mai ceva ca în Germania. Aceeaşi indiferenţă faţă de vizitatori. Seara nu rămîn în casă decît bătrînii şi bolnavii. Toată lumea e la restaurant. Toată lumea: muncitori, studenţi, barosani.

Uzină, Elveţia. Fixez un muncitor care mai ştie ceva despre România şi-l întreb dacă e ceva în viaţa asta a lui, elveţiană, care nu-i place. (Exact ca în reclama cu mobilul...) Omul nu poate preciza nimic. Insist. Cred că e „securist" elveţian deghizat în muncitor.

Hotel, Israel. Nu ştiu cum or avea unii tupeul să se extazieze în faţa «bucătăriei» autohtone. Chestie de gust...

Hotel, Canada. Politeţea şi solicitudinea întrec tot ce am văzut pînă acum. Mă interesez la Poliţie cum stau cu delicvenţa. Cam o dată pe lună se dă cîte o spargere (într-un oraş cu două milioane de locuitori). Se fură nimicuri. Fără jaf. Ăştia mint, e imposibil!

Pe mine m-au învăţat la şcoală că oamenii sînt oameni peste tot. Un alt deştept zicea că ar fi chestie de educaţie. Adică pe ăştia i-ar fi luat Dumnezeu şi i-ar fi educat în mod special, nu ca pe noi.

Metrou, Canada. La miezul nopţii, ăla de spală pe jos fredonează *Bolero*-ul lui Ravel. O fi emigrant, că numai ăştia sînt culţi şi cîntă manele.

Taxi, Canada. Drumul spre aeroport e lung. Şoferul află că sînt de unde sînt şi se interesează de viaţa sub Ceauşescu. Apoi face o disertaţie despre marii dictatori ai lumii: Hitler, Mao, Kim Ir Sen. Omul ştie istorie, geografie, e documentat politic. Nu e licenţiat. De unde atîta cultură la un occidental? Adevărul e că ăsta nu era occidental, era şofer de taxi.

Ierarhizarea salariilor în SUA după *Bureau of Labour Statistics*. Americanii au înnebunit de tot. Au pus pe locul patru după medici, directori şi avocaţi pe fizicieni şi astronomi (!?). Funcţionarii de bancă sînt pe locul al 14-lea, adică invers de cum e normal!"

Cam asta am cules din agenda profesorului lipsit de talent literar. Mai erau însemnări şi despre unele ţări din Est. Pînă şi acolo găsise lucruri bune.

Cînd i-am returnat „documentul" i-am zis: „Era vorba dacă-ţi place ceva pe lumea asta. Să înţeleg că îţi place oriunde, numai aici nu?".

Mi-a răspuns rîzînd: „N-ai înţeles nimic! Îmi place la nebunie că trăiesc în România şi n-aş emigra pentru nimic în lume!".

Am plecat năuc şi n-aş fi scris nimic, niciodată, despre cele întîmplate, dacă n-aş fi aflat un amănunt picant. Omul era masochist...

Mihai BĂDIC
str. Cîmpia Libertăţii, nr. 5, bl. PM60, et. 6, ap. 86
Bucureşti

Nimicurile semnificative

Nu mi-am propus să întocmesc o listă exhaustivă. Ar însemna că mă cunosc prea bine! Totuşi, cred că tema de reflecţie, oricărui individ ar fi propusă, oricît de blazat acel individ, ar primi măcar un răspuns. Altfel pentru ce am trăi?

Am evitat cuvintele „mari"; sînt controversate. Lumea plăcerilor mele este alcătuită, mai degrabă, din „nimicuri semnificative" care dau sens, orientează, condimentează, apără împotriva dezamăgirilor serioase: insensibilitatea oamenilor, guvernele ineficiente, compromisul cu principiile, istovitoarea moară zilnică a listelor de cheltuieli.

Ce-mi (mai) place pe lumea asta: calitatea de mamă. O carte bună. Cîinii şi caii. Mirosul de covrigi calzi şi frunze uscate. Reclamele bine făcute. Cuvîntul „împreună". Mirosul mării. Romantismul în muzică. Umorul de calitate. *Dilema* şi mai puţin dilemele. Şi ar mai fi ...

Alina-Monica SOCOLOV
Bucureşti

„Loteria vizelor"

Ce mi-a plăcut pe lumea asta odată...? Mi-a plăcut muzica, mi-a plăcut şcoala, mi-a plăcut meseria mea, mi-a plăcut să citesc, mi-a plăcut să dansez, mi-a plăcut viaţa... Apoi nu mi-a mai plăcut nimic. Cînd am văzut că speranţele mor una cîte una pînă nu mi-au mai rămas, cînd am văzut că toţi cei care se numesc directori, şefi, boşi se poartă cu angajaţii statului ca şi cum ar fi sclavii lor, cînd am văzut că mulţi colegi se vînd pe o pungă de cafea, cînd am văzut că soţul meu a fost dat afară de la serviciu pentru că era ţărănist (ce fraier!), cînd am constatat că salariul meu este echivalentul unei întreţineri de iarnă, cînd am ajuns să mă furişez într-un magazin *second-hand* pentru a-mi lua două, trei haine pentru că elevii mei chicoteau pe seama mea (mă îmbrăcasem toată iarna cu acelaşi rînd de haine, singurul pe care îl aveam), cînd am văzut ce înseamnă sărăcie, ce înseamnă a trăi şi a munci doar pentru a plăti întreţinerea, curentul, telefonul... şi nu mi-a mai plăcut absolut nimic la viaţa asta, cînd am constatat că am 29 de ani şi nu se întrevede nici o posibilitate de a creşte un copil, unul singur... Nu mi-a mai plăcut nimic la viaţa asta pentru că mi-am dat seama că fac umbră pămîntului degeaba (aşa spunea bunica mea despre cei care nu au copii).

De o lună şi ceva, însă, îmi place din nou ceva la viaţa asta, îmi place că se întrevăd speranţe de a o lua de la capăt. Am cîştigat o speranţă, am cîştigat „Loteria vizelor". Vom călca pe tărîmul făgăduinţei, vom intra în El Dorado, vom emigra în ţara tuturor posibilităţilor! Eu voi fi femeie de serviciu, iar soţul meu muncitor în construcţii. Pentru început...

Începe să îmi placă ceva la viaţa asta, ceva ce este foarte departe, cît mai departe de România, de „şeful Guvernului" român, de gigacaloria care se scumpeşte mereu cu 50%, de indexările cu 3%, de „Ştirile de la ora 5"...

Sper să reuşim să facem rost de bani pentru viză şi pentru avion...

Selena
Bucureşti

Nevroza mea

În primul rînd „La mulţi ani!" pentru apropiata aniversare. Pentru mine e o enigmă de ce unii cred că în anul 2000 a fost sfîrşitul lumii, iar ceea ce se întîmplă de atunci încoace e ceva „în plus". Nu-mi place nici măcar ca metaforă.

Personal, am avut în viaţă o perioadă lungă (ani de zile) în care, din motive independente de voinţa mea, am trăit cumva departe de lumea reală. Ştiam că nu e „normal" ce se întîmpla cu mine, că dorinţa mea de a avea contacte mai strînse cu semenii nu se realizează din nu ştiam ce „vrăji" bine ticluite. Nu eram schizofren. Eram un om prea sensibil, un fel de Holden Caulfield din romanul *De veghe-n lanul de secară* al lui Salinger. Un inadaptat? Un dezadaptat? Norocul meu era că îmi trăiam (îmi trăiesc?) tragicul „cu voioşia unei energii care mă ajută să-l îndur cu brio" *(Dilema,* nr. 495). M-am obişnuit, zic eu, într-un fel, cu felul meu nevrotic de a fi, dar oare ceilalţi mă înţeleg?

Un medic psihiatru îmi spunea că la un Congres de Psihiatrie din ultimul deceniu al secolului trecut, desfăşurat la Massachusetts, s-a arătat că adevărata normalitate e posibil să nu fie cea reprezentată de majoritatea de 99%, ci de minoritatea de 1% care reprezintă totalitatea unor oameni cu „tulburări de personalitate".

„Sînteţi un om cu o personalitate obsesională", îmi spune acelaşi medic. Trec pe lîngă oameni cărora nu numai că nu le mai place nimic, dar nu le mai place nici de ei înşişi, fără să acuze suferinţe psihice prea mari. Ăştia sînt, cred, nesimţiţii. Ăştia sînt după mine „bolnavii" cei mai periculoşi ai societăţii de azi. Ei îi pot contamina, de fapt ne contaminează în fiecare zi, neputînd fi acuzaţi că nu se tratează. Ei sînt oamenii care nu au probleme de personalitate pentru că în mare măsură aceasta le lipseşte.

În încheiere n-o să vă spun ce îmi mai place pe lumea asta în zilele vieţii mele, ci o să vă spun că mi-e teamă de cei care n-au ascultat Brahms, Beethoven sau Ceaikovski niciodată, de cei care se uită în fiecare zi la „Ştirile de la ora 5", de cei care se uită doar la telenovele sau doar la fotbal. Mi-e teamă de cei care nu mai citesc nici o poezie. Mi-e atît de teamă uneori de oamenii ăştia încît mi se pare că n-o să mai ies niciodată din nevroză şi că o să am „tulburare de personalitate" toată viaţa.

Ionuţ MATEESCU
str. Gării, 690, Periş, jud. Ilfov

Don Quijote

Trăind într-o lume de sceptici şi egoişti, îmi este greu să răspund la această întrebare.

Dar atîta timp cît întrebarea există, poate că mai sînt lucruri care să îmi placă pe lumea asta...

Îmi plac, îi iubesc pe cei care au ca profesiune de credinţă dăruirea, pe cei care l-au ales ca model pe Don Quijote. Este admirabil faptul că aceşti cavaleri pot lupta cu îndîrjire pentru o cauză pierdută, că pot cheltui atîta energie fără să aştepte sau să primească nimic în schimb. Cu teamă şi plecăciune aş spune că înclin să cred că îngerii păzitori se află printre aceşti cavaleri.

În lumea în care trăiesc îmi este greu să am încredere în oameni, simt că nu mai pot lupta pentru nimic, îmi pare că totul este pierdut, îngheţat. Firesc, mă întreb cum de pot trăi aşa? Singurul răspuns posibil este: mă încălzesc la umbra unui cavaler.

Ana ŞENDROIU
anasendroiu@yahoo.co.uk

Coincidenţele

da, sigur că îmi mai place ceva pe lumea asta! sigur că îmi mai plac chiar o grămadă de lucruri şi cum nu cred că aşteptaţi un simplu răspuns afirmativ („...şi argumentaţi răspunsul“ suna cerinţa tipic şcolară) o să încerc să le prind de coadă pe cîteva şi să le opresc un pic în loc, pentru voi.

îmi place să traversez un rîu îngheţat de munte, vara, desculţă, şi-apoi să calc pe o piatră însorită şi să mi se pară atît de caldă, de prietenoasă, îmi place să ascult muzică pînă noaptea tîrziu, atît de tîrziu încît să devină încet-încet „devreme“ al zilei următoare, îmi place cel mai mult cum sună acel *„hey you, out there in the cold, getting lonely, getting old, can you hear me?...“* la ora, care-mi place şi ea, la care cîinii au amuţit, iar tramvaiele nu s-au trezit încă,

îmi place să scriu paragrafele începînd cu litere mici şi să le separ prin virgule, îmi place cafeaua cu mult zahăr, îmi plac cocktailurile de fructe şi parcurile cînd sînt aproape pustii,

îmi place să fie soare şi un singur nor – alb şi dezlînat – pe un cer gelatinos de albastru, şi îmi place şi mai mult dacă după cîteva ore plouă în stil „perdea“ cu fulgere şi tunete,

îmi place să primesc scrisori şi să scriu e-mailuri,

îmi place porumbul copt pe jar,

îmi plac valurile mării noaptea, şi huruitul pietrelor subacvatice abia presimţit prin vuietul obişnuit al apei, îmi place hărmalaia care şade deasupra unei plaje la orele de vîrf ca un ghem colorat făcut numai din capete de aţă,

îmi plac coincidenţele care fac ca atunci cînd cineva spune un cuvînt eu tocmai să-l citesc într-o carte sau în subtitrajul filmului, îmi place oboseala fericită din momentul cînd ai ajuns în vîrful muntelui şi mai ai de pus cortul, e aproape întuneric şi un pic frig,

îmi plac clipele în care îţi contempli greşelile şi le adresezi un fel de surîs duios, rîzi de-a dreptul atunci cînd le spui „da, o sa vă repet întocmai, n-am învăţat nimic decît că sînteţi ale mele, aşa cum al meu e nasul sau curbura sprîncenelor“ şi din rîsul aflat pe marginea isteriei, colţ cu zîmbetul amar se distilează pînă la urmă o lacrimă, numai una, pe care o laşi să se evapore în camera întunecoasă,

îmi place (şi încă foarte mult) ciocolata, îmi place să mîngîi o pisică şi ea să toarcă mijind ochii, îmi plac excursiile mentale pînă la marginea raţiunii, îmi plac trenurile la plecare şi călătoriile cu autocarul noaptea,

îmi place să mă plimb în parcul Politehnicii în martie şi să fiu, poate, singura care a observat şnuruleţele de mărţişor prinse discret în crengile cîtorva copaci de către cine ştie cine,

îmi place să vreau să ascult o melodie şi peste cîteva minute să mă urc într-un autobuz în care să răsune chiar ea,

îmi place să fotografiez ziduri vechi de cărămidă presărate cu insule de tencuială în eroziune, îmi plac culorile vii şi puloverele pufoase, îmi place să observ dintr-o dată, la o clădire pe lîngă care trec de ani de zile, un amănunt care mi-a scăpat pînă atunci, şi să-l observ pentru că astăzi s-a întîmplat să fie aglomeraţie, să n-am loc să trec şi atunci să mă uit, exasperată, în sus... îmi place să citesc stînd pe jos, pe covor, sau în pat cu picioarele sprijinite pe perete,

îmi place să fac surprize prietenilor, îmi place expresia cuiva care primeşte exact CD-ul pe care şi-l dorea de mult, îmi place să ghicesc ce carte şi-ar dori fără să ştie că există, îmi place să gust din crema care va fi un chec înainte de a fi pus la cuptor, îmi place să lenevesc într-o dilemă precum într-un balansoar, înclinînd cînd pe un capăt, cînd pe celălalt, fără a da cîştig de cauză vreunuia, îmi plac merele coapte şi fotografiile reuşite, îmi plac crengile acoperite de zăpadă şi maşinile cumplit de murdare pe care cineva a scris în praf „SPALĂMĂ“, îmi plac oamenii care înoată contra curentului fără ca efortul să fie evident, îmi plac cărările şerpuite şi înguste, cu dale sparte năpădite de iarbă, îmi place să încep o scrisoare sau un e-mail fără nici o formulă tradiţională de introducere,

îmi place să mă opresc brusc atunci cînd aş putea continua la nesfîrşit, dar îmi plac şi punctele de suspensie...

Cristina ROTARU
rotaruc@pcnet.ro

Certurile constructive cu soţul meu

Nu-mi mai place nimic, dragă *Dilema,* cu toate că îmi place totul. Totul, dar nu orice, dacă mă-nţelegi. Îmi mai place, încă, faptul că anotimpurile nu s-au smintit definitiv, cu toate că promit a o face. Îmi place culoarea cu care ziua trece-n noapte şi aşa mai departe. Îmi place sifilitica schizofrenie a celor care vor să facă ceva şi nu ştiu bine ce. Îmi place disperarea aproape in-

decentă a celor care, încă, se înverşunează în a găsi un sens existenţei. Îmi place cafeaua Kinbo, mortuar degustată în nopţi fără umbre. Îmi plac Cioran şi Julia Kristeva, Liiceanu şi Yourcenar, Vasile Dem. Zamfirescu şi Mircea Fabian, Ricoeur şi căpiata „Simonetta“ de Beauvoir, Freud (oricît de desuet ar suna...), Pleşu şi angelologia sa, Cărtărescu şi zmeologia sa, Berberova şi Makine, Cioran şi, oh, da, Cioran însuşi. Îmi place ingratitudinea după-amiezelor ploioase la malul Mării Negre, privind ceaţa de pe terasa *Amfiteatrului* lui Radu, îmi plac certurile constructive cu soţul meu, verdele şmecher din privirea copilului meu. Îmi place neputinţa de a găsi o dovadă în zilele care mi se scurg haotic, o dovadă de bună trecere. Şi îmi mai plac clipele nocturne trăite la paroxism, cu paranoica întrebare zidită în fiecare celulă a trupului meu: „Ce caut eu pe lumea asta şi în epoca asta?“. Îmi plac răspunsurile pe care puştiul propriu mi le dă la întrebări aiuritoare. Îmi plac *Dilema* şi *LA&I,* nostalgiile prăfuit umoristice ale lui Daniel Vighi. Îmi plac, iertată-mi fie sinceritatea autocorozivă, evreii. Îmi plac epavele şi căluţii de mare, hipocampus-hipocampus. Scriitorincii şi... ei, da, cititorincii, oniriştii care confundă profitabil şi exemplar realitatea cu imaginarul. Şi îmi mai plac, mai presus de orice, *Cărţile junglei* a lui Kipling, dar şi King Louie întrebîndu-l pe Mowgli în timp ce-şi face urechea pîlnie: *Hey, man, tell me the secret of fire!,* iar Mowgli, cu mutriţa infinit tembel-infantilă, spunîndu-i: *But I don't know the secret of fire!.* Michel Sardou şi Vanghelis, Iglesias şi *Coruri din opere celebre,* Joe Dassin şi, evident, Cutugno. The Beatles şi Joe Cocker. *Dust in the Wind* şi *All You Need Is Love.* Şi, Doamne, îmi mai plac atît de multe, dar zău că dacă toate la un loc se constituie în motiv de a trăi. Dar dacă nu ea, infecta viaţă, atunci ce? Ah, da, amorul! Dar ce ne facem, căci şi el aparţine vieţii? *Hey, all the same avec moi,* ne amînăm sinuciderea?

Ioana PETREA
Ploieşti

P.S. Lăsînd „gluma“ la o parte, un sens în căutarea căruia am putea porni este certitudinea faptului că există în noi ceva mai adînc decît noi înşine şi care e rotund, perfect, sferic. Domnule Fabian, mai trăiţi? *(**N. red.:** Îl găsiţi în pag. 7!)*

P.P.S. Acum am deschis ziarele de azi. În *Academia Caţavencu* întîlnesc o veste oribilă: doamna Tita Chiper nu mai este printre noi. Deocamdată, nu-mi mai place nimic pe lumea asta. Dar nimic.

Mîncarea gătită de sora mea

Îţi mai place ceva pe lumea asta? Îl întreb pe profesorul meu de engleză venit din America, mai precis din Boston, să predea în liceul nostru. Singura limbă străină pe care am învăţat-o la şcoală a fost rusa, încerc acum să mă adaptez la noile cerinţe şi standarde, iar el este drăguţ (şi la propriu şi la figurat) şi mă ajută. Se uită la mine cu ochi mari, mirat. De ce întrebi? Îi explic cu greu (bineînţeles, dicţionar plus gesticulaţii). Îmi plac o mulţime de chestii, şi-mi enumeră

cu seninătate: familia, Dumnezeu, oamenii, băutura, mîncarea bună, să discut cu cineva, să predau. Mă gîndeam: ce idee superbă să pun această întrebare unui om care are toate motivele să aibă un răspuns, fiind produsul unei societăţi care se construieşte pe ideea că „pot avea ceea ce-mi place“. Şi mă mai gîndeam că-mi va explica lung, cu argumente, iar eu mă voi putea da mare în faţa unei redacţii pe care o admir (vă rog, nu mă credeţi linguşitoare, sînt doar după cîteva pahare de vin, deci sinceră pînă la oase), explicînd diferenţele de gusturi, analizînd şi comparînd hedonismul american cu ascetismul meu sud-est european. Iar el îmi spune cîteva cuvinte atît de simple, încît le înţeleg în ciuda minimelor cunoştinţe de engleză, le înţeleg, cu toate că ne despart kilometri de mentalitate, cultură etc. Mă fascinează răspunsul, pentru că descifrez mesajul din privirea lui: ce întrebare stupidă (vă rog să mă înţelegeţi, această afirmaţie nu contestă conţinutul întrebării, dar pune la îndoială intenţia ei), dacă eşti un om normal sigur îţi place cîte ceva pe lumea asta, dar a le dezvălui este un gest intim, personal (nu, nu o confesiune, dar totuşi, fiind vorba despre caracteristici ale personalităţii, exhibarea lor e un gest sfînt, ori unul pervers), care impune o motivaţie. Motivaţia mea (dincolo de gestul de a mă da mare)? M-a interesat sincer răspunsul lui. Iar dacă pe dvs. vă interesează al meu, îmi place pe lumea asta: gustul toamnei tîrzii, acea ultimă încercare a naturii de-a zîmbi înainte de moarte; cuvintele lui Khalil Gibran; liniştea intimă a rugăciunii; ciocolata; berea brună; fundul chelnerilor din cîrciuma mea preferată; complimentele despre ochii mei; discuţiile reale ori virtuale cu prietenii; mîncarea gătită de sora mea, şi nu în ultimul rînd, desigur, dimineţile de vineri cu cafeaua şi *Dilema* (permiteţi-mi s-o spun, în ciuda avertismentului).

Lay RÉKA
prof. Liceul „Áprily Lajos“, Braşov

„Romanul adolescentului miop“

Credeţi că românul s-a blazat ireversibil? Ei bine, eu sînt RROMÂN VERDE şi nu m-am blazat.

Îmi place să cred că voi apuca şi numărul 5.000 al *Dilemei,* dar asta înseamnă aproape 100 de ani; îmi place viaţa de liceu, dar sînt la facultate; îmi place să dorm mult, dar am adoptat programul lui Eliade; îmi place să mă uit la TV, dar citesc mereu; îmi place *Zbor în bătaia săgeţii,* dar tot la *Romanul adolescentului miop* mă întorc; îmi place Ulise, dar găseşte prea uşor drumul spre centru; îmi plac interviurile doamnei Tita Chiper, dar nu o să mai am parte decît cel mult de reluări (urăsc reluările); îmi place Eugen Istodor, dar cel din *Caţavencu;* îmi place Pasărea Colibri, dar ascult (Pasărea) Phoenix; îmi place să fac dragoste de cel puţin trei ori pe săptămînă, dar n-am o prietenă stabilă; îmi place să întorc capul după femei pe stradă, dar mereu mă împiedic; îmi place Sigourney Weaver, dar mi-ar putea fi mamă; îmi place Măriuca, dar s-a măritat cu altul; îmi place să fiu independent, dar trăiesc pe spinarea mamei; îmi place să spun „Te iubesc, mamă!“, dar n-o fac decît cînd primesc bani; îmi plac dulciurile, dar sînt gras; îmi place să hoinăresc, dar stau toată ziua în bibliotecă; îmi place să am bani, dar sînt clasicist; îmi place Bach, dar îl aud numai pe Costi; îmi place curăţenia, dar stau în Bucureşti; îmi place să dispreţuiesc, dar mi-o iau alţii înainte; îmi place să joc Alien vs. Predator, dar o încasez sistematic; îmi place patinajul, dar mă uit la fotbal; mi-ar plăcea să zic „mi-ar place“, dar e incorect; îmi place să cred că sînt deştept, dar...

Roman Valeriu DIŢULEASA
mgeli1907@yahoo.com

P.S. Nu îmi place *Dilema.* Pentru că mă scoate din contingent, mă obligă să gîndesc. Şi mie-mi place lenea. De aceea mă răzbun: după ce „absorb“ fiecare număr, îl trimit la ţară, să împacheteze ouă cu el. Na!

Revolta

Ceea ce îmi place pe lume e faptul că am încă vie capacitatea de a mă revolta. Mă revolt, deci mă îndoiesc. Adică am dileme. Vreo 500 dintre ele tratate şi de revista dumneavoastră, nu lămurite, ci rămase cu corola de minuni intactă. Lăsîndu-mi însă certitudinea că mulţi alţi oameni au aceleaşi dileme ca şi mine (şi vă mulţumesc pentru asta).

Urări de bine şi pentru următoarele 500 de numere, şi pentru următoarele, şi tot aşa.

Cătălin VASII
catalin@hilbert.math.uvt.ro

Paradoxurile

Nu-mi place să scriu despre lucrurile care-mi plac. Cad (părerea mea!) în banalităţi, în locuri comune şi, în plus, îmi vine obsesiv în minte o întrebare: „De ce le-ar păsa lor de lucrurile care-mi plac mie?“ (că doar nu scriu la „Matrimoniale“!).

Ne place să... Ne place de... Ne place cu... Ne place la... Sînt de acord că sînt mai multe lucruri care nu ne plac decît celelalte, care ne plac. E natura noastră. Îmi plac paradoxurile. De aceea...

– Îmi place să fiu antipatic. Să intru în controverse, deşi ceea ce spun e departe de a fi „credinţa mea“. Să merg alene pe trecerea de pietoni, „pe verde“, cînd dintr-un Jeep ultimul model, un burtos pus la patru ace mă claxonează disperat, agitîndu-şi pumnul în aer.

– Îmi place să pierd cînd toată lumea cîştigă şi să cîştig cînd toată lumea pierde. Uneori însă, devine plictisitor să-i dezamăgeşti pe cei ce te invidiază, te critică, te dispreţuiesc şi te laşi dus.

– Cînd cumpărăturile se fac la Mall sau în Bloomingdale's (ba, să exagerăm, domnilor, să exagerăm!), îmi place să pierd ore răsfoind cărţile (că de cumpărat...!) din Librăria Humanitas de peste drum.

– Îmi place să fac lucruri care nu-mi plac. Nu-mi place să fumez, dar o fac.

– Îmi plac învingătorii învinşi: Napoleon la Waterloo sau pe Sf. Elena, Scott ajuns la Pol al doilea şi mort la întoarcere, Cezar în Senat, Galilei renegîndu-şi credinţa „e pur...“. Îmi arată „faţa lor umană“ şi mă simt bine.

– Îmi place să ascult muzică tristă cînd sînt fericit şi muzică ritmată cînd sînt trist.

Îmi place să am defectele poporului din care, vreau-nu vreau, fac parte. De aceea...

– Îmi place să-mi pierd vremea.

– Îmi place să-mi dau „ultimii 50 de mii“ pe fleacuri: ca acum la Internet.

– Nu-mi place să termin. Îmi place să încep şi să las în suspensie totul.

– Îmi place să fiu împrăştiat.

– Îmi plac lucrurile pe care le iubesc, dar şi cele pe care le urăsc, fără care n-aş putea să trăiesc.

– Îmi place să am ceea ce n-am şi să îmi pierd interesul pentru ceea ce am.

– Îmi place să „fac pe prostul“, dar şi să „mă cred interesant“.

– Îmi place să rămîn „eu însumi“, mai ales cînd ştiu că aş avea mai mult de cîştigat „făcîndu-mă înţeles“.

– Îmi place să mă gîndesc la lucrurile urîte care „mie nu mi se vor întîmpla niciodată“ (moartea, să-mi rup o mînă, să fiu tîlhărit în plină stradă în mijlocul zilei, să am o boală incurabilă).

– Îmi place să dau fără să mi se ceară şi să iau ceea ce cred că mi se cuvine.

– Îmi place să tac atunci cînd sînt „luat la mişto“ (îmi place deci să fiu fraier).

Îmi plac „lucrurile inutile“. De aceea...

– Îmi plac femeile. Grase sau slabe, proaste sau inteligente, blonde sau brunete. Şi-mi place să nu le arăt asta.

– Îmi place iarna, dar şi ploaia, stelele, dar şi norii răzleţi cu forme ciudate.

– Îmi plac nopţile albe (deci dorm ziua). Îmi place să lenevesc în pat „încă cinci minute“ după ce m-am trezit.

Mi-ar place să cred că sînt lucrurile care-mi plac. Dar ştiu că nu e atît de uşor. Totuşi...

– Îmi plac trandafirii.

– Îmi plac cartofii prăjiţi, fructele, orezul cu lapte (cu o crustă de gem de mure deasupra!), *eclaire*-le, berea rece.

– Îmi plac (aproape) toate sporturile (v-aţi uitat vreodată la sumo?), mai ales cele de echipă, unde unul singur poate „schimbă soarta unui meci“ după ce a dormit minute întregi pe teren.

– Îmi plac *M.A.S.H.* şi *13-14*.

– Îmi plac Dostoievski şi Cehov, Saint-Exupéry şi Montaigne, Fitzgerald şi Steinbeck, Cosaşu şi Breban, Calvino şi Pavese, Lodge şi Coelho, Nietzsche şi Hesse, Kafka şi Rilke, Kundera şi Cioran, Platon şi Diogene, Kierkegaard şi Şestov.

– Îmi plac Beethoven şi Chopin, Schubert şi Mozart, Verdi şi Bizet.

– Îmi plac Chaplin, Paul Newman, Redford (în *Desculţ în parc)*, Tim Robbins (în *Închisoarea îngerilor)*, Robin Williams (în *Regele pescar)*, Pacino (în *O după-amiază de cîine)*, Nick Cage (în *Leaving Las Vegas)*, Jack Nicholson (în *As Good as It Gets)*, Jeff Bridges (în *Marele Lebowski)*.

– Îmi plac Ingrid Bergman (în *Casablanca)*, Shirley Mc Laine (în *Apartamentul)*, Meryl Streep (în *Kramer contra Kramer)*, Michelle Pfeiffer, Ellen Burstyn (în *Alice nu mai locuieşte aici)*, Winona Ryder.

– Îmi plac Mălăele, George Constantin, Iureş, Lamia Beligan, Leopoldina Bălănuţă, Gina Patrichi, Tamara Buciuceanu.

– Îmi plac Queen, Metallica, Guns 'n Roses, Nirvana, Madonna (cea bătrînă şi înţeleaptă, nu cea nebună şi sexy...), Aerosmith, Pet Shop Boys, Linkin' Park, Roy Orbison, Faith No More, Vama Veche, Pasărea Colibri, Paraziţii, Iris, UB40.

Îmi plac mult prea multe lucruri ca să le pot scrie într-un singur mail. Dar cel mai mult îmi place să citesc despre lucrurile care le plac altora. Închid ochii şi toată viaţa mea se derulează ca un film de cîteva secunde, dîndu-mi puterea să continui şi să descopăr noi lucruri care-mi vor plăcea şi mie mîine.

Cezar CĂRUNTU
cezar_roach@yahoo.com

Meseria (de stomatolog)

Îmi place să merg la teatru, operă şi concerte (norocul meu că locuiesc în Bucureşti), îmi plac plimbările prin parcuri şi străzi cu case vechi, cu personalitate, frumoase şi îngrijite.

(...) să lucrez goblenuri (o fi din cauza vîrstei, căci am împlinit 54 de ani), îmi place să citesc şi, nu în ultimul rînd, îmi place să-mi fac meseria. Sînt medic stomatolog de aproape 30 de ani şi nu m-am plictisit încă. Reuşesc să stabilesc relaţii deosebite cu pacienţii mei care nu mai vin cu teamă la tratament şi astfel lucrez cu plăcere într-un climat relaxat.

Costea VERONICA
str. Carpaţi 12, Bucureşti

Nesomnul, de la 120 de ore în sus...

Prima dată am fost tentat să răspund NIMIC. Nimic nu mai îmi place pe lumea asta mai ales după 11/09 şi după ce am citit cartea lui Patapievici. Însă, meditînd eu mai bine pe marginea subiectului (parcă aşa se spune!) am descoperit că de fapt mie îmi plac o mulţime de lucruri pe lumea asta, fără să am măcar habar. (V-am zis eu că eram pe marginea subiectului şi nu în miezul lui, că altfel, chestie de poziţionare.) Dacă aş fi fost un băiat inteligent, dornic de afirmare etc. (sau dacă aş fi avut măcar chef) aş fi scris acum un text filosofic plecînd de la paideia privirii heideggeriene şi ajungînd la lucrurile (simple şi nu numai) pe care le-am descoperi astfel şi implicit frumuseţea acestei lumii. Şi clopoţeii... Cum nici nu sînt băiat inteligent şi cu atît mai puţin cu chef, o să vă trimit o listă (incompletă, v-aţi prins) cu lucrurile care îmi mai plac încă pe lumea asta şi pentru care mă bucur încă dimineaţa cînd mă trezesc. Deci (!), îmi place/plac (asta pentru cei care se trezesc dimineaţă strigînd trăiască-corectitudinea-gramaticală-multilateral-dezvoltată şi o ţin aşa toată ziua): cafeaua de 5-6 ori pe zi, articolele lui Traian Ungureanu din *22*, pui cu ciuperci şi eventual maioneză, apusurile de soare la munte, Vama Veche (plaja & formaţia), berea La Taclale cu Oana, să mă plimb prin parcul din cartierul meu, Ioana (pe lîngă faptul că sînt îndrăgostit de ea, mai îmi şi place – ce chestie, totuşi!), să citesc cărţi bune (adică eu sînt un intelectual, da!), să călătoresc, să călătoresc cu trenul, pozele din *Dilema*, gările, Iaşiul, mănăstirea Moldoviţa, să conduc cu viteză, Al Pacino & Robert de Niro, să cînt la pian (mă rog, atunci cînd cîntam), ziua de sîmbătă şi anotimpul de toamnă, vederile & pozele, *Academia Caţavencu*, substratul filosofic din *Familia Bundy*, cărţile lui Henry Miller, poeziile lui Nichita Stănescu, „Vino“ de pe ultimul album al lui Alifantis, oamenii care au (de spus) o poveste simplă, dar profundă, întrebarea „la ce bun?“, să nu fac nimic, să nu scriu nimic, să vorbesc mult, să fac lucrurile în ultima clipă, să joc fotbal (pe computer), Parisul (aşa cum apare el pe vederi, la televizor, în cărţile de călătorie), emisiunea lui Justine de pe Discovery, atunci cînd nu dorm 100 de ore şi mai bine (de la 120 de ore în sus de nesomn, lumea devine cel mai frumos loc posibil), buzele lui Carmen, care privite atent, nasc în mine sentimentul unei întrebări (dacă n-ar fi diferenţa de vîrstă cred că m-aş îndrăgosti de ea), bibliotecile cu cărţi multe şi valoroase (cam ca a mea, aşa), cînd plouă & bate vîntul, articolele pe care le scriam la *Adolescentul*, noaptea, Cenaclul de Marţi & *Tratatul* lui Mircea Ţuglea, ruinele de orice fel, luciditatea, ideea lui Ţuţea care vroia să scrie o teză de doctorat pe tema: „Aflatul în treabă la români“, reclama la Connex cu reuniunea de clasă la 7 ani şi jumătate (sper că nu se va interpreta ca publicitate mascată), oamenii care privesc cu mefienţă şi îndoială propriile idei, întrebările, toate acele lucruri pe care nu mi le amintesc ca să le trec aici şi, mai mult, îmi place lista asta etc. ş.a.m.d.

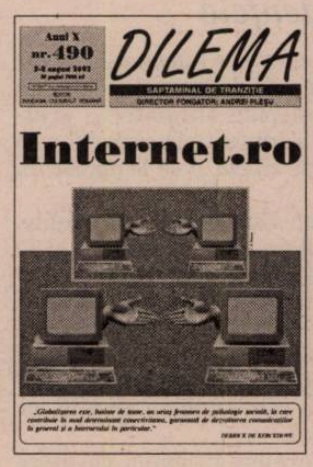

Florin POENARU
florin_a_poenaru@yahoo.com

P.S. Nu ştiu de ce ziceţi voi, dar mie *Dilema* chiar îmi place. Cînd am început să o citesc, *Dilema* era la numărul 398, iar eu începeam clasa a XI-a. Aşa că aş putea spune că eu am crescut de fapt citind *Dilema*. Cum e normal, la final de liceu sînt rememorate momentele din cei patru ani. Ştiţi care e imaginea pe care colegele mele o au despre mine? Nu cred că ştiţi. Ele spun că în fiecare pauză şi chiar la unele ore eu citeam *Dilema*. Asta timp de doi ani. La cîte locuri comun-iste sînt în textul ăsta unul n-o să mai conteze (sper să fie măcar eficient).

Un decalog

Ne propuneţi să răspundem la o întrebare pe care o apreciez ca foarte bună, în situaţia pe care o parcurgem noi, românii, astăzi.

Răspunsul meu – decalog – pentru a limita spaţiul ocupat în revistă:

1. oamenii cu bun simţ;
2. muzica de valoare şi nu de gen;
3. studenţii care învaţă;
4. profesorii care citesc;
5. femeile cu feminitate;
6. credinţa în Iisus Hristos;
7. revista *Dilema* – de multe ori;
8. guvernele care respectă pe cei guvernaţi (nu este cazul la noi);
9. forţa talentului la oameni;
10. Mihai Eminescu.

Nu este o ordine de ierarhizare.

Prof. dr. Gheorghe MACOVEI
gmacovei@rubin.univagro-iasi.ro

Totul

Nu-mi place:
– revista *Dilema;*
– revista *22;*
– dl Mircea Mihăieş;
– Regele Mihai I.

Mă exasperează gîndul că i-ar lua alt stat pe Iliescu şi Năstase şi ei l-ar aduce la acelaşi grad de prosperitate. Atît!

În rest, îmi place *totul,* de la gunoaie, Andreea Marin, Tatu, Guşă şi tot restul de Cozmâncari!

Vă salut!

Iancu GHEORGHE
str. 23 August, nr. 22, bl. 1, ap. 6
Slănic Prahova

România literară

...Îmi place să-l citesc pe criticul Nicolae Manolescu, pentru că (alt etalon nu am) îmi place cum scrie, chiar şi atunci cînd – ce îndrăzneală! – simt nevoia să ridic din sprîncene. Îmi place stilul său clar şi concis. Şi îmi place că, într-un fel, a aruncat mănuşa mai tinerilor critici, adică, alegeţi: canon sau canonadă? Pe alte planuri şi paliere istoria se repetă: „Vino-ncoace la luptă dreaptă, tinere imperial! Să-ţi frîng mijlocul cu un argument (...), să te-mpung cu un spirit, să te sîngerez cu o analiză, şi să te vîr pînă la coapse în pămînt cu o definiţie.“ E drept, vorbele astea le-a scris G. Călinescu, acum 70 de ani. (...)

Îmi place cînd la umbra mea doarme un cîine să nu mă mişc ca să nu-i iau răcoarea chiar dacă gura lumii zice că nu mă mişc din teamă neştiind de e sau nu turbat (ce contrast: „cîinele, cel mai bun prieten al omului“, dar şi „ai un suflet de cîine!“).

Ca atare, cu plăcere citesc *post-restant*-ul doamnei Constanţa Buzea, ca pe un curs de poezie. Mai pe scurt, aşa cum aş fi putut fi de la început, îmi place revista *România literară*. Poate sînt un conservator, dar dacă lumea ar fi doar la voia celor ce vor progresul şi numai progresul, Apocalipsa ar fi fost ieri.

Îmi plac şi discuţiile pe „marginea“ a ceva, din care, curios sau nu, realizez că am şi eu cap. Multe se desfăşoară după un mai vechi obicei din satul meu: „bună ziua, nano – castraveţi, drago“. (...)

Îmi place – încă îmi mai place – să mă întreb ce aş face azi dacă mîine nu aş mai citi *Dilema;* a trecut ceva timp şi nu am un răspuns. Aşa că, uneori, după o lectură incitantă, îmi place să plonjez într-un birt. Cu vad bun. Acolo nu există cineva care să nu ştie orice vrei sau mai puţin decît altul; totul se poate discuta, de la străbunul Burebista încoace.

„Dacă îţi spun io!“ este lege organică, iar „mie-mi spui?!“ ţine loc de Constituţie.

Nu vă grăbiţi să-mi arătaţi obrazul pentru insolita alăturare *Dilema – birt* (al meu), revista nu are atîţia cititori (pe hîrtie şi Internet) cîţi clienţi trec pe acolo, pentru că băutura e mai bună vorbită. Şi bănuiesc că ţara (asta) are sute (mii?) de asemenea foruri de dezbatere.

Plăcerea mea – care poate să nu placă altora, dar nu-i frumos ce-ţi place ţie, e frumos ce-mi place mie – este să acopăr pagina „Cu ochii-n 3,14“ cu o coală şi să descopăr doar cît să citesc o „ştire“. Nu se poate să nu aflu autorul. Dacă mai greşesc, oameni sîntem, îmi spun că viitorul n-a fost în zi bună, om fiind şi el.

Victor BALINTONI
Aleea Vişinilor 4, et. 3, ap. 55
Lugoj, jud. Timiş

P.S. Un gînd pios pentru cea care a fost Tita Chiper (eu, aşa reţin, o ştiam pe Tita Chiper dinainte de *Dilema,* dinainte de '89). Odihnească-se în pace. Ca şi Z. Ornea.

Pictorialele din Playboy

Vreau să comemorez şi eu aniversarea celor 500 de numere ale revistei *Dilema,* una dintre puţinele oaze de zgomot şi anormalitate din spaţiul publicistic românesc, cu un mic eseu, scris în miez de noapte, cînd rumorile Bucureştiului s-au potolit şi nu mai rămîn decît eu singură cu coala de hîrtie, pixul şi sentimentele mele.

În primul rînd aş vrea să vă spun povestea mea de vacanţă, extrem de fericită, de actuală şi de eficace în plan social şi familial. Sînt o fiinţă normală. Cum să nu pot împărtăşi, ca atîţia români, veselia generală? Cum să nu mă bucur că printre atîtea obstacole naturale şi nenaturale, am ştiut să mă adaptez? Da, am fost la mare, am dansat pe plajă în ritm latino, am hălăduit cu gaşca din bar în discotecă, am luat în derîdere moşul şi baba care ne-au închiriat pe nimic casa, am surfat pe mare în aplauzele generale, demne de un vestit Congres

al XV-lea, am făcut *bungee jumping,* am jucat biliard şi popice şi m-am înhăitat cu toţi bărboşii, tatuaţii şi cei cu care mai de care mai interesante *piercing*-uri. Am mers cu naşul la întoarcere fără să mă jenez de călătorii cărora le-am ocupat locurile. Dar ce, să stau eu pe culoar, ca tot ţăranu'? Nu, nu am cedat nici în ultima clipă, cînd aproape că ploua afară cînd a intrat în compartimentul nostru vesel o femeie însărcinată. La dracu' cu toate piţipoancele, bătrînii, handicapaţii. Ce, noi nu sîntem oameni? Ce dacă poate o să ajung şi eu aşa? O să mai dureze. Acum trăiesc clipa, nu stau să filozofez la chestii etice şi morale bune pentru gînditorii rataţi expuşi la vedere în amfiteatre. Ştiu să gîndesc şi să vorbesc MTV, nu mă complic, scriu SMS, cît am bani, eu comand, nu-mi calcă nimeni pe coadă. Îmi plac la nebunie B.U.G. Mafia, Vacanţa mare şi „Surprize, surprize“, care mi-au stors lacrimi mai dihai ca la moartea mamei. Citesc mult, mă cultiv şi-mi plac cel mai mult pictorialele din *Playboy*. Sînt modernă, deci copiez de unde pot, ca o fată de cartier. Sînt crudă în limbaj şi-mi place să vorbesc aşa, şi acasă şi pe stradă şi la serviciu. Am personalitate, şi o înţeleg pe acea Nikita româncă care dă la moacă dacă e în toane rele. Am o groază de lecturi, iar cele pe care mi le amintesc cel mai bine nu sînt cele de la şcoală, găselniţă pentru scutirea părinţilor de supravegherea odraslelor, ci cele pe care noi, în gaşcă, le citim cu fervoare, trăiască tribunul şi România Mare. Şi eu aş vrea să văd lucruri noi, ca toţi pămpălăii pseudointelectuali ce se plimbă din Bruxelles în Helsinki pentru reuniuni plictisitoare. Aş şti să găuresc mai repede şi cu mai mult tupeu buzunarele acestor occidentali blazaţi de viaţa uşoară şi sufocaţi de ţigănimea românească. Să vină la noi, şi să coboare din limuzinele lor să vadă o garsonieră de trei stele unde se-ndoapă 9 copii şi rudele de rigoare. Dar nu, ei preferă să-i dea cuvîntul unei baronese, nu ştiu ce raportor, şi apoi să-i conducă şoferul la Sinaia pentru o escapadă de lucru, cu delicatesuri şi băuturi fine. Eu nu-i invidiez, pentru că o duc mai rău ca noi. Ce plictiseală, auzi, să scrii rapoarte despre handicapaţi! Eu una vă spun: Dumnezeu a dat, Dumnezeu a luat. Iar cred că aţi înţeles că nu vă iau peste picior, ci sînt un cetăţean normal, care nu e nici răzvrătit, ci care se complace în situaţia actuală. Sînt urmaş de dac şi de roman, iar în copilărie m-am hrănit numai cu lapte şi miere.

Mariana DINA

„Să ne stînga-dreapta...“

Da, lumea asta şi încă
– mugurii
– gîndul că nu mă ştiu supăra
– vorba şoferului Dan: „Ia-mă, Doamne, stinge-mi neamul“
– şcoala ca loc de dat cu dragul
– poveştile
– Cetatea Rîşnov, noaptea, văzută din pat
– verbul inventat de aiuritoarea dezorientare a unui... ghid: „să ne stînga-dreapta“
– copilul înţelept care e tata
– deschisul ochilor după ce i-am spălat cu apă rece
– pieţele de zarzavat, dimineaţa devreme
– faptul că primul meu cuvînt a fost „ampa“, iar al doilea „pucu“
– uitatul în ochii celorlalţi
– disoluţia anotimpurilor
– tăiatul foarte scurt al unghiilor
– şi al părului
– vorba taximetristului „Tod-144“: „Prostia a devenit o virtute“
– mersul pe jos
– ideea că sînt şi că nu voi mai fi
– finul
– vorbitul pe tăcute
– săritul peste mîine
– felul în care *totul se leagă*
– prieteniile
– pietrele din masa mea oglindă
– punţile de orice fel

Cu iubire, pentru Zigu, Irina, Tita şi pentru fiecare dilemă a lumii,

Alina IORDACHE
Rîşnov

O parabolişoară

La întrebarea dvs., folosită în mod dezabuziv pentru numărul cinquacentenar al revistei *Dilema* (adică, auzi enormitate: *„Vă mai place ceva pe lumea asta?“!*), am să vă fac cunoscută o plăcută parabolişoară „golfmexicană“ (auzită chiar la faţa locului!), a cărei morală se zbate ca peştele pe uscat pentru a vă înştiinţa despre ceea ce a mai rămas de plăcut într-o lume total neplăcută.

Un om de afaceri american stătea, într-o zi, pe digul unui sătuc de coastă din Mexic, cînd tocmai acostează un pescar, cu un uriaş ton auriu în barcă. Americanul îl admiră cu invidie şi îl întreabă cam cît a durat ca să-l prindă. „Aaaa, păi nu mai mult de vreun ceas!“. „Şi atunci, de ce nu te mai duci să prinzi şi alţii?“. Mexicanul îi răspunde că peştele ăsta îi ajunge familiei şi că nu are nevoie de mai mult. „Bine, dar atunci tu ce faci toată ziulica, omule?“. „Păi, ce să fac, señor, mă scol tîrziu şi eu ca omu', mă duc un pic la pescuit, după aia, mă joc cu copiii, îmi fac siesta cu soţia mea, Maria, iar apoi, mă duc în fiecare seară în sat, beau o bere, cînt la chitară cu mis amigos*... În sfîrşit, ce să vă spun, am o viaţă plină şi ocupată, señor“.*

Atunci, americanul zice: „Fii atent aici! Eu am luat MBA-ul la Harvard şi aş putea să te ajut. În primul rînd, tu ai putea folosi mai mult timp pentru pescuit şi, astfel, ai prinde mai mult peşte. Cu banii cîştigaţi din vînzarea lor, ai achiziţiona o barcă mai mare. Apoi, te-ai extinde şi ţi-ai putea cumpăra mai multe bărci, dacă nu, eventual, chiar o flotă numai a ta. După aia, în loc să mai foloseşti intermediari, ai putea vinde peştele direct unei fabrici, dacă nu cumva ţi-ai putea permite chiar să ai propria ta linie de prelucrare. Astfel, ai avea control nu numai asupra producţiei, dar şi asupra procesării şi distribuţiei. Să ne înţelegem, însă, în acest caz, ar trebui să părăseşti sătucul ăsta prăpădit şi să te muţi în Mexico City, apoi la Los Angeles sau, eventual, la New-York, unde te vei putea extinde extraordinar cu întreprinderile tale... Asta e. Ai priceput?“.

După o lungă tăcere, pescarul se scarpină în cap şi întreabă: „Da, señor, am priceput, dar cît timp îmi va lua toată chestia asta de care vorbiţi aşa de frumos?“. „Păi, prietene, cam aşa, vreo 15-20 de ani“. „Şi după aceea, ce va fi, señor?“. Americanul rîde şi-i spune că asta e partea cea mai grozavă. „Ei bine, atunci cînd va veni vremea, vei vinde compania, prin licitaţie publică neapărat, unui consorţiu şi, în felul acesta, vei putea obţine sute şi sute şi sute de milioane de dolari din afacere. Adică vei fi bogat, mă-nţelegi?! Bo-gat!“...

„Sute de milioaaane, señor? Vai de mine, nu se poate!... Şi după aceea?“

„Păi, după aceea, e simplu. Nu mai ai nici o grijă. Gata! În sfîrşit, vei putea şi tu să te odihneşti. Te vei putea retrage undeva, să zicem într-un sat de pescari de pe coasta mexicană, ca ăsta, că e mai linişte şi nu te deranjează nimeni, unde să poţi dormi şi tu pînă tîrziu, să ai răgaz să mai pescuieşti şi tu un pic, aşa de plăcere, să te joci cu copiii, să-ţi faci siesta cu soţia ta, Maria, iar seara, chiar să mai dai o raită prin sat, ca să bei o bere şi să cînţi la chitară cu your amigos*...“.*

E plăcută povestea, nu-i aşa! Ce spuneţi?!

Florin TOMA

Bătrîneţe cu Dilema

Vă rog să mă credeţi că întrebarea de la pagina 3 e una dintre cele mai „încuietoare“ şi că abia aştept să citesc răspunsurile celorlalţi dilematici. Nici nu ştiţi ce plăcere găsesc în întîmplarea fericită de a fi contemporan cu dvs.; şi aş vrea să îmbătrînesc citind *Dilema.*

Cătălin PRUTEANU
catalinpruteanu@yahoo.com

Gabriela BĂDESCU

Loc, locuinţă, locuire

„Un oraş nu reprezintă, cu siguranţă, doar ceea ce un plan, oricît de detaliat ar fi el, ne arată; plăcerea care poate exista la «citirea» unui plan vine poate tocmai din ceea ce «cititorul», dincolo de prezentarea exterioară şi abstractă pe care planul o presupune, tinde să ghicească: o viaţă, o vitalitate simbolică, liniile, formele sau mişcarea *sensului*“[1]. Oraşul este de fapt o „hartă“ de sensuri, de vieţi, de relaţii. Case, străzi, intersecţii, poduri sînt traiectorii şi popasuri într-o existenţă accelerată continuu de traseele noastre zilnice: centru – periferie, interior – exterior, orizontal – vertical. Oraşul nu este un loc, ci o lipsă de loc[2]. Sumedenie de ochi stau aţintiţi unii asupra altora. Omul urban este, paradoxal, ceva mai puţin şi, în acelaşi timp, ceva mai mult decît semenul său din mediul rural. Centrul universal care era casa (satul) s-a pierdut şi ceea ce ne ţine azi sînt nucleele de familiaritate pe care le luăm în stăpînire, într-o pîndă continuă. Care sînt locurile care ne cheamă totdeauna? După Lévinas, casa, strada, locul de muncă sînt punctele esenţiale ale spaţiului nostru fizic – social – mental.

Casa este locul separării, al reculegerii, al „egoismului bun“ (Noica), al închiderii în noi înşine. *Locul de muncă* este ziua de mîine care trebuie întîmpinată printr-un răgaz, o amînare desfăşurată între pereţii unei case. Înfruntarea viitorului şi a propriilor limite prin muncă începe acasă. Identitatea de sine se construieşte aici, prin desprinderea de lucruri şi prin „înşurubarea“ în familiar (Lévinas)[3], dar se împlineşte prin muncă într-un spaţiu al competiţiei, unde sînt puse la bătaie forţele proprii.

Cele două închideri – casa şi locul muncii – se leagă printr-o deschidere care este *strada*. Între locul intimităţii ultime a vieţii care este locuinţa şi spaţiul interpretării rolului nostru în raport cu ceilalţi şi cu noi înşine care este locul desfăşurării muncii se află un spaţiu neutru, în care toţi avem acelaşi exponenţial, acela de trecători. Pietoni anonimi, părţi ale unui corp mai mare ce se scurge pe străzi, arterele pulsînd în trupul oraşului.

Locuinţa, acel organism arhitectural care ne protejează şi ne permite naşterea, ca şi creşterea, ne pune în legătură cu lumea. De la ea pornim şi către ea ne întoarcem în toate zilele şi nopţile înţelegerii noastre. Vom încerca analiza cîtorva tipuri de locuinţe din perspectiva interdependenţei, formale şi funcţionale deopotrivă, între distribuţia interioară a spaţiului unei case, pe de o parte, şi raportul pe care aceasta îl întreţine cu organismul urban. Tipologia încearcă să surprindă modele antropologice de locuire, intersecţia dintre „construit“ şi „trăit“, pe fondul traiectoriei locuinţă – stradă – muncă. Spaţiul privat şi spaţiul public îşi găsesc puncte de intersecţie şi de transgresiune reciprocă, trecînd prin nuanţele spaţiului semiprivat (public). Tipul de locuinţă poate da seama despre un tip de locuire, devine un model antropo-locativ. Felul în care alegem (sîntem nevoiţi) să locuim exprimă modul de receptare a provocărilor pe care oraşul ni le aruncă. Toate mişcările noastre în spaţiul public ca şi în cel privat se articulează după o stilistică a apropierii locurilor. Analiza tipologică se va apleca asupra locuinţei-job, a locuinţei „profesionale“, a celei sociale şi, în cele din urmă, asupra locuinţei de reprezentare. Aceste tipuri de practică a locuirii vor fi surprinse de fiecare tip de locuinţă.

Locuinţa-job

Acest tip de locuinţă se referă la acea modalitate de locuire specifică categoriilor de profesii care îşi pot ataşa domiciliului un cadru de desfăşurare a profesiei. E vorba, în speţă, de cabinetele medicale, birourile de avocatură sau notariat etc., amenajate în incinta casei. Relaţia cu exteriorul, în acest caz, dispune de o repetiţie generală în acolada pe care medicul sau avocatul o deschid în propriul domiciliu. Pragul locuire-muncă trebuie protejat cu grijă pentru ca reculegerea şi familiaritatea, specifice domiciliului, să nu aibă de suferit. În acelaşi timp, identificarea de sine, obţinută o dată prin retragerea dintre lucruri, beneficiază de un adagiu prin apropierea şi aproprierea străzii. Ruta pe care toţi ceilalţi o au de străbătut între casă şi muncă, trecînd prin spaţiul deschis care este strada, în cazul de faţă, se reduce brusc la anticamera biroului, sala de aşteptare, holul şi scările, toate acele spaţii intermediare care fac legătura cu un spaţiu profesionalizat. Expunerea la imprevizibil este redusă şi oarecum dirijată în spaţiile neutre care, în cazul locuinţei-job îşi pierd anonimatul. Profunzimile neliniştitoare pe care strada le avansează prin iminenţa perpetuă a evenimentului nu se mai întrevăd. Rolurile sînt stabilite dintru început, protagoniştii (medic – pacient, avocat – client etc.) vin în piesa, scrisă în prealabil, dar rescrisă cu fiecare iniţiere a raportului dintre ei.

Dacă locuinţa ar corespunde, pe axa timpului, trecutului şi locul de desfăşurare a muncii, viitorului, atunci culoarul intermediar care uneşte aceşti doi poli ai existenţei cotidiene şi care, în mod normal, este strada, ar trebui să corespundă prezentului. În acest caz, al locuinţei-job, deschiderea dintre spaţiul domiciliar şi cel al muncii este nulă. Pare a fi un prezent continuu. Traiectoria casă – stradă – loc de muncă se transformă, în cazul locuinţei-job, într-o deschidere de uşă. Mişcarea de punerea măştii (aceea de medic, de avocat) se petrece în propria locuinţă, în imediata vecinătate a ei. Strada anihilată fizic trebuie însă asumată pentru a prezerva intimitatea domiciliului şi totodată autonomia locului de muncă. Graniţa dintre cele două spaţii necesită o bună gestionare pentru a putea feri de contaminare spaţiul privat şi spaţiul specializat care este cabinetul sau biroul de avocatură.

Am numit *locuinţa „profesională“* acel complex antropo-arhitectural alcătuit din spaţiu destinat exercitării profesiei şi spaţiu pentru locuit. Casele de creaţie ale artiştilor sau cele pentru cercetători din diverse domenii se înscriu în acest tip de locuire. De asemenea, mănăstirile pot fi şi ele incluse aici, cu unele amendamente.

În acest caz, spaţiul predominant este cel destinat muncii, el beneficiază de o atenţie a organizării, el este cumva centrul în jurul căruia celelalte tipuri de structurare spaţială se articulează susţinîndu-l. Retragerea în intimitatea locuinţei are un caracter provizoriu mai accentuat şi este oarecum suspendată în iminenţa ieşirii în spaţiul muncii. Locuinţa este complementară locului de desfăşurare a activităţii, este un răgaz asumat în perspectiva întoarcerii spre muncă.

Locul activităţii este unul organizat în scopul atingerii unor obiective prin care individul se autodefineşte, nu prin raportare la sine, ca în cazul domiciliului, ci faţă cu ceilalţi. Este locul de intervenţie al unui alt tip de identitate, nu efemeră ca în postura trecătorului pe stradă, sau tare ca în cazul reculegerii de acasă, e vorba de o identitate funcţională în care actorii îşi ocupă locul lor după anumite ierarhii. Relaţiile dintre ei sînt de competiţie şi de rivalitate chiar. Spaţiul muncii este străbătut de tensiuni, cum remarca Jan Patoèka, „co-prezenţa unuia cu celălalt este în acelaşi timp prezenţă a unuia contra celuilalt, o opoziţie care nu vizează distrugerea celuilalt, ci doar subordonarea şi exploatarea lui“[4].

Locuinţa aferentă acestui spaţiu al muncii se află şi ea sub spectrul confruntării care se deschide dincolo de uşă. E adevărat, nu mai este vorba despre tensiunea rezultată de ieşirea în stradă, în care pericolul era incontrolabil, evenimentele erau iminente. „Pericolul“ din spaţiul muncii constă în riscul asumat în lupta cu propriile limite. Competenţa şi propriile calităţi sunt permanent puse la încercare, iar locuinţa de alături nu este decît paranteza pe care locatarul şi-o ocupă, temporar, pentru a-şi revizui strategiile. Ritmurile dintre spaţiul muncii şi spaţiul locuinţei sunt sincopate, somnul este mai mult veghe.

În cazul mănăstirilor, ca tipologie de locuire, ar trebui spus că raportul competitiv dintre personaje nu se mai traduce, cel puţin teoretic, ca rivalitate, ca depăşire a celuilalt, forma nu mai este negativă, ci pozitivă, de împărtăşire şi comuniune şi asistenţă reciprocă. Chilia este un spaţiu intim al reculegerii prin rugăciune, de căutare de sine întru întoarcerea către ceilalţi şi, mai ales, întru Divinitate. A se pune la îndemîna aproapelui este o condiţie asumată de călugăr. „Activitatea“ sa este marcată de orientarea către un centru al teofaniei, ilustrată de biserica din vecinătatea imediată. „Drumul“ său este la fel de lung sau de scurt ca al oricărui alt muritor, de la „înlăuntrul“ propriu la spaţiul sacru. Spaţiul, în acest caz, relevă o citire inversată: ceea ce se închega ca centru în cotidian – locuinţa intimă, locuirea în familiar şi reculegere – este acum periferie în perspectiva genezei unui spaţiu sacru. Chilia unde se reculege călugărul nu este decît o periferie profană ce aspiră la o reconciliere cu centrul sacru, cum ar spune Patoèka[5].

În cazul *locuinţei sociale,* factorul de coagulare umană este cu precădere cel economic, urmat îndeaproape de cel social. Familiile cu venituri modeste sau comunităţile monotipice – bătrîni sau copii instituţionalizaţi, studenţi – reprezintă categoriile umane care practică acest tip de locuire. Mici apartamente, de obicei formate din 2 camere + dependinţe, garsoniere sau ansambluri de camere cu dependinţele comune. Distribuţia interioară, modul de configurare şi folosire a încăperilor se subscriu dezideratului de confort minimal. În aceste cazuri, transgresarea spaţiului privat este preţul plătit de obicei pentru subvenţionarea locuinţei. Un teritoriu însemnat de intimitate este pus în „comun“, într-un spaţiu co-locativ – palierul, curtea interioară, sufrageriile comune, dependinţele etc.

Spaţiul comun este predominant şi pentru că, în cazul persoanelor instituţionalizate, identificarea de sine are loc într-o locuinţă „deschisă“, socializarea fiind un obiectiv prealabil al acestui tip de organizare locativă. Dacă în cazul bătrînilor, spaţiul comun este destinat pentru construirea unei recunoaşteri a identităţii, în cazul copiilor, spaţiul comun este preambulul „ieşirii“ în tumultul locurilor viitoare.

Campusurile universitare, în schimb, se articulează ca oraşe miniaturale, în care transgresiunea spaţiului privat este perceput ca stimulent al identificării de sine deopotrivă cu identificarea funcţională. În acest caz, tipul de locuire se află la graniţa dintre locuinţa „profesională“ şi cea socială, iar faptul că am inclus-o în dreptul celei din urmă îşi găseşte motivaţia în condiţia precară în care se află locuirea studenţească în România. Traseele din interiorul campusului – cămine, bibliotecă, amfiteatre, cantină, club – reproduc, în mic, pe cele ale oraşului cu care se învecinează. Campusul este, de fapt un centru de coagulare umană, unul din popasurile posibile pe traiectul dintre casă şi loc de muncă. În acest caz, drumul nu este doar unul material, ci, mai ales, de acumulare şi valorizare. Drumul de acasă al studentului către locul muncii trece prin alveola spaţio-temporală a universităţii. Spaţiul aici este o vîrstă, de fapt.

Locuinţa de reprezentare

Bernard Debarbieux spune undeva că „locurile sînt istorii fragmentare şi repliate, trecuturi sustrase lizibilităţii de către celălalt, timpuri îngrămădite care se pot desface, dar care se dau mai degrabă ca povestiri în aşteptare şi rămîn în starea de enigmă, în sfîrşit simbolizări închistate în durerea sau plăcerea corpului“[6]. Locurile simbolice sînt „construcţii retorice destinate să desemneze prin conotaţie teritoriul şi colectivitatea socială care le constituie“[7]. Un astfel de loc simbolic poate fi reşedinţa reprezentativă, care s-ar înscrie, după clasificarea lui Debarbieux, la categoria „locului atribut“. Acesta reprezintă „marca prin care un teritoriu se recunoaşte, manifestare exemplară a unui spaţiu geografic, istoric sau cultural“[8]. Locuinţa de reprezentare este un „loc de condensare“[9], adunînd în el memoria, exemplaritatea şi, posibila structurare a identităţii colective. Un exemplu posibil al acestui tip de locuinţă este reşedinţa reprezentantului Casei Regale din România. Locuirea este şi ea reprezentativă şi cumva anchilozată în expunerea către lume. Intimitatea domiciliului este contaminat de simbolul asumat al locatarului. Identitatea de sine a acestuia este viciată tocmai de întreruperea firului de condensare ce ar fi trebuit să se împlinească, aşa cum ar spune Henri Lefebvre, pe orizontală (teritoriu + societate, în jurul unui centru) şi pe verticală (stratificare de locuri, de istorie, socială, etc.)[10]. Regele a fost „decapitat“. Centrul a fost anulat, de aceea identitatea de sine este captivă într-un insectar al istoriei. Sau poate fi reconstruită.

***Gabriela Bădescu**, licenţiată în filosofie, este masterandă a programului de Antropologia spaţiului sacru de la Universitatea de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu“ Bucureşti*

1. Daniel Payot, „L'Éspace, partage du sens“, în „Le sens du lieu: topos, logos, aesthèsis“, Ecole d'Architecture de Clermont-Ferrand et le Collège International de Philosophie, 1994, p. 78.
2. Michel de Certeau, „L'invention du quotidien“, 1. Arts de faire, Gallimard, Paris, 1990, p. 155.
3. Emmanuel Lévinas, „Totalitate şi Infinit“, trad. rom. Marius Lazurca, Ed. Polirom, Iaşi, 1999, p. 151.
4. Jan Patočka, „Le monde naturel et le mouvement de l'existence humaine“, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, 1988, p. 43.
5. Jan Patočka, „L'espace et sa problématique“, în „Inventarea spaţiului. Arhitecturi ale experienţei cotidiene“, de Ciprian Mihali, Ed. Paideia, Bucureşti, 2001, pp. 156-157.
6. Bernard Debarbieux, „Le lieu, le territoire et trois figures de rhétorique“, în „Espaces géographiques“, în „Inventarea spaţiului. Arhitecturi ale experienţei cotidiene“, de Ciprian Mihali, Ed. Paideia, Bucureşti, 2001, p. 151.
7. Ibidem, p. 152.
8. Idem.
9. Idem.
10. Henri Lefèbvre, „La production de l'espace“, în „Inventarea spaţiului. Arhitecturi ale experienţei cotidiene“, de Ciprian Mihali, Ed. Paideia, Bucureşti, 2001, p. 154.

Victor-Iulian TUCĂ

Configuraţii estice

Procesul lărgirii Uniunii Europene aduce în discuţia eurocraţilor din Charlemagne reevaluarea relaţiilor externe cu vecinii de la răsărit, cu care Uniunea va deţine frontiere comune, după anul 2004: Rusia, Ucraina, Belarus şi, într-un viitor nedefinit, Moldova.

Dacă abordările dictatoriale ale preşedintele Lukashenko şi pasiunea sa irepresibilă pentru Moscova nu conferă Republicii Belarus decît sporadice legături cu lumea vestului, în schimb, relaţiile Uniunii Europene cu ţări ca Rusia, Ucraina şi Moldova sînt mult mai relaxate din punct de vedere politic şi sensibil mai avansate la nivel economic. Aceste raporturi sînt definite de tratatele de cooperare şi parteneriat (PCA) pe care UE le-a încheiat cu fiecare dintre cele trei state, în anul 1994[1].

Intrate în vigoare aproximativ patru ani mai tîrziu, după ratificarea lor de către Uniune, aceste instrumente juridice internaţionale asigură, în funcţie de specificul fiecărei ţări, sprijinul material şi logistic al celor 15 într-o arie extrem de extinsă şi care cuprinde asistenţă economică, cooperare în materie de justiţie, luptă împotriva crimei organizate, stoparea traficului ilegal de persoane, securizarea graniţelor, suport pentru sistemul democratic şi societatea civilă, drepturile omului etc. Încheiate iniţial pe o perioadă de 10 ani, fiecare tratat (Partnership and Cooperation Agreement) este dublat de un program de asistenţă tehnică şi financiară (Tacis) care reprezintă principala sursă de finanţare a PCA. Spre exemplu, Rusia a beneficiat, graţie programului Tacis, de alocări financiare totalizînd 2,2 miliarde euro[2], iar Republica Moldova, de aproximativ 90 milioane euro.

În altă ordine de idei, putem observa diferenţe majore în privinţa scopului declarat de fiecare dintre aceste ţări în raport cu Uniunea Europeană.

Astfel, în relaţiile cu UE, Rusia îşi propune un parteneriat strategic care să-i ofere avantajele unui spaţiu economic comun (proiect lansat nu cu mult timp în urmă de preşedinţii Prodi şi Putin) şi care să-i permită atragerea de investiţii majore provenite din spaţiul celor 15 ţări membre. Totodată, Rusia ridică tonul ori de cîte ori este vorba de Kaliningrad, considerînd inacceptabilă situaţia impunerii vizelor de tranzit propriilor cetăţeni. Concesiile pe care va trebui totuşi să le facă în această materie, vor fi probabil răsplătite cu un suport financiar suplimentar, pe care Rusia şi-l doreşte cît mai substanţial.

Pe de altă parte, Ucraina şi Moldova au declarat că scopul principal ar fi *aderarea* la Uniunea Europeană. Mai mult, preşedintele Kucima a anunţat că Ucraina îşi va depune candidatura pentru NATO, cerere care va îmbrăca o formă oficială în noiembrie, la viitorul *summit* de la Praga al Alianţei. În acelaşi timp, premierul moldovean Tarlev declara în timpul unei întruniri a Consiliului de Cooperare UE-Moldova, din luna mai a anului 2001, că *aderarea* Moldovei la Uniune este *o „prioritate politică"*.

Cît de viabile sînt însă aceste abordări şi care este proporţia reală între oportunism, retorică şi bovarism?

Chiar şi o sporadică privire asupra celor două ţări dezvăluie o realitate irespirabilă. Ucraina este o ţară cu un nivel ridicat de corupţie, cu încălcări repetate ale drepturilor minorităţilor, cu un ritm lent al reformelor economice şi cu o lipsă acută de investiţii străine. Economia ucraineană este controlată de puternice oligarhii locale cu ramificaţii adînci în lumea politicienilor şi a autorităţilor statului[3].

Pe de altă parte, Moldova, cea mai săracă ţară din fostele state sovietice, posedă un parlament în care Partidul Comunist deţine o majoritate de 70% din totalul mandatelor, un preşedinte, fost lider al aceluiaşi Partid Comunist (care declară neîncetat că pentru Moldova, marcant rămîne faptul aderării la Comunitatea Statelor Independente) şi o politică economică pendulînd dilematic între decizii socialiste perimate şi un liberalism străveziu şi inconsistent.

Tot în acelaşi sens este de observat că ambele ţări au fost gratificate (la 12 mai a.c.) cu statutul de observator în cadrul *Comunităţii Economice Euroasiatice* care include ţări ca Rusia, Kazahstan, Belarus, Kirghizstan şi Tadjikistan. Statut care confirmă un adevăr cardinal: *dacă relaţiile Moldovei şi Ucrainei cu UE au o bază preponderent politică şi nu depăşesc,* lato sensu, *nivelul declarativ, în schimb relaţiile celor două ţări cu Rusia se bazează pe strînse conexiuni şi dependente economice, dublate, în cazul Ucrainei, de puternice legături istorice şi culturale.*[4]

În ceea ce priveşte Rusia, strategia pro-vest a elitelor politice din această ţară este un calcul pragmatic şi resemnat deopotrivă. Resemnat, pentru că se bazează pe conştientizarea pierderii influenţei în estul Europei, în ţările baltice şi în zona Caucazului. Pragmatic, fiindcă urmează singura poziţie validă, care rezultă din aceste circumstanţe: cooperarea *volens nolens* cu vestul şi, pe de altă parte, strîngerea relaţiilor cu ţările care au rămas în sfera ei de influenţă: Ucraina, Belarus şi Moldova. În acest sens, încercarea autorităţilor comuniste de a introduce limba rusă ca limbă oficială de stat în Republica Moldova este doar vîrful de iceberg al pragmatismului politicii ruseşti post-comuniste.

Întorcîndu-ne la Ucraina şi Moldova, ele rămîn ţări cu populaţii puternic fracturate din cauza absenţei unei minime coeziuni care să coaguleze spaţiul public, bîntuit încă de prezenţele fantomelor trecutului comunist. În plus, divizate la nivel social de lipsa unui răspuns coerent la întrebarea cu privire la orientarea spre vest sau spre est, Ucraina şi Moldova sînt în mare măsură paralizate, din punct de vedere economic, de dependenţa faţă de materiile prime ruseşti.

Dacă în Ucraina, cîştigarea alegerilor parlamentare de către partidul pro-european al fostului premier reformator Victor Yushchenko (puternic susţinut de electoratul din vestul Ucrainei, ale cărui legături istorice cu spaţiul occidental nu au fost şterse din mentalul colectiv) este un semnal stenic şi pe deplin încurajator, în schimb, în Republica Moldova orientarea majoritar comunistă a politicienilor pare a fi susţinută de marea masă a populaţiei moldoveneşti. Populaţie abulică, pendulînd între disperarea provocată de înfometarea la care este supusă constant şi promisiunile nerušinate ale îngîmfaţilor comunişti de la Chişinău.

Ca atare, pînă la limpezirea numeroaselor probleme ale celor doi vecini, politica Uniunii rămîne dictată de cîteva obiective imediate: limitarea imigraţiei ilegale şi a traficului de persoane care provin din aceste ţări, soluţionarea conflictului din Transnistria, sursă de instabilitate la frontierele Uniunii, finanţarea Ucrainei în domeniul energetic, după închiderea la 15 decembrie 2000 a centralei atomice de la Cernobîl etc. Pentru UE important este ca aceste ţări să nu înregistreze instabilitate politică internă, iar economia lor să nu fie principalul furnizor al emigraţiei în masă spre Vest.

În privinţa Rusiei, încă se mai lucrează la găsirea unei viitoare soluţii convenabile în privinţa Kaliningradului.

Cît despre încălcările dreptului omului din Cecenia, se pare că pe agenda Uniunii nu este prea mult loc pentru compromis. Fapt care face diferenţa între politica de la Bruxelles şi cea a republicanilor şi democraţilor aflaţi pe alte dimensiuni, continente şi zone de interes.

Bruxelles, 1 septembrie

---

1. De asemenea, pentru fiecare dintre aceste ţări, Uniunea Europeană şi-a definit poziţia şi obiectivele în alte trei documente cu valoare de instrument juridic, intitulate *Strategia Comună privind Rusia, Ucraina şi Moldova.*

2. Este vorba de perioada cuprinsă între 1991 şi 2000.

3. Vezi în acest sens, Oleh Kryiyenko, *EU-Ukraine: coexistence, cooperation, association?,* Brussels, 2002.

4. Spre exemplu, totalul investiţiilor directe de capital (FDI) ale Uniunii în Ucraina, în perioada 1989-2000 este de 3,9 miliarde de dolari. Spre comparaţie, aceleaşi investiţii directe de capital ale Uniunii totalizează 31,5 miliarde dolari în Polonia, 21 miliarde în Ungaria şi 7,3 miliarde în România, conform World Invesment Report (UNCTAD 2000).

▲

INSTITUTUL POLONEZ
are deosebita plăcere să vă anunţe deschiderea celei de a doua serii de ***cursuri de limba polonă pentru începători şi avansaţi***
Perioada de desfăşurare:
22 octombrie 2002 – 26 iunie 2002
Module: 22 octombrie – 12 decembrie, 21 ianuarie – 27 martie, 6 mai – 26 iunie.
Durata: 2 ore/săptămînă (marţi, de la orele 17.30)
Cost: 900.000 lei/modul, 1.500.000 lei/2 module, 2.000.000/3 module.
Locul desfăşurării: sediul Institutului Polonez, str. Alexandru Constantinescu nr. 46-48, ap. 1, sector 1, Bucureşti.
Înscrierile se fac fie telefonic (zilnic, între orele 8.30-17.00), fie la sediul nostru, în zilele de marţi şi joi, între orele 15.30-18.30 **începînd cu data de 1 octombrie 2002**. Plata se face integral, cel mai tîrziu în ziua începerii cursului. Cursurile vor fi ţinute de specialişti în filologie polonă, cu o bogată experienţă pedagogică. Toţi cursanţii vor putea folosi sala de lectură a Institutului, marţi înainte şi după curs (16.00 – 20.00) şi joi între orele 16.00 – 20.00.
Pentru informaţii suplimentare, vă rugăm să luaţi legătura cu noi prin una din următoarele modalităţi: *tel.*: 224 45 56; *fax*: 224 56 93; *e-mail*: institutul. polonez@ebony.ro; www.culturapoloneza.ro
Mijloace de transport: tramvaiul 41; autobuzul 105; 205; 282. Staţia Mănăstirea Caşin.
Vă aşteptăm cu drag! Zapraszamy!

VINERI, 11 OCT		Adrian Berinde & 4-GIVEN	21.00
SÎMBĂTĂ, 12 OCT		Nightlosers	21.00
DUMINICĂ, 13 OCT	JAZZ LIVE	Teodora Enache 4-GIVEN	21.00
MARŢI, 15 OCT	MUZICĂ CLASICĂ	Liliana Cătuneanu *(pian)* Ionel Burcea *(clarinet)*	20.00
MIERCURI, 16 OCT	DECERNAREA PREMIILOR PROMETHEUS		19.00
	JAZZ	East Village	21.00
JOI, 17 OCT	TEATRU	Radu Gheorghe *(recital)*	20.00

Marţi-duminică, de la 10.30: expoziţie la parter; café-bar cu muzică ambientală la subsol

CLVBVL PROMETHEVS
FVNDATIA ANONIMVL

Piaţa Naţiunile Unite 3-5, sector 4, Bucureşti

Cherestea şi mămăliguţă

– convorbire cu Dorin ŞTEFAN, arhitect –

Te-am văzut la Veneţia, unde tu erai cu Bienala de arhitectură, eu cu Mostra de film – tu mai implicat, eu mai deloc... La mine ştiu cum a fost (am scris deja în Dilema*); dar la tine?*

A fost precum spiritul olimpic: important este să participi.

A meritat efortul (organizare = bătaie de cap + nervi)?

Din acest punct de vedere, al participării, fără îndoială că nici un efort nu este în zadar. Dacă participi, nu ca spectator ci în calitate de combatant, important devine şi ce spui. Cum spui. Pe cine reprezinţi. Cui te adresezi. De ce. Şi de aici încolo lucrurile încep să se complice.

Ce a ieşit bine, ce nu?

Bine a fost în primul rînd balanţa, conjuncturală: timp, bani, România. Spui „România mon amour“ şi treci peste sărăcie, frustrări, mitocănie, dezinteres. Implici cuvîntul „amour“ şi totul se topeşte într-un sentiment complex de dragoste. Să reluăm. Sintagma italiană: a opta Mostră de arhitectură la Bienala de la Veneţia între 8 septembrie şi 3 noiembrie 2002, Giardini del Castello şi Arsenale, 30 de ţări participante în pavilioane naţionale şi zeci de arhitecţi celebri într-un tunel al arhitecturii pentru „NEXT“, şampanie, ministrul italian al Culturii, primarul Veneţiei, recepţii în palate veneţiene, mese rotunde, mass-media. Paradoxul românesc: România *mon amour,* baloane, D.S.B.A (= Dorin Ştefan Birou de Arhitectură), *Re-act now,* U.A.R., bani publici veniţi foarte tîrziu, sponsori autohtoni subţiri, recepţie privată oferită de către GENERALI ASIGURĂRI în saloanele din Piaţa San Marco şi recepţie de deschidere a Pavilionului României dată de Institutul român de cultură şi cercetare umanistă din Veneţia (la ambele recepţii nu a fost prezent nici un oficial român), afişe, cataloage, pliante, invitaţii.

Din ce cauză nu?

Din cauza logisticii. Se spune că din această cauză a pierdut partida şi Napoleon, în final, deşi la Veneţia a lăsat urme benefice: a mutat cimitirul în afara oraşului, a închis patrulaterul Pieţei San Marco, a tăiat străzi vitale, a întrevăzut Giardini del Castello unde după 100 de ani îşi începea aventura Bienala de la Veneţia.

Crezi că cei de aici înţeleg bine importanţa evenimentului şi necesitatea de a fi prezenţi la Veneţia din 2 în 2 ani?

Oamenii direct implicaţi precum Mihai Oroveanu, Ruxandra Balaci, inclusiv Răzvan Theodorescu, ministrul de astăzi, profesorul şi criticul de artă dintodeauna, ştiu. Funcţionarii de stat care ar trebui să facă să funcţioneze sistemul permanentei expuneri la Veneţia, nu. Este o ruptură între necesitatea înţeleasă şi aplicarea ei în teren. Din această disfuncţie provine tot haosul prezenţelor noastre la expoziţiile internaţionale.

Imediat după deschidere, Veneţia era plină de baloane cu „România mon amour“: le-am văzut agăţate de cărucioarele unor străini cu copii – ar fi putut fi folosite f. bine în locul steguleţelor cu care se deplasează grupurile de turişti (dar nu v-aţi gîndit la asta...) A fost ceea ce se cheamă un „scoop“, zic eu: concept + vizualitate = publicitate. Ce ar mai fi de spus?

A fost un *scoop,* fără a fi un scop în sine. Nu ne-am gîndit premeditat la un *market* bazat pe baloane aurii şi argintii inscripţionate cu „România mon amour“. A ieşit în compensaţie. Aşa a vrut paradoxul. Mai mult ca sigur că dacă l-am fi instituit ca un concept ar fi fost respins în România ca minor, iar în Italia nu ar fi fost aprobat, ca poluant probabil. Firma de evenimente bazate pe baloane cu care am lucrat ne spunea că în România cifra lor de afaceri în acest an (ani) de austeritate a scăzut neaşteptat de mult. La Veneţia se pare că balonul ca joacă-publicitate a fost uitat, gestul nostru fiind ceva insolit. De fapt, *acest* balon *gadget* – mic, colorat, jucărie de copii. Pentru că baloanele mari, sofisticate au fost prezente şi în alte pavilioane. Cînd eşti sărac, dacă ai puţin noroc, boii trag. Am avut noroc. Chiar am primit un *e-mail* de la un oficial austriac care-mi comunica surpriza cu imaginea „altfel“ şi balonul + catalogul cadou.

Există ceva care te-a dat pe spate din ce-ai văzut în celelalte pavilioane?

Nu cred că este blazare, dar nu m-a impresionat nimic deosebit. În adolescenţă-tinereţe am trăit sub vraja Bienalei de la Veneţia, în special cea de artă. Au trecut de atunci ceva ani, am văzut diferite expoziţii de valoare universală, exigenţele mele s-au mărit şi în plus am căpătat ceva experienţă în a nu mă mai lăsa amăgit de forme fără fond. Mirajul Bienalei de la Veneţia a rămas.....

Crezi că e vorba numai de bani, sau se pot face lucruri de efect şi cu idei mari şi bani mici?

Nu cred că se poate face o expoziţie universală fără bani.

Te-ai mai înhăma la aşa ceva în viitor?

Revenind la mirajul expoziţiilor, nu cred că mirajul Bienalelor va fi spulberat vreodată de cineva sau de ceva. Arta însăşi este un miraj. Poate că arta nu ar trebui legată de bani. Dar participarea la expoziţii gen Veneţia nu se poate face fără bani. Bineînţeles că aş participa oricînd, dar nu în situaţiile umilitoare de a fi permanent complexat de lipsa banilor, a organizării

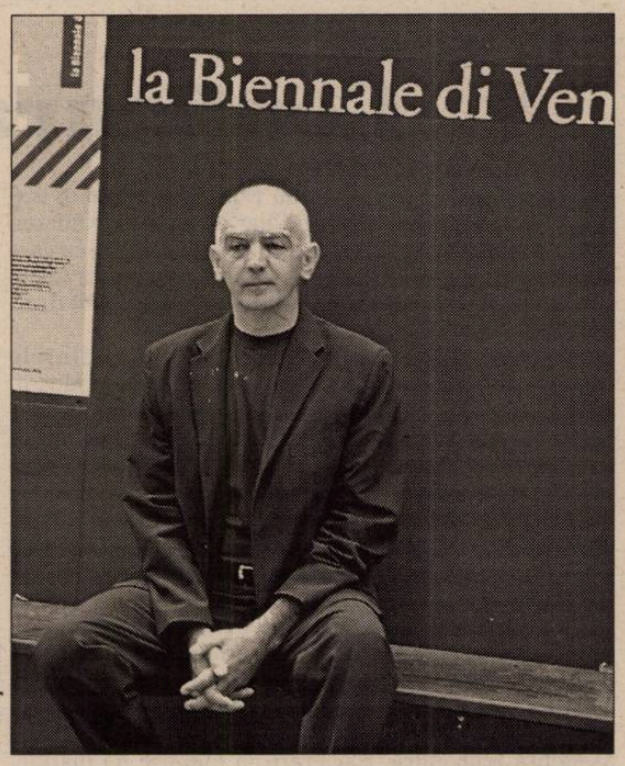

© A. Ştefan

proaste, lipsa de interes din partea naţiunii. Dar poate peste 100 de ani. 100 de ani au trecut de cînd România a început să iasă în lume ca naţiune modernă. Timp în care a şi decăzut spiritul de reprezentare modernă. Nu cred că putem să ne prezentăm la nesfîrşit cu mititei şi tarafuri de lăutari. Astăzi noi am revenit la *lăutari,* deşi am trecut prin filtrul George Enescu. La expoziţiile universale doar noi şi Africa mai „vindem“ folclor brut. De fapt, este o corespondenţă între exportul economic şi exportul cultural. Cherestea şi mămăliguţă. De ce? Pentru că este ieftin, nu necesită multă bătaie de cap, iar nivelul de înţelegere al celor responsabili din ţară nu trebuie să fie prea elevat. Ca să nu fie o ruptură între mase şi mesaj. Un mesaj cu mămăliguţe şi mîndruţe este mai naţional decît unul *cool,* care, în afară de faptul că este rece, mai este şi nespecific. Cînd spun toate acestea nu bat şaua ca să priceapă iapa şi ca atare nu arăt cu degetul pe cineva anume, ci sînt radiografii pe care le-am făcut în urma mai multor participări la diferite evenimente internaţionale la care am fost implicat direct. Sînt supărat în primul rînd pe mine că îmi doresc să facem expoziţii de reprezentare naţională cu bani naţionali şi conştiinţa sincronă europeană naţională. În acelaşi timp, sînt conştient de faptul că este greu să defilezi cu un astfel de personaj la 23 August.

a consemnat Alex. Leo ŞERBAN

Simona SORA

puzzlecturi

Un oarecare Borges

● **Willis Barnstone, *Borges, într-o seară obişnuită, la Buenos Aires,* traducere şi note de Mihnea Gafiţa, Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2002.**

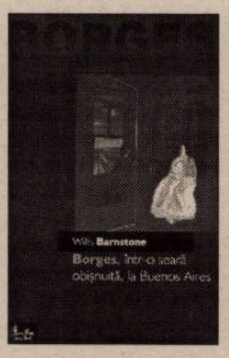

Borges a fost, pentru un continent cel puţin, acel precursor absolut pe care chiar el îl defineşte într-un eseu celebru despre precursorii lui Kafka. Cum Kafka vine din Zenon, din Han Yu, din Browning, din Léon Bloy sau din lordul Dunsany, tot ce s-a scris valabil după relansarea literaturii sud-americare pe la mijlocul secolului trecut vine din Borges. Pentru majoritatea scriitorilor *Boom*-ului, ruptura cu „provincialismul de fond şi anacronismul de formă“a fost făcută prin opera lui Borges, printr-o „regresie la rădăcinile poetice ale literaturii“ (Carlos Fuentes), prin consacrarea fantasticului metafizic şi, la urma urmelor, prin asumarea unei concepţii diferite despre literatură, care reaşeza caleidoscopic esenţele tari ale acesteia.

Dacă *Parfumul de guayaba* povesteşte întîlnirea între doi prozatori de talii mult diferite (dar cum să măsori diferenţa?), cartea lui Willis Barnstone, *Borges, într-o seară obişnuită la Buenos Aires,* mai puţin cunoscută la noi, este un eseu autobiografic dialogat între doi poeţi. W. Barnstone, poet american nominalizat la Premiul Pulitzer, autorul unui volum despre *Poezia europeană modernă* din 1967 şi al unei traduceri a Noului Testament, este profesor la Universitatea din Indiana. În timpul Războiului Murdar din Argentina, culme a ororilor totalitare pe continent, Barnstone, bun şi discret prieten al lui Borges, s-a aflat la Buenos Aires, iar cartea sa surprinde epoca, o leagă cu alte timpuri şi alte continente, povesteşte călătorii, convorbiri nocturne în cafenele celebre sau în casa maestrului orb. Chiar şi atunci cînd cade în anecdotă, sensurile acesteia sînt atît de indirecte şi de paradoxale, încît frivolitatea iniţială păleşte, lăsînd locul „acelei virtuţi şi emoţii supreme a lui Borges care era prietenia“. Despre prieteniile literare şi neliterare ale lui Borges s-au scris multe cărţi, cele mai cunoscute fiind, poate, biografiile întocmite de Antony Kerrigan şi Emir Rodríguez Monegal. Ce face însă unicitatea *Serii* lui Barnstone? O anumită complicitate „între poeţi“, o înţelegere profundă şi tacită între interlocutori, evitarea mitologizării maestrului şi a subjugării lui (cum adesori s-a întîmplat în prieteniile tîrzii ale lui Borges). Barnstone nu psihologizează, nu ghiceşte, nu pătrunde (abuziv) în mintea lui Borges. Îl întreabă şi transcrie răspunsul, eventual contextul, cel mai adesea complicat. Dat afară din prima sa slujbă de profesor de franceză al prinţului moştenitor al Greciei, pentru lipsă de respect faţă de monarhie, Willis Barnstone încearcă să-şi explice ironic fascinaţia autorităţii pe care o încearcă în preajma lui Borges, fascinaţia pentru vocea sa, identică în viaţă şi în cărţi: „«A fi cu» Borges înseamnă «a fi cu» Constantin Kavafis, cu Whitman, cu Sapho, cu Sfîntul Ioan al Crucii, cu Wang Wei sau cu Antonio Machado... chiar dacă n-ar fi existat nici o pagină scrisă, persoana lui ar fi rămas ca voce a literaturii, un «înţelept precum cei cîţiva înţelepţi ce au trăit pe lume», pentru a cita versul lui Fray Luís de León“.

Apropierea lui Borges de Barnstone, care a durat pînă la moartea maestrului, s-a bazat pe un amestec de ironie („Preasfinţite Borges“, îi spune Barnstone uneori), tachinerie reciprocă („Ar trebui să ne aşezăm unul lîngă altul şi să-i facem de petrecanie ... plicticosului ăla de scriitor, un oarecare Borges“) şi distanţă. De la o distanţă respectată pînă la capăt şi umplută simbolic de mii şi mii de versuri citite de american şi extrase de argentinian din fabuloasa sa memorie, la cafenea, în avion, în taxiuri cu şoferi ce folosesc genuin maxime din Seneca („Memoria e un iad“), cei doi pot vorbi aproape despre tot: despre mariajul nefericit al lui Borges, despre María Kodama, iubirea sa tîrzie, despre finalul la *Intrusa,* scris de mama scriitorului, despre visul-creaţie, despre frumuseţe.

Seara lui Barnstone e o frumoasă carte a unui poet despre un alt poet, deloc uşor de tradus. Tocmai de aceea, grija pentru limbă ar fi fost esenţială. Nu mă hazardez să analizez traducerea poemelor lui Borges (de altfel, din cîte ştiu, volumul IV din *Operele* apărute pînă acum la Editura Univers va cuprinde tocmai poezia, în traducerea prestigioasă a profesorului Andrei Ionescu). De ce-or fi trebuit însă retraduse titluri precum *Funes el memorioso* prin *Funes, mintosul,* cînd exista deja o traducere dacă nu mai expresivă, măcar mai exactă: *Funes cel ce nu uită* (căci despre un tip, Ireneo Funes, care nu poate uita nimic, precum autorul său, e vorba). Mai ales că altfel – cu mici excepţii, toate din spaniolă – traducerea ar curge.

▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

trecerea prin reviste

Deci e bine!

Academia Caţavencu a lansat un proiect cultural impresionant, din care face parte şi „revista lunară de atitudini, polemici şi idei“ cu nume de început de frază: *deci*.

Ce vrea revista *deci* de la viaţă ne spune, în editorialul primului număr, redactorul ei şef, Laurenţiu Staicu (el, împreună cu redactorul şef adjunct Alin Cornel Ionescu şi cu directorul artistic Devis Grebu compun redacţia revistei): *deci* îşi propune să găsească o cale de mijloc între discursul prea popular (şi superficial) al talk-show-urilor noastre şi cel elitist al culturii cu „C“ mare. Laurenţiu Staicu este de părere că această cale de mijloc nu este prezentă în spaţiul nostru public: „Între dezbaterea croită pe calapodul modelului conflictual şi încărcată pînă la refuz de concreteţe marginală şi monologul eterat, rupt de realitate, aproape transcendent, există un spaţiu al dialogului viu, ancorat sănătos în lumea reală, speculativ doar din necesităţi stilistice, o formă de comunicare pe care majoritatea tinerilor nu o cunosc decît din întrunirile amicale, iar a cărei absenţă din spaţiul public nici măcar nu-i mai nedumereşte.“

Între concreteţea marginală şi monologul eterat îşi face loc, deci, *deci*. Acum, nu ştiu dacă tocmai între acestea două (sau între alte cîteva ca ele), cert este că revista proaspăt lansată este plăcută minţii, inimii şi literaturii. Altfel spus, ai ce citi în ea.

De exemplu, dosarul revistei dedicat „formatorilor de opinie“. Putem citi aici despre liderii de opinie (Camelia Beciu: „Liderii de opinie acţionează într-o zonă intermediară, mereu «între» public şi privat, «între» putere, grup şi individ, «între» grupuri de apartenenţă şi grupuri de presiune, «între» elite, «între» expertiză şi opinie.“), despre „informatorii de opinie“ (Marius Oprea: „La graniţa dintre iresponsabilitate şi asumarea gestului s-a născut treptat acel tip uman care, depăşind postura unui mărunt delator, a acţionat cinic şi conştient împotriva semenilor. Mai mult decît un simplu informator, dar un formator de destine – şi, bineînţeles, opinii.“), despre „Domnul Marius Tucă Show sau despre maşinăria de format opinii“ (într-un interesant studiu semnat de Cornelia Constantin, Ramona Cherciu, Cristina Leş), despre opiniile gata formate cu care vin studenţii din liceu (Adriana Babeţi) sau despre profesorii de facultate, ca formatori sau deformatori de opinie (Daniel Diaconu şi Alexandru Matei).

Încă şi mai fain este grupajul de articole din paginile intitulate „socio *logici*“. Să citäm cîteva fragmente luate la întîmplare, pentru a ne edifica. Alin Cornel Ionescu: „Alături de peştele de sticlă sau de chinezul din lut ars, universul obiectelor de veneraţie al nostalgiilor noastre preconsumeriste cuprindea o colecţie impresionantă de ambalaje. De la sticlele de whisky pline cu ţuică de casă la cutiuţele de tablă cu nuanţe încă vii de ciocolată, de la neuitatele borcane de cafea naturală duhnind a nechezol şi pînă la sticluţele de *after shave* reîncărcate cu apă de levănţică, se întindea un fel de «celălalt tărîm» al dorinţelor întrupate în ambalaje. Căci ce altceva era ambalajul decît o fantasmă a obiectului şi un surogat al prosperităţii.“ Voicu Chiriţă: „O temere bîntuie lumea, iar de ceva vreme încoace şi România: E-urile, ştiinţific spus «aditivii alimentari». (...) Iată cum, aproape pe nesimţite, paradisul şi infernul, ciuma şi războiul se lasă substituite de angoasa cancerigenului, acest surogat postmodern al iadului.“ Mugur Daniel Ciumăgeanu care, văzînd la ştirile Antenei 1 un material cu un bolnav de la un azil, etichetat de postul respectiv drept „epileptic“, cugetă în felul următor: „În logica acestui tip de etichetare, lui Ion Ionescu, «epileptic», i-ar fi urmat mai adecvat o Daniela Bartoş, «ochelaristă», şi, pe un alt canal de televiziune, emisiunea lui Radu Anton Roman, «gras». Sau, pentru a duce mai departe enumerările, nu un Ion Iliescu, «preşedintele României», ci Ion Iliescu, «moş». (...) Fără să ne dăm seama, sîntem de multe ori leneşi în respect şi comozi în adresare. Iar Ion Ionescu, în fond, tot epileptic rămîne, pe cînd Coşarcă este mult mai mult decît un mustăcios, este prezentator de ştiri la Antena 1, ce naiba!“

Nu-i aşa că sună bine? Pe Mugur Daniel Ciumăgeanu, cititorii *Dilemei* îl cunosc mai de multişor; ne bucurăm că a revenit (într-o altă formă) printre noi. De altfel, veţi găsi în paginile revistei *deci* multe nume care semnează sau au semnat cîndva în *Dilema* (şi un excepţional – cum altfel? – interviu cu Andrei Codrescu). Şi, desigur, multe alte articole bune. ▲

Andrei Codrescu

Un semnal de alarmă

Sînt locuri cu care un oraş se identifică şi devin repere, atît pentru localnici, cît şi pentru venetici. Acel „la Şosea, birjar“ putea fi înlocuit, în alte împrejurări, cu „la Cişmigiu“. Grădină frumoasă, mare, cu trecut şi cu un prezent faţă de care edilii de azi se dovedesc atenţi, Cişmigiul are drept vecin, pe Bulevardul Elisabeta, trei clădiri importante atît prin rostul lor în administraţia acestei ţări, cît şi prin netăgăduita lor valoare arhitectonică.

Primele două – Primăria Generală şi Arhivele – sînt mărturie încercărilor, de la începutul veacului al XX-lea, de a împămînteni un stil românesc. La nici 20 de ani, cea de a treia clădire – actualmente Ministerul Justiţiei – denotă încadrarea noastră în conceptele estetice curente în Europa acelor ani, operă a arhitectului Constantin Iotzu.

Clădire cu 6-7 etaje, cu faţada extrem de îngrijită, Palatul (construit între 1929-1932) poate fi socotit un monument de artă, exemplar momentului Art Deco, şi care merită toată atenţia noastră. Dar... Lemnăria, ca şi toate ornamentele de fier forjat sînt negre. Ideea de a monta, la ferestrele de la parter, geamuri Termopan poate fi justificată pe criterii economice, dar acele cadre metalice, avînd culoarea şi strălucirea glazurii de ciocolată, nu dovedesc bun gust, nici respect faţă de monument.

Restaurarea clădirii s-a încheiat, cred, cu 5-6 luni în urmă. Cele trei porţi din fier forjat, de la parter, şi cele şase balcoane sînt de o execuţie excelentă, perfect acordată stilistic monumentului. Însă aceste uşi aveau încastrate, în medalioane octogonale, diferite personaje, în alt metal decît cel al uşilor. Unde sînt acum şi de ce nu au fost mutate la loc? Aceeaşi observaţie şi pentru cele şase balcoane. Oare nimeni nu a observat că palatul este lezat în integritatea sa prin lipsa acestor piese? Ar fi regretabil ca noua înfăţişare să rămînă cu orbitele goale, iar figurile ce le împodobeau să ajungă cine ştie la cine sau, poate, chiar la topit.

Radu IONESCU

Dilema vă recomandă

● Postul VH1, singurul canal exclusiv muzical unde poţi vedea, una după alta, „In This Place“ (Coldplay, 2002), „All the Young Dudes“ (Mott the Hoople, 1972) şi „Big Love“ (Fleetwood Mac, 1987) – toate, minunate! (Alex. Leo Şerban)

● Bohumil Hrabal, *Maşinuţa* (Editura Ivan Krasko, Nădlac, 2002). Cel de al 16-lea titlu al unei colecţii *Travers* ce-şi propune să ofere cititorului român „operele de cameră“ ale prozei central-europene, sfidînd prejudecăţile despre culturile mari şi mici. În traducerea lui Ondrej Stefanko şi Florin Bănescu, avem aici o nuvelă încîntătoare a fastuosului vorbăreţ Hrabal, însoţită, ca prolog, de un amplu interviu din care nu pot să nu reproduc aceste cioranisme în tonalitate cehă: „Cel mai minunat lucru la un om este proasta sa dispoziţie... Cine este prost dispus e un ales al zeilor, un astfel de om este capabil să se reînnoiască, să întinerească... Ca să mă pot limpezi, ca să pot gîndi, trebuie să fiu foarte prost dispus“. (Radu Cosaşu)

Matei MARTIN

Certificatul lui Prometeu

Am primit vestea deschiderii unui nou club cu bucurie şi cu plăcută surprindere; căci venirea toamnei înseamnă, printre altele, şi închiderea teraselor şi – prin urmare – limitarea posibilităţilor de a-ţi petrece serile de week-end. Iar zvonurile că ar fi vorba despre un bar cu program cultural m-au bucurat şi mai mult. În Bucureşti, oferta culturală a barurilor este relativ limitată din punct de vedere cantitativ. Terasa La Motoare prezintă cîteva filme pe săptămînă, la Green Hours e teatru lunea şi jazz *live* în timpul săptămînii, Art & Jazz Café are concerte de jazz şi blues, la fel ca Lăptăria Enache. De obicei, toate aceste cluburi sînt supraaglomerate şi învăluite într-o pîclă densă de fum în fiecare seară cu “program”, semn că există o cerere şi un public format pentru astfel de evenimente.

Problema principală este însă diversitatea acestor programe: în materie de blues şi jazz, artiştii – puţini – se plimbă dintr-un club în altul, se întovărăşesc pentru un *jam-session,* dar impresia generală de cîte ori păşeşti în barul preferat este că “iar cîntă cutare...”.

Clubul Prometheus, la a cărui lansare am fost joia trecută, nu este un bar obişnuit, ci un spaţiu creat pentru “desfacerea” şi “consumul” de produse artistice. Programul a fost stabilit în detaliu încă dinaintea deschiderii oficiale şi se întinde deja pe cîteva luni bune! În principiu, serile de marţi sînt dedicate recitalurilor de muzică clasică, miercurea va fi ziua dialogurilor politice şi culturale ale revistelor *Academia Caţavencu* şi *România literară,* joi e zi de teatru (recitaluri de Coca Bloos, Maia Morgenstern ş.a.), vineri şi sîmbătă e program de pop-rock (Adrian Berinde), iar duminica de jazz (Ada Milea, Teodora Enache, 4-Given, Nightlosers). Clubul Prometheus – afirmă organizatorii – se vrea “un loc de promovare a artelor româneşti şi de descoperire şi redescoperire a artiştilor valoroşi”.

Clubul este un proiect al Fundaţiei Anonimul, implicată pînă acum în diverse proiecte de mecenat (susţinerea revistei *România literară,* a suplimentului cultural *deci* al *Academiei Caţavencu* etc. Fundaţia va oferi, pe 16 octombrie 2002, “Premiile Prometheus pentru artiştii români”. Nu ştim încă cine sînt aceşti premianţi, va fi, cu siguranţă o surpriză pentru toată lumea. Anonimatul celor care oferă aceste premii este o garanţie a bunei intenţii şi al vocaţiei adevărate, sincere, pentru mecenat.

Angajamentul pentru sprijinirea culturii s-a văzut şi la inaugurarea oficială a clubului, concepută ca un maraton de evenimente culturale: vernisajul expoziţiei de grafică a maestrului Marcel Chirnoagă, lansarea suplimenului *deci* al *Academiei Caţavencu,* cîteva momente din spectacolul *Toujours l'amour* al lui Dan Puric, un recital Ada Milea şi un concert Adrian Berinde. Omniprezentul amfitrion al inaugurării a fost Ioan T. Morar, care a ştiut să evite orice deviaţie festivistă cu o poantă bine aleasă.

Nu-i de mirare că un asemenea program i-a sedus chiar şi pe cei mai exigenţi oameni de cultură: la inaugurare, au vorbit Andrei Pleşu şi Horia-Roman Patapievici. ▲

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Orientale, combative şi meditative

„Secretul succesului constă în a nutri şi a manifesta visele imposibile. Fiecare om este predestinat să aibă succes în viaţa sa dacă învaţă arta de a asculta vocea sa interioară. Descoperiţi împreună cu Kritharta Brada din Praga – care este interesat de mulţi ani de studiul filozofiei spirituale, iar din 1993 practică meditaţia – modalitatea de a vă schimba VIAŢA. Puterea de concentrare şi de meditaţie este aceea care ne poate aduce succes în orice domeniu al vieţii. Experimentaţi o nouă atitudine faţă de viaţă şi

învăţaţi cum să folosiţi, în mod practic, în activităţile zilnice, arta meditaţiei". Aşa ne spune afişul cu „Meditaţia, secretul succesului", care-şi anunţă, apoi, conferinţe în cîteva oraşe mari. În poză e un domn care se concentrează, creînd în jurul lui o aură plină cu meserii performante, cu accentul pe sport şi muzică. Totul sună minunat şi încurajator, dar ce te faci dacă respectiva voce interioară îţi şopteşte, maliţios, măscări, în loc de pace spirituală? Sau cum o aplici în situaţia din care tocmai am ieşit, şi anume inundarea, absurdă, a unei întregi camere, cu mobilă, mochetă şi tot tacîmul – cînd apa murdară şi caldă ieşind dintr-un calorifer fără dop nu se mai opreşte? Probabil că, atunci, nu ai încotro şi recurgi la afişele celelalte, cu tehnici combative, pe care nu credeam vreodată să le văd pe stîlpii neaoşi: „NINJA: Cursuri de iniţiere şi perfecţionare în Ninjutsu"; urmată de o înşiruire criptică, şi destinată, evident, iniţiaţilor, şi nicidecum celor care asociază Ninja doar cu faimoasele ţestoase, precum: „Genbukan ninpo, Kokusai, jujutsu"; toate orchestrate de singurul instructor autorizat din România, cu un nume respirabil: Cristian Ozon. Dacă de Ninja am mai auzit, SHIATSU e ceva cu totul nou, dar, aflăm de pe o altă coloană, ne pot lămuri în privinţa lui profesorii James Luth şi Kathryn Henry. Pe latura terapeutică, găsim un alt termen cu un tradiţional „j" în el: TAIJI. Explicaţia adiacentă: „Practici interne chinezeşti. Taijquan. Qigong. Elemente de medicină tradiţională, filozofie şi spiritualitate chineză. Tinereţe, sănătate, longevitate".

Totul sună bine şi sînt multe promisiuni de iniţiere, inovaţie, ameliorare, autocunoaştere. O toamnă cu potenţial şi spiritualităţi. Şi, cu toate acestea, obtuzii anacronici dintotdeauna continuă să scrie , profan, pe ziduri: „Vînd loc fată Moxa; Vînd loc fată Mecanică fină; Vînd lucrare diplomă nota 10".

▲

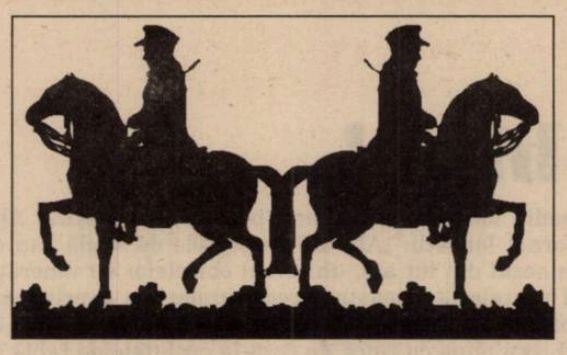

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Cea mai intensă plăcere

O îndelungă şi voluptuoasă desfătare – pe vremurile astea în care după cum se exprima un confrate dur: „nu se mai poate citi «Micul prinţ»" – îmi produc cercetătorii din diverse puncte ale globului de neînlocuit:

cercetătorii americani care au descoperit că secretul reuşitei în dragoste este şoapta în urechea stîngă a persoanei iubite; profesorul Teow-Chong-Sim susţine că urechea stîngă este controlată de emisfera dreaptă care elaborează stimulii emotivi; 64% dintre persoanele investigate şi-au amintit foarte bine şoaptele fierbinţi care le-au fost rostite în urechea stîngă, cea mai sensibilă şi la acordurile muzicale şi la melodii;

biochimistul William Frey de la Centrul medical din Minnesotta care, printr-un studiu aprofundat despre lacrimile bărbaţilor, a stabilit că masculii nu numai că plîng mai rar decît femeile, dar o fac altfel; lacrimile virile – ei plîng, într-o lună, de 5 ori mai puţin decît ele – se adună în ochi, dar nu curg ca la dînsele; de asemenea, susţin cercetătorii, ei nu au senzaţia de nod în gît; motivul pentru care bărbaţii plîng mai puţin chiar atunci cînd vor este acela că îşi reţin lacrimile şi, desigur, nu fac bine fiindcă astfel ei nu eliberează substanţele chimice acumulate prin stres şi ajung, de pildă, la ulcerul mult mai frecvent la dînşii decît la dînsele;

pe urmă sînt medicii de la Universitatea din California care, după un studiu efectuat pe un milion de subiecţi, au ajuns la concluzia că prea mult somn nu este bun pentru sănătate, provocînd chiar o schimbare a vieţii: 6-7 ore de somn sînt mai bune decît 8, deşi pînă mai ieri s-a crezut că acest interval e ideal pentru sănătate. Dr. Daniel Kispke a spus-o clar: „Cei care dorm în medie 6 ore şi jumătate pot fi liniştiţi, e destul!".

(În schimb, cercetătorul american Stefan Fischer a observat că oamenii care dorm mai mult au degetele rapide!)

Apoi mă încîntă cercetătorii englezi de la Stanford University care au descoperit că un minut de rîs sănătos face cît 10 minute de aerobic; motivul: în timpul rîsului inima bate mai repede pompînd mai mult sînge, oxigenînd mai bine organismul;

mă farmecă şi doctorul Michael Titze care a calculat că în 1950 adulţii rîdeau 18 minute pe zi, în timp ce azi maturii europeni cred că „rîsul e pentru copii" şi nu rîd mai mult de 5 minute;

mai vin şi cercetătorii din Malaezia care au pus în evidenţă că rîsul măreşte randamentul studenţilor în perioada de examene – timp de 9 zile un grup de studenţi supuşi unei rîsoterapii au mîncat mai bine şi n-au avut emoţii;

mă amuză copios cercetătorii de la Universitatea Warwick din Marea Britanie care au conchis că persoanele căsătorite sînt mai sănătoase decît cele singure pentru că au un stil de viaţă mai strîns, mai riguros; la bărbaţii însuraţi riscul de a muri în următorii 7 ani este cu 6% mai mic decît la burlaci; femeile, însă, nu beneficiază prea mult de pe urma căsniciei, riscul acela pe 7 ani scăzînd cu 2,9% dacă sînt măritate;

îi mai pun – ca într-o horă felliniană – şi pe cercetătorii englezi care după 3 ani de cercetări (atenţie! – pe baza unui proiect al Departamentului pentru problemele de Mediu şi Alimentaţie!) au produs ceapa-minune, aceea care poate fi mîncată ca un măr, adică nu provoacă mirosul penibil şi nici lacrimi;

nu mai insist – ca să nu cad în pitoresc după ce am lucrat numai cu probleme grave ca iubirea, plînsul, somnul, rîsul – asupra cercetărilor în domeniul şepcii care vorbeşte şi a paturilor care te fac mai deştept.

Nu există dimineaţă în care să nu caut în ziare – după horoscop, desigur – ce au mai făcut cercetătorii. Ei îmi dau senzaţia puternică şi stabilă a lumii care abia începe. Ei mă transportă în redacţia acelui ziar britanic unde directorul afişase cea mai preţioasă indicaţie din cîte s-au dat presei şi presarilor ei: „Lumea a început azi-dimineaţă şi nimeni dintre dumneavoastră nu trebuie să ştie că Elisabeta e regina Angliei". Acolo aş fi vrut – de o viaţă – să lucrez. Iar desfătarea mea se amplifică, în fiecare zi, constatînd că fiecare descoperire îmi era cunoscută de mult, de la prima şoaptă în urechea stîngă a iubitei, de la primul hohot de rîs, de la prima lacrimă, de la primul meu somn sănătos, în leagăn ş.a.m.d.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

PNŢCD

Primim de la Alina Ionaşcu şi Ştefana Totorcea

Odată ajunşi pe Bulevardul Carol I, ne grăbim să intrăm în holul unei clădiri boiereşti unde domneşte liniştea. Ora oficial anunţată pentru începerea conferinţei de presă săptămînale a Partidului Naţional Ţărănesc Creştin-Democrat este 10,00. Luni, 12 noiembrie 2001, la ora 10,00 nu erau în holul sediului central al PNŢCD decît două persoane. Avem tot timpul din lume să ne delectăm privind organizarea conferinţei. Dintr-un birou alăturat se aduc o faţă de masă de pluş roşu, şifonată, scaune de pluş roşu şi un banner care, după oareşicari parlamentări, este fixat peste uşa altui birou de către două femei de serviciu urcate pe scări portabile. Cineva le apostrofează că la ora asta „steagul" trebuia să fie deja pus. Abia spre ora 11,00 apar „obişnuiţii casei", ziariştii care au fost desemnaţi de fiecare publicaţie să „se ocupe" de respectiva formaţiune politică. Rămînem insensibile la „ocheadele" insistente ale lui Constantin Dudu Ionescu, care probabil că îşi cunoaşte toţii „clienţii" din sală, dar pe noi nu ne poate identifica cu nici o publicaţie. Schimbă cîte un salut cu şefa departamentului politic de la un cotidian şi cu o doamnă de lîngă noi. Intrînd în vorbă cu aceasta din urmă, ne spune că de fapt nu e ziaristă, dar vine la conferinţe „ca să mai cunoască lumea". Pînă la începerea conferinţei ne „avalanşează" cu opinii proprii despre viaţă şi cu fotografii ale fiilor ei de 8 şi, respectiv, 15 ani. Cei mai grăbiţi să participe par a fi jurnaliştii în vîrstă, care apar primii. Treptat, holul se umple de personaje diverse: jurnalişti pletoşi, tinerele care fumează de zor, un bătrîn cunoscut „ca un cal breaz" celor din jur şi care poartă o pereche de şosete albastru cu roşu în picioare şi o pereche de plăcuţe de înmatriculare în mînă şi – în fine – preşedintele PNŢCD, Victor Ciorbea, alături de Constantin Dudu Ionescu, secretar general, şi prof. Silviu Ionescu. Mai tîrziu li se-alătură domnul Piţigoi de la departamentul „industrie" al partidului. Ni se aduce la cunoştinţă că, „aşa cum prea bine ştim" (sau ar trebui să ştim), „Congresul Extraordinar al PNŢCD a hotărît că forma de guvernămînt cea mai potrivită pentru România este monarhia constituţională" – dar nu aşa, oricum, ci „aprobată de către popor printr-un referendum". Din conferinţă nu lipseşte, bineînţeles, nici momentul criticării guvernului şi presei. Domnul Silviu Ionescu descrie starea actuală ca fiind „una de hipnoză generală, „caracterizată prin „provincialismul nostru de la porţile Orientului". În plus, el consideră că mesajul opoziţiei este ignorat de presa pe care el o vede ca fiind aservită Puterii. Prin urmare, declară domnul Silviu Ionescu, liderilor PNŢCD, atacaţi şi fără posibilitatea de a se apăra, le rămîne ca singur mijloc de exprimare „medievala metodă «apostrofat-ul pietonal»". Discursul se încheie cu „un Doamne ajută!" rostit din toata inima. Mulţimea din sală se-nghesuie în jurul prezidiului pentru o mică discuţie informală sau o strîngere de mînă. Ne hotărîm să plecăm. Mai ales că trataţia (cafea şi apă minerală) nu ne-mbie să ne mai prelungim şederea. Părăsim sediul purtînd în minte tablourile cu ţărani şi ţărăncuţe veghind pe pereţi de casă boierească.

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Imaginea României în lume

În 1937, România se prezenta la Expoziţia Universală de la Paris cu un pavilion naţional proiectat de Duiliu Marcu. Aflat în imediata proximitate a unui cuplu de edificii atît de tensionat – pavilionul nazist (arh. Albert Speer) vs. cel stalinist (arh. Boris Iofan) – pavilionul regal român încerca să ţină pasul cu această defilare de clasicism epurat *(stripped classicism)*. Este destul să privim cu luare aminte modificarea adusă de Duiliu Marcu Operei din Timişoara spre a înţelege şi tema pavilionului: un mare arc pe o elevaţie altfel absolut plană – arc de triumf, aşadar, cu semnificaţiile care derivă din folosirea tocmai a acestei figuri a arhitecturii imperiale romane în anul de graţie 1937.

Aşa descris, doar prin faţada sa principală, pavilionul românesc ar fi însă profund incomplet. Aceea era doar faţada oficială. Către curtea interioară, acelaşi pavilion ne prezenta o faţadă de „prispă" neoromânească, cu stîlpi de lemn şi arcatură de mînăstire oltenească în jurul unei fîntîni maure*, pentru ca restaurantul adiacent să propună o decrispată arhitectură „modernă" (mai precis: post-Art Deco) de felul celei pe care acelaşi arhitect nu o profesa, dar mulţi dintre colegii săi români o profesau deja de peste un deceniu prin Bucureştii emancipaţi din jurul Parcului Bonaparte.

Ca într-un ciob holografic, în ezitările lui Marcu se pot străvedea ambiguităţile unei arhitecturi cu mai multe viteze, precum cea interbelică din România. Or, arhitectura, împreună cu pandantul ei localizator – urbanismul – sînt oglinzi mai degrabă fidele ale societăţii care le generează. Pavilionul regal al României de la Paris 1937 este aşadar un pavilion tricefal: solemn spre spaţiul public; domestic, pitoresc-nostalgic către interior; în fine, monden şi modern depotrivă, naţional şi cosmopolit. Să fie el semnul unei ambiguităţi deliberate a arhitectului? Să fie de vină complexitatea temei de proiectare, dorind să surprindă în această reprezentare „cubistă", pluri-faţetată, imaginea ţării? Să fie de culpabilizat imprecisa identitate a ţării înseşi? Fapt este însă că pavilionul reprezintă în mic, dar complete, atît ezitările, cît şi reuşitele pe de o parte ale arhitecturii din care provenea şi pe de altă parte ale societăţii (sau, mai exact spus, ale elitei acesteia) care îl trimisese acolo să o reprezinte.

Tema forte a pavilionului este cea identitară. O ţară care se rescrisese pe sine de cîteva ori în mai puţin de un secol, unde coexistau cel puţin două ipostaze societale (feudalism şi capitalism, în feluritele sale ipostaze); în care societatea, în partea sa superioară mai cu seamă, era diversă ca structură şi ca etnie; unde regele însuşi era domn străin – atît Ferdinand, cît şi Carol II veniţi în România după lungi perioade de absenţă sau autoexil; unde timpul prezent, modern şi cel primitiv, arhaic, coexistau atît în societate, cît şi în cultură: iată patria care se voia reprezentată de pavilionul său naţional. Să nu ne mirăm deci de ambiguitatea soluţiilor arhitecturale co-prezente în el, ci să admirăm mai degrabă inteligenţa arhitectului care a reuşit să modeleze într-o singură clădire – temporară – căutările – imaginare – ale unui moment mai degrabă fericit al istoriei noastre.

---

* Confuzia maur/neoromânesc este mai veche decît 1937: însuşi Mincu a iscat-o cu curţile sale interioare (de felul celei de la Şcoala Centrală de Fete) bordate de stîlpi trifori şi cu decoraţiile de ceramică verde şi albastră la cornişa clădirilor celor mai reprezentative ale sale. Sînt curtea şi ceramica figuri ale arhitecturii „ortodoxe" sau ale vreunui alcazar spaniol? Întrebarea rămîne nerăspunsă, dată fiind experienţa în ambele domenii a lui Mincu. Ca şi în cazul anumitor sisteme de boltire moldoveneşti care, de asemenea, au corespondenţe maure mult mai timpurii, raportul sursă-influenţă este încă ambiguu. El a fost cercetat cu acribie comparatistă, dar şi cu destulă consternare, de Gheorghe Curinschi-Vorona în ultimele sale cărţi *Introducere în arhitectura comparată* (Bucureşti, Editura Tehnică, 1991) şi *Arhitectură, urbanism, restaurare – Discurs asupra istoriei, teoriei şi practicii restaurării monumentelor şi stilurilor istorice* (Bucureşti, Editura Tehnică, 1995). Aşadar, întrebarea cu privire la „origini" rămîne deschisă, dacă nu cumva ea este, din pornire, nenecesar pusă, devreme ce răspunsul la ea nici nu poate fi definitiv, nici lămuritor. ▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Temele, dilemele

Fiind noi popor vesel şi darnic (mai mult decît harnic, zice Ada Milea), eu văd în celebrarea numărului 500 al *Dilemei* (pe lîngă cele evidente) şi deschiderea către sărbătorirea a 10 ani de la apariţie. Pare meschin, recunosc, dar am convingerea că nu sînt singurul român căruia i se umezesc pupilele şi papilele, în aşteptarea clipei cînd va redacta cronica unei porţii aşteptate. Să fiu iertat, poate a fost doar o scăpare cinică sau, poate, manifestarea regretului că printre temele *Dilemei* nu s-a regăsit şi una intitulată „living la vida moca". (Sau pe de-a moaca, pe gratis, pe şest etc., etc.). Ceva care să înghită şi, oarecum, să claseze zecile de incidente pe care le-am colecţionat în timp.

Tineri imberbi şi bătrîni severi călcîndu-se în picioare la Tibco pentru pliantul unui strung-carusel cu comanda numerică. Domnul aparent respectabil care ţipa din mulţime către consoarta de la alt pavilion: „Da' la belgieni au pixuri?". Nedumeriţii olandezi care au părăsit pe fereastră casa de cultură dintr-un sat braşovean, căci ţiganii îşi disputau ajutoarele aduse de ei cu brişca făcută la sculărie şi cu bîta de base-ball. Bulibaşele cocîrjate de lanţurile de aur alb, venite cu BMW-ul ca să-şi încaseze ajutoarele de şomaj. Înaltul oficial care se înscrie aproape cu forţa la un forum economic organizat în Canada şi care, apoi, se milogeşte să i se dea înapoi „măcar jumătate" din taxa de înscriere. Şi alţii, şi alţii. Sigur, nu toţi românii sînt aşa. Dovada – eroicii noştri demnitari, care nu s-au speriat că salariul funcţiei oficiale este mai mic decît cel izvorît din afacerile private. Pur şi simplu, le-au păstrat pe toate! (După cum, în spiritul unei înalte preocupări pentru cultură, Parlamentul a precizat modalităţile legale de spălare a banilor – colecţiile de timbre, tablouri şi bani vechi.)

Dar sînt, poate, prea sceptic pentru un moment festiv. Poate că tema cu pricina nici n-a lipsit, chiar dacă n-a fost onorată printr-un titlu explicit şi o metaforă fotografică „à la Dan Stanciu". Dacă stau mai bine să mă gîndesc, cu sau fără etichetă, toate feţele cenuşii ale României se regăsesc în teancul celor 500 de numere dilematice care prefaţează restul de 5.000. Chiar dacă unii se întreabă ironic ce actualitate, ce relevanţă are (sau a avut) tema X, destinul textelor e unul pervers. La fel ca în bancul cu Bulă, indiferent de momeala vizibilă, pilitura textelor se reorganizează, magnetizată, şi formează un acelaşi, unic, obsedant desen. Uneori în filigran, alteori în aquaforte, dar niciodată foarte plăcut, şi nici prea uşor de acceptat.

Dilema a fost (şi încă mai este) victima unei confuzii majore. Unii aşteaptă de la ea altceva decît şi-a propus redacţia – verdicte, adjective, imprecaţii. Angajare politică. E ca şi cum, primind un dar de nuntă, tinerii însuraţei ar exclama indignaţi: „Noi voiam un candelabru şi o faţă de masă!". Altfel zis, organismul *Dilemei* suferă, prin recul, din pricina lipsei (reale) a unui pol de reflecţie politică fermă. (Fie vorba-ntre noi, mă-ntreb cît de credibilă ar fi şi ce ecou ar avea o astfel de publicaţie în lunecoasa noastră lume românească.) Dar asta e o altă temă (chiar o propun redacţiei). La fel, mă-ntreb cît de corectă e acuza că *Dilema* e doar un suport pentru cei ce amestecă nostalgia cu insatisfacţia, derizoriul cu eternul, pentru a răspunde că „se poate şi aşa şi aşa". Cu alte cuvinte, că ar alimenta o anume cultură a indiferenţei amuzate faţă de lume, o detaşare dezabuzată şi inactivă. Primul răspuns care îmi vine în minte este că *Dilema* trebuie citită (obligatoriu) şi printre rînduri. Al doilea – că nimeni nu poate să-i mulţumească pe toţi. Chiar dacă scrie despre Coran, Cioran sau ciolan. Despre leninism şi feminism. Mai am şi un al treilea răspuns (se vede că-mi priesc numerele centenare). Anume că, înainte de a fi revoluţionari (adeseori doar din vorbe), trebuie să ştim exact cine şi cum sîntem. Eu, unul, aşa înţeleg demersul *Dilemei*. Cine nu crede azi, va vedea mîine. În afară de orbi, *bien entendu*, vorba lui Brassens. ▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Gangsteri de jucărie

Să luăm aceste două filme: *Născuţi asasini* (redifuzat la PRO TV) şi *Pulp Fiction* (văzut, cel mai recent, la M6). *Născuţi asasini* (de Oliver Stone) pare acum la fel de prost ca întotdeauna: Stone încearcă să-ţi spună totul despre relele pe care le vede în societatea americană – ucigaşii în serie, mitul „Bonnie şi Clyde", televiziunea, demenţa unora, conformismul altora, ipocrizia tuturor, vina încă neispăşită faţă de indieni, şi cîte şi mai cîte –, dar nu ştie să-ţi spună nimic fără să zbiere, aşa că filmul devine o versiune isterică şi ultraviolentă a *Reţelei* lui Sidney Lumet (care nu era nici el un film prea subtil), un fel de satiră cu creierii împrăştiaţi de LSD. A avut un oarecare succes printre tinerii impresionabili sau la modă, pentru care o „experienţă percutantă" e musai să fie şi bună. (Oare o întîlnire cu pumnul lui Mike Tyson li s-ar părea tot o experienţă bună?) În privinţa lui *Pulp Fiction* (de Quentin Tarantino) e posibil să mă înşel (sau poate că de vină e versiunea franceză), dar amoralitatea lui şic n-a început oare să se demodeze? Sîngele care ţîşneşte, încercînd fără mare succes să întrerupă o conversaţie despre *hamburger*-i, John Travolta ciuruit în timp ce citeşte pe WC, şi reînviat în minutele următoare, gangsterul fioros, sodomizat de doi cetăţeni aparent onorabili, tinerii care încearcă să jefuiască un *fast-food*, de parcă ideea le-ar fi venit pe loc – mă boşorogesc eu, sau toate astea nu mai au întregul farmec pe care-l aveau?

Aceste filme au mai multe lucruri în comun: ambele au fost realizate în 1994; ambele l-au avut ca scenarist pe Tarantino (care, întîmplător, a încercat să-l bată pe Oliver Stone pentru ce-a făcut acesta din *Născuţi asasini*); şi în ambele se vede influenţa lui Jean-Luc Godard. Cînd făcuse *A bout de souffle* şi *Bande à part*, Godard se lăsase la rîndul său influenţat de filmele hollywoodiene cu gangsteri; la vremea aceea, el iubea cinematograful american de serie B. Cu mult înainte de Tarantino, Godard a eliminat din acest tip de material falsităţile pioase, balastul moralizator şi regulile naraţiunii hollywoodiene clasice; a păstrat ce-l interesa – *stilul* personajelor şi *viteza*. Dar, pe lîngă stil şi viteză, pe lîngă aluzii şi ironii, pe Godard îl interesau şi alte lucruri: cărţile, politica, tineretul modern, felul cum filmele, lozincile, reclamele şi ideile la modă modelează conştiinţa modernă. Ştia cînd să dea o pauză acţiunii, pentru ca publicul să poată întrezări un gînd, să poată prinde din zbor o emoţie. În *Născuţi asasini*, Stone e prea exaltat pentru pauza aceea necesară gîndirii. Iar în *Pulp Fiction*, Tarantino se vrea prea şmecher, ca să-şi permită multe pauze necesare emoţiei: doar un moment sau două – mai mult de-atît ar însemna să-şi piardă respectul şmecherilor. *Născuţi asasini* n-a lăsat prea multe urme, dar *Pulp Fiction* a fost un film extrem de influent. Decorarea pereţilor cu sînge şi bucăţi de materie cerebrală, între un dialog despre noutăţile de pe MTV şi unul despre sînii lui Jayne Mansfield, a devenit reţeta zilei, *pour épater le bourgeois*. Numai dintre cunoştinţele mele, am renunţat să-i mai număr pe tinerii care aveau aceste două ambiţii: să devină scenarişti şi să scrie ca Tarantino. Problema principală cu imitatorii lui Tarantino (chiar cu cei mai deştepţi, precum Guy Ritchie) este că par să fi renunţat adineauri la soldăţeii lor de jucărie, descoperind gangsterii şi *serial killer*-ii de jucărie. Ei se cred plantele carnivore ale cinematografului contemporan, dar sînt flori de seră, în realitate. Au descoperit comedia violenţei fără să fi trecut prin alte etape; cu alte cuvinte, par să ia violenţa în glumă pentru simplul motiv că nu ştiu ce-i aia. Nu cred că Sam Peckinpah, autorul unuia dintre marile filme despre violenţă, *Hoarda sălbatică*, ar fi avut multe de discutat cu Tarantino; e mai probabil că i-ar fi suflat în faţă fumul ţigării sale, apoi i-ar fi întors spatele. Cît despre spiritul ludic-anarhist al acestor filme, mă gîndesc că fraţii Marx sau geniala trupă comică Monty Python puteau să se joace cu cel puţin la fel de multă imaginaţie şi să provoace de două ori mai multă anarhie, fără să zboare creierii nimănui. În caz că Groucho s-ar fi întîlnit cu unul dintre aceşti gangsteri-paiaţe, sînt convins că el ar fi avut ultimul cuvînt, chiar dacă n-ar fi scăpat cu viaţă. Nu pun la îndoială talentul lui Tarantino; am dubiile mele în privinţa statutului de „film mare" al lui *Pulp Fiction* (şi dubiile cresc de la o vizionare la alta), dar e filmul cuiva capabil să facă filme mari. Aş vrea doar ca discipolii lui să se plictisească de filmele a căror idee principală este: „Ia să te vedem, eşti suficient de şmecher pentru filmul meu?" Îmi vine să îi pîrăsc la mămicile lor, pentru că sînt neascultători. ▲

CULTURA DE AMATORI – INSTANTANEE

Cu toţii avem, într-un moment sau altul al agitaţiei cotidiene, diverse „fantezii culturale" pe care visăm să le punem în practică: ne vine pofta să tricotăm, să facem ikebane, yoga, dansuri latino-americane, să învăţăm să ne batem după reguli orientale, să interpretăm roluri sau să comentăm filme. Pentru toate acestea există Casele de Cultură, instituţii heterogene care-ţi oferă cîte puţin din fiecare. Cum au evoluat ele din '89 încoace şi ce mai înseamnă cultura de amatori, vom afla dintr-o serie de reportaje inaugurate de pagina de faţă. ***(I. P.)***

Matei FLORIAN

Istoria romanţată a Casei de Cultură a sectorului 1

Holul cu scuipătoare

Cînd m-am mutat la 10 ani pe strada Crăciun nr.21, Ionel era deja în clasa a 8-a şi avea mustaţă. Ne-am împrietenit repede chiar dacă el ţinea cu Steaua şi, nu mult după asta, mi-a mărturisit că de departe lucrul cel mai frumos în viaţă este să o urmăreşti seara pe Adriana cum îşi plimbă căţelul pechinez pe alei. Ca să începi o urmărire de felul ăsta, mi-a spus Ionel, trebuie să fii foarte atent şi să fumezi. Şi, cum Ionel chiar şi cu mustaţă ar fi fost luat la şuturi şi de mamă şi de tată dacă ar fi fost prins cu ţigara în gură, feriţi de lumina felinarului şi de ochii vecinilor duşmănoşi, ne-am strecurat – eu pentru prima oară – în holul umbros al Casei de Cultură a sectorului 1 de pe strada Slătineanu. Acolo, chiar înaintea celor cîteva trepte de marmură, exista o scuipătoare. Agil, însă precaut, Ionel şi-a turnat în palmă toate mucurile de ţigări dinăuntru, le-a ales pe cele mai mari trei şi-a fugit cu mine cu tot în stradă. La lumina chioară a felinarului a scos un chiot de triumf: erau două Snagov şi, n-o să vă vină să credeţi, un Kent. Adriana apăruse cu pechinezul ei.

Teatrul de păpuşi

La nici o lună după asta, nici eu, nici Ionel, n-o mai urmăream pe Adriana. El îşi găsise la ţară o prietenă cu care făcea prostii, iar eu o urmăream nebuneşte pe Alexandra. În plus, am convenit amîndoi, Adriana era grasă. Nu mai avea nici un sens să mergem la scuipătoare, mi-a explicat Ionel, l-am crezut pe cuvînt şi n-am mai călcat prin holul Casei de Cultură. Asta, pînă cînd am văzut-o pe Alexandra că intră acolo. Pentru că întîrzia deja prea mult, am eliminat varianta holului cu scuipătoare. Sincer, nu mi-ar fi plăcut să o văd cu un chiştoc de Snagov în colţul gurii. Am pornit la investigaţii, iar Vica mi-a şoptit că Alexandra joacă într-un teatru de păpuşi. Mi-e greu să vă spun, dar m-am îndrăgostit şi mai tare. Cu timpul, toţi copiii de pe stradă se înscriseseră în trupa aia de teatru, mai puţin eu, de ruşine. Chiar şi Ionel era un lup. Şi, pentru că toţi se jucau de acum acolo cu păpuşi sau fără păpuşi, aveam şi eu un motiv să intru. Sălile erau mari, luminoase, parchetul trosnea, mobilă veche, pian, cărţi, trepte, balcoane. Trupa a mers la un concurs şi l-a cîştigat. Era prea tîrziu să mă mai înscriu. Ionel, Nini şi Sandu îmi făceau cu limba de pe balcon. Eu jucam fotbal de unul singur la perete. Viaţa era o casă de cultură. Urîtă.

Revoluţia şi baletul

Odată cu revoluţia, cine îşi mai aduce aminte, a venit şi cea mai lungă vacanţă de iarnă din viaţa noastră. Casa de Cultură a fost închisă tot timpul ăsta, şi, pentru o vreme, doi militari cu mitraliere s-au tot plimbat în jurul ei. Nu ne băgau în seamă şi nici noi pe ei. Era vacanţă şi, la ziua de naştere a Nataliei, am dansat o seară întreagă cu Ada. Era cu un an mai mare decît mine şi foarte frumoasă. Nu mai trebuie să vă spun ce s-a întîmplat în mine din seara aceea. Odată cu primăvara tîrzie, s-a redeschis şi Casa de Cultură. A apărut o doamnă în vîrstă, rujată, băţoasă şi în pantaloni strîmţi care a catadicsit, spre deliciul nostru, al băieţilor, să dea lecţii de balet şi de dans modern tuturor ce vroiau să se înscrie, adică fetelor. Mai întîi a fost Natalia, nespus de serioasă dansînd Lambada şi temerară în felul cu care a rezistat la avalanşa de prostii şi de înţepături pe care i le aruncam cocoţaţi la ferestre sau deshizînd brusc uşa de perete. Apoi, inima mi-a îngheţat. Apăruse Ada. Şi, cum ştiam de acum că o fată se pierde dacă nu te înscrii la acelaşi curs cu ea, dar ştiam însă şi mai bine ce va fi însemnînd în ochii străzii să faci piruete ca băiat învăţat de o doamnă bătrînă, m-am simţit înfrînt pentru a doua oară. Singurul lucru care-mi rămăsese de făcut în condiţiile în care toată lumea se hlizea la balerine, era să joc din nou fotbal de unul singur la perete. Nu eram nici Romeo, nici fătălău. Nu eram nimic. După două luni ne-am mutat.

© M. Dumitru

Cărţile, pianul

Fratele meu mare, ca şi marile mele iubiri de atunci, Alexandra şi Ada, au rămas acolo. Nini, Porcu şi Sandu, aveau de-acum mustaţă. Mustaţă aveam şi eu. Ionel se lăsase de şcoală, muncea. Cred că odată cu mustaţa se întîmplă ceva în tine, nu în sensul acela, ci că lucrurile se depărtează, se prăfuiesc, în fine, prietenii devin şi ei distanţi şi bla-bla, ştiţi. În Casa de Cultură, pentru o vreme, nu se mai întîmpla nimic, nu mai venea nimeni. Mai exista doar pianul hodorogit şi o cămăruţă sus la etaj cu cărţi întinse pe jos. Era plin de şoareci. Aşa că s-a făcut bar cu biliard. Muzica, spre disperarea vecinilor pensionari, se auzea pînă tîrziu în noapte, elevii de la Liceul German săreau gardul şi pocneau bilele în timpul orelor. Era veselie şi cu totul altceva. N-am vrut să intru, nu-mi prea place biliardul. Oricum, în afară de cărţile alea, rămăsese deasupra intrării sigla şi încă ceva, scrijelit cu cretă pe zid, am să vă spun la sfîrşit ce, nu mai e mult.

Gloriosul sfîrşit

Apoi, de la o vizită la alta, ceva dispărea ca să apară altceva în acum defuncta casă de cultură. Din subsolul ei, avea şi subsol, se auzeau ultimile rămăşiţe a ceea ce însemnase clădirea aceea. Numai că, dacă în vremurile trecute de acolo răzbăteau piese lacrimogene de rock blazat gen Compact, acum tobele chiar şi din stradă îţi spărgeau timpanele, iar vocea celui ce cînta ajungea pînă la noi ca o gîjîială diformă ce nu mai avea nimic de-a face nici măcar cu stilul death-metal. Trupa a dispărut pentru că îi bruia pe cei care jucau biliard. A dispărut şi cursul de chitară clasică, din simplul motiv că nimeni nu se înscrisese. Nici cursurile de yoga n-au avut mare trecere. E adevărat că la început lumea a venit buluc şi a rîs cînd i s-a făcut semn să rîdă, dar după cîteva şedinţe de felul ăsta, două-trei pase energetice şi cîteva vindecări, oamenii s-au liniştit şi au hotărît că e mai cuminte ca fiecare să rîdă în apartamentul dumisale. Apoi, în hol, chiar lîngă scuipătoare – era aceeaşi: suplă, argintie, ca o cupă de Daciada – a apărut o casă de schimb valutar. Cursul, se pare, nu era prea bun, pentru că într-o bună zi casa s-a închis de tot. În aceeaşi vreme, din subsol în afară ajungeau zvonuri de perdele roşii şi fete dansatoare din buric şi încă ceva pe deasupra, şi astăzi ilicit. Zvonurile s-au stins şi ele, cum în urmă cu cîţiva ani şi-a dat obştescul sfîrşit şi frumosul bar cu biliard. Acum, în faţa clădirii există un paznic cu uniformă ce are onoarea de a păzi Oficiul pentru Protecţia Copilului. După blazarea şi nepăsarea cu care se fumează pe balcoane, după plictiseala chipurilor şi lumea care intră, îţi dai sema că lefurile sînt mici şi vin de la stat şi că, sub această siglă, clădirea va îmbătrîni frumos mulţi ani de acum înainte.

Însă va rămîne, sper, secretul nostru şi nu va mai şti nimeni în afară de noi că pe clădirea asta cineva a scris demult cu litere de cretă nişte cuvinte ce vor rămîne aici pînă va cădea tencuiala sau se va prăbuşi clădirea: Ada + Matei = Love.

▲

Adina POPESCU

„La «Preoteasa»..."

Casa de Cultură „Grigore Preoteasa" m-a fascinat încă din primul moment, o clădire veche, masivă, un fel de castel al căpcăunului din basme, cu zeci de cotloane cufundate în beznă, zeci de culoare unde te poţi pierde, scări care par să nu ducă nicăieri şi zeci de uşi, iar în spatele fiecărei uşi se întîmplă ceva despre care tu nu ştii, se vorbeşte în şoaptă sau se ţipă, se împărtăşesc taine se pune la cale...senzaţia de ireal, de poveste se accentuează, pentru că timpul rămîne undeva suspendat, nu mai ştii dacă ai douăzeci sau cincizeci de ani...cel puţin asta a fost experienţa mea personală.

La subsol repetă trupele, iar fragmente din muzica lor se amestecă, auzi un solo de chitară din Led Zeppelin, apoi un răcnet à la Iron Maiden, îi vezi pe băieţi cărîndu-şi instrumente, îi recunoşti pe cei de la Voltaj, te cuprinde febra de concert. La parter deja i-aţi cunoscut pe dansatori, iar într-o altă sală, cursanţii de la foto vizionează un film vechi, poate „Călăuza", poate „Cuţitul în apă" a lui Polanski. La etaje, un zumzet nelămurit se aude din fiecare sală de curs, se vorbeşte în engleză, franceză, italiană, acorduri de chitară de la cursul de chitară clasică, ţăcănitul foarfecelor de la cursul de croitorie, Internet-Club-ul, cu doar zece mii de lei ora, dar cu „floape" defecte, calculatoarele au nume geografice, Bîlea, Sf. Ana, Păduchiosu, poţi trage cu ochiul la *chat*-ul celui de lîngă tine, deoarece ţie computerul îţi încarcă greu *site*-ul, te plictiseşti, pe un afiş de pe perete scrie „Salvaţi natura!".

Există şi o sală de cinema care aduce cu una de cartier, scaune incomode din lemn, ecran plin de praf, pelicula ruptă pe alături, desigur fluierăturile de rigoare. La „Titanic" a fost bătaie pe bilete, dar nu s-a plîns, ci s-a rîs în hohote, unii spectatori trecuseră mai întîi pe la bar, berile la cutie circulau de la un capăt la celălat al rîndului. Deşi biletele de intrare sînt mai ieftine ca în oraş, adevăraţi „cunoscători" ai labirinturilor din Casa de Cultură ajung în sală după începerea proiecţiei, printr-o uşă secretă, din spatele ecranului. În sala de cinema se mai ţin uneori şi conferinţe, diverse secte religioase obscure cîntă imnuri înălţătoare, se vorbeşte despre ortodoxie, budism, şamanism etc.

Barul este total anacronic, tipic pentru un restaurant comunist, mese cu feţe de masă vişinii şi cu şervete albe, chelneri îmbrăcaţi în cămăşi albe, cu papion şi în pantaloni negri se învîrt inutili printre mese, mai aduc cîte un sandvici cu parizer, mai chibiţează la cărţi sau se uită la meci, la televizor. Obişnuiţii clienţi erau acum cîţiva ani Şarpe, Dementu', Microb, Oaie, Canibalu', Porcu', dar îi puteai vedea destul de des şi pe Cristi Paţurcă, pe actorii de la teatru „Podul" („o adevărată pepinieră de talente!", asta ştiam de mult!) la o masă mai retrasă, pe directorul Casei de Cultură la cină cu întregul staff.

În pod e, desigur, teatrul „Podul", atelierul de pictură de icoane, camere obscure unde se developează filme, cupluri care se îmbrăţişează pătimaş pe holurile pustii.

În afară de faptul că „Preoteasa" ar putea fi o bună locaţie pentru un film nostalgic despre brigăzi artistice, cine-clubişti şi studenţime mai mult sau mai puţin studioasă, rămîne la latitudinea vizitatorului, consumatorului, cursantului etc. dacă are sau nu veleităţi culturale şi dacă statutul i se potriveşte.

▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

antinostalgia

Tovarăşul floare

„*Kimirsenia* este o plantă nouă, obţinută de un botanist indonezian. Florile ei sînt de o rară frumuseţe. Botanistul şi-a consacrat întreaga viaţă cultivării acestei plante.

Fostul preşedinte indonezian Sukarno a cerut ca această floare nouă să-i fie dedicată tovarăşului Kim Ir Sen, marele Conducător, dorind ca ea să poarte numele cel mai îndrăgit şi cel mai strălucit din lume."

(Pictura coreeană în stil modern,
Editura în Limbi Străine, Phenian,
R.P.D. Coreeană, 1980)

▲

*Bak Sun Il, **Kimirsenia**, 1979*

Dumitru SOLOMON

roluri

Tu fă-mă mare

Îi înţeleg perfect pe ziariştii ce le reproşează autorităţilor însărcinate cu lupta împotriva corupţiei că atacă dezinvolt controlorii de tren şi de autobuz fiindcă se lasă corupţi, pentru a nu încheia procese – verbale contravenienţilor, cu o sută de mii, o sută cincizeci de mii de lei, că portarii, că funcţionarii de la ghişeu, că asistentele medicale, că factorii poştali etc., în timp ce marii corupţi, care „lucrează" cu miliarde de lei sau zeci de mii de dolari, nu înfundă puşcăria. Omisiunea ori neputinţa organelor speciale sau nespeciale consacrate anticorupţiei mi se pare suspectă, fie incompetenţă, fie prostie, fie interes strict personal. Dar nici „micii" corupţi nu trebuie ignoraţi, căci fiecare mic corupt tinde să devină un mare corupt, conform invocării: eu sînt mic, tu fă-mă mare. Oricine care bagă în buzunar o sută de mii de lei ar dori (şi nu s-ar da înlături de la) cîteva milioane, dacă s-ar ivi fericitul prilej. Toţi sîntem pentru progres, dar mai ales sînt pentru progres găinarii mici, care visează să devină proprietarii unui cont copios în bancă, ai unei maşini ultimul tip, ai unor vile voluminoase, ori eroii unei călătorii în Baleare sau măcar la piramide. Cine fură azi un ou nu se mulţumeşte să facă mîine omletă...

O profesoară de franceză dintr-o şcoală rurală solicita elevilor (indirect, părinţilor) să-i aducă legume, zarzavaturi, ouă, lapte, ca pe vremea haraciului, fără să considere că povestea asta se cheamă tot corupţie, chiar dacă e în natură, în cea mai propriu zisă natură şi chiar dacă o legătură de mărar nu costă cine ştie ce. Sau o bănuim noi degeaba: ea voia să-şi înveţe elevii cum se spune în franceză morcov, pătrunjel, cartof, strugure, măr, că varză, barză, viezure, cioară pot fi găsite în cel mai recent dicţionar daco-francez. Ştiu că marii hoţomani sînt mai greu de prins cu mîţa-n sacul Bancorex, dar nu trebuie să aşteptăm ca samovarul să crească şi să devină locomotivă.

▲

DIN REGISTRUL IDEILOR INFERNALE: CINEVA SĂ SE TREZEASCĂ DEVREME ŞI SĂ PUNĂ ÎN MIŞCARE AMÎNAREA

● Din registrul ideilor mai puţin gingaşe: un academician român – socotit de Noica drept cel mai bun profesor de istorie a filosofiei – îmi povestea alaltăieri: „Imediat după '90, studenţii spuneau despre mine că ştiu multă carte, sînt simpatic, *dar* sînt de stînga... După 10 ani, se zice că ştiu multă carte, că sînt simpatic, *deşi* sînt de stînga"... Două conjuncţii banale care au dreptul şi puterea să obsedeze un deceniu. (**R. C.**)

● În Bucureşti, continuă asfaltările, deci se circulă infernal. Cînd plouă, nu se poate lucra la asfaltări, dar se circulă tot infernal. Aşadar, şoferii din provincie care au treabă prin Bucureşti sînt rugaţi să stea acasă, că oricum sîntem destui. Îi anunţăm noi cînd se termină... (**M. V.**)

● Se atestă prin prezenta că pacientul Osbourne Ozzy, suspect de demenţă schizofrenică, este sănătos din punct de vedere psihic. Atestatul se bazează pe analiza psihologică a pacientului pornind de la următoarele replici rostite în timpul unei emisiuni de la MTV; către fiică: „Dacă ieşi diseară în discotecă şi vrei să ţi-o tragi, foloseşte prezervativul!"; către nevastă: „Nu, nu avem nevoie de psihoterapeut pentru cîini. Trebuie doar ca cineva să se trezească devreme şi să dea drumul căţeilor în curte"; către fiu, care a insistat să cumpere un televizor supersofisticat şi o telecomandă cît un laptop: „De ce nu putem avea şi noi un televizor normal?". (**M. M.**)

● Uneori, numele unor persoane, privite prin prisma profesiei lor, par să atingă o stranie adecvare. De pildă, acestea două, scrise pe un panou fixat pe faţada unui bloc: *BIROUL EXECUTORILOR JUDECĂTOREŞTI EZER & POPESCU*. Parcă auzi maşinăria Justiţiei punîndu-se implacabil în mişcare... (**D. S.**)

● Acelaşi horoscop care îmi promitea acum două săptămîni succesul financiar şi profesional. Acum: relaţiile cu partenerul de viaţă se vor tensiona din cauza amînării unei excursii. Serios? O sun pe Cristina: aveam noi programată vreo excursie? Nu, de ce? A, poate am zis că mergem de revelion la Budapesta. Păi, hai să mergem.

© D. Honoriu

Cu ochii-n 3,14

Acu' te gîndeşti? Trebuia mai din timp, să strîngem bani. Hai să mergem, că ne descurcăm. Iar faci tu lucrurile în ultimul moment. Oricum, Budapesta a picat, horoscopul a avut dreptate, s-au tensionat, dom'le. (**C. G.**)

CINE VREA SĂ VADĂ PERSOANA APELATĂ SĂ INTRODUCĂ VESELIE ÎN LUMÎNĂRI

● Cine vrea să vadă un cinematograf de pe vremea lui Ceauşescu perfect conservat în zilele noastre nu trebuie să meargă la vreun muzeu al cinematografiei româneşti şi nici să bată drumul pînă în mahalale. Îl va găsi în buricul tîrgului – se numeşte, ca şi oraşul, „Bucureşti". Aceleaşi scaune deşelate ca în anii cei mai negri ai ceauşismului, aceleaşi balustrade jegoase, de WC public, acelaşi linoleum pe jos, pătat şi rupt, acelaşi miros greu plutind în aer. Numai ambalajele pe care calci sînt ceva mai viu colorate. (**C. P.-B.**)

● Ştiu că o să mi se spună (din nou) că ce are aia cu prefectura, dar nu pot să nu remarc două lucruri disfuncţionale legate de telecomunicaţii. Primul este neplăcut şi se referă la telefoanele fixe; anumite numere din Bucureşti au fost modificate. În orice ţară civilizată, modificările sînt anunţate printr-un robot de centrală care intră automat în funcţiune din clipa în care suni. Or, la noi, dacă nu eşti la curent cu aceste schimbări, poţi suna mult şi bine – numerele vechi sună ocupat... De ce „ocupat", cîtă vreme nu vorbeşte nimeni?! Al doilea e nostim şi are ca obiect telefonia mobilă; cînd intri pe robotul unui mobil închis, ţi se spune ceva de genul: „Persoana apelată nu poate fi contactată. Puteţi lăsa un mesaj după semnal. Pentru a încheia, apăsaţi tasta diez *sau închideţi telefonul*." (!) Partea cu închisul telefonului e de mare subtilitate, de-aceea mă gîndesc că – pentru a „rafina" şi mai mult chestiunea – s-ar putea inversa „mesajele": adică atunci cînd, pe mobil, „persoana apelată" etc. – să sune ocupat (oricum nu poţi vorbi cu ea), iar pe fix, cînd s-a schimbat numărul – să apeşi tasta diez şi să ţi se dicteze numărul nou?! Nu de alta, dar să nu rămîi cu receptorul în mînă... (**a. l. ş.**)

● Ursuleţul *Cocolino* era prietenul copiilor şi vechea lui reclamă avea mulţi fani din rîndurile acestora. Acum, ursuleţul a luat-o razna: el vorbeşte, pe acelaşi ton drăgălaş, despre „prospeţimea senzuală din floarea pasiunii şi ylang-ylang". Ori *Cocolino* şi-a schimbat target-ul, ori încearcă să introducă termeni noi, şi mai complecşi, în vocabularul micilor fani. (**I. P.**)

● Oraşul Hîrşova sărbătoreşte Ziua Recoltei. Prilej de discurs, mititei, veselie. O reporteriţă veselă spune că sărbătoarea este cu atît mai mare cu cît oraşul Hîrşova a fost declarat de guvern zonă defavorizată. E logic, nu? (**C. G.**)

● Teatrul Odeon ne invită amabil la premieră, prin mail şi fax, explicînd că nu-şi poate contacta telefonic eventualii oaspeţi, întrucît printr-o decizie guvernamentală, aplicată tuturor instituţiilor bugetare, sub ameninţarea unor amenzi exorbitante, s-a limitat numărul convorbirilor. În viitor, se va apela, probabil, la porumbei călători. În aşteptarea momentului cînd se va raţionaliza şi consumul energiei electrice, astfel încît se va juca la lumînări, ca pe vremea lui Shakespeare şi a lui Molière, nu poţi să nu admiri căile prin care birocraţia postmodernă impune revenirea la tradiţia clasică. (**M. B.**)

CHESTIA SEAMĂNĂ CU (OHOHO) REZULTATELE SCENEI FINALE

●Acum cîteva săptămîni, tot la această rubrică, mă plîngeam de panourile tricolore à la Funar, instalate în parcurile bucureştene. Între timp, s-a petrecut ceva şi mai monstruos: la intrarea în Grădina Icoanei, la doi metri de panoul cu pricina, a fost instalat un... o... cum să-i spun?, „boltă" sprijinită pe bare de metal, pe care se lăfăie – cu litere mari, roşii-albastre pe fond alb – inscripţia „Primăria sectorului 2 / Parcul Grădina Icoanei" (sic!)... Chestia seamănă cu firma unui stadion sau a unei terase-restaurant de periferie. O prietenă arhitectă, care locuieşte în vecinătate, mi-a spus că „e vorba de politichie"; dar de ce pe banii noştri?! Şi de ce nu sînt întrebaţi niciodată cei din zonă dacă sînt de acord cu asemenea intervenţii, care desfigurează peisajul? Întrebări, desigur, retorice. Monstruozitatea rămîne... (**a. l. ş.**)

● Caut o carte, din 2000, la Librăria NOI. O caut ce-o caut, apoi întreb o doamnă cu ecuson dacă ştie ceva. Mă priveşte lung, apoi luminată strigă: „Laurenţiu, avem cartea X?". Numitul Laurenţiu apare, mă priveşte sever prin nişte ochelari rotunzi şi-mi spune cunoscător: „Ohoho, dacă o găsiţi pe undeva, să ne anunţaţi şi pe noi, să luăm cîteva exemplare." În mai puţin de 30 de secunde o găsesc, undeva în stînga domnului Laurenţiu, în două exemplare. Îi ofer unul, spre achiziţie, ca să-mi scot şi eu „exemplarul" muncit. (**S. S.**)

● Pentru analiştii noştri de politică externă, poate că nu e inutilă această informaţie cu totul apolitică, de-a dreptul minoră: de vreo cîteva luni, la rubrica sport din telejurnalele de la Euronews, apar săptămînal – lîngă cele din Anglia, Italia, Germania şi Spania – rezultatele fiecărei etape din campionatul de fotbal al Rusiei. Nu pun nici un semn de exclamaţie, aşa cum mă îndeamnă o oarecare competenţă în materie. Tac atent în faţa fenomenului golbalizării... (**R. C.**)

● La sfîrşitul unui spectacol la Corso, cu filmul *Occident*, scena finală fiind cu doi orfani care se scuipă reciproc, în sală au izbucnit nişte strigăte şi doi băieţi (nu ştiu cît de orfani) au sărit de pe scaune repezindu-se din senin la o aplică de pe pereţi, căreia i-au spart geamul, apoi au fugit. Pur şi simplu. Un spectator, probabil cu gîndul la compensările universale din lume, a strigat după ei: „Lua-v-ar pedofilul belgian să vă ia!". (**A. M.**)

Andrei. PLEŞU

Dilema eternei tranziţii

Încă de la început, am definit *Dilema* ca „săptămînal de tranziţie". Asta nu înseamnă că ne-am gîndit vreo clipă la efemeritatea ei. Fără prea multă analiză şi fără prea multe calcule de conjunctură, am simţit cu toţii că întemeiem o publicaţie durabilă. Ceea ce presupune cîteva convingeri corelative, pe care aniversarea celor 500 de numere le confirmă:

1. „Tranziţia" nu e numai o unitate de timp; este o *stare*. Cînd, prin fire sau prin reflexiune, ţii în cumpănă opţiunile categorice, se cheamă că adopţi, inevitabil, o stare de „tranziţie" sufletească şi mentală, o precaută suspensie, al cărei *alt* nume este înţelepciunea. Înţelepciunea adevărată nu cultivă definitivul, nu se precipită spre termene iluzorii. E un discurs despre condiţia umană înţeleasă ca fenomen de tranziţie. *Dilema* a avut mereu, cu naturaleţe, aspectul unui săptămînal preocupat – dincolo de împrejurări, accidente şi patimi – de condiţia umană, adică de hazul cosmic al omului trecător şi al urmelor pe care le lasă în lume trecerea sa. *Dilema* supravieţuieşte, deci, oricărei „tranziţii" istorice, întrucît are ca temă experienţa *interioară* a tranziţiei, contemplarea calmă a tuturor alternativelor.

2. „Tranziţia" – ca disciplină interioară – e mai stabilă, şi mai igienică, decît schimbările exterioare. Guvernele trec, partidele se succed periodic la guvernare, dar tranziţia rămîne. Ea este fundalul constant al tuturor victoriilor pe care politicienii şi le imaginează „pe termen lung". *Dilema* ştie că, realist vorbind, doar tranziţia e a intervalelor lungi. Politicul e mai curînd o *teorie* a intervalelor lungi şi o *practică* a soluţiilor scurte. Tranziţia ca stare interioară e un fel de a fi pregătit pentru orice şi de a aştepta, evaluativ, saltul. Tranziţia politică prelungită e un blocaj, o insuficienţă, un mod de a consolida neantul.

3. Amplasată între provocarea riscantă a realităţii şi soluţia gravă, ireversibilă, a pragmaticului, „tranziţia" este şi un chip al *umorului*. Înainte de gestul solemn, care tranşează, faci un sănătos exerciţiu de de-solemnizare. Îţi iei distanţă. Refuzi să te iei în serios, să derapezi oracular. Nici o idee „mare" nu e benefică înainte de a parcurge episodul „de tranziţie" al bunei dispoziţii, al autoironiei, al rîsului candid.

4. Chiar dacă „tranziţia" din subtitlul *Dilemei* s-ar referi numai la perioada istorică a tranziţiei, încă n-am avea a ne teme de orizonturi finale prea apropiate. România modernă e o ţară a tranziţiei perpetue, a provizoratului temeinic şi voios. De aceea, ca şi Caragiale, *Dilema* nu poate deveni inactuală. Ea moare şi reînvie din propria ei cenuşă, după legi fatale.

Dilema a murit pînă acum de trei ori. A murit mai întîi odată cu Ştefan Augustin Doinaş, membru fondator al consiliului ei editorial. A murit apoi cu Zigu Ornea, de asemenea membru fondator al consiliului, şi, pînă mai ieri, cronicar de elită al gazetei. A murit, a treia oară, odată cu Tita Chiper, care, într-un fel, era o adevărată efigie a *Dilemei*, verva, sensibilitatea şi melancolia ei.

Nu ne rămîne, de-acum înainte, decît să reînviem, cu morţii noştri cu tot, de încă 500 de ori, de încă 5 ori cîte 500. Tranziţia se desfăşoară amplu dinaintea noastră, generoasă, imprevizibilă, inepuizabilă.

▲

Valeriu NEGRU

O absenţă

Particip, cu amiciţie şi caldă confraternitate, la sărbătoarea *Dilemei*. Pentru un săptămînal cultural, al 500-lea număr este semn de viaţă lungă, adică dovadă certă a ştiinţei de a face o revistă cu pricepere, seriozitate, profunzime, talent şi inspiraţie. Ca vechi şi credincios cititor, ca nestatornic colaborator, împărtăşesc bucuria acestei împliniri şi urez *Dilemei* o bună, lungă şi fericită continuitate.

Mi-e greu, totuşi, să accept că în aceste momente din colectivul redacţiei lipseşte cineva: o făptură mărunţică, ochioasă, acut-inteligentă, plină de haz şi farmec, debordînd de fantezie şi umor, o fiinţă care ştia să mînuiască magistral spusul şi nespusul, încîntîndu-ne, alungîndu-ne din comoditatea obişnuinţelor intelectuale, obligîndu-ne să accelerăm nitel mişcarea neuronilor noştri obosiţi. O chema Tita Chiper. Avea o privire cu totul specială, pe care o rotea curios, dar binevoitor deasupra lumii şi avea apoi un fel unic, indescriptibil de a ne istorisi ceea ce văzuse. Mai mult decît atît, ştia să spună o sumedenie de lucruri tăcînd. Aduna vorbele altora, zise sau scrise, pe care ni le oferea drept izvoare ale unor înţelesuri noi, descoperite de ea şi împărtăşite cu dărnicie nouă, tuturor. Cititorii interviurilor ei, de pe ultima pagină, ca şi cei ai rubricii *Antinostalgia* au intrat repede şi cu bucurie în ademenitoarea, fermecătoarea complicitate propusă de ea. De aproape două luni, Tita a plecat. Cu o discreţie nobilă. Discreţie extremă care ascundea adînci şi îndelungate suferinţe. Va lipsi de la sărbătoarea *Dilemei*. Tocmai ea, care nu voia să-şi întristeze prietenii, tocmai ea care înţelegea ce se cuvine şi ce nu se cuvine, tocmai ea care ştia ce înseamnă cuvîntul dat. Tita ştia teribil de bine ce înseamnă toate cuvintele. Le cunoştea şi le iubea. O văd trecînd hotarul, urmată de cortegiul lor credincios.

▲

„Capacitatea de a-l pricepe pe Caragiale dă măsura puterii de înţelegere a intelectualului român."
CAMIL PETRESCU (1927)

„Miracolul... trebuie să-l meriţi."
GEORGE STEINER (într-o convorbire cu Bernard Pivot)

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Radu COSAŞU ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● ***DIFUZARE:*** Gabriela BURTEA ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.algoritma.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 şi la poziţia 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul X
nr. 501
18-24 octombrie 2002
20 pagini 7000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

GRATUIT

La omul sărac...

„...sărac ca în anul acesta, ca în anul trecut şi ca de cînd sînt, niciodată n-am fost!“

ION CREANGĂ – „AMINTIRI DIN COPILĂRIE“

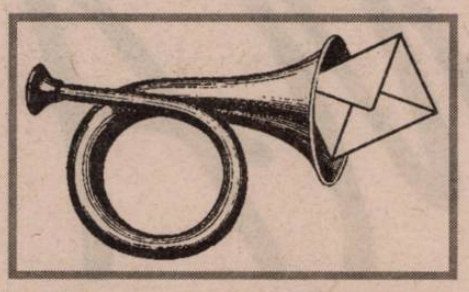

Nr. 500: *„Vă mai place ceva pe lumea asta?“*

Brahms

Salut les copains – scuze pentru tutuială, e la modă, de la americani, *doar* un titlu al unui şlagăr franţuzesc de prin anii '70, '80 – n-are importanţă.

Îmi place: plouă rece în oraşul de pe malul lacului, îmi place ploaia, căderea hai hui a apei. Îmi place apa dimineaţa pe faţă, îmi place să înot şi am convingerea c-am fost o raţă cîndva, într-o viaţă anterioară. Plouă şiroaie. Abbado dirijează orchestra vieneză şi Mozart la radio; pisica Rigoletto toarce pe birou. *Îmi place.*

Îmi place. Este o performanţă să ajungi la numărul *500,* cînd o pîine costă 1.300, cînd se zvoneşte precum că *analfabetismul* este un *fleo* naţional (dar şi francezii au probleme la capitol de cînd cu computerizarea, uită să pună accentele...). *Chapeau!*

Îmi plac aniversările altora, mai tu un vin, mai tu un bilanţ, pateuri cu ciuperci şi *mousse au chocolat*. Ce n-am înţeles este de ce „la mulţi ani', cînd preferabil ar fi o zi vultur decît o sută cioară. Chestie de gust, se-nţelege.

Dar să vedem, *zapînd,* ce-mi mai place pe lumea asta: „Cum vă place“ aţi văzut şi dumneavoastră cu siguranţă. *Îmi place.*

Îmi plac zilele de septembrie, lumina transparentă, culorile, ploile prilej de cădere în melancolie, Vladimir Socolov interpretînd sonata 960 de Schubert.

Îmi place Peter Brook şi noua punere în scenă, *Tragedia lui Hamlet*. Eleganţa simplicităţii, ironia subtilă, nu urlă nimeni. Regizorul ne scuteşte de scene erotice. Ştia el Hamlet cine comisese crima. A ales nebunia ca soluţie din moment ce, creştin fiind, era musai să supravieţuiască incestului.

Îmi place gogomănia domnului ministru cu turismul: am rîs cu lacrimi citind un interviu în *22*. N-am văzut palmierii la 2 Mai, dar nici 2 Mai-ul nu mai este ce era. Totuşi aştept să văd cînd o face plopu' pere şi plamieru' micşunele, că devenim cu vîrsta răbdători şi oricum totul este posibil... pe lumea asta. Îmi place.

Îmi place şi *nu-mi place,* hazul de necaz, băşcălia are limitele ei. La turism este cu antecedente: un fost ministru, tot cu turismul, ajuns nu se ştie cum la Berna la ambasadă, îmi mărturisea precum că el dacă cade guvernul se-apucă de afaceri – nu-mi place reciclarea.

Îmi place invazia românilor – aşa zic ziarele franceze, elveţiene şi telejurnalul de 19,30 ieri seară. Cică Elveţia nu le poate da azil politic romilor debarcaţi cu Mercedesuri: ieri vreo 47, acum o săptămână, 43. *Îmi place:* s-au pus elveţienii pe vaccinări, dar să vedem cum îi şcolarizează, integrează, tolerează. Franţa are experienţă c-a avut colonii... Nu-mi place.

Îmi place pentru o dată că România este în fine săracă: nu tu cacao, nu tu petrol, nu tu niscaiva mine de diamant. N-avem terorişti, nu tu atentate. Numai moldovencele noastre au spart piaţa fetelor din Occident şi-a protestat sindicatul prostituatelor. Cică băştinaşele plătesc la zi impozitul. *Îmi place.*

Îmi place: un prieten helvetic mi-a trimis o poză făcută la Cluj (Napoca). O bătrînă dormind pe o bancă tricoloră. Ieri mă duc în oraş să-mi cumpăr o bluză şi constat cu stupoare o invazie de drapele americane pe pulovere, pe fuste, pe genţi, pantaloni, şepci. Naţionalism în doi timpi, pe bancă şi pe chiloţi, cu dungi şi cu stele. Mă amuză, *nu-mi prea place...*

Îmi place ipocrizia occidentală, asta ca să citez un doctorand de la Geneva. Cînd mă urc în tramvai nu mă împinge nimeni, domnii urcă ultimii. Cînd dă frigul scaunele sînt încălzite, mai, mai să faci un ou. Nu cîntă nimeni, nu-mi cere nimeni nimic, oamenii nu zîmbesc tot timpul, dar sînt pur şi simplu bine crescuţi. Am loc pe scaun, fără bătaie, scot o hîrtie şi scriu lui Radu. Zîmbesc ipocrit unui domn care are o cravată frumoasă. *Îmi place.*

Apreciez, îmi place să-mi pot regla ceasul meu antic de-un pol, după mersul autobuzelor. Mă uit pe tabelul din staţie care-mi indică pe zile orele exacte ale tramvaiului, fac în gînd un pariu: „Poate azi întîrzie, că doar n-or fi nici ei perfecţi, de luni pînă duminică“.

Pierd pariul, nu-mi place. „Ai dracului, cum or face?“

(...) *Îmi plac* bisericile pline, parastasele, preşedintele evlavios, îmi închipui că oamenii nu se pot ruga murdari şi nici cu gunoiul în mijlocul casei. Pînă şi fraţii musulmani se spală înainte de a se pune pe covoraş cu faţa la Mecca.

Îmi place Maria cu pistruii ei de milioane, fică-mea:

– Mamă, de ce la români se pupă morţii?

Îmi plac băieţii de la Otopeni, şmecheria la români, directorul e la masă, nimeni nu ştie nimic, nimeni n-are nume, Kentul într-o mînă, stresaţi încoţopeniţi, numărînd cu faţa la perete un teanc de dolari răpciugoşi nevoie mare.

În fine îmi place: vocea Cesariei Evora, sacrificiul Toscăi, poeziile lui Doinaş şi ale Blandianei. Îmi place *Contabilitatea* lui Ionescu şi *Boala*. Îmi place Brahms, îmi plac tablourile lui Egon Schiele. Îmi place jazz-ul şi cum scrie Mircea Mihăieş. Îmi place ideea că o femeie a muşcat din mărul cunoaşterii, fără această femeie ce plictiseala dracului!? Tangoul.

Îmi place *Cum vă place...* şi *Le rapport Gabriel* a lui Jean d'Ormesson.

Gabriela BAICU-CERKEZ
Zürich

Unii profesori

Trăind de doar 17 ani în România pot spune că sînt o mulţime de lucruri care nu-mi plac, dar poate foarte multe dintre ele nu-mi plac pentru că sînt la vîrsta la care nu trebuie să-mi placă.

Şi totuşi, cum poate să-mi placă să-mi văd părinţii muncind din greu amăgindu-se cu speranţa, sperînd că eu şi fratele meu vom ajunge să trăim mai bine? Cum poate să-mi placă obligaţia morală de a învăţa un obiect care îmi displace doar pentru a putea spera să pot prinde o bursă şi să plec pentru ca apoi să nu mă mai uit înapoi decît la familia mea? Cum poate să-mi placă să-mi văd colegii ascultînd manele şi fiind interesaţi doar cum pot lua note de trecere? „E normal să fie aşa“ mi se va răspunde. „La vîrsta asta e normal să ai astfel de preocupări.“ Şi e foarte normal ca cei ce gîndesc ca mine să fie respinşi şi de cei de vîrsta lui spunîndu-i că e de pe altă lume şi de către cei mai maturi care deşi îmi acordă atenţie nu îşi pot reprima pornirile în maniera: „Copile, du-te şi caută-ţi o prietenă cu care să te plimbi prin parc“.

Dar există lucruri care îmi plac: îmi place să mă plimb noaptea prin Iaşul începutului de vară cînd teii abia au înflorit, îmi place să mă plimb pe străduţele pustii ale Cetăţii Sighişoarei, printre case ce parcă mai adăpostesc puţin din misterul medieval, îmi place să mă arunc noaptea în valurile mării şi să simt cum sînt învăluit de apele întunecoase ale mării şi cum luna mă îmbie să purced pe o cale parcă doar pentru mine luminată. Îmi place să simt aerul montan al pădurii din Meridionali sau Orientali, să stau în bătaia vîntului pe vîrful unui Ceahlău sau Giumalău, să privesc păsările de pe un Postăvarul sau Omu. Dar toate astea nu ţin de oameni.

Oare la români îmi mai place ceva?

Da. Îmi plac unii profesori care au prea mult har şi cărora le pasă mai mult de propria menire decît de propria familie. Profesori care chiar în timpul vacanţelor petrec 7-8 ore alături de un grup de elevi care sînt interesaţi să înţeleagă lumea, dar mai ales ce se întîmplă cu ţara aceasta (poate doar pentru ca să se convingă că nu mai sînt şanse de redresare). Aceşti profesori care fac totul să apară decent în faţa noastră, mergînd pe stradă flămînzi şi gîndindu-se, probabil, ce vor pune copiilor pe masă la cină. Poate n-ar trebui să-mi placă aceşti profesori. Chiar n-ar trebui!!! Ar trebui să-i evit pentru că mentalitatea pe care o impregnează aerului dimprejurul lor este bolnăvicioasă. Este nocivă pentru cineva care trăieşte în contextul social al României de astăzi. Chiar ar trebui interzişi prin lege, căci aceştia corup tineretul ţării!!!

Mai sînt lucruri care îmi plac: de exemplu îmi plac ţăranii în vîrstă pe care îi întîlneşti atunci cînd mergi cu personalul la ţară la bunici, căci acceleratul e prea scump şi nu opreşte în toate staţiile, deşi merge la fel de repede. Aceştia să fie adevăraţii români despre care se spun tot felul de lucruri frumoase? Că ar fi deschişi, primitori etc. Sau sînt doar oamenii care, din cauză că fiii şi fiicele lor au plecat la oraş fără să se uite înapoi, îşi deschid sufletul celor pe care îi văd interesaţi să asculte poveşti plictisitoare de pe vremea copilăriei lor. Mai îmi plac şi unii români cărora deşi ai îndrăznit să le faci bine cînd au avut nevoie de ajutorul tău au uitat să te pedepsească pentru acest lucru, şi chiar dimpotrivă, îţi acordă respectul şi recunoştinţa cuvenite, chiar dacă poziţia ta socială şi materială este mult sub nivelul pe care ei l-au atins în prezent. (Or fi şi aceştia altă categorie de naivi?)

Mă gîndesc că poate aceste lucruri pe care încă le mai apreciez nu sînt decît iluzia unui copil încă nematurizat şi naiv. Un puşti care deşi priveşte lumea cu alţi ochi şi decît cei de vîrsta lui şi decît cei ce sînt deja „maturi“, încearcă să se integreze în lumea lor.

Şi în final, ajungi să ai un chef nebun să-ţi ratezi viaţa doar pentru a şti că ţi-ai facut-o cu mîna ta şi n-ai aşteptat, în turma curentului mioritic, să devii un ratat din cauza împrejurărilor şi a celor care ar trebui să ajute ţara să uite mirosul de putregai al cadavrului comunismului.

Dar ce ştiu eu despre comunism? Ştiu eu ceva despre lume, despre viaţă?

P.P. ACTERIAN

Umbra unei coapse

– Evident: luni, cînd poştăriţa îmi aduce mult aşteptata *Dilema*.

– Un foc aprins în şemineu, luminile stinse, muzică suavă şi două cupe cu şampanie...

– Mama

– Prietenii

– Limba română şi literatură de calitate.

– Să fac dragoste pe catifea violetă în timp ce afară se aşterne o ploaie apocaliptică.

– Orgia de culori la Van Gogh.

– Brînză de vaci trasă în ciocolată.

– Sărutări fierbinţi pe plaje pustii în preajma amurgurilor.

– N. Manolescu, M. Eliade, E. Cioran, Vivaldi, Chopin, A. Delon, J. Iglesias, Kenny Rogers, Gabriel Dorobanţu, J. Fowles, M. Eminescu, Ronsard...

– Parcurile toamna.

– Focurile de tabără ale indienilor.

– Cireşele de mai şi trandafirii albi.

– Evreii get-beget.

– Caii şi cîinii lup.

– Împlinirile personale.

– A da la iveală umbra unei coapse în timp ce te privesc nişte ochi plini de poveşti şi depărtări.

– Limpezimea rece a nopţii şi un cîmp infinit acoperit de ninsoare.

– Chefurile şi muzica sîrbească unde se dansează, se cîntă cu patimă şi obligatoriu se sparg pahare, sticle...

– Să ascult *Nocturnele* lui Chopin cufundată într-o tăcere, moleşeală voluptuosă.

– Scrumul ţigării într-o cupă de cristal.

– Odăi aranjate cu mult gust la mansardă, iar prin apropiere să se audă sunetul plîngăreţ al unui acordeon.

– Biblioteca masivă, sculptată, cu uşi-vitrină.

– Stampe japoneze pe pereţi şi mobilă veche de stil.

– Bărbaţi care mă impresionează prin măreţia intelectului lor.

– Geana albă a răsăritului şi senzaţia unei destinderi lăuntrice.

– Pagini îngălbenite ale jurnalelor intime, ale scrisorilor vechi.

– Alei liniştite înecate în mierea toamnei, stăpînită de o stranie încîntare.

– Crucifixuri de aur cu pietre de smarald.

– Toată viaţa am dorit un om pe care să-l admir, cineva mare, serios, strălucit căci majoritatea bărbaţilor sînt atît de mici.

Dilemei îi doresc cît mai multe pagini în viitor *(n. red.:* aoleu!), mai multă flexibilitate faţă de colaboratori. La mulţi ani!

Diana GLÜCK
Com. Giera nr. 1, jud, Timiş

O privire suavă

Nu-ţi poate plăcea lumea în care trăieşti fără să fii suspect din punct de vedere moral. La prima vedere e un paradox. Dar cui îi pasă? Într-o lume amorală, unii oameni se simt obligaţi să fie morali – înclinaţie nativă pe alocuri, dar rezultatul unor constrîngeri, prin cele mai multe locuri. Dacă afirm cu tărie că îmi place lumea asta, atunci, instantaneu, o voce interioară mă pune la zid. Motivul condamnării? – genocid, crime împotriva umanităţii, distrugerea stratului de ozon... Nu mă pot abţine să-i arunc o privire suavă, izvorîtă din cea mai perfidă ipocrizie pe care, în acel moment, simt nevoia să o scot la iveală.

Raluca SPĂTARU
Brăila

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Dare de seamă

Marţi, 15 octombrie, la Fundaţia Culturală Română, am sărbătorit apariţia a 500 de *Dileme*. Au fost prezenţi prietenii şi colaboratorii noştri. N-au fost prezenţi, dar au fost evocaţi cu căldură, cititorii dilematici, care au format de-acum o adevărată comunitate. S-au spus lucruri frumoase şi s-a ajuns la concluzia că primele 500 de numere au fost doar „de încălzire“. Vom reveni.

Mulţumim sponsorilor care au făcut posibilă această sărbătoare: **Humanitas Educaţional, Seagram's România.**

Mulţumiri speciale lui Sorin Vulpe de la ***Academia Caţavencu***.

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Ştiinţă şi conştiinţă religioasă**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Mic dicţionar al tranziţiei: *economie de piaţă*

Dacă „privatizarea“ se materializează în „privatizaţi“, devenind astfel un fenomen cu mare vizibilitate socială, iar „democraţia“ se structurează puternic în jurul tensiunii libertate-ordine, **„economia de piaţă“** rămîne în mod evident o problemă cu un mare grad de abstracţiune şi astfel în mare măsură neinteligibilă pentru populaţia rurală. Dovadă şi faptul că în acest caz procentul de ***non-răspunsuri*** urcă la 25% (faţă de 13% în cazul „privatizării“). La aceasta se adaugă faptul că din ansamblul răspunsurilor obţinute, aproape o treime identifică de fapt „economia de piaţă“ cu ***„piaţa“*** şi/sau (a face) ***„economie“*** *(mergi la piaţă şi faci economii, că n-ai de unde; economie la toate, nu numai la piaţă; piaţă nu mai e decît la Focşani* etc.). În sfîrşit, termenul de economie de piaţă pare să evoce în cea mai mare măsură frustrările generale şi difuze ale populaţiei, procentul de ***răspunsuri reactive*** ajungînd în acest caz la 21% (faţă de 6% în cazul privatizării, de pildă). Majoritatea reacţiilor sunt legate de scumpiri şi scăderea nivelului de trai *(scumpire, preţul creşte de la o zi la alta; scade nivelul de trai; ceea ce fură cei mari, de sus, parlamentarii* etc.). La acestea trebuie adăugate şi 7% dintre răspunsuri care exprimă o ***atitudine negativă***, adesea greu de diferenţiat de răspunsurile reactive.

15% dintre subiecţii care au răspuns încearcă totuşi să ofere o descriere a economiei de piaţă, fie prin ***„definiţii“*** *ad hoc* (6%), fie prin ***„sinonime“*** (9%), echivalări cu un aspect sau altul atribuit economiei de piaţă *(cerere şi ofertă, concurenţă, schimb şi cooperare internaţională*, dar şi *inflaţie* etc.). Atît cantitativ cît şi calitativ aceste descrieri sînt însă comparativ mai slabe decît în cazul privatizării, unde „sinonimele“ reprezentau 17%, iar 15% dintre subiecţi ofereau definiţii relativ corecte centrate pe proprietatea privată şi „autoconducere“.

La toate acestea trebuie adăugată o categorie aparte, reprezentînd 9% dintre răspunsuri, pentru care economia de piaţă de fapt ***nu există la noi*** sau este prost aplicată, comparaţia fiind cu ţări occidentale despre care, se pare, subiecţii respectivi au cunoştinţe personale directe sau indirecte. Probabil nu este întîmplător faptul că toţi subiecţii din această categorie au sub 30 de ani. Există de asemenea un procent de 6% pentru care termenul de economie de piaţă evocă o ***atitudine pozitivă***, adesea însă cu iz de ideal, de imagine dintr-o altă lume: „e un cuvînt foarte bun, de tip occidental, dar pentru cei care muncesc“.

Atunci cînd nu este confundată cu piaţa de zarzavaturi sau cu economiile de la ciorap, economia de piaţă pare a fi deci în mediul rural o noţiune săracă semantic: nu prea corespunde cu nimic palpabil, cu referent în viaţa cotidiană! Nu este astfel de mirare că un sfert dintre cei întrebaţi dau din umeri că nu ştiu, iar dintre cei care răspund totuşi, aproape o treime te trimit la plimbare cu economia ta de piaţă cu tot, de care tot aud la televizor dar nu ştiu unde să o caute prin jur. Poate doar la piaţă, dar şi aia s-a scumpit! ▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Trăiască România paralelă

La jumătate de mandat PSD e departe de favorurile presei, departe de vremurile bune de după alegeri. A revenit mentalitatea de cetate asediată, de grup închis, ca în perioada de dinainte de 1996. Ultimul Consiliu Naţional a arătat foarte clar că între ceea ce discută liderii partidului de guvernămînt şi aşteptările publicului există o distanţă considerabilă. După o săptămînă dificilă, dominată de complexităţile raportului Comisiei Europene şi de scandalul legat de numele lui Nicolae Văcăroiu, publicul aştepta lămuriri şi răspunsuri, iar Consiliul a fost dominat de triumfalism şi discuţii doctrinare. Presa a sancţionat dur acest paralelism, semn că agenda ei este destul de coerentă. Diferenţa între ce au discutat primii 1.000 de oameni ai PSD şi ce a apărut în ziare nu arată că avem o presă pervertită şi manipulatoare ci că mesajele partidului sînt inadecvate la agenda publicului, aşa cum a fost ea formată de media. Dacă oglinda te arată mai gras decît vrei să arăţi, trebuie să urmezi o cură de slăbire.

Ce s-a întîmplat concret la acest Consiliu? A fost prezentat programul politic intitulat „Spre normalitate – o viziune social-democrată modernă privind viitorul României“. Documentul este voluminos, teoretic, oarecum optimist, oarecum lemnos. Un amalgam de program politic şi elemente doctrinare, cele peste 70 de pagini cu corp mic doresc să direcţioneze social-democraţia PSD spre modernitate, spre „a treia cale“ fostă la modă în Occident. Fără a coborî decît pe alocuri şi firav în contingent, documentul exprimă cîteva idei nu foarte noi, dar nici foarte învechite. Se proclamă nevoia unui înveliş doctrinar pentru luptele politice, se dezavuează opinia că partidele moderne ar fi doar vehicule pentru lideri: „Iniţiem astăzi un proces de reflecţie doctrinară, un demers care trebuie să conducă, în final, la o construcţie ideologică coerentă şi structurată pe care Partidul Social Democrat să o utilizeze ca pe un instrument eficient în acţiunea sa politică...“. Dacă elementele de doctrină nu aduc mai nimic nou, nici măcar pentru România, elementul inedit este dat de ultima parte, care se referă la „ieşirea din labirintul tranziţiei; începutul normalităţii“ şi la provocările post-tranziţiei.

În discursul său (4.700 de cuvinte) Adrian Năstase a expus ideile principale din document. A lăsat un moment impresia că s-ar putea coborî la nivelul concretului din ziare, dar n-a durat: „Unii se aşteaptă ca această reuniune a Consiliului Naţional să se transforme într-o acţiune punitivă, aşteaptă «capete tăiate» şi nu idei. Poate că aşteptarea lor este în anumite limite întemeiată. Poate că avem colegi care au încălcat legea, au greşit în raport cu comunităţile pe care le reprezintă sau au pierdut echilibrul moral al unui adevărat social democrat. Şi aceasta este o temă, şi nu trebuie să o evităm.“

Dar a revenit imediat în sferele înalte ale doctrinei, unde a rămas pînă la final, militînd pentru „politica de amplificare a participării şi împărţire mai egală (!!) a şanselor şi a accesului la bogăţie... Nu sîntem pentru egalitarism, ci pentru o egalitate de şanse.“

A urmat ceremonia în care vîrfurile partidului spun banalităţi. Nicolae Văcăroiu a vorbit doct despre deficienţa de comunicare fără a pomeni nimic despre scandalul public în centrul căruia se află. A urmat un şir destul de lung de oameni puternici, care vor să şi arate că sînt puternici. Liderii social-democraţi nu se referă la noile concepte lansate anterior de Adrian Năstase, dezbaterile doctrinare lipsesc cu desăvîrşire. Scopul discursurilor: vorbitorul arată supuşilor că este în frunte. Viorel Hrebenciuc demonstrează că rămîne o piesă grea, Dan Ioan Popescu că rămîne în cărţi în ciuda opiniei lui Adrian Năstase, Sorin Oprescu că va rămîne un non-conformist, în ciuda tuturor. S-a remarcat Adrian Păunescu luînd apărarea lui Nicolae Văcăroiu, deşi acesta nu dăduse semne că ar avea vreo problemă. Poetul a încheiat oarecum în ton: „Trăiască România socială, trăiască România democrată.“

Apoi au fost excluşi cîţiva „disidenţi“ din partid care se certaseră anterior cu filialele lor şi au fost promovaţi cei aflaţi pe val, de la Victor Ponta la Remus Truică, şeful de cabinet al premierului. Pe scurt, PSD a dorit să transmită publicului că se simte bine, că problemele tranziţiei se vor termina curînd, odată cu aceasta, că partidul are nişte principii lungi de vreo 70 de pagini şi suficient de stufoase pentru ca publicul să nu le înţeleagă, dar oricum ele există şi partidul poate fi crezut pe cuvînt.

Ce a reţinut presa din eveniment? La conferinţa de presă, Adrian Năstase a repetat ce spusese mai devreme şi a încercat să atragă atenţia spre dezbaterea de idei: „Elementul cel mai important al acestei reuniuni a Consiliului Naţional l-a reprezentat lansarea unei dezbateri la nivel naţional în legătură cu ideologia social democrată, în legătură cu nevoia de adaptare a acestei ideologii la evoluţiile din societatea românească“. Prima întrebare este legată de subiect. Lui Tony Blair i s-a reproşat devierea spre dreapta, va păţi PSD la fel? Premierul răspunde degajat, e pe terenul său. A doua întrebare. De ce a fost exclus Mihai Bar? Se va începe o anchetă internă în legătură cu Nicolae Văcăroiu? Iritarea este vizibilă chiar în transcrierea conferinţei. Altă întrebare despre baronii locali, o alta care revine la Văcăroiu. Schimburi de replici arogant batjocoritoare cu ziaristele de la *BBC* şi *România liberă*, răspunsuri vagi şi promisiuni: domnul Văcăroiu ne-a convins de buna sa credinţă, Marian Oprişan este încă analizat. Discuţia doctrinară începută atît de frumos a fost uitată. Se apropie ora ştirilor, conferinţa se încheie brusc. Premierul apare la televiziuni. Poate aici? E loc la ştiri pentru expozeuri de fineţe? La Antena 1 se discută doar despre posibilitatea unei remanieri. Poate la TVR? Întrebare despre strategia pregătirii viitoarelor alegeri. Următoarea, „ridicată la fileu“, e monumentală „Ce puteţi să ne spuneţi în legătură cu finalizarea tranziţiei?“. Televiziunile nu au timp, chiar dacă ar vrea, chiar dacă sînt publice.

Dar ce spune presa scrisă? Primele trei cotidiene ca număr de cititori au avut titluri ucigătoare. *Adevărul* a oferit o execuţie mediatică ce aminteşte de vremurile grele cînd Nicolae Văcăroiu era premier şi om cinstit. Titlu mare pe prima pagină: „PSD a convocat un Consiliu Naţional al «solidarităţii imorale»“. Adrian Ursu semnează un editorial în acelaşi stil, concluzia fiind: (PSD) „s-a legănat pe aceleaşi ape tulburi, infestate de corupţie, abuzuri şi fărădelegi, pe care navighează de ani buni“. Despre mesajul programatic nimic în editorial, ceva dezamăgitor în începutul ştirii: „tema centrală s-ar fi dorit a fi noua viziune social-democrată a partidului“. *Evenimentul zilei*: „PSD, strîns unit în jurul baronilor“. Nimic despre noul program, este remarcat şi descris exerciţiul de dominaţie simbolică executat de Adrian Năstase cu acest prilej. *Libertatea* nu a reţinut decît că se pregăteşte o remaniere. Plutonul presei scrise a avut reacţii asemănătoare. *Jurnalul Naţional*, în noul format destul de reuşit, a reţinut problemele interne: „PSD în fierbere“. *Cotidianul* revine la problema corupţiei: „PSD Năstase nu suportă nici să audă de cuvîntul corupţie – Operaţiunea «Gunoiul sub preş»“. *România liberă* e fericită că a avut dreptate: „După cum anticipam, a fost o reuniune a tăcuţilor – un Consiliu Naţional convocat 100% pentru imagine“. Doar firavul şi obedientul *Independent* enumeră principiile noii social-democraţii, sub măreţul titlu: „Premierul Adrian Năstase, la Consiliul Naţional al PSD: «Deţinem responsabilitatea viitorului României, pentru că îi cunoaştem trecutul şi îi guvernăm prezentul»“. Despre eficienţa *Independentului,* ca intermediar de imagine, este inutil să vorbim.

Cozmin Guşă se plîngea ulterior că presa nu a băgat în seamă hotărîrea oficială adoptată de Consiliu. Se spune acolo că în luna noiembrie comisiile interne ale partidului vor hotărî diverse sancţiuni. Este ilogic că PSD a pierdut această ocazie mediatică de a arăta „capete tăiate“ pentru cei care le aşteaptă pe drept cuvînt. În plus, cînd eşti la guvernare, promisiunile chiar nu mai au logică. Dacă cei cinstiţi discută cu cei corupţi idei doctrinare, în final capetele tuturor sînt în pericol. ▲

centrul cultural francez din iasi
biblioteca centrală universitară din iasi
muzeul literaturii române din iasi
revista "dilema"

18, 19, 20 octombrie 2002

Lire en fête

vineri 18 octombrie, orele 17, sala Hasdeu, biblioteca centrala universitara

mondes parallèles et passages secrets
lumi paralele si pasaje secrete

invitati :
Mircea Cărtărescu, scriitor
Nicolae Manolescu, director al revistei "România literară"
Mircea Vasilescu, redactor sef al revistei "Dilema"

Moderator : Alexandru Călinescu

sîmbătă 19 octombrie, orele 12, sala pod pogor-fiul,muzeul literaturii române

Amiaza cărtilor
Intîlnire cu scriitorul Mircea Cărtărescu

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Despre prietenie

Mai versat în literatura dacică decît în cea latină, fiul Scorniceștilor și-a întemeiat regimul pe principiul că cine se sprijină pe rubedenii nu are nevoie de prieteni. Prăbușirea dictaturii nu a inaugurat însă o epocă de înflorire a prieteniilor. Smulgîndu-se de sub tirania supracentralizării, societatea s-a precipitat cu nesaț asupra libertății de a se fărîmița, diversitatea degenerînd de regulă în adversitate. Vrajbei dintre clanuri etnice, politice și de complicități economice i se adaogă metamorfozarea fiecărui individ în acuzator al tuturor celorlalți. Rezultatul: un climat care deteriorează însăși convivialitatea, ca mecanism indispensabil al coeziunii sociale.

Nu toți membrii societății cedează cu aceeași ușurință constrîngerilor acestui climat. Din întîmplare, printre păstrătorii unei anume propensiuni reziduale spre amiciție se află și actualul șef al statului. Amintitele reminiscențe nu rezistă ușor la asprimea circumstanțelor. O dovadă: recenta dezbatere a CNA asupra abuzurilor sistematice practicate de către postul de televiziune OTV. Numiți de diferite instituții, 9 dintre cei 10 membri ai Consiliului au fost de acord să se ridice licența de funcționare a studioului incriminat. Împotriva acestei măsuri a fost pronunțat un singur vot, dar acesta venea din partea reprezentantului Președinției.

Instalat de bunișori ani în rarefiata comunitate a longevivilor, autorul acestui extravagant gest se făcuse cunoscut încă din juneță mai cu seamă ca gazetar sportiv. Desfășurată în ambianța dictaturii staliniste, cariera lui nu putea avea aspectul unei promenade liniștite. Astfel soarta l-a propulsat o vreme printre redactorii unui hebdomadar care folosea atît cuvîntul tipărit, cît și versul cîntat pentru a-l preamări pe dictator. S-a numărat, de asemeni, printre primii reporteri ai tinerei Televiziuni Române, conformîndu-se fără entuziasm dispozițiilor primite. Trecut apoi pe linie moartă, își va face după 1989 o reapariție senzațională: alături de actualul ministru al Culturii, el a condus televiziunea în perioada ei cea mai neagră din anii care au urmat revoluției. Recăzut în anonimat, el reapare dezvăluindu-și trecutul de disident epistolar. Lansarea culegerii care colecționează răvașele protestatare, evident nesemnate, este onorată de prezența Președintelui, care își mărturisește public vechea prietenie pentru eroul acestor isprăvi. De aci numai un pas pînă la CNA și un altul pînă la turbulentul discurs, în care se strecoară și o aluzie prea puțin elogioasă față de NATO. Aici intervine „din off" vocea vechiului amic care precizează că disidentul-epistolar nu reprezintă în CNA nici o persoană, ci doar o instituție.. Iar amiciția pentru instituția NATO este infinit mai vulcanică decît cea pentru un vechi prieten, fie el și deschizătorul unui nou capitol în istoria disidenței.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Presa și raportul de țară

Printre atîtea comentarii și interpretări ale raportului de țară publicat de Comisia Europeană, printre atîtea chestiuni esențiale, precum lupta împotriva corupției ori realizarea unei economii de piață funcționale, paragrafele referitoare la libertatea de expresie au trecut mai degrabă neobservate. Forul de la Bruxelles consideră că România trebuie să ia măsuri suplimentare pentru a întări și garanta libertatea de expresie, iar pe 10 octombrie, șeful Delegației Comisiei Europene în țara noastră, dl Jonathan Scheele, a punctat principalele restanțe: sancționarea penală a insultei și a calomniei aduse prin presă, prevedere considerată de dl Scheele „în dezavantajul jurnalistului" și „incompatibilă cu Convenția Europeană a Drepturilor Omului"; intervenția Puterii în schimbarea înainte de termen a Consiliului de Administrație al radioului public, legea fiind astfel încălcată; proiectul de lege a dreptului la replică, nepromulgat de președinte, dar care „este un semnal privind sensibilitatea exagerată față de tot ceea ce se scrie în presă", a afirmat dl Scheele. Raportul Comisiei Europene menționează și cazul PRO TV, care din cauza datoriilor către stat depinde de bunăvoința autorităților.

Sper să nu fiu bănuit de subiectivism, dar cred că problema libertății de expresie este cel puțin la fel de importantă ca și economia de piață funcțională. Distanța noastră față de Europa poate fi apreciată mai bine și mai vizibil în funcție de acest parametru decît după performanța agriculturii sau a sistemului bancar, pentru că respectarea libertății de expresie face parte din chiar fibra democrației, iar atitudinea față de ea spune ceva despre reflexele democratice ale unui individ sau ale unei societăți în ansamblu. Or, la noi mi se pare că predomină două tipuri de reflexe: pe de o parte, tendința de a reduce libertatea de expresie la „fiecare scrie/spune ce vrea și cum vrea", iar pe de altă parte, tentativele clasei politice de a reglementa acest domeniu în sensul limitării sau restricției. De la multele încercări (din fericire neizbutite) de a adopta o lege a presei, trecînd prin ridicola lege a dreptului la replică și pînă la recenta lege pentru protejarea limbii române (în care se prevăd amenzi pentru exprimarea incorectă), parlamentarul român are porniri de „întemeietor" dublate de mentalități de jandarm: mîndru că poate contribui la fundamentarea democrației, e oricînd dispus să-i scoată la raport pe cei care nu se supun regulamentelor. În numele sancționării abuzurilor, mulți politicieni ar vrea de fapt să *controleze*, să *impună*, să *dea o lecție* și, pînă la urmă, să-i mai potolească un pic pe jurnaliști. Or, reflexul democratic sănătos este acela de *a încuraja*, iar nu de a limita libertatea de expresie: numai din exprimarea tuturor adevărurilor și opiniilor se poate naște mai binele societății. În rest, nu e nevoie decît de puțină răbdare: cei care abuzează de libertatea de expresie sfîrșesc, mai devreme sau mai tîrziu, prin a fi repudiați de societate, pe măsură ce reflexele democratice devin mai puternice.

Există însă impresia că „presa" înseamnă o mînă de jurnaliști care, în viziunea multor politicieni, sînt niște ființe suspecte: acum doar extremiștii mai spun că jurnaliștii sînt „plătiți din afară"; „democrații" au impresia că jurnaliștii fac jocuri și interese ori că scriu ce le trece prin cap cu singurul impuls de a demola prestigiul țărișoarei și de a-i lăsa pe demnitari cu onoarea nereperată. În pornirile lor contra jurnaliștilor, politicienii nu văd că *agenda presei* coincide adeseori cu *agenda publicului*: jurnaliștii nu combat de capul lor, de florile mărului ori din interese ascunse, ei nu exprimă critici sau îndoieli în funcție de ce au visat noaptea, ci transmit mesaje, întrebări ori opinii care sînt în primul rînd ale publicului. Presa română mai are de făcut destui pași pe drumul profesionalizării depline, dar un lucru l-a înțeles bine: acela că trebuie să comunice cu publicul, să se facă ecoul problemelor și așteptărilor lui. Consecința se poate vedea în coeficientul mare de încredere de care se bucură presa, mult mai mare decît al Parlamentului sau al Guvernului. Așadar, politicienii ar trebui să înțeleagă că, atunci cînd se răfuiesc, global, cu presa, nu fac decît să ofenseze un segment important al opiniei publice; cînd încearcă să limiteze sau să controleze libertatea de expresie și libertatea de informare, dovedesc o atitudine nedemocratică față de *cetățeni*, cărora ar vrea să le livreze doar acele informații ori comentarii care convin puterii. La urma urmei, capacitatea de a accepta libertatea de expresie este un fapt esențial de cultură democratică: la acest capitol, mulți dintre cetățenii care citesc ziare și privesc la televizor îi depășesc net pe unii politicieni care ne vorbesc pompos despre „integrarea în structurile euro-atlantice".

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Agonie prelungită

Dacă ar fi fost semnat de Jean-François Revel ori de Alain Besançon, poate că m-aș fi mulțumit să-l citesc și să păstrez pentru mine satisfacția încercată la lectură; dar cum articolul e semnat de Jacques Julliard, jurnalist și politolog pe care nimeni nu l-ar putea considera a fi „de dreapta", și cum textul respectiv – intitulat „Recviem pentru o iluzie" – apare în *Le Nouvel Observateur* (din 19-12 septembre a.c.), săptămînal care, de decenii, exprimă ideile stîngii, nu pot rezista tentației de a-l semnala aici și de a reproduce cîteva pasaje ce mi se par de o claritate și de o luciditate admirabile. Așadar, iată ce scrie Jacques Julliard:

„Trei virgulă treizeci și șapte la sută din voturi pentru Robert Hue la alegerile prezidențiale din primăvară și 4,91% pentru Partidul Comunist la legislative: e puțin, a fost opinia generală. Personal, cred că e încă prea mult pentru un partid ce are un trecut inavuabil, o viziune depășită despre lume, un program nul și conducători mediocri. Viitorul unui astfel de partid n-ar merita mai multe comentarii decît viitorul partidelor lui Jean Saint-Josse și Bruno Mégret (respectiv Partidul Vînătorilor și partidul disident al extremei drepte, n.m., Al.C.) dacă n-ar avea acest trecut formidabil: comunismul a fost odinioară obiect de teroare pentru burghezie, de fascinație pentru intelectuali, de speranță pentru săraci. Era prezent, amenințător, de neocolit. Era forma modernă a Judecății de Apoi sau, în termeni mai prozaici, cutia neagră în care erau desenate, în secret, destinele noastre (...). Sub egida lui Stalin, Partidul Comunist Francez atingea 28,6% din voturi la alegerile din 10 noiembrie 1946; în umbra lui Jospin, a coborît sub 5%. (...) Puterea Partidului Comunist, în Franța și în alte țări, era legată de capacitatea clasei muncitoare de a apărea drept candidată la conducerea societății în locul burgheziei. De aceea i-a făcut pe mulți să viseze, mai puțin pe muncitori cît pe intelectualii anti-burghezi. Dar această utopie nu era decît veșmîntul fantasmatic al terorii și, în ce mă privește, nu voi ajunge niciodată să înțeleg de ce crimele comise în numele Binelui ar fi mai puțin condamnabile decît acelea care se fac în numele Răului".

În continuarea analizei sale, Julliard observă (nu e primul, bineînțeles) că electoratul muncitoresc francez a votat în proporție de 24%, la ultimele alegeri, cu partidul lui Le Pen. Extrema stîngă, la rîndul ei, se interesează prioritar de „excluși" (șomeri, imigranți clandestini etc.) în timp ce partidul socialist se sprijină pe burghezia „progresistă" și monden-intelectuală. Eșecul Partidului comunist e atît de evident încît Julliard socotește că singura soluție ar fi auto-dizolvarea. Doar așa s-ar putea ca, în cadrul stîngii, apele să înceapă, în sfîrșit, să se limpezească.

Am urmărit eu însumi cu stupoare (și mi-am exprimat-o de mai multe ori în această rubrică) încercările din ultimii ani de a menține artificial în viață Partidul Comunist Francez. S-au mobilizat intelectuali, în frunte cu răposatul Pierre Bourdieu, precum și mari patroni (Pierre Bergé și alții), care au cotizat ca să salveze PCF și ziarul *L'Humanité* de la faliment. Sediul central al partidului a devenit spațiu pentru prezentări de modă și alte activități rentabile, în cea mai pură tradiție capitalistă.

Principala consecință a alegerilor din primăvară, spune la un moment dat Julliard, este că ne obligă să medităm asupra resturilor de marxism fosilizat ascunse în străfundurile conștiințelor noastre. Unii, însă, n-au deloc complexe în această privință. Am citit în revista *Europe*, numărul din aprilie (revista e, de multă vreme, un satelit ideologic al PCF) o recenzie, semnată Karim Haoudeg, la reeditarea în Franța a lucrării lui Lenin *Imperialismul, stadiul suprem al capitalismului* (la editura, cu nume atît de nostalgic, *Le Temps des cerises)*. Decupez cîteva fraze: „Tema lucrării justifică prin ea însăși această reeditare: trăim astăzi, mai mult ca niciodată, în epoca imperialismelor. (...) Lectura sau relectura lucrării este în același timp stimulatoare și entuziasmantă. Stimulatoare prin incontestabila ei actualitate. (...) Capitalismul este cel ce generează monopolul și, drept urmare, imperialismul. (...) În epoca discursurilor despre drepturile omului (drepturi ale omului ce au înlocuit politica și s-au transformat în dreptul la ingerință), cuvîntul leninist pare venit din alte vremi. (...) Această incongruitate este prețioasă: ea aparține gînditorilor mereu tineri".

Gîndirea lui Lenin ca alternativă a ideologiei putrede a drepturilor omului... Vorba francezilor: *on croit rêver!*

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Glume proaste

Uneori, auzim ştiri care ni se par glume proaste. Adică, avem sentimentul că cineva se joacă cu realitatea oricum debilizată de excesele noastre într-un fel anume, menit să ne contrarieze. S-ar zice că undeva, cineva se amuză teribil să ne vadă feţele stupefiate ale unor oameni amuţiţi de ceea ce se întîmplă. În ultima săptămînă, două ştiri mi s-au părut că aparţin acestui registru şi am aşteptat, zadarnic desigur, să apară imediat dezminţiri sau rectificări. Nu au apărut, semn că realitatea despre care ştirile acestea vorbesc nu se vrea nici dezminţită, nici rectificată. Aparent, ştirile nu au nici o legătură una cu cealaltă. Totuşi, mecanismul misterios după care, uneori, realitatea îşi bate joc de noi funcţionează identic în ambele cazuri: manipularea cinică a sensibilităţii noastre pentru valori supreme, la care ţinem cu adevărat, pentru că pur şi simplu fără credinţa în ele dispărem: *limba română* şi *pacea*. Iată despre ce e vorba:

● Cel mai ridicol gest legislativ din scurta, dar viguroasa istorie a Parlamentului nostru post-decembrist este acela de a „proteja" limba română (denumirea exactă a proiectului votat este „Lege privind folosirea limbii române în locuri, relaţii şi instituţii publice"). Mă gîndesc la dl Pruteanu, cel de acum şase-şapte ani, şi-mi spun că, dacă o asemenea iniţiativă venea atunci din partea vreunui parlamentar din grupul actualilor colegi ai domniei-sale, m-aş fi amuzat copios cititind comentariile sale acide. Dar viaţa merge înainte, lumea se schimbă, oamenii se schimbă şi ei.

Revenind la proiectul de lege, trebuie remarcat că el este cu totul neavenit, înainte de toate, din punct de vedere juridic. O asemenea lege, orice precedent s-ar cita, este o lege absurdă, coborîtă parcă din piesele lui Ionesco; limba, scrierea şi vorbirea nu pot să facă parte dintre realităţile reglementate juridic. Dreptul are o cu totul altă vocaţie – regulile vorbirii şi scrierii nu-şi au locul în coduri de legi şi, mai ales, nu Parlamentul decide asupra vorbirii şi scrierii. O normă juridică care sună astfel: „În cazul textelor vorbite... ritmul, volumul şi intonaţia rostirii textelor în limba română trebuie să corespundă cu ritmul, volumul şi intonaţia pentru varianta străină", nu poate fi privită decît cu un zîmbet trist, pentru că sună ca o glumă proastă. Cum să aplici o astfel de normă? Cum se sancţionează nerespectarea unei asemenea norme? Proiectul dlui Pruteanu califică drept contravenţie nerespectarea acestei norme, stabileşte şi cine e agentul constatator, stabileşte şi sancţiunea. Dar încerc să-mi imaginez cum anume se va aplica această normă. Să zicem că un DJ comite într-o discotecă păcatul contravenţional de a rosti cuvintele englezeşti într-un ritm mai sincopat, mai tare şi mai baritonal decît o face cînd vorbeşte „textul" în limba română. Să presupunem că inspectorii „Biroului local pentru folosirea limbii române în locuri, relaţii şi instituţii publice" (sună orwellian, nu?) sînt acolo. Ei întocmesc un proces-verbal de constatare a contravenţiei descriind, conform legii-cadru în materia contravenţiilor, faptele. Va fi cam aşa: „În seara zilei..., la discoteca..., numitul... de profesie *disc-jokey* (aici va trebui folosită imediat o traducere adecvată – *n.m.)* prezentînd publicului melodia..., a tradus titlul acesteia într-un ritm mai lent, vorbind mai încet în microfoane şi folosind o intonaţie total diferită; astfel, titlul în engleză a fost anunţat gutural, iar traducerea românească într-un registru jos, de bas-bariton." Imaginaţi-vă singuri procesul în care DJ-ul contestă procesul-verbal. Postura ridicolă în care legea dlui Pruteanu pune autorităţile administrative şi judiciare este, poate, cel mai important efect al acestei legi.

Personal, cred că dl Pruteanu e un cinic. Dar asta e treaba domniei-sale. Parlamentul care a adoptat o asemenea inepţie, însă, cum este? Căci asta e treaba noastră.

● Premiul Nobel pentru Pace a fost acordat anul acesta fostului preşedinte american Jimmy Carter. Motivaţia Comitetului Nobel cuprinde, între altele, elogiul activităţii sale de decenii pentru promovarea respectării drepturilor omului. Jimmy Carter este cel care l-a lăudat într-o manieră dezonorantă pentru orice lider al lumii civilizate pe Ceauşescu, este cel care l-a numit pe Tito „un om care crede în respectarea drepturilor omului" şi cel care a spus că Polonia stalinistului Gierek „păstrează concepţia noastră asupra drepturilor omului". A simpatizat deschis cu indivizi suspecţi de tipul Daniel Ortega şi s-a pozat zîmbind senin cu Kim Jong Il şi Fidel Castro. El e cel care a spus, după ce a vizitat Coreea de Nord, că magazinele de acolo îi aduc aminte de cele din SUA. Un cinism dureros pentru o populaţie înfometată şi adusă la stadiul de a mînca iarbă. Dar cinismul dlui Jimmy Carter este, în continuare, treaba domniei-sale. Ceea ce frapează, aici, este cecitatea juriului Nobel care e, probabil, preocupat mai mult să tragă şuturi belicoasei administraţii Bush decît să cîntărească cu atenţie meritele unuia şi altuia.

Într-un şir de personaje, fără îndoială importante din punct de vedere politic şi istoric, dar situate complet în afara spiritului celui mai prestigios premiu pentru pace, precum Arafat sau Kissinger, şi Carter este de acum înainte un motiv de ruşine pentru numele Nobel.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Pămîntul sfînt de sub unghii

Spre deosebire de dragostea propriu-zisă, firească (heterosexuală sau nu), iubirea de ţară nu trece prin stomac. Mai mult, am putea spune că ea este complet indiferentă la mişcările peristaltice (ale musculaturii intestinale care va să zică) şi nu poate fi influenţată nici de mişcările ideilor prin cap. Perfect curăţată de orice urmă de raţiune, dragostea de ţară e doar o chestiune de inimă. Şi – dacă putem îndrăzni o asemenea vorbă – iubirea de patrie e mai oarbă decît cea erotică şi mai surdă decît cea de mamă. Nu-i însă şi mută. În privinţa aceasta, dragostea de ţară se ia la întrecere cu motoarele cu reacţie. Puterea ei înfoaie plămînii patrioţilor de la Bucureşti, astfel încît Ploieştii sînt la curent cu pericolele la adresa naţiunii fără să fie nevoie să deschidă televizorul, ci numai fereastra. Pe-acolo se strecoară zilele acestea vocea tunătoare a dlui senator Pruteanu, preocupat extrem de mersul naţiunii la toaletă, unde pîndesc în umbră şamponul Cap şi Umeri sau pasta de dinţi Apă Proaspătă, agenţi ai stricării limbii şi moravurilor...

Chiar şi numai să băgăm în seamă legea lui Pruteanu e o mare victorie a politicianului uns cu toate zacuştele şi travestit în rochiile şi pantalonii tuturor ideologiilor. În cazul de faţă, însă, problema nici nu mai e a lui, ci a colegilor care i-au luat în serios delirul legislativ. Speriaţi, se pare, de Inchiziţia Naţionalismului, aceşti oameni şi-au pierdut reflexul de a rîde de prostii, mai ales cînd ele vin brodate pe-un ştergar cu motive oltenești. În sprijinul lor, avansăm aici cîteva propuneri legislative, care să asigure rezistenţa peste veacuri a poporului român şi a tuturor elementelor de recuzită care i-au întovărăşit călătoria în istorie.

a) Legea pentru apărarea pămîntului de sub unghii. După cum se ştie, pămîntul de sub unghii nu-i al nostru, ci al urmaşilor, urmaşilor noştri. El trebuie apărat de venetici, care vor să-l cumpere şi să construiască pe el fabrici, unde copiii noştri vor trudi, spre bunăstarea finanţei mondiale. Pentru a preîntîmpina acest lucru, legea prevede interzicerea comercializării, fabricării şi, bineînţeles, utilizării forfecuţelor şi unghierelor de orice fel. Sub incidenţa legii intră şi roşul unghiilor.

b) Legea pentru păstrarea mirosului tradiţional la subsuoară. Istoricii afirmă că rezistenţa împotriva turcilor a fost mult uşurată de această armă, aruncată în luptă de strămoşii noştri împotriva ienicerilor moleşiţi de apa folosită în exces în seraiuri. De altfel, în semn de respect pentru gloria trecută, mulţi compatrioţi arborează voluntar acest miros, cu ocazia zilelor naţionale şi nu numai. Pentru salvgardarea acestei tradiţii, angajaţii vămilor vor veghea şi vor respinge orice transport de deodorant ori săpun trimis de inamic.

c) Legea pentru păstrarea inscripţiilor proto-române pe semnele de circulaţie. Triunghiul şi rombul, vechi ideograme dacice (care preced primele scrieri cuneiforme sumeriene) au rămas pînă astăzi pe multe semne de circulaţie răspîndite pe tot teritoriul patriei noastre, ba chiar şi în ţările din jur. E o dovadă clară a difuziei civilizaţiei autohtone mult dincolo de arealul de astăzi al românilor, lucru care arată clar că ungurii au sosit mai tîrziu. Pentru aplicarea legii, semnele de circulaţie vor fi plasate în interiorul unor construcţii din beton, cu atmosferă controlată, ferite de lumină şi căldură excesivă.

d) În sfîrşit, cea mai curajoasă iniţiativă legislativă mi se pare Legea pentru Protejarea a Orice. Ea prevede păstrarea tuturor lucrurilor aşa cum sînt, inclusiv a mirosului de bălegar deasupra staulelor, lucru pentru care e necesar să interzicem vîntul. Dar nu aceasta e dificultatea cea mai mare: în prima secundă de la intrarea în vigoare, legea trebuie cumva să se abroge pe sine, fiind ea însăşi o schimbare. Domnule Pruteanu, gîndiţi-vă, vă implorăm, la această mică dificultate teoretică! Gîndiţi-vă bine, cîţiva ani. Acum, c-a aflat soluţia la teorema lui Fermat, naţiunea nici nu mai ştie vreo altă problemă de rezolvat!

▲

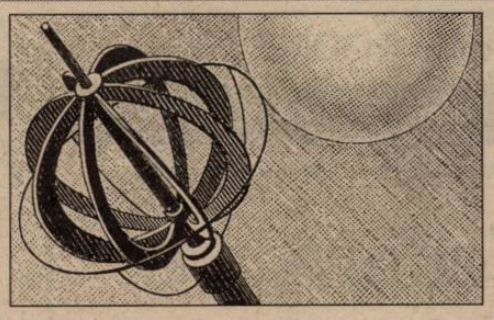

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Vreme rea

În Serbia, duminică a fost frig şi a plouat şi prezenţa la vot a fost sub 50%, cît cere legea pentru a valida scrutinul. Apatia e departe de a fi o explicaţie suficientă pentru rezultatele de la Belgrad, dar şi pentru cele din 5 octombrie din Bosnia. În Serbia, cel de-al doilea tur de scrutin al alegerilor prezidenţiale va trebui repetat, probabil, la începutul lunii decembrie. Învingătorul prezumtiv, considerat un naţionalist moderat, Vojislav Kostunica, după cele 67% din voturile obţinute în acest scrutin ratat, se va prezenta din nou; dar rivalul său, Labus, reformistul cu 31,3% din voturile exprimate, ezită deocamdată. Ceea ce ar putea duce la reintrarea în cursă a naţionalistului radical Vojislav Seselj, candidatul plasat al treilea în primul tur şi ca atare eliminat (susţinut, din boxa sa de acuzat de la Tribunalul internaţional pentru fosta Iugoslavie de la Haga, de Slobodan Miloşevici). Seselj şi-a sfătuit alegătorii să boicoteze cel de al doilea tur şi acest îndemn a contribuit la prelungirea instabilităţii instituţionale. Comentatorul ziarului *Le Monde* (15 octombrie 2002) îl declară pe Seselj adevăratul cîştigător al alegerilor.

În absenţa unei culturi democratice şi în condiţiile unei puternice frustrări, rezultat al războaielor pierdute, al nostalgiilor autoritare, care însoţeşte timiditatea reformelor, exerciţiul electoral a produs doar confuzie. Kostunica şi Dzindzici (actualul prim-ministru) l-au înlăturat împreună pe Miloşevici de la putere. Miloşevici a fost apoi predat Curţii internaţionale în urma unei acţiuni pe cont propriu a lui Dzindzici, asumate tocmai pentru că preşedintele Kostunica se opunea. De atunci ostilitatea şi diferenţele dintre cei doi lideri s-au exprimat cu fiecare ocazie: absenţa consensului la vîrf favorizează clientelismul şi corupţia, loialitatea devine mai importantă decît competenţa, reformele economice sînt ezitante, creînd avantaje doar pentru cei de pe lîngă sursele deciziei.

Nu există în Serbia o majoritate care să riște împreună cu oamenii politici existenţi avansul spre consolidarea democraţiei, dar nici una care să poată impune reîntoarcerea la agresivitatea simbolizată de cuplul Miloşevici-Seselj. Nici o instituţie occidentală nu are reţete pentru asemenea situaţii: nu există pe piaţa politică internă oferta unei opţiuni acceptabile de către o majoritate, pentru viitor, reîntoarcerea în trecut este imposibilă şi, blocat în neputinţa opţiunii, electoratul prelungeşte nesiguranţa şi inconfortul prezentului. Se cere acum modificarea legii electorale, pentru ca Vojislav Kostunica să poată fi declarat cîştigător. Ar putea fi o ieşire din situaţia concretă, dar legitimitatea asigurată de o majoritate din minoritate este discutabilă. După eşecul comunismului titoist, naţional, dar internaţionalist, după aventurile militare, urmează eşecul democraţiei de import.

Deşi sînt normale, reflexele democratice nu sînt naturale. După o bună perioadă cînd Bosnia a fost condusă de către reprezentanţii celor mai avansate democraţii, conform celor mai riguroase standarde, s-a sperat că primele alegeri organizate doar de autorităţile interne vor elimina formaţiunile etnice, asigurînd evoluţia partidelor democratice. Schema a fost minuţios elaborată şi cei 2,35 milioane de alegători au fost supuşi unui exerciţiu extrem de complicat prin care urmau să aleagă autorităţile cantonale, ale federaţiei şi ale ţării. În Bosnia sînt prevăzute 13 posturi de prim-ministru: unul pentru stat, cîte unul pentru cele două entităţi componente (Republika Srpska, Federaţia Croato-musulmană) şi cîte unul pentru fiecare din cele 10 cantoane, ceea ce înseamnă, după cum a socotit Alix Kroeger de la BBC, că în Bosnia revine cîte un prim-ministru la 30.000 de locuitori. În pofida acestui decupaj elaborat pentru a şterge amintirea epurărilor etnice, cetăţenii prezenţi la vot – şi aici destul de puţini – au dovedit că nu au încredere într-un conducător de altă naţionalitate, că identitatea democratică este mai puţin convingătoare decît cea naţională sau religioasă; rezultatele alegerilor nu sînt determinate de amintirea convieţuirii multietnice de la Sarajevo, ci de memoria recentului asediu al oraşului, şi nici o intervenţie armată nu poate răsturna această situaţie.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Vedere din scaunul copilului

Muzeul Frederick R. Weismann din Minneapolis are o expoziţie numită „În maşină“ şi care prezintă publicului piese de artă şi muzicale cu şi despre Bruce Springsteen. Mai-marii muzeului au decis că din amestecul acesta lipseşte un poet, aşa că m-au rugat pe mine să vorbesc despre interiorul maşinilor. Springsteen este un minunat trubadur al autostrăzilor şi maşinilor, dar eu sînt suspicios ca dracu' faţă de tot ce ţine de maşini şi autostrăzi pustii. Lui îi place să conducă şi să cugete, mie îmi plac cafenelele la care pot ajunge pe jos, pe cît posibil. Oricum, m-am gîndit să încerc, pentru că am fost înlăuntrul a nenumărate maşini, aşa că ceva-ceva tot trebuie să fi ştiut. La început, m-am gîndit să fac un inventar al materialelor care servesc drept tapiţerie pentru scaune, începînd cu vinilul, obţinut de la vinilinul sălbatic, vînat fără milă pentru pielea şi blana lui, ceea ce a dus aproape la dispariţia acestui paşnic animal. Vinilul a fost înlocuit de urson, urmat de velur, la rîndul său urmat de plasticpiele, dar azi toate aceste animale sînt pe cale de dispariţie, cu excepţia ursonului şi a plasticpielii, care se reproduc nebuneşte şi care se hrănesc cu sudoare de disco şi gunoi menajer. Mi-a trecut prin minte chiar să şi prind cîte un astfel de animal şi să le iau scurte interviuri, dar am lăsat-o baltă cînd mi-am dat seama că mă bucur de şansa unică de a vorbi dintr-un punct de vedere deosebit, şi anume cel al Pasagerului.

Am fost un mare Pasager (aici ar începăpea nişte discuţii asupra înţelesurilor cuvîntului «mare») toată viaţa mea. Neal Cassidy era Şoferul Perfect, dar Pasagerul său, Jack Kerouac, a fost cel care a scris «On the Road», cartea care l-a făcut celebru pe Neal. Pasagerii, nu şoferii sînt cei care scriu cărţi. Pe alocuri, am fost un pasager tot atît de desăvîrşit ca şi Jack. Dar există un punct încă şi mai avantajos în maşină: vederea din scaunul copilului. Un bebeluş, închingat în scaun, poate vedea lucruri pe care nimeni altcineva din maşină nu le poate vedea. Un copil vede, de exemplu, toţi pasagerii invizibili pe care mami şi tati nu-i văd. Mai toţi oamenii sînt convinşi că sînt singuri în maşinile lor, dar nu este aşa. Toţi oamenii pe care i-ai luat cîndva cu autostopul, prin, să zicem, anii '60 sau '70, sînt încă în maşină. Şi cei pe care părinţii tăi i-au luat cu autostopul, prin, să zicem, anii '40, '50 sau '60. Toţi aceşti pasageri, vizibili doar din scaunul copilului, înregistrează toate lucrurile pe care le-ai spus în maşină (acele lucruri ce pot fi spuse numai în maşină) şi toate lucrurile pe care le-ai făcut în maşină (din cele ce numai în maşină se pot face). Cînd îmbătrîneşti prea tare pentru a mai conduce, toţi pasagerii ăştia invizibili se mută în maşinile copiilor tăi. Majoritatea maşinilor sînt atît de burduşite cu PI, că însuşi şoferul cu greu mai are loc. Copilul îi vede pe toţi. Textul complet al «Vederii din scaunul copilului» se găseşte la www.codrescu.com, la *Message du Jour*.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Canadiene, iar (5)

Pe umerii lui Ceauşescu

Adevărul este că uneori am sentimentul că am venit la Québec pe umerii lui Ceauşescu. La mijlocul anilor '90, respectivul era încă un subiect relativ actual, aşa că bătrînul din teza mea m-a purtat binişor. Pe vremea aceea, comunismul încă mai avea în spate o memorie şi, pe această bază, putea spera la o istorie. Acum... Cu 13 ani în urmă, în România nu existau sticle de plastic – cine putea le lua dintr-o Iugoslavie care azi nu mai există –, Internetul nu figura nici în visele disidenţilor ce-şi trimiteau mesajele spre lumea liberă în genţile de piele ale altora – aşa cum şi Ceauşescu, cu alte cinci decenii în urmă, îşi purta manifestele –, iar televiziunea română era o contradicţie în termeni – de unde întrebarea unui ascultător al *Europei Libere*, dacă la München nu s-ar putea face o staţie TV pentru ţările Estului, şi răspunsul amabil al Ioanei Măgură Bernard, care nici ea nu visa ce cablată va deveni România. Am spus aceste lucruri anul trecut unor tineri dintr-un liceu din Buzău şi au rîs ca la o glumă bună. Am spus zilele trecute aceleaşi lucruri unor studenţi de la Universitatea Laval, au căscat ochii şi au rîs ca la o glumă.

Nu e foarte plăcut cînd vorbeşti serios şi ceilalţi cred că spui poante.

Pe vremea în care Ceauşescu m-a adus aici parcă încă mai existau ex-comunişti şi capitalişti, şi se mai încruntau unii la alţii; parcă mai existau şi stînga şi dreapta, şi amîndouă îşi mai făceau surprize. S-a dus lumea aceea. Sofi, veterană a *chat*-urilor româneşti, new-yorkeză de mai bine de 20 de ani şi mereu predispusă la filozofări cînd merge să-şi cumpere cartofi şi banane, îmi scrie: „La NY mai sînt şi româncă, deşi vreau să zic că insensibilii ăştia nu-ţi mai acordă plăcerea perversă de a se uita chiorîş la tine cînd o dai pe altă limbă decît engleza. S-au dus vremurile alea“. Aşa e, Sofi.

Ideologiile au murit, pare-se. Thomas Friedman, editorialistul de politică externă de la *New York Times*, a lansat acum vreo trei ani teoria *arcelor de aur*: anume că este din ce în ce mai puţin probabil ca două state în care există restaurante McDonald's să fie prinse într-un război unul împotriva altuia. Au pălit ideologiile, dar răul nu a dispărut. Există dovezi. Montrealeza Sylvana Scorpino, bunăoară, se afla sîmbăta trecută în discoteca *Sari Club* din Bali, Indonezia, şi la un moment dat şi-a rugat soţul să o conducă la toaletă. Acesta a făcut ceva nazuri – Sylvana este una dintre acele femei care merg des *acolo* –, dar s-a conformat. Şansa lor; în urmă-le, explozia care a devastat discoteca a făcut aproape 190 de morţi şi 300 de răniţi (soţii Scapino au scăpat). Automobilul capcană pare a fi fost parcat acolo de teroriştii grupării Jemaah Islamiyah, sucursală regională a Al-Qaeda, care vrea crearea unui mare stat musulman reunind Malaezia, Indonezia şi sudul Filipinelor. Probabil nu s-ar consuma prea mulţi hamburgeri între graniţele sale.

George Bush Jr. face parte din acea generaţie de americani care şi-a desăvîrşit copilăria jucîndu-se în curtea din spatele casei de-a împuşcatul comuniştilor şi marţienilor. Acum asistă cum, din 2 octombrie, americanii din regiunea Washington sînt luaţi în vizor, la ei acasă, de un necunoscut care se crede Dumnezeu şi care a lăsat în urmă zece victime şi o carte de tarot. Să fie un soldat degradat? – se întreabă ziarele. Un ex-KGB-ist ţăcănit? Vreun arab? Vreun sîrb? Individul pare a se deplasa într-o camionetă albă; ce-l mînă este însă răul, pur şi simplu. „Imaginea mamelor care-şi conduc copiii la şcoală, speriate de un *sniper* ce se poate ascunde oriunde, nu este cea a Americii pe care o ştiam“ – spune azi Bush, ajuns preşedinte într-o ţară ce a cîştigat războiul rece contra comuniştilor, nu are probleme manifeste cu marţienii, şi cu toate astea...

Sniperul se pare că a tras iar, ieri, în Virginia!, mi-au spus colegii marţi dimineaţa, în timp ce răsfoiam o revistă de benzi desenate şi fluieram numai pentru mine refrenul de la *Stuck in a Moment You Can't Get Out Of It*, a lui U2.

Şi imediat mi-a trecut prin cap că bătrînelul care m-a trecut oceanul, Ceauşescu adică, măcar era mai imprevizibil.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Bela, Daisy şi moşul Nuca

Bela vine spre Daisy, se „miroasă“ nas la nas, aleargă bezmetici, fericiţi, eul meu liric îşi zice în barbă: „zi-le cîini şi pace“. Bela se mai învîrte ce se mai învîrte pe lîngă a mea căţeluşă, pe urmă dispare în curtea tipografiei vecine. Alături – o capelă creştină, o casă cu trotuarul de beton, cîţiva stejari îşi întind ei crengile cele neguroase şi bătrîne în noapte, capela creştină e şi un soi de şcoală creştină pentru tineri neoprotestanţi faţă de care nici eul meu liric (şi nici Daisy) nu au vreo anume pornire, cum ar vrea popa Dorel, din sat de la soacră mea, care mult ne instruieşte să facem şi să dregem împotriva ăstor eretici, împotriva ăstor rătăciţi, şi cu toate astea, iacătă că nu iau atitudine, îi privesc din noapte cum pleacă ei în maşinile lor. Stau cu cîinele în dreptul gardului de beton al Observatorului Astronomic din vecinătate şi-i privesc cum pleacă. Bela a plecat şi el. Daisy mai stă ce mai stă, pe urmă iarăşi o apucă amuşinatul, iarăşi o apucă zburdălniciile cele năstruşnice, sare în toate părţile, se răsuceşte prin iarbă, eul meu liric apucă un băţ, îl aruncă şi-i strigă căţeluşei neastîmpărate să-i aducă băţul, ceea ce nu se întîmplă, ea nu reacţionează, eul liric renunţă, mai face şi alţi paşi prin cele locuri şi se gîndeşte că a venit vremea să scrie ceva proză de dragoste sau ceva proză de aventuri, ca să fie lucrurile atrăgătoare din punct de vedere al receptării şi să iasă din anonimatul lustruit în care l-a proiectat modernitatea în care stă el baricadat în dosul unor strategii narative ridicate între el şi mulţimea foarte mare şi foarte diversă a cititorilor care fojgăie prin centrul oraşului în care eul meu liric îşi petrece anii vieţii. Uite chiar acu' trece pe sub castanii de lîngă parcul Politehnicii şi anii vieţii se duc de-a berbeleacul, „nu stau o clipită anii vieţii“, zice eul liric, în timp ce eul meu cel social păşeşte pe lîngă gard şi în nări îmi năvălesc miresme uşoare, amărui, specifice vremii: este toamnă şi pe asfalt nenumărate frunze sînt strivite sub pantofi şi măcinate de umezeală; miros ca de tutun îmi năvăleşte în nări şi anii vieţii se ţin de mine scai ca musca asta din cameră care mult mă enervează ea pe mine din cauză că oriunde mă mut, după un timp hop şi musca; se pune pe mîna mea musca obraznică; se pune pe fruntea mea gînditoare; se pune pe piciorul meu, şi dacă încerc să-i fac de petrecanie pe dată se tupileşte parcă, se strînge aşa în ea şi iute zboară, chiar înainte ca palma mea să o trimită în neantul care pe drept i se cuvine. Aş îndrăzni a spune că e asemenea anilor vieţii întrucît nici pe ei, nu pot să-i prind, chit că, adesea, cum spuneam, palma mea, memoria mea, melancoliile mele, imaginile disparate din vremurile cele de demult îmi revin, apar: iacătă fragmentele aiurea cum vin în miros vag de varză, miros tare de la cazanul de fiert ţuică de pe malul Mureşului în care văd aievea pompa cea mare de mînă pentru tras apă şi pe beţivanul Nuca, moşul ruinat, mînuindu-o cu sforţări ritmate. „Du-te acasă, prăpăditule, la ce mai stai, ce mai vrei“, îi spune tante Lenuţa, femeia de servici de la baia comunală, şi părul moşului în cap i s-a întărit de ani de nespălare, urdori la ochi prezintă el, picioare desculţe cu degete groase cam ca acelea ale omului din Cromagnon are el, flendură pe oasele lui noduroase nişte nădragi din aceia de miliţian, format pană, vînăţi şi cu o mititică dunguliţă roşie. Moşul cel beţiv este beat dimineaţa, este beat noaptea, după-masa, mai ales atunci, este beat, tot timpul este aşa, şi de aceea nici nu ştie ce e cu el şi cu lumea din preajmă. Abia acu îmi pare că se uită la tante cu atenţie neprefăcută, chiar e atent, socoteşte cum ar putea merge acasă, pe care drumuri, pe unde să o apuce de aici din preajma cuptorului mare în care fierbe *comina*, ăsta-i numele poporan pentru prunele culese în august, după schimbarea la faţă: atunci, la *probraji* (stîlcire valahă a slavonescului *peobrajenie)*, se culeg cei dintîi struguri, la mijlocul lunii august.

Din nou răsună în decorul cel autumnal vorbele aspru-miloase ale lui tante Lenuţa de la baia comunală: „Du-te acasă, prăpăditule“, aşa-i zice, şi el se uită la ea cu atenţie neprefăcută şi nu ştiu nicidecum dacă s-ar putea vreodată smulge din paradisul ăsta parfumat cu miresme de fum şi de ţuică limpede şi rece ca după-masa asta de toamnă.

▲

Texte şi opinii de: Bogdan M. CHIRIŢOIU (analist de politici sociale) ● Stela GIURGEANU ● Raluca ION ● Sebastian LĂZĂROIU (sociolog, CURS) ● Aurora LIICEANU (psiholog) ● Radu MĂLUREANU (sociolog) ● Mihaela MIROIU (profesor univ., Facultatea de Ştiinţe Politice, SNSPA) ● Simona ROTA (masterand, Facultatea de Ştiinţe Politice) ● Theodor STOLOJAN (preşedintele Partidului Naţional Liberal) ● Andrei ŢĂRANU (politolog) ● Liviu VOINEA (economist)

Argument

E greu să vorbeşti despre săraci într-o ţară ca România. În Occident e mai uşor. Nu doar pentru că săracii lor sînt mai puţini. Săracii de acolo se ştiu, sînt săraci cu tradiţie s-ar putea spune, zone din societate prinse în capcane ale sărăciei de generaţii întregi. Greu se iese de acolo, se intră uşor, dar rar. În România sărăcia este recentă. De fapt, sărăcia are tradiţie, dar vizibilitatea ei este recentă, ca şi diferenţele, ca şi invidia şi frustrarea. La ei e clar: dreapta îi priveşte de sus, e cinică, stînga e alături de ei în vorbe, e patetică. E uşor să fii cinic sau patetic, sau amîndouă, atunci cînd e clar despre cine vorbeşti. În România cine ne sînt săracii?

Statisticile au luat-o razna: 44% săraci, după standardele lor. După standardele noastre, mai permisive, numai vreo 29%. Conform Raportului de prevenire a crizelor 1/2002, *săraci sînt cei cu mulţi copii, şomerii (60% dintre aceştia) şi agricultorii (57% dintre ei). Contrar a ceea ce credeam, pensionarii se descurcă totuşi mai bine, „doar" ceva mai mult de un sfert din ei pot fi consideraţi săraci. Mai sînt părinţii singuri (75% dintre părinţii singuri cu doi copii sînt săraci şi peste jumătate din cei cu un copil). Educaţia face, de asemenea, diferenţa, raportul apreciază că o gospodărie al cărei cap de familie nu a frecventat liceul e de 7 ori mai ameninţată să trăiască sub limita sărăciei, decît gospodăria unui absolvent de universitate.*

Actualul guvern a elaborat un Plan Naţional Anti-Sărăcie şi Promovare a Incluziunii Sociale. *România este prima din ţările candidate care a realizat acest plan, deşi se pare că va fi ultima care va intra în Uniunea Europeană. Există şi o Comisie Naţională Anti-Sărăcie, care a elaborat acest plan. Documentul este destul de exact şi de cinstit, recunoaşte realitatea şi pe alocuri chiar vinovaţii. Guvernul ştie ce trebuie făcut, rămîne să şi facă (**C. G.**)*

Sebastian LĂZĂROIU

Sărăcia socială

Fiind sociolog nu îmi este indiferent cum se foloseşte cuvîntul *social*. Mai ales în vorbirea curentă. Şi încerc să descopăr utilizările uşor abuzive. De pildă vorbesc cu oamenii din sate şi aud despre ajutorul social. Ştiu la ce se referă: la nişte bani pe care primăria îi plăteşte celor mai săraci din comunitate. Aud de asemenea orăşenii vorbind despre locuinţe sociale (sau văd scris în programele partidelor politice) şi ştiu la ce se gîndesc ei: la nişte locuinţe pe care autoritatea locală le închiriază celor care nu au posibilităţi financiare să-şi cumpere. Am văzut de curînd pe o stradă din Bucureşti o inscripţie: „magazin social" (îmbrăcăminte şi încălţăminte). Nu ştiu despre ce era exact vorba, dar aş putea să bănuiesc că era un magazin de mărfuri „la mîna a doua". Uite aşa ajung să fiu fascinat de cuvîntul *social* şi utilizările lui în viaţa de zi cu zi. Cuvîntul a început la noi să fie asociat într-un fel sau altul cu sărăcia sau cu lipsa resurselor pentru un trai decent. Să aruncăm o privire spre partidele politice: avem un partid mare intitulat social-democrat. De fapt particula „social" ne dă garanţia că partidul se ocupă de problemele celor mulţi şi lipsiţi de mijloace pentru a dobîndi un statut economic decent. Un partid mai mic, al întreprinzătorilor (deci ar trebui să fie liberal, spun unii), asociat la guvernare cu marele partid social-democrat îşi zice social-liberal (dacă nu mă credeţi uitaţi-vă la *bannerele* albastre din unele localităţi şi o să vedeţi orientarea acestui partid). Adică nu îi este indiferentă sărăcia. Nici dicţionarul explicativ nu ne scoate prea mult din confuzie: *social,* adică legat de societate etc. E prea vag. Eu cînd mă gîndesc la social recunosc că sînt tentat să asociez cuvîntul cu expresia „solidaritate socială", solidaritate bazată pe apartenenţa la acelaşi grup (social) mai mare sau mai mic.

Acum îmi este mai uşor să înţeleg de ce există magazine sociale, locuinţe sociale şi ajutor social. Pentru că în fapt apartenenţa la acelaşi grup ne obligă, pe cei mai norocoşi dintre noi, să fim solidari cu cei mai puţin norocoşi. În virtutea apartenenţei la acelaşi grup, desigur. Cei mai puţin norocoşi sînt cei săraci, dar gurile rele spun că ei sînt de fapt leneşi. Depinde dacă plasezi responsabilitatea în exterior sau în interior, e o chestiune de perspectivă. De multe ori sistemul creează săraci şi bogaţi sau polarizare socială. El este imperfect, dar tinde să se corecteze şi îşi dezvoltă singur mecanismele de corecţie redistributive.

Aşadar, cei care sîntem în graţiile zeiţei Fortuna cădem de acord să mai dăm ceva şi celor care nu au fost la fel de înzestraţi sau pe care sistemul, accidental, i-a aruncat la periferie (nu s-au născut într-o familie bună, şi-au pierdut părinţii, suferă de o invaliditate). Plătim deci taxele şi impozitele pe care alţii, în numele nostru (de aceea mergem la vot) le redistribuie celor săraci sau neputincioşi. Desigur, eu nu am de unde să ştiu dacă aceia care redistribuie nu îşi bagă o parte din bani în propriul buzunar sau dacă aceia pe care ei îi numesc săraci sînt şi săracii la care mă gîndeam eu (ori, dacă nu cumva, sînt o clientelă politică sau un îngust segment electoral). Ca şi în cazul părinţilor, *săracii nu ţi-i poţi alege.* Eu nu pot spune că aş prefera ca taxele mari pe care le plătesc statului, proporţional cu cîştigurile mari pe care le am, să ajungă sub forma unui ajutor către copiii pe care îi văd zilnic cerşind pe stradă, către bătrînii neputincioşi care nu mai pot ieşi din casă să-şi cumpere mîncare. Mi s-ar spune că am o viziune prea îngustă şi sînt unii oameni mai înţelepţi decît noi care ştiu cine ar trebui să primească şi cît. Cu alte cuvinte fiecare dintre noi nu are viziunea de ansamblu. Şi ca ansamblul să nu fie prea mare, unele servicii sociale s-au descentralizat, aşa încît să le putem vedea şi noi, nu numai autoritatea expertă, şi mai ales să le putem monitoriza. Şi chiar să ne putem alege mai uşor săracii. Totuşi, nu se cîştigă mare lucru în vizibilitate. Şi atunci unde mai e solidaritatea socială?

Dacă gîndiţi la fel ca mine, atunci vă spun că *noi* avem dreptate: cei pe care îi vedem sau despre care ştim că sînt săraci sînt cei care ar trebui ajutaţi şi pe care vrem să-i ajutăm. Printre cei despre care ne spune autoritatea se mai strecoară şi săraci fictivi. Dar să vă spun unde apare cu adevărat dimensiunea socială a sărăciei. Dacă vine vecinul sau prietenul sărac şi vă cere să-i împrumutaţi o sută de mii, nu vă mai întrebaţi: *ia, uite, eu oare nu am mai plătit o dată pentru ăsta?* (adică taxe şi impozite). Dacă mergeţi la biserică şi daţi de pomană haine vechi sau mîncare copiilor săraci, nu vă întrebaţi unde au ajuns taxele pe care le-aţi plătit luna trecută în ziua de salariu. Dar de ce nu vă întrebaţi? Pentru că vă gîndiţi că sistemul de redistribuţie funcţionează corect şi cu toate acestea nu e suficient cît plătiţi pentru a-i ajuta pe săraci. Sau vă gîndiţi că sistemul funcţionează incorect, e corupt şi atunci mai bine să plătiţi direct săracilor, măcar ştiţi că banii ajung acolo unde trebuie. Bine, dar atunci de ce mai plătim anumite taxe?

Dar să ne gîndim acum şi la redistribuţii mai puţin vizibile pentru că nu sînt directe. Unii oameni săraci taie lemne din pădurile aflate în proprietate publică şi le vînd sau încălzesc casa. Eventual mituiesc un funcţionar de la ocolul silvic dacă sînt prinşi. Alţi oameni săraci lucrează la negru şi nu mai plătesc impozite statului, dar au acces la bunuri publice (cum ar fi să zicem siguranţa cetăţeanului) la care avem acces şi cei care plătim. La fel se întîmplă cu cei care beneficiază de servicii de sănătate şi educaţie deşi nu contribuie deloc pentru menţinerea lor, pentru că sînt prea săraci. De fapt cum supravieţuiesc săracii dacă banii noştri, cei mai norocoşi din comunitate, nu ajung la ei decît în mică măsură? Simplu, preferă zonele informale ale economiei, cele pe care autoritatea nu le poate controla sau se bazează pe rude, vecini şi prieteni, pe vînzătorul de la colţ care vinde pe credit, uneori fură lucruri mărunte din piaţă, din magazine. Toate acestea sînt forme de redistribuţie. Dar să facem distincţia între cei care rămîn în sărăcie şi cei care prin diferite subterfugii păcălesc sistemul şi nu mai sînt demult săraci. Ei vor totuşi ca noi să îi considerăm săraci în continuare pentru că e avantajos să beneficiezi de cît mai multe forme de redistribuire a averii, atît cele informale cît şi cele formale. Aşa se ajunge la anomalii de care am auzit prin presă sau prin sat: persoane care vin să-şi ridice ajutorul social în maşini de lux sau persoane ai căror parteneri lucrează în străinătate pe bani buni şi care depun cereri pentru diferite beneficii sociale. Sistemul nu mai este destul de vigilent în acest caz sau pur şi simplu este destul de corupt ca să nu observe schimbările. Iar noi, cei care le observăm, nu avem mecanisme de corecţie sau destul curaj pentru a le face publice.

Să nu credeţi că toţi cei pe care îi ajutăm au acelaşi simţ *social* ca şi noi. Ei ajung să se creadă *îndreptăţiţi* şi dacă peste noapte au găsit o soluţie de supravieţuire sau chiar de îmbogăţire vor lăsa să treacă mult timp pînă cînd să aflăm şi noi. Solidaritatea socială e o monedă cu două feţe. Imaginaţi-vă următorul scenariu, puţin probabil de altfel, dar interesant ca exerciţiu al disfuncţionalităţii: noi toţi cei norocoşi consimţim să-i ajutăm pe cei vitregiţi de soartă. Aceştia, la rîndul lor, sînt firi inovative şi caută nişe în care ceea ce cîştigă să nu fie vizibil. Adică devin mai norocoşi într-o lume invizibilă în care nu pot fi controlaţi. Ei preferă să-şi păstreze eticheta de sărac, iar noi ne mîndrim cu eticheta de bogaţi generoşi. Încet-încet, fără să ştim, noi devenim doar generoşi, iar cei săraci sînt în realitate la fel de bogaţi sau mai bogaţi decît noi. Noi respectăm legile şi trăim în aceeaşi lume a redistribuţiei formale, ei trăiesc într-o lume ascunsă în care averile se acumulează fără limite. V-ar plăcea să trăiţi într-o asemenea societate? Şi ce rol aţi vrea să jucaţi? Al bogatului, al săracului sau al celui care redistribuie?

▲

© S. Ivanoschi

Sistemul de priorităţi în distribuirea beneficiilor sociale a ignorat în mod sistematic pe cei mai săraci dintre săraci. Dacă, fără îndoială, a fost corect accentul acordat suportului clasei salariale lovite greu de tranziţie – disponibilizări, pensionări înainte de limită –, ignorarea pe o lungă perioadă a celor mai săraci dintre săraci a dus la apariţia unor zone de sărăcie extremă şi excluziune socială cronică. Segmente importante ale populaţiei celei mai sărace au rămas neacoperite de sistemul de beneficii sociale legate de muncă. Este semnificativ faptul că sistemul de ajutor social a fost introdus foarte tîrziu (la sfîrşitul anului 1995), după consumarea primului şoc al sărăcirii, funcţionînd absolut nesatisfăcător, datorită lipsei de susţinere politică.

De-abia din ianuarie 2002 a fost introdus un sistem de venit minim garantat coerent instituţional, asigurat financiar şi susţinut de o voinţă politică fermă. Suportul financiar pentru familiile cu copii, deşi a funcţionat mereu, a fost subminat de îndoieli politice, responsabile de erodarea sa semnificativă. O asemenea opţiune contravine concluziilor tuturor analizelor conform cărora, mai ales în perioade de sărăcire, alocaţia pentru copii reprezintă un instrument extrem de eficient, puţin costisitor administrativ şi destul de bine focalizat, de reducere a sărăciei.

(din „Planul Naţional Anti-Sărăcie şi Promovare a Incluziunii Sociale, Guvernul României, 2002")

Tranziţia din România a fost însoţită de o creştere explozivă a sărăciei. În 1989, se estima că 7% din populaţie era săracă. În 1994, rata sărăciei s-a situat, în funcţie de metodologia folosită, între 22% şi 39%. Un al doilea val de sărăcire a început în 1997 şi pînă în 1999 rata sărăciei a atins 42%, în timp ce sărăcia extremă s-a dublat în aceeaşi perioadă.

(Programul Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare, „Un deceniu de tranziţie în România – Raportul naţional al dezvoltării umane" – 2001/2002)

Mihaela MIROIU

Săracii şi agenda publică

Adesea îmi este teamă că integrarea noastră în Uniunea Europeană va semăna cu integrarea majorităţii locuitorilor din Ferentari în capitală. De bună seamă, nimeni nu contestă faptul că ei sînt bucureşteni, au acces la centrul capitalei, la instituţiile lui administrative şi culturale şi, totuşi, cartierul Ferentari nu are trăsături de capitală, iar pentru majoritatea locuitorilor săi accesul nu devine fapt de viaţă. Ferentari (ca şi Berceni, Colentina şi alte cartiere) reprezintă zone sărace ale Bucureştiului: o combinaţie între sărăcie relativă şi sărăcie extremă. Cei relativ săraci au mijloace de supravieţuire, dar nu se pot dezvolta. Rămîn concetăţenii noştri care reuşesc să se hrănească destul de prost, se încălzesc precar, cumpără haine la mîna a doua, nu îşi înnoiesc ceea ce au în casă, merg la Mall ca la expoziţie, nu au bani să sprijine educaţia copiilor, au servicii cu salarii prost plătite, uneori sigure, alteori sezoniere şi fără asigurări sociale, au pensii mici, numai bune pentru o viaţă dependentă şi jenantă, mai repară cîte o Dacie străveche în parcarea blocului sau în bătătura casei tip vagon, rămasă netencuită de pe vreme bunicilor. Dacă mai fac un CAR, este pentru o nuntă în familie sau fiindcă li s-a stricat definitiv frigiderul, îşi fac concediile la rudele de la ţară unde mai dau şi ei la sapă ca să-şi poată pune o murătură şi îşi pot face două damigene cu vin pentru sărbători. Cei absolut săraci, încadrabili, cum ne spun sociologii, în sărăcia extremă, locuind în „pungi de sărăcie", nu au alte surse de venit decît ajutoarele sociale, milostenia, cerşitul, micul furtişag. Locuiesc în căsuţe de carton sau în cămine dărăpănate de nefamilişti. Gătesc la lampă cu petrol sau pe un godin cu lemne, îşi trimit copiii la şcoală pentru alocaţie şi corn cu lapte (dacă există şcoală la mai puţin de patru kilometri), îi trimit la cerşit sau, în limbaj golănesc, îşi lasă sau trimit copilele la „produs". Sărăcia extremă este un rău extrem. Acolo violenţa fizică şi puterea de a înfricoşa fac legea.

Majoritatea românilor trăiesc într-una din cele două situaţii. Căci aici nu este vorba doar de locuitorii mahalalelor sau de cei aflaţi în zone neadministrate, ci şi de locuitorii oraşelor mai mici, monoindustriale, cu industrii falimentare, şi de mulţi locuitori ai satelor. Sărăcia rurală merită o discuţie separată. Spre deosebire de Europa căreia decretăm că vrem să îi fim parte, România este o ţară majoritar rurală. Pe deasupra, o ţară de ţărani, nu de fermieri şi lucrători agricoli. Cu alte cuvinte, de locuitori care trăiesc într-o bună măsură într-o economie naturală închisă, asigurîndu-şi cea mai mare parte a consumului din gospodăria proprie. „Statul" nu ajunge acolo. Şcolile dispar treptat, singura autoritate intelectuală rămînînd preotul (şi acesta adesea *part-time*). Jandarmii şi poliţia ajung rar. Oamenii îşi fac potere dacă prăduiala se extinde sau se resemnează afurisind hoţii în biserică. Sub anumite aspecte viaţa lor este mai bună decît a celor din mahalaua urbană: au lapte de la vaca proprie, ceva brînză, au legume, porumb şi grîu, ouă, un porc sau doi. Îşi petrec viaţa hrănind vieţuitoarele cu care se vor hrăni. Mai fac un cumul de pensii CAP şi de urmaş, nu plătesc impozite pe venit şi nici pe proprietatea agricolă. În afara TVA-ului pe produse nealimentare, ţăranii practic nu sînt contribuabili.

Concetăţenii noştri săraci îşi mănîncă peste 70% din venituri, tot atîţia spală cu mîna, 87% fac curăţenie cu mătura, nu cu aspiratorul, cei mai mulţi au WC în curte şi beau apă din fîntînă, aproape jumătate nu au aragaz, dar 75% au televizoare*.

Toate cele de mai sus sînt descrieri sumare şi de simţ comun ale celei mai grave probleme din România. Şi tocmai fiindcă este cea mai gravă, o preferăm ca „fapt divers" la cîteva ştiri despre efectele sărăciei. Mai nimic nu ne duce spre o analiză complexă a cauzelor sărăciei şi nici spre politici coerente de eradicare a sărăciei extreme şi diminuare a celei relative. Atitudinea de struţ faţă cu sărăcia este împărtăşită fără nici o înţelegere subterană între guvernanţi, opoziţie (mai puţin PRM, care pariază masiv pe resentimentele săracilor şi efectele discursurilor haiduceşti), mass-media cu influenţă, chiar şi de mediile intelectuale (mai puţin cel al sociologilor, mai ales C. Zamfir, V. Dinculescu, C. Chircă, V. Pasti şi alţi colaboratori la analize asupra sărăciei). Pe scurt, eu cred că sărăcia la nivelul cauzelor este responsabilitatea politică a guvernanţilor, dar cred că este responsabilitatea morală a tuturor celorlalţi. Am impresia că nu ştim să scăpăm de capcana „problemelor arzătoare ale politicii româneşti". Atîta vreme cît persoanele şi grupările public influente nu presează ca sărăcia să fie pe agenda publică, sărăcia rămîne fapt divers, mediat exotic. Despre ce nu povestim, nu există. Guvernanţii o marginalizează fiindcă acesta este marele eşec al tuturor guvernărilor, considerînd că, dacă ştiu să facă o propagandă abilă, sărăcia poate să pară ca secundară faţă de integrări şi „scandaluri" punctuale. Schimbă scandalurile între ele, aruncîndu-le pe masa *talk-show*-urilor. De exemplu, recentul caz Treptow a fost dezbătut în toate modurile posibile, mai puţin într-unul: cum ajung părinţii unor copii agresaţi de un pedofil cu bani să consimtă tacit să-şi vîndă copiii. Pînă la ce nivele de degradare morală ajunge un părinte nevoiaş, cît de mizerabili devenim în lipsuri şi sărăcie şi cum este cu putinţă să ne rezolvăm lipsurile altfel decît vînzîndu-ne copiii, singura „marfă" pe care o mai avem? Ştim foarte bine că lipsa de responsabilitate parentală este o cauză de degradare. A face copii fără să judecăm dacă îi putem întreţine, condamnîndu-i la canale, cerşit sau la casele de copii este o experienţă dramatic de răspîndită. Pot intelectualii influenţa Biserica să nu mai îndemne atît de mult doar la „creşteţi şi vă înmulţiţi", ci în primul rînd la responsabilitate în privinţa momentului şi condiţiilor în care alegem să fim părinţi în sens moral, nu doar biologic? Pot intelectualii influenţi să reflecteze care este contribuţia politicilor fiscale la adîncirea sărăciei? Pot intelectualii influenţi să introducă şi să menţină pe agenda publică problema cauzelor sărăciei, ca problemă a dreptăţii sociale, nu doar a milosteniei conjuncturale? Putem admite că liberalismul pe care mulţi îl dorim nu poate prinde rădăcini într-o societate de dependenţi şi asistaţi social, nici în satul precapitalist, nici la mahala?

Cred că ştiu de ce ne temem, în subtext. De bănuiala că o asemenea abordare este de stînga şi că noi trebuie să ne păstrăm într-o oarecare opoziţie. Opoziţie faţă de ce? De responsabilitatea morală faţă de concetăţenii noştri fără acces la putere şi influenţă? Toate alegerile au fost cîştigate cu propagandă de stînga şi toate guvernările au pierdut fiindcă au făcut cel mult politici ale caritătii şi nu politici ale dreptăţii. În consecinţă, de exemplu, prin facultăţile noastre copiii de la ţară sînt mai rari decît studenţii străini şi la fel de rari ca şi studenţii de etnie rromă. Pe scurt, nenorocul de a fi crescut la ţară, în mahala sau în oraş dezindustrializat este o condamnare căreia noi îi răspundem evaziv şi fatalist, întorcînd ochii spre probleme mai suportabile: integrarea şi scandalurile. Or, sărăcia dezintegrează şi este scandaloasă. Dar poate că la acest subiect ne vom întoarce abia atunci cînd vom vedea că a fost monopolizat de partide extremiste şi că noi ceilalţi nu am fost în stare să aşezăm coerent pe agenda publică interesele concetăţenilor noştri săraci.

---

* *Sărăcia în România 1995-1998*, Raport PNUD, 1999; dar de atunci şi pînă acum nu s-a produs nici un miracol.

▲

Aurora LIICEANU

„Trăiţi mărunt!"

Ozicală, folosită mai ales de comercianţi, spune că „sînt prea sărac să cumpăr lucruri ieftine". Ei bine, eu nu cred că este adevărat, că în viaţă nu se întîmplă aşa şi că tocmai pentru că sînt sărac cumpăr numai lucruri ieftine. M-am convins definitiv de acest lucru cînd am văzut, într-o emisiune pentru consumatori adresată publicului larg, cum cineva explica doct şi însufleţit că parizerul de 40.000 de lei nu este parizer, dar că multă lume îl cumpără şi îl consumă crezînd că este parizer. Acest parizer este ceva greu de definit, ceva pervers, o combinaţie de produse care păcălesc consumatorul care-şi închipuie că ar putea exista parizer la un preţ atît de mic. Ideea specialistului era că trăim într-o lume mincinoasă, care alină sărăcia şi minte oamenii. Dar, mai reieşea din acea emisiune că mulţi oameni trăiesc în ceea ce aş putea numi obsesia contrîngerilor. Aceşti oameni nu intră în categoria săracilor, a acelora care suferă de sărăcie lucie. Cei mai mulţi ar fi cei care nu suferă de sărăcie lucie şi nici de bogăţie grotească, ci cei care se mişcă în această lume a constrîngerilor.

Se zice adesea că România este o ţară în care se supravieţuieşte. Unii zic că o ţară poate fi săracă, dar că ea poate fi populată de oameni care o duc bine. Aşa, zic ei că este Grecia. România este o ţară săracă în care oamenii n-o duc bine. În majoritatea lor. Majoritatea nu moare de foame, dar nici nu depăşeşte un calcul cotidian drastic. Aceştia rezistă încropind o existenţă nici mizerabilă, nici acceptabilă. Majoritatea trăiesc, deci, prost, văzuţi din afară, dar ei sînt atît de obişnuiţi cu sărăcia încît ea este resimţită ca un mod de viaţă. Sărăcia subiectivă ar fi deci mai mică decît sărăcia obiectivă. Oamenii nici nu-şi mai dau seama cît de prost trăiesc. Există săraci resemnaţi, cu accente de nemulţumire, manifestată public, prin conversaţii despre hoţia guvernanţilor. Este lesne de înţeles că viaţa lor proastă se datoreşte prosperităţii excesive a guvernanţilor. Chestie de dezechilibru. Ei fură de la noi, îşi zic nemulţumiţii resemnaţi. Ei sînt critici, dar nu violenţi, au idei, dar nu le fac publice decît la cozi sau într-un grup mic. Resemnarea lor este demnă şi superioară. Unii sînt nostalgici şi nu sînt neapărat vîrstnici, ci chiar de vîrstă medie.

Zilele trecute am întîlnit asemenea comportamente, la o coadă la o administraţie. Cu stupoare, am constatat la venire că un domn avea o listă. Ar trebui să ştim că se mai poartă listele. Nimeni nu ştia cine-l îndreptăţise să aibă această iniţiativă. Unii nu erau pe listă, alţii erau, iar alţii nu erau şi s-au gîndit să se şi pună pe listă că cine ştie dacă nu e mai bine aşa. Nu ştiu dacă aţi observat că iniţiatorii de liste sînt numai bărbaţi. Acesta, despre care vorbesc, a reuşit să producă o prăpastie la limita agresivităţii între listaţi şi nelistaţi, o adevărată luptă de clasă. Clasa listaţilor erau conversaţionali, nostalgizau puţin trecutul, mai degrabă indirect plîngîndu-se de prezentul defectuos. Şeful listei, un domn cu o virilitate în amurg, arunca priviri către cei de lîngă el, cerîndu-le susţinere şi confirmarea necesităţii acţiunii sale. Un nelistat i-a făcut comunişti şi s-a referit puţin şi la faptul că sînt dresaţi de pe vremea lui Ceauşescu. O doamnă medie, blondă şi cu o expresie duioasă, şi-a asprit pe loc expresia şi cu o forţă incredibilă de reacţie şi ferm convinsă de ceea ce urma să spună i-a replicat: „Da, era mai bine înainte. Stimă pentru Ceauşescu!". Un nelistat i-a răspuns prompt: „Du-i flori la groapă!" Apoi, cu privire dispreţuitoare le-a spus: „Voi sînteţi de-ăia care vă călcaţi pe picioare la puii din Obor, mai ieftini cu o mie de lei". Şi, a încheiat victorios, decretînd: „Trăiţi mărunt!"

Trăitorii-mărunt sînt majoritari. Îi întîlnim peste tot. Au învăţat în timp lecţia reţinerii, a rezistenţei, a unor plafoane ale imaginarului dictate de un realism mai real ca viaţa însăşi. Ei simt mereu vîntul aprig al vieţii sufîndu-le în ceafă, dar merg înainte, aşteaptă să se schimbe ceva cu o convingere fluctuantă. Speranţa este uneori un ingredient. Alteori şi, mai degrabă, un reflex pierdut. În multe ocazii, trăitorii-mărunt se văd. La piaţă, ei cumpără multă varză, toamna îşi iau cartofi cu sacul sau cu sacii, nu se apropie de fructele scumpe, de perele arămii, nu iau usturoi cu 5.000 căpăţîna, nu concep să dea 18.000 de lei pentru o pîine, unii nici nu ştiu că există pîine cu ceapă, măsline sau fel de fel de seminţe, fac „un dulce" în casă aplicînd atributul „economicos", nu cumpără caşcaval căci telemeaua este regulă, privirea lor trece în magazine peste salamurile scumpe, cumpără vin vărsat, hîrtie igienică grosuţă de culoarea leşiei, bere românească la kilogram, nu ies nicăieri. E-urile nu sînt pentru ei. Nu fac zacuscă din plăcere, ci din economie, fac gem de prune nu pentru că este produs natural, ci pentru că la preţul unui borcan din magazin ei fac două sau chiar trei în casă.

Ceea ce numim adesea tradiţionalism nu este decît sărăcie. Gospodinele sărace trebuie să-şi dezvolte imaginaţia păstrînd datele problemei fixe. Cele cu succes nu-şi pun la lucru decît o imaginaţie arestată. Cei cu copii bîntuie *second-hand*-urile, cumpără ciorapi groşi, pantaloni de PNA pentru iarnă, tricotaţi şi alte lucruri de pe stradă, doar cînd nu mai au ce purta. Ei nu-şi permit multe, nu fac experimente, n-au curiozităţi, sînt consumatorii fideli ai aceloraşi produse. Variaţia nu există pentru că au găsit formula cea mai economicoasă pentru oricare nevoie. Nu există răsfăţ. La piaţă au plase de fâş, dacă au pubele ele sînt nişte foste butoaie de murături găurite, dacă au flori nu dau bani pe ghivece, le ţin în cratiţe dezafectate, cele cu prea mult smalţ spart. Păstrează tot, nu aruncă nimic. Această sărăcie este o meschinărie învăţată şi întărită cotidian.

Acum trei ani, un grup de cercetători au scris o carte despre „Feţele tranziţiei", grupînd pe cartiere locatarii investigaţi; „şase din cele opt blocuri – ne spun Ionica Berevoescu şi Manuela Sofia Stănculescu – găzduiesc cu predominanţă locatarii dintr-un anumit mediu rezidenţial, iar două sînt fără identitate rezidenţială"; „blocul «sărăcie» adăposteşte locatari proveniţi din sate fără acces la apa potabilă şi cu deficienţe ale reţelei instituţionale de generare şi recuperare a capitalului uman. Subgrupul mic de locatari din urban sînt din toate oraşele ţării". Despre blocul «sărăcie», autoarele ne spun că este vorba despre un personaj principal localizat în mediul rural. Din punct de vedere al statusului, numai nivelul de educaţie diferenţiază acest grup de restul personajelor rurale. Sînt suprareprezentaţi cei cu şcoală profesională şi subreprezentaţi cei cu liceu. Cei mai mulţi dintre cei cu şcoală profesională sînt muncitori calificaţi şi aproape toţi nu se autodefineau ca săraci. Eu erau nemulţumiţi de locuinţă şi serviciu, de viaţa politică, erau neîncrezători în Parlament, organizaţii neguvernamentale şi întreprinderi private. Ei sînt cei care aşteaptă un preşedinte ferm, care să aducă ordine în viaţa socială, să pună ţara pe roate. Personajul secundar provine din mediul urban, nu se deosebeşte de restul celor din acelaşi mediu de rezidenţă decît prin definirea propriei situaţii materiale drept sărăcie; acest personaj, „nu are nici chip, nici glas". În această categorie intră cei care se autodefinesc săraci fie pentru că n-au ce pune pe masă, fie că nu-şi permit o vacanţă sau maşina dorită. Eticheta «sărăcie» este difuză în lumea urbană şi pare a fi „umbra" pe care situaţia individului o aruncă asupra întregii societăţi. Blocul «sărăcie» care cuprinde ruralul şi urbanul aşteaptă o bunăstare generală, deşi neîncrederea în guvernanţi este cel mai adesea pomenită. Ei, chiar dacă se descurcă, pun pe seama hoţiei guvernanţilor incapacitatea lor de a trece de la sărăcie la o stare mai bună.

Sărăcia are sensuri multiple. Dincolo de obişnuinţe, de venituri şi consum, sărăcia este un stil de viaţă, un trai al preţurilor mici, o viaţă în care se structurează deprinderea de a face din puţin cît mai mult, de a părea că trăieşti normal: nu mori, ai cam de toate, ieşi modest din tiparul cotidian de sărbători, dar tot ce ai exclude diferenţa, excepţia, ceremonialul întîmplător, curiozitatea.

▲

Andrei ŢĂRANU

Ce poate face statul

Se folosea des o butadă a lui Oscar Wilde care suna cam aşa: „Nu e o problemă să fii bolnav, dar e o crimă să fii sărac.“ Şi, într-adevăr, sărăcia exprimată, făţişă este respingătoare şi blamabilă, căci modelul cultural a impus ideea că cei săraci sînt neapărat leneşi şi nechibzuiţi, lipsiţi de scopuri practice şi în concluzie ne putem dispensa de ei uşor. Săracii sînt boala naţiunii, sînt cei care trăiesc de pe urma celor bogaţi şi nu aduc nimic societăţii, decît în plan transcendent – cum am putea să ne mîntuim dacă nu am da săracilor de pomană? Dar dincolo de asta, săracii nu prea mai au nici un scop şi ar fi bine să scăpăm de ei ca să nu ne mai simţim prost cînd ne întîlnim cu ei, căci ei reprezintă imaginea noastră pe dos, nereuşiţii, handicapaţi social deci fomişti.

Secole de-a rîndul sărăcia a fost privită cu suspiciune, iar reprezentanţii ei au avut totdeauna un statut social deosebit, neavînd drept de cetate. Modernitatea a relativizat conceptul de sărac tocmai prin faptul că i-a dat definiţii clare – suma de dolari pe cap de locuitor, venitul net sau salariul minim. Această relativizare a spectrului dintre bogaţi şi săraci a permis apariţia de strucuri sociale largi care nu totdeauna se încadrează în conceptul statistic, dar care se simt extrem de marginalizate economic şi social. Iar altele, cum sînt pensionarii din România, care preferă să sucombe decît să accepte că fac parte din grupul definit ca trăind în sărăcie extremă.

De fapt, aici apare şi adevărata problemă a societăţilor în tranziţie şi anume diferenţa enormă dintre realitate şi statistici, cît şi trecerea a milioane de indivizi dintr-o categorie socială într-alta, fără ca aceştia să aibă vreo opţiune reală. Apariţia sărăciei aproape generalizate a fost un fenomen brusc, considerat normal de cei de la putere şi îngrozitor pentru cei care au fost realmente implicaţi în proces. Iar aceştia deja reprezintă larga majoritate. Din acest motiv a apărut în toate ţările din centrul şi estul Europei ca şi în fosta Uniune Sovietică o rezistenţă uriaşă la schimbare, care nu mai este privită decît cu suspiciune şi reproş. Oameni care pînă mai ieri aveau sentimentul că trăiesc decent şi stabil s-au pomenit în situaţia de a îndura de frig şi de foame fără să aibă nici o posibilitate de a ieşi din această situaţie, ba chiar să li se spună că de fapt trăiesc bine şi decent. În plus, clivajul dintre bogaţi şi săraci, aproape necunoscut datorită egalitarismului socialist, s-a ridicat la cote uriaşe.

Din acest motiv ideologiile de tipul naţional-comunismului sau chiar al fascismului s-au extins foarte mult, devenind modele politice larg răspîndite.

Pentru cei mai mulţi numai întoarcerea (de fapt imposibilă) la trecut ar putea să permită revenirea la statusul originar. Iar ideologiile de acest tip tocmai asta promovează: dispariţia libertăţilor în schimbul unei relative bunăstări, o existenţă calmă, dar fără drepturi prea multe, arbitrariul în schimbul liniştii.

Partidele din România care se consideră democratice încearcă, din nefericire fără un succes real, să schimbe acest model mental prin diverse strategii politice de combatere a sărăciei, făcînd de multe ori rabat de la dezvoltare pentru a mai limita extinderea sentimentului de sărăcie şi marginalizare. Dar, din păcate, cele mai multe dintre ele rămîn la nivelul unei discuţii sterile limitate la cifre statistice, eludînd motivaţiile existenţiale ale celor care se simt săraci.

Actualul program al Guvernului privind combaterea sărăciei şi promovarea incluziunii sociale este una din multele încercări ale puterii politice din România după 1990 de a combate această tară socială. La fel ca şi celelalte, acest program nu răspunde la întrebarea esenţială: vrea societatea românească să iasă din sărăcie astfel? Pentru că se rămîne tot la nivelul declaraţiilor de intenţie fără ca populaţia să fie întrebată în vreun fel dacă acceptă noi sacrificii pentru a trece la un alt nivel de trai. PRM-ul a înţeles mai bine şi de mai multă vreme că populaţia a rămas ancorată într-o mentalitate de nonacţiune. Şi este evident că acest comportament se perpetuează, căci degeaba se acordă fonduri pentru a începe activităţi lucrative, dacă nimeni nu le cere.

Partidul de guvernămînt este extrem de interesat în combaterea sărăciei, este foarte clar, pentru că numai astfel mai poate cîştiga alegerile din 2004. El a înţeles că realul opozant politic este societatea şi nici un alt partid politic nu va reuşi să îi micşoreze şansele de a accede din nou la putere. Dar pentru a ajuta cetăţenii să iasă din starea de sărăcie trebuie să găsească debuşee productive pentru a-i activa pe oameni, şi nu să repete acordarea de subvenţii şi pomeni, căci odată obişnuiţi cu ele le vor crede drepturi care li se cuvin, iar pierderea lor o nedreptate.

Astfel, acţiunea eficientă de combatere a sărăciei constă în a-i face pe oameni să muncească cît mai mult şi cît mai motivat. Celelalte partide, poate mai puţin PRM, propun soluţii asemănătoare cu scopul declarat de a limita sărăcia, fără să observe că motivul refuzului este lipsa de încredere a cetăţenilor în soluţii de acest fel. Limitarea sărăciei ar însemna că indivizii trebuie să aibă un minimum de bunăstare şi prin aceasta statul ar cîştiga şi el prin impozite. Dar dacă numai statul este bogat în ciuda cetăţenilor, aceştia nu vor face altceva decît să aştepte din nou pomană, sărăcind statul şi sărăcind şi ei.

Avînd încredere şi fiind motivaţi să acţioneze, indivizii se vor autointegra în societate şi vor începe să producă bunăstare şi pentru cei din jur, în special copii şi bătrîni. Or, motivaţia poate veni doar din libertatea de acţiune şi cîştig. Atunci cînd văd că cea mai mare parte a venitului lor se duce la stat, indivizii se vor limita la a cîştiga cît să le ajungă lor, astfel încît pierderile indirecte să fie cît mai mici.

Astfel, în loc să îi ajute pe cei care nu mai pot să cîştige, statul ar trebui să îi încurajeze pe cei care mai pot să producă, încît să mai poată să împartă şi la cei care au nevoie.

▲

Radu MĂLUREANU

Scenarii fără *happy-end*

După ce înşirăm efectele imediate şi direct măsurabile ale sărăciei, şi aşternem povestioare individuale despre cum e pe la noi, e timpul să ne gîndim la consecinţele „ascunse“ şi la capcanele sărăciei...

Să examinăm un scenariu, nu prea departe de realitatea de zi cu zi: un individ dispune de anumite resurse, le exploatează după propria-i raţionalitate, iar la un moment dat, se trezeşte cu o cantitate mai mare de resurse. Va putea el să dezvolte noi strategii de exploatare, să valorifice proaspăta lui „îmbogăţire“? Un fermier ştie de animalele şi ogoarele lui, de cît costă un tractor, de cît insecticid îi trebuie etc. Dar dacă se realizează visul naiv al multora, acela de a descoperi nu ştiu-ce zăcămînt în proprietatea sa, ceea ce l-ar duce pe personajul nostru într-o altă lume, la alte resurse de administrat, la alţi bani de cheltuit? Va mai şti el ce să facă? Sigur, multe capete luminate ar vorbii de teorii ale alegerii (raţionale sau nu), de tipologii, de strategii individuale sau de grup, de adaptare sau de exploatare a resurselor disponibile, de mentalităţi, instituţii care ne guvernează atitudinile, sisteme dinamice sau statice, liniare sau curbe şi mecanismele psihologice sau sociale de luare a deciziilor etc. Cu toate acestea, tocmai acest scenariu al descoperitorului de petrol ne face să ne îndoim de orice model de predicţie al ieşirii oamenilor din sărăcie (am presupus aici că un fermier este un om sărac).

Un alt scenariu, mult mai puţin fericit, ţine de realitatea americană a ultimilor ani şi nu este doar o poveste. O mamă minoră, singură şi fără posibilitatea de a-şi întreţine copilul (copiii), avea dreptul la un ajutor social suficient pentru un trai modest: chirie, hrană, medicamente etc. Efectul unei astfel de politici a fost mai puţin benefic decît aşteptările: practic, multor fete li se oferea şansa de a se muta într-o locuinţă nouă, de a căpăta independenţă faţă de familia de provenienţă, ba chiar şi-au sporit veniturile proprii fără să muncească sau să caute un loc de muncă. Politica administraţiei Clinton în acest domeniu a suferit mai multe „retuşări“ tocmai datorită acestor efecte perverse. Ba mai mult, situaţia acestor fete a devenit exemplu clasic de „capcană a sărăciei“: venitul obţinut prin ajutorul social le oferea posibilitatea supravieţuirii, într-adevăr, dar în nici un caz nu şi pe cea a dezvoltării. Dacă aceste mame se angajau undeva, pierdeau ajutorul social. Dar era foarte greu să obţină de undeva un salariu mai mare decît acel ajutor: nivelul de educaţie scăzut, „obligaţii de familie“ ş.a.m.d. Astfel că ajutorul „de la stat“ devenea o garanţie a continuării sărăciei.

Să ne mai gîndim la un alt scenariu „roz“, denumit generic „macro“ de către VIP-urile (şi de dreapta, şi de stînga!) noastre. Avem un salariu mare, „deci“ cumpărăm mai mult, „deci“ cererea de produse creşte, „deci“ producţia creşte, „deci“ muncim mai cu spor, „deci“ şomajul scade. (De fapt, este o variantă „populară“ a teoriilor keynesiste şi neomarxiste, cf. J. Robinson, M. Kalecki, sau Piero Straffa). Cu rezervele de rigoare, trebuie să ne gîndim la scenariul „pe negativ“: salarii mici, şomajul creşte, economia scade ş.a.m.d...

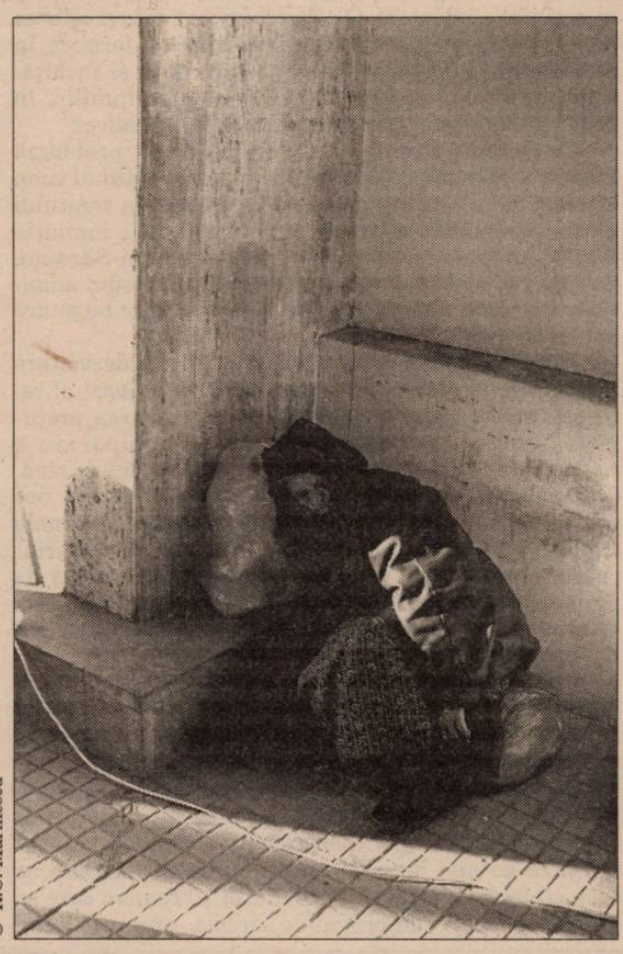

© R.C. Marinescu

Apare astfel cercul vicios al sărăciei, care duce la o şi mai gravă fetişizare a acesteia la nivelul discursului simbolic:

● Sărăcia este o virtute. (Vă mai amintiţi de „sărac, dar cinstit“?). O justificare morală a stării unei mari părţi din populaţie trebuia inventată, cinste autorului! Dincolo de cinism, trebuie să ne gîndim şi la opusul acestui slogan. Oare bogăţia e a necinstiţilor? Este o astfel de ideologie a simţului comun „productivă“? Nu că aş întrevede un conflict vădit săraci-bogaţi, dar mult dorita pace socială pare a avea de suferit. Aşadar, o astfel de vorbă, deloc dulce, nu prea poate aduce...

● Sărăcia ne solidarizează („Nu pot să nu plîng cînd deschid geamurile dimineaţa şi văd mizeria în care se află populaţia...“ Am auzit-o de mai multe ori, la mai multe persoane...) Şi nu că ar fi spus-o doar un tribun, ci mai mulţi. Ar fi trebuit ca oamenii să se uite la nişte politicieni „de bine“ (dar „cinstiţi“!) ca la nişte ocrotitori, care chiar plîng văzîndu-le necazurile... Să ne mai mirăm de logica atotprezentă: „să ne dea statul!“? Cum să nu dea, dacă „ei“ chiar plîng?

● Sărăcia ne cheamă la luptă („Mă trage ţara de mînecă!“). Mai rău decît cultura parohială a cetăţeanului pasiv: un lider „conflictualist“ formează opiniile agresive, purtate de „potenţialii soldăţei“. Iar dacă mai adăugăm ingredientele şovinismului, rasismului, cu un pic de populism şi un dram de poezie pe deasupra, *bon apetit!*

În consecinţă, răul sărăciei nu poate fi evaluat doar în coşuleţe zilnice, rate ale şomajului, morbiditatea la boli cronice, speranţa de viaţă la naştere, puterea de cumpărare la paritate şi alte tehnicisme. În spatele hainelor vechi, a mîncării neconsistente sau a donării de sînge pentru a cumpăra uniforme copiilor (altfel, poveşti triste şi emoţionante) se află drama confuziei valorilor, a frustrării generatoare de „culturi anti-dezvoltare“, lipsă de coeziune, de încredere, de comunicare.

Toate poveştile cu săraci ne împing către o concluzie: aşa cum o maladie gravă nu trece cu o aspirină, nici sărăcia, în ce forme şi definiţii am vedea-o noi, nu poate fi combătută cu planuri „uşoare“. Altfel, devenim o ţărişoară exotică pentru restul civilizaţiei, în care „tribunii“ vor avea o bogăţie de resurse simbolice pentru a-şi transforma discursul în voturi, iar Europa ne va arăta cu degetul, pe cerşetori şi pe noi ca pe nişte cerşetori, iar elevii vor admira în pauză paharele de plastic de două sute cu lapte diluat în ele şi un cornuleţ de la fericiţii brutari care au cîştigat o licitaţie.

▲

Bogdan M. CHIRIŢOIU

Altă pălărie

Guvernul a lansat Planul Naţional Anti-Sărăcie, creaţie a Comisiei Anti-Sărăcie. Este documentul fundamental al unui guvern social-democrat, decis să îşi afirme identitatea. Documentul sună foarte modern. Inspirîndu-se din declaraţiile Uniunii Europene, principiile enunţate conturează o politică socială ce nu intră în contradicţie cu necesităţile economice, ci acţionează în direcţia pieţei, pentru a sprijini integrarea tuturor în viaţa economică. Statul nu mai protejează, ci facilitează fiecăruia această integrare. Este un discurs ce s-ar putea regăsi foarte bine la noii laburişti ai lui Tony Blair, cu al lor accent pe *employability* – ideea că statul trebuie să îţi faciliteze dezvoltarea unor abilităţi care să te facă solicitat pe piaţa muncii.

Modernitatea se opreşte din păcate la nivelul capitolului introductiv. Planul, aşa voluminos cum este, pare o nouă pălărie pusă peste aceleaşi vechi politici. De fapt, în întregul document nu se găsesc decît două noi politici, care să necesite noi măsuri legislative. Restul sînt idei reciclate, ce se aplică deja şi care diferă substanţial de principiile enunţate. Fără a lua în calcul pensiile, principalele ajutoare finaciare pe care le oferă statul în momentul de faţă sînt: sprijinul pentru încălzirea locuinţelor (subvenţionarea preţului gigacaloriei, pentru întreaga populaţie şi ajutoare pentru încălzirea locuinţelor, acordată persoanelor sărace), venitul minim garantat, alocaţiile pentru copii. Problema este că, aşa cum sînt formulate, aceste politici nu concordă cu principiile enunţate. În primul rînd, ele nu sînt direcţionate exclusiv asupra celor care au nevoie de ajutor (săracii). Alocaţiile pentru copii sînt aceleaşi pentru copilul unui şomer din Vaslui şi pentru copilul unui manager de la o companie multinaţională din Bucureşti. Există o legătură strînsă între numărul de copii şi sărăcie: cu cît sînt mai mulţi copii într-o familie, cu atît este mai probabil ca respectiva familie să fie săracă; 80% din familiile cu cinci copii sînt sărace. De aceea, dacă prioritatea este reducerea sărăciei, creşterea alocaţiilor pentru copii este o soluţie eficientă. Prin restrîngerea aplicării acestor ajutoare numai la copiii din familiile sărace, s-ar fi eliberat resurse pentru creşterea alocaţiilor pentru cei care au cu adevărat nevoie.

Mai semnificativă din punctul de vedere al efortului bugetar este subvenţia pentru gigacalorie, care de asemenea se adresează tuturor, şi celor care riscă să îngheţe la iarnă şi celor care au o viaţa relativ prosperă. Integrarea acestei subvenţii cu ajutorul pentru încălzirea locuinţelor ar elibera sume substanţiale. Nu în ultimul rînd, toate aceste măsuri sînt preponderant pasive, în sensul că nu îi stimulează pe cei care le primesc să-şi caute de lucru. Din contră, există riscul ca aceste ajutoare să perpetueze sărăcia, deoarece beneficiarii riscă să piardă acest sprijin dacă le cresc veniturile. Este cazul venitului minim garantat, o politică lansată la începutul acestui an şi ale cărui efecte pe termen mediu nu pot fi încă evaluate. Legea cuprinde anumite măsuri de siguranţă: beneficiarii sînt obligaţi să lucreze în folosul comunităţii, iar dacă îşi găsesc de lucru păstrează în continuare o parte din ajutorul social. În realitate, există semnale că se pot obţine cu uşurinţă adeverinţe medicale pentru scutirea de la munca în beneficiul comunităţii; s-au întîlnit de asemenea cazuri de persoane care au refuzat oferte de locuri de muncă (de exemplu, munci sezoniere), de teama că vor pierde ajutorul social.

Lipsa de unitate şi de originalitate a strategiei provine din modul în care a fost organizată comisia ce a creat-o. Cum o bună parte din oamenii de acolo sînt în primul rînd cadre universitare, comisia s-a dovedit un bun centru de studii: s-a reuşit o analiză bună a fenomenului sărăciei şi s-au identificat principiile care pot sta la baza unei politici sociale moderne. Cînd s-a ajuns însă la punerea în practică a acestor principii, lipsa de autoritate politică a comisiei şi-a spus cuvîntul: birocraţia a ignorat analiza şi principiile ei şi a făcut ceea ce ştia să facă. Noile măsuri transmise de către ministere sînt aceleaşi vechi politici, înşirate într-o formă nouă.

În multe privinţe Comisia Anti-Sărăcie a guvernului Năstase pare să repete istoria Comisiei pentru Combaterea Corupţiei a preşedintelui Constantinescu. Analogia poate merge chiar mai departe: pe modelul Comisiei Anti-Sărăcie de la nivel naţional se vor crea comisii judeţene. O formulă ad-hoc, fără nici un suport instituţional, a cărei coordonare se bazează doar pe bunavoinţă, este o victimă sigură. Un guvern atît de preocupat de contrastul cu predecesorii săi ar fi putut învăţa din greşelile acestora. ▲

> ...(în perioada 1989 – 2002) efortul financiar pentru susţinerea politicii sociale a fost insuficient, în raport cu standardele Uniunii Europene, dar şi cu practica celorlalte ţări europene în tranziţie. În momentul de faţă, România se află departe de nivelul angajării sociale al ţărilor din Europa Occidentală, precum şi al celorlalte ţări europene în tranziţie care nu se află în criză. Chiar şi în anul 1999, cînd efortul financiar destinat susţinerii politicilor sociale a fost cel mai ridicat (18,4% din PIB), el s-a situat mult sub efortul pe care îl fac ţările Uniunii Europene (27,6%) (Ungaria a acordat politicilor sociale 23,5%, Bulgaria 21,2%).
>
> (din „Planul Naţional Anti-Sărăcie şi Promovare a Incluziunii Sociale, Guvernul României, 2002")

Liviu VOINEA

Saltul peste prag, sport extrem

Ştiţi care este diferenţa dintre un occidental şi un român? Cîtă vreme străinii se întreabă dacă există viaţă şi după moarte, românii se întreabă dacă există viaţă şi înainte de moarte. Nu mai ţin minte de unde am auzit gluma asta – ea este oricum prea amară ca să mai conteze sursa. Şi, presupunînd că există viaţă înainte de moarte, îţi vine de multe ori să te întrebi ce fel de viaţă este aceasta?

Conform Institutului Naţional de Statistică, 29,6% dintre români sînt sub pragul sărăciei (11,9% se găsesc în sărăcie extremă), cei mai afectaţi fiind tinerii între 16 şi 24 de ani (sărăcia îi afectează pe 38,4% dintre cei care se încadrează în această categorie), ţăranii, familiile mono-parentale (peste 50%) şi famiile cu mai mult de doi copii (peste 60%). Conform Băncii Mondiale şi BERD, 44,5% dintre români au un venit mai mic de 4 dolari pe zi (la paritatea puterii de cumpărare), cifră cu care România se plasează în coada plutonului ţărilor candidate la integrarea în UE (alegem la întîmplare dintre termenii de comparaţie: Polonia – 18,4%, Slovacia – 8,6%).

Aşadar, pe baza unor praguri obiective, cel puţin unul din trei români este sărac – şi nici ceilalţi doi nu o duc prea bine. Cei mai bogaţi 10% dintre români obţin 25% din totalul veniturilor la scară naţională (o medie sub nivelul ţărilor din UE), iar coeficientul Gini, de inegalitate, este de 31,1% (date PNUD) – ceea ce arată că societatea românească nu a ajuns încă una de tip latino-american, a discrepanţelor uriaşe (coeficientul Gini depăşeşte 50% în majoritatea ţărilor latino-americane). Sărăcia subiectivă este însă şi mai mare. Sondajele de opinie (CURS, ICCV) ne arată că peste o treime din români consideră că nu îşi pot asigura minimul necesar, iar altă treime îşi acoperă cu greu acest nivel minim, fără a reuşi însă să îşi asigure un trai decent.

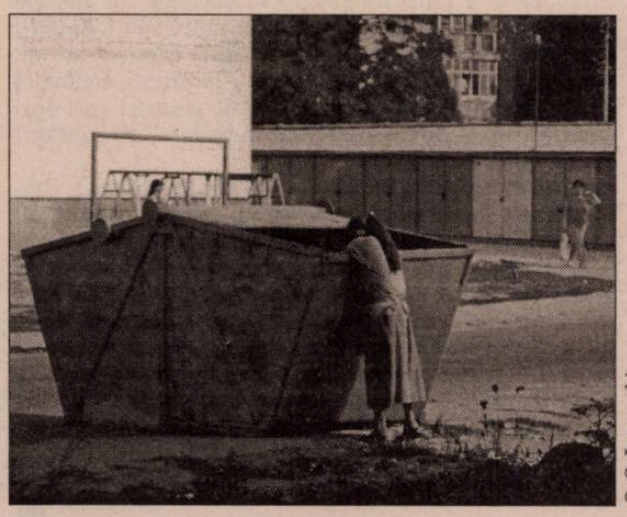

© S. Ivanoschi

Coşul minim de consum pentru o persoană, aproximativ 50 de euro la ultima calculare, abia dacă este depăşit de salariul minim pe economie. Mărfurile alimentare sînt preponderente în componenţa sa, ca şi în cazul coşului de consum care stă la baza calculării indicelui preţurilor de consum (pentru determinarea ratei inflaţiei). Peste 55% (sondaj CURS), sau 45% (anchetă INSSE), din cheltuielile lunare ale unei gospodării se duc pe mîncare. O mutaţie interesantă în ultimii ani în componenţa coşului de consum o constituie scăderea ponderii produselor din carne, şi creşterea ponderii produselor de panificaţie (indicînd reorientare către produse mai ieftine, şi în acelaşi timp un regres în regimul alimentar). O altă schimbare este creşterea ponderii cheltuielilor cu energia electrică şi termică, în detrimentul cumpărării de îmbrăcăminte şi încălţăminte (indicînd restricţiile bugetelor de familie, în condiţiile exploziei preţurilor utilităţilor publice).

Ce-i drept, recunoscînd sărăcia drept problemă majoră a României, Guvernul a depus în ultimul timp eforturi de combatere a sa, prin: garantarea venitului minim, creşterea salariului minim (de la 1 ianuarie 2003), adoptarea Planului Naţional Anti-Sărăcie. Soluţia nu poate fi însă în primul rînd de ordin administrativ, mai ales în condiţiile restricţiilor bugetare asumate.

Sărăcia este legată de nivelul scăzut de dezvoltare pe ansamblul economiei naţionale. Ritmul încet al reformei structurale, în paralel cu liberalizarea preţurilor, explică prăbuşirea puterii de cumpărare a românului de rînd – şi mai toţi sîntem români de rînd. Numai prin creşterea performanţei economice pot creşte neinflaţionist şi veniturile noastre. Ultimele evoluţii sînt încurajatoare, dar încă timide. Salariul real a crescut uşor în primul semestru 2002 faţă de primul semestru 2001, pe fondul unor cîştiguri pronunţate de productivitate în special în sectoarele industriale dominate de capitalul străin.

Însă cîtă vreme salariul mediu net în România (120 de euro) este aproape echivalentul zilnic al pragului de sărăcie (4 dolari), e greu să mai vorbim de dezvoltare, de educaţie, de economisire (România are cea mai mică rată de economisire dintre toate ţările candidate – 14% din PIB), de progres. Mai rău este că lucrurile nu se schimbă peste noapte (pentru mulţi noaptea aceasta durează de mai bine de un deceniu), iar sărăcia se cronicizează. Conform PNUD, 3 din 10 români care se găsesc de un an sub pragul de sărăcie, respectiv 7 din 10 români care se găsesc de doi ani consecutiv sub pragul de sărăcie, vor rămîne în aceeaşi situaţie şi în anul următor.

Cheltuielile bugetare sociale sînt semnificativ mai mici decît în alte ţări în tranziţie (18,2% din PIB în România în 2001, faţă de 21,2% în Bulgaria şi 24,8% în Republica Cehă), în timp ce arieratele la fondul de asigurări sociale reprezintă peste 6% din PIB (2001). Deficitul de bunăstare nu este însă, într-o perspectivă pe termen lung, cauzat cu precădere de un deficit al protecţiei sociale, cît mai ales de un deficit de creştere economică (o creştere insuficientă); economia nu reuşeşte încă să ofere suficiente alternative viabile. Înainte de a se gîndi măcar să treacă pragul Uniunii Europene, România trebuie să treacă un alt prag, infinit mai greu: pragul sărăciei. ▲

> În distribuţia fondurilor bugetare, a fost acordată o prioritate sistematică cheltuielilor de susţinere a economiei... o mare parte a resurselor bugetare au fost înghiţite de subvenţionarea unor zone ale economiei care nu au reuşit să devină funcţionale. În plus, *susţinerea economiei a devenit un instrument de transfer prin mecanisme speculative abuzive, adesea chiar criminale, spre grupurile bogate* (subl. autorilor). Dincolo de argumentul absolut corect că statul trebuie să aibă un rol important, inclusiv financiar, în restructurarea economiei, în foarte multe cazuri, datorită lipsei de experienţă în administrarea unui asemenea proces vast de restructurare, dar şi a numeroase confuzii în politica economică, accentuate de presiunea diferitelor grupuri de interese, economia a reprezentat o uriaşă gaură neagră care a absorbit puţin productiv resursele care ar fi putut fi alocate relansării economice propriu-zise şi unei protecţii sociale mai adecvate... Semnificativ este faptul că adesea s-a invocat nevoia de protejare a locurilor de muncă. O asemenea politică s-a dovedit, în multe cazuri, a fi contraproductivă: în locul unei protecţii sociale transparente care să ofere condiţiile sociale pentru restructurarea economică, intervenţia resurselor bugetare a menţinut ineficienţa şi a amînat momentul adevărului.
>
> Pe toate componentele protecţiei sociale, efortul statului relativ la capacitatea economică a ţării este substanţial mai redus comparativ cu celelalte ţări europene: atît pentru beneficiile sociale, cît şi pentru susţinerea serviciilor sociale fundamentale, în special a învăţămîntului şi sănătăţii.
>
> (din „Planul Naţional Anti-Sărăcie şi Promovare a Incluziunii Sociale, Guvernul României, 2002")

Raluca ION

La bani mărunţi

Dacă, la început de reportaj, intri într-o scară de bloc din cartierul Titan, Sălăjan, Dristor, Drumul Taberei, unele dintre cartierele „normale“ ale Capitalei, nu vorbim aici de Rahova sau Ferentari, cunoscute printr-o rată extrem de ridicată a sărăciei, a sărăciei extreme, poţi vedea că în blocul M-nu-ştiu-care, la scara B, din 44 de proprietari de apartamente, 20 au datorii la întreţinere, unii dintre aceştia de pînă la 30 de milioane de lei. La casierie este astăzi program de încasări de la ora 5, dar doamna Vanca, de la etajul 6, pensionară, proprietară de apartament şi de motan rasă comună, pe care îl hrăneşte numai cu peşte fără oase, a venit mai devreme, ca să o întîlnească pe madam Marcovici, de la parter. Doamna Vanca, în fiecare zi de 8 ale lunii, uneori şi de 10, cînd se întîrzie cu afişarea, îşi ia ochelarii şi coboară, să vadă cît are de plătit ea, cît i-a crescut datoria lui Mihalcea de la 9, care e boschetar, 25 de milioane avea luna trecută, cine nu şi-a plătit fondul de rulment. Date pe care le înşiruie, cu exactitatea prezentatorilor de ştiri şi cu tonul îngrijorat al cuiva care tocmai aflînd întîmplător de venirea Apocalipsei se simte dator să dea vestea mai departe oricărui trecător dispus să se oprească şi să asculte. „Toţi au datorii. E lumea săracă, mereu a fost aşa. Dar atît de săracă ca acum n-a fost niciodată. Da' mai mult decît săracă e lumea nesimţită, mamă. Nu mai au ruşine că-i vede lumea cu roşu, cu datorii la asociaţie, în loc să le crape obrazul, ei stau şi nu trec cu lunile pe la casierie. Îi vezi că intră în scară cu bere, cu sugiucuri, de astea, au bani, găsi-i-ar dracii, Doamne, iartă-mă, că din cauza lor fac păcate, dar să-şi plătească datoria faţă de societate şi faţă de blocul în care stau, nu au bani. Pensionarii sînt cei mai săraci oameni, dar ei se achită tot timpul. Fără pensionari s-ar duce ţara asta de rîpă“, pune doamna Vanca degetul cu chei pe punctul forte al României, „ei nu-şi iau mîncare şi medicamente, dar îşi plătesc datoriile la asociaţie.“

Din sociologia empirică pe care o practică intervievata noastră, ar rezulta că motivul pentru care conlocatarii dumisale sînt veşnic datornici pe lista de pe peretele scării este magazinul alimentar puchinos din colţ, care ar absorbi ca o gaură neagră economiile oricui îi trece pragul contra unor lucruri costisitoare şi inutile. De cealaltă parte a tejghelei se află doamna Gina şi trei cutii cu monede, cele mai multe monede pe care le-am văzut vreodată, de cinci sute de lei, de o mie de lei, de cinci mii de lei, „biserica“, după cum este ea numită cu o metaforă evidentă, şi o cutie cu bancnote, evident, mult mai puţine, iar în dreapta, o agendă verde cu litere aurii – caietul de datorii. Oamenii de aici plătesc cu bani mici, ne spune vînzătoarea, vezi clar că îi adună de prin casă şi nu este nimic neadevărat în asta. În faţa mea o puştoaică deşartă un pumn de bancnote de două mii de lei şi monede, însumînd o sticlă de apă minerală, „comunistă“, la sticlă de sticlă, un pachet de Pall Mall light şi „o ciocolăţică mică, la 1.500“, iar suma este calculată cu o precizie matematică, nici o datorie, nimic de dat rest. Mă distrează diminutivul ciocolăţică, urmat de mică, însă acesta nu este neapărat un lucru amuzant, cum nu este amuzant nici faptul că magazinul în care mă aflu pare a fi destinat vînzării de lucruri mici: se cere şamponul la pliculeţe, vata la pachet mic, pasta de dinţi la tubuleţ, o cunoscută companie producătoare de pastă de dinţi a scos un tub aproape miniatural, pateu de ficat în cutii de conserve de o sută de grame. „Nu are lumea bani şi trăieşte de pe o zi pe alta, îşi cumpără numai minimu' necesar pentru ziua aia şi uneori nici pe ăla nu-l are“, iar acest adevăr se verifică atunci cînd doamna Gina deschide caietul de datorii, unde sînt trecute sume între şaptesprezece şi şase sute de mii, toate pe mîncare. În magazin intră Letiţia care lucrează la o companie de cablu, are o fată studentă la ASE, doi băieţi, dintre care unul în şcoală, şi cîteva milioane datorie la întreţinere. Are musafiri şi a venit să cumpere o sticlă mare de Gambrinus. Măruntul obişnuit se varsă pe masă şi cu un zîmbet voit degajat, dar cu o privire jenată, spune că speră că i-a luat pe toţi din scrumieră. Îşi ia sticla şi începe să îi povestească vînzătoarei despre cum lucrurile încep să meargă mai bine, a făcut multe încasări luna asta, cînd nu face încasări şefii îi scad ei din salariu, dar luna asta o să-şi ia sigur banii, copiii au intrat pe bursă socială, cel mare şi-a găsit serviciu. La revedere, *have a nice evening,* ar fi traducerea cuvintelor Letiţiei, *and a wonderful life,* adăugirea.

▲

Stela GIURGEANU

La cantină

Radu Aurel este, de cîteva luni, directorul C.C.A.S. „Cantina“, îmi spune, „oferă servicii gratuite persoanelor al căror venit se situează sub nivelul plafon de venituri“, adică 630.000 de lei. Există şi servicii contra cost (30% din venit) pentru pensionari sau persoane cu handicap, al căror venit depăşeşte suma hotărîtă prin lege, dar care, în urma unei anchete sociale, pot primi undă verde înspre masă.

De cînd noul director a fost învestit, lucrurile au început să se schimbe. Bucătăria sediului central, din strada Sf. Constantin, arată bine. Ca de altfel şi cartofii tăiaţi impecabil, cazanele în pragul fierberii şi bucătăresele joviale, în alb şi în papuci. În locul încăperii pline de vînzoleală şi praf de alături va exista, destul de curînd, şi o încăpere frigorifică. Pentru că, dacă borcanele şi conservele se pot cumpăra „en gros“, rezistînd intemperiilor de tot felul (inclusiv celor financiare), carnea trebuie, deocamdată, luată doar atît cît se consumă, adică „en détail“. După buget.

„Fondurile sînt mici. Suma alocată fiecărui asistat pentru masa de o zi (prînz şi cină) este de 23.000 de lei, sumă nemajorată de doi ani de zile. Fiind nevoiţi să ne încadrăm în aceşti bani, achiziţionăm produsele direct de la producători, la preţuri mult sub preţul pieţei. Eliminînd veriga intermediară, şi găsind multă înţelegere din partea furnizorilor pentru situaţia acestor oameni, reuşim să oferim, cît de cît, ceva de calitate“. Se speră în continuare într-o iluzie de majorare cu încă 13.000 de lei, ceea ce, cu toate că multora le-ar părea ridicol de puţin, pentru asistaţi „ar însemna cu aproape 50% mai mult“. Mi se mai spune că renovările au început nu numai la nivelul clădirilor, ci şi în meniuri: „au fost aduse cuptoare, astfel încît varza, dintr-o simplă fiertură, devine, băgată la cuptor şi tratată cu Delikat sau alte mirodenii, o mîncare cu gust şi aspect“. Mi se confirmă varietatea meniurilor printr-o multitudine de copii xerox, într-adevăr apetisante în denumiri, foarte reţinute însă în gramaj.

Diferit de larma străzii, în bucătăria socială, unde banul este bine drămuit de cei care reuşesc să se descurce cu puţin şi pentru care *încă puţin* înseamnă *enorm*, se dă glas unor speranţe şi unui entuziasm dornic de a se face treabă.

Dacă sediul central era plin de forfotă, în cantina din Ferentari 91, conform afişului lipit pe uşa de intrare, „Păstraţi liniştea!“, liniştea este păstrată. Pe la şase, în încăperea mică, există doar cîteva mese de fier, nişte schelete goale de stative pentru pîine, trei oameni mari, un copil mic, o coadă, un ghişeu şi o faţă lătăreaţă pe după ghişeu. Singura strălucire a încăperii stă în ochii albaştri ai feţei. Singurele zgomote sînt vocile de dincolo de ghişeu îmbibate în glasuri de oale şi polonice. Din timp în timp se aude: „următorul“.

Aici, oricît de inoportună ar fi prezenţa cuiva lipsit de dovezile apartenenţei la cantină (castronaşul şi cartela), odată intrat în încăpere, ar deveni invizibil în raport cu problemele celorlalţi. Fără nici o identitate, oamenii nu se cunosc, dar nici nu ar vrea să se cunoască între ei. „De problemele mele m-am săturat pînă în gît“, pare a spune un chip aplecat înspre podea. „Am fost zugrav la o firmă, cîştigam binişor, cît să îmi întreţin familia, da' de la restructurări, cînd au început să dea afară, am zburat şi io. Şi acu' se fac doi ani de cînd îs şomer. Că nu găseşti să angajeze om la 60 de ani“. Dacă l-ar auzi, un altul poate ar înjura cu foc de „mama ei de viaţă“, amintind ceva şi de „muica ce l-a făcut“, după care un al treilea, o clipă amuzat de înjurătura celui din faţă, s-ar întoarce înspre cel care îl urmează, cerînd confirmarea propriei veselii, consimţind la rîndul lui prin altă tiradă de „blagoslovenii“, antrenîndu-se, mai apoi, cu toţii într-un rîs de o clipă, care le-ar mai ascunde o parte din necaz. În spate îl aşteaptă însă un copil, pe care îl priveşte cu îndoială, de parcă e prea mic pentru a fi luat părtaş. Aşa că renunţă şi revine la poziţia iniţială, aşteptînd, ca şi ceilalţi, în tăcere, ciorbiţa de dovlecei.

„Cînd mănînci de doar 69.000 de lei pe săptămînă, luni, miercuri şi vineri, nici chef de bîrfit nu prea mai ai“, îmi pare că aud din încăpere, în timp ce ies, întorcîndu-mă din nou la zgomotul familiar al străzii (colţ cu Veseliei).

▲

Simona ROTA

Podul săracilor

Călătoresc în spaţiul cuprins aproximativ între Brăila şi Măcin, oraşe (mai mult sau mai puţin) situate la Dunăre, pe malurile sale opuse. Se zice că în vremurile de început, de întemeiere ale aşezărilor, oamenii căutau să se stabilească în apropierea unei ape, pentru că aceasta putea constitui un izvor de prosperitate – sursă de peşte, apă pentru a iriga culturile, transport etc.

Mă îndoiesc că prosperitatea este atributul esenţial şi comun al acestor porturi dunărene. Ba dimpotrivă; aş zice că în afară de apa ce le desparte, acestea sînt unite prin sărăcie – între ele, şi cu marea parte a ţării. Sînt unite prin autogări care, ce-i drept, cu un spoi de renovare (panourile de pe peroane au primit un strat nou de vopsea), respiră (?) acelaşi fum gros al omniprezentelor microbuze hodorogite ce poartă încă inscripţiile în limba ţărilor de origine. Sînt unite prin oamenii ce călătoresc între cele două urbe, în, aţi ghicit, aceleaşi microbuze. Oameni uniformi, în marea lor parte, uniformi în hainele lor întunecate (ţin la tăvăleală), în tonul vorbei – blazat şi obosit, în privirea de compătimire aruncată asupra unei tinere slăbănoage ce poartă în braţe un bebeluş cu aspect bolnav şi viitor îndoielnic.

O femeie, în tentativa sa de a se îmbrăca mai îngrijit (fusese la medic, aflu mai tîrziu), poartă un taior ros şi pantofi obosiţi ce nasc o eleganţă discutabilă în stilul anilor '80 – oferta magazinelor *second-hand* se opreşte cel mai adesea în jurul acestei perioade ori poate ultimele achiziţii vestimentare ale femeii datează de pe atunci. De altfel, ea este cea care nu vede nici o perspectivă: „înainte mai făceai ceva, noi de-acuma, nu mai contează, ne ducem, dar ce faci cu tineretul, cu ăştia?“. Ăştia, adică eu şi un student întors pe acasă pentru a mai încărca ceva provizii, căci după o lege fundamentală a studiosului român din provincie, acesta trebuie să fie în acelaşi timp şi un bun cărăuş, de vreme ce cantina e mult prea costisitoare.

Într-adevăr pe la părinţi, la bunici, mai poate găsi de-ale gurii; fiecare are o bucată de pămînt, deşi, într-o vreme contemporană cu Internet-ul, aceasta e lucrată cu mîna, sapa şi rugăciuni la Sf. Ilie – aducător de ploaie. Ca în atîtea alte locuri obscure ori nu ale României, unicul scop realist este subzistenţa. Muncim pentru a mînca, mîncăm pentru a putea munci. Bunăstare? într-o anumită măsură (pentru că ea e jenată mereu de sărăcia înconjurătoare cu unele din consecinţele sale) e privilegiul ştabilor provinciali, şi Dumnezeu ştie de unde vine ea. Ceilalţi trăiesc în curţi şi case nevopsite, cel mult cîrpite pe ici-colo; se hrănesc cu multă pîine şi mulţi cartofi; se uită mult la televizorul nepreţuit ca unic *passe-temps* al şomerului şi ca alternativă la concediile inaccesibile; poartă pantofi din plastic de la „chineji“ şi în mod misteris pantaloni Benetton; femeile lucrează la „italian“, după cum este numită în jargonul local multinaţionala textilă ce lucrează pentru Italia şi unde pentru a compensa salariile umilitoare, angajatele se autocompensează uneori (aşa se explică pantalonii soţilor şi fiilor); îşi aşteaptă copiii ori ajutorul lor trimis de prin Spania, Italia, Grecia, Dubai, şi cine mai ştie ce alte ţări aiurea prin lume.

Şi tot aceşti oameni, din microbuz, din Măcin, ori Brăila se animă uneori vorbind despre POD. Zvonul umblă că în curînd se va construi peste Dunăre, între Brăila şi Măcin, un pod, un mare pod: „...o să se schimbe tot“. Oamenii se gîndesc din ce în ce mai mult că vor trebui doar să aibă răbdare pînă cînd va începe lucrarea şi atunci toate problemele lor îşi vor găsi rezolvarea, iar soarta lor se va schimba.

Nu ştiu nimic despre acest nou pod, dar îmi amintesc despre altul. Iar istoria lui am auzit-o cînd eram şcolăriţă, prin anii '80, şi cînd lumea, cam tot atît de săracă, vorbea despre viitoarea construcţie a unui pod peste Dunăre între Brăila şi Măcin şi la dezvoltarea înfloritoare ce i-ar fi urmat. Acel pod nu există nici astăzi; Dunărea se trece tot cu nişte bacuri rudimentare, expuse capriciilor ceţii ori sloiurilor de gheaţă, aşa cum face şi microbuzul meu.

Dar ce mai contează asta cînd e vorba despre speranţa atîtor oameni, cărora, în mizeria de care sînt măcinaţi le mai rămîne visul unui pod la Dunăre? PODUL. S-ar putea face un film.

▲

Valentina POPA

Casa din revistă

Orice încercare de a discuta acest subiect are toate şansele de a se transforma într-o polemică, poate chiar într-o polemică aprigă. Locuinţa „cuibuşorul nostru identitar“ (o sintagmă pe care am descoperit-o în peripurile mele „dilematice“) ne defineşte în mare măsură ca personalitate, ca aspiraţii, ca statut social, şi de ce nu, ca *background* cultural. Ar fi cred un demers lipsit de relevanţă să punem în discuţie locuinţa ca termen generic, ruptă de context. Dar ar fi extrem de interesantă o încercare de analiză de locuinţă modernă, în perimetrul bucureştean al anilor 2000.

Perspectiva de abordare cea mai viabilă în acest caz mi se pare cea a raportului cauză-efect, sau nimic din ceea ce se petrece nu este întîmplător. Blocurile ridicate în perioada comunistă, înşirate de-a lungul arterelor de comunicaţie (sună preţios şi nici măcar nu se poate vorbi de comunicaţie/comunicare) sînt marea lor majoritate copii ale unui număr limitat de proiecte replicate la nesfîrşit. Şi acest lucru l-am înţeles atunci cînd încercînd să găsesc blocul unor amici m-am trezit în postura jenantă de a scana aproape 50 de metri de asemenea construcţii fără să-mi amintesc în care dintre ele intrasem în urmă cu o săptămînă; aceleaşi alei care duc spre intrări cu aceeaşi arhitectură în blocuri la fel de scorojite. Mi s-ar putea reproşa că n-am fost suficient de atentă la detalii, un coş de gunoi rătăcit, sau o bancă la capătul aleii, un copac sau altceva. Dar ceea ce contează e doar acel sentiment de uniformizare, de „patul lui Procust“ arhitectonic acutizat de mărcile de identificare pe care le-am amintit. Şi, ca şi cînd acest lucru n-ar fi fost suficient de alienant, în drumul spre casă am remarcat de nu ştiu cîte ori prin ferestrele luminate ale unor apartamente un detaliu zdrobitor şi frustrant: „mamă, ăştia au mobilă ca a noastră...“. Acelaşi tip de mobilă (cea la care mă refer e mobilă de sufragerie), aceeaşi aşezare, aceeaşi culoare, în apartamente diferite care aş putea să jur că au cam aceleaşi dimensiuni. Într-un asemenea ambient mă întreb dacă se mai poate vorbi de notă personală a unei astfel de locuinţe, de „cuibuşorul identitar“ al acestui vieţuitor, blocatar într-un spaţiu care l-a luat cu totul în posesie.

În general, asemenea tipuri de locuinţe reuşesc performanţa de a refuza prin însăşi tipologia lor caracteristicile de bază ale locuirii. Protecţia ar fi una dintre ele. Într-un apartament de bloc funcţia de protecţie s-ar putea împărţi între protecţie fonică, termică şi psihologică. Protecţia fonică a fost regîndită ca un sistem discret, dar eficient de supraveghere şi control. Nu discutăm de aspectul ideologic care se află pregnant în concepţia acestor clădiri, ci mai degrabă de cel care vizează relaţiile interumane. Sînt deja cunoscute situaţiile hilare (atunci cînd nu au şanse să devină adevărate traume) cînd se poate asculta un meci de fotbal fără să ai radio sau televizor, cînd poţi ghici starea de spirit a vecinilor după urletele care se aud din apartamentul alăturat, sau cînd eşti rugat să calci cu grijă prin casă pentru că faci zgomot şi lustra se clătină ameninţător. Nu mai vorbim de alte aspecte penibile în care se ştie cînd vecinii de sus sînt în baie şi în apartament se revarsă zgomote de cascade în cel mai fericit caz.

Protecţia termică a fost un subiect controversat. Şi a rămas un subiect controversat. Nu pentru toţi. Între iernile geroase şi verile toride pentru cei mai mulţi apartamentul se înscria pe coordonatele unui „ca afară“ adus în perimetru de bloc. Toate aceste inconvenienţe ale unei locuinţe la bloc anulează ceea ce ar trebui să sublinieze protecţia psihologică, intimitatea, confortul, normalitatea unui asemenea tip de locuinţă, care proiectat trebuie să ţină seama de armonie, de potenţialele raporturi pe care individul le stabileşte cu spaţiul. Apartamentul de bloc nu are verticalitate; casa se desfăşoară în plan orizontal. Ne influenţează, nu putem nega, acest tip de locuire. Apartamentul în plan e un loc în care „totul e imediat, totul este actual, care nu are nimb temporal“.

Acordarea acestui nimb temporal este dovada cea mai pregnantă a raportului delicat om-spaţiu de locuit, o dovadă de înţelegere şi manevrare a spaţiului, dar şi un fel de adaptare la o condiţie arhitectonică impusă. Aşa cum biologii vorbesc despre mînă ca despre o prelungire a creierului, tot la fel se poate considera casa ca o prelungire a propriului corp, atunci noi în raport cu casa ne-am putea gîndi la fel de bine dacă mă simt sau nu mă simt bine în propria casă/propriul corp, dacă ştiu să intru în interacţiune cu ea. Raportul de echilibru porneşte de la înţelegerea faptului că „(...) trăitul zilnic nu are doar un aspect funcţional, tehnic, ci mai degrabă aspectul unei integrări în lume, al unui dialog convenabil cu lumea interioară.“

Orice casă împrumută ceva din personalitatea celui care o locuieşte. Raportul individului cu arhitectura este mediat istoric, economic, social. Orice ruptură bruscă în continuitatea istorică, orice modificare majoră se relevă în arhitectură. „Am făcut prea brusc saltul de la un mediu impus şi nesemnificativ la o deschidere foarte solicitantă, foarte atractivă şi care pune în paranteze problema autenticităţii noastre.“

Arhitectura blocurilor îmbătrîneşte mai repede chiar decît locatarii ei. Orice modificare şi adaptare a acestui spaţiu are valoarea unei operaţii de întinerire. Făcută evident după un model. Ce ni se prezintă? Ce asimilăm? Ce ar trebui să reprezinte spaţiul de locuit? Este evidentă transformarea de structură a societăţii, stratificarea ei pe considerente economice. Însăşi achiziţionarea unei case defineşte apartenenţa la un anumit grup social, conferă un anumit statut. Interiorul, felul în care acest loc se face sau nu locuibil ţine de creativitatea, sensibilitatea fiecăruia, de mijloacele proprii şi oferta pieţei. Nu pot însă să nu remarc două modificări importante în designul interior al locuinţelor moderne: barul şi bucătăria continuată în living.

Am avut la dispoziţie pentru documentare cîteva exemplare din revista „Căminul“ şi revista „Domus“. Pe prima pagină a revistei „Domus“ din septembrie 2001 citesc: „Extravaganţa – un stil de viaţă dinamic“. Să fie o caracteristică a vîrstei, a statutului social sau un răspuns agresiv în faţa unei înregimentări forţate şi uniformizări rămase adînc înfiptă în subconştient? Nu se poate porni de la premisa că tot ce este nou este şi extravagant. Problema care se ridică este cît de bine se potriveşte această modificare spaţiului de care dispun; dacă mă reprezintă, dacă e funcţional, dacă se justifică în cadrul economiei spaţiului de locuit sau dacă e pur decorativ. Moda barului din living cu siguranţă stîrneşte controverse, ca şi modelul bucătăriei „americane“. Nu oricine îşi permite să aibă în casă bar, şi asta din considerente strict pecuniare. Există o categorie privilegiată pentru care această marcă de identificare este o emblemă a succesului, a prosperităţii, marcă a realizării profesionale, materiale, personale.

Acest gen de design interior îmi sugerează o abordare în înţelegerea spaţiului de locuit pornind de la dihotomia *spaţiu public vs. spaţiu privat*. Barul ca incintă şi ca piesă de mobilier este cu siguranţă marca spaţiului public. Valorile atribuite acestui tip de spaţiu pot fi centrate pe două coordonate: divertisment şi apartenenţă la un grup, loc al unor potenţiale tendinţe de socializare. Amplasarea lui cu întrega sa simbolistică în spaţiul de locuit modifică raportul acestui spaţiu cu lumea exterioară. Această interferenţă a spaţiului public cu cel privat poate comunica ceva despre noua organizare spaţială a lumii în general, a lumii interioare în particular. Barul reprezintă un punct de relansare, un punct de rezistenţă a exteriorului în spaţiul interior al locuinţei; el devine în acest caz acea piesă de mobilier care juxtapune două spaţii incompatibile şi contradictorii. De ce ar fi nevoie de mărcile spaţiului public în interiorul locuinţei? Ansamblul spaţiului de locuit (cu toate codurile şi simbolistica sa) nu mai este suficient pentru nevoile noastre cotidiene? Ce conferă spaţiul public: recunoaşterea; recunoaşterea valorii personale, a statutului social spre exemplu. Să-i lipsească spaţiului privat această recunoaştere a valorii sau să fie sechelele unei perioade istorice recente care ne-a uniformizat pe toţi? Am considerat barul ca un punct de relansare a exteriorului în interior. Pentrul genul de personalitate (hiper)-activă social, spaţiul în care se afirmă plenar este cel public. Dacă am face un calcul am putea descoperi că 2/3 din timpul fizic este petrecut, trăind în Exterior, dincolo de spaţiul locuinţei. Relaţia de familiaritate cu spaţiul îşi schimbă polaritatea: locuim spaţiul public şi ne adăpostim în spaţiul privat.

În acest caz orice living înfăşurat în gresie cu bar din cărămidă, lemn sau altceva, cu sticle de toate formele şi culorile „evocînd...“, „surprinzînd extraordinar atmosfera...“ îmi va sugera întotdeauna trotuarul adus pînă la uşa dormitorului; o atmosferă uşor comercială, lipsită de căldura unui cămin chiar dacă în acelaşi apartament de bloc barul se completează cu succes cu un şemineu pe peretele opus pentru echilibrul interior al compoziţiei; sau alteori este spiritualizat de prezenţa bibliotecii. Spaţiul suprafuncţionalizat nu-şi va găsi probabil niciodată o identitate. Mă întreb dacă mai e posibilă retragerea şi reveria într-un asemenea spaţiu chiar şi pentru acele cîteva ore petrecute acasă.

Cel de-al doilea element supus metamorfozelor spaţiului de locuit este bucătăria. Dincolo de clasificările spaţiilor dintr-o locuinţă, bucătăria întruneşte mai multe atribute: „laboratorul“ strict funcţional, spaţiul cu predilecţie feminin perceput adeseori ca spaţiul discriminării femeii, dar şi ca semn al unei modernităţi asumate.

Bucătăria spaţiului de locuit s-a dezvoltat de-a lungul istoriei, simbolizat şi semnificat ca spaţiu preponderent de pregătire şi păstrare a hranei, atribuit în mod exclusiv femeii; s-a rupt din leagănul primordial al celulei multifuncţionale al locuinţei tradiţionale. Bucătăria în contextul economiei spaţiului unui apartament (cu un număr minim de camere) este spaţiul cu un număr mare de funcţii suprapuse. Constrîngerile stilului de viaţă, ale contextului economic şi politic au făcut din bucătărie un spaţiu de disidenţă care s-a vrut micşorat pînă aproape la eliminarea sa completă. Anularea „vetrei“ a „focului sacru“ nu înseamnă decît anularea vieţuirii normale redusă probabil la conceptul de adăpostire. Dincolo de practicile obişnuite: gătitul; masa în familie, în bucătărie se fac lecţiile, se stă de vorbă la o cafea (chiar eu în timp ce-mi schiţez acest eseu stau în bucătărie, e linişte şi nu deranjez pe nimeni). E un spaţiu cu o puternică încărcătură privată. E un spaţiu de comunicare, o comunicare marcată de asemenea de mărcile familiarului şi ale intimului. Bucătăria a reprezentat şi poate continua să reprezinte spaţiul esenţial de rezistenţă al unor structuri familiare tradiţionale.

Mai putem vorbi de bucătărie ca structură de rezistenţă în contextul spaţiului de locuit contemporan? Mai reprezintă bucătăria contemporană „vatra casei“, „focul sacru“? Prin prisma raportului interior-exterior se mai poate lua în considerare „vatra casei“ ca centru sau spaţiul se desfăşoară centrat pe cu totul alte spaţii?

Funcţionalitatea bucătăriei deschise spre living ni se explică limpede în revistă: „(...) zona funcţională a bucătăriei se întrepătrunde cu cea de relaxare şi primire a livingului, într-o manieră cursivă. Postamentul blatului de bar (element preluat de asemenea din tiparul locuinţelor americane) este singurul element care intervine într-o manieră lejeră – pentru a clasifica rolurile funcţionale diferenţiate ale celor două spaţii. Bucătăria şi camera de zi nu mai sînt două entităţi strict delimitate (izolate optic prin intermediul uşii de acces); infrastructura acestora favorizează sentimentul cald de «împreună-acasă»; persoana care trebăluieşte prin bucătărie poate dialoga confortabil cu cei din living“. Definiţia mai sus citată a acestui gen de spaţii mă face să mă întreb dacă nu cumva tînjim în mod inconştient după spiritul cald de împreună-acasă al locuinţei tradiţionale de patul lîngă cuptor sau chiar direct pe cuptor.

Definiţia în sine are unele neconcordanţe. În primul rînd, asemeni barului de care am discutat mai devreme, bucătăria living devine marca statutului social, al poziţionării sociale, al asumării unor alte principii de viaţă decît cele tradiţionale. Acest tip de bucătărie „americană“ nu mai are de a face decît extrem de discret cu „trebăluitul“ aşa cum îl cunoaştem în forma lui clasică. Deschiderea spre un spaţiu de reprezentare cum e camera de zi distruge caracterul de unealtă, caracterul ustensilar. Mitologia tradiţională a bucătăriei apune, *larii* făcînd loc zeului televizor. Apune cu acest spaţiu metamorfozat şi imaginea femeii exilate la bucătărie printre cratiţe şi oale.

Noua arhitectură a bucătăriei anulează supremaţia patriarhatului. Emanciparea femeii se continuă cu emanciparea spaţiului; mişcarea feministă a repurtat o victorie asupra spaţiului locuinţei, aducînd bucătăria pe acelaşi plan cu livingul monopolizat de bărbaţi, de bere şi televizor.

Tipul de activitate socială, timpul petrecut în spaţiul de locuit, concepţia despre funcţiunile locuinţei sînt în general factorii hotărîtori pentru stabilirea coeficientului funcţional al bucătăriei, al tipului de amenajare: mutăm bucătăria în living sau aducem livingul în bucătărie. Ne pune în faţa unei dileme pe care Ştefan Ghenciulescu o punea în articolul său din revista *Virtualia*: cocktailuri sau sarmale? Bucătăria pare să-şi ia la revedere de la sarmale, în locul cratiţei la loc de cinste vor fi storcătorul de fructe, *shaker*-ul, cuptorul de microunde. Femeia modernă va uita de bucătăria mirosind a mîncare şi cu condens pe pereţi. Deşi cred că din prea multă dragoste de modern şi „că aşa se poartă“ este foarte posibil într-un living cu mobilă ultimul tip, decorat „ca în revistă“ să miroasă discret a ceapă prăjită sau, de ce nu, a mititei.

Robert Venturi defineşte arhitectura ca „adăpost decorat cu simboluri“. Simbolistica locuinţei interioare se modifică; se poate vorbi despre arhitectura spaţiilor comunicante ale locuinţei, alunecarea, revalorificarea, resemnificarea spaţiilor. Ele dezvăluie raportul nostru cu noi înşine, cu lumea interioară raportul nostru, ca tip de personalitate, cu lumea exterioară. Modificarea spaţiului se constituie ca modificare a imaginii despre sine. Ceea ce trebuie luat întotdeauna în considerare este cît din ceea ce îmi doresc se poate materializa în realitate fără a-i altera sensul şi fără a-l face să devină din util şi plăcut, hilar şi lipsit de funcţionalitate. Lumea bate la uşa casei mele, lumea intră pe uşa casei mele... „Aruncarea“ heideggeriană în lume pare să ne fi îmblînzit interacţiunea cu ea... am îmblînzit lumea, am adus-o în casă, din ce în ce mai aproape. Pentru unii dintre noi casa pare să devină încet, încet casă-blazon, casă-muzeu, casă-hotel şi din ce în ce mai puţin acasă... Timpurile moderne dau alte valori locuirii. Depinde de noi cum le împăcăm cu propriile noastre idei despre locuire.

***Valentina Popa**, absolventă de filologie, este masterand a programului de Antropologia spaţiului sacru de la Universitatea de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu“ Bucureşti*

▲

Emanuel RĂUȚĂ

E posibilă buna guvernare?

● **Alina Mungiu-Pippidi, Sorin Ioniță (coordonatori). *Politici publice. Teorie și practică*, Editura Polirom, 2002.**

„O experiență de patrusprezece luni mă face stăpîn pe cunoștința, care-mi lipsea înainte, a mecanismului financiar al Statului. ...Pe de altă parte, studiind viața contemporană a altor state, am ajuns la convingerea că statul actual a devenit un organism monstruos, care a atras la sine servicii sociale ce nu-l privesc și pe care, abstract și nemaleabil cum este, nu le poate satisface". Rîndurile acestea cu aer liberal nu sînt scrise de vreun autor contemporan și nici de vreun liberal recunoscut. Ele aparțin lui Nicolae Iorga și deschid secțiunea despre „politici de dezvoltare și ale bunăstării" din volumul recent publicat de Alina Mungiu-Pippidi și Sorin Ioniță: „Politici publice. Teorie și practică". Împreună cu alte cîteva texte scurte, mare parte inedite, din Virgil Madgearu, despre importanța științei sociale, sau Zeletin și Stere, despre modul în care prosperă firmele românești în timpuri de recesiune economică, cu alte cuvinte despre corupție, aceste mici texte sînt o parte a bătăliei proprii duse de Societatea Academică din România pentru a dovedi că România a avut și tradiție modernă empiricistă, că autori celebri au texte importante, dar ignorate, despre știința guvernării dintr-o perspectivă democratică și, totodată, aplicată, cu alte cuvinte, că pe lîngă trioul Eliade, Noica și Cioran există ceea ce Alina Mungiu-Pippidi numea într-un articol din 2001 din *22* „cealaltă tradiție". Nu e greu de ghicit, din alcătuirea volumului, o sinteză a celor mai reprezentative lucrări de politici publice ale SAR, că autorii sînt, în mod cert, de partea acestei „celelalte tradiții" simbolizate de Institutul Social Român, deși conștienți de popularitatea mai mare a „spiritualismului" printre intelectualii români.

Spre deosebire de marile nume invocate aici, autorii volumului sînt tineri și foarte tineri. Sorin Ioniță, Bogdan Chirițoiu, Cristian Ghinea, Liviu Voinea sau Denisa Mândruță, aproape toți tineri cu studii în Occident, se alătură unor oameni care predau în Occident ca Daniel Dăianu sau Alina Mungiu, și unui cuplu de autori străini, arătîndu-ne că se întremează și la noi, după mai bine de o decadă, acea generație de experți la care visează toată lumea. Deocamdată, dacă judecăm după acest volum, ei sînt cel mult zece, dar să fim optimiști și să spunem că e un început! Despre ce scriu ei? Despre reforma statului (mai ales), a educației, a televiziunii publice, tribunalelor etc. Cum scriu? Pe bază unor cercetări aprofundate, pe alocuri tehnice, dar cu aplomb și ironie. Sorin Ioniță a studiat numărul de ministere din alte țări candidate la Uniunea Europeană și a găsit că guvernul nostru e aproape de două ori mai mare decît al lor! Din ce motive? Din cauza marelui număr de clienți care trebuie satisfăcut, e de părere Ioniță, susținut într-un alt capitol de Cristian Ghinea, care analizează fenomenul de politizare a administrației românești. Ghinea constată că legea 188 din 1999 a funcționarilor publici, menită să-i titularizeze, a dus numai la scheme complicate de eludare și ajunge la concluzia că legi de acest gen nici nu trebuie date cîtă vreme există certitudinea că vor fi călcate în picioare. Nu de alta, dar pe lîngă funcționari mai cade victimă și respectul pentru lege, deja scăzut. Cît privește reforma justiției, aflăm de la Peter Murell că e o mică problemă, adică nici cei care vor să reformeze – analistul studiază o lege a lui Valeriu Stoica – nu știu exact ce și cum și riscă să strice mai mult decît să ajute. În speță, textul lui Murell pledează pentru ideea că reforma trebuie bazată pe o cercetare solidă care să spună ce să reformezi și cum, întărind teza generală a volumului.

România are două realități, înțelegem din volumul SAR, una vizibilă, a statisticilor, care ne spun și nu ne spun mare lucru, și una informală, cum este concedierea funcționarilor pe motive politice, falimentul academic tăcut al universităților, corupția insidioasă și economia la negru. Capitolul dedicat acesteia e un model al studiului realităților informale prin mijloace formale. SAR a studiat un eșantion de șomeri pentru a descoperi că supraviețuiesc datorită muncii la negru, și că din puținii bani cîștigați își pun cablu TV și se uită la telenovele. La fel, capitolul despre corupție al Alinei Mungiu nu este o culegere de anecdote, ci un studiu comparativ riguros, în care România e analizată comparativ cu Bulgaria și Slovacia, cu o listă impresionantă de recomandări. „Ca multe fenomene seculare, care iau forma regimului în care le torni, și corupția scapă unei definiții perfecte. (...) este încălcarea normei comportamentului impersonal care trebuie să caracterizeze orice birocrație modernă. Cu această definiție, îngustăm spectrul istoric al corupției numai la perioada modernă, căci numai atunci impersonalitatea și obiectivitatea, adică furnizarea de servicii contribuabilului, ca și colectarea obligațiilor către stat se aplică în mod egal, nearbitrar și nediscriminatoriu, și lărgim spectrul de comportamente care pot fi clasificate drept corupție, căci nu orice act de corupție aduce «profit», sau ceea ce am putea considera profit. Favorurile, adică tratamentul discriminatoriu, pot fi oferite și pentru altceva decît bani, pentru a îndatora sau recompensa, ca o recunoaștere a statutului superior al cuiva, sau pentru a-și stabili propriul statut superior." Soluțiile? Instituirea transparenței, reglementarea conflictului de interese. Să știm de exemplu cum votează aleșii noștri. La ce bun să facem vot uninominal cîtă vreme Camera Deputaților refuză să spună publicului cum au votat aleșii lor?

La fel de spectaculos, dar cu un argument mult mai controversat, este capitolul despre reforma televiziunilor publice din Europa. Din nou, cititorul care se așteaptă la anecdote și revelații din perioada de la TVR a Alinei Mungiu va fi dezamăgit. Textul, publicat întîi de Harvard University, este un punct de vedere „managerialist" asupra reformei televiziunii publice. Aflăm că în toată Europa tentația oamenilor politici de a pune gheara pe televiziuni e mare, că directorii nu rezistă în medie nici un an în post, că, în general, realizatorii vor să cheltuie mult și să producă ce vor ei, dar numai la noi oamenii din televiziune sînt și în Consiliu, aprobîndu-și singuri bugete și emisiuni. Graficele de audiență arată erodarea televiziunilor publice după apariția celor private. Soluția instituțională, preluată de Federația Internațională a Jurnaliștilor pentru a o impune ca politică unitară a Comunității Europene, este îndepărtarea puterii de televiziune, lichidarea „partitocrației", prin numirea de către Parlament nu a unui Consiliu Radio și a unuia TV, ci a unui singur Consiliu Audio-Vizual care numește directorii celor două instituții, care își alcătuiesc apoi consilii formate din experți și societatea civilă. Și cine mai controlează aceste instituții, dacă nu comisiile parlamentare? În polemică cu Bourdieu, autoarea vede publicul în spatele ratei de audiență și spune că o televiziune e legitimă să colecteze taxa de abonament doar cîtă vreme abonații urmăresc în număr mare programele ei și vede în televiziune un vehicul pentru cultura de masă, nu cea înaltă. „Cotele de audiență, ca și sondajele fac parte din aceeași familie ca și definiția democrației oferită de Churchill; ele sînt răul cel mai mic. Dacă nu publicul este cel care alege, cine sînt cei care au acest drept? Puterea politică? Elitele? Jurnaliștii? Există însă nenumărate dovezi că aceștia vor acționa în interesul propriu și nu în cel al publicului. Cea mai mare naivitate intelectuală legată de televiziune este ideea că televiziunea, fiind atît de puternică ca mijloc de comunicare, trebuie să-și folosească puterea pentru a fi orice altceva în afară de televiziune, adică un mediu pentru cultura populară: și anume școală, universitate, bibliotecă, biserică... Noi ar trebui însă să lăsăm școlile, universitățile sau bisericile să-și joace rolul fără concurența televiziunii". Lista de recomandări este și aici consistentă, dar cum încercările de reformă ale televiziunilor din Est au fost mereu însoțite de scandal, ca pînă la urmă reformatorii să plece, audiența să scadă, și așa mai departe, cititorul citește cu interes, dar cam sceptic, rețetele ideale. În lumea reală există sindicate, politicieni corupți și multe piedici în calea reformelor. Ca orice carte „luminată", și volumul SAR, deși atacă curajos probleme informale, păcătuiește prin credința intrinsecă a autorilor, vizibilă adesea, în *raționalitatea* lumii în care trăiesc, în convingerea că ideile bune triumfă pînă la urmă.

Dar triumfă ele? E buna guvernare recomandată de SAR, principalul nostru institut de politici publice, posibilă la noi? Daniel Dăianu și Alina Mungiu-Pippidi sînt singurii care au avut și experiențe manageriale în sectorul public dintre autori, și nu reușite. Au aerul că sînt mai prețuiți în Occident decît la noi. Pot oameni politici mai abili ca ei să folosească soluțiile tehnice din acest volum sau din produse similare pentru a crește calitatea actului guvernării? Desigur, nu e misiunea acestei cărți să răspundă: mai degrabă, asta e provocarea pe care o lansează. Dar să sperăm că va fi auzită. Ar fi păcat ca această carte a SAR să devină doar ca predecesoarea ei, *Doctrine politice* (1998) doar un manual clasic de universitate, și să fie citită numai de studenți. Cum bine spune Madgearu, „Nu trebuie să credem că sufragiul universal, prin el însuși, creează spiritul critic și științific; ...creează spiritul democratic; nu trebuie să ne închipuim chiar că sufragiul universal, prin el însuși, creează ceea ce este la baza organizării reale a unei națiuni, ...cetățeanul conștient. ...De asemenea, trebuie să ne dăm seama că ordinea de lucruri democratică nu creează în mod mecanic un parlament eficient." Cu toate acestea, rîndurile selecționate de editori din Madgearu pledează pentru evoluție și refuzul soluțiilor radicale, democrația se poate îmbunătăți. Așa, cel puțin, credea Madgearu cu patru ani înainte de a fi asasinat din motive care au rămas un mister istoric, dar probabil tocmai pentru aceste convingeri. Dacă mai era vreo îndoială, prefața Alinei Mungiu-Pippidi o spulberă net: „Intelectualii care au avut curajul să încerce să profesionalizeze domeniul guvernării, să-l extragă măcar în parte din sfera intereselor de grup și a opiniilor din media pentru a propune o abordare științifică a interesului public au avut parte, paradoxal, de o soartă mai tragică decît marii promotori de opinii subiective. Un Șeicaru sau un Cioran au murit în paturile lor: autorii clasici asamblați de noi în acest volum, ca Iorga, Madgearu sau Filotti au avut parte de sfîrșituri tragice. Stere a fost eliminat din PNȚ printr-un boicot; Zeletin a fost toată viața puțin influent (nu a ajuns nici măcar ministru), și de-abia după 1990 s-a bucurat de oarecare recunoaștere". Sinistre cuvinte. Nu ne rămîne decît să sperăm că istoria nu se repetă. ▲

VINERI, 18 OCT — Cezar Ivănescu & Pedro Negresco *(recital)* 4-GIVEN — 21.00
SÎMBĂTĂ, 19 OCT — POP-ROCK — Adrian Berinde & 4-GIVEN — 21.00
DUMINICĂ, 20 OCT — Theodora Enache & 4-GIVEN — 21.00
MARȚI, 22 OCT — CHITARĂ CLASICĂ — Dragoș Dobre — 20.00
MIERCURI, 23 OCT — ÎNTÎLNIRILE ROMÂNIEI LITERARE — 19.00
ETNO-JAZZ — Maria Răducanu, Vlaicu Golgea & Sorin Romanesco — 21.00
JOI, 24 OCT — TEATRU — Toți bărbații sînt curve *de David Mamet* Traducere & regie Florin Piersic jr. — 20.00
Marți-duminică, de la 10.30: expoziție la parter; café-bar cu muzică ambientală la subsol
Telefon: 336.66.38; 336.66.68

CLVBVL PROMETHEVS
FVNDATIA ANONIMVL

Piața Națiunile Unite 3-5, sector 4, București

Andrei GORZO

dilematograf

Un loc numit *Dincolo* şi un loc numit *Pierzanie*

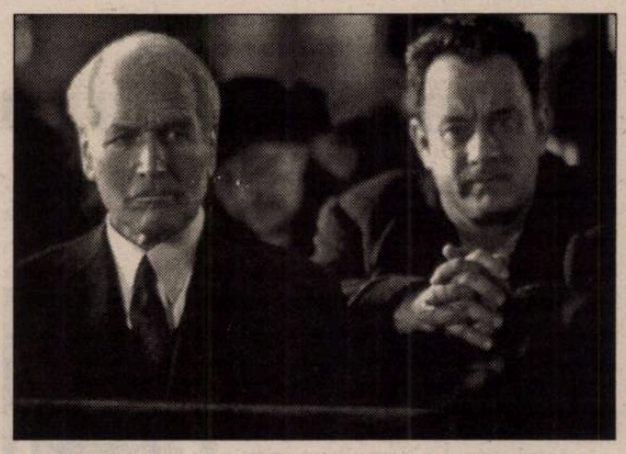

● ***Occident* (România 2002), de Cristian Mungiu**

Înaintea acestui debut în filmul de lungmetraj, Cristian Mungiu a absolvit Engleza, a predat, a lucrat ca jurnalist, a fost din nou student, la Facultatea de Film, căreia nu o dată i-a salvat onoarea cu scurtmetrajele sale, a fost asistentul lui Radu Mihăileanu... Era mai mult decît pregătit să realizeze *Occident*. Filmul are siguranţă stilistică, personaje minunate, poveste (trei fire principale, care se întregesc reciproc, dar poveştile sînt mult mai multe) şi acea calitate, atît de puţin românească, de a nu vîrî degetul în ochiul spectatorului, de a nu privi de sus personajele, de a nu predica. E un film despre vraja lui „Dincolo", despre plecări şi despărţiri, dar nu veţi găsi nici urmă de gesticulaţie cabotină, de disperare jucată, de condamnare sau condescendenţă. E o comedie (românească!), printre personajele principale se află un poliţist (român!) şi (imaginaţi-vă, dacă puteţi) filmului *nici nu-i trece prin cap* să facă băşcălie ieftină pe seama poliţiştilor. E o dovadă de respect, din partea regizorului-scenarist, pentru publicul său, un semn de încredere că atîţia ani de *Vacanţa mare* n-au reuşit să ne tîmpească de tot. *Occident* este filmul unui om care iubeşte oamenii şi obiectele – *bric-à-brac*-ul în care trăim. (De aceea, recitind interviul acordat Svetlanei Cârstean, în *Observator cultural*, m-a mirat puţin faptul că, printre regizorii foarte diferiţi care îi plac lui Mungiu, n-am găsit şi numele lui Jean Renoir.) Uitaţi-vă la colonelul de poliţie (Dorel Vişan), cu mîndria sa profesională, cu sentimentalismul său, cu platitudinile sale („Băutura asta!", „Toţi se duc, mamaie, ce să-i faci!") servite fără agresivitate (nu e un infatuat; ştie că face parte din puzderia de non-eroi care au stat mereu la locul lor şi au scos de-acolo ce se putea, pentru ei şi familiile lor), cu adulterul său discret şi kitsch-ul său: cînd peţitorul italian, găsit prin agenţie, vine după fiica lui, casa e împodobită cu ajutorul subalternilor (folosiţi pe post de hamali şi sentinele) şi conform unei idei foarte precise despre ce i-ar plăcea italianului să găsească în casa socrilor – pizza, spaghete, *O sole mio*, o Venus din Milo cu un ceas în burtă, portrete de daci şi de romani. (...) Vişan respectă limitele personajului. Nu foloseşte nici un truc ca să se distanţeze de el, nu îngroaşă nimic, nu lasă nici o trăsătură caraghioasă să ne bareze drumul spre umanitatea colonelului. Îşi pune propria corpolenţă la dispoziţia personajului, aşa cum îi oferi cuiva o casă încăpătoare. E un rol mare. Uitaţi-vă şi la tînărul Luci (Alexandru Papadopol), umblînd deghizat în sticlă de Ursus, ca să facă un ban (la un moment dat, sticla de Ursus se întîlneşte cu un mobil roz, de la Germanos, şi îl roagă să-i împrumute puţin telefonul), sau strîngîndu-şi trist lumînărelele şi balonaşele, recuzita unei declaraţii de dragoste nereuşite, sau luminîndu-se la amintirea unui cîntec pionieresc. Recitindu-mi notiţele luate în sala de cinema, am dat peste propoziţia: „Îl cunosc pe băiatul ăsta", pe care am subliniat-o insistent, pe parcursul filmului, înainte de a trage concluzia: „Sînt chiar eu!" După *Marfa şi banii* şi *Occident*, Papadopol ar putea să devină figura emblematică a generaţiei care şi-a dat jos cravata roşie cu tricolor şi, fără să înţeleagă prea bine ce se întîmplă, a păşit în tranziţie. (Prin asta n-am vrut să spun că el face acelaşi rol în ambele filme: sînt două roluri pe cît de bune, pe atît de diferite.) Mungiu a avut inspiraţia de a dezgropa cîntecul *Noi, în anul 2000* („...Cînd nu vom mai fi copii, / Vom face ce-am visat cîndva..."). Şi juxtapunerea dintre cîntecul acela, cu optimismul lui fals, cu hidoasa lui voioşie „la comandă", şi imaginile „pe bune" din anul 2000 – Ursus şi Germanos, să te măriţi cu un străin, să pleci Dincolo şi să mănînci în fiecare zi la McDonald's –, juxtapunerea asta te face praf. Spre deosebire de *Marfa şi banii*, filmul nu deschide noi drumuri. Ca divertisment, nu are (dar nici nu aspiră la) eficienţa sclipitoare a unui film ca *Filantropica*. Are calităţile lui, poate chiar mai importante. În felul lui lipsit de emfază, este o afirmaţie în favoarea vieţii – oricum am alege (sau am fi obligaţi) să ne-o trăim. N-am ales să ne facem pionieri. Nu-i vina noastră că un cîntec stupid ca *Am cravata mea* ne aduce lacrimi în ochi. Nu sîntem nici de lăudat, nici de condamnat, dacă plecăm de-aici, sau dacă rămînem, sau dacă ne întoarcem după ce-am plecat. Sînt, pur şi simplu, lucruri pe care oamenii le fac, pentru că asta pare ideea cea mai bună, sau pentru că mai mult de-atît nu pot face. Ca despărţirea celor doi copii, a căror relaţie părea să se rezume la scuipături, şi dintre care unul – cel care pleacă dincolo – se întoarce la prietenul lui, ca să-l scuipe pentru ultima oară.

● ***Drumul spre pierzanie* / *The Road to Perdition* (SUA 2002), de Sam Mendes**

Sam Mendes *(American Beauty)* a luat o mostră de *pulp fiction* (şi probabil că nici un fel de *fiction* nu este mai *pulp* decît un „roman de benzi desenate") şi a stilizat-o la maximum, obţinînd un film foarte frumos. Dar „a stiliza" rimează cu a „îmbălsăma"; stilul acestui film e ca un machiaj elaborat, aplicat savant pe nişte trăsături lipsite de distincţie: cam asta e frumuseţea lui.

Plasat în America anilor '30, filmul vorbeşte despre gangsteri catolici, despre taţi şi fii, despre violenţă, damnare, mîntuire. Dar n-are multe de spus. E o parabolă şic, de o violenţă „artistică", decorativă. Catolicismul este folosit ca un set de accesorii, care să dea iluzia substanţei: ucigaşi care îşi văd acţiunile din perspectiva vieţii veşnice („Un lucru este sigur: nici unul dintre noi nu va vedea raiul."); un oraş numit Perdition; un ucigaş (Jude Law, căruia filmul îi datorează o bună parte din puţina lui prospeţime) cu mers crăcănat, gheare la mîini, spinare încovoiată şi dinţi mînjiţi, care, dacă nu este însuşi diavolul, în orice caz face parte din cercul lui intim; compoziţiile splendide ale directorului de imagine Conrad L. Hall – arme şi cruci, întuneric şi ploaie. *Drumul spre pierzanie* este un „film american de artă" pe gustul celor care dispreţuiesc, în general, filmele americane şi strîmbă din nas la *Naşul*. Dar *Naşul* şi (mai ales) *Naşul. Partea a II-a* sînt filme mari. Acolo, catolicismul nu e doar „de recuzită". Cînd tînărul şi inocentul Michael Corleone (Al Pacino) e silit să ucidă (şi nu voi uita niciodată ezitarea aceea, după ce a făcut rost de armă, în toaleta restaurantului), violenţa este şocantă pentru că, indiferent de atitudinea ta faţă de religie, nu poţi să pui la îndoială ce ai văzut. Şi ai văzut un om pierzîndu-şi sufletul. În *Drumul spre pierzanie*, „pierderea sufletului" e mai curînd un concept fotogenic, menit să-i impresioneze pe cei care acordă Oscaruri. Dacă filmul acesta reuşeşte să spună ceva, e ceva despre actori mari (Paul Newman, Tom Hanks: le stă bine, ca tată şi fiu) şi imagini frumoase. Mergeţi, uitaţi-vă la ele şi simţiţi-vă bine. Totul e să nu credeţi că aţi văzut o capodoperă. ▲

Adina POPESCU

Cadre nordice

*Elina Brotherus, **Le printemps** (detaliu), 2001*

„Fotografia este noua pictură". Pornind de la această afirmaţie a unei prietene apropiate, artista fotograf finlandeză Elina Brotherus îşi concepe expoziţia sa „New Painting", a cărei vernisaj a avut loc şi la Bucureşti, pe data de 2 octombrie, la Galeria Nouă. Cea mai parte dintre cele paisprezece fotografii expuse sînt de mari dimensiuni, creîndu-ţi senzaţia unor adevărate tablouri.

Elina Brotherus s-a născut la Helsinki în 1972. A absolvit Universitatea de Artă şi Design din Helsinki, secţia fotografie, dar mai deţine şi un „master of science", chimie analitică. În 1998 a avut prima sa expoziţie personală de fotografie; au urmat nenumărate alte expoziţii, unele dintre ele în capitale europene ca Madrid, Paris, Londra. Lucrează atît la Helsinki cît şi la Paris.

Majoritea lucrărilor expuse la Bucureşti îţi dau acel fior nordic, glacial care păstrează o distanţă aproape respectuoasă între fotografie şi privitor. Stările pe care artista încearcă să le creeze frecvent sînt cele de apăsare, de aşteptare, chiar de angoasă. Principalul model pe care-l foloseşte este ea însăşi, de cele mai multe ori aflată cu spatele la obiectivul aparatului foto. Nu putem s-o învinuim de un narcisism cu valenţe artistice, pentru că Elina, cea din fotografii, nu este o femeie fericită, se evită expresia facială şi se pune accent mai mult pe poziţia corpului, ca de exemplu în lucrarea „Femme à sa toilette": un nud chircit în chiuveta din baie, cu capul plecat (nu surprindem nici o privire), ţinînd în mînă un telefon de duş ca pe un telefon real. În „La femme trompée", modelul stă pe marginea patului, tot cu capul plecat; fotografia denotă aceeaşi stare de aşteptare încremenită, inutilă. Totuşi „Le printemps", una dintre lucrările reprezentative ale expoziţiei, deşi are aceleaşi accente „nordice" ca şi restul fotografiilor, spulberă senzaţia de apăsare, umanizînd personajul din cadru: femeia, colorat îmbrăcată, stă pe un scaun, la o masă şi priveşte spre fereastră care pare singura sursă de lumină folosită de fotograf; femeia are un zîmbet abia schiţat care degajă căldură. Fereastra apare din nou în „La liseuse", aceeaşi lumină albă, opacă care uniformizează nuanţele din fotografie, le „îndulceşte": modelul îmbrăcat în roşu, din nou cu spatele la obiectiv şi cu capul aplecat, de data aceasta asupra unei cărţi.

În suita de cinci fotografii, intitulată „Miroir", autoarea, „jucîndu-se" cu obiectivele foto şi cu sharff-ul, relevă treptat imaginea femeii într-o oglindă aburită din baie; reflexia la început inexistentă devine din ce în ce mai clară. Suita este obiectul unui „happening", aceeaşi femeie este filmată privindu-se în oglindă, iar filmul e proiectat pe un perete; imaginea din oglindă devine clară în timp real, în timp ce femeia stă nemişcată, doar respiră uşor. Două moduri diferite de a dezvălui un chip, o expresie şi de a puncta o scurgere de timp: prin fotografie, cadre separate, „lucrate" fiecare în parte, „capetele de mişcare" şi cîteva imagini intermediare într-o bandă animată, şi filmul dintr-un sigur cadru fix, elipsele de timp dispar.

„Horizon 6" este singura fotografie fără personaje: un peisaj nordic îngheţat, grandios, dar lipsit de viaţă. ▲

Simona SORA

puzzlecturi

Elogiul umbrei

● ***Pentru Gellu Naum / For Gellu Naum*, volum coordonat de Iulian Tănase, Editura Vinea & Editura ICARE, 2002.**

În privinţa poeţilor din jurul lui Gellu Naum se ştiu – public – destul de puţine lucruri. În afara textelor publicate de către unii dintre *insideri* (cartea Simonei Popescu apărută anul trecut, *Salvarea speciei. Despre suprarealism şi Gellu Naum,* fiind poate volumul de referinţă despre atmosfera cu pricina, un eseu dialogat şi intens personal, cum numai o încercare autentică de autodefinire putea da), amănuntele despre cei cu pricina sînt destul de încifrate şi de restrictive. Am auzit şi vorbe ironice şi răuvoitoare despre „pelerinajele la Comana", despre „reîncălzirea la foc mic a suprarealismului" şi altele, obişnuite într-o lume literară pe cît de mică, pe atît de diversă. Poate de aceea misterul din jurul poeţilor ce-l frecventau pe „ultimul" suprarealist român la Comana era alimentat şi de o anumită intransigenţă a maestrului şi care a devenit cu timpul a celor din jurul său. Nu ştiu care erau „încercările" prin care treceau neofiţii, dar, în mod sigur, autenticitatea era prima condiţie şi cea hotărîtoare.

De aceea o carte în amintirea lui Gellu Naum, reunind texte dedicate „Pohetului" la un an de la dispariţia sa, e mai mult decît un omagiu, e cumva o readunare a grupului eterogen şi cosmopolit în jurul umbrei-liant şi o reafirmare a prieteniei care i-a unit. Prietenia, „punctul cel mai înalt al iubirii", cum o definea un suprarealist celebru, e pretextul şi subtextul fiecărui rînd din această carte inegală şi diferită, personală şi generoasă, în care semnează nu doar cei cîţiva foarte apropiaţi poetului, dar şi posibili „întrebători", persoane care n-au schimbat o vorbă cu Gellu Naum, nu doar scriitori binecunoscuţi, dar şi tineri decisiv influenţaţi de poet. Nu cred că felul acesta de a rememora o stare în prezenţa/absenţa unuia dintre maeştrii recunoscuţi ai sfîrşitului de secol lasă loc ierarhizărilor în funcţie de apropierea de centru, de adecvarea la subiect şi nici chiar de valoarea în sine a textelor. Să nu uităm nici că cei 37 de scriitori semnează texte inegale din capul locului: poezie, proză, traduceri. Poate doar bilingvismul cărţii (uneori trilingvismul, dublat de colaje sau „polilogograme") nivelează textele „pentru Gellu Naum", dispuse, ca în orice fotografie de grup, pe rînduri mai centrale sau mai orbitale.

Există o încifrare textuală în elogiul acesta al umbrei lui Gellu Naum, iar misterul începe o dată cu argumentul univoc al lui Iulian Tănase. De ce numele – real – al soţiei poetului e grafiat Lyggia? Jocul fusese sugerat – mi-a povestit un poet care tace mult (fiindcă are „ce să tacă") în această carte – într-un articol al Ioanei Pârvulescu din *România literară:* ce-ar fi dacă gestul poetului de a-şi dubla o consoană din nume (l de la Lygia) ar fi urmat, după plecarea lui, de migrarea primei litere a numele său în corpul numelui iubitei? Ca în polilogograma lui Sasha Vlad, cei doi sînt una.

Din versuri, jocuri, întîmplări, muţenii a luat naştere o carte pe care şi coordonatorul ei o aşează sub semnul hazardului obiectiv. Sînt persoane care nu puteau lipsi, unele care au scris din întîmplare (dar o întîmplare decisivă, cum nu sînt multe) şi altele care nu au scris, deşi... În destinul acestei dedicaţii cu 37 de semnături – despre prietenia-iubire, despre elanul vital şi elanul mortal, despre vremurile în care intransigenţa mai însemna ceva, despre întîlniri ratate şi

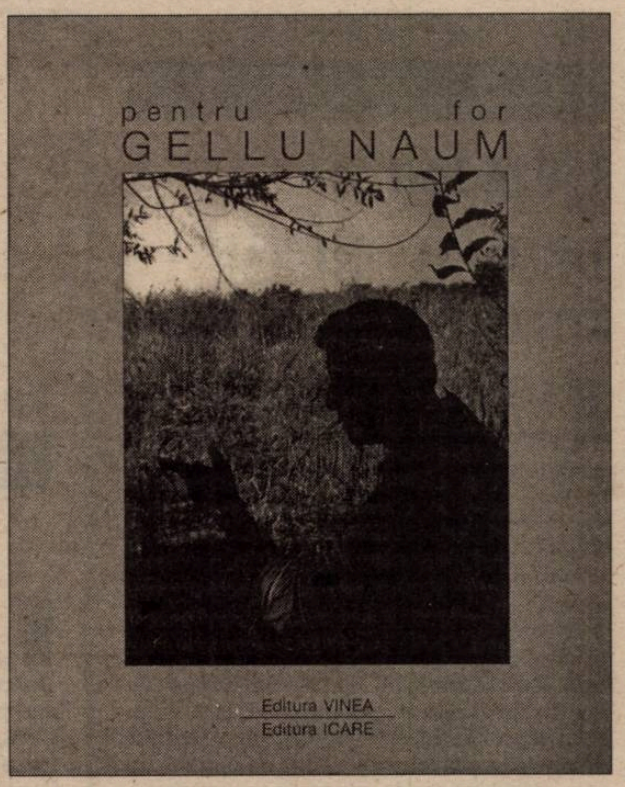

„înţelegerea drept în inimă", despre „pisigaleria naumiensis" şi „marea noapte din zi", despre „clovni furioşi" şi „îngeri muţi căzuţi din paradis" – singurul lucru care contează este prezenţa prietenului plecat. Ca într-un premonitoriu poem al lui Gellu Naum din volumul *Cuţitul cununat*: „Ar trebui să ştim din capul locului că el mai vieţuieşte sub cerul / nesfîrşit înfăţişînd rigoarea unor limite deloc neînsemnate".

▲

infolio

Mai multe Europe

● **Antoine Compagnon, Jacques Seebacher, *Spiritul Europei*, vol. 1 – *Date şi locuri* (trad. de Claudiu Constantinescu); vol. 2 – *Cuvinte şi lucruri* (trad. de Bogdan Udrea şi Dan Stănescu); vol. 3 – *Gusturi şi maniere* (trad. de Mihaela Zoicaş şi Bianca Bentoiu), Editura Polirom, 2002.**

Proiectul profesorilor francezi care coordonează cele trei volume ale *Spiritului Europei* – primul, binecunoscut teoretician, autorul unei cărţi traduse şi la noi, *Cinci paradoxuri ale modernităţii,* cel de-al doilea coordonatorul operelor complete ale lui Victor Hugo – datează de prin 1988. Dacă ar fi apărut în acel moment şi nu cinci ani mai tîrziu, am fi avut probabil o altă carte, cu alte premise, alte perspective şi chiar alţi semnatari ai articolelor.

Pentru iniţiatorii acestei cărţi (care se citeşte ca o carte, subliniază ei, nu se consultă ca o enciclopedie sau un dicţionar) „Europa nu este un continent, ci un arhipelag de diversităţi unde ambiţiile imperialiste au fost dintotdeauna sortite eşecului. Ideea de Europa este de necuprins, ca şi Dumnezeu: circumferinţa se află pretutindeni, iar centrul nicăieri... Europa reprezintă mai mult decît suma părţilor sale. Ea este deopotrivă o dorinţă...". Dorinţa lor a fost să alcătuiască o carte care să nu fie nici un dicţionar al Europei, nici un manual de istorie, dar nici o culegere de articole diverse tematic în jurul subiectului european, ci mai degrabă „un fel de tapiserie... o lucrare structurată în jurul unei trame solide, dar şi pigmentată cu variaţiuni dintre cele mai neobişnuite".

Primul volum, *Date şi locuri,* cuprinde „date-cheie, locuri simbolice şi reţele esenţiale nu atît din istoria şi geografia Europei reale, cît din conştiinţa de sine a Europei". În cel de-al doilea volum se schiţează ideea de Europa prin stabilirea unei „liste de categorii din sfera sacrului, a vieţii civile sau domestice", pentru ca cel de-al treilea volum să definască o realitate estetică europeană unitară „bazată pe receptarea şi circulaţia ideilor şi a operelor „.

O carte cosmopolită, în care semnează şi un istoric român, despre mai multe Europe enigmatice şi spirituale. (**S. S.**)

▲

Matei MARTIN

„Suite Europa 2002"

Pentru numai cîteva zile, între 10 şi 28 octombrie, Muzeul Naţional de Artă a prezentat expoziţia „Suite Europa 2002", o expoziţie de artă spaniolă contemporană reunind 18 artişti şi 36 de lucrări (cîte două de fiecare artist) de artă digitală.

Culegerea de ilustraţii a fost realizată de către Ministerul Afacerilor Externe al Spaniei cu prilejul preşedinţiei spaniole la Consiliul Uniunii Europene. După inaugurarea de la Bruxelles (ianuarie 2002), mai multe serii ale expoziţiei au fost prezentate în diverse ţări europene şi în America de Sud.

Artiştii – foarte diferiţi atît în ceea ce priveşte stilul, cît şi în metodele abordate – şi-au prezentat lucrările originale fie în versiune electronică, fie pe suporturi fotografice sau pe suporturi 2D sau chiar 3D ce urmau a fi scanate şi apoi imprimate.

Dacă în ceea ce priveşte tehnica de prezentare a imaginii există măcar un element de legătură – toate exponatele au trecut, se pare, prin scanerul şi apoi prin imprimanta „Centrului de Imagine Digitală şi al Calcografiei Naţionale" – conţinutul lor este de o diversitate frapantă, şi numai un ochi atent şi cultivat poate găsi o unitate de stil în cele 38 de lucrări: m-au impresionat suprarealismul deviat spre horror al lui Francisco Peinado („Help" e o pictură cu o foarfecă pe un soclu însîngerat), „Din seria I" şi „II", nişte desene de o simplitate desăvîrşită, dar extrem de vizibile şi contrastante (deşi în negru pe fond bej) ale lui Joan Hernández Pinjuan, „Animalele impuse" ale lui José Luis Cueves – nişte desene în cărbune reprezentînd chipuri cu reminiscenţe caricatural-atavice, precum şi acuarelele din seria „În floare" al lui José Maria Scila, nişte pete de culoare ce se întrepătrund şi se transformă în nişte nuanţe fine, delicate, aproape de pastel.

Aici am putea căuta, poate, unitatea de care vorbeam: digitalizate, scanate, imprimate, toate aceste lucrări îşi păstrează originalitatea, dar îşi pierd mult din umanitate: detaliile, micile greşeli (sau sublinieri?), intonaţiile sau nuanţările se diluează, îşi pierd din contur, devin un amalgam de linii şi puncte care, deşi redau imaginea originală, nu mai surprind la fel de bine etapele şi instrumentele creaţiei. Avantajele multiplicării şi difuzării – avute în vedere de organizatorii expoziţiei, Ministerul Afacerilor Externe al Spaniei, Institutul Cervantes, Ambasada Spaniei şi Muzeul Naţional de Artă al României – sînt oarecum umbrite de dezavantajele receptării. Data viitoare, aşteptăm şi lucrările originale.

▲

Dilema vă recomandă

● Azi, vineri, 18 octombrie, la Mezzo, o după-amiază minunată (16,15) cu Filarmonica din Berlin, celebrată beethovenian cu Triplul concert pentru pian (Daniel Barenboim), vioară (Itzhak Perlman) şi violoncel (Yo-Yo-Ma) urmat de a „8"-a, „misterioasa", cum o numea Bernstein, dirijată de Karajan, cel mai fascinant narcisiac din secolul trecut. (Radu Cosaşu)

Pagini realizate de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

Catalog pentru spirite întreprinzătoare

Catalogul intitulat „Favorites“, foarte recent apărut în SUA *(Early Fall 2002)*, este o mai mult decît uimitoare colecţie de kitsch-uri totale: obiecte situate undeva, la graniţa dintre estetic (al sinelui sau al *background*-ului), utilitar (toate se străduiesc să folosească la ceva), amuzant şi spiritual-profund. Pe scurt, poate fi numit un catalog al kitsch-ului total şi foarte grijuliu: un kitsch inventiv, care nu uită aproape nimic legat de confortul material şi spiritual al beneficiarului: de la instrucţiuni de folosire la stilistică. „Men, coffee, chocolate, the richer the better!“ stă scris pe o pernuţă de culoarea cafelei, împodobită cu motive florale, originară nu de pe strada bunicii mele, din zona Cuţitul de Argint, ci chiar din America: scrie, clar, în prezentare, „made in USA“. Dacă v-aţi imaginat, restrictiv şi formal, că America e doar locul în care se bea Coca-Cola, se mănîncă *junk-food* şi se poartă jeanşi, vă înşelaţi: deja e o.vorbă arhicunoscută, există multe Americi, şi una dintre ele este a gospodinelor asemănătoare celor balcanice, din copilăria noastră, care împletesc non-stop şi-şi decorează casa cu produsele muncii lor (sau cu unele asemănătoare create de designeri ce au ştiut să exploateze fenomenul). Am cunoscut chiar o astfel de doamnă în Penn State: o chema Paulette, era de origine ucraineană, şi profesoară la Colegiul de Asistente Medicale. Nu era o gospodină în înţelesul autohton al termenului, şi anume de persoană închisă-n casă, care habar n-are de ce se-ntîmplă-n lume şi tot universul ei se învîrte în jurul apartamentului de bloc din Titan: ci o persoană care călătorise mult, inclusiv în China, şi

care vroia să se mute, la bătrîneţe, în New Mexico, pentru că îi plăcea arta de acolo. Noţiunile ei despre artă şi decoraţiuni interioare rămîneau, însă, la micul nivel plăcut-gospodăresc-ornamental pe care-l promovează şi catalogul de faţă: femininul matern, protector, şi nu cel frivol. „Faith, Hope, Love“ stă scris pe trei cruci suprapuse ce pot fi văzute într-una din primele pagini ale catalogului: nu au nici o legătură cu crucile de mormînt, ci sînt, pur şi simplu, conform textului alăturat, decoraţiuni spirituale pentru intrări, scări interioare sau camere de oaspeţi. „Spirit“ este un cuvînt favorit: el apare, printre altele, pe rochia uneia din cele două „cele mai bune prietene“, două fetiţe cu codiţe ţinîndu-se de mînă, decoraţiuni interioare: „spirite înrudite, cineva cu care să-ţi împărtăşeşti visele şi secretele“. Varianta de peste ani a celor două fetiţe argintii sînt două doamne colorate „middle-aged“, elegante într-un stil retro, care se ţin de braţ. Universul feminin de care vorbeam deja se conturează. Trusa roz, de unelte pentru doamne, îl completează perfect. La fel şi, de pildă, lampa cu o zînă semidezbrăcată sau papuceii pentru scaune în formă de vacă sau pisicuţă (creaţi pentru a nu zgîria podeaua). Toate acestea sînt numai o mică parte din deliciile catalogului în cauză. Despre ele şi despre altele, şi mai şi, în numărul viitor. ▲

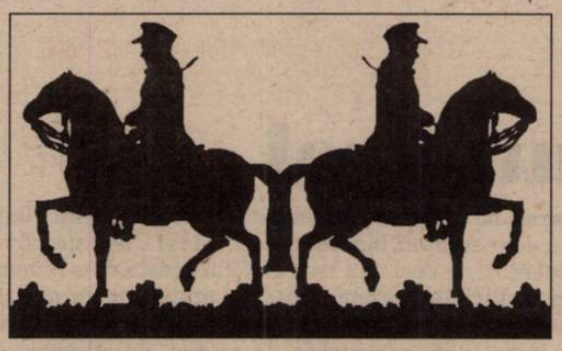

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Nu se poate!

Lumea nu mi s-a părut prea tulburată* de *dezvăluirea* – subliniez cuvîntul! – operată de „Asociaţia Britanică pentru Ştiinţă Avansată“, ar trebui să subliniez şi acest nume, dar încerc să-mi păstrez energia necesară pentru a-mi alunga indignarea; este din ce în ce mai presant să-mi controlez indignările. Să le reprim. Să le extirp. Să le extrag, precum măselele cariate la dentist; ar fi necesare cabinete – după modelul celor stomatologice – în care să te întinzi în fotoliu, să-i ceri doctorului: „Ştii s-o scoţi? Scoate-mi-o!“, iar el, ştiind despre ce-i vorba, să te anestezieze şi să-ţi extragă, uşor, uşor, cu mînă fină, indignarea stricată. Sînt două tipuri de indignare pe care n-ai voie să le accepţi în gură: cea facilă şi cea ipocrită. Celelalte – desigur – sînt necesare pentru a mesteca, pentru a scrîşni, pentru a clănţăni şi mai ales pentru a muşca; nu trebuie să renunţăm la muşcături, dar nu e cazul meu, azi. Azi sînt în alt stadiu.

Revin – iată textul pe care-l transcriu fără să-i subliniez vreun cuvînt, punînd doar cîte un semn de exclamaţie acolo unde am tresărit:

„În urma unui studiu foarte serios (!) care a durat mai bine de un an (!), o asociaţie britanică a dezvăluit (!) care este cel mai bun banc din lume (!). „Asociaţia Britanică pentru Ştiinţa Avansată“ (!) le-a cerut utilizatorilor de Internet din lumea întreagă (!) să trimită bancurile lor preferate şi să le voteze (!) pe cele trimise deja. 40.000 de glume (!) din 70 de ţări (semn de întrebare: România s-a numărat printre ele?) au participat la acest studiu (!) şi iată rezultatul (de aici încolo nu mai pun nici un semn de exclamaţie, fiindcă orice banc se ascultă în tăcere):

„Doi vînători pleacă în pădure, cînd deodată unul dintre ei se prăbuşeşte la pămînt fără suflare. Panicat, amicul său sună la Salvare: «Prietenul meu e mort. Ce pot să fac?» Operatorul răspunde: «Calmaţi-vă. Vă pot ajuta. Mai întîi trebuie să ne asigurăm că este mort.» Un moment de linişte urmat de un foc de armă. Vînătorul ridică receptorul: «Bine, şi acum?»“.

Am exclamat cu calmul cunoscut al adîncurilor: „Nu se poate!“ – expresia care mă scoate din sărite, de la căderea Zidului încoace, ori de cîte ori o aud în jurul meu. Ea mi-a declanşat un flux vertiginos de bancuri din care am reţinut, în primul rînd, pe iepuraşul care îşi curăţă, în pădure, puşca şi se îndeamnă cu glas tare să-l împuşte pe lup şi apare lupul şi-l întreabă blînd: „Ce faci aici, iepuraşule?“, iar el îi răspunde: „A, nimic, curăţ puşca şi spun prostii!“. După iepuraş, mi-a răsărit în minte elefantul, cu întrebarea nemuritoare: „Cum coboară un elefant din copac?“ şi răspunsul la fel de etern: aşteaptă toamna şi se aşează pe o frunză.

Nu aş îndrăzni să bat pe Internet că sînt cele mai bune bancuri din cîte am auzit, dar atîta timp cît nu le pot uita ele sînt un criteriu, o bază de discuţie pentru a-l contesta pe cel încoronat drept cel mai bun din lume. Imediat – ca în înlănţuirile dadaiste – mi-a apărut rabinul care vrea să împace doi enoriaşi şi-l cheamă pe Şmil ca să-l convingă să-i dea înapoi lui Ştrul mia de dolari pe care i-o datora de 10 ani, nu şi nu, Şmil nu vrea, rabinul îl cheamă săptămînal, pînă cînd, exasperat, Şmil, dînd să plece, din uşă, i-o spune pe şleau: „Am să-i dau un c...t!“ şi atunci înţeleptul îi strigă: „Stai, nu pleca! Şi un c...t e o bază de discuţie!“.

Cred că acesta era bancul cu nr. 48 sau 49 din repertoarul cu 120 – de ce 120?, e altă poveste – pe care şi-l întocmise un prieten de mult dus dintre noi; le ştia pe dinafară, îmi cerea să-i zic un număr şi el, prodigios, mi-l spunea în cîteva secunde, eu îl verificam în repertoar, aşa era, „nu se poate, nu se poate, eşti nebun!?“, „nu-s nebun deloc, sînt oameni care nici nu-şi mai spun bancurile, le dau doar numărul şi încep să rîdă!“. Fireşte că n-am ajuns la acest nivel, dar asta nu mă împiedică să clamez că nu se poate, nu se poate fixa cel mai bun banc din lume, aşa ceva nu există şi nu va exista decît dacă neîncrederea noastră în om şi în spiritul său, în spiritul său de glumă, va atinge...

Nu mi-am putut duce liniştit fraza pînă la capăt fiindcă m-a sunat – conform imanentelor coincidenţe care stau la bază celor 40.000 de glume studiate (!!) de „Asociaţia Britanică pentru Studii Avansate“ – prietenul meu H.L., cel care, de cum intră în posesia unui banc mai mult sau mai puţin genial, mă vesteşte fără nici o introducere:

– Fii atent: ieri dimineaţă, la un butic de lîngă mine, una îi spune alteia: „În 30 de ani de căsnicie, bărbatu-meu nu mi-a adus o floare!“ „Şi ce-i cu asta? Al meu lucrează de 30 de ani la Conservator şi nu mi-a adus nici o conservă“.

Îl întreb franc cum poate veni cu asemenea calambururi minore în ziua cînd se consacră cel mai bun banc din lume – „n-ai citit ziarele?“ H.L. e la fel de franc: „L-am citit. E foarte slab. În Bucureşti, avem o sută ca ăsta, uscate în pod.“

---

* Cu excepţia lui George Bălăiţă, care a scris în *Ziua literară* un adorabil comentariu la aceeaşi problemă, intitulat „În absenţa lui Bulă“. ▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Michaela Roşioru despre garsoniera din Eforie

„Obişnuiam să-mi petrec vacanţa de primăvară la mătuşi. Cel mai mult îmi plăcea să stau la mătuşa mea pictoriţa. Era la etajul opt într-un bloc înalt chiar în centru, pe strada Eforie, blocul unde este acum Agenţia de voiaj. Din balcon vedeam jos un du-tevino de maşini ce curgeau, iar noaptea adormeam greu din cauza sutelor de voci de claxoane. Pe balcon erau şi cîţiva porumbei cenuşii, care nu ştiu ai cui erau şi de unde veneau. Garsoniera era compusă dintr-o cameră foarte mare, cu pereţii în calcio vechio cu boaba mare, de un alb strălucitor.

Într-un fel de nişă era patul, iar la picioarele lui se găsea un dulap în perete, ale cărui uşi se deschideau ca cele de la compartimentul de tren. Dulapul era cam îngust, iar în el erau rochiile mătuşii mele. Glisam uşa şi mă uitam din pat la rochii. Patul era pe un fel de mică scenă, pe un podium, urcai o treaptă ca să ajungi la el. Într-un colţ era un scrin pe uşa căruia străjuia un cavaler în armură şi cu halebardă. Iar pe scrin era o fructieră mare, rotundă, de argint. La capătul balconaşului era baia, care avea o ferestruică grdsă, colorată în galben, ce-mi amintea de un fagure de miere. Era o ferestruică-vitraliu, cum nu erau ferestrele de baie pe care le ştiam eu. Iar în baie, pe jos, era un mozaic negru de toată frumuseţea, cu nişte linii paralele care şerpuiau la infinit, pardoseala se termina, dar ele ba. Îmi sugerau nişte trupuri de femeie, talie subţire, şolduri arcuite, iar talie sugrumată, iar şolduri.“ ▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Casa fotbalului românesc

Emil Barbu Popescu este deopotrivă un personaj şi un fenomen al arhitecturii româneşti din ultimele patru decenii. Şi, pentru că toate acestea trebuiau să poarte un nume, li s-a spus „Mac“. Acesta este (re)numele sub care e cunoscut de toţi şi astfel i se adresează aproape toată lumea care îl cunoaşte. Cu calităţi naturale de lider, Mac Popescu a început prin a conduce asociaţia de studenţi a Institutului de Arhitectură şi, acum, în chip firesc, a ajuns rectorul Universităţii de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu“ din Bucureşti. Şcoala bucureşteană de arhitectură este amprentată, de patruzeci de ani, de personalitatea sa. Dar, nu mai puţin, şi arhitectura românească. În tot acest răstimp a format generaţii întregi de arhitecţi atît ca profesor, cît şi ca manager; a fondat şi condus echipe de proiectare remarcabile; a inventat Clubul A şi a condus Clubul „Sportul Studenţesc“; a produs un program arhitectural local în anii şaptezeci şi optzeci (casa de cultură pentru tineret sau studenţi) pe care, ca arhitect şef, împreună cu echipele sale remarcabile de tineri profesionişti, l-a şi ilustrat în cam tot ce are acesta mai bun; a încurajat, din poziţiile de conducere şi influenţă pe care le-a deţinut şi exercitat cu brio întreaga sa carieră, păstrarea unei vieţi studenţeşti mai liberale decît ce se găsea „pe piaţă“ în perioada comunistă tîrzie; şi, în fine, a împins şcoala de arhitectură bucureşteană pe panta ascendentă a propriei sale rescrieri, care continuă şi astăzi, cu rezultate remarcate pe plan internaţional prin recunoaşterea diplomei de arhitect eliberate de UAUIM.

„Mai larg decît viaţa“, cum descriu americanii asemenea personaje vitaliste, Mac Popescu continuă să producă nu numai o nouă cultură instituţională în UAUIM, ci şi o arhitectură reprezentativă de bună calitate. Talentului de a identifica – şi de a *se* identifica *cu* – tinerii cu aptitudini de viitor şi de a le da acestora cale liberă în propria afirmare îi datorăm, probabil, şi capacitatea arhitectului Mac Popescu de a îşi menţine nou, la zi, potenţialul de expresie arhitecturală. Celălalt talent, de a fi conectat la reţelele de înaltă tensiune ale societăţii româneşti, explică natura publică a multora dintre lucrările sale de ieri şi de azi. Aşezată în chip semnificativ în proximitatea unui mare stadion bucureştean, Casa Fotbalului Românesc dialoghează ludic cu semnele care fac referinţă la spaţiul jocului cu balonul rotund. Semi-rotonda sălii de conferinţe, „peluza“ numită, trimite direct la extremitatea unui stadion şi la încinsele lui galerii. Ca „teren de joc“, Casa Fotbalului Românesc este deopotrivă şi un loc de austeritate a expresiei, care o plasează în interiorul limbajului tîrziu-modern, în compania unor bune nume ale arhitecturii contemporane (unele ne-au şi vizitat şcoala în anii de cînd Mac Popescu e rectorul ei). Deşi instituţie, clădirea nu are nimic din rigiditatea cu care este asociată uneori arhitectura acestora. Dimpotrivă, clădirea sugerează o atitudine degajată, „cool“, mondenă şi, mai cu seamă, contemporană. Jocul nu este aşadar unul frivol. Nici referinţele la parafernalia fotbalistică nu sînt lăsate să copleşească edificiul, nici nostalgia după monumentalism a oricărei instituţii nu se insinuează înspre exterior, spre a-l coloniza. În ce priveşte materialele, dialogul dintre opacitate şi transparenţă, dintre beton şi sticlă, este negociat de prezenţa metalului şi chiar a lemnului în felurite ipostaze intermediare. Metalul „arbitrează“ distanţele dintre planşee, dînd expresie scărilor; cantitatea de lumină lăsată să pătrundă înăuntru, prin sitele *brise-soleil*-urilor şi, în fine, intrarea propriu-zisă în clădire, prin puntea care o desparte de terenul natural. Inaugurată în 2002 în prezenţa unor înalţi emisari ai fotbalului european şi mondial, Casa Fotbalului Românesc (sediul FRF) este o realizare arhitecturală de incontestabilă valoare şi cea mai frumoasă „casă“ a anului. Juriul Bienalei de Arhitectură 2002 nu o va putea ocoli. ▲

Alex. Leo ŞERBAN

fericirea la televizor

Edina Evita Argentina

(1/2 fericire)

Argument 3 (o iau de la coadă); ce ştiam eu despre Argentina? Că este ţara care a produs tangoul, pe Borges, Bioy Casares, Cortazar şi Sabato; că este destul de imensă, ceea ce-nseamnă că, probabil, puţini sînt cei care-o cunosc cu de-amănuntul; copil, tot auzeam de o doamnă, prietenă a familiei mele, care se stabilise la Buenos Aires; doamna se numea „Sanda Varparonian“ şi, împreună cu „Buenos Aires“, construia o sonoritate suficient de exotică pentru a mă face să visez la Argentina şi/sau Buenos Aires; n-am ajuns (încă) în Argentina şi/sau Buenos Aires, dar am o bună prietenă care a fost; şi am văzut filmul *Happy Together* al hongkonghezului Wong Kar-wai, care se petrece (şi) în Argentina; şi l-am citit pe domnul Goanţă...

Contra-argument 3; şi am văzut, acum cîteva zile (în fine), faimosul cine-musical *Evita*, pe care-l evitasem sîrguincios cînd a rulat pe marile ecrane... Filmul lui Alan Parker (filme bune: *Bugsy Malone*, *Midnight Express*, *Shoot the Moon*, *Pink Floyd The Wall*, *Birdy*, *Mississippi Burning*, *The Commitments*; filme medii: celelalte; filme proaste: *Angela's Ashes*, acesta) este, într-adevăr, 100% catastrofa anticipată. Dar e o catastrofă atît de *„hors-série“*, atît de bizară şi de plină de elan în dorinţa de *a fi, cu orice preţ, catastrofă!* încît are aerul unui OZN cinematografic...

Mai întîi, muzica. Dacă eraţi fani Andrew Lloyd Webber *(Jesus Christ Superstar, Cats)*, s-ar putea întîmpla să vă vină, după acest film, să vă puneţi fanatismul în cui: împreună cu libretul as(as)in al lui Tim Rice, este o furnizare pe bandă rulantă de banalităţi bolovănoase, sloganuri sforăitoare, siropuri strepezitoare şi „cuvinte crude“ care au efectul bătăilor cu frişcă. De la acel nemuritor „Oh, non, Maman est morte!“, strigat melodios de Catherine Deneuve în pîlnia telefonului din *Umbrelele din Cherbourg*, n-am mai auzit ceva care să combine, cu atîta aplomb, stîngacia cea mai stridentă cu patosul cel mai pompos. (Dar, măcar, *Umbrelele...* aveau o muzică şi-o duioşie kitsch foarte simpatice.) Banderas, în chip de *raisonneur* al poveştii, alternează răceala şfichiuitoare cu temperamentul ieşit din orbite şi, pînă la un punct, e suportabil; dar nu cîntă el – se „vede“ de la o poştă! „Distinsul actor britanic“ – care nu poate să lipsească din nici o cacealma cinematografică – este, aici, Jonathan Pryce, care a cunoscut şi zile mult mai bune (puţine, e drept): a fost Lytton Strachey în *Carrington* şi, mai ales, Funcţionarul Generic (şi Îndrăgostit!) din *Brazil*. Pryce este superb, dar nu poate salva filmul de unul singur.

Argument/contra-argument 2; căci mai există Madonna. A vrut atît de mult să fie – să joace – să *devină* Evita, într-o superproducţie-flamboaiantă-făcută-cu-bani-mulţi-de-un-regizor-faimos încît chestia asta iese din cadru la fiecare cadru... Într-o încrucişare de hazarduri/destine scrisă în stele, viaţa Madonnei pare o replică a vieţii Evitei: fata plecată de jos, care a dat din coate & fund şi-a ajuns sus. În rolul Destinului: Muzica! În rolul dictatorului Peron: Multinaţionalele Muzicii! În rolul Evitei: Madonna! Ambiţie! Pasiune! Răzbunare! Dar telenovela se opreşte aici, pentru că – din fericire – Madonna încă trăieşte şi nici n-a salvat vreun popor: e greu de crezut că un popor poate fi salvat cîntîndu-i-se, în pieţe umplute pînă la refuz, „Don't Cry for Me, Argentina!“... Dacă aş fi popor, m-aş sinucide încă de la primul refren.

E posibil ca aici să-şi spună cuvîntul antipatia mea nesmintită pentru numita Eva „Evita“ Duarte de Peron. Într-o ţară înfometată (cam cum e şi acum Argentina, plus încă trei-patru state din zonă), era „alături“ de săraci şi oropsiţi de la înălţimea microfonului şi a pantofilor cu toc. De fapt, lumea nu vroia doar să mănînce – vroia să spere că o va duce mai bine; vroia – într-un mod pervers, tipic psihologiei masselor – să fie dusă, frumos, cu zăhărelul... Iar Evita, ca o adevărată manipulatoare, exact asta a făcut: a obţinut gloria „Colonelului“ (şi, evident, a ei) contra unor cuvinte calde şi a unor mîngîieri pe umăr. Ca strategie de „comunicare“, a fost perfectă; Evita a devenit Sfînta cu Pălării şi Bijuterii şi Blănuri, a cărei lacrimă pentru Argentina a fost un rubin înflăcărat. De aici şi pînă la cvasi-canonizarea Ei, nu mai era decît un pas.

Argument 1; în ce mă priveşte, n-o dau pe Edina pe Evita! Edina este „mai bună“ ca Evita, pur şi simplu pentru că nu e ipocrită. Edina, mama din serialul BBC *Absolutely Fabulous* – tradus, într-un mod nemaipomenit, prin *Ce nemaipomenit!*

Dacă n-aţi văzut nici un episod pînă acum (a ajuns la al 20-lea, duminica pe 2), deşi actuala serie este o reluare, înseamnă că aţi fost pe Marte în ultimii 5 ani. Sau sînteţi nişte marţieni pămînteni – ceea ce e cam acelaşi lucru. *AbFab* (denumirea cu care îl identifică fanii necondiţionaţi) este serialul cel mai delirant, cel mai ilariant şi cel mai politic incorect care s-a văzut pe micile ecrane de la *South Park* încoace! Edina & Patsy – parazita la cataramă – sînt un cuplu comic de o originalitate sfidătoare: două epave ale epocii „flower power“, una (Edina), divorţată de un soţ gay, cu o fiică tocilară (genul: ochelari de şoarece de bibliotecă şi jacheţele de fată bătrînă) şi o mamă semi-senilă stilul BCBG, iar cealaltă (Patsy), celibatară înrăită, fumînd ţigară de la ţigară în amintirea vremurilor cînd fuma, cu aceeaşi repeziciune, bărbaţi super... Amîndouă sînt atît de directe în exprimarea („eructarea“ ar fi mai potrivit!) adevărurilor lor incomode încît o doză aci(a)dulată de „Edina & Patsy“ este sănătate curată. Dacă n-aţi încercat-o, nu mai amînaţi; iar voi, firi sensibile, plăntuţe politic corecte: abţineţi-vă! Nici nu ştiţi ce pierdeţi. ▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Ruşii, creveţii şi decăderea utopiilor

De trei luni, pe deasupra capetelor noastre trece zilnic o femeie. Mereu aceeaşi. Traversează tăriile urmînd un traseu aflat probabil dincolo de sferele celeste. N-are aripi şi nici nu călăreşte vreo lebădă musculoasă sau vreuna din motoretele lui Justin Capră. Călătoria asta metaforică se va sfîrşi curînd (să fie utopiile de azi mai anemice decît cele de ieri?). Va fi înlocuită de altă metaforă. De-aia o fi rămas omenirea-n picioare – pentru că răspunde provocărilor prin retorica utopiilor?

Dar dacă vă închipuiţi că doamna în chestiune are în braţe o liră şi că trimite de sus efluvii de inspiraţie poeţilor (şomeri străvezii sau miniştri transparenţi), vă-nşelaţi. Continuatoarea lui Icar şi a Valentinei Tereşkova lucrează cu microscopul cuantic şi face experimente biologice pe staţia spaţială internaţională. Experimente cruciale, despre posibilitatea vieţii în lumea lipsită de gravitaţie. (În spaţiul lipsit de gravitate trăim de pe vremea lui Caragiale.) De pe urma acestor activităţi circumterestre va beneficia cu siguranţă omenirea viitorului, care îşi va petrece (zic unii) fiecare week-end în cosmosul apropiat. Sau măcar momentele festive, aceleaşi în toată galaxia: luna de lapte şi miere, pensionarea şi teleportarea. Urmaşii (ai noştri, ai lor, mai vedem) vor chefui pe orbită, vor bea din tuburi de pastă de dinţi şi vor fotografia de sus marile enigme terestre. Începînd cu cele mai vizibile – piramidele egiptene, vilele din Băneasa şi arhivele SRI.

Fiind vorba de o societate cu economie de piaţă funcţională, vor fi şi unii constrînşi să tragă targa pe uscat (vorba vine). Mă refer la săracii viitorului – ei se vor mulţumi cu obositoare croaziere de lux, de-a lungul şi de-a latul oceanelor. Asta pentru că, în perspectiva încălzirii globale, a topirii gheţarilor şi a constatării că totul se duce pe apa Sîmbetei, nici nu va mai exista pămînt ferm, decît pe ici, pe colo. Creste montane, podişuri fiscale, zone defavorizate, chestii de-astea. În rest – valurile oceanului, briza sărată şi surferii bronzaţi, specializaţi în maradona şi alba-neagra.

Dar conaţionalii noştri nu se vor lăsa copleşiţi. Transformînd abil şişu-n condei şi ţoiu-n călimară, ei vor scrie sfîşietoarea baladă *Lostriţa* – despre peştele cel mare care-l înghite pe cel mic. *(Ştiu că lostriţa trăieşte în ape dulci şi curgătoare, dar tocmai această licenţă va da universalitate baladei. Ea va simboliza definitiv ataşamentul faţă de tradiţie, mobilitatea şi dulceaţa sufletului românesc.)* Anonim şi colectiv, poetul descrie încăierarea din ape pînă la fluierul (de os) final, cînd (ce să vezi), printr-un vicleşug clasificat, lostriţa vorbitoare îl face pe sturionul învingător să sară drept în şalupa contemplativului autor. Acesta, însă, decide să se retragă pe o coastă de munte, ondulată şi stearpă. Gestul eroului-narator e motivat strălucit în penultima strofă – nu-i place mirosul de peşte! În faţa inaniţiei inexorabile, mai are o singură dorinţă – să cadă ceva.

M-am lăsat dus de gînduri mai mult decît era cazul şi pana mea de gîscă s-a uscat. O înmoi în călimară, de fapt un borcan de iaurt, plin cu zaţ de cafea, scrum de ţigară şi apă de la robinet (pentru culoare). Să revin (scriu pe dosul unei reclame pentru telefonia prin satelit). Savanta care cutreieră cerul are o problemă – a luat cu ea, pe baraca spaţială, cam prea mulţi creveţi. Pe pămînt îi plăceau peste măsură, acolo sus s-a cam săturat de ei. Meticuloasă în biochimie, Peggy Whitson s-a lăsat pradă lăcomiei în ceea ce o priveşte. Noroc, zice ea, că nu e singură pe orbită. Ceilalţi astronauţi, ruşii Valeri şi Serghei, s-au arătat încîntaţi să dea gata rezerva de creveţi în sos coreean. „Ce vei face de Crăciun?“, întreabă reporterii (Peggy va reveni la sol în noiembrie). *„Mi-e greu să spun, staţia a devenit casa mea, îmi cam lipseşte soţul, dar nu ştiu ce să zic, aici sînt acasă.“* Pe monitor, în spate, se văd ruşii, mîncînd tacticos creveţi. Ceea ce mă întăreşte în convingerea mea că utopiile şi-au cam trăit traiul. ▲

Eugen ISTODOR

Florica lui Micşunel

Nu ajungi în Buzău. Treci doar de Urziceni. Cîmpuri cu pepeni în stînga şi dreapta. Ţărani stînd la o tablă în aşteptare de muşterii. Pentru pepeni. Faci dreapta la întîmplare. Ajungi în Florica. În dreapta, primul gard, e cimitirul.

Protocoalele

Unii stau în răscruce. Să aştepte rata. Alţii, în faţa casei, n-au ce lucra. E ora zece dimineaţa. Întreb de primar. Primarul îşi întorcea Dacia în mijlocul drumului. Mă întreabă de viaţă. Îmi spune că e foarte ocupat, un drum pe cîmp, unde a întîrziat, un altul mai departe. Cîmpul şi departele, marile obsesii ale celor din Florica. Apoi, direct: „Cît mă costă?". Întrebarea îmi întinde imaginaţia spre zone nebănuite. Mă văd colindînd satele şi întorcîndu-mă cu pradă pentru cei zece copii ai mei. Nu cer nimic. Se zăpăceşte. Îi pare rău că a întrebat. Pleacă. Îmi duc maşina pînă la marginea asfaltată a Floricăi. Cobor şi mă întorc. Întreb prima suflare bărbătească întîlnită.

„Ringul ăsta de viaţă"

„Aici sînt născut din '46. Tata e din sat. Am avut zile mai bune. În timpul lui Ceauşescu a fost mai rele. Ne-a dat pămînturile astea, ne-a obligat să le plătim. Dacă pui un hectar de grîu, te costă patru milioane jumătate şi anul ăsta n-am făcut nici patru sute-şase sute de kilograme. Mai scot eu banii ăştia să plătesc şi la anu', să mai înfiinţez cultura, să mai pot duce ringul ăsta de viaţă. N-avem cum. Am rămas săraci. N-are cu ce să te ajute. Cînd a luat Adrian Năstase a zis că ne ajută prin agricultură. Nu ne-a dat nimica. Ne-a dat primul an, la alegeri, după aia a uitat. Cam aşa. E mai bine să laşi pîrloagă pămîntul, să stai cu braţele-n sîn şi să te uiţi la el, ce frumos e, decît să-l munceşti. N-avem cu ce. N-avem bani. Am muncit 36 de ani la tractoare, la zootehnie şi am fost la Casa de Pensii că m-a respins că nu ştiu cînd în ce an. Am băieţi o dată cu mine care mănîncă pensie de doi-trei ani în urmă. N-am nici pensie, pămînt nu am, muncesc cu ziua. Plăteşte patronii ăştia care a luat, te înţelegi acoloşa şi te înţelegi. De asta zic, înainte toţi aveau servici. Aveau unde se descurca. Am băieţii acasă. Băiatul ăsta e militar, am cheltuit cu el, are meserie, are tot. N-am unde să-l angajez. Electrician auto. De ce n-are ţara nevoie de e? S-a dus la Bucureşti şi l-au angajat la mizerie, la bătaie de joc şi el ce făcea fura piese şi le vindea, ca să trăiască. Ăl mare lucra în depou ani de zile. Sudor electric şi autogen. Îl ţin acasă că s-a restructurat posturile. Am munci şi n-avem unde. Au luat patroni pămînt pe la Gura Teii şi nu s-a făcut nimic. Ce să-mi dea să lucrez? Am băiatul în ajutor social. Le-a dat un pic, după aia nu le-a mai dat. Le-a tăiat din ei. Cică dă banii la sinistraţii din Floceni. Mai sinistraţi ca noi cine sîntem? N-are unde munci, ăsta cu ce trăieşte. E corectă treaba asta? Nu e bune treburile. Alocaţia de copii e 180 de mii. Poate băiatu' să ducă o viaţă cu o sută optzeci de mii. Înainte era o lege, te minte, te înşeală. N-ai unde să te plîngi, că nu te ia nimeni în considerare. Înainte te duceai la partid, rezolvai. Fură, dacă e pămîntul pe plan local... Ăsta e primarul? Ăsta e."

Pescaru Micşunel

Într-un nor de fum se apropie primarul.

„S-a întors." Zic şi rîd. „Dar unde dracu' a fost?" – întreabă omu'. Primarul bălmăjeşte că nu a venit omu' care-l aştepta şi că a venit să vorbească cu mine. Mă duce la Cămin, unde e şi Poliţia. Are cheia şi se chinuie să deschidă uşa. În maşină îi admirasem treningul impecabil, brăţara groasă, cele cîteva casete cu muzică tradiţional-manelistă şi cartea groasă cu poze şi prezentare a zonei. Era plin. Nu m-a lăsat să-i fac poză, că nu e aranjat. Bate soarele, dar e frig în Cămin. „Sînt Pescaru Micşunel. Cîrma localităţii nu m-am hotărît eu s-o iau, oamenii... pentru a lua funcţia, care necesită multă răspundere. Eu n-am părăsit niciodată satul. Am fost contabil la CAP şi după aceea am lucrat la Direcţia Finanţelor Publice. Întotdeauna m-au ascultat, întotdeauna i-am ascultat. Greutăţile comunei sînt greutăţile din judeţ şi din toată ţara. Problemele financiare, ca să amenajăm drumuri şi problemele primăriei. Cum ar fi aprovizionarea lemnelor de foc, iluminatul, plata telefoanelor primăriei. Ajutoarele s-au dat pînă în luna august, de atunci am dat un procent de 69%, nefiind bani. Aceste ajutoare vin de la judeţ, în funcţie de numărul persoanelor. E o criză, dar se vor relua în curînd. La nivelul comunei Mihăileşti s-au eliberat 96%, pînă la sfîrşitul anului se va da şi restul. Sînt reprezentantul PSD-ului, fiindcă aici am fost de prima dată, aici am revenit. Din '90 am fost şi reprezentantul PSM-ului, dar n-am găsit acolo loc la alegeri, aşa că am revenit. Ceea ce am promis, asta am realizat. Amenajarea unei staţii de autobuz, o alee prin parcul din sat cu bănci. Şcoli cu calculatoare şi xerox. Un teveu pentru echipa de fotbal de transport spre localităţi cînd se joacă meciurile. La Mărgineanu, cu copii de romi şi oameni îmbătrîniţi, am făcut un punct sanitar care n-are lumină. O vom finaliza. Cornul şi laptele s-a dat cu licitaţia. La noi se dă corn şi brînză topită. Grădiniţa se află în acelaşi local cu şcoala şi o să primească şi ei cornul şi laptele. Eu sînt şi la Drept, la Universitatea de Drept. Sînt crescător de animale şi încerc să acopăr taxele. Sărăcia s-a aşezat pe teritoriul nostru. Aveam înainte piscicolă, servacromec, complex de porci, spital, acum nu se mai regăsesc. Oamenii nici nu sînt bogaţi, n-au decît maxim două hectare. Toţi vor un telefon, o electrică, dar n-au cui ce să plătească. Avem şi tineri, şi preotul, şi şeful de post, ce-au făcut şi ei o maşină, dar cererea a fost mică şi munca uriaşă. Majoritatea populaţiei au pus pepeni în vederea unor venituri, dar anul ăsta a crescut cantitatea şi se vinde căruţa cu o valoare simbolică de 300-250-100 de mii, ca să scape de ei. Pepenii nici n-au calitatea de pepene, au fost forţaţi de ploi şi n-au calităţi nici de porci."

A lu' Petreanu

Primarul a vrut să mă ducă la cel mai vîrstnic şi înţelept om din Florica. Înotam cu Dacia prin smîrcuri. Era ca la Neptun, în satul de vacanţă, cînd mă dădeam în lebede uriaşe. Te bucurai de coborîre, te înfricoşai de urcuş. Dar primarul cunoştea smîrcurile. În pragul porţii lui Nea Petrache stătea fii-sa. Se îndreaptă de şale cînd îl vede pe primar. Înţeleptu' nu-i acasă. Şi deodată femeia se prăbuşeşte: „Să fie el al dracului de nenorocit... că luam nişte baligi de la moş Ioan şi a venit frati-meu şi m-a dat cu capul de pereţi. I-am zis să nu mai dea aşa tare. Numai cu operaţia la cap mă dădea de pereţi. Să chemaţi şeful de post." Primarul e jenat. Vrea să plecăm. Promite că va trimite şeful de post. Mă lasă tot la primul om din Florica.

Tase Ion se apuca de reparat butea şi m-a ispitit cu pepeni

„E viaţa grea. A fost şi pînă la noi asfalt, dar s-a stricat de la camioanele grele. Noi aparţinem de Mihăileşti, dar pînă acolo e drum lung, e oameni bătrîni, nu poate ajunge după un certificat de deces. Sînt 10-12 kilometri. Poliţistul e vrednic, dar se fură, că vin din ăştia care le spun unde să fure. Fură porci, noi n-avem ce cultiva şi de aia porcu' e. Avea o bătrînă, trăgea nădejde la el, îl prăjea, îl băga la un borcan. La unu a venit de i-a intrat în casă şi i-a furat capul la maşina de cusut. E oameni bătrîni, neputincioşi. Am trei ari, am trei copii pe spinarea mea. A fost unu' la Vraja, în sat, şi s-a tăiat cu altu' de la băutură şi a murit ăla, a murit şi celălalt după puşcărie. Am mai avut ciocane, am mai avut cu ce ne hrăni. Cînd mă uitam la televizor pe vremuri nu credeam că pot fi şomeri. Uite că am trăit-o şi pe asta. La Ceauşescu luam de pe drumuri, băgam în casă, trăiam. Acum cine a pus mîna s-a făcut boier, iar proştii au rămas cei mai proşti. De exemplu, soţia lu' inginer a fost contabil, fiul e la primar şi ei au progresat ceva. Nu ştiu pe ce să zic. Şi-au luat tractoare, maşini agricole, o făcut. Toată lumea munceşte, dar eu n-am putut face aşa ceva."

© M. Dumitru

„Am şi eu un fiu, e patronul ziarului Naţional"

Aşa e. Pe femeia asta o salutase tare de tot primarul. Este vecină cu poetul satului, ocupat momentan cu strămutarea unor lemne. Aşa că mama lui Gheorghe Voicu de la *Naţional* mi-a spus că femeia de peste drum e cea mai nenorocită din lume. În timpul acesta, doamna Voicu smulgea penele unei gîşte. Pescaru Crina: „Fata asta e anu' trei la liceu, am avut-o dusă la Buzău, de la liceu, am dus-o la Telecomunicaţii, la Profesională. N-am mai avut bani s-o ţin, costa rata 30.000 dus, 30.000 întors. Ce să facem, am avut un băiat care a făcut profesionala la Smeeni, am zis hai mamă s-o ducem acolo. De la Buzău am trecut-o la Smeeni, la Smeeni am dus băiatul 3 ani cu căruţa, 20 de kilometri dus, 20 întors. Îl ducea pe băiat lunea, îl aducea vinerea, că n-aveam nici un fel de maşină, ca să treacă. E al treilea an şi cu ea, care a dus-o ta-su cu căruţa. La gazdă o ţinem, bani n-avem, lemne de foc n-avem. Am doi bătrîni amăriţi pe capul meu, n-are pensie decît de 330 de mii, baba 570. Numai bine, lemne n-avem cu ce lua. Am pus trei pogoane de pepeni să vindem şi să ne mai hrănim. Să blestem clipa în care s-a născut pepenele! Avem movilă de pepeni. În bancă sîntem împrumutaţi să ne hrănim cu copii. Bani de la banca de la Movila, am luat patru milioane. Cică e şaptezeci de mii o carte. Cu ce să plătesc la fata asta carte. Iar să plece? Bani să ia? N-am. Să ia porc? N-am, că am zis să vindem porcii, să vindem calul să ne hrănim. Am o fată uite cu copii la şcoală, a pornit o casă şi n-a putut. Nu mai ştiu nici unde să mă duc, nici ce să mai zic. Acum nu mă mai gîndesc nici la porc, ci la lemne. Am rămas cu 11 gîşte, 7 raţe, 20 de găini. Un rotund al amarului. Mai luăm brînză şi cu aia ne hrănim. Roşii, la grădină. Patru copii. Fata, că are bărbat, dar l-a dat afară de la ICIM, cu laptele, şi la restructurări l-au dat afară că era tînăr. Ăl mic e la şosea, la pepeni. Săracu' are două movile de pepeni, una pe o parte, alta pe alta. Ta-su s-a dus să curăţe nişte fîn. Ne-am axat pe pepeni, nenorocire! 780 de mii ne-a costat cutia de sămînţă din aia Cripson, 1 milion jumate că am pus două pogoane. Arătură, discuială, prăşit cu calu'. Nu mă mai gîndesc. Mă gîndesc decît la fata asta. Am auzit că la Bucureşti e fabrică de geluri şi o duc pe fata asta. Cornu' şi laptele, vine cu cornuleţu' nepoţica şi nu mai face sandvici mă-sa. Am avut-o operată de urechi la Colţea, de s-a perforat timpanul. Apoi, a mea e operată de chist, necazuri peste necazuri. Bine că i-a dat lu' omu' meu pensia de anticipate, un milion 370, parcă. Tineretu' ăsta e supărat pînă în fundu' pămîntului. Eu port aşa, de la copii, nişte trening Nike şi adidaşi, că mi-a dat copiii. Azi-dimineaţă i-am zis lu' bărbati-miu: «Cum să mai merg eu cu papuceii ăştia?». Dacă nu mi-am luat nişte opincuţe. Cu papuceii ăştia toată vara muncindă. Dumnezeu mai ştie! Anu' amărît. La mine casa stă să cadă că s-a inundat şi a putrezit stîlpii. Am luat vacă. A dat, apoi n-a mai vrut să dea nici fir. A fătat iarna şi a dat greu viţelu', gata să se rupă din el. S-a îmbolnăvit şi am vîndut-o şi pe aia."

Bogat e ăla care şi-a aranjat copiii

Are pensie mititică. Doar gîşte să aibă. Că se descurcă singure. Pe marginea drumului. Dacă nu aici, la sat, sus la şoseaua naţională.

▲

antinostalgia

Ce-ţi doresc eu ţie, dulce Revoluţie

„Aşa cum a făcut însuşi Eminescu, numai trăind împreună cu poporul, realizînd creaţii legate de viaţa poporului, participînd activ la făurirea prezentului şi viitorului patriei noastre, creatorii de literatură şi artă de azi pot realiza opere de înaltă valoare, îşi pot îndeplini nobila misiune ce le revine în amplul şi complexul proces al dezvoltării revoluţionare a societăţii noastre, în care tot ce se realizează este destinat înălţării patriei, creşterii bunăstării şi fericirii omului, a întregii naţiuni, întăririi independenţei şi suveranităţii României.

Cinstind memoria lui Mihai Eminescu, să facem totul pentru a asigura înfăptuirea neabătută a programului partidului de construcţie socialistă, pentru înflorirea continuă a artei şi culturii româneşti, pentru sporirea forţei sale educative, a mesajului său profund umanist, revoluţionar, să creăm şi să dăm poporului noi şi valoroase opere care să slujească progresului şi înălţării patriei, ridicării conştiinţei socialiste, dezvoltării înaltelor trăsături ale omului nou, înaintat, făuritor conştient al celei mai drepte şi umane societăţi, al visului de aur al omenirii comunismul!"

(Mesajul tovarăşului Nicolae Ceauşescu, secretar general al Partidului Comunist Român, preşedintele Republicii Socialiste România, cu prilejul Simpozionului omagial „Mihai Eminescu", în Flacăra, 16 iunie 1989)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Jocul ipotezelor

Azi, 13 octombrie, fiind duminică şi o vreme friguroasă şi sumbră, mă joc, la calculator fireşte, de-a ipotezele, un joc gratuit căci, pînă la apariţia celor 2000 de „caractere" în *Dilema*, s-ar putea (ba chiar e aproape cert) să mă fac de rîs cu ipotezele, fiindcă se va stabili adevărul, cu probe infailibile, iar jocul să se dovedească inutil. (Dar care joc autentic nu este inutil şi gratuit?) Un perete exterior al Teatrului Evreiesc de Stat din Bucureşti (de fapt, doi) a fost acoperit cu inscripţii naziste (zvastica, lozinca de la intrarea lagărelor: ARBEIT MACHT FREI, numele lui Adolf Eichman – cu un n, cu doi n? – dar s-a spus că totul era scris corect, iar eu nu ştiu dacă se scrie corect cu un n sau cu doi!). S-a declanşat o anchetă, dar s-a emis din capul locului varianta că ar fi inscripţionat de către *un* sau *nişte* copii. Părea o joacă de copil, dar de unde să fie instruit copilul să scrie tocmai pe Teatrul Evreiesc? Un copil nazist, azi? Un copil antisemit, azi? Ce ştiu copiii de azi despre nazişti, despre evrei? Şi de ce era atît de corect scris? – se întrebau emiţătorii ipotezei. Asta e mai uşor de imaginat. Limba germană se învaţă la şcoală, ba chiar există o şcoală germană în Bucureşti. Dar dacă a fost scris de către reprezentantul unei mişcări extremiste? Dacă a scris cineva care se opune intrării în NATO sau UE? Am văzut prin 1990 la Chemnitz (cu t, fără t?), fost Karl-marxstadt, nişte inscripţii mai ale dracului, în plin centrul oraşului, pe statui de marmoră, am semnat un protest împreună cu membrii unei reuniuni europene, dar lozincile fasciste din diverse oraşe nemţeşti nu au împiedicat Germania să intre în NATO şi UE. Or fi opozanţii (puţini, desigur) din România mai proşti decît cei din Occident? Cine să fi mîzgălit inutil pereţii unei instituţii de artă?

Şi cazul autorului unor crime în serie din capitala SUA, încă nedescoperit? Dar dacă sînt de fapt mai mulţi făptaşi, coordonaţi de o organizaţie teroristă, aşa cum a ameninţat Al Qaeda? Un nebun stă ascuns atîta vreme? Şi-a făcut treaba, pe faţă, după care se sinucide sau e prins imediat. Dar bomba de la Mall de lîngă Helsinki? Act terorist? Ce are Ben Laden cu finlandezii? Aceştia din urmă n-au prea fost în Golf, în Afganistan, nu vor să domine lumea. Aici chiar cred că este mîna unui dement. Ca şi cel din Bulgaria. Ipoteze. Sau invers. Raţiunea nu joacă nici un rol.

▲

Cu ochii-n 3,14

DACĂ MERGEŢI LA BUCĂTĂRIE, LUAŢI-VĂ (CONFORM PROVERBULUI) ORTOGRAFIA ALTOR FAMILII

● După cîteva zile petrecute la Cluj (nu-mi place denumirea „Napoca", aşa că nu o pun), pot afirma cu tărie următoarele: 1. Clujul a început să arate ca Bucureştiul: în zona din jurul cinematografului „Republica" se sapă, se excavează, se toarnă asfalt – agenţia CFR a rămas o insulă înconjurată de munţi de nisip...; 2. Clujul a început să arate ca Berlinul: cafenele precum „Bulgakov" sau „Insomnia" te fac să te simţi (bine) ca-n zona Prenzlauer Berg din capitala germană... Morala: dacă mergeţi la Cluj, luaţi-vă umbrela! (**a. l. ş.**)

● În Rusia, recensămîntul este privit cu multă suspiciune de către cetăţeni şi, în dorinţa de a li se da un exemplu de la cel mai înalt nivel, a fost filmat preşedintele Putin, în timp ce răspundea, ca tot omul, îmbrăcat în pulovăr şi stînd în bucătărie, la întrebările chestionarului: numele, prenumele, numele tatălui, profesia... „Preşedintele Rusiei", a spus, modest, cel întrebat. Preşedinţia nu e o profesie, ci o ocupaţie, un loc de muncă temporar. Aşa reiese din Constituţia Rusiei, dar poate că din bucătărie se vede altfel. (**M. B.**)

● Abonat prea conştiincios la ASTRAL – care îmi dă două posturi cu acelaşi ETNO şi mi-a scos brutal, fără să mă anunţe, ARTE plus FRANCE 5 – am hotărît, pentru a nu-mi mai face sînge rău, să evit lectura acestor programe în *TV Mania;* le acopăr cu palma, mă fac că nu le văd (ştiind prea bine că unii, de la alte „Cabluri", le au), conform proverbului emis de D.S., aici, la *3,14:* AI CARTE, N-AI ARTE! În schimb, mă uit din ce în ce mai des la DUNA maghiară, recent introdusă; nu ştiu o boabă ungureşte, dar mă gîndesc că în Bucureşti cei care văd DUNA n-ar fi mai mulţi decît noi, francofonii, şi astfel îmi perfecţionez elitismul. (**R. C.**)

● Pe maşinile firmei Domino Taxi din Bucureşti scrie aşa: „Încă un drum, către, un client mulţumit!". Dacă a învăţat cît de cît ortografia, clientul s-ar putea să fie nu tocmai mulţumit. Virgulă. (**M. V.**)

● În Australia, aflăm de la cineva proaspăt sosit de acolo, există şi biblioteci *de jucării (toy libraries):* mamele cu copii mici pot împrumuta de acolo ultimele noutăţi şi, după ce se delectează cu ele două săptămîni, le dau mai departe altor familii dornice. (**I. P.**)

VORBEŞTE, POPOR, DESPRE AMPLIFICAREA INTELIGENŢEI ŞI SCHIMBAREA LA FAŢĂ A NOROIULUI CIVILIZAT

● După 11 septembrie 2001, mai avem un 11 – octombrie 2002: primul atentat terorist din istoria Finlandei. A cui? Repetă! A Finlandei! Vorbeşte, memorie! N-ai ce spune, scelerato? Sclerozato! (**R. C.**)

● Pentru a mai – cum să zic – dezamorsa tensiunea celor care au îmbrăţişat teoria „ca la noi, la nimeni", o ştire din Republica Italiană: Parlamentul a votat abia de curînd, după dispute care durează de cîţiva ani, modificarea legii care interzicea intrarea în Italia a tuturor descendenţilor de sex bărbătesc ai fostei familii regale de Savoia. O asociaţie civică („Associazione Mazziniana Italiana") a încercat să adune semnături pentru a solicita un referendum pe această temă, sperînd că poporul va infirma decizia Parlamentului, dar din 500.000, cîte erau necesare, a strîns doar 21.000. Aşa că acum Vittorio Emanuele, exilat în 1946, şi fiul său, Emanuele Filiberto, mai au de aşteptat doar 45 de zile, cît durează promulgarea legii şi publicarea ei în *Gazzeta Ufficiale. Fratelli*, ne pare rău, dar la noi reconcilierea între republică şi monarhie a avut deja loc, printr-o simplă invitaţie din partea preşedintelui. Ca la voi, nici chiar la noi... (**M. V.**)

● Printre alte, multe creşteri ale potenţei, măriri, dezvoltări şi accentuări psihice, spirituale, multilaterale, totale, pe care le determină practica yoga, cea mai promiţătoare este, de departe, „amplificarea inteligenţei şi umorului". Ia spuneţi, domnule R.C., cîtă yoga aţi practicat, de aveţi atîta haz? (**M. M.**)

● În atenţia viitorilor candidaţi la alegerile prezidenţiale, fie ei de dreapta sau de stînga, n-are importanţă: după trei eşecuri în campaniile precedente, liderul sindicalist Luis Inacio Lula da Silva, idolul maselor de obidiţi şi necăjiţi, socotit ani de zile „un apucat", astăzi drept marele favorit al scrutinului de la 27 septembrie, a explicat concis cum a fost cu schimbarea sa la faţă, la vorbă, de discurs şi de imagine: „Înainte, urlam. Cînd m-am uitat la televizor cum arătam, mi s-a făcut frică!" (**R. C.**)

● Am văzut la ştirile sportive o imagine extraordinară: nişte pantofi buni, pantofi de domn, din piele bună, cu un costum bun, la dungă. Şi pantofii şi pantalonii stăteau într-o baltă de noroi. În al doilea cadru vedeam că şi pantofii şi pantalonii aparţineau lui Anghel Iordănescu, care tocmai răcnea la jucătorii din Naţională. (**C. G.**)

● Unele aparenţe indică o preocupare profundă a societăţii româneşti pentru cele mai subtile probleme umane. Ca într-o ţară aşezată şi civilizată. Aşa, de exemplu, „Asociaţia Medicală de Menopauză", care a organizat şi primul „Congres de Menopauză" din România. *Politically correct* ar fi totuşi ca asociaţia să-şi asocieze şi andropauza. (**A. M.**)

OARE CÎND VOR AJUNGE COLEGII GENIULUI ROMÂNESC SĂ SE APROPIE DE FIGURILE RUPTE?

● În Odorheiu Secuiesc există o formulă prin care-ţi este refuzat bacşişul şi pe care-o auzi mai tot timpul (de la cei cu care ai de-a face, ca turist: taximetrişti, chelneri sau recepţioneri de hotel): „E bine aşa!..." – şi-ţi dau restul pînă la ultima monedă de o sută de lei. Oare cînd vor ajunge şi ungurii ăştia să înveţe graiul nostru strămoşesc? (**C. P.-B.**)

● Sîmbătă, 12 octombrie, a fost botezată, la Sinaia, o fetiţă din Comarnic pe nume *Iaromira-Andreea.* Toţi colegii tatălui, tînărul Marius, s-au minunat ce-i cu numele ăsta şi de unde vine; însuşi preotul s-a ferit să-l pronunţe, în biserică, insistînd pe Andreea. Fetiţa are 2 luni şi jumătate şi e din Comarnic. Să trăiască! (**I. P.**)

● Anunţăm pe această cale că echipa de fotbal Ambianţa Valea Ciorii (din seria C2) s-a retras din competiţie, după 6 etape, fiind penultima în clasament cu 0 puncte şi un golaveraj de 1-23. De luni şi luni de zile, de cînd i-am vestit existenţa aici, am mers pe stradă imaginîndu-mi tonul cu care un Geo Bogza ar fi rostit „Ambianţa Valea Ciorii", ca pe o expresie unică a geniului românesc în împerecherea cuvintelor. Ni s-a mai stins o voluptate! (**R. C.**)

● Examen teoretic la şcoala de şoferi Ilioara: vreo 500 de persoane de toate genurile, felurile şi vîrstele. Mai sînt două minute pînă la încheierea probei. Cinci poliţişti vîjîie prin sală, cu priviri piezişe, spatele drept şi genunchii îndoiţi. La catedră, în faţă, doi mahări cu priviri blînde şi pantofi fini. O doamnă între două vîrste bine ridică mîna: „Am făcut o greşeală şi am corectat. Alături de răspunsul corect am scris O.K.". Un poliţist dintre „terişti" se apropie zîmbind şi-i zice: „Luaţi un pix şi scrieţi: Oui, Yes, Ja, Igen, Anulat." Doamna se execută, iar amfiteatrul de catindaţi izbucneşte într-un rîs gros: mai scăpaseră de unul! (**S. S.**)

● O bogată (şi întrucîtva, dacă ai chef de rîs, minunată) culegere de inepţii a apărut recent la Editura Aquila '93, sub titlul „Cele mai cunoscute 50 romane ale secolului XX". Ea a fost sancţionată deja de către Ioan T. Morar în *Academia Caţavencu,* însă cum plaja de haz involuntar a volumului e vastă, îmi iau îngăduinţa să adaug cîte ceva. Iată, în transpunerea din germană a traducătoarei Codruţa Aldea, titlurile unor faimoase opere literare (am dat în paranteză, pentru comparaţie, şi formele lor aproape unanim ştiute): *Staţia cancerului (Pavilionul canceroşilor)* de A. Soljeniţîn, *Profesorul nefast (Profesorul Unrat)* de H. Mann, *Mecanismul ceasului Orange (Portocala mecanică)* de A. Burgess, *Ridicaţi capacul podului, oameni ai camerei (Dulgheri, înălţaţi grinda acoperişului)* de J.D. Salinger. Şi, ca bonus, cîteva mostre de text: *„De veghe în lanul de secară* a fost tradus în 36 de limbi şi peste tot în lume, cartea a fost absorbită"; „...într-un pub Leopold (Bloom – n.n.) se ceartă şi primeşte o doză de ceai în cap"; „Relatările lui Heinrich Mann sunt aproape reci şi obiective. Numai într-un singur loc îşi permite o lovitură laterală rea"; „Acest material are mult de-a face cu viaţa lui Proust, şi nu este doar un greier snob care şi-a scris marea parte a cărţii în pat"; „Romanele de conştiinţă ale Virginiei Woolf şi ale scriitorului irlandez James Joyce se dovedesc o călătorie întreprinsă în creierul oamenilor ca mine şi ca tine"; „Ca şi Nick, Gatsby provine din provincie"; „Lawrence a fost etichetat drept un scârbos literar al dorinţei"; „Pe lângă figurile rupte, există în romanul său (al lui Faulkner – n.n.) şi figuri umane, iubitori «southners», care poartă inima pe petecul drept"; „Se strecoară (Henry Miller – n.n.), nu ştie când va primi următoarea masă în stomac"; „Stilul (lui Elias Canetti – n.n.) este simplu şi des"; „Updike foloseşte tehnica monologului lui James Joyce, suveran cu o simbolistică periată"; „S-a pus o sumă de milioane pe capul lui şi Rushdie a trebuit să se scufunde"; „Gregor Samsa se trezeşte transformat într-un gândac, foarte verbal". C-aşa-i romanul... (**D. S.**)

„Nu pot să spun nimănui: du-te şi mîine o să mori în stradă“

– interviu cu Theodor STOLOJAN, preşedintele Partidului Naţional Liberal –

Trebuie să vă mărturisesc că iniţial am vrut să vorbesc cu un social-democrat, dar m-am gîndit că ştiu deja ce o să-mi spună: noi sîntem deschişi nevoilor oamenilor, sîntem alături de oameni etc. Apoi mi-a venit ideea că ar fi mai interesant să discut cu un liberal despre săraci. Deci, domnule Stolojan, cum îi priviţi: cu milă, cu compasiune, dispreţ, ignorare?

Nici una dintre ele. Noi spunem următorul lucru: un singur sistem a demonstrat pînă acum că poate să iasă din sărăcie, anume capitalismul. Sistemul socialist a eşuat lamentabil. Noi liberalii spunem că numai dezvoltarea capitalismului poate să scoată o ţară din sărăcie. Dezvoltarea liberă, proprietatea privată, competiţia, acestea sînt motoarele.

Spuneţi în programul cu care aţi cîştigat preşedinţia PNL: „libertatea economică determină inegalitatea economică, dar acest proces are loc în cadrul creşterii nivelului general de prosperitate“. Este o schemă universal valabilă?

Nu, nu este universal valabilă pentru că nu este suficient să ai proprietate privată, competiţie, e important ce se întîmplă în mediul social, cultural, cum reacţionează faţă de un sistem întreg de stimulente care pun în mişcare aceste valori, fac ca potenţialul lor să se exprime, să le stimuleze. Aici trebuie făcută o precizare: în România toată lumea cînd spune stimulente se gîndeşte că dă o reducere de impozit, că dă cornul şi laptele sau mai ştiu eu ce. Este vorba despre altceva: proprietatea privată este un stimulent extraordinar pentru a investi, aceasta este diferenţa enormă între proprietatea privată şi cea de stat. Iar în tranziţie, proprietatea de stat produce corupţie. De exemplu, avem un caz suspect de corupţie, cazul domnului primar Vanghelie – şapte milioane de dolari pentru economate, caz în care nu s-a recurs la licitaţie. S-a apucat să cheltuiască 7 milioane de dolari pentru ca să pună în practică o idee perimată, care n-are cum să reziste, ceva care funcţionează artificial. Cum poţi crea un preţ mai mic decît preţul pieţei? Îi dai nişte facilităţi mascate! Pot găsi cu totul alte mijloace fără a afecta competiţia. Revin: cînd spunem sistem de stimulente înţeleg tot ansamblul acesta care formează mediul cultural, social, economic, în care valorile liberale se manifestă. Degeaba am privatizat în România, dacă, de exemplu, titlurile de proprietate sînt neclare, cadastrul are costuri astronomice, ţăranii au proprietate dar nu o pot ipoteca etc. Ce înseamnă libertatea economică, dacă am atîtea agenţii care îmi dau sau nu îmi dau avize, după cum au chef. Ce discutăm despre competiţia liberă dacă domnul Vanghelie bagă şapte milioane de dolari într-o firmă făcută cu consiliul de sector. Ce să mai discutăm despre sistemul electronic al domnului Nica dacă o sumă de şapte milioane de dolari este alocată după alte criterii decît licitaţia.

Am înţeles ce părere aveţi de economate. Dar ce ar face un liberal de exemplu pentru cele 6 milioane de pensionari susţinuţi de 4 milioane de angajaţi?

Înainte de asta, vreau să insist. Vroiam să vă spun că economatele nu sînt nici măcar o idee nouă. Comuniştii au făcut economate, după război, iar în momentul în care au instaurat dictatura n-au mai avut nevoie de ele. Acum, din nou, economatele se folosesc în acelaşi stil. În lumea dezvoltată, nu există asemenea sisteme care funcţionează în afara regulilor economiei de piaţă. În SUA, de exemplu, cei săraci primesc nişte tichete, cu care ei se duc în orice magazin şi îşi cumpără alimente. Deosebirea este foarte mare: sistemul de economate distorsionează o piaţă întreagă. Ce înseamnă 7 milioane de dolari băgaţi în economate supermarket? Înseamnă că a distorsionat tot sistemul, cine mai vine să îşi facă un magazin, dacă primarii se ocupă cu finanţatul şi înfiinţatul de magazine. Bineînţeles că va sfîrşi în corupţie. Revin la întrebarea dumneavoastră, v-am dat un exemplu cum au rezolvat alte ţări: principiul liberal, şi sănătos în general, este să nu distorsionezi piaţa prin surogate. Mai degrabă stabilim: da, din buget pot să dau atît pentru săraci. Le dau lor direct, poftim un tichet, du-te de cumpără. Am trecut prin multe sate în ultima vreme: de zece ani ne chinuim să dăm, pe o cale sau alta, un ajutor agriculturii. I-am întrebat care sistem li s-a părut mai bun, mi-au zis că tot acela în care primeau un milion, îl puteau cheltui cînd aveau nevoie pentru ce aveau nevoie. Sigur că au fost şi abuzuri, dar sistemul creat acum este excesiv de birocratic. În primul rînd, nu au acces toţi la el, trebuie să se asocieze. Şi ştiţi ce fac ţăranii? Se asociază formal, iau banii, îi împart şi fiecare face ce vrea. Deci se croiesc sisteme artificiale care sfîrşesc în corupţie sau sînt pur şi simplu ineficiente. Şi acum chiar revin la întrebare: deci ce pot să fac pentru cei 6 milioane de pensionari? În primul rînd, dacă asiguri creşterea economică, poţi să faci şi mai multă protecţie, şi poţi să faci una care să nu distorsioneze piaţa.

Aţi păstra, de exemplu, venitul minim garantat?

Venitul minim garantat este o practică normală. Dar ar trebui să crească foarte puţin. Venitul minim garantat este acum un mijloc să te facă să nu munceşti. Te pune să faci muncă în folosul comunităţii, dar asta nu înseamnă nimic. Problema este că întotdeauna într-o societate, într-o economie, există oameni care nu pot face faţă competiţiei, asemenea oameni oriunde în lume trebuie să se bucure de protecţie socială. Cît de larg să fie sistemul, se poate discuta, nu putem lăsa un om să moară de foame pe stradă. Societatea noastră respinge o asemenea situaţie. Nu noi am inventat schema, a inventat-o Bismark în Germania, el şi-a dat seama că în condiţiile industrializării trebuie creat un sistem naţional de protecţie socială. Şi l-a creat, e sistemul existent astăzi şi în România, pentru că, din păcate, nu am trecut la forme rafinate, cum ar fi fondurile private de pensii. Cînd am prezentat programul politic la congres am avut discuţii importante, şi a trebuit să-i lămuresc pe mulţi dintre liberali că a avea sisteme sociale de protecţie este, contrar multor opinii, o cerinţă a unei economii de piaţă liberale. Valorile s-au schimbat de acum 200 de ani. Trebuie înţeles că astăzi societăţile noastre comerciale se află în competiţie cu cele din alte ţări. De exemplu, ajutorul de şomaj: se restrînge producţia, trebuie să am un sistem care să îmi permită să scot rapid oameni din întreprindere, care să fie preluaţi de alt sistem. Dacă eu nu am această flexibilitate, automat mă încarc cu costuri suplimentare, trebuie să îmi asum anumite mecanisme de protecţie şi am costuri mai mari. Şi pierd pe piaţa internaţională.

Deci, statul preia protecţia socială pe care altfel capitalistul ar fi obligat să o facă?

Categoric, nu pot să spun nimănui: du-te şi mîine o să mori în stradă.

Spuneaţi că aţi avut dispute în partid. Cine a cîştigat?

Îmi spuneau: noi sîntem liberali, cum putem vorbi noi de protecţie socială? A trebuit să explic: o întreprindere competitivă are nevoie de sisteme bune de asigurări sociale, în secolul al XXI-lea nu mai merge cu: plecaţi de aici că vă împuşc.

În plan ideatic, tipul de om liberal pare a fi un fel de supra-om: activ, reuşit, cu succes. Sînt săracii un călcîi al lui Ahile pentru liberalism?

Tipul de om liberal se caracterizează prin spirit întreprinzător, oriunde s-ar afla, poate să fie şi la stat. Spirit întreprinzător înseamnă să fii dispus oricînd să rupi cu rutina, să încerci ceva nou, să rişti. Pentru liberalism sărăcia este o provocare, nu un călcîi al lui Ahile. Provocarea este să punem bazele de creştere. Potenţialul de creştere economică al României este de 7-8% pe an. Avem patru mari rezerve de creştere: capital fizic şi uman îngheţat în marile întreprinderi de stat, investiţii străine neatrase, sîntem pe ultimul loc între ţările candidate ca nivel de investiţii, şi nu au venit pentru că nu au stabilitate, deci trebuie create odată pentru totdeauna condiţii stabile, a treia este forţa de muncă imensă ocupată în agricultură, care trebuie folosită la altceva şi a patra este economia subterană. Toate acestea reprezintă un potenţial de creştere, acum sugrumat. Şi mai trebuie ceva pentru a ieşi din sărăcie: să scăpăm de corupţie. La ora actuală, PSD este depăşit total de problema corupţiei. Nici nu mai are importanţă ce declară Iliescu sau Năstase, pe fruntea PSD scrie acum accentuarea corupţiei. Din păcate, avem toate premisele ca această corupţie să explodeze.

PSD are prea multă sau prea puţină grijă faţă de săraci?

El încearcă să redistribuie sărăcia. Prin corupţie creşterea economică, care este indiscutabilă, ajunge în buzunarele a cinci-şase la sută din populaţie. Ceilalţi primesc firimituri sau cornuri şi lapte.

Spuneaţi că omul liberal trebuie să aibă iniţiativă. După 50 de ani de comunism în care iniţiativa nu era tocmai încurajată, există un electorat care să vă asigure preluarea puterii?

Există totuşi un bazin electoral apropiat valorilor liberale, în creştere: întreprinzători mici şi mijlocii, patroni, agricultori, fermieri, doctori, avocaţi, consultanţi, notari, meserii liberale în general. Tineretul, prin natura lui, vrea să fie independent, deci e mai aproape de valorile liberale. Dar există şi alte categorii. De exemplu, pensionarii văd tot mai mult că PSD nu le rezolvă problemele. Mesajul nostru către pensionari este următorul: trebuie să fim capabili să nu mai lăsăm puterea de cumpărare a pensiei să se deterioreze, prin inflaţie. Iar PSD nu poate rezolva această problemă pentru că merge pe o cale greşită. Apoi, le spunem, pe măsura creşterii economice vă putem asigura măcar creşterea puterii de cumpărare la nivelul creşterii economice, deci nu trebuie să îi mînţim. Trebuie apoi să se termine cu inechitatea dintre pensionari care au ieşit la intervale diferite din cîmpul muncii. S-a reuşit un haos perfect în sistemul de pensii, trebuie redusă birocraţia.

În acelaşi program spuneţi că PNL va acţiona pentru reducerea asigurărilor sociale. Vor fi victime după această iniţiativă?

Întreprinderile noastre au cel mai înalt nivel de plăţi pentru asigurări sociale din Europa. Deci, ele intră în competiţie cu altele care plătesc mai puţin. Deocamdată se mai compensează cu forţa de muncă ieftină. Dar cum productivitatea este mai mică, în final costul forţei de muncă pe unitate produsă tot acolo ajunge. Reducerea de care vorbeam presupune şi scăderea rolului statului în acest domeniu şi trecerea rapidă la, de exemplu, fondurile private de pensii.

Dar inevitabil vor fi mai puţini bani la buget pentru protecţie socială. Ce se va întîmpla în următorul an?

La ora actuală fondurile de asigurări sociale, cu excepţia celui de pensii, sînt excendentare, iar guvernul foloseşte banii aceştia pentru alte destinaţii: laptele şi cornul etc.

Deci liberalii nu vor să producă alţi săraci, dar celor de acum ce le spun?

Le spun că din sărăcie nu se poate ieşi decît prin creştere economică, bazată nu pe creşterea intervenţiilor statului, ci prin dezvoltarea reală a capitalismului bazat pe valori liberale. Apoi, le spunem că trebuie să reducem corupţia, iar liberalismul este duşmanul natural al corupţiei. Pentru că are nişte valori pe care corupţia le distorsionează. Eu discut despre şanse egale în competiţie. Ce oportunitate am eu dacă domnul primar Vanghelie ia 7 milioane de dolari şi le oferă direct unei anumite societăţi comerciale? Noi considerăm că cea mai eficientă formă de redistribuire care să contribuie la reducerea sărăciei este accesul la educaţie şi la sistemul de asigurări de sănătate. Începem să avem locuri de muncă, dar şomerii nu au cunoştinţele necesare pentru a le ocupa.

Dumneavoastră le spuneţi: corupţia intră în competiţie cu valorile liberale. Este totuşi un limbaj destul de pretenţios. Pe cînd Vadim Tudor le spune...

...că o să-i prindă şi o să-i omoare.

Exact.

Nu e de folos să-i omori. Vin alţii în locul lor, pentru că sistemul este de aşa natură încît produce corupţie. Vadim luptă împotriva aspectelor exterioare ale corupţiei. Uite, acela e corupt, luaţi-l şi împărţim averea lui la populaţie. Cînd sistemul produce încontinuu noi corupţi, metodele lui Vadim nu au efecte.

a consemnat Cristian GHINEA

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Cristian GHINEA ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 şi la poziţia 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul X
nr. 502
25-31 octombrie 2002
20 pagini 7000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Ştiinţă şi conştiinţă religioasă

GRATUIT

„Estul are o conştiinţă mai curînd mitologică a tradiţiilor proprii, dar nu şi-a creat instrumente suficiente de lucru pentru o cunoaştere reală a acestor tradiţii... Esenţial ar fi ca noi să intrăm în posesia riguroasă a tradiţiei noastre, să-i cunoaştem documentele, evoluţia şi portretul real, nu cel eroizant în care eşuăm de obicei.“

ANDREI PLEŞU

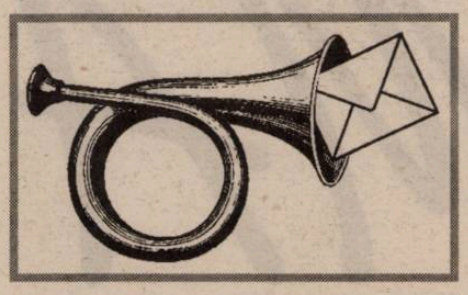

Nr. 500: *„Vă mai place ceva pe lumea asta?“*

Ceasul din secolul trecut, rîşniţa şi răzătoarea

Ce-mi mai place pe lumea asta, mă-ntrebaţi? Păi, pe astă lume, în aste vremuri, nu-mi plac prea multe. Fireşte, aş putea să fac o listă, una nouă (mai am vreo nouă) cu lucrurile care-mi plac, să zicem coniacul, Sting, Flower-Kenzo, Jean Reno etc., dar n-o fac. Despre lumea asta am acum altă părere. Totul a început cînd am descoperit că nu mai am baterie la Citizen... Bine, dar nu mă pot duce mîine la Colegiu fără să ştiu cînd să le dau pauză! Hai să căutăm alt ceas. Poate Swatch-ul de anul trecut?... Nu. Nici el. Poate Swatch-ul lui Vlad să mai aibă un tic-tac salvator?... Nici pomeneală! Ei, dar o baterie de Swatch nu se găseşte pe toate drumurile, Citizen-ul nu ştiu să-l demontez... Între timp, filtrul de cafea s-a ars,... măi să fie! Cara mi-a ros firul de la rîşniţă... Cuptorul cu microunde curentează de două săptămîni, iar în prăjitorul de pîine Daria mea a băgat un creion... Storcătorul de fructe e prea greu de spălat... Calculatorul îmi e familiar atîta timp cît e amabil şi-mi spune ce să fac, în imprimantă nu mai am toner, aşa că şi scanner-ul a devenit pentru mine inutil (îl folosesc deseori la fotocopiat).

Şi pentru că a venit vorba despre toate cele de pe lumea asta, telefonul mobil mă agasează, robotul telefonic nu mai derulează şi am momente cînd mi-e frică să conduc... Colac peste pupăză liftul nu funcţionează şi nu mai am apă caldă de o săptămînă. Bunica-mi spunea că trebuie să ştiu să mă spăl şi-ntr-un ochi de apă şi nu mă lăsa să ies cu capul descoperit... Ce spun eu? Alte vremuri, altă lume! Străbunicul vindea un cal ca să-i cumpere bunicii perechea dorită de pantofi şi mergea cu trăsura. Asta chiar mi-ar plăcea, dacă stau bine să mă gîndesc... Mi-am adus aminte! Am un ceas mecanic! Un ceas cinstit, cu rotiţă laterală, cu aer... se-ntoarce şi gata! ticăie cuminte şi-ţi arată conştiincios pauzele... Ce bine că el funcţionează, bunul-bătrînul Doxa. E rotund, greu şi opulent, de încredere... Şi oricum, o cafea fiartă în ibric e mult mai bună decît una la filtru, iar Dariei îi pot rade fructele pe răzătoarea de cristal de la mama. Şi ce, rîşniţa manuală nu e bună? Ba e grozavă. Şi e şi frumoasă, arămie şi zveltă. De imprimantă nici n-am nevoie, iată ce frumos (mă rog) scriu de mînă. În orice caz, e o voluptate.

Mai întrebaţi-mă o dată, ce-mi mai place pe lumea asta. Acum mi-e clar.

Pe lumea asta îmi place faptul că mă mai pot bucura de lucrurile de acum două lumi. Că ele funcţionează. Că sînt tonice şi energizante. Şi, mai ales, frumoase. Şi că mă ajută să-mi placă – mult mai puţin – şi lumea asta cu toate inutilităţile ei.

Ohara DONOVETSKY
str. Delineşti nr. 8, bl. M12, ap. 16
Drumul Taberei
Bucureşti

Obcinele mele din Bucovina

Locuiesc de aproape 30 de ani în Germania, cunosc Germania (nu numai cea turistică) de la Garmisch la Fleusburg. O constatare subiectivă: teama de trecut rămîne încă un sindrom german. În ultimii ani locuiesc în Bavaria (Beckenbauer susţine că e locul cel mai minunat pe această lume). Gorbaciov a afirmat măgulitor (nu ştiu dacă s-a referit numai la peisaj): „Aici trăiţi ca *în* paradis“. Dalai Lama la fel: „Aici trăiţi ca *lîngă* paradis“. Dar nici Gorbaciov, nici Dalai Lama n-au văzut obcinele mele natale din Bucovina (sînt născut la Moldoviţa).

Îmi place cînd nepotul meu Alexander în vîrstă de trei ani, la cină, îmi face observaţii să nu vorbesc cu gura plină.

Îmi place cînd la piaţă vînzătorul mă îmbie să gust o prună. „De unde-i?“ „Din România.“

Îmi place să îl citesc pe Mihai Ursachi (nu pentru că mi-a fost coleg de şcoală la Liceul Laurian din Botoşani), un poet peren, un alchimist modern. Recomand *Vila Rosenkranz*.

Îmi place să mă extaziez la melodiile sudului napolitan, la Pulcinella (un Haplea napolitan). În Napoli toată lumea cîntă (chelnerul, poştaşul, negustorul). *O sole mio* este un cvasi-imn naţional. La o biserică din Forio, pe insula Ischia, clopotele „cîntă“. Am auzit clopotele bătînd în ritmul unui cîntec popular german, probabil de sorginte napolitană. („Im Märzen der Bauer die Rösslein einspannt / Er setzt seine Felder und Wiesen instand.“ În traducere liberă: „În martie ţăranul îşi înhamă caii / El îşi îngrijeşte ogorul şi păşunea“.)

Îmi place să mă bucur de faima şcolii româneşti de medicină. În fiecare oraş mare german există cabinete medicale cu medici români.

Vasile BALAŞCA
Waxensteinstrasse 9, Dorfen/Bayern
Germania

Polemici

Întrebări „tîmpite“...

Mult stimată şi apreciată *Dilema!*

În anul X, nr. 499 oct. 2002, în pag. 2, din cele 20 de 7.000 lei, am avut surpriza unei surprinzătoare aprecieri la adresa revistei; o tînără tîrgmureşancă, cumpărînd pentru prima dată *Dilema,* a şi etichetat-o ca fiind „o revistă de scandal“! Dumneaei fiind o mare admiratoare a unei formaţii care nu poate fi comentată, era deranjată că cineva din revistă cataloga ca „tîmpite“ nemuritoarele versuri din albumul „La noapte o să te... fur“. Nici că aş vrea, nici dacă s-ar putea, ci hotărît! Sensibila melomană consideră că lirismul „textelor lor“ *(n.m.* – no comment) conţine mesaje şi că trupa „se chinuie din răsputeri să educe singuri, de capul lor *(n.m.* – vast program) un public de muzică de proastă calitate“. Înţeleg că în cazul dumneaei acest lucru s-a desăvîrşit dacă în titlul unui album astfel intitulat, o doamnă, domnişoară susţine: „No comment chiar cîntă şi în piesele lor se recunoaşte valoarea cultă a aranjamentelor muzicale...“. Aceasta este părerea unei rătăcite în revista *Dilema*. Dar noi, recidiviştii de la primul număr, ce vină avem? Este revista în pană de corespondenţă inteligentă şi avea de consumat un spaţiu la pag. 2 sau *Dilema* tinde să devină o revistă cum o etichetează judecata unei inculte? Persoana care a clasificat versurile ca fiind (doar) „tîmpite“ a făcut-o în stilul elegant al revistei.

Din nenorocire – pentru astfel de victime care, din incultură, îşi fac idoli din toate ciurucurile, muzica românească este plină de astfel de „creaţii“. Îmi vine să nu mai ascult un post care difuzează ştiri BBC cînd difuzează ultimul *power play* unde un oligrofen bovin „cîntă“:

„Foaie verde lacrimă subţire
Pe izlaz, prin şanţ, prin cimitire“

Ceva mai încolo „autorii“ se explică: „Mai avem nevoie şi de iarbă“.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Tot din acel număr şi la aceeaşi pagină, unei doamne din Ploieşti aş vrea să îi pun o întrebare: chiar aşa, doamnă, a trebuit ca unei naţiuni civilizate şi democrate să i se întîmple o agresiune barbară, peste un an să se comemoreze tragedia prin imagini zguduitoare retransmise la televizor, şi abia atunci să realizaţi că trebuie să aveţi opţiuni pentru lumea civilizată?

Sincer să fiu sînt dezamăgit cînd constat că dilemele din revistă scad la acest nivel. Am ajuns să pun şi întrebări „tîmpite“: sper că realizaţi că mă adresez revistei şi nu celor două „cititoare“ cu care nu doresc să intru în polemică!

Adrian VALENTIR
Bd. Dacia 66
Bucureşti

(In)actualităţi

Tranziţia de la Popa-Prostu' la Bridge

Jocul de cărţi răspunde în principiu unor necesităţi de comunicare, de asociere, de relaxare şi de competiţie, dar şi unei dorinţe de cîştiguri atunci cînd este practicat oficial în cazinouri sau, mai puţin oficial, în tripouri.

În funcţie, în general, de mediul în care a fost asimilat, jocul de cărţi poate avea un caracter simplist prin obiectivele şi strategiile specifice desfăşurate sau poate fi mai elevat, chiar pretenţios, prin utilizarea unor limbaje convenţionale, asociate unor tehnici de joc adesea deosebit de subtile, pe fondul unor strategii derivate din teoriile lui Borel şi Von Neumann şi nu numai, aşa cum este cazul jocului de bridge.

Prestigiosul *Mémo* Larousse descrie bridge-ul ca unul din cele mai răspîndite jocuri de cărţi din lume, în mare măsură datorită lui Vanderbild şi mai tîrziu americanului născut în România, Elly Culbertson, care i-au revoluţionat principiile.

De asemeni este bine să se ştie că aureola de ilustru diplomat a lui Titulescu se datora oarecum şi calităţii sale de excelent jucător de bridge, fiind considerat ceea ce s-a numit mai tîrziu „o prezenţă la masa de joc“, statut care, sînt sigur, i-a permis uneori şi abordarea cu o autoritate astfel ranforsată, în condiţii mai puţin oficiale, a unor probleme de politică externă mai delicate...

În acest context şi pe fondul eforturilor noastre de integrare, mă întreb cîţi din diplomaţii noştri acreditaţi mai ales în ţări NATO pot răspunde onorabil unei invitaţii colegiale la o partidă de bridge în care miza este în primul rînd reprezentativitatea şi cîţi din cei de la Bucureşti pricep unele subtilităţi din jocul aparenţelor.

Nu-mi propun să aduc un elogiu bridge-ului, respectivul joc avînd de multă vreme statutul analog unui „monstru sacru“, dar încerc să subliniez importanţa sa de catalizator în realizarea unor raporturi interpersonale, amicale, adesea chiar cordiale.

Tentaţia de a aborda acest subiect se datorează lucrării pe care o consider de referinţă prin raportare la numărul restrîns al celor apărute la noi în ţară, şi anume „Bridge de la A la Z“ al cărui autor este Coriolan Neamţu, jucător experimentat şi cu o solidă cultură în domeniu.

Volumul de aproape 500 de pagini, îngrijit editat, tratează practic toate aspectele jocului respectiv, ilustrate abundent cu matrice exemplificative şi chestionare de control, neomiţînd noutăţile din sfera convenţiilor şi prezentarea celor clasice.

Sînt totodată surprins de apatia forurilor de resort, mă refer la Ministerul Sporturilor şi la Federaţia de specialitate, în promovarea acestui joc la nivelul tineretului pre şi post-universitar, în a-l face mai atractiv, prin evidenţierea analogiilor sale cu fotbalul, căci şi bridge-ul se joacă uneori cu capul...

Un demers de popularizare mai activ, al Federaţiei de profil, ar fi benefic şi s-ar justifica prin recenta recunoaştere a bridge-ului ca disciplină olimpică şi includerea sa în programul Olimpiadei din 2002, pentru debut doar cu unele manifestări demonstrative. Ca argument suplimentar ar putea fi şi atribuirea trofeului suprem la campionatul mondial pe Internet în anul 2000 unei echipe româneşti, eveniment pe care presa nu ştiu dacă l-a evidenţiat.

Sub mandatul Giscard d'Estaing, considerabilele cheltuieli impuse de necesitatea generalizării învăţămîntului informatic au fost acceptate fără dezbateri în Senat, graţie unei singure fraze de fundamentare, extrasă din raportul experţilor Christine Nora-Alain Minc, şi anume: „Pentru Creşterea Potenţialului Intelectual (Q.I.) al Naţiunii Franceze!“.

Bridge-ul este o rudă apropiată Informaticii prin limbaj specific, logică şi rigoare, cunoaşterea sa putîndu-se răsfrînge favorabil în comportamentul şi modul de abordare al unor probleme de către subiecţi cu vocaţie pentru asemenea valori.

Cîtă vreme în sferele de decizie ale puterii nu se va manifesta tendinţa fermă de depăşire a unor mecanisme de gîndire şi comportament apropiate prin naivitate şi inocenţă, dar condamnabile cînd este vorba de interesele societăţii, de popularul joc Popa-Prostu', perspectivele de a ne transforma într-o entitate matură şi credibilă sînt reduse.

dr. ing. Dan C. BASILIADE
Bucureşti

N. red.: Sperăm că nu ne vom şoca dilematicii prin această pledoarie pentru bridge – la atîtea complicaţii de ce n-am învăţa şi un joc care consacră impasul ca o problemă esenţială? E preferabil să rezolvaţi un impas în bridge, decît în amor. Englezii sînt categorici: „Un cuplu care a trecut prin bridge fără să divorţeze, e un mariaj solid“.

Dilematicii cu ochii-n 3,14

● Varianta băcăuană a funarismelor: o bancă roşie, lîngă una galbenă, lîngă una albastră.

...şi cu urechile

● O doamnă, vrînd să fie laudativă: „Sînt atît de sufletişti! Doamne fereşte!“.

● Ultimul verb al viloşilor zilei: a gresia.

● Cea mai gîndită poreclă pe care am auzit-o în ultima vreme: „Bă, tigaie!“.

Alina IORDACHE
Rîşnov

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **A treia Europă**
- **Cetăţenia europeană**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Mic dicţionar al tranziţiei: *integrare europeană*

După „dezvoltare“, care este un termen mai de la oraş pentru lucruri pe care ţăranul le ştie şi el de mult, după „privatizare“ şi „democraţie“ care, prin efectele lor directe, au o vizibilitate socială considerabilă şi „economie de piaţă“, termen care mai mult enervează decît denotează, termenul de „integrare europeană“ ne apare ca fiind cel mai puţin inteligibil pentru subiecţii din rural. O bănuiam cu toţii de mult, că prea sînt românii cei mai pro-europeni în sondaje ca să nu fie o mică neînţelegere la mijloc! Astfel, aici se întîlneşte cel mai mare număr de non-răspunsuri (29%) din ancheta noastră. Mai frumos este că dintre cei care au răspuns, 20% identifică senini „integrarea europeană“ cu „intrarea în NATO“. În sfîrşit, 14% „traduc“ pur şi simplu „integrare“ prin „intrare“, „apartenenţă“, „alăturare“ etc., şi cu asta au rezolvat problema.

Să urmărim însă puţin mai de aproape ce e în capul masei de „pro-europeni“ de la ţară. Analitic, spectrul semantic al integrării europene arată astfel:

● ***„Sinonimele“*** se întîlnesc în 23% din cazuri, cele mai frecvente (14%) fiind simplele echivalări terminologice indicate mai sus, 5% echivalînd integrarea europeană cu „piaţă comună“, iar pentru 4% aceasta fiind echivalentă cu egalitate sau libertate;

● Pentru 20% dintre cei care au răspuns, integrarea europeană se referă la ***apartenenţa europeană***, aceasta evocînd însă semnificaţii diferite: pentru 11% termenul evocă faptul că „încă nu corespundem“ standardelor pentru a aparţine Europei, pentru 3% dimpotrivă, aparţinem deja Europei, pentru restul de 6% integrarea europeană evocînd un standard superior, dezirabil;

● Pentru 17% din răspunsuri, integrarea europeană evocă diferite ***avantaje***, cel mai des invocat fiind pur şi simplu „o viaţă mai bună“ (6% din răspunsuri). Următorul avantaj în ordinea frecvenţei (5%) îl constituie libera circulaţie *(a pleca în Italia* etc.), cu o frecvenţă mai mică fiind invocat şi ajutorul în caz de război sau ajutorul reciproc;

● Răspunsurile ***atitudinale*** au o frecvenţă de 17%, dintre care 11% sînt atitudini pozitive, restul de 6% exprimînd atitudini negative. ***Răspunsurile reactive*** reprezintă şi ele tot 6%;

● 10% dintre răspunsuri intră în categoria ***„altele“***.

Practic, doar aproximativ o cincime din răspunsuri dau un conţinut concret termenului de integrare europeană şi anume sub forma reprezentărilor despre posibilele sale avantaje, cel mai concret fiind „mergem în Italia“. Un singur caz din cele cîteva sute încearcă o anumită „definire“ a expresiei. „Integrarea europeană“ ne apare astfel ca fiind cel mai sărac semantic termen din acest scurt „vocabular al tranziţiei“.

Şi în final, la cererea publicului, o dedicaţie pentru domnul ministru Geoană: *Integrare europeană? Păi, ce să fie, adorarea la NATO*.

Să nu îmi mai spună cineva că ţăranul e prost şi nu înţelege subtilităţile diplomaţiei!

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Miniştri care nu au citit programul politic al PSD

Există la nivelul guvernului o neîncredere funciară în viaţă, în piaţă, în capacitatea societăţii de a funcţiona de capul ei dacă i se creează cadrul adecvat, în schimb predomină convingerea că administraţia este singura care poate ajuta oamenii, că cei din sectorul privat vor doar să ia banii cetăţenilor şi să fugă. Mentalitate care intră în contradicţie şi cu principiile propriului partid şi cu experienţele altora. Noua social-democraţie acceptă rolul statului doar acolo unde piaţa manifestă disfuncţii majore şi doar pentru a stabili alte reguli decît cele ale pieţei, nu pentru a interveni ca un actor în acest joc. Această nouă concepţie social-democrată a fost adoptată şi de PSD în programul „Spre normalitate“, lansat în urmă cu două săptămîni. Adrian Năstase şi Cosmin Guşă se plîngeau că această deschidere doctrinară a trecut neobservată în presă. Vom încerca să remediem omisiunea şi vom analiza în paralel principiile doctrinare din capitolul „Democratizarea accesului la resursele bunăstării. Rolul şi funcţiile statului“ cu politicile ultra-intervenţioniste ale guvernului.

Principiul 1: „Statul construieşte reforma, el temperează excesele pieţei, sprijină iniţiativa, dar nu se substituie acesteia“. Figura 1: Guvernul României a decis că preţul alimentelor este prea mare pentru buzunarele românilor. Vinovatul a fost găsit prompt: comercianţii şi adaosurile lor. Soluţia: magazine cu adaos mai mic. Aşa au apărut celebrele economate. Actul legislativ este suficient de confuz pentru ca primarii să înţeleagă ce vor. Astfel încît unii dintre ei (mai ales primarii PSD de sectoare) nu s-au limitat la acordarea de facilităţi (oricum, sursă de corupţie şi o perturbare a pieţei), ci au făcut din primării acţionari la asemenea magazine. Dacă s-ar fi acordat direct pensionarilor şi celor defavorizaţi aceşti bani, în final programul ar fi costat mai puţin. Statul nu numai că temperează piaţa, dar se substituie acesteia.

Principiul 2 (aproximativ acelaşi, formulat cu alte cuvinte, dar nu strică să repetăm): „Să dăm statului rolul şi puterea necesară, dar să nu aşteptăm de la el ceea ce trebuie să facă cetăţeanul sau agentul economic prin uzul libertăţii sale.“ Figura 2: Guvernul României a constatat că se întîmplă o serie de nenorociri care lasă oameni fără locuinţe. De dragul imaginii sau doar pentru că este un bun samaritean, guvernul acordă mereu ajutoare sinistraţilor, suplinind astfel un spirit comunitar cam şubred. Prea desele ajutoare costă prea mult, iar fondul de urgenţă al statului este solicitat şi de alte priorităţi, de exemplu un gazon pentru echipa naţională. Cum românii abia se descurcă cu traiul zilnic şi nu iau în seamă eventualele dezastre, intenţia guvernului de a impune asigurările obligatorii pentru locuinţe este legitimă. Pe acelaşi principiu după care există contribuţia obligatorie la pensii: dacă lăsăm oamenii să opteze, mulţi vor prefera să nu economisească pentru bătrîneţe şi apoi societatea va fi obligată oricum, din motive etice, să îi susţină. Principial deci, deşi unii liberali au fost oripilaţi de această obligativitate, intenţia este legitimă. În acelaşi timp piaţa asigurărilor este destul de bine dezvoltată, cu mari companii străine deja stabilite aici. După modelul asigurărilor obligatorii pentru autovehicule, guvernul ar fi putut decreta obligativitatea pentru a lăsa apoi aceşti asiguratori să îşi facă treaba. Soluţia preconizată: se va forma o companie specială, cu CEC-ul acţionar majoritar. Motivaţia: în cazul unui cutremur major, de exemplu, asiguratorii privaţi nu vor putea face faţă plăţilor. Deci Guvernul României are grijă ca asiguratorii să nu întocmească planuri de afaceri hazardate şi să dea faliment. Cu alte cuvinte, cei de la Nederlanden sau AIG nu sînt capabili să ia în considerare riscul, să se reasigure, iar guvernul român se simte obligat să îşi asume răspunderea. În plus, CEC-ul, în viziunea guvernului, este o instituţie absolut responsabilă. Investitorii FNI ar fi de altă părere şi aici am încheiat pledoaria din lipsă de spaţiu. Oricum, principiul spunea că nu trebuie să aşteptăm de la stat „ceea ce trebuie să facă cetăţeanul sau agentul economic prin uzul libertăţii sale“. Nici nu aşteptam, s-a auto-propus.

Principiul 3: „În democratizarea accesului la resurse, statul este doar unul dintre vectorii de acţiune, şi nu întotdeauna şi în toate cazurile cel mai important. Societatea civilă, partenerii sociali, comunităţile, grupurile informale, asociaţiile sectorului terţiar sînt tot atîţia parteneri la această schimbare“. Este o idee modernă: alţi actori în afara statului pot furniza bunuri publice mai bine decît o face acesta şi cu resurse mai puţine. Figura 3: Camera de Comerţ este o asociaţie a agenţilor comerciali, adică o „asociaţie a sectorului terţiar“. Aceştia ţin evidenţa proprietăţilor comerciale prin ceea ce se numeşte Registrul Comerţului. Ar fi de discutat şi aici principial dacă statul are de ce să intervină, dar discuţia ar fi prea lungă. Guvernul României va prelua acum prin Ministerul Justiţiei acest registru. Motivaţia: nu funcţionează bine acolo unde este. Figura 3 bis: În 1997, prin legea 145, s-a creat un sistem nou de asigurări de sănătate. Filozofia era cu totul diferită: statul se retrăgea din circuitul banilor plătiţi de contribuabil pentru sănătate, aceştia fiind gestionaţi de noi înfiinţatele Case de Asigurări de Sănătate. Acestea erau conduse de reprezentanţi ai „asiguraţilor şi angajatorilor“ (art. 74 din lege). Adică „partenerii sociali şi comunităţile“, cum li se spune în programul PSD. Era vorba deci de o instituţie de interes public prin care societatea decide cum să-şi cheltuiască banii. Statul poate doar să controleze dacă legea este respectată şi poate impune standarde de calitate, prin Ministerul Sănătăţii. În practică lucrurile au fost mult mai confuze, democraţia nu a funcţionat destul de bine nici la nivel naţional, cu atît mai puţin la nivelul caselor de asigurări. În fapt, s-au format alianţe de redistribuire (abuzînd oarecum de termeni clasici), între sindicalişti şi patronate. Pe scurt, sistemul nu a funcţionat cum trebuie, dar este cert că Fondul de Sănătate era un mai bun colector decît cel de pensii, de exemplu, controlat de guvern. Iar în aceşti patru ani s-a reuşit totuşi o reformă radicală şi benefică la nivelul asistenţei medicale primare, prin sistemul medicilor de familie. Nu s-a reuşit acelaşi lucru cu spitalele care au rămas subfinanţate, nu atît din lipsă de bani, ci din lipsa instrumentelor de stimulare pentru un bun management *(Raport de prevenire a crizelor* – 3/2002). Pe scurt, reforma în sănătate este destul de avansată, deşi cu multe probleme. Soluţia găsită de guvern: trecerea acestui sistem autonom în subordinea Ministerului Sănătăţii. Nu este foarte clar ce caută statul pe circuitul banilor între asigurat şi medic, pentru că această intervenţie se rezumă la bani, nu la standarde de calitate, care, oricum, erau deja stabilite de minister. Iar deficienţele actuale veneau mai degrabă din lipsa de transparenţă şi acele scăpări ale legii iniţiale care îngrădeau iniţiativa. Existau soluţii de a aduce lumină în deciziile de gestionare a fondurilor de sănătate (Sorin Oprescu a elaborat o propunere legislativă prin care Casele ar fi controlate de Parlament, şi ea destul de problematică, pentru că Parlamentul nu s-a dovedit un controlor eficient şi echidistant în alte cazuri, cum ar fi Consiliul Naţional al Audio-vizualului, CA de la Radio şi Televiziune, Comisia Naţională a Valorilor Mobiliare – aici din nou deponenţii la FNI ar avea ceva de spus). Oricum, nu este clar de ce ministerul va fi mai transparent şi mai eficient decît actualele Case.

În ambele cazuri există în subtext o idee dominantă în acţiunile guvernului: dacă ceva nu merge bine, îl trecem în subordinea unui minister. Este soluţia găsită mereu, repetată în 2001 cu Agenţia Naţională a Funcţionarilor Publici. Există impresia niciodată confirmată pînă acum că ministerul este un controlor infailibil, un bun manager, care ştie exact ce trebuie să facă şi care o să şi facă. La acest punct nu doar păgubiţii de la FNI ar avea ceva de spus, ci mult mai mulţi români. Oricum, tendinţa de a limita accesul mediului privat (Camera de Comerţ) sau al instituţiilor autonome (CAS) în gestionarea şi furnizarea bunurilor cvasi-publice contravine frumosului principiu care proclamă parteneriatul dintre stat şi ceilalţi actori sociali.

Sînt doar cîteva idei pe care presa le-ar fi putut descoperi dacă ar fi acceptat discuţia doctrinară propusă de PSD. Deocamdată se pare că primează principiul: un stat generos îţi face binele cu forţa, pentru că tu nu ştii ce e bun.

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Eroi necunoscuţi

Pe insula Bali, din arhipeleagul Indonezian, a avut loc unul dintre cele mai sîngeroase masacre provocate de terorismul internaţional. De sub ruinele discotecii, aglomerate ca un stadion, autorităţile locale au adus la suprafaţă 180 de morţi şi aproape de două ori mai mulţi răniţi. Majoritatea victimelor erau turişti australieni şi americani, printre ei fiind reperat şi un francez. Solidar cu toţi compatrioţii săi, indiferent dacă l-au votat sau nu, preşedintele Franţei a intervenit cu promptitudine, dispunînd să i se acorde ghinionistului cetăţean al hexagonului cele mai atente îngrijiri.

Cam în aceeaşi perioadă o întîmplare absolut diferită, dar comparabilă, se desfăşura într-un alt ţinut exotic al globului, nu într-o discotecă, ci pe teatrul de război din zona Kandahar: executîndu-şi misiunea de luptă, o patrulă alcătuită din purtători ai ecusonului Neagoe Basarab a dat cu carul blindat peste o mină. Relatată cu o concizie aproape hermetică, păţania pare să se fi încheiat cu doi răniţi. Epilogul este totuşi liniştitor, căci băieţii tocmai îi înlocuiau pe canadieni, căsăpiţi de aviaţia USA care îi atacase din greşeală. O mină rătăcită este totuşi preferabilă unei escadrile aviatice la rîndul ei rătăcită.

Doi voluntari îşi varsă sîngele peste mări şi ţări pentru prestigiul patriei, fără ca torentul discursurilor patriotice oficiale să aducă vreo laudă actului lor de bravură. Cu aceeaşi muţenie nepăsătoare reacţionează toate autorităţile civile şi militare, inclusiv asociaţiile neobosiţilor luptători în revoluţie posesori ai certificatelor aferente.

Ecoul eroicului episod dispare fără urmă sub clamoarea păruielilor cotidiene. Eventualii curioşi nu pot afla nimic nici despre cauzele regretabilei întîmplări şi nici despre identitatea eroilor ei. Nu ştim dacă întîlnirea cu duşmănoasa mină se datora unor defecţiuni ale dispozitivelor de protecţie cu care este prevăzut carul blindat, ori unei neglijenţe a pilotului, ori instruirii necorespunzătoare a celor trimişi să îi vîneze pe talibani. În concluzie, nimeni nu poate fi tras la răspundere – dovada: abaterea de la regula încheierii fiecărui accident cu formarea unei comisii care să îi elucideze cauzele. NATO rămîne astfel convins că poate conta în continuare pe destoinicia lui Neagoe Basarab.

Nici NATO, nici opinia publică autohtonă nu ştiu care este starea celor doi răniţi, dacă primesc îngrijiri la faţa locului sau au fost aduşi în ţară, dacă li s-a înmînat o distincţie ori au fost sancţionaţi şi pentru ca taina să fie completă nu ni s-a dezvăluit nici măcar cum îi cheamă.

Locul cenzurii l-a luat informaţia clasificată, iar locul indecentei mode a eroismului publicitar, reîntoarcerea la discreta cinstire a eroului necunoscut.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

O lege inutilă

Numărul 24 al *Buletinului CNA* publică rezultatele unei ample monitorizări în legătură cu folosirea limbii române la radio şi TV. Monitorizarea a fost realizată, sub îndrumarea a doi lingvişti de prestigiu (prof. dr. Mioara Avram şi prof. dr. Theodor Hristea) între 7 mai – 23 august 2001 şi 15 ianuarie – 25 martie 2002 şi a avut drept „victime" principalele posturi de radio şi televiziune. Am avut, de altfel, ocazia să scriu despre acest subiect, arătînd că s-a realizat un lucru important prin radiografierea „stării de lucruri" şi prin recursul la specialişti (v. *Dilema*, nr. 485, 28 iunie 2002; notă pentru CNA: nu mă supăr că articolul mi-a fost preluat în *Buletin* fără să fiu întrebat, dar mă deranjează greşelile de tipar). Sinteza publicată acum în *Buletinul CNA* demonstrează că frecvenţa greşelilor în utilizarea limbii române este îngrijorătoare: statistic, cele mai multe erori ţin de pronunţare, urmate de greşelile de gramatică şi de vocabular. Problemele apar nu doar la pronunţarea numelor ori cuvintelor străine, dar şi la cuvintele româneşti. Şi, în general, din exemplele date în *Buletin* se observă o mare neglijenţă în comunicare, ceea ce denotă o lipsă de respect nu doar faţă de normele limbii, dar şi faţă de public ori faţă de interlocutor: felul de a vorbi face parte, în definitiv, din „imaginea de sine".

Apariţia *Buletinului* are loc pe un fundal agitat, de cîteva săptămîni, de discuţiile în jurul „Legii pentru folosirea limbii române în locuri, relaţii şi instituţii publice". Iniţiat de senatorul George Pruteanu în 1997, pe cînd reprezenta în Parlament PNŢCD, proiectul a fost votat acum, atît în Senat, cît şi în Cameră, de o majoritate *ad-hoc* formată din PSD şi PRM. Dacă monitorizarea realizată de CNA înregistrează o stare de fapt şi propune redresarea ei prin cultivarea limbii şi prin educaţie, Legea – al cărei text precizez că l-am citit, inclusiv în variantele rezultate din amendarea sa în Parlament – propune amenzi pentru „nerespectarea dispoziţiilor prevăzute la art. 1, al. 1". Iar alineatul cu pricina prevede: „Orice text scris sau vorbit în limba română, avînd caracter de interes public, în sensul prevăzut la art. 2, trebuie să fie corect din punctul de vedere al proprietăţii termenilor, precum şi sub aspect gramatical, ortografic, ortoepic, ca şi sub aspectul punctuaţiei, conform normelor academice în vigoare" Tot cu amendă se sancţionează şi nerespectarea dispoziţiilor de la art. 1, alineatul 2: „Orice text scris sau vorbit într-o limbă străină, indiferent de dimensiuni, avînd caracter de interes public, trebuie să fie însoţit de traducerea în limba română."

Justificarea unei astfel de legi s-ar afla, în opinia iniţiatorului şi a susţinătorilor ei, în ideea că unii oameni nu vorbesc limbi străine, aşa încît nu e corect să-i privăm de înţelegerea mesajelor respective. Ideea „să-i ajutăm pe cei slabi", deopotrivă creştinească şi social-democrată, dublată de un fel de „demnitate naţională" prost înţeleasă, a prins: chiar preşedintele ţării s-a arătat, zilele trecute, convins că e vorba despre o „lege pertinentă", deoarece prevede obligaţia de a traduce textele în limbi străine, astfel încît să fie înţelese de toată lumea. Sînt de acord că apar abuzuri în folosirea „străinismelor", dar *nu prin amenzi* se poate reglementa această chestiune. Cei neştiutori trebuie ajutaţi prin *educaţie* şi prin *programe de cultivare a limbii*. Viziunea poliţienească asupra utilizării limbii române este pur şi simplu o aberaţie şi sînt convins că eventuala aplicare a legii o va demonstra cu prisosinţă. Toate încercările de a reglementa *prin lege* uzul lingvistic au eşuat: şi tentativa lui Mussolini de a impune exprimarea politeţii prin pronumele *„voi"*, şi nu prin *„lei"*, şi aceea a lui Ceauşescu de a ne face să spunem „tovarăşe" şi „retribuţie", iar nu „domnule" şi „salariu", şi „legea Toubon" în Franţa, îndreptată în special împotriva anglicismelor. Nici cei doi dictatori, nici democratul Toubon n-au putut face nimic, dintr-un motiv foarte simplu: n-au ţinut seamă de faptul că sistemul limbii îşi are propriile legi şi propriile mecanisme de reglaj, care acţionează în timp. Forţarea lor prin intervenţii „din exterior" este zadarnică şi nu dovedeşte decît incultură crasă sau lipsă totală de respect faţă de ştiinţele limbajului.

Parlamentarii care au votat legea n-au avut, nici ei, reflexul sănătos de a cere părerea specialiştilor, aşa cum a făcut CNA pentru a evalua fenomenul greşelilor de limbă în mass-media. Probabil că va fi promulgată tot fără a se ţine cont de opinia celor care chiar se ocupă cu studierea fenomenelor lingvistice şi care chiar ştiu despre ce e vorba. Sîntem o ţară plină de atotştiutori, iar la limba română, nu-i aşa, tot românu' e expert. Aplicarea acestei legi inutile nu va însemna decît o harabaură ridicolă şi costisitoare. Mai bine ne-am ocupa de legile care ne trebuie cu adevărat, şi nu de fanfaronade legislative semidocte.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Mediatice

Mă amuzam, în urmă cu doi ani, să semnalez cîteva din stereotipurile prin care presa înfăţişează viaţa politică. Retorica, spuneam, este pe cît de previzibilă, pe atît de rudimentară. Ideea de competiţie era figurată metaforic, în exemplele pe care le selectam, drept o încleştare pe viaţă şi pe moarte, în care toate mijloacele sînt îngăduite. Se detaşau cîteva formule privilegiate, cum ar fi „a sări la gîtul (la beregata) cuiva", „a pune tunurile pe...", „a ataca la baionetă", „a lovi în moalele capului", „a pune la zid". Dintre ele, prima s-a dovedit de o extraordinară vitalitate, devenind realmente reprezentativă pentru modul în care sînt percepute relaţiile din interiorul lumii politice, economice, culturale etc. „Gîtul", de altfel, nu mai e doar atributul unei persoane fizice, el intră în cele mai neaşteptate combinaţii, generînd uneori imagini în cea mai autentică tradiţie suprarealistă.

Am ales aici titluri de articole, spicuite după metoda hazardului obiectiv. La un prim nivel avem construcţia simplă, percutantă, cu o distribuire clară a rolurilor: *„Lupu sare la gîtul lui Ciorbea"* (*Adevărul*, 30 iulie a.c.), *„Lopez (Claudio) sare la beregata lui Batistuta"* (*Adevărul*, 11 iulie a.c.), *„Octavian Paler a sărit la gîtul lui Năstase* (*Realitatea românească*, 20 iunie a.c., titlul consemnînd reacţia binecunoscutului scriitor după încheierea lucrărilor Forumului Cultural Naţional). Mergem mai departe. Alte titluri de-corporalizează gîtul dar păstrează imaginea saltului ucigaş. O situaţie intermediară în: *„Deputatul Ioan Băncescu sare la gîtul «baronilor» din propriul partid"* (*Evenimentul zilei*, 10 septembrie a.c.). Se observă, apoi, că anumite instituţii şi anumite instanţe sînt victime prioritare ale agresiunilor de acest tip: *„Operatorii de cablu sar la gîtul ANPC"* (*Monitorul de Iaşi*, 30 septembrie a.c.; ANPC înseamnă Agenţia Naţională pentru Protecţia Consumatorilor); *„Premierul Adrian Năstase sare la gîtul multinaţionalelor"* (*Adevărul*, 7 iunie a.c.); *„UDMR sare la gîtul CNA"* (*Monitorul de Iaşi*, 15 august a.c., chestiunea în litigiu fiind prevederile relative la fotografierea şi filmarea proprietăţilor private); *„Emil Constantinescu şi Adrian Năstase sar la gîtul presei"* (*Evenimentul zilei*, 15 octombrie a.c., acest atac în tandem beneficiind de un comentariu lămuritor, în supratitlu: „Ce-i leagă pe adversarii politici"). Uneori, cînd titlul e prea sobru, supratitlul face risipă de imaginaţie, într-o adevărată jerbă metaforică. Astfel, titlul *„Multinaţionalele sub presiunea actualităţii"* e dublat de *„Disperate după publicitate, ziarele autohtone fără audienţă sar la gîtul elefanţilor economiei mondiale prezenţi în România"* (*Evenimentul zilei*, 22 august a.c.). Închei cu un fulgurant racursi dintr-un scurt articol intitulat „Atac la CNA", unde corporalitatea revine în forţă: *„Secretarul general al PSD, Cozmin Guşă, a sărit ieri – printr-un comunicat de presă – la gîtul CNA"* (*Cotidianul*, 17 decembrie 2001).

Predilecţia pentru această formulă trădează admiraţia faţă de rapiditatea şi precizia cu care fiara sare la beregata victimei, lichidînd conturile fără menajamente şi fără complicaţii. Mai e ceva: imaginea sugerează şi *vampirizarea* adversarilor. Gîtul e zona unde caninii se înfig căutînd venele cele mai bogate în sînge. Regăsim, în definitiv, mitul emblematic al lui Dracula, prezent obsesiv, după cum se vede, în imaginarul mediatic.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Despre deficitul de democraţie

„Poţi să prosteşti o perioadă de timp pe toată lumea şi poţi să prosteşti tot timpul pe unii, dar nu poţi să prosteşti tot timpul pe toată lumea".
Abraham Lincoln

Într-o lume în care două treimi din oameni trăiesc sub regimuri totalitare, democraţia are problemele ei majore. În ultimii ani se vorbeşte despre *deficitul de democraţie* ca despre un fel de boală a democraţiilor şi ar trebui, poate, să operăm şi noi mai des cu acest concept critic cînd vorbim despre România. Fără să existe undeva o definiţie unanim acceptată, se poate spune că *deficitul de democraţie* desemnează o realitate de ordin politic, care are următoarele trăsături: (i) principiile fundamentale ale democraţiei sînt respectate şi idealul sincer asumat în sistemul dedus analizei este unul democratic; (ii) există o diferenţa tot mai evidentă între opţiunile şi acţiunile clasei politice (din interiorul căreia se selectează periodic, prin vot democratic, guvernanţii) şi opţiunile poporului; (iii) există o tendinţă certă de „elitizare" a politicii şi (iv) instituţiile care depind direct de votul popular (parlamente, consilii locale, preşedinţi de republică, primari) îşi pierd din putere în avantajul instituţiilor care răspund unui alt tip de determinaţie, cum ar fi conjunctura politică, cariera profesională sau de meritul (guverne, agenţii şi regii, armată şi servicii secrete, justiţie etc.).

Mi se pare naiv, dacă nu de-a dreptul cinic, să vorbeşti despre *deficit de democraţie* în ţări în care democraţia nu există deloc şi nu este nici măcar valorizată pozitiv de regimurile conducătoare. Să spui, de pildă, că în Irak sau în Coreea de Nord e un *deficit de democraţie* mi se pare o glumă proastă, după cum mi se pare de-a dreptul ridicol să analizezi *deficitul de democraţie* din România lui Ceauşescu, din URSS sau din Germania lui Hitler. Putem vorbi raţional despre *deficit de democraţie* acolo unde standardele democratice de bază sînt îndeplinite. Astfel, deschidem o nouă problemă: care anume principii democratice pot fi socotite fundamentale şi care mecanisme democratice trebuie să lucreze efectiv pentru a putea vorbi despre o „democraţie deficitară" şi nu despre o dictatură în care nu există nici măcar umbră de democraţie? Care sînt standardele minimale pentru a putea vorbi despre o democraţie? Aş sugera să considerăm drept principii de bază ale democraţiei: alegerile libere, pluralismul politic şi libertatea de exprimare. Cu alte cuvinte, tot ce e mai jos de aceste standarde nu e democraţie, şi abia de la aceste standarde în sus putem vorbi despre democraţie. Orice dezvoltare a democraţiei, plecînd de la aceste standarde, este un efort de recuperare a *deficitului de democraţie*, căci o societate în care, ipotetic, există numai alegeri libere, pluralism politic şi libertate de exprimare şi nu există nici un alt element democratic activ, este un sistem cu maximum de *deficit de democraţie*.

După ştiinţa mea, primii care şi-au pus serios problema *deficitului de democraţie* au fost marii artizani ai integrării europene din a doua jumătate a secolului trecut. O dată cu sporirea puterii instituţiilor comunitare, s-a constatat că a apărut un *deficit de democraţie* în sensul că birocraţia europeană, fără să fie mandatată popular, deţinea pîrghii de putere din ce în ce mai importante. Pentru acoperirea acestui *deficit de democraţie*, s-a instituit votul popular pentru alegerea Parlamentului European (prima oară exercitat în 1979) şi, continuu după aceea, s-a urmărit creşterea puterii acestui Parlament în raport cu Comisia. Şi astăzi, strategii UE sînt îngrijoraţi, pe de-o parte, de existenţa unui serios decalaj între opţiunile eurocraţilor de la Bruxelles şi cele ale cetăţenilor statelor membre şi, pe de altă parte, de lipsa de răspundere politică a uriaşei maşinării UE. Observatorii fini ai evenimentelor au spus, însă, la sfîrşitul anilor '90, că deficitul de democraţie al UE traduce la scara continentală un deficit de democraţie din interiorul membrilor Uniunii. Adică, deficitul de democraţie de la nivelul UE este efectul deteriorării democraţiei din interiorul statelor membre şi, mai departe, este efectul alterării democraţiei liberale la scară mondială.

Existenţa UE asociată cu eforturile pe care ţările europene nemembre le fac pentru aderarea la această organizaţie, face, desigur, ca *deficitul de democraţie* pe continentul nostru să fie controlabil. Paradoxal, globalizarea, cel puţin aşa cum curge ea acum, aduce un deserviciu democraţiei pe fondul marelui serviciu pe care îl aduce economiei de piaţă. Aroganţa şi elitismul unei globalizări care pare dorită cu adevărat numai de liderii politici şi, mai ales, lipsa reflexelor democratice pe baza cărora o populaţie poate răspunde civilizat unor provocări, duc la apariţia unor fenomene anti-democratice, precum naţionalismul şovin, fundamentalismul religios sau populismul.

Acceptarea prea uşoară a unor ţări în clubul democraţiilor, deşi nu îndeplinesc nici pe departe exigenţele minime ale unei democraţii, are, după opinia mea, efecte la fel de nefericite. Vreau să spun că relaxarea criteriilor de apreciere a regimurilor politice sub impactul unor urgenţe de ordin strategic-militar sau comercial îşi are partea sa de vină în existenţa *deficitului de democraţie*. Voi reveni săptămîna viitoare. ▲

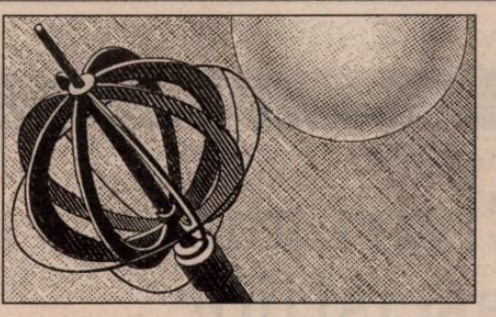

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Tigrul celtic

Referendumul a trecut, grijile au rămas. Între 8 ianuarie 2001, cînd Irlanda a respins Tratatul de la Nisa cu 54% dintre costurile exprimate şi 19 octombrie 2002, cînd acelaşi Tratat a fost acceptat cu 62%, nu s-a schimbat, de fapt, nimic. În urmă cu un an, una din lozincile partizanilor respingerii era: „Dacă nu înţelegeţi nimic din Tratatul de la Nisa, votaţi nu!" Documentul n-a devenit inteligibil nici într-un an, nici peste noapte şi persistă suspiciunea că limbajul abscons al Comisiei de la Bruxelles nu este decît camuflajul unei apucături vechi de cînd lumea: „fiecare pentru sine, iar pentru mine cît mai mult". Repetarea referendumului a confirmat ipoteza că se va vota de atîtea ori cît va fi necesar ca, prin mijloace democratice, cei mici să accepte deciziile celor mari, indiferent de considerentele locale: dacă se trece peste reflexul – universal valabil – de a vota împotriva guvernului în funcţiune, la suprafaţă apare grija pentru neutralitatea Irlandei, poziţie ameninţată de deciziile organismelor comunitare care, cel puţin în vorbe, se pregătesc să construiască o forţă militară capabilă să rivalizeze cu cea a Statelor Unite; în profunzime predomină grija, justificată, că fondurile prin care Irlanda a devenit dintr-o ţară săracă un „tigru celtic" vor fi atribuite noilor venite, acceptate de dragul solidarităţii politice şi nu ca urmare a convergenţei economice.

Votul irlandez a fost un bun prilej pentru exprimarea scepticismului comunitar nu doar printre cîrtitorii tradiţionali, ci şi printre cei care pînă acum mărşăluiau disciplinaţi în front. S-a sperat că al doilea „nu" spus de irlandezi ar permite rediscutarea Tratatului, reconsiderarea sistemului de decizie şi a celui instituţional din Uniunea Europeană. Oricum, ţările candidate sînt încă prea slabe pentru a fi acceptate, amînarea le-ar folosi şi lor şi ar scuti structurile comunitare de eforturi peste puterile lor, slăbind Europa în ansamblul ei. O lovitură puternică a venit chiar de la Romano Prodi, preşedintele Comisiei Europene: în chiar preziua referendumului, înaltul funcţionar a declarat că Pactul de stabilitate, unul dintre documentele fundamentale ale Uniunii, este „stupid", fiind „insuficient de flexibil". Acest pact impune constrîngerile economice absolut obligatorii pentru ţările Uniunii. Pactul a fost inteligent cînd Portugalia sau Italia riscau să încalce limitele prescrise şi a devenit brusc stupid şi rigid cînd în aceeaşi situaţie se află Franţa sau Germania. Senzaţia, confirmată prin vorbe, dar şi prin fapte, că oricînd cei puternici pot schimba regulile jocului, nu are cum să consolideze solidaritatea europeană. E unul dintre argumentele forte ale partizanilor unui „mai tîrziu" spus Europei unite: înainte de a crea haosul unei colectivităţi cu 25 de membri, cărora li s-a spus că sînt egali, deşi nu sînt, ar fi mai util să se organizeze egalitatea celor 15. Unii vorbesc despre cifre, alţii despre sentimente. Şi e mare nevoie de sentimente cînd economia merge prost, sau nu atît de bine cît se doreşte.

În aşteptarea votului irlandez, conducătorii ţărilor din fostul grup de la Vişegrad au lansat apeluri patetice către locuitorii insulei verzi pentru ca aceştia să nu blocheze accesul candidatelor pe punctul de a fi admise în Uniune. Duminică, Aleksander Kwasniewski, Vaclav Havel şi Laszlo Kovacs au lăudat public „responsabilitatea" irlandezilor care nu s-au pus de-a curmezişul extinderii europene, extindere considerată, de aproape toţi comentatorii, drept adevărata cădere a Zidului de la Berlin.

Sfîrşitul fericit n-ar trebui să facă uitate temerile începutului. În măsura în care rămîne un organism democratic, Uniunea Europeană va fi mereu supusă turbulenţelor: alegerile naţionale, crizele economice şi ieşirile din criză, puseurile imprevizibile care readuc la suprafaţă vechile suspiciuni, extrem de fecunde în crearea unora noi, teama de sărăcie şi invidia faţă de bogăţie, vor pune – în viitorul previzibil – sub semnul întrebării nu doar viitorul instituţional, ci şi prezentul cooperării. Confortul în Uniunea Europeană vine din posibilitatea reală de a face faţă competiţiei şi nu din decizia produsă de un vot calificat prin care toate pisicile mieunînd la poartă sînt declarate tigri. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

În Rai lumea nu merge la sală

Recunosc de la bun început: tentaţia acestei săptămîni este Ion Iliescu. Preşedintele pare foarte ocupat să ajute cu o vorbă bună bătrîni ca Văcăroiu ori Pruteanu să treacă strada pînă pe partea cealaltă, la întîlnirea cu istoria românilor (veşnic recunoscătoare, după cum ştim, unor podoabe şi mai mari). Dar cum toate astea se întîmplă luni, iar pînă vineri subiectul şi cititorii vor fi cu siguranţă epuizaţi, am decis să vorbesc despre un lucru perfect nevinovat din punct de vedere politic: burta. Nu burta goală a poporului, care chiorăie de foame prin editorialele unora născuţi fără poftă de mîncare. Ci burta ca ţesut adipos aşezat între torace şi bazin, depozit de ţesut gras lăsat de Mama Natură pentru zile mai negre (care, din nenorocire, nu mai vin niciodată!).

Să precizăm de la bun început că excludem din discuţie burta de care posesorul a uitat de mult. Iese de asemenea şi burta de cultură, crescută pentru rolul ei social în comunităţile în care ea e semn de autoritate şi succes. Nu punem la socoteală burta de bere, nici pe cea de îngheţată ori amandine. Vorbim doar de burta pe care posesorul a plătit-o cu viaţa (lui de altădată...). Cu alte cuvinte, burta de birou şi calculator. Cea care vine la pachet cu realizările profesionale, cu maşina şi casa (mai scumpe ori mai modeste) şi împotriva căreia omul duce o luptă fără reguli şi fără milă, complet în afara Convenţiei de la Geneva.

Terenul e sala de gimnastică, iar singurul aliat antrenorul. Spectatori sînt obişnuiţii locului, băieţi cu muşchi de închiriat şi zîmbete încărcate de milă veninoasă. Genul care oftează plictisit atunci cînd schimbă pe aparat biata ta greutate de trei bare (a cîte zece kile) cu cele 8-9 bare la care bicepşii lor încep să simtă forţa gravitaţiei (pe care oricum n-o înţeleg şi nici nu ştiu s-o calculeze după formula lui Newton, te consolezi tu). Pe margine, *fetele de sală*, grupate şi ele în două categorii: cele care trebuie musai să piardă cinci-şase măsuri la fustă şi cele care, în perfecţiunea lor statuară, n-au nimic altceva de pierdut decît vremea. Publicul acesta e mai rece şi mai greu de cucerit decît cel de la teatru, la premiera unei piese triste, cu actori începători. Soluţia cea mai bună e să te faci mic, să-ţi aştepţi rîndul la aparate fără o privire în ochii cuiva şi să încerci pe cît posibil să nu arăţi cît de mult te doare umila ta prezenţă fizică pe pămînt. În sfîrşit, dincolo de toate, e absolut necesar să-ţi sugi burta. Paradoxal, deznădăjduiţii sălii de gimnastică sînt stăpînii lumii din afara ei: oameni de afaceri, bancheri, funcţionari cu salarii bune. Pentru cei mai mulţi, coborîrea în această lume primară, în care muşchii fac ierarhia, e un fel de călătorie în timp: aşa îţi dai seama că într-o societate tribală, Bill Gates sau Woody Allen ar fi cărat scutul şefului de clan. „E clar că omenirea merge spre pieire, lăsînd exemplare perfecte biologic să zacă undeva la marginea societăţii, pe salarii modeste de antrenor sau bodyguard..." E un gînd care îţi trece prin cap după vreo 6-7 minute de bicicletă, fără să fii sigur dacă vine din adîncurile înţelepciunii speciei sau pur şi simplu l-a adus hipoxia. Dar n-are a face, ţinta noastră e cu totul alta: să scăpăm de burtă. Se poate şi fără efort, încearcă să ne convingă industria farmaceutică şi cea electronică. Prima ne ajută cu medicamente pe al căror prospect, la capitolul „efecte secundare" scrie modest şi relaxat, cu litere mici: *accese de panică, psihoză, insomnie sau tulburări cardiace.* Producătorii de gadgeturi propun dispozitive electrice (le-aţi văzut la televizor) care pun în mişcare muşchii cu ajutorul unor electrozi. Un fel de simulatoare cardiace care încearcă să păstreze în funcţiune organe altminteri inutile în cîştigarea existenţei...

Lupta cu kilogramele e de fapt mai vechea bătălie cu vîrsta. Pentru că burta e un semn al timpului care a trecut, al şedinţelor pînă la orele 22,00, al berii de după, al maşinii din care nu te mai dai jos... Pe vremuri, chestia asta se numea îmburghezire. Astăzi îi spunem, oftînd, succes. O stare fericită în care munceşti ca să poţi plăti atît pentru mîncare, cît şi pentru a scăpa de efectele ei... ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Charisma fasciştilor

L-am întîlnit odată pe David Duke, fostul mare vrăjitor al KKK din Louisiana, un autentic fascist american, într-un avion ce ne ducea de la New Orleans la Las Vegas. El călătorea la *business class*, lipit de un arian corpolent, pe care l-am luat drept garda sa de corp. Habar n-am ce treabă avea el la Vegas, dar dacă eşti fascist american, Vestul este cel mai bun loc pentru a face bani. Trăiesc acolo destule feţe-palide ţicnite, capabile să finanţeze oricît de mulţi politicieni. Duke candida la postul de guvernator de Louisiana, împotriva lui Edwin Edwards, o situaţie de vise rele, care a dat naştere sloganului „Votaţi-l pe escroc". Edwards s-a dus, în cele din urmă, la închisoare pentru escrocheriile sale, dar pun pariu că şi din pîrnaie ar cîştiga, dacă ar fi să mai candideze o dată împotriva lui Duke. Fasciştii n-o duc prea bine în State, pentru că oricît ar suna ei de „rezonabil", duhnesc a ideologie de la o poştă. Uneori, oamenii confundă „populismul" cu „fascismul", pentru că erau cam acelaşi lucru prin anii 1930, cînd Mussolini, Juan Peron şi Huey Long începuseră să-şi fredoneze cîntecelele populiste. O jumătate de secol mai tîrziu, populismul este refrenul oportunist al oricărui politician, aşa că ai nevoie de o ureche foarte fină pentru a dibui un fascist. Fasciştii deştepţi ai momentului sînt mai populişti ca oricînd. Să luăm Europa, de pildă. Vă rog. Acolo, orice ţară are fascistul ei, în ascensiune în sondajele de opinie, ascuns sub o mască populistă. În Franţa, e Jean Marie Le Pen, care îi electrizează pe francezi cu singurul lucru care îi mai poate scoate din ale lor – în afară de brînză şi de anti-americanism – şi anume promisiunea de a scăpa de imigranţi precum românii. În Austria, există Jorg Heider, mistuit de o atare nostalgie după SS că pînă şi elveţienii îl găsesc ciudat. În Rusia, există Jirinovski, un *clown* rasist de mîna a treia care le spune ruşilor tot ce vor să audă. Mă fascinează aceste creaturi, dar nu tot atît ca pe Sylvia Plath, care pretinde că „toţi îi iubesc pe fascişti, cu cizma pe grumaz" etc. Nu masochismul mă împinge să-i examinez de aproape, ci o curiozitate ştiinţifică naturală. Nu umblu niciodată fără insectar şi bold în buzunar. În acest spirit i-am luat, astă vară, un interviu fascistoidului domestic al României, senatorului Corneliu Vadim Tudor, cu a sa treime din voturi în prezidenţialele de acum doi ani. A băgat spaima în atîţia oameni încît aceştia au votat într-o covîrşitoare majoritate pentru Tovarăşul Plictisescu. Vadim nu e plictisitor. Este chipeş, la modul uşor fanat, gen Hugh Heffner. I-a bătut pe umăr pe bătrîni, a pupat bebeluşi, a dat autografe, i-a salutat cordial pe ţigani, care sînt deseori ţinta veninului său retoric. Celelalte ţinte predilecte sînt evreii şi ungurii. Mi-a citit un poem despre cît de mult o iubea pe maică-sa, iar eu i-am citit unul despre mîndria de a fi evreu, ungur şi român. M-a uluit apoi prezentîndu-mi-l pe cumnatul său, un evanghelist american autentic, din Tennessee, care mi-a spus cu un accent lătăreţ din Sud că Vadim îi iubeşte „pe americanii drepţi", dar nu pe cei nemernici, cum ar fi ambasadorul SUA la Bucureşti, un homosexual declarat. Aş fi vrut să pot adăuga „homosexual" la poemul meu de mîndrie multi-etnică. Ne-am plimbat prin aşa-numitul castel al lui Dracula, unde Vadim i-a adus laude lui Vlad Ţepeş, „cunoscut şi ca Dracula", un om al legii şi ordinii ca şi el. După un marş festiv prin piaţă, unde Vadim mi-a cumpărat un tricou cu Ţepeş, iar eu i-am dăruit un exemplar din cartea mea proglobalistă, *Hail, Babilon!,* ne-am despărţit. Eu şi echipa mea de filmare am pornit către şeful de campanie al lui Vadim, care ne-a invitat la cină la primul restaurant chinezesc din România, un salon cavernos din Braşov. „Recunoaşte", mi-a spus şeful de campanie după masă, „aveai multe idei preconcepute înainte de a-l întîlni pe Vadim". Am recunoscut cu dragă inimă. „Şi acum?", mă întrebă. „Acum", am spus, „acum cred că e un tip charismatic". Şi chiar este. Dar şi Diavolul este. Şi Duke. Şi Mussolini era. După ce mi-am împărtăşit impresiile despre Vadim, unii dintre prietenii mei români s-au arătat neliniştiţi de această întîlnire. Liniştiţi-vă, amigos. M-am dus acolo ca să iau un prim-plan mişt , nu ca să-mi cumpăr mandatul de eliberare din închisoare, pe care totuşi l-am primit (numărul de mobil al lui Vadim). Şi apropo, evanghelistul american l-a întîlnit pe Vadim cînd i-a fost furată maşina în Bucureşti. Vadim l-a pus pe un general de poliţie să i-o găsească, apoi i-a prezentat-o evanghelistului pe soră-sa. După cina chinezească, şeful de campanie s-a uitat la mine cu subînţeles: „O să ne mai vedem, sînt sigur". Era în acest rămas-bun un fior mătăsos care mă face să mă gîndesc de două ori înainte de a-mi pierde maşina în Bucureşti.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Canadiene, iar (a 6-a, ultima)

Gigi şi Diana

Acum vreo două sîmbete am fost la un pas de a prinde un botez la Québec. Totul era pregătit – copilul românce era născut, preotul român era anunţat, decoraţiunile cumpărate, masa aproape aranjată – numai că vineri seara tatăl *québecois* al copilului a ajuns la spital dintr-un motiv oarecare şi totul a fost contramandat.

Că tot veni vorba, povestitorul îşi aduce aminte că a ajuns şi el la spital, şi chiar la urgenţă, într-o dimineaţă însorită din aprilie trecut (nu putea rata această experienţă): spitalul Jeffrey Hale, pe care cei ai locului îl consideră a fi printre cele mai bune. (De ce nişte francofoni în mare parte anglofobi cred că un spital la origini englez ar fi mai bun – oare acelaşi mecanism al blazării, nu totdeauna fundamentat, care-i face pe românii verzi să spună că făina ungurească este mai albă?) La spital, ca la spital: *ai noroc că e duminică*, mi-a spus persoana ce mă însoţea, *e mai linişte*. La înregistrare, chiar dacă nu mă ţineam tocmai drept pe picioare, am completat cel mai complex formular pe care mi-l puteam imagina, plecînd de la datele asigurării medicale – vitale date! – şi ajungînd pînă la numele premarital al mamei şi cel premarital al soţiei sau data şi locul naşterii amîndurora (datorită tradiţiei medicale locale de a asocia anumite boli anumitor locuri – precum *maladie de Lac St-Jean*, pe cît de gravă pe atît de rară, de exemplu). *Şi cu muribunzii tot aşa faceţi?*, a glumit însoţitorul meu, prilej pentru ca doamna de la ghişeu să se uite la mine cald şi să spună, peste fiorii mei: *oh oui, le plus souvent!*

Am ratat aşadar un botez, dar, printr-o teribilă potriveală a lucrurilor, am prins pe pămînt canadian trei decese trăsnet. Primul, legat de asasinarea premierului Yitzhak Rabin, pe la începutul lui noiembrie '95. Proaspăt ajuns la Universitatea Laval, îmi ajutam colegii cu care împărţeam apartamentul – un informatician şi un fizician, studenţi în jur de 20 de ani – să localizeze România pe hartă, cu vecinii ei cu tot, şi făcusem paşi mari în direcţia bună – din moment ce informaticianul m-a întrebat candid, cu harta în faţă, dacă bombele de la Sarajevo se aud pînă la Bucureşti. Şi, văzîndu-mă interesat de comentariile de la Radio Canada – televiziune (!) care în toamna 2002 a împlinit 50 de ani –, colegul informatician m-a întrebat la fel de candid: *voi sînteţi vecini şi cu Israelul?*

Eram tot acolo cînd, peste cîteva săptămîni, a murit preşedintele François Mitterrand. Aveam o colegă pariziancă şi sociolog în doze inegale, ce suferea enorm. *Nu mai pot, mă duc să-i pun un trandafir roşu la mormînt*, mi-a spus ea în acel decembrie calm şi înzăpezit. *Aş merge şi eu cu tine, dar nu pentru asta, ci ca să mă plimb pe podul Alexandru al III-lea*, am zis şi eu, fără să-mi dau seama de gafă. M-a beştelit crunt şi a plecat – spre Paris – aruncîndu-mi că nu am *absolut deloc simţul politicului*; mi-a trimis de acolo o vedere cu podul Alexandru. În martie acest an, mă plimbam prin librăria de la subsolul universităţii UQAM şi ce văd în raft: cartea de debut a fostei colege, una despre barurile din Montréal.

În fine, tot acolo am prins, în toamna lui '97, moartea prinţesei Diana. Jale mare. *Les Québecois* n-o prea iubesc pe regina Angliei – deci cu atît mai mult au plîns-o pe *Lady Di*. Dar au plîns-o într-o manieră aparte: cu banii jos. Prin octombrie '97 tocmai intrasem într-un magazin *Sears* şi-mi iese în cale o coadă lungă-lungă-lungă: se lansa CD-ul lui Elton John cu piesa *Candle in the Wind*. Fiind dintre cei ce preferă versiunea originală – pentru Marilyn Monroe – , am trecut mai departe.

E plăcut să treci mai departe. Mai ales cînd, pe acel pămînt fiind şi aflînd ştiri europeneşti din satul global, ai senzaţia ciudată că totul se petrece în spatele tău, într-un trecut tînăr cu care nu prea mai ai de-a face. (E doar fusul orar.) Dar cînd acum, recent, am aflat, tot la Québec fiind, şi despre moartea lui Gigi Kent... Altă poveste! Dintr-o dată mi-a fost clar că trebuie să iau avionul de întoarcere.

Zis şi făcut.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Timpul

Galaxia Gutenberg, zic unii, va ceda locul unei lumi în care va domina cultura de fotoliu, mai comodă intelectual şi care solicită mai puţin capacitatea de abstractizare a minţii, în favoarea aceleia a spectacolului vizualizat acasă, în fugă, seara, înainte de a adormi. Timpul, spun alţii, nu mai este nici el prielnic culturii, este schimbat din chiar temeliile lui ontologice, este timpul valorificat financiar în care fiecare oră, fiecare zi îşi au raţiuni de fiinţare diferite de timpul cultural care este unul lent, aproape leneş, timpul vechi, acela al călugărului din Evul Mediu, timpul risipit cu indiferenţa cu care îşi risipeau aristocraţii din vechime averile în fastul aparent inutil al vieţii de la curte. Timpul culturii este unul care îşi are pentru sine cîştigată gratuitatea artei. Cînd citeşti o carte sau îţi „pierzi" după-amiezele prin expoziţii sau la vreun spectacol ieşi din marginile acelui adevăr capitalist născut pe malul Tamisei despre timp şi bani. Timpul cultural este, asemenea aceluia liturgic din vechime, inutil, liber, gratuit şi se oferă oricui îl vrea. Îmi vine în minte povestea aceea medievală despre raţiunea teologică a proscrierii cămătarului care, ca bunic al bancherului contemporan, vinde timpul care nu este al lui, ci al atotputernicului Dumnezeu. Capitalismul contemporan trăieşte din chiar această vînzare a timpului la scară uriaşă: toate contractele de muncă, cele financiare şi cele comerciale sînt, la urma urmelor, un negoţ al timpului şi al angajamentelor cu finalitate temporală.

Pe de altă parte, cultura şi timpul ei sînt nevoi omeneşti, au devenit aşa ceva de multă vreme, dacă n-or fi fost tot timpul. Aşa cum zice Ecleziastul antic e o vreme anume pentru făcut bani, alta pentru războaie, alta pentru politică, după cum e şi vreme pentru „inutilitatea" culturii. De altfel nici nu cred că omul ar putea trăi toată viaţa sub comanda nemiloasă a pragmatismului. Din cînd în cînd simte nevoia de altceva şi doar dintr-o falsă înţelegere îi spune acestui altceva „odihnă", de fapt este nevoia de a trăi un alt ritm temporal: timpul vacanţelor, timpul culturii, timpul lenevelii. În toate aceste ipostaze posibile timpul curge esenţial altfel, nu mai este normat şi nici negociat dincolo de marginile propriei lui existenţe. Timpul de felul acesta este unul de folosinţă privată, nu aparţine decît celui care îl are în chiar acest fel.

La fel de falsă este şi ideea că timpul cultural este unul al vacanţelor, un timp al unui soi de odihne fără mare importanţă raportată la însemnătatea celuilalt, a timpului celui „serios", a timpului negociat, adică a aceluia vîndut şi cumpărat. Este adevărat că, din perspectivă culturală, timpul are alt ritm. Numai că şi cultura, ca toate, este asemenea apei din rîul care i-a smuls lui Heraclit vorbele prea bine ştiute. Bunăoară eruditul, filozoful, criticul literar îşi „chivernisesc" timpul, sînt obligaţi la asta de erudiţia altora. Timpul este, pentru ei, acumulare culturală, tot aşa cum la bursa newyorkeză este acumulare financiară. Şi pentru unii şi pentru alţii există o anume exigenţă imperativă a folosirii cu folos a trecerii vremii.

Altfel sînt prozatorii, pictorii, poate că şi muzicienii. Aceştia se raportează la timp diferit de hermeneuţi. Pauza, suspendarea scrisului, abandonul pensulei şi al pînzei, al ciocanului şi al pietrei nu sînt neapărat pierdere a timpului creaţiei. Orice artist autentic pricepe vremea creaţiei şi o aşteaptă, o pîndeşte aproape.

Cei mai liberi faţă de orice exigenţă a timpului sînt însă poeţii. Ei nu mai au nimic de-a face cu timpul cel negociat, cumpărat, normat în calendare, înghesuit în marginile termenilor contractuali sau înghesuit între imperativele de a te ţine la zi, de a fi mereu în faţă, de a respecta întocmai şi la timp angajamente, lansări, întruniri. Poeţii sînt fiinţe cu totul libere pentru că timpul le aparţine în întregime şi nu-l împart cu nimeni. E greu de povestit cum e treaba asta. O spune Bacovia undeva în două versuri care povestesc timpul poeziei cu mai nimicul lui: „Şi iată, ne-a surprins seara / Peste zi nefiind nimic".

▲

Texte și opinii de: *Teodor BACONSKY (doctor în antropologia religiosului) ● Cristian BĂDILIȚĂ (doctor în literatură patristică al Universității Paris IV, Sorbona) ● Virgil CIOMOȘ (conferențiar dr., Facultatea de Filozofie, Cluj) ● Eugen CIURTIN (responsabil al Centrului de Istorie a Religiilor, Facultatea de Istorie, Universitatea București) ● George GRIGORE (conferențiar dr., Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, București) ● Augustin IOAN ● Adrian NICULCEA (preot) ● H.-R. PATAPIEVICI (eseist) ● Ioan PÂNZARU (profesor dr., Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, București) ● Andrei PLEȘU ● Bogdan TĂTARU-CAZABAN (vicepreședinte al secției române a „Societății Tomiste")*

Argument

Azi, în Est ca și în Vest, cultura religioasă a societății e destul de firavă, dacă nu cumva aproape ștearsă. În țările foste comuniste, motivul principal e excluderea de lungă durată din spațiul public (și din educația publică) a religiei. Dar, chiar și înainte, cultura de tip modern, pe care România a preluat-o abrupt la sfîrșitul secolului al XIX-lea și în prima parte a secolului al XX-lea, a făcut ca între discursul Bisericii și discursul cultural dominant să se instaleze o graniță, rar trecută dintr-o parte ca și din cealaltă. În orice caz, ignoranța, în ce privește temele creștinismului, a unei populații care s-a declarat într-o majoritate aproape de maxim ortodoxă se dovedește cîteodată uluitoare: de pildă cînd, în anchete pe stradă, oameni întrebați pentru ce roșesc ouă și mănîncă miel de Paști declară veseli, dar puțin nesiguri că e vorba despre o sărbătoare de primăvară. Există evident comunități motivate, ortodoxe, ca și de alte confesiuni, unde doctrina, ritualurile, simbolica religioasă sînt cunoscute și practicate. Dar aceste comunități formează o minoritate, iar reverberația lor în spațiul public e redusă, dacă nu aproape inexistentă. Religia oferă astăzi majorității un respectabil reper identitar, un ritm, împlinit, al sărbătorilor, o speranță vagă în mai bine. Dar cunoașterea depozitului tradiției e infimă, iar anvergura intelectuală a acestei tradiții nu mai e o evidență.

Pe de altă parte, științele religiosului au ajuns o parte prosperă a studiilor academice. Există – chiar dacă limitată deseori la medii de specialiști – o acumulare de cercetări, de cunoștințe, de informații din ce în ce mai masivă asupra tradiției (inclusiv intelectuale) a Răsăritului creștin, asupra religiosului și a tradițiilor spirituale în genere. Prin gînditorii și cercetătorii români în acest domeniu, prin valul de traduceri apărute în ultimii ani, temele spirituale au început să răzbată în spațiul public, iar tipul de discurs academic să coexiste cu cel al Bisericii. În numărul de față încercăm în primul rînd un reperaj (foarte departe de a fi complet) al cercetărilor românești actuale în domeniul religiosului și al spiritualului. Apoi cîteva întrebări:

Ce raporturi posibile între studiile ecleziale și cercetările academice neteologice? (În Vest, există o din ce în ce mai explicită acceptare a faptului că cele două tipuri de studii pot colabora și îmbogăți cunoașterea religiei, dacă nu chiar creativitatea religioasă).

Ce raporturi posibile între probitatea și acuratețea intelectuală a unui cercetător și eventuala lui angajare religioasă?

E importantă oferta, într-o expresie accesibilă, a rezultatelor studiilor religioase către publicul larg? Își percepe cercetătorul în domeniul studiilor religioase o „responsabilitate publică" legată de competența sa profesională?

Se poate spera că, prin colaborarea studiilor ecleziale și academice, lumea de azi să înceapă să recupereze ceva din conștiința etajelor transcendente ale realității?

Se poate spera că studiile interesate de concordanța religiilor ar contribui la o înțelegere calmă cu alte religii și culturi, dar și la înțelegerea mai profundă a propriei tradiții? ***(Anca Manolescu)***

Teodor BACONSKY

Un loc liber

Vitalitatea sentimentului mistic, creativitatea gîndirii teologice și pregnanța vieții comunitare par greu armonizabile cu agenda societății civile. Integrarea în Uniunea Europeană și în sistemul de securitate colectivă garantat de NATO, consolidarea instituțiilor democratice, capitalismul emergent sau legitimarea pluralismului (inclusiv confesional) sînt tot atîtea procese colective aflate într-o tensiune crescîndă cu normele Ortodoxiei „strămoșești". Presupusul divorț dintre Biserică și modernitatea laică a generat fie confruntarea dintre fundamentalismul ortodox și iconoclasmul neo-iacobin, fie atitudini conciliatoare (dar lipsite de anvergură practică). Putea fi evitată această situație? Aș spune că nu. Este ea periculoasă pentru echilibrul societății? La limită, da. Înstrăinarea elitelor urbane față de Ortodoxie s-a produs din mai multe motive: întîi, pentru că misiunea lor, după comunism, era în primul rînd aceea de a contribui la reducerea decalajului dintre români și națiunile Europei occidentale. Apoi, pentru că elitele urbane au confundat Ortodoxia (prea puțin cunoscută) cu „ortodoxismul" interbelic (provocator de excese astăzi inavuabile). În fine, pentru că ierarhia ortodoxă nu a cooperat îndeajuns cu membrii acestor elite, nereușind să le preia sau măcar să le accepte oferta. De aici provine agravarea diferențelor culturale dintre oraș și mediile rurale, aici trebuie căutată una dintre cauzele fracturii dintre generația tînără și cea vîrstnică etc. Fiecare dintre partenerii acestui dialog esențial a greșit în ultimii ani. Și nici unul nu pare dispus să-și asume erorile.

S-a mai întîmplat ceva. În noul context sociocultural, Biserica a pierdut monopolul asupra produselor intelectuale din sfera religiei. Această schimbare a avut efectul unei „reforme protestante" de catifea. Componenții elitelor pre-comuniste erau, *grosso modo,* copii de țărani. Primiseră, acasă sau la școală, o educație religioasă puternică și trăiau în Biserica Marii Uniri (în care naționalismul triumfa ca *necesitate istorică).* În 2002, elitele noastre coboară din experimentul comunist (ateu) și trăiesc într-o societate „deschisă" (în care naționalismul nu mai adună, ci dezbină). Pe de altă parte, pietatea și-a diversificat expresiile publice, iar *discursul religios* a pălit în fața discursului *despre* religie care, profitînd de recenta sa autonomie universitară și mediatică, s-a dovedit mai seducător.

Tendințele descrise adineaori se vor adînci. Biserica nu s-a limpezit pe sine după tenebroasa ei „coabitare" cu regimul comunist și nu și-a exersat „libertatea profetică" față de noile guverne (de care continuă să depindă economic și cărora le girează, fără discernămînt evanghelic, opțiunile). Noile promoții sacerdotale sînt fabricate superficial, pe fondul vicios al simoniei și sub zodia improvizației academice. Tineretul României emigrează în Occident sau ocupă, mental, spațiul tehnologic și relativist al ethosului post-modern. La rîndul lor, „credincioșii" reduc dreapta credință la sărbători, la riturile de trecere (botez, nuntă, înmormîntare) și la exaltarea neconformă a unei identități etnice mesianizate.

Biserica a tratat în cheie mitologică mutația planetară din 1989. S-a mulțumit cu dualismul cosmic al luptei dintre bine (reprezentat de creștinism) și rău (întruchipat de comunism), tot așa cum se mulțumește, acum, cu interpretarea euforică a unor sondaje care măsoară mai curînd suprapunerea dintre Dumnezeu și Biserica Sa decît gradul de creștinare a societății noastre. Faptul că majoritatea românilor „au încredere" în Biserică e o capcană. Pentru că realitățile observabile – fie acestea stiluri de viață, priorități sau valori – au tot mai puțin în comun cu învățătura lui Hristos. Biserica nu trebuie să devină o cetate asediată de modernitate, un refugiu al exclușilor, o metaforă a refuzului de a participa la istorie și de a-i aborda, cu înțelepciune, sfidările. Știința religioasă – deținută de indiferenți – și credința unor adepți ignoranți sînt fețele unei medalii cu care n-avem, în realitate, de ce ne mîndri.

Ce-ar fi de făcut pentru a contempla un decor mai bine desenat? Am spus-o, fără să obosesc, în felurite alte ocazii, așa că nu ezit să o repet, aici: de vreme ce termenii conflictului amorsat în ultimul deceniu sînt „Biserica" și „societetea civilă" – de împăcarea lor se cuvine să vorbim. Cum? Fiecare persoană conștientă de pericolul acutizării acestei divergențe poate lucra pentru aplanarea ei. Clerul, bunăoară, ar putea renunța la triumfalismul pastoral în care se complace, acceptînd că *laicii* (în general) și *tinerii* (în special) reprezintă adevărata avuție a creștinismului viu. Exponenții societății civile – experți, voluntari, actori ai vieții asociative – ar putea propune un parteneriat sistematic cu Biserica, de la acțiunile sociale, pînă la antrenarea ei în dezbaterile despre instituții, integrare sau democrație. Cei aflați în serviciul cetății ar putea conjuga, prin fixarea unui autentic pol creștin-democrat, dispoziția creștină a electoratului mediu și justețea unui program politic orientat spre *binele comun.* Asemenea deziderate au deja sporadice ilustrări factuale, fără să fi devenit însă monedă curentă.

Să nu disperăm, așadar. Creștinismul e mărginire transfigurată, păcat mărturisit, inadecvare perfectibilă, geniu al iertării, inspirație nonconformistă. Am fi suspecți de impostură spirituală – și pasibili de o nouă dictatură – dacă ne-am putea lăuda cu o societate căreia nu-i lipsește aproape nimic. Sînt convins că mișcările *corecte* au un soroc providențial și că e deocamdată luminoasă însăși „dilema" acestei săptămîni, cu tot cu bilanțul ei descurajant sau epidermic. Dacă fariseismul gnozei sterile și comoditatea Ortodoxiei „înnăscute" au început să ne enerveze, dacă ne frapează simetria dintre o tradiție formidabilă și urgența de a nu o idealiza, dacă recunoaștem, la urmă, că le cerem mereu altora virtuțile de care noi înșine nu ne învrednicim, stăm atunci la o masă unde Iisus Hristos se poate încă așeza. Locul e liber. ▲

© S. Ivanoschi

Cristian BĂDILIȚĂ

Traducerea Bibliei, o necesitate de urgenţă

Privită cu luneta dintr-un punct galactic sau de pe turnul Bibliotecii Naţionale din Paris, România modernă arată ca o casă înălţată anapoda şi pe jumătate. Constructorii ei au turnat o jumătate din temelie, au ridicat cîteva ziduri grăbite, au trîntit două trei ferestre strîmbe şi foarte şubrede, după care s-au grăbit să treacă la şarpantă şi la acoperiş. Dar abia au încropit un sfert din acoperiş, că temelia a încaput să cedeze, zidurile să se fisureze cam peste tot, tavanul să se surpe. Constructorii au coborît iute de pe acoperiş, au înfipt un stîlp de susţinere în mijlocul casei, de ochii lumii, după care au intrat, obosiţi, în concediu.

Temelia oricărei culturi europene moderne e constituită din marile cărţi ale Antichităţii. E ridicol să pronunţi cuvîntul „cultură" într-o ţară care nu dispune de traduceri complete şi solid comentate ale Bibliei, ale dialogurilor platoniciene, ale scrierilor lui Aristotel, ale tratatelor lui Philon din Alexandria şi ale *Enneadelor* lui Plotin. Cum se ştie, o traducere cvasiintegrală a *Dialogurilor* lui Platon a fost realizată, cu destule dificultăţi; din cîte am înţeles, dl Andrei Cornea lucrează singur la tălmăcirea lui Plotin, întreprindere foarte curajoasă, ţinînd cont de marile şantiere colective „Plotin" din ţările occidentale; cît despre Philon din Alexandria, autor *esenţial* pentru istoria filozofiei şi mai cu seamă a patristicii, aproape nimeni, în România, nu-l cunoaşte pe text, cu excepţia specialiştilor în domeniile respective. În ce priveşte Biblia, la noi, este o poveste mai tristă şi destul de încîlcită. La începutul celui de-al treilea mileniu, credinciosul popor român nu are încă o Biblie tradusă cum se cuvine.

În octombrie 1996 publicam în suplimentul *Aldine* al *României libere* un articol intitulat „Pentru o nouă traducere a Bibliei în românește", în care demonstram inacurateţea filologică şi teologică a versiunilor Sfintei Scripturi puse la dispoziţia credincioşilor (sau necredincioşilor) de către B.O.R. Evident, nu am de gînd să reiau aici toate amănuntele chestiunii. Voi spune doar că versiunile Bibliei furnizate de B.O.R., începînd cu aceea a lui Vasile Radu şi Gala Galaction, din 1938, şi, aducînd discursul la zi, pînă la diortosirea „jubiliară" din 2001, suferă de o gravă incoerenţă metodologică. Mai concret, ele redau un text al „Bibliei" mozaicat, amestecat, heterogen, greco-ebraic, *text care nu există ca atare în tradiţia creştină*.

La origine – şi de-a lungul multor secole, pînă astăzi în Bisericile orientale – Biblia creştină a fost *Septuaginta*, una din „capodoperele" literaturii sacre iudeo-elenistice. Denumirea viza *Pentateucul*, extinzîndu-se ulterior asupra tuturor cărţilor Vechiului Testament. Legenda, pe care ne-au transmis-o *Scrisoarea lui Aristeas* şi Philon din Alexandria (secolele I şi II p. Chr.), spune că traducerea respectivă, din ebraică în greacă, a fost opera comună a şaptezeci sau, după o altă variantă, a şaptezeci şi doi de înţelepţi evrei, aleşi cîte şase din fiecare trib, şi că ea s-a realizat la Alexandria, în secolul al III-lea a. Chr., sub domnia lui Ptolemeu al II-lea, Filadelful (285-247). Pînă la începutul erei creştine evreii folosesc *Septuaginta* fără urmă de suspiciune. Respingerea ei categorică se manifestă o dată cu apariţia mesajului evanghelic al lui Iisus. În secolul I p. Chr. rabinii stabilesc canonul Bibliei ebraice, sensibil diferit de versiunea oferită de *Septuaginta* (celebrul „conciliu" de la Iamnia). Dușmănia dintre cele două religii— iudaică şi creştină — are drept consecinţă înmulţirea traducerilor greceşti cît mai aproape de originalul iudaic, ca replici intenţionate la versiunea *Septuagintei* (Aquila, Theodotion, versiunea „kai ge", numită astfel după un tic lingvistic specific autorului/autorilor).

Textul ebraic a avut soarta lui. Hieronim a folosit o versiune pentru traducerea *Vulgatei* sale, devenită Biblia catolică prin excelenţă începînd cu Sinodul contra-reformist de la Trento (secolul al XVI-lea), dar în *Vulgata* există numeroase texte sau fragmente traduse exclusiv după greacă (*Înţelepciunea lui Solomon*, trei episoade din *Cartea lui Daniel* etc.) şi care nu figurează în textul masoretic. Acesta din urmă a fost stabilit de-a lungul cîtorva secole *în cadrul tradiţiei iudaice*, ediţia definitivă datînd abia din secolul al X-lea p. Chr. Dar cel mai important lucru rămîne următorul: toţi Părinţii Bisericii folosesc *Septuaginta* ca referinţă principală atunci cînd citează Sfînta Scriptură, ei făcînd apel la textul ebraic, sau la celelalte versiuni greceşti, doar în mod episodic şi cu titlu facultativ, nu normativ.

Plecînd de la constatarea de bun-simţ că, începînd cu secolul I p. Chr., cele două versiuni ale Bibliei (ebraică şi greacă) au devenit două Biblii de sine stătătoare, una iudaică, a doua creştină, se impune traducerea lor separat, cu acelaşi instrumentar istorico-filologic, dar ţinînd seama de contextele teologice diferite. Desigur, textul Bibliei ebraice se suprapune într-o proporţie semnificativă peste textul *Septuagintei*, dar atîta vreme cît ele există *unul lîngă altul*, nu trebuie traduse *unul peste altul*.

În ce priveşte proaspăta „ediţie jubiliară", Î.P.S. Bartolomeu Anania notează pe contrapagina paginei de gardă: „versiune diortosită după *Septuaginta*". Or, lucrul acesta nu este adevărat. Textul românesc al diortosirii Î.P.S. Bartomoleu diferă de cel al *Septuagintei* la nivelul conţinutului. De altminteri, într-o curioasă notă finală, realizatorul ediţiei afirmă că a făcut retraducerea „după metoda comparatistă", adică prin alăturarea mai multor traduceri moderne *cu Septuaginta*, ultima fiind aşadar *una dintre* sursele noii „diortosiri", nu singura sursă.

Acum un an de zile am propus o traducere colectivă a *Septuagintei* în cadrul Colegiului Noua Europă. Acest proiect este susţinut de doi oameni admirabili: rectorul NEC, dl Andrei Pleşu, şi Mitropolitul Europei Occidentale şi Meridionale, Î.P.S. Iosif Pop. Traducătorii sînt filologi clasici, teologi, patristicieni, români din România şi din afara graniţelor, ortodocşi, catolici, protestanţi sau pur şi simplu oameni interesaţi de cultura biblică. Această traducere, prima realmente ştiinţifică şi corectă teologic (realizată exclusiv după textul grec şi în concordanţă cu tradiţia patristică) se va face după ediţia lui Alfred Rahlfs, apărută în 1935 şi mereu reeditată. Pe cît posibil, se va ţine cont de rezultatele grupului de la Göttingen, care pregăteşte o nouă ediţie, fructificînd descoperirile papirologice din secolul al XX-lea.

Un proiect faraonic de retraducere şi comentare a *Septuagintei* a demarat în Franţa acum aproape cincisprezece ani, sub conducerea lui Marguerite Harl, profesor emerit la Sorbona. Pînă acum au fost publicate peste zece volume, însumînd mai multe mii de pagini. Desigur, întreprinderea românească nu se poate compara cu cea franceză, care reuneşte peste cincizeci de specialişti, beneficiază de un aparat logistic incredibil de bine pus la punct şi de un buget pe măsură. Miza noastră e mai modestă, centrată pe ideea furnizării unui text cît mai corect tradus şi mai temeinic adnotat. Un punct extrem de important îl constituie disponibilitatea echipei franceze, care va contribui decisiv la redactarea introducerilor şi, parţial, a notelor traducerii noastre.

S-a optat din capul locului pentru o tălmăcire precisă, filologică, *într-o limbă română modernă, nearhaizantă*. Dimensiunea estetică, deşi binevenită, va fi în mod constant subordonată preciziei filologice, *clarităţii*, precum şi acurateţei teologice. Traducerea se adresează *cititorului român de astăzi*, în general, fără nici un partizanat de ordin confesional. Ea se doreşte exclusiv un act temeinic de cultură şi profesionalism. Se preconizează trei tipuri de note: a) filologice, pe textul grec şi privind discrepanţele între textul masoretic (ebraic) şi cel grec (al *Septuagintei);* b) istorice (inclusiv *realia);* c) patristice (care să ofere perspectiva Părinţilor Bisericii asupra *Septuagintei).* Coordonatorii ştiinţifici ai proiectului sînt prof. Dan Sluşanschi, pentru verificarea filologică a traducerii; prof. Francisca Băltăceanu, care va întreprinde confruntarea sistematică a *Septuagintei* cu versiunea masoretică stabilind şi notele aferente; eu însumi, însărcinat cu verificarea notelor patristice, precum şi a coerenţei stilistice a traducerii. Dl Silviu Lupescu s-a angajat să publice întreaga ediţie la editura Polirom, într-o serie specială.

Iată, pe scurt, descrierea proiectului. Competenţă şi hărnicie există, voinţă, de asemenea. Cîţiva sponsori generoşi au răspuns deja pozitiv apelului lansat de dl Andrei Pleşu, pentru finanţarea muncii noastre şi a materialelor logistice necesare. Pentru un om de afaceri zece mii de dolari nu înseamnă foarte mare lucru; pentru echipa noastră înseamnă enorm (dicţionarele, manualele, dischetele, salariile necesare; proiectul va dura trei ani). Această traducere este, poate, unul dintre puţinele lucruri cu adevărat importante şi urgente de realizat în România la ora actuală. Ar fi păcat să rămînem indiferenţi sau, şi mai păcat, să-i fim ostili.

Rouen, oct. 2002

▲

Augustin IOAN

O altă profesiune

În momentul în care lucrurile au început să se desluşească, după 1990, cu privire la stadiul în care se află arhitectura românească, printre multele şi gravele carenţe lăsate moştenire mediului construit autohton se afla şi reprimarea îndelungă a construcţiei de biserici. Mai mult, moştenirea era apăsătoare din pricina demolării – prea puţin eficient prevenită – a unui număr de lăcaşuri de cult care stăteau în calea faraonicelor „grands projets" bucureştene ale regimului comunist. Văcăreştii, mai cu seamă, au început a fi cu deosebire plînşi. Ştim acum, după doisprezece ani de la primele întîlniri organizate de UAR pe această temă, că s-a vorbit mult şi nu s-a făcut nimic. În schimb, au explodat numericeşte lăcaşurile noi de parohie, indiferent de confesiunea religioasă. Pe post de bilanţ, nu e rău că ele au apărut, dar este apăsătoare conştiinţa urîţeniei incalificabile a covîrşitoarei lor majorităţi. Bunăvoinţa a ţinut loc de pricepere, de expertiză reală, iar munca improvizată – de capacitate de a edifica. Chiar acolo unde proiectele erau peste medie, execuţia le-a coborît la loc în indistincţie şi, convers, absenţa dorinţei de a edifica a blocat accesul la fiinţă al multor proiecte de excepţie. Desigur, lăudînd instinctul natural care i-a îndrumat pe credincioşi în a construi, trebuie să deplîngem absenţa abilităţii de a zidi frumos locuri în care să glorificăm frumuseţea creaţiei divine. Care sînt cauzele şi ce e de făcut pentru a remedia, măcar în ceasul penultim (pentru că deja s-a produs o saturaţie a „pieţei de biserici"), această nemulţumitoare stare de lucruri?

Prima cauză, pe care deja am sugerat-o, este întreruperea tradiţiei de meşter sau, apoi, de arhitect de biserici. Pentru cîteva decenii pline – cele comuniste – s-a pierdut ştiinţa, apoi meşteşugul închipuirii şi zidirii de spaţii sacre. Unii istorici vorbesc despre o încă mai timpurie criză, în ceea ce priveşte Răsăritul cel puţin, care îşi are rădăcinile în occidentalizarea bisericii ruse sub Petru I, moment de la care începînd, neoclasicul şi, ulterior, eclectismul vor exclude tradiţia bizantină de la faţa oraşelor celor noi. În ceea ce priveşte spaţiul autohton, lucrurile sînt nuanţate: Moldova şi, oarecum paradoxal, dar din pricini diferite, Dobrogea, au fost mult mai expuse uitării tradiţiei bizantine decît Ţara Românească, în vreme ce Ortodoxia din Transilvania nu a putut, din raţiuni politice mai degrabă decît estetice, să surmonteze presiunea central-europeană în ceea ce priveşte arhitectura sa de cult.

Momentul interbelic este unul fericit, cu experimente nu lipsite de forţă, precum şi cu marile catedrale ortodoxe implantate „colonizator" în Transilvania şi Banat. Dar, deopotrivă, este de observat o „îmbisericire" a capitalei, cu lăcaşuri de parohie de mici dimensiuni şi cu mari biserici deopotrivă, care căpătase substanţă expresivă şi cantitativă în deceniul de domnie al lui Carol II. Cele cîteva lăcaşuri ridicate după război nu pot fi considerate ca fiind, singure, în stare să întreţină o tradiţie. Restaurările, mai cu seamă cele de după episodul stalinist, sînt cu siguranţă importante, chiar atunci cînd ne apar criticabile (nordul Moldovei); o oarecare doză de agresivitate à la Viollet Le Duc a intervenţiilor este astăzi mai evidentă decît la momentul comiterii ei (vezi inventarea acoperişurilor, demolarea „prisoaselor" baroce-austriece care „parazitau", chipurile, biserica de la Mînăstirea Neamţ). Este un fel de intervenţie prea raţionalist-arhitecturală şi prea puţin, cum se spune în jargonul respectiv, „înduhovnicită".

Pe scurt, nu se (mai) ştie cum se fac bisericile. Nu se mai cunosc tainele, meşteşugurile, subtilităţile care se transmit în descendenţă directă, neîntreruptă, de la un locaş la altul şi de la o echipă la alta. E mai mult decît evident deficitul de ştiinţă proprie arhitectului de biserici în aproape tot ce s-a făcut după 1989. Nu mă refer doar la cunoaşterea simbolicii artei creştine, teoretic asimilabilă în cîteva cursuri; mă refer mai cu seamă la practica „epifaniei" acestor simboluri în materie edificată. Biserica nu se proiectează la fel ca o bancă. E vorba despre o anumită fineţe, lucrurile trebuie calibrate prin „acorduri fine", iar nu cu violenţa gestului egoist, de mega-arhitect. Spaţiul sacru are de lucrat cu lumina şi cu proporţiile, adică cu ceea, din ce în ce mai puţin, este vizibil din ordinea şi armonia lumii; prin urmare, experimentul dezagregator nu îşi are loc aici. Dar tensiunea alterităţii trebuie să fie prezentă – sîntem pe teritoriul „celuilalt" radical: prin urmare, nici domesticitatea apteră a pastişei nu e de celebrat, ca scuză pentru incapacitatea de a revizita creator tradiţia. Nu există nimic, dar nimic absolut în istoria arhitecturii bizantine care să invite la preluarea mimetică şi necritică a formelor celor vechi. Dimpotrivă, avem atîtea tradiţii, atît pe verticala timpului istoric, cît şi pe orizontala chorală, încît este o bucurie să le poţi readuce la lumină, altfel, acum.

Uşor de zis, mai greu de făcut. Cîtă vreme nu este refăcută puntea dintre ctitor, enoriaş, slujitor al altarului şi arhitect; cîtă vreme vom evita să ne reciproc ex-punem profesiunea noastră către interlocutor; cîtă vreme nu vom accepta că şi el are ceva de spus în ridicarea împreună a bisericii, nu vom înainta. Cu toată umilitatea, sper că posteritatea concursului pentru Catedrala Patriarhală va dovedi că s-a făcut aici un pas important în refacerea punţilor retezate în deceniile anterioare şi de la un capăt şi de la celălalt. De asemenea – şi cu aceeaşi umilitate – trag nădejde că o mică instituţie precum masterul de Antropologia spaţiului sacru de la Universitatea de Arhitectură şi Urbanism, pe care l-am fondat şi îl conduc împreună cu dl coleg Florin Biciuşcă, poate deveni, în timp, un asemenea forum de aducere *en meso*, cum spuneau grecii, a tuturor argumentelor care ne unesc. Aici doar, în mijloc şi în miez, trebuie reinventată pe românește profesiunea aparte de arhitect al lăcaşurilor de cult.

▲

George GRIGORE

Despre analiza critică a Coranului

Studiile critice asupra Coranului sînt cu mult în urma studiilor asupra Bibliei, cu toate că astfel de studii ar putea ajuta islamul să se adapteze la modernitate, aşa cum susţin chiar şi unii eruditi musulmani. Analiza vieţii profetului Muhammad şi a „revelaţiei divine" a Coranului nu ar dăuna cu nimic credinţei islamice, ci, dimpotrivă, i-ar ajuta pe musulmani să se debaraseze de abuzurile fanaticilor.

Atîta vreme cît studiul Coranului va fi dominat de comentariile literale, ce s-au impus în mod exclusiv din secolul al XIII-lea prin îndepărtarea atît a misticilor, cît şi a filosofilor care încercau o armonizare între Coran şi filosofia greacă, musulmanii educaţi se vor îndrepta spre alte domenii unde îşi pot exploata liber gîndirea. Spre exemplu, menţionează islamologul Christopher Taylor de la Drew University – New Jersey, cele mai bune minţi se îndreaptă către medicină ori inginerie, şi nu spre religie ori istorie. De altfel, orice încercare de a discuta cu marea majoritate a musulmanilor despre aspectele istorice şi literare privitoare la Muhammad şi la Coran se va lovi de un refuz categoric sub invariabilul pretext că aceasta nu este altceva decît o încercare seculară de discreditare a islamului.

În versiunea standard răspîndită în lumea islamică, revelarea Coranului a fost făcută, prin intermediul îngerului Gabriel, de către Dumnezeu trimisului său, Muhammad (n. Mecca, cca. 570 – m. Medina, 632). În acest spirit, Coranul este considerat a fi însuşi Cuvîntul lui Dumnezeu, ce se află din preeternitate cuprins în *'Umm al-Kitab* – „Maica Scripturii" aflată în ceruri pe *al-Lawh al-Mahfuz* – „Tabla Păstrată". Profetul Muhammad a fost ales să spună în cea mai pură limbă arabă – aşa cum este considerată araba coranică – ceea ce voia Dumnezeu şi să repete ceea ce Dumnezeu revelase parţial, din aceeaşi *'Umm al-Kitab*, profeţilor anteriori, cu precădere lui Abraham, lui Moise şi lui Iisus Hristos. Şovăiala musulmanilor în a supune Coranul unei analize critice este tributară, în bună parte, tocmai acestui punct de vedere.

Mai mult decît atît, în teologia islamică se face o distincţie tranşantă între *al-kalam al-lafzi* – „cuvîntul rostit" ca formă concretă de manifestare a arhetipului său şi *al-kalam al-nafsi* – „cuvîntul spiritual", cuvîntul-esenţă aflat din preeternitate în ceruri pe *al-Lawh al-Mahfuz* – „Tabla Păstrată". Prin revelaţia avută de profetul Muhammad, cuvîntul-esenţă se materializează în cuvîntul rostit care este însăşi expresia arabă a Coranului, şi numai analizele literale ale acestei forme, fără alte referiri, sînt admise de ortodoxia islamică. Ibn Warraq, editorul cărţii *The Quest for the Historical Muhammad*, menţionează că în ţările islamice cei care, într-un fel sau altul, depăşesc acest cadru standardizat de interpretare a Coranului sau a vieţii lui Muhammad se expun unui mare pericol, care poate fi, în funcţie de gravitatea afirmaţiilor făcute, chiar pedeapsa capitală – iar aici şirul martirilor care au încercat să treacă dincolo de litera scrisă a Coranului este foarte lung, cu nume precum cele ale lui Al-Hallaj, Suhrawardi etc.

Brannon Wheeler – profesor de islamologie la University of Washington – subliniază că atitudinile diferite ale musulmanilor şi creştinilor faţă de analiza critică a textelor lor sacre se datorează modului diferit de percepere a acestora: musulmanii, aşa cum menţionam, consideră Coranul ca fiind cuvîntul lui Dumnezeu, veşnic, increat, inimitabil, pe cînd creştinii privesc Biblia ca fiind o carte de inspiraţie divină, dar relatată de către indivizi cu cuvintele lor. Această relativizare în ceea ce priveşte Biblia a fost punctul de plecare al eruditilor creştini, cu o gîndire liberală, pentru a pune în discuţie ceea ce a fost împrumutat – în Biblie – de la păgîni, pentru a analiza critic unele date textuale care nu sînt întotdeauna tocmai clare, pentru a pune sub semnul întrebării veridicitatea unor vorbe ori fapte ale lui Iisus care ar fi putut fi născocite, de fapt, de către discipolii săi etc. Astfel de discuţii pornite în secolul al XIX-lea, considerate la vremea respectivă şi mult după aceea, ca o sfidare adusă creştinismului, sînt astăzi obişnuite nu numai în universităţile laice, dar şi în seminariile teologice, în şcolile de duminică, în comentariile erudite ale Bibliei.

O astfel de abordare „ateistă" a Coranului de către eruditii musulmani, precum cea a Bibliei, nu s-a manifestat pînă acum, dat fiind că societatea islamică este încă departe de a cunoaşte despărţirea sacrului de laic şi de a-l privi pe cel dintîi din perspectiva celui din urmă aşa cum se întîmplă, de multă vreme, în societatea creştină. Aşadar, pentru marea majoritate a musulmanilor, Coranul continuă să fie nu numai cartea sacră emanată direct de la divinitate, definită, aşa cum arătam, ca o sumă de principii în care se crede, ca o sinteză de precepte etice, ca o normă de viaţă spirituală, ca un cod civil ce răspunde problemelor vieţii cotidiene, ci şi o realitate pregnantă cu o semnificaţie profundă şi misterioasă, „o inimitabilă simfonie ale cărei sunete îi mişcă pe oameni pînă la lacrimi sau îi duce pe culmile extazului", cum spunea Marmaduke Pickthall, unul din traducătorii Coranului în engleză.

Odată cu studiile critice asupra Bibliei, au apărut în Europa şi unele analize critice ale Coranului făcute de către arabişti. Acestea nu au fost niciodată acceptate de către autorităţile islamice, iar cele mai serioase dintre ele – precum cele întocmite de Theodor Nödelke, de Régis Blachère – au fost vehement combătute de aceleaşi autorităţi. Însăşi disciplina care, în universităţile din afara lumii islamice, se ocupă cu acest tip de analiză – islamologia – este proscrisă în societatea islamică.

Atitudinea faţă de analiza critică a Coranului se reflectă şi asupra încuviinţării traducerii Coranului într-o altă limbă. Traducerea trebuie să fie numai de tip informativ, adică să dea o idee cititorului nearab despre conţinutul Coranului, dar ea nu se poate substitui textului arab al Coranului aşa cum textelor aramaico-ebraico-greceşti ale Bibliei li s-au substituit traducerile acestora în aproape toate limbile lumii.

Pentru a putea înţelege mai bine concepţia islamică asupra analizei şi traducerii Coranului, am pornit de la o definiţie relativ recentă a Coranului formulată în cadrul unei încercări de dialog islamo-creştin şi care îi aparţine iranianului Sayyid Nasr „...pentru a demonstra că înrudirea lumilor islamică şi creştină este profundă şi serioasă, trebuie să se pornească de la convingerea că ambele căi, cea islamică şi cea creştină, sînt căi ale lui Dumnezeu şi că divinitatea care a făcut Cuvîntul să devină trup – Iisus Hristos – la Betlehem, l-a făcut să devină carte – Coranul – la Mecca, atunci cînd prin voinţa şi ştiinţa Sa, a intuit că trebuie să dea omenirii o nouă revelaţie." Prin această interpretare, în care se unesc ideile teologiei clasice islamice cu cele ale teologiei creştine, se oferă o explicaţie largă, care să-i satisfacă pe musulmani, dar să-i convingă şi pe nemusulmani, cu privire la justeţea interzicerii traducerii substitutive a Coranului în alte limbi. Ca atare, Coranul nu poate fi comparat cu Biblia, ci el este pus pe acelaşi plan cu Iisus Hristos pentru că ambii reprezintă manifestări concrete ale Spiritului/Cuvîntului divin. ▲

Eugen CIURTIN

O întrebare cu ecou restricţionat

Un venerabil islamist şi istoric al religiilor olandez mi-a făcut deunăzi surpriza de a mă întreba, după ce povestise multe amintiri intime cu patronii europeni ai istoriei religiilor din anii '60-'90, care aş crede că e întrebarea pe care trebuie să şi-o adreseze un istoric al religiilor azi în faţa multitudinii problematice de drumuri pe care le deschide şi închide această disciplină, pe care o vedea renăscînd şi în România. A adăugat că îl interesează numai formularea întrebării, nu şi eventualele consecinţe pe care le-ar antrena ea în orizontul specializării fiecăruia, şi nici dacă ea poate fi arbitrată ca atare de către o comunitate ştiinţifică, sau învestită eventual cu statutul de sarcină a altei generaţii. Formulată astfel, întrebarea trimitea evident la două probleme cardinale: mai întîi, la dialogul dintre substanţa documentelor la care se aplică un istoric al religiilor şi consecinţele acestei substanţe în discursul său academic despre „religie". Apoi, încă mai important, la disparitatea epistemologică între ceea ce decupăm noi ca direcţie a cercetării şi limitele istorice ale instrumentelor cu care protejăm, servim şi dialogăm cu obiectul de studiu. Prejudecata epistemologiilor noastre curente e că obiectul ar fi mereu corespunzător capacităţilor noastre de a-l întîmpina, iar dacă pe noi ne va interesa o istorie a unui fragment puţin lizibil de istorie a creştinismului european sau dacă, dimpotrivă, vom dori să documentăm un anumit aspect al liturghiei tibetane medievale, vom sfîrşi inevitabil printr-o nouă monografie care va mai diminua numărul şi aşa nu înfloritor de cititori maturi. Căci toate sînt tot mai la îndemînă – de unde şi numeroasele imposturi. Acumularea documentelor singură n-ar plasa, suverană, sub muzica plină de concordii a parităţii, iar nouă ne-ar rămîne să cădem cu superbie peste titlul cărţilor care s-au croit, de fapt, de mult. Paritate continuă şi inconştientă, similară felului în care fumăm (sau nu fumăm) pachete care au îndeobşte acelaşi număr, canonic, de ţigări.

Indiferent de validitatea, poate instabilă, a consideraţiilor acestora, răspunsul meu era diferit. Islamistul olandez avea francheţea puţin comună de a se interesa frontal de ceea ce aş numi prealabilele juste ale negoţului nostru cu obiectul de studiu academic, de care unii vorbesc azi tot mai crispat sau mai contondent. Oricît aş fi de neexperimentat, fac totuşi efortul de a fi concis: istoria religiilor s-a născut tocmai din aventura dialogului semi-conştient între o imensă surpriză – descoperirea altor universuri religioase – plasată redutabil sub diferitele zodii ale unei necesităţi inconturnabile, sau a unor providenţe pe jumătate descifrate. Prin urmare, ceea ce îi subîntinde istoria cu tot cu tentativa de a-i fixa un numitor comun nu e – pentru ea cel puţin – nici un angajament religios, nici o certificare ancorată în transcendenţă, ci mult mai umilul răspuns la impersonala întrebare: cît trecut dorim să ţinem? Cum memoria istorică are o neîndoielnică structură gravitaţională, coborîm, chestionînd raportul dintre discursul religios (bun) şi discursul erudit (bun), în freatica unor geologii în care s-au sedimentat deja hărţi incomensurabile de răspunsuri. În timp ce răspundem superlativ declarînd că ne interesează tot în compararea incomparabilului – încropind aici şi sensul acumulării erudiţiei – sîntem tot mai firavi în faţa interiorizării situaţiei istorice care ne-a dus aici şi nu ştim, de fapt, cum să evaluăm producţia înspăimîntătoare, hemoragică şi hemiplegică pe alocuri, de accesibilitate a istoriei unui univers religios de acum cinci mii, cinci sute sau cincizeci de ani. Ca şi în cazul bibliotecilor mari, nu ştim unde să depozităm nerezumabilul produs – pentru că deja imposibil de retraversat – al unei investigaţii prezidate de voinţa de a compara, ca în cazul imenselor opere ale unor orientalişti ca Rolf Stein sau Alexander Macdonald. Nu cred că cineva care ia act că prin motorul de căutare *google* poate accesa inombrabile arhive *on-line* despre *dharani* sau transsubstanţiere (dar cu siguranţă exagerez) va avea vreun frison percutant. Iar discursul academic despre trecutul religios, cu problema sensului depozitării şi păstrarii sau fără, va prelua inconştient tot ceea ce anterior am adjudecat sub rubrica volatilă a acestei întrebări.

Sînt primul care să realizez că, la viteza la care funcţionează eventuala acurateţe a întrebării, ea se poate izbi fatal de primul parapet metodologic din seria celor care au transformat-o, treptat, într-o întrebare curioasă. Şi totuşi am aflat că nu e deloc aşa. Spre surprinderea mea, savantul şi-a scos o mică agendă unde a notat rapid vasta mea întrebare, cu invidiabilă conştiinciozitate şi cu un aer de apreciere concludentă care m-a bucurat şi m-a descumpănit. Şi m-a descumpănit mai ales, pentru că era limpede că recepta o noutate exact acolo unde încercam – pe potriva întrebării – să nu fiu tocmai original. Un istoric al religiilor britanic foarte „influent" se întreba chiar, într-un articol coroziv, dacă istoricii religiilor trebuie să fie cu necesitate credincioşi. Iată cum nici măcar politeţea gustului pentru simetrie nu ne mai ajută: nimeni nu se întreabă, pentru secolele XIII-XIX, de ce şi eventual cum un mistic trebuie să fie cu necesitate studiabil, cum anume extazul a devenit obiect de disertaţie şi simbolistica preocupare de colecţionari. Ca şi în epoca mai explicabil imatură a caravelelor, dezvoltăm, mi se pare, un entuziasm contagios şi fals. Uităm cîtă ereditate am transportat pe punţile diferitelor întrebări; şi fie recuperăm cu gloria ingenuităţii ceea ce ni se cuvenea, fie devenim dezolaţi bătînd la uşi care se deschid în gol.

Una peste alta, problema seamănă cu cea a unui *arhat* de care vorbeşte o „scriptură" din Canonul buddhist. Stăpînind deja în întregime puterile miraculoase, *arhatul* Pindola nu devine invizibil, nici nu îşi reaminteşte existenţele anterioare, nici nu utilizează în scopuri religioase capacitatea magică exorbitantă. Îi plac însă teribil prăjiturile, iar cînd primeşte unele, mici, deşi ştie că şi actul de a mînca, şi plăcerea de a o face, şi prăjiturile însele sînt la fel de iluzorii, înainte de a le înghiţi le face totuşi puţin mai mari... Prin urmare, în situaţia mult mai modestă în care ne aflăm, cred că ar trebui să ne reţinem de la a degusta, şi încă hiperbolizant, delicatesele istoriografice pe care ni le-au pregătit şi diferitele secularizări, şi lipsa noastră de acuitate istorică, şi diferitele metamorfoze ale postmodernităţii. Iar cînd atacăm probleme de istorie a religiilor sîntem în măsura de a ne spune franc ce e şi ce nu e iluzoriu. Buddha, oricum, l-a admonestat pe Pindola destul de grav. ▲

Ioan PÂNZARU

Ştiinţă şi solidaritate

Ce sens are să studiezi religia? Studiu obiectiv al unui domeniu care înseamnă în esenţa lui experienţă a prezenţei – nu poate exista.

O reflecţie „ştiinţifică“ asupra religiei ar trebui mai întîi să rezolve gravele probleme de întemeiere filosofică pe care le pune domeniul. Mă refer nu la chestiuni de genul „există Dumnezeu?“, pe care le discutau în secolul Luminilor poeţii în saloane, ci la reprezentabilitatea conţinutului conştiinţei altuia. Dacă am o reprezentare a unui conţinut din mintea cuiva, „îl înţeleg“ pe acel om, adică pot să prelucrez eu însumi acest conţinut deducînd din el propoziţii care vor fi aprobate de interlocutor. Sau, altminteri, fiind mai sceptic ori mai dornic de întemeiere empirică, voi scrie despre lucruri vizibile precum arhitectura sanctuarelor, ori voi lua interviuri participanţilor la o procesiune lăsînd să joace liber intersubiectivitatea „neluminată“. În acest caz cititorul se va dumiri pe cît îl ajută puterile. În fine, pot prelucra textele şi monumentele fără nici o empatie, ca pe seturi de simboluri, atrăgînd atenţia asupra modificărilor aduse de istorie în configuraţiile de semne ajunse pînă la noi. În ultima situaţie, cititorul „pricepe tot“, adică nu i se solicită aport ori intervenţie; atîta doar că înregistrează nişte fapte fără a înţelege nimic.

Ideea unei iubiri excesive, sublime şi împărtăşite pentru cineva prezent ţie, dar care nu se află în lumea aceasta, idee aflată în centrul experienţei mistice, rămîne doar aproximată de orice abordare care se situează în franja eclesiologică a fenomenului religios. Totuşi, aşa cum şamanismul sau posesiunile africane nu pot fi concepute fără transă, la fel, creştinismul fără iubirea divină se reduce la istoria mişcărilor sociale, a instituţiilor, a artelor. Tentativa de a-l dizolva metodologic în unul din aceste domenii are într-o cultură laică toate şansele de succes, întrucît nimănui nu-i va trece prin cap s-o conteste. Dacă am relua azi insinuările lui Frazer din *Creanga de aur*, după care religia este în esenţă tentativa izbutită a unor şarlatani de a-şi asigura un loc de frunte într-o societate compusă anterior din egali, nu am avea nici măcar satisfacţia de a şoca pe cineva.

Dacă scriu despre experienţa religioasă ca autor cu pretenţie academică, trebuie să văd în ce măsură pot da seama despre o experienţă care nu e a mea proprie, ci a altcuiva. Cărţile lui Castaneda arată destul de limpede, aşa cred, pentru cine vrea să cerceteze, cît de departe poţi merge cu simularea în această direcţie. Pe de altă parte, formarea unor secte nu este oare un caz de *délire à plusieurs*, indus printr-un mecanism care e în acelaşi timp autentic şi fals, intern şi extern? Oricum, nu pot respinge o experienţă pe motivul că a avut-o şi altcineva, sau că există cineva care a dorit s-o am. O durere de măsea indusă prin sugestie nu e mai puţin neplăcută. Iar certitudinea unui antropolog că posedă sensul unor concepte ale populaţiilor pe care le studiază este în cel mai bun caz neprofesională.

Înţelegerea unui conţinut noetic, al cărei test ar putea fi derivarea independentă a unor propoziţii cu care ambii participanţi la proces ar fi de acord, este numai una dintre componentele unei empatii culturale veritabile. În cazul emoţiei nu mai putem vorbi de translaţie a unui conţinut. Pentru că aici nu mai încape comprehensiunea discursivă. Cel care a suferit trauma unei emoţii puternice, cu conţinut specific, cum ar fi suferinţa şi moartea unei fiinţe apropiate, blamul sau respingerea unui grup social, boala proprie cu proiecţiile negative asupra viitorului, sau abandonul metafizic cu vastul lui cortegiu de percepţii şi comportamente – este în stare să se identifice cu aproapele aflat în situaţie analogă numai prin reiterarea unui ecou al propriilor suferinţe. Ceea ce este specific individual în trăirea celuilalt îi va rămîne străin. Or, experienţele religioase sînt legate de faptul capital al conversiei, precedat de abandon şi căutare. Ele constituie o fenomenologie specială, care poate nu e deloc unitară, aşa cum o sugerează folosirea unui vocabular comun. Să vorbim numai despre absenţa lui Dumnezeu, temă abordată încă din psalmi. Este ea la fel pentru doi oameni? Cum a fost oare percepută de un filosof exterminat în Shoah?

Un cunoscut filosof contemporan se întreba „cum e să fii liliac“. Ce înseamnă să ai o minte de liliac, de ce se teme cel mai tare un liliac, ce parfum are aerul serii cînd eşti liliac? Interpretarea umană a conştiinţei chiroptere va fi fiind neapărat lipsită tocmai de ceea ce face pentru jivina în cauză toată plăcerea existenţei. La fel şi între oameni sîntem reciproc impenetrabili atunci cînd ne exprimăm înclinarea irezistibilă pentru o brînză de Stilton sau un *bleu d'Auvergne*. Oamenii se împart în cluburi exclusive atunci cînd vorbesc despre gusturile intime. Cei care au curajul să-şi urmeze patimile nu-i înţeleg pe aceia care fac din conformism un altar. Mulţi, pe acest altar, jertfesc tocmai ceea ce omul are mai preţios, căutarea neslăbită a unei valori ce-şi trage preţul nu din recunoaşterea ei universală, ci din incapacitatea eului de a fi întreg fără de ea. Disponibilitatea la lipsă (pe care poate nu toţi oamenii o au, şi care nu trebuie transformată într-un criteriu de valorizare) face esenţa omului religios. Vorbesc de omul religios, şi nu de mistic, deoarece acesta din urmă poate adeseori aluneca în excese care amintesc prea mult de partea lutoasă a firii omeneşti. În capătul dimpotrivă, disting omul religios de acela eclezial. Omul eclezial poate fi catolic, protestant, socialist, liberal, rasist, feminist şi aşa mai departe. El vrea să se realizeze ca fiinţă socială sub o cauză care-l transcende. Dar acea cauză însăşi nu poate ajunge la transcendenţă, tocmai pentru că e un mobil social, precum hîrjoana neamului Bandar Log printre ramuri.

La argumentaţia de mai sus se poate răspunde cu o vorbă: Augustin a scris. Dacă vorba nu e de ajuns, adaug: Bernard de Clairvaux a scris, Toma din Aquino a scris şi el. Ei scriau pentru ceilalţi. Scopul scrisului şi propovăduirii lor era să transmită experienţe. Ei credeau că viaţa religioasă poate fi împărtăşită cu folos, nu făcînd temenele împreună la aceeaşi oră şi cîntînd în cor, ci oferind cuiva care tînjeşte o mireasmă sublimă, o privelişte grandioasă, un zvon seducător şi depărtat. Atît de mirabil trebuie să fie graiul vorbitorului, încît să producă o percuţie în ureche, un fulger în encefal, o zguduitură în tot trupul.

Mulţi cred că sensul şi interpretarea lui sînt o chestiune de gramatică şi lexic. Îşi închipuie că incapacitatea lor de a pricepe se datorează folosirii, de către autor, a unor „simboluri“, a unor chei criptice pe care computerul lor mintal, deşi la fel de puternic precum celelalte, nu le are în *software*. De fapt, o operă devine celebră pentru că e o hartă a comorii pe care toţi o căutam, desenată cu semne atît de simple încît nu putem să nu le înţelegem. Aşa e limbajul Evangheliei, de pildă. Şi din operă rămîne numai prestigiul atunci cînd – *tempora mutantur* – limbajul ei nu mai e deloc simplu. Evanghelia e atît de simplă încît ne vorbeşte şi azi.

Totuşi, chiar şi o astfel de scriitură presupune o comunitate interpretativă, un grup social asupra căruia să se producă efectele vorbirii, măcar potenţial. Implică şi un apel la valori şi atitudini care sînt profund umane. Ideea de ofrandă – intenţionat nu spun aici sacrificiu, pentru a reda bucuria de a dărui – se regăseşte în toate culturile. Ideea eliberării dintr-o robie pe care o simţim prea viu, cînd ne cercetăm conştiinţa, în fiecare zi, aduce multor oameni mîngîiere. Există însă şi mulţi alţii care nu vor să dăruiască nimic, şi care nu vor să admită că s-ar afla în vreo robie. Ei se cred minunaţi, desăvîrşiţi, deplini, şi nu admit că dincolo de hotarul trupului lor s-ar mai afla vreo frumuseţe. O comunitate interpretativă este întotdeauna o selecţie dinamică dintr-un grup social şi nu corespunde deloc cu limitele acestuia. Nu a existat niciodată o societate creştină, ci numai ideea ei, promovată de o comunitate interpretativă ce se demarca mai mult sau mai puţin net de aceia care o respingeau.

Se spune că învingătorii rescriu istoria. Istoria religiei e scrisă în bună parte de laici, nu numai de ei, dar oricum de o comunitate interpretativă care o reface altminteri pe aceea de odinioară. Asta seamănă cumva cu victoria Nazarineanului asupra lui Dionysos. Dar această comunitate rămîne minoritară. Sînt puţini catolici care cunosc istoria religiei lor, sau pot urmări două pagini din *Catehismul* actual. Publicul istoriei culturii rămîne o minoritate. La fel însă, dacă e să fim drepţi, şi cei care au suficiente cunoştinţe ştiinţifice pentru a avea o gîndire unitară despre lume sînt tot minoritari. Contaminaţi de concepţia popperiană despre ştiinţă, fizicienii şi biologii nu mai pretind azi a avea vreun fel de proprietate asupra unor adevăruri. Ei sînt doar în centrul unui mecanism care produce neîncetat metodologii critice; e noul turn de fildeş al gînditorului, în care acesta nu mai e singuratic, pentru că se confruntă toată ziua cu colegii şi cu teoriile lor, dar întreaga Thelemă zumzăitoare a ştiinţei nu e decît o icră neagră pe un sandviş la marele ospăţ al societăţii omeneşti.

Toate acestea se cer reflecţiei ca o şovăială preliminară atunci cînd scrii despre lucruri cum e credinţa. Agnostic sau budist, creştin sau musulman, obiectivitatea nu poate fi decît o minciună. Te exprimi pentru că ţi s-a îngăduit să aduci ofrandă cuvîntul tău, cuiva care se bucură să-l primească. Ce facem noi atunci nu e ştiinţă. E poate cel mult un act de solidaritate umană.

Mi se pare că e multă nevoie de aşa ceva.

▲

Bogdan TĂTARU-CAZABAN

Tradiţia şi cărturarii săi

Fie că vrem sau nu, situaţia actuală a celui care studiază religia, chiar şi propria religie, este marcată de felul în care s-a născut disciplina pe care a învăţat să o practice. Într-o formă sau alta, mai sofisticat sau mai rudimentar, pozitivismul supravieţuieşte, în pofida criticilor venite dinspre hermeneutică, mai cu seamă atunci cînd trebuie definită relaţia dintre cărturar şi obiectul cercetării sale. Dintr-o astfel de perspectivă, actul de credinţă ar stînjeni sau ar diminua serios capacitatea cărturarului de a deveni instanţa care judecă imparţial ceea ce studiază. Credinţa ar putea fi cel mult tolerată şi rezervată unei expresii private, cît mai timide. Dacă ar fi întrebat, la sfîrşitul unei prelegeri de istorie a creştinismului, ce anume crede, după atîtea ipoteze erudite şi precauţii de metodă, cărturarul de astăzi ar face un pas în spate, s-ar simţi oarecum stînjenit şi ar încerca să joace, cu virtuozitate şi după temperament, pe una dintre cele două variante posibile de răspuns: pe cea a modestiei şi a discreţiei (în definitiv, părerea personală în chestiunile pe care le istoriseşte are prea puţină relevanţă!), sau pe cea a orgoliului intelectual (ce însemnătate pot avea credinţele sale, pe care a învăţat îndelung să le ocolească sau pe care pur şi simplu nu le are, atunci cînd profesionalismul său este atît de elocvent?!). Oricare dintre răspunsuri va ascunde o undă de dezamăgire în loc să facă loc unei constatări lucide şi pline de consecinţe: nu toţi cei care ascultă sau citesc au interesul bine delimitat al ipotezelor de cercetare sau plăcerea rătăcirii prin fastuoase note de subsol. Chiar dacă rămîn inadecvaţi faţă de miza ştiinţifică a unei cercetări istorice, întrebarea lor nu este deloc lipsită de legitimitate şi conţine o exigenţă la care trebuie să reflectăm.

În mod cert, atît celor ce privesc cu suspiciune studierea propriei Tradiţii dinspre ea însăşi, cît şi celor care acceptă să fie priviţi astfel, le lipseşte o bună înţelegere a Tradiţiei. De la criza modernistă, poate momentul cel mai tensionat al relaţiilor dintre ştiinţa filologică şi istorică a religiei şi înţelegerea eclezială şi teologică, conceptul de Tradiţie s-a rafinat continuu, astfel încît să dea seama de dimensiunea sa istorică. Unul dintre cei mai subtili martori ai acelei perioade, filosoful Maurice Blondel, surprindea paradoxul constitutiv al Tradiţiei: o putere deopotrivă conservatoare şi înnoitoare, care, invocată fiind în perioade de criză, aduce la lumină elemente păstrate în profunzimile credinţei şi ale practicii, sau care chiar şi atunci cînd descoperă ceva nou are smerenia unei redescoperiri. Neputînd fi epuizată de ceea ce rămîne scris, Tradiţia scapă criticii textuale şi cere din partea celui care o studiază un alt tip de competenţă: discernămîntul, o facultate spirituală ce nu poate fi dobîndită din poziţia completei exteriorităţi ştiinţifice. Atunci, ce înseamnă a face istoria propriei Tradiţii? Fără îndoială, înseamnă a discerne între dimensiunea contingentă şi cea eternă, între partea omului şi partea lui Dumnezeu, fără a rămîne la această distincţie, avînd conştiinţa că în actele şi gîndurile oamenilor, rămase înscrise, există întotdeauna ceva care depăşeşte explicitul intenţiilor lor... Funcţia critică pe care istoricul o exercită în deplină libertate de cercetare este de multe ori salutară pentru viaţa Bisericii, adusă în situaţia de a explica fapte a căror memorie trebuie recuperată adecvat şi nu contrafăcută. Pentru a da doar un exemplu, am aminti contribuţia istoricului Brian Tierney care a dovedit că infailibilitatea pontificală, departe de a fi gîndită iniţial spre a spori puterea papei, vroia mai curînd să o limiteze, legînd deciziile papilor de cele anterioare, ce nu puteau fi schimbate. Aşadar, a face istoria propriei Tradiţii este un *exerciţiu de luciditate*, căci nu toate cele întîmplate şi acceptate sînt Tradiţie, şi nimeni nu poate prevedea trecerea în vizibil a ceea ce este încă neexprimat.

Dar este în acelaşi timp şi un *prilej de admiraţie*, un act de recunoaştere a Creatorului în lucrarea sa, după medievali, iar pentru modernii absorbiţi de texte, un act de sesizare în filigran a Providenţei, chiar şi în umbrele ei. Alături de excese, conflicte şi crize, este imposibil să nu fii copleşit de creativitatea credinţei, de diversitatea expresiilor sale şi de capacitatea sa de a rezista chiar şi atunci cînd apologeţii nu erau la înălţimea misiunii lor. Astfel, un cărturar al propriei Tradiţii este deplin vindecat de iluzia purităţii omogene. Uneori este suficient să ai bună credinţă pentru a renunţa la clişeele modernităţii înverşunate. *Libre parcours. Itinéraire spirituel d'un agnostique*, jurnalul sociologului Léo Moulin, care părea sortit să devină un critic necruţător al Tradiţiei creştine, este cu totul elocvent: crezînd că va putea da în vileag, sprijinindu-se pe documente din arhivele mînăstireşti, secretele puterii „întunecate“ şi „absurde“ a abatelui din diferite ordine monahale occidentale, a descoperit, de fapt, un tip de conducere care depăşea cu mult în profunzime umană şi detalii electorale primele etape ale modernităţii.

Însă mai mult decît toate acestea, a face istoria propriei Tradiţii revine la formarea de sine, care nu are o finalitate estetică, după cum mulţi postmoderni se înşeală în interpretările lor la texte de spiritualitate, ci este un *preludiu eshatologic:* o formulă veche, care te implică total, din vremuri în care şcoala avea explicit o dimensiune religioasă.

▲

H.-R. PATAPIEVICI

Opt teze despre iconomia religioasă a ştiinţei

Teza I. Ştiinţa modernă a naturii are rădăcini adînci în teologia Evului Mediu latin. Aşa cum au arătat studiile mai multor generaţii de medievişti şi de istorici ai ştiinţei din secolul al XX-lea, afirmaţia că rădăcinile ştiinţei moderne a naturii se află adînc împlîntate în Evul Mediu latin nu este o interpretare teoretică, ci o afirmaţie factuală. Întrebările cruciale sînt: (a) prin această obîrşie, sînt în vreun fel *religios* determinate presupoziţiile absolute ale ştiinţei moderne a naturii? (b) s-ar fi putut naşte ştiinţa modernă într-un alt context religios? Cum în cultura noastră pe vremuri creştină creştinismul a ajuns să fie cea mai detestată religie, atît constatarea factuală cît şi întrebările iscate de ea tind să fie pur şi simplu evacuate din orice cercetare care se vrea „obiectivă", „serioasă" – adică „progresistă".

Situaţie paralelă: cultura occidentală, singura care a născut problematica drepturilor omului şi a impus (sieşi şi altora) ideea că există principii şi afirmaţii cu valabilitate universală este considerată în mediile „progresiste" de azi cultura care a făcut cel mai mult rău umanităţii. Marii gînditori occidentali au devenit, în aceste centre de obscurantism, *dead white males*.

Teza II. Prin ce diferă astronomia matematică a grecilor de ştiinţa modernă a naturii? Prin capacitatea celei din urmă de a matematiza mişcarea. Ştiinţa grecilor, cu excepţia cîtorva metode de demonstraţie propuse de Arhimede şi rămase fără consecinţă în Antichitate, era esenţialmente o statică – ea consta din luarea în considerare a spaţiului, ca număr, proporţie şi figură. Ştiinţa modernilor, în schimb, este o punere la lucru a timpului: o încorporare a temporalităţii în conceptele de bază ale descrierii lumii. Dacă ştiinţa grecilor a ştiut să matematizeze *poziţia*, ştiinţei modernilor i-a reuşit matematizarea *schimbării* poziţiei.

Teza III. Ştiinţa grecilor s-a dovedit a fi compatibilă cu toate formele de politeism. În cartea λ din *Metafizica*, Aristotel a oferit modelul compatibilităţii dintre ştiinţa grecilor şi o teologie bazată pe existenţa unei materii prime, a unui Dumnezeu impersonal şi a unui suflet nemuritor colectiv. Problemele au început atunci cînd ştiinţa grecilor a fost supusă exigenţelor monoteismului creştin. Încercările de a interpreta lucrarea celor şase zile în termenii ştiinţei grecilor străbat ca un fir roşu toată teologia Sf. Părinţi. Cu fleru-i teologic, Augustin a înţeles că în confruntarea ştiinţei grecilor cu dogmatica creştină e un foarte fertil prilej de poticnire, care nu poate fi nici rezolvat, nici evitat. Augustin a dat tîrcoale temei hexaemeronului în *De Genesi contra Manichaeos* (388 sau 389), în *De Genesi ad litteram liber imperfectus* (394), în ultimele trei cărţi din *Confesiuni* (spre 400), în *De Genesi ad litteram libri duodecim* (între 404 şi 415), pentru a o relua încă o dată, în *De civitate Dei*, cartea a unsprezecea (417-418). Punctul său de vedere, neschimbat, mai poate fi regăsit, ultima oară, în zorii naşterii ştiinţei moderne a naturii, la Galileo Galilei, în *Lettera a Madama Cristina di Lorena, Granduchessa di Toscana* (1615).

Teza IV. Născută din creştinismul latin, ştiinţa modernă a naturii pare a nu fi compatibilă cu nici o religie. (Ecou al tezei lui Marcel Gauchet: creştinismul este religia ieşirii din orice religie.) Dacă, în sens larg, am putea spune că ştiinţa grecilor este compatibilă cu orice fel de religie care admite postulatele politeismului, atunci limitele de compatibilitate dintre o ştiinţă matematică a naturii şi religie sînt fixate de *aceste* limite. Ceea ce ştiinţa modernă a naturii nu poate nici înghiţi, nici mistui este existenţa unui suflet individual nemuritor şi a unui Dumnezeu personal, transcendent, creator şi aflat în permanentă lucrare. Întrucît creştinismul a făcut ireversibilă, peste tot în lume, interpretarea religiei în termeni de Dumnezeu personal şi suflet individual nemuritor, oriunde s-a afirmat în mod deplin ştiinţa modernă a naturii, divinităţile locale au trebuit să-şi redefinească statutul şi, finalmente, să părăsească domeniul naturii, pentru a se retrage în cel al culturii. Divinităţile, în lumea modernă, au încetat să mai aibă existenţă: au trebuit să se mulţumească să aibă doar valoare, atunci cînd li se mai concede una.

Teza V. Contradicţia esenţială dintre ştiinţă şi religie este aceea dintre autonomie şi teonomie. Presupoziţia absolută a ştiinţei este existenţa unei lumi care poate fi explicată fără rest numai prin cauze interne. Natura care face posibilă ştiinţa modernă trebuie să fie strict *naturală*. Presupoziţia absolută a religiei este existenţa unei lumi care îşi trage permanent fiinţa din existenţa unui Dumnezeu. Natura care face posibilă religia oamenilor este creaţia lui Dumnezeu şi nu poate fi înţeleasă complet numai prin referire la cauze interne. Nu doar că o creatură nu are sens fără creatorul ei, dar nici măcar explicată nu poate fi fără o permanentă referire la acesta şi la lucrarea lui (i.e., la tipul de legătură pe care creatorul o întreţine cu creatura sa). Limita autonomiei este teonomia. Negarea teonomiei este autonomia. Ştiinţa poate fi construită pornind de la teologie, dar teologia nu poate fi construită pornind de la ştiinţă.

Intermezzo. Pînă acum am vorbit numai în termeni de situaţii statice, în care efectul de modernitate al temporalizării tuturor noţiunilor nu a fost lăsat să joace vreun rol. Dacă ştiinţa grecilor era statică, şi efectul ei asupra lumii putea fi cu dreptate judecat în termeni statici, atunci, deoarece ştiinţa modernă a naturii este dinamică în sensul precizat în „teza II", şi efectul ei asupra lumii trebuie gîndit în mod temporal – adică adoptînd fluiditatea, fineţea, evanescenţa, indiferenţa faţă de albii, terasamente şi fundaţii pe care elementul fluid îl are faţă de cel spaţial, care cunoaşte numai modurile înrădăcinării şi limitării.

Teza VI. Creştinismul este religia ieşirii din orice religie în sensul că, după creştinism, nu mai este posibilă nici o religie *vie* care să mai propună în chip credibil forme de manifestare recrutate din reprezentările imaginarului spaţial. Dacă am face un inventar al tuturor metaforelor folosite de oameni în culturile lumii, am putea observa că majoritatea covîrşitoare a metaforelor imaginate de umanitate sînt bazate pe reprezentări spaţiale şi că numai o infimă minoritate folosesc reprezentări temporale. Creştinismul este prima religie care propune o viziune teologică a lumii solidară cu clasa reprezentărilor temporale. Modernitatea s-a născut anume din creştinism (şi nu din altă tradiţie religioasă), deoarece modernitatea înseamnă temporalizare, iar creştinismul dislocă permanent spaţialitatea raportării noastre la divin prin scandalul aruncării omului în lipsa de fundament a credinţei (care e puternică numai atunci cînd e slabă), în ucronia nebuniei întru Hristos (care cheamă numai lucrurile nebune ale lumii pentru a le face de rîs pe cele considerate de toţi a fi înţelepte) şi în utopia Împărăţiei (care, fiind de dincolo, este totuşi aici, la îndemînă). Toate religiile de pînă acum au deschis un spaţiu şi s-au instalat în ceva de ordinul lui. Singur creştinismul a deschis un prilej, un timp şi o ocazie, şi de aceea „locul" creştinismului nu este o substanţă, ci o formă a trecerii. Vechile religii aveau sanctuare, temple, *locuri* sacre: ele îl duceau pe om undeva, fixîndu-l. Creştinismul invocă un *timp* sacru, al întrupării şi al parousiei, şi pretinde să ne preia din locul în care ne aflăm, pentru a ne schimba definitiv situarea. Creştinismul nu te confirmă niciodată, nici măcar pe sfinţi, ci te smulge din ceea ce eşti, pentru a te îmbrăca în duhul pe care nu îl poate controla nimeni. Creştinismul nu este o pace a locului, ci un scandal al prefacerii. Creştinismul delegitimează în mod irevocabil religiile care definesc mîntuirea prin intermediul unui rezultat. Creştinismul este procesul prin care lumea este pusă în mişcare de neantul din ea pentru a se face vrednică de divinul de dincolo de ea. El însuşi revendică drept ultim fundament al mîntuirii omului lipsa de fundament a lumii pe care a venit să o schimbe.

Teza VII. Ducînd, datorită contagiosului ei succes, în ultimele ei consecinţe incompatibilitatea dintre autonomie şi teonomie, ştiinţa modernă a naturii ne-a arătat în ce nu ne mai putem încrede. — În nimic nu ne mai putem încrede. Ajunşi aici, sînt posibile două atitudini, care definesc în mod spontan şi absolut două clase de oameni: clasa oamenilor care se mulţumesc cu orice, pentru că refuză toate alternativele la nimic; şi clasa celor nu se mulţumesc cu nimic, deoarece caută în realitatea nimicului o alternativă la lipsa de realitate a nimicului. În lumea noastră de azi prima clasă de oameni este majoritară, în chip covîrşitor. A doua este la fel de puţin numeroasă ca şi metaforele temporale, faţă de cele spaţiale.

Teza VIII. Se spune că puţină ştiinţă te îndepărtează de religie, în timp ce multă ştiinţă te readuce la ea. Nu cred că această propoziţie este adevărată. Cantitatea de ştiinţă poate schimba totul în lume, nu schimbă nimic în om. Religia nu este consecinţa completitudinii cunoştinţelor noastre despre lumea fizică, ci urmarea depăşirii lor. (Altfel spus, autonomia nu poate conduce în mod natural la teonomie.) Dusă în ultimele ei consecinţe, ştiinţa modernă a naturii a făcut ireversibilă ruptura noastră de lumea metaforelor spaţiale, aruncîndu-ne fără colac (şi fără să ştim să înotăm, fireşte) în oceanul metaforelor temporale. Ştiinţa nu ne împinge direct în creştinism, ci în epistemologia care îi este solidară. Iar această epistemologie este mult mai stranie decît ne-au spus teologii şi decît ne-au obişnuit savanţii. Să recitim cartea a unsprezecea din *Confesiunile* lui Augustin. Să refacem cu mîna noastră demonstraţia inegalităţii lui Bell, avînd în mine experimentul mintal imaginat de Einstein, Podolski şi Rosen în 1935. Să medităm la îndemnul lui Hristos Înviatul din *Evanghelia după Toma*, logion 42: „Fiţi trecători".

▲

„Esenţial e dialogul"

– convorbire cu părintele Adrian NICULCEA –

Acum cîţiva ani, Părintele Adrian Niculcea a construit în cartierul Titan o biserică de lemn în stilul celor din Maramureş, dar mult mai amplă. În turn, pe cîteva niveluri, există spaţii folosite pentru adunări ale apropiaţilor bisericii: profesori voluntari dau copiilor meditaţii de limbi străine, matematică, informatică; oameni cu handicap fizic (surdo-muţi) se întîlnesc aici şi sînt asistaţi; există, lunar, un cerc de discuţii pe diferite teme, spirituale ori de strictă actualitate. Biserica e prelungită de un spaţiu comunitar activ.

Părintele Adrian Niculcea: Parohia este uriaşă, are cam 5.000 de familii. Să stai de vorbă cu fiecare, să îl cunoşti bine, aşa cum teoretic ar trebui, e imposibil. Sînt de construit în Bucureşti biserici mici, dar multe, aşa încît preotul să poată deveni prietenul de familie al enoriaşilor săi. Pornind de la ceea ce fiecare poate face pentru comunitate, eu încerc să îi leg pe toţi cei care vin aici de biserică. Pe intelectuali în mod special, care sînt un eşantion extrem de important al societăţii. Biserica s-a adresat dintotdeauna şi intelectualilor, nu numai poporului simplu. Marea teologie patristică s-a făcut în raport cu intelectualitatea epocii. Dacă Biserica, în vremea aceea, nu ar fi fost solicitată la un asemenea nivel, nu am fi avut astăzi o literatură atît de bogată, ci numai cateheze foarte simple.

Esenţial mi se pare să se înceapă dialogul. Dacă lucrul acesta are loc cu încredere, tensiunile se eliberează; după părerea mea, Biserica nu trebuie să refuze dialogul nici cu ateii, dar el trebuie să se consume în spaţiul sacru unde se poate încerca un răspuns serios pentru toate problemele, pentru toate crizele. Oricine doreşte să discute, fie musulman, fie evreu, absolut oricine poate veni în biserică: în fond aici e casa Domnului, nu e casa preotului, iar în casa Domnului e loc pentru toţi. Eu cred că discuţia vie şi posibilitatea de a intra în dialog, chiar în contradictoriu, e ceea ce îi atrage pe cei care vin la cercul nostru lunar de discuţii.

În ce priveşte incultura religioasă a populaţiei după 50 de ani de comunism, ea e un fapt. Eu am senzaţia că fac aici un adevărat experiment de refacere a acelor legături invizibile pe care Biserica ar trebui să le aibă cu întreaga comunitate din jurul ei. Nu numai absenţa religiei din şcoli a generat ignoranţă religioasă. Bisericii Ortodoxe i se reproşează că nu e prezentă în social, ceea ce e în parte adevărat. Dar preoţii au fost daţi pur şi simplu afară din casele oamenilor în perioada comunistă, au fost daţi afară de Stat, goniţi, obligaţi să abandoneze pastoraţia din casele şi din sufletele oamenilor şi să se limiteze la biserică. Doar cine venea în biserică putea asculta cuvîntul lui Dumnezeu. Or, în toate vremurile, oamenii nu veneau în masă la biserică, preotul era cel care mergea în casele lor, ceea ce era un prilej de a mai întări tradiţia, de a spune un cuvînt al Evangheliei; ba chiar simpla lui prezenţă, care în spaţiul ortodox e percepută ca o prezenţă sacră, era hotărîtoare în multe cazuri. Biserica nu e o enclavă, nu se izolează de lume.

De aceea, eu cred că un teolog şi un cleric serios nu poate ignora nici desfăşurările intelectuale din perioada modernă şi contemporană, inclusiv dezvoltarea ştiinţelor religioase. Un cleric şi un teolog trebuie să înfrunte noile idei, indiferent că vin din spaţiul ştiinţei religiilor ori din spaţiul modernităţii radicale care contestă dreptul teologiei la existenţă, aşa cum a contestat şi dreptul filozofiei. Sfinţii Părinţi nu au ignorat nici unul din marile curente ale filozofiei vechi; le-au făcut faţă şi au construit o lume nouă. Aparent slaba creştinătate a reuşit să construiască o lume nouă.

În ce mă priveşte, eu însumi sînt într-o perioadă de reprimenire teologică. Eu am făcut teologia din pasiune. Dar, încet încet, am început să am senzaţia că nu mai înţeleg nimic. În facultate ni se predau, închise, nişte subtilităţi teologice pe care nu eram capabil să le înţeleg şi nici nu reuşeam să mă păstrez la nivelul simplei memorări. Mi-am dat seama că trebuie să o iau de la început, de la bază. Această stare prin care am trecut se datorează în mare parte faptului că Facultăţile de Teologie ortodoxă nu au cursuri de filozofie serioase. În Facultăţile catolice se fac trei ani de filozofie, iar apoi trei de teologie. Nu se abordează teologia fără o pregătire filozofică. Dacă vrei să studiezi în adînc patristica, dogmatica şi apologetica creştină, teologia fundamentală, nu te poţi apropia de ele fără să ai o bună introducere în filozofie. E poate carenţa majoră a actualei structuri a învăţămîntului teologic; o alta fiind absenţa teologiei mistice, care nu a fost recuperată în facultăţile noastre. Pe de o parte lipseşte instruirea în materie de filozofie, pe de altă parte în materie de spiritualitate. Din această cauză, aproape toţi studenţii iau lucrurile ca atare: le învaţă cît poate fiecare să le înveţe, iau notele şi pleacă cu diploma în buzunar să facă preoţie. E şi unul dintre motivele, după părerea mea, pentru care teologii creatori, mari, sînt actualmente, în spaţiul ortodox, foarte puţini, teribil de puţini.

a consemnat Anca MANOLESCU

Andrei PLEȘU

Lumea spiritului

„Dealurile acestea sînt spinarea lui Dumnezeu. Dacă aşa arată spinarea Lui, gîndiţi-vă cît de frumoasă trebuie să-I fie faţa."
Părintele Cleopa

Despre ceea ce numim îndeobşte „lumea spiritului" nu avem reprezentări. O „lume" nu este însă cu adevărat „lume", cîtă vreme nu îngăduie o minimă expresie topografică. Fără contur, fără componente distincte, precis situabile, aşadar fără diferenţiere internă, orice „lume" sucombă în abstracţiune. Nu există lume fără *loc*, chiar dacă locul ei e în afara spaţiului, şi nu există lume fără *articulaţie* interioară, chiar dacă această articulaţie e în afara sensibilului. Pentru ca o lume să fie lume, trebuie să avem *intuiţia* ei, să o resimţim ca plauzibilă, ordonată, orientată, autonomă. Ea trebuie, de asemenea, să fie *populată*, să nu rămînă în condiţia de receptacul pur, fără conţinut. O adevărată lume nu e niciodată un simplu cadru, un gol neutru, încremenit în virtualitatea sa. Este „lumea spiritului" o astfel de lume? O putem descrie? Ne putem mişca organizat în teritoriul ei? Dacă da, trebuie să avem dovezi convingătoare, să dăm amănunte... Dacă nu, avem de ales între un discurs amar despre limitele minţii noastre şi un discurs „rezonabil" despre inexistenţa unei lumi fără „sol fenomenal", fără geografie, fără anatomie, fără metabolism analizabil, fără manifestări demonstrabile. „Lumea spiritului" e, aşadar, fie inaccesibilă, fie inexistentă. Şi totuşi, continuăm să ne referim la ea. O invocăm mereu, încercînd, de fiecare dată, să-i găsim un sens convenabil.

Pentru cei mai mulţi, „lumea spiritului" e o colecţie de obiecte contingente, al căror preţ rezultă din vaga lor asociere cu repertoriul *valorii*: cărţi, muzică, tablouri şi statui. „Lumea spiritului" e, cu alte cuvinte, ceva ce se depozitează în biblioteci şi muzee. Ea devine, în fond, echivalentă cu *lumea culturii*, o lume care se defineşte polemic, în contrast cu „trivialităţile" „lumii materiale". Una din marile superstiţii ale dialogului nostru cu noi înşine, cu lucrurile dimprejur şi cu feluritele chipuri ale vieţii noastre porneşte de aici: de la înţelegerea spiritului ca instanţă opusă ritos materiei. Pe această dichotomie, consolidată didactic şi exaltată retoric, este construită toată filozofia proastă a lumii. Pe această dichotomie se bizuie delirul tuturor eticismelor şi ipocrizia religiozităţii de pension. Ironia face ca tocmai marii contestatari ai materiei să cultive pînă la fetişism ataşamentul snob sau nătîng faţă de *obiecte*, înţelese ca un soi de colivii materiale ale „spiritului". Personajul „spiritualizat" pipăie lacom legătura cărţii rare, cusătura tapiseriei şi relieful crucifixului, avînd grijă ca în acelaşi timp privirea să i se răstoarne extatic spre cer. Nu vom spune că lumea culturii şi a obiectelor care o întruchipează nu are nimic de a face cu „lumea spiritului". Ea este însă, în cel mai bun caz, spirit *obiectivat*, oglindă fărîmiţată, urma imanentă a unei epifanii. Spiritul *obiectiv* rămîne absent din această experienţă. Şi pentru că recurgem, iată, la termeni „tehnici", să inventariem, în treacăt, şi înclinaţia filosofilor de a indentifica „spiritul" cu ideile. Construind *sisteme*, filosoful se flatează de a crea lumi, lumi ale spiritului. Faţă de lumea imediată, lumile acestea sînt fie tautologice, fie descărnate, divagatorii, spectrale.

Alături de făuritorii de sisteme şi de abstractorii de chintesenţe, mai există fabricanţii de *utopii*, pentru care „lumea spiritului" e o variantă îmbunătăţită a lumii istorice.

De departe cea mai antipatică e însă categoria acelora pentru care „lumea spiritului" e obiectul unei inflamaţiuni sentimentale. Scuturaţi de emotivităţi suspecte, pendulînd între diafan şi umid, ei nu se pot raporta la spirit decît prin leşin. Uneori candizi, niciodată inteligenţi, adevărate victime ale spiritului (malefic), aceste monumente de surescitare compromit grav orice încercare de a reflecta cinstit asupra lumii spirituale. Din punctul lor de vedere (tocmai punctul din care nu se vede nimic), tot ce e inform, aproximativ, palid, lăcrămos şi enigmatic – e spirit. Metoda lor este frisonul, stilistica lor e un amestec de geamăt şi palpituri. Dacă „lumea spiritului" ar semăna, cît de cît, cu fantasmele acestor inşi, frecventarea ei ar trebui interzisă...

Către cine să ne îndreptăm atunci pentru a avea acces la această lume? Care sînt „experţii" domeniului? Un categoric titlu de legitimitate au, firește, teologii. Cu „lumea spiritului" ei trebuie să întreţină, ca să zicem aşa, relaţii „profesionale". Numai că, pentru a evita visătoria inconsistentă, sau pentru a nu risca peroraţia smintitoare, ei sfîrşesc prin a se retrage îndărătul unui cuvînt în care promisiunea se întrepătrunde cu frustrarea: *taina*. „Lumea spiritului" stă, prin natura ei, sub văl. Ea nu cedează agresivităţii raţionale, nu se lasă parcelată ca o ogradă oarecare. „Nu e dat omului, omului căzut mai cu seamă, să-i străvadă alcătuirea. Şi de altfel, admiţînd că lucrul ar fi posibil, la ce ne-ar folosi?" E o atitudine tipic „duhovnicească" care funcţionează inhibitoriu oridecîteori se nasc întrebări prea îndrăzneţe. „În ce măsură mîntuirea noastră ar fi mai sigură şi mai uşoară, dacă am dispune de o cartografie amănunţită a celor nevăzute?" Sîntem întîmpinaţi, astfel, de o specie – neaşteptată – de utilitarism confesional, pentru care mîntuirea n-are nici o legătură cu cunoaşterea. Scepticismul „luminat" al fenomenologului contemporan se întîlneşte, subteran, cu pragmatismul unor anumite deprinderi pastorale, pentru a evacua tranşant nevoia intelectului creat de a sonda (şi de a se lăsa sondat de) intelectul Creatorului. Rezultatul este o dramatică *asimetrie*: lumea văzută, realitatea imanentă se bucură de un fabulos *pathos* analitic, în vreme ce „lumea spiritului" rămîne în ceaţă. Malul pe care stăm are prestigiul unei *prezenţe* masive, malul celălalt e nebulos pînă într-atît încît tinde să se scufunde în absenţă. Din faptul că lumea concretă oferă temeiul unei cunoaşteri certe, universal acceptabile, se deduce, pe nesimţite, teza realităţii ei suverane şi solitare. Ea, *numai* ea, există. „Lumea spiritului" nu există decît pentru credinţă, aşadar pentru o cunoaştere „slabă", din care „dovada" este exclusă. Pe de altă parte, între conceptul lumii spirituale şi presupoziţia indigenţei ei gnoseologice e o contradicţie de principiu. Luată în serios, lumea spirituală nu poate fi decît partea *tare* a realului, sursa şi suportul lui. Cum să admit că sînt permanent sub amprenta ei şi, totodată, condamnat să o ignor? Cum să mă resemnez în postura de fiinţă teleghidată, cînd lumea spiritului e tocmai garanţia *libertăţii* mele?

A te mulţumi, pios, cu puţin e la antipodul adevăratei exigenţe religioase, care te invită mai degrabă să îndrăzneşti, să speri imposibilul, să visezi nici mai mult nici mai puţin decît unirea cu Dumnezeu! În definitiv, din moment ce accentul ontologic nu are cum cădea asupra contingentului, de ce să mă complac în explorarea lui isterică, lăsînd configuraţia spiritului să subziste camuflat, „sub pecetea tainei"? Da, ştiu foarte bine că taina face parte din fiziologia însăşi a divinului, că pentru a te apropia de cele înalt-nevăzute nu e destul să fii harnic şi curios (ca cercetătorul naturii), ci trebuie să-ţi schimbi viaţa, să devii instrumentul propriei tale transfigurări. Ştiu, de asemenea, că „întunericul dumnezeiesc" e la fel de inepuizabil ca şi lumina Lui. Dar asta nu justifică somnolenţa sufletului şi placiditatea intelectului. Nu se poate ca lumea spiritului să rămînă, pentru conştiinţa curentă, un loc unde nu se întîmplă nimic, sau în care se întîmplă cîteva evenimente pe cît de misterioase, pe atît de fatale: viaţa postumă, judecata finală, ceremoniile îngereşti din jurul Tronului suprem. Am nevoie de mai mult. Vreau să am intuiţia anticipativă a peisajului transcendent, a regnurilor sale, a climatului său. Vreau să ştiu *cum funcţionează* energiile increate, vreau să-mi fac o idee despre sociologia cerului, despre programul şi strategiile îngerilor, despre modul cum fuzionează ritmurile şi formele spiritului cu ritmurile şi formele lumii pămînteşti. Nu numai că vreau să ştiu ceva despre toate astea, dar mi se pare că nici nu merită să vrei să ştii altceva.

Cine spune însă „vreau" în propoziţiile de mai sus? – mă întreabă precaut şi puţin iritat prietenul evlavios, sau daimonul meu, sau îngerul. Cine este cel care *vrea* şi crede că poate să-şi împlinească voia, ba mai mult, că i se cuvine să şi-o împlinească? Nu ştiu să spun decît că cel care vrea toate astea sînt eu, cel asupra căruia Dumnezeu a suflat suflare de viaţă, cel coborît din protopărinţi păcătoşi şi îndreptăţit, totuşi, să nădăjduiască iertarea lui Iisus, cel care poate fi şi sarea pămîntului şi blestemul lui, cel de pe creştetul căruia nu se poate clinti nici un fir de păr fără ca Dumnezeu să o ştie. Eu, în sfîrşit, cel care m-am lăsat hărţuit şi batjocorit de toate relele, nefiind în stare să le opun decît încăpăţînarea, rereori adumbrită, de a face faţă aporiei, interogaţiei neîntrerupte, denegînditului.

Aşa am ajuns să mă ocup de îngeri. Cu ei, „lumea spiritului" capătă dintrodată culoare, dinamism, viaţă. Ea rămîne perfect omogenă, dar de o omogenitate care are toate modulaţiile unei realităţi depline, adică ale unui univers care se defineşte prin diversitate, ierarhie, funcţionalitate. Lumea spiritului începe să-şi descopere sensul adevărat: ea nu e o *altă* lume, e *lumea însăşi* în toată amplitudinea ei, suma armonică a văzutelor şi nevăzutelor. Lumea – oricît de prost ar arăta – nu încetează să fie lumea spiritului, a spiritului ubicuu şi activ, cum sînt îngerii. Îngerul care mă însoţeşte face ca „lumea lui" să fie şi a mea, după cum prin mine „lumea mea" este şi a lui. Dar prin ce mijloace mă pot apropia de această „altă" lume care, de fapt, e totuna cu lumea mea? Fenomenologul de azi nu vrea să se aventureze pe un tărîm atît de inconsistent pentru „subiectul universal". Dar iudeii au făcut-o, arabii au făcut-o, Dionysie Areopagitul şi Toma din Acquino au făcut-o. Ei şi Scripturile sînt „solul" meu fenomenal. Iar dacă fenomenologia nu ne ajută, cu atît mai bine: va trebui să găsim curajul de a face puţină *numenologie*...

(Extras din volumul „Despre îngeri", în pregătire la Editura Humanitas)

▲

Anca MANOLESCU

Părintele Galeriu

Prin anii '80 am aflat de predicile părintelui Galeriu de la biserica Silvestru. „Un preot pentru intelectuali" – aşa era considerat. Iar el ţinea (şi a ţinut mereu) să onoreze acest statut. De la începutul liturghiei, biserica Silvestru se umplea treptat pentru ca să ajungă arhiplină în momentul predicii. Atunci forfota, cam stingheritoare, din timpul slujbei se potolea. Foarte bine construite, teologic consistente, predicile ţineau cam un ceas şi, în ele, vorbitorul se investea cu totul. Gestica, mimica, tonul erau făcute să capteze, să cucerească. La limita între autenticitate şi stilizare hieratică, părintele Galeriu părea neîncetat în stare de oficiere: a Cuvîntului şi a cuvintelor, a discursului ortodox persuasiv. Acut recules ori acut comunicativ, imobil ori dinamic, el dădea discursului său un veşmînt gestual, îl „interpreta" în sens teatral; considera că trebuie să-l susţină cu toate capacităţile sale expresive. Fervoarea lui, alimentată de lecturi şi experienţă, atrăgea o mulţime de oameni, tineri mai ales – pentru care era un magistru, un interpret al ortodoxiei, un îndrumător mai mult decît respectat: era o autoritate de nepus la îndoială. Pentru cît ştiu despre tradiţia răsăriteană, el mi-a deschis drumul şi gustul.

În discursul lui, concordanţele între Vechiul şi Noul Testament, înlănţuirile fericite ale expunerii doctrinare cu ilustrări din viaţa ascetică, din hagiografie ori din pildele tradiţiei dădeau tîrcoale unei teme, o dezvoltau, o lărgeau pînă la o remarcabilă anvergură. Teologia răsăriteană era pledată cu patos; un patos inventiv, sigur de superioritatea ortodoxiei, dar nu în manieră agresivă. El impresiona toate tipurile de auditor: de la enoriaşii modeşti ai cartierului, la tinerii ce gravitau în jurul părintelui şi pînă la un public foarte cultivat, ori unul snob, ce venea din cînd în cînd să-l asculte. Şi niciodată nu lipseau, din aceste predici, cîteva referinţe la cultura modernă (filozofie, literatură, ştiinţă – mai ales ştiinţă), citate cu o grijulie precizie. Mai degrabă decît necesare discursului, ele erau „mîna întinsă" intelectualilor, puntea în mod declarat aruncată spre ei. Semnalul era perceput ca atare şi cei cîţiva filozofi, literaţi, artişti care contau în lumea bucureşteană a preocupărilor spirituale îl vizitau din cînd în cînd pe părintele Galeriu pentru dezbateri restrînse. În 1991 Sorin Dumitrescu a publicat un volum de asemenea convorbiri: *Dialoguri de seară* (părintele Galeriu, Andrei Pleşu, Gabriel Liiceanu, Sorin Dumitrescu, Ed. Harisma) din care citez cîteva cuvinte concluzive ale părintelui.

Părintele Galeriu: „Vă mărturisesc că adesea mă simt mai apropiat de filosofii apuseni, decît de teologii apuseni, care îmi par incomparabil mai închistaţi. Citind pe Louis Lavelle, Gabriel Marcel, Blondel, Jean Lacroix sau pe cei din grupul de la revista *Esprit*, observ că sînt mult mai exact situaţi şi mult mai apropiaţi de patristică. N-aş vrea să spun că nu am acelaşi respect pentru teologi ca Yves Congar, Jean Daniélou, Urs von Balthasar, Henri de Lubac care, întorcîndu-se spre sfinţii Părinţi, oferă o gîndire incomparabil mai dinamică, mai vie şi mai subtilă în duhul Revelaţiei. Oricum, astăzi toţi şi-au deschis porţile şi caută cu obstinaţie dialogul. În fond, cu toţii trebuie să fim *pe cale* şi numai pe cale. Trebuie şi noi, ortodocşii, să ne vedem greşelile noastre, căci adesea şi noi stăm încremeniţi şi închistaţi. De asta spun că esenţial este să fim tot timpul în stare de dialog, tot timpul pe cale, şi să ne vedem cu toţii greşelile!"

▲

Bogdan SUCEAVĂ

Studenţi de origine română participanţi în competiţia Putnam

Recent a fost publicată de Mathematical Association of America lucrarea *The William Lowell Putnam Mathematical Competition, 1985-2000*, conţinînd probleme, soluţii şi comentarii. Autorii, cu o amplă experienţă nu doar în participarea la competiţiile matematice, dar şi în tehnica rezolvării de probleme, sînt Kiran S. Kedlaya, Bjorn Poonen (ambii de la Universitatea Berkeley, California) şi Ravi Vakil (de la Universitatea Stanford).

Nu e o culegere de probleme obişnuită, pentru că îşi propune să treacă în revistă şi un ansamblu de detalii care ar putea fi considerate de natură personală, dacă nu am fi siguri că ar putea interesa un sociolog. Mai precis, în finalul cărţii autorii nu se limitează doar la a lista cîştigătorii competiţiei – primii cinci clasaţi în fiecare an – din perioada discutată, 1985-2000, ci urmăresc şi ce au devenit peste ani aceşti oameni de excepţie. Ne interesează aceste informaţii cel puţin dintr-un punct de vedere: unii dintre cîştigători sînt de origine română. Autorii lucrării au fost interesaţi înainte de orice altceva şi de faptul că mulţi dintre cîştigătorii recenţi ai competiţiei urmează la încheierea studiilor o carieră în afara matematicii. Unii dintre cîştigători au devenit analişti programatori, cercetători în domeniul informaticii, specialişti în ştiinţe actuariale. Discuţia e mai amplă şi are legătură nu doar cu ceea ce ar putea să facă cineva care a terminat matematica. În ordine cronologică, primul nume care ne reţine atenţia este cel al lui Constantin S. Teleman care, în 1987, a cîştigat competiţia *Putnam* cu afiliaţia academică a Universităţii Harvard. A obţinut doctoratul la Harvard în 1994, apoi a fost pe rînd Assistant Professor la Stanford, la Universitatea din Austin, Texas, pentru ca în momentul redactării cărţii să fie *Lecturer* la Cambridge. Universitatea Harvard a fost reprezentată în 1992 de un alt student de origine română: Şerban M. Nacu. De la clasarea în primii cinci participanţi la *Putnam*, el şi-a continuat programul academic cu un doctorat în statistică la Universitatea Berkeley, California. Ioana Dumitriu a obţinut în 1995, 1996, 1997 premiul *Elisabeth Lowell Putnam*, rezervat participantei cu cel mai bun rezultat în concurs. În 1996, ea s-a numărat printre cei cinci concurenţi situaţi în vîrful ierarhiei, reprezentînd Universitatea din New York. De atunci, Ioana Dumitriu şi-a continuat studiile la M.I.T. cu un doctorat în matematică. Tot în 1996, între cîştigători întîlnim şi numele lui Dragoş N. Oprea, care a reprezentat Universitatea Harvard. În momentul de faţă şi el se află în cadrul programului de doctorat în matematică de la M.I.T. Ovidiu Savin şi-a înscris numele pe onoranta listă a cîştigătorilor în 1997, cînd a reprezentat Universitatea din Pittsburgh, iar de atunci a continuat cu studii de doctorat la Universitatea Austin, Texas. Ciprian Manolescu reţinuse în mod deosebit atenţia în 1996 cînd, reprezentînd România, a cîştigat Olimpiada Internaţională de Matematică cu un scor perfect, 42, trei puncte avans faţă de următorul clasat. În perioada liceului el a obţinut trei medalii de aur la Olimpiadele internaţionale. În 1997, 1998 şi 2000 Ciprian Manolescu s-a numărat printre cîştigătorii competiţiei Putnam, reprezentînd Universitatea Harvard. De atunci, nu a făcut decît să confirme: în primăvara lui 1999, Ciprian Manolescu a urmat un *reading course* în geometrie diferenţială cu profesorul Peter Kronheimer. Începînd de atunci, lucrînd sub îndrumarea aceluiaşi coordonator, el a scris lucrarea *Finite dimensional approximations in Seiberg-Witten theory*. În 2002 a primit o distincţie extrem de prestigioasă: premiul *Frank and Brennie Morgan* pentru cercetare de excepţie în decursul studiilor universitare. În prezent, Ciprian Manolescu se află în programul de doctorat al Universităţii Harvard.

Ar fi foarte interesant de ştiut cît anume din formaţia culturală a unora dintre aceşti tineri matematicieni de excepţie se datorează sistemului şcolar românesc. S-ar fi dezvoltat ei la fel dacă şi-ar fi continuat studiile universitare în România? Să observăm că în România nu există o competiţie de anvergura Putnamului şi o astfel de recunoaştere nu ar fi fost, teoretic, posibilă. Cîţi studenţi de o asemenea valoare nu vor fi trecut nerecunoscuţi prin sistemul universitar românesc în ultimele decenii? În România nu există nici un premiu naţional pentru cercetare dedicat studenţilor. În sensul unui program peren, nu există nici o formă instituţionalizată de recunoaştere şi triere a valorilor verificată, validată de tradiţie, fie că vorbim despre cercetare, fie că avem în vedere rezolvarea de probleme, în spiritul olimpiadelor. Şi aici nu e vorba de diverse iniţiative locale sau de proiecte care au durat cîţiva ani, ci despre o instituţie de reală soliditate şi seriozitate universitară, un program solid al Ministerului Educaţiei şi Cercetării. Altfel, nu putem decît să ne bucurăm pentru suita de succese amintite mai sus şi să sperăm că fiecare primă duminică din decembrie, atunci cînd sînt transmise concurenţilor cele douăsprezece probleme alese de comitetul *Putnam*, ne va oferi prilejuri similare de reflecţie. ▲

drept la replică

The truth, only the truth! (Adevărul, numai adevărul!)

Două texte din *Dilema*, nr. 501, se referă la *Proiectul de lege privind folosirea limbii române...*, al cărui autor sînt. Din nefericire – şi de neaşteptat, la o revistă cu vocaţia îndoielii cartesiene – nici unul nu vorbeşte despre proiectul real, textul legislativ real, cel votat recent şi de Camera Deputaţilor[1]. Ambele articole fac zeflemea pe seama unei bizarerii inexistente, a cărei mamă e pegra de presă, iar tată, zvonul de şanţ. Această imbecilitate, vajnic batjocorită de 10 zile-ncoace, în ciuda replicilor şi a textului adevărat pe care l-am trimis tuturor agenţiilor şi gazetelor, în ciuda demersurilor mele radiofonice sau televizuale de chemare la adevăr, e sursa uneia din cele mai mari minciuni mediatice din ultimul deceniu. O canonadă de ironii şi hăhăieli asupra unor scorneli tembele, un linşaj intelectual promiscuu, contra unei paiaţe căreia i se dă fraudulos numele meu. Nu se putea să nu tragă şi... Brutus, draga mea revistă *Dilema*.

Dl Sever Voinescu consideră *sans peur ni reproche* că *„cel mai ridicol gest legislativ"* din istoria Parlamentului post-decembrist *„este acela de a «proteja» limba română"*. Opinia d-lui Voinescu nu are nici un temei, întrucît în tot proiectul actual nu se pomeneşte niciodată cuvîntul „protecţie" sau „a proteja". Nici aserţiunea ritoasă (dar, *chapeau bas!*, în mare măsură adevărată), conform căreia *„limba, scrierea şi vorbirea nu pot să facă parte dintre realităţile reglementate juridic"* nu are vreo legătură cu ceea ce a votat Parlamentul. Nici un rînd din Proiectul meu nu-şi propune ţelul idiot de a reglementa limba sau scrierea ei prin lege. Tot ce intenţionez este să fac mai suportabil aspectul *străzii* şi al micului ecran pentru cele trei pătrimi din populaţie care sînt nevorbitori de limbi străine, prin adăugarea unei traduceri/explicaţii a mesajelor strict publicitare.

Glumele d-lui Mîndruţă, despre iubirea de ţară, păstrarea mirosului tradiţional la subsuoară şi altele asemenea, sînt atît de ieftine şi de gratuite, de ne-*în chestie*, cum ar fi spus Maiorescu, încît nu merită comentariu. Demn de o ţîră de atenţie condescendentă este snobismul[2] autorului, care-l împinge să lase de-nţeles că, fiind vorba de-un şampon, *head and shoulders* sună îmbătător, în timp ce *cap şi umeri* miroase a subsuoară mioritică, deci este impracticabil. E clar că dl Mîndruţă nutreşte convingerea că limba română strică orice atinge, pe cînd engleza înnobilează totul. *Nihil sine nobilitate...*

George PRUTEANU

1. Din care citez cele două articole esenţiale: **„Art. 1.** (1) Orice text scris sau vorbit în limba română, avînd caracter de interes public, în sensul prevăzut la art. 2, trebuie să fie corect din punctul de vedere al proprietăţii termenilor, precum şi sub aspect gramatical, ortografic, ortoepic, ca şi sub aspectul punctuaţiei, conform normelor academice în vigoare. (2) Orice text scris sau vorbit într-o limbă străină, indiferent de dimensiuni, avînd caracter de interes public, trebuie să fie ÎNSOŢIT de traducerea în limba română. **Art. 2.** În sensul prezentei legi, prin *text avînd caracter de interes public* se înţelege orice text care, pe teritoriul României, în cadrul unor atribuţii de serviciu, este afişat, expus, difuzat sau rostit în locuri publice sau prin mijloace de informare în masă, avînd ca scop aducerea la cunoştinţa publicului a unei denumiri, a unei informaţii sau a unui mesaj, CU CONŢINUT direct sau indirect PUBLICITAR".

2. **Snobism** (s.n.): > sine nobilitate (lat.) = fără nobleţe. ▲

Ţi-e sete de cultură? Bravo!
Noi avem de băut.

VINERI, 25 octombrie	21^{00}	Muzică live: KUMM
SÎMBĂTĂ, 26 octombrie	21^{00}	Nightlosers
DUMINICĂ, 27 octombrie	21^{00}	Seară jazz Harry Tavitian & 4-GIVEN
MARŢI, 29 octombrie	20^{00}	Muzică clasică live Emanuela Profirescu, Liliana Cătuneanu
MIERCURI, 30 octombrie	19^{00} 21^{00}	Dialoguri politice – Academia Caţavencu Café-concert
JOI, 31 octombrie	20^{00}	Teatru Recital Shakespeare – Mihai Baranga *Regia* Prof. Nicolae Gafton
MARŢI-DUMINICĂ	de la 10^{30}	Café-bar cu muzică ambientală
MARŢI-JOI	19^{00}-21^{00}	Discount 25%

Prezenţă permanentă a artelor vizuale în expoziţia de la parter

CLVBVL PROMETHEVS
FVNDATIA ANONIMVL

Piaţa Naţiunile Unite 3-5, sector 4, Bucureşti
rezervări la telefon: 336.66.38; 336.66.78

Adrian MIHALACHE

bustul Thaliei

Interpelarea lui Macbett

Louis Althusser a creat conceptul de *interpelare* pentru a desemna modalitatea în care individul este chemat să ocupe un loc simbolic, predeterminat, în cadrul comunităţii de care aparţine. Prin interpelare, individului i se dă un rol de jucat, o regulă de urmat, o poziţie de adoptat. Găsim o ilustrare a funcţionării acestui proces în piesele lui Shakespeare. Hamlet este „interpelat" de fantoma tatălui, care-l cheamă să răzbune batjocorirea valorilor tradiţionale. Dar, dacă tatăl îl educase în spirit renascentist, Hamlet, student la Wittenberg, devenise membrul unei comunităţi care promova valorile criticismului şi ale îndoielii. Ezitarea lui Hamlet se explică, astfel, mai puţin prin complicaţii sufleteşti descrise de psihanalişti, cît prin apartenenţa simultană la două comunităţi cu valori contradictorii. El este somat să se comporte conform modelului eroic, inculcat prin educaţia parentală, în timp ce formarea lui independentă îl predispune la recul intelectual.

Ambiţia lui Macbeth nu izvorăşte, pură şi simplă, din adîncurile conştiinţei lui, ci este declanşată de interacţiunea cu „ceilalţi", fie aceştia parteneri din lumea reală (Lady Macbeth), fie – ca în Hamlet – vizitatori din lumea de *dincolo* (vrăjitoarele). La începutul piesei, el este „interpelat" de vrăjitoare, care, de fapt, nu-i prezic viitorul, ci, apelîndu-l succesiv cu însemnele unor identităţi de rîvnit, îi atribuie rolul de ambiţios fără scrupule. Aceasta însă nu va fi de ajuns. O altă serie de interpelări vine din partea Lady-ei Macbeth, care doreşte să-şi modeleze soţul în conformitate cu dorinţele ei, forţîndu-l să-şi asume rolul tipului dur. Ea nu-l determină doar să comită crima împotriva regelui, ci-l învaţă să iubească aventura şi să trăiască periculos. Femeie stearpă, Lady Macbeth îşi educă bărbatul aşa cum şi-ar fi educat un fiu pe care l-ar fi dorit eroic.

Transformîndu-l pe Macbeth în Macbett, Ionesco subminează supranaturalul şi exacerbează politicul. Rescriind piesa, el o apropie de seria tragediilor istorice, în care misterul este resorbit în lupta pentru putere, eliminîndu-se astfel fantasticul morbid al originalului. Ion Caramitru, ca regizor, continuă demersul lui Eugène Ionesco, imaginînd spectacolul *Macbett* al companiei japoneze *Théâtre du Sygne* ca pregătire a unui film după piesa în cauză. Re-dare oblică a unei re-scrieri, spectacolul se în-scrie în procesul semiozei infinite, descris de Peirce, prin care orice semnificat devine, la rîndul lui, semnificantul unei noi interpretări.

Amuzanta confuzie de identitate între vrăjitoarea principală, Lady Macbeth şi Lady Duncan, propusă de Ionesco, scoate situaţia dramatică de sub semnul supranaturalului. Oscilaţia actorilor între condiţia de personaje şi cea de intrepreţi ai personajelor, introdusă de Caramitru, dă farmec reprezentaţiei, fără însă a crea faimosul efect de detaşare lucidă, preconizat de Brecht, deoarece actorii nu păstrează „distanţa" faţă de personajele lor decît în episodul introductiv, cînd se pregătesc să-şi intre în roluri. Regizorul pune în valoare delirul paranoic împărtăşit de un cuplu bine sudat. Silviu Purcărete a intuit, şi el, resursele delirante ale situaţiei, atunci cînd a integrat *Macbeth* cu *Ubu rege* sub semnul grotescului asumat în parteneriat. Caramitru, însă, nu mizează pe grotesc, ci pe limpezime. El obţine efecte remarcabile în scena discursului victorios al lui Duncan sau în aceea a preluării puterii de către Macol, cel care „promite" cu cinism că mai răul va înlocui răul.

Spectacolul este condus cu un deosebit simţ al ritmului, astfel încît barierele limbii sînt uşor de depăşit. Seiya

Nakano este, ca Duncan, cînd panicos, cînd orgolios. El pune bine în valoare atît nesiguranţa, cît şi suficienţa personajului. Atsuko Ogawa, cu siluetă desprinsă parcă din stampele japoneze, face un tur de forţă trecînd prin diversele sale identităţi (Lady Duncan, vrăjitoare, Lady Macbett). Rikiya Koyama este un Macbett dinamic, cu inflexiuni bine controlate între prudenţă şi îndrăzneală şi cu accente poetice emoţionante, ca în scena în care evocă dezastrele războiului. În limitele textului, el este un bun Macbett, dar un Macbeth cam palid. Excelent joacă Shigehiro Tanaka în dublul rol Banco-Macol. El traversează scena cu rapiditatea nervoasă a celui minat de perplexitate, pentru ca apoi să se înfigă în centrul ei, cu autoritatea celui mînat de destin. Kazuo Tachibana, în rolul limonagiului, ar trebui să fie omologul portarului din Shakespeare, dar este departe de anvergura acestuia.

Meditaţie asupra puterii şi a modului ei de transfer, *Macbett* nu este, ca *Macbeth*, „o poveste spusă de un idiot, plină de zgomot şi furie, care nu înseamnă nimic", ci o pledoarie echilibrată pentru valorile raţiunii şi ale democraţiei. Se vede că bunele intenţii, chiar ale autorilor geniali, se materializează în piese meritorii, dar cuminţi. ▲

Simona SORA

puzzlecturi

Lucrul cel mai bine împărţit din lume

● **Ciprian Mihali, *Sensus communis. Pentru o hermeneutică a cotidianului*, Editura Paralela 45, 2001; *Inventarea spaţiului*, Editura Paideia, 2001; *Anarhia sensului. O fenomenologie a timpului cotidian*, Editura Design&Print, 2001.**

L-am cunoscut pe Ciprian Mihali la un colocviu helvet de politici culturale. Ca la colocvii, vorbitorii se prezentau înainte de a intra în vorbă. Primul vorbitor s-a ridicat, şi-a dres vocea şi s-a prezentat aşa: „Ciprian Mihali, philosophe, Université de Cluj, Roumanie". Ironicul de serviciu al acelui seminar, lucidul şi puţin cinicul profesor Raymond Weber de la Collège d'Europe din Bruges s-a întors cu un zîmbet maliţios pe buze şi mîngîindu-şi barba foarte aranjată l-a întrebat: „Tellement jeune et philosophe déjà?" „Oui", a răspuns ardeleanul sec şi şi-a început expunerea. În pauza de cafea i-am văzut pe cei doi rîzînd împreună, semn că depăşiseră definiţia de dicţionar a uneia dintre cele mai vechi profesiuni din lume.

Pentru Ciprian Mihali filozof este azi acel individ care, într-un spaţiu determinat, exersează (prin gîndire proprie) şi probează (prin asimilarea tradiţiei) „actul filosofic contemporan". Nici mai mult, dar nici mai puţin. Dacă se întîmplă ca el să fie şi profesor de filozofie, cu atît mai bine, iar dacă prin subiectul ales (cotidianul) poate coborî în stradă, n-o face doar pentru a stabili genul proxim şi diferenţa specifică ale subiectului, ci mai ales pentru a da un sens (fie el şi comun) cotidianităţii temporale şi spaţiale, practicilor comune, corporalului, evenimentului.

Cele trei cărţi ale lui Ciprian Mihali, apărute anul trecut, la trei edituri din trei oraşe diferite, reprezintă readaptarea mai puţin academică a tezei sale de doctorat în trei secţiuni, scrisă sub îndrumarea profesorilor Andrei Marga de la Cluj şi Jean-Luc Nancy de la Strasbourg. Înainte de orice, transformarea tezei în carte (cărţi) e un model de adecvare (o dovadă practică a înţelegerii cotidianului de către autor): în locul unui tom de 600 de pagini, care şi-ar fi găsit mai greu editorul, autorul fragmentează (şi reduce) referinţele, păstrînd demonstraţia. Cele trei volume astfel întocmite sînt interesante nu doar pentru „secta fenomenologică" de la care şi filozoful de la Cluj se revendică, dar şi pentru sociologi, istorici, antropologi, psihanalişti sau simpli cititori.

În prefaţa la *Sensus communis*, primul volum al încercării de decriptare a cotidianului, Jean-Luc Nancy defineşte un sens tare cotidianului, pe care nu îl contrapune nici solemnului, nici eroismului, nici aventurii şi nici extazului. Pentru el „Cotidianul... *este* ceea ce, imperceptibil, ne face să percepem totul, ceea ce ne modelează privirea şi auzul fără să-i acordăm atenţie. E limba noastră, e gîndirea noastră, sînt simţurile şi gesturile noastre, simbolurile noastre". De aceea, principala calitate a cărţii lui Ciprian Mihali i se pare a fi profesorului de la Strasbourg, unul dintre maeştrii contemporani ai interdisciplinarităţii şi „cunoaşterii globale", sustragerea cotidianului din cuplul de opoziţii cotidian/non-cotidian. Pentru a defini timpul cotidian, C. Mihali consideră evenimentul, excepţionalul ca fiind o prelungire necesară a acestuia, o înglobare a lui şi o condiţie primă de existenţă. Astfel, timpul cotidian poate fi „timpul muncii dintre sărbători ori timpul „mort" şi uitat dintre evenimentele istorice; el este timpul profan întrerupt şi infuzat de hieofanii şi epifanii. El este, apoi, rutină, banalitate din care ieşim surprinzător, în eveniment şi excepţional." Triadei egale timp-eveniment-sărbătoare îi corespunde, în ordine spaţială triada spaţiu-loc-monument, în abordarea de faţă, care se situează teoretic în interogarea limitei imprecise şi difuze dintre cotidian şi non-cotidian. Între abordarea temporală din primul volum şi cea spaţială din cel de-al doilea există anumite simetrii în privinţa topografiilor vieţii cotidiene, a arhitecturilor care se conturează, în opinia autorului, atît spaţial, cît şi temporal.

Întrebîndu-se *„unde, cînd* şi *cum"* survine cotidianul, C. Mihali vorbeşte, pe urmele lui Jean-Luc Nancy din *Être singulier pluriel*, de impuritatea cotidianului, despre amestecul continuu din timpul şi spaţiul cotidiene de „esenţă şi aparenţă, de adevăr şi eroare, de inteligibil şi sensibil". Fragmentaritatea şi impuritatea cotidianului, demonstrate filozofic prin invocarea unei întregi tradiţii fenomenologice, hermeneutice şi deconstructiviste de la Nietzsche, Husserl, Heidegger la Foucault, Deleuze, Nancy sau Patocka, se confirmă prin ceea ce Peter Sloterdijk, autorul unei *Critici a raţiunii cinice* (2000) considera a fi „lucrul cel mai bine împărţit din lume" – simţul comun. Dincolo de definiţii şi tradiţii, de identificări sau opoziţii cu bunul-simţ şi alte simţuri „cotidiene", simţul comun este simţul (sensul) comunităţii, „condiţia de posibilitate a umanităţii în comunitate, ... garanţia apartenenţei la aceasta prin deschiderea spre comunicare". Un simţ care nu încetează să pună probleme, cu toată directeţea, naturaleţea, limpezimea şi accesibilitatea sale (definiţia îi aparţine lui Clifford Geertz, un antropolog pasionat de simţul comun amazonian), mai ales în ţări pînă nu de mult închise.

Continuată în *Anarhia sensului*, interogaţia despre „relaţia filozofică dintre sens, eveniment şi cotidian" şi despre „jocul limitei şi al distanţei dintre ceva care ar

putea... să fie cotidian" capătă un accent preponderent sociologic şi „micropsihologic". Teoriile sociologului francez Abraham Moles despre abordarea subliminală a evenimentelor vieţii cotidiene, teoria evenimenţială a lui Claude Romano îi confirmă autorului român premisa de fond: „Cotidianul este un mod de a fi deschis, adică expus, şi mai ales în egală măsură expus faptului intramundan şi evenimentului propriu-zis".

Dacă ar fi să-i reproşez ceva filozofului de la Cluj, ar fi hiperteoretizarea cotidianului, mult peste marginile admise într-o carte, totuşi, despre simţul comun (care crede că „teoria strică omenia"), într-alta despre arhitecturile experienţei cotidiene şi cea de-a treia despre timpul vieţii de zi cu zi. Sper (şi aştept) în viitoarea sa carte o adecvare totală la subiect prin analiza practică a „invaziei cotidianităţii" în viaţa individuală de după căderea comunismului în România, disecarea „evenimentului" care a fost căderea acestuia şi, de ce nu, o analiză de fond (mai degrabă mihaliană decît molesiană) a „simbolurilor mîntuirii" de care vorbeşte undeva, în treacăt: intrarea în NATO şi Uniunea Europeană. ▲

Bd. Timişoara nr. 58, sector 6, Bucureşti; Tel.: (021) 402.26.30, E-mail: comenzi@all.ro

EDITURILE ALL VĂ RECOMANDĂ

Colecţia ALL POLITIC

Diplomaţia

Autor: Henry Kissinger

Preţ: 290.000 lei

O carte strălucită, controversată şi foarte incisivă, reprezentând încununarea carierei diplomatice a unuia dintre cei mai importanţi oameni politici ai secolului XX.

Gáspár Miklós TAMÁS

Imre Kertész – scriitor maghiar, laureat al Premiului Nobel. Evreu

Premiul Nobel a fost dintotdeauna mania, nevroza constrîngătoare a vieţii literare maghiare, arhimaghiare şi „universal maghiare“. Faptul că nu l-am primit a fost blestemul turanian, un Mohács beletristic.

Ei, acum l-am primit.

De altfel, Imre Kertész împărtăşeşte întrucîtva această tristeţe de demult:

„Voi fi întotdeauna doar un scriitor maghiar, unul de rangul doi, prost cunoscut şi prost înţeles; limba maghiară va fi întotdeauna o limbă de rangul doi, prost cunoscută şi prost înţeleasă; cultura maghiară nu-şi va găsi niciodată locul în cultura care contează, care trece drept universală, deoarece cultura maghiară se vede pe ea însăşi întotdeauna în postura unei culturi de rangul doi, prost cunoscută şi prost înţeleasă. Tot ce fac e o iluzie şi îmi irosesc viaţa, ea însăşi o iluzie. Şi totuşi, precum insecta care începe să care din nou în antenele sale mortarul, chiar dacă muşuroiul a fost călcat de o talpă sau dus de ape etc., mă apuc de fiecare dată de o nouă propoziţie, de o nouă construcţie. Cine mă vede? Dumnezeu?“ (1985: *Jurnal de galeră*, 1992)

„Richard Wagner: «.(...) cine vorbeşte poloneza în afară de polonezi? Cel mult un agent al poliţiei ruse.» A fi scriitorul izolat şi părăsit al unei limbi izolate şi al unei naţiuni părăsite. Din punct de vedere uman, din punct de vedere «auctorial» acest lucru dă dovadă, în orice caz, de o mare neglijenţă.“ (1984: *Drapelul englez*, 1991)

Literatura maghiară şi-a obţinut Premiul Nobel, tocmai în punctul sensibil în care se intersectează cu grijile altora – odinioară doar europeni, astăzi din întreaga lume. Acesta nu e punctul în care ar fi dorit să se intersecteze cu problemele întortocheate ale lumii; dar oricum ar sta lucrurile, aşa s-a întîmplat.

Mîndria noastră naţională a primit satisfacţie. Premiul Nobel din acest an a fost acordat unui scriitor maghiar. Dacă acesta n-ar fi evreul Imre Kertész, mîndria noastră naţională n-ar mai trebui să fie preocupată de ce scrie autorul care a cîştigat Premiul Nobel, la fel cum nu e nevoie să priceapă performanţele campionului olimpic canoist, ale marelui maestru şahist, ale profesorului de matematică adulat. Dar aici e vorba de un om – iar acest lucru nu poate fi trecut sub tăcere –, care ca mic copil a fost transportat într-un lagăr de concentrare nazist, experienţă ce stă la baza romanului său *Fără soartă* care i-a adus (*comme on dit*) nemurirea, „renumele internaţional“ şi „gloria mondială“ de care, de ieri, n-ar mai putea scăpa nici să vrea. E norocos acest evreu, care este scriitor maghiar, laureat al Premiului Nobel; e norocos fiindcă trebuie să ne preocupe ceea ce ne spune.

Ceea ce ne spune, în schimb, e cutremurător.

El spune că monstruozitatea cea mai mare – Auschwitz, Buchenwald – nu se află dincolo de om sau sub acesta, ci este cît se poate de umană. Auschwitz nu e doar negarea speciei umane, ci expresia acesteia. Şi expresia acesteia.

„ – Păcatul! – răbufnea în continuare Köves. – Ce este păcatul?

– Omul – a spus Berg cu un mic zîmbet glacial.

– Omul! – repeta Köves. – Care este păcatul omului?

– Că e acuzat – a spus Berg.

– Dar de ce anume e acuzat? – se încăpăţîna în continuare Köves.

– De faptul că e păcătos.

– Dar în ce constă păcatul său? – insista Köves.

– În faptul că e acuzat – şi chiar dacă au închis astfel cercul, Köves a exclamat de parcă s-ar putea scăpa din el:

– Dar la ce bun asta?!

– Ce? – a întrebat Berg.

– Ca omul să fie acuzat!...

– Pentru a-l face să înţeleagă propria-i inutilitate şi, înţelegînd-o, în chinul său, să-şi dorească mîntuirea.“ *(Eşecul,* 1988)

Povestitorul din *Fără soartă* acceptă ordinea lagărului de concentrare cu o serenitate paralizantă, cuceritoare – recunoscînd, de data asta ca om „liber“, logica acestei ordini în epoca stalinistă ce durează pentru el pînă la sfîrşitul anilor optzeci; el acceptă deci această ordine ca pe o manifestare a condiţiei umane. E dureros chiar şi a-l cita.

„Pot spune că nu există nici o muncă mai complicată, mai extenuantă decît greutăţile supărătoare prin care trebuie să trecem de fiecare dată cînd sîntem mutaţi într-un nou lagăr de concentrare – după Auschwitz sau Buchenwald, am făcut experienţa acestui lucru şi în Zeitz. De altfel, am remarcat de îndată că am ajuns într-un lagăr de concentrare micuţ, sărăcăcios, periferic, provincial, cum s-ar zice.“ *(Fără soartă,* 1975)

Greutăţi supărătoare!... Lagăre periferice şi provinciale!... Aşa ceva n-ar fi fost în stare să scrie nici Tadeusz Borowski, nici Varlaam Şalamov şi nici Aleksandr Soljeniţîn. Ei erau încă nişte umanişti. Ochiul de vasilisc al lui Imre Kertész – el fiind unul dintre cei care îl înţeleg şi îl iau în serios pe Nietzsche – vede că modelul lumii noastre este lagărul de concentrare. Sub acest aspect, chiar şi acest scriitor care nu se înrudeşte cu nimeni pare să-şi găsească apropiaţii: Ottlik şi Pilinszky.

„Epoca noastră nu e epoca antisemitismului, ci aceea a Auschwitz-ului. Iar antisemitul nostru nu mai are nimic cu evreii, ci vrea Auschwitz-ul. Eichmann a declarat în procesul care i s-a intentat la Ierusalim că el niciodată n-a fost antisemit, şi chiar dacă publicul a izbucnit în rîs la auzul acestor vorbe, nu mi se pare deloc imposibil ca el să fi spus adevărul. Pentru a ucide milioane de evrei, statul total are nevoie nu atît de antisemiţi, cît de buni organizatori. Trebuie să vedem clar că nici un totalitarism de partid sau de stat nu poate exista fără discriminare, iar forma totalitară a discriminării este, în mod necesar, genocidul.“ *(Holocaustul în chip de cultură,* 1992)

Imre Kertész repetă neabătut, inconciliabil, prevăzînd pericolul, şi totuşi blînd şi politicos, senin şi vesel, adorabil şi zîmbitor, el repetă deci – din nou şi din nou – că a putut pătrunde cu privirea în centrul lucrurilor în care omul poate fi umilit, ucis şi pîngărit fiindcă el este ceea ce este. Omul e contingent şi coruptibil, iar esenţa sa, ce constă în a fi supus finitudinii, este proba perfectă pe baza căreia poate fi condamnat la moarte. Acuzaţia se legitimează pe sine. Alternativa e interzisă. Toţi sîntem nişte potenţiali condamnaţi sau deţinuţi. Cu oamenii se poate face orice, de aceea li se va face orice.

Dacă nu...

Dar să ne întoarcem la literatură.

„De unde deci această expresie aproape provocatoare: «scriitor maghiar»? Probabil fiindcă nu sînt scriitor maghiar. Căci ce ar putea să însemne această sintagmă? Poate ceva de genul ăsta: în pofida faptului că nu sînt un «scriitor maghiar», acceptaţi-mă şi primiţi-mă ca «scriitor maghiar»... Din anumite motive nu (pot să) aparţin acestei categorii, cel puţin nu (pot să) scriu cu precădere pentru cei a căror limbă o vorbesc... Dar «lumea» (care mă înconjoară) se cheamă Ungaria, numele adevărat al faptului că sînt străin este «evreu», iar pentru ca astăzi (şi acest astăzi ţine deja de şapte decenii) un evreu să fie acceptat ca maghiar, trebuie să corespundă anumitor condiţii, care, pe scurt, duc în esenţă la autonegare. Pentru că viaţa este fie demonstraţie, fie colaborare.“ *(Altcineva,* 1997)

Acest lucru îl are de confruntat acum opinia publică maghiară. Privind din străinătate: aceasta e sărbătoarea culturii maghiare.

Din punctul nostru de vedere: e vorba de o sarcină penibilă, chinuitoare, de o muncă amarnică, de o trezire înfiorătoare.

E totuşi grozav că Imre Kertész a obţinut Premiul Nobel pentru literatură. Ne putem bucura, ne putem ruşina, Ungaria este o enigmă de neînţeles, fantastică şi uluitoare.

Dacă Imre Kertész trăieşte şi scrie, poate că putem trăi şi noi. Nouă ne este mai uşor.

traducere de Al. POLGÁR

Dilema vă recomandă

● *Orizont* nr. 9: Mihăieş x 2 (inclusiv în calitate de cronicar al lui Bruce Springsteen!), Adriana Babeţi x 2 (inclusiv cu un excelent interviu cu prof. Ion Bulei, ex-directorul Institutului „Iorga“ de la Veneţia), „Replay“ Foarţă, Vighi, poeme de Lorena Armulescu, Claudio Magris – şi Susan Sontag, intervievată pe 15 august de poloneza Irena Grudzinska Gross („Fotografia este prima artă cu adevărat democratică“, susţine S.S.); şi editorialul lui Ioan Buduca din *Cuvîntul* nr. 8, „Audienţa recenziei“ („Standardul polonez nu permite polemici *ad personam*.“); în fine, *pour la bonne bouche,* clipul „Tu es foutu“, cu In-Grid: creează dependenţă... (Alex. Leo Şerban)

● Tîrgul de toamnă al Rromilor, „Mahala şi ţigănie“, la Muzeul Ţăranului Român, în perioada 25-27 octombrie: meşteşugari tradiţionali, muzică lăutărească, cărţi şi, nu în ultimul rînd, vrăjitoare şi ghicitoare, puse pe treabă la faţa locului. (Iaromira Popovici)

● *Adevărul literar şi artistic* (nr. 638, 15 oct. 2002): *„Din arhiva Geo Dumitrescu – Don Quijote răsturnat“*. O scrisoare a lui Constantin Noica (interzisă pentru tipar prin anii '60) către Eugène Ionesco în care filosoful îi explică dramaturgului cum pînă la „Rinocerii“ n-a avut încredere în creaţia lui socotind-o de o impertinenţă strălucită, din speţa celor scrise de impertinenţi care nu aveau ce spune, precum Montaigne, Voltaire, Diderot, Rousseau. Dar de la „Rinocerii“ situaţia s-a schimbat: „ai ceva de spus!“. Entuziasmat şi degrabă îngrijorat, cu arta sa de a-şi complica orgolios şi generos idiosincrasiile la tot ce-i comic, grotesc, de avangardă, Noica îl împovărează pe Ionesco cu o nouă responsabilitate – aceea de a-şi asuma, cu cea mai mare seriozitate, ridicolul şi „nebunia de a fi om“, „ca un Don Quijote răsturnat“, menit a fi „cel mai mare caraghios al lumii de azi“. Nu se ştie ce îi va fi răspuns Ionesco celui care-l suporta cu greu pe Caragiale – se poate conta pe o idee a lui: „Nimic mai caraghios ca seriozitatea“. După 40 de ani, scrisoarea capătă un humor din ce în ce mai voluntar. (Radu Cosaşu)

● *Epoca de gheaţă,* în regia lui Chris Wedge, un film de animaţie şi pentru adulţi, în care facerea şi desfacerea lumii (cu toate dezastrele adiacente) te fac doar să rîzi cu poftă. (Iaromira Popovici)

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Alice POPESCU

imaginarul publicitar

Cînd să te bucuri

De la latini încoace şi pînă la filosofia americană de televizor, omenirea nutreşte conştiinţa unei datorii morale faţă de înaintaşi, Dumnezeu, ea însăşi şi oricine s-ar mai afla în chestiune: aceea de a trăi clipa. *Carpe diem! Seize the day!* sau *Bucură-te de viaţă! (Elite).* Grea misie. Fiindcă trebuie să te prinzi cînd să te bucuri.

Lucru ce îi iese perfect bărbatului din reclama pentru *Elite*, la aflarea veştii despre sarcina soţiei (sau prietenei). De fapt, el ştie şi e şi pregătit, atît sufleteşte, moralmente, cît şi eminamente material, fiind dotat cu două perechi de botoşei pentru cele trei eventualităţi (aceea că va fi fetiţă, aceea că va fi băiat şi aceea că nu va fi în stare să zica nimic atunci cînd i se va aduce la cunoştinţă). Din context de comunicare (să stăm de vorbă la o cafea sau *clasicul: Te invit la o cafea – Jacobs),* cafeaua devine mijloc, semn. Şi nu orice cafea, ci *Elite.* O deosebeşti uşor pentru că în spoturile ei protagoniştii nu îşi vorbesc. Sînt un club privilegiat, se înţeleg din gesturi şi asta deoarece temele în cauză: iubirea *(Ce e mai frumos decît să fii iubit? Să iubeşti!)* sau prietenia *(Prietenii sînt cel mai frumos dar...)* reprezintă zone de comunicare cu grad mare de rezistenţă la cuvinte. Desigur, cînd ai un partener care n-are nevoie de interacţiuni verbale ca să ştie ce e cu tine, o prietenă pe care o descoperi la cîţiva centimetri distanţă în momentele nodale ale singurătăţii tale (cum ar fi neuitatele Revelioane şi sărbători care ne găsesc fără celălalt într-o lume binară) ori te bucuri de viaţă, ori te apuci de cafea, ori eşti tîmpit.

Reclame de atmosferă, de imagine (atît la propriu, cît şi la figurat, avînd în vedere că îşi propun şi chiar reuşesc să impună mărcii o anume ţinută), cele două spoturi ale campaniei *Elite* sînt perfect realizate, expresive, inteligente, ludice, haioase, cu un simţ rafinat şi benign al umorului, ba chiar aş spune sublime (adică dintr-o lume în care putem să ne bucurăm fără rezerve), însă după cîteva serii de vizionare, cînd vrei să le aminteşti într-o conversaţie, îţi lipseşte cu desăvîrşire memoria produsului. Cum îi spune? Cum îi spune? Care va să zică indivizii ăia speciali, sentimentele înalte şi ce trebuie să facem noi de la latini încoace... Aha, *Elite, bucură-te de viaţă!*

Şi-ncepi să te gîndeşti cum. De exemplu, la o cafea.

▲

Iaromira POPOVICI

bazar

Catalog, pe îndelete

Data trecută, am vorbit, în linii mari, despre catalogul total american kitsch. Acum vom intra numai în amănunte, sub forma unei apetisante liste de obiecte ale plăcerilor noaste, estetice, utilitare sau, într-un fel, intelectuale, ce pot fi găsite în acest catalog. Joc de Puzzle cu ciocolată: pe principiul amalgamatic al kitsch-ului, acesta se adresează, în egală măsură, iubitorilor de puzzle, de romane poliţiste şi „addict"-ilor la ciocolată: trebuie să asamblezi cele 500 de piese care reprezintă scenele de dinainte de şi de după crimă; asta, evident, după ce ai citit povestea detectivistică în sine, şi ea prezentă în joc. Despre ciocolată nu se menţionează dacă este, şi ea, inclusă, sau trebuie să te duci să ţi-o iei din propriul frigider pe parcursul misterelor. Obsesia regalităţii se rgăseşte în pernele brodate cu „Aici doarme prinţul" şi „Aici doarme prinţesa"; cea pentru El – e scrisă cu albastru, cea pentru căpşorul ei, evident, cu roz. De la regalitate la divinitate nu-i decît un pas: îngerii, fie ei de metal, îi protejează pe şoferii copii: „Son , please drive safely" şi „Daugther, please drive safely" se ataşează la maşină. În acelaşi dor de supranatural se înscrie şi costumul de bebeluş cu inscripţia „Miracolele chiar se întîmplă". Costumul este dotat cu capse între picioare, pentru facilitarea nevoilor sugarilor. Moda la costumaşele de bebeluşi nu se opreşte aici; există şi variante patriotice pentru purtătorii de pam-

perşi: una cu „Oficial American Baby", plus stema Americii şi alta – în culorile uniformei militare, cu textul: „Pee all you can pee". Hiperrealismul casnic este un alt posibil curent: îţi poţi comanda două lumînări care să arate exact ca o halbă de bere, cu spumă – fie ea şi din ceară- la gît, şi ca o cupă de Margarita, cu sarea (idem ca la bere) pe buze. În tradiţia sexy- dulce: accesorii pentru baie cu „adorabila" Betty Boop frecîndu-se, în spumă, cu un burete roz... Nebunia tradiţiei, curentul nostalgic, sau retro: maşină de făcut floricele, ca-n vremurile de altădată: de fapt, foarte utilă şi-n cele de acum, pentru că face floricele dietetic, fără unt sau ulei. Pentru gospodinele cu nostalgii Barbie: gîscan – bibelou cu costumaşe diferite pentru fiecare lună a anului: pentru septembrie, octombrie, de exemplu, costume de şcolar şi Halloween. Agitaţia după spiritualitatea orientală se manifestă în setul de lumînări Feng-Shui: plasate cum trebuie acasă sau la serviciu, lumînările – elemente (Foc, Lemn etc.) îţi aduc, prosperitate, sănătate, ba chiar şi o căsnicie fericită. „Construieşte-ţi propriul tău vulcan" este un joc pentru copii de la 8 ani în sus. Bănuiesc că explodează de-adevăratelea, dar fără pericole (scrie pe el). Minunile nu s-au terminat aici. Mai urmează. ▲

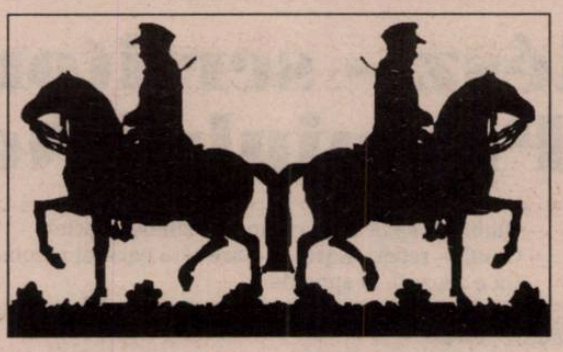

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Banchetul

Trebuie să vă spun, domnule – zicea un înţelept – că într-atît pun la inimă fiecare eveniment, încît nu mai sînt capabil să citesc pagina externă a ziarelor.

Un altul îi replică: un om moare în mine de fiecare dată cînd un alt om moare, undeva, ucis de ura şi graba altor oameni.

Da – gîndea cel de lîngă acesta – operele de artă sînt făurite de necunoscutul nostru, în timp ce armele sînt făcute de cunoştinţele noastre.

Totuşi, ororile – şoptea un pianist care încercase cu 44 de ani în urmă să se sinucidă, dar se răzgîndise văzînd lumina soarelui de dimineaţă – sînt întotdeauna opera unor suflete mici care vor să fie sigure de propriile lor merite.

Ororile? Dar invidiile? Probabil – reflecta dirijorul – probabil că a te bate pentru un cuvînt, probabil că asta se numeşte civilizaţie.

Pe masa de operaţie, dramaturgul formula: dreptatea fără de dragoste este dorinţă de a pedepsi.

Clovnul era de aceeaşi părere: lacrimile au multă demnitate, mai ales cînd curg pe obrazul unui bătrîn.

Eu nu vreau – mi se adresă un filosof – eu nu vreau să fiu considerat un domn respectabil, eu continuu să mă simt un adolescent, un băieţel, chiar şi în oglindă, sub trăsăturile îmbătrînite, regăsesc chipul meu de copil. Aceasta-i vîrsta mea eternă.

Gînditorul orb susţinu însă că ceea ce complică un meci de fotbal este întotdeauna prezenţa echipei adverse.

Acelaşi pianist adăugă, într-un tremolo, că lui Pablo Casals i-a spus odată aşa: Mozart ar trebui cîntat ca Chopin, iar Chopin ca Mozart. După care rosti ceva mai decis: cîntaţi prea repede Beethoven, prea repede Chopin, prea repede Liszt.

Un filosof, straniu de tînăr, avu o altă idee pe care nimeni nu se încumetă să o înfrunte: nu există libertate de expresie decît pentru acei ce nu se tem să-şi piardă prietenii.

Eu ştiam că am întîlnire cu tine.

Ne-am îmbrăţişat, te-ai dat jos de pe bicicletă şi mi-ai spus: un zugrăvit, dragul meu, e un incendiu; două zile n-ai unde să dormi, te duci la mama, acasă, ea spală pe jos şi tu trebuie să îngenunchezi lîngă ea, ca să te deconectezi.

Ţi-am răspuns cu vorbele înţeleptului care a înnebunit într-un tren: tu într-adevăr tratezi problemele profunde aşa cum trebuie, aşa cum ai face o baie rece – intri repede şi ieşi repede.

Ai încălecat pe şa şi ai fugit la alt cărturar, ceva mai blînd.

Eu nu m-am întors la banchet; m-am dus acasă şi am observat că pe merele roşii şi sănătoase, puse pe terasă, s-a aşezat o brumă onirică: lîngă ele, o cutie de rahat din coji de portocale confiate pe care praful de zahăr îngheţase.

Cine pusese cutia de lokum pe terasă, lîngă mere?

Muşcînd dintr-un măr rece, am reluat „Hagi Murad" şi abia acum, la a nu mai ştiu cîta lectură, am constatat că soarta eroului a atîrnat de plictisul şi cruzimea adversarilor săi. Prezenţa cruzimii în plictis e greu de descris şi

Tolstoi o ştie ca nimeni altul,

Tolstoi care, la 10 martie 1906, scria „că toată ziua am avut o senzaţie stupidă şi tristă, către seară această stare sufletească s-a transformat într-o dorinţă de mîngîiere, de tandreţe, aş fi vrut să devin mic de tot şi să mă apropii de mama mea, da, da, de mama mea pe care niciodată n-am putut s-o chem astfel, ea este cea mai înaltă reprezentare a dragostei pure, nu a recii iubiri divine, tu, mamă, ia-mă, dezmiardă-mă, toate acestea sînt nebunii, dar sînt adevărate",

avea, în 1906, 78 de ani, scrisese „Război şi pace", „Anna Karenina", „Moartea lui Ivan Ilici" şi chiar după ce scrie „Moartea lui Ivan Ilici" un om mai poate ţipa după maică-sa, la 78 de ani?

În curînd îţi voi povesti cum vin de se împerechează – într-o aventură necunoscută mărului îngheţat – un adjectiv cu un substantiv. ▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Michaela Roşioru despre viaţa în 6 Martie

„Am locuit la «patrudoitrei». Eram cinci în cameră. Ne vizitam continuu, stăteam pe paturi la taclale nocturne, ne săream în ajutor, ne împrumutam rujuri, farduri de ochi, ţoale, ojă, ne epilam una pe alta în «Călcător», încălzind ceara pe un reşou, pe care mai prăjeam şi pîine, ne călcam rochiile şi pălăvrăgeam cu cele care stăteau pe margine fără treabă, doar aşa, de companie. Camerele erau mari, dar fără prize, urîte, cu paturi de fier, acoperite cu pături aspre, cenuşii, ca de la grajdul cailor, cu cearşafuri mizerabile, rupte şi îngălbenite, care ni se aduceau de la spălătorie, necălcate, pătate cu pete ce nu mai ieşeau şi mirosind a clor. Noi ne machiam straşnic una pe alta, ne dădeam cu parfum «Femme» luat de la «Coada calului», o sută cincizeci de lei sticla, sau luat din cămin, unde se vindeau multe, afişele erau în casa scării la toate etajele.

În cameră mai aveam două dulapuri înguste de placaj, pe care le încuiam cu ditamai lacătul cu belciuge, nişte noptiere de fier şi un difuzor în perete, care pornea singur la şase dimineaţa şi habar n-am cînd se oprea. Căminul colcăia de gîndaci, pe care-i omoram cu papucul. La «spălător» erau chiuvete de tablă, la duş nu era întotdeauna apă caldă şi lipseau pîlniile, pe jos erau nişte grătare de lemn putrezit, umezeală, iar la toaletă era o mizerie de nedescris, mai ales luni de dimineaţă, pentru că de sîmbătă nu mai făcea nimeni curăţenie, şi trebuia să stai la coadă. Şi azi am coşmaruri că nu mă pot duce la toaletă, pentru că e prea murdar. De la cantină luam pîinea, semi, cu gust acrişor, la discreţie, pentru noptiera de fier, la F.N.C.P.P.P., adică la «Fondul nostru comun pentru pîine prăjită», în caz că ni se făcea foame noaptea. În cămin umblam în dessous-uri, eram numai între noi, nu călca picior de bărbat. Jos la intrare aşteptau în permanenţă băieţii şi anunţau printr-o colegă, care urca, să coboare Mariana de la «patrudoiunu». În faţa căminului era altă faună, care se aţinea prin tufişuri şi se holba la geamurile luminate, cu pervazele pline de borcane şi de rufe la uscat. Cînd ne duceam la facultate, treceam pe lîngă statuia lui Kogălniceanu, unde, în fiecare dimineaţă, unul, îmbrăcat colorat, se învîrtea pe lîngă statuie şi îi cînta cît îl ţineau bojocii la trompetă." ▲

HUMANITAS
Cartea care dăinuie
În seria Raftul întîi
150 000 lei
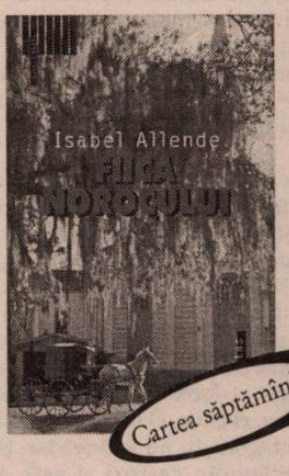

ISABEL ALLENDE
Fiica norocului

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Europe House

Cu edificiul Europe House din proximitatea Pieţei Victoriei din Bucureşti, arhitectul V. Arsene şi firma sa *Westfourth Architecture* realizează un tur de forţă în domeniul arhitecturii de birouri din România. Ajută mult la situarea în acest clasament ad-hoc (din care mai fac parte Opera Business Center al arh. Dorin Ştefan – DSBA sau sediul BogArt de arh. Constantin Ciurea – Arhitect Service) şi localizarea casei celei noi. În primul rînd, proximitatea sediului guvernului, situat într-o clădire mai degrabă opacă, de o eleganţă proprie clasicismului epurat al anilor treizeci (arh. Duiliu Marcu). Prin comparaţie, clădirea grupului W4th se supune regimului de imobil de front, care, în perspectivele unde Palatul Victoria se află în prim plan, slujeşte ca suprafaţă de contrast. Piatra albă se citeşte pe fundalul de sticlă verde, iar masivitatea arcelor şi a planelor opace se decupează din transparenţa verzuie (deşi pe clădire scrie citeţ Orange!) a sticlei de pe Europe House.

În al doilea rînd, Europe House este, arhitectural vorbind, deasupra a orice altceva mai există în această piaţă primă a Bucureştilor de nord. Toate planurile de sistematizare a pieţii propuse de Duiliu Marcu înainte şi după război (ultimul în 1960-62) vizau o serie de clădiri de importanţă majoră pe latura de sud a pieţei, unele menite chiar a supra-traversa arterele de circulaţie importante din zonă. Un minister al Aerului şi Marinei era menit să fie clădirea importantă a pieţei, nu Palatul Victoria. Or, în anii optzeci, s-a construit ecranul, dar în acea arhitectură patetică şi totodată jalnică a finalului de regim Ceauşescu. Intervenţiile de după 1989 – sedii de bănci şi firme, care la parterul respectivului bloc-ecran, care îndărătul lui – dau sema despre imaturitatea acestui program de birouri reprezentative. În schimb, cu Europe House, V. Arsene şi grupul său W4th Architecture ridică brusc şi ameţitor standardul arhitecturii din zonă. Acum, nu mai există nimic acolo, parcă, decît Palatul Victoria, Europe House şi, în diagonala pieţei, Muzeul Ţăranului Român (arh. N. Ghyka-Budeşti, 1913). Fiecare dintre aceste clădiri vorbeşte exponenţial despre cîte o vîrstă a arhitecturii Bucureştilor. Europe House ţine front pe ipotenuza unui triunghi ascuţit deschis de Calea Victoriei şi Bd. Ana Ipătescu. Pe ambele străzi sînt acum lungi faţade cortină. Deşi s-ar mai fi putut, probabil, ridica, Europe House alege să se racordeze elegant la fila blocului de anii optzeci existent, în ciuda urîciunii lui dezesperante. Făcînd aceasta, Europe House se şi retrage, precum blocurile interbelice din Bucureşti, la „mansardă", de două ori. O dată pentru a lăsa să avanseze copertina/"prispă" de la ultimul nivel de birouri, cumva şi în maniera proprie anilor şaizeci, cea care a revenit în modă de vreun deceniu încoace în occident. Ultimul cuvînt/nivel îl are „rama" neagră, cea care închide sticla pe latura de sud a clădirii, bordînd şi conţinînd totodată sticla. Nici planul de sticlă – enorm – nu este complet plat. Caroiaje subtile îl fragmentează, iar ochiuri pătrate minuscule îl pot chiar întrerupe, deschizîndu-se. Faţada opusă, cea de vest, este cea care acceptă servituţile, pentru ca estul să se poată oferi deplin oraşului. Faţada de vest este jumătate birouri, jumătate sistem de servicii şi circulaţii. Acuzarea orizontalităţii reduce din masivitatea clădirii, la fel cum o face şi eleganta curbură de pe colţul de sud.

Intrările sînt voit ţinute în aceeaşi cheie minimal(ist)ă, cea principală supunîndu-se chiar unei „împachetări" în lemn. Copertinele din sticlă transparentă reduc la rîndul lor orice efect – nedorit aici – de monumentalitate. Conţinînd serviciile de PR alè unui mare operator de telefonie mobilă, parterul devine un mare atrium, accesibil integral clienţilor şi prelungind în interior spaţiul public al oraşului; adică exact ce nu face mai nici una dintre clădirile de birouri de după 1989, construite ca nişte adevărate fortăreţe inexpugnabile.

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Hercule de pe Hallmark

Nu ştiam ce-mi lipseşte şi chiar nu bănuiam că voi găsi ce-mi lipseşte tocmai pe postul Hallmark. De fapt, nu ştiam prea bine nici la ce e bun Hallmark. Ştiam că e un canal de filme – fără nume, fără renume, fără sex, fără violenţă, fără controversă – şi că, între filmele lor şi o transmisiune de la un campionat de ţintar, aş alege campionatul. Două lucruri m-au făcut să mă răzgîndesc: o remarcă, auzită în redacţia *Dilemei*, despre efectul calmant pe care-l poate avea Hallmark; şi vestea că pe Hallmark umblă Hercule Poirot. Nu vreau să vă dau reţete: ce-a funcţionat acceptabil asupra mea poate să nu aibă nici un efect asupra dumneavoastră. Dar, atunci cînd nivelul porcăriilor publice şi al porcărelelor private riscă să urce mai sus de bărbie, puteţi să încercaţi Hallmark. În oferta lui extrem de modestă există ceva atît de paşnic, încît e aproape îmbietor; neputinţa sa de a se angaja în bătălia pentru public (n-am nici o idee despre cum îşi vede Hallmark publicul-ţintă) aproape că poate trece drept curtenie, drept discreţie, drept delicateţe. Parcă nu şi-ar dori altceva decît să te legene puţin, înainte de culcare. Şi, pînă recent, Hallmark se putea lăuda cu Hercule Poirot.

Fără să ştiu, mi-era dor de Poirot. Probabil că mi-era dor de el de cînd am văzut la cinema filmul lui François Ozon, *8 femei*, care, aşa cum a observat toată lumea, era un caz pe gustul lui. Numai că el lipsea. La o privire mai atentă, e mai bine că lipsea: nu ştiu cum ar fi reacţionat la vederea uneia dintre suspectele principale, Catherine Deneuve, dezmierdîndu-se pe covor cu o altă suspectă principală, Fanny Ardant. Nu-i frumos să şochezi un personaj venerabil ca Poirot. Pe vremea lui, suspectele aveau mai multă demnitate. Asta-mi place la ideea de Poirot: faptul că, „pe vremea lui", crima şi pedeapsa puteau fi prezentate ca principii de bază ale unui sport de gentlemeni. Uitaţi-vă la indicii: sticluţa pe care scrie, cu litere mari, „acid boric", flaconul (purtînd şi el o etichetă: „tartrat de morfină") răsturnat de un şoricel, exemplarul din *Principiile socialismului*. Uitaţi-vă ce oameni fini sînt în general făptaşii şi cît de bine stăpînesc, în înfruntările lor cu Poirot, arta eschivei, chichiţele retoricii, bucătăria conversaţiei civilizate; uneori ai impresia că mobilul crimei e doar un cadou pe care criminalul i-l face detectivului, un gest de *fair-play*, şi că de fapt a comis crima doar de dragul gimnasticii mintale şi pentru plăcerea de a conversa inteligent cu marele detectiv. Şi uitaţi-vă la Poirot însuşi, cu mustaţa lui de burghez cochet, cu engleza lui franţuzită şi tandreţea cu care îşi găteşte specialităţi franţuzeşti care arată dezgustător (priveliştea lor e mult mai şocantă decît cea a cadavrelor). David Suchet nu e un Poirot atît de spectaculos ca Albert Finney în *Crima din Orient Express;* dar Finney, deşi agreabil, cu machiajul său gros şi mişcările sale de broască ţestoasă, nu era prea convingător – ştiai că asişti la un tur de forţă teatral. Şi nimeni nu-l mai poate egala pe Peter Ustinov, ca Poirot fudul (doar ştie că e mai inteligent decît toată lumea), ca *bon viveur*, ca om de lume. Şi nici suspecţii nu mai sînt ce erau, în ediţiile acelea de lux; alcătuiesc o trupă amuzantă, dar nu şi o constelaţie. Însă Suchet e un Poirot bun. Poate vi-l mai amintiţi din *O crimă perfectă*, un *thriller* de acum cîţiva ani (*remake* după un Hitchcock minor), în care el era poliţistul, iar Michael Douglas era ucigaşul: ghinionul lui Douglas.

Prin anii '30, Hitchcock (pe care nu-l interesau Agatha Christie şi genul *whodunit* – „cine-a făcut-o?") vorbea ca un doctor despre boala plictiselii, într-o lume atît de civilizată, de nonviolentă, de lipsită de riscuri. Pilulele prescrise de el erau, firește, propriile filme. Drăguţul de el! Acum lucrurile s-au mai schimbat şi o reţetă potrivită ar suna cam aşa: „Dacă suportaţi din ce în ce mai greu crimele de la ora cinci, sau şase, sau şapte, depinde de ora buletinului de ştiri, dregeţi-vă cu o doză de crime «de epocă». Dar numai dacă sînt rezolvate de Hercule Poirot."

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Hoţul şi negustorul

Bătrînii străzii noastre ne povesteau adesea despre vremurile de altădată. Uneori obositori, alteori enigmatici, ne trezeau interesul în special cînd descriau înfloritoarea viaţă de odinioară a cartierului. Şi cum să nu fii curios, atîta vreme cît nimic nu trăda vreun trecut cît de cît glorios al străzilor pe care băteam mingea. Vorbeau de vile somptuoase, dar noi vedeam doar blocurile anilor '50. Îşi aminteau de micii meseriaşi, iar noi vedeam cozile de la ulei. Pomeneau personaje celebre, savanţi, senatori şi cocote de lux, care treceau în goana trăsurii, cu echipaje semeţe, valeţi încruntaţi şi armăsari nervoşi. Din vremurile acelea rămăsese doar pavajul din piatră cubică, ştirbit de istorie. Şi, evident, povestirile, care, şi ele, contrastau tot mai mult, în funcţie de povestitor şi de cantitatea de rachiu de anason trecută în catastiful de la "Bristol".

Dar vremurile se schimbă. Sau aşa ni se pare cînd sîntem tineri. Vedem cum îngălbenesc frunzele şi ne mirăm. Apoi vedem zăpada şi ne mirăm din nou. Dar, după încă o toamnă şi încă o vară, înţelegem că totul se repetă şi toate ale lumii se parodiază între ele. Mai sînt şi unii care înţeleg toate astea doar cînd e prea tîrziu. Vai lor!

Poate aşa se explică mirarea cu care am observat că strada noastră începea să-şi recapete legendara vitalitate. Pe nesimţite, magazinele de stat îşi închiseseră porţile, în locul lor apăruseră buticuri turceşti, brutării improvizate şi sex-shop-uri cu geamuri fumurii. În colţul parcului, însă, apăruse un fel de magazin universal din cornier şi sticlă, clădit de la zero de chiar unul din vecinii noştri. Era de fapt doar un chioşc mărişor, dar avea de toate şi era deschis zi şi noapte. Drept care era şi bine păzit. Marfa – zahăr, coniac, franzele, baterii, pantofi, becuri şi chiar fiare de călcat. Noaptea, chioşcul era luminat feeric, scoţînd şi mai tare în evidenţă necesarele fleacuri. Toate erau frumos ambalate, cu sclipici şi culori, iar toţi pereţii, de jur-împrejur, erau de sticlă. Cum să nu cumperi, cînd totul părea că ţi se oferă pe tavă? Încruntatul proprietar nu lipsea nici o clipă de acolo şi ţipa mereu la vînzători. Noi, cei care cumpăram de la el dintr-un fel de solidaritate stradală, i-am aflat rapid supărarea: deşi avea cumpărători berechet, rămînea lună de lună în pagubă. Se fura marfă. A pus camere video, a schimbat vînzătorii, a angajat gardieni, ba chiar ne-a momit şi pe noi să-l depistăm pe iscusitul spărgător. Prin parc se-nvîrteau zilnic cîini poliţişti şi detectivi stîngaci, pe care i-ar fi recunoscut şi orbii. S-a aflat un singur lucru – cineva desfăcea uşor cîte unul din geamuri, fără să se sinchisească de ramă, şi se servea. Dar cum? Şi, mai ales, cînd?

După un an de chinuri, patronul a cedat şi a vîndut chioşcul unui armean negricios. În prima zi, armeanul a dat de băut la toată lumea, iar copiii au primit covrigi. N-a făcut mari schimbări, vînzătorii au rămas aceiaşi, doar geamurile deveniseră, parcă, şi mai transparente, marfa era mai tentantă ca oricînd. A renunţat însă la gardieni. Toţi vecinii ar fi pariat că nu va rezista pînă în toamnă, dar cu cine să pui pariu, căci eram toţi de aceeaşi părere. În chioşcul transparent, însă, treaba mergea strună, vînzătorii spuneau că hoţul cel misterios nu-i mai călcase. De pe rafturi nu se mai furase nici măcar o ciungă. Armeanul era din ce în ce mai dolofan şi îşi trecea vremea pălăvrăgind la „Bristol" cu cine se nimerea, lăsînd impresia că nici nu-i pasă de soarta afacerii. Nici n-avea de ce, magazinul devenise cel mai înfloritor din cartier.

E drept însă că negriciosul n-a apucat toamna. I-a venit de hac un infarct (sau poate anasonul). În seara cînd am aflat vestea, am încercat să aflăm detalii de la Mimi, vînzătoarea. Era înlăcrimată. „Lasă, am zis eu, o să vină alt patron, o să schimbe şi el geamurile, şi o s-o luaţi de la capăt." „Care geamuri?", a suspinat ea. „Acum pot să vă spun – armeanul scosese geamurile de tot. Marfa e expusă de trei luni în aer liber."

▲

LIBERI PRIN EUROPA

În primele luni după eliminarea vizelor pentru români s-a creat vîlvă. Unii occidentali au fost neplăcut impresionaţi. S-a ajuns pînă la vizite şi protocoale între miniştrii de Interne pentru a se rezolva problema. Care e de fapt această problemă? Relele pe care românii le fac prin Europa? Din cele constatate de noi, cel puţin în Italia şi Austria, nu. Evident, printre ei sînt şi hoţi sau altfel de infractori. Dar nu neapărat mai răi sau mai mulţi decît alţii. Fiecare neam îşi are, în fond, propriii indivizi necinstiţi. Problema e însă alta: felul cum arată mulţi dintre românii care abia au ieşit în Europa. Un fel care-i diferenţiază imediat, îi face vizibili. Explicaţia de ansamblu nu poate fi decît aceea că, la nivel de masă, românii sînt ultimii veniţi prin Europa de Vest. Neobişnuiţi cu regulile şi obiceiurile de acolo, după cum nici occidentalii nu sînt obişnuiţi cu noul gen de vizitatori. ***(A. M.)***

Andrei MANOLESCU

„Drumurile noastre toate...“

Povestea cu românii care au invadat Europa după eliminarea vizelor speriindu-i pe occidentali nu pare, din păcate, doar o exagerare a presei. Am descoperit prin oraşele italiene, de exemplu, un anume tip de român care e cît se poate de vizibil. Şi aflu că înainte nu era aşa. Chiar la primul hotel unde am tras, la Mestre lîngă Veneţia, în faţa recepţiei, un individ dubios cu păr lucios, pantofi lungi şi tot lucioşi se uita prin tavan cu un aer nemulţumit. Preţul camerei i se părea prea mare, deşi era una din cele mai bune oferte posibile din zonă. „Problem, signore“, i-a spus superior, recepţionerului. Apoi, a sunat pe cineva de la un mobil foarte mic pe care l-a scos din buzunar, punîndu-l la ureche cu unghia mare de la degetul mic parcă pe post de antenă. I-a explicat individului că „e naşpa“ (speram să nu scriu vreodată cuvîntul ăsta) şi că „uscaţii ăştia cer lovele de nu-i adevărat“. A ieşit apoi afară, păşind ofuscat pe pardoseala de marmură cu pantofii lui lungi şi lucioşi. Situaţie ingrată, tot români fiind, să ne adresăm recepţionerului imediat după el. Trebuie să recunosc că, deşi am încercat mereu să nu ne facem de ruşine (şi ăsta-i de fapt un complex provincial), la un moment dat, ironia sorţii ne-a împins şi pe noi la un obicei neaoş est-european. Într-o seară, în gara Veneţiei, casele de bilete erau deja închise, iar noi nu aveam bilete şi trebuia să ajungem cu ultimul tren, cale de 10 minute, la Mestre. Nişte compatrioţi haioşi, aflaţi în aceeaşi situaţie, se mirau teribil de ezitările noastre. Soluţia era nu numai clară dar şi unică: „blatul“. Şi ne-am suit în tren. „Naşul“ a trecut pe lîngă noi fără să ne bage în seamă, aşa uşor speriaţi cum eram. A deschis uşa la closet de unde brusc au năvălit mirosuri care l-au făcut pe unul dintre compatrioţii noştri haioşi să exclame că se simte ca în personalul Iaşi-Botoşani. Noi ne-am relaxat, evident, în ideea că italienii sînt, nu-i aşa, fraţii noştri. Dacă şi la ei pute, înseamnă că poţi merge şi cu „naşul“. Din fericire, figura a ţinut. În alt tren, suburban Romei, aveam să mai constatăm nişte asemănări. Tot felul de instrumentişti şi cîntăreţi vocali se perindau prin vagoane exact ca în metroul bucureştean. Un bărbat cu un fluier a părăsit vagonul, spunîndu-i copilului care-l urma cu o pălărie în mînă: „Hai, că janghinoşii ăştia nu scot un ban“. Nu mai spun că, înainte să deschidă gura, i-am intuit şi frustrarea şi limba în care aceasta îl măcina. I se vedeau pe figură. Am văzut însă şi instrumentişti despre care nu eram sigur că ar fi români. Doi copii foarte îngrijiţi, cu viori la care cîntau cu virtuozitate, aşa cum nu vezi prin metroul bucureştean. La urmă i-am auzit totuşi schimbînd între ei cîteva vorbe: „Ia cutia, mă tîmpitule“. Un acordeonist cu un repertoriu şi o concentrare cum, iarăşi, nu vezi prin mijloacele de transport din România s-a trădat abia la urmă după ce a primit banii, prin cîteva acorduri: ta ra ra ra ra, ta ra ra ra („noi sîntem români / noi sîntem români“). Versuri la fel de inspirate ca ale imnului naţional. Într-un autobuz din Roma, am tresărit la vederea unor hoţi. Nu i-am văzut furînd, dar erau hoţi, cu mutre de hoţi, exact ca în 331. I-am auzit vorbind româneşte şi n-am mai tresărit. Dar am tresărit din nou şi încă foarte tare atunci cînd, la intrarea unei biserici din piaţa Spaniei, unde aşteptam să treacă ploaia (anul ăsta a plouat mult şi pe acolo), am auzit o discuţie între două românce, turiste de această dată, mamă şi fiică. Fiica i-a spus mamei, sub forma unui uşor reproş, nişte vorbe cu p, pe cît de neaşteptate, pe atît de tuburătoare. Pentru mine, nu pentru maică-sa. Şi m-am gîndit că o bună terapie împotriva acelei tulburări ar fi să încep să caut şi să găsesc hibe şi italienilor şi turiştilor occidentali, pornind de la premisa că nu se poate ca noi toţi să fim nişte netrebnici şi ei toţi nişte indivizi perfecţi şi, pe deasupra, mă simţeam încurajat de amintirea putorii din trenul de Veneţia. Locul unde i-am putut observa mai bine, cu obiceiurile lor zilnice, a fost un camping lîngă Florenţa. Unde am constatat cu amuzament că mai toţi sînt sonaţi. Chiar aşa. Majoritatea păreau afectaţi de cîte o campanie. De exemplu, unul se spăla pe dinţi la nesfîrşit. O femeie se spăla pe picioare la o pompă, în fiecare zi la aceeaşi oră, cu o mănuşă specială care probabil că-i făcea şi masaj. Alta se freca pe limbă în fiecare dimineaţă cu o spatulă de lemn. Unul făcea nişte manevre uluitoare ca să economisească apa de la chiuvetă. De exemplu, atunci cînd lama de bărbierit i se umplea de spumă, doar o scutura, fără să deschidă robinetul. La urmă dădea un ţîr mic de tot ca să se spele pe faţă, iar lama o ştergea cu un şerveţel pe care apoi îl arunca cu grijă la gunoi. Trei fete, franţuzoaice mi se pare, purtau toate trei cîte un guler special care le stătea ca şi cum ar fi avut gîtul în ghips. Nu ştiu la ce le folosea. Doi părinţi englezi cu o rulotă nu-şi pedepseau în nici un fel copilul cu un comportament insuportabil. După privirile pe care le aruncau în jur, am dedus că i-ar fi tras ei vreo două, dar, cu atîta lume de faţă, se temeau să nu fie reclamaţi că-şi maltratează fiul. Un lucru pe care nu ştiu dacă nu cumva l-au făcut, după ce le-am atras politicos atenţia că nu e cazul să suportăm şi-o a treia zi de urlete. Au realizat atunci, probabil, că o reclamaţie poate veni deopotrivă şi pentru tulburarea liniştii vecinilor. Cert e că s-au închis toţi trei în rulotă de unde nu s-au mai auzit decît nişte slabe icnete, care n-au mai deranjat pe nimeni. Şi exemplele pot continua. Dar, pînă la urmă, n-am reuşit decît să constat că dacă ţăcănelile unor occidentali apar din prea multă civilizaţie, obiceiurile prin care se disting în străinătate unii români vin din prea puţină civilizaţie. Iar în vreme ce românii simţiţi sînt (în mod firesc) şi discreţi, nesimţiţii sînt mult mai vizibili. Aşa îmi aduc aminte că din şirul de maşini de toate felurile din Austria către Ungaria, mai arătoase sau mai comune, mai noi sau mai puţin noi, mai pline sau mai goale, în sfîrşit, maşini, una singură se remarca în mod special printr-un pîrîit asurzitor. Probabil nu mai avea tobă, iar toate tablele păreau să curgă de pe ea. Pe deasupra, era şi cea mai prăfuită, deşi venea, ca şi celelalte, dintr-o ţară extrem de curată. Ford Sierra, număr de Vaslui, om întreprinzător la volan. Tot aşa, la ducere, văzusem un microbuz supraaglomerat cu români (depăşind cu mult cele nouă locuri standard) care mergeau la muncă. Pentru a fi lăsaţi să intre în Austria, o parte s-au dat jos, începînd să se roage de şoferii altor maşini (care stăteau la coadă) să-i primească şi pe ei, pînă trec graniţa. Nişte supravieţuitori. Şi îmi închipui că dacă li s-ar fi dat liber românilor în Occident de acum doisprezece ani, acest gen de spectacol ar fi fost de multă vreme depăşit sau chiar evitat.

▲

Matei FLORIAN

Demers pentru aderarea la structurile NATO

N-am să povestesc nimic din ce s-a întîmplat în vagonul de tren care mă ducea înspre Curtici. Şi asta nu pentru că n-ar fi nimic de povestit, ci pentru că, veţi conveni poate şi dumneavoastră, că cele cîteva îmbrînceli, carul de cuvinte porcoase, băutura şi jocul de cărţi, copiii care urlă şi mamele care binevoiesc să-şi întindă picioarele goale pe locul tău astfel încît tu ajungi doar o fiinţă ghemuită şi rigidă, sînt lucruri normale, lucruri cu care ne-am obişnuit, lucruri pe care nu le mai bagi în seamă. Şi cum, odată trecuţi de vamă şi de *no man's land*-ul straniu ce desparte România de prima aşezare din Ungaria, am văzut pentru prima oară în viaţă cum arată cerul dintr-o ţară străină, aşa am simţit şi cum se schimbă lumea într-un vagon de tren. În primul rînd, se făcuse linişte: o linişte de felul celor din filme în care nu se mai aude decît acea respiraţie ritmică, de fiinţă vie a trenului, şi conversaţia şuşotită a unui cuplu fumînd. Pe culoar, un bătrînel citea un ziar în ungureşte. Şi, deşi era doar şapte şi jumătate, faţa i s-a lungit într-un zîmbet şi, cu un accent românesc caraghios, mi-a spus „bună seara“. Era iarăşi pentru prima oară în viaţă cînd un om necunoscut mă saluta în tren.

Pînă în Italia, unde călătoria se sfîrşea, am ajuns să mă obişnuiesc cu felul ăsta al oamenilor de a se purta într-un vagon de tren. Inutil să mai spun că n-am văzut nici o bătaie, n-am auzit nici o înjurătură, nu m-am ghemuit din cauza nici unui picior. Pentru cei care nu ştiu, am să spun că într-un tren din afara României nici măcar copiii nu urlă. La ieşirea din Slovenia, un vameş deosebit de scrupulos cu noi s-a justificat în engleză în faţa unei nemţoaice: „pe ei trebuie să-i controlez, sînt din România“. Oricum ar fi fost, mi s-a părut urît.

Nu ştiu ce vă închipuiţi dumneavoastră despre San Marco şi Veneţia. Sau poate le-am văzut eu în prea multe filme, pentru că, odată ajuns acolo, mult mai fascinant decît Palatul Dogilor sau gondolele mi s-a părut dialogul dintre turiştii români. În toată acea lume pestriţă de naţii învălmăşite şi japonezi cu aparate foto, românii îmi ieşeau în evidenţă cu mult înainte de a deschide gura. Nu pot să-mi dau seama de ce: treningurile, flegmele, plesnitul copiilor de către mame sau scărpinatul pe burtă? Dialogurile, însă, după cum spuneam, erau mai inefabile decît laguna: „Iote, bă!!! Statuia!! E mare, fi-r-ar, mă-sa de statuie! Dă, dreacu', aparatu' ăla-ncoa! Ia! Alinierea! Să vezi cînd o să le vadă Niţica şi p-astea...!“ Veneţia e scumpă, nu ştiu de unde au avut bani pentru ea oamenii ăştia altminteri banali la înfăţişare, dar, în fine, şi eu mă aflam acolo şi nu aveam bani. În schimb, la alţi turişti cu ghiuluri, bărbi, burţi, pantaloni scurţi, soţii, puteai să bănuieşti de unde îi au. Românii aceştia erau atît de obişnuiţi să privească pe oricine de sus în ţara lor, încît nici măcar aici nu încetaseră să aibă aceleaşi priviri. Mai mult, la adăpostul limbii noastre ca o comoară, necunoscută pentru nimeni de acolo în afară de mine – hi, hi –, s-au revărsat toate injuriile, bîrfele şi apropourile sexuale pe care le-ar putea aduna cineva într-o viaţă întreagă. Şi am să trec mai departe.

(În această paranteză, menţionez că în Italia am făcut parte dintr-un grup de *de-ai noştri* cu vîrste cuprinse între 17 şi 25 de ani. Grupul acesta era de departe cel mai frustrat şi complexat dintre toate celelalte – italian, galez – cu care a intrat în contact. „Nu sîntem băgaţi în seamă, ne marginalizează, stau doar între ei“, spuneam noi. Cu umilinţă – dacă aţi auzit că doar grupul nostru lua mai multă mîncare decît era voie, să ştiţi că nu e adevărat – impresia mea a fost că se petrecea taman invers. Noi ne marginalizam şi nu băgam pe nimeni în seamă. La repezeală, închid paranteza.)

În Vicenza, l-am văzut pe Sandu de la peste o sută de metri. N-am ştiut de la început că-l cheamă Sandu, dar că era român am fost sigur. Stătea singur pe o bancă, blond, cu ochii albaştri şi totuşi român: suficient, cercetător, şmecher. „La ciordeală, frati-miu?“, m-a întrebat. „Atunci ce aia mea? Muncă?“, deja Sandu îmi spusese că-l cheamă Sandu şi devenise un pic scîrbit. „Ce ?! Şi tu eşti fraier d'ăsta?!“ odată ce a aflat că sînt turist, nu mai avea ce să vorbească cu mine. Era de trei ani aici şi nici prin gînd nu-i mai trecea să-mi spună cu ce se ocupă. L-am întrebat, doar-doar s-o îmbuna, ce pot să văd în Vicenza. „Ce... Io am venit aici să mă uit în... la ce se vede? Nu ştiu, în... Du-te şi tu pe dealu' ăla.“

Vicenza este un oraş mic, liniştit, în care nimeni nu scuipă pe jos. Primăria a lipit afişe pe ziduri în care roagă populaţia să nu mai hrănească porumbeii. Hrănindu-i, ei vor face murdărie mai mare, iar aşa ceva nu se poate. Numai Sandu, numărase aici cinci sute de români: cu treabă, şmenuri, atîrnători... De pe deal, într-adevăr, priveliştea e extraordinară.

Numai pe ruşi i-am recunoscut la fel de repede ca pe români. Iar în Brescia sînt destui, mai ales rusoaice trecute de patruzeci de ani care trimit în fiecare zi pachete acasă. Dar în Brescia sînt oameni din toate popoarele sărace ale pămîntului, mai puţin italieni. Sînt, evident, şi români pe care, de data asta, nu i-a mai recunoscut. Într-un restaurant, împreună cu italienii şi galezii, am avut plăcerea să cer bere. Dar cum berile puteau fi atît mici, cît mai ales mari, am încercat să explic chelneriţei într-o italiană bizară, că vreau din cele mari. Exasperat de rezultatele mele dezastruoase, am strigat în română cuvintele: „Vreau d'aia mare!“. Faţa chelneriţei s-a luminat, mi-a adus imediat berea mare, iar apoi am discutat despre România, ce mai e pe la noi, cum o ducem, ce facem, a uitat de toţi ceilalţi clienţi, ar fi vrut să plîngă. Era de doi ani aici, din Bihor, iar toţi bucătari care făceau pizza italiană erau români. Pizzele noastre au fost mai bune decît cele ale galezilor şi italienilor.

În celălalt restaurant în care am intrat, am vrut iarăşi o bere mare. N-am mai stat să explic nimic, m-am uitat în ochii chelneriţei de aici şi-am rostit, sigur pe mine, aceleaşi cuvinte româneşti ca şi în cealaltă pizzerie. Am stat apoi de vorbă, şi-a uitat comenzile, a oftat, era din Bihor, dar doar de un an. Toţi bucătarii erau români. M-am simţit, nu ştiu cum să vă zic, bine.

La întoarcere, de cum am intrat în România, am rămas uimit: cîţiva oameni erau gata să se încaiere, copiii urlau, taţii îi înjurau, iar – dacă vi se pare posibil aşa ceva – o femeie s-a descălţat şi şi-a pus picioarele goale chiar pe locul în care stăteam. Tot drumul am rămas ghemuit într-o poziţie de-a dreptul rigidă. Încetul cu încetul, însă, am început să mă obişnuiesc.

▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

antinostalgia

Şoldurile ţînţarului

„Fireşte, este foarte posibil ca în Germania să existe nebuni care să viseze alipirea elefantului, adică a Ucrainei Sovietice, la ţînţar, adică la aşa zisa Ucrainã Subcarpatică. Şi dacă într-adevăr există acolo asemenea zmintiţi, fără îndoială că în ţara noastră se va găsi cantitatea necesară de cămăşi de forţă pentru astfel de nebuni. *(Aplauze furtunoase.)* Dar dacă lăsăm la o parte pe nebuni şi ne adresăm oamenilor normali, nu este oare limpede că ar fi ridicol şi stupid să se vorbească serios de alipirea Ucrainei Sovietice la aşa zisa Ucrainã Subcarpatică? Imaginaţi-vă numai. A venit ţînţarul la elefant şi cu mîinile în şolduri i-a spus: «Ah! dragul meu frăţior, ce rău îmi pare de tine... Trăieşti fără moşieri, fără capitalişti, fără asuprire naţională, fără diriguitori fascişti, ce fel de viaţă mai este şi asta?... Mă uit la tine şi nu pot să nu-ţi spun: n-ai altă scăpare decît să te alipeşti mie... *(Rîsete generale.)* Ei bine, fie! Îţi permit să alipeşti micul tău teritoriu la teritoriul meu imens...» *(Rîsete generale, aplauze.)*“

(I. Stalin, *Problemele leninismului*,
Editura pentru Literatură Politică, 1952)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Interferenţe

Directorul general al unei Regii Autonome importante din România merge cu Jaguarul la vila de la munte, cu familia; are şi el dreptul, două-trei zile pe săptămînă, la o destresare, are dreptul la trei-patru zile de deconectare, dat fiind că munceşte ca un bou, iar cele cîteva zeci de milioane de lei pe lună (cuantumul e confidenţial, ba chiar e secret de stat) nu-i cruţă sănătatea. Împăcat cu sine şi cu minima moralia, directorul se pierde într-o reverie moale, în care se amestecă sentimentul sacrificiului în slujba interesului general cu ideea inutilităţii oricărui efort, pentru că, la dimensiunea cosmică, totul se echivalează, iar tot el e cel care pierde pînă la urmă. Deodată sună telefonul de la bordul maşinii, iar pe micul ecran apare unul din numerele premierului. „Sper că secretara a avut grijă să spună că sînt în control la cîteva unităţi subordonate“, îşi spune eroul nostru. Ridică receptorul, aşteaptă să audă vocea şefului de cabinet, apoi glasul catifelat şi ironic al prim-ministrului (ironic şi catifelat, ca o revoluţie de catifea, meditează directorul general al Regiei Autonome), dar în locul glasului bine cunoscut, aude, contrariat, cîntecul cam deşănţat al unei formaţii de cartier. „Este B.U.G. Mafia“, zice, doct, fiul cel mic, care trage cu urechea la receptor. Directorul general priveşte uluit receptorul, numărul de pe display (pardon, de pe *ecran* – tremură la gîndul că ar putea călca legea proaspătă a limbii române) şi nu pricepe nimic. Se uită speriat în jur, dar tot mezinul îl scoate din confuzie. „N-ai auzit la televizor că posturile de radio pirat au interferat frecvenţele guvernamentale? Noroc că nu au spart codurile, ca hackerii (daţi-mi repede o traducere!) din Occident, care au pătruns în top-secrete (iar e de tradus). Ce bine că la noi se poartă transparenţa!“

Aventura directorului general de Regie Autonomă este fictivă, dar poate fi oricînd şi realitate. Avem încă un obiectiv major pînă la intrarea în NATO: lupta împotriva piraţilor.

▲

Cu ochii-n 3,14

ŞTIM CARE E LEGĂTURA DINTRE NOSTALGIC ŞI ACTIV, DINTRE ŞEFII LUMII ŞI CAVOURI

● Pe capacul sticluţelor de nectar Prigat scrie: „Răciţi şi agitaţi înainte de a consuma.“ Cu consumatul e simplu, de agitat, ştim cum să agităm – întrebarea ar fi dacă, pentru răcit, există şi alte reţete decît cele tradiţionale, de sezon?... (**a. l. ş.**)

● „Am stat în fruntea tuturor!“ – ne spune o voce în timp ce imaginea ne arată un bătrîn care conduce un tractoraş ce ocupă tot drumul şi ţine în spate o coloană de maşini. Trebuie să înţelegem că aşa e şi cu ciocolata „Poiana“, la care se face reclamă? Sau, dacă nu, care e legătura dintre cel care e primul pentru că blochează drumul şi numita ciocolată? Nu se poate să nu fie nici o legătură! (**C. P.-B.**)

● Discuţiile din redacţia *Dilemei* nu sînt numai constructive, ci şi premonitorii; discutînd, nostalgic şi aparent la întîmplare, despre serialul *„Om bogat, om sărac“*, intrat în folclorul muzical cu sintagma „Wesley blondu' şi Falconetti chioru'“, se pare că am contribuit, paranormal, la redifuzarea serialului: luni, 21 octombrie, primul său episod – cred – a putut fi urmărit pe România 1. (**I. P.**)

● Pe Discovery, un ginecolog american în a cărui clinică se mai practică avortul îşi întreabă o pacientă: „Sînteţi activă sexual?“. Femeia răspunde: „Oh, nu, soţul meu e activ, eu sînt pasivă“. (**S. S.**)

● Dintre cele două, maximum trei imagini pozitive care au ajuns prin satelit în casa mea pe obiectul dintre bar şi combina Sony, una mi-a dat sentimentul foarte scurt că şefii lumii îmi pot fi, o clipă, simpatici: într-un hol al Kremlinului, după convorbiri îndelungi, au apărut unul lîngă altul, în faţa microfoanelor, Tony Blair în cămaşă sport, larg deschisă la gît, şi Vladimir Putin într-un pulover exact ca al meu, peste o cămaşă uni, cu cele două colţuri ale gulerului bine călcate, cum îmi place şi mie. (**R. C.**)

● Nu cu mult timp în urmă, oamenii îşi investeau banii în propriile cavouri. Era un fel de modă. Acum am auzit că pensionarii din Braşov încep să-şi ceară ajutorul de înmormîntare în avans. (**A. M.**)

VIN ŞI ZIC: VOCABULARUL LIMBII ROMÂNE SE ÎNCHINĂ LA UNTURA DE PEŞTE, IAR PENTRU SUCCESUL ARMONIEI A TREBUIT SĂ RENUNŢ LA OCAUA LUI CUZA

● Mă cere cineva la telefonul din redacţie. Răspund. Aud o voce feminină (părea o persoană tînără) care-mi spune că e de la compania Aviva şi că vrea să-mi prezinte „produsele noastre financiare“. Întrucît ştiam ce este Aviva şi cu ce se ocupă, şi întrucît în această perioadă de plată a impozitului pe venitul global cuvîntul „financiar“ îmi provoacă tot felul de dureri, zic, pe un ton blînd: „Vă mulţumesc frumos, dar nu mă interesează“. Vocea insistă: „Dar ştiţi despre ce produse e vorba?“. Zic, tot blînd: „Ştiu, desigur. Tocmai de aceea spun că nu mă interesează“. Vocea, insistent-agresivă şi cu o intonaţie de tip *Căldură mare* („băiete, eşti idiot!“): *„Chiar ştiţi ce nu vă interesează?“*. Termin conversaţia tot blînd, vocea îmi urează „o zi bună“, dar acum vin şi zic: sînt major, vaccinat şi în depline facultăţi mintale, ca şi alţi cetăţeni ai acestei ţări, potenţiali clienţi ai companiei Aviva sau nu. Aşa că, doamnelor şi domnişoarelor care urmaţi cursuri scurte de PR şi de marketing, nu uitaţi de bunul-simţ! „Marketingul agresiv“ nu e ce vă-nchipuiţi dumneavoastră, iar cine nu vrea „produse financiare“ nu înseamnă că şi-a pierdut uzul raţiunii. (**M. V.**)

● „Vocabularul limbii române are pentru cuvîntul *mită* 7 sinonime“, spune recent un articol din *Washington Post* (citat de *Jurnalul Naţional*, 22 oct. a.c.). E cazul deci ca dl Pruteanu să treacă la treabă. (**A. C.**)

● Astroloaga de pe B1 TV a realizat o analiză „de specialitate“ a întîlnirii dintre Papă şi Patriarhul Teoctist. Din cîte am reţinut eu, destinul Papei a fost influenţat în foarte mare măsură de Saturn şi Neptun, deşi el pare că nu a aflat şi se închină eronat la Dumnezeu. Şi am mai reţinut ceva, această fermecător de ironică în neintenţionalitatea ei definiţie a Bisericii: „structură administrativă a vieţii spirituale“. (**C. G.**)

● Citind ziarele afli tot soiul de lucruri nefolositoare care nu te lasă să dormi: un olandez a fost amendat pentru că după ce s-a descălţat în bibliotecă s-a constatat că îi puteau picioarele, iar administraţia penitenciarelor din SUA a observat că untura de peşte (după război, în România, se dădea în loc de corn cu lapte) îmbunătăţeşte comportamentul deţinuţilor. Intelectualii cehi sînt indignaţi pentru că posturile de televiziune din ţara lor se întrec în reluarea serialelor produse în deceniile 7 şi 8 din secolul trecut, denumite ale „normalizării“, de după ocupaţia care a pus capăt Primăverii de la Praga. Populaţia priveşte, audienţa creşte, spectatorii, transformaţi în electorat, votează cu comuniştii (18,5% la ultimele alegeri), buletinul meteorologic spune că vine iarna. (**M. B.**)

● Directorul TNB, Dinu Săraru, într-un interviu publicat în *Cuvîntul:* „Cred că cele două piese de teatru ale lui Gogol, *Trei surori* şi *Revizorul*..., vor avea un mare succes la public.“ (**a. l. ş.**)

● La armonia străzilor ce anturează sediul redacţiei noastre (mai toate poartă nume de capitale) s-a mai adăugat o rimă: pe plăcuţa „Strada Londra“ cineva a adăugat „fostă Honda“. (**M. M.**)

● Cea mai inteligentă reacţie, cu adevărat unică în istoria presei libere din România, aparţine dlui Dan Perjovschi *(22,* nr. din 15-22 octombrie): „Am vrut să scriu despre legea Pruteanu de protecţie a limbii române. Numai că mi-a ieşit ceva aşa de vulgar, că a trebuit să renunţ.“ (**R. C.**)

● Firme din Tecuci: „Odette Supermarket“, „Nelu Gălbenuş Import-Export“, „Restaurant Ocaua lui Cuza“. (**M. V.**)

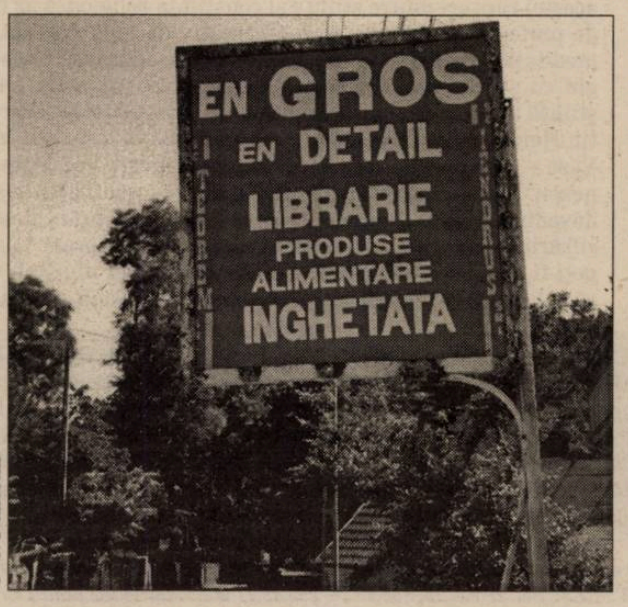

© S. Ivanoschi

ÎNTREBĂRILE IGIENICE CĂTRE STAT (PARDON DE EXPRESIE) SUNĂ DUR ÎN LIBERTATE

● Copiii pun multe întrebări şi bine fac. Le pun celor mari sau celor de seama lor, acasă ori în metrou. Una am auzit-o, în metrou, vinerea trecută şi suna aşa: „Samuraii aveau voie să omoare pe oricine stătea în calea lor, nu?“. (**D. S.**)

● Cică o editură germană s-a gîndit să tipărească nişte cărţi pe hîrtie igienică. Iar la noi mai sînt unii care folosesc ziare. (**A. M.**)

● Aflu din *Capital* că, din cauza taxelor mari către stat, vînătorii declară o greutate mai mică a vînatului: „Potrivit raportărilor, ursul a ajuns în ultimii ani la o greutate medie de numai 42 de kilograme, în timp ce pînă în 1989 depăşea 100 de kilograme. La fel se întîmplă şi cu cerbul, care a ajuns, în numai 12 ani, de la o greutate medie de 80 de kg la numai 50“. S-or fi apucat de sport. (**C. G.**)

● Oricît de nevolnică se dovedeşte, zilnic, memoria oamenilor, oricîte disfuncţionalităţi (pardon de expresie!) o slăbesc, oricîte scleroze atentează la viaţa ei, nu ar trebui să se uite că, în toamna anului 2002, populaţiei din Statele Unite i s-a recomandat insistent să meargă pe străzi în zig-zag pentru a se feri astfel cît de cît de lunetistul invizibil care a ucis, în două săptămîni, 9 persoane, ochite perfect de la 100-150 de metri şi împuşcate, bob cu bob, om cu om, dintr-un singur glonţ. (**R. C.**)

● Parcul Icoanei continuă să fie avangardist: după ce şi-a împărţit, corect, perimetrul în *loc de joacă pentru copii, spaţiu cîini talie mare* şi *spaţiu cîini talie mică*, a apărut acum un afiş şi mai combativ: conţinutul lui se referă, pe scurt, la necesitatea strîngerii „fecalelor“ cîinilor, cu o mătură şi un făraş, pentru „a nu transforma parcul într-o latrină“. Poate sună dur, dar mi se pare de bun-simţ. Mai ales că, în anii '90, în parcurile din Edinburgh am văzut nenumăraţi stăpîni de cîini făcînd acelaşi lucru, firesc. (**I. P.**)

● Un slogan (care se vrea o chemare irezistibilă către ecranul televizoarelor „Plano“ produse de firma Samsung) s-a ivit de curînd pe zidurile cetăţii noastre: *Realitate în captivitate*. Să fie la ei! Eu aleg realitatea în libertate. (**D. S.**)

Virgil CIOMOŞ

Credinţă, nihilism şi fidelitate

Un examen fie şi sumar al epocii pe care tocmai o traversăm ar fi suficient pentru a constata caracterul paradoxal, de nu chiar contradictoriu al fenomenologiei sale religioase. Într-adevăr, după căderea regimurilor atee din Europa de Est, Occidentul s-ar fi aşteptat, poate, să descopere aici o populaţie complet secularizată, insensibilă la valorile vieţii religioase tradiţionale. Or, departe de a fi separate de stat, aşa cum s-ar fi cerut într-o societate declarat modernă şi atee, bisericile creştine orientale – cea ortodoxă română, de pildă – reuşiseră să obţină din partea autorităţilor comuniste statutul de „funcţionar public" pentru preoţii lor şi pe acela de „fermă agricolă" sau „zootehnică" (după caz) pentru mînăstiri. În mod analog, departe de a fi nişte simpli prozeliţi intratabili ai noii „religii fără de Dumnezeu" care era ateismul, fruntaşii comunişti – mulţi dintre ei aflaţi la prima generaţie de citadini – continuaseră în tot acest timp să-şi boteze copiii pe ascuns, adică pe la mînăstiri, pentru ca, drept recompensă, să contribuie cu fonduri special alocate de la buget la amenajarea acestor „ferme" şi a căilor lor de acces, botezate, la rîndu-le, drept „drumuri forestiere". Din acest punct de vedere, comunismul ideologic părea să fi avut o realitate pur nominală. Orientul, pe de altă parte, s-ar fi aşteptat, poate, şi el să descopere o Europă de Vest înţesată nu doar de institute şi biblioteci teologice – de unde ne procuram, adesea, dacă nu chiar cărţile, măcar copiile lor – ci şi de tot pe atît de numeroase mînăstiri, menite a păstra, nestinsă, flacăra preţioasă a rugăciunii. Ştim, însă, astăzi că secularizarea a afectat într-o asemenea măsură Occidentul încît criza vocaţională – cea preoţească şi cea monahală, deopotrivă – s-a dovedit a fi un handicap foarte serios, aproape de netrecut. Orientul european părea să fi rămas depozitarul latent al conştiinţei (vocaţiei) religioase, Occidentul european, depozitarul militant al ştiinţei (cunoaşterii) religioase.

Simplificînd lucrurile, s-ar putea spune că tot ceea ce s-a petrecut de la căderea cortinei de fier încoace se reduce la un anume troc „secular prea secular" între părţile astfel implicate. Într-adevăr, în faţa templului nevăzut al lui Dumnezeu, se pre-schimbă, astăzi încă, ştiinţa religioasă occidentală – diplomele celebrelor, dar prea bătrînelor universităţi ale Vestului – cu conştiinţa religioasă orientală – vocaţiile anonimelor, dar încă tinerelor vlăstare ale Estului. Reunite într-un spirit (mai mult sau mai puţin) ecumenic, forţele Orientului şi Occidentului par să fi găsit în această stranie dar eficace „piaţă liberă" interconfesională răspunsul mult aşteptat la o mai veche năzuinţă umană: dacă tinereţea ar şti, dacă bătrîneţea ar putea! Căci, pentru aceia dintre analiştii şi strategii contemporani (teologi şi nu numai) care îşi pun speranţele în perspectiva „mîntuitoare" a unei Europe unite, Vestul încă mai ştie, Estul încă mai poate. Şi totuşi, dincolo de toate aceste speranţe legate de integrare – legitime pînă la un punct –, realitatea religioasă cotidiană demonstrează, totuşi, contrariul: viteza de-a dreptul incredibilă cu care se construiesc noi şi noi mînăstiri şi institute teologice în Europa de Est depăşeşte de departe posibilităţile mediilor orientale de a recupera decalajul teoretic ce le separă încă de Occident, în vreme ce viteza nu mai puţin incredibilă cu care sînt canonizaţi noi şi noi sfinţi şi doctori în Europa de Vest depăşeşte cu mult timidul reviriment al vocaţiilor religioase occidentale (susţinute, din plin, inclusiv de generoasele recrutări operate în rîndul tinerilor aspiranţi proveniţi din Orient). Prin urmare, departe de a soluţiona printr-o simplă compensare reciprocă serioasele probleme cu care se confruntă astăzi bisericile europene, acest adevărat „comerţ eschatologic" – ce ia adesea înfăţişarea unor abia mascate „cruciade" (orientate în ambele sensuri) – nu face decît să amîne, pentru puţină vreme de altfel, criza interioară căreia Bisericile însele sînt chemate să-i facă faţă. E de presupus, aşadar, că, în lipsa unor autentici „doctori" de conştiinţe, acumularea pur cantitativă (primitivă) a capitalului vocaţional – fie el religios – riscă să declanşeze, mai devreme sau mai tîrziu, un nou '68 laic, oriental de astă dată, după cum, în lipsa unei autentice practici spirituale, acumularea pur cantitativă (la fel de primitivă) de capital teologic – fie el ştiinţific – riscă să degenereze într-o

© S. Ivanoschi

teologie atee, occidentală de astă dată. Ignorînd procesul de secularizare al ştiinţei religioase, Orientul riscă să se proiecteze într-un Occident deja inexistent din punctul de vedere al conştiinţei (vocaţiei) religioase. Ignorînd procesul de secularizare prin care a trecut propria lui conştiinţă (vocaţie) religioasă, Occidentul riscă şi el să se proiecteze într-un Orient ce nu reprezintă altceva decît replica a ceea ce a fost el însuşi cîndva, dar nu mai este. Nu e vorba, aşadar, de un comerţ al realităţilor ci de unul al nostalgiilor – fie acestea legate de trecut sau de viitor. În ciuda liberalizării pieţei interconfesionale, ne va fi dat deci să auzim de tot mai numeroase scandaluri laice în mînăstirile noastre orientale şi de tot mai mulţi apostoli ai morţii lui Dumnezeu în institutele superioare occidentale.

Dar dacă e adevărat că acolo unde pîndeşte pericolul se înfiripă şi salvarea, înseamnă că singura cale de acces la sensul manifest (revelat?) în şi prin noul raport (disjunctiv) instituit astăzi între ştiinţa şi conştiinţa religioasă rămîne aceea de a asuma – teoretic şi practic – însăşi criza sau, mai bine, crucea care marchează, iată, nu numai acest din urmă raport ci şi pe fiecare dintre termenii lui, în parte. Din păcate (sau, poate, din fericire), o atare manieră de abordare nu putea să ocupe decît un loc marginal în peisajul religios contemporan. Ea s-a situat, mai precis, în zona liminară proprie sfîrşitului occidental (sintagmă aproape pleonastică) al teologiei însăşi – ca împlinire a nihilismului („fiarei") menit(e) să devoreze orice credinţă, şi, prin analogie, ca sfîrşit corespondent al monahismului şi început oriental (sintagmă la fel de pleonastică) al vocaţiei religioase a laicilor, meniţi să devină promotorii unei noi forme de recluziune – „privată", deşi „secularizată", odată ce credinţa însăşi a fost deja deconstruită –, liberă de orice condiţionare instituţională. Oricît ar părea de stranie, această concomitenţă sugerează că nihilismul occidental – aflat în curs de globalizare – ar putea fi o condiţie necesară (nu şi suficientă) pentru apariţia – „interioară", deşi „non subiectivă", odată ce subiectul însuşi a fost deja deconstruit – a unei altfel de vocaţii monahale, laice, a cărei specială fenomenologie se va remarca tocmai prin inaparenţa ei. E de la sine înţeles că, în acest context, „Orientul" şi „Occidentul" nu vor mai avea nici o semnificaţie exterioară (geografică).

De aceea, dacă vrem să avansăm în comprehensiunea acestei rupturi dintre ştiinţa şi conştiinţa religioasă ar fi de preferat să reluăm (în mod creativ de e cu putinţă) meditaţia unui gînditor marginal care a „părăsit" teologia ca ştiinţă şi, în cele din urmă, chiar filosofia (ca ştiinţă a fiinţei) – l-am numit aici pe „occidentalul" Martin Heidegger, studiat astăzi mai degrabă în Est decît în Vest –, cel pentru care evenimentul „morţii lui Dumnezeu" şi, în consecinţă, a teologiei (şi metafizicii) s-a dovedit a fi revelator pentru însăşi posibilitatea descifrării sensului epocii noastre, zise „contemporane" (şi poţi fi, oare, contemporan cu altceva decît cu nimicul?); să reluăm de asemenea proorocirea unui monah nu mai puţin marginal – l-am numit aici pe „orientalul" Siluan de la Athos, urmat astăzi mai degrabă în Vest decît în Est –, cel care ne avertiza că ultimii dintre sfinţi, contemporani ai nihilismului, se vor număra mai ales printre laici. Dacă aşa stau lucrurile, atunci Orientul ştiinţei şi Occidentul conştiinţei se vor întîlni doar în acel punct crucial în care apofatismul teoretic – forma „nihilistă" a teologiei, definită ca negare şi depăşire a ştiinţei – va deveni „manifest" pentru orice conştiinţă nu sub forma unei simple transcenderi – propusă deja de neoplatonism şi gnosticism (concurentele dintotdeauna ale creştinismului) – ci, dimpotrivă, ca inaparenţă practică afirmată – fenomenologii ar spune „facticială" –, discretă nu printr-o voită ocultare, ci prin însăşi natura ei de a fi eliberată de orice instanţă exterioară. Această din urmă „aparenţă" a inaparentului poate fi un fel de efect al secularizării secularizării însăşi, al cărei prototip îl constituie „natura" Înviatului, cel care, deşi aparent (şi cunoscut ca atare în trecut), e de ne-recunoscut (în prezent) – cum se întîmplă cu Străinul întîlnit pe drumul spre Emmaus – sau invers, care, deşi recunoscut (în aparenţa prezentului) – cum se întîmplă în momentul frîngerii pîinii –, devine în mod instantaneu inaparent. E vorba aici despre o anume discreţie ce se naşte nu din şi în continuitatea – fie ea ocultată – a unui subiect ce pozează în discret ci, dimpotrivă, din şi în chiar discontinuitatea şi, ca atare, deconstrucţia subiectului însuşi. Or, ce altă deconstrucţie poate fi mai autentică decît cea operată prin moarte?

Toate astea ne-ar deveni, poate, mai familiare – de vor putea fi astfel vreodată – dacă am acorda o mai mare atenţie comprehensiunii sensului iniţial al tradiţiei, înţeleasă nu ca o simplă misiune de conservare a depozitului – gata constituit după unii – al ştiinţei şi conştiinţei religioase ci, dimpotrivă, ca trans-misiune vie – *tra-ditio* asta şi înseamnă – a însuşi Duhului originar al oricărei ştiinţe (fie ea trecute sau viitoare), definite ca *logos*. Căci, dincolo de misiunea istorică a Bisericii există şi o trans-misiune escatologică a Duhului ei, al cărei moment originar şi istoric, în acelaşi timp, este marcat în *Scripturi* prin Rusalii, eveniment nu mai puţin crucial al *récit*-ului inspirat de Hristos (definit, la rîndu-i, ca *Logos)*, dar insuficient dezvoltat, credem noi, în ştiinţa şi conştiinţa religioasă contemporană. În perspectiva unei asemenea speciale atenţii, trans-misiunea Duhului ar deveni posibilă – o spune Iisus însuşi – abia după ce Dumnezeu şi, împreună cu el, subiectul însuşi vor fi murit deja. (În acest chip, neşteptat, „îşi dă duhul" Hristosul.) Moartea lui Dumnezeu înseamnă, însă, şi moartea credinţei discipolilor în el. (De aceea, Înviatul se arată mai întîi unei femei.) Dar, din chiar această moarte a credinţei sensibile în Iisus cel (odată) viu se nasc o nouă „ştiinţă" şi o nouă „credinţă", consacrate de astă dată aparenţei spirituale (inaparentă în registrul sensibil) a lui Iisus cel (veşnic) înviat. E ceea ce latinii au numit prin *fides (la foi* în franceză, care nu e totuna cu *la croyance* – credinţa), etimon al „fidelităţii", pentru care, din nefericire, nu avem însă nici un echivalent românesc în vocabularul religios apropriat temei. Spus mai abrupt, religiozitatea românilor probează (cu asupra de măsură) credinţa, dar nu prea cunoaşte (nici măcar într-un registru pur lexical) fidelitatea. Ceea ce ne lipseşte deci nouă astăzi nu e atît o ştiinţă religioasă modernă cît mai degrabă o „credinţă post-modernă" – fie-ne iertat oximoronul! – născută din şi în chiar moartea oricărei credinţe, şi anume, ca pandant al unei fidelităţii călite la flacăra infernului. Să nu uităm că ultima şi cea mai dificilă experienţă ascetică („nihilistă") a marilor sfinţi a fost şi rămîne cea a ateismului (vezi, de pildă, cazul lui Serafim de Sarov sau acela al Terezei de Lisieux). Or, credinţa e proprie slugărniciei, fidelitatea, prieteniei. Credinţa presupune dependenţa, fidelitatea, libertatea. Credinţa este condiţionată, fidelitatea, necondiţionată. Credinţa constituie o creanţă asupra vieţii, fidelitatea, una asupra morţii (ca orice testament autentic, fie el religios). Să ne oprim însă aici, conştienţi fiind că despre raporturile istorice ale românilor cu fidelitatea ar fi multe şi – vorba lui Caragiale – „sublime" lucruri de spus...

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Anca MANOLESCU ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● ***DIFUZARE:*** Gabriela BURTEA ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.algoritma.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 şi la poziţia 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul X
nr. 503
1-7 noiembrie 2002
20 pagini 7000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

„A Treia Europă“ Europa Europa

„Europa Centrală este laboratorul în care s-a experimentat sfîrşitul lumii.“

KARL KRAUS

GRATUIT

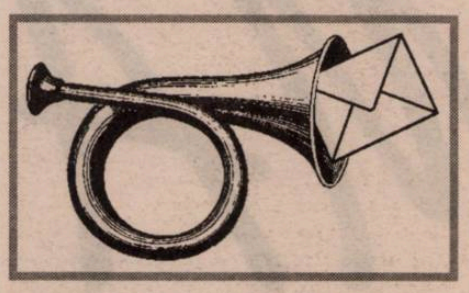

Nr. 501: *„La omul sărac...“*

Articolul lui L. Mîndruţă

Mi-am început sîmbăta cu gustul amărui al cafelei şi cu articolul domnului Lucian Mîndruţă – „Pămîntul sfînt de sub unghii“, *Dilema* nr. 501. Cîtă dreptate aveţi, domnule Mîndruţă!

Iubesc limba română. Firesc, visceral. Limba pe care, vorba poetului, „...o corciră şi o porciră toţi / inclusiv cei care rămaseră în ea...“. Doar tranziţia asta păcătoasă, cu neajunsurile şi incertitudinile ei, m-a făcut să renunţ la dorinţa de a deveni dascăl care să-i înveţe pe alţii iubirea de limba română. Tranziţia şi un (alt) fel de teamă...

Invazia de „americanisme“ din ultima vreme are o explicaţie (cel puţin etimologică) chiar în *Dicţionarul uzual de neologisme:* „a neologiza = a utiliza, a crea neologisme“. Sigur că cele mai multe nu-mi plac – aşadar nu le folosesc („cool“, „trend“, „shopping“, „drink“), pentru că limba română are echivalente suficiente pentru ele, dar unele mi-au intrat în vocabular, mie şi altor cetăţeni respectabili ai acestei ţări, fără a avea vreo secundă sentimentul denigrării limbii materne („week-end“ – şi el intrat în *Dicţionarul de neologisme,* „site“, „happy end“ – cîţi mai spun azi „final fericit“ cînd se referă la o carte sau la un film? – şi alte cîteva).

Sigur că mi-ar plăcea să aud vorbindu-se corect limba română, dar lucrurile nu stau tocmai aşa şi de vină nu sînt „americanismele“ pe care domnul Pruteanu vrea să le interzică prin lege.

Aş fi mulţumită dacă compatrioţii mei folosind cuvinte „la modă“ (căci o modă este şi aceasta, asemeni puternicei influenţe franceze) ar renunţa definitiv la „ei este“ (cu variantele respective); aş fi mulţumită dacă n-aş mai auzi pe stradă expresii vulgare, dacă vînzătoarele măcar s-ar strădui să fie amabile, dacă şoferii/vatmanii ar asculta manele doar la dumnealor acasă, dacă milieurile/bibelorurile/florile de plastic ar lua drumul coşului de gunoi, dacă gările şi compartimentele de tren n-ar mai fi „copleşite“ de invariabilele coji de seminţe (autohtone, ce-i drept)... şi cîţi de „dacă“ ar mai fi! Pentru că nimic din toate acestea nu-mi face plăcere. *Au contraire!* (Scuzaţi-mă, domnule Pruteanu, acest „franţuzism“ e una din expresiile-mi uzuale!) Dar ştiu că nu americanii şi ale lor se fac vinovaţi de aceste realităţi, nici ei şi nici influenţele vreunei alte limbi sau culturi. Toate ţin pur şi simplu de un bun-simţ/gust comun pe care ni-l pierdem încet (?), dar sigur sau pe care refuzăm să-l învăţăm, de o educaţie din ce în ce mai precară şi, mai ales, de înrădăcinatul nostru obicei de a da mereu vina pe alţii pentru ceea ce ne lipseşte!

Mă gîndesc că dacă la fiecare 50 de ani ar fi fost supusă unei astfel de norme, limba română ar fi fost mai săracă azi cu o mulţime de cuvinte necesare vorbitorilor de azi.

moon_nicole@yahoo.com
Timişoara

P.S. Doar articolul domnului Radu Cosaşu mi-a mai îndulcit un pic primele gînduri de sîmbătă, însorită, de altfel...

Nr. 500: *„Vă mai place ceva pe lumea asta?“*

A fi de folos

Vă felicit pentru prestaţia de a fi ajuns la numărul 500; ca cititor al unei publicaţii apreciez calitatea şi diversitatea informaţiei, ascuţimea prezentării şi argumentaţiei, stilul direct. În ciuda „vîrstei“, revista dumneavoastră îşi păstrează prospeţimea. Ideea de a acorda cititorilor un spaţiu larg şi a pune întrebări esenţiale existenţei de zi cu zi este o cheie a prospeţimii. Am citit cu interes răspunsurile la întrebarea **Ce vă mai place?**

Am reţinut luciditatea de cele mai multe ori combinată cu umor, uneori cu deznădejde; cititorii din prima categorie au în mînă o armă minunată de a exista şi de a încerca să schimbe, cu şanse mari de succes, ceea ce nu le place lor personal, la guvernanţi, la şefii şi semenii lor. Cei care se lasă covîrşiţi de deznădejde pot fi smulşi din starea lor de un eveniment neaşteptat ca „loteria vizelor“, fiind pregătiţi de a începe o nouă existenţă chiar cu slujbe mult sub nivelul lor. Am reţinut bucuria adusă de „nimicurile semnificative“ în care recunosc mult din psihologia unei categorii de semeni, predominant feminină. Desigur nu lipsesc răspunsurile previzibile pentru orice intelectual român care se respectă şi care a crescut cu reviste ca *Secolul XX* şi *România literară,* cu concerte de calitate, cu festivaluri Enescu, pentru care hrana intelectuală şi artistică este furnizorul principal de plăceri.

Îmi lipseşte din răspunsuri (s-ar putea să ţină de neatenţia mea în lectura digitală a revistei), ceva care nu costă nimic, decît să *vrei* să le vezi, sînt florile din jur, cerul albastru, ciripitul păsărilor. Adevărul conţinut în vorbele lui Jean Jacques Rousseau – „pentru a vedea nu este destul să priveşti“ – este sprijinit de cercetări solide în psihologie care au dovedit selectivitatea percepţiei noastre. Îmi lipseşte din răspunsuri plăcerea de a face ceva pentru care nu aştepţi nici un profit material: este vorba de a oferi timpul tău. A oferi timpul tău pentru a ajuta, pentru a fi de folos semenilor care se află în situaţii fără ieşire, într-o situaţie mai grea decît a ta. A oferi timpul tău pentru a realiza împreună cu alţii cîte ceva: un loc de joacă pentru copiii cartierului, un părculeţ, servicii oferite unor bătrîni care nu se mai pot deplasa etc. Antrenarea deprinderilor de a percepe şi în alte nuanţe decît cenuşiu, acoperirea cu conţinut a termenului compromis de „voluntariat“ sînt mijloace sigure de a construi o societate civilă cum ne-ar plăcea. Cu siguranţă că o nouă anchetă a revistei cu aceeaşi întrebare peste cîţiva ani va trezi şi răspunsuri de genul celor care mi-au lipsit mie.

Dr. Anca MANOLIU-DABIJA
Olanda

N.red.: *...şi nouă ne place logica dumneavoastră atît de olandeză, greu de înţeles, azi, în România...*

Bunica, vecinii

Îmi plac întrebuinţările care i-au fost descoperite *Dilemei,* de către diferiţi oameni, pe parcursul celor 500 de numere: – evantai (la Operă, de o doamnă suprapondorală cu decolteu adînc) – plici pentru ţînţari (în camera mea, de vecinul de la doi, mult prea supărat pe bietele zburătoare) – folie protectoare pentru mîncare (la ţară, de bunica mea care mătura prin bucătărie) – confetti (la vecinii din stînga, de fetiţa în vîrstă de patru ani al cărei *baby-sitter* neatent am fost) – hîrtie igienică (la munte, de un bun prieten aflat într-o dilemă care a rezolvat-o foarte pragmatic, apoi cerîndu-şi „mii de scuze“).

Victor FLUERAŞ
the_flu_ro@yahoo.com

N.red.: Care va să zică, sîntem utili.

Paznicii de la Humanitas *şi* Noi

Ştiu, sînt anacronic, dar îmi place asta – nu ştiu dacă şi redacţiei *Dilema* îi convine; am atîtea de plăcut încît spun:

îmi place că îmi plac

movul, liniştea, cafeneaua de la *Brit Café,* să privesc oamenii, să urmăresc copacul din faţa blocului, să cad în privire, să fiu nebun, dar cuminte, magazinul Z, să adorm în aşternut proaspăt, iaurtul *Danone,* să rup ţurţurii, să privesc pictorialele de modă, actorul din copilărie căruia nu-i mai ştiu numele, să ascult oamenii, singurătatea plină, să merg la teatru/operă/dans singur şi apoi să plimb, iarna, haina pe care tocmai mi-am cumpărat-o, să zîmbesc cînd doare, să iau ouăle din cuibar, să mă tăvălesc în iarbă, să merg ca un nebun pe străzi cu *Radiohead* în cap, să stau singur în catedrală, cînd lumea îmi spune că mă droghez, eu să rîd şi să spun nu, să cochetez cu lesbiene, să mă rog, să primesc telefoane, să caut printre obiecte, să-i fac pe paznicii de la *Humanitas* şi *Noi* să creadă că vreau să fur cărţi, că nu sînt o persoană publică, dezordinea ordonată, să nu dau nume de personalităţi, să ating, distopia, aerul/mirosul anilor '30 şi '60, să-mi imaginez că toate filmele sînt adevărate, cînd intru în bloc, ori de cîte ori să-mi verific cutia poştală, sunetul de la telefon pentru SMS, să cred că paradisul e o contopire cu toată lumea de mine iubită, Bjork, să mă contrazic, de Paul, Magda, Ştefan, Cristina, Jeni, Maurice, Georgiana, MCM, Cristian, Max, Pipeta, să dau şi să iau oricînd, reclama Ciuc că în ea joacă un prieten, să stau mult în baie, să trimit mailuri la persoane necunoscute, să mă urmăresc cu vecinul de vizavi, să cred că voi descoperi o comoară, în Web, să derutez, să prelungesc un mister, că sînt băiat, să stau singur în catedrală (iar), că nu am nasul mare, să merg spre casă pe alte străzi, să merg şi să stau prin cimitire, să culeg sînziene, acasă, depărtarea, de sora mea, de Bella, hainele preoţilor, Vîrful Omul, cifra 3, ochiul drept, virgula, îmi plac orele 5 pînă la 21 ale zilei de 24 decembrie; îmi place cuvîntul *flu,* mîinile lungi, mandibulele, atitudinea, combinaţia negru-mov, negru-roz, supleţea, stilul, *site*-ul Versace, albastrul, umorul, să fac complimente, să caut în buzunare, să cred că tot ce e frumos e şi veşnic, că frumuseţea e frumuseţe, să sar într-un picior pe stradă, lucrurile mici, la un moment dat să „pun punct“.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Mihai IONATAN
str. I. Cîmpineanu 23, Bl. 10, Sc. C, Ap. 68
Bucureşti

Polemice

Două opinii din Elveţia

● ***Anti-Don Quijote***

Îmi permit să am o atitudine cu privire la scrisoarea domnişoarei/doamnei Ana Şendroiu, publicată în revista dumneavoastră nr 500. Nimic nu este mai inutil decît o luptă pentru o cauză pe care de la început o ştii pierdută. Resursele umane s-au dovedit întotdeauna a fi insuficiente pentru idealurile sale de măreţie şi de succes.

Diferenţa dintre un Don Quijote şi omul postmodern ar fi în primul rînd următoarea: Don Quijote nu există. Sau dacă el a existat cîndva, în societatea actuală, ar fi trăit doar într-o clinică, pus mereu la tăcere prin sedative.

A afirma că oamenii din ziua de astăzi sînt sceptici şi egoişti, mi se pare a fi o greşeală. Deoarece această afirmaţie are drept presupunere faptul imposibil de demonstrat cum că la un anumit moment în trecut fiinţa umană ar fi fost altruistă şi plină de credinţă.

Chiar această caracterizare a omului postmodern, ca fiind sceptic şi egoist, îmi pare puţin deplasată. Aş spune mai degrabă că el este realist şi îşi urmăreşte propriile interese. Iar acest lucru nu îl face neapărat un personaj ce ar trebui blamat, deoarece nimeni nu ar avea grijă de interesele sale, dacă el nu o face.

Omul se poate dărui unei cauze ce nu este pierdută. Prin acest lucru realizează cu adevărat sau are potenţialitatea de a realiza o schimbare în realitatea înconjurătoare. În acelaşi timp, dacă prin această dăruire nu şi-ar urmări şi interesele, elanul interior de a duce la capăt o astfel de sarcină ar fi inexistent. Nu putem alerga după iluzii.

Să lăsăm, deci, pe Don Quijote să se odihnească în cărţile prăfuite ale bibliotecilor din întreaga lume. Vremea sa a trecut. Iar eu aş spune că nici nu a existat.

N. red.: *!?*

● ***Pentru toamna antidepresivă***

Putem spune că trăim în democraţie, aşa că îmi pot permite să am un punct de vedere cu privire la orice, inclusiv la articolul domnişoarei Anca Florentina Mihai, publicat în *Dilema* nr. 499 *(N. red.:* în pag. 2, „Nevroză autumnală“).

Bineînţeles, dintr-un anumit punct de vedere, toamna ne ia pe nepregătite. Obişnuiţi cu căldura plajelor şi cu „fetiţe“ îmbrăcate sumar, toamna ni se prezintă ca un privator de plăceri estivale, ca un cleric ce te pune la post atunci cînd tînjeşti după mîncare de frupt. În plus faţă de toate acestea, reclamele ce preaslăvesc căldurile infernale şi petrecerile eterne (se mai numesc şi *party*-uri), îşi pierd brusc credibilitatea în faţa auditorilor şi a telespectatorilor.

Dar toate acestea nu le consider suficiente pentru a determina o cădere a optimismului şi a exuberanţei de zi cu zi a fiinţei umane.

Fiecare venire a toamnei este pentru fiecare un nou început. O posibilitate de a-ţi face noi prieteni, de a relua şcoala, cursurile, de a-ţi revedea colegii, de a reveni la programul familiar (chiar dacă uneori tinde a fi rutină).

Pe de altă parte, zilele însorite de toamnă sînt departe de a aduce tristeţe în suflet. Iar cele mai răcoroase, mohorîte şi chiar ploioase ne determină să ne cuibărim în pătură şi să savurăm o carte de calitate sau un film bun, şi chiar să avem timp în plus să scriem un articol.

Culorile pastelate cu care ne răsfaţă toamna ar trebui să ne dea dacă nu un surplus de admiraţie, cel puţin o stare de linişte şi calm şi în nici un caz motiv al unui început de depresie.

Depresia se găseşte în fiecare dintre noi, probabil. Dar toamna nu este nici pe departe cauza acesteia, poate doar un spectator nelămurit...

Alexandru IUTEŞ-PETRESCU
Basel, Elveţia

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Cetăţenia europeană**
- **Fii bărbat!**
- **România, UE, SUA**
- **Patetism & sentimentalism**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Balcanism înainte de balcanism

Ascultînd zilele trecute, la Sofia, pe Larry vorbind despre „morlacchismo“ în secolul XVIII, cu tot imaginarul occidental luxuriant şi ambivalent revărsat asupra acestor nomazi (într-o variantă dalmată, Othello era pastor morlac...), pe Ulf amintindu-ne de polaritatea simbolică munte-cîmpie, la fel de ambivalentă şi ea, pe Ludmila povestind despre imaginarul etno-culinar al unor doamne victoriene oripilate de mîncatul „excesiv“, „dezordonat“ şi „sălbatec“ al acestor populaţii turcite, am realizat încă o dată că ceea ce aveau să devină Balcanii şi balcanismul de-abia în jurul războaielor balcanice şi a primului război mondial nu este străin de un imaginar occidental mult mai bătrîn.

Această geografie simbolică a Balcanilor pare a fi ancorată astfel în două coordonate definitorii ale unei geografii simbolice definitorie modernităţii europene în general şi anume ceea ce s-ar putea numi dubla raţionalizare a ***naturii*** (în exteriorul) şi a ***corpului*** (în interiorul) lui *homo modernus*.

Pe de o parte, delimitarea şi definirea oraşului împotriva naturii încojurătoare şi domesticirea naturii interioare în parcuri şi grădini generează proiecţii recurente ale unor „spaţii ale culturii“ ca opuse unor „spaţii ale naturii“, (încă) ne-civilizate, sălbatice şi astfel ameninţătoare. Imaginarul occidental al pădurii, de la Sherwood la „trans-silvania“, este doar o expresie a acestei dimensiuni.

Pe de altă parte, „spiritul“ opus „corpului“ este o construcţie îndelungată şi militantă a civilizaţiei occidentale, distinctă – chiar dacă influenţată – de opoziţia religioasă suflet-corp: *socializarea* corpului are altă menire şi alte mijloace decît *purificarea* corpului. Parte a naturii el însuşi, corpul a fost obiectul unui lung proces de domesticire raţională, care a refulat corpul „real“ în favoarea unei prezenţe sociale bine temperate. *Omul «civilizat» devine o fiinţă «dezîncarnată». Astfel, pierderea suferită de «omul civilizat» pentru ca Civilizaţia să poată triumfa nu este nimic altceva decît propriul său corp.“ (Mesnil, 2000, p. 29)*

Aceste două procese distincte, dar complementare fuzionează în ceea ce Françoise Paul-Lévy numeşte „primitivism“; cei doi poli sînt transformaţi într-o unică secvenţă: cultura vine după natură, iar spiritul după corp. Parcurgerea acestei secvenţe nu este altceva decît lunga evoluţie a speciei umane, avînd la originea sa „primitivul“, mai mult corp şi natură, iar pe linia de sosire „civilizatul“, mai mult spirit şi cultură. Timpul devine o judecată de valoare, căci ceea ce vine după este presupus a fi mai bun decît ceea ce a fost înainte.

Această aşezare pe „săgeata timpului“ a diferenţelor culturale percepute de occidentali permite acestora să păstreze „primitivitatea“ în afara propriului lor spaţiu geografic: societăţile „primitive“ sînt totdeauna în altă parte! Natura şi corpul sînt astfel nu numai refulate, dar şi externalizate, ex-teritorializate.

Dar toate acestea erau prea frumoase ca să fie şi adevărate. Ca de obicei, refulatul revine la suprafaţă, natura romantică şi „bunul sălbatic“ fiind doar două exemple faimoase.

Refulatul nu revine însă doar la suprafaţă, el revine şi acasă: Europa civilizată descoperă şi trebuie să facă faţă „primitivului interior“, ipostaza sa principală fiind ţăranul. Şi acesta poate fi însă civilizat prin educaţie iluministă, iar romanticii inventează „ţăranul bun“ şi minunata sa „cultură populară“. Persistenţa unor „insule“ ireductibile de ţărănitate/primitivitate complică însă lucrurile. Şi aceasta în primul rînd datorită faptului că *această* primitivitate nu mai poate fi proiectată în afară, în spaţiul exotic al originilor omenirii, ci trebuie adoptată ca propria primitivitate. Iar în cazul acestor „paysans du Danube“ lucrurile sînt chiar şi mai neplăcute căci, plasaţi la frontiera Occidentului, aceştia se aflau totuşi

prea legaţi de spaţiul simbolic al intemeierii civilizaţiei europene, Grecia antică precum şi o moştenire romană de neeludat. Peninsula balcanică nu era disponibilă pentru un *topos* primitivist al originilor îndepărtate ale omenirii.

Primitiv (natură, corp etc.) versus *raţional* (cultură, spirit etc.) constituie un principiu de „cartografiere simbolică“ al imaginarului european modern. Dincolo de semnificaţia specifică a termenilor în diferite contexte – variabilă, diversă şi chiar contradictorie –, această schemă clasificatorie are totdeauna ca scop şi rezultat producerea unor frontiere între cele două „lumi“, servind astfel ca un fel de cordon de protecţie care să împiedice „poluarea simbolică“, cum ar spune Marry Douglas, a ordinii raţionale. Geografiile simbolice care rezultă astfel sînt un fel de igienă culturală a fiinţei occidental-raţionale, încercînd să rămînă cît mai departe de efectele poluante ale represiilor sale.

Ceea ce au devenit Balcanii prin *balcanism* nu este, bineînţeles, simplul produs al acestui gen de geografie simbolică. Dar ea a fost, probabil, fundalul inconştient şi profund pe care a fost desenată noua hartă simbolică a peninsulei. Ca primitivitate, balcanismul a existat în imaginarul occidental înaintea *balcanismului*; iar ca *balcanism*, acesta a devenit însăşi istoria secretă a Europei şi a corpului său refulat. ▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Eşecul luptei anticorupţie

Scandalul „Păvălache“ a dus discuţia despre corupţie la un nivel mult mai înalt decît se obişnuia pînă acum. Fenomenul se arată în cea mai profundă formă a sa: nu mai este vorba despre simpla acţiune a unui individ, ci despre confiscarea instituţiilor de către interese private. Cazul depăşeşte discuţia despre imaginea puterii, despre eficienţa Parchetului Naţional Anticorupţie sau despre semnalele emise de autorităţi, cum spune şeful guvernului. Întrebarea esenţială pusă de ziarişti în aceste zile a rămas fără răspuns: de ce lucra pentru guvern un afacerist prosper, cu un salariu de 10 milioane pe lună? Era prost sau idealist? Sau nu muncea pentru cele 10 milioane? Poate mulţi vor zîmbi la aşa întrebare, răspunsul pare atît de evident. Dar, totuşi, într-un sistem birocratic modern, nu aceasta este întrebarea logică? Funcţionarii nu servesc interesul public în schimbul unui salariu? Dacă nu, atunci instituţia Secretariatul General al Guvernului a funcţionat în interes privat, cel puţin prin funcţionarul Păvălache, iar şeful lui a ştiut şi l-a angajat cu bună ştiinţă cu alt scop decît cel declarat.

După cum a recunoscut chiar ministrul Şerban Mihăilescu, Păvălache nu era singurul om de afaceri prosper care depunea un fel de muncă voluntară la Secretariatul General al Guvernului. S-a vorbit despre încă 3 care şi-au dat demisia. S-a vorbit doar, pentru că purtătorul de cuvînt al guvernului a refuzat să ofere detalii. De altfel, purtătorul de cuvînt Claudiu Lucaci, deşi fost jurnalist şi actual om tînăr, reproduce cu nonşalanţă modele de funcţionar care trebuiau să fi devenit istorie. Devenit un fel de zbir pentru jurnaliştii acreditaţi la guvern, Lucaci protejează imaginea respectivilor demisionari. Nu e clar: ce este ruşinos? Să ai afaceri şi să lucrezi la guvern? Să fii demis din această cauză? Să fii un guvern cu funcţionari-afacerişti? Oricum, înaltul funcţionar a încălcat legea liberului acces la informaţiile de interes public. Pe lîngă faptul că este ineficient, purtătorul de cuvînt transformă într-o mascaradă acţiunea prin care trebuia să asigure opinia publică că Guvernul ia măsuri.

Revenind la problema instituţiilor, *Adevărul* a publicat organigrama SGG. Nu mai puţin de 22 de consilieri personali, 9 secretari de stat. Instituţiile româneşti se extind, se umflă nu atît potrivit unui calcul raţional, pentru a servi scopului public, ci pentru a face loc unor oameni. Legături informale de tip stăpîn-supus transcend realitatea formală şi o deformează în favoarea intereselor de grup. Nu mai este vorba despre corupţie uşor de circumscris, cînd cineva abuzează de funcţie, ci despre instituţii care funcţionează în interes privat. Acesta este răspunsul logic la întrebarea rămasă fără răspuns oficial: din acest motiv muncea un afacerist prosper cu un salariu de 10 milioane. Este credibil ministrul Mihăilescu cînd spune că Păvălache întocmea „rapoarte şi analize“? Întrebare are un răspuns atît de evident încît nici nu mai este şi nici nu mai merită să fie discutată. Întreaga afacere este tratată absurd, de parcă ne facem reciproc cu ochiul, ştiind despre ce este vorba, lasă că trecem şi de asta.

Profilul afacerilor celui arestat este relevant: patronul Păvălache a făcut (scrie *România liberă)* comerţ extern cu produse metalurgice, apoi comerţ cu cereale, pentru ca ulterior să se remarce în rolul de lichidator al unor întreprinderi falimentare. Era un geniu polivalent al afacerilor, care îşi schimbă profilul peste noapte? O altă întrebare cu răspuns evident. În toate aceste afaceri, statul este un factor esenţial. Comerţul cu produse metalurgice şi cel cerealier sînt zone economice din care statul român a refuzat cu încăpăţînare să se retragă, în care administraţia deţine pîrghiile şi dirijează fluxurile de bani după criteriile bunului plac. De aici au apărut imperiile economice deţinute de oameni implicaţi politic, relevante pentru comerţul cu cereale fiind cazurile lui Triţă Făniţă şi Culiţă Tărîţă. Beneficiind de acest arbitrariu, Fănel Păvălache (rezonanţa ciudată a acestor nume o avea vreo reverberanţă mistică?) s-a reorientat spre sursa averii sale: aparatul de stat la cel mai înalt nivel. Este o mişcare logică executată de o persoană produsă de sistem. Fănel Păvălache şi mulţi alţii ca el răzbesc prin structuri de stat a căror raţiune de a fi dă peste cap orice analiză instituţională bazată doar pe partea vizibil-declarativă a realităţii. Afacerea în care dorea să intervină prin trafic de influenţă este de acelaşi tip: Banca Internaţională a Religiilor face parte din lunga serie de afaceri cu iz securistic prin care oamenii sistemului drenează banul public spre interese personale, cu complicitatea şi participarea acelui segment de birocraţie pe care îl controlează. Acelaşi Păvălache este lichidatorul Băncii Columna, la vremea ei invenţie a SRI.

Este vorba despre ceea ce Banca Mondială numea într-un studiu de care am mai vorbit: „insideri“, oameni care profită de trecerea la economia de piaţă pentru a bloca competiţia pe piaţă, cu ajutorul birocraţiei pe care o controlează. Iar răul pe care îl fac nu ţine doar de furtul propriu-zis, ci de blocarea dezvoltării, de condamnarea tuturor la o viaţă într-o mocirlă care se auto-reproduce. Este vorba despre ceea ce teoriile recente despre corupţie numesc „statul captiv“, ultima formă de corupţie, corupţia devenită regulă, devenită stîlp al funcţionării birocraţiei. De fapt, nici nu mai este vorba despre „birocraţie“ în sens clasic, cea descrisă de Weber, impersonală, eficientă, nici măcar de cea surprinsă de literaţii ruşi, rece, insensibilă, ci de structuri tribalizate de dominare care iau o formă modernă păstrînd substratul premodern. Este corupţia care nu poate fi combătută de Parchete Anticorupţie, pentru că ea controlează statul, deci şi resursele care merg spre cei care ar trebui să lupte cu fenomenul.

„Cazul Păvălache“ intră în aceeaşi tipologie cu fenomenul Sorin Ovidiu Vîntu, cu minciunile dovedite ale preşedintelui Senatului, Nicolae Văcăroiu, cu Bancorex, cu multe, prea multe altele, toate avînd acelaşi substrat: instituţii deturnate de la scopul oficial. Se pare că cea mai bună investiţie pentru un om de afaceri român este investiţia în stat, în relaţii. Mereu şi mereu aceste cazuri se opresc exact la nivelul „care trebuie“. Un fel de pudoare oficializată: ministrul nu ştia, nu avea cum să ştie.

Cine mai vrea atunci să facă lumină? Altă întrebare fără răspuns. Ministrul Mihăilescu se bîlbîie: „dacă vroia să facă treaba asta, trebuia să vină să ne spună şi ne despărţeam prieteni“. Este bîlbîiala tipică pentru un sistem consolidat al cărui reprezentant la vîrf crede că aşa trebuie să stea lucrurile şi nu înţelege indignarea celorlalţi. Preşedintele Iliescu spune că nu trebuie să răspundă şeful pentru ceea ce face subordonatul. Este o presupunere delicată: şeful nu ştia. Este manevra unui om care nu vrea să vadă ce se întinde sub el? Şi aceasta este o supoziţie delicată? Ceilalţi aşteaptă ancheta care va arăta pînă unde se întinde plaga. Nu va arăta.

Revine obsedant întrebarea simplă: de ce a fost angajat la guvern un om de afaceri prosper pe un post minor? Miniştrii occidentali care îşi dau demisia pentru orice „prostie“ par ridicoli. „Scandalul Păvălache“ reprezintă o criză a unui sistem instituţional, nu un simplu caz de mită şi trafic de influenţă. O criză care ar fi trebuit să ducă la o criză de guvern. Guvernul l-a angajat, dar nici măcar ministrul respectiv nu şi-a dat demisia.

Am scris de-a lungul vremii despre legea accesului la informaţii care ar trebui să facă lumină în administraţie, despre Parchetul Naţional Anticorupţie şi consilierii europeni care l-au moşit. În faţa absurdităţii „cazului Păvălache“ şi a manevrelor de evitare a responsabilităţii, toate par ridicole. Inclusiv cei care scriem despre ele. Nu este începutul luptei anticorupţie, ci eşecul ei. ▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Peneş Curcanul

Desprinzîndu-se din negurile dimineţii de toamnă un mini-autobuz aflat la capătul puterilor trăgea la o magine de drum. Din el se strecoară cîteva umbre cărora omul de la volan le dădea asigurarea şoptită, dar fermă:

– Am ajuns!

Înainte de a-i părăsi conducătorul auto şi totodată călăuza avu cu pasagerii săi un indescifrabil schimb de cuvinte. Porniţi din îndepărtate ţinuturi transcontinentale, ţinta acestora, se putea deduce, era Parisul. Pentru a parcurge toţi aceeaşi distanţă ei achitaseră tarife extrem de inechitabile: între 300 şi 5.000 de dolari USA. Capătul lungului voiaj părea să profileze un nou impediment: aşezarea la marginea căreia fuseseră depuşi nu se numea Paris, ci Vaslui. Inocenţii călători ofereau, fără să intenţioneze, şi o premieră ştiinţifică: pînă la ei nimeni nu remarcase similitudinile dintre cele două aşezări şi nici deosebirile, însăşi posibilitatea de a le compara fusese ignorată. Ambele creeaseră personaje mitologice reciproc exclusive, Incoruptibilul rămînea Parisului imaginar la fel de străin cum îi era Peneş Curcanul Parisului autentic. Primul fusese un personaj istoric supranumit astfel pentru intransigenţa lui neegalată, pe cînd al doilea era o zămislire literară, de o popularitate care i-a conferit aura unei piese de folclor. Incoruptibilul fixat în memoria locuitorilor din spaţiul Hexagonului actualii strănepoţi ai lui Peneş din spaţiul carpato-danubian îi contrapun o supraaglomeraţie de personaje coruptibile, mult mai ameninţate de legislaţie decît de justiţie.

Foştii ocupanţi ai autobuzului dispărut contribuiseră prin aventuroasa lor tentativă migratoare la includerea globalizării în curentul atoateînnoitor al postmodernităţii. Ei săvîrşesc o eroare în felul ei fertilă, confuzia dintre periferiile Vasluiului şi cele ale Parisului oferind dovada peremptorie că ambele periferii sînt situate pe aceeaşi planetă. Globalizarea nu mai progresează doar prin mijlocirea unor vaste operaţiuni militare ratate, ci prin ratarea paşnică a unor încercări de a depăşi mizeria ca locaţie geografică. Prin demilitarizare, globalizarea se dezetatizează şi se privatizează. Scindarea globului între bunăstare şi pauperitate este marcată prin grade de longitudine şi latitudine. Schimbarea condiţiei umane presupune deplasarea cohortelor de pauperi de cealaltă parte a acestei linii de demarcaţie. Punctul de pornire provoacă fatalmente iluzii optice sub al căror impact Vasluiul poate căpăta conotaţiile de miraj ale belşugului.

Săracii lipiţi pămîntului se smulg din pămîntul de care sărăcia îi lipise. Astfel înfruntată globalizarea se reduce la o bejenie multilateral eşuată: Vasluiul nu este Paris, el nu reprezintă o oază de bogăţie, ci o variantă a sărăciei şi pentru ca tăcîmul să fie complet îi expediază pe transfugi sub escortă înapoi de unde crezuseră că au evadat. Unde ei vor ajunge fără măcar să fi aflat gloriosul nume al lui Peneş Curcanul.

▲

BARBURISME

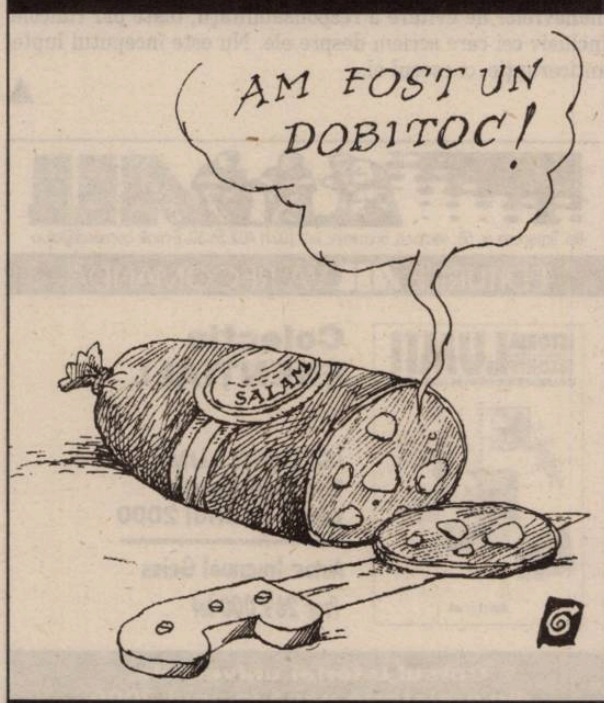

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

„Învaţă altfel!“

Zilele tecute, pe Realitatea TV, la emisiunea „Şcoala românească“, se discuta a nu ştiu cîta oară despre preţul manualelor. Mărturisesc că n-am urmărit toată emisiunea, căci nu mai am răbdare să urmăresc talk-show-uri pe teme atît de „stoarse“ (să fie vîrsta? nu a mea, evident, ci a talk-show-urilor!); dar în secvenţele pe care voia telecomenzii m-a lăsat să le văd am observat cum d-nei Dana Papadima, directoare la Humanitas Educaţional, i se reproşa a nu ştiu cîta oară că manualele de la editura pe care o conduce sînt mai scumpe în comparaţie cu celelalte. Mi-am reamintit cu această ocazie de „argumentul“ scos din cotloanele gîndirii Ministerului Educaţiei atunci cînd, la licitaţiile pentru manuale, *preţul* era mai important decît conţinutul: că editurile „nu urmăresc decît profitul“, astfel încît e nevoie de o măsură de protecţie din partea ministerului. Bineînţeles că editurile urmăresc profitul, pentru că altfel ar da faliment; şi cele care au intrat în licitaţie cu preţuri de dumping urmăreau tot profitul. Iar a cere editorilor să publice manuale doar de dragul iubirii pentru învăţătură e ca şi cum le-am cere benzinarilor să ne vîndă benzină exclusiv din patriotism, ca să ne ajute astfel să descoperim, călătorind cu maşina, frumuseţile ţării. Orice negustor de la tarabele şi buticurile ţării ştie că mărfurile nu sînt scumpe *în sine*, ci numai dacă le raportezi la cantitatea de bani de care dispun cumpărătorii. Şi în cazul manualelor, ca şi în cazul întreţinerii la bloc, problema e că oamenii au foarte puţini bani, şi nu editurile sînt vinovate pentru asta.

Marota „manualelor scumpe“ a reuşit să inducă impresia că o carte se poate face oricum, de către oricine, la un preţ echivalent cu al unui pepene de dimensiuni mijlocii, şi a aruncat în derizoriu o problemă cît se poate de importantă: aceea că, pentru cei mai mulţi copii, manualele sînt primele (şi, de multe ori, din păcate, *singurele)* cărţi cu care intră în contact. Cum să educi un copil în spiritul respectului pentru cultura scrisă, pentru carte, cum să-i dezvolţi bunul gust punîndu-i în mînă cărţi urîte, tipărite mediocru, pe hîrtie proastă? Cartea e un obiect cultural care transmite şi alte mesaje decît conţinutul propriu-zis al lecţiilor: prin grafică, prin tipar, prin calitatea hîrtiei contribuie la educaţia estetică; aspectul ei are influenţă în procesul lecturii, induce anumite comportamente şi anumite atitudini faţă de cultură şi ştiinţă. Pe scurt, *forma* determină în bună măsură practicile de lectură şi felul în care ne însuşim *conţinutul* (există rafturi întregi de studii pe tema asta; mă ofer să le furnizez cîteva conspecte funcţionarilor din minister care pretind că se pricep la cărţi).

Ceea ce a realizat Humanitas Educaţional în plus faţă de alte edituri este tocmai crearea unui concept unitar de carte şcolară. „Învaţă altfel!“ nu e un simplu slogan, el acoperă o realitate: cărţile şcolare editate de Humanitas Educaţional au stil, ilustrează o viziune, transmit o atitudine pozitivă faţă de carte şi faţă de învăţătură. În paralel cu cunoştinţele de matematică, de limba română ori de fizică, elevii deprind şi ideea că obiectul-carte este un element esenţial al civilizaţiei umane, un semn al progresului, *o valoare*. Mi se pare un act de cultură fundamental faptul de a-i pune în mînă unui copil cărţi frumoase şi bine lucrate, mai ales că – repet – pentru cei mai mulţi copii acestea sînt *singurele* cărţi cu care vor avea de-a face în viaţă. Iar dacă tot ne dăm social-democraţi, cu atît mai mult ar trebui să tindem către asigurarea accesului *celor mulţi* la cele mai înalte standarde educaţionale. Humanitas Educaţional tocmai asta face, împotriva spiritului de negustorie primitivă care pe alţii îi îndeamnă să renunţe cu uşurinţă la calitate, de dragul cîştigului rapid şi consistent. *Catalogul* editat recent sintetizează foarte bine conceptul Humanitas Educaţional: o grafică admirabilă, o calitate foarte bună a tiparului, excelente texte de prezentare a cărţilor, „cărţi poştale“ decupabile prin care se pot face comenzi. Nu e un simplu instrument comercial destinat potenţialilor clienţi, nu e doar un mijloc de promovare, este şi un obiect estetic de mare ţinută, compatibil, ca şi manualele HE, cu obiecte similare (dar mult mai scumpe!) din Germania, Franţa ori Italia. Cei care se dau experţi în relaţia dintre „scump“ şi „ieftin“ ar trebui să-şi revizuiască atitudinea şi să-şi amintească de o vorbă din popor: „sînt prea sărac ca să-mi cumpăr haine ieftine“. Departe de a urmări îmbogăţirea rapidă pe seama bieţilor şcolari, Humanitas Educaţional este singura editură care a făcut din producţia de carte şcolară un *proiect cultural* cu bătaie lungă.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

În culise

Acum aproape douăzeci de ani, doi profesori de liceu din Le Mans publicau o carte pe cît de amuzantă pe atît de instructivă, *Mică fabrică de literatură,* unde prezentau activitatea grupului de „literatură potenţială“ ai cărui principali animatori au fost Raymond Queneau, Italo Calvino şi Georges Perec. Între timp, cei doi au mai scos o serie de cărţulii, la fel de insolite (spre exemplu, *Dicţionar de cuvinte pierdute),* iar acum tipăresc un fel de ghid al secretelor actului de creaţie, sub titlul *Ce este un scriitor?*. Cartea nu e sistematică, dimpotrivă, adună oarecum dezordonat fel de fel de detalii nostime, grupate în jurul cîtorva teme (instrumente de scris, obiecte-fetiş, locuri privilegiate, relaţii familiale, droguri, avataruri editoriale etc.). Iată, de pildă, chestiunea descoperirii vocaţiei de scriitor, descoperire ce se petrece uneori la vîrste foarte fragede. Borges începe să scrie pe la 6-7 ani, încercînd să imite pe clasici şi în primul rînd pe Cervantes. Tot *Don Quijote* îi trezeşte lui Flaubert, la 9 ani, vocaţia. Stendhal comite, la 12 ani, o comedie în proză, iar Lobo Antunes se decide, la aceeaşi vîrstă, să-şi scrie operele complete. Debutanţi precoce, înainte de a împlini 20 de ani, au fost Rimbaud, Radiguet, Françoise Sagan, Françoise Mallet-Joris. Să adaug că, toamna aceasta, piaţa literară franceză e realmente invadată de romane scrise de adolescenţi. Printre ei – o fată de 13 ani, pe care o cheamă Flavia Bujor şi a cărei carte a fost destul de bine primită. În contrast, Marcel Lévy a debutat (în 1992) la vîrsta de 93 de ani, cu un volum intitulat *Eu şi viaţa, cronici şi reflecţii ale unui ratat.*

Mulţi scriitori, se ştie, obişnuiesc să noteze gînduri, impresii de lectură, frînturi de frază etc., în carnete sau pe bucăţi de hîrtie, cutii de chibrituri, bilete de metrou etc. Ideea poate veni oricînd; Paul Léautard povesteşte în *Jurnal* cum, trecîndu-i prin minte o imagine pentru povestirea la care lucra, s-a grăbit să o noteze în carnet, numai că pentru asta a trebuit să se desprindă de partenera cu care tocmai făcea dragoste şi cu care ajunsese foarte aproape de extazul suprem.

Camus se simţea cel mai bine, şi lucra cel mai spornic, la hotel. Alphonse Allais şi Jean Genet au murit, de altfel, în camerele lor de hotel. Albert Cossery, personaj legendar al cartierului Saint-Germain-des-Près, locuieşte, din 1945, într-o cămăruţă din hotelul Louisiana de pe rue de Sèvres. Proust, Carlos Onetti, Nabokov scriau de regulă în pat. Sînt, apoi, matinalii şi nocturnii; în prima categorie – Valéry, Durell, în a doua – Mallarmé, Rimbaud, Kafka. Campioni ai rapidităţii: Diderot, Simenon. Dar şi Defoe a scris *Robinson Crusoe* într-o lună, Stendhal *Mînăstirea din Parma* în două luni, iar Stevenson a pus pe hîrtie *Doctor Jeckyll şi Mr. Hyde* în trei zile. Înainte de a opta pentru *Germinal*, Zola a ezitat între 54 variante de titlu, iar pentru *Bestia umană* s-a gîndit la nu mai puţin de alte 129 de titluri! La întrebarea clasică: „De ce scrieţi?“ – Byron a răspuns: „Ca să plac femeilor.“, Hrabal – „Ca să evit să mă sinucid.“, iar Valéry – „din slăbiciune“. Jarry a vîndut din *L'amour absolu* 15 exemplare, Cioran, în 1949, din *Précis de décomposition* 20 de exemplare, Beckett 125 din *En attendant Godot,* Roussel din *Impressions d'Afrique* 800 de exemplare în 22 de ani, iar – record absolut – Withman, *Fire de iarbă,* în 1855, un exemplar!

Cu atît mai pertinent apare sfatul pe care îl dădea Jean Paulhan unui tînăr scriitor: „Trebuie mai întîi să devii celebru, o să scrii după aceea!“.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Polisemii deficitare

Încheiam săptămîna trecută spunînd că relaxarea criteriilor de apreciere a existenţei/maturităţii unei democraţii sub influenţe de ordin militar-strategic sau commercial mi se pare a fi una din cauzele apariţiei *deficitului de democraţie* – fenomen pe care îl înţeleg ca pe o boală a democraţiei liberale, de tip occidental. Lărgirea cercului democraţiilor – principiul fundamental al politicii externe a administraţiei Clinton, dar, în fapt, o preocupare permanentă a oricărei administraţii americane de cîteva decenii încoace – are preţul ei în ceea ce priveşte *calitatea* democraţiei. Tot mai multe democraţii, produse pe bandă rulantă, înseamnă democraţie de tot mai multe feluri. Astăzi, poţi socoti că o ţară în care se discriminează evident pe criterii etnice este o democraţie numai pentru că aşa se justifică o anumită politică. Astăzi, poţi socoti că un regim care urmăreşte ziariştii sau care e susţinut financiar de traficanţi de droguri sau care arestează în plină stradă opozanţii politici este un regim democratic, numai pentru că aşa se poate legitima o acţiune militară, de pildă. Toate astea înseamnă, în realitate, că standardul fundamental de civilizaţie occidentală s-a diluat pînă aproape de dispariţie. În locul său, a apărut un limbaj fără relevanţă cognitivă, dar dulce-adormitor pentru diplomaţiile tot mai imbecilizate ale lumii noastre. Un limbaj în care, de fapt, nu crede nimeni. Şi, în ultimă instanţă, un limbaj care demonetizează şi descarcă de orice măreţie cuvîntul „democraţie". Folosirea generoasă a cuvîntului „democraţie" produce nu doar un *deficit de semnificaţie* (cuvîntul înseamnă tot mai multe lucruri sfîrşind prin a fi vag), ci naşte şi un *deficit de democraţie* în planul realităţii politice. E un caz tipic în care folosirea neglijentă şi iresponsabilă a unui cuvînt dă naştere unei realităţi confuze.

Cu cîteva săptămîni în urmă, adresîndu-se în cadrul Woodrow Wilson International Center for Scholars, doamna Paula Dobriansky, subsecretarul de stat american pentru afaceri globale, spunea că democraţie înseamnă „o combinaţie între cele mai bune modele care produc o guvernare reactivă, o societate prosperă şi oameni liberi". Poate că optimiştilor le sună bine. Mie, unul, nu-mi sună bine deloc. Căci nimic nu mi se pare mai periculos decît redefinirea continuă a termenilor fundamentali, relativizarea perpetuă a criteriilor şi infinita nuanţare a opiniilor. În ceea ce priveşte democraţia, sînt un conservator. Orice adaos creativ, mai ales contribuţiile oamenilor politici cu bun antrenament totalitar deveniţi, peste noapte, democraţi, mă îngrijorează. Ce să fac? Am şi eu, aici, la marginea lumii, experienţele mele. Iar liniştea cu care democraţiile tradiţionale acceptă micile giumbuşlucuri dubioase ale democraţiilor „emergente" mă înspăimîntă de-a dreptul.

Astăzi, SUA acceptă deschis faptul că există în lume 118 democraţii. Va să zică, 118 din 192 de state, cîte există azi în lume, sînt, după socoteala Washingtonului, democraţii. E uşor de sesizat aici tipul de optimism marca Fukuyama care, după umila mea părere, este direct o prostie. Să crezi că democraţia liberală nu mai are duşmani redutabili şi să crezi că libertatea a învins deplin, înseamnă să crezi că eşti în Rai; care om lucid îşi permite luxul ăsta? Să nu vezi *totalitarismul deghizat în democraţie* în cele mai multe dintre „teritoriile noi" şi, pe de altă parte, să nu vezi *deficitul de democraţie* din „lumea liberă" înseamnă să repeţi bucuria troienilor cînd au primit în dar un cal de la greci. Eu, unul, sînt foarte contrariat de concluziile la care ajunge raportul emis nu demult de Comisia Europeană în ceea ce priveşte România. În esenţă, dacă înţeleg bine din relatările presei, acolo se spune că ţara mea este o democraţie (criteriile zise politice de aderare sînt atinse), dar nu este „o economie de piaţă funcţională". Pentru umilul est-european care sînt, e ceva în neregulă aici. Poţi să ai o democraţie într-un altfel de sistem economic decît cel capitalist? Eu cred că eurocraţii se înşeală. Ei greşesc fie cînd spun că ţara mea e o democraţie, fie cînd spun că ţara mea nu are economie de piaţă funcţională; cei doi termeni (democraţie şi economie de piaţă) nu pot decît să descrie simultan aceeaşi realitate. Dar, îmi aduc imediat aminte că Departamentul american al Comerţului a acordat nu de mult Rusiei statutul de „economie de piaţă" şi îmi spun, încă o dată, că în lumea de astăzi primele care ne trădează sînt cuvintele. Şi mă tem, pentru că am învăţat de la Witgenstein că lumea mea e una cu limbajul meu.

John Adams, al doilea preşedinte al SUA, spunea că democraţiile nu durează, ele se epuizează, obosesc şi, în cele din urmă, se sinucid. Aşa credea un om care iubea democraţia mai mult decît orice altceva. Este *deficitul de democraţie* simptomul unei oboseli, semnul unei epuizări, slăbiciunea astenică a democraţiei intrată într-o nouă primăvară sau este ceva mai grav? ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Ţara lu' Ultima Clipă

Acum cîteva zile stăteam de vorbă cu un om de afaceri străin care lucrează în România (un *expat*, dacă preferaţi), care îmi spunea că multe dintre invitaţiile la cocktail-uri şi conferinţe vin în ultima clipă. În limbajul de business asta înseamnă cu o zi înainte, sau chiar în dimineaţa evenimentului... Omul avea probleme serioase, întrucît pe mulţi nu-i putea refuza, în vreme ce alţii îl aşteptau să se ţină de cuvînt cu întîlniri planificate cu o săptămînă-două înainte, după moda occidentală. Firește, nu asta ţine capitalul străin departe de România. Ba chiar poate l-ar atrage, în măsura în care în fiecare investitor se ascunde un explorator, a cărui curiozitate e stîrnită de un tărîm unde timpul are cu totul alte reguli. Important e să ştim să ne facem cunoscute slăbiciunile (cu mult mai exotice şi interesante decît peisajul montan ori Delta, spun unii...).

De fapt, de ce lăsăm lucrurile pe ultima clipă? Poate fiindcă sîntem convinşi că nu-i ultima (dar aici intrăm în capitolul, şi el enorm, al Strategiei Amînării). Sau poate pentru că aici, la noi, se ascunde de multă vreme prima aplicaţie practică a Teoriei Relativităţi Mult Extinse (o variantă încă nesancţionată de Academie) şi care afirmă, în esenţă, că *timpul se dilată direct proporţional cu apropierea şi importanţa unui moment-limită*. Altfel spus, pe măsură ce te apropii de *deadline*, timpul trece din ce în ce mai încet. Astfel încît în ultima clipă ai, de fapt, enorm de multă vreme să te ocupi de toate lucrurile pe care le-ai lăsat deoparte pînă atunci. Ca o consecinţă, mulţi dintre noi ştiu că momentul în care te apuci de treabă e cu atît mai aproape de termen cu cît ştii de el de mai multă vreme. O întîlnire de afaceri de care ai aflat de trei săptămîni va fi pusă la punct cu trei ore înainte. Aceeaşi întîlnire, anunţată cu 48 de ore în avans, va avea parte cu siguranţă de o zi de pregătiri.

Lăsatul pe ultima clipă sporeşte speranţa de viaţă. În loc să fii stresat, cu două luni înainte, de organizarea unei importante conferinţe de business, e mult mai sănătos să te enervezi în ultima săptămînă. Asta nu înseamnă că lucrurile vor fi făcute de mîntuială, ci doar extrem de repede. Productivitatea românească din ultima clipă depăşeşte dramatic tot ce cunoaşte piaţa muncii din America sau Japonia. Doar că ea nu poate fi extinsă în afara termenului-limită. Ultima clipă, în ciuda efortului filozofilor şi literaţilor, trece, pînă la urmă, şi ea. După care apar alte lucruri de făcut sau, mai exact, de lăsat pe *oleacă mai tîrziu*.

Să luăm de exemplu intrarea în Uniunea Europeană. Mai sînt, în cazul cel mai bun, cinci ani pînă atunci. Cu siguranţă însă că jumătate din capitolele de negociere vor fi închise în ultimele două luni, dintre care ultimul în noaptea de dinainte. Şi vor ieşi perfect, inclusiv cu acest element de culoare locală care face viaţa mai plăcută în România: dulcea amînare a inevitabilului. În fond, campania împotriva corupţiei, programată să înceapă acum vreun an (pentru a mai creşte puţin şansele de intrare în NATO), a reuşit să prezinte ceva rezultate cu trei săptămîni înainte de Praga. Dacă riscul să nu intrăm era mai mare, probabil că am fi văzut un val de arestări în preziua evenimentului. Aşa, cum nu mai e nevoie, oamenii lucrează mai relaxat.

Industria aceasta a Ultimei Clipe generează, aşa cum e firesc, slujbe în sectoarele conexe. Cel mai important e cel al scuzelor, a căror producţie creşte mai repede decît PIB-ul. „Nu v-am găsit acum două săptămîni, aşa că vă sun astăzi să ne întîlnim după-amiază" e un model aflat în producţia de serie de cîţiva ani. Cele mai noi scuze fac apel la invitaţii pe *mail* care n-au fost trimise niciodată sau la discuţii inexistente cu colegul de birou.

De fapt, chiar şi articolul de faţă e un fel de a cere iertare colegilor de la *Dilema*, care, la fel ca în multe alte dăţi, aşteaptă articolul meu cu un sfert de oră înainte de *deadline* (sau după, însă prefer să mă mint...). Dacă e vreo consolare pentru cineva, în Ultima Clipă se scrie cu mult mai multă plăcere decît în seara dinainte... Şi mult mai repede, firește. ▲

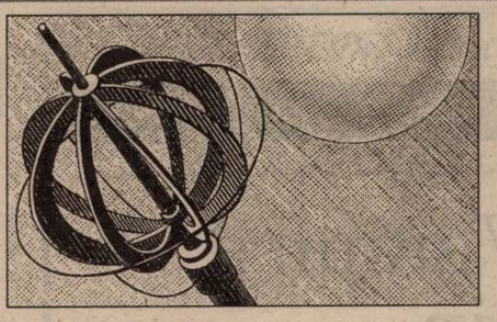

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Terorismul spectacol

Luni, ziua de doliu de la Moscova ar fi trebuit să aducă pacea în sufletele celor implicaţi în incidentul sîngeros de la teatrul Dubrovka: au fost victime, mai puţine decît ar fi putut să fie, forţele de ordine legitime, învestite, teoretic prin voinţa poporului, cu permisiunea de a practica violenţa, i-au învins pe reprezentanţii violenţei ilegitime. Se vorbeşte despre compensaţii, cît se va da rudelor celor morţi şi cît celor care au scăpat cu viaţă. Despre unii nu se ştie dacă vor muri, aşa că nu poate fi definitivată socoteala. Dar neliniştea persistă, deşi conducătorii lumii occidentale au sprijinit opţiunea ruşilor pentru operaţia de anihilare a grupului terorist cu riscurile implicite ale victimelor printre ostatici. Din dilema „ori să moară toţi, ori să moară cîţiva" trebuia ieşit cumva şi forţele speciale ruseşti au avut şi mijloacele şi permisiunea de a o face. Marţi dimineaţa, cîteva rude circulau încă bezmetice între spitale, dînd bacşişuri pentru a obţine privilegiul de a examina cadavrele de la morgă; în curînd vor afla, vor fi fericite sau dimpotrivă. Despre manifestaţia din prima zi a incidentului, cînd circa o sută de persoane au cerut autorităţilor să negocieze cu rebelii ceceni, nu se mai spune nimic. Pentru Putin, negocierea nu a fost o opţiune, ipoteza tratativelor nu a fost luată nici o clipă în consideraţie: Rusia nu va fi nici şantajată, nici îngenuncheată, a spus în mesajele sale preşedintele, dînd astfel glas sentimentului majoritar care l-a adus la putere, dorinţei de a păstra statutul de mare putere, gata să-i zdrobească pe cei consecvenţi în nesupunere.

Înscrierea acţiunii de la Moscova în contextul internaţional al asaltului terorist declanşat de fundamentalismul islamic este justificată prin mesajul unui membru al comandoului de la Moscova, difuzat de televiziunea Al-Jazeera din Qatar: „Jur în faţa lui Dumnezeu că noi vrem la fel de mult să murim pe cît vreţi voi să trăiţi". Mesaj identic cu cel al oamenilor lui Ben Laden, cu cel al nenumăratelor grupuri care vor să transforme teatrele, discotecile, magazinele şi străzile în spaţii ale morţii. Este probabil ca rebelii ceceni să se fi antrenat cu sprijinul logistic şi să se fi înarmat cu sprijinul material al reţelei teroriste islamice mondiale. Dar ei vor ceva mult mai simplu decît un stat islamic global: s-ar mulţumi, deocamdată, cu eliberarea Ceceniei. Însă în anii dintre sfîrşitul primul război cecen şi începutul celui de al doilea, cînd administraţia rusă nu se retrăsese, dar nici nu acţiona în forţă, conducătorii naţionalişti nu au dovedit în nici un fel că sînt în stare să iasă din logica războiului.

După 11 septembrie 2001, pentru a avea Rusia alături în campania împotriva terorismului şi în războiul din Afganistan, oficialităţile americane şi preşedintele Bush au eliminat din discursul lor orice enunţ cu privire la o eventuală încălcare a drepturilor omului în Cecenia. Cecenia a dispărut ca subiect politic, deşi organizaţiile umanitare şi presa au continuat să dea veşti despre extraordinara brutalitate a represiunii din teritoriul republicii cu aspiraţii secesioniste. Nu mai şochează faptul că „întîi se trage şi pe urmă se numără", că nimeni nu se străduieşte să dovedească vinovăţia celor omorîţi, dar suferinţele atroce de dinaintea morţii, despre care depun mărturie cadavrele, dezvăluie un abis, o înspăimîntătoare disponibilitate a fiinţelor umane de a se comporta neomeneşte. Toate acestea se justifică prin cruzimea luptătorilor ceceni faţă de soldaţii prizonieri (mărturie sînt tot cadavrele) şi prin persecuţiile la care sînt supuşi etnicii ruşi, stabiliţi acolo de pe vremea Uniunii Sovietice.

Cînd războiul din Cecenia va fi fost terminat, fie prin obţinerea supunerii de la resturile înfricoşate ale unui popor, fie prin eliminarea tuturor membrilor săi, soldaţii ruşi se vor întoarce acasă şi libertatea de a-şi exersa fantezia torturînd şi ucigînd se va întoarce împotriva propriilor conaţionali. Ar trebui să le dea de gîndit militarilor ruşi faptul că aproape toţi conducătorii ceceni au fost ofiţeri cu grade mai mult sau mai puţin înalte în Armata Roşie; întrecerea macabră pentru titlul de campion necontestat al ferocităţii se poartă între absolvenţii aceleiaşi şcoli. Şi, aşa cum îşi doreau unii teoreticieni ai teatrului modern, publicul nu e lăsat să doarmă în fotoliile de pluş, ci, aşa cum s-a întîmplat la teatrul Dubrovka, e antrenat în acţiune şi, deşi nu înţelege premisele, suportă consecinţele. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Vampirii din aeroport

Sînt aici. I-am văzut. Eu îi pot bunghi. Chiar acum este unul la aeroportul Dallas-Ft. Worth, un bărbat mărunţel, între două vîrste, cu ţăcălie.

Îşi roteşte lăcomos ochii peste mulţime, cercetînd cabinele telefonice, porţile de acces şi pereţii. Mai ales pereţii. Pricăjitul vede ceva. Ochii îi scînteiază. Face cîţiva paşi hotărîţi, apoi, dintr-un salt, ajunge la locul faptei. Se aşează pe vine, rînjeşte şi îşi deschide geanta pe care o poartă pe umăr. Din geantă se iţeşte ombilicul lui de vampir. Îl cuplează. Se prăvăleşte în genunchi în faţa genţii, din care scoate: 1) laptopul, 2) telefonul celular. Le porneşte. Încep să strălucească. Ţăcălie închide ochii. Linişte! Vampirul se hrăneşte.

Nu rămîne singur pentru prea mult timp. O tînără elegantă, cu părul ca aluna, se apropie de el. Salută scurt, cu o aplecare a capului, apoi se prăvale lîngă colegul său cu ţăcălie şi îşi scoate din geantă propriul ombilic vampiresc. Îl cuplează sub celălalt. Apoi se aşează, într-o perfectă poziţie de lotus, şi scoate din geantă laptopul, mobilul, căştile şi organizer-ul. Gata cu această staţie de alimentare. Nu sînt decît două ieşiri. Alţi vampiri rătăcesc prin preajmă, deznădăjduiţi. Au ajuns prea tîrziu. Mai sînt şi din aceia care-şi umplu bateriile la aeroportul Dallas-Ft.Worth, dar aceştia sînt rari. Uneori, vampirii bat aeroportul în lung şi în lat pînă găsesc un loc de alimentare. Ştiu asta. Sînt unul dintre ei.

La aeroportul internaţional din Portland, un vampir cam nesimţit foloseşte amîndouă gurile pentru tot felul de instrumente. Priveşte un DVD pe monitor, cu ochii închişi, cu fluidele traversîndu-i trupul, nepăsător la lumea din jur. Îl blestem, dar mă duc mai departe. În sfîrşit, găsesc o priză, sub o sculptură cu aspect ameninţător, reprezentînd ceva vag aeronautic. Mă năpustesc asupra ei, cablul biciuieşte aerul, mă cuplez. Verific strălucirea blîndă pe ecranul laptopului. Nu e la locul ei. Dumnezeule! E o priză moartă! Privesc în jur, un pic ameţit de căderea bruscă a nivelului glicemiei. Văd un vampir care rînjeşte spre mine. Ştia! A încercat şi el, a încasat-o şi acum îi face plăcere să mă vadă în chinuri. Mă decuplez brutal. Îmi reiau bîntuirea, dar nu înainte de a-i arunca mîrşavei creaturi o căutătură de deochi. Aţi putea crede că, dacă ne aflăm în aceeaşi oală, ne şi iubim. Nici vorbă. Sîntem vînători crînceni, fiecare pentru sine, fiarele flămînde ale epocii computerelor. Nu împărţim seva cu nimeni.

Pînă la Seattle, a treia oprire în drumul meu, nu reuşesc să mă hrănesc. În momentul în care mă conectez, simt. Seva dulce inundîndu-mi chip-urile. Zumzăitul modemului stîrnit la viaţă. Formez un număr de departe şi seva mă face să aud vocea dulce de la capătul celălalt al firului. Icon-urile strălucesc blînd pe ecran. Mă reintegrez în sfera reţelei mondiale. Trec pe lîngă mine alţi şi alţi vampiri înfometaţi, la ananghie, verzi de invidie. Să treacă. Nu împart cu nimeni.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Puţină Moldovă

N-aş putea spune de ce este Iaşiul atît de fermecător în toamnă. Atît de adormit spre margini (acolo unde firma albastră şi nu tocmai îngrijită a Ţesătoriei se vede lesne printre plopii galbeni) şi atît de viu în jurul Bibliotecii Eminescu (acolo unde Al. Călinescu, pariez, tocmai stinge o ţigaretă); atît de tînăr şi savant în Universitate (unde, la finele săptămînii trecute, printre fete blonde cu picioare lungi, s-au aniversat 40 de ani de învăţămînt economic ieşean); atît de copt-aromat pe lîngă noul Mall (în ton cu femeile de *treizecişi* pe care le-am văzut cumpărîndu-şi parfumuri, cu aerul că banii pe care-i cheltuie nu sînt tocmai ai lor), atît de cosmopolit în sala mare a restaurantului Carafa (unde mîncam o ciorbă de fasole cu afumături *în pîine* şi trăgeam cu ochiul la trei pakistanezi care mîncau şi ei aceeaşi ciorbă, întingînd cu ceapa-n sare) şi atît de bibliofil pe lîngă Centrul cultural francez (acolo de unde vin mereu semne că francofonia a salvat România intrînd dinspre Răsărit); atît de preocupat în hall-ul cu reflecţii de oţel pe marmură al World Trade Centerului (unde scriitorul Liviu Antonesei a moderat relaxat o discuţie despre reformă şi fiscalitate) şi tot atît de preocupat la un chioş de ziare din coama Copoului, unde duminică dimineaţa o coană-mare analiza cu vînzătoarea gazul ucigaş al lui Putin; atît de placid în discuţii (precum cea în care Gh. Ştefan, alias *Pinalti*, mi-a explicat de ce la „U“ Craiova ar trebui o mînă de fier, *că altfil nu să poati)* şi atît de dur în afaceri (precum cele al căror ecou răzbate la Camera de comerţ şi industrie, unde pe un şemineu, lîngă o spadă de ofiţer prusac, stă o fotografie de o declarată senzualitate a uneia dintre surorile creatoare de modă Vlasov).

Şi mai există o Moldovă şi dincoace şi dincolo de Iaşi. La Mărăşeşti, de exemplu. Vinerea trecută, în timp ce la mausoleu se serba decent Ziua Armatei, cîteva zeci de maşini de cusut ţăcăneau mărunt, la orele prînzului, în atelierele încinse prin care România primeşte stofa, dantela şi aţa şi vinde munca în sistem de *loan*. La Suceava – acolo unde, după ce urci scările Muzeului de ştiinţe ale naturii, dai cu ochii de culorile ireale ale celor mai bine întreţinute acvarii din partea orientală a României (printre care, la 20 de suceveni cu care m-am salutat, am întîlnit şi o cititoare a *Dilemei!)*. La Bîrnova, un satelit destul de *chic* al Iaşului, unde pe dealuri se văd nişte vile cum n-am văzut nici în capitala Canadei franceze. În Leţcani – unde, în timp ce discutam cu un intelectual al satului diverse paradoxuri ale globalizării (de exemplu, cum se face că, deşi pentru a creşte flori îţi trebuie soare şi pămînt mănos, lider mondial al exportului de flori tăiate este Olanda, care nu excelează nici la capitolul pămînt şi nici la capitolul soare), un tînăr sătean s-a băgat timid în vorbă, povestind propriul său paradox: la 27 de ani nu are buletin, pentru că poliţia din sat îl tot plimbă, pusă ea însăşi în încurcătură de faptul că părinţii tînărului nu vor să-l ia în spaţiu; *aşa că sînt şi eu un boschetar de Bucureşti*, spunea acest om care, evident, nu văzuse Bucureştiul în viaţa vieţilor lui. În fine, la Rădăuţi. Unde (pe lîngă faptul că am mai întîlnit, evident, o *dilematică*), la doi paşi de graniţa Ucrainei, palpită o românitate de cinci stele, animată de amintirea ceţoasă şi din ce în ce mai istoricizată a nodului cultural şi comercial ce se afla odată pe drumul Cernăuţiului, şi de tenacitatea elegantă a unor oameni precum profesorul Schipor, de la Centrul de studii „Bucovina“.

În fine, acea Moldovă limitrofă de la Rîmnicu Sărat. Era pînă în ora opt, lumina era crudă, iar un bărbat cam tras la faţă băga, cu o oarecare stîngăcie, cardul în bancomatul unei bănci din centrul oraşului. Braţul său stîng, arcuit la piept, susţinea o fetiţă de vreo patru ani. Fetiţa, cu o căciuliţă roşie acoperindu-i strîmb blondul părului, ţinea capul pe umărul părintesc; ochii săi reflectau absent strada încă pustie – dîndu-mi astfel un semn, pe neaşteptate, din acea dimineaţă sticloasă, că lumea spre care privea este, totuşi, cea mai frumoasă dintre cele posibile.

Credeţi şi nu cercetaţi prea adînc.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Carl

Ascult în sala Guibaal a Akademiei Schloss Solitude de aici din Stuttgart pe prietenul Carl cum cîntă ceva straniu: sintaxă şi sincopă, ritm şi sintaxă, mînuieşte „Klarinette in A“, apoi „Bassklarinette“, apoi „Kontrabassklarinette“, „Stimme“, „Basstromel“ întinde tăcerile, gîfîie în muştiucul instrumentului, tace, apoi deodată ţiuie, se vaietă. Sintaxă, îmi zic, şi bat din picior, totul este sintaxă şi ritm pe lumea asta, muzica, proza, tabloul, amorul. Tot ce ţine, într-un fel sau altul, de artă. Sintaxa. Ritmul. Într-un fel Peter Iljitsch Tschaikowsky cu *Barcarola*, cu *Romanze*, altfel prietenul Carl Rossman care tocmai interpretează „Aaron Cassidys Stück *metallic dust*“ pe care l-a interpretat „am 8. Oktober diesen Jahres in London“. Ne întîlnim în staţia de bus de lîngă gară, amicul nostru Carl pare tot timpul că este încălzit, că stă într-o cameră supraîncălzită din cauza sintaxei, a ritmului, a temperamentului, de aceea este tuns scurt, zero aproape. Este frig, jumătatea lui octombrie, printre pasagerii rari din staţie Carl îşi aşază pe peron cutia cu Kontrabassklarinette, îşi pune rucsacul alături, îşi dă jos puloverul în ceaţa rece a amiezii, nu-l mai întreb dacă nu-i este frig că nu-i este frig. Mă uit la el şi mă gîndesc cum anume ar putea fi proza asemenea: adică ritm şi sintaxă, sintaxă şi ritm, apoi cum ar putea ea fi un amestec care să o scoată din ale sale, cum ar putea ea fi asemenea compoziţiei *Interference* a lui Richard Barett („in einer Version für Solisten und Ensemble mit dem Titel *Ars magna lucis et umbrae*“), în care amicul Carl zice din Kontrabassklarinette, apoi deodată începe cu vocea să bolborosească pe notele acelea, cu acute, cu vaiete, cu vorbe ca din batrîna Elada, apoi tace mult şi lasă liniştea sălii să spună, să intre în ritm, să meargă în structură, să se aşeze în arhitectura aceea spartă de izbiturile în tobă, în Basstromel, bubuituri aleatorii, neaşteptate care te alungă din spaţiul gol al liniştii, şi mergi din sintaxă în sintaxă, dintr-o interferenţă în alta. Carl a studiat clarinetul la Victorian College of the Arts şi la University of Melbourne, pe urmă la Sydney Conservatorium of Music, pe urmă a mînuit Klarinette in A, apoi Bassklarinette, apoi Kontrabassklarinette, pe la „Libra Ensemble (Australien)“ pe urmă fosta el „Dirigent des Elision Ensembles (Australien)“, pe urmă cu ale lui Klarinette in A, apoi Bassklarinette, apoi Kontrabassklarinette a spart liniştile şi cumineniile sălilor cu trupe asemenea: „Ensemble Moderne“, „Melbourne Symphony“, „Perihelion und dem Chamber Made Opera“.

Acu îşi aşază puloverul peste rucsac pe peronul de la Busbahnhof, adică de la autogară, între ausländer-ii (străinii, adică) sîrbi, şi unguri, şi români în căutare de lucru, de cumpărături; lume sărmană în mijlocul căreia îi stă bine artistului să fie din cînd în cînd, să urce el în Bus cu aspect de soldier din trupele NATO care merge în permisie la prietenă.

Sintaxa şi ritmul în artă: în muzică, în zvîcnetul pensulei pe pînza unui tablou, în ceea ce spune proza, dacă poate, dincolo de ceea ce spune ea prin vorbele ei, ritm şi sintaxa în arta, în iubirea cea în ritm blues, în ritm soul, în ritm hard. Ritmul şi sintaxa prin Klarinette in A, apoi Bassklarinette, apoi Kontrabassklarinette. În lumea de azi, postmodernă sau cum o fi să fie, ceea ce este (era) sus se întîlneşte cu ceea ce este (era) jos. Muzica simfonică şi muzica nesimfonică.

În martie 19, la anul 1968 la Ottawa, în „Ontario's historic Capitol Theatre“, a fost să fie „Jimi Hendrix Experience“: adică „ Killing Floor,“ „Tax Free,“ „Red House,“ and „Spanish Castle Magic“, desigur „among others“. A fost să fie atunci, în zilele acelea din mijloc de martie, o cuplare de ritm şi sintaxă de la ceea ce ritmase sintaxierul Jimi „Live In Ottawa“ cu ceea ce reuşise el „Live At Clark University“. Rezultatul a fost aşa ceva ca un fel de „friendship and unity“ care a ajuns pînă la mine, în anul următor, cînd bacsi Todor Andrica de la America ne-a adus el cadouri şi eu am pus mîna pe tricoul acela cu figura lui Jimi. Fericirea de atunci n-am mai avut-o în toate zilele pe care le-am străbătut pînă acum. Cred că dacă l-aş fi ascultat atunci pe Carl cu ale lui Klarinette in A, apoi Bassklarinette, apoi Kontrabassklarinette, apoi Stimme, apoi Basstromel, dezlănţuit în ritmul şi sintaxa compoziţiei *Interference* a lui Richard Barett, mi-ar fi plăcut la fel de mult cum îmi plăceau a „Killing Floor,“ „Tax Free,“ „Red House,“ and „Spanish Castle Magic“. Desigur, „among others“.

▲

Texte şi opinii de: *Adriana BABEŢI (scriitoare, conferenţiar univ., Universitatea de Vest, Timişoara) ● Roland CHOJNACKI (directorul Institutului Polonez, Bucureşti) ● Kazimierz JURCZAK (profesor univ., Universitatea Jagellonă, Cracovia) ● Claude KARNOOUH (profesor de filozofie, Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj) ● Gabriel KOHN (asistent univ., Universitatea de Vest, Timişoara) ● Jacques LE RIDER (profesor univ., Universitatea Paris IV) ● Mircea MIHĂIEŞ (scriitor, profesor univ., Universitatea de Vest, Timişoara) ● Cristian PĂTRĂŞCONIU (jurnalist, „Focus Vest", Timişoara) ● Michel SERRES (membru al Academiei Franceze) ● Vladimir TISMĂNEANU (profesor univ., Universitatea Maryland, SUA) ● Cornel UNGUREANU (scriitor, profesor univ., Universitatea de Vest, Timişoara) ● Ciprian VĂLCAN (asistent univ., Universitatea „Tibiscus", Timişoara) ● Smaranda VULTUR (antropolog, conferenţiar univ., Universitatea de Vest, Timişoara)*

Argument

„A Treia Europă" e Dilema prin excelenţă. Definită ca o Europă intermediară (între şi între), de mijloc (şi...şi), diferită (nici, nici), Mitteleuropa, Zwischeneuropa, Zentraleuropa e un „concept cu geometrie şi semnificaţie variabile", cum spune Adriana Babeţi într-un cuvînt înainte la excelentul volum de eseuri din 1997, publicat de Editura Polirom, Europa Centrală. Nevroze, Dileme, Utopii. *„A Treia Europă" pare a fi, aşadar, un spaţiu geopolitic şi istoric diferit în sine şi faţă de polii între care se situează, un „conglomerat de ţări", un mit, o utopie, o realitate multiculturală şi lingvistică, un destin, o „comunitate de supliciu şi memorie", „un paradis al ereticilor". De la eseul lui Kundera din 1983,* Tragedia Europei Centrale, *problema de fond a definirii acestei regiuni mozaicate şi paradoxale, la fel de diferite pe cît de asemănătoare, a fost sincronizarea termenilor între care se defineşte calea de mijloc a Europei Centrale. Între care Europă de Vest şi între care Rusie se defineşte anacronica Europă Centrală dinaintea căderii Cortinei de Fier? Între care Europă (unită) şi Rusie (dezagregată) se defineşte azi termenul mediu, terţul exclus?*

Fundaţia „A Treia Europă" de la Timişoara, creată în 1997 ca program de studii al Fundaţiei pentru o Societate Deschisă şi continuată sub formă instituţionalizată din 1999, se situează, precum zona intermediară, definită prin contrarii, între Orient şi Occident, între centrul geo-politic dat şi periferia diversităţii stimulante, între înţelegere şi anacronism reflex. Cum spun fondatorii grupului timişorean, trei argumente au stat la baza înfiinţării acestui grup de lucru: în primul rînd trecutul istoric, „caracterul multietnic, plurilingv, multiconfesional, coabitarea cu potenţial conflictual nul, fiind premisa unui model civic bazat pe valorile deschiderii, comunicării şi solidarizării cu celălalt"; apoi, un al doilea argument, de viitor, este interesul tinerilor (români, maghiari, sîrbi, germani, evrei, slovaci, romi, bulgari, croaţi) din zonă „de a-şi afirma propriile identităţi etno-culturale... printr-o suită de proiecte" interculturale; iar în al treilea rînd, iniţiativa timişorenilor se referă la „posibilitatea de a infuza sfera publică din România cu valorile civismului intercultural,... garanţie a stabilităţii socio-politice şi a ireversibilităţii procesului democratic în regiune".

Obiectivele programatice ale Fundaţiei „A Treia Europă" (educaţie civică şi formarea noilor elite democratice, informare exhaustivă în domeniile abordate, editarea de antologii, enciclopedii, literatură central-europene, expertiză şi consultanţă, cercetare) se desfăşoară în două instituţii: Centrul de studii comparate central şi sud-est europene (în cadrul căruia funcţionează Timişoara Open College şi Institutul „A Treia Europă") şi Observatorul de politici regionale şi euroregionale pe lîngă care s-a deschis Centrul de informare şi documentare privind cooperarea transfrontalieră.

Aşa cum apare azi, la 5 ani de la începuturile sale utopice, dar necesare, visătoare, dar elaborate, circumscrise regional, dar vizînd un civism intercultural global, Fundaţia „A Treia Europă" este o oază de seriozitate şi discernămînt în peisajul tranziţiei noastre tîrzii, suferind totodată de paradoxurile acesteia: neînţelegere şi izolare din partea instituţiilor centrale, acuzaţii fanteziste de separare din partea unor instituţii culturale. Deşi, în prezent, este unica instituţie cu acest profil din România, deşi a publicat peste 40 de volume de referinţă, a întocmit o bază de date fără precedent a patrimoniului etnocultural din zonă, deşi a pus bazele a peste 40 de parteneriate locale, regionale, naţionale şi internaţionale şi a format un nucleu profesional ce discută de la egal la egal cu specialiştii occidentali, Fundaţiei „A Treia Europă" i s-a refuzat (de către Ministerul Învăţămîntului?) statutul de „centru de excelenţă". În acest număr, îi acordă revista Dilema *acest statut, căci, cum spuneam, „A Treia Europă" e Dilema prin excelenţă. (S. S.)*

Adriana BABEŢI

Procedură de anchetare

Pentru ca tot ceea ce urmează să nu sune a prezentare stearpă, a dare de seamă, raport, bilanţ plicticos, o soluţie pentru generoasele pagini ale *Dilemei* ar fi să înscenez din cînd în cînd un dialog. Să zicem că eu (noi) sînt (sîntem) chiar eu (noi), iar cel care întreabă este, după împrejurări: ***a)*** cineva curios, fără prejudecăţi, din România sau din altă parte, care vrea să afle tot, de la ce înseamnă „A Treia Europă", la ce face o fundaţie cu numele ăsta; ***b)*** cineva curios, cu prejudecăţi (mici, mari, uriaşe), din România sau din altă parte, care vrea să afle tot, de la ce înseamnă „A Treia Europă", la cum, cu ce bani, în ce scop face ce face o fundaţie cu numele ăsta. Şi ***a*** şi ***b*** pot fi, după împrejurări, un simplu cetăţean curios sau reprezentantul unei instituţii care vrea să te finanţeze, să te monitorizeze sau doar să te introducă în baza ei de date.

Mi-ar plăcea să poată ieşi un fel de proză, ceva în stilul procedurii de anchetare sau al interogatoriului din *Clepsidra* lui Danilo Kiš. De pildă: *„Aţi spus, cu martori, că ideea de a studia trecutul Timişoarei şi al Banatului v-a venit într-un parc. Precizaţi numele parcului, data şi ora la care vă aflaţi acolo?" „Parcul Botanic din Timişoara, 21 decembrie 1974, ora 15,30." „Eraţi singură?" „Nu." „Indicaţi numele persoanei care vă însoţea." „Cornel Ungureanu." „Descrieţi scopul plimbării." „Eram în căutarea unei istorii." „Nu vă eschivaţi. Precizaţi numele obiectivului pe care îl căutaţi." „Poarta vieneză." „Cine v-a obligat să o faceţi?" „Nimeni. Era propria noastră curiozitate." „Ce aţi afirmat atunci cînd aţi găsit poarta?" „Nu am găsit-o. Era îngropată în zăpadă." „La ce oră aţi părăsit parcul?" „Cînd a început să se întunece. Pe la cinci, cinci şi un sfert." „Continuaţi."*

Aş putea să continuu aşa, cu mii de întrebări aiuritoare şi cu tot atîtea răspunsuri despre ce căutam, în aceiaşi ani, tot alături de Cornel Ungureanu sau singură, acasă la arhitectul octogenar Stanzel, la fostul primar al oraşului, Coriolan Băran, la Franz Liebhardt, Aurel Cosma jr., Endre Károly, la Ioan Stoia-Udrea sau la doamna Maria Deleanu, enciclopedia ambulantă a oraşului, în arhive, biblioteci, în casele bătrînelor Arsici, Fixmer, Andraşiu, Galambos, Grosskopf, Princz, Georgevici, Klein. Voiam să scriem o carte cu totul şi cu totul ciudată despre Timişoara. Am adunat, copiat, tradus sute de documente, din arhivele publice sau ale unor vechi familii, am fişat alte zeci de pagini despre istoria oraşului şi a Banatului, am intervievat mulţi oameni în vîrstă, am citit o puzderie de romane şi jurnale ale unor scriitori sîrbi, maghiari, austrieci, polonezi, cehi, croaţi, slovaci. Eram curioşi să vedem ce se întîmplă în imediata noastră apropiere. Parte din toată munca s-a risipit prin reviste sau în paginile unor cărţi. *„Aţi spus într-un interviu că lucraţi la „Enciclopedia nemaivăzutei cetăţi Timişoara." „Da, recunosc." „La ce literă aţi ajuns?" „La C." „Cine este Baschand, de la litera B?" „Un antreprenor timişorean dintre cele două războaie. A construit mult în Elisabetin şi Iosefin." „Unde vă aflaţi în 1958, pe data de 24 august, ora 17,30, cînd Baschand Joseph s-a sinucis, aruncîndu-se din vîrful celui mai înalt cireş din grădina proprietate personală?". „În grădina părăsită de pe strada Ion Vasi 17." „Precizaţi unde anume în grădină." „Sub cireş ." „Bine, continuaţi."*

Au trecut de atunci, din 1974, nu 20 de ani, ca în Dumas, ci, mai exact, 23. Planurile noastre scriitoriceşti rămase în suspensie s-au transformat peste noapte într-un proiect colectiv de cercetare. În 1997 predam deja amîndoi, de cîţiva ani, literatura la Universitatea de Vest. Eram înconjuraţi de colegi şi de studenţi minunaţi. Dar nici proiectele noastre, nici entuziasmul lor nu ar fi devenit zeci de cărţi, conferinţe, colocvii, seminarii dedicate vecinătăţilor culturale central-europene dacă nu ar fi existat suportul de start şi de lungă durată al Fundaţiei pentru o Societate Deschisă. Iar mai apoi al programelor Pro Helvetia, Phare, Fundaţia Culturală Europeană, USAID. Şi dacă nu ar fi apărut un lung şir de oameni care să ne fi stat alături: de la Mircea Mihăieş, la Vladimir Tismăneanu, Adam Michnik şi Michael Heim, de la Livius Ciocîrlie şi Andrei Corbea, la Jacques Le Rider şi Tony Judt, de la Mircea Martin, la Konrád György, de la Silviu Lupescu, Sorin Antohi, Paul Cornea, Mircea Muthu, Andrei Oişteanu, Nicolae Bocşan, Ion Pop, Gerhard Csejka, Ilona Mihăieş, Vasile Popovici, Otilia Hedeşan, Daniel Vighi, Viorel Marineasa, Ilie Gyurcsik, Imre Balázs, Victor Neumann, Ileana Pintilie, Sorina Iecza, Pia Brînzeu, Brînduşa Armanca, Anamaria Pop, Ioan Peianov, la Kazimierz Jurczak, Libuše Valentova, Roland Chojnacki, Farkas Jenö. Şi cîţi alţii. *„Aţi scris că profesorul Heim este un Babel fericit. Ce aţi vrut să spuneţi?" „Că vorbeşte enorm de multe limbi străine şi că traduce din 11 literaturi". „Cîte limbi din Europa Centrală ştie?". „Toate". „Continuaţi".*

Aşa se face că, în 1997, spre iarnă, ne-am adunat doi dascăli şi cîţiva foarte tineri foşti studenţi (Daciana Banciu-Branea, Dorian Branea, Gabriel Kohn, Marius Lazurca, Tinu Pîrvulescu, Sorin Tomuţa) şi am început să discutăm, pînă noaptea tîrziu, uneori şi de trei ori pe săptămînă, cu fişele, cărţile, traducerile în faţă, despre *Tragedia Europei Centrale*, întrebîndu-ne cîtă dreptate mai are Kundera în 1997, despre Kafka, Bruno Schulz şi Blecher, despre romanele lui Hašek, Roth, Broch, Musil, Kiš, Sorin Titel, Kusniewicz, Rebreanu, Kosztolányi. La întrebarea retorică a lui Konrád György *Mai visează cineva la Europa Centrală?* am răspuns, după îndelungi deliberări, da, pentru că simţeam că e problema noastră, că ne priveşte încă afectiv biografiile, dar că e şi o temă de reflecţie teoretică, de la conceptul în sine de Europă Centrală, la studiul comparat al culturilor, mentalităţilor, istoriilor recente, ba chiar al sistemelor sociale şi politice din centrul şi sud-estul european. Dar noi ne pricepeam să disecăm doar texte literare. Era prea puţin. *„Pe care din personale străine amintite mai sus le-aţi cunoscut?" „Pe Konrád György." „De ce?" „Pentru că, în afară de Kundera, era singurul în viaţă şi pentru că a acceptat să vină în vara lui 2000 la Timişoara." „Mai visa la Europa Centrală?". „Nu prea. Se simţea obosit." „Cum interpretaţi faptul că nu a luat Premiul Nobel în 2002?". „Nu ştiu." „Continuaţi."*

Apoi s-a întîmplat ca în poveste: am crescut în doar doi ani ca un cozonac fermecat. Ni s-au alăturat trei dascăli excepţionali, Smaranda Vultur, Gabriela Colţescu, Valeriu Leu, cu grupurile lor de specialişti sau de studenţi dornici să se formeze în ale antropologiei, socio-politologiei, istoriei, istoriei orale. Proiecte interdisciplinare, cursuri, seminarii, cărţi, simpozioane, reviste, instrumente de lucru absolut necesare (antologii, dicţionare, repertoare, baze de date), o bibliotecă, spaţii de studiu, aparatură. O echipă din ce în ce mai numeroasă, foarte tînără, cu nume care apăreau tot mai des în revistele literare sau de specialitate, ba chiar pe copertele unor cărţi: Ciprian Vălcan, Mihai Bogdan Dascălu, Afrodita Cionchiu, Ilinca Ilian, Cătălin Lazurca, Ioana Copil-Popovici, Dana Chetrinescu, Gilda Vălcan, Cristian Pătrăşconiu, Cristina Chevereşan, Adina Costin, Voichiţa Năchescu, Aranka Bugyi, Iasmina Petrovici, Mihaela Sitariu, Antonia Komlosi, Gabriela Glăvan, Sorin Radu Cucu, Robert Lazu, Adrian Onica, Raluca Gaga, Ionuţ Ştefan, Corneliu Berari, Lucian Vesalon, Petru Vîrgă, Mihaela Fuliaş, Adrian Basarabă, Roxana Pătraşcu, Mihai Crîznic, Simona Adam. Şi, vitală pentru funcţionarea acestei maşinării care, la un moment dat, a angrenat în toate proiectele sale peste 100 de persoane — crearea în 1999 a unei instituţii: fundaţia „A Treia Europă". *„Cîţi din tinerii care au lucrat cu dvs. au părăsit ţara în ultimii cinci ani?" „Nu au părăsit-o. Au fost sau sînt la studii." „Nu deviaţi. Cîţi?". „28." „Cîţi din aceştia s-au întors pînă acum?". „15." „Continuaţi."*

Totuşi, bilanţ. În cinci ani — o colecţie editorială (la Polirom şi Univers) în care au apărut 42 de cărţi şi se află sub tipar încă şase: 30 de traduceri din opera consacrată Europei Centrale a unor importanţi autori şi 14 purtînd *copyright*-ul „A Treia Europă", între care patru antologii, însumînd peste 1.000 de pagini, o *Cronologie* a Europei Centrale, o serie „Seminar" (cu Vladimir Tismăneanu, Michael Heim, Jacques Le Rider, Tony Judt, Michel Serres, Konrád György), o *Mică enciclopedie a culturii central-europene* şi un *Dicţionar al romanului central-european din secolul XX*, patru volume de istorie orală, cinci numere ale revistei „A Treia Europă" (peste 1.000 de pagini). Şi: o reţea instituţională activă, care cuprinde o unitate de cercetare (*Centrul de studii comparate central şi sud-est europene*), una de formare (*Timişoara Open College*), un *Observator de politici regionale şi euroregionale* şi o unitate informativă (biblioteca, arhiva, baza de date pe suport electronic). Şi: peste 40 de parteneri naţionali şi internaţionali (ONG-uri sau instituţii guvernamentale din reţeaua culturală, academică sau civică). Şi: 27 de colocvii, conferinţe, simpozioane, seminarii, ateliere, lansări de carte, organizate cu o deschidere naţională şi internaţională. Şi: peste 60 de participări la manifestări de profil din România şi din străinătate.

Acesta a fost bilanţul „tehnic", la vedere, aşa cum îl prezintă (evident, mult mai detaliat) orice instituţie atunci cînd se adresează unui finanţator sau unui partener. Aşa arătăm, asta ştim să facem, cam atît am realizat în cinci ani. Un bilanţ cantitativ. Evaluările calitative sînt însă mult mai complicate. Dosarul nostru de presă e consistent ca volum: cîteva mape ticsite cu zeci de decupaje din presă. Majoritatea consemnează neutru, unele apreciază laudativ, altele critică, unele au rezerve, altele chiar suspiciuni, iar cîteva blamează fără vreo reţinere tot ceea ce facem. *„Credeţi că peste 10 sau 15 ani o să mai intereseze pe cineva cărţile şi revistele voastre, cercetările voastre?". „Aş vrea să cred că da." „De ce sînteţi tot timpul nesigură şi nu puteţi să răspundeţi ferm, cu da sau nu?". „Pentru că aici vremile-s pururi în ceaţă, căile mereu începute, mereu neterminate, iar gîndurile deznădăjduite şi pline de speranţă." „Aţi citat un scriitor cunoscut?" „Nu." „Bine. Continuaţi."*

▲

Cornel UNGUREANU

Despre saltul cangurului

Ar trebui să scriu, de la început, că a existat un şir de încercări, mai mult sau mai puţin oficiale, de a compromite grupul? „A Treia Europă", au afirmat într-un moment sau altul oficiali ai culturii, face parte dintr-un proiect fundamental antiromânesc. Pofteşte federalizarea, secesiunea şi alte rele. Aşa că ar trebui să repet a suta oară că „A Treia Europă" nu este pentru federalizarea României, că nu are nici un fel de plan secret care ar pohti secesiunea Banatului, că nu sîntem teoretic pentru nici un balaur care „s-a săturat de România". Cine citeşte cărţile, antologiile, programele, prospectele, prefeţele şi postfeţele, dicţionarele, cronologiile semnate de Adriana Babeţi, Daciana şi Dorian Branea, Gabriel Kohn, Marius Lazurca, Cornel Ungureanu – adică ale „oamenilor de start" ai grupului, poate înţelege despre ce e vorba: despre o cercetare corectă asupra a ceea ce se numeşte Europa Centrală şi a raporturilor ei cu sud-estul european. Nu facem decît rectificări ale unor teorii minate de proiectul politic. Şi un soi de minimă alfabetizare a cititorului, prin dicţionare, cronologii, cărţi-dialog cu specialiştii de marcă ai domeniului. Am început-o la Timişoara, fiindcă aici erau buni cunoscători ai culturilor de limbă germană, cehă, slovacă, maghiară, sîrbă, cărturari care se mişcau bine prin aceste culturi. Am inaugurat-o la Timişoara împreună cu cîţiva oameni care fac asta nu din 1989, ci din anii şaptezeci. În loc să scriu lămurind ceea ce a făcut bine grupul, trebuie să încep cu ceea ce nu face. Şi de vreo trei ani tot aşa se întîmplă.

Trăim într-un timp al suspiciunii, şi n-o să spun că guvernul nu finanţează acest grup fiindcă se sprijină pe principiul leninist al celor două culturi (va trebui să rămînă doar cultura pesede, tot ce nu-i cultură pesede trebuie distrus), că atacurile guvernamentalilor asupra grupului se hrănesc din fireasca pornire electorală de a inventa inamici care trebuie distruşi, că refuzul Ministerului Educaţiei de a realiza un Centru de excelenţă la Universitatea de Vest din Timişoara (după ce o Comisie a Ministerului a dat calificative excepţionale proiectelor) evocă un tip de centralizare comunistă (de ce Timişoara?); nu spun nimic despre eforturile de pesedeizare ale anului 2002, ci doar că maladia suspiciunii bîntuie ca niciodată în România. Nimeni nu mai citeşte nimic, toată lumea bună se sprijină pe zvonurile care ar alimenta suspiciunea. Iar unele personaje iresponsabile, sus-puse, se hrănesc din vocaţia distrugerii. *Cine nu e cu noi e împotriva noastră,* iată cum o lozincă reactivată a anilor cincizeci începe să realizeze contraselecţia românească a începutului de mileniu.

Am dedicat echipei de la „A Treia Europă" atît *Mitteleuropa periferiilor*, cît şi *Europa Centrală – geometria iluziei*, pe care o voi preda luna aceasta editurii Polirom. Explic şi în alte cărţi ale mele, *A muri în Tibet, Despre regi, saltimbanci şi maimuţe, Viaţa şi opera lui Petru E. Oance, scriitor, sculptor şi jurnalist,* pe ce se sprijină proiectele cercetării. Mă bucur că Mircea Iorgulescu (care mi-a trimis, în anii '90-'92 volume importante despre Europa Centrală: îi mulţumesc cu mare întîrziere) şi Tudorel Urian (timişorean, deci într-un fel sau altul aparţinînd aceluiaşi proiect cultural) au scris în cunoştinţă de cauză despre *Mitteleuropa periferiilor* şi, prin atingere, despre „A Treia Europă". Am avut alături de noi mari personalităţi care au făcut ca proiectul să devină şi viabil şi să aibă previzibile sau chiar imprevizibile ecouri.

Trebuie subliniat (aşa cum scria şi Livius Ciocârlie, unul din aliaţii noştri de nădejde şi unul din argumentele demersului nostru) că membrii importanţi ai grupului nu fac numai „asta". Adriana Babeţi are studii fundamentale despre Dimitrie Cantemir, Radu Petrescu, Petru Creţia, păstrează prin sertare scrisori de la Roland Barthes. A fost unul dintre liderii semioticii timişorene, a scris pagini esenţiale despre dandysm. O recentă carte a ei cu studii despre cei numiţi mai sus, plus Kafka, rămîne a fi comentată. Marius Lazurca e specialist în antropologie, cu studii şi doctorat în Franţa. O carte a sa, *Invenţia trupului*, a stîrnit un neobişnuit ecou („Deopotrivă familiarizat cu filologia clasică şi cu erudiţia sacră, la fel de competent în arcanele dogmaticii şi în cele ale antropologiei religioase, Marius Lazurca evoluează între calofilie şi filocalie, cu seducătoarea dezinvoltură a celui chemat să învingă..." – Teodor Baconsky). A tradus Levinas, a publicat un amplu studiu despre raportul sacru-profan la Mircea Eliade. Dorian Branea, Daciana Branea sînt legaţi de cercetările literaturii române actuale – epoca realismului socialist, cu excelente studii în domeniu. Au în sertare cărţi care vor stîrni ecouri ample. Gabriel Kohn are la activ excepţionale traduceri din importanţii filozofi germani ai momentului. Specialist în Gadamer, a coordonat cu autoritate sectorul „german" al grupului, după cum Doru Branea pe cel sîrb, Daciana Branea pe cel ceh, Marius pe cel polonez ş.a.m.d. Smaranda Vultur şi Gabriela Colţescu vin în grup ca lideri ai unor domenii de cercetare în care s-au afirmat în ultimele decenii.

În ceea ce mă priveşte, lucrez la *Geografia literară a României, volumul I. Muntenia*. Atunci cînd i-am spus unui important scriitor al acestui spaţiu la ce lucrez, omul a sărit ca ars: numai titlul acesta să nu fie! Şi grecii şi bulgarii ar revendica Dobrogea! Dar nu doar Dobrogea, ci şi Brăila! Ca să nu mai vorbim de conflictele diplomatice! Stăm pe un butoi cu pulbere!

Prietenul meu mai sugera că aş aţîţa chiar problema aromânească, atît de iritantă pentru greci, bulgari, macedoneni şi încă zece naţii europene. Ce-aţi făcut cu „A Treia Europă" n-a fost nimic, să vedeţi ce păţiţi dacă vă atingeţi de bulgari! De greci! De sîrbi!

Mă gîndesc că prietenul meu ar putea ajunge prim-ministru. Sau aşa cîrlionţat cum e, măcar ministru al Culturii şi Cultelor. ▲

Mircea MIHĂIEŞ

Fabulă cu dicţionare

Nu ştiu alţii — Adriana, Cornel, Marius, Smaranda, Gabriela C., Valeriu, Doru, Gabriel, Daciana, Adina, Ada, Gabriela G., Antonia şi toţi ceilalţi — cum sînt, dar eu cînd mă gîndesc la „A Treia Europă" mă gîndesc mai ales la un balet conflictual cu autoritatea. Conflicte cu SRI-ul (sau cu Securitatea?), cu Academia Română, cu Ministerul zis al Educaţiei şi Cercetării, cu prostia şi invidia. Şi nu ştiu de ce. Zău că nu ştiu de ce. În fond, ce mare scofală cu Europa asta *a treia*? Nici măcar n-am pretins vreodată c-am fi prima, şi nici măcar a doua Europă. Şi atunci, de ce, nenilor Anghelache, de ce?

Păi, explicaţia — o fi ea prostească, dar ştiu că e persistentă! — porneşte chiar de la denumire: carele va să zică, dacă nu e nici Vestul, nici Estul, trebuie să fie mijlocul. Adică Europa Centrală. Adică ceva care, oricum ai întoarce harta, tot a Ungaria aduce. Adică a trădare. Adică a vis al refacerii, cu carne de tun românească, a Ungariei Mari. Sau chiar a Imperiului chezaro-crăiesc. Adică a ceea ce întreaga floare a românismului verde urăşte mai constant, mai apăsat, mai cu spume.

Adevărul e că ne doare în cot şi de visele Ungariei Mari, şi de nostalgia după imnul lui Franţ Ioşca, şi de fiţele-kitsch cu iz K.u.K. Ce ne-a interesat — şi încă ne interesează — e să descoperim *imediata noastră apropiere*, ca să folosesc preafericita formulă a lui Cornel Ungureanu. Doream şi dorim să ne înţelegem prin vecinătăţile fertile, prin influenţele de care nu sîntem întotdeauna conştienţi. Sigur că pentru unele urechi, obişnuite cu unanimitatea, e neplăcut să spui că vînturile, valurile ne-au săpat alte profiluri decît cele ale fraţilor noştri moldoveni sau valahi. Dincoace de munţi se trăieşte — vrem, nu vrem — după alte ritmuri decît la Buzău sau Bîrlad. Se mănîncă alte prăjituri şi se trafichează alte ţigări.

Drept ar fi, cînd rostesc numele fundaţiei, să evoc scene — eventual picante — din mica noastră bucătărie intelectuală. Dar sînt sigur că de toate acestea se ocupă — pentru că nu ştie şi nu poate fi decît exhaustivă! — Adriana Babeţi. Prin urmare, mă întorc la conflicte. La micile răutăţi ale contemporanilor ce ne dau satisfacţia că putem reprezenta măcar o oglindă în care să-şi vadă chipurile schimonosite de ură şi mediocritate diverşi atotşiutori şi atotfăcători ai naţiei.

De preferat ar fi fost, după obiceiul pămîntului, să ne vedem de micile interese şi să lăsăm în seama viitorimii punerea în practică a proiectelor atît de frumos schiţate periodic — mai ales atunci cînd căutăm finanţatori. Dar, nu ştiu cum, la „A Treia Europă" se munceşte. Pe brînci, cu o veselă nepăsare faţă de însăşi ideea de muncă. Cum să scrii, de pildă, despre grupul suprarealist al fetelor care, în această vară, au lucrat, zi lumină, la *Dicţionarul romanului central-european*, citind, rescriind, corectînd mii de pagini? Cum să zugrăveşti forfota calmă din faţa calculatoarelor, unde alte şi alte chipuri plonjează asupra textelor pentru a le transforma în cărţi, reviste, proiecte de seminarii şi simpozioane?

A vorbi despre necazuri atunci cînd, în mod clar, proiectul e un succes înseamnă mai degrabă un alint. Pentru că deşi, să zicem, dl Eugen Simion se urzică în ideea de a-i face plăcere lui Ion Iliescu, „titanul din Olteniţa", mai şiret şi mai pragmatic, ştie s-o dea cotită şi să laude chiar iniţiative care, chiar dacă-i stau în gît, îi pot folosi. Aşa se explică de ce — arareori, ce-i drept — primim laude exact de unde nu ne aşteptăm. Sigur că securiştii reformaţi din SRI au dificultăţi în a percepe mişcările de giruetă ale stăpînilor şi din partea lor nu aşteptăm nimic. Ne-am obişnuit chiar şi cu foşnetele din aparatele telefonice, şi aş spune că nici nu-mi mai pot imagina Europa Centrală altfel decît ca pe o muzică suavă şi profund „securizată"...

Adevărul e că puţină persecuţie nu strică. Am avut o reală satisfacţie cînd o înaltă comisie academic-ministerială a găsit de cuviinţă să ne refuze dispreţuitor calitatea de *centru de excelenţă* al Universităţii din Timişoara. Într-adevăr, ce să fie *excelent* în a-ţi transforma pasiunea în plăcere a muncii? *Excelenţi* sînt plagiatorii cu grade academice, *excelenţi* sînt turnătorii cu sistem la securitate, *excelenţi* sînt gîngavii sugători la ugerul patriei, şi nu pleava asta de trădători care a ştiut să facă dintr-o idee — nu mare, nu mică — o formulă culturală valabilă. Pentru că oricît ar vrea diverşi urmaşi ai lui Postelnicu să ne tragă înspre politic, noi rămînem în spaţiul culturii.

Poate că mizînd pe nume ce vor suna straniu în urechile cu filtre neaoşiste iscăm bănuieli. Sau te pomeneşti c-om fi cu adevărat trădători dacă-l preferăm pe Danilo Kiš lui Fănuş Neagu, pe Milan Kundera lui Petre Sălcudeanu, pe György Konrad lui Dinu Săraru, pe Adam Michnik lui Cristoiu, pe Hrabal lui Lăncrănjan... Nu dorim, Doamne fereşte, să-i scoatem pe aceştia din dicţionarele şi istoriile literare la care trudesc pălmaşii eugensimionieni. În fond, fiecare cu dicţionarele pe care le merită. Dar daţi-ne, atunci, voie să avem şi alte criterii decît cele ale sîngelui şi limbii. Mai ales că prea mulţi dintre cei ce fac harakiri pe altarul limbii române vorbesc un pocit idiom cu iz de peşte lipovean. ▲

Gabriel KOHN

Bancul fondator

Adevărul este că n-am prins începutul. Am pierdut, ca să spun aşa, bancul fondator. Am auzit doar cum la una din primele întîlniri a fost nevoie, la un moment dat, de *Marşul lui Radetzky*. Cum grupul nu avea încă o bibliotecă proprie, a trebuit să dea o fugă Ilonka, femeia de serviciu, pînă la Bilblioteca Judeţeană. S-a întors, inocentă, cu un disc de vinil cu înregistrări johannstraussiene. Joseph Roth rămînea înfundat în raft şi uitare de *Schlager*-ul cu care şi azi în Viena începe fiecare an. Livrescul se vedea dominat de „imaginarul kakanez", despre care vorbeşte Livius Ciocârlie. Pesemne că acest inconştient imperial a mijlocit şi accesul meu în grup: era nevoie de un K. Altfel, alte merite nu-mi găsesc. Oricum, e greu să te urneşti cu aşa moştenire. Asumarea ei entuziastă ar fi fost nu doar lamentabilă, ci ar fi însemnat evacuarea persoanei şi instituirea personei, ştergerea insului şi instalarea unui bovarism. Prin urmare, de cîte ori ieşeam în public ca o ceată de muşchetari, ne vedeam nevoiţi să depăşim un impas de cunoaştere: nu dispuneam propriu-zis de un argument raţional pentru a defini această Europă Centrală.

Trebuia să-i spunem lucrului pe nume, dar nu ştiam să-l strigăm cum trebuie. La început ne strigam unii pe alţii, foloseam parole pentru a ne recunoaşte. Ca să-şi dea seama cu cine are de a face, domnul Ungureanu obişnuia să-şi îndrepte din senin degetul către vreunul din jurul mesei lungi care ne aduna în jurul ei în fiecare săptămînă, spunînd: „Laptele negru al nopţii...", după care aştepta. Era bine dacă auzea: *Der Tod ist ein Meister aus Deutschland.* Apoi am început să ne apelăm vecinătăţile; Daciana umbla prin Praga şi dădea peste Hrabal, Doru (voind parcă să-şi prelungească burlăcia) o lua în direcţia opusă şi petrecea cu Kiš, Marius pornise spre Polonia lui Gombrowicz şi ne povestea despre o idee platonică a „Patriei" ce anima acea lume, Ioana şi Tinu cutreierau Viena. Alteori ne adunam, umblam o vreme în gaşcă şi îl luam la întrebări pe cîte unul ca Sacher-Masoch. (Ştiam că-i place.) După vecinătăţi a venit rîndul vecinilor în carne şi oase. Ştiam între timp mult mai bine cît este de puternic marcată proiectiv, intenţional şi autoreflexiv tema noastră, însă dialogul purtat în interiorul grupului începea să-şi piardă eficienţa iniţială şi dobîndea o oarecare circularitate datorită acordului fundamental care se instalase între noi. Aducînd la Timişoara personajele, ba chiar şi pe unii din eroii care au furnizat marea naraţiune central-europeană pe care ne-o asumam, intram într-un nou tip de dialog, adeseori corectiv (am fost primii care primeau duşurile reci ale lui Tony Judt) şi cu o priză mult mai fermă în actualitatea imediată. György Konrád sau Adam Michnik, bunăoară, păreau cu toţii să spună împreună cu Milosz, că Europa Centrală e înainte de toate „o problemă a noastră", însă cu un firesc seducător şi uşor autoironic venit din împărtăşirea unei vorbe dintr-un salon vienez, potrivit căreia „un om cu idei măreţe este un vecin inconfortabil". E drept, cînd tocmai ne ospătam pe malul unui lac de munte după o zi de discuţii, Michael Heim lăsa baltă bunătate de şalău, lua reportofonul şi o pornea prin pădure fiindcă tocmai regîndise răspunsul la o întrebare pusă cu patru ore în urmă. Dar vedea altfel lucrurile acum fiindcă înainte simţise că discuţia devenea un schimb de majuscule, astfel că s-a hotărît să traverseze înot lacul.

Privind la rîndul meu în jur, mi-am dat seama că pentru mine apelativul natal al Europei Centrale este „Viena". Mă grăbesc să adaug: nu sînt necrofil. Dacă Europa Centrală poate fi recuperată cu folos cultural pentru noi, faptul se datorează în mod decisiv unei Viene matriciale, „internaţionale". Discursurile Europei Centrale – critice pînă la intransigenţa radicalismului, nostalgice pînă la utopizare sau pesimiste pînă la accente apocaliptice – se nasc aici, iar cele despre aceasta o poartă drept orizontul lor speculativ integrator. Personajul totemic al Europei mele centrale şi al Vienei mele e omul fără însuşiri. Ceea ce ne-ar putea face nouă mai familiar acest individ al „erei vidului", dar şi al unei creativităţi combinatorii este ascendenţa sa ce nu ne este cu totul străină. Numele de familie al lui Ulrich este Biedermeier. ▲

Smaranda VULTUR

Între timpuri

Fundaţia „A treia Europă" a însemnat pentru mine în ultimii cinci ani ocazia fericită de a concepe şi a derula mai multe programe de cercetare explorînd memoria ca discurs, ca practică identitară, ca formă de participare la reconstruirea trecutului, la împărtăşirea lui. Am putut astfel să continuu, de data aceasta în echipă, o muncă începută pe cont propriu în 1991, cînd am făcut primele interviuri cu povestea vieţii, încercînd să surprind felul în care memoria personală se articulează cu cea colectivă pentru a da relief unui eveniment (cel al deportării bănăţenilor şi oltenilor mehedinţeni în 1951 în Bărăgan), pentru a vorbi despre suferinţe vechi, despre pierdere şi supravieţuire, despre impactul istoriei asupra destinului individual.

Prin lucrul într-o echipă interdisciplinară, formată mai ales din oameni tineri, posibilităţile de a diversifica perspectivele, de a construi un teren mai extins şi de a pune în valoare prin publicare documentele de istorie orală arhivate (peste 500 de ore de înregistrare) au crescut mult, iar organizarea muncii de înregistrare, arhivare şi editare ne-a cerut un efort suplimentar. Componenţa echipei suferind pe parcurs schimbări, iar proiectele ramificîndu-se spre teme noi, activitatea de formare, la început informală, a devenit o practică curentă şi s-a instituţionalizat prin crearea unui colegiu condus de Marius Lazurca (Timişoara Open College). Cursurile de cultură şi istorie central-europeană şi de istorie a Banatului, de sociologie politică şi de literatură, de antropologie şi istorie orală au implicat nu doar pe profesorii din interiorul fundaţiei, ci şi invitaţi din afara ei, specialişti în domeniile amintite. Prilej de a constitui o echipă de lucru interdisciplinară şi de a ne completa între noi în folosul celor mai tineri, cursanţi sau/şi participanţi la munca de cercetare, de a ne lărgi şi regîndi cîmpul propriu de lucru, de conexiuni cu alte discipline. Complementară funcţiei stimulatoare pe care întotdeauna o are terenul, această necesară repoziţionare teoretică a fost prin ea însăşi benefică, ne-a învăţat să ne descoperim un drum propriu, în care obiectivele, treptele de parcurs s-au fixat oarecum de la sine, ca o nouă posibilitate de a împlini un proiect. A fost şi şansa de a descoperi printe oamenii din imediata apropiere specialişti redutabili, cum este istoricul Valeriu Leu, al cărui sprijin în explorarea istoriei Banatului, prin surse mai puţin convenţionale ne-a fost nu numai de ajutor, ci şi un bun exemplu.

Pentru noi, cei care am făcut aceste interviuri cu oameni din generaţia vîrstnică, diferiţi între ei, între altele, prin apartenenţă etnică, socială, confesională, prin locurile din care provin sau unde şi-au trăit viaţa (chiar dacă azi ei se află în Banat), prin bucuriile şi tristeţile, prin izbînzile sau eşecurile care le-au marcat existenţa, ceea ce a contat cel mai mult a fost întîlnirea în sine. O experienţă îmbogăţitoare în mai multe feluri, o experienţă de cunoaştere, dar şi umană, un prilej de a avea acces la un strat al realităţii în care lumea apare fascinant de diversă, în care emoţiile şi sensibilitatea îşi caută drum spre cuvînt tatonînd aşteptările şi impresiile celuilalt, în care sensurile se desfac şi refac ca într-un dialog al fiecăruia cu sine şi cu celălalt. Timpul capătă în astfel de împrejurări consistenţă, timpul ca ocazie unică, timpul ca urgenţă, ca pariu împotriva uitării, ca salvare a ceea ce pe cale de a se pierde, ca durată cîştigată, prin apropierile de o calitate aparte ce se leagă în astfel de împrejurări.

De aici un sentiment al responsabilităţii sporit faţă de felul în care mesajele ce ne veneau dinspre cei pe care i-am intervievat puteau fi transmise altora, fără a le altera, fără a pierde din vedere acel inefabil conţinut al unui dialog care are loc şi dincolo de cuvinte. Cum să redai fără să împuţinezi, cum să analizezi, mai ales, un discurs situat la graniţa dintre mărturie şi confesiune? Cu atît mai greu de făcut acest lucru cu cît mulţi dintre interlocutorii noştri au trăit evenimete ca războiul, deportările, închisorile şi persecuţiile politice, exproprierile, traume şi pierderi greu de pus în cuvinte, dificil de conciliat în memorie. Asumînd împreună cu ei aceste dificultăţi puteam ignora că o astfel de mărturie, oricît de împăcată, conţine în ea şi un apel? Nu doar pe acela de a nu uita, ci de a înţelege şi a trage anumite consecinţe din această înţelegere, de a reflecta la felul cum trăim, cum gîndim, cum acţionăm.

Niciodată nu am înţeles mai bine problemele care se pun antropologului legate de specificitatea obiectului său, care este în cazul pe care îl discutăm omul şi memoria sa: putem discuta despre acest „obiect", ignorînd că în fond avem de a face cu un subiect viu, cu un partener? Că vorbind *despre* el, vorbim în acelaşi timp *cu* el?

Acest aspect nu face decît să ne atragă încă o dată atenţia asupra necesităţii de a ne întreba care ar fi condiţiile ideale în care, ceea ce rezultă din munca de cercetare, ar putea ajunge la opinia publică. Am simţit recent, în cadrul unui proiect la care am lucrat în colaborare cu o echipă de cercetători bulgari – un proiect comparativ asupra memoriei urbane într-un spaţiu intercultural (Timişoara /Plovdiv) după 1989, finanţat de Fundaţia Culturală Europeană din Amsterdam – cît de dificil e să treci de la documentare şi cercetare la domeniul politicilor publice şi culturale. Un material ca cel arhivat de noi – istorii orale, documente, fotografii, imagini filmate – se pretează la o utilizare diversă: expoziţii, albume (o încercare de acest fel este albumul bilingv – român-francez – *Scene de viaţă. Memorie şi diversitate culturală, Timişoara 1900-1945* editat în 2001 în colaborare cu Centrul Cultural Francez din Timişoara), material auxiliar pentru educaţia interculturală sau cea despre societate şi viaţă cotidiană, cărţi, reviste, CD-uri. Dar fiecare transpunere de acest tip cere dezvoltarea unor competenţe noi şi implică un public diferit, învăţat să consume într-un anume fel fiecare dintre aceste produse culturale. Ca să nu mai vorbim de contextualizările diferite, de circumstanţele diferite la care trebuie să te adaptezi. Integrarea de pildă într-un muzeu a unui material de teren, ilustrînd chiar acest teren pe cale de a se construi, experiment pe care l-am realizat la începutul proiectului nostru „Memorie şi cultură familială în Banat", acum cîţiva ani, ilustra diferenţele dintre o memorie arhivată şi una pe cale de a se transmite cu intermediarul la vedere, propunînd o anumită decupare a terenului său şi prezentînd-o pe aceasta ca alternativă, dintre mai mult posibile. În plus, cum ne găseam într-un muzeu de etnografie, ce era expus în mod permanet acolo prezenta o altă manieră de a înţelege lucrile, de a decupa informaţia şi de a o pune în valoare, una în care obiectul e mai important decît contextul din care a fost scos, iar discursul (inclusiv verbal) prin care acest context poate fi recuperat prezintă un rol secundar, în timp ce utilizatorul lui e cu totul uitat. S-au născut astfel visuri şi proiecte noi. Unul ar fi acela ca un muzeu de etnografie să cuprindă deopotrivă viaţa rurală şi cea urbană, inclusiv fenomenele de interferenţă între acestea, iar discursurile memoriei să fie abordate în pluralitatea lor, adică a varietăţii suporturilor prin care se comunică şi în polifonia semnificaţiilor din care se poate recompune o istorie a vieţii comunitare. Ne-am gîndit la simularea pe un compact disc a unui astfel de proiect al uni muzeu al vieţii urbane din Banat, unde micile oraşele au jucat pe rînd sau concomitent un rol periferic şi altul central, fiind şi un fel de plăci turnante între lumea rurală şi cea urbană. Un muzeu imaginar în care stratificările în timp ale memoriei ar beneficia de o incursiune dinspre imaginea din prezent pe suport filmat spre vocea povestitorului (povestitorilor) care ne conduce (conduc) spre trecutul rememorabil, sprijinindu-se pe amintiri, fotografii şi alte urme ale inscripţionării memoriei.

▲

Ciprian VĂLCAN

Portretele mandarinilor

Jurnalul e, cel mai adesea, un birou de obiecte pierdute în care zac la grămadă portrete acide ale contemporanilor, colecţii de gesturi şi detalii bizare. Tocmai acest haos e principala virtute a unui jurnal. Nu e nevoie de ordine, de compoziţie, de scrupule. Mult mai interesantă e arhivarea fragmentului, înregistrarea plină de migală a absurdului sau a anodinului devenit exemplar. Lumea se construieşte altfel în acest spaţiu care devine un adevărat teatru de marionete controlat în totalitate de capriciile artizanului său. Tocmai de aceea, jurnalul e o ispită, e un joc lego din care încercăm să-l construim pe Artaud.

Rîndurile care urmează sînt decupate la întîmplare dintr-un astfel de jurnal şi încearcă să schiţeze portretele unora dintre cei mai fascinanţi intelectuali francezi ai momentului, veniţi la Timişoara la invitaţia Fundaţiei „A Treia Europă" şi a Centrului Cultural Francez pentru o întîlnire în urma căreia au rezultat două interesante volume: *Modelul lui Hermes* (în curs de apariţie la Editura Universităţii de Vest din Timişoara) şi *Europa Centrală sau paradoxul fragilităţii*, Polirom, 2001.

A. Michel Serres e un spirit din speţa ereticilor. S-a războit întotdeauna cu acele formule ideologice pregătite să-l înglobeze, respingînd cu încăpăţînare pretenţia lor totalizatoare, nesăbuita lor credinţă de a fi descoperit adevărul final, adevărul care ar putea să închidă istoria. A încercat să fie mereu inactual, adică să se păstreze la distanţă de capriciile şi dictatul modei, să gîndească cu perseverenţă în modul său propriu, fără ca aplauzele sau grimasele galeriei să-i influenţeze în vreun fel preocupările. Fiu de marinar, obişnuit de mic cu muncile manuale şi cu realitatea fascinantă a materiei, s-a ţinut întotdeauna departe de sclifoselile intelectualilor cu pretenţii de superioritate, preferînd să-şi păstreze privirea limpede, dincolo de filtrul teoriilor sau de canibalismul conceptelor, în aşa fel încît să fie tot timpul pregătit pentru a înţelege fără distorsiuni complexitatea şi frumuseţea lumii. A preferat să aleagă anonimatul şi exilul voluntar tocmai pentru a nu fi nevoit să accepte nici un fel de compromis, pentru a putea să permită dezvoltarea organică a gîndirii sale, pornită pe una dintre cele mai originale direcţii de investigare a realităţii din ultimul secol. În cele din urmă, aşa cum se întîmplă aproape întotdeauna cu marii eretici, valoarea operei sale nu a mai putut să fie negată şi Sistemul s-a pregătit să-l primească, deschizîndu-i larg poarta onorurilor. A devenit membru al Academiei Franceze, a fost invitat să conferenţieze la cele mai prestigioase universităţi din lume, volumele sale au fost traduse aproape pretutindeni. Cu toate acestea, Michel Serres nu s-a schimbat, nu a acceptat să-şi suspende independenţa de spirit, rămînînd aceeaşi figură rebelă, bunicul iconoclast al filosofiei.

Metoda lui Michel Serres e una detectivistică. El foloseşte rezultate recente ale ştiinţelor, texte uitate ale unor autori clasici sau obscuri şi imensul tezaur al speculaţiilor etimologice pentru a reface veritabilul traseu al unei probleme căreia îi va oferi rezolvarea. Asemenea unui maestru al suspansului, propune piste false sau digresiuni iscusite pentru a deturna atenţia cititorului şi a-i oferi cea mai neaşteptată soluţie. Întreaga istorie a culturii pare mobilizată de fiecare dată în sprijinul ipotezelor sale, o istorie citită în zigzag şi remodelată de inventivitatea debordantă a capacităţilor lui combinatorii. Nimic nu e întîmplător sau lipsit de importanţă. Totul e semn şi e suficientă o oarecare pricepere hermeneutică pentru ca sensul să se lase surprins, pentru ca aparentele anomalii ale naturii să-şi dezvăluie coerenţa, reconstituind profunda simplicitate a întregului şi fineţea detaliilor aproape imperceptibile. Pentru aceasta se poate pleca de la pictura lui Carpaccio sau de la romanele lui Jules Verne, de la explozia unei rachete ori de la anatomia unui computer. Nu e nevoie de morga savantului pentru a înţelege lumea, în schimb e absolut necesară capacitatea de a descifra faţa ascunsă a lucrurilor, de a jongla cu uşurinţă cu cele mai insolite idei, de a sparge încremenirea conceptelor şi a le infuza mai multă plasticitate. Rigiditatea e o dovadă a neputinţei, o mărturie elocventă a stagnării, un semn al triumfului morţii. Ea trebuie depăşită prin efervescenţa creaţiei, prin singura forţă capabilă să marcheze deosebirea dintre bine şi rău : „Dumnezeu creează, Diavolul nu creează, iată diferenţa: Creaţia distinge Binele de Rău" *(Legenda îngerilor)*.

B. Dacă Jacques Le Rider nu ar fi existat, el ar fi trebuit inventat pentru a le vorbi cu perseverenţă contemporanilor săi despre excelenţa culturii şi despre virtuţile cu care se încarcă aceia care se încăpăţânează să rămână nişte atleţi ai spiritului. Profesor la Ecole Pratique des Hautes Etudes, membru al Institutului universitar al Franţei, autor a numeroase cărţi consacrate înţelegerii specificului modernităţii vieneze, el reuşeşte să impună tipul unui intelectual erudit şi bonom, înzestrat cu o bună doză de scepticism folosită pentru dizolvarea formulelor sacrosancte ce tind să se pună în slujba reducţionismelor agresive de toate felurile. Spirit viu, din aceeaşi familie cu Montaigne sau Valéry, îşi camuflează preocupările de moralist sub înfăţişarea unui istoric auster, preocupat mereu de descoperirea surselor celor mai sigure care ar putea să lumineze diferite evenimente sau care ar permite desluşirea enigmei comportamentului anumitor personalităţi.

Refuzul platitudinii pare să fie deviza lui Jacques Le Rider şi el nu se îndepărtează nici o clipă de aceasta, probîndu-şi la fiecare pagină abilitatea hermeneutică. Nimic nu e socotit dovedit pentru totdeauna, bun de primit ca atare, ci totul este supus travaliului pacient al inteligenţei, împinsă parcă de un pariu nemărturisit la demolarea tuturor locurilor comune. Diavolul nu e plictiseala, aşa cum par să creadă unii dintre contemporanii noştri, ci demonia se ascunde sub respectabilitatea clişeelor, a formulelor pe care refuzăm să le mai gîndim, socotindu-le eterne şi inebranlabile.

Metoda folosită de Jacques Le Rider implică o hermeneutică a atenţiei şi a răbdării prin care orice fenomen poate fi deposedat de aura sa de mister inaccesibil, fiind explicat pe înţelesul tuturor. Lucrurile nu sînt doar aşa cum ne sînt date, ele mai au şi un sens care trebuie desprins în urma unui efort continuu de reflecţie. Există mereu un strat mai profund al realităţii ce se cuvine să fie adus la lumină, există întotdeauna o nuanţă în plus pe care nu avem voie să o pierdem din vedere. Complexitatea alcătuirii lumii cere o investigaţie polifonică, un demers subtil şi lucid. E nevoie, în acelaşi timp, de o seamă de virtuţi care să ne ţină la distanţă de trufia celor care doresc să-şi anexeze realitatea, transformând-o într-o biată provincie a eului lor aflat într-o continuă inflaţie. Cel care vrea să înţeleagă nu poate să violenteze fiinţa, nu are dreptul să-i impună propriile sale categorii, folosind apoi biciul dresorului pentru a o menţine în sofisticata ei cuşcă. El are nevoie, mai degrabă, de o perfectă cunoaştere a geografiei fiinţei, care să-i permită să aştepte în peşterile sale post-platoniciene acele şoapte obscure care îl vor conduce către intuirea sensului, mijlocindu-i înţelegerea.

▲

Vladimir TISMĂNEANU

O comunitate de acţiune intelectuală

Grupul „A Treia Europă" merită salutat drept simbol a ceea ce Jürgen Habermas considera esenţa unei democraţii viabile: existenţa spaţiilor de reflecţie şi dezbatere publică, dezinhibată, a principalelor chestiuni culturale, politice şi sociale. Am fost implicat direct în apariţia acestui centru de gîndire creatoare la Timişoara. De-a lungul multelor mele discuţii cu Adriana Babeţi, Mircea Mihăieş, Cornel Ungureanu, Gabriela Colţescu, Smaranda Vultur şi mulţi dintre colegii şi studenţii lor, am ajuns la concluzia, încă de la începutul anilor nouăzeci, că există la Timişoara un potenţial uman formidabil pentru recuperarea tradiţiei central-europene multă vreme ignorată sau neglijată din motive prea bine cunoscute.

Frămîntat eu însumi de chestiuni ce ţin de multiculturalitate, valori liberale, pluralism şi dialog, dar şi de ceea ce aş numi ambivalenţa moştenirilor central-eurupene (democratism, dar şi anti-liberalism), am văzut şi văd în eforturile grupului timişorean un splendid act de construcţie şi critică intelectuală. Stau mărturie excelentele volume publicate la Polirom, inclusiv revista *A Treia Europă*, sinteză a discuţiilor purtate pe plan internaţional pe teme legate de ideologiile şi tendinţele artistice asociate cu zona situată între Germania şi Rusia (spre a relua definiţia dată Europei Centrale de către celebrul politolog american Zbigniew Brzezinski). „A Treia Europă" face parte dintr-un curent mai larg, pe care îl găsim prezent nu doar în România (la Braşov, cu excelenta revistă *Interval),* la Tîrgu-Mureş (cu *Vatra)* ori la Cluj (cu *Apostrof* şi *Complementul* cultural al *Zilei de Ardeal),* ci şi la Zagreb, Ljubljana, Bratislava, Budapesta, Cracovia, Sarajevo şi în atîtea alte oraşe care nu vor să abandoneze tradiţia spirituală a Europei Centrale. Mă gîndesc la o tradiţie a toleranţei, a diversităţii, a cosmopolitismului înţeles ca deschidere spre lume, deci nu ca negare a identităţilor locale. „A Treia Europă" cultivă filozofia patriotismului decent şi se opune, firesţe, populismului xenofob.

Ştiu prea bine că au existat reacţii ofensate, uneori chiar agresive la iniţiativele timişorenilor legaţi de acest grup. S-a insinuat că ar fi vorba de acţiuni menite să submineze mitologica unitate a culturii naţionale, evident aşa cum ar fi aceasta definită de diverşi diriguitori culturali împietriţi în provincialism, narcisism şi inavuabile complexe de inferioritate. Ceea ce a realizat grupul „A treia Europă" nu ţine doar de registrul pur cultural. Am în vedere colegiul creat de ei, vizitele unor personalităţi internaţionale (György Konrád, Michael Henry Heim, Tony Judt, Adam Michnik, Jacques Le Rider), centrul de studii politice şi culturale est şi central-europene. Am acceptat cu imensă bucurie să fiu implicat în aceste activităţi, ştiind că este vorba de întemeierea acelor instituţii simbolice fără de care o democraţie se află în suferinţă. Mulţi dintre tinerii studenţi de ieri au devenit cercetători remarcabili, doctoranzi în mari universităţi vestice ori redactori la edituri de prestigiu. Grupul „A Treia Europă" se poate felicita pentru faptul că, graţie atmosferei de stimulare şi dialog atît de frumos menţinută, s-a constituit premisa formării unei noi generaţii culturale pentru care politicul, istoria şi esteticul sînt inseparabile.

Washington, DC
23 octombrie 2002

▲

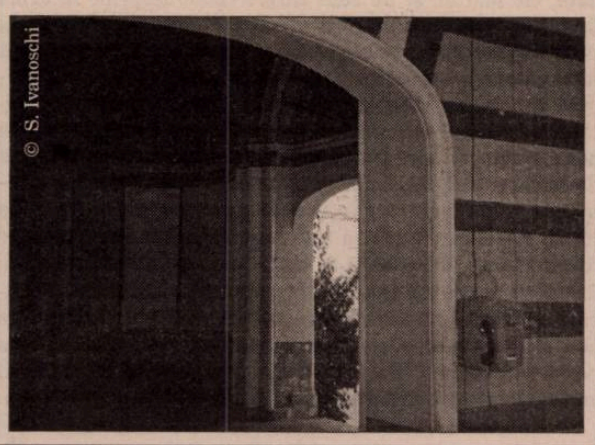
© S. Ivanoschi

Roland CHOJNACKI

La nuntă şi la război

În România am ajuns pe 15 martie anul trecut. Ţin minte, ca ieri, am plecat dintr-o Varşovie rece şi ploiasă, iar Bucureştiul m-a întîmpinat cu o după-amiază caldă, de primăvară.

Aeroportul curat lună părea să fie un cu totul alt loc decît Otopenii anului 1990, despre care aveam o amintire întunecată. „Şi totuşi s-a schimbat", mi-am zis cu bucurie. Din momentul acela aveam să fiu destul de des luat prin (plăcută) surprindere. Cea mai mare surpriză însă avea să fie „flirtul" meu cu „A Treia Europă".

A doua zi l-am întîlnit pe Kazimierz Jurczak, pe atunci Consul al Poloniei la Bucureşti, unul dintre cei mai renumiţi şi avizaţi cunoscători polonezi ai problematicii româneşti. El a fost cel care m-a anunţat despre vizita contingentului din Timişoara cu ocazia seminarului despre Czeslaw Milosz, adăugînd destul de enigmatic: „ar trebui să ţii legătura cu ei". Ca proaspăt director al unui Institut nou înfiinţat, îmi dădeam seama că cea mai importantă sarcină va fi cîştigarea unor parteneri români pentru proiecte comune. Sfatul lui Kazik l-am luat în serios.

I-am cunoscut foarte repede pe Adriana Babeţi, Cornel Ungureanu, Mircea Mihăieş, Daciana şi Dorian Branea, Marius Lazurca. Un grup de oameni minunaţi şi fascinanţi, reprezentînd generaţii diferite de intelectuali români, pe care îi unesc fără îndoială cunoaşterea profundă şi, în acelaşi timp, setea de cunoaştere pentru Europa Centrală. Sînt eruditi, deci pot „sporovăi" despre Europa Centrală la nesfîrşit. Întotdeauna interesanţi, adesea provocatori. Cît de sărace ar fi cunoştinţele despre Europa Centrală fără revista trimestrială „A Treia Europă", fără colecţia de traduceri (Pollak, Schorske, Le Rider, Johnston) coordonată de Adriana Babeţi şi Cornel Ungureanu şi editată de Polirom!

„A Treia Europă" sînt nişte pasionaţi, specie din păcate pe cale de dispariţie iar, în afară de asta, sînt nişte excelenţi organizatori, lucru destul de rar întîlnit printre intelectuali. M-am convins de acest fapt nu o dată, ca director al Institutului Polonez. Şi cu ocazia vizitei lui Adam Michnik la Timişoara şi Arad, şi cu ocazia vizitelor scriitorilor polonezi Andrzej Stasiuk şi Olga Tokarczuk, şi cu ocazia nenumăratelor mele vizite la Timişoara, care şi-au pierdut foarte repede caracterul oficial, de serviciu. Ştiu că la Timişoara sînt între prieteni. Iar cu prietenii este posibil orice, ne putem chiar şi contrazice destul de tare. Nu mai ţin minte cîte nopţi am petrecut discutînd cu Dorian Branea la un pahar de vodcă şi cantităţi impresionante de ţigări, discutînd despre politică, istorie, literatură, feminism, România, Polonia, Europa – un carusel! Rareori cădem de acord, însă disputele sînt înfierbîntate. Întotdeauna!

Andrei Pleşu, în prefaţa sa la *Restauraţia de catifea* a scris că ar putea să pornească oricînd alături de Adam Michnik şi la nuntă, şi la război. Recunosc, nu cunoşteam acest idiom românesc, dar acum, că l-am aflat, cred că îl pot prelua şi rosti aici, cu referire la prietenii mei din Timişoara.

Vă mulţumesc pentru că sînteţi nişte oameni alături de care, oricînd, se poate porni şi la nuntă, şi la război...

Şi o mulţumire specială lui Dorian.

▲

Kazimierz JURCZAK

Fără bariere

Nu mai ţin minte exact împrejurările în care mi-a fost dat să-i cunosc acum cîţiva ani pe timişorenii de la „A Treia Europă". De fapt, ei m-au găsit pe mine la Ambasada Poloniei din Bucureşti unde lucram la acea vreme, venind cu o propunere de colaborare. În curînd am acceptat să le fac şi o vizită la Timişoara. De la bun început am fost impresionat de naturaleţea comportamentului şi nedisimulata căldură umană pe care o emana mediul lor. Însă adevăratul şoc l-am trăit descoperind cît de largi erau cunoştinţele lor, laolaltă ale profesorilor şi studenţilor, în ceea ce priveşte cultura Europei Centrale. Eu însumi polonez, deci central-european, constatam nu fără jenă că informaţia mea referitoare la literatura zonei din care mă trag nici pe departe nu se poate compara cu bagajul lor de cunoştinţe. Au urmat după aceea lungi discuţii despre literatură, istorie şi politică, simpozioane, proiecte editoriale comune, vizite ale unor scriitori şi cercetători polonezi... Ritmul uneori febril al acţiunilor şi proiectelor care se succedau a făcut să nu-mi dau seama decît foarte tîrziu că Timişoara cu a ei „A Treia Europă" este singurul loc unde statutul meu de străin (şi diplomat, pe deasupra!) într-o ţară prietenă, dar totuşi nu a mea, îşi pierde din semnificaţie, unde nu sînt privit doar cu un respect rece politicos, iar româna pe care o vorbesc este un lucru la fel de firesc ca şi cunoaşterea în detaliu a creaţiei lui A. Kusniewicz de către prietenii mei români de la Timişoara. O fi asta o dovadă de cosmopolitism? O fi, dimpotrivă – un argument în favoarea tezei că Europa comună este totuşi realizabilă? Nu ştiu. Depinde de perspectivă. Este însă cert că această atmosferă creată de timişoreni îşi face efectul.

„A Treia Europă" realizase, fără surle şi trîmbiţe, o deschidere a culturii române spre spaţiul central-european, direcţie, să recunoaştem, pînă atunci cam neglijată. O făcuse în mod natural şi temeinic, evitînd subînţelesuri şi asociaţii de doi bani. Însoţind textele autorilor central-europeni pe care le publica în România cu studii aprofundate asupra acestui spaţiu istorico-cultural eterogen, oferise publicului român şansa unei familiarizări cu un fenomen interesant şi contradictoriu, deschisese o discuţie fertilă şi onestă asupra acestuia. Şi nu în ultimul rînd dăduse o tentă cu totul specială patriotismului local de cea mai bună calitate, celui bănăţean. Conceptul de Europa Centrală ca spaţiu cultural distinct, cu istoria, sensibilitatea şi valorile proprii rămîne, ca orice concept cu o geometrie variabilă, greu de definit; se pretează în schimb lesne la sintetizări hazardate, deseori injuste. Într-o lume în care totul este sau poate fi supus unei politizări excesive, astfel de concepte ori sînt privite cu suspiciune, ori de-a dreptul ocolite. Ca să ataci un astfel de subiect îţi trebuie o doză de curaj intelectual şi o curiozitate ieşită din comun pentru un lucru deloc nou şi care totuşi rămîne nedescoperit. Am admirat întotdeauna la prietenii mei timişoreni o îmbinare perfectă şi rar întîlnită a cercetării entuziaste şi a opiniei cumpătate ce caracterizează demersul lor intelectual. Tocmai de aceea, sînt convins, au reuşit atîtea într-un timp aşa de scurt.

Nu o dată eram invidios pe Adriana Babeţi şi Cornel Ungureanu cum de au ştiut să adune în jurul lor un grup compact de tineri extraordinar de capabili şi puternic motivaţi care fac onoare ştiinţelor umanistice româneşti şi care ar face faţă exigenţelor oricărui centru universitar din lume. Cum de au reuşit s-o facă? Cunosc răspunsul fără să-i fi întrebat vreodată, fiindcă i-am văzut îndeaproape în relaţiile lor cotidiene cu discipolii. Dacă sintagma „fără bariere", folosită astăzi pînă la uzură, mai înseamnă ceva, atunci ea se potriveşte perfect unei şcoli adevărate pe care au creat-o profesorii de la Timişoara. Un acces neîngrădit al elevului la profesorul său, fenomen pe cale de dispariţie în vremea noastră, necesită însă din partea celui din urmă un real sacrificiu care se traduce în multe ore petrecute cu studenţii şi pentru ei (nu mai vorbesc de tact şi răbdare). Puţini doar ştiu cu cîtă dăruire şi abnegaţie se lucrează în mediul celei de-a Treia Europe. Cheia succesului ştiinţifico-pedagogic este simplă, cîţi însă sînt astăzi dispuşi s-o folosească în loc de şperaclu? Pe lîngă certe rezultate ştiinţifice şi reuşita mai multor acţiuni culturale de răsunet, Centrul de Studii „A Treia Europă" a mai obţinut aşadar o victorie: a format un grup de tineri cercetători, dîndu-le o pregătire temeinică şi făcînd o breşă în zidul făcut din marasm, suficienţă şi superficialitate care pare a înconjura astăzi lumea universitară din zona noastră a Europei. Aş risca să cred că aceasta se va dovedi a fi rezultatul cel mai durabil al programului iniţiat acum cîţiva ani de universitari timişoreni.

Deschiderea culturii române către spaţiul central-european, incontestabilă şi benefică, este un bun cîştigat de mediul intelectual timişorean pentru România. Dar mai rămîne şi celălalt aspect, al serviciilor aduse cu generozitate culturilor naţionale din această parte a Europei, de răspîndire şi popularizare a valorilor acestora în România. Nu ştiu în ce măsură aceste servicii au fost şi vor mai fi apreciate la justa lor valoare de mediile intelectuale şi politice din ţările cu pricina. Eu unul, în calitatea mea de polonez şi locuitor al Cracoviei central-europene, prin amabilitatea prestigioasei *Dileme,* le transmit prietenilor mei timişoreni un „mulţumesc" plin de gratitudine.

▲

Claude KARNOOUH

A treia Europă sau lumea a treia

Din anii '70, de cînd a fost publicată cartea lui Jenó Szúcs *(Les Trois Europes*, Paris, 1985), formula „a treia Europă" a început să concureze cu Mitteleuropa, ieşită din uz după dispariţia Imperiului Austro-Ungar şi după eşecul tuturor încercărilor de a constitui o entitate politico-economică în centrul răsăritean al Europei. Dincolo de încercările de a o compune şi a o recompune, cu efecte sîngeroase uneori, împlinirea statelornaţiune şi a intereselor lor a ruinat această dinamică şi nici statele din grupul de la Vişegrad, în pofida gesticulaţiei postcomuniste, nu au reuşit să o reactualizeze.

În procesul de mondializare noţiunea celei de a treia Europe nu prea are sens. Astăzi, există ţări sau grupuri sociale moderne şi ţări sau grupuri sociale arhaice, rămase în urmă (nu înapoiate). Cu alte cuvinte, din punctul de vedere al conducătorilor marilor întreprinderi multinaţionale, sau al conducătorilor instituţiilor economice internaţionale (FMI, Banca Mondială, BERD), naţiunea nu contează, sau aproape nu contează, aşa cum nu are importanţă locul unde au fost fabricate mărfurile, adică locul unde se creează bogăţia. Capitalismul modernităţii tardive instalează, delocalizează, deplasează, înlocuieşte, mînat de o singură logică: maximalizarea profiturilor. Această dinamică uniformizează, subţiază diferenţele, sau le acceptă, cînd le poate transforma în marfă, de exemplu, în rafinamente turistice.

Fără îndoială, n-are importanţă de unde provin clasele conducătoare din sfera economică internaţională, ele pot fi schimbate între ele şi sînt recrutate din toate ţările. Pe cealaltă parte, există săracii, toţi cei obligaţi să rămînă pe loc, pentru că nu posedă mijloacele necesare deplasării, nu au nici măcar cele cîteva sute de dolari cerute de călăuzele clandestine pentru a-i duce în Eldorado occidental; şi apoi, mai sînt şi ţăranii legaţi de pămînt pentru că acesta este locul lor de producţie; pămîntul nu este pentru ei un simplu instrument aşa cum este pentru agricultori, ci locul unde le sînt îngropaţi morţii, referinţă esenţială, la fel ca limba sau rădăcinile.

Din acest moment, noţiunea celei de a treia Europe şi-a pierdut orice pertinenţă în procesul de înţelegere a dinamicii modernităţii tardive în sfera politico-socială. Desigur, ea poate alimenta vorbăria insignifiantă a colocviilor universitare, dar nu permite sesizarea profundă a tranziţiei care, evident, duce la uniformizarea comerţului, a obiectelor, a gusturilor, a comportamentelor, înţelegerea primejdiilor induse de ingineria genetică prin ameninţarea unui nou eugenism, nu de rasă, ci de clasă (cf. Jeremy Rifkin, *The Biotech Century*, London, 1998). În fine a treia Europă nu spune nimic despre transformările geopolitice în politica de menţinere a ordinii, în acţiunile poliţiei planetare.

Şi dacă această noţiune pare a mai avea un oarecare succes, e pentru că permite ocolirea reflecţiei radicale asupra mecanismului uniformizant al modernităţii tîrzii. Experienţa cotidiană ne învaţă că singurele deosebiri pertinente, aici sau acolo, în România sau în India, în Franţa sau în Columbia, în Statele Unite sau în Africa, rămîn cele între polul bogăţiei şi cel al sărăciei.

Paris, 17 octombrie 2002

▲

Cristian PĂTRĂŞCONIU

Europa Centrală a murit. Trăiască Europa Centrală?

Să răspunzi la întrebarea *Ce este Europa Centrală?* se dovedea a fi un travaliu suficient de dificil chiar şi atunci cînd ştiam (ori măcar bănuiam) răspunsul la ea. E cu atît mai greu de răspuns acum, cu cît, nu un răspuns, ci nici măcar o aproximare convenabilă nu pare să mai fie suficientă unui efort legitimator.

Într-un sens, precizarea unui răspuns la întrebarea enunţată mai sus este echivalentă cu a desemna care este *identitatea* entităţii numite prin sintagma de „Europă Centrală". Altfel spus, în măsura în care, orice raportare culturală (fie ea minimală) la un subiect presupune actul (sau, în cazurile exemplare, arta) de a da formă, de a inventa şi de a construi concepte, să răspunzi la întrebarea despre specificul Europei Centrale (dacă, şi în ce condiţii mai există acesta) presupune enumerarea formelor sub care există acest concept şi a conţinuturilor care, eventual, îl „umplu".

Numai că, dacă acest travaliu de definire (oricum dificil) presupune, în mod necesar, luarea în discuţie a unui alt termen foarte problematic (acela al identităţii), şi chiar îl presupune, a defini ceva obligă, înainte de toate, a preciza modul (şi strategia) în interiorul căruia operezi respectiva definire. Aşa încît, înainte de a ne întreba *ce este Europa Centrală*, ar fi, poate, mai nimerit să ne întrebăm *ce este identitatea*.

Identitatea este, în orice caz, un termen dificil. Mergînd în sensul celor spuse de unul dintre cei mai aplicaţi şi, totodată, cei mai subtili teoreticieni ai acestei aspre probleme (logice, filosofice, sociologice), Leon Wieseltier, vom consemna, într-un inventar minimal că: 1) identitatea este un basm, o poveste, un mit întemeietor şi mobilizator; 2) impulsul prim pe care îl reclamă obsesiile identitare este acela de a izola, măcar în sensul în care, a preciza ce este ceva înseamnă a „gîndi prin reacţie la altceva/altcineva; 3) din punctul de vedere al raportării la o situaţie socială, există identitate de *vreme rea* (aceea pe care o posedă comunităţile şi indivizii oprimaţi de un factor extern; spre pildă, sistemele politice „închise", ca termeni faţă de care au loc reacţii, care determină acest tip de identitate şi, împreună cu ea, strategii ale supravieţuirii, dar şi comportamente de tip eroic), dar şi identitate de *vreme bună* (specifică, de regulă, celor care trăiesc în interiorul unor sisteme politice pluraliste, „deschise", pentru aceştia fiind păgubitor să fii solidar şi înregimentat şi cu mult mai benefic să nu renunţi la individualitate).

Schema după care va fi construită argumentaţia acestui eseu va încerca să ţină cont de toate cele trei aspecte (încă o dată: minimale) pe care le implică chestiunea identităţii.

În studiul său, *Europa Centrală: un concept cu geometrie variabilă*, Adriana Babeţi ne atrage atenţia: „la întrebarea – cîtuşi de puţin retorică – dacă astăzi mai există Europa Centrală, răspunsurile ar fi, cu siguranţă, mult mai circumspecte decît cele formulate în chiar perioada totalitară".

Apoi, pentru că definirea conceptului de Europă Centrală contemporană e o chestiune care ţine de problematica identitară, e obligatoriu ca una dintre referinţe să fie măcar conceptul care îl precede, anume, acela imediat de dinainte de 1989. Putem aproxima notele care îl compun pe acesta, formulînd două întrebări şi încercînd, sumar şi concis, să răspundem la ele: 1) Care era identitatea Europei Centrale de dinainte de 1989; 2) Cum era construită „tradiţia" acelei Europe Centrale?

În perioada anilor 70-80, Europa Centrală este realmente un mit (mai presus, deci, de adevăr ori de fals), dar, corelativ, şi „o metaforă culturală, mobilizatoare", o „modă intelectuală" (benefică). Conceptul ca atare este unul cu un pronunţat conţinut cultural; de altfel, atunci a fost perioada în care s-a colorat puţin „harta literară" a regiunii. Aceasta în condiţiile în care, *de fapt*, din punct de vedere politic, ţările Europei Centrale (naţiuni mici şi fragile) aparţineau sferei de influenţă a Uniunii Sovietice. Altfel spus, *nucleul* conceptului politic de Europă Centrală (ce iradia şi cultural) a anilor imediat de dinainte de 1989, era, alături de *obsesia memoriei*, mai ales, *rusofobia*. În sensul celei de a doua observaţii cu privire la specificul identităţii, rusofobia era principiul în opoziţie cu care îşi construia Europa Centrală identitatea. Cei care au colorat harta literară a regiunii, „încercînd să o emancipeze intelectual" (un Havel, un Kundera, un Milosz, un György), au subliniat şi ei faptul că identitatea Europei Centrale a acelor vremuri a fost, în termenii lui Wieseltier, una de vreme rea.

O dată în plus, în 1986, unul dintre cei mai atenţi observatori ai problematicii central-europene, Timothy Garton Ash, adaugă şi el, într-o tonalitate pesimistă, propria contribuţie la precizarea faptului că Europa Centrală nu este un fapt, ci o idee şi că rolul acesteia este unul de a mobiliza, solidariza, unifica: „tendinţa de a atribui trecutului Europei Centrale speranţele noastre privind viitorul central-european, confuzia dintre ceea ce ar trebui să fie şi ce a fost, reprezintă o trăsătură a noului europenism central. Trebuie să înţelegm că ceea ce era cu *adevărat* (s.m., C.P.) central-european a fost în permanenţă occidental, raţional, umanist, democratic, sceptic, tolerant. Restul a fost „est-european", rusesc sau, poate, german". E de sesizat în acest pasaj inclusiv o uşoară (şi poate, involuntară) ironie adresată modului în care „suma micilor popoare dintre două mari popoare – rus şi german" şi-au imaginat eliberarea.

Pentru a rezuma: identitatea Europei Centrale imediat de dinainte de 1989 este una de vreme rea (specifică vremurilor de restrişte), construită prin raportare la „glaciaţiunea sovietică" (şi fiind într-o relaţie de subversivitate permanentă cu aceasta).

O dată cu „marea cotitură", anul 1989, acela în care paradigma de interpretare a conceptului de „Europă Centrală" se schimbă, are loc o metamorfoză, previzibilă totuşi, a conţinutului acestui termen.

„Europa Centrală" virează dinspre semantică spre pragmatică, dinspre cultură spre politic şi economic.

Cu siguranţă altceva, noul conţinut al termenului are inclusiv şi un vag dispreţ faţă de un principiu de definire al celui anterior: el (cel nou) consfinţeşte „sfîrşitul antipoliticii" şi, simultan, „reinventarea politicului".

Poziţiile puriste sînt abandonate, se renunţă la identitatea de vreme rea şi se face opţiunea către o identitate de vreme bună. Către una, adică, în care stau la loc de cinste: valorile individualismului, scepticismul faţă de alianţe ori solidarităţi necondiţionate. Eliberarea pe care o provoacă momentul 1989 demonstrează, pentru unii analişti (K. Gerner, de exemplu) şi că „eliberarea de sub Pax Sovietica a demonstrat că nu există nici o Europă Centrală".

Bonus cultural: revista *East-East* (publicaţie editată în limba bulgară) a invitat cele mai reprezentative voci publice din ţările care aparţin zonei Europei Centrale să se pronunţe cu privire la destinul viitor al regiunii. Cu cîteva excepţii şi invocînd felurite motive, cei invitaţi s-au eschivat de la răspuns, preferînd alte dezbateri. Ceea ce a determinat, în acea publicaţie, enunţarea următoarei concluzii: „solidaritatea intelectuală a fostului bloc sovietic este pe sfîrşite".

De pe o poziţie mai moderată (dar tot atît de sceptică), Duşan Trestik e de părere că „ne simţim nişte aproape-europeni săraci, dar respectabili, şi doar cîţiva, cărora cerşitul nu le stă bine, sînt nişte central-europeni săraci, dar mîndri".

Iver Neumann, un istoric bulgar, ne avertizează, la rîndul său, că „un cadru instituţional al Europei Centrale a eşuat", dar că, în compensaţie, „ideea de Europă Centrală mai poate avea o întrebuinţare utilă din punct de vedere politic în relaţiile cu Europa de Vest şi cu Rusia". Cu alte cuvinte, că Europa Centrală poate fi folosită ca un accesoriu intelectul în direcţia negocierilor şi revendicărilor politice.

E clar că, astăzi, conceptul geo-politic (şi, corelativ, economic) de Europă Centrală acţionează în sensul fărîmiţării celui cultural. În aceste condiţii, rămîne tot aşa de valabil, dacă nu chiar într-o măsură mult mai mare ceea ce a spus, în 1986, T.G. Ash: „Europa Centrală este doar atît: o idee. Încă nu există cu adevărat."

Adică, inclusiv un proiect de urmărit şi de (re)inventat.

Centrul Europei Centrale nu mai e la Viena şi nici la Moscova; unii, ironic, spun că s-ar afla la Washington. E puţin cam departe totuşi...

▲

Noutăţi în colecţia „A Treia Europă"

● Adriana Babeţi, Cornel Ungureanu (coordonatori), *Europa Centrală. Memorie, paradis, apocalipsă*

● Gabriela Colţescu, Cornel Ungureanu, *Rasă şi clasă. Europa Centrală şi extremele politice în secolul XX* (în curs de apariţie)

● Victor Neumann, *Ideologie şi fantasmagorie. Perspective asupra istoriei gîndirii politice în Europa est-centrală*

● Cornel Ungureanu, *Mitteleuropa periferiilor*

● *Enciclopedia culturii central-europene din secolul XX* (în curs de apariţie)

● Adriana Babeţi, Cornel Ungureanu (coordonatori), *Dicţionarul romanului central-european din secolul XX* (în curs de apariţie)

● Tony Judt, *Europa iluziilor*

● Jacques Le Rider, *Europa Centrală sau paradoxul fragilităţii*

● Vladimir Tismăneanu, *Spectrele Europei Centrale*

● Michel Serres, *Modelul lui Hermes* (în curs de apariţie)

● Konrád György, *152 de întrebări* (în pregătire)

● Smaranda Vultur (coordonator), *Germanii din Banat prin povestirile lor*

● Smaranda Vultur (coordonator), *Evreii din Banat*

● Smaranda Vultur (coordonator), *Timişoara 1900, memorie şi diversitate culturală. Album*

Anca MANOLESCU

Stavropoleos: un loc de eleganţă liturgică

În numărul trecut propuneam tema: „Ştiinţă şi conştiinţă religioasă". Ideea de căpătîi era că, deşi covîrşitoarea majoritate a populaţiei se declară ortodoxă, cunoaşterea tradiţiei creştine a devenit vagă şi grevată de clişee simplificatoare. Cum se poate recupera această cunoaştere? Prin studiu şi prin expunerea riguroasă a tradiţiei de bună seamă. Dar, alături de teorie, *alături de discurs, există încă tip de cunoaştere: a cunoaşte tradiţia în* act, *adică în desfăşurarea ei liturgică. Despre acest subiect, redau aici cîteva extrase din articolul „Espaces «d'orthodoxie urbaine» – le cas de Stavropoléos", publicat în* Martor, *revista de antropologie a Muzeului Ţăranului Român, 2000. Varianta românească e inclusă în volumul colectiv* Stavropoleos II, *coordonat de Părintele Iustin Marchiş, care va apărea în curînd la Editura Meridiane.*

Experienţa relatată la începutul acestui text nu e deloc singulară, iar dihotomia despre care vorbeşte e din păcate destul de reală.

În căutarea unei biserici

Din momentul în care au considerat că dimensiunea religioasă are importanţă pentru ei, soţii Svetlana Cârstean şi Cezar Paul-Bădescu au căutat o biserică unde să-şi trăiască opţiunea. Pînă să ajungă la Stavropoleos, au „încercat" o mulţime de biserici. Traseul lor inventariază, în mare, stilurile, problemele, obsesiile, poticnirile vieţii ecleziale ortodoxe de astăzi.

Cezar Paul-Bădescu: *La Stavropoleos am ajuns după un şir de experienţe eşuate în diferite alte biserici bucureştene. Descriind aceste experienţe, nu facem decît să definim, prin contrast, ceea ce am găsit la Stavropoleos. Nu pot să trec peste anumite lucruri care mă deranjează. S-ar putea ca unii oameni, foarte credincioşi, să pună în paranteză lucrurile astea, dar nu mă număr printre ei. Mă deranjează cînd un cor e polifonic, de vreme ce ştim bine că muzica bizantină nu cunoştea polifonia. La biserica Enei, lîngă Facultatea de Athitectură, am ieşit pur şi simplu pe la jumătatea slujbei. Corul de acolo e tot ce am putut să aud mai rău. Cîntarea parcă era în bătaie de joc. Era o afectare teribilă; sunetul vocilor feminine era exagerat de piţigăiat; totul era foarte pestriţ. În plus, voiau să pară „profesionişti", se străduiau să cînte ca la operă. Liturghia avea aerul unui spectacol: de proastă calitate, de amatori.*

Svetlana Cârstean: *Îţi venea pur şi simplu să rîzi. Ajungeai pur şi simplu să te distrezi, dar te distrai amar pentru că îţi spuneai: „Dar stai puţin, unde sîntem?" Fiecare voce îşi spunea parcă durerea cea mai adîncă, şi-o spunea cu tot năduful.*

C-P. B.: *O dată am fost şi la biserica rusă, unde, iarăşi, am fost foarte prost impresionat de aerul de operetă. Acolo veneau oameni în costume aşa-zis naţionale; era un profil al bisericii, din cîte am înţeles. Dacă ar fi fost ţărani autentici, nimeni n-ar fi zis nimic. Dar ei erau de fapt kitsch. Cu iţari şi cu tot felul de veste miţoase, păreau figuranţi de operetă. Primul loc unde am mers, prin 1993, a fost mănăstirea Antim. Acolo ne-am cununat, acolo aveam duhovnicul, pe părintele Sofian. Am reuşit să depăşim, la Antim, o mulţime de lucruri care nu ne conveneau. De pildă, lipsa totală a unei atmosfere de cordialitate, de comuniune. Svetlana, în perioada cînd era gravidă, nu reuşea să găsească un loc unde să se aşeze în timpul slujbei. Nu numai că nu i se dădea locul, dar dacă se îndrepta spre unul liber, i se spunea imediat: „E ocupat, aparţine altcuiva, nu e locul tău".*

S. C.: *Se întîmpla ceva foarte ciudat la Antim. Pe de o parte, e un loc foarte special, încărcat de har, datorită părintelui Sofian. Şi, pe de altă parte, lumea care frecventa biserica răspîndea tot felul de energii divergente, dar extrem de puternice, energiile intereselor individuale. Nu era un loc uniform, adunat. Pe lîngă dificultatea personală de a te concentra, trebuia să faci faţă unei agitaţii aproape agresive. Oamenii se uitau unii la alţii, care se închină mai tare, care îngenunchează mai mult. În timpul slujbei, se declanşau certuri sonore, erau nişte săgeţi pe care şi le aruncau unii altora, ieşiri îngrozitoare. Erau tot felul de binevoitori, mai ales femei, care îţi spuneau acru: „Nu mai sta aici. Du-te, stai dincolo!" Sau: „Acoperă-ţi capul!". Tot timpul erai în neregulă. Mai ales femeile simţeau nevoia să facă ordine şi să-i cioplească pe toţi după chipul şi asemănarea lor. Ei (ele) se socoteau oameni hipercorecţi, care se arătau şi hipercredincioşi, iar tu nu erai din rîndul lor. Te simţeai mereu un* outsider.

C.-P. B.: *Ei, de fapt, controlau, gestionau mîntuirea. Mîntuirea avea nişte legi foarte stricte pe care numai ei le deţineau. Preoţii-călugări nu se amestecau în ce se petrecea în biserică. Ei oficiau slujba, îşi vedeau de treaba lor, dar nu interveneau. Asta e problema, după părerea mea: are loc o absolutizare a tipicului. Tipicul ajunge scop în sine.*

S. C.: *La Antim aveai o senzaţie de indiferenţă; aveai sentimentul că preoţii nu-şi propun să formeze o comunitate cu cei care se află dincoace de altar. În spaţiul bisericii, atmosfera era de debandadă şi de nesiguranţă. Pe de o parte, fiecare credincios părea să-şi aibă interesul lui, pe care-l urmărea cu înverşunare. Să fie cît mai aproape de preot cînd iese cu potirul. Să se lungească pe podea sau să-şi pună pe jos hainele în aşa fel ca preotul să treacă peste ele. Mutau lucrurile altora, ca să apuce un loc mai bun, se certau. Pe de altă parte, nu ştiai niciodată la ce să te aştepţi, puteai fi agresat în orice moment, puteai fi gonit de unde şedeai, puteai fi primit cu blîndeţe. Nu ştiai ce are să ţi se întîmple. Ca să te reculegi trebuia să duci o luptă, nu numai cu tine, dar şi cu ceilalţi. Pe cînd la Stavropoleos m-am simţit în siguranţă, am simţit că părintele vrea într-adevăr să existe, să se construiască o comunitate, care să aibă o identitate a ei. Lucrul ăsta nu l-am mai întîlnit.*

C.-P. B.: *Eu am rezistat la Antim mai mult decît Svetlana, dar ceea ce m-a determinat şi pe mine să renunţ au fost predicile ţinute de tinerii diaconi. Nu numai că erau foarte lungi, dar aveau un limbaj de lemn exasperant. După toată experienţa din timpul slujbei, cînd încercasem să construiesc de bine, de rău, ceva în mine însumi, cădeam enorm; îmi treceau prin cap tot felul de gînduri belicoase la adresa celui care vorbea... Am ajuns prin urmare la Stavropoleos unde, pe lîngă buna calitate a slujbei, a cîntării, a frescelor şi icoanelor (ceea ce nu se întîmplă în alte biserici, unde sînt foarte apreciate picturile romanţioase din secolul al XIX-lea), am găsit o comunitate care ne-a primit fără tensiuni, cu braţele deschise, un spaţiu unde putem comunica fără oprelişti...*

*

Dacă ţinem seama de experienţa relatată aici, şi ea nu e rară, s-ar zice că, în majoritatea bisericilor bucureştene, ortodoxia apare ca o tradiţie care îşi supravieţuieşte. Discursul despre tradiţie e din ce în ce dezvoltat, mai autoritar, mai retoric – iar realitatea din teren din ce în ce mai discordantă cu acest discurs. Se vorbeşte despre marea artă bizantină – dar imaginea şi cîntarea cu trecere la credinciosul comun ţin de o subcultură pioasă, sentimentală, de gust modest. Se vorbeşte despre esenţa acestei tradiţii care e liturgicul, dar liturghia e practicată ca o aglomerare de gesturi individuale şi de obsesii ritualiste. Se vorbeşte despre comunitatea eclezială, dar, mai în fiecare biserică, asişti la competiţia de autoritate ori de interese a credincioşilor şi a preoţilor, peste care plutesc morga şi suficienţa ierarhiei ecleziale. S-ar zice că această tradiţie nu mai are, în mediu urban, nici „profesionişti" bine calificaţi (preoţi, cîntăreţi, pictori de icoane), nici public avizat; că ea nu mai poate fi descoperită decît în cărţi şi în muzee. Or, cazul Stavropoleos dovedeşte contrariul. Pe acest fundal posomorît şi pestriţ, el e exemplul spectaculos – pentru că singular – al unui loc unde teoria şi practica tradiţiei îşi regăsesc coerenţa.

Un decor sau un model?

Chiar arhitectonic vorbind, spaţiul Stavrolopeos e singular în Bucureştii moderni prin eleganţă şi intimitate. Graţioasa „capelă grecească" – cum încă era denumită biserica la 1900 – a fost construită pe la sfîrşitul secolului al XVIII-lea de către un mitropolit grec, Ioanichie al Stavropolei, pentru a sluji drept biserică hanului de la care Ioanichie, ca ierarh, trăgea venit. Zgomotoasa şi forfotitoarea viaţă neguţătorească ce pulsa aici s-a stins o dată cu sosirea modernităţii, incinta s-a năruit, dar „capela" a rezistat. La începutul secolului al XX-lea, Ion Mincu iniţiază restaurarea ei şi concepe o nouă incintă, preluînd accentele decorative ale bisericii. Pînă în 1989, biserica Stavropoleos era bine cunoscută mai ales ca monument, era una dintre imaginile prin care oraşul îşi amintea de farmecul său pre-modern. Nu era perceput însă ca un spaţiu eclezial deosebit (aici se slujise, de altfel, cu intermitenţe), ci ca un spaţiu al artei sacre şi al liniei sale bizantine, ce se prelungise în ţările române într-un „Bizanţ după Bizanţ".

În 1990 însă, spaţiul acesta – de artă eclezială, de graţie, de tradiţie – şi-a găsit, în sfîrşit, omul potrivit. Ieromonahul Iustin Marchiş are o calitate rară. Spre deosebire de mai toţi oamenii Bisericii, el are sensibilitate şi pricepere pentru artele ecleziale; are prieteni printre oamenii de cultură; are inteligenţa să se sfătuiască şi să colaboreze cu ei. O perioadă ghid la mănăstirea Cozia, el a restaurat cu o acurateţe mănăstirea Cheia, unde a fost stareţ. Horia Bernea spunea că a făcut-o cu o grijă ce s-ar putea numi chiar „puristă". O fericită excepţie, căci, am văzut-o, „purismul" e tot ce poate fi mai absent în bisericile Bucureştilor: chiar dacă nu în toate există canapele roşii (cum au întîlnit Svetlana şi Cezar într-o biserică din cartierul lor), florile de plastic şi *kitsch*-ul pios – puse alături de icoane de clasă foarte bună – nu lipsesc din mai nici una.

Părintele Iustin Marchiş nu înţelege tradiţia ca pe un trecut, ci ca pe un depozit ce merită trăit în condiţiile timpului de faţă. Valoarea tradiţiei se conjugă, pentru el, cu *actualitatea* ei.

Părintele Iustin Marchiş: *Ştiam biserica din studenţie şi, ca mulţi alţii, eram impresionat de înfăţişarea ei, atît de specială în arhitectura Bucureştilor... Văzînd starea în care se afla, mi-am zis că e de datoria mea să vin aici şi să încerc să-i redau viaţă, mai cu seamă că eram la o vîrstă cînd oamenii sînt încă în putere şi pot face asemenea lucruri. Aveam de ales între o retragere, firească pentru un monah, şi, de cealaltă parte, într-un fel o datorie. Pentru că, dacă nu ştii, nu eşti dator. Dar eu, ştiind bisericuţa şi starea ei, eram mai degrabă dator decît alţii. Mai cu seamă că aveam în urmă nişte ani de experienţă la mănăstirea Cheia. Cînd cunoşti valoarea acestei arte – şi eu o cunoşteam din experienţa mea de ghid la mănăstirea Cozia –, numai atunci poţi pune preţ pe ea şi încerci, în consecinţă, să o restitui în frumuseţea ei. M-a încurajat şi faptul că dl Paul Gherasim dintru început a fost alături de mine şi, apoi, să nu nedreptăţesc pe atîţia alţi prieteni care ştiau Cheia, care mă ştiau pe mine.*

Or, am contat cînd am venit la Bucureşti, printre altele, şi pe faptul că există cum se spune acum „economie de piaţă"; că există un segment bun, un orizont de aşteptare şi că cineva trebuie să intre acolo. Lucrul s-a adeverit: există în Bucureşti (şi în alte oraşe, cred) o categorie de credincioşi care iubesc monahii, care iubesc tradiţia, această adîncire în cele duhovniceşti pe care ţi-e mai la îndemînă să o întîlneşti într-o mănăstire sau într-o fostă mănăstire, ca aici, în preajma unui monah... Prin urmare, am ştiut că vor fi un număr de oameni bucuroşi să vadă biserica aceasta înviind.

Conform unei imagini general acceptate, P. Iustin Marchiş identifică atenţia pentru tradiţia ortodoxă – pentru frumuseţea ei, utilizată în experienţa spirituală – cu o anumită linie, disciplină, viaţă monahală. Ele ar fi cele care păstrează tradiţia vie, ele ar da stilul, atmosfera, spaţiul unde să poată fi regăsit suflul tradiţiei. Spre deosebire de părintele Galeriu, care mizează pe teologic, părintele Marchiş se concentrează pe liturgic. Liturgicul fiind înţeles ca cel ce dă logica tuturor artelor ecleziale (pictură, athitectură, cîntare) şi care e servit de ele pentru a deveni *teologie în act:* teologie ce poate fi percepută, trăită, adîncită de fiecare credincios în celebrare.

Iar pariul părintelui Marchiş a fost să propună această variantă a tradiţiei nu în recluziunea calmă şi depărtată a „pustiei", ci chiar în inima oraşului, în locul atît de activ, unde forfotiseră negustorii pe vremea lui Ioanichie Stavropoleanul, iar acum forfotesc afacerile Bucureştilor post-comunişti. Aşa cum P. Galeriu socoteşte că teologia e o materie care îi interesează şi îi implică pe toţi, P. Marchiş socoteşte că liturgicul e o hrană, o cale a fiecăruia. El nu face astfel decît să recupereze sensul efectiv al liturghiei care înseamnă împreună-celebrare, a preoţilor şi a credincioşilor...

Proiectul Stavropoleos a mai avut, în afară de excelenţa cadrului său arhitectonic, un atu: în 1990, cînd P. Marchiş a venit, nu exista aici o comunitate constituită. Exista doar o comunitate „virtuală". Erau, pe de o parte, acei prieteni, menţionaţi de P. Marchiş, care îi cunoşteau intervenţia de la mănăstirea Cheia şi îl creditau în efortul său de a reda viaţă bisericii: personalităţi culturale, artişti, scriitori cu interes pentru tradiţia ortodoxă nealterată. Exista, pe de altă parte, acel „segment" al credincioşilor atraşi de un stil liturgic autentic care, în scurt timp, au umplut într-adevăr biserica.

Eleganţa locului a fost cu grijă, cu hotărîre păstrată. Obiectele cele mai mărunte sînt, toate, obiecte de calitate din depozitele bisericii ori achiziţionate în magazinele de antichităţi, din standul Muzeului Ţăranului Român, de la colecţionari. Părintele Marchiş împreună cu pictorul Paul Gherasim au o fermă exigenţă în această privinţă. Donaţiile ce nu convin stilului bisericii sînt respinse. P. Marchiş: *„Există un duh al acestui loc, o binecuvîntare de la Dumnezeu. Iar eu sînt bucuros, e adevărat că uneori cu o anumită rigoare. Dar acum lucrurile s-au limpezit, s-au ales. Nu mai vine nimeni să-mi aducă lucruri care nu-s pentru biserica asta sau care nu-s în general pentru biserică. Oamenii ştiu ce se cade să aducă, o fac cu discreţie."* Fiecare detaliu e astfel urmărit. Siguranţa opţiunii, autoritatea şi perseverenţa cu care e aplicată produc, evident, o selecţie a celor care frecventează biserica. Decorul însuşi îi îndepărtează pe cei obişnuiţi cu pestriţa, domestica aglomerare de obiecte din celelalte biserici ale oraşului. Oamenii aceştia nu se mai „simt acasă" în peisajul de un farmec bine stăpînit al Stavropoleosului. În schimb, artişti familiari cu arta eclezială lucrează cu plăcere pentru biserică. Pictorul Ion Grigorescu a oferit crucea din altar care e perfect inclusă în stilul locului.

Acest cadru a fost animat încă din 1990 de o cîntare liturgică cum nu se mai auzise de mult în Bucureşti. Doi tineri absolvenţi de Teologie şi de Conservator, Marian Fârtat şi Gabriel Oprea (astăzi primul e preot, iar al doilea diacon), au readus liturghiei, şi celebrării în genere, muzica psaltică, monodică; mai mult, au format de-a lungul vremii pe alţi tineri care constituie acum o strană destul de consistentă. Sobrietatea slujbei de aici e bine susţinută de această cîntare. Auzind-o, îţi dai seama ce funcţie precisă are, în acest caz, cuvîntul intonat: el face ca sensurile doctrinare cuprinse în imnografie să capteze, după un anume ritm, mintea ascultătorului, să o pună în situaţia de a medita, de a „rumina" acest sens.

O primă coerenţă s-a realizat, aşadar, încă de la începutul „experienţei Stavropoleos", între eleganţa spaţiului şi eleganţa liturgică, între calitatea receptaculului şi calitatea celebrării. „Vestigiul" care era acest spaţiu a prins o viaţă rituală pe măsura lui. Iar exigenţa lor conjugată a dus şi la formarea unei comunităţi adecvate calităţii locului. ▲

Alex. Leo ȘERBAN

Mititei și Calvin Klein la Cluj

Titlul face aluzie la comunicarea „Sărăcie și *glamour* la Chișinău“, pe care Vladimir Bulat trebuia s-o susțină în cadrul simpozionului *Synthetic Light: O abordare critică a fenomenului publicitar* (organizat de Fundația IDEA la Cluj, 11-12 octombrie a.c.); eram foarte curios să aflu cum mai stau moldovenii cu „glamourul“, avînd în vedere că pe la București nu dai de el... În plus, titlul lui Bulat mă trimitea la meseriașele romane semnate, pe vremuri, de tandemul Corbul & Burada – *Cenușă și orhidee la New York*, *Moarte și portocale la Palermo*... Dar V.B. n-a mai ajuns la Cluj (ca, de altfel, nici prof. Sorin Alexandrescu, cu a nu-se-mai-știe-cîta prezentare a CESI-ului), așa că m-am gîndit să preiau eu ideea titlului:)

Mai întîi: care-i treaba cu „mititeii“?

N-au fost un subiect al simpozionului (nu, nici măcar al meselor oferite de organizatori), dar ar fi putut fi: la doi pași de Muzeul Național de Artă (unde s-a ținut *Synthetic Light*-ul), la Galeria Ataș, tocmai avea loc expoziția artistului Cristian Rusu *Micographia* (curator: Mihai Pop). Nici *Micographia* nu era *despre* mititei; era, însă, *cu* mititei... Expoziția lui Rusu (care ar trebui adusă urgent la București: succes garantat!), mai precis tehnica „mititeirii“ (publicitată de artist sub denumirea pompos-ironică „The Authentic Romanian Engraving Method Developed by Cristian Rusu since 2002“) a pornit dintr-o întîmplare; așteptîndu-și prietenii la o cină, cu „tradiționalii“ mici așteptîndu-și friptul sfîrșit pe un fund din (tradiționalul) lemn de stejar, Rusu a observat că aceștia au lăsat urme care nu se șterg prin spălare... Așa că s-a gîndit să „picteze“ cu mititei, turnînd pasta de mici în șabloane – și aici vine clenciul întregii povești – înfățișînd logourile culturale ale lumii (post)moderne: Marilyna warholiană, Gioconda, Mickey Mouse, David, Einstein scoțînd limba, „broscuța“ Volkswagen, Microsoft Windows, Nike și – avem și noi miturile noastre! – Eminescu sau Țepeș/“Dracula“. (Pe lîngă Miorița, mai există un mare absent: Inochentie *Micu*-Klein! Drept e, însă, că puțină lume știe cum arăta cărturarul sau „laia-bucălaia“...) Expoziția lui Cristian Rusu scoate limba, deștept, la o grămadă de clișee și ar fi putut fi, cum spuneam, o extensie a simpozionului, fiind – și ea – o „abordare critică (dar simpatică!) a fenomenului publicitar“...

Cele 13 comunicări prezentate au venit din zone precum filozofia (preponderent: Ciprian Mihali, Aurel Codoban, G.M. Tamás, Adrian T. Sîrbu & Alexandru Polgár), Internetul (Cristian Pralea), literatura (Bogdan Ghiu), arta (Ștefan Rusu, Dorina Bohanțov, Miklos Erhardt, Rada Jankovic, Joanne Richardson), filmul (sussemnatul) sau publicitatea propriu-zisă (Laura Sima); ca o remarcă personală, am resimțit lipsa lui Alice Popescu. Ele au fost fie citite, fie dezvoltate oral. Mihali a deschis simpozionul cu o prezentare clară și pertinentă a lui Guy Debord („papa“ situaționismului și autorul inconturnabilei *Societatea spectacolului*, (re)apărută anul acesta în traducerea lui C.M.), Sîrbu & Polgár l-au încheiat cu o intervenție/acțiune/eseu care a inclus un film de propagandă despre reuniunea G8 de la Genova și un comentariu (scris) despre ceea ce văzusem. Ca observație empirică: comunicările scrise reprezintă, de regulă, o pierdere pentru public – cu atît mai mult atunci cînd textul respectiv este, în mod evident, *supra*scris (într-un efort, paradoxal, de încifrare) prin efecte de „stil“ (fraze lungi cu multe subordonate, pletoră de adjective prepozate, termeni rari sau prețioși etc.). Asemenea texte sînt dificil de citit chiar și în pagină (unde există, totuși, posibilitatea reluării lor), darmite rostite în fața unui auditoriu cu atenție distributivă... Tocmai de aceea, comunicările cele mai adecvate, urmărite cu sufletul la gură, au fost cea a lui Aurel Codoban, cea a lui G.M. Tamás și cea a Joannei Richardson. Prof. Codoban a sedus publicul (seducție atent exersată!) printr-o exemplificare retorică fără cusur a distincției dintre „Persuasiune, manipulare și seducție“; G.M. Tamás a vorbit, cu farmec și impecabilă rigoare, despre „Consecințele ideologice ale înlocuirii textului cu imaginea“; în fine, Joanne Richardson a dublat proiecțiile de pe desktop cu un comentariu *freeflowing* plin de amănunte picante. La discuții, Ciprian Mihali a acceptat, cu eleganță, cîteva critici aduse lui Debord din zona medialității, în timp ce Ghiu a contrat, pasional, cu exemple-limită... În general, discuțiile au fost extrem de vii și de neconvenționale, demonstrînd cît de inspirată a fost tema simpozionului. Pînă la urmă, că ne place sau nu, trăim într-o lume „aglomerată“ de logouri, în care reclamele la Calvin Klein sînt mai vizibile decît comentariile anticonsumism; întrebarea ar fi dacă, pentru a „deconstrui“ această civilizație hedonistă, 100% vizuală, este nevoie de o (încercare de) luare în posesie a spațiului public și de *détournement* (tactica, străveche, a „calului troian“) sau există și alte modalități... Deocamdată, „critica fenomenului publicitar“ rămîne, la noi, un domeniu exotic. Simpozionul de la Cluj are meritul de a fi adus reflecția asupra *Advertising*-ului în avanscenă; cît de „excentrică“ este această avanscenă ar putea fi tema unui a.t simpozion...

▲

Mircea VASILESCU

Iași, *Lire en fête*

Ca în fiecare toamnă, Centrul Cultural Francez din Iași a organizat, pe 18-19 octombrie, *Lire en fête*, sărbătoarea dedicată lecturii. Ceea ce se întîmplă o dată pe an sub această denumire este o modalitate specială de a promova lectura; altminteri, de-a lungul anului, cu cele două bibliobuze ale sale care colindă toată regiunea Moldovei, Centrul Cultural Francez contribuie esențial la difuzarea cărții franceze. Directorul Centrului, Paul-Elie Lévy, îmi spunea de altfel că Moldova este regiunea cea mai francofilă din Estul Europei, fapt demonstrabil cu cifre: număr de profesori de franceză, număr de elevi care studiază franceza, cei peste 500 de cursanți ai Centrului etc. Francofilia ieșenilor este ilustrată și de publicul numeros care a participat la *Lire en fête*: sala Hasdeu și holul BCU au fost arhipline la dezbaterea moderată de Alexandru Călinescu, la care am avut plăcerea să particip alături de Nicolae Manolescu și Mircea Cărtărescu. Tema era preluată dintr-o cronică apărută în *Le Monde* la una dintre cărțile lui Cărtărescu: *Mondes parallèles, passages secrets*. Explorarea trecerilor secrete între lumea scrisului și lumea lecturii a condus, în premieră pe plan național, la un schimb de locuri (cît se poate de concret, de-a stînga și de-a dreapta d-lui Alexandru Călinescu) între Nicolae Manolescu și Mircea Cărtărescu: cel dintîi și-a recunoscut tentația/vocația de romancier, cel de-al doilea și-a mărturisit nu doar apetența pentru spiritul critic, dar și vocația sa primordială pentru profesia de cititor. Oarecum tulburat de o asemenea destabilizare a micului meu Canon, am dus vorba către felul în care comunică „lumea autorilor“ cu „lumea cititorilor“. Inevitabil, s-a ajuns la dezbateri despre relația dintre carte și Internet, dar fără nici un fel de panică: universul paralel al mediilor electronice nu mai e privit neapărat ca un dușman al culturii scrise, ba chiar i se recunosc anumite merite în promovarea ei. Pe scurt, ceea ce s-a întîmplat la BCU Iași intră perfect în spiritul francez al unei *causerie* de la care pleci cu sentimentul plăcut al comunicării reale cu partenerii de dialog și cu publicul.

A doua zi, la „Casa Pogor“, Lucian Vasiliu, directorul Muzeului Literaturii din Iași, a deschis întîlnirea lui Mircea Cărtărescu cu cei aproape 150 de cititori prezenți, majoritatea tineri. Am asistat, complet sedus, la confesiunile lui Mircea Cărtărescu despre cum a scris *Orbitor* (la început a fost un titlu care „i-a sunat bine“, la un moment dat a scris prima pagină fără să știe ce va fi pe a doua și a continuat așa, „transcriind“ un text care s-a generat aproape singur), despre proza la care ține cel mai mult *(R.E.M.)*, despre abandonarea poeziei și despre dorința de a scrie, poate, cîndva, și teatru. Întrebările care au urmat au fost deopotrivă inteligente și consistente: nimic din atmosfera „cenaclieră“ în care cine ia cuvîntul nu-l mai lasă pînă nu-și expune toate ideile despre artă, lume și viață, ci un dialog autentic între un scriitor și publicul său – un public inteligent, simpatetic, curios, viu. O asemenea întîlnire aruncă în ridicol orice lamentație despre „tineretul care nu mai citește...“. Pe scurt, tineretul care a venit să stea de vorbă cu Mircea Cărtărescu citește mult și, mai ales, bine.

Lire en fête a fost, și de această dată, rezultatul unei chimii cu totul speciale. Blîndețea moldavă, ce păstrează ceva din aerul aristocratic de secol XIX, a intrat într-o combinație perfectă cu energia meridională a lui Paul-Elie Lévy, așa încît tot ceea ce întreprinde echipa Centrului Cultural Francez este deopotrivă viu și rafinat, plăcut și provocator.

▲

Ți-e sete de cultură? Bravo!
Noi avem de băut.

VINERI, 1 noiembrie	21^{00}	Muzică live: D-ra Pogany
SÎMBĂTĂ, 2 noiembrie	21^{00}	Muzică live: Adrian Berinde
DUMINICĂ, 3 noiembrie	21^{00}	Seară jazz Theodora Enache
MARȚI, 5 noiembrie	20^{00}	Muzică clasică live Dana Ouatu *(harpă)* Florin Ouatu *(flaut)*
MIERCURI, 6 noiembrie	19^{00}	Dialogurile Academiei Cațavencu
JOI, 7 noiembrie	20^{00}	Teatru Coca Bloos *(recital)*
MARȚI-DUMINICĂ	de la 10^{30}	Café-bar cu muzică ambientală
MARȚI-JOI	19^{00}-21^{00}	Discount 25%

Prezență permanentă a artelor vizuale în expoziția de la parter

CLVBVL PROMETHEVS
FVNDATIA ANONIMVL

Piața Națiunilor Unite 3-5, sector 4, București
rezervări la telefon: 336.66.38; 336.66.78

„Cred că talentul nu poate fi mimat“

– interviu cu Adriana BITTEL –

Literatura e bună sau proastă, nu masculină sau feminină

Există în Somnul după naştere, *volumul dumneavoastră din 1984, un personaj, studenta din* Soi bun, *care are un proiect, „o lucrare cam trăznită despre limitele capacităţii creatoare a femeilor“. „Mă preocupa, spune personajul fără nume, să explic de ce sînt femeile atît de slab reprezentate în artele de pură creaţie, dar excelează în artele spectaculare, care presupun o reţetă prealabilă“. Dincolo de ironie, ce credeţi despre acest subiect?*

Foarte multă vreme, numărul bărbaţilor creatori a fost mai mare decît cel al femeilor. Există un determinism la mijloc: femeilor li se îngăduia să fie interprete, actriţe, cîntăreţe, dar pictoriţe, compozitoare, scriitoare erau puţine. Creaţia era un apanaj al bărbaţilor, femeilor rezervîndu-li-se procreaţia. Adevărul e că se şi epuizau în procreaţie, convinse fiind că exclusiv asta e menirea lor şi nici nu căutau altceva. Foarte puţine dintre artiste au fost nişte femei fericite. Majoritatea erau destul de neîmplinite „ca femei“. Sau erau nişte personaje masculinizate, sau nişte singuratice pentru care scrisul, de pildă, era o compensaţie. Mă gîndesc la Virginia Woolf, la Marguerite Yourcenar, sau la surorile Brontë, Emily Dickinson...

Credeţi că există caracteristici textuale ale scriiturii feminine?

În principiu, nu. Există o tematică feminină, pentru că, în general, ele scriu despre ceea ce ştiu mai bine şi ştiu mai bine ceea ce se petrece cu o femeie în diversele împrejurări ale vieţii. Nu cred că termenul ăsta, „literatură feminină“, e potrivit. O femeie cu putere creatoare îşi poate închipui şi ce simte un bărbat, poate construi o situaţie verosimilă şi aşa mai departe. Sigur că există nişte caracteristici ale literaturii scrise de femei în ceea ce priveşte tematica, sensibilitatea, dar denumirea de „literatură feminină“ este o etichetă pusă de bărbaţi. S-a tot spus asta, chiar şi de către bărbaţi: nu poţi să reduci astfel lucrurile, literatura este bună sau proastă, nu e feminină şi masculină.

E proza scrisă de femei sentimentală, nostalgică, „cu sentiment“, cum se zice?

Nu, nici vorbă. Uite, noua generaţie de prozatoare, inclusiv cele de la noi...

Fracturiste?

Da, poţi să spui că sînt sentimentale?! Desigur, e şi multă frondă. Părerea mea e că poţi să scrii despre absolut orice (despre sex, de exemplu) cu talent. În momentul cînd scrii cu talent, cu vocaţie, iese bine. Altfel, rămîne pornografie. Există ceva care salvează, ceva miraculos care nu poate fi mimat oricît ai încerca. Mimarea talentului iese imediat, ca uleiul, la suprafaţă.

Şi autopastişarea?

Cînd ajungi să simţi că dacă ai scrie te-ai autopastişa atunci trebuie sau să descoperi altceva sau să renunţi. N-are nici un rost şi nici pentru tine nu e interesant să baţi pasul pe loc.

Dacă nu faci gaură în cer, mai bine citeşti

S-a vorbit, în cazul prozei dumneavoastră, despre simplitate şi lipsă de ostentaţie, dar şi despre elaborare barocă. Mie termenul Virginiei Woolf, „arlechinadă“, mi s-a părut foarte nimerit pentru a defini vocea inconfundabilă din cărţile dvs. Cum v-aţi defini stilul?

Am lucrat 20 de ani la corectură şi am căpătat acolo, cum să spun, un simţ a ceea ce e bun şi a ceea ce nu-i bun într-o frază. Nu vorbesc aici de valoare literară, vorbesc de construcţia frazei. Ştiam după o frază dacă un om are sau n-are talent la scris. Bineînţeles că nu am o preocupare anume, premeditată, pentru un stil. Nu-mi zic: „vreau să scriu în stilul acesta“. El vine. Ştiu ceea ce trebuie să evit, ştiu nişte efecte, cum funcţionează nişte maşinării de cuvinte. Cred că perioada aia de la corectură mi-a ajutat enorm. Acolo trebuia să citesc tot felul de lucruri, şi mai bune, şi execrabile. Acolo am deprins bine sintaxa: dacă vrei să te joci cu ea, trebuie să-ţi intre în sînge. Cred că la asta mă pricep oarecum, iar restul vine de la sine. E ca şi cu oamenii: au o anume înfăţişare, preferă anumite haine, anumite accesorii. Aşa e şi la scris. În ce mă priveşte, cred că ironia şi autoironia sînt foarte necesare, indiferent de subiect; oricît de grav ar fi subiectul, se poate scrie cu un anume tip de ironie sau cu un umor simpatetic. Acest umor înlesneşte trecerea textului spre cititor.

De ce scrieţi aşa de puţin?

Fiindcă scriu de plăcere. În sensul acesta am rămas o diletantă, în sens etimologic, nu m-am „profesionalizat“ ca scriitor. Ştiu foarte bine că dacă în fiecare zi te aşezi la masa de scris şi – ai, n-ai idei – scrii, pînă la urmă ideile vin. Dar eu nu pot să mă aşez la masa de scris proză decît dacă am chef. Şi am chef din ce în ce mai rar. În plus, am şi senzaţia de inutil. Dacă nu eşti precum cei mari, dacă nu faci, cum zicea Preda, gaură în cer cu ce scrii, mai bine să citeşti.

Povestirile Iulia în iulie, O lungă dîră de fericire, „Cehov“, am cerut obosită *puteau deveni, ca materie epică, personaje, construcţie, romane. De ce nu aţi scris roman?*

Fiindcă e mai greu: trebuie să ai tot timpul în cap construcţia. Fără asta nu se poate. Pentru a scrie roman, trebuie să ai foarte mult timp să te gîndeşti la el, iar eu, toată viaţa, am avut o mie de chestii de făcut. Scrisul era o plăcere, pentru timpul liber, puţin, pe care l-am avut. N-am avut nici condiţiile şi nici înzestrarea ca să fac o construcţie solidă, care să funcţioneze. Deşi mi-ar fi plăcut la nebunie. O construcţie romanescă vie e o lume, e mult mai greu de făcut decît să scrii proză scurtă. Şi mă mai inhibă şi faptul că citesc foarte mult. Între a scrie şi a citi, prefer cititul de un milion de ori. Am atîtea cărţi minunate şi atîţia autori uriaşi pe care îi citesc, încît nu-mi mai vine să pun mîna pe creion. Am citit acum Llosa, *Sărbătoarea ţapului,* mi se pare genial şi sînt foarte indignată că nu a primit Premiul Nobel. Cum să nu merite? Nici una dintre cărţile sale nu seamănă cu alta, nici ca stil, nici ca temă, nici ca personaje, nici altfel. Reuşeşte să nu se repete deloc şi poate să facă o lume în care intri şi trăieşti pe tot parcursul lecturii. E miraculos. Am stat să mă uit cum face, cum funcţionează mecanismul. Pune dialog în dialog în dialog şi tu, ca cititor, ştii întotdeauna cine vorbeşte. În *Sărbătoarea ţapului* bagă trei voci şi totuşi e de o limpezime extraordinară, nu te încurci deloc. În cartea aceasta, recent tradusă la noi, reuşeşte o reconstituire istorică, amestecînd realitatea cu ficţiunea şi totul palpită, totul e viu. Cînd citeşti aşa ceva, mai vină-ţi să te-apuci să scrii fleacuri...

Şi cititorii egoişti, care ar fi fericiţi să citească un roman de Adriana Bittel?

Nu ştiu, sînt lucruri care se încheie. Poc, se închid. Şi la mine se închid repede. Ce să spun? Scriu în minte foarte mult şi îmi vin foarte multe idei, dar pur şi simplu mi-e lene, n-am chef sau nu mă simt în stare...

Sînteţi prea exigentă...

Sigur că sînt. Şi pentru că am citit mult şi pentru că am avut meseria asta, am trăit în mediul ăsta. Pot aprecia cît valorează un text şi nu pun mare preţ pe mine ca scriitoare. Nu este o falsă modestie. Ştiu exact unde mă situez şi atunci, decît să stau să mă chinui să scriu lucruri „onorabile“, mai bine îmi fac mie o plăcere citind o carte foarte bună, de care am tot timpul chef. Ăsta-i adevărul.

Sînt o scriitoare de duminică

Cum aţi început să scrieţi?

Am început ca tot copilul, cu poezioare. Pe urmă i-am scris lui Geo Dumitrescu la Poşta Redacţiei. De fapt, lui îi datorez totul, fiindcă eram o şcolăriţă de 14-15 ani care scria poezioare mimetice. Geo Dumitrescu mi-a răspuns acasă, mi-a arătat ce e bine, ce nu-i bine, pe urmă iar i-am trimis, apoi m-a chemat la redacţie şi am stat de vorbă. Aşa am perseverat cu poeziile alea pînă mi-am dat seama că nu-i deloc ce trebuie. După asta, am încercat un fel de proză fantastică, ceva de genul acesta. O parte dintre ele le-am aruncat, o parte au apărut în volumul de debut, *Lucruri într-un pod albastru.* Era aşa, un fel de proză poetică, nici cal, nici măgar. După asta, viaţa m-a trecut la proza cea prozaică.

Au rămas, totuşi, nuclee fantastice în cam toate volumele pe care le-aţi publicat.

Ei, da. Parcă în viaţă nu sînt? Cîteodată ţi se întîmplă tot felul de lucruri ciudate.

Cînd aţi ştiut cu certitudine că sînteţi scriitoare?

Dar, domnule, certitudinea asta nu o am nici acuma. Chiar mă simt cam stînjenită cînd sînt tratată de scriitoare. Poate, aşa, o scriitoare de duminică. N-am nici un motiv de orgoliu în privinţa asta. Scrisul e, pentru mine, un mod de a mă distra(ge), de a ieşi dintr-o realitate nu întotdeauna plăcută.

Cum scrieţi, cu un plan prestabilit, cu personaje schiţate, sau cu o idee care se dezvoltă aproape natural?

Mă gîndesc aşa cîteva zile, mă bîntuie cam ce vreau să spun acolo şi pe urmă, cînd mă aşez, merge. Îmi trebuie puţină linişte, să nu ştiu că peste 20 de minute trebuie să plec undeva, că am de făcut nu ştiu ce. Îmi trebuie un interval de timp liber. Să nu mă sîcîie nimeni. În casa asta sună telefonul ca la gară, e un fel de casă deschisă, vine lume, pleacă lume. Eu mă trezesc foarte devreme, pe la 4-5 dimineaţa şi pînă pe la 9 aş putea să scriu în fiecare zi. Dar mereu îmi găsesc altceva de făcut, de citit...

Ce scriitor vă place cel mai mult şi mai mult?

Cel mai mult şi mai mult îmi place o bibliotecă întreagă. Un scriitor îmi place într-un fel, altul în alt fel, nu pot să aleg... Sînt topită de admiraţie pentru foarte mulţi, români sau străini, am pasiuni, mă îndrăgostesc de cîte unul, de cîte o carte...

Masoneria şi tihna mic-burgheză

În toate cărţile dvs. există şi o duioşie / nostalgie a relaţiilor de familie. Cum a fost în lumea reală?

În copilărie şi în adolescenţă familia a însemnat pentru mine mult. În familia pe care eu însămi mi-am făcut-o n-am mai reuşit tipul ăla de relaţii care veneau, de fapt, din educaţia mic-burgheză a părinţilor mei. Erau nişte timpuri îngrozitoare, erau foarte săraci, trecuseră printr-un război din care nu ştiuseră dacă or să mai scape sau nu. Totuşi au reuşit să păstreze tradiţia unei familii ocrotitoare şi calde. Sigur, în adolescenţă am simţit familia ca pe o cuşcă groaznică şi m-am revoltat, ca orice adolescentă. Dar acum îmi dau seama că era foarte bine în casa noastră. Era o casă în care se citea, se discuta, se cînta, se rîdea mult. Şi părinţii şi fratele meu aveau simţul umorului.

Ce îi citeaţi fiului dvs. cînd era mic?

Prima carte pe care i-am citit-o, pe la 2 ani, a fost *Apolodorul* lui Gellu Naum. A învăţat-o pe dinafară şi vorbeam prin casă cu versuri din carte. Am fost foarte mirată cînd, povestindu-i lui Gellu Naum ce a însemnat cartea aceea pentru noi, mi-a spus: „Să nu aud de ea, o reneg. Nu ăsta sînt eu. Aia am făcut-o pentru bani“. E o carte încîntătoare. Apoi am început să-i citesc poveşti, iar după aceea a început el să citească, foarte devreme, şi am scăpat.

Aţi avut vreodată probleme, în lumea literară, cu originea dvs. evreiască?

Ai să fii dezamăgită dacă am să-ţi spun că nu? Dar, ce-i drept, nu sînt un exemplu tipic. În primul rînd pentru că nu am avut nici o ambiţie socială, de carieră. Cînd am terminat facultatea, am intrat la corectură, era postul cel mai de jos într-o redacţie şi nu mi-l rîvnea nimeni. N-am intrat în concurenţă cu nimeni, niciodată. Poate dacă aş fi vrut să ocup o funcţie, aş fi avut de suferit, dar aşa, n-am avut nici o problemă. Şi am mai avut şi norocul să nimeresc şi să lucrez de 30 de ani la *România literară,* între oameni de foarte bună calitate, pentru care originea etnică nu contează. O singură dată, acolo, la corectură, venise să lucreze o fată care scria şi ea. Mie îmi apăruse o carte şi avusesem nu ştiu cîte cronici. Publicase şi ea un roman şi nu avusese nici o cronică. Şi atunci, într-o zi, ea mi-a zis: „Sigur, pe tine te sprijină iudeomasoneria“. Colegii mei de acolo, care se numeau Marga Popescu, Maria Ionescu, Măriuca Dumitrescu, Octav Minculescu, i-au tras o praftură în asemenea hal, cu atîta indignare, încît m-am simţit datoare să îi iau apărarea. Era doar invidioasă, nu antisemită.

Care dintre tinerii scriitorii vă plac?

Îmi plac destui: Daniel Bănulescu, Răzvan Rădulescu, Ovidiu Verdeş, Felicia Mihali, Adela Greceanu, Zvera Ion, Cecilia Ştefănescu. Mi-a plăcut ultima carte de poezie a Ioanei Nicolaie. După primul ei volum m-am temut că o să-l imite pe Mircea Cărtărescu şi că personalitatea lui o s-o strivească. Însă cea de-a doua carte a fost o surpriză. Apoi Răzvan Petrescu, nu mai e chiar atît de tînăr, dar îmi place de nu mai pot. Din generaţia lui e, cred, cel mai talentat. Poate la concurenţă cu Vlad Zografi, Petre Cimpoieşu şi Ioan Groşan. Am citit de curînd romanul unui tînăr de 27 de ani – Paul Teodorovici, de la Iaşi – remarcabil. Sînt sigură că, luată repede, pe unii i-am omis. Şi cîţi or mai fi cei pe care nu i-am citit, fiindcă nu mi-au căzut în mînă cărţile lor... E drept că sînt şi foarte mulţi veleitari. De cînd am rubrica aceea de recenzii în *Formula AS* primesc şi foarte multe cărţi proaste. Apar inimaginabil de multe cărţi proaste şi foarte proaste.

Credeţi că avem vreo problemă cu „spiritul creator“, cum spunea nu de mult Mircea Cărtărescu, într-un articol?

Nu cred nici un pic. Dacă te uiţi puţin în jur, nu se poate să nu vezi şi superbele pete de culoare ale „spiritului creator“ între foarte mulţi proşti şi mediocri.

interviu realizat de Simona SORA

Dilema vă recomandă

● *www.literner.ro,* cel mai dinamic portal cultural românesc, alcătuit cu dăruire, pricepere şi entuziasm de Răzvan Penescu (şi, în cadrul lui, „Revista presei“ realizată de Alin Cristea): mereu la zi, mereu „pe fază“... Nu-l rataţi, atunci cînd clicaţi! (Alex. Leo Şerban)

● *Realitatea evreiască* (nr. 172). Din articolul lui Boris Marian intitulat „Reflecţiile unui autoexilat – Lucian Raicu“, această idee a criticului care, stabilit de 15 ani la Paris, ne lipseşte în fiecare zi de lucru asupra cuvîntului, aici, la Bucureşti: „A face poezie în zilele noastre, a vorbi despre poezie, despre poeţi uitînd de soarta (se mai numeşte soartă? cuvîntul mi se pare totuşi dezgustător) unui Lorca, unui Mandelstam. Ce i s-a întîmplat lui Fundoianu? Nu numai cum a murit. A fost denunţat... Ca şi ceilalţi. Ne trebuie lista completă a poeţilor chinuiţi, torturaţi, asasinaţi, cu ea în faţă să elaborăm o nouă Estetică a poeziei.“ (Radu Cosaşu)

Magdalena BOIANGIU

trecerea prin reviste

Democraţia de import

● ***Revista română de ştiinţe politice*, volumul 2, numărul 2, septembrie 2002.**

Pînă acum, în Europa importul de democraţie nu a fost un succes. Spre deosebire de ceea ce s-a întîmplat după al doilea război mondial, cînd Statele Unite ale Americii au construit în partea ocupată de ele în Germania şi în Japonia structuri democratice solide, rezistente la crize, capabile de autoregenerare, lumea postcomunistă oferă peisajul dezolant al ruinelor generatoare de miasme ale comunismului pe lîngă care răsar construcţii provizorii, cu firma democraţiei ataşată aleator. Tot timpul se sărbătoreşte, se aniversează cîte ceva, dar după ce se sting focurile de artificii, oamenii lucizi încearcă analiza realităţilor din lumea atît de diversă a ţărilor ieşite din lagărul comunist, rătăcite parcă pe potecile bănuite a duce spre o existenţă prosperă şi democratică.

Colecţia de studii propusă în numărul din septembrie al *Revistei române de ştiinţe politice* are meritul unei viziuni globale în care reforma economică nu este despărţită de acţiunea politică, considerînd chiar că inventarierea crimelor săvîrşite în trecutul mai apropriat sau mai îndepărtat, a numirii autorilor lor, ar putea influenţa mersul reformei. Departe de a fi un simplu capriciu intelectual (aşa cum încearcă să predice realiştii de ieri, deveniţi pragmaticii de astăzi), clarificarea trecutului ar acţiona pozitiv asupra apatiei şi indiferenţei instalate în electorat şi, chiar dacă nu imediat şi nu în mod direct, efectele ei ar influenţa economia şi politica. Aproape în toate ţările din fostul lagăr comunist, sincronizarea defectuoasă a iniţiativelor şi ritmul fluctuant al realizărilor au creat disfuncţii şi dezamăgiri, iar eseurile din revistă încearcă să analizeze modalităţile de funcţionare a colaborării cu instituţiile şi organizaţiile occidentale. S-au cheltuit mulţi bani, s-au emis multe idei, s-a încercat transferul de expertiză, s-a tentat forţarea limitelor, dar rezultatele sînt departe de a fi satisfăcătoare. Dincolo de alegeri, mecanismele democratice se aclimatizează cu greu pe fondul nostalgiei după o unanimitate contrafăcută şi al unei gîndiri individuale clandestine. Săracilor, deveniţi mai mulţi, nu li se interzice să se plîngă, bogaţilor, deveniţi puternici şi aroganţi, nu li se interzice să fure, libertatea este resimţită ca un exerciţiu al pălăvrăgelii parlamentare. Nu e o situaţie caracteristică, vai, doar pentru România; în Polonia – ţara unde anticomunismul militant a fost, timp de decenii, o permanenţă a vieţii publice – un recent sondaj dădea următoarele cifre: 40% dintre cei chestionaţi aveau o opinie pozitivă despre Partidul Comunist, 35% – negativă, 25% – fără opinie.

Colapsul comunismului şi tulburările însoţitoare au provocat schimbări şi modificări de percepţie şi în lumea stabilă a democraţiilor verificate. În absenţa duşmanului, a imperiului răului, a slăbit şi coeziunea alianţelor la care participă guvernele, dar şi determinarea electoratului occidental de a susţine politici implicînd cheltuieli şi responsabilitate faţă de „restul lumii". În studiul său „Stadiul democratizării globale la un deceniu de la căderea comunismului", Larry Diamond observă că peste tot a scăzut calitatea democraţiilor: chiar şi acolo unde există o puternică tradiţie, ele tind să fie mai puţin liberale şi mai corupte. Apatia cetăţenilor este prezentă peste tot unde este solicitată iniţiativa lor, dar una e cînd statul democratic este supus unor fluctuaţii inerente vieţii şi alta e cînd totul trebuie luat de la zero.

Democraţia nu suferă doar sub loviturile date de o eventuală dictatură, ci şi sub pîsla discursului populist, a stagnării sau a recesiunii economice. O dinamică perversă face ca reformele economice să fie cu atît mai necesare în ţările unde ele sînt mai greu de introdus, iar acolo unde drepturile omului şi libertatea economică sînt mai puţin respectate, crizele sînt mai probabile, îndepărtînd investitorii; sărăcia se permanentizează, populismul cîştigă teren, se votează pentru oameni providenţiali, în cele din urmă şi ei neputincioşi să asigure altceva decît continuitate propriei puteri.

După cum dovedeşte experienţa Bosniei, rezumată de Gerald Knause, democraţia nu poate funcţiona prin decret. Existenţa protectoratelor conduse prin decrete a dus la situaţia în care „nu ştim ce să facem mai departe. Avem aceste două ţări, relativ stabile, Kosovo şi Bosnia, unde numărul alegerilor este imens, se cheltuiesc o mulţime de bani pentru democratizare, legislaţia privind drepturile omului a fost adoptată, dar spaţiul public este ocupat de actorii internaţionali şi marea problemă e cum să se facă deplasarea de la implementarea păcii la o viaţă democratică funcţională politic".

Articolul lui Thomas Carothers are aerul, dar şi substanţa unei autocritici. Cele „Trei lecţii despre asistenţa internaţională" se concentrează asupra rezultatelor din ţările unde s-a efectuat o oarecare tranziţie spre democraţie şi se fac eforturi pentru a o pune în mişcare: „Succesul acestor eforturi a fost determinat de curajul şi de îndemînarea actorilor locali" şi nu de dimensiunea ajutorului extern: asistenţa dată de SUA Convenţiei Democratice din România şi UDF din Bulgaria nu a izbutit să le transforme în forţe politice semnificative prin acţiune şi durată. Un rol semnificativ l-a avut ajutorul extern şi în constituirea sectorului organizaţiilor neguvernamentale, dar şi aici durata lor, precum şi modul lor de a exercita o acţiune responsabilă, stau sub semnul întrebării, crede Carothers. Explicaţia ce i s-ar putea furniza de la faţa locului ar constata că dorinţa de a rezolva totul a pus beţe în roate posibilităţii de a rezolva ceva, organizaţiile neguvernamentale sînt percepute ca o prelungire a acţiunii politice, venind dinspre sferele puterii spre cetăţean şi nu invers. Există şi excepţii, dar, de obicei, în jurul lor gravitează tribul cetăţenilor care se roagă în conferinţe şi se închină în seminare, primind cuvenita recunoaştere în cercurile academice internaţionale după ce formulează motivele de nemulţumire faţă de situaţia din ţară. Tot prin organizaţiile neguvernamentale se derulează şi fondurile occidentale de sprijin pentru cultură, văzută ca o compensaţie pentru elitele marginalizate în timpul comunismului şi nu ca o modalitate de a întreţine dialogul şi de a contribui la formarea culturii civice.

Enumerînd domeniile neglijate de asistenţa internaţională (ramura executivă, poliţia), Carothers constată că în prezent situaţia se modifică în rău: „Statele Unite se retrag de fapt din asistenţa pentru democraţie în această regiune, iar ajutorul european se concentrează mai puţin asupra democraţiei, cît asupra extinderii, un obiectiv întrucîtva diferit, în legătură cu democratizarea, dar fiind, de fapt, altceva. Aşa că nici unul dintre cei doi mari donatori – Statele Unite şi Uniunea Europeană – nu mai sînt prezenţi în Europa de răsărit exact în momentul cînd sîntem martorii unei crize în ceea ce priveşte guvernarea democratică şi legitimitatea democratică". Cine are urechi de auzit...

Articolul despre Rusia şi cel despre Balcani confirmă diagnosticul crizei, iar cel intitulat „Cultură şi dezvoltare economică: teorie, evidenţă, implicaţii" (Michael Woolcock, Vijaendra Rao, Sabina Alkire), pledînd pentru necesitatea cuplării studiilor antropologice şi sociologice la cel al economiei, ar trebui citit cuvînt cu cuvînt (inclusiv bogata lui bibliografie) de către cei care concep politici şi programe. Despre principiile şi cifrele care ar motiva speranţa integrării europene scriu William M. Downs şi Mihnea Ion Năstase; despre uitare ca factor al stagnării – Adrian Cioflâncă. Cîteva recenzii şi recomandări ale unor cărţi în domeniu completează demersul intelectual al unei reviste devenite prin ţinuta şi consistenţa ei un necesar partener de dialog.

Dar, după cum se ştie, pentru dialog e nevoie de doi şi revista ar avea nevoie de cititori competenţi. ▲

Simona SORA

puzzlecturi

Praesentia animi

– un jurnal mistic –

● **Gabriela Melinescu, *Jurnal suedez I* (1976-1983), Editura Univers, 2000; *Jurnal suedez II* (1984-1989), Editura Polirom, 2002.**

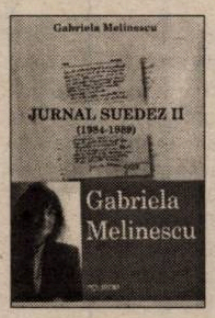

„...scriu memorii de dragul vieţii şi al Mnemosynei care veghează deasupra simţirii mele interioare, deasupra intelectului, pe undeva unde filozofia indiană a stabilit că se află Sinele suprem participînd la realitatea mea, fără să facă parte din natura fiinţei. Meditînd la acest adevăr ani de-a rîndul, am găsit euforia primară a fiinţei protejată, dirijată şi iubită de ceva necunoscut, suprem. E o stare mistică pe care o pot înţelege mai uşor cei care s-au născut cu «organul credinţei», asemănător organului gîndirii şi simţirii, organ invizibil, neavînd nimic de a face cu trăirile vreunui fanatism criminal. E ceva moştenit de la partea feminină a familiei mele în care abundă martiri şi monahi, chiar pînă în zilele noastre, singurul lucru care mi-ar da dreptul să fiu mîndră de rangul meu înalt printre oameni."

Cu această mărturisire care străbate în diferite forme fiecare dintre cele peste 500 de pagini ale jurnalului său suedez, Gabriela Melinescu se apropie nu doar de încheierea însemnărilor sale de exil, dar şi de fatidicul an 1989, an de răsturnări exterioare şi interioare şi, mai ales, limita perceptibilă de la care începe – pentru scriitoare – o singurătate „în plin mister de desăvîrşire". Acesta e secretul abia sugerat al acestui jurnal „fără secrete", o retragere în sine intuitivă şi neclintită care modifică, în percepţia cititorului, datele personajului auctorial, ale eului confesiv pe care l-am fi putut defini pînă aici ca senzualist sau intens vitalist. Senzualitatea şi vitalitatea debordantă din memoriile Gabrielei Melinescu, despre care au scris pe bună dreptate Matei Călinescu şi Dan C. Mihăilescu, nu sînt doar experienţele senzoriale intense şi necesare ale unui eu hedonist. Ele sînt simptomele cele mai vizibile şi mai uşor de numit (uneori chiar cu vorbele scriitoarei) ale unei căutări de sine – vitale, culturale, contemplative şi intuitiv-mistice – care abia începe, în misterul ei profund, o dată cu încheierea acestor memorii.

Jurnalul suedez, scris în româneşte, în timp ce autoarea îşi scria în franceză şi suedeză celelalte cărţi, este una dintre cele mai tulburătoare cărţi publicate în România în ultimii ani. O carte de un vitalism mistic şi de un senzualism ce caută mai degrabă unitatea decît senzaţia, oricît de mediată, o carte de iubire, însă o iubire în care, ca la Meyrink, locul inimii e în cap, iar cel al creierului în piept. O carte care – citită cum trebuie – poate converti scepticii şi reconverti amnezicii, deşi, în nici un rînd nu are această intenţie vizibilă sau implicită. Căci *Jurnalul suedez* în două volume, al cărui sens e „rememorarea vieţii, îndreptarea" (I, 123), memoriile „unui străin care trăieşte schizofrenic în două locuri" (II, 238), „spaţiul de energie interioară" (II, 128) pe care îl deschide autoreflecţia e scris pe cel puţin două niveluri. Unul diurn, raţional, realist, celălalt nocturn, mistic, magic şi ocult. Cele două niveluri se suprapun precum timpul istoric şi timpul personal, pentru ca apoi să se contopească poetico-mistic „într-un întreg arzător, formînd treptat geometria de săgeată a unei piramide cu vîrful spre cer" (II, 5). Este imaginea unui „castel interior" precum cel al Sfintei Tereza de Avila, construit din intuiţii, reprezentări divine, senzaţii şi semne de o concreteţe desăvîrşite şi de un hermetism decriptat livresc (de traducătoarea lui Swedenborg şi Strindberg în româneşte) şi personal.

Stratul mistic, pe care scriitoarea îl caută pentru a intra în lumea sa interioară, este o „datorie profundă" (I, 92), iar porţile (treptele) de acces sînt privilegiate: contemplaţia, scrisul (cale şi scop); apoi cititul (din mistica ebraică şi creştină, din *Kabbala* lui Scholem, din Biblie şi Filocalii, dar şi din marea literatură, cea care provoacă entuziasmul creator, sau filozofia stoică a lui Epictet şi etica lui Spinoza). O mistică etică şi metaforic-poetică, căci, ne spune scriitoarea, în multele sale drumuri, a început să poarte cărţile lui Spinoza în buzunarele de la piept, iar cărţile lui Epictet în buzunarele din dreptul genunchilor ale fustei sale lungi. Altfel zis: „Sînt mereu pe genunchii lui Spinoza şi în sînul lui Epictet" (II, 283).

Cum se împacă însă năzuinţa mistică spre starea de iluminare interioară cu nevoia de exteriorizare, de comunicare (mai degrabă decît de comuniune) prin scris? Polemizînd cu Cioran din *Lacrimi şi sfinţi*, pentru care creatorii nu pot fi religioşi, Gabriela Melinescu invocă tradiţia marilor creatori mistici (Ioan al Crucii, Sfînta Tereza de Avila, Sfînta Birgitta de Vadsena, Swedenborg, Sfîntul Augustin, Kierkegaard) pentru care credinţa nu s-a dat o dată pentru totdeauna, ci a trebuit „cîştigată mereu" (II, 69). Abia în acest spaţiu interior, în care se pătrunde prin detaşare, perseverenţă, umilitate, linişte şi entuziasm, scriitoarea găseşte instrumentul-stare cu care poate să scrie: „...eu nu scriu cu limba... scriu cu un fel de limbă fără limbă, o stare universală, loc de întîlnire a tuturor limbilor" (II, 10). Autoarea foloseşte, ca orice mistic adevărat, limba de pe vremea Turnului Babel, cum ar spune H. van Praag. Amestecînd mai multe limbi, citind dicţionare ferfeniţite de căutări şi lecturi pasionate, ghicind în Larousse ca în Tarotul gravat de ea însăşi, poeta se situează într-un punct inaugural, în faţa propriei porţi de care vorbeşte Kafka în parabola din *Verdictul*. Cu o răbdare ce-i vine dintr-o învestire mistică, oficiată de sora mamei sale la Nămăieşti, o mănăstire de maici de lîngă Cîmpulung-Muscel şi cu entuziasmul celor ce şi-au înţeles limba interioară, Gabriela Melinescu povesteşte timpul trăit cu firesc şi cu un fel de bucurie adîncă prezentă şi în nenorocire (la adevăraţii mistici, melancolia fiind cel mai mare păcat).

Primul volum, care condensează primii 7 ani în Suedia alături de editorul René Coeckelberghs, se încheie cu o mulţime de morţi, dintre care cea mai semnificativă e cea a lui Nichita Stănescu, umilit, bufonizat, ucis încetul cu încetul de un mediu toxic. Cel de-al doilea voum se va încheia cu moartea subită, dar îndelung prevestită, a iubitului René. În urmă cu ani, el fusese miraculos vindecat de către soţia sa prin rostirea „rugăciunii inimii" de mii de ori, o noapte întreagă pe trupul său bolnav. Rugăciunea isihastă cu care se mîntuiesc călugării, o rugăciune mistică de comuniune între inima celui ce o rosteşte şi divinitate îl vindecase pe René de o boală incurabilă, sub privirile neîncrezătoare ale medicilor suedezi (I, 156). Moartea cu care se încheie cel de-al doilea volum e fără scăpare. Visele clare, lumina de glorie, lumina fără corp de pe suprafeţele şlefuite, ghicitul în nori sau în frunzele de ceai chinezesc (*paraeidoli*, în greceşte) prevestesc moartea care a venit deja pe chipul celui iubit.

„...noi avem ceva absolut vital şi de primă importanţă în comun, sentimentul religios al vieţii şi artei. Şi... *sentimentul morţii ca punct de plecare* (s.m.)" – îi scria Birgitta Trozig, binecunoscută scriitoare suedeză, recent tradusă şi în româneşte de Gabriela Melinescu, într-o scrisoare transcrisă în jurnal. *Punct de plecare* în care funcţia mistică a rugăciunii inimii – „un sumar al Evangheliilor", cum o numeşte părintele Juvenalie Ionaşcu – se suprapune peste funcţia vitală a scrisului. ▲

Pagini realizate de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

Familie cosmopolită

În şcoală, prin anii '70 spre '80, colegii mei aveau o noţiune strictă de familie: existau, evident, părinţii, şi, rar, cîte un frate (colegii mei din liceul Creangă aparţineau unui soi de *middle-class* de pe vremea aceea, mai mult sau mai puţin înrudit cu sistemul); apoi bunicii, caii de povară, ca să zic aşa, ai întregii familii, care luau copiii de la şcoală, găteau etc. Pe lîngă acest prim strat, familiar şi mie, exista un al doilea, pentru mine, cea de atunci, o familie misterioasă şi foarte apetisantă: cel puţin un unchi şi o mătuşă eventual, de la ţară, cu verişorii de rigoare. Cei mai interesanţi erau verişorii, în general cam de aceeaşi vîrstă cu copiii „de bază" – parteneri la „faţea" şi, mai tîrziu, la primele săruturi.

Mai ales pentru verişori, îi invidiam pe colegii mei. Eu aveam, teoretic, tot soiul de veri îndepărtaţi, despre care auzeam poveşti, dar nu-i prea cunoşteam în realitate. Bunicii mei aveau tot soiul de fraţi (bunica mea chiar fusese a 14-a), care, însă, veneau rar la ocazii. Unii dintre ei şi descendenţii lor erau binecunoscuţi eroi de poveşti repetate: cînd bunica mea se ducea la ţară, pe lîngă Cîmpulung, mi-o dădea mereu de exemplu pe Mona, verişoara mea de-a doua de acolo, care avea note foarte bune şi era partenera de citit a bunicii mele, nopţile – evident, romane de dragoste... Mai exista un unchi, din Ploieşti, care aducea nişte bomboane foarte fine, în trei straturi, şi făcea piese de teatru cu suporturile de tacîmuri în stil vechi, în formă de animale; şi urmaşii lui, partea feminină avînd nume de zeiţe (Afrodita şi Athena), care au plecat cu toţii în America.

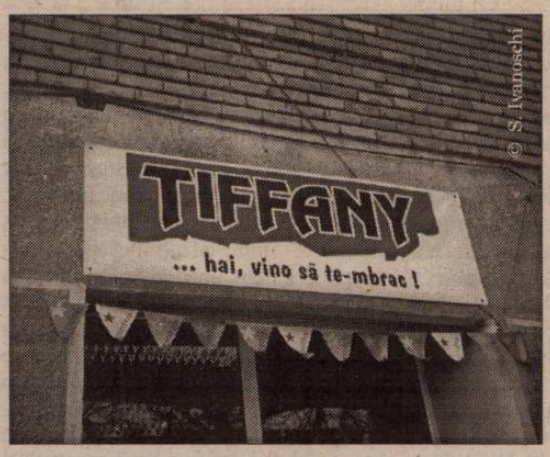

Pe vremea de atunci, mai apropiaţi mi-erau prietenii de familie. Astăzi, însă, mi-am redescoperit familia şi verişorii. Pe verişoara din Cîmpulung n-am mai fost invidioasă, ci am apreciat-o, descoperind multe subiecte comune de discuţie. Mi-am recuperat şi o altă verişoară, de astă dată pe linie paternă, cea din Iugoslavia – cu ocazia războaielor de acolo. Am descoperit că aveam vîrste asemănătoare, bărbaţi asemănători şi am absolvit aceeaşi facultate. Toate s-au legat atunci cînd sora mea, cu 10 ani mai mare, a revenit, după 20 de ani, în România, din Australia, unde a emigrat. Cu o proaspătă nepoată de 2 ani. Familia s-a legat, incredibil, atunci cînd am fost, cu sora din Australia, la rudele de lîngă Cîmpulung şi ne-am aşezat cu toţii la o cafea în curte, pe lîngă vacă şi porc (în casă n-am fi încăput şi, se ştie, camerele sînt, în general, ţinute de bune). La cafeaua respectivă s-au alăturat, firesc, şi vecinii sau rudele îndepărtate, care încă vorbeau cu „tălică" şi întrebau de Australia în stilul unui vechi banc cu un negru: „da' tu al cui eşti?". Şi atunci mi-am dat seama, în mare, ce înseamnă o familie „sans frontières" şi, în mic, o globalizare subiectivă, afectivă. Mai ales după ce am sfîrşit excursia într-o casă pe malul unei ape, din întunecatul Comarnic, în care o fetiţă, a unor îndepărtate cunoştinţe, era botezată Iaromira Andreea. Şi ai cărei bunici spuneau cum nepoata mea din Australia seamănă cu o nepoţică de-a lor, locală.

▲

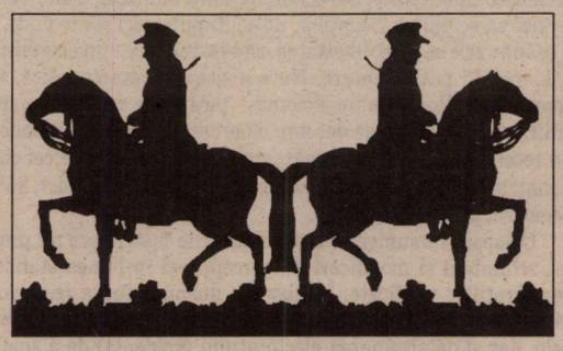

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Pinguin Planet

Una din cele mai importante cărţi ale vieţii mele a fost (la sfîrşitul adolescenţei) „Insula pinguinilor" de Anatole France, la care azi, dracu' ştie de ce, nu mă mai uit – de deştept ce m-am făcut?, de adult ce-am devenit?, de serios cum mă vreau? – dar uite ce se-ntîmplă pe o altă „insulă a pinguinilor imperiali", pe care azi o studiază echipe de savanţi deştepţi, adulţi şi serioşi, care or fi citit şi ei cartea lui Anatole France.

Pinguinii imperiali sînt tot palmipede, ca pinguinii neimperiali, păsări de cîte un metru înălţime, în greutate de 20-40 de kilograme, cu aripi prea scurte pentru a zbura, trăind în Antarctica, în colonii care numără pînă la 300.000 suflete. De prin '52, biologii au rămas perplecşi urmărind mecanismele de reproducere şi vieţuire ale acestor păsări.

Cuplurile se formează prin aprilie, în vara antarctică, să zicem, şi ouăle lor apar prin mai. Masculul ia oul între ghearele sale şi se aşază pe el, acoperindu-l cu o cută specială a pielii sale ventrale. Femela pleacă la 200-300 kilometri de colonie, spre marea neîngheţată şi bărbatul rămîne pe blocul de gheaţă, încălzind şi păzind oul, fără hrană, căci în Antarctica doar marea conţine elemente nutritive.

Pinguinul imperial va posti – rîzi? – pînă în iulie, abia mişcîndu-se, pe un frig crescînd, căci se lasă iarna, pe un vînt tot mai nebun. Cînd temperatura scade sub –10 grade, masculii aceştia se vor îngrămădi unii în alţii, mergînd aşa, încet-încet, pe gheaţă, fiecare vîrîndu-şi capul între capetele celorlalţi, cîte 9 pe metru pătrat, ocrotind ouăle, încălzindu-se unii pe alţii, înaintînd ca o amibă, zic unii, ca o falangă romană, zic alţii, cîte 100 de metri în 24 de ore. Dacă ar sta pe loc – ar îngheţa, dar nici de gheaţă nu se pot lipsi, ea e singura suprafaţă pe care pot vieţui şi, mai ales, apăra oul. Mişcarea lentă le economiseşte energiile. Rîzi?

Ei pierd cam 115 grame pe zi, dar au mecanisme termice şi digestive ca să reziste pînă în iulie, cînd oul dă cap, puiul apare şi, mai cu seamă, apare mama, femeia. Ea s-a hrănit copios în marea neîngheţată, a stocat – mulţumită unei digestii inhibate – tot ce trebuia pentru alimentarea micuţului imperial, ea recuperează oul sau puiul şi-l ia – cum să-ţi zic? – între labe?, între gheare?, la sîn?

Atunci, masculul – ajuns la 20-25 de kg de la 40 cîte avea în martie – pleacă cu 1,4 km pe oră, mişcîndu-se mai uşor, vezi bine, spre marea liberă, bună, hrănitoare, să mănînce şi el peştişori şi crustacee, pentru a se întoarce cam pe la sfîrşitul iernii antarctice, să-şi ia familia şi să plece cu mama şi puii spre marea dezgheţată, unde vor începe din nou îngurgitarea, crăpelniţa care-i va ţine în viaţă.

Biologii studiază metabolismele pinguinilor imperiali, jocul proteinelor, al grăsimilor, mecanismele de autoconsum, compoziţia lipidelor lor bogate în acizi graşi – vrînd să tragă un ce profit pentru om, pentru anorexiile sale şi arterioscleroză. Mie – brusc anatolefrancian pe blocul meu de gheaţă – îmi place cu deosebire momentul epic cînd masculul, tot slăbind şi aşteptînd întoarcerea dumneaei, îşi poate permite, pe baza unui mecanism la fel de ocult, să plece, fie ce-o fi, să se salveze pe sine, dacă a slăbit sub 20 de kg în greutate... Ea vine, nu-l găseşte şi înţelege! Există limite şi în ceea ce poţi cere unui bărbat. Rîzi tu, rîzi, Harap Alb!

Epilog/P.S. Exact în vinerea cînd încheiam acest articol despre pinguini exclamînd ce am exclamat, infatigabila noastră corespondentă Ioana Petrea din Ploieşti mi-a trimis patru pagini cu elefanţi şi iepuraşi, ca o bibliografie, desigur, la comentariul meu din urmă cu două săptămîni privind concursul mondial (dar şi inutil!) pentru stabilirea celei mai bune glume din cîte s-au auzit. Am ales două, mai vechi sau mai noi – n-are importanţă: 1) „Pe un pod, un elefant-trap-trap şi o furnică – pîş, pîş. Elefantul, neatent, calcă pe furnică: „Mii de scuze!" „Nu-i nimic, răspunde furnica – se putea întîmpla şi invers." 2) Iepuraşul se duce la magazinul de pîine. „Cocaină aveţi?" „Nu, iepuraşule, ai înnebunit? Aici se vinde pîine!" A doua zi, tot aşa: „Cocaină aveţi?" şi încă 7 zile la fel, pînă cînd cei din magazin se hotărăsc. Şi. Apare iepuraşul: „Cocaină aveţi?" „Da." „POLIŢIAAA." E presant – nu pot explica de ce, vîjîie intens ambulanţele şi gloanţele în jurul nostru – e imperios necesar să mai auzim un banc cu elefanţi, cu iepuraşi; face bine la supravieţuire, o ştie orice pinguin, femelă sau bărbat.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Alexandra Ionaşcu de vorbă cu

Tamara Manatu

director la Şcoala generală 148 „G. Călinescu" din sectorul 5

„Cred că există mai multe tipuri de probleme administrative – unele care ţin de locuinţă, altele care ţin de locul de muncă şi altele care ţin de persoana fiecăruia.

Cele care ţin de locuinţă ar fi destul de simple, căci locuind într-un bloc de 8 etaje, la etajul 3, acoperişul este destul de departe de apartamentul meu şi nu simt dacă plouă. În casă niciodată nu plouă în aceste condiţii, cel mult poate să se prelingă pe lîngă ferestrele neermetice.

La locul de muncă problemele sînt mai multe, întrucît aici trebuie să am o responsabilitate mai mare faţă de clădirea şcolii – fiind un fel de administrator al şcolii. Se mai întîmplă uneori să plouă în clase, dar spre bucuria copiilor, căci atunci instalaţia electrică se defectează şi atunci în sălile acelea de clase nu se mai fac ore şi, evident, elevii se bucură, şi profesorii alături de ei.

Personal, atunci cînd plouă nu-mi este foarte bine pentru că simt că n-am aşa un entuziasm general care nu că m-ar caracteriza în general, dar care atunci îmi scade şi mai mult. În afară de aceasta am un mers destul de dificil care produce pete pe pantaloni sau pe ciorapi şi pe pantofi – uneori îmi creează o senzaţie de disconfort – nu întotdeauna, căci este bine ca uneori să nu te uiţi în spate. Evităm să ne uităm în spate, de altfel eu am şi un grad de miopie avansat şi am ajuns la concluzia că în viaţă este foarte bine să nu vezi foarte bine întotdeauna – poţi să treci mai uşor, mai nonşalant, peste greutăţile vieţii.

Ce facem cu şcoala? Punem găleţi, dar cel mai adesea închidem sălile de clasă ca să nu mai vedem ce se-ntîmplă. Oricum, problema o rezolvă în viitorul apropiat primăria.

De obicei, aşezăm clasele 1 la etajul 2 pentru că ei de-abia vin la şcoală şi atunci părinţii sînt entuziasmaţi de această situaţie a copiilor lor şi dau fonduri pentru reparaţii, vin chiar ei să repare. Cu cît copiii cresc, cu atît interesul părinţilor faţă de copii scade – este invers proporţional cu vîrsta. Atunci nu mai vin să repare, dar pe cei de la clasele 1 reuşim să-i păcălim puţin – mai repară, mai vin ei, mai pun cîte o uşă, cîte un geam. Am primit un comunicat destul de inedit, aşa, ca formulare, pentru că el era un fragment dintr-un comunicat meteo. Am aşteptat sîmbătă şi duminică să plouă, să viscolească, lucru care nu s-a întîmplat pentru că din fericire şi sîmbătă şi duminică au fost nişte zile însorite chiar dacă au fost friguroase – probabil că se refereau la alte zone ale globului şi nu la România şi Bucureşti, spre bucuria noastră, a tuturor, dar aşteptăm să se-ntîmple probabil şi lucrurile acestea."

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Dinocrates *Revival*

Arhitectura învăluie fiinţa şi, precum veşmîntul, este „croită“ cel mai adesea *pe măsura* celui dinlăutru: zeu, dacă e templu; om, dacă este locuinţă. Măsura este aici un cuvînt-cheie. Închipui o casă pentru zeu? – cată atunci să arăţi aceasta: zidărie ciclopică, sfîntă a sfintelor, nemăsurare şi absenţă întunecată. Alteori, templul *hipetru* (fără plafon şi acoperiş), Vitruvius ne-o spune, este pentru stăpînii luminii şi ai cerului în genere, unde *cella* rămîne deschisă, pentru ca ochiul zeiesc să se privească pe sine. Oricum ar fi, trebuie ţinut seamă despre scara altarelor: „pentru Iupiter şi toţi ceilalţi zei cereşti, să fie cît mai ridicate; Pentru Vesta şi pentru zeii Pămîntului şi ai Mării să fie aşezate mai jos“ (Vitruvius, IV, 9: 3-4), astfel încît zeul să se reflecte în chipul casei sale. Această adecvare a scării arhitecturii la menirea sa – „măsura absolută“ (Michelis: 1982, 208) – are de-a face cu măsurile fiinţei/corpului dinlăuntru.

Dar nu asemenea proiecte reprezintă reţeta monstruozităţii, ci antropomorfizarea peisagiului însuşi, un *hybris* încă mai violent. Această terraformare – luare în deşert, în răspăr a facerii, aici văzută ca incompletă – îşi are probabil cel mai lămuritor exemplu în viziunea lui Dinocrate. Acesta i-a propus lui Alexandru sculptarea muntelui Athos în chip de statuie ţinînd în stînga un oraş, iar în dreapta un bol în care să se fi strîns toate apele muntelui. Asemenea viziune este numită de Oechslin, parafrazîndu-l pe Josef Ponten din a sa *Arhitektur die nicht gebaut wurde* (1925), o „idee monstruoasă în chip babilonic, colosală în chip oriental“ (1993: 473). Ea a generat interpretări dintre cele mai felurite, de la Filarete şi Alberti la Fischer von Erlach. Un soi de împliniri parţiale, desfigurate, ale sale pot fi considerate colosul din Rhodos, statuile de preşedinţi sculptate în Mount Rushmore, Palatul Sovietelor şi Canalul Volga-Don, cu giganţii Stalini veghind terraformarea URSS prin munca silnică a deţinuţilor politici. Avem în ideea lui Dinocrates un exemplu originar al frisoanelor de gigantism care străbat din vreme în vreme arhitectura. Sînt ele forme paranoice de antropomorfism sau reziduuri ale vremilor cînd pămîntul era locuit de uriaşi, ei înşişi un proiect iniţial, avortat, de umanitate?

Din perspectiva relaţiei chip-trup/arhitectură, gigantismul şi nelimitarea declamă, de regulă, voinţa puterii de a fi reprezentată prin zidiri ne-umane. Alexandru a refuzat propunerea lui Dinocrates, dar urmaşii săi vor fi mai atenţi la propuneri similare, de nu le vor fi provocat ei înşişi. Oraşul urieşesc al lui Dinocrates se voia imaginea definitivă a imperiului alexandrin, expresia edificată a acestuia. În chip paradoxal, modelul corporal aici nu este nici omul generic, nici îngerul cu trestia, măsurătorul Ierusalimului ceresc, ci nemăsurarea. Iată fragmentul în care, din textul vitruvian, respiră vocea lui Dinocrates: „Căci am plănuit să sculptez muntele Athos în chip de statuie bărbătească, punîndu-i în mîna stîngă zidurile unei cetăţi uriaşe, iar în cea dreaptă o cupă care să primească apa tuturor rîurilor din acest munte, pentru ca din ea să se verse în mare.“ Vitruvius (II, Prefaţă, 2). Acum iată ştirea din *România literară* 41/16-22 octombrie 2002: „O fundaţie greco-americană a iniţiat proiectul de a ciopli pe versantul unui munte din nordul Greciei un portret gigantic al lui Alexandru cel Mare. Conform promotorilor ei, această sculptură de 80 de metri înălţime şi 57 lăţime «ar întări caracterul grec al Macedoniei» şi ar atrage turişti (ansamblul, care va costa cam 30 milioane de euro, prevede în preajmă un muzeu, un amfiteatru şi parking). Versiunea elenică a muntelui Rushmore a obţinut aprobările oficiale, dar nu toţi sînt încîntaţi (...), iar arheologii şi ecologiştii o consideră de-a dreptul *monstruoasă* şi ameninţă cu sesizarea Justiţiei“. Mă veţi crede acum cînd invoc actualitatea cea mai strictă a tuturor celor din vechime?

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

O reapropiere

(în doi paşi timizi)

Trebuie să stai o vreme despărţit de televizor, pentru ca într-adevăr să realizezi ce gaură mare, neagră, absorbantă şi greu de astupat e acest medium. Şi trebuie să stai o vreme despărţit de televizor şi în imediata apropiere a unor proiecţii de filme mute (precum cele de la Giornate del Cinema Muto din Sacile, Italia – şapte zile de imagini şi nici măcar o vorbuliţă), pentru ca într-adevăr să realizezi cît de *zgomotos* e televizorul. Dar apoi trebuie să te întorci şi să-ţi înfrunţi destinul.

Cu o săptămînă înainte, descopeream lirismul unui film elveţian din 1925, *La vocation d'André Carel* – experienţă tămăduitoare la care au contribuit vederi ale lacului Léman, nenumărate imagini cu pînze de catarg ce se întind, se strîng şi iar se întind, un pian şi sforăitul spectatorilor pasionaţi de filme mute, dar biruiţi de cele elveţiene. Pentru ca apoi să mă întorc acasă, să deschid televizorul şi să nimeresc în *Babilonia*.

Pe bune, cineva ar fi trebuit să mă avertizeze: eu credeam că e un *reality-show* oarecare – o modalitate la fel de bună ca oricare alta de a mă întoarce la harababura gălăgioasă a vieţii mele de telespectator, după o săptămînă de linişte. Dar n-a fost aşa: a fost pedeapsa pentru săptămîna de linişte. Cînd am deschis televizorul (pe Antena 1), prezentatoarea, Augusta Dumitraşcu, încuraja un văduv să aleagă una din trei peţitoare, văduve şi ele, şi încerca să le încaiere pe femei: destul de grotesc pînă aici, dar mai văzusem. „Mi-am pierdut soţul acum patru ani“, s-a prezentat una din cele trei. Şi-atunci, dinspre public s-a auzit sunetul la care au început să-mi clănţăne dinţii: un „oooooh“ slobozit în cor, consternat, compătimitor, dar atît de lipsit de convingere, atît de îndelung repetat, atît de sictirit, încît pînă şi Augusta, înainte de a trece mai departe, a asigurat-o la repezeală pe văduvă că „ne pare rău, pe bune că ne pare rău“. E posibil să urăşti pe cineva pentru un „oooooh“ indiferent şi un „pe bune“ de rutină? În orice caz, după trei minute uram emisiunea şi descoperisem că *mai rea* decît minciuna gen *Surprize, surprize...* (muncită, elaborată, cu bani buni daţi pe laptele şi mierea ieftine care-ţi sînt turnate pe gît cu pîlnia) este minciuna gen *Babilonia* (distrată, spusă în dorul lelii: „Ce facem azi?“ „Îi minţim pe-ăia.“ „Iarăşi? Nu i-am minţit şi ieri?“ „Ce să facem? Ăsta ne e *job*-ul.“ „Ce corvoadă!“). După o perioadă de despărţire, acesta a fost primul meu contact cu televizorul: *Au!*

Al doilea a fost cu episodul 25 al *soap*-ului nostru autohton, *În familie* (Prima). Pe celelalte 24 le ratasem, fapt pentru care ar trebui să mă justific – dar asta nu-i nimic, pe lîngă explicaţiile pe care le am de dat pentru cele o mie şi ceva de episoade (sau cîte au fost) din *Tînăr şi neliniştit*. Iată explicaţiile: 1) în filmul *Tootsie* vine la un moment dat vorba despre un *soap*, în care cel mai credibil personaj este o femeie numită Emily, interpretată de o actriţă numită Dorothy, care de fapt e un actor numit Michael, care e interpretat de Dustin Hoffman, care cu atîtea măşti reuşeşte să fie cea mai *credibilă* fiinţă umană din serialul respectiv – ceea ce spune multe despre serialele astea; 2) întotdeauna amîn, pentru că am senzaţia că pot intra la fel de bine în poveste la episodul 1 şi la episodul 101, şi majoritatea *soap*-urilor mor înainte ca eu să fac pasul spre ele; 3) personajele din *soap*-uri vorbesc enorm la telefon şi nu vreau să le deranjez; 4) în cazul *Tînăr şi neliniştit*, am o alergie la mustaţa eroului principal, Victor; 5) nimic nu va putea înlocui *Dallas*-ul, cu personajele sale care mureau atunci cînd actorii nu mai aveau chef de ele şi înviau cînd actorilor le revenea cheful, sau înviau oricum, jucate de alţi actori (uneori explicaţia era o operaţie estetică, alteori explicaţia era lipsă), cu orbirea lui Bobby şi impotenţa lui Dusty şi visul Pamelei, lung de 30 de episoade – neruşinatul, debilul, sublimul *Dallas*, trăind zeci de ani sub orice critică, dar *trăind!* Orice *soap* e condamnat să sufere prin comparaţie, în ochii mei, iar *În familie* nu e o excepţie. Îi reproşez chiar faptul că e un produs prea onorabil, deci zborurile acelea ameţitoare, permise de eliberarea definitivă din chingile respectabilităţii, frecvente în *Dallas*, îi sînt interzise. Dar m-am simţit suficient de bine ca să-mi iau angajamentul de a revizita *În familie* – peste vreo 20-30 de episoade. După contactul neplăcut cu *Babilonia*, episodul acela (în care nu s-a întîmplat nimic interesant, dar s-a vorbit mult) m-a ajutat să mă reapropii de televizor. După această izbîndă, am dormit liniştit şi am visat imagini mute.

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

În cerc prin *Nord-Ost*

Peste Maica Rusie pluteşte un mister. Unul nou. Nu este nici mai mare, dar nici mai mic decît altele din istoria acestei mari culturi. Mai ales din cea recentă, cea a Rusiei Sovietice. Dar, probabil, aşa cum s-a mai întîmplat, el va fi dezlegat cîndva de enigmiştii occidentali, maniaci care şi-au făcut un obicei (neplăcut) din a înţelege lucrurile care, de fapt, nici nu prea merită atenţie. În cazul de faţă, este un mister ce poate constitui materia primă a unui articol emoţionant despre enigmaticul suflet al stepei. Aş putea chiar recomanda cîteva din ingredientele uzuale. Pasiunea ruşilor pentru teatru (Cehov, Gorki), citate din Tolstoi (Lev sau Alexei), detalii picante din biografia lui Esenin şi o concluzie extrasă (inevitabil) din *Demonii* lui Dostoievski.

Pe scurt, într-un incident (jenant) urmărit (din păcate) de o întreagă omenire, forţele speciale ruse au folosit un gaz necunoscut (şi, zice-se, din categoria celor interzise). Un gaz incapacitant, anestezic sau, mă rog, util în astfel de ocazii. Cam ca spray-ul acela care omoară gîndacii „definitiv“. Unii zic că ar fi înrudit cu gazele de război (cum ar fi sarinul lui Saddam), alţii că ar fi un derivat letal al morfinei. Şi unii şi alţii susţin că existenţa gazului trădează dispreţul Rusiei faţă de tratatele pe care le-a semnat. (Şi, aş adăuga eu, faţă de specia suspectă a ostaticilor.) Şi unii şi alţii sînt, în general, străini care-şi bagă nasul în treburile altora. Treburi de care, într-o ţară civilizată (ca Rusia), se ocupă doar serviciile secrete, gata să omoare şi victimă şi agresor, numai să dovedească lumii că la Moscova e linişte. Or, cum bine se ştie, rufele imperiului (cu monograma KGB-ului sau cum i-o mai zice) se spală doar în Familie. Se scufundă un submarin nuclear în Marea Barents, de vină sînt americanii. Dispar toţi ofiţerii polonezi la Katyn – de vină sînt nemţii. Dispar în Siberia 20 de milioane de oameni (cel puţin) în doar două decenii – nu e de vină nimeni! Iar poporul îl regretă pe Iosif Vissarionovici.

Sigur, domnul Putin nu e chiar Stalin. Nu din vina lui. De vină sînt şi împrejurările, căci nu prea are loc de-ntors: cecenii nu mai pot fi deportaţi – s-ar vedea din satelit! În plus, ar fi inutil, căci războiul caucazian asigură un bun debuşeu pentru industria naţională. Care alimentează ambele părţi cu arme. „Complexul militaro-industrial“ vinde armatei pe căi oficiale. Dar vinde şi rebelilor, folosind intermediari din Iran, Irak, Arabia Saudită şi altele. Cînd e vorba de gaze de luptă interzise, lucrurile se schimbă – complexul (semi-privatizat) le vinde doar armatei oficiale (musulmanii n-ar putea să ţină secretul). Dar, pentru ca lucrurile să fie clare, nu vinde şi antidotul misteriosului gaz. Ghinion pentru cine merge la teatru!

Domnul Putin nu e nici măcar Fujimori, un preşedinte cam dezavuat în vremea din urmă. Acum cinci ani, cînd forţele peruane i-au eliberat pe ostaticii din ambasada Japoniei, nu a murit decît un singur diplomat. Numai că pregătirile operaţiunii (inclusiv negocierile) au durat patru luni. Se vede treaba că la Moscova lucrurile merg mai repede. Două zile de tatonări, o acţiune de un sfert de oră şi o vizită prezidenţială (la terapie intensivă) de zece minute.

S-a consumat un nou episod din lupta împotriva terorismului mondial. Agresorii au fost anihilaţi (dar îşi imaginau ei oare că vor scăpa cu viaţă?), victimele au fost salvate (mă rog, unele). Putin are acum un argument imbatabil ca să reia ofensiva cecenă şi să întărească finanţarea FSB-ului. La rîndul lor, cecenii au noi martiri în numele cărora să ia ostatici şi să ceară sprijinul Islamului. Noi episoade urmează. În trista noastră comedie umană, ne-am adunat în faţa ecranelor TV ca atunci cînd s-a difuzat episodul cu asasinarea lui J.R. Deşi, să fim drepţi, nici măcar Hitchcock n-ar fi reuşit vreodată să imagineze scena finală, cu teroriştii legaţi la ochi, singuri în sala teatrului, răpuşi de o boală necunoscută. Şi relativ îngăduitoare.

▲

INTRAREA ÎN ANORMALITATE

Nebunie în sărăcie

Într-o societate în care foarte mulţi indivizi sănătoşi nu-şi găsesc de lucru şi nu au aproape nici o soluţie pentru un trai fără lipsuri, pare greu de închipuit că se mai gîndeşte cineva la soluţii pentru cei cu afecţiuni psihice. Iar după toate statisticile, numărul acestora creşte îngrijorător, cu aproape 30% în deceniul trecut. Dacă luăm doar exemplul schizofrenicilor, în 1990 erau înregistraţi 29 de mii, iar în 2000 numărul lor depăşea 43 de mii. Şi ce poate face în România un om cu acest diagnostic? Îşi poate pierde o serie de drepturi, iar şansele de angajare devin practic inexistente. Nu i se mai pot da răspunderi, nu trebuie pus la activităţi stresante, nici la munci grele fizic. Capacitatea de efort intelectual scade. Ofertele adecvate pentru un asemenea om sînt extrem de rare. De cele mai multe ori, familia nu are mijloace să-l susţină, ba chiar poate să-l abandoneze ori pur şi simplu să nu-i înţeleagă boala (nu puţine sînt cazurile în care rudele se înstăpînesc peste domiciliul şi bunurile bolnavului, pe care-l abandonează într-un spital). În loc să fie susţinut şi protejat, individul suferind este exclus. Nu numai din pricina mentalităţilor înguste, ci şi din cauza sărăciei şi incapacităţii sistemului economic de a genera o diversificare a activităţilor. Excluderea socială dublează autoizolarea specifică bolii, în foarte multe cazuri. Cei cu mania persecuţiei sînt alimentaţi cu argumente reale. Ba chiar încep să aibă dreptate. Iar acţiunile prin care bolnavii mintali sînt ajutaţi, par cu totul neobişnuite. Cu alte cuvinte, grija pentru nebuni poate părea, la rîndu-i, nebunie. Lucruri normale într-o societate modernă par ciudate şi inutile într-una tradiţională. Iar datele indică faptul că în România ameninţările la adresa sănătăţii mintale sînt mai mari decît media europeană. Afectată de bolile mintale este în special populaţia tînără. Şi la acest capitol sîntem aşadar în urmă. Specialiştii atrag atenţia că statul român nu are încă o absolut necesară politică oficială de sănătate mintală. Chiar dimpotrivă, am adăuga noi.

Acţiuni utile vin din partea ONG-urilor. O instituţie care de aproape 10 ani se ocupă de bolnavii care nu au unde se duce, Fundaţia Estuar, despre care am mai vorbit în paginile acestei reviste, continuă să îşi dezvolte programele. Două mii de persoane beneficiază de serviciile unei fundaţii cu 42 de angajaţi, din care cîţiva, recrutaţi chiar dintre cei cu probleme mintale. Servicii care constau în locuinţe protejate şi centre de zi în care se face terapie de grup şi individuală, sprijin pentru reintegrarea profesională, consiliere juridică (de care adeseori asistaţii au cel puţin tot atîta nevoie cît de îngrijirea psihiatrică), sprijin în relaţiile cu familia, ateliere de lucru, posibilităţi de petrecere a timpului liber şi recreere. Servicii care pot fi acordate în patru oraşe: Bucureşti, Cluj, Constanţa, Botoşani şi Ploieşti. Reprezentanţii fundaţiei consideră ca pe un eşec faptul că pe această listă nu există şi sate. Că nu au reuşit să aibă locuinţe protejate în mediul rural şi legat de acestea, ferme care să joace rol dublu: de asigurare a unor alimente şi de terapie ocupaţională. Fiecare dintre cei care se adresează unei asemenea organizaţii are povestea lui, care mai de care mai tristă. **(A. M.)**

▲

Iaromira POPOVICI

Cercul povestitorilor

La Centrul Social al Fundaţiei, pacienţii prezenţi se aşează, firesc, într-un cerc, aşa cum sînt, probabil, obişnuiţi de la grupurile de terapie şi suport. În prezenţa, familiară lor, a doctorului ***Florian Kolecsi****, specialist psihiatru-psihoterapeut şi coordonatorul Centrului, fiecare îşi deapănă povestea, liniştit şi pe rînd, urmînd un tipar nevăzut, stabilit de la sine: declanşarea bolii, evoluţia ei, problemele legate de tratament, loc de muncă, familie. Şi, nu în ultimul rînd, legate de asumarea situaţiei.*

Un hobby *existenţial: măturatul zilnic*

Elena: La vîrsta de 20 de ani aproximativ am avut un accident de maşină de la care am rămas cu o tijă în picior. Mi s-a spus că mi s-a atins nervul central al corpului şi am rămas cu probleme psihice: pe vremea aia se spunea psihopatie polimorfă. Am avut şi tentative de sinucidere. Pe parcursul anilor am reuşit să fac tratamente cu medicamente, dar aşa şi aşa, pentru că aveam şi serviciu: am lucrat la RATB. Am făcut în primul rînd cursuri de şofer de taxi, am luat carnetul, apoi cursuri de casier şi de electromecanic. Am lucrat electromecanic 8 ani, apoi controlor la capăt de linie, după revoluţie, şi apoi am fost vînzător de bilete. În perioada '92-'93, ieşind de la serviciu, cu gestiune asupra mea, am fost lovită de o maşină. La început nu am dat importanţă, dar apoi am ajuns la secţia psihiatrie, la Spitalul 9: acolo deja eram grav, nu mă mai controlam. Am ajuns la diagnosticul schizofrenie. Cînd s-a agravat boala, am ajuns la resocializare: m-a întrebat ce ştiu să fac, ce pot să fac. Eu eram atît de rău că nici nu mai ştiam de mine: vedeam, dar nu puteam să comunic, eram inconştientă. M-au ajutat fetele de acolo, care trecuseră de faza de criză, erau mai reale. Am ales să aranjez mărţişoarele. Aşa, în criză, cum eram, îmi aduc aminte că le-am aşezat foarte bine, roşu la roşu şi alb la alb, din încîlcite cum erau. Toţi în jurul meu ziceau că voi ajunge la cheie. Eu nu ştiam ce înseamnă. Ţin minte că eu nu-mi dădeam seama ce se întîmplă cu mine, mă consideram un om sănătos, chiar l-am întrebat pe doctor dacă pot să mai vin. Noroc cu o doamnă de-acolo, care mi-a dat ceva de mîncare şi mi-a zis de-o fundaţie: aşa am ajuns la Fundaţia Estuar. De atunci nu m-am mai despărţit de Fundaţie.

La Fundaţie era o cutie de sugestii, în care puteam scrie orice vroiam, inclusiv să ne iscălim. Eu am propus să avem o masă pe zi. S-a făcut chiar mai mult de atît, şi anume un curs de bucătari-ospătari. Atunci mi s-a dat o şansă: am fost femeie de serviciu o perioadă, apoi, doamna Carmen, de la Fundaţie, a insistat să fac cursul de bucătar-ospătar. După ce am lipsit vreo 6 luni de zile, în care am stat acasă foarte bolnavă şi m-am pensiont, m-am întors la Fundaţie şi am luat diploma de bucătar-ospătar. Postul meu de femeie de serviciu deja se ocupase. Între timp, s-a înfiinţat la cantină, la care ajut. Măturat, e un *hobby*, cred. Treptat, am ajuns să particip şi la activităţile Centrului. Colegii şi personalul de la Fundaţie mă întreabă de una, de alta; mă bucur cînd mă întreabă de vorbă, şi mă înţeleg, pentru că mie mi-e foarte greu să comunic.

Am o fetiţă de 18 ani. Locuim împreună, casa e a ei. Ea e sănătoasă, dar nu-mi înţelege boala. Încerc să mă ţin pe mine, să nu mai recad. Acum, cînd mi-e rău, nu mai spun că mor. Acum au dispărut problemele astea. Tratamentul de schizofrenie, pe de altă parte, îmi afectează şi organele interne: am o boală de circulaţie şi ceva cu ficatul; iar în spital, dacă ai schizofrenie, se cam feresc să te trateze. Aici, la Estuar, particip la grupuri, avem un grup de suport care îmi place foarte mult, mai sînt şi nişte activităţi individuale. Plăcerea mea este să mătur şi, atunci cînd nu sînt foarte bolnavă, vin zilnic. Cît a fost închisă Fundaţia, eram abandonată: vecinii nu vroiau să mă înţeleagă, că sînt nebună, iar foştii colegi sînt ocupaţi...

De la o menghină la un grup de suport

Viorel: Povestea mea a început la 17 ani: în urma unui accident la o şcoală profesională de strungărie, văzînd un mecanic care s-a accidentat, eu am rămas blocat de sîngele care mi-a stropit faţa. Cei de acolo m-au acuzat că, fiind elev, eu am fost cel care a pornit strungul, ceea ce eu nu făcusem. Doar privisem. După care a urmat spitalul; acolo au zis că s-ar putea să am o depresie, ca pînă la urmă să vadă că sînt bolnav de epilepsie. După ce mi s-a dat un tratament adecvat, l-am urmat timp îndelungat şi m-am restabilit pe picioare. Am şi lucrat, timp de 3 ani, pînă să mă pensionez, în '94, la Clinica de Invalizi, Clinica Victoria şi Munplast – ca muncitor necalificat, cu aparate în mişcare, la care de fapt nu ai dreptul să lucrezi cu boala asta. Am riscat, însă, pentru bani. După ce m-am pensionat, un prieten sudor m-a luat ca să închid balcoane cu el: am sudat la înălţime.

De Fundaţie am aflat de la Antena 1: spuneau că îţi dă tot ce doreşti. Am stat o lună şi m-am gîndit, chiar îţi poate da orice doreşti? Pînă la urmă m-am dus. În intenţia mea era să cer o menghină să prind nişte bucăţi de metal, să le îmbin, ca să cîştig nişte bani. Mi s-a spus că nu îmi poate oferi o menghină, ci un grup de suport, care mă poate ajuta. E adevărat că, pînă acuma, nu gîndeam în amănunt anumite lucruri, le făceam ca atare, prin natura firii. Pînă la urmă, trei ani de zile am venit la Fundaţie, zilnic, să-mi placă, şi după jumătate de an să pot fi angajat pe un post protejat: muncitor spălătorie.

Sînt căsătorit. M-am căsătorit după ce m-am pensionat. Soţia mea este sănătoasă. I-am pus în vedere boala mea, de la bun început. M-a înţeles şi, pînă în prezent, e împreună cu mine. Ea lucrează, e contabil. Ne-am gîndit şi la copil, dar se pare că eu sînt partea vinovată. Ne-am gîndit că, dacă vom avea o situaţie materială bună, să înfiem un copil de la casa copilului. De la 17 ani îmi iau tratamentul regulat. Crizele pe care le-am făcut, le-am făcut numai din prostie: mi s-a spus să nu beau, şi am băut. De atunci nu mai beau. Altfel, sînt un om normal: ştiu să şi gătesc, fac şi piaţa, ştiu şi calculator.

Ion: 49 de ani. N-am ştiut că boala mea e ereditară. Maică-mea era bolnavă şi ea. Dar pe atunci eram la ţară, şi nu erau psihiatri, nu era medicina dezvoltată. Am fost la şcoală, n-am învăţat chiar aşa de bine, mai mediocru, am făcut 8 clase. Probabil că, pe atunci, nu era aşa de avansată boala. Am venit la Bucureşti, să merg undeva, la o şcoală profesională. Am lucrat pînă acum 10 ani. Pe parcurs, mi-am dat seama de boală: simţeam că, faţă de colegi, de prieteni, eu eram retras. Ca atare, eram luat peste picior, nu eram tratat cum trebuie. Cineva mi-a recomandat o fată, ea tot aşa mă trata, cam de sus. În armată, tot nu mi-a mers prea bine. Am fost lăsat la vatră. Eram deja căsătorit, aveam doi copii. Acum, am patru copii. Nici cum se mişcă şi lucrează copiii, nu-mi place, vorbeşte lumea.

Acum 10 ani, cînd lucram la Loto Pronosport, pierdeam bani, mai mult dădeam de la mine, nu mai puteam să ţin evidenţa. Mi-am descoperit boala, şi n-am putut să mai lucrez, m-am pensionat. Am auzit de Fundaţie, aici am mai jucat Remy, au încercat să mă înveţe şi alte lucruri, n-am reuşit să învăţ, dar m-am simţit un pic mai bine.

Am două probleme: mă bag, aşa, în neregulă, cu lumea singură, fără să mă abţin; cer o ţigară, la cineva pe care nu-l cunosc. Soţia îmi spune că nu-i în regulă. Şi n-am răbdare.

Cristian: 34 de ani. În '99 s-a manifestat debutul bolii, printr-un puseu acut. Urmat de o depresie majoră. Mai nou, iau un antidepresiv bun, care mă ajută să relaţionez mai bine.

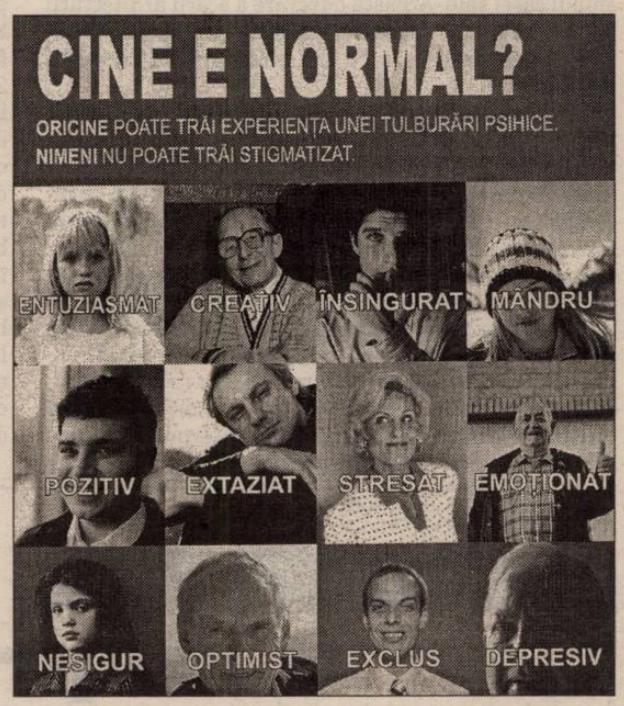

Cînd s-a declanşat boala, lucram în RENEL, de 15 ani, ca electrician. Deci un job foarte bun, la care am fost nevoit să renunţ. Am fost internat, după care am încercat s-o mai lungesc, în speranţa că-mi voi reveni. La RENEL nu m-am mai putut întoarce, au avut reţineri. Eu, totuşi, am început să-mi caut un alt loc de muncă. Urmez un tratament, dar aici e o problemă: tratamentele bune sînt foarte scumpe, şi mare parte din cei care suferă nu au acces decît la cele învechite, cu efecte secundare pronunţate. Ar trebui luată în considerare şi variabila timp: cît de repede îl poţi aduce pe omul respectiv în societate şi dacă mai poate presta ceva pentru societate.

Acum, stau pur şi simplu. Mă bucur, în ghilimele, de ce a mai rămas din simptomele depresive. După care, probabil, se va deschide un culoar pentru un serviciu. Altfel, joc foarte mult tenis de masă, ascult muzică, mă boieresc. Joc şi scrabble la Fundaţie: aceasta e o trambulină. Aici relaţionezi, lucru foarte important. Inerţia datorată simptomelor depresive dispare, dacă relaţionezi. Sînt căsătorit, dar urmează să divorţez luna aceasta. N-am fost înţeles. Există şi o fetiţă de 4 ani. Cred că îi e mai bine cu mama ei. Sînt conştient că nu m-aş putea implica eficient în creşterea ei.

Gabriela: 36 de ani. A început printr-o depresie majoră netratată corespunzător. În '99 s-a declanşat schizofrenia efectivă. După două luni de tratament inadecvat, am dat peste un medic foarte bun, care mi-a prescris un tratament corespunzător. Acum m-am angajat 3 ore pe zi, ca menajeră, la o firmă particulară. De diagnostic nu le-am spus, pentru că nu m-ar înţelege. Am o pensie de 870.000 lei pe lună. Înainte am lucrat ca referent la DAFI. Foarte mulţi mă desconsideră, ca om, pentru ceea ce fac. Dar am o fetiţă de 16 ani, în clasa a X-a, sînt divorţată şi trebuie să o întreţin. Ne înţelegem foarte bine, dar nu înţelege boala. Ea locuieşte cu părinţii.

Cînd am venit la Fundaţie, eram sub orice critică. Nu ştiam decît piaţă, curăţenie, medicul de familie, medicul psihiatru – şi atît. Mai ales că, un an de zile, mama a fost plecată la ţară, şi m-a lăsat să mă descurc singură. Dar aici am căpătat încredere în mine.

P.S. Despre Gabriela şi Cristian, aflăm, de la colegii lor, că-şi refac viaţa împreună. Locuiesc împreună, şi se înţeleg.

▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

antinostalgia

Politică şi polimeri

„În cuvîntul său, *ITALO PASQUON, profesor la Institutul Politehnic din Milano, preşedinte al Asociaţiei de inginerie chimică din Italia,* a spus: «Ca şi în alte ocazii, îmi face o deosebită plăcere să mă refer la valoroasele lucrări ale academicianului doctor inginer Elena Ceauşescu şi la şcoala ştiinţifică românească în domeniul polimerilor. Noul volum prezentat astăzi, în traducere italiană, conţine studiile efectuate de această şcoală, condusă de academicianul Elena Ceauşescu, în perioada 1981-1983. (...) Un prim capitol se referă în special la polimerizarea în soluţie cu catalizatori organo-metalici complecşi, care continuă să ocupe un loc central în preocupările autorului. Mai departe, sînt prezentate rezultatele unor cercetări privind perfecţionarea tehnologiei de sinteză şi îmbunătăţirea calităţii cis-1,4-polibutadienei. În cadrul preocupărilor privind valorificarea superioară a monomerilor care se găsesc în fracţia C5 din benzina de piroliză se înscriu şi cercetările asupra polimerizării cationice a acestora – proces conducînd la obţinerea unor răşini sintetice de mare valoare industrială.»

Al doilea capitol, a arătat vorbitorul, are ca temă sinteza polimerilor prin mecanism anionic cu catalizatori pe bază de litiu. O atenţie deosebită a fost acordată studiului cineticii reacţiilor de polimerizare a monomerilor aromatici, iniţiate cu n-butillitiu în mediu de hidrocarburi. Sînt tratate, de asemenea, probleme ale sintezei prin polimerizare anionică a bloc-copolimerilor, dintre care cauciucurile termoplastice bazate pe tribloc-copolimeri sau bloc-copolimeri stelaţi ai butadienei şi stirenului sînt cei mai importanţi.“

(România liberă, 7 ianuarie 1986) ▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Uniformizare

Dacă printre ostaticii prinşi de teroriştii ceceni la un teatru de varietăţi de la Moscova şi chinuiţi îndelung (nu problema pîinii sau a toaletei părea fundamentală, cît banala dilemă viaţa sau moartea, deşi nici primele nu s-ar zice că n-au fost vitale) s-ar fi aflat un Dostoievski sau un Soljeniţîn, probabil că ar fi apărut peste cîteva luni o carte sau două cărţi zguduitoare despre condiţia mizerabilă a omului, despre absenţa în zilele acelea a lui Dumnezeu (prezent, poate, în împrejurimile Washingtonului, alături de cei terorizaţi de un lunetist paranoic). Stăteam şi mă gîndeam cum cîţiva puşti (la masculin, aşadar nu arme, deşi erau şi la feminin, adică puştoaice) priveau la cîţiva alţi puşti, luaţi prizonieri, ca într-un joc, care poate îmi era simpatic în copilărie, acum fiindu-mi oribil, o imagine halucinantă de spital de nebuni, priveau aşadar nişte puşti prin tăieturile cagulei la cîţiva copii care trebuiau ucişi, nu în joacă ci de-adevăratelea. Nu erau priviţi o secundă, nu două, ci ore şi zile întregi, ştiind că-i vei omorî la un moment dat fără să afli cît de grav erau de vinovaţi(!). Se mai întîmpla în taberele inchizitorilor – deşi nu ştiu ca inchizitorii care priveau şi ei în ochii condamnaţilor, dar să fi ucis ei cu sînge rece copii?, în război, cînd priveşti în ochii inamicului, dar nu prea se întîmplă ca inamicii să fie copii. Nu, numai în lagărele fasciste şi în lagărele comuniste, călăii îşi priveau victimele, chiar dacă erau copii. Poate că trupele antitero, îmbrăcaţi la fel ca teroriştii, ca întotdeauna, în negru, cu cagule, ar fi evitat ca şeful bandei, un puşti de douăzeci şi trei de ani, înainte de a apăsa pe trăgaci.

Fără disigner, toţi cei care ucid necavalereşte, obligaţi sau nu, folosesc fără să se înţeleagă între ei aceleaşi haine, făcute parcă de aceeaşi casă de modă. Dar, pentru Dumnezeu, dacă tot s-a ajuns la uniformizarea morţii, dacă vor fi în cele din urmă două armate: teroriştii şi aniteroriştii (şi copiii), măcar astupaţi deschizăturile din dreptul ochilor! Moartea, atunci, să fie oarbă.

▲

Cu ochii-n 3,14

ŞI TIMPUL ÎŞI FACE TREABA: DĂ MÎNĂ LIBERĂ „LA DUS“ ŞI BATE TOBA „LA ÎNTORS“

● A ruginit frunza din vii. Şi din morţi. (**D. S.**)

● Trecerea la ora de iarnă încă mai produce reacţii bizare: într-o mică localitate din nord-vestul Franţei, dacă vîrstnicii o respectă conştiincioşi, tînărul patron al unui bistro a refuzat să schimbe ceasurile, pretextînd că localitatea este „mai aproape de (meridianul) Greenwich“ decît de ora Europei Centrale. Iată „libera întreprindere“! – bătrînii sînt mult prea blazaţi ca să se mai lupte cu Timpul... (**a. l. ş.**)

● Legate la ochi, cîteva persoane stau de o parte şi de alta a unor mese, dau din mîini, icnesc şi-şi fac treaba. Nu e vorba despre şedinţele Parlamentului, ci despre două fete de la un liceu din Iaşi (v. *Libertatea*, 29 oct. a.c.) care, pe baza unei tehnici speciale de yoga etc., pot juca tenis de masă legate la ochi. Ping-pong! (**A. C.**)

● În *Cotidianul,* la rubrica „Dreptul la cuvînt“, un cititor se indignează de faptul că Legea Pruteanu provoacă atîta indignare: „Prin faptul că legea dă mînă liberă ca un text de interes public să apară atît în limba română cît şi în limbă străină arată cît de blîndă şi generoasă este... Dacă am de reproşat ceva domnului Pruteanu, tocmai acest lucru i-l reproşez: de ce un text de interes public trebuie să apară scris ŞI în limba STRĂINĂ cînd normal ar trebui să apară scris DOAR în limba ROMÂNĂ.“ Semnează: „Cu stimă, *Roby*“. (**a. l. ş.**)

● În lupta din ce în ce mai absurdă pentru privarea lui Traian Băsescu de cît mai multe prerogative, consilierii municipali din Bucureşti au hotărît desfiinţarea Administraţiei Străzilor şi crearea a şase administraţii pe lîngă primăriile de sector. Vom avea, aşadar, unele străzi care vor „ţine“ de două sau trei sectoare sau bulevarde care „la dus“ aparţin de un sector, iar „la întors“ de altul. Stimaţi consilieri, pentru desăvîrşirea revoluţiei permanente în Capitala ţării noastre, fac şi eu o propunere: noi, oamenii de bine, să refuzăm (cu indignare, desigur!) să mai călcăm pe asfaltul pus din iniţiativa lui Băsescu! Şi, ca să-l lovim în competenţa lui de marinar, să cerem la NATO, după Praga, să ne pună nişte fregate uşoare pe Dîmboviţa. După care le împărţim şi pe-alea pe sectoare... (**M. V.**)

● Omul anului în Serbia este ministrul de Finanţe, Bozidar Djelici (e o performanţă, miniştrii de Finanţe sînt în general detestaţi de contribuabili) – 37 de ani,

© S. Ivanoschi

emigrat de la vîrsta de 10 ani în Occident, fost funcţionar la marile companii, fost funcţionar internaţional; acum face legi, ţine discursuri sincere şi se dă în spectacol cu orchestra de rock şi jazz a guvernului, în care guvernatorul Băncii Centrale cîntă la ghitară şi ministrul pentru Relaţii Economice Internaţionale este solist vocal. În timp ce opoziţia bate toba, guvernul dă o probă de funcţionare armonioasă. (**M. B.**)

CINE A ZIS CĂ EXISTĂ VIAŢĂ ÎNAINTE DE VISUL PUFOS ŞI DUPĂ PUBLICITATE?

● *Cu capu-n nori* este titlul unui serial de pe Antena 1, dar s-ar putea referi şi la cel care-l traduce; într-un singur episod, văzut preţ de cca 10 minute, între două zapaje, am numărat două gafe grosolane: 1) cineva cîntă la pian, cu acompaniament vocal, „Don't Go Breaking My Heart“, şlagărul lui Elton, după care dă pagina de partitură şi zice: „Hei, aici lipseşte continuarea?! Trece direct la «Crocodile *Duck*»...; 2) personajul jucat de Peter Boyle o demască pe cea care urma să-i fie soţie, în faţa altarului, drept agentă rusă, şi spune: „Tatăl ei avea o cismărie la Moscova, *which was a front for the KGB*“ (= care era un paravan pentru KGB); „traducerea“: „care era chiar în faţa KGB-ului“... „Raţa crocodil“ şi cismăria vizavi de KGB; cine a zis că traducerea nu e o chestie creativă? (**a. l. ş.**)

● Invitata lui Mircea Dinescu de luni seara – medic primar la Institutul „Ana Aslan“ – ne-a ţinut o lecţie despre „rentabilizarea de după pensie a bătrînilor“ şi despre „lipsa de inactivitate“ a acestora. Cu lipsa de inactivitate toţi avem probleme. O exista însă viaţă *după* pensie? (**S. S.**)

● Înainte de începerea derbiului fotbalistic Steaua-Rapid, crainicul stadionului Ghencea a avut următoarea idee mizerabilă: să emită la staţia de difuzare primul vers al cîntecului: „De-aş fi la douăj' de ani...“ ca miile de suporteri ai Stelei să continue într-un singur glas: „Aş da m... la ţigani!“. Sfidînd blîndeţea Codului Penal, dar respectînd Constituţia care interzice instigarea la ură rasială, i-aş fi „dat exact douăj' de ani“ imbecilului. (**R. C.**)

● Tînăra Monica C. din Simeria (Hunedoara) şi-a văzut visul cu ochii: a ajuns fata de la pagina 5 a *Libertăţii* (ediţia din 29 oct. a.c.). Ceea ce surprinde, în spatele tinerei brunete ce pozează provocator, nu este bradul de Crăciun, ci fotografia de pe comodă – în care se văd Papa şi Teoctist! Imparţială şi nudă şi ea, ca tot românul. (**A. C.**)

● Un barman, pe nume Laurenţiu, şi-a permis să-i caracterizeze pe preşedinte şi premier prin combinaţii de băuturi: Ion Iliescu echivalează cu cocktail-ul „choco-coco“, o parte lichior de cocos, o parte frişcă lichidă şi o parte lichior de ciocolată, „o băutură dulceagă, exotică şi lunecoasă“ (conform aprecierilor barmanului însuşi); Adrian Năstase e „screwdriver“, o parte vodcă şi două părţi suc de portocale, „hotărît şi direct“, dar şi „gălbior, moale, pufos“ (conform aceluiaşi barman) (din *Libertatea,* 29 oct. a.c.). (**I. P.**)

● La Antena 1 ştirile de noapte sînt prezentate de o doamnă furibundă de-a dreptul. Cu vocea ei veşnic panicată îmi spune să stau, că după publicitate îmi dă amănunte despre o furtună cumplită abătută asupra Angliei, care a luat pe sus un tanc. Măi, să fie! Stau deloc liniştit, publicitatea durează. Apoi apare doamna mereu isterizată şi spune că furtuna a luat un tanc, dar tancul nu era tanc, ci doar o machetă gonflabilă. Aha, am înţeles acum. E ca şi cu diferenţa între o prezentatoare şi o femeie gonflabilă. (**C. G.**)

S-AR PUTEA SĂ FIE O DISCUŢIE UNDEVA DEPARTE, ÎNTRE PERSOANELE ATENTE LA ÎNTREBARE

● S-ar putea să fie un semn major sau doar un semn întreţesut printre alte semne. Ar putea avea urmări incalculabile şi uluitoare ori s-ar putea să nu aibă vreuna. Ar putea fi un miracol fondator sau numai o aberaţie a firii. Şi ar putea însemna fie startul unei noi religii (sau trecerea uneia mai vechi la o altă specie), fie nimic. Nu am cum şti. Deocamdată ştiu (dintr-o ştire apărută în *San Francisco Chronicle* pe 21 septembrie 2002) că Imaculata Concepţiune s-a repetat în apă: la Belle Isle Aquarium din Detroit o femelă de rechin a născut trei pui, după ce în ultimii şase ani nici un rechin mascul nu s-a aflat în preajma ei. (**D. S.**)

● O discuţie „în familie“ la Tîrgul de Turism de la ARTEXPO: Ea: „Cum, dragă, să mergem pe Marea Nordului de Revelion să mănînc 4 feluri reci şi-o bere cînd în Kusadasi avem 22 de feluri?“; El: „Şi băutură la discreţie...“ (**S. S.**)

● Manifestanţilor care au ceva de reproşat guvernului li s-a rezervat în Piaţa Victoriei un spaţiu-ţarc, undeva departe de ferestrele şi uşile clădirii, pe trotuarul din faţa Muzeului „Antipa“. Vizual se creează senzaţia că grupul înghesuit între panouri metalice, cu pancarte şi lozinci, are probleme cu sensul vieţii şi cere oamenilor mai multă dreptate şi lui Dumnezeu mai multă milă. Nici o legătură cu guvernul României. (**M. B.**)

● „Persoanele însoţite de animale nu au voie să intre în acest magazin.“ Aşa scrie pe uşa unei farmacii. Dar dacă mă lasă la uşă, cîinele meu are voie să intre să-mi cumpere aspirină? (**C. G.**)

● Cineva făcea socoteala că în România cu un milion de dolari nu poţi trăi liniştit. Trebuie mereu să fii atent să nu te trezeşti că, prin taxe, comisioane, căderi de bănci şi alte întîmplări, ai rămas fără nimic. Dacă intri în afaceri şi investeşti suma, spunea aceeaşi persoană, căile falimentului sînt deja rodate. În doi-trei ani poţi ajunge să ai o datorie de vreo 5 sute de mii de dolari, datorie pe care, de altfel, n-ai fi reuşit niciodată s-o faci dacă n-ai fi avut milionul iniţial. (**A. M.**)

● Analizînd celebrul cromozom y, caracteristic sexului masculin, geneticianul Spencer Wells (un cercetător despre care se poate spune că merge pînă la Adam şi Eva) a ajuns la concluzia că prima femeie a apărut în urmă cu 140.000 de ani, pe cînd bărbatul mult mai tîrziu, doar cu 60.000... Constatînd liniştit că discriminarea între sexe continuă, mă zbate o singură întrebare: ce a făcut femeia, timp de 80.000 de ani, fără un bărbat lîngă ea? (**R. C.**)

„Chiar aveţi o Europă diferită de-a mea?“

– o discuţie cu Michel SERRES –

Michel Serres: Sînt foarte fericit să mă aflu la Timişoara. Cunosc deja România pentru că am fost la Bucureşti unde am ţinut o conferinţă la Universitate, dar şi pentru că am avut la Paris mulţi prieteni români. Unul dintre filozofii din promoţia mea de la École Normale Supérieure era de origine română, Pierre Hassner, specialist în filozofie politică şi, bineînţeles, am fost prieten destul de apropiat cu Cioran. Sînt, de asemenea, mulţi români care predau franceza în Statele Unite, aşa că în cariera mea de profesor aici am întîlnit mulţi oameni din ţara dvs. care predau limba mea. Relaţiile mele cu România sînt, aşadar, vechi şi prieteneşti şi înţelegeţi de ce sînt atît de bucuros să fiu aici şi foarte încîntat să întîlnesc un coreligionar (C.V.). Aş începe prin a vă pune eu o întrebare: De ce se cheamă grupul cu care stau de vorbă acum „A Treia Europă“? Care este sensul pe care dvs. îl daţi acestei expresii?

Ciprian Vălcan: În cîteva cuvinte, filosofia noastră este aceea că, dincolo de cele două Europe, cea occidentală şi cea orientală, putem imagina şi chiar regăsi o alta, a centrului, un fel de sinteză care încearcă să reconcilieze cele două paradigme intelectuale ale celor două Europe, să regăsească valorile comune ale celor două Europe. A Treia Europă este Europa Centrală.

M.S.: Mitteleuropa.

C.V.: Exact. În cadrul Europei Centrale, studenţii noştri învaţă despre Polonia, Austria, Ungaria, Cehia şi Slovacia, nordul Italiei, România şi Iugoslavia.

M.S.: Europa danubiană. Europa Dunării este pentru mine o realitate istorică şi culturală pe care o cunoaştem cel puţin de pe vremea Imperiului Roman. De ce A Treia Europă şi nu Mitteleuropa?

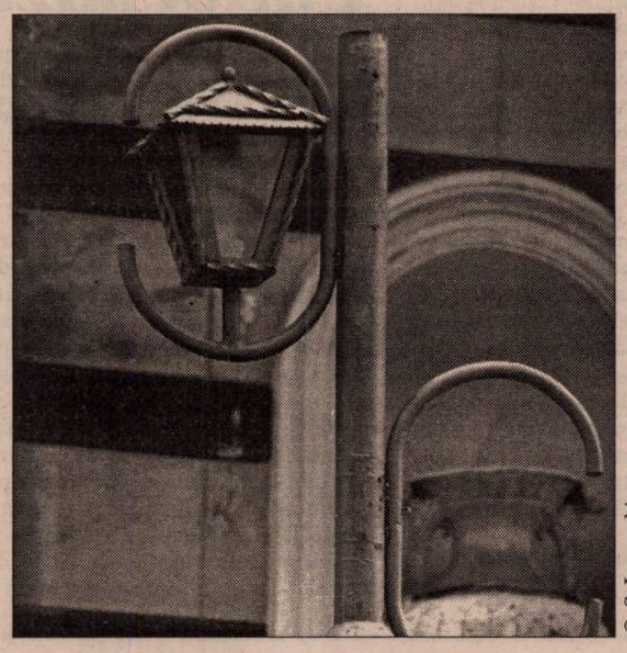

© S. Ivanoschi

C.V.: Încercăm să nu dăm naştere la confuzii pentru că Mitteleuropa, după cum ştiţi, este înţeleasă şi în sensul de pangermanism.

Dan Ungureanu: Cred că este şi mai simplu. Mitteleuropa este un termen cultural pe cînd A Treia Europă este numele acestui grup de lucru.

M.S.: Da, nu doriţi să vă ascundeţi în spatele unei sigle celebre.

D.U.: Adoptînd acest nume, grupul rămîne independenet de etichete.

M.S.: Aş mai avea o întrebare. Îmi ştiţi vîrsta acum: am întîlnit profesori din generaţia dinaintea mea care erau toţi împotriva expresiei „Europa de Est“. De ce? Îmi spuneau: „Tu, Michel, nu-ţi aminteşti de Parisul adevărat dinaintea celui de-al doilea război mondial unde auzeai accentul românesc pe toate terasele şi în toate cafenelele din oraş. Pentru noi, vechi parizieni, România era Europa de Vest, normal asociată Parisului.“ Noi legăm de Paris amintirea prietenilor noştri români fără să simţim o diferenţă între Europa Centrală despre care se vorbeşte atît şi o Europă care, înainte de război, nici nu se numea occidentală. Nu uitaţi că voi sînteţi cei care aţi dat Europei noastre acest nume pentru că a existat la un moment dat o Europă de Est. Adică, aceasta este o separare de dată foarte recentă. Noi nu ne simţim neapărat atît de occidentali. De ce? Pentru că, în fond, cultura mea e latină, ca şi a voastră, dar şi greacă, pentru că – filozof fiind, n-aş putea fără presocratici, Platon, Aristotel, Plotin – şi, în definitiv, Grecia sînteţi voi, voi sînteţi în Grecia. În consecinţă, chiar aveţi o Europă diferită de-a mea? Nu sînt prea sigur. Vedeţi, sînteţi mult mai aproape de noi decît credeţi. Poate că există diferenţe datorită dispersiei lingvistice diferite de-a noastră. Aici sînt de acord. Aveţi, în pluralismul vostru lingvistic, de exemplu limba sîrbă sau maghiară, limbi care nu aparţin aceleiaşi familii. Dar dincolo de această diferenţă de distribuţie lingvistică avem aceeaşi cultură. Ce ne-ar face diferiţi, în fond?

D.U.: Aici aş putea eu încerca să răspund spunînd că Europa de Est nu desemnează o realitate geografică ci o perioadă – perioada 1945-1989.

M.S.: Exact. Există întotdeauna un melanj decalat între istorie şi geografie. Să dau un alt exemplu. Cunosc destul de bine Australia, pe care am vizitat-o des, unde am ţinut multe conferinţe şi unde am mulţi prieteni. Iar Australia, din punct de vedere geografic, este asiatică. Dar cum e britanică şi cu o lungă tradiţie de origine italiană etc. este, de fapt, europeană. Deci este europeană prin istorie şi asiatică prin geografie. Există un decalaj clar între istorie şi geografie, ceea ce este dovedit şi de acest spaţiu.

D.U.: S-ar mai putea adăuga aici exemplul Egiptului elenistic, care era Europa din Africa sau al Spaniei arabe care era Africa din Europa.

M.S.: Da, acolo decalajul istoric este şi mai interesant. Dacă vă uitaţi la frontiera care separă, să spunem, nu Africa de Europa, ci limbile de tradiţie semitică şi limbile de tradiţie indo-europeană, vedeţi că graniţa este fluctuantă. Războaiele punice din epoca romană o arătau deja: Hannibal urcă şi Scipio coboară. La un moment dat, Franţa a fost sub dominaţie arabă pînă la Lyon, pînă la Poitiers; jumătatea sudică a Franţei era atunci de limbă arabă. Iată exemple ale acestui gen de oscilaţie istorică în combinaţie cu diferenţa geografică, totdeauna în decalaj faţă de aceasta din urmă. Ovidiu, de exemplu, pleacă de la Roma şi vine la voi.

Sorin Radu Cucu: Ce mai viitor pentru Ovidiu.

M.S.: Da, dar *Metamorfozele* vi se datorează. Probabil că dacă n-ar fi fost în exil aici nu le-ar fi scris. Noi am avut de cîştigat. Dar şi el: totdeauna ai de cîştigat cînd scrii o carte.

C.V.: Aş vrea să spun aici că există partizani ai partajului Europei în funcţie de-o hartă mentală. Iată, de exemplu, cartea lui Larry Wolff, în care se spune că noţiunea de Europa de Est datează din Epoca Luminilor, cînd Voltaire şi Rousseau au împărţit Europa între civilizaţie şi barbarie.

M.S.: O fi spus Voltaire asta, dar înaintea lui, Leibniz făcea o împărţire a lumii în care nu exista acest gen de dispreţ faţă de non-civilizaţie. El considera că există tot atîta civilizaţie în a treia Europă despre care vorbiţi voi şi în propria lui Europă. Aşadar, vedeţi că sîntem mai apropiaţi decît credeţi.

(din volumul *Modelul lui Hermes*, în curs de apariţie la Editura Universităţii de Vest)

▲

Jacques LE RIDER

Frontiere şi vocaţii

Fundaţia „A Treia Europă“ dispune de mai multe atuuri fundamenale pentru a-şi duce la bun sfîrşit proiectele de cercetare şi pentru a asigura filierele de formare europene pe care le-a iniţiat. În primul rînd, este vorba despre plasarea sa la Timişoara, care este un loc al memoriei pentru identitatea europeană „supranaţională“ şi interculturală, fiind vreme îndelungată centrul unui teritoriu din partea maghiară a monarhiei habsburgice şi avînd drept locuitori nu numai români, ci şi maghiari, germani, evrei şi sîrbi. În plus, Timişoara a fost, din punct de vedere istoric, o zonă de frontieră cu Imperiul Otoman. Astfel, în această metropolă regională s-au întîlnit cîteva mari popoare, culturi şi limbi ale regiunii central-europene (a treia Europă, situată între Europa Occidentală a actualei Uniuni Europene şi Europa Orientală rusească şi turcească). Tot aici s-a realizat şi întîlnirea dintre cîteva mari civilizaţii şi limbi europene: germana, prezentă datorită monarhiei habsburgice, franceza, pentru că Franţa a stabilit legături privilegiate cu România contemporană etc.

În al doilea rînd, trebuie amintită remarcabila interdisciplinaritate a echipei regrupate în cadrul Fundaţiei „A Treia Europă“: filologi, lingvişti, specialişti în literatură comparată, istorici, filozofi, specialişti în ştiinţe sociale. Toţi aceştia dispun împreună de competenţe indispensabile care le permit să studieze în profunzime istoria culturală europeană şi să pună în lumină legătura dintre Europa centrală şi Europa ca atare. Încă de la prima mea vizită în România, am fost extrem de impresionat de calitatea dezbaterilor organizate de Fundaţia „A Treia Europă“, de înaltul nivel şi de varietatea volumelor pe care le editează, precum şi de numărul remarcabil de noi vocaţii pe care le face accesibile pentru noua generaţie prezentă acum în universităţile româneşti.

▲

Konrád GYÖRGY

„Hoinăriţi, doamnelor şi domnilor!“

În ceea ce priveşte Timişoara, cu toate observaţiile şi lamentările dvs., probabil juste, eu cred că s-a schimbat mult în ultimii zece ani. Şi dvs. Sînteţi mîndri că au fost evitate conflictele, ura interetnică, excesele naţionaliste. Dacă principiul călăuzitor este convieţuirea paşnică şi interesul faţă de aproapele, atunci acest oraş merită cu prisosinţă un astfel de Centru Cultural Central-European. Am fost impresionat de curiozitatea senină, neforţată, a numerosului public întîlnit aici. Dar nu pot intra în pielea dvs., aşa că nu ştiu exact ce gîndiţi, mai ales că eu m-am cam lungit la vorbă. Important este să ne păstrăm o imagine reciproc plăcută. Ar fi minunat să puteţi invita mai mulţi scriitori, artişti, savanţi şi de prin alte părţi. Deşi diferiţi, veţi sesiza la ei o anumită latură comună, sentimentală.

La Congresul Mondial al PEN Club-ului, s-au întîlnit participanţi din circa 130 de ţări. Dar cei din Europa de Est – domnul Mircea Martin mi-e martor – s-au găsit instinctiv unii pe alţii, grupîndu-se spontan. Nu o dată am avut impresia că aceştia sînt cei mai interesanţi oameni, iar cele spuse de ei te pun pe gînduri. Încît, dacă vreţi să vă mîndriţi puţin, invitaţi mulţi oameni! Şi mai deplasaţi-vă şi voi! Ieri am aflat de la domnul Nicolae Manolescu că nu a pus încă niciodată piciorul în Budapesta. Ar trebui să-l invite cineva. Trebuie să ne vizităm reciproc oraşele. Cea mai bună reţetă pentru evitarea unor imagini false şi a unor idei neprietenesti este să mergi acolo, să vezi cu ochii tăi. Hoinăriţi, doamnelor şi domnilor!

(fragment din volumul *Antipolitica după 10 ani*, în curs de apariţie la Editura Polirom, în cadrul colecţiei „A Treia Europă“)

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Simona SORA ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● ***DIFUZARE:*** Gabriela BURTEA ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.algoritma.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 şi la poziţia 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul X
nr. 504
8-14 noiembrie 2002
20 pagini 7000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Cetăţenia europeană

„E necesar să definim cetăţenia europeană, să o întrupăm şi să-i găsim o dimensiune umană. Deocamdată, ea este o ficţiune inevitabilă, dată fiind ura ucigaşă pe care o arată Europei naţionalismul şi iubirea platonică inspirată de acesta.“

CLAIRE LEJEUNE

GRATUIT

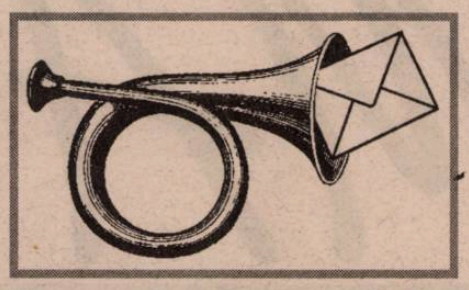

Nr. 499: *„Vizualitatea“*

Heavy rotation *(conform „legii“: difuzare intensă)*

Vă contrazic, domnule Eugen Rădescu, există videoclipuri în care nu apar maşini luxoase sau haine pretenţioase! Ce-i drept, ele nu prea au parte (din păcate) de *heavy rotation*. Vă pot da ca exemplu videoclipurile realizate de Hanno Höfer (regizor multipremiat) pentru ai săi Nightlosers *(Shame Shame Shame, Blue Suede Shoes* – vezi şi promo-ul ziarului *Cotidianul, Dragostea e ca o rîie)* şi pentru Mircea Vintilă *(Bricheta lui Fănel)*, videoclipurile trupei Ţapinarii, realizate de un alt tînăr regizor, Cosmin Covei *(Sunt fericit* şi *Unde eşti?)* sau videoclipurile formaţiei clujene Kumm *(Ce şi cum* în regia lui Marius Theodor Barna şi *Şapte Seri* în regia lui Szakats Istvan).Vă asigur că nici viitoarele videoclipuri ale artiştilor mai sus menţionaţi nu vor fi reclame sau declaraţii de avere.

Fără să stau prea mult pe gînduri, iată în succesiune rapidă o serie de artişti cu videoclipuri valabile: Omul cu Şobolani, Firma, Sfera, Implant pentru refuz, Cannabis, Luna amară, Viţa de vie, Alexandru Andrieş, Jazz Unit, Maria Răducanu, AB 4, Boala vacii nebune. Şi nu este adevărat că în *heavy rotation* intră neapărat videoclipuri tîmpite, cele mai bune exemple (pozitive) fiind Partizan, Zdob şi Zdub, Vama Veche sau Paraziţii.

Închei propunînd şi eu un (două) nume de referinţă pentru ceea ce înseamnă să faci videoclipuri de calitate: Peter Gabriel. Cap de listă, *If you please,* urmat de *Fatboy Slim.*

mr_scarecrow23@hotmail.com

Răspunsul responsabilului de număr

Sînt împuternicit de dl Eugen Rădescu să vă comunic: da, aveţi dreptate că există şi alte videoclipuri, de calitate, în spaţiul autohton. Dar tot dvs. daţi şi răspunsul: acestea *nu* au parte de *heavy rotation,* ceea ce înseamnă că reprezintă doar excepţiile de la regulă...

Cu titlu personal – şi în calitate de „responsabil al numărului“ – ţin să remarc următoarele: sînt consternat de buna reputaţie de care se bucură melodia/clipul „Fata mea“ al celor de la Partizan; cred că este profund nemeritată, piesa vrea să fie amuzantă & isteaţă şi nu reuşeşte decît să fie crispată & penibilă! În privinţa „capului de listă“ Peter Gabriel („urmat de Fatboy Slim“)..., ce ziceţi de o listă alternativă care să cuprindă, mai întîi, clipurile celor de la Talking Heads, urmate de *toate* clipurile lui Björk? **(a. l. ş.)**

Nr. 502: *„Ştiinţă şi conştiinţă religioasă“*

Academia, biserica şi Toynbee

În *Emile,* Rousseau defineşte conştiinţa ca fiind un *instinct divin*. Atunci, ne-am putea imagina conştiinţa religioasă ca pe un instinct fundamental, nealterat. Indiferent dacă subscriem sau nu la opinia lui Rousseau – dacă sîntem, deci, atei sau dacă avem o formă oarecare de credinţă religioasă – există unele şabloane care ar trebui depăşite. De pildă, este absolut sigur că perenitatea conflictului dintre *minte* şi *inimă* a început să devină plictisitoare.

Dacă stai de vorbă cu oameni de ştiinţă ori cu preoţi sau călugări, în majoritatea cazurilor ţi se va recomanda să nu amesteci domeniile. Biblia se ocupă de credinţă şi Dumnezeu, tratatele se ocupă de cunoaşterea empirică şi raţională. Biserica este „instituţia“ dedicată sufletului nostru, iar Academia este autoritatea supremă în materie de ştiinţă (?).

Cel care sesizează foarte clar absurditatea opoziţiei dintre cele două forme de cunoaştere – adevărul raţional şi cel intuitiv/revelat – este Toynbee. El observă că amîndouă căile se află în grădina lui Dumnezeu şi că e foarte probabil să nu fie decît aspecte congruente ale unui adevăr fundamental, abandonat.

Deşi Dumnezeu a construit Universul pe principii strict raţionale – nu a fost detectat nici măcar un singur atom care să se mişte altfel decît respectînd nişte principii/ecuaţii imuabile – filiera teologică „antiraţionalistă“ este încă extrem de puternică. Ea funcţionează perfect şi ca supapă de salvare pentru propriile noastre limitări. Adică, după ce ţi se explică Biblia în termeni foarte raţionali, apare adeseori şi reversul medaliei. De îndată ce semnalezi o incongruenţă vine şi exclamarea punitivă: „Prea treci totul prin minte, încearcă să înţelegi cu inima!“.

Nimeni nu pare dispus să accepte că poate noi sîntem cei care nu interpretează corect anumite versete din Biblie sau care nu ţin seama de toate textele revelate (vezi, de pildă, *Evanghelia după Toma).* Şi poate că această in-dispoziţie este chiar un defect „moral“, adică de *inimă* – nu vrem să primim tot adevărul, ci numai pe cel care ne convine.

Există, în acest sens, şi o presiune care vine dinspre cultura tradiţională. De pildă, La Rochefoucault spune că „Inima îşi are raţiunile ei, pe care raţiunea nu le cunoaşte“, iar Søren Kierkegaard, campionul modern al acestei preconcepţii, decretează: „Credinţa nu are nevoie de argumentaţie, pe care trebuie să o considere drept duşmanul ei“.

Afirmaţiile de mai sus sînt însă contrazise, cel puţin în parte, chiar de Biblie, care nu desfiinţează nici măcar argumentul empiric, cu atît mai puţin pe cel raţional: „Pentru că M-ai văzut Tomo, ai crezut; ferice de cei ce nu M-au văzut şi au crezut“. (Ioan 20:29)

Nimic din *Noul Testament* nu este iraţional. Dimpotrivă, unele dintre pildele lui Iisus (ca de exemplu cea referitoare la pedepsirea femeii păcătoase) emană o raţiune superioară care transcende justiţia umană, dar nu în sensul desfiinţării ei. Într-adevăr, este iraţional în cel mai pur spirit ştiinţific ca un om păcătos să judece păcatele altui om şi să-l condamne, fiindcă o astfel de judecată va avea întotdeauna un referenţial dubios, mai ales atunci cînd la păcat au luat parte şi judecătorii.

La polul opus, raţionalismul pur al lui Laplace afirmă: „Dumnezeu? nu am nevoie de această ipoteză“. Şi acest tip de încrîncenare este la fel de ridicol. Poate fi corect în matematică. Deja în fizică şi astronomie se clatină. Devine evident că pentru explicarea vieţii/conştiinţei avem nevoie de ipoteze suplimentare. În termeni strict ştiinţifici viaţa nu poate fi nici măcar definită.

În fine, în cele două extreme avem toată gama demonstraţiilor raţionale – argumente tehnologice, morale, ontologice, cosmologice. Citite şi recitite astăzi, de la „înălţimea“ erei tehnologice şi a familiarizării cu argumentul ştiinţific, ele apar ca scolastice, artificiale, chiar puerile. Sînt mai degrabă raţionaliste decît raţionale. De pildă, legea morală a lui Russel adusă ca probă contra existenţei lui Dumnezeu este foarte aproape de un sofism; aşadar avem un exerciţiu de logică, nicidecum o argumentaţie serioasă.

Pe de altă parte, dacă am demonstra pe o cale oarecare existenţa Creatorului, ni s-ar face imediat ruşine pentru că

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

ne-am îndoit de ea. Presupunerea este însă valabilă pentru persoanele foarte evoluate.

În general, ţinînd seama de gradul de ignoranţă şi imoralitate la care ne aflăm, nu este cazul să ne facem griji din acest punct de vedere. Mai mult, chiar unii creştini practicanţi (ca şi aparţinătorii altor religii) pentru care s-ar presupune îndeplinit criteriul credinţei „cu inima“ dau dovadă, destul de frecvent, de atitudini atît de străine religiei lor, încît argumentul lui Kierkegaard pare de-a dreptul caraghios. Ignorarea aproape completă a raţiunii, în favoarea *dogmei, revelaţiei* şi *tradiţiei* a condus în unele cazuri chiar la crimă. Din aceleaşi motive Biserica a fost nevoită să cedeze pas cu pas în faţa evidenţei ştiinţifice, renegîndu-şi propriile teorii absurde...

Numai că, de la un timp, se observă şi un fenomen reciproc: ştiinţa începe să furnizeze, direct sau indirect, dovezi în sprijinul unor concepte religioase. Lucrurile s-au cam schimbat deci, şi e rîndul savanţilor materialişti să fie îngrijoraţi.

De exemplu, Cicero a emis un argument de ordin „intuitiv“ în favoarea Creaţiei: „Dacă ciocnirea atomilor (după părerea materialiştilor) a fost în stare să producă o lume întreagă, atunci de ce această ciocnire nu poate să producă un singur templu, sau o casă, sau un oraş, ceea ce ar fi mult mai simplu?“.

Revendicarea lui Cicero este preluată într-o manieră fascinantă, astăzi, în termeni caracteristici matematicii, fizicii şi biologiei. Astfel, cunoscîndu-se vîrsta Universului şi numărul total de atomi pe care îi conţine (aproximaţiile se pot neglija la acest gen de calcul!) se determină, conform teoriei probabilităţilor, timpul necesar pentru ca *din întîmplare* să apară cea mai simplă „moleculă vie“. Ei bine, perioada rezultă cu mult mai mare decît vîrsta Universului. Cu alte cuvinte, Natura nu ar fi avut timpul necesar pentru „a fabrica viaţa“, cu atît mai puţin pe om. E ca şi cum, un singur jucător ar juca la Loto şi tot el ar cîştiga „din prima“ suma maximă.

În mod paradoxal, oricît de suspecte sînt aceste întîmplări „miraculoase“, ele nu pot fi considerate un argument total împotriva evoluţioniştilor dogmatici.

Firesc, se poate pune întrebarea dacă mai există şi alte „experienţe“ ştiinţifice care, dacă nu să rezolve, cel puţin să restrîngă aria conflictului credinţă-raţiune.

Există, fără îndoială (s-ar putea enumera aici inteligenţa artificială, clonarea, astrologia), dar trebuie să apară cineva dispus să ordoneze faptele şi să le interpreteze obiectiv, ne-ideologic şi ne-doctrinar.

Din păcate este greu de presupus că Academia sau/şi biserica se vor ocupa de aceste lucruri, pentru că amîndouă se tem să nu piardă teritorii preţioase, adjudecate prin tradiţie.

Cunoaşterea va rămîne, probabil, încă mult timp, în plan secund. Aşa încît nu ne rămîne altă soluţie în afară de a subscrie la regretul lui Arnold Toynbee: „Dacă religia şi ştiinţa ar putea, amîndouă, să capete destulă smerenie şi să-şi mai restrîngă trufia...“.

Mihai BĂDIC
Bucureşti

„Cultura duhului“

Nu îndrăznim să ne apropiem de paginile acestei noi cărţi, purtînd titlul de mai sus, noi rebelii fără cauză, dar iubitori de frumos, fără a mulţumi părintelui Rafail şi fără a-l ruga să nu înceteze a ne binecuvînta cu alte asemenea daruri fără pereche.

Pentru cei care nu ştiu, precizăm că ieromonahul Rafail Noica este fiul lui Constantin Noica. Părintele Rafail de cîţiva ani buni a părăsit Anglia, unde a trăit o mare parte a vieţii – mama domniei-sale fiind englezoaică – şi s-a stabilit în România, în Arhiepiscopia Alba Iuliei. Mai precis, trăieşte ca un adevărat pustnic în Apusenii noştri dragi, în Lăzeşti. Este de o discreţie, de o modestie, de o erudiţie, de un bun-simţ, de o generozitate absolut unice. Maniera lui de a transcende urîtul din lume este una regală. Crezul lui de viaţă este ortodoxia şi teza potrivit căreia: *„fiecare om este o altă mîntuire, fiecare suflet este un alt aspect al chipului lui Dumnezeu, care nu a mai fost niciodată în istorie şi în toată creaţia, şi niciodată nu va mai fi“*. Domnia-sa „amendează“ şi teza conform căreia: *„dacă eşti român eşti ortodox“* şi afirmă, cu argumente bine elaborate, că ortodoxia, mai mult, este omul în plenitudinea lui (...). Ortodoxia, care este de fapt prelungirea în istoria postcristică a învăţăturii lui şi despre Dumnezeu (a învăţăturii celei autentice, celei limpezi, imaculate, nealterate, nemanipulante, celei fidele, celei vii, celei mîntuitoare). Ortodoxia este lucrarea Fiului lui Dumnezeu în lume şi are ca „replică“ mundană măreţia şi unicitatea fiecărui om. Condiţia pămîntească a lui Rafail Noica este aceea de perpetuu pelerin. Asta pentru că adevărata defeniţie a pelerinului este aceea de căutător al sfinţeniei. Or, părintele Rafail, pe lîngă faptul că are ca „profesiune“ dăruirea, este un pelerin, un căutător al sfinţeniei, prin excelenţă.

Cu putem deveni un *autre,* cum ne putem reconsidera şi re-face condiţia, cum putem stăvili şi „deturna“ rostogolirea trupului nostru către decădere, abrutizare şi moarte, cum putem fi „aleşii“ unei noi şi salutare şanse, printr-o spontană şi ireversibilă venire în fire şi printr-o eşapare din cotidianul care „ne transformă în automate şi ne îndepărtează de adevărata noastră esenţă?“. Aceasta este, credem, dilema momentului, pe care părintele Rafail ne-o decriptează magnific. Să ne lăsăm aşadar, noi cei conştienţi, „cuceriţi“ de iubirea „devastatoare“ a alesului părinte, cu atît mai mult cu cît „spectacolul“ înnobilării şi îndumnezeirii naturii umane se consumă în lume, în segmentul pămîntesc al vieţii, vreme în care asistăm la creşterea spre perfecţiune şi se desăvîrşeşte în veşnicie. Întru împlinirea acestui deziderat, omul trebuie să fie un ortodox asistat şi, mai ales, ajutat de Duhul Sfînt. Şi asta se întîmplă doar dacă omul face alegerea bună, dacă-şi recunoaşte finitudinea şi, mai ales, dacă acceptă că perfectibilitatea sa este urmarea voinţei şi milei dumnezeieşti. Pentru că fiind şi materie, „frăgezimea“ şi perisabilitatea lui, a omului, sînt salvate doar de vibraţia şi aspiraţia spirituală, prin mortificarea patimilor, în acest fel, omul-chip poate primi distincţia de mărturie înaltă a creaţiei.

Pr. Iosif ZOICA
Consilier cultural
Arhiepiscopia Ortodoxă Alba Iulia

N. red. *Ultimele zece rînduri ale faxului dumneavoastră au fost ilizibile – iertaţi maşinăria, dar şi pe noi.*

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Fii bărbat!**
- **România, UE, SUA**
- **Patetism & sentimentalism**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Cîrciuma şi originea Omului

Cînd eşti plecat d'acasă şi pătrunzi în spaţiul Celuilalt, te afli, de regulă, în plin exotism, adică atunci cînd te uiţi pe fereastra unei case şi nu te mai vezi înăuntru. Din acest punct de vedere Viena este, pentru un bucureştean, profund exotică. Desigur, există cultura generală şi ghidurile turistice, care îţi spun dinainte ce trebuie să vezi şi la ce să te aştepţi. Dar asta e ca şi cum ai intra în viaţă prin înţelepciunea bătrîneţii; tinereţea va fi totdeauna o deziluzie...

Am preferat aşadar ignoranţa exuberantă a tinereţii şi am pornit la descoperirea Vienei fără arme şi bagaje, lăsîndu-mă impresionat la voia întîmplării de arhitectura sa imperială cu rîndurile ei de ferestre aliniate şi fără balcoane, în spatele cărora nu se afla nici măcar umbra unui Mihăilescu. La un moment dat, plin de atîta străinătate, m-am adăpostit pe terasa unei cîrciumi să beau o bere. Şi brusc m-am simţit din nou acasă! Am stat apoi zile întregi să-mi explic acest sentiment, lucru care, ţin să vă aduc aminte, a preocupat pe mulţi oameni serioşi înaintea mea – asta ca să curm din start orice interpretare răutăcioasă.

Despre ce este vorba deci?

Mai întîi de toate, „cîrciuma" este spaţiul ecumenic prin excelenţă. Că e vorba de o Bierstube în Viena, de un bistrou parizian sau de o tavernă grecească, exotismul locului se manifestă totdeauna în şi prin forma universală a „comensalităţii", a unei ospitalităţi – fie ea şi formală sau doar virtuală – în care Străinul este, prin definiţie, bine primit şi astfel asimilat unui „om de-al locului". Cîrciuma este astfel un spaţiu public în care se topeşte privatul.

Dar de ce tocmai în „cîrciumă"?

Răspunsul îl constituie tocmai această comensalitate, adică faptul fundamental de „a-mînca-împreună". Or, aşa cum remarca un sociolog serios precum Simmel în faimoasa sa „sociologie a prînzului", în obişnuinţa umană de a mînca împreună se întîlneşte în mod definitoriu egoismul biologic cu sociabilitatea culturală. Afară de moarte, aproape nimic nu este atît de strict şi inevitabil personal ca ceea ce bei şi mănînci, ceea ce bagi în propriul tău organism. Şi totuşi, această trebuinţă „privată" şi absolut animalică de a te hrăni este umanizată prin mîncatul împreună. Şi nu există societate umană pe lumea asta care să nu fi invitat o instituţie de genul cîrciumii pentru cel plecat d'acasă şi privat astfel de mîncatul în tribul sau familia sa! Pe de altă parte, după cum remarcă Hirschman – un economist serios de data asta –, acesta este şi motivul pentru care mîncarea umană nu poate fi redusă niciodată la „coşul zilnic", adică la o cantitate necesară satisfacerii unor trebuinţe biologice, desprinsă de calitatea sa de sociabilitate. Ceea ce, recunoştea Hirschman, este de natură să încurce ecuaţiile economiştilor.

Dar ceea ce au neglijat atît Simmel cît şi Hirschman este faptul că, mai presus de toate, această comensalitate este expresia întemeietoare a umanului. După cum spune un proverb arab, la moarte şi la masă – adică în cele mai individuale evenimente ale vieţii – sîntem totdeauna împreună. Ori imaginaţi-vă un animal poftind vecinul său animal să împărtăşească masa împreună cu el! Omul se desparte de animal din momentul în care hrana devine un act cultural – o „comensalitate" – şi nu doar unul natural.

În această perspectivă, expresia românească „poftă bună!" este o chintesenţă a umanului. *A pofti* are, în română, această ambivalenţă constitutivă care îmbină pofta în sens de *trebuinţă personală* şi nestăvilită cu *simpatia pentru Celălalt*, invitat să împărtăşească poftele cu tine. Pofta simplă este animalică; „pofta bună" devine umană în măsura în care devine o poftă împărtăşită şi consumată în comun – şi doar prin aceasta este ea „bună". Aici s-au înşelat în mod fundamental Hobbes şi toţi cei care l-au urmat: este fals că *homo homini lupus;* de fapt, mai corect ar fi să spunem că *homo homini homo*; *lupus* vine doar după aceea. Omul este deci mai întîi un animal sociabil; lupta este între grupuri de „comensalitate" şi nu între indivizi izolaţi.

Din acest punct de vedere noua expresie cu care te întîmpină ospătarii în cîrciumile româneşti – „să aveţi poftă!" – este o aberaţie, o crimă ontologică. Poftele le avem în comun cu restul animalelor; totul este ca ele să fie „bune"!

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Poporul constituţional

Mai puţin comentat decît ar fi meritat, s-a încheiat la 30 octombrie un experiment politic inedit pentru România: forumul constituţional. Inedit pentru că vine în contradicţie cu o tradiţie a tăcerii şi a lipsei de transparenţă în luarea deciziilor vitale. O dată cu maturizarea, democraţia românească a pierdut euforia participării, chiar dacă violentă, chiar dacă pur contestatară, de la începutul anilor '90. Şi nu beneficiază nici de complexele sisteme de consultare pe care democraţiile cu tradiţie le-au dezvoltat: referendumul, democraţia locală, alegerile primare din interiorul partidelor etc. Cultura politică de tip dependent a dus la concentrarea dezbaterii la vîrf, viaţa politică a fost suspendată, exilată doar în instituţia democratică cu cea mai proastă imagine publică (Parlamentul). Cetăţeanul s-a pierdut undeva pe drum.

Pornit ca parteneriat între Camera Deputaţilor (toate grupurile parlamentare, cu excepţia PRM) şi Asociaţia Pro Democraţia, forumul constituţional a însemnat un cadru formalizat de discuţii asupra viitoarei reforme a Constituţiei: ateliere de lucru cu reprezentanţi ai organizaţiilor neguvernamentale interesate, ai sindicatelor, patronatelor şi presei (în Bucureşti şi alte patru mari oraşe) şi încercări de implicare a cetăţenilor obişnuiţi printr-un *site* interactiv (www.forumulconstitutional.ro încă activ, merită vizitat) şi cărţi poştale gratuite. Dezbaterea a fost structurată de organizatori pe zece mari teme: de la drepturile şi obligaţiile cetăţenilor, autonomia locală şi structura Parlamentului pînă la prerogativele prezidenţiale şi modalitatea de alegere a preşedintelui. În cele patru luni, s-au adunat 11.267 de propuneri prin intermediul *site*-ului, au venit 2.200 de cărţi poştale şi 294 de propuneri de modificare înaintate în atelierele de lucru. Raportul final şi-a propus să sistematizeze aceste opinii, să le structureze în propuneri şi soluţii concrete. Imaginea de ansamblu este amestecată: obsesiile naţionaliste stau alături de soluţiile pertinente, propunerile halucinante de cele de bun-simţ. Pe scurt, forumul constituţional este imaginea societăţii politice româneşti, spectaculoasă prin simplul fapt că există mai curînd decît prin ce rezultă din existenţa ei.

Cine sînt cetăţenii care şi-au exprimat părerea? Deşi cele 2.200 de cărţi poştale reprezintă mai mult decît eşantionul unui sondaj de opinie obişnuit, iar cele 11.000 de propuneri prin Internet ar fi mai mult decît suficiente pentru o anchetă socială a Institutul de Statistică, aceste păreri nu sînt reprezentative după criterii strict statistice. S-au pronunţat mai degrabă cei foarte interesaţi de politică şi cei implicaţi în organizaţii cu interese politice, cei puţini care citesc ziarele şi se informează sistematic despre viaţa politică.

Se regăsesc în acest raport temele mari de dezbatere şi poziţiile care erau de aşteptat. Imunitatea parlamentară ar trebui limitată doar la declaraţiile politice exprimate în Parlament, lucru susţinut de 60% din propunerile ce privesc tema respectivă. O majoritate de 88% doreşte renunţarea totală la ordonanţele de urgenţă şi 11% limitarea situaţiilor în care acestea pot fi emise. În aceeaşi serie a problemelor mult discutate cu soluţii favorizate masiv de public se înscrie preferinţa pentru un Parlament unicameral (87%), ca şi opţiunea pentru eliminarea stagiului militar obligatoriu (85%), încît te întrebi pentru cine mai funcţionează astfel de mecanisme. O altă majoritate clară: 90% cred că alegerea preşedintelui ar trebui să se facă în continuare prin vot direct, 8% ar opta pentru alegerea de către Parlament şi 1,3% pentru varianta puţin mediatizată a alegerii de către un consiliu elector, ca în SUA. Este interesant de observat că în acest punct opiniile exprimate în cadrul forumului coincid cu cele din sondaje, în barometrul de opinie publică cifra celor care preferă un preşedinte ales direct sare de 90%.

Nu aceeaşi similitudine se manifestă în ce priveşte forma de guvernare: 46% preferă o republică prezidenţială şi 38% o monarhie constituţională. În sondajele reprezentative, monarhiştii sînt mult mai puţini. Să fie oamenii informaţi mai pro-monarhişti pentru că asta este ultima soluţie sau doar monarhiştii sînt mai activi?

Nu lipsesc accentele naţionaliste sau preferinţa pentru soluţiile populiste facile. 66% (dintre cei care s-au pronunţat asupra respectivei teme, repet, aceste procente nu trebuie confundate cu cele de sondaj şi nici interpretate la fel) doresc interzicerea partidelor şi asociaţiilor constituite pe criterii etnice, iar 94% cer reintroducerea pedepsei capitale. Procentul arată doar că extremiştii s-au orientat către acele teme unde îşi puteau etala obsesiile. De altfel, autorii raportului au făcut precizarea binevenită că în Europa doar Rusia mai păstrează pedeapsa cu moartea. Turcia a eliminat-o la presiunile UE. Oare în aceeaşi linie a etalării obsesiilor se înscrie procentul de 80% care cer recunoaşterea prin Constituţiei a rolului de Biserică Naţională pentru BOR sau este vorba din nou de o suprapunere peste cele 80 de procente din sondaje care îşi afirmă încrederea în această instituţie?

Nu au lipsit nici heirupismele inevitabile. Sindicatele, zgomotoase îndeobşte, s-au afirmat şi aici, 76% dintre opinii privitoare la protecţia muncii pledează pentru garantarea dreptului la muncă (în actuala formulă, acesta „nu poate fi îngrădit"). Dreptul la muncă este o marotă veche a socialismului de care statele comuniste se foloseau mereu pentru a contracara acuzele că ar încălca drepturi mai puţin generoase şi mai măsurabile, cum ar fi cel la liberă exprimare. În general, se observă tendinţa de a aştepta prea mult de la Constituţie, se crede că ar trebui să rezolve toate problemele, se uită că aceasta este doar un cadru general şi constituţiile complicate care vor să prevadă totul sînt specifice mai degrabă statelor subdezvoltate şi sînt oricum departe de realitatea pe care ar trebui să o reglementeze. Este cazul cu propunerea (aprobată de 96%) ca numărul de ministere să fie fixat prin Constituţie şi să fie redus. Este, de fapt, un efect al disperării: cînd lipseşte bunul-simţ, apelăm la Constituţie.

Dincolo de cifrele seci ale raportului final, forumul de pe Internet oferă o imagine mai vie, dar mai tristă. Mai puţin formalizate, aici discuţiile sînt potenţate de anonimat, intervenţiile argumentate şi precizările consilierilor parlamentari care s-au ocupat de proiect se pierd printre injurii şi păruieli de mahala. Un foarte prolific Medicine Man discută în contradictoriu cu un Doc, intervine pe alocuri şi Filip Antonio, poporul internetic pare a reface forumul antic, cu plusurile şi minusurile sale. De altfel, o serie de teoreticieni spun că o dată cu Internetul democraţia directă ar trebui să se afirme în toată frumuseţea sa. *Site*-ul forumului constituţional poate fi văzut şi ca un prim contra-argument. Una peste alta, exerciţiul e mai important decît rezultatele, experimentul a reuşit, iar pacientul (democraţia românească) nu numai că nu a decedat, dar pare a se simţi mai bine.

▲

Conform statisticilor de pe www.trafic.ro, pagina web a Dilemei *a avut, în luna octombrie, 10.588 de cititori.*

Bd. Timişoara nr. 58, sector 6, Bucureşti; Tel.: (021) 402.26.30, E-mail: comenzi@all.ro

EDITURILE ALL VĂ RECOMANDĂ

Colecţia ALL ISTORIC

PAPII
Istorie şi secrete

Autor: Claudio Rendina
Preţ: 249.000 lei

Biografiile a 264 de pontifi romani, de la Sf. Petru la Ioan Paul al II-lea, într-o carte deopotrivă riguroasă şi dezinvoltă.

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

La Snagov, odinioară

Jeri Laber a descins în cochetul palat de la malul lacului cu acelaşi nume acum exact 20 de ani, în octombrie 1982. Ea nu venea pe sub mînă, ci ca invitat al autorităţilor indigene atît de puţin ospitaliere cu purtătorii vestici ai concepţiilor profesate de ea. Înţelegerea dintre cele două lagăre, parafată recent la Helsinki, alătura încurajatoarelor acorduri şi o disensiune majoră: respectarea drepturilor omului de către guvernele semnatare. Un grup de activişti pentru democraţie din SUA a format un comitet care îşi propunea să monitorizeze ce se întîmpla în această privinţă dincolo de Zidul Berlinului. Puţin înaintea expediţiei în România, la Bellagio avea loc o întîlnire care decidea constituirea Federaţiei Internaţionale Helsinki Watch, preşedinte fiind ales prinţul von Schwartzenberg, iar vicepreşedinte Jeri Laber. Acestei poziţii proeminente i se datoreşte gestul dictaturii bucureştene, dornică să fie gazda viitoarei reuniuni a ţărilor semnatare. Motivaţiile invitaţiei nu coincideau nicicum cu cele ale acceptării ei.

Jeri istoriseşte peripeţiile acestei călătorii în volumul de memorii *The Courage of Strangers,* apărut anul acesta. Prefaţînd cartea, Vaclav Havel scrie: „În era dinainte de noiembrie 1989 Jeri a reprezentat pentru desidenţa cehoslovacă nu numai speranţa, dar de asemenea legătura cu întreaga lume". Pentru colaborarea lui Havel, lui Saharov şi a lui Walesa răspunsul dat ospitalităţii ceauşiste constituia un salt în necunoscut. Primele informaţii demne de încredere despre acea dictatură hermetic închisă le-a obţinut pe parcursul conferinţei de la Bellagio, din partea unui tînăr istoric român refugiat la Paris: Mihnea Berindei. Urmînd recomandarea acestuia, întîia persoană pe care a încercat să o contacteze după sosire era matematicianul Mihai Botez.

Descinsă la Intercontinental, ea a fost fireşte şocată de mizerul peisaj urban din inima capitalei. Bucătăria hotelului, începînd cu indispensabila cafea, era sub orice critică. Oficialii Ambasadei SUA nu comunicau între ei prin viu grai, ci scriindu-şi bileţele. Incoerenţele locului luau însă şi forme agreabile. Printre acestea, apariţia la Inter a lui Botez, însoţit de Dorin Tudoran. Castelul de la ţărmul malului Snagov, rezervat conferinţei, părea prin fast, prin opulenţă şi prin bun-gust situat pe o altă planetă decît restul ţării. Printre participanţi, Jeri îi enumeră pe reprezentanţii diplomatici a nouă guverne occidentale, protagonişti ai unor cuvîntări pe placul gazdelor. Asumîndu-şi solitudinea de perturbator al acestei armonii, Jeri a spus: „Găsesc remarcabil că într-o conferinţă consacrată procesului Helsinki nu a fost rostită nici o vorbă despre drepturile omului".

La plecare, convocînd-o în biroul său, şeful poliţiei de pe aeroport a prevenit-o ameninţător că nu va mai primi niciodată viza de intrare în România. Profeţia avea să fie dezminţită după 8 ani, Jeri fiind printre primii occidentali care soseau în România după decembrie 1989. ▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Tarife şi strategii

Au crescut tarifele de conectare la Internet. Aparent, e vorba de obişnuita, de-acum, „aliniere la nivelul inflaţiei". Presa a criticat însă această măsură, *Adevărul* făcînd din ea chiar ştirea principală a zilei de 1 noiembrie, sub titlul „Chiar în ziua în care guvernul prezidat de Ion Iliescu a aprobat «strategia naţională informaţională», Romtelecomul greco-român scumpeşte conectarea la Internet a computeriştilor «pălmaşi»". La nivelul de trai din România, orice scumpire se simte destul de acut; în acest caz însă logica creşterii de tarife este şi mai greu de înţeles: la noi, utilizatorii de Internet sînt doar cîteva sute de mii, aşa că a le cere bani mai mulţi pentru aceleaşi servicii pare un gest haiducesc, după principiul „să luăm de la cine are". Nu mai vorbim de calitatea serviciilor: chiar dacă ai un computer foarte bun şi un modem de ultimă generaţie, conexiunea e de multe ori compromisă de performanţele slabe ale liniilor telefonice.

Creşterea tarifelor este doar partea cea mai vizibilă a problemei. La fel de dureros este însă, în continuare, statutul general al „ideii de computer conectat la Internet". Nu se poate contesta succesul unor măsuri guvernamentale din ultima vreme, cum ar fi organizarea licitaţiilor electronice pentru achiziţii publice sau începerea dotării şcolilor cu computere. Dar asimilarea computerului ca instrument de lucru neapărat necesar şi integrarea lui în practicile cotidianului continuă să pună probleme de „adaptare culturală". Sîntem în plină lume a contrastelor: statisticile arată că România are cea mai mică rată de utilizare a Internetului din Europa, în schimb sîntem, de vreo zece ani, neîntrecuţi în anunţarea de strategii pentru trecerea la societatea informaţională. La Timişoara, cetăţenii îşi pot plăti taxele prin Internet (ceea ce în multe oraşe din Europa occidentală *nu* se poate), dar în Bucureşti am văzut zilele trecute, în faţa magazinului Bucur Obor, un „centru electronic pentru informarea cetăţeanului" sub forma unui monitor întunecat. În multe instituţii publice au apărut reţele de computere nou-nouţe care, deocamdată, sînt folosite mai degrabă pentru a le furniza funcţionarilor momente plăcute cu ajutorul jocurilor, în timp ce pentru mulţi elevi calculatorul continuă să fie un vis irealizabil. Ne lăudăm cu informaticienii noştri, dar pachetul de legi care să permită un adevărat *boom* al industriei informatice încă nu e adoptat în întregime. Există site-uri româneşti de toate felurile, dar despre comerţ electronic încă nu poate fi vorba. Mai toate instituţiile publice şi-au făcut pagini web, dar multe dintre acestea sînt doar nişte tichii de mărgăritar pe chelia formelor fără fond: nu au nici un fel de informaţii utile, ci doar nişte lungi texte cu retorică întortocheată şi oarece poze. Ş.a.m.d. Pe scurt, e foarte bine că se adoptă, în anul de graţie 2002, strategii pentru făurirea societăţii informaţionale, dar nu trebuie să uităm că, şi la acest capitol, am ratat startul: în Europa occidentală, pe la mijlocul anilor '90, o oarecare panică stîrnită de evidentul decalaj faţă de SUA a dus la adoptarea unor strategii care n-au întîrziat să dea rezultate – gradul de informatizare şi de utilizare a Internetului a crescut rapid, deşi e în continuare *sub* nivelul american. Şi apoi, simpla dotare a instituţiilor şi a şcolilor cu aceste maşinării minunate nu rezolvă decît o parte din problemă: în învăţămînt, de pildă, computerul trebuie să devină un *instrument în procesul didactic.* Pentru asta, e nevoie nu doar de „ore de informatică" pentru elevi, ci şi de cursuri de iniţiere pentru profesori (pentru *toţi* profesorii, de geografie, biologie, română, istorie etc.). Din cîte ştiu, nici o instituţie nu s-a gîndit să organizeze, sistematic, asemenea cursuri. În SUA şi în unele ţări ale Europei occidentale, toate cadrele didactice au fost incluse în astfel de programe de „alfabetizare" în domeniul IT, finanţate şi de stat, dar şi de sindicatele profesorilor ori de diferite asociaţii şi fundaţii. La noi, încă se mai crede despre computer că e un obiect care îi interesează doar pe informaticieni.

Nu pot să nu adaug, printre atitudinile care menţin o anume imagine negativă a tehnologiei informaţiei, opiniile multor intelectuali de prestigiu care se grăbesc să-şi declare aversiunea faţă de computer şi faţă de Internet: citesc cu stupoare declaraţii ale unor intelectuali care continuă să vadă în computer un instrument perfid al superficialităţii şi inculturii, care îi împiedică pe tineri să citească şi îi atrag pe calea „subculturii" prin jocuri, muzici şi distracţii. Unii cred sincer că e aşa, altora li se pare că „e şic" să te declari adept al culturii scrise şi să critici invazia tehnologică. Greşesc profund şi unii, şi ceilalţi.

Creşterea tarifelor la Internet este, aşadar, numai un aspect de suprafaţă. Ne trebuie multă imaginaţie în identificarea soluţiilor şi multă coerenţă în aplicarea programelor pentru a face din computer şi din Internet instrumente accesibile la scară de masă. Şi ne trebuie, mai ales, o altă atitudine faţă de aceste instrumente fără de care, pur şi simplu, nu ne putem imagina viitorul apropiat. ▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Un critic tînăr

„Noua critică", se pare, nu mai există. În schimb, mulţi dintre protagoniştii ei continuă să fie într-o formă de zile mari, semn al unei tinereţi uimitoare. Octogenarul Jean-Pierre Richard, citeam deunăzi într-un reportaj-interviu, îşi consacră cea mai recentă carte unor juni scriitori contemporani, confirmînd o dată în plus curiozitatea lui intelectuală şi disponibilitatea faţă de formule literare experimentale. S-a retras la ţară, şi-a cumpărat de curînd un automobil şi singurul indiciu care îi trădează vîrsta e, notează reporterul, faptul că rulează foarte încet, cu 25-30 kilometri la oră. E şi vîrsta, desigur, dar e – cred – şi o anume practică a lentorii, îndelung verificată în analizele răbdătoare pe text. Nu altul e demersul mai tînărului (cu un deceniu) Gérard Genette, ajuns acum la al cincilea volum din seria de *Figures.* Principiul e, din nou, acela al temei cu variaţiuni. Cartea se prezintă însă, de data aceasta, ca un mozaic, cele cinci secţiuni sînt alcătuite dintr-o multitudine de fragmente a căror succesiune ascultă nu doar de logica demonstraţiei ci şi de fantezia criticului, dacă nu de hazardul asociaţiilor. Digresiuni, paranteze, firul principal e reluat după sinuoase ocolişuri, autorul instituie (aşa cum declara într-un interviu acordat traducătoarei lui în româneşte, Muguraş Constantinescu) un „joc între continuu şi discontinuu, care este el însuşi continuu de la început pînă la sfîrşit". Citează vorba unui compozitor (sau interpret? nici el nu e sigur, oricum a uitat numele lui) după care „muzica nu se află în note, ci între note"; e, cum afirmă în alt loc, o poetică a *intervalului,* iar spaţiile albe dintre fragmente marchează un *suspans* al scriiturii şi „sugerează cititorului o pauză cu durată variabilă, între suspin şi acord de orgă".

Avînd o banderolă pe care stă scris titlul unuia din capitole, *Morţi de rîs* (ca pentru a compensa banalitatea şi previzibilul lui *Figuri V),* cartea musteşte de umor, iar aici e încă unul din aspectele ce particularizează demersul criticului. În definitiv, el reia discuţia – nu se poate mai serioasă – asupra statutului genurilor şi asupra relaţiei dintre ele şi opera individuală. Spunem că ne place un anume roman, o anume piesă de teatru, dar care este raportul nostru cu *un gen,* un ansamblu de opere reunite într-o aceeaşi categorie? Discuţia demarează prin nararea unei anecdote celebre, aceea cu sultanul care declară, spre consternarea nevestelor sale neglijate, că iubeşte *un alt harem.* De aici, acrobatice referinţe la Aristotel, Proust (sigur, „la bande des jeunes filles en fleurs"), Gide etc. Criticul face, apoi, dovada unei excepţionale competenţe în domenii neaşteptate, cum ar fi jazzul sau filmul. Aţi observat, ne întreabă Genette, că în filmele de după război Jean Gabin apare întotdeauna, cel puţin o dată, îmbrăcat în pijama, o pijama – bineînţeles – impecabil călcată şi scrobită? Să fie o regulă tacită, un privilegiu acordat actorului, un ritual care, o dată instituit, viza satisfacerea spectatorului, ce se vedea confirmat în aşteptările sale? Briliantă e şi analiza unui episod din *Columbo,* ce dă iluzia, pînă aproape de final, că transgresează principiul conform căruia doamna Columbo e un personaj fără chip şi fără prezenţă „reală". Apoi, nenumărate trimiteri la filme de Cukor, Hawks, Capra, Polanski, Altman etc. etc. şi la starurile Hollywood-ului, trimiteri ce susţin consideraţiile privind moartea western-ului ca gen ori, din contră, vitalitatea comediei sentimentale. În fine, pe lîngă povestea cu sultanul şi haremul, alte şi alte anecdote, „bancuri" precum şi vorbe de spirit celebre, citate şi disecate pentru a ilustra diferitele ipostaze ale comicului. Aproape că eşti tentat (eu chiar sînt) să le decupezi şi să le citezi ca atare. Iată: Oscar Wilde – „A munci din greu este privilegiul celor care n-au nimic altceva de făcut", Churchill – „Anglia şi Statele Unite sînt două ţări prietene, pe care nu le desparte decît limba comună", Léon-Paul Fargue – „De cînd mi-am ras barba, nu mai recunosc pe nimeni", „A fi vegetarian n-a împiedicat pe nimeni să fie încornorat" (replică din *Marea iluzie,* filmul lui Renoir), Julien Gracq – „Nu voi schimba nimic în paginile pe care le-am scris, dimpotrivă", Samuel Beckett – „Nu sînt englez, dimpotrivă". Ultimele două butade mi-au adus în minte (presiunea actualităţii?) o frază rostită acum aproape un deceniu de directorul de atunci al S.R.I.: „Noi n-am distrus nici un dosar al fostei Securităţi: dimpotrivă".

Iată, dar, cum poţi să fii în acelaşi timp erudit şi plin de vervă, sistematic şi dezinvolt, coerent şi surpinzător, riguros şi subtil. E lecţia, reconfortantă, pe care ne-o dă Genette ale cărui vorbe de spirit, în paranteză fie spus, ar putea şi ele figura, la loc de cinste, într-o antologie de gen. Reţin aici una singură, pe care o socotesc nu numai memorabilă, ci în cel mai înalt grad semnificativă pentru „mesajul" cărţii: „Mourir de rire est une façon de vivre". ▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Mereu ultimii

Nu îmi dau prea bine seama ce va rămîne din paginile pe care Cioran le-a scris despre România. Contemporaneitatea, cu elanul ei democratic şi integrator, cu globalizarea şi Internetul, spulberă, practic, orice judecată politică sau istorică din *„Schimbarea la faţă..."*, din scrisorile sale sau din publicistica sa. Chiar şi *„Ţara mea"* nu prea are anvergură, citită fiind printre ştirile privitoare la NATO şi UE. Totuşi, am impresia că *ceva* rămîne, ca în condiţiile scufundării ideilor sale, e *ceva* care nu doar că pluteşte la suprafaţă, dar devine, parcă, mai evident în contextul naufragiului ideilor sale politice şi istorice. E acel *ceva* care este comun în textele despre România, altfel atît de deosebite, ale lui Caragiale şi ale lui H.-R. Patapievici. E acel *ceva* care poate fi regăsit în surîsul trist al oricărui roman lucid cînd vine vorba despre ţara sa. E acel *ceva* care face ca bine cunoscutul eseu al lui Tony Judt, intitulat sugestiv *„La fundul grămezii"*, publicat cu cîteva luni în urmă, să fie, într-o anumită măsură, adevărat. Numesc acest *ceva*, *disperarea de a fi ultimii*. Dacă patriotismul e efectul unei mari iubiri, atunci patriotismul românesc cel mai profund are forma unei disperări, căci acela care este *disperat pentru că sîntem ultimii*, este, în ochii mei, adevăratul patriot.

A fi *ultimul*, nu înseamnă, neapărat, a fi cel mai prost. În fond, a fi *ultimul* e o chestiune de succesiune şi nu de calitate; mai preţios spus, a fi *ultimul* e o poziţie ontologică şi nu una axiologică. A fi *ultimul* nu înseamnă că faci ceva mai prost decît primul, înseamnă, doar, că faci mai tîrziu; devenirea e mai înceată. A fi *ultimul* în toate sensurile, aşa cum este România, înseamnă a fi întîrziat în toate sensurile şi cu toate consecinţele care vin de aici. A fi *ultimul* nu înseamnă, deci, a fi nepriceput sau nepotrivit. Dar, a fi *ultimul* înseamnă a fi nefericit. Românismul mi se pare a fi un continuu balans între fericirea de a fi şi nefericirea de a fi *ultimii*.

Să ne gîndim la cele mai recente izbînzi ale României: ridicarea obligativităţii vizelor pentru cetăţenii români care călătoresc în spaţiul Schengen, previzibila invitaţie de aderare la NATO pe care o vom primi luna aceasta şi previzibila integrare în UE, în 2007. În sfîrşit, după atîţia ani pierduţi, viitorul României mi se pare clar, bine conturat şi sigur. Integrarea României în civilizaţia euro-atlanică apare, abia acum, nu doar ca posibilă, ci ca planificată. Nu poţi să nu te bucuri. Dar, dacă priveşti în perspectivă, apare un motiv de tristeţe: sîntem *ultimii*. La momentul deciziei de eliminare a vizelor, toate ţările europene (nu intră în discuţie ţări răvăşite de război şi instabilitate, precum Iugoslavia sau Albania) se bucurau pe deplin de libertatea de mişcare a persoanelor pe continent. Pînă şi Bulgaria, eterna noastră competitoare pentru penultimul loc la orice, avea acest privilegiu de şase luni – România era *ultima*. În privinţa aderării la NATO, România a avut succes în momentul în care s-a decis, din considerente strategice, o extindere maximă – să ne amintim frisoanele pe care le aveam cînd auzeam pe cineva vorbind de „extinderea cu cinci ţări", căci România nu se numără printre aceste cinci în perspectiva lui 2002, aşa cum nu s-a numărat între primele trei în 1997. Abia într-o extindere cu şapte ţări, România şi-a găsit locul. Concluzia logică este că în acest grup, din nou, România e *ultima*. În privinţa UE, nu vom face parte din primul val, altfel masiv, de lărgire. Într-o Europă care se îndreaptă spre propriile-i limite cu un pas uriaş (zece ţări) în 2004, noi nu avem, încă, loc. Noi vom veni în Uniune, la sfîrşit, cînd toată Europa, mai puţin noi, va fi deja acolo. Vom fi aşezaţi la masă, probabil, din cauza europenităţii noastre şi nu din cauza prestaţiei noastre. În calendarul largii UE, România este, din nou, *ultima*.

Am o anumită reţinere să vorbesc, în acest context, despre destinul României, pentru că, deşi sînt convins că există destin individual, nu sînt foarte sigur că există destin colectiv, că ţările şi popoarele au un destin al lor. Poate cu excepţia poporului evreu, singurul cu care Dumnezeu a făcut un legămînt, mi-e greu să cred că popoarele au o anumită misiune. Dar nu pot să nu constat o repetitivitate istorică, o situare în ordinea proceselor istorice care se repetă cu cadenţa viguroasă unui blestem. Am fost printre ultimii europeni cînd ne-am constituit într-un stat independent în graniţele noastre fireşti, am fost printre ultimii care în al doilea război mondial am întors spatele lui Hitler (pînă şi Italia o făcuse deja), am fost ultimul stat comunist european care s-a eliberat de sub jugul roşu şi am fost pur şi simplu absenţi de pe harta marilor disidenţe anti-comuniste, aşa cum am fost absenţi cînd, cu cîţiva ani înainte de 1989, vîntul perestroikist bătea în Europa de Est dinspre Kremlin. Mereu *ultimii*. Dacă nu *absenţi*, atunci *ultimii*. Povestea tristă a deconspirării, după 12 ani, repet, *după 12 ani*, a ofiţerilor fostei poliţii politice ne arată, din nou, că avem vocaţia de a fi *ultimii*. Căci a fi *ultimul* înseamnă a fi incapabil să te raportezi la propriul trecut în interesul propriului tău viitor. Cu trecutul poţi face două lucruri: fie să rămîi împotmolit în el, fie să găseşti acolo motivele de a marca diferenţa prin sprintul către viitor. A trata cu indiferenţă „pragmatică" trecutul (atitudine la modă printre lupii tineri bucureşteni) face parte, în mod clar, din primul tip de atitudine. Cu trecutul e aşa: dacă îl ignori sau îl socoteşti nesemnificativ, el rămîne agăţat de tine ca o umbră şi tu rămîi prizonierul lui. Adică, rămîi *ultimul*. Căci, e adevărat că în NATO şi UE *ajungem ultimii*, dar în România, la noi acasă, *rămînem ultimii*. ▲

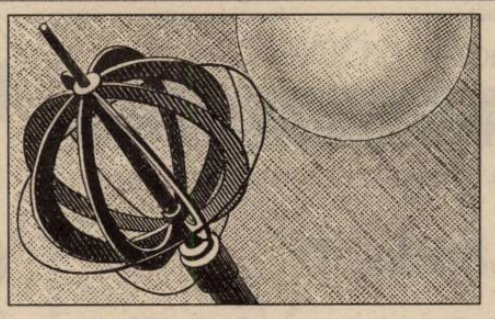

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Cîştigătorii

Ca în titlul unui roman, cîştigătorul alegerilor din Turcia e obligat să nu ia nimic, să renunţe la postul de prim-ministru privind de pe margine ce fac deputaţii aleşi în numele şi cu programul lui. Recep Tayyp Erdogan, fost primar al capitalei, este un om politic popular, care a promis că va scoate ţara din criză în beneficiul săracilor, program electoral cîştigător şi în Nepal şi în Statele Unite. El conduce Partidul Dreptăţii şi al Dezvoltării, formaţiune tînără, înfiinţată pe ruinele unui partid desfiinţat de justiţie, acuzat de militantism islamic; Erdogan a fost şi el condamnat pentru un discurs în care citatul dintr-un poet clasic turc a fost considerat „incitare la ură religioasă" şi din această cauză nu poate ocupa o funcţie publică. Un trecut semnificativ.

Singura ţară musulmană doritoare să-şi însuşească regulile democraţiei, aşa cum au fost ele formulate în Occident, Turcia prezintă particularităţi greu de redus la schema obişnuită. Întemeietorul republicii, Kemal Atatürk, le-a încredinţat militarilor misiunea de a apăra reformele laice, unitatea, progresul şi democraţia: armata este considerată garantul stabilităţii şi modernităţii. După cel de al doilea război mondial, în vreo trei rînduri loviturile de stat militare i-au înlăturat pe civili de la putere, asigurînd stabilitatea şi continuitatea unui program depăşind interesele politice de moment. De fiecare dată, militarii s-au retras relativ repede, lăsînd să se desfăşoare procesul electoral în parametrii consideraţi normali în Turcia. Din această perspectivă, se consideră că atît desfiinţarea partidului islamist, cît şi condamnarea lui Erdogan nu sînt rezultatul acţiunii unei justiţii independente, ci hotărîri decise, de fapt, de militari.

Examinată fără prejudecăţi, influenţa militară în politica Turciei, chiar în momentele cînd se expune prin acţiuni de forţă, este într-o măsură mai mare în consonanţă cu idealurile democratice, decît acţiunile adeseori haotice, corupte şi populiste ale partidelor politice. Dar candidatura Turciei la Uniunea Europeană este respinsă, sub forma amînărilor lipsite de termene precise, calitatea democraţiei turceşti este discutabilă: represiune împotriva minorităţii kurde, 40 de titluri de cărţi interzise între lunile ianuarie şi mai 2002, 100 de procese împotriva unor gazetari care au „insultat instituţiile sau au sprijinit organizaţii ilegale". Mii de deţinuţi stau în închisori pentru ceea ce în Europa s-ar considera manifestări ale unei dezbaterii politice curente. Un proces democratic nu doar sprijinit, ci şi dirijat de armată, într-o ţară în care poporul ar vrea să fie lăsat mai curînd să se închine decît să-şi aleagă deputaţi, produce suspiciuni în mediile politice europene, reticente cu privire la extinderea graniţelor continentului, înglobînd o ţară musulmană cu 57 milioane de locuitori, tarată de crize economice recurente şi corupţie endemică. Reformele adoptate în ultimele luni (abolirea pedepsei cu moartea, unele drepturi pentru minoritatea kurdă) au însemnat paşi spre o viaţă democratică normală, adoptaţi în speranţa că „Europa" va aprecia şi va face un gest de bunăvoinţă. A apreciat, dar gestul a venit tîrziu (după ce a fost stabilit un termen orientativ pentru România şi Bulgaria) şi nu obligă la nimic.

Prin poziţie şi prin capacitate militară, Turcia este un membru necesar în NATO şi, în contextul intensificării campaniei antiteroriste, Statele Unite au interese majore în şi cu această ţară. Ceea ce explică presiunile asupra Europei: „Noi considerăm de mult că viitorul Turciei este în Europa şi este în interesul strategic al Statelor Unite şi al Uniunii Europene ca Turcia şi UE să aibă relaţii cît se poate de strînse. Sperăm ca discuţiile despre aderarea Turciei să aibă loc cît mai repede" – spunea un oficial american *(Le Monde*, 11 octombrie 2002).

Rezultatele alegerilor complică situaţia printr-un element greu de cuantificat în politică: sinceritatea moderaţiei. Cîştigătorii, deşi tracasaţi de justiţia pro-europeană, se consideră islamici moderaţi şi îşi afirmă devotamentul pentru continentul de la Vest de strîmtori. Pînă la un punct, democraţia le poate fi de folos. Purtarea vălului islamic în instituţiile publice este un subiect de dispută acerbă între adepţii statului religios şi ai celui secular. Pluralismul democratic ar putea rezolva problema: dacă li se permite elevelor să vină cu minijupe la şcoală, de ce să nu poată veni şi cu văl? Pentru destinul Turciei, ar fi bine ca moda să nu fie decisă de militari. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Nesimţirea politică

N-are nici 12 ani, însă pare cu noi de-o eternitate. Şi, dacă ar fi să-i ascultăm pe preoţii ei, aşa va rămîne, acum şi pururea şi-n vecii vecilor, amin. Vorbesc despre Constituţia României, un document care ne-a păzit pînă acum de dictatură, plictiseală, accese de bun-simţ şi mai ales de o clasă politică aşa, cît de cît responsabilă.

Mai zilele trecute au ieşit pe piaţă cifrele recoltate de Forumul Constituţional din rîndul cetăţenilor, ONG-urilor şi altor categorii sociale (de obicei întrebate retoric la mitinguri şi nebăgate în seamă în restul timpului). Rezultatele vorbesc de la sine, cu toate că nu le aude nimeni: 87 la sută dintre cetăţeni se pronunţă pentru un parlament cu o singură Cameră. 96 la sută vor reducerea numărului de miniştere. 93 de procente cer vot uninominal.

Cine le-o fi băgat în cap prostiile astea? – se întreabă probabil parlamentarii. Cu siguranţă, cetăţenii n-au înţeles nimic din democraţie, dacă îşi închipuie că poţi să schimbi modul în care e condusă ţara cu un simplu e-mail sau cu o petiţie. Mai grav, probabil că populaţia e cuprinsă de un delir în masă dacă îşi imaginează că ştie mai bine decît parlamentarii cum poate să meargă mai uşor (ieftin nu se pune, că nu ne zgîrcim acum, pe creştere economică) producţia de legi. Ar trebui poate verificată reţeaua de apă ori distribuţia de pîine: lumea asta precis că înghite ceva care-i tulbură judecata...

Serios vorbind, întîlnirea aleşilor noştri cu voinţa populară e un moment mai degrabă ruşinos. Finalul Forumului Constituţional a fost punctat de discursurile parlamentarilor, care, fără să considere că-i nevoie măcar de vreo explicaţie, au lăsat să se înţeleagă că vor păstra cele două Camere, aproape aşa cum sînt ele acum. E încă o încălcare fără perdea a voinţei oamenilor, care nu poate fi explicată decît prin aceeaşi nesimţire politică ce a dus la plasarea Parlamentului pe unul dintre ultimele locuri în topul încrederii în instituţii. În faţa lui sînt, la mare distanţă, biserica şi armata, locuri în care, observa cineva tot în *Dilema*, ordinul se execută, nu se discută...

Acesta este, cred, eşecul cel mai mare al instituţiei. Apropo, cei care nu mai suportă naivităţile sînt invitaţi să lase deoparte textul acesta, perfect desprins de realitate. Pentru că, dincolo de legi, această instituţie a avut o misiune mult mai înaltă în faţa opiniei publice: să demonstreze că e mai uşor şi mai bine să iei decizii în urma unei dezbateri, în care să se confrunte punctele de vedere diferite, decît să laşi treaba asta în mîna unui singur om. Altfel spus, Parlamentul trebuia să convingă oamenii de utilitatea democraţiei. A reuşit doar să-i facă atenţi la cît de scumpă e ea, precum şi la faptul că reuşeşte să genereze ciocoi cu un randament net superior oricărui alt regim politic, inclusiv comunismul.

Altminteri, e greu să ceri minerilor să voteze pentru închiderea minei – darmite parlamentarilor, a căror funcţie nu cere mai mult de două-trei grame de transpiraţie extrasă pe zi – şi poate şi-aceea pentru propria afacere. Numai că, aşa cum observa şi liderul sindical Bogdan Hossu (totuşi, şi el un monument de încremenire în funcţie), un astfel de comportament riscă să treacă în ridicol iniţiative similare Forumului. „La ce bun să-mi pierd vremea prin întîlniri şi seminarii, dacă tot sînt sigur că nimeni nu ia în seamă vocea mea?"

Sigur, acelaşi forum constituţional ne readuce aminte şi de alte legi ale democraţiei, între care aceea că între voinţa maselor şi bunul-simţ al filosofilor poate să nu fie nici o legătură. Unii – mulţi – dintre petiţionari au cerut reintroducerea pedepsei cu moartea, alţii interzicerea asocierilor pe criterii etnice. Chestie care, nimeni n-a sesizat, poate duce chiar la desfiinţarea statului nostru naţional unitar, şi el o asociere a etnicilor români, cu o mulţime de conotaţii care ţin de identitatea etnică, între care aş enumera doar limba oficială...

Dar să nu ne enervăm mai mult decît trebuie. În fond, sînt multe alte instanţe în care voinţa populară e suverană: oamenii îşi iau ce detergent vor, se uită la ce post de televiziune îi atrage şi trag cu ochiul pe stradă după cine le place. Pînă la urmă, vom găsi o multinaţională să ne facă şi-un supermarket cu legi. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Război marca Viagra

Ştirile de seară de la ABC, cu Peter Jennings, vă sînt prezentate de Viagra. În capul ştirilor stă războiul cu Irakul şi Peter arată mult mai ţeapăn decît de obicei. Poate că va trebui să luptăm pe străzile oraşelor, spune Peter, şi ni se arată pe ecran imagini din jocul acela electronic în care bîntui pe străzi cu ochelari în infraroşu, pentru vedere nocturnă, şi nu ştii niciodată de unde vine duşmanul. Pauză publicitară pentru Viagra. Schimb. La CNN, „Război împotriva Irakului" ne prezintă o nouă prăsilă de paseri de pradă invizibile, capabile să discearnă o cămilă bronzată în pliurile unei dune de nisip. Reporteriţa de la CNN, tînără şi cu obrăjorii îmbujoraţi de bucuria de a zbura într-un avion de spionaj alături de nişte soldaţi ca brazii, îşi teleportează frenezia către pămînt, „La numai 23 de ani, locotenentul are sarcini vitale." Duduie de încredere în sine. La sol, prezentatoarea sexoasă de la CNN duduie şi ea de invidie prietenoasă. Şi ea e atrăgătoare, umplută de elan vital ca o sărmăluţă. „Sînt geloasă pe tine", spune. „Aş fi vrut şi eu să fiu acolo sus cu băieţii." Pauză publicitară pentru Viagra. Schimb. La Fox, canalul războiului *par excellence*, toate războaiele complet, 24 din 24, prezentatoarea platinată, plesnind de sănătate şi bună dispoziţie, anunţă lumii un nou potenţial duşman. Canada. Alegătorii canadieni sînt pe cale să legalizeze consumul de marijuana. Următorii am putea fi chiar noi. Cu Mexicul de-o parte şi Canada de cealaltă, avem mari şanse de a deveni „fumători pasivi". Numai ce am terminat de interzis fumatul a orice în ţara asta, adaugă un pic enervată. Dacă te uiţi atent, are guriţă de fumătoare. Trabucşoare. Ce-o să mai urmeze? – adaugă indignată. Ca oamenii să se apuce din nou de fumat ţigări!? Are fum în ochi. Pauză publicitară pentru Viagra. La MCNBC un reporter cam copt, dar încă sexy, are ştiri de ultimă oră. S-a postat în faţa prăvăliei de armament din Tacoma de unde se pare că şi-a cumpărat puşca ucigaşul în serie. Magazinul nu ţine nici un fel de evidenţe ale vînzării, un delict minor. Dar dacă patronul ar fi prins fumînd marijuana (delict major), ar fi o ştire bombă. Dar dacă patronul ăsta ar fi un irakian fumător cu ceva legături cu Al-Qaeda? O megabombă! Pauză publicitară pentru Viagra.

„Love is a warm Gun," spuneau Beatlesii. Dau înapoi pe Fox. Un macho general în retragere explică strategiile de război cu un băţ pe care-l înfige furios în hartă, dar ceea ce spune cu adevărat apare într-o bulă, deasupra capului ca în desene animate: „Drogurile te fac moale şi feminin, Viagra te face băţos şi dur. Armele, în combinaţie cu Viagra, te fac american adevărat. Drogurile, în combinaţie cu toleranţa, te transformă în canadian." După care apare dl Blix, inspectorul-şef în domeniul armelor al Naţiunilor Unite, flancat de Bush. Pauză pentru Viagra. În 1921, artistul suprarealist Man Ray îi scrie din New York poetului dadaist Tristan Tzara, aflat la Zürich: „Dragă Tzara, Dada n-ar putea trăi la New York. Tot New York-ul e dada." *Flash* înainte, spre ştirile de seară, 2002. Un preot acuzat de molestare îngenunchează lîngă un băieţel gol, cu o bulă deasupra capului: „Dragă Doamne, Dada trăieşte pretutindeni. Mulţumescu-ţi ţie, Peter. Mulţumescu-ţi ţie, Viagra." Şi îşi aprinde un *joint* cu carabina.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Oltenia, enciclopedică

Cînd plouă peste Craiova e ca şi cum s-ar prelinge din cer mîluri de frunze, pentru că toate periferiile oraşului sînt pline de plopi. La Caracal, ploaia are altă culoare: în dreapta gării, cum te uiţi din tren, a apărut un fel de restaurant care este totdeauna plin – plin cu exact acei oameni care, la al doilea rom îndoit cu bere, încep să se plîngă de lipsa banilor. (Sîmbăta trecută, dimineaţa, privind de la geamul trenului, o doamnă cu o ţigară şi două inele la mîna dreaptă îi spunea celui de lîngă ea: *de cîte ori văd berăria asta mă aştept să iasă Dan Diaconescu din ea*. Ciudată specie, femeile.) La Slatina, ploaia este argintiu-aluminată, dintr-un motiv în care, cu siguranţă, cititorul întrevede clişeul. La Tîrgu-Jiu, ploaia ar putea fi brâncuşiană, dar este doar mocănească; ea este ceva mai verde încolo, spre Mănăstirea Lainici, şi încă şi mai verde mai departe, spre Cozia, prelinsă peste umbrele lui Mircea şi lui Radu Vasile. Ploaia se mai curăţă puţin doar spre Turnu Severin, alunecînd – spre Dunăre – pe pereţii Turnului de apă.

Şi, pentru că plopii nu mai sînt la modă, în centrul Craiovei, pe Calea Unirii, au fost plantaţi tei. Teii au rămas atît de mici încît, nu departe de ei, statuia lui Mihai Viteazul din piaţa centrală pare uriaşă – aceeaşi piaţă în care, pe 22 decembrie '89, craiovenii scandau *Gorbaciov – Gorbaciov* (în timp ce de la balconul primăriei, unde stătuse De Gaulle prin '68, făcea cu mîna cîntăreţul Tudor Gheorghe) şi în care în aceeaşi zi, mai pe înserat, generalul Roşu avea să spună că băieţii lui tocmai doborîseră, *pe la Făcăi*, vreo două duzini de elicoptere teroriste. Şi, dintr-un motiv care nu poate fi foarte clar în acest paragraf, mai aflaţi că pe la mijlocul anilor '70 emisiunile de televiziune preferate ale oltenilor erau *Tele-enciclopedia* şi documentarele de ştiinţă ale lui Andrei Bacalu.

Craiova întinereşte. Duminică seara, de exemplu, în faţa Universităţii un pîlc de tineri hăhăiau discret, prinşi în acea dilemă prin care cu toţii am trecut măcar o dată: parcă ar fi plecat, parcă ar mai fi rămas... În juru-le, taxiurile roiau pe roţile lor mici (Craiova este cel mai ieftin oraş la acest capitol), ducînd clienţii spre Calea Bucureşti şi spre cartierul Craioviţa. Un pîlc de oameni şi pe scările de marmură ale Teatrului Naţional, unde *Revizorul* lui Gogol face săli pline. În sud-vestul oraşului, pe lîngă stadion spre lunca Jiului, zvon de veselie mare – cîte un chef cu manele la fiecare trei familii de ţigani. (Şi doar întîmplarea face ca acest cartier să fie efectiv paralel cu bulevardul *Mareşal Ion Antonescu*, drept dovadă că paradoxalul devine natural la Craiova.)

Mai întinereşte pentru că familiile de pensionari îşi vînd apartamentele din oraş (piaţa e relativ bună) şi se retrag, tot la bloc, la Balş sau la Băileşti (spaţii urbane cu un picior bine înfipt în ruralitate, unde un apartament costă cam cît trei acadele). Cînd Ceauşescu spunea, pe la începutul anilor '80, că pensionarii ar face bine să se ducă la sate, nu l-a crezut nimeni; iată-l răzbunat. Oltenia toată întinereşte, prin licee. Cîteva dintre cele mai bune licee ale ţării aici se află, la Rîmnicu Vîlcea, la Tîrgu Jiu, la Turnu Severin. Şi la Craiova – unde la *Elena Cuza* în curte, pe terenul de sport îngropat, cîţiva dintre puţinii băieţi ai acestui liceu de filologie-istorie joacă baschet zi lumină (slobozind expresii atît de pur-româneşti încît ar roşi pînă şi vînăta lege Pruteanu), unde la *Colegiul Carol* fetele încă se mai ascund pentru o ţigară precum lebedele printre trestii şi unde, la *Fraţii Buzeşti*, recent a fost zaiafet – serbarea liceului –, prilej de a pava cu flori podiumul statuii frontale a celor trei fraţi de piatră.

Craiova întinereşte, în fine, pentru că nimeni nu mai discută serios despre fotbal. Ar fi şi culmea, la un aşa orgoliu.

Şi, apropo de orgoliu: un băileştean aştepta odată un pui de la o căţeluşă gestantă şi, privind într-o simbătă la *Tele-enciclopedia*, i-a plăcut cum pronunţa Florian Pittiş numele Gioconda. *Dacă-i căţea, Gioconda-i zic*, a spus el la toate rudele. A fost căţel – iar olteanul, parolist şi orgolios, i-a spus Giocondea.

Nu e banc. E Oltenia.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Matematica lui Ion Heliade Rădulescu

Acum, de cînd s-a dat drumul la regionalizare, vorba colegului Mikki Bakk din redacţia revistei Provincia, se poate, sper, discuta liniştit despre subiectul în cauză. Pare oarecum paradoxal şi greu de priceput cum anume fragmentarea şi diversitatea poate consolida un anume fel de unitate, alta decît aceea cu care am fost obişnuiţi. Sînt de acord că supusă unei judecăţi logice stricte, fragmentarea şi diversificarea par a se situa într-o poziţie ireconciliabilă cu păstrarea unităţii. Şi cu toate acestea chiar aşa stau lucrurile în politicile construcţiei europene. Unitatea paneuropeană şi aceea a statelor componente se realizează, cu cîteva excepţii, prin cultivarea diferenţierilor, nicidecum prin oprimarea lor. Acest lucru îl spune, de altfel, demult, şi Ion Heliade Rădulescu în cîteva pagini din eseul *Echilibrul între antiteze* vorbind despre diversitatea pe care o presupune democraţia şi despre anihilarea acesteia în regimurile absolutiste. Expresia „matematică" cu care Heliade Rădulescu exprimă acest paradox este pilduitoare. În regimul ţarist, spune el, „unu, şi cu unu, şi cu unu... face nulă". Limpede şi pe înţelesul oricui. Prăbuşirea regimurilor comuniste pretins federaliste din fosta URSS sau din fosta Iugoslavie s-a întîmplat tocmai pentru că, acolo, din punct de vedere politic, „unu, şi cu unu, şi cu unu" a făcut întotdeauna „nulă".

În România, pe de altă parte, mitologia unităţii naţionale de tip centralist, aşa cum s-a făurit aceasta încă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea după modelul statal francez, nu poate institui astăzi un embargou, un tabu, o cenzură publică în marginea aspiraţiilor spre libertăţi regionale. Mai ales că acestea s-au concretizat şi continuă să se concretizeze în chiar modelul de odinioară al istoriei construcţiei noastre statale, şi anume în Franţa. Cît despre definirea conţinutului politicilor naţionale în raport cu acelea regionale, acesta este un domeniu al dezbaterilor calificate ale politologilor, ale juriştilor şi ale specialiştilor în reforma administraţiei. S-a afirmat că apariţia baronilor locali, le putem spune regionali, are cauze în chiar procesul de instituire a gradului mai ridicat de autonomie locală. Mie mi se pare, dimpotrivă, că fenomenul acesta se înscrie, mai degrabă, în mecanismul nenorocit al corupţiei care, în esenţa ei, nu are cauze mai ales în procesul descentralizării administrative cît, mai ales, în aplicarea defectuoasă a legii. Norma legislativă ar trebui să fie unitară şi deasupra subiecţilor ei, fie aceştia demnitari regionali sau nu. Prin urmare aplicarea legii nu se poate constitui în argument al centralismului statal pentru că nimic nu poate garanta că, în acest fel, corupţia va putea fi eradicată aprioric, dincolo de aplicarea egală şi unitară a rigorilor ei.

Pe de altă parte, nu ar trebui eliminate din discuţie efectele pozitive ale procesului regionalizării dovedite din chiar experienţa europeană în domeniu. Este greu de înţeles de ce anume ceea ce s-a arătat acolo benefic ar fi obligatoriu altfel în cazul nostru. Mai putem adăuga aici şi perspectivele istoric-culturale ale regionalismului din România care este mai pronunţat şi, în consecinţă, mai bogat faţă de Ungaria, Austria sau Polonia, spre exemplu. Ce presupune acest lucru? Socot că, înainte de toate, realizarea unor solidarităţi provinciale care se pot constitui într-un adevărat motor al dezvoltării. De altfel, diferenţierile cultural-istorice au fost tot timpul o realitate în literatură şi în studiile culturale. Un exemplu ilustru este eseul lui Garabet Ibrăileanu intitulat *Spiritul critic în cultura română*. Acolo, disocierile între specificităţile munteneşti şi cele moldave sînt extrem de interesante şi de actuale. George Călinescu în *Istoria* sa acceptă realităţile regionale ca fiind constitutive pentru marii creatori nu doar în structurile imaginarului creator, ci chiar într-un anume ceva care defineşte performanţa estetică. Deosebirea dintre Mihail Sadoveanu şi Liviu Rebreanu, ca să dau doar un singur exemplu din multe posibile, are indubitabile resurse regionale dincolo de centralismul (de data aceasta binevenit) al judecăţii de valoare. În cele din urmă, între Vitoria Lipan şi Apostol Bologa se întinde un spaţiu cultural-istoric autohton pe care nici un tabu mitologic nu-l poate suprima.

▲

Texte şi opinii de: *Teodor BACONSKY (diplomat şi eseist) ● Cornel CODIȚĂ (analist politic) ● Matei FLORIAN ● Virgil Ştefan NIȚULESCU (consilier, Camera Deputaților) ● Victor Iulian TUCĂ (expert stagiar, Comisia Europeană) ● Mihai Răzvan UNGUREANU (coordonator special adjunct al Inițiativei de Cooperare Sud-Est Europeană) ● Mihai VARGA (student, SNSPA)*

Argument

Cetățenia europeană a fost menționată pentru prima dată într-un document oficial al Uniunii Europene în 1991. De atunci, se tot încearcă o definire tot mai clară a ei şi, mai ales, se caută căile legale şi practice pentru a o transforma din concept în realitate: s-au organizat grupuri de lucru şi colocvii, s-au publicat cărți şi articole, au avut loc dezbateri ale societății civile, există chiar un Manual pentru promovarea cetățeniei europene active, *publicat de Asociația Europeană a Profesorilor. Au existat şi există încă destui care se tem că, dacă vor „da" cetățenia națională pe cea europeană, vor intra într-o supă uniformă, pregătită fără sarea şi piperul specificităților locale de tehno-birocrația de la Bruxelles, deşi reprezentanții Comisiei Europene au precizat de cîte ori a fost nevoie că nu e vorba de o substituție, ci de o completare: cetățenia europeană se adaugă celei naționale. Schița de Constituție Europeană propusă recent de Convenția condusă de Valéry Giscard d'Estaing face un pas înainte şi pune pe picior de egalitate cele două cetățenii. Rămîne de văzut care va fi statutul lor în forma finală a Constituției.*

Între timp, bazîndu-se pe prevederile juridice actuale (destul de generale), destui cetățeni ai statelor din UE reclamă dificultăți birocratice în obținerea drepturilor consacrate deja: deşi Tratatul de la Amsterdam le permite, în numele dreptului la libera circulație, să se stabilească sau să lucreze oriunde vor pe teritoriul UE, oamenii au de luptat cu tot felul de reglementări locale sau naționale pentru a-şi vedea recunoscute calificările profesionale ori pentru a-şi primi pensia în altă țară decît cea de origine. Apoi, organizațiile societății civile atrag atenția că în UE există cîteva milioane de imigranți, rezidenți permanenți, care nu beneficiază de cetățenia europeană pentru că nu au „la bază" cetățenia vreunuia dintre statele UE: ce-i de făcut cu ei pentru a nu fi discriminați? Mai ales că, şi în viitor, se presupune că Uniunea Europeană va mai avea parte de imigranți. E nevoie, aşadar, de o definire mai clară a noțiunii. Iar dacă avem în vedere şi extinderea spre Est, care va duce la o Uniune cu 25, apoi 27 sau 28 de țări, e limpede că trebuie reformate nu doar instituțiile comunitare, dar şi relațiile acestora cu cetățenii, care vor trebui să simtă mult mai concret apartenența la valorile comune europene. Dinspre Est însă bate un vînt euro-optimist: sondajele arată că, în țările candidate la UE, cetățenii „se simt europeni" într-o măsură mai mare decît cei din cele 15 state membre.

Dezbaterile asupra cetățeniei europene vor continua, fără îndoială: probabil că va mai trece destul timp pînă cînd acest concept în plină mişcare îşi va găsi formele depline de reglementare juridică şi va începe să aibă efecte practice. Deocamdată, fie că ne simțim europeni sau nu, statutul cetățeniei europene e înconjurat de destule dileme. Aşa încît nu strică să îi luăm temperatura într-un număr de revistă. ***(M. V.)***

Virgil Ştefan NIȚULESCU

Cetățeni în patria culturilor europene

Ceea ce se întîmplă în Serbia demonstrează necesitatea înfăptuirii Statelor Unite ale Europei.
Victor Hugo
Paris, 29 august 1876

Probabil că Jean Monnet nu a rostit niciodată celebra frază care îi este atribuită, prin care acest părinte fondator al Europei Unite considera că, dacă ar mai începe o dată construcția europeană, nu economia ar fi piatra de temelie pe care ar pune-o, ci cultura. Monnet era un politician pragmatic, un om al politicii „pas cu pas", aşa cum o arată şi una dintre propozițiile care se regăsesc în preambulul Tratatului Comunității Europene a Cărbunelui şi Oțelului şi care, în mod cert, îi aparține: „Europa nu se va realiza dintr-o dată şi nici nu va fi o construcție completă; se va face prin realizări concrete, creînd, la început, o solidaritate de fapt". Or, pentru Monnet, era evident că solidaritatea se bazează pe interese comune şi că interesul comun se fundamentează, principial, economic, iar dacă integrarea europeană ar fi început dinspre cultură înspre economie, pînă în acest an 2002, de exemplu, economiştii n-ar fi ajuns nici să viseze la moneda unică europeană, pentru că onorabili academicieni ar fi dezbătut – acum, ca şi cu 50 de ani în urmă –, în lungi colocvii, esența identității culturale europene (fără să o poată defini) şi punțile de legătură aruncate peste arte şi limbi (fără să le poată uni). Pentru că dacă o monedă comună se poate adopta prin voință guvernamentală, o cultură comună nu.

Şi totuşi, încă din a doua jumătate a deceniului 8, a devenit evident că procesul de unificare economică trebuie să includă şi o componentă integratoare politică, iar cînd vine vorba despre politică, e limpede că nici cultura nu poate să fie prea departe. În 1984, cînd Altiero Spinelli a lansat proiectul său de Tratat al Uniunii Europene, una dintre chestiunile pe care documentul le întrevedea drept esențiale pentru reformarea Comunităților Europene era aceea a creării unei cetățenii europene. Chiar dacă nu acest proiect a stat la baza viitorului Tratat al Uniunii, punerea problemei a născut şi o dezbatere.

Pentru toate statele membre, cetățenia reprezenta apartenența la nişte state *naționale*, deşi, pentru nici unul dintre ele, etnia nu mai avea vreo importanță în stabilirea relației dintre stat şi cetățean. Dez-etnicizarea cetățeniei este un proces care a început, prin excepție, chiar de la Căderea Bastiliei, ajungînd să fie regula, după al doilea război mondial. Totuşi, statul național are o concreteță care, în februarie 1986, cînd a fost semnat Actul Unic European, punea complet în inferioritate „abstracțiunea" economico-birocratică europeană. Însă, ideea cetățeniei europene trebuia să îşi facă loc printre obiectivele Uniunii, pentru că, altfel, structura politică ar fi fost lipsită de orice sprijin popular. Cetățenia semnifică apartenența la o comunitate care se bazează pe valori comune şi pe legi care sînt acceptate, de majoritate, ca fiind necesare. Fiind un proces esențialmente democratic, integrarea europeană nu putea ocoli subiectul cetățeniei. Numai că acesta este unul care stîrneşte efuziuni naționaliste într-un electorat amețit de „pericolul invaziei dinspre Est" şi de Cassandrele care amenință cu pierderea identității naționale. Aşa încît, cum politicienii nu au dorit să riște pierderea sprijinului popular, soluția aleasă la Conferința Interguvernamentală din 1996 a fost aceea a cetățeniei europene complementare (şi secundare) celei naționale şi nu înlocuitoare a acesteia. Valorile pe care se bazează această cetățenie europeană sînt general acceptabile: „respectarea principiilor libertății, democrației, recunoaşterii drepturilor omului şi a libertăților fundamentale şi ale statului de drept". Față de momentul de atunci, sfîrşitul anului 2002, sub patronajul spiritual al unui renăscut Valéry Giscard d'Estaing, ne duce un pas mai departe: proiectul de Constituție a Uniunii propune o cetățenie europeană egală cu cea națională, aşa încît nu văd de ce nu am ne-am imagina că, poate, în cel mult două-trei decenii, deja, cetățenia europeană va ajunge să precumpănească față de cea națională, tot aşa după cum, astăzi, identitatea națională are întîietate față de cea regională (sîntem români transilvăneni, moldoveni, dobrogeni etc., nu transilvăneni români, moldoveni români ş.a.m.d.). Probabil că, pentru un român de prin 2030, care îşi va muta locuința de la Iaşi la Milano şi de la Varşovia la Dublin, după cum îi vor dicta interesele profesionale, va fi mai logic să se declare drept european român decît român trăitor în Italia, Polonia sau Irlanda. Revenind în timpul prezent, trebuie să observăm că Europa care se forjează acum va fi o federație a cetățenilor, în cel puțin aceeaşi măsură cu cea a statelor. Cetățeanul care va circula liber, prin întreaga federație – ca, odinioară, oamenii liberi prin Imperiul carolingian – va trebui să se bucure de aceleaşi drepturi şi să aibă aceleaşi îndatoriri în oricare din statele membre, din Irlanda pînă în Turcia şi din Suedia în Cipru. Dar se va mişca el şi în acelaşi spațiu cultural?

Spre deosebire de teoria încruntat identitară („ca noi nu e nimenea"), teoria europenității de colocviu ar spune că da („avem aceeaşi cultură, sîntem europeni" etc.). Practica ar spune că, deocamdată, nu tocmai. Europa Unită nu face nici un efort pentru a legifera în domeniul culturii, lăsînd, pe bună dreptate, această problemă – în baza principiului subsidiarității – în sarcina statelor membre: dacă un stat simte nevoia să încurajeze mai degrabă artele spectacolului, poate că un altul se preocupă mai curînd de prezervarea patrimoniului construit. Numai că principiul descoperit, acum vreo trei sferturi de veac, de Paul Valéry („Europa aspiră vizibil să fie condusă de o comisie europeană. Toată politica ei într-acolo se îndreaptă..."), va ajunge să aibă aplicabilitate şi în domeniul culturii, nu pentru că ar dori-o guvernele, ci pentru că o vor impune oamenii. Pe de o parte, plimbîndu-se dintr-un capăt în altul al continentului, cetățenii Europei vor purta valorile lor culturale pe unde vor merge şi vor îmbogăți fiecare locşor cu ceea ce vor aduce din alte zări. Pentru că nu este previzibilă migrația unisensuală a unor largi comunități naționale, ci doar aceea a unor indivizi, după propria lor voință (strict individuală), fenomenul predictibil este nu cel al unei sărăciri culturale (parcă şi aud corul euroscepticilor tînguindu-se pe cenotaful neamului!), ci acela al unei îmbogățiri culturale! Ei, da, vom exporta manele în Anglia, în aceeaşi măsură în care vom importa rock-uri din Polonia. Pe de altă parte, însă, mobilitatea populației europene va obliga statele membre să asigure tuturor cetățenilor europeni aceleaşi drepturi culturale – alături de drepturile politice, economice şi sociale. Nu va fi simplu. Poate că tot aşa cum, în 2002, anglofonii din Bucureşti plătesc bine pentru a vedea un spectacol de teatru în limba engleză în capitala României, nu peste foarte mulți ani, românii aflați pe malurile Tamisei vor dori să aibă o trupă permanentă de teatru în limba română. Pentru a o susține vor fi nevoiți să ceară sprijinul financiar al autorităților locale, iar acelea vor trebui să îl ofere – în aceeaşi măsură în care vor plăti şi pentru proiectele culturale ale hinduşilor, jamaicanilor sau kenyenilor stabiliți în Britania. Iar reciproca va trebui să fie valabilă şi pentru autoritățile româneşti, care vor trebui să susțină proiecte culturale ale comunităților de chinezi, kurzi ori turci stabiliți pe la noi – pentru că Europa de „mîine" nu va fi, neapărat, o federație a europenilor „puri" ci, fidelă principiilor ei democratice şi intereselor ei economice, va continua să primească, pe căi diferite, cohorte de imigranți din sud şi din est, care vor colora puternic peisajul cultural local.

Revenind în viitorul imediat, vom remarca terenul pregătit, de pe acum, pentru Europa celor 28 (cîte state va număra Uniunea, probabil, prin 2012). Carta Drepturilor Fundamentale ale Uniunii Europene, adoptată de Consiliul European de la Nisa, la 7 decembrie 2000, stabileşte dreptul universal la libertatea de exprimare, drept care cuprinde „libertatea de opinie şi libertatea de a primi sau de a comunica informații sau idei", fără vreo ingerință a autorităților publice şi indiferent de frontierele statelor. Articolul 13 din Cartă este, pe cît de scurt în formulare, pe atît de bogat în consecințe: „Artele şi cercetarea ştiințifică sînt libere. Libertatea academică este respectată". Autorii Cartei au considerat nu numai că ar fi inutil să circumstanțieze această prevedere, ci şi că ar fi periculos dacă ar încerca să condiționeze libertatea artei de respectarea unor îndatoriri sau responsabilități. În fine, articolul 22 consacră respectarea diversității culturale, religioase şi lingvistice. Pe aceste temeiuri principiale se vor clădi drepturile concrete ale cetățenilor Europei. Aceste drepturi vor permite europenilor să îşi conserve identitățile culturale (chiar dacă modificate, prin aculturație – pentru că cine crede că tradiția este imuabilă este cel puțin naiv, iar cine doreşte să o mențină absolut încremenită, cu orice preț, este cel puțin obtuz). Cetățeanul european va avea dreptul să acceadă la cultură, dar nu ştim cum va arăta acea cultură şi nu ştim nici cît de multă coerență politică va aduce ghiveciul (ca să nu zic *macedonia)* cultural european. La sfîrşitul anilor '80, cetățeni ai unor state federale multinaționale create după primul război mondial ajunseseră să se declare, la recensăminte, iugoslavi, cehoslovaci, sovietici. Aşadar, după aproximativ trei sferturi de secol, devenise posibilă apariția unei identități supranaționale – încurajate puternic de guvernele federale. De ce acele federații nu au rezistat, iar federația europeană continuă să se întărească? Nu doar pentru că procesul de unificare federală a fost decis „de sus", în statele comuniste, în vreme ce, în Uniunea Europeană, el are sprijinul maselor de votanți. O cauză suplimentară ar fi aceea că federațiile defuncte au căutat să omogenizeze identitățile culturale, să şteargă diferențele care dau personalitate fiecărei comunități în parte, în timp ce Uniunea Europeană, cu grijă, exact aceste diferențe culturale le cultivă, ferindu-şi cetățenii de alienare. De altfel, în 1995, Comisia Europeană a şi dat un fel de definiție *identității eruopene*, considerînd că termenul presupune trei categorii distincte de elemente: geografice, istorice şi culturale. Aşadar, nu unul, ci trei. Nu trei elemente, ci trei categorii. Iar în cadrul categoriei de elemente culturale, *celălalt*, cel care este diferit, nu este nici duşman, nici străin: este doar un alt cetățean, cu o cultură diferită – poate –, dar cu aceleaşi drepturi şi libertăți – sigur.

▲

Cornel CODIŢĂ

Dilemele cetăţeniei europene

După ce s-a dotat cu instituţiile şi instrumentele unei uniuni, Europa pare să se pregătească pentru faza următoare a proiectului de reconstruire a propriei unităţi, iar o dată cu aceasta pentru reintrarea cu şanse sporite în competiţia globală menită să stabilească noua structură de centralitate a lumii. O competiţie care se desfăşoară simultan, acum ca şi altădată, pe terenul cunoaşterii şi al tehnologiei, pe cel al politicii şi puterii, în sfîrşit pe cel al ideologiei şi credinţei.

Piatra unghiulară a noii faze este realizarea unei structuri politice integrate, la nivel european. Dacă Europa a avut nevoie de ceva mai mult de o jumătate de secol pentru a atinge stadiul Uniunii, pasul următor pentru refacerea unităţii sale ar putea fi mult mai dificil. Diferenţa nu este doar una de amploare a obiectivelor, ci de natură a proceselor. De la o reconstrucţie „mecanică" a unităţii europene, prin aglomerare şi aglutinare, Europa ar trebui să treacă la un proces „organic", de fuziune, menit să genereze noi realităţi politice. Cetăţenia europeană nu este decît unul dintre instrumentele necesare acestei „mari treceri".

În faza actuală, „cetăţenia europeană" echivalează mai degrabă cu o metaforă. Este adevărat, o metaforă folosită în corpul tratatelor europene, de la Maastricht încoace, deci, cîştigînd încet-încet o greutate juridică. Cu toate acestea, chiar şi în viziunea ultimului text, cel al Tratatului de la Nisa, cetăţenia europeană rămîne un adaos simbolic, un soi de garoafă pe care cetăţenii statelor europene sînt îndemnaţi să o poarte la butonieră pentru a marca, redundant, europenitatea lor. Convenţia Europeană, cea care ar trebui să genereze textul primei Constituţii a Uniunii Europene, va întări, desigur, conceptul cetăţeniei. Cu toate acestea, soluţiile pentru transformarea „cetăţeniei europene" dintr-un simplu simbol într-un instrument politic, capabil să împingă Europa de la starea de uniune la cea de unitate, rămîn să fie inventate. Iar problemele teoretice şi practice ale ecuaţiei par de-a dreptul insurmontabile, azi. Pentru că, o dată cu problema cetăţeniei, intrăm în însuşi nucleul structurilor de guvernare, al puterii politice şi al suveranităţii.

Arnold Clepmar, în lucrarea sa *Despre misterele lucrurilor publice*, definea la 1605 suveranitatea ca fiind dreptul de a face legi. De aici decurg celelalte drepturi ale sale: a numi magistraţi, a bate monedă, a percepe impozite, dreptul de viaţă şi de moarte, dreptul de a porni război şi de a încheia pace. Cetăţenia, chiar dacă s-a dezvoltat conceptual ulterior, nu este altceva decît marca „contractului" dintre autoritate, reprezentată de stat, şi subiectul acesteia, prin care cel din urmă recunoaşte atributele puterii suverane şi îşi asumă consecinţele: se va supune legii, se va supune autorităţii judiciare, va respecta monopolul autorităţii asupra monedei, va plăti impozite, va merge la război şi nu va tulbura pacea, recunoscînd de fapt un drept inerent de viaţă şi de moarte al autorităţii asupra cetăţeanului. Un preţ uriaş, în planul libertăţii! Pentru ce este el plătit? Ce „livrează" în schimb autoritatea?

În termenii „clasici" ai contractului, doar un singur lucru: securitate individuală şi colectivă. Garanţia unui principiu al ordinii, într-o lume dominată de realitatea lui *homo homini lupus*. O garanţie falsificată, în bună măsură, pentru că istoria modernă şi contemporană a Europei poate fi foarte bine citită ca un compendiu al modalităţilor în care autoritatea a abuzat de acest contract, în dauna propriilor supuşi.

În termenii moderni ai aceluiaşi contract, autoritatea democratică garantează în plus şi se obligă să apere spaţiul de libertate al supuşilor săi, definit la nivelul cel mai general de Charta Drepturilor şi a Libertăţilor Fundamentale. În plus, de la inventarea „statului providenţial", aceeaşi autoritate se obligă uneori explicit, alteori doar implicit, să asigure beneficiile strategiilor de dezvoltare economică, cu a căror elaborare şi realizare practică se însărcinează.

Dacă conceptul „cetăţeniei europene" va trece vreodată Rubiconul dintre lumea metaforelor juridice şi realitatea politică, atunci un răspuns tranşant la întrebările fundamentale: Cine sînt părţile contractului? şi Care sînt termenii acestuia? rămîne de neocolit. Într-un scenariu minimal, statele păstrează monopolul suveranităţii. Ele convin un mecanism de „gestiune comună a autorităţii" în spaţiul Uniunii. Cetăţenia europeană rămîne, în această condiţie, o noţiune slabă, atît juridic, cît şi politic. Într-o abordare maximalistă, Uniunea generează o autoritate de sine stătătoare, credibilă, dotată cu toate atributele esenţiale ale suveranităţii şi capabilă să încheie un nou contract social cu supuşii săi, cetăţenii Europei. Chiar dacă subzistă, suveranitatea statelor membre nu mai reprezintă altceva decît un mecanism local de exercitare a autorităţii europene, instituit şi controlat de principiul subsidiarităţii.

Nu există nici o soluţie, nici un proces prin care suveranitatea autorităţilor statale să se „transforme", să se „metamorfozeze" într-o autoritate la nivel european. Mai rămîne modelul care, aparent, a modelat evoluţia Uniunii, pînă în acest moment: cel al unui transfer treptat al atributelor suveranităţii, de la autorităţile statale către „autorităţile" europene, proces propulsat simultan sau alternativ de „voinţa politică" a membrilor, de „cerinţele de eficienţă" pe care le impune „realitatea" sau de „viziunea" părinţilor fondatori şi a „iniţiaţilor" capabili să împingă procesul spre consumarea consecinţelor sale ultime. În realitate, acest mecanism nu poate livra soluţia. Nu ştim încă de existenţa unui spaţiu politic în care să se exercite simultan două surse independente de autoritate. Întreaga istorie politică ne spune că, mai devreme sau mai tîrziu, ciocnirea lor este inevitabilă şi singura soluţie de stabilitate a sistemului este ca una dintre ele să cîştige definitiv competiţia şi/sau confruntarea.

Desigur, toate acestea rămîn valabile atîta timp cît spaţiul politic, atît cel intern, al statelor, cît şi cel european, rămîne constituit după logica terţului exclus. Saltul într-un univers al politicii în care puterea, autoritatea şi suveranitatea să accepte scale cu mai mult de două valori este deocamdată doar o ipoteză; poate chiar o posibilitate teoretică. Un asemenea salt echivalează, însă, cu abandonarea spaţiului soluţiilor de acţiune cunoscute umanităţii de la „inventarea" istoriei şi pînă azi. Singura, însă, capabilă să evite o nouă prăbuşire a Europei în istorie, o nouă deraiere sau o coşmarescă trăire a istoriei pe dos, despre care ne avertizează Baudrillard.

Ar putea fi un alt fel de sfîrşit al istoriei, calea regală a „ieşirii din istorie".

▲

Victor Iulian TUCĂ

Ţara mea: Europa

Nu există un animal care să se cheme cetăţeanul european. *Există doar cetăţeni francezi, germani sau italieni.*
Raymond Aron

Am putea spune cu uşurinţă că ceea ce Raymond Aron nu concepea în 1974 s-a realizat în 1991, odată cu semnarea Tratatului de la Maastricht. *Pro forma*, art. 8, paragraful 1 (articolul 17 în versiunea consolidată) din acelaşi act constituţional stipulează că *„fiecare persoană care deţine naţionalitatea unui stat membru este cetăţean al Uniunii"*.

Totuşi, o privire mai atentă asupra drepturilor şi obligaţiilor cetăţenilor europeni te trezeşte urgent din entuziasmul contemplării certificatului lor de naştere, chiar şi în varianta sa îmbunătăţită ulterior de Tratatul de la Amsterdam. Astfel, drepturile lor sînt limitate la posibilitatea stabilirii reşedinţei în alt stat membru al Uniunii Europene (drept relativ care poate fi restrîns de către Consiliul European), la vocaţia de a alege şi a fi ales în scrutinul local şi cel al Parlamentului European, la protecţia diplomatică sau consulară într-un stat terţ şi la sesizararea directă a Parlamentului European sau al instituţiei europene a Ombudsman-ului (într-o adorabilă variantă locală, Avocatul Poporului). Din cele patru drepturi consacrate cetăţeanului european, numai ultimele două (protecţia diplomatică şi dreptul de petiţie) nu sînt direct legate de libertatea de mişcare, fapt ce dezvăluie sursa primară care legitimează cetăţenia europeană. Este vorba de concepţia conform căreia libertatea de mişcare a persoanelor presupune mai multe drepturi decît cele economice, consacrate deja în tratatele Uniunii Europene. Această viziune consacră ideea *recunoaşterii drepturilor economice şi sociale pentru cetăţenii unui stat membru care sînt rezidenţi ai unei alte ţări UE* şi stabileşte un tratament egal pentru toţi cetăţenii din spaţiul Uniunii. În acest sens, ceea ce a rezultat în ordinea cetăţeniei este mai puţin un statut social care să consacre o comuniune politică între membrii polisului european, cît mai ales o extinsă reglementare socio-economică, în care găsim coroborate elemente ale economiei de piaţă şi *welfare state*. De aceea, latura politică a cetăţeniei europene rămîne deficitar conturată odată ce nu este stabilită o relaţie directă fie între Uniune şi cetăţeni, fie între cetăţeni *inter se*. Ca atare, cetăţenii europeni nu-şi pot exercita decît parţial prerogativele drepturilor lor suverane în raport cu Uniunea, deoarece sistemul de partide este bazat pe cel naţional, mai exact, în alegerile europene candidează tot partidele naţionale (care formează ulterior principalele grupuri parlamentare).

Un alt aspect controversat ar fi acela că cetăţenia europeană nu consacră expres drepturile şi libertăţile clasice, ci face doar trimitere la constituţiile naţionale sau la Convenţia Europeană a Drepturilor Omului. În schimb, acelaşi articol 8, paragraful 2, accentuează faptul că cetăţenia europeană o completează pe cea naţională, *dar nu o înlocuieşte*. Ca urmare, peste 9 milioane de rezidenţi ai Uniunii care nu deţin naţionalitatea unui stat membru sînt excluşi *ab initio* de la exercitarea oricăror drepturi electorale.

Acestea fiind spuse, rămîne de văzut dacă Convenţia Asupra Viitorului Europei, chemată să propună noi soluţii pentru îmbunătăţirea instituţiilor Uniunii, va aduce o noutate în această materie.

Pînă atunci, cu toate aceste evidente minusuri, reglementarea cetăţeniei europene reprezintă, fără dubii, un serios pas înainte spre conturarea unei identităţi europene comune. Dacă construcţia comunitară a debutat şi a continuat pentru multă vreme în spaţiul exclusiv al integrării economice, actualul *trend* este orientat spre o accentuată integrare politică, în care toposul identităţii spirituale a cetăţenilor europeni va fi, cu siguranţă, privilegiat. De aceea, cît timp disperarea „euroscepticilor" de pretutindeni este în creştere, putem fi liniştiţi...

▲

Viitoarea Constituţie

Pe 29 octombrie, Valéry Giscard d'Estaing, preşedintele Convenţiei Europene, a prezentat o schiţă a viitoarei Constituţii Europene, conţinînd 49 de articole. Articolul 5 prevede că fiecare cetăţean are o dublă cetăţenie, naţională şi europeană, şi enumeră drepturile care decurg de aici: libera circulaţie, stabilirea reşedinţei oriunde pe teritoriul UE, posibilitatea de a vota şi de a candida la alegerile municipale şi europene. Se stabileşte, de asemenea, principiul non-discriminării cetăţenilor UE în funcţie de naţionalitate. Articolul 6 ar trebui să permită includerea în Constituţie a Cartei drepturilor fundamentale ale cetăţeanului adoptată la Nisa în decembrie 2000.

În Articolul 1 este definită viitoarea „entitate", pentru care sînt propuse patru variante de denumire: „Comunitatea Europeană", „Uniunea Europeană", „Statele Unite ale Europei" sau „Europa Unită". Indiferent de numele care va fi adoptat, este vorba despre o uniune de state care îşi păstrează identitatea naţională, care îşi coordonează politicile la nivel european şi care gestionează, după model federal, anumite competenţe comune. Uniunea are un caracter plural şi este deschisă tuturor statelor europene care împărtăşesc aceleaşi valori şi care se angajează să le promoveze în comun. Aceste valori sînt enumerate în Articolul 2: demnitate umană, drepturi fundamentale ale omului, democraţie, stat de drept, toleranţă, respectarea obligaţiilor şi a dreptului internaţional. Articolul 3 defineşte obiectivele Uniunii: salvgardarea valorilor comune, promovarea coeziunii economice şi sociale, consolidarea pieţei interioare a Uniunii economice şi monetare, promovarea locurilor de muncă şi a unui grad înalt de protecţie socială, protecţia mediului, crearea unui spaţiu al libertăţii, securităţii şi justiţiei, dezvoltarea unei politici externe, de securitate şi de apărare comune. Pe lîngă instituţiile deja existente, se propune şi înfiinţarea unui Congres al Popoarelor europene, format din reprezentanţi ai Parlamentelor naţionale.

Sursa: http://www.euractiv.com

„Europa“ nu e o etichetă vetustă, ci pseudonimul unei speranţe orgolioase

– interviu cu Teodor BACONSKY –

Ai trăit mai mulţi ani în diverse locuri din Europa occidentală, mai întîi la studii, apoi în calitate oficială, ca ambasador la Vatican. În ce măsură te-ai simţit „cetăţean european“? Concret, cum ai perceput „ce te leagă“ şi „ce te desparte“ de oamenii printre care ai trăit?

M-am simţit dintotdeauna european, fără ghilimele şi, probabil, fără exagerare. Adică mi-am dat seama că ROMÂNIA – cu tot ce punem în acest concept – n-are sens în afara istoriei europene. Sigur că o *conştiinţă europeană* nu e înnăscută, ci mai curînd inerentă experienţei culturale prin care îţi construieşti propria identitate. În ce priveşte calitatea de „cetăţean european“, lucrurile sînt mai complicate. Cetăţenia presupune contractul cu un stat, inserţia socială şi adeziunea la valori comune. Din această triplă perspectivă, „cetăţenia europeană“ apare doar ca un orizont ideal, nu ca stare empirică. Personal, sper că voi apuca vremea unei cetăţenii europene validate pe plan juridic şi instituţional. Am însă dificultăţi legate de proasta relaţie dintre baza creştină a Europei şi avatarurile ideologice ale modernităţii. Şi n-am deloc impresia că divorţul la care fac aluzie e o doar o problemă personală. Cu alte cuvinte, cred că „europenitatea“ este mai mult un dat prealabil, care se cere asumat, decît o valoare adăugată prin operaţiuni de marketing politic. Mă întrebi ce m-a legat şi ce m-a despărţit de oamenii printre care am trăit, la Paris şi la Roma... Ei bine, la nivelul vieţii zilnice, asta nu prea are legături cu Europa! Trăieşti simpatii şi antipatii, stabileşti relaţii de prietenie sau de parteneriat oficial – dar toate aceste raporturi au, ca să zic aşa, un fundal „bilateral“: eşti *român* şi devii prietenul unui *francez* sau al unui *italian*... Eşti ortodox şi comunici cu un catolic sau cu un protestant...

În manualele de şcoală, simţul civic e definit în primul rînd prin „conştiinţa apartenenţei la o comunitate de cetăţeni cu drepturi şi obligaţii şi cu responsabilităţile care decurg din ele“. Mai este suficientă o asemenea definiţie atunci cînd „comunitatea“ include naţionalităţi şi culturi atît de diferite, din Iberia în Scandinavia şi din Irlanda în Balcani? Se mai poate vorbi despre o „comunitate“?

Poate că definiţia ta nu e suficientă, însă e pe deplin necesară. Ştim cu toţii cît de diferiţi sîntem. Apusenii s-au bătut sute de ani pentru un *imperiu al diferenţei hegemonice* din ficţiunea căruia a curs destul de mult sînge, nu-i aşa? Acum, se duce o altă luptă, ceva mai raţională, pentru o Uniune a diferenţelor complementare. E clar că deosebirile culturale, lingvistice, religioase etc. vor persista dincolo de viitorul previzibil. Dar dacă privim apartenenţa la UE ca numitor comun – cu reguli minimale unanim respectate – reuşim să transformăm handicapul babilonic al diversităţii într-un factor de creativitate, inclusiv politică. Importante sînt pacea, forţa politică pe care ţi-o asigură o economie prosperă, garantarea drepturilor umane şi stabilitatea democratică a sistemului. E ca între locatarii unui bloc: nu e cazul să-i incluzi în familia ta şi nici să le scuzi deficienţele printr-o mare iubire... Ajunge să coabitezi paşnic, plătindu-ţi contribuţia la igiena şi gospodărirea spaţiului obştesc. Să facem noi Europa după acest model prozaic şi poate că vom ajunge într-o zi şi la etapa „cenaclului“, unde preţuirea mutuală, fondată pe norme acceptate, se îmbogăţeşte prin cultivarea unor afinităţi mai subtile.

Dacă europenii din Vest au cîteva decenii de apropiere treptată, de liberă circulaţie, de cunoaştere reciprocă etc., cetăţeanul estic care călătoreşte în Occident încă mai poartă cu sine ecourile ideii că „trece dincolo de Cortina de Fier“, în „lumea liberă“. Cum / cînd va scăpa de acest „sentiment“?

Vom scăpa de el pe măsura integrării politice, economice şi culturale. Deja liberul acces în spaţiul Schengen are calitatea de a precipita familiarizarea românilor cu Europa occidentală. E de sperat că efectul investiţional post-Praga va aduce şi mai mulţi occidentali la noi: din cîte ştiu facem în general o impresie mai bună pe teren propriu, unde anumite virtuţi mitizate (precum căldura interumană, generozitatea de gazdă sau curiozitatea de a învăţa) capătă parţiale confirmări favorabile. Oricum, sărăcia multor compatrioţi, stilul nostru adesea incoerent şi un anume tranzacţionism balcanic, şugubăţ sau chiar iresponsabil, ne despart mai aprig de restul Europei decît sechelele, tot mai palide, ale Războiului rece.

La noi se vorbeşte mai ales despre „intrarea noastră în Europa“; dar apartenenţa la UE va presupune şi reciproca, cetăţenii „lor“ vor trebui să ne primească aşa cum sîntem, să ne cunoască mai bine, să includă valorile, comportamentele noastre în „coşul european comun“ etc. Sînt cetăţenii occidentali pregătiţi să recepteze în mod adecvat extinderea UE către un Est pe care îl cunosc destul de puţin (şi adesea doar pe bază de stereotipii, uneori predominant negative)?

După cum sugeram adineauri, mişcarea e reciprocă: intră şi Europa în România. Într-un fel, multiplele noastre scadenţe, datorii neplătite, retardări instituţionale şi proaste obiceiuri dau savoare acestei confruntări mentale cu Occidentul, unde toate funcţionează, ca să zic aşa, excesiv de bine. Ca să-ţi răspund pe şleau, mă tem că „occidentalii“ (reprezentaţi prin exponentul „internaţional“ al clasei de mijloc din aria UE) nu sînt „pregătiţi“ să ne recepteze, cum spui tu... Succesul lor a decurs din *credinţa* – economic imparabilă – că drumul parcurs de Occident este nu doar *cel mai bun*, ci şi *singurul* bun. Un silogism impecabil, care are însă efectul secundar de a steriliza imaginarul social şi de a plafona practica toleranţei la un nivel de ipocrizie foarte dogmatic... Din punctul meu de vedere, care este acela că faptele depind de interpretări, ar fi corect să nu-i copiem întru totul, ca să nu ne plictisim, dar şi ca să le amintim că *perfecţiunea*, proclamată ca atare, se viciază. Ştii, presupusa „desăvîrşire“ a Europei occidentale îmi aduce aminte de vorba unui analist american care spunea că armele atomice „sînt prea eficiente pentru a fi eficiente“... În acest sens, teologia ortodoxă, cu aplecarea ei spre smerenie, s-ar putea dovedi un excelent „instrument de pre-aderare“... Ar fi necinstit să susţinem, pe de altă parte, că stereotipiile ostile de care aminteşti nu sînt, pînă la un punct, motivate: mulţi dintre români ne fac pur şi simplu de rîs în străinătate. Dacă aş fi puţin cinic, aş spune că nu vom scăpa de aceste duşuri reci decît odată cu *îmburghezirea* infractorului român... de care ne despart încă nişte ani buni.

Pentru simţul comun (adesea stimulat de „faptul divers“ din presă), diferenţele par mai vizibile decît „ceea ce ne leagă“. Din acest punct de vedere, de exemplu, pentru românul ortodox pare greu de imaginat că va fi concetăţean cu olandezul care e de acord cu eutanasia. În acelaşi timp însă, românul ortodox se poate simţi perfect solidar cu sicilianul catolic fervent (şi el „contra olandezului“). Cum poate fi valorificat acest „spaţiu de manevră“ dintre asemănări şi diferenţe, pentru a crea solidarităţi trans- şi interculturale eficace?

Multe dintre nemulţumirile noastre vin din aceea că integrarea e un proces cu geometrie variabilă şi cu timpi simultani. Dacă extinderea ar fi fost strict politică, am fi putut spune şi noi ce ne doare – contribuind deja, cu propriul vot, la documente-cadru precum *Convenţia privind viitorul Europei* sau *Carta Fundamentală a Drepturilor Cetăţeanului din UE*, pusă în proiect la Nisa. Din păcate, atunci cînd vom intra în UE – după 2007 – antropologia politică a noului organism va fi deja codificată, fără aportul „retrograd“ al viziunii creştin-răsăritene, care ar fi putut corecta deficitul de idealitate în care ne găsim acum. Pentru că nu putem „vorbi“ (sau mai exact nu sîntem încă ascultaţi), e posibil să facem notă discordantă într-un club la al cărui statut nu am contribuit. Nu-mi imaginez o coaliţie româno-siciliană împotriva euthanasiei, ci regret doar faptul că filosofia constitutivă a viitoarei „umanităţi europene“ este incompletă, sau, dacă vrei, unidimensională. Aportul nostru teoretic este totuşi subminat printr-o criză de auto-reprezentare. Cînd bulgarii s-au disociat, recent, de tandemul cu România – afirmînd că am început să le stînjenim integrarea – un oficial român a declarat că vecinii noştri se comportă ca şi cum ar fi „la porţile Bizanţului“... Păi dacă noi înşine avem o părere atît de proastă despre Bizanţul din care provine apartenenţa noastră ortodoxă, ce să le mai ceri occidentalilor!

Europa este definită uneori ca o sumă de valori înainte de a fi o „organizaţie“ (ori un „stat“) cu structuri şi instituţii. Se poate întemeia o cetăţenie europeană pe valori? Care ar fi acelea?

Prima reacţie ar fi să-ţi spun, în bună tradiţie umanistă, că o cetăţenie se întemeiază „numai“ pe valori şi să le înşir aici, ca la tablă: drepturile omului etc. În realitate, Socrate – îmbiat la cucută – a rămas cetăţean al Atenei, tot aşa cum Sf. Pavel – executat prin decapitare – a rămas, şi el, cetăţean roman, chiar dacă *valorile* celor doi nu coincideau cu *valorile* celorlalţi... Acum nu ne putem lansa într-o dezbatere pe marginea relaţiei dintre *adevăr* şi *cetăţenie*, dar iată că cele două nu se confundă... Cît despre valori, nu ştiu ce să aleg între nevoia lor şi tot mai dramatica lor relativizare „postmodernă“... Încă o „dilemă“, nu?

Ce crezi că are un grad mai mare de urgenţă în România: să-i educăm pe cetăţeni în vederea viitoarei lor cetăţenii europene sau să ne compatibilizăm instituţiile (y compris comportamentul instituţional) cu cele occidentale?

Mi se pare evident că educaţia trebuie dublată prin reforma instituţională, deşi ne lovim şi aici de chestiunea anteriorităţii: cum să faci reformă instituţională cu oameni educaţi în vechiul regim şi cum să-i educi pe oameni în spirit european dacă nu dispui de instituţiile adecvate acestui scop? Va trebui, din nou, să ne descurcăm cu mijloace de bord şi cu aproximaţii de parcurs, mizînd însă pe asistenţa comunitară, fără de care nu putem evolua spre mult-doritul „altceva“. Numai că „mijloacele de bord“ sînt extrem de precare. Se pune ciclic problema celor „15.000 de specialişti“ – corelată cu urgenţa, mereu contrazisă, de a depolitiza funcţia publică. Noi, care moştenim o cultură predominant eseistică, rămînem la coadă mai ales pentru că ne lipsesc tehnicienii, experţii în *acquis*, tipii cenuşii care stau în atelier şi scot din cutia cu scule „chichiţa“ salvatoare.

La urma urmei, ce fel de „cetăţenie europeană“ crezi că e posibilă? Una „de tipul Statelor Unite ale Americii“, una „interculturală“, una redusă la minimum (participarea la alegeri comune europene plus cîteva prevederi de ordin social)?

Aş culege din evantaiul pe care l-ai deschis formula minimalistă: votăm, avem drepturi şi obligaţii generale de acelaşi tip, monitorizăm prin mecanisme eficiente respectarea standardelor democratice obligatorii, ştergem frontierele care împiedică dezvoltarea economică şi intelectuală. Nu cred că e realistă supralicitarea postnaţională a conceptului de cetăţenie europeană, deşi „Europa naţiunilor“ va ceda pasul înaintea „Europei regiunilor“, asta pare sigur. Pentru cei care au trăit-o, care au circulat fără vize, care au folosit euro în state diferite şi care pricep ceva din uriaşul patrimoniu al continentului, „Europa“ nu e o etichetă vetustă, ci pseudonimul unei speranţe orgolioase. Eu mă număr printre aceşti români, din păcate minoritari. Ne rămîne să construim treptat o majoritate intrată în rîndul lumii, cu tot cu scepticismul nostru de berărie.

a consemnat Mircea VASILESCU

Românii – cei mai mîndri europeni

Românii au cea mai mare încredere în Uniunea Europeană (74%), urmaţi de bulgari (72%), maghiari (72%), slovaci (64%), ciprioţi (62%), sloveni (55%), polonezi (55%), cehi (54%), turci (53%), letoni (51%), lituanieni (51%), estoni (47%), maltezi (46%).

87% dintre români se declară „foarte mîndri“ sau „destul de mîndri“ că sînt români. Mai mîndri de naţionalitatea lor sînt maltezii – 96%, ciprioţii – 93%, slovenii – 92%, maghiarii – 91%, polonezii – 89%, turcii – 89%; estonienii sînt cel mai puţin mîndri – 60%.

Dar românii sînt cei mai mîndri de europenitatea lor: 90% se declară „foarte mîndri“ sau „destul de mîndri“ (şi doar 3% nu găsesc motive de mîndrie în a fi european), urmaţi de maghiari – 87%, maltezi – 84%, polonezi – 82%, sloveni – 80%, slovaci – 79%, cehi – 71%, ciprioţi – 69% etc. Dintre turci, doar 41% se declară mîndri de europenitatea lor, în timp ce 46% spun că „nu prea sînt“ sau „nu sînt deloc“ mîndri de acest statut. În cele 15 state membre ale UE, 62% dintre cetăţeni îşi declară mîndria de a fi europeni, iar 29% se consideră „nu prea“ sau „deloc mîndri“.

Identitatea naţională sau europeană în viitor a făcut obiectul unei întrebări închise, cu patru variante de răspuns: „În viitorul apropiat, vă vedeţi ca: a) doar român; b) român şi european; c) european şi român; d) doar european?“. 27% dintre concetăţenii noştri consideră că în viitorul apropiat vor fi doar români, 47% se simt români şi europeni, 9% europeni şi români, 7% doar europeni. Scăzînd numărul celor care rămîn fideli exclusiv identităţii naţionale din numărul celor care combină identitatea naţională cu cea europeană sau se văd doar europeni, se obţine un indice pozitiv, 32, care ne plasează pe locul 2, după slovaci (35), într-un clasament al „acceptării identităţii europene în viitorul apropiat“. Dintre ţările candidate, doar în două – Turcia şi Lituania – cetăţenii par să se identifice şi în viitor mai degrabă cu apartenenţa la naţionalitatea lor decît cu aceea la Europa, avînd aşadar un indice negativ (Turcia – 16, Lituania – 1). În Ungaria, cei care se văd în viitor exclusiv maghiari (49%) sînt tot atîţia ca şi cei care combină, în diverse grade, identitatea naţională cu cea europeană. Media din cele 15 state membre ale UE se prezintă astfel: 38% se văd şi în viitorul apropiat ca aparţinînd exclusiv naţionalităţii lor, 49% se văd ca aparţinînd naţionalităţii şi europenităţii, 7% europenităţii şi naţionalităţii, iar 4% cred că în curînd vor fi exclusiv europeni.

Sursa: Candidate Countries Eurobarometer 2001, European Comission, martie 2002, pp. 33-34. http://europa.eu.int/comm/public_opinion

Studenţii şi Uniunea

Ce prilej mai bun de a afla cum percepe tineretul european chestiunea de a fi cetăţean al Europei decît o conferinţă studenţească internaţională? Şi cum Adunarea Generală a IAPSS, Asociaţia Internaţională a Studenţilor la Ştiinţe Politice, a avut loc anul acesta la Bucureşti (30.09.-6.10.2002), ne-am gîndit să-i întrebăm pe cîţiva dintre cei 75 de participanţi cum văd ei viitorul Uniunii (dacă sînt euro-optimişti/euro-sceptici) şi ce înseamnă pentru ei a fi cetăţean UE. Răspunsurile au reuşit să scape de deformarea profesională specifică unui student la ştiinţe politice, şi, mai ales, au reuşit să fie sincere. Interesant este că, în chestiunea cetăţeniei, pentru aproape toţi cetăţenie înseamnă identitate, iar o identitate pur europeană nu există încă, şi nici nu ar trebui să existe dacă nu poate coabita cu identitatea naţională a fiecăruia dintre ei. ***(Mihai Varga)***

1. Euro-sceptici sau euro-optimişti: voi ce sînteţi?
2. Este posibilă cetăţenia UE? Care ar fi raportul dintre cetăţenia UE şi cetăţenia specifică unui stat naţional?

Giuliano Gennaio (Roma, Italia)

1. Ca membru al Consiliului Studenţilor din Uniunea Europeană nu mă pot considera altfel decît euro-optimist şi european în cel mai deplin sens! Vreau să trăiesc într-o lume în care mobilitatea la nivel european este permisă, unde se dezvoltă o cultură europeană, unde studenţii sînt conştienţi de ce reprezintă Uniunea în vieţile lor, unde există doar o voce pentru toate ţările europene şi unde schimburile de bunuri şi servicii sînt competitive şi eficiente. Dar nu vreau să trăiesc într-un loc dominat de birocraţie, unde politicienii exploatează Uniunea în favoarea intereselor naţionale, unde oamenii consideră procesul de integrare ca îndepărtat de viaţa de zi cu zi.

Afirmînd acestea, doresc ca Uniunea Europeană să devină o federaţie de state care îşi pierd o parte din suveranitate, în domenii ca apărarea, afacerile externe, securitate, educaţie, economie. De aceea doresc să văd într-o bună zi o Uniune de oameni conştienţi de posibilitatea de a se deplasa liberi pe teritoriul Uniunii, în deplin respect pentru drepturile lor. De-a lungul şi de-a latul Uniunii există multe diferenţe, dar sînt şi multe lucruri în comun... Dacă ne apucăm să enumerăm toate diferenţele putem învăţa multe unul de la celălalt, dar dacă începem să lucrăm de la ceea ce avem în comun şi de la ce ne uneşte putem să ne simplificăm mult vieţile şi poate chiar să trăim mai bine.

2. Cetăţenia UE există deja: trebuie doar să facem ca acest concept să fie acceptat de toată lumea. Aceasta este o problemă de conştientizare, şi este sarcina societăţii civile s-o rezolve, fie că este vorba de ONG-uri (de ce nu chiar IAPSS?) sau alte organizaţii. Cetăţenia înseamnă apartenenţa şi conştientizarea apartenenţei faţă de locul unde trăieşti: Italia, Spania, Grecia etc. Nu vreau să spun că diferenţele ar trebui uitate, ci doar că avem o şansă să acţionăm împreună... Nu avem voie să ratăm această şansă, trebuie să dăm mai multă putere tineretului, noi sîntem următoarea Generaţie Europeană! Visez să pot spune într-o zi americanilor sau japonezilor că sînt European şi vin din Italia...

Kristin Morkestol (Oslo, Norvegia)

1. Personal, am studiat în cursul ultimelor şase luni Integrare Europeană în Norvegia, gîndindu-mă că poate îmi voi schimba scepticismul, odată ce voi fi obţinut mai multe cunoştinţe despre Uniune. Oricît de ciudat ar părea, acest lucru nu s-a întîmplat însă... Cu cît deveneam mai informată asupra alegerilor, asupra procesului de luare a deciziilor, asupra instituţiilor şi puterilor lor, cu atît deveneam mai sceptică. Prin scepticism nu vreau să spun că sînt ÎMPOTRIVA Uniunii în sine. Nu ar fi realist, pentru că Uniunea este deja ceva ce funcţionează. Cred însă că unele probleme ar trebui reconsiderate în lumina unui sistem mai democratic, mai transparent şi mai bine structurat. Astăzi, Uniunea încă mai are contururile unui „proiect", nu ale unei instituţii. O Constituţie, incluzînd Carta Drepturilor Fundamentale, ar fi un pas în direcţia potrivită. A face schimbările instituţionale şi formale cît mai repede reprezintă o provocare pentru Uniune, pentru a deveni o alternativă mai realistă în ochii noilor membri, şi pentru ca aceştia să-şi cunoască mai bine drepturile şi obligaţiile.

2. Cetăţenia UE va fi diferită de ce înţelegem astăzi prin cetăţenia tradiţională. O diferenţă este cea de ordin formal: de exemplu, legile tradiţionale referitoare la cine are acces la cetăţenie sau care sînt obligaţiile ce revin împreună cu aceasta. Este foarte important ca cetăţenii să ştie care este conţinutul real al cetăţeniei lor: ei trebuie să ştie că dacă se aduce atingere drepturilor lor fundamentale, pot apela la Curtea Europeană de Justiţie. Acesta ar fi un semnal puternic, care poate fi extins asupra procesului de lărgire, arătînd că Uniunea face faţă mişcărilor extremiste sau populiste. Cetăţenia EU constituie o adăugire la cea naţională, nu o înlocuire a ei. Uniunea Europeană trebuie să le combine – sarcină dificilă şi ambiţioasă. Dar, în fond, aceasta este menirea UE: să fie un liant al diversităţii...

Anna Saura (Helsinki, Finlanda)

1. Sînt o euro-optimistă. Nu sînt sigură dacă întrebarea se referă la noua monedă sau la Uniunea Europeană în general, dar sînt optimistă în legătură cu amîndouă. UE are problemele ei, neîndoielnic, dar se dezvoltă tot timpul, iar importanţa sa este în creştere. Cred că UE va deveni un actor important pe scena politică internaţională, dar acest lucru cere timp şi efort. Totuşi, decidenţii n-ar trebui să uite de oamenii obişnuiţi în cursul acestui proces, altfel UE nu va putea funcţiona coerent şi nici nu se va putea dezvolta.

2. Nu cred că există o identitate europeană colectivă reală, cel puţin pentru moment. Nu ştiu dacă aceasta este o problemă reală, pentru că dacă politicile Uniunii sînt eficiente, oamenii le vor considera legitime. Desigur, poate că birocraţii visează la cetăţenia UE, dar ea nu va apărea peste noapte. Mă îndoiesc că această cetăţenie UE se poate suprapune peste cea naţională, şi în mod cert nu trebuie s-o facă... Eu sînt în acelaşi timp finlandeză şi europeană. A fi „european" înseamnă a avea un sentiment de identitate naţională, dar şi a aparţine unei entităţi şi unei comunităţi mai mari.

Nagy Alex (Budapesta, Ungaria)

Euro-sceptic eram înainte de a începe să studiez Uniunea Europeană. Citeam doar articolele din presă în legătură cu acest subiect şi deveneam tot mai pesimist. Dar cînd am început să studiez mai mult despre UE la Universitate, am devenit un euro-optimist. Am realizat că acesta este singurul drum şi singura posibilitate pentru popoarele europene care vor să trăiască în pace, în securitate, în fericire. Statele europene sînt puternice dacă îşi unesc puterile.

Eveline Hügli (Berna, Elveţia)

1. Faptul că trăiesc în Elveţia, ţară ce nu este membră a Uniunii Europene, dar care a negociat deja contracte bilaterale cu Uniunea – „soluţii secundare", după cum îmi place să le numesc – ar implica faptul că, în acord cu majoritatea votanţilor, aş fi mai degrabă euro-sceptică. Dar din nefericire fac parte din minoritatea care preferă să adere la UE cît mai repede posibil, chiar şi dacă mai sînt unele probleme legate de funcţionarea Uniunii Europene. Realitatea este că lipsa calităţii de membru nu înseamnă că o ţară ca Elveţia se poate descurca continuînd să-şi ignore vecinul (Elveţia este „înconjurată" de membri ai UE).

2. Impresia mea este că şi dacă votanţii elveţieni s-ar hotărî într-o bună zi să devină membri ai UE, sensul cetăţeniei ar rămîne acelaşi: cei care se definesc acum mîndri ca elveţieni, vor rămîne elveţieni... Cetăţenia UE nu ar schimba nimic, cosmopoliţii oricum nu contează. Sincer, nu ştiu dacă vreau să schimb ceva în percepţia mea: desigur, sînt o femeie elveţiană, dar aş fi jignită dacă cineva ar avea lipsa de cuviinţă să pretindă că nu pot fi europeană dacă nu aleg între cele două tipuri de cetăţenie.

Ismail Aydil (Ankara, Turcia)

1. Răspunsul la această grea întrebare cere o oarecare elaborare... Cel mai important lucru: cred eu oare într-adevăr în ceea ce manifest? Există astăzi o tendinţă generală către UE, iar majoritatea oamenilor se aseamănă întrucîtva lemnelor de pe un rîu, acceptînd realitatea de dragul argumentelor. Revenind la întrebarea de mai sus, sînt sigur că nu sînt sceptic. Ca student la ştiinţe politice sînt conştient de punctele tari şi slabe ale Uniunii Europene. Personal, mă simt legat de cultura europeană. Citesc în engleză încă de la 12 ani şi acum vorbesc şi germana. Ce trebuie să fie un cetăţean european nu este ceva dificil de intuit pentru mine sau pentru majoritatea celor de vîrsta mea. Europa înseamnă o oportunitate şi un viitor pentru orice tînăr şi prosperitate pentru ţara mea. Ca cetăţean al Turciei, am trecut prin una dintre cele mai dure crize economice din lume. Cu cît situaţia devine mai grea, cu atît îmi consum mai mult din energia şi speranţa pentru un viitor mai bun, ca o lumînare în bătaia vîntului. Uniunea Europeană îmi dă atunci speranţă. În cele din urmă, sînt un euro-optimist.

2. Oamenii se pregătesc astăzi pentru Europa Cosmopolită. Cetăţenia legală şi culturală, aşa cum o înţelegem noi azi, se va schimba cu siguranţă, va deveni mai deschisă, mai globală... Europa trebuie să acţioneze pe două niveluri, fiecare cu sarcini importante – este vorba de nivelul naţional şi de cel internaţional... Iar instituţiile Uniunii trebuie să aibă prioritate în faţa celor naţionale. Acelaşi lucru este valabil şi pentru cetăţenie. Responsabilitatea unui cetăţean ar costa şi ar valora mai mult în cazul UE decît în cel al unui stat membru. Este întotdeauna mai bine să vezi întreaga Europă bucurîndu-se de aceleaşi drepturi ca tine.

anchetă realizată de Mihai VARGA

Matei FLORIAN

Tîrgul sărăciei lucii

Există unele locuri despre care ştii în forul tău intim că nu are sens să scrii. Sînt acele locuri în care nu poţi face altceva decît să priveşti: e unicul fel în care poţi păstra adevărul intact, unicul fel în care un prea-plin pe care îl respecţi rămîne el însuşi fără ca ecoul (să-i zicem orgolios) al scrisului să-l transforme în altceva. Odată cu scrisul, ceva din forţa vie a acelui loc se va ciunti şi, pe neştiute, se va şterge.

Există în Bucureşti, la capătul tramvaielor 5, 14 şi 46, un astfel de loc care, în orice duminică dimineaţa, devine un tîrg al sărăciei lucii. Sînt convins că aproape toată lumea din România are o imagine clară şi corectă a sărăciei – am văzut-o, o simţim, o ştim – însă n-am crezut niciodată că efectul a sute-de-oameni-îngrămădiţi-unul-în-altul-pe-trotuare-în-spatele-blocurilor poate fi atît de incredibil şi bizar. Aici, la marginea Bucureştiului, nu mai este doar un simplu tîrg pestriţ, învălmăşit, balcanic, ci, pur şi simplu, un paradis al nimicurilor. Oricît de exagerat ar suna, pe ziarele de pe trotuare se poate vinde orice: pantofi fără talpă, ace, bolduri, păpuşi fără mîini, sîrmă, carcase de radio, capace de borcan, de closet, de canal, iar această înşiruire poate deveni infinită şi inutilă pentru că orice lucru pe care vi-l imaginaţi că ar fi fost înghiţit vreodată de o maşină de gunoi se află aici straniu înviat şi de vînzare. Oamenii de aici – bătrînicile din faţa bisericilor, ţiganii din căruţe, pensionari, gospodine, malaci, şuţi, tineri, foşti domni ingineri, oameni foşti orice – nu se diferenţiază cu absolut nimic de noi, în afară de faptul că şi-au dat întîlnire duminică dimineaţa şi poartă lucrurile pe care le vînd.

Domnul Şliman este îmbrăcat într-un costum peticit cu cravată şi vinde o cravată. Atît. 10 mii de lei. Nu mai are nimic altceva acasă ce poate fi vîndut, îl deranjează sărăcia de azi care l-a făcut să vină aici cu cravata (bună de altfel), îl deranjează faptul că aş putea avea o cameră ascunsă şi apoi să-mi bat joc de el la televizor. Îl deranjează oamenii de la putere. Îl deranjează tot tam-tamul pe care oamenii ăia îl fac în jurul Uniunii Europene, de parcă România n-ar fi o ţară europeană. „A fost dintotdeauna, nu pot înţelege cum astăzi vrem să fim într-un loc în care deja sîntem. Că trebuie să fim cum eram odată înainte de comunism, adică printre primii, asta e altceva. Dar că trebuie să fim ţară europeană, nu se poate. E o jignire. E ridicol."

Doamna Florescu a fost în tinereţea ei, pentru cîteva luni, în Canada. Acum stă aici şi vinde o cratiţă, două reviste şi o tichiuţă pentru bebeluşi. „Normal că îmi doresc să fiu ca ăia din alte ţări. Să am pensia mare şi să fie bine. Dar să nu fie scump, că atunci degeaba. Aş vinde tot aici, în Pantelimon, şi poate că ar veni străini cu dolari să cumpere. Ei nu au aşa ceva în ţara lor. N-ar mai fi aşa mizerie şi-aş vinde la tarabă. Ce are Uniunea Europeană că eu am cratiţe? Aşa e la noi."

O altă doamnă, cu mustaţă, care vinde liţă, foarfeci şi un corn de cerb, mă asigură că pentru ea o să fie la fel. N-o interesează nici cît negru sub unghie demersurile europene ale României. „O să rămîn la fel de săracă şi atunci. Nu vreau să intru nicăieri. Ce, la mine se gîndeşte cineva? Vrea cineva să-mi dea de muncă? Mă plăteşte cineva că-mi cresc copiii? N-o să se gîndească nimeni nici atunci. Toate astea se fac ca ăia care sînt bogaţi să se îmbogăţească şi mai tare. Aşa o să fie mereu. Românii săraci sînt doar români săraci."

Lîngă ea, un domn doar pe jumătate treaz care vinde *Pif* e de părere că „d-aia sînt violuri în familii. Şi violenţă. Crime." Îl rog să-mi explice ce vrea să spună. „La televizor. Cînd nu sîntem europeni, e sărăcie. Şi d-aia."

Singurii oameni care nu vînd, ci doar cumpără, sînt rromii. Cupru şi aramă. Unul dintre ei vrea: „afaceri bune. Pleci, te plimbi, banu' circulă, e altă treabă. Mai bine. Ca un balon de oxigen." E mîndru că o să apară în ziar, e pentru prima oară. Florentin Gheorghe. „Corică". 25 de ani.

Pe alţii nu-i interesează, nu vor să ştie. Le stric vînzarea. Un domn, „veteran de război, tinere, Dumitru Strîmbu", are de vînzare un ceas cu cuc fără cuc. Oftează: „am luptat pentru Europa şi acum mă simt doar sărac. Ştii?".

A apărut o maşină a poliţiei. La stradă, lumea se precipită, îşi ascunde lucrurile. E un soare cu dinţi. Poate ar trebui, totuşi, să mergeţi să vedeţi. ▲

Europa viitoare şi lecturile trecutului

– convorbire cu Mihai Răzvan UNGUREANU –

Se vorbeşte tot mai mult despre cetăţenia europeană. Prin apariţia şi legiferarea ei, se schimbă accepţia curentă, motivată istoric, a termenului de cetăţenie? Se modifică relaţiile cetăţenilor cu instituţiile?

Cetăţenia este definiţia unui schimb continuu de valori, bazat pe acceptare şi pozitivare, între individ şi comunitate. Cetăţenia este marca afilierii şi totodată marca afinităţii. Ea este asumată, pe fond, de instituţii generate, în Europa de astăzi, de statul-naţiune; în ciuda aceleiaşi filiaţii, nu au pretenţie de generalitate, adică nu îmbracă aceleaşi forme în state diferite. Ceea ce le apropie, totuşi, este principialitatea lor: toate îşi au rădăcina în modernitatea pre- şi post-napoleoniană, post-Revoluţia Franceză – o modernitate care a reconstruit revoluţionar Europa pornind de la o categorie etică (a egalităţii), fapt ce a condus apoi la definirea şi respectarea, prin mecanisme legislative şi instituţionale, a drepturilor omului, ca o condiţie fundamentală a împlinirii idealurilor de la 1789. Instituţiile naţionale nu sînt, însă, adaptate. Iar procesul de reconstrucţie a instituţiilor în sensul „europenizării" lor presupune un vot popular, presupune antrenarea acelor indivizi care vor fi, mai devreme sau mai tîrziu, subiecţi ai cetăţeniei europene. Astfel condiţia devine efect, iar cauza se substituie efectului. Cazul Irlandei este grăitor: în ciuda predispoziţiei pro-europene, votul pentru acceptarea Tratatului de la Nisa a fost, într-o primă fază, negativ. A fost negativ mai curînd la adresa instituţiilor şi a strategiei de transformare a Europei, decît faţă de evoluţia firească a Uniunii Europene.

E foarte important cum văd cetăţenii aceste probleme – atît cei din UE, cît şi cei din ţările candidate. Un Eurobarometru publicat în martie 2002 arăta că, în ţările candidate, cetăţenia europeană este văzută, de un procent mult mai mare decît în ţările membre ale UE, în primul rînd prin prisma cîtorva drepturi: de a circula liber, de a studia sau de a munci oriunde în Europa. Ce efecte pot avea asemenea diferenţe de percepţie?

Explicaţia acestor diferenţe e foarte simplă: deocamdată, conceptul de cetăţenie europeană este definit prin seturi principiale, prin abstracţiune, nu prin reglementarea lui juridică propriu-zisă, ce poate determina efecte sociale, economice sau culturale. În plus, ar avea şi o rezultantă antropologică. Nu ştim, deocamdată, ce presupune *propriu motu* cetăţenia europeană. Asemenea variaţii de percepţie pornesc, în opinia mea, de la diferenţa de claritate între definiţia precisă a cetăţeniei naţionale şi echivocul în care se zbate definiţia cetăţeniei europene. Spre deosebire de identitatea naţională care, prin cetăţenie, acordă fiecărui membru al corpului social o seamă de drepturi clar constituite şi atent descrise de legislaţiile naţionale, în cazul cetăţeniei europene nu ştim dacă se va adăuga un supliment de ofertă libertară – şi nu doar în sensul liberei circulaţii, ci în sensul de a fi la fel de britanic, să zicem, la Paris, pe cît se poate fi la Londra ori la Glasgow, avînd asigurare medicală, drept de vot, capacitate de asociere etc. Încă nu avem un desen foarte nuanţat al acestor detalii. Or, aici este şi sursa întrebării: în partea de est a Europei, unde procesul de integrare are mai curînd semnificaţia reparaţiei istorice, concreteţea la care ar trebui să conducă definirea cetăţeniei europene este mai degrabă răspunsul la frustrările istorice ale unor naţiuni cu biografia amprentată de comunism.

Să ne întoarcem, aşadar, la istorie: istoria europeană a fost, pînă de curînd, plină de conflicte, de confruntări şi de tensiuni. Ele par acum rămase undeva în urmă, în numele armoniei pan-europene. Trecutul mai poate tulbura lucrurile?

Nu poţi explica prezentul sau proiecta viitorul dacă nu ai o explicaţie consistentă şi convingătoare a trecutului. Felul în care citim astăzi trecutul istoric este fatalmente eroizant (deci traumatic), romantic, legat de geneza statului-naţiune, care îşi găsea în istoriografie şi raţiunile de existenţă, şi motivaţiile pentru politicile interne sau externe de moment. Inevitabil, istoriografia care are drept ţintă construirea şi conservarea statului-naţiune este alcătuită din figuri de bronz. Provine dintr-o lectură care privilegiază discontinuităţile şi cultivă excepţionalul. Nu este o istoriografie a dialogului, a comunicării fără limite, ci dimpotrivă exacerbează diferenţele şi reconstituie istoria alocînd-o unui silogism cultural, a cărui concluzie directă este existenţa statului-naţiune. Aceasta se face în detrimentul vecinătăţii, în ciuda oricărui context extern, se face minimalizînd rolul celorlalţi participanţi la jocul politic (fie că e vorba de comunităţi minoritare sau de o altă gîndire decît a comunităţii majoritare). Este un tip de istorie care unifică şi, în acelaşi timp, sintetizează calităţi, încearcă să aplice etichete generale unui trecut construit de fapt dintr-o multitudine de fapte particulare. Lectura trecutului – în varianta avantajoasă pentru Europa unită – lasă excepţia deoparte şi se concentrează asupra procesualităţii. Nu se mai uită la suprafaţă, nu mai caută sincopa, ci mai curînd sondează profunzimile. Să luăm un exemplu: cetăţenia naţională are o expresie civică – eşti cetăţean recomandîndu-te în principal prin actele personale, dar şi prin faptul că, faţă de anumite simboluri naţionale, vădit sau discret, te manifeşti într-un anumit fel. Caracterul civic nu poate fi întreţinut exclusiv pe baza statului; nu e destul să fii declarat cetăţean şi să fii în acelaşi timp persoană civică, adică să ai grijă de mediul pe care ţi-l garantează cetăţenia ta, acel „acasă" în care locuieşti graţie cetăţeniei. Germanii au fost puşi în această situaţie: după perioada romantică, n-au avut cum explica seria evenimentelor istorice succesive care au făcut ca reunificarea consacrată la 1870-1871 să nu aibă aspectul unui hazard divin, ci al unui rezultat de ideal, al unei lupte de generaţii. Aceasta putea să fie o explicaţie la 1914, a funcţionat în mod sigur ca explicaţie în anii lui Hitler. După al doilea război mondial, Germania ruptă în două avea nevoie de o altă definiţie a propriei identităţi, care să conjuge nu doar conştiinţa responsabilităţii, cît conştiinţa faptului că, aşa cum spune Schiller, este destul loc pentru oricine pe lumea asta. De la mijlocul anilor '70, în Germania istoria se predă ţinînd cont în primul rînd de caracterul civic al aparteneţei la naţiune. Un copil din Freiburg nu învaţă istoria abstracţiunii numite Germania, ci va face istoria oraşului în care locuieşte: la 11-12 ani, el află că în oraşul lui a locuit un compozitor sau că un copac din parc are 120 de ani, că bordura este veche de 60 de ani şi a fost pusă de nişte muncitori care şi-au făcut atît de bine datoria încît după atîta timp conturul străzii este neschimbat. Acesta este genul de pedagogie apt să creeze conştiinţă civică, implicit să demonstreze, în continuitate, că relaţionarea individului „cetăţean european" cu orice context – fie el local, regional, naţional sau continental – se face trecînd prin aceste etape.

Trebuie să „uităm" istoria de tip vechi?

Nu e vorba de a uita, ci de a o complementa. În situaţia reală în care sîntem acum, ne va fi foarte greu să înţelegem că nu există istoria românilor *„şi punctum"*. Dimpotrivă, există istoria românilor *în context*, şi întotdeauna contextul a contat. Sistemul educativ din România, mai ales în materie de cultură generală istorică, nu ţine cont de termenii proximi, de vecinătăţi; undeva, în subliminal, încearcă să deseneze ideea de competiţie, adjudecată repetitiv de subiectul principal al reflecţiei istorice: România, românul sau românii. Viitoarea Europă unită se alcătuieşte mai degrabă pe temelia unei istorii a relaţiilor, a raporturilor dintre comunităţi, decît pe o istorie a competiţiei. Şi astfel eşti obligat să scoţi de sub lacătul tabu-ului o sumedenie de teme pe care istoriografia statului naţional le periferizează – dacă nu le interzice chiar – de teamă ca nu cumva în spatele lor să se afle fermenţii dizolvatori ai culturii naţionale. Teamă absolut falsă, pentru că o cultură naţională avînd asemenea atribute de unitate precum cultura română nu-şi poate pune probleme lipsite de sens. Ca să nu mai spun că, în genere, istoriografia nu e altceva decît un inventar de obsesii explicative. Dar e un inventar care trebuie despărţit de etica post-factuală. A crede în continuare, la nivel popular, că răul vine întotdeauna din sud sau din est îngreunează tot atît de mult înţelegerea superioară a Europei ca şi, de pildă, teama că ungurii ne vor lua Transilvania. E dăunătoare, e toxică o asemenea gîndire. Altoindu-se pe temeri, ajunge să le dea acestora o falsă întrebuinţare şi o falsă legitimitate.

O bună parte din discursul extremist, naţionalist, populist din multe ţări ale Europei se întemeiază însă tocmai pe acest tip de istorie „de stil vechi" şi pe valorificarea simbolică a reprezentărilor ei: de la Le Pen care defilează drapat în steagul Franţei la Umberto Bossi care spune că Nordul Italiei e altceva decît Sudul, găsim numeroase exemple de acest fel. E o manipulare a istoriei cu efecte asupra unui număr important de cetăţeni...

Ne referim la o lectură tendenţioasă a trecutului. Dar pe de altă parte trebuie spus că şi Bossi, şi alţi lideri din acea zonă desemnată îndeobşte ca extremă dreaptă – deşi e mai degrabă un regionalism agresiv – nu au fost exponenţii unui curent anti-european: cer moderaţie în procesele interne de transformare a Uniunii Europene, cer o gîndire mai bună a arhitecturii interne a Europei, care să nu balanseze continuu după aşteptările Parisului sau ale Berlinului şi, nu în ultimul rînd, cer garanţii ale păstrării particularităţilor. Ameninţarea vine mai curînd din partea celor care văd Europa redusă la un numitor comun lingvistic, la un numitor comun de gesturi sociale, la un numitor comun legislativ, neţinînd cont de rădăcinile specifice ale proceselor culturale, sociale sau legislative din ţările membre ale Uniunii. Mai există un tip de „naţionalism", care are o etichetă prost plasată – de fapt, se revendică de la sensibilitatea exacerbată a identităţii regionale: cazul basc, cazul breton, cazul corsican, chiar cel scoţian şi altele. Acesta foloseşte retorica conservării specificităţilor provinciale în speranţa recunoaşterii identităţii statale. Proiectul este naiv. Oricine îşi dă seama că într-o Europă unită asemenea provincii, care dezvoltă un tip de identitate severă, articulată negativ la adresa statului-naţiune, vor amesteca în egală măsură cosmopolitismul şi specificitatea. De fapt, problema se poate rezuma într-o întrebare încă lipsită de o replică definitivă: care va fi ponderea elementelor generale faţă de cele specifice?

Nu cumva cetăţenia europeană este mai degrabă un construct teoretic care aşteaptă, eventual, să-şi găsească ulterior căile de aplicare în practică?

În momentul de faţă, cetăţenia europeană este mai curînd un experiment – dar un experiment necesar. Este piatra care, aruncată în apă, stîrneşte valuri. Răspunsurile posibile la ipotezele de articulare instituţională ale cetăţeniei, temerile pe care le provoacă – toate se constituie în date ale „analizei de optimizare" a conceptului. Astăzi, cetăţenia europeană nu reprezintă o urgenţă. Dar este firească preocuparea pentru definirea acestui concept, pentru că la un moment dat el se va suprapune peste dreptul fiecăruia dintre noi de a folosi Uniunea Europeană în propriul beneficiu. Iar în acest caz răspunsul pe care îl construim acum trebuie să fie valabil nu doar pentru generaţia care îl produce – trebuie să satisfacă şi generaţiile care urmează. În genere, conceptul de cetăţenie, setul de obligaţii şi de drepturi pe care le presupune nu se pot schimba decît printr-un cataclism politic, cu efect implicit de ordin etic. Europa abia se încheagă. De aceea, e nevoie de o gîndire profundă, şi nu slabă, pasivă, o gîndire care să nu aştepte criza de identitate a noii Europe.

Există o anumită legătură între cetăţenie şi identitate şi, pînă cînd cetăţenia va fi mai limpede definită şi legiferată, contează foarte mult cum se simt cetăţenii. În Eurobarometrul *de care vorbeam, la întrebarea „vă simţiţi europeni?", cei din ţările candidate au răspuns afirmativ într-o măsură mult mai mare decît cei din ţările membre ale UE. Ce experienţe ale Estului (istorice, culturale etc.) ar putea fi valorificate în favoarea viitoarei cetăţenii comune?*

Ne ispiteşte un subiect inepuizabil: aparenta diferenţă construită de-a lungul liniei care a împărţit Europa între democraţie şi totalitarism. Ne refuzăm o intuiţie, potrivit căreia experienţele istorice se sustrag, prin chiar caracterul lor particular, comparaţiilor. Mai ştim că există cazuri în care identităţile individuale sînt reprezentative pentru identităţi comunitare, şi nu invers. Dar ceea ce aduce Estul nu este neapărat o stare de spirit, ci, cu excepţia diferenţei confesionale, experienţa relativizării – uneori pînă la extremă – a aceloraşi principii, a aceluiaşi *ethos* care constituie conţinutul noţiunii de „european" în Occident. Sîntem uneori tentaţi să facem confuzie între procesul de extindere a Uniunii Europene, care, fără îndoială, va da calitatea de „european" oricărui individ din interiorul acestei arii şi setul comportamental (principii etice, lecturi ale realităţii, afinităţi culturale etc.) care, la fel de bine, poate defini drept „european" şi un locuitor din Baku, din Shanghai, din Moscova ori din Tokio. *Mutatis mutandis*, în ce măsură sîntem mai mult americani decît europeni dacă ascultăm mai mult Rolling Stones decît o formaţie rock germană? Încercăm să rezolvăm o frustrare convertind diferenţa în motivaţia frustrării. Or, diferenţa nu este făcută pentru asta; diferenţa este mai curînd un catalizator al unităţii.

Pe scurt, cetăţenia europeană este posibilă?

Aş zice mai curînd că e probabilă. Vom vorbi de posibilitate în momentul în care termenii tehnici ai realizării vor deveni clari. Deocamdată, ca probabilitate, ca temă de gîndire, ea există – şi există în acord cu transformările majore, aproape revoluţionare, ale instituţiilor europene. În clipa în care un neînsemnat cioban din Carpaţi va înţelege că votul său contează nu numai pentru alesul local sau pentru Bucureşti, dar şi pentru cei care vor reprezenta România în Parlamentul European de la Strasbourg, vom putea vorbi despre succesul acestui proiect, altminteri inevitabil.

a consemnat Mircea VASILESCU

Ce cred aspiranţii

La întrebarea „Ce anume din cele ce urmează credeţi că înseamnă «a fi cetăţean European»?" (mai multe răspunsuri posibile, deci totalul e mai mare de 100), răspunsurile primite în ţările candidate au fost următoarele (cifrele reprezintă media din toate cele 13 ţări candidate la UE): „dreptul de a munci în orice ţară din Uniunea Europeană – 71%; dreptul de a studia în orice ţară din UE – 67%; dreptul de a te stabili în orice ţară din UE – 64%; dreptul de a beneficia de asigurări sociale şi îngrijiri medicale în orice ţară din UE – 57%; dreptul de a vota la alegerile locale în ţara în care te-ai stabilit, indiferent de naţionalitate – 29%; dreptul de a vota la alegerile pentru Parlamentul European în ţara în care te-ai stabilit, indiferent de naţionalitate – 28%; dreptul de a vota la alegerile naţionale în ţara în care te-ai stabilit, indiferent de naţionalitate – 27%; alte răspunsuri – 3%.

În România, procentele la primele trei răspunsuri au fost următoarele: 74,3% (dreptul de a munci), 65% (dreptul de a studia), 63,5% (dreptul de a te stabili în orice ţară UE).

Sursa: Candidate Countries Eurobarometer 2001, European Comission, martie 2002, pp. 47-48. http://europa.eu.int/comm/public_opinion

Augustin IOAN

Sacru→public↔privat↕cyberspace

Astăzi, vineri, 8 noiembrie 2002, la orele 12.00, în amfiteatrul Florian al Facultăţii de Filozofie, voi susţine teza de doctorat în filozofie care are drept structură internă sistemul de relaţii descris în titlul acestui text. Invit pe toţi cei interesaţi de tema rubricii pierdute în spaţiu să îmi fie alături la acest eveniment. Pentru o mai bună introducere la întîmplarea aceasta, sintetizez în cele ce urmează problematica tezei.

În descendenţa definiţiilor lui Otto şi Eliade, ea îşi propune să problematizeze din perspectivă contemporană următoarea linie de argumentaţie: sacrul – definit drept ceea ce este total diferit, topos al alterităţii radicale – are loc – atît în sensul deplierii unui eveniment, cît şi în sensul propriu, de a se desfăşura într-un/pe un loc fizic – pe teritorii, adumbrindu-le în felul în care cei doi autori (şi mai cu seamă Eliade) l-au descris şi pe care, de asemenea, îl reiau şi eu, nuanţîndu-l, în teză. Condiţiile adumbririi unui asemenea loc „catastrofic" (în sensul dat de R. Thom termenului) sînt bine cunoscute: limitare, centrare, aducere la ordine (i.e cosmicizare) şi reiterare, ţinere în deschis prin ritualizarea afirmaţiei cu privire la prezenţa sacrului în chiar acel loc. Teza propune o discuţie relativ extinsă cu privire la modul de identificare – prealabil consacrării *qua* sacru – a unui asemenea loc al rupturii de nivel cosmic, descriind cele cîteva tipuri cunoscute de asemenea potenţiale locuri sacre.

Cert este că, definindu-l ca teritoriu al lui *das Ganz Andere*, al cu-totul-diferitului, spaţiul sacru este deîndată redescoperit ca fiind SINGURUL loc potrivit aşezării umane. Există o aparentă stranietate conţinută nu numai în conceptul de sacru astfel definit (straniul ca expresie a străinătăţii şi/sau a înstrăinării, lucru pe care îl reţine şi limba), ci şi în intenţia de a „lua loc" – la propriu – întru sacru şi dintru sacru pe care o sugerează aşezarea umană. Căutarea deliberată a acestor locuri „înalte" ca intensitate a fiinţei şi, mai cu seamă, întreţinerea cu atît de mare efort a acestor locuri ca sacre prin intermediul performării riguroase a întregului calendar de ritualuri pe care orice credinţă îl descrie par să ne sugereze că stranietatea locului de aşezare este deliberat căutată şi că, mai mult, este intenţia celor care fundează o cetate să adaste cît mai mult pe exact atare locuri neasemenea, ca şi cînd exact neasemănarea ar garanta supravieţuirea aşezării.

Despre încăpăţînarea sacrului de a supravieţui încastrat în locuri sau în edificii ne vorbeşte de asemenea şi un autor prea puţin susceptibil de flirturi cu dimensiunea religioasă a experienţei umane, M. Foucault, în textul său „Altfel de spaţii", pe marginea căruia voi încerca să introduc cîteva marginalii, mai cu seamă acolo unde, la vremea scrierii sale, autorul nu putea ajunge cu investigaţia stranietăţii locale şi spaţiale. Din acest punct de vedere, *Politica* aristotelică este un manual de atare urbanism pe teritoriul sacrului şi voi încerca să comentez de ce ea trebuie redescoperită de urbanismul contemporan ca fiind un „manual de fundare şi menţinere în deschis a aşezării".

Urmează să explorez în teză apoi în ce fel relaţia dintre teritoriile sacre, cele fondatoare de cetate, pe de o parte, şi locurile publice, respectiv private, instituite pe aceste teritorii sacre fundatoare, ale aşezărilor umane, pe de altă parte, s-a deteriorat în perioada modernă. Dar, mai cu seamă, voi încerca să propun soluţii alternative la această stare de fapt, centrate pe situaţia de fapt din zona central- şi est-europeană, recte pe spaţiul autohton. Desigur, nu am orgoliul de a crede că ele sînt unice şi că, mai ales, aplicarea lor va vindeca deîndată întregul cortegiu de probleme grave cu care se confruntă aşezările noastre de astăzi. Cu toate acestea, ceea ce încerc să construiesc – la intersecţia dintre filosfie şi arhitectură – este cel puţin o punere pe gînduri a celor care adastă mult prea confortabil în zona disciplinară a fiecăruia fără a intui faptul că, poate, soluţii la problemele respectivului domeniu aşteaptă să fie descoperite în „parohia" învecinată.

În ce fel identificarea locului sacru şi a spaţiului sacru ca fiind elemente esenţiale pentru o bună aşezare a oamenilor mai poate fi propusă cu seriozitate drept condiţie fondatoare astăzi? Pare puţin hazardat să propun, într-o lume dezîncîntată precum aceea a noastră, locul sacru ca fiind soluţia problemelor urbane.

Public-privat

Cu toate acestea, cred într-adevăr că, atît în ordinea locurilor publice, cît şi în ordinea spaţiilor private, articularea sacrului în textura lor cea mai intimă este singura soluţie viabilă astăzi, cu atît mai mult pentru condiţiile României de astăzi. Iată, foarte pe scurt, soluţiile preconizate:

1. Elementul esenţial al acestei articulări este parohia: orientarea ansamblului de locuinţe şi servicii publice spre aura de atracţie şi influenţă pe care o exercită lăcaşul sacru. Argumentele concentrării serviciilor comunitare în relaţie cu lăcaşul de cult şi influenţa acestuia asupra zonei locuite dimprejurul său ne vin din diferite părţi. Politica administraţiei americane curente de a învesti bisericile cu rolul de administrator al finanţelor şi, deci, al serviciilor sociale pendinte de comunitatea pe care o păstoresc va fi, probabil, criticat drept un exemplu conservator în ordinea politicului. Dar celălalt argument, anume că aşezările româneşti sînt, indiferent de religie, articulate împrejurul lăcaşului de cult, iar Bucureştii sînt un exemplu privilegiat din acest punct de vedere, nu poate fi contestat de nici o agendă politică: deîndată ce acest tip de agregare socială a fost tulburat, oraşul s-a risipit, crescînd acromegalic şi încetînd, pe cale de consecinţă, să mai ofere aşezare în comunitate, protecţie şi servicii comunitare locuitorilor cartierelor-dormitor. Putem, constatînd masiva reîntoarcere a locuitorilor Bucureştilor (şi cu precădere a foarte tinerei generaţii!) la biserică după 1989, în căutarea acelor valori sigure şi consolatoare pe care sfera publică „laică" (lume politică şi intelectuali civici deopotrivă) nu a fost capabilă să le ofere, să adoptăm următoarele poziţii:

a) ignorarea fenomenului, sau, mai rău, tentativa de a-l bloca: este ceea ce s-a petrecut vreme de 12 ani, atît din partea intelectualilor laici, cît şi – paradoxal şi păgubos! – din partea bisericii. Dacă acest potenţial era mobilizat şi în sensul unei – absente încă şi încă – doctrine sociale a Bisericii ortodoxe, o mare parte dintre traumaticele fenomene sociale de margine (dezagregare şi abandon familial, violenţă în familie, ignorarea handicapaţilor şi a copiilor orfani, prăbuşirea atributelor moralizatoare ale învăţămîntului public etc.), pentru care sîntem atît de faimoşi aiurea, ar fi fost cu siguranţă diminuate.

b) observarea şi analiza lui temeinică: este posibil ca, indiferent de motivaţiile sale psiho-sociologice, fenomenul să fie potenţat în sensul obţinerii acelor aşteptate efecte pozitive la problemele descrise mai sus. Cu alte cuvinte, în locul ignorării sau al îndepărtării comunităţii de drumul – regăsit – al bisericii, este de întrevăzut o împrejurare în care aceasta din urmă este ajutată să iasă din corzile în care a fost împinsă şi cu „ajutorul" intelectualilor (post)modernizanţi şi, în proces, să redevină parte activă din societatea civilă, personaj focalizator al serviciilor sociale comunitare articulate împrejurul său.

2) Trebuie recîştigate, inventate şi menţinute locurile publice ale aşezărilor noastre. Acele oraşe, precum Bucureştii, care nu au asemenea locuri publice tradiţionale – pieţele – trebuie să şi le inventeze, dar nu doar sub forma simulacrelor pe care absenţa alternativei, dezinteresul administraţiei şi al societăţii civile le-au generat; de pildă *mall*-ul, maidanul, stadionul etc. Acele oraşe, precum multe dintre cele transilvane, care au asemenea locuri publice încă active, trebuie să şi le protejeze dinaintea agresiunilor la care sînt supuse deliberat sau nu. Sighişoara se află într-o asemenea situaţie de mai bine de cincisprezece ani: după ce a fost ameninţată înainte şi după 1989 cu un centru civic proiectat de Anca Petrescu, arhitecta Casei Republicii, acum este ameninţată de Dracula Land, un parc de distracţii care, paradigmatic, face parte din aceeaşi familie cu televiziunea centrată exclusiv pe „entertainment" şi cu „mall"-area comerţului. Cu alte cuvinte, spaţiul public real trebuie să îl interogheze pe cel ficţional spre a afla ce îi lipseşte sieşi pentru a fi din nou polarizator şi atractiv.

3) În interiorul acestui motor al articulării comunitare – parohia – locuinţele trebuie să îşi recapete integritatea domeniului lor privat, atît de agresat de modul în care locuinţa colectiv(ist)ă a fost concepută în epoca comunistă. Absenţa reglementărilor definitive cu privire la – şi de natură să garanteze – proprietatea privată asupra terenului şi a caselor este încă motivul esenţial care sabotează încă, la doisprezece ani de la căderea comunismului, articularea unei pieţe imobiliare normale. Locuinţele care se construiesc încă în România nu se adresează în nici un fel unei pieţe medii, unei clase mijlocii inexistente încă, ci extremelor: fie locuinţe de aparent lux, prost concepute şi prost întreţinute, care au poluat pe lungă durată peisajul cel mai atractiv al ţării; fie locuinţe sociale, extrem de puţine, rămase captive însă modului de gîndire dinainte de 1989, ceea ce face să construim în continuare blocuri, dar la preţuri mult mai mari decît cele ale apartamentelor pe piaţa liberă (vezi activitatea aberantă a ANL)!

În a doua instanţă, teza de faţă încearcă să problematizeze – la interfaţa dintre filosofie şi teoria arhitecturii – destinul contemporan al dipolului public/privat privit strict sub aspectul imprintului său teritorial şi, ca un caz particular, al formelor sale edificate, de la piaţă la locuinţă şi de la biserică la ringul de dans arhaic *(khora)*. Spunînd acestea, precizez că teza nu are drept obiectiv celelalte înţelesuri ale sintagmei „spaţiu public", cele ţinînd aşadar de ştiinţele socio-umane, de sfera politicului sau de dimensiunea ei metaforică, de felul celor atribuite de Habermas sintagmei. La limită, este vorba în cele ce urmează despre înţelesul „propriu" al sintagmei, dacă putem accepta că există unul care să eludeze complet conotaţiile amintite mai sus. O asemenea situare în interregn a problemei (filozofie, geografie culturală, arhitectură, *environmental studies, landscape art* şi aşa mai departe) are drept motivaţie stadiul contemporan prin care trec aceste domenii dinspre care ne vom îndrepta către temă. Arhitectura, după postmodernism şi mai cu seamă odată cu deconstrucţia, încearcă să îşi redefinească – cu armele teoriei şi ale filozofiei spaţiului, dar şi cu cele ale ştiinţelor sociale – propria paradigmă într-un mod care să ocolească (sau chiar să confrunte) dubla criză care o ameninţă: slaba stabilitate a unui limbaj propriu şi, în ceea ce priveşte metadiscursul domeniului, dependenţa aproape exclusivă de concepte teoretice importate din filozofie şi ştiinţele limbajului.

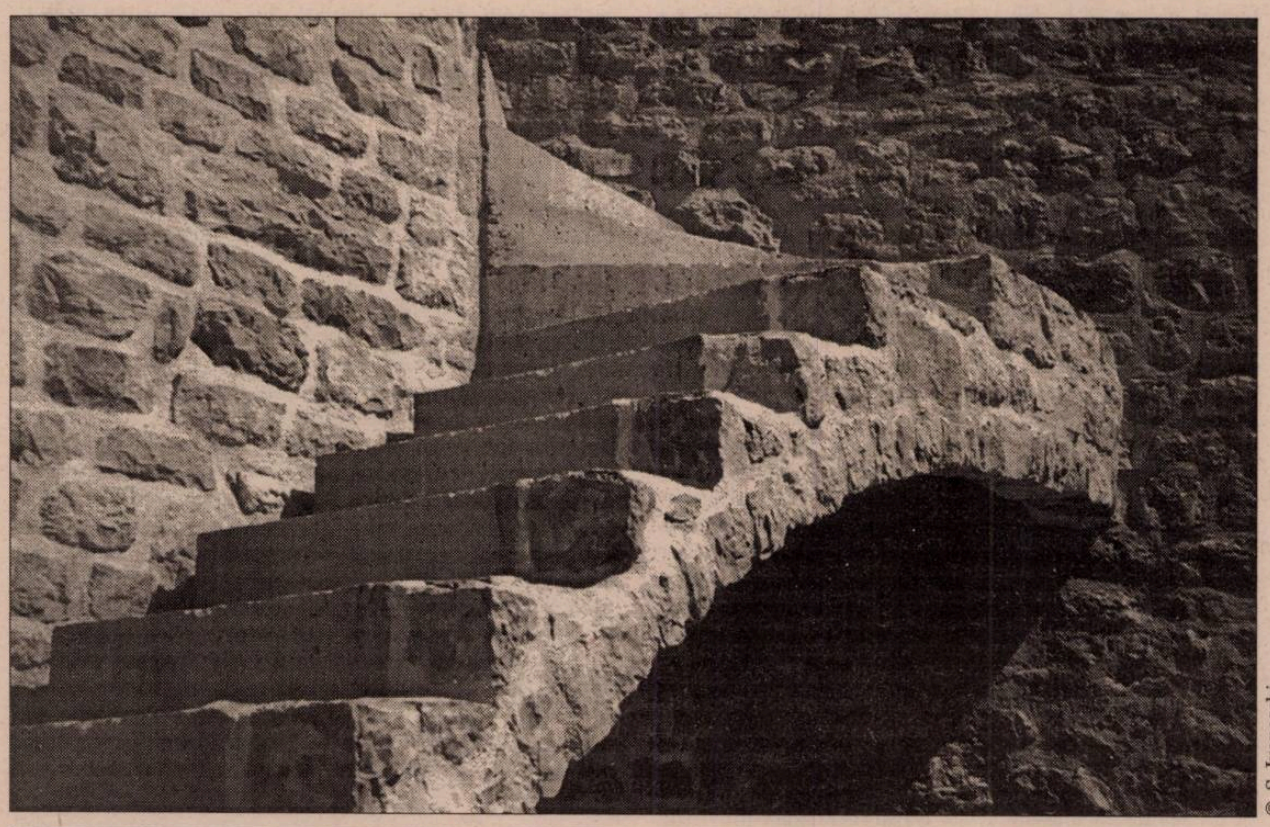

© S. Ivanoschi

▲

Sever VOINESCU

Filantropica la Chicago

Filantropica a fost invitat să participe la secţiunea *World Cinema* din cadrul ediţiei de anul acesta a Festivalului Internaţional de Film de la Chicago, ca urmare a cronicii foarte favorabile apărute în luna iunie a acestui an în prestigioasa revistă ***Variety***. Organizatorii Festivalului de la Chicago au fost, fără îndoială, convinşi de această cronică, în care filmul este prezentat ca „o satiră muşcătoare care distrează de la un capăt la altul", în care „universul lui Caranfil, populat de oameni reali şi de arhetipuri" este recomandat drept „un loc simpatic unde merită să petreci două ore" şi care se încheia cu afirmaţia că *Filantropica* este un film al cărui loc este pe afişele festivalurilor şi pe ecranele cinematografelor de artă.

La Chicago, *Filantropica* a plăcut cu adevărat. Filmul a rulat trei zile la rînd (12, 13 şi 14 septembrie), în cinematografe de prestigiu, cu săli pline. Reacţia publicului şi a criticilor poate fi sintetizată prin metafora bine găsită a cronicarilor sofisticatei reviste locale *Reader*, care au comparat filmul lui Nae Caranfil cu o duşcă de vodcă rece. Un film care „alunecă pe gît", care pune în mişcare sîngele, pe care îl simţi în toţi porii. Un film viu, puternic din punct de vedere emoţional (voi vorbi despre reacţia sălii un pic mai jos) şi provocator în plan intelectual. Un film la care cînd se rîde, se izbucneşte în hohote şi cînd se cade pe gînduri, se lasă o tăcere la limita suportabilităţii.

După fiecare proiecţie, experienţa vizionării filmului a fost prelungită prin prezenţa în faţa publicului a regizorului Nae Caranfil şi a actriţei Mara Nicolescu, interpreta rolului Miruna. Cu umor, inteligent, afişînd un aer destins de artist european (ah, cît impresionează asta pe americani!), Nae Caranfil a răspuns întrebărilor venite din sală provocînd, nu de puţine ori, aplauze. Cum nu sînt nici critic de film şi nici editorialist român, înţeleg să mă abţin atît de la consideraţii estetice sau stilistice cît şi, mai ales, de la elaborarea unui eseu cu parfum de ontologie provocat de vederea filmului. Profit de generozitatea *Dilemei* pentru a sublinia, doar, două motive pentru care cred că Nae Caranfil şi *Filantropica* au marcat o reuşită importantă la Chicago.

În primul rînd, Nae Caranfil a reuşit (şi) cu acest film depăşirea barierei care separă filmul românesc de ceea ce se întîmplă în „metropolă". Nae Caranfil nu are nici un fel de complex provincial în a-şi spune povestea, iar povestea lui nu este în nici un fel provincială. Nae Caranfil ştie bine că teroriştii din decembrie 1989, securiştii transformaţi în buticari sau senatori, manelele otrăvitoare, mitocănia miliardarului român de azi, figura tîmpă a miliţianului în curs de reformare sau closetele mizerabile nu interesează pe nimeni dincolo de Stamora-Moraviţa. Pe cît de apăsătoare sînt aceste realităţi pentru noi, pe atît de indescifrabile şi, pe cale de consecinţă, plictisitoare sînt ele pentru publicul american sau vest-european. Caranfil trece de această barieră abordînd o temă universală: cea a milei. *Filantropica* este un pseudo-tratat în formă cinematografică despre felul în care mila există în lumea noastră. Povestea se petrece în Bucureşti, în lumea noastră în care între cei foarte puţini bogaţi şi cei foarte mulţi săraci există numai cîinii vagabonzi care alcătuiesc clasa de mijloc, personajele sînt pur bucureştene, culorile sînt ale tranziţiei noastre eterne, replicile sînt ale „băieţilor de băieţi" – dar filmul este gustat cu delicii la Chicago, aşa cum înţeleg că a fost în Belgia şi Franţa. Nae Caranfil ne arată că, totuşi, poţi să fii universal vorbind despre Mitici – el este, după ştiinţa mea, primul regizor de film român cu adevărat european. Şi asta s-a văzut limpede la Chicago.

În al doilea rînd, dialogul provocat de film a fost şi el plin de semnificaţii. Mulţi dintre spectatorii din cele trei seri au fost români. Comentariile şi întrebările lor au fost cu adevărat impresionante şi au asigurat filmului nu doar o subliniată prezenţă în cadrul Festivalului, ci şi o rezonanţă puternică în sînul acestei comunităţi de români. Nae Caranfil devenise brusc un fel de expert în România. După vizionarea filmului, nimeni nu se mai îndoia de faptul că regizorul ştie tot şi înţelege tot despre România şi întrebările cu totul neaşteptate nu au întîrziat. O tînără aflată la studii în SUA a reacţionat emoţional atît de puternic la vederea filmului încît, în faţa sălii pline, l-a întrebat pe regizor, pe care îl vedea prima oară în viaţa ei, dacă să se mai întoarcă în România sau nu. Un alt tînăr, după ce a spus că şi-l aminteşte pe Nae Caranfil din perioada Pieţei Universităţii, l-a întrebat direct „Ce s-a ales de idealurile noastre de atunci?". Altcineva, de data asta un localnic, l-a rugat pe regizor să-şi spună părerea cu privire la ceea ce se întîmplă acum în România. Întrebările de acest gen, alături de cele legate de producţia propriu-zisă a filmului, au curs în jur de o oră în fiecare seară. Cu sinceritate şi delicateţe, Nae Caranfil a răspuns tuturor. A fost cu adevărat impresionant să vezi cum, la Chicago, filmul unui regizor român provoacă întrebări esenţiale pentru destinele spectatorilor şi, mai mult decît atît, a fost emoţionant să vezi artistul recîştigîndu-şi, fie şi pentru o seară, poziţia de „Rege" – căci ăsta a fost Nae Caranfil pentru spectatorii săi.

La sfîrşitul prezenţei sale în Festivalul Internaţional de Film de la Chicago, am avut sentimentul că *Filantropica* a marcat două puncte importante. Unul în faţa publicului american, care a descoperit cu plăcere o cinematografie despre care nu ştia nimic, şi altul pentru românii din sălile americane, care au găsit strînse în fotograme obsesiile sau, măcar, neliniştile lor în legătură cu ţara aceasta tristă, dar plină de umor, din care au venit. ▲

Magdalena BOIANGIU

Fără disperare

DEMOCRATIA
Săptămînal de politici publice
Fondator: Centrul de Formare Europeană din Moldova

Primesc relativ regulat, dar nu aşa ca să mă simt în miezul actualităţii, revista *Democraţia*, săptămînal de politici publice, fondator fiind Centrul de formare Europeană din Republica Moldova. E o revistă bună, întocmită de intelectuali realmente preocupaţi de destinul poporului lor, deocamdată atît de contradictoriu în opţiuni şi atît de umilit de realităţi. Este analizat climatul social, este prezentată ambianţa culturală, în interviuri sînt exprimate opinii divergente despre prezent şi viitor. Sînt multe articole reproduse din alte publicaţii şi văd în această politică editorială un semn de adecvare: mai bine să faci cunoscut ce au spus alţii bine decît să parafrazezi confuz sub proprie semnătură.

Este o revistă care te ajută să formulezi judecăţi proprii, după ce ai aflat ce se întîmplă şi ce cred despre ce se întîmplă oamenii de la faţa locului. Este analizată realitatea politică a acestei ţări – tinere în felul ei – în care mişcările interne sînt permanent raportate la dorinţa Rusiei de a păstra relaţia de subordonare cu fostul ei teritoriu şi la aspiraţia spre integrarea într-o Europă căreia i-a aparţinut etern, o Europă amabilă, dar distantă.

Sînt multe rubrici permanente în revistă care îşi propun să explice şi să transforme obiectivele integrării într-o realitate concretă, aproape de cetăţean, subliniind avantajele şi încercînd să arate cum pot fi evitate eventualele efecte negative. Numerele 43 şi 44 sînt scrise înainte, în timpul şi după Summit-ul CSI de la Chişinău. Este de remarcat tonul reţinut analitic al intervenţiilor publicistice, la egală distanţă de demagogia inflamată şi de supunerea tîmpă. În faţa discursului mai curînd prudent al preşedintelui Putin, intenţionînd, se pare, să testeze reacţiile la viitoare iniţiative politice, Vitalie Ciobanu scrie: „Credem că o altă guvernare, democratică şi pro-occidentală în Moldova, cu ceva mai multă voinţă politică, ar fi reuşit să stabilească relaţii normale cu Rusia, după exemplul ţărilor baltice, fără să scoată la mezat independenţa şi opţiunea europeană a Basarabiei. Comuniştii însă, aidoma predecesorilor lor, pseudodemocraţi, dar fără a se mai preocupa de salvarea aparenţelor, nu cunosc decît atitudinea de subordonare necondiţionată". Această problemă a „pseudo" este prezentă şi în analiza scenei moldovene reprodusă din ziarul *Timpul* şi semnată de Constantin Tănase. Situaţia de fapt este descrisă în aceşti termeni: „Întreaga scenă a fost lăsată în seama a doi actori – Voronin şi Roşca. Indiscutabil, este o anomalie politică situaţia în care într-o ţară în tranziţie, aşezată între două civilizaţii, cu o populaţie bîntuită de opţiuni şi nostalgii istorice contradictorii, ca pe o scena politică să joace doar doi actori. Este o anomalie situaţia în care parlamentul e constituit numeric (şi politic!) după principiul «un pui şi un cal», cînd calul guvernează, iar puiul protestează crezînd că face opoziţie...". Din acest „pseudo" rezultă şi ezitările în rezolvarea conflictului transnistrean, jocurile politice din autonomia Gagauz Yeri, acest „pseudo" e prezent cînd e vorba de libertatea presei sau de eficienţa sistemului de sănătate. Şi acest „pseudo" nu poate fi anulat decît prin autenticitatea mesajului emis de politicienii şi intelectualii de la Chişinău. În acest sens, tonul ponderat, din care lipsesc atît complezenţa, cît şi disperarea, revista *Democraţia* mi se pare un bun început. ▲

Ți-e sete de cultură? Bravo!
Noi avem de băut.

VINERI, 8 noiembrie	21^{00}	Muzică live: Lăutărească tradiţională: Iagalo - Clejani
SÎMBĂTĂ, 9 noiembrie	21^{00}	Muzică live: Amadeus
DUMINICĂ, 10 noiembrie	21^{00}	Seară jazz Vlaicu Golcea & Co Aievea
MARŢI, 12 noiembrie	20^{00}	Muzică clasică live Ioana Peteu *(violoncel)*
MIERCURI, 13 noiembrie	19^{00}	Dialogurile Academiei Caţavencu
JOI, 14 noiembrie	20^{00}	Teatru: Toţi bărbaţii sunt curve *după David Mamet* Traducere & regie Florin Piersic jr.
MARŢI-DUMINICĂ	de la 10^{30}	Café-bar cu muzică ambientală
MARŢI-JOI	19^{00}-21^{00}	Discount 25%

Prezenţă permanentă a artelor vizuale în expoziţia de la parter

CLVBVL PROMETHEVS
FVNDATIA ANONIMVL

Piaţa Naţiunile Unite 3-5, sector 4, Bucureşti
rezervări la telefon: 336.66.38; 336.66.78

Vladimir BULAT

Amurgul „ZONEI“

Acum aproape un deceniu (1993), debuta la Timişoara un festival de *performance art*, „ZONA. Europa de Est“, care avea să devină un soi de emblemă *laxă* a acestui tip de artă de la noi, şi asta chiar în pofida faptului că exista deja un loc care consacrase de mai mulţi ani genul de manifestare artistică despre care va fi vorba mai departe – lacul Sfînta Ana. Întrucît consider că *performance art* a fost propulsată în mod „glorios“ preponderent de cultura urbană (New York, Köln, Londra), îmi voi apleca atenţia asupra festivalului de la Timişoara, ca asupra unuia dintre cele mai importante şi mai interesante toposuri artistice de la noi.

Cele patru ediţii, ţinute o dată la trei ani, au fost nişte „maşinării“ complexe, foarte diferite (chiar dacă organizatorul era mereu acelaşi, ambiţiosul critic de artă Ileana Pintilie, autoarea preţiosului volum *Acţionismul în timpul comunismului,* IDEA, 2000), acestea au „migrat“ lent din sfera «spectaculosului» *(performances)* în cea a dezbaterilor aplicate *(debates)* asupra fenomenului. La început, la primele două ediţii, s-a „lucrat“ exclusiv cu artişti, în speţă veniţi din spaţiile culturale est-europene, secondaţi, discret, de unii sosiţi din alte ţări, pe care încă le numeam pe vremea aceea „capitaliste“. Însuşi conceptul „Europa de Est“ era foarte actual, pe larg discutat – o inerţie a „războiului rece“. Lumea europeană era binară doar din perspectivă ideologică, politică, socială, nu şi din cea culturală. Mersul firesc al festivalului urma sagace metamorfozele timpului real. Subiectivitatea (marcată de frustrări, traume, depresii, mutilări etc.), ce putea fi urmărită în timpul celor patru ediţii, era una exclusiv „comisă“ de subiecţii ei. În jurul acestui festival s-a înfiripat o interesantă arhivă, care stă mărturie a angoaselor (sau euforilor) fiecărui participant. Conceptualizarea nuanţată a raportului dintre individ, a artistului în acest caz, şi mediul spre care acesta îşi proiectează prestaţia artistică a început, concretamente, o dată cu acele prelegeri din cadrul ediţiei a 3-a, în anul 1999. Atunci, s-a vorbit pe larg despre *performance art* cu referire la cazuri concrete, ca despre fenomene circumscrise unui cîmp cultural precis (Acţionismul vienez, *performance art* în fosta Iugoslavie, Republica Moldova, România, Franţa ş.a.). Catalogul acelei manifestări este un bun document teoretic în acest sens.

„Repriza“ a 4-a a festivalului s-a desfăşurat la începutul lunii octombrie a.c.; simptomatic oarecum, întrunirea nu a mai avut loc într-un teatru, ca în anii precedenţi, ci în incinta unui memorial. În memorialul victimelor represiunilor din decembrie 1989. Locul în sine ghidează un anume tip de reflecţie – prospectivă *à rebours,* dincolo de consemnarea simplei gesticulaţii artistice. O particularitate a acestei ediţii a fost şi prezenţa mai puţin numeroasă a actanţilor. S-a pus accent mai ales pe proiecţii, discuţii, prezentări, provocări. Lumea occidentală s-a făcut mai simţită prin cîţiva reprezentanţi ai săi, sosiţi din Marea Britanie, SUA (Kristine Stiles), Norvegia (Karen Kipphoff cu prezentarea scenei artistice din Scandinavia), Austria (un car de televiziune care a venit să filmeze la Timişoara s-a aciuat în miezul evenimentelor de la „ZONA“). În timp ce Estul a „punctat“ de data asta ceva mai discret. *Interactivitatea* a funcţionat cu de la sine putere, în special în acţiunile unor artişti ca Andre Stitt & Roddy Hunter, Eugen Săvinescu, Oskar Dawicki. Absenţa masivă a unor artişti din zona Balcanilor şi a Europei Centrale poate fi citită ca o slăbire, aş spune firească, a interesului pentru acest gen de întruniri-festivaluri, ce tind să devină, tot mai pronunţat, aidoma unor „cluburi private“, insulare, în care surpriza aproape că nu-şi mai face simţită prezenţa.

Dar, la o privire ceva mai atentă, sare în ochi şi tendinţa de *a exporta* tot mai insistent producţia artistică a Estului către Vest, spre piaţa de artă deja constituită şi autoreglatoare. Epoca „spectacolului“, a exaltării post-comuniste (şi post-comunitare), îşi trăieşte augustul amurg, iată, şi la noi. Greu de spus dacă artistul sau publicul consimte mai degrabă să mediteze decît să vocifereze sau să „gesticuleze“, cert este că bariera dintre aceste două categorii a fost, pas cu pas, practic, abolită, demontată.

Lunga performanţă a cuplului Andre Stitt & Roddy Hunter, din Piaţa Libertăţii, a pus cetăţenii oraşului la grea încercare afectivă. Timp de trei ore, pînă s-a lăsat întunericul, cei doi britanici au „asediat“ spaţiul din jurul statuii baroce (1756) a Sfintei Ana (să fie oare o punte, proiectată mental, spre defunctul festival de la lacul Sfînta Ana?). Andre Stitt a lipit la un moment dat, cu capul, pe soclul statuii, un bileţel cu acest text: *„Oh God How I was born with anger crying out in an unknown tongue“.* După acest gest disperat al izolării sale, tăcerea a fost spartă. Discuţiile cu trecătorii şi publicul s-au ţinut lanţ – partea cea mai emoţionantă şi indelebilă a întregului proiect. Tocmai pentru că reacţiile celor din jur au fost imprevizibile: puştii-rromi au cerşit cu neruşinare, nebunii au vociferat strident, tineretul a dialogat sau s-a amuzat, săracii s-au ales cu sacoşe pline de cartofi, iar majoritatea trecătorilor au ridicat din umeri sau şi-au aţintit arătătorul în zona tîmplei... Este un foarte bun material pentru un portret imagologic al oraşului. Pe acest fundal au intervenit gardienii publici, care nu fuseseră anunţaţi de superiorii lor despre aceste manifestări stradale; o nuntă se desfăşura în paralel, iar tramvaiele îşi „decartau“ în piaţă pasagerii gură-cască. Mecanismul complex al acestei întreprinderi artistice vesperale devenea de bună seamă incomprehensibil, incontrolabil, enigmatic chiar. Prestaţia anti-spectaculoasă a lui Roddy

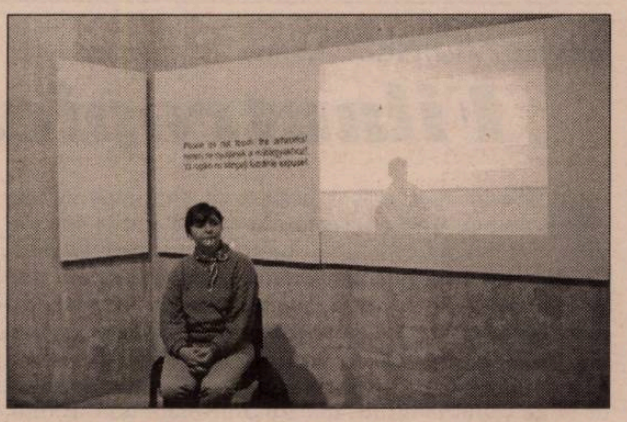

© Matei Bajenaru

*J. Bartha, **ADI**, video-performance*

Hunter, care şi-a lipit pe ochi mici fişii de leucoplast, a accentuat şi mai abitir doza de perplexitate a publicului aflat la faţa locului. Laptele, mierea, banii, cana, lanţul, panglicile colorate, binoclul, străchinile de metal, sacii cu cartofi, florile, clinchetul discret al unui aparat de percuţie şi-au făcut consecutiv apariţia – fiecare obiect cu sensurile, motivaţiile şi tîlcurile sale. Interpretarea acestora nu-şi are însă deloc rostul, deoarece interactivitatea ce au provocat-o adumbreşte şi sterilizează orice încercare de „hermeneutică“. Tot astfel, pare de-a dreptul inutil să explici gestul lui Eugen Săvinescu: de ce a marcat o „trecere de pietoni“ de-a lungul părţii carosabile şi nu de-a curmezişul ei, cum era firesc? Şi în acest caz, stupoarea şi descumpănirea trecătorilor au avut destul temei. Un joc frivol cu semnele urbane, cu gramatica lor diriguitoare şi protectoare poate fi o miză demnă de a fi exploatată în timp.

Acţiunea lui Oskar Dawicki, improvizată de la cap la coadă, a stresat publicul; artistul a forţat spectatorii să se scoale de pe locurile lor, luîndu-le scaunele, pentru a planta în fiecare „alveolă“ ghivece cu flori. În tot acest răstimp, un casetofon minuscul a lansat zgomotul unui rîs sardonic, enervant şi terifiant.

Distanţa autosuficientă, postişă, interpusă de multă vreme între auditoriu şi artist, interval care era altădată un loc comun al acestui mediu artistic – nişă de certă extracţie teatrală –, se pune tot mai temeinic sub semnul întrebării (sau acuzării). Amurgul acestui fenomen ţine de însuşi specificul momentului pe care-l traversăm. O nouă „comuniune“ între indivizi, iar în termenii lui Nicolas Bourriaud, o *„estetică relaţională“*, se structurează deja de o altă manieră în spaţiul/cîmpul artistic: euforia şi exhibiţionismul primilor ani post-totalitari, prezente activ în acţiunile artiştilor-performeri mai ales, se preschimbă actualmente într-o dorinţă acută a reflecţiei, a conceptualizării analitice; a venit timpul construcţiei unui discurs (plastic şi teoretic) credibil şi matur. Un amurg este speranţa continuă şi nedezminţită a unui nou răsărit. ▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

Cultura whisky-ului

– cum Chivas Regal poate să nască un poem –

Peste tot pe unde ne-am plimba pe teritoriul scumpei noastre patrii, de la mare pînă-n vîrful muntelui, dăm peste veşnicele gunoaie, deşeuri sau depozite dezafectate, ceea ce ne face să ne gîndim la binefacerile traiului în sînul naturii, unde orice legatură cu civilizaţia industrială să fie abolită. Începem să-i dăm dreptate domnului Spengler şi ne transformăm pe nesimţite în simpatizanţi Greenpeace: industria pîngăreşte tot ce atinge.

Oare industria e aşa de rea, oare ea nu poate decît să se opună naturii, culturii, spiritului etc.?

Acum cîţiva ani, în urma cîştigării unui concurs, am mers în Scoţia să văd cum se face whisky-ul *Chivas Regal*. Acolo am fost surprins să descopăr că o industrie profitabilă cum este cea a producerii scotch-ului nu numai că nu distruge sau perverteşte natura, ba chiar veghează la conservarea ei. La un moment dat, ghidul nostru (eram mai mulţi jurnalişti, din mai multe ţări) s-a oprit în dreptul unui podeţ şi a coborît o cană cu fir în apele rîului care trecea pe dedesubt. Credeam că vrea să ne arate cît de limpede e. Numai că omul ne-a luat prin surprindere: ne-a întins cana să bem, după ce a băut el mai înainte. La codelile noastre, ne-a explicat: „Apa din rîurile noastre este potabilă şi puteţi să beţi fără nici o grijă. Este în interesul nostru să fie aşa, pentru că din ea ne facem whisky-ul. O apă poluată ar duce la dispariţia whisky-ului scoţian şi de aceea noi controlăm foarte riguros activităţile din zonă şi, de exemplu, nu le permitem fermierilor să folosească pesticide sau alte chimicale.“ Iată cum un anumit interes economic poate să fie mai eficient decît zece Greenpeace. Iar rezultatul este că Scoţia, mai ales în zona producerii whisky-ului, Speyside, este un colţişor de Rai („colţişor de Rai“ este, din păcate, o expresie golită de sens, dar încercaţi s-o recuperaţi, în cazul acesta). Un singur amănunt, edificator: în refugiile de pe marginea drumului, unde la noi găseşti tot felul de mizerii şi ambalaje, acolo nu numai că totul e curat-lună, dar vin din cînd în cînd fazanii să ciugulească de pe jos; îi poţi vedea dînd tîrcoale maşinii tale.

Cum tehnica de fabricaţie a whisky-ului este, practic, aceeaşi de cîteva sute de ani, distileriile scoţiene sînt, în acelaşi timp, „unităţi de lucru“ şi muzee – sînt organizate, deci, să primească şi vizitatori, fără ca aceasta să stingherească producţia. În Scoţia, industria whisky-ului este cultură.

Şi nu mai ai nici o îndoială că e aşa atunci cînd îl auzi pe *master blender* cum vorbeşte despre whisky-ul pe care-l face (un *master blender* este cel care ştie reţeta – păstrată secretă cu sfinţenie şi transmisă „cu limbă de moarte“ – combinării mai multor tipuri de whisky-uri *single malt* pentru obţinerea unui whisky complex cum e *Chivas Regal).* Descrierea caracteristicilor whisky-ului *Chivas Regal* (fişa tehnică a lui, să zicem) în gura unui asemenea om este, deopotrivă, o declaraţie de dragoste şi un foarte reuşit poem. Ce spune el despre culoarea, gustul (gusturile), mirosul whisky-ului *Chivas Regal* şi despre toate acestea împreună nu poate fi rezumat în cîteva cuvinte, aşa cum nu poţi povesti un poem. De altfel, *Chivas Regal* chiar merită un poem (dacă nu chiar mai multe), pentru că este într-adevăr un whisky excepţional. Vi se pare deplasată asocierea whisky-ului cu substanţa poeziei? Lui Gellu Naum, de exemplu, care scria despre „culoarea whisky-ului clătinat“, nu i se părea.

▲

Dilema vă recomandă

● Între *Gosford Park* (ultimul Robert Altman, autointeligent şi greoi, semănînd cu rămăşiţele rîncede ale unei zile Ivory-ene şi cu o distribuţie, ca de obicei, „star-dropping“) şi *Triplu X* (divertismentul autovulgar, „bagaBond“ şi plesnind de energie primară al unui meseriaş obscur ca Rob Cohen), nu cred că e de ales; Libby Gelman-Waxner – cea mai haioasă editorialistă de la *Premiere*-ul american – l-a descris simplu: „Am fost la *XXX* şi l-am descoperit pe *God!*“. Îi împărtăşesc entuziasmul juvenil şi *camp*. (Alex. Leo Şerban)

● *Familia* (nr. 9, sept., 2002). Cu o temă centrală: reabilitarea ficţiunii în proza românească a ultimilor ani – romanele lui Buzura, Cărtărescu, Ţepeneag, Breban. Un dosar dens, cu analize atente pe text, suficient de vulnerabil pentru a fi şi captivant. Şi cu un ciclu de poezii fulgerătoare ale lui Ion Stratan, începînd cu „Scrisoarea a III-a pierdută“, de neuitat. (Radu Cosaşu)

● *SUPER BOOKS / SUPER BÜCHER: Noi tendinţe în designul de carte din Marea Britanie şi Germania:* peste 100 de super-cărţi într-o mega-expoziţie organizată de British Council, Centrul de Carte Germană Goethe Institut Internationes, Fundaţia Idea (Cluj) şi Biblioteca Centrală Universitară. Expoziţia este deschisă la BCU pînă pe 10 noiembrie. (Matei Martin)

Simona SORA

puzzlecturi

O utopie

● **Luminiţa Grădinariu, *Jurnalistică şcolară*, manual opţional, *Ariile curriculare: Limba şi comunicarea, Om şi societate*, Editura Humanitas Educaţional, 2002.**

Cine nu are pe-acasă, prin sertare, o veche revistă, bătută la maşină, multiplicată la xerox şi capsată asimetric, cu vreun titlu fantezist, un motto greu de semnificaţii şi cu subtitlul sobru: Revista şcolii (liceului)...? Nu doar prin redacţii şi în mediile umanistice (mai aplecate spre comunicare) genul acela de reviste artizanale – cu multe caricaturi, pline de frondă şi cu o încărcătură erotică abia ascunsă sub adjective şi neologisme rare – reprezintă un gen de amintire uşor jenantă, dar plină de nostalgie. Un studiu serios al acestor reviste cu o lungă tradiţie printre copii şi adolescenţi ar fi cel puţin la fel de interesant ca analiza „jurnalului-confesor" al adolescentei tulburate, a oracolelor care circulau *underground* prin clase sau a bibliografiei obligatorii de pe vremuri şi din zilele noastre. De cu totul altă factură ca mod de exprimare, cu alt public-ţintă şi cu un super-eu la care cel mai adesea contribuie în mod decisiv profesorul-coordonator, revista şcolară este un document de primă relevanţă pentru „dezgheţarea" straturilor profunde ale personalităţii tinerilor. Abandonarea limbii de lemn, nonşalanţa, siguranţa sînt calităţi care, altădată, ar fi fost sinonime cu talentul. Astăzi, lucrurile s-au schimbat mult, distanţa galactică între revistele şcolare contemporane cu *Cutezătorii* şi cele de azi fiind, în mic cea străbătută între *Scînteia şi Evenimentul zilei*. Asta dacă vorbim despre capete de listă. În masa de publicaţii dedinainte şi de după găsim, pe ambele paliere, excepţii. Ce legătură avea cu ideologia *Opinia studenţească* de la Iaşi? În amintirea mea, care poate să-mi joace feste, ieşenii nu aveau nici o pagină sacrificată actualităţii politice, cum se întîmpla la Bucureşti şi în celelalte centre universitare, cu mai toate revistele culturale. Iar reportajele lor, care au făcut şcoală, erau uneori atît de fanteziste şi de alături faţă de linia partidului, încît păreau din altă lume. Asta, probabil pentru că revistele studenţeşti erau asimilate cu revistele şcolare, cu „joaca de copii", aveau tiraje minime şi nu puteau „perverti" masele. Pe alt palier, revistele şcolăreşti, pline de „mlădiţe", „tinere condeie", „muguri" şi alte lucruri proaspete, erau, pînă în '89, pepiniere de folosire dibace a copiilor pentru puncte în plus la examenul de grad, la inspecţie şi la olimpiade. Excepţiile nu aveau viaţă lungă, dar ele au existat şi dacă ar veni vorba despre ele, probabil ar trebui căutate în arhivele „judeţenelor de partid", unde redactorii-şefi-copii le duceau la croşetat.

Nu mi se pare întîmplător faptul că ideea primului manual românesc de jurnalistică şcolară, semnat de profesoara Luminiţa Grădinariu, profesoară de chimie la liceul „Mihai Eminescu" din Iaşi, a apărut tocmai acolo. Din şcoala de jurnalism de la Iaşi, recunoscută, lăudată şi invidiată, apar periodic oameni ce par formaţi în Occident, cu lecturi largi, cu umor şi cu un set de principii care, lucru rar, nu sînt vorbe goale pe la seminarii despre libertatea presei. Mediul cu pricina stimuleaza formarea unor tineri care, înainte de a scrie „cu simţire", învaţă bazele managementului cultural (organizare/planificare, buget, tiraj, preţ), ale eticii şi deontologiei profesionale şi abia apoi „arta scrisului jurnalistic" (structură, documentare, surse, redactare).

Structurat ca un manual occidental, relaxat şi fără pretenţii de exhaustivitate sau de ghid unic, cartea profesoarei Luminiţa Grădinaru este un model de tact pedagogic şi modestie, de umor (vezi prefaţa în care povesteşte cum a publicat o inedită pornografică de Minulescu, pe care a scos-o din toate exemplarele abia în tipografie) şi profesionalism. Vedetele sînt elevii, selectaţi după vocaţie şi nu după o bibliografie bine tocită, care au făcut, începînd cu 1993 revista *Temperatura adolescenţei*, urmată, din 2000, de revista *Urme*. La fiecare capitol, pe lîngă datele esenţiale ale problemei abordate (clar rezumate, într-un compendiu bine susţinut bibliografic), autoarea publică articole relevante pentru calităţile sau pentru metehnele analizate, lăsînd spaţiul necesar libertăţii fiecărui semnatar. Aceasta i se pare profesorului Andrei Corbea, prefaţatorul entuziast al manualului, şi principala lui calitate: învăţarea şi preţuirea libertăţii proprii şi a celorlalţi.

În presa românească sînt oameni pentru care cartea Luminiţei Grădinariu vine prea tîrziu. Dacă ar fi avut-o acum 20 de ani, ca lectură obligatorie, „zona" ar fi mult mai curată de tipi care nu înţeleg ce are deontologia cu dolarii pe care îi aşteaptă ei pe articole „de opinie", de donşoare cu poşetuţe mici, mici, cît să încapă reportofonul *Sony*, ultimul model, de şantajişti de profesie şi de specialişti în publicitate mascată, de agramaţi şi parveniţi, rude sau protejaţi ai directorului ziarului. Ce utopie!

▲

Adrian MIHALACHE

bustul Thaliei

Hai să murim împreună!

Norway.Today de Igor Bauersima seamănă uimitor de bine cu *Îngerul electric* al lui Radu Macrinici, dar spectacolele respective nu seamănă deloc între ele. În ambele piese, nişte tineri decid să se sinucidă împreună. În ambele piese, media (televiziunea, respectiv, Internet-ul) sînt implicate în acţiune. Integrarea mijloacelor electronice în spectacol este o provocare la adresa competenţei regizorale. În *Îngerul electric*, ancheta TV despre legitimitatea sinuciderii, întreruptă de avertismentele privind deconectarea iminentă, se derula în paralel cu acţiunea „vie", ca film TV. Acolo, interferenţele dintre acţiunea televizată şi cea reprezentată erau minime şi realizate la nivel elementar, prin suprapunerea trupurilor actorilor peste imaginea proiectată pe ecranul de pînză, care dubla monitorul TV. În spectacolul *Norway.Today*, al Teatrului Odeon, regizoarea Andreea Vălean recurge, şi ea, la transpunerea „ferestrei" de pe monitor pe un ecran alb, aflat în fundal, care va fi folosit şi la proiectarea în timp real a filmărilor cu camera video, executate de protagonişti. De data aceasta însă, integrarea tehnologiei în spectacol este mult mai abilă. Regizoarea alcătuieşte un întreg coerent din gesturile şi replicile actorilor „în carne şi oase", din imaginile lor filmate şi din ipostazele lor ca participanţi la *chat*. Dintre toate artele, teatrul rezistă cel mai bine tendinţelor de virtualizare, deoarece corporalitatea îi este consubstanţială. De aceea, alcătuirea unui discurs dramatic multimedial, care să combine semne direct teatrale cu altele, generate tehnologic, îşi caută încă regulile. Andeea Vălean a propus o sintaxă *sui generis* inteligentă, inspirîndu-se fericit din manifestările publice în care figura interpretului este dublată de imaginea sa mărită pe un ecran.

Cred (nu ştiu sigur) că este acelaşi lucru să te sinucizi sărind într-un fiord norvegian (ca în *Norway. Today*), sau electrocutîndu-te într-un hotel bucureştean (ca în *Îngerul electric)*. În ambele cazuri, esenţială este trăirea-împreună, atît în actul erotic, premergător, cît şi în actul brutal, exterminator. De la Freud citire, ştim destule despre legătura dintre Eros şi Thanatos ca să ne mai mire respectiva succesiune. Resortul psihic al sinuciderii în cuplu sau în colectiv rămîne însă mereu misterios. În *Îngerul electric*, debusolarea părea să provină din contextul social. În ceea ce priveşte sinucigaşii lui Bauersima, motivaţia lor este mai sofisticată.

Emisiunile TV de actualităţi ne-au obişnuit, în ultima vreme, cu veşti despre sinucideri inexplicabile, comise de liceeni silitori, cu bună situaţie materială, pasionaţi de informatică, care-şi petreceau multe ore la calculator. Cu tonul lor atoateştiutor, crainicele încercau să ne lămurească rolul nociv al tehnologiei informaţiei, care depersonalizează, desocializează, deprimă, depravează. Iulia caută un partener de sinucidere în mediul virtual şi-l găseşte pe August, cu care pleacă în Norvegia. Amîndoi sînt echipaţi cu tot ce le trebuie pentru a petrece confortabil ultima noapte împreună, care se dovedeşte perfect satisfăcătoare. Romanii spuneau că trebuie să munceşti ca şi cînd ai mai avea de trăit o veşnicie şi să te bucuri de viaţă ca şi cum ai muri mîine. Eroii piesei încearcă această din urmă experienţă. Simţurile, excitate de iminenţa sfîrşitului, se dezlănţuie în voie, iar relaxarea *post coitum* aduce cu ea ezitările, retragerea în sentimentalitate, revenirea în forţă a valorilor familiei. Cuvîntul lacrimogen de adio, înregistrat de camera video, către mamă, tată, bunică etc. ţine de melodrama cehoviană de bună calitate, aşa cum o întîlnim în nuvela *Montigomo, Gheară de Uliu*. Din păcate, aici nu avem de a face cu un sfîrşit fericit: saltul în abis se va produce, totuşi.

Textul lui Bauersima este dens şi, pe alocuri, memorabil. Replici ca „te-aş lăsa să intri în mine, dar e prea multă dezordine înăuntru" se reţin cu plăcere. Piesa se înscrie însă într-un alt ambient cultural decît al nostru, cu puternice reminiscenţe protestante, astfel încît interpretarea ei în cheie dezinvolt-autohtonă nu este nimerită. Tinerii actori Paula Simon şi Gabriel Pintilei au prospeţime şi ingenuitate, dar îşi compun rolurile cu elemente de intonaţie şi gestică luate de pe stradă. Asocierea dintre textul de o poetică severitate cu expresia brutală şi, în fond, stenică, a jemanfişismului bucureştean nu este dintre cele mai fericite. A fi spontan şi natural nu înseamnă neapărat a fi autentic, adică stilistic adecvat. Cultivarea, o vreme, a „căutării", a artificializării este necesară pentru ca, odată redevenit spontan şi natural, să poţi fi purtătorul unor semnificaţii mai ample decît propria-ţi persoană.

▲

Alice POPESCU

imaginarul publicitar

Adevăruri generale sau nu

Trebuie să credem oamenii pe cuvînt. Chiar şi în publicitate, dacă sînt sinceri. Cum altfel am putea interpreta sloganul: *La noi doar tariful este normal*, decît exact aşa? Fiindcă, în ceea ce priveşte restul, adică reclama însăşi pentru *Telechat* (compusă magistral dintr-un receptor, un fir şi cîteva feţe tinereşti hlizindu-se tonic la capătul dispozitivului), nici că se putea ceva mai „normal", de doisprezece ani încoace. Dincolo de autoironia copywriter-ului (involuntară, fireşte) care, în zelul depăşirii de sine, a lăsat în urmă şi ce a vrut să spună (probabil cum că *aici totul este ieşit din comun, grozav* – a se vedea *prietenii pe care ţi-i poţi face)* nu se întrezăreşte decît cîmpul arid şi nesfîrşit al lipsei de imaginaţie. Şi atunci, ajungem, *normal*, la o singură concluzie: aşa reclamă, aşa muşterii.

Nici în zona mai mult sau mai puţin fluorescentă a spoturilor pentru paste de dinţi lucrurile (de natură dentară), ca şi ideile, nu strălucesc. După cum ştim, se zîmbeşte mult şi se vorbeşte serios, în termeni explicativi şi docţi, preferabil în faţa unor copii, fiindcă ce adult mai are timp şi dinţi de lapte pentru asemenea experimente? Se aduc zdrobitoarele probe cu ouă şi colţi de rechini, în urma cărora nu mai rămîn în picioare decît adevărurile fundamentale despre viaţă. Ne-am fi mulţumit şi cu cele stomatologice, dar se pare că ele sînt credibile doar în raport strict organic şi ilogic cu primele. Cel puţin aşa înţelegem din panseul final al noii reclame la *Blend-a-med. Totul e important: dinţii... şi sufletul*, ne spune o fetiţă visătoare şi înţeleaptă. Nu ştim ce e în sufletul ei, nici în mintea copywriter-ului, dar putem citi „totul" în albul uniform şi de nepătruns al dinţilor.

Să fie, oare, un adevăr general faptul că publicitatea pentru linii telefonice şi paste de dinţi suferă de o imaculată lipsă de concepţie?

▲

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Curentul horror

Ca şi Saint Valentine's Day, Halloween-ul a fost preluat şi de promotorii consumului neaoşi. Nu pe scară foarte largă, dar firesc şi tot mai extins. Evident, cei care sărbătoresc Halloween-ul, pe 31 octombrie, sînt magazinele şi puburile, fast-food-urile. În Unirea, de pildă, era, cu mult timp înainte, un anunţ cu „Balul vampirilor", iar decoraţiunile cu dovleci şi fantome nu lipseau. La fel, la Mall, fantome de toate dimensiunile pluteau, simpatic, în zona artezienei. La Mc Donald's, decoraţiunile erau stil filmele lui Disney, menite să te sperie doar plăcut, familiar: dovleci drăguţi, aurii, pînze de păianjen gen barba lui moş Crăciun, usturoi să alunge vampirii. Magazinul Bruno, specializat, în general, în gadget-uri, este, de obicei (adică de anul trecut încoace) spiritul Halloweenul-ui: acolo, doritorii, şi în special copiii, pot găsi costume înfiorătoare. Copiii sînt interesaţi, mai cu seamă, pentru că grădiniţele şi şcolile particulare sînt cosmopolite, şi adoptă cu plăcere sărbătorile occidentale, fără seria de dezbateri morale de care au nevoie adulţii pentru a îmbrăţişa festivităţile împrumutate. La Bruno se găsesc costume cu multe probleme morale şi religioase: de fantomă, de drac, de vampir. Hiperrealismul unora dintre ele poate da o notă cu adevărat *horror*, mai ales pentru părinţii impresionabili şi uşor de zăpăcit cu filozofii ieftine, aparente: există, acolo, o mască de Dracula înfiorătoare. Materialul din care este făcută e un cauciuc despre care ai senzaţia că ţi se lipeşte pe figură, ca un al doilea scalp. Asociată cu coasa, de plastic, cu o grupare în relief de scheleţi pe ea, imaginea de ansamblu este terifiantă şi provocatoare (în sens existenţial). Din fericire, copiii nu realizează toate conotaţiile kitsch-ului acru, şi se bucură

doar de efectele tari. La grădiniţa copilului meu, patru puşti din ambele grupe au fost Dracula: popularul vampir a ieşit pe primul loc în topul costumelor. Apropierea dintre reprezentările acestuia şi Doamna cu coasa nu a contat. Nu mai vorbesc de semnificaţiile filozofico-transcendentale ale fiecăreia dintre costumaţii sau gadget-uri, de la fantomă la schelet sau drac. E drept că, pe lîngă sîngeroasa mască anterior amintită, scheleţii albi sau negri, cu ochi fosforescenţi, care rîd isteric şi clănţăne din fălci sînt chiar duioşi, sau patetici. Ei pot fi găsiţi la un fel de magazin-tarabă din Unirea, alături de vrăjitoare, cozi de pisici negre ieşind din saci mişcători sau păianjeni urcători pe pereţi imaginari.

Rolul lor poate fi cel totemic, al alungării sau măcar minimalizării răului prin luarea lui în stăpînire şi domesticirea lui. În acelaşi timp, hiperrealismul de care vorbeam riscă să inoculeze, în minţile copiilor, imagini hidoase drept fireşti. Oricum, păstrînd măsura, Halloween-ul rămîne o sărbătoare simpatică, atîta timp cît nu se pierd ironia şi detaşarea. Un dovleac cu o lumînare înăuntru nu poate face rău nimănui, fie că celebrează „Ziua Recoltei", sfîrşitul unui ciclu sau alungarea duhurilor rele. ▲

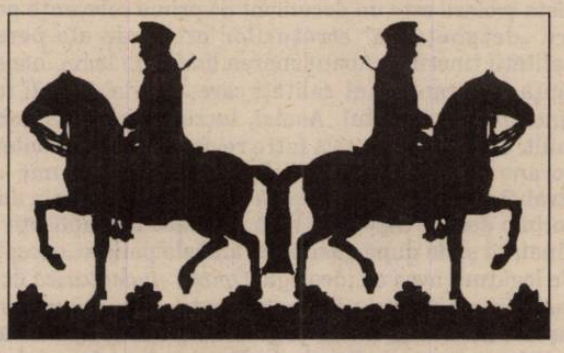

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Aspecte ale atracţiei senzuale dintre substantiv şi adjectiv

O personalitate accentuată din staff-ul NATO a preconizat „o extindere robustă".

Un sociolog de renume e de părere că trăim printre fenomene de „o imprevizibilitate structurală".

Un eseist îşi priveşte liniştit cazul său de „schizofrenie pozitivă".

Un legislator propune ca prostituatele să fie denumite „operatoare ecologice".

Un ideolog de dreapta susţine că a venit vremea unei „drepte compasionale".

Un ideolog de stînga susţine că lumea are nevoie de „o stîngă compasională".

O femeie de la ţară îşi ucide soţul pentru că el avea „pretenţii sexuale exagerate".

Un romancier îşi intitulează cartea: „Modesta noastră tragedie".

Hocheiul pe gheaţă este un sport care nu permite „duritătile inutile".

Richard al II-lea îşi mărturiseşte „o teamă neîndemînatică".

Petrini al lui Preda e cuprins de „o deznădejde scîrbită".

Un fiu are „certitudinea delicată" că tatăl său a rămas un escroc.

Un matematician le cere elevilor săi să ajungă la formulări de „o exactitate emoţionantă".

O mamă inteligentă îi impută băiatului ei că, la 35 de ani, nu posedă „o laşitate matură".

Un strateg e convins că lumea a intrat în era unor „războaie asimetrice".

Un cronicar teatral descoperă într-o actriţă „o interioritate interesantă".

Un chirurg e obsedat de „măruntaiele bombastice".

Cel mai fin eseist din România îl acuză pe cel mai grosolan oportunist că vădeşte „o mare neglijenţă sufletească".

Un prieten îmi spune, în lift, că din „lenevie sentimentală" nu se va deplasa pînă la CNSAS să-şi vadă dosarul.

Unul din scriitorii mei preferaţi nu ezită în a-şi recunoaşte „un patetism fragil".

Un specialist în estetica Evului Mediu a descoperit acolo „grandoarea monstruosului exuberant".

Şefa unei agenţii matrimoniale o asigură pe o domnişoară că necunoscutul cu care o va pune în contact este capabil de „un amor fiabil".

George Orwell – foarte atent să nu fie considerat, după „1984", un antisocialist! – se autocaracterizează drept „un conservator anarhist".

Un psihanalist îşi şochează pacientul explicîndu-i că toate angoasele îi provin dintr-o „frică inteligentă".

Şeful unei comisii parlamentare constată la unii membri ai ei unele „tendinţe răsculative".

Un om politic plin de sine rămîne totuşi pe gînduri cînd i se spune în faţă că e „un carierist foarte transparent".

Un bijutier în arta adjectivului la români denumeşte tranziţia „un provizorat temeinic şi voios".

Un umanist – totdeauna anacronic – va avea de suportat obiecţii ţepene la „năzuinţele sale somptuoase".

Un caricaturist israelian declară la TV5 că, în meseria sa, el se găseşte permanent într-o situaţie „nu atît de dificilă, pe cît de delicată".

Un domn în vîrstă îi vorbeşte unei doamne serioase, plimbîndu-se împreună pe o alee a Cişmigiului, despre urgenţa „unei răbdări calme".

Un prieten îmi propune să urmăresc, în logica unui prieten comun, traiectoriile unei „invidii perfect justificate".

Ieri, în lift, timp de 7 etaje, un bunic l-a întrebat insistent pe nepoţelul său – trăgînd mereu cu ochiul spre mine ca să vadă ce impresie îmi face deşteptăciunea copilului – ce vrea el să înţeleagă cînd spune că trăim într-o „epocă pitpalacă".

Un fost marxist trecut la heideggerism îmi atrage atenţia – pe impulsurile lui telefonice – că lumea e aşezată pe „un oximoron năpraznic".

Mie, ca pieton, îmi place să mă mişc numai printre „oameni carosabili". ▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Catu Nelu

„Eu beau la 800 grame vodcă, calitate de 7.000 gramu', trei sticle de bere Gambrinus. Beau la «Botul Calului în Contra Curentului» în Apărătorii Patriei. Îi cunosc pe nea Fane, nea Joican, nea Mirel, nea Frăţilă, nea Pompei, nea Pisică, nea Pusnicu, nea Virulă, nea Putineiu, nea Horodniceanu şi pe mulţi alţii. Viaţa noastră începe dimineaţa, cînd ne sculăm şi muncim la diverşi cu ceasu', adică săpăm, aducem apa, ducem gunoiul, facem curat, batem cuie, reparăm electrica, plătim telefonul, scoatem dobermanii la plimbare, aducem copiii de la şcoală. Lumea e săracă şi ne dă mai mult de mîncare, aşa că noi bem seara, vorbim de ale noastre. Eu am copil mare şi nu mai pot să am grijă de el, că are banii lui, cîştigă la 1.000 dolari pe zi, doar din mobile, fură-decodează-vinde. Ce să-i dau eu de mîncare? Asta îi spun şi lui nea Virulă, care are copil ce face trotuarul, că are două fete în subordine. Ce să le oferim noi? Mai bine bem. După ce beau, eu nu cad de pe picioare fiindcă ştiu să nu beau mai mult decît duc, dar nici să nu mă ia valul la gîn-

duri peste ce vreau eu să gîndesc. Cum ai în minte gînduri negre, cum se duce tot cheful. De ce să fac eu durere din fiecare zi? Mai bine să moară mă-sa, decît mama, adică să moară mă-sa lu' nevastă-mea, că ea a învăţat-o pe ea să plece şi să nu se mai întoarcă. Zice nea Mirel că de ce nu m-am dus după ea. De ce, mă? Că o omoram, de ce să mă chinui eu în puşcărie, să mă trezesc noaptea cu o remorcă în şale? Dă-o dracu' de rapanulă. În cartierul meu e bine, cam jeg, fiindcă Primăria lasă aşa aspectul ăsta de sat de o parte şi de alta pe cel de oraş. Eu stau la oraş, la bloc. Dar cei care stau la sat, la casă, sînt supăraţi că nu li se ia gunoiul. Acum la mine pe scară nu e mare diferenţă de sat, că ne-a tăiat apa. Stau la etajul zece şi car apa cu liftul şi copiii scuipă în găleata mea, dar nu-i bat, ţip la ei şi merg şi le spun părinţilor, de zic că sînt reclamagiu de profesie. De ce sînt? Chiar dacă beau, nu am dreptatea mea?" ▲

HUMANITAS
cartea care dăinuie

Ofertă specială!!!

Expediaţi acest talon de comandă pe adresa Editura Humanitas – C.P.P., Piaţa Presei Libere 1, 79734, Bucureşti, şi veţi primi prin poştă, cu plata ramburs, cu 10% reducere şi cu autograf din partea autorului, volumul *Uşa interzisă* de Gabriel Liiceanu (144 000 lei).

Relaţii suplimentare la telefon 01/223 15 01.

Nume..... Prenume.....
Adresa.....
.....
Telefon..... Nr. exemplare comandate.....
Numele persoanei/persoanelor pentru care doriţi autograful.....
.....

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

De la estetic mai departe

Florin Biciuşcă suplineşte, aparent de unul singur uneori, ceea ce lipseşte cel mai mult arhitecturii româneşti postbelice şi contemporane: experimentalismul ca stare continuă. Spre deosebire de Dorin Ştefan, un arhitect preocupat de a fi în perpetuă contemporaneitate, reinventîndu-se pe sine în proces ori de cîte ori e nevoie, Biciuşcă ia experimentul pînă la punctul neglijării dimensiunii operei sale. Mare parte din aceasta, cea mai interesantă parte a ei oricum, este încă în faza de perpetuă rescriere. În anii optzeci, imediat după terminarea facultăţii, Biciuşcă era deja o stea urcătoare: premiile internaţionale continuau să îi sosească într-o vreme cînd mulţi colegi de breaslă se preocupau să flateze imbecilitatea gustului celor ce avizau lucrările din «noul centru civic».

Într-o vreme a demolării, el inventa moduri alternative de locuire colectivă. În vremea blocurilor de prefabricate, el regîndea comunităţi nou-medievale, articulate împrejurul unor locuri publice şi a unor spaţii sacre semnificative. Încă şi acum, el este preocupat de acelaşi mod de lucru: auto-ştergerea şi auto-rescrierea propriilor proiecte. Absorbit şi aproape autistic, Biciuşcă este în acelaşi timp şi un preocupat de programele CAD, pe care le manipulează cu străşnicie spre a produce, de pildă, mînăstiri ortodoxe, ceea ce ele chiar fac. Preocupat acum de imaginarea unei cetăţi ideale, a găsit timp să propună un proiect bine clasat la concursul Bucureşti 2000 în 1995-6, cel pe care îl prezentăm aici. După aceea, i-au luat şapte ani să termine o bijuterie de biserică ortodoxă de sat, producînd de curînd şi un proiect finalist pentru Catedrala Patriarhală (2002). Din vreme în vreme, el iese din ascunzătoare spre a ne mai prezenta cîte un fragment din ceea ce pare deja a fi o unică şi continuă Operă.

Proiectul său de la Bucureşti 2000 a fost probabil cel mai critic dintre toate cele clasate în finală. Al său este «nerezonabil», dacă se căuta în concurs un masterplan pentru Bucureşti, ceea ce, pare să sugereze autorul nostru, e nerealist de fapt. Dovadă că a avut dreptate Biciuşcă şi nu ceilalţi: proiectul cîştigător, al lui Meinhard von Gerkhan şi Joachim Zeiss, a fost sugrumat de cumetriile dîmboviţene de partid. Astăzi, privit din nou, proiectul lui Biciuşcă este un cimitir unde este trimis să zacă locul toxic al urbanismului ceauşist. O dală urbană de mare amploare ne ţine de/asupra acestei mlaştini. Devenite relicve, casele cele vechi ies la suprafaţă dar, fiind înmormîntate, nu mai pot răni oraşul din jurul lor, fiind privite de la distanţe şi înălţimi care le trimit în ridicolul propriei posterităţi. Natura memorială a acestui proiect este reiterată de prezenţa pădurii de turnuri prea înguste spre a fi funcţionale, pădure cumva tangentă la locul Mînăstirii Mihai-Vodă.

Caracterul de manifest al propunerii lui Biciuşcă se evidenţiază cu timpul. Propunerea sa, neconstruibilă, sugerează de fapt că nu este neapărat înţelept să construim cu orice preţ. Uneori trebuie îngăduit un bob zăbavă spre a investiga starea prezentă şi potenţialul viitor al unui sit atît de chinuit. Construind un coşciug de beton peste amplasament, autorul ne invită să gîndim asupra morţii ca temă arhitecturală, sugerată violent uneori de spaţiul sacru – prezent ori absent, precum şi asupra rolului vital pe care ceva gol, precum locul public – aici: dala urbană – îl are în refacerea unei comunităţi.

Pentru acei dintre noi care îi admirăm lucrările, Biciuşcă este o dovadă că Kierkegaard a avut dreptate: drumul ascendent este acela care pleacă de la estetic, trecînd prin etic, pînă la sacru. Biciuşcă îl parcurge singur, adeseori făcînd-o şi pentru mulţi alţii...

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Pofta de Hitchcock

Pofta de *La nord prin nord-vest* mă poate apuca oricînd – la zece minute după ce mi-am astîmpărat-o sau după doi ani de abstinenţă, la jumătatea unui alt film sau la apogeul unei crize, cînd îmi torn cenuşă în cap pentru timpul pe care l-am irosit uitîndu-mă la filme, în loc să fac ceva util societăţii. Şi cînd pofta mă apucă, *trebuie* să o satisfac. Din fericire, filmul lui Hitchcock este reluat adesea la TCM. După-aceea – după ce Eva Marie Saint a ajuns cu bine în cuşetă, lîngă Cary Grant (cu o secundă mai devreme, ea era agăţată de mîna lui, deasupra uneia din prăpăstiile lui Mount Rushmore), iar eu mi-am aprins cea mai bună ţigară a zilei, mă gîndesc să scriu ceva despre film, ca încununare a plăcerii. De obicei, mă opreşte viziunea kilometrilor de analiză şi interpretare dedicaţi acestui film. Din aceşti kilometri, eu n-am parcurs decît o mică porţiune, dar mi-a ajuns: supra-interpretarea, oricît de pasionată, este moartea pasiunii, şi goana după semnificaţii ascunse şi idei complicate e străină de spiritul unui film precum *La nord prin nord-vest*. Puţine filme mari demonstrează mai bine eroarea celor care susţin că o operă, ca să fie mare, trebuie neapărat să exprime gînduri profunde. Exegeţii ar fi trebuit să ia aminte la replica eroului, atunci cînd e întrebat ce înseamnă iniţiala din numele său, Roger O. Thornhill: „Nimic." Cele mai bune efecte ale lui Hitchcock apar din nimic, aşa cum avionul acela apare de nicăieri, ca să-l vîneze pe Cary Grant în secvenţa pe care nici zecile de ani, nici sutele de vizionări, nici parodia trăsnită a lui Vincent Gallo, din *Arizona Dream*, n-o pot îmbătrîni. Cît de diferite sînt trucurile lui Hitchcock de efectele speciale cu care ne-am obişnuit între timp! Cele mai multe efecte speciale sînt doar „bum"-uri şi „bang"-uri, în timp ce, la Hitchcock, e vorba despre rafinamentul torţionarului care glumeşte cu tine înainte de a începe să lucreze asupra ta, despre descîntece subtile care te ademenesc în pădure, pe poteca luminată, pînă la casa în care te pomeneşti prizonier, ca Hänsel şi Gretel, despre întîlnirea aparent banală (de exemplu, întîlnirea cu un englez gras şi chel, într-un costum de funcţionar), în urma căreia nici visurile tale nu mai sînt aceleaşi. Aceste trucuri creează o relaţie intimă între noi şi omul responsabil de ele – singura apropiere pe care el o permite. În rest, Hitchcock nu prea dă semne că ne-ar simpatiza. Dacă unele dintre poveştile lui, luate la bani mărunţi, ni se par lipsite de logică, el nu pare să se sinchisească de părerea noastră. Dacă unele dintre personajele sale nu par oameni întregi, ci maşinuţe pe care el le teleghidează spre situaţiile care-l interesează, fără multe explicaţii şi pregătiri, cu atît mai bine: inima lui nu vibrează la oameni, ci la „bucăţi de film, combinate în diferite feluri". De aceea, opera lui nu conţine multe momente „venite din inimă" (deşi eu unul am o fleţe pentru *Marnie*, care este, în funcţie de privitor, un film foarte romantic sau un film foarte bolnav: povestea iubirii curate dintre o cleptomană frigidă şi un sado-masochist dăruit unei idei fixe.) În *La nord prin nord-vest*, bucăţelele de film ale lui Hitchcock s-au combinat superb: cînd vezi acest film, ai senzaţia că aluneci pe suprafaţa lui ca pe gheaţa nou-nouţă a unui patinoar numai al tău, fără o zgîrietură. Dacă filmul are vreo profunzime, ea trebuie căutată tot la suprafaţa aceea, care te face să te simţi ca un campion. Şi Cary Grant poate fi de mare ajutor, într-o asemenea căutare. Cunosc părerile lui Hitchcock despre actori: remarca lui plină de tact, cum că actorii sînt pentru regizor ca vitele pentru fermier, sau invidia lui pentru actorii lui Walt Disney, în special pentru Mickey Mouse, care face tot ce-i cere regizorul. Dar vi-l puteţi imagina pe Mickey Mouse lăsînd-o pe Eva Marie Saint să sufle uşor peste chibritul său, după ce i-a aprins ţigara? În rolul omului obişnuit, care e confundat cu un agent secret, Cary Grant îşi acceptă noua piele şi noile situaţii aferente, cu o graţie care îţi taie răsuflarea; parcă asta ar fi aşteptat de cînd lumea – un accident care să-l propulseze în plină fantezie, un brînci care să-l facă s-o ia razna prin America, din pustietatea aceea absurdă, unde e urmărit de un avion, dar nu şi de legile logicii, pînă la vila aceea de vis, proiectată de Frank Lloyd Wright, la cîţiva paşi de feţele de stîncă ale preşedinţilor americani, un loc atît de fantastic încît nici nu mai ştii cum să descrii ce se întîmplă acolo: Ritual? Balet? Artă suprarealistă? Abstractă? Finalul unui simplu *thriller?* Bucăţele de film, combinate de un geniu?

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Note şi notiţe

1. La o emisiune a radioului public, un cetăţean (cam arţăgos) a cerut zilele trecute o piesă cu Mădălina Manole. Destinatarul acestui gest de simpatie publică era un anume Slobodan Miloşevici, cetăţean iugoslav care îşi petrece pensia în triajul unei închisori olandeze (sau internaţionale). După cîteva minute, imparţialii realizatori s-au conformat. Nici nu se stinseseră bine ecourile (acustice) ale piesei interpretate cu foc de fata cu părul roşu, că telefonul a sunat din nou. Era acelaşi ascultător, oarecum surprins că, după schimbul de replici (abrazive), redactorii nu aruncaseră cererea sa la coş. A ţinut să facă şi o completare – din pricina emoţiei, nu-l pomenise şi pe celălalt adresant al dedicaţiei. Cum nimic nu este ireparabil, am aflat numele (uitat între timp, scuze) al celuilalt destinatar. Însă nu numele era important, ci funcţia acestuia – este vorba de preşedintele Asociaţiei Culturale „Mădălina Manole". Îl salut şi îi urez succes în dificila misiune pe care şi-a asumat-o.

2. Studenţii sînt studenţi – au nevoie de distracţie (tinereţea îşi cere drepturile şi obligaţiile!), dar, bineînţeles, şi de o îndrumare competentă. La recenta inaugurare a Festivalului UNIFEST 2002 a fost prezent şi patronul manifestării, prof. univ. dr. Adrian Năstase, care în tripla sa calitate (educator, premier şi simplu cetăţean) i-a informat pe tineri despre lucrurile care ar trebui să le placă. *„Băşcălia permanentă, vulgaritatea şi agramatismul nu mai trebuie promovate, iar «Vacanţa Mare» nu trebuie să mai reprezinte emisiunea cu cea mai mare audienţă la public"*. Sperăm că institutele de sondare a opiniei publice au înţeles ce era de-nţeles şi vor lua măsurile cuvenite. Probabil că diriguitorii PROTV-ului au trecut deja la acţiune, sînt sigur că nu vor să rămînă datori faţă de sugestiile constructive sosite din Piaţa Victoriei.

Domnul Năstase a conturat de asemenea şi direcţiile prioritare ale divertismentului muzical contemporan. *„Este momentul acum să vedem care sînt cele mai serioase forme de manifestare muzicală"*. Aşadar, *„să vedem"*. Adică cine? Guvernul? Ministerul Educaţiei? Al Tineretului? Al Culturii? Sau poate Parchetul Naţional Anticorupţie? Mă rog, cineva se va găsi, educaţia tinerei generaţii este un obiectiv prea important ca să ne mai pierdem vremea cu detalii birocratice.

3. Nu sînt primul care observă acest lucru, Internetul are un merit incontestabil – ne aduce mai aproape prietenii din depărtare. Ca unul care mi-am văzut aproape întreaga generaţie răspîndită pe meridianele (şi paralelele) globului, mă bucur de o întreagă arhivă de adrese de e-mail. Din cînd în cînd, schimbăm păreri, glume, informaţii. Deh, ca prietenii care nu s-au văzut de mult! Ne-aducem aminte de tinereţe, comentăm evenimentele curente. În 90% din cazuri e vorba de chestiuni originate în spaţiul carpato-danubiano-pontic. De la amicul X am primit acum cîteva luni o misivă entuziastă. Citez: *„A apărut o nouă grupare de tineri, sînt dornici de afirmare, au făcut studii în străinătate, doresc să schimbe faţa României. Am citit despre ei în presa din ţară (pe Internet). Trebuie să-i sprijinim! Dacă nu vom şti nici de data asta pe cine şi de ce votăm, înseamnă că trădăm şi viitorul şi menirea democraţiei. Ştiu că par vorbe mari, dar totuşi le spun – trebuie să ne implicăm mai mult."* Acum vreo cîteva zile, amicul X mi-a trimis o nouă misivă. E la fel de implicat în viaţa românească. Între timp, însă, România a dat o regretabilă lovitură de PR – cîţiva compatrioţi de-ai noştri s-au lăsat prinşi de Scotland Yard în timp ce pregăteau răpirea unei dive a solfegiilor – Posh Spice, *aka* Victoria Beckham. Drept care citesc următoarele: *„Măi Dane, ce faceţi? Chiar nu puteţi şi voi să vă abţineţi? Aşa vreţi să vă integraţi în Europa? Să ştii că sîntem foarte dezamăgiţi. Vedeţi ce faceţi! Vagabondajul, crimele şi răpirile n-or să vă aducă nici un avantaj."* Adevărat, nu zic nu. Cine s-ar putea opune acestor imprecaţii, întru totul justificate? Decît că un anumit clivaj retoric al amicului X (de la persoana întîia la a doua) mă cam pune pe gînduri.

▲

JUNGLA DE ASFALT ŞI BUCUREŞTENII

*Bucureştiul a căpătat o adevărată tradiţie a străzilor desfundate, cu gropi, pline de praf vara şi de noroi şi bălţi în celelalte anotimpuri. Rarele încercări de „reabilitare" se pierd în desişul bulevardelor şi al aleilor, dar mai ales printre firmele asociate primăriilor, care n-au fost „reabilitate". Deseori e invocată lipsa banilor. Mai degrabă însă, problema e lipsa de organizare. Străzile, cu toate gropile lor, ar putea fi reparate, probabil, incredibil de repede dacă n-ar exista obstacolele din capetele oamenilor. În Occident şi chiar şi-n ţări orientale există telefoane de urgenţă la care şoferii semnalează apariţia unei gropi. Cetăţenii nu se sfiesc să sune la aceste telefoane, după cum nici firmele de specialitate nu se sfiesc să repare cu promptitudine. (**A. M.**)*

Raluca ION

Penelopa şi harta rutieră a Bucureştiului

Recenta reabilitare a bulevardelor din centrul Bucureştiului a adus pe lîngă aglomeraţie şi nenumărate pericole de întîrziere, ambele motive de descărcare nervoasă într-un limbaj sănătos, românesc pe care DEX-ul ezită să-l recunoască, un val de comentarii şi de întrebări retorice. Şoferii de taxi şi simplii conducători auto, altădată într-un ireconciliabil război, ba chiar şi simplii pietoni sau pasagerii de fiecare zi ai mijlocelor de transport în comun şi-au dat în acele zile mîna şi au făcut o observaţie unanim acceptată: „Bucureştiul este varză!". Au mai adăugat că lucrările nu trebuiau începute toate în acelaşi timp, evitînd în acest fel paralizarea circulaţiei, că principalele bulevarde arătau încă bine şi că mai bine Primăria ar fi binevoit a se ocupa de străzile care nu au fost nici măcar o dată asfaltate pînă în anul de graţie şi de reabilitări 2002. Iar, în final, s-a tras aproape unanim concluzia inutilităţii oricărei încercări de a face ceva pentru binele bulevardelor şi străzilor bucureştene, experienţa de locuitor al capitalei şi pesimismul mioritic producînd împreună următoarea remarcă: „Oricum vin p-ormă ăia de la gaze şi sparg totul..." Cei de la Administraţia Străzilor, din cadrul Primăriei Capitalei, îi roagă pe domnii şoferi să-şi vadă de treaba lor, pentru că nu ei ştiu care este momentul în care un drum trebuie reabilitat. Administraţia Străzilor reabilitează anual între 18 şi 22 de bulevarde, iar în acest an a venit rîndul Bulevardului Magheru, unde nu s-au făcut reparaţii majore din 1987, bulevardului Dacia la care, pe tronsonul dintre calea Victoriei şi Calea Griviţei, nu s-au mai făcut lucrări din 1985, al Şoselei Olteniţa, al Splaiului Unirii şi al altor artere principale din Bucureşti, inutil de amintit aici. Administraţia Străzilor, care are în grijă 5.400 de străzi şi 390 de bulevarde, se laudă că în condiţiile date, cu banii de la Bugetul Local şi cu firimiturile din Fondul Special al Drumurilor, a reuşit să aducă în centru toate cele 8 intrări în Bucureşti şi că, una peste alta, treaba merge bine. Totuşi, în Bucureşti, există în prezent 1.700 de străzi neasfaltate şi 700 de străzi care nu au canalizare, sau altfel spus, în capitala României, locuitorii a 700 de străzi au wc-ul în curte. După spusele reprezentantului Administraţiei Străzilor, acestea sînt plasate atît în zonele periferice ale Capitalei, şi toată lumea se gîndeşte aici, şi bine face, la cartiere precum Ferentari şi Rahova, dar şi în „buricul tîrgului", ba chiar aproape peste tot. Explicaţia furnizată de către acesta este că întreţinerea tuturor străzilor lăturalnice, în afara celor amintite mai sus, cade în sarcina primăriilor de sector, care de obicei cheltuiesc banii destinaţi străzilor în alte scopuri. Aşa se face că, în acest an, în unele sectoare au fost asfaltate doar două străzi, iar banii primiţi de la bugetul de stat, au fost repartizaţi în defavoarea acestei ultime operaţiuni. Potrivit aceluiaşi reprezentant, într-unul dintre sectoare, s-au investit în acest an 30 de miliarde de lei în drumuri şi 200 de miliarde de lei în economate. Motivaţia pentru nealocarea banilor pentru asfaltarea străzilor stă nu neapărat în lipsa de interes a primăriilor în acest domeniu, ci mai degrabă în absenţa intereselor. Conform aceleiaşi surse, la capitolul drumuri, sectorul 1 stă cel mai bine dintre toate sectoarele bucureştene, pentru că aici locuiesc mulţi oameni cu o situaţie materială bună care fac presiuni asupra Primăriei. Ce este drept, cereri de asfaltare depun locatarii din tot Bucureştiul, aflu de la moşulicii care vin de 4-5 ori pe an, la Administraţia Străzilor, care, este adevărat, nici nu au altă treabă acasă, adaugă interlocutorul meu. Aceştia sînt îndrumaţi de aici către primăria de care aparţin, unde depun o cerere, care sucombă încet, alături de alte surori de aceeaşi teapă, hărăzite de la începutul scurtei lor vieţi, mortificării prin vreun sertar. Nepăsarea primăriilor de sector nu este singurul motiv pentru starea trist de calificat a drumurilor bucureştene, ci lui i se adaugă lucrările făcute de Distrigaz sau Apa Nova după reabilitarea unei străzi. Pentru această situaţie ar fi vinovată, în plan îndepărtat, însăşi căderea comunismului, care prin descentralizare, a dus la crearea a trei instituţii care nu se pot înţelege între ele. Deşi Administraţia Străzilor, trimite celor două companii înştiinţări prin care le roagă să-şi termine lucrările la o dată anterioară începerii asfaltării şi le avertizează că după ea nu mai pot interveni pe respectiva porţiune, timp de 3 ani, cu excepţia situaţiilor de urgenţă, firește, (care se ridică la cifra de 35 de mii pe an) sînt dese împrejurările în care lucrurile nu se întîmplă întocmai. În aceste cazuri societatea culpabilă primeşte o amendă de 20 de milioane de lei, absolut inutilă, întrucît suma nu este cheltuită pentru repararea segmentului de drum spart, ci este trimisă la bugetul local. În plus, personalul, companiei de gaze de pildă, nu este calificat pentru partea de refacere a carosabilului, aşa încît reparaţiile de după intervenţie sînt de proastă calitate. Aşa se face că acolo unde o Penelopă ţese, alte două vin şi destramă, la nesfîrşit. La un moment dat li se adaugă ultimelor două şi o a treia, aflăm de la acelaşi reprezentant al Administraţiei Străzilor. „De vineri seara, pînă luni dimineaţa se sparge în Bucureşti în draci. Fără autorizaţie. Proprietarii de vile noi vor să-şi instaleze gaze, canalizare. Există firme care ştiu că nu pot obţine autorizaţie ca să spargă asfaltul şi atunci lucrează ilegal şi îi includ de la bun început clientului amenda în preţ. Dacă sînt prinse nu pierd nimic, dacă nu, rămîn cu banii..." ▲

Adina POPESCU

Pe drumuri ocolite

Dom' Grigore e taximetrist de douăzeci de ani şi pînă acum a făcut praf două Dacii prin gropile şi hîrtoapele Bucureştiului. „Ştiam pe de rost toate gropile", îşi aminteşte el. „Era una, de exemplu, pe o străduţă din Balta Albă, de ziceai că picase acolo un meteorit. Cînd ploua se umplea cu apă şi şoferii care n-o cunoşteau, intrau în apă pîn' la sfertu' portierei...să vezi atunci înjurături!". Cu toate că dom' Grigore se considera un adevărat specialist în ocolit gropi, acum se arată mai mult decît încîntat de iniţiativa primăriei de a repara şi reasfalta drumurile. „Era o ruşine pentru o capitală europeană! Ţin minte că, odată, am adus doi tineri străini de la aeroport. Tot drumu' au rîs de s-au prăpădit. La fiecare groapă care-mi mai scăpa – că, de, sînt şi eu om! – şi maşina sălta pe stradă, chiuiau şi ţipau: «*Safari!*», apoi se holbau la pietoni de parcă ar fi văzut nu ştiu ce lei..."

Lucrările de reparaţie din ultimul timp care parcă nu se mai sfîrşesc sînt în avantajul taximetriştilor. „Trebe să ocolim, cursa devine mai lungă, uneori chiar dublă faţă de cît ar trebuit să fie sau rămînem blocaţi în trafic... normal că încasăm mult mai mult!", spune dom' Grigore care în ultimul timp are de-a face doar cu clienţi nervoşi şi nemulţumiţi. Mulţi dintre ei nu obişnuiau înainte să circule cu taxiul, dar, pentru că mijloacele de transport în comun şi-au schimbat traseul, toată lumea s-a zăpăcit, nimeni nu mai ştie cum să ajungă dintr-o parte într-alta a oraşului. „Pînă acuma făceau gură şoferii că-şi distrug maşinile de la gropi, acuma toţi pietonii sînt puşi pe scandal că nu mai ştiu în ce troleu să se urce... aşa e românul!... nimic nu-i convine...", afirmă dom' Grigore, după ce analizează situaţia.

Troleibuzul 66 care îşi avea traseul din Colentina pînă la Vasile Pârvan, timp de cîteva săptămîni, din cauza lucrărilor, întorcea la Piaţa Rosetti. Oprea ca într-un fel de staţie terminus chiar pe o trecere de pietoni transformată în şantier. Maşina se golea de oamenii revoltaţi şi puşi pe scandal, în zgomotul asurzitor al *pick-hammer*-elor. Discuţii în troiebuz. „Ce, ăsta numa' pîna aicea merge? Şi io cum mai ajung la Kogălniceanu? De ce nu scrie nicăieri ca să ştim şi noi?!", „Puteau ca măcar centrul să-l fi lăsat în pace, că tot centrul e bun! Vă zic io că sînt şofer...", „S-a apucat Băsescu să demoleze oraşul ăsta... Mîine o să se apuce să astupe şi găurile din clădiri...", „Noi cum mai circulăm?! Am întîrziat la slujbă!", „Metroul e soluţia...", „De unde vin io, din comuna Voluntari, nu e metrou...". Şi tot aşa, lumea e nevoită să coboare. O bătrînică cu paporniţe îl ia la rost pe unul dintre muncitorii care lucrează în intersecţie, de parcă el ar fi fost de vină. Muncitorul nu se sinchiseşte prea tare, rîde şi mestecă gumă. Bătrînica vrea să-l lovească cu o sacoşă, dar bărbatul se fereşte la timp. „Să le spuneţi la şefii voştri că au lăsat pensionarii să meargă pe jos, ne mănîncă zilele puţine care ne-au mai rămas, nenorociţii!". În jurul celor doi s-au adunat deja cîţiva privitori.

În oraş e haos, dar cei care vor, văd deja primele rezultate, „uite ce frumos au făcut la Universitate!", asfalt neted

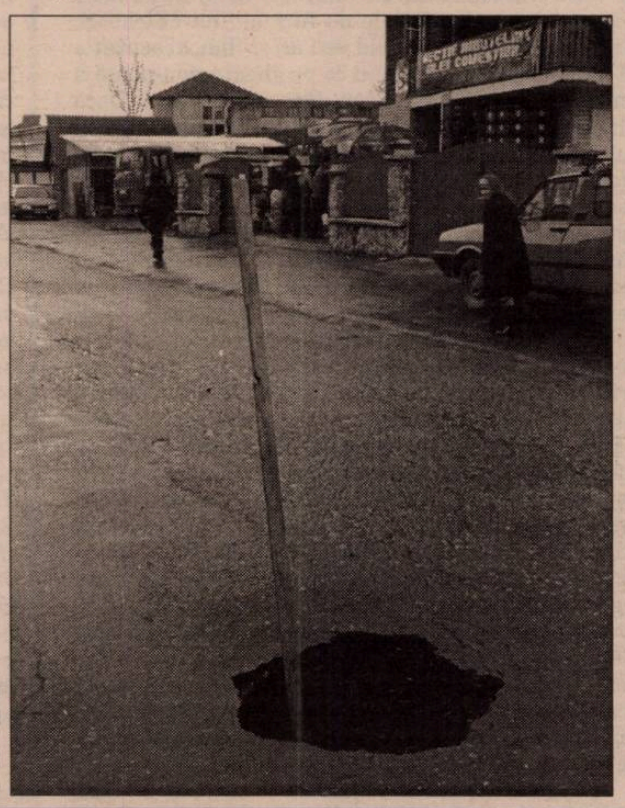

© M. Chivu

„de ţi-e mai mai dragu' să conduci maşina!", declară un şofer. Alţii afirmă că s-a acordat prea multă atenţie centrului capitalei, iar prin cartiere sau în zonele mărginaşe drumurile au rămas la fel. Totuşi, o stradă care se desprinde din şoseaua Andronache, a fost asfaltată pentru prima dată în toată istoria ei de stradă. Te aştepţi ca pe strada Periş să vezi numai „maghernițe", case din carton, ziduri gata să se dărîme şi coteţe, ca pe majoritatea străzilor din zona de „mahala" a Colentinei. Descoperi însă că este o stradă cochetă, iar printre casele obişnuite sînt presărate şi cîteva vile destul de impunătoare, în curţile cărora poţi vedea cîte un „Opel" sau un „Cielo". S-a schimbat cumva viaţa locuitorilor de pe strada Periş, după lucrările de asfaltare? „S-a schimbat, maică, că io nu prea mai văd bine şi era de multe ori să cad pe stradă cînd mergeam la biserică şi la alimentara... acuma e asfalt şi cînd trec strada e drumul drept...", zice o bătrînă. Este singurul răspuns concret pe care l-am primit; ceilalţi cărora le-am pus aceeaşi întrebare au ridicat din umeri, cu indiferenţă sau au mormăit ceva de genul „mda, e mai bine!". Pe posesorii de „maşini străine" nu i-am găsit.

Înclinam să cred că asfaltul nu mai înseamnă pentru nimeni un indice al civilizaţiei. Oamenii trăiesc la fel chiar dacă strada lor e asfaltată sau nu. Mai mult decît atît, posesorii de jeep-uri din cartierul Dămăroaia, de pe străzile care aduceau cu uliţe de ţară, se bucurau cînd se rătăcea pe acolo vreo maşină elegantă şi cînd caroseria ei era împroşcată cu pietre. Se simţeau bine pentru că ei erau „invincibili", şmecheri, aveau maşini „patru ori patru", îi durea undeva de stradă, ba chiar ar fi fost mai bine „să nu se asfalteze nimic!".

Vasile e dintr-o comună din judeţul Teleorman şi vinde în piaţa Obor cartofi şi verdeţuri. Vine la piaţă în fiecare sîmbătă cu o rablă de Dacie, an de fabricaţie 1980. În ultimul timp, i s-a părut lui ceva schimbat în Bucureşti şi cînd s-a uitat mai bine s-a dumirit: erau străzile. „Acuma pot să conduc Dacia ca la curse prin Bucureşti!", zice el. „De ce nu vine nimeni şi la noi să ne pună asfalt, să repare şoseaua? Încă două drumuri la piaţă şi gata! s-a dus maşina!". Priveşte cu admiraţie şi cu un soi de invidie asfaltul nou şi tot timpul compară drumurile cu cele de la el de-acasă. Se bucură sincer că „satul cel mare" numit Bucureşti „s-a modernizat" peste noapte. ▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

antinostalgia

Ce-am avut şi ce-am pierdut

„Luni, 25 decembrie 1989 ● 19.00 – Telejurnal ● 19.25 – Cititorii ale Epocii de Aur. Arc peste munţi. Redactor Horia Vasiloni ● 19.45 – Direcţii ale dezvoltării cercetării ştiinţifice în lumina hotărîrilor Congresului al XIV-lea al Partidului. Platforme ale integrării cercetării ştiinţifice cu producţia – «Electroputere» Craiova. Redactor Eugen Roibu ● 20.10 – Tezaur folcloric. Cîntec pentru pămîntul românesc. Redactor Marioara Murărescu ● 20.40 – Puternică mobilizare pentru îndeplinirea exemplară a planului pe luna decembrie şi pe întregul an. Organizarea, modernizarea şi specializarea producţiei. Raid-anchetă în unităţi economice din industria constructoare de maşini. Redactor Sorin Burtea. ● 21.00 – Democraţia muncitorească, revoluţionară în acţiune. Participare activă, conştientă la opera de construcţie a societăţii socialiste şi comuniste. Documentar. Redactor Emilia Diaconu ● 21.20 – Din lumea capitalului. Documentar. Redactor Florin Mitu. ● 21.35 – Ce-ţi doresc eu ţie, dulce Românie. Versuri patriotice, revoluţionare. ● 21.50 Telejurnal. ● 22.00 – Închiderea programului."

(Tele-Radio, decembrie 1989)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Supra-feţe haşurate

Suprafeţele haşurate de pe hărţi sau de pe grafice figurînd sinteze ale unor situaţii demo-geo-eco-sociale vor să sublinieze, să pună în evidenţă, în relief (cu alte cuvinte) anumite detalii importante, care trebuie să fie luate în seamă, care se deosebesc de cele albe, negre sau intens colorate. Altfel spus, uitaţi-vă la porţiunile haşurate că e ceva cu ele! De cînd a apărut televiziunea, iar numerele, procentele şi „situaţiile" au fost în cea mai mare parte înlocuite cu individualităţi precise, respectiv *supra-feţele* au fost substituite cu *feţe*, semnificaţia a fost inversată, astfel că, ori de cîte ori arătăm la televizor o persoană pe care vrem s-o introducem în anonimat, s-o scoatem *din* relief şi s-o dez-identificăm, îi haşurăm faţa, astfel că nici dracul n-o mai poate recunoaşte, uneori nici măcar „obrazul" *(personajul,* în limba contemporană) cu pricina nu se recunoaşte. Asta face parte din *protecţia martorului.*

Numai că, intrată pe mîna artiştilor de la televiziunile noastre, care se joacă, folosind mijloacele puse la dispoziţie de televiziune, nu numai martorii sînt protejaţi (cum se şi cuvine), dar şi victimele, făptaşii sau procurorii ori poliţiştii. Toţi trebuie protejaţi! Ba chiar şi copiii, fie că, uneori, habar n-au despre ce este vorba.. Aşa se face că, de cîte ori se vorbeşte despre o crimă, o bătaie sau o ceartă mai zdravănă, apar personaje cu feţe haşurate, sînt filmate din spate (li se vede numai ceafa) ori sînt filmate contre-jour (traducere, conform legii: *contra luminii),* dar pînă nu scrie cine sînt ele sau nu rezultă din spusele lor, nu vom şti cine sînt, de ce li se păstrează incognito-ul (adică, în conformitate cu legea, *anonimatul),* de ce sînt protejaţi (parcă trebuie femininul: protejate) de televiziune, cu ce ar împiedica ancheta în curs, nominalizarea lor şi arătarea feţei adevărate. Aşa se întîmplă pe la noi: exagerăm. Exagerăm libertatea, democraţia, regulile jocului. Vrem să ne facem simpatici Occidentului.

▲

Cu ochii-n 3,14

ÎNCHID OCHII ŞI VĂD O FANFARĂ TERMICĂ ÎNTRE ADĂPOST ŞI CREIER

● În Africa de Sud s-a sărbătorit de 1 noiembrie „Ziua naţională a Fericirii" – o zi cînd întregul popor se bucură de ţara sa şi „toţi oamenii sînt îndemnaţi să zîmbească mai mult, să gîndească pozitiv, să fie mai prietenoşi, mai toleranţi cu concetăţenii lor". (Ziarele) Închid ochii şi văd cam cum s-ar desfăşura o Zi naţională a Fericirii în ţara mea, în oraşul meu, pe strada mea, în blocul meu. Un hohot zdravăn de rîs – emanat din fondul meu latin şi nelatin – mă trezeşte la realitate. Rece. (**R. C.**)

● Există în Bucureşti o livadă de nuci, undeva la periferie, în zona Ozana. Am copilărit pe acolo şi o ştiu bine: un parc cu nuci frumos aliniaţi, cu o fostă chestie rotundă unde ar fi trebuit să cînte o fanfară (nu am văzut niciodată o fanfară acolo), cu leagăne, tobogane şi o sculptură pătrăţoasă din care nu am înţeles niciodată nimic. Am trecut ieri pe lîngă livadă. Incredibil, o ditai vila i-a „mîncat" colţul unde erau leagănele. O altă parcelă ceva mai încolo a fost îngrădită şi pe ea se construieşte ceva. Pînă şi sculptura pătrăţoasă este după gard. Am auzit odată la ţară că eşti blestemat dacă dormi sub nuc. Zona Ozana nu e chiar la ţară, dar poate merge totuşi blestemul, încerc şi eu. (**C. G.**)

● Deunăzi a trecut pe lîngă mine Vestul: o maşină pe care scria *V.E.S.T. – Ventilaţii Electrice Sanitare Termice.* (**D. S.**)

● La Mausoleul de lîngă Cîmpulung Muscel s-au înfiinţat două săli noi. Cînd tocmai începi s-o vizitezi pe prima – uniforme, săbii, tot tacîmul – cuplul de custozi apare intempestiv şi te împinge spre a doua sală, unde „s-a pus caseta şi e păcat...". În sala a doua stai între un adăpost şi tranşee, iar pe deasupra ta se aud gloanţe şi tunuri (pfiuu, pfiuu) două minute şi eşti poftit afară. Vorba unui copil de 5 ani: „E mai mişto în *Star Trek*". (**S. S.**)

© S. Ivanoschi

● Insistenţa cu care toate ziarele din 5 noiembrie au glosat pe marginea rezultatelor universitare ale lui Adrian Răzvan Păsăreanu (medicinist de frunte la Craiova..., al 19-lea pe ţară...) sugerează mai curînd un fel de regret: nu că ne fug creierele (în aceste condiţii, „creier" este un cuvînt cu semnul întrebării), ci că răpitorul Păsăreanu ar fi avut mai multe şanse de a ajunge la „Posh" Spice dacă ar fi terminat printre primii trei. (**A. C.**)

ÎN ACEASTĂ ZONĂ, VIAŢA STRĂZII OFERĂ PERMUTĂRI DE NOAPTE

● Graffiti foarte simpatic pe ghereta de ziare din Grădina Icoanei: „Pierdut timp în aceasta zonă. Ofer recompensă mare!!!" (**a. l. ş.**)

● O veche prietenă de-a mea, cerşetoare în zona Piaţa Romană, urmează să-şi scrie memoriile: adnotările ei, consemnate într-un caiet studenţesc, privind viaţa străzii, vor fi publicate în străinătate, pentru notorietate, dar şi pentru siguranţa autoarei. După publicarea volumului, doamna străzii planifică să se lase de cerşit, să înveţe computer şi să-şi ia o slujbă într-un *office.* (**I. P.**)

● Printre anunţurile din ziare, sub titlul „Contacte intime" se poate citi: „Tînără stilată, ofer momente cutremurătoare". De ce nu şi vulcanice? (**A. M.**)

● De la „Mezeluri" se cumpără pîine, de la „Tutungerie" varză şi conopidă, la „Xerox" se vinde Poiana Ţapului. Ce diversitate! Ce permutări de destine! Strada e ca o poezie dadaistă. (**M. M.**)

● Evoluţii interesante ale condiţiei umane: o adolescentă franceză, după ce e violată la 15 ani, se consacră – cu elan şi mult succes – ca actriţă în filmele X (porno). Mama ei o însoţeşte în studiourile unde filmează şi o asistă pînă începe „scenele serioase". Un industriaş israelian pleacă în vacanţă într-un hotel de lux şi seara, înainte de a se culca, solicită o parteneră de noapte. OK. Apare. E fiica sa. (**R. C.**)

AŞA S-A ÎNTÎMPLAT IERI, DAR LA NOI AŞA CEVA NU SE VA ÎNTÎMPLA NICIODATĂ

● De ceva vreme, cei de la Antena 1 îşi fac publicitate în presa scrisă cu texte fără diacritice. Acest lucru le poate juca, desigur, şi feste. Aşa s-a întîmplat în *Evenimentul zilei* din 1 noiembrie, unde Antena 1 avea o casetă publicitară pe pagina întîi despre filmul „Masca lui Zorro" şi unde ni se spunea că armăsarul pe care a încălecat Antonio Banderas „a fost fardat si a beneficiat de citeva mese de par artificial". O astfel de masă trebuie că-i cade greu şi unui armăsar. (**C. P.-B.**)

● Hazardul telecomenzii m-a fixat la rubrica *Apostrof,* elaborată şi citită cu intonaţie de Cornelius Roşiianu la postul de televiziune România de Mîine. Mînia predicatorului era stimulată de conceptul *know-how* (tradus cuminte pe ecran: „pricepere"). Pe vremea cînd Paul Everac veştejea la Televiziunea publică acelaşi concept-cal troian, nimeni nu traducea, era suficient dezgustul rostirii. Acum, reieşea că imperialismul economic olandez vrea să subjuge şi să umilească poporul român prin construcţia unei ferme de vaci model. Iniţiativă inutilă, crede Roşiianu, pentru că aici cei ce se ocupă de creşterea vitelor n-au de luat lecţii de la nimeni. Imaginile care ilustrau discursul – vaci costelive şi subdimensionate – păreau să contrazică optimismul patriotic al purtătorului de cuvînt al României de Mîine, incapabil să se despartă de cea de ieri: lăsaţi-ne în sărăcia noastră, avem cît ne trebuie pentru cornul cu lapte, n-avem nevoie de „bunele şi neghioabele lor intenţii", ne sînt suficiente neghioabele noastre intenţii rele. (**M. B.**)

● Din *România liberă* (5 nov. a.c.) aflăm că „a apărut www.cosmetice.ia.ro – Magazin virtual"; dar şi că, în Militari, s-a înfiinţat „Centrul Naţional de Ghicit", a cărui directoare e doamna Margareta. (**I. P.**)

● Said Aburish, ziarist şi scriitor palestinian, naturalizat american, specialist în problemele Irakului şi ale Orientului Mijlociu, îşi încheie o lungă analiză (în *Le Nouvel Observateur* din 10.10.2002) asupra regimului lui Saddam Hussein cu această relatare: „Într-o zi Saddam Hussein i-a adunat pe toţi şefii securităţii şi le-a arătat un film despre procesul şi execuţia lui Ceauşescu; la sfîrşitul proiecţiei, el le-a spus: «Aici, la noi, aşa ceva nu se va întîmpla niciodată»". E sigur. De aceea, mai toate comentariile analiştilor în problemă mi se par cînd prea naive, cînd prea sofisticate. (**R. C.**)

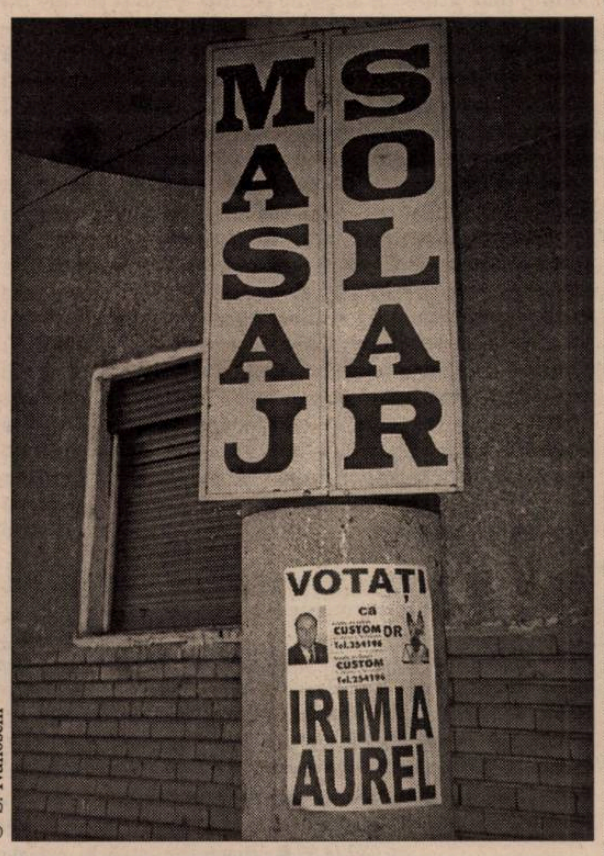

© S. Ivanoschi

Tita CHIPER

Distanţa dintre noi şi Voltaire

Nu, încă nu ne-am împăcat cu gîndul absenţei ei definitive. Vorbim puţin despre ea, o evocăm rar şi doar atunci cînd nu se poate altfel, dar există o solidaritate complice în acest consens al decenţei. Tita ne lipseşte în redacţie, în toate clipele petrecute împreună, fiecăruia şi tuturor, lipseşte din paginile revistei şi la fiecare sumar absenţa se „exprimă" dureros în ceea ce nu mai avem, în termenii lucidităţii, ai surprizei, ai hazului de dincolo de solemnitate, ai ironiei care anulează arţagul.

Pagina pe care i-o dedică numărul pe luna noiembrie al revistei Avantaje *(revistă unde Tita Chiper a colaborat constant cu interviuri la fel de adevărate şi totuşi atît de diferite de cele din* Dilema*) ne confruntă brusc cu realitatea unei dureri împărtăşite, confirmă presimţirea pe care ne temem s-o formulăm: a dispărut ceva ce nu poate fi înlocuit.* ***Eugenia Vodă****: „o raită cu Tita prin Piaţa Amzei, de pildă, devenea o excursie fantastică în care sparanghelul şi Proust, peştele şi memorialistica, telemeaua şi istoria făceau casă bună împreună!"; **Radu Gabrea**: „În dialog cu ea, toţi aveam talent!"; **Maria Magdalena Gabrea**: „După cinci minute de conversaţie, afirmaţiile deveneau interogaţii, concluziile se transformau în premise şi universul căpăta o altă faţă"; **Alexandru Paleologu**: „Tita Chiper avea patima inteligenţei, în sensul că, dacă nu înţelegi despre ce e vorba, degeaba trăieşti". Ea înţelegea repede despre ce e vorba, dar acesta era de-abia începutul: verifica, întreba, citea, îşi controla mereu viteza raţionamentului. Avea caiete groase, nota mereu în ele, colecta date pentru un enorm „prostiţiar" şi gîndurile neobişnuite ale oamenilor obişnuiţi; în agendele ei e o lume absentă din manualele de istorie. Reproducem o scrisoare, care la vremea ei a fost personală: scrisă în anii '50 (acum o epocă!), ne arată aceeaşi fire, acelaşi haz, aceeaşi seninătate pe care Tita Chiper ni le-a dăruit pînă mai ieri.*

Bicaz 12 noiembrie, 195...

Chère Ducesse*,

Aş vrea să fiu gravă ca într-o proclamaţie şi sensibilă ca pentru o revedere aşteptată cînd îţi spun: „îţi mulţumesc".

În primul rînd pentru gînd. Nici nu-ţi poţi închipui ce înseamnă aici un gînd din afară, un spaţiu moral – dacă pot spune aşa – pe care ţi-l simţi al tău, fie şi pentru o durată limitată în timp, în care te simţi integrat. E ca şi cînd cineva te-ar repera pe o hartă iar tu te bucuri că exişti pentru a fi căutat.

În al doilea rînd îţi mulţumesc pentru fapt. Ştii tu mai bine decît mine care acum am un regim de lectură foarte redus – că Hamlet făcea aluzii destul de concludente la gîndurile care se irosesc, se întorc din drum şi pierd numele de faptă. Deşi teoria care combate deciziile general valabile şi etern umane are destui adepţi, practica mă convinge – observînd reacţiile prietenilor şi cunoscuţilor din Bucureşti – că Hamlet e totuşi actual – şi din acest punct de vedere. Rezumînd – îmi pare bine că ai curajul să contrazici o axiomă valabilă de circa jumătate de mileniu şi-mi scrii. Despre mine n-aş putea spune chiar acelaşi lucru, iar faptul că deşi nu mi-ai scris nu m-a determinat să continui totuşi să corespondez cu tine a fost cu totul altul.

N-aş vrea să interpretezi greşit ceea ce o să-ţi spun acum, mai precis ceea ce o să-ţi confesez. N-am scris nimănui pînă acum (în afară de părinţi, Dina şi tu care aţi primit scrisori pe aceeaşi dată – scrise la cantină într-o duminecă) fiindcă mi-a fost teamă ca misiva mea să nu pară o subtilă reclamare de ajutor. Am întîmpinat aici greutăţi care numai pentru faptul că au trecut pot fi povestite şi încerc să le redau totuşi numai în linii mari, spre a nu genera cumva compătimire.

Mai întîi ar trebui să afli că nici pînă acum nu avem locuinţă. Stăm cum apucăm – mai bine sau mai prost – şi faptul că nu ne-am îmbolnăvit se datoreşte poate numai aerului şi într-o măsură oarecare alimentaţiei. Cînd am venit în primele zile am stat la hotel şi apoi am fost mutate la un dormitor comun în colonie. Paturi murdare, plăpumi slinoase (şi tu ştii că eu nu făceam paradă de treburi de-astea), spălător comun cu bărbaţii – nu chiuvetă, ci un sistem de robinete care-mi sugera – nu ştiu în ce asociaţie – un sistem de irigaţie... şi o companie... Eram despărţite de un dormitor vecin numai printr-un perete-paravan de carton văruit. În dormitorul vecin stăteau nişte... „femei la toate" pentru militarii constructori. Mi-am dat seama că tot ce ştiam în materie de pornografie – certifica totuşi o educaţie aleasă – aproape angelică – faţă de ceea ce auzeam zilnic, de dimineaţă pînă seara. Într-o noapte am dormit chiar în cameră cu un militar, soţia, copilul de 6 luni, mamă, alţi militari care au venit dimineaţa. Ne ignorau, se îmbrăcau în faţa noastră şi pentru toate astea n-aveam dreptul de a protesta pentru simplul fapt că participam la un proces de viaţă mult mai complex decît obişnuitul nostru trai şi adevărul, un adevăr sensibil şi omenesc, pleda în favoarea lor. E drept, ne-a deranjat mirosul cearşafurilor ude rămase de la copil (e dizgraţios spus, nu? Te asigur că în ziua aceea am citit „Străinul" de Titus Popovici şi am terminat-o fiindcă trebuie să predau, rectific, m-am oferit să scriu, o cronică la ziarul-mamă.). Pînă acum o săptămînă am stat fără foc, deşi pe aici a nins, au căzut brume şi ploi, iar acum e un soare „cu dinţi". În asemenea condiţii – plus faptul că ţigările „Mărăşeşti" – mai ieftine nu se găseau – erau puţine şi împărţite şi fumate avar de mine, Venera şi Horia Toma, iar hrana se împărţea în porţii... ce să mai vorbim? Pînă n-a făcut un secretar al regiunii gălăgie cînd, după o zi petrecută sub cerul liber, în ploaie, n-a vrut să-mi dea de mîncare la cantină, m-a văzut plecînd plouată şi friguroasă – mîncam mai mult hrană rece. Acum ni se dau bonuri oricînd; am cîştigat ceva şi deşi pentru mişcarea de rotaţie a pămîntului evenimentul nu încape nici măcar în categoria insignifiant – totuşi pentru noi e o cucerire esenţială. După o zi pe ploaie sau pe frig o ciorbă caldă – nu mai interesează gustul – e ceva pentru care merită să te bucuri – să nu crezi că explic totul printr-o ciorbă sau identific esenţialul cu stomacul şi căldura. Am rămas în linii mari aceeaşi (vezi, unii au dreptate cînd mă suspectează de recidivă) însă în anumite aspecte privesc lucrurile mai profund, mai îmbogăţite în amănunt şi implicit mai consistente în esenţă. N-aş vrea să par misterioasă, iar acestea toate să sugereze verdicte.

Să încerc să argumentez. În acele condiţii de care ţi-am vorbit, plus frigul care-ţi îngheţa degetele pe stilou – trebuiau scoase patru pagini de ziar. Dacă o singură clipă am fi manifestat „crize de măiestrie artistică" (exemple vii – secţia de corespondenţi speciali), complexe, totul ar fi fost compromis.

Înţelegi tu Pupa am ajuns la doritul spaţiu alb – respectiv dacă nu scriu ştiu – cu o certitudine pe care nu mi-o poate decît confirma realitatea – că în acea pagină rămîne spaţiul alb. Lucrăm efectiv numai 2 – adeseori trei oameni. Venera, eu şi Horia Toma. N-avem nici posibilitatea, nici condiţiile creării unui portofoliu şpec din care materialele să fie înlocuite automat. Şi mai ales ziarul nostru e mic; nu-şi poate permite să fie atemporal. Şantierul e mare. Numai ca să umbli cu maşina prin el, îţi trebuie aproape o zi; în fiecare zi se fac depăşiri, cifre peste plan etc.

Trebuie să alergi pe jos (biata Venera a fost mai erou decît soldatul de la Marathon căci după ce a umblat prin ploaie, toată ziua, de la un capăt al şantierului la altul pe jos în căutare de ştiri pe 7 noiembrie – n-a căzut spunînd „am învins", ci a mai avut şi puterea să scrie ştirile toate şi să fie a doua zi şi cap limpede la Piatra Neamţ). (S-a adaptat minunat; scrie şi îi place pe aici. Adeseori e o fată splendidă – iar obişnuit cum o ştii.) (Întreabă şi de ea cînd mai scrii; s-ar bucura!)

Revenind la condiţii şi sarcini, cum să faci toate astea care privite de aici sînt fireşti, adeseori comode – iar privite din capitală par eroisme? Fleacuri. Am scris, iar azi cînd se împlineşte o lună de cînd am venit pe şantier am scos cel de al patrulea număr al gazetei săptămînale la care lucrăm (în plus am mai lucrat două pagini şi pentru gazeta mamă *Flacăra* – Piatra Neamţ). Să-ţi explic cum e cu gazeta. Noi facem parte din colectivul redacţiei *Flacăra* – P. Neamţ (să vezi ce legitimaţii hoaţe avem... de un roşu care certifică eroismul nostru pozitiv embrionar – în curs de dezvoltare).

(Păstrez însă şi legitimaţia albastră de la *Contemporanul* – ediţie autohtonă a lui *Lettres Françaises* sub noua conducere – aşa ca să-mi amintesc de frontul larg al intelectualilor cinstiţi, luptători pentru pace.) Deci, sîntem redactori la *Flacăra* mare. *Flacăra* mică e o gazetuţă de toată splendoarea, pe care o iubesc cu convingere şi perseverenţă – cam cît „Sportul popular" de mare – şi care poartă pe manşetă specificarea: „Ediţie specială pentru complexul de lucrări de la Bicaz". O să lucrăm pe cît posibil şi pentru ediţia mare, adică pentru „mamă". E cam complicat şi greu să lucrezi la două ziare, dar n-am obosit pînă acum. În plus – (să nu zici încă „Sloboade-mă, Doamne, că te-am văzut", căci s-ar putea să mori de abia la începuturi regretînd restul şi vorba lui Peer Gynt – „nu moare nimenea – la mijlocul actului al cincilea") mai urmăm şi un curs de partid şi profesional la care ne prezentăm săptămînal cu conspecte şi bibliografie. E – ca să zic aşa – o plăcere fiindcă pentru gazetă nu-ţi rămîn decît două zile de alergătură şi scris: luni şi marţi, dar gazeta iese totuşi. Ne mirăm şi noi. Scriem în tren şi conspectăm la cofetărie şi slavă domnului e încă bine. Un material mare – imens aproape – însumează 3 pagini de maşină mai mici decît cele de la *Contemporanul,* bătute la 2 rînduri. În trei pagini trebuie să faci şi poezie şi filosofie şi informaţie şi cifre de plan şi să legi în mod organic de cel de al II-lea congres al partidului şi de zilele festive de care – pînă în prezent – nu ducem lipsă. Încă două trei luni de regim egal şi distanţa dintre noi şi Voltaire va fi o chestiune de zile – sau de respect din partea noastră ca să nu-i răpim gloria adunată cu atîta greu şi păstrată în tezaurul cultural al umanităţii. Cînd văd spaţiul acordat de publicaţiile bucureştene foştilor mei confraţi mă gîndesc la cele trei condiţii ale rentabilităţii (proaspăt conspectate pentru seminar) şi observ că săracul stat suportă cu demnitate deficite mari.

Să nu crezi că această remarcă denotă cumva malignitate; departe de mine. Mi-amintesc acum cu un humor puţin amar atmosfera cea mai propice creaţiei de la „Contemporanul". Corespondenţii speciali sînt buni ca oameni – n-am nimic de zis – deşi îmi permit reticenţe – dar marele lor defect e că scriu lucruri slabe, neveridice, iar după asta se felicită între ei. Şi nu numai acolo e asemenea atmosferă. Îmi dau seama că la Bucureşti e greu să nu fii scriitor; te duce valul celor care odată calificîndu-te astfel nu ştiu cum să te numească mai tîrziu. (Ştii, e ceva în genul produselor insecticide care deşi sînt diferite sînt înglobate la categoria D.D.T. de către neavertizaţi.) Nu e invidia repudiatului, slavă Domnului, aici o duc bine şi pot aduce şi mîine o carte despre elan, fier-beton şi sabotaj... dar cui prodest? Să fim serioşi...

...Să lăsăm astea. De cîteva ori l-am văzut prin Piatra Neamţ pe amicul nostru comun arhitectul Romeo Vlad. Astăzi chiar am nimerit din neştiinţă la el în birou la Sfatul Popular orăşenesc P. Neamţ (acolo lucrează), iar omul a fost foarte bine crescut – într-un cuvînt nu şi-a contrazis alura. M-am mai întîlnit tot azi cu el la restaurant şi la cinema, e mai obişnuit fără barbişon. Aici lumea e amabilă cu noi, ne întîlnim cu cei despre care am scris sau vom scrie – dar n-avem încă „societate". Într-un anume sens – slavă Domnului. Redacţia mamă are băieţi simpatici deşi cam simpli cu care nu e greu să găseşti un limbaj comun fără compromisuri nici pe de-o parte, nici pe de alta. Cred că aici ni s-a dat posibilitatea să devenim mai active fără să ni se scoată ochii că... „tovarăşele au avut condiţii şi le-am dat baluri şi le-am mîngîiat pe cap la sărbători naţionale – de ce n-au scris?" – aşa cum se făcea cu noi la Bucureşti. Aici, e mai simplu. Condiţii – cele pe care ţi le-am spus – mai îmbunătăţite pe parcurs, ici şi colo. Muncă – patru pagini. Imperativul? „Fiţi oameni buni şi scrieţi şi fără atîtea condiţii. Avem nevoie deocamdată de voi!" Iată de ce totul merge aproape bine.

I-am scris tovarăşei Dina Cocea şi nu mi-a răspuns încă. La urma urmei, scrisoarea conţinea tot ceea ce mi-ar fi putut spune altcineva decît mine. Nu i-am scris despre toate astea, de teamă să nu considere toată treaba o exaltare de prost gust – să o asculte cu obişnuita-i politeţe, iar în concluzie să-mi sugereze să mă păzesc de guturai şi – cu toate condiţiile grele – să nu uit să mă spăl pe dinţi. E – cred eu – o diferenţă sensibilă în păreri: domnia sa riscă să aibă încredere în lucrurile bune pe care le voi scrie fiind între altele... nu la Sinaia, nu la Bălceşti, ci... da, da, din romantism... undeva pe un şantier, bun pentru cheltuit energii suplimentare. Eu, dimpotrivă, sînt în primul rînd pe şantierul hidrocentralei şi de asta trebuie să mă pătrund mai întîi pînă a mă ridica la posibilitatea de a scrie sau la înţelepciunea de a renunţa. Nu vreau să revin în Bucureşti diletantă susţinută – şi implicit – scuzată de vîrstă. Iată de ce, grija faţă de guturai o socotesc cam puţină. Scuză-mă, nu e în nici un caz ingratitudine.

* Scrisoarea este adresată Valeriei Ducea, critic de teatru *(n. red.)*

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Mircea VASILESCU ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● ***DIFUZARE:*** Gabriela BURTEA ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.algoritma.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 şi la poziţia 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul X
nr. 505
15-21 noiembrie 2002
20 pagini 7000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Fii bărbat!

„Întotdeauna mi-a displăcut să fiu bărbat. [...] Pînă şi expresia «Fii bărbat!» mi se pare jignitoare şi abuzivă. Înseamnă: fii prost, insensibil, obedient, milităros, şi nu mai gîndi. [...] Orice studiu obiectiv ar demonstra că exaltarea masculinităţii este în esenţă de dreapta, puritană, laşă, nevrotică şi considerabil alimentată de frica de femei.“

PAUL THEROUX

GRATUIT

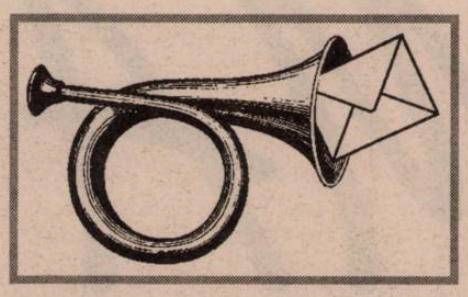

Polemice

Liberi prin Europa?

Am făcut parte din grupul de care vorbeşte domnul Matei Florian în nr. 501 al *Dilemei* („Ştiinţă şi conştiinţă religioasă"), în articolul său „Demers pentru aderarea la structurile NATO". Puteam la fel de bine să nu fac parte din acel grup care a plecat în Italia (printr-un proiect iniţiat de UE, fie spus). Tot aş fi simţit nevoia să vă scriu, mai ales că văd că alţii nu au făcut-o. Mi-e prieten dl Matei Florian, dar mai prieten îmi e adevărul. Nici mie nu-mi place România în formele ei putrede, cu toate acestea dl Florian nu a făcut decît să imagineze în articolul său lucruri care nu s-au întîmplat. Fardarea realităţii? Rîsu'-plînsu'? Mai degrabă o suspectă plăcere de a ne arunca într-un rahat chiar mai mare decît cel în care ne aflăm.

Mă bucur pentru dl Florian că i-am citit mai înainte articolul din nr. 500 al revistei, altfel aş fi avut mari îndoieli asupra noţiunilor de stil pe care le posedă. („Oricum ar fi fost, mi s-a părut urît.") De asta însă ar fi trebuit să se ocupe dl Andrei Manolescu („hi, hi"). Voi încerca totuşi să nu umplu un spaţiu prea mare în revista dumneavoastră cu lucruri atît de puţin importante.

1. N-au existat nici picioarele goale, nici mamele cu mulţi copii urlînzi şi nici chiar băutura (poate doar berile cu care ne-am cinstit unii pe alţii) în compartimentul în care a stat dl Matei Florian, nici la dus, nici la întors.

2. „Grupul acesta *(n.n. românii)* era de departe cel mai frustrat şi complexat dintre toate celelalte (...)". Patru precizări: a) italienii nu auziseră niciodată de Giovanni Papini, iar pe Umberto Eco îl mai ştiau „de prin ziare şi de pe la televiziune"; b) galezii găseau în a se travesti în sexul opus, maxima distracţie posibilă; c) schimbul de experienţă intercultural ar fi trebuit să constea în principal în anumite activităţi de grup – ei bine, organizatorii ne-au invitat să jucăm *Ţară, ţară, vrem ostaşi* (în variantă locală) şi Rochett Screwdriver (un fel de tăvăleală violentă) ca „mod de a ne cunoaşte mai bine între noi"; d) singurii care puteau fi văzuţi ţinînd din cînd în cînd o carte în mînă erau românii. (Poate ca să recuperăm avansul cultural şi de civilizaţie.) În afară de manetele acelui joc numit *calcetto* (sau minifotbal) şi de paletele de tenis de masă, nu mi s-a întîmplat să observ altceva în mîinile galezilor şi ale italienilor. Mint, italienii făceau şi de mîncare. Chiar dl Matei Florian, suprinzător, aşa frustrat şi complexat, citea, ţin minte, *Ruşinea* de Salman Rushdie.

Recitiţi ultimul paragraf din articolul dlui Florian. La ce bun să ne aruncăm singuri cu capul în jos? Cui foloseşte să spunem o minciună atît de dăunătoare propriului nostru respect de sine? În ce parte ascunsă a trupului său a găsit dl Florian acest masochism vioi (sau poate e ironie educativă?) pe care ni-l prezintă cu atîta nonşalanţă?

Aflîndu-ne încă în anul Caragiale, poate dl Florian a vrut doar să ne mai arunce încă un „Bravos, naţiune, halal să-ţi fie!". I-l aruncăm înapoi.

Cristian NEAGOE
student

Răspunsul domnului Matei Florian

Cred că replica domnului Neagoe la articolul meu din numărul 501 al *Dilemei* este cît se poate de binevenită.

Dacă în privinţa punctului 1 al argumentaţiei-pentru-un adevăr-care miroase-frumos nu pot decît să admir capacitatea dumnealui de a vedea alte lucruri decît cele pe care eu le-am văzut (asigur, însă, cititorii că încă mai aud şi văd bine şi, Slavă Domnului, nici nu sînt masochist), punctul 2 îmi face bucuria de a-mi sluji oricînd drept cea mai pură şi autentică demonstraţie de superioritate (ridicolă) şi aroganţă (stupidă) pe care mi-a fost dat să o întîlnesc în viaţă. Toată această demonstraţie, prin toate cele patru precizări ale sale, nu reuşeşte să convingă, din păcate, că domnul Neagoe n-ar fi fost complexat şi frustrat. Tocmai superioritatea şi aroganţa la adăpostul culturii prost înţelese îl dau de gol pe domnul Neagoe.

Nu cred şi nu voi crede că a citi o carte te face cumva mai breaz decît altul care nu face acest lucru. Am destui prieteni de a căror minte sclipitoare nu mă îndoiesc, şi, totuşi, nu au citit mai mult de zece cărţi toată viaţa lor (şi pe acelea doar din obligaţie).

Nu mi s-a părut niciodată că ping-pongul, minifotbalul sau jocurile (care ar fi ele) ar fi lucruri de blamat atunci cînd se întîlnesc nişte tineri. Iar între un galez care găseşte „maxima distracţie posibilă" în a se travesti şi un român care face acelaşi lucru (am o fotografie cu domnul Neagoe în fustă, cine doreşte poate să vină la redacţie să o vadă) după care se arată ultragiat în demnitatea sa intelectuală, îl prefer de mii de ori pe galez.

Mi se pare pe undeva ridicol că trebuie s-o spun aici, dar pentru liniştea domnului Neagoe mărturisesc că îmi iubesc ţara şi oamenii care trăiesc în ea.

În încheiere, nu pot decît să-mi arăt (din nou) toată admiraţia pentru stilul desăvîrşit în care domnul Neagoe a redactat această replică. În rest, vorba unui parlamentar român din perioada interbelică: „Retrag cuvintele, dar menţin opinia!". Caragiale să trăiască!

Matei FLORIAN

Adevăratul scandal

Dac-aţi şti de cînd mă ţin să vă scriu. De la numărul despre „Muzici tinere", de fapt, în care o doamnă ce se erija în bună cunoscătoare a fenomenului, i-am uitat numele, ne-a explicat, doct, că versuri precum „Eşti atît de plină de fiţe / Nici nu ştiu cum poţi să păşeşti" sau „Te-aş lua cu mine / Dar n-am bani de bilet" sînt stupide...

Scuzaţi-mă, dar sînt de altă părere. Nu cred că cei care ascultă muzică *dance* sînt atît de fraieri încît să nu-şi dea seama că textele cîntecelor sînt de 2 lei. Dar dacă mie, unul (care am 40 de ani), versurile amintite sau „Foaie verde lacrimă subţire / Pe islaz, prin şanţ, prin cimitire" mi se par postmodernism curat (fac mişto, şi dau semnale evidente că fac mişto), presupun că unui puşti de 17-18 ani i se par pur şi simplu *cool* (= marfă, pentru dl Pruteanu). Fără morga autorlîcului, fără pretenţii „artistice", textele de muzică *dance* sînt exact ce trebuie să fie: cele două felii de pîine ale şlagărului-sandviş. *Fast-food* muzical. Nu văd unde e problema: de bine-de rău, am trecut (slavă Domnului!) de la leşinăturile „poetice" şi artificioase ale textierilor veterani („Un albastru infinit", blablabla) la ceva simplu, simpatic şi sexy („La mare, la soare, fetiţele sînt goale..."). De ce să ne plîngem? Ah, dac-am fi avut textieri de geniu precum Gainsbourg! Dar aşa... Ciocu' mic.

În aceeaşi ordine de idei, nu cred că *playback*-ul e o ruşine. În acest tip de muzică (azi dance, ieri disco), ceea ce contează nu este performanţa vocală, ci performanţa scenică. *Show*-ul. Ambalajul. Artificiul. Faptul că „se cîntă de pe CD" devine secundar – şi, oricum, cei care practică dance-ul nu sînt mari voci, deci problema „pizzicatourilor" nu se pune. Revin şi zic: publicul de astăzi este mult mai postmodern decît vrem să credem. Puţin îi pasă că t.A.T.u. nu cîntă *live* la Cerbul de Aur. El vrea ambianţă *cool*, vrea *show*, vrea şlagăr pe scenă. Credeţi că ar prefera acelaşi şlagăr cîntat *live*, dar mai prost, pentru că guristul nu e-n voce în seara aia, pentru că a uitat textul sau i-a murit pisica? Vă asigur că nu. El ştie că participă la un ritual, iar ritualul e o convenţie. (Şi nu-mi veniţi cu Scorpions, care rag pe scenă şi-şi dau duhul „în numele Rock-ului"! E alt tip de muzică, nu neapărat mai bună: decît s-ascult „Wind of Change", mai bine dau drumul la aspirator...)

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune..."
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"

În ce mă priveşte, prefer t.A.T.u. pe bandă lui Scorpions „pe direct".

Dl Adrian Valentir *(Dilema* nr. 502, pag. 2) se declară „scandalizat" de faptul că o cititoare a numit *Dilema* „revistă de scandal", dar adevăratul scandal este că persoane ca dl Valentir – care se consideră, pesemne, „elegant"... – pot descrie un cîntăreţ ca „oligofren bovin"! Ce-ar zice dumnealui dacă, pe baza bazaconiilor debitate în scrisoare, l-aş numi, sec, un inadecvat penibil?

Ca vechi cititor al *Dilemei*, ar fi trebuit să ştie pînă acum că revista e un club unde, ce-i drept, nu ţi se cere să vii la costum şi cravată, dar e obligatoriu să-ţi aduci de-acasă simţul umorului.

Raul MIRONESCU
rlhyde2001@yahoo.com

Brutus şi Cezar

Mi-am adus aminte că într-un număr anterior G. Pruteanu vă „alinta" cu citatul „Şi tu, Brutus?". Să nu uităm totuşi că Cezar pînă la urmă a fost un dictator, e drept, iubit de popor; populist, dar dictator. Şi era destul de moral în epocă de a-l elimina pentru a apăra libertatea (chiar şi mai recent această moralitate s-a menţinut).

Din această dilemă eu nu prea văd ieşire: ori domnul Pruteanu recunoaşte că legea sa e dictatorială şi atunci citatul are sens, ori domnul Pruteanu îşi retrage alintul! În rest, toate cele bune!

Alexandru RUSU
Alexandru.Rusu@ens-lsh.fr

Actualităţi

Ostaticii noului discurs?

Primele imagini de sîmbătă dimineaţa: cîteva cecene odihnindu-se palide în scaunele pluşate (roşu imperial!) ale unui teatru moscovit... plecate spre paradisul lor islamic. Întrebarea care mă rodea de cîteva zile era ce căutau ele în comandoul cecen care a luat ostatici amatorii de musicaluri moscoviţi. Ştiam că femeile musulmane nu participă la viaţa politică şi socială, rolul lor limitîndu-se la a sta acasă, să facă şi să crească copii. Cel puţin asta este imaginea mea despre rolul femeii în societatea islamică. O cercetare sumară din presa zilei şi a anului mă face să regret pe loc că am început să scormonesc în lucruri pe care toată lumea vrea să le uite. Moartele din sala de teatru erau văduve ale luptătorilor ceceni. A fi văduvă de luptător este încă o oarecare consolare... Dar ce te faci cînd soţul ţi-a murit în luptă, iar fratele puber a fost prins şi torturat, sau cînd un întreg sat de bărbaţi şi femei a fost violat în grup? La asta poţi adăuga şi alte mărturii despre scene atroce la ordinea zilei, cum ar fi uciderea şi violarea (în această ordine) de către soldaţii ruşi a vecinei de numai cincisprezece ani. Masacrul şi teroarea alcătuiesc realitatea cotidiană în care trăiesc cecenii. Disperarea celor fără viitor: asta răzbate din puţinele relatări care se strecoară dintr-o ţară torturată cu căluşul în gură, uitată de mass-media, de Allah, de toată lumea...

În noul context politic global, Putin pare a fi reuşit fără prea mare efort să arunce problema cecenă sub umbrela terorismului fundamentalist islamic. Sprijinul internaţional a fost prompt şi necondiţionat în timpul atacului de la Moscova. Dar terorismul cecen s-a hrănit nu atît din fundamentalismul islamic, cît din proasta gestionare de către Rusia a unei crize vechi, iar Putin a acces la putere înfierînd cecenii drept sursă a tuturor relelor care tarează Rusia, adîncind astfel prăpastia dintre război, teroarea perpetuă şi posibila reconciliere. Acum un an, cînd s-a prăbuşit WTC, am ştiut că de atunci înainte nimic nu va mai fi la fel. Adevărata revelaţie a venit însă zilele astea, într-un teatru de revistă moscovit: vieţile nu mai valorează nici măcar în vorbele politicienilor ipocriţi. O spun sutele de ostatici smulşi din custodia teroriştilor pentru a fi sechestraţi în spitale. Războiul rece s-a sfîrşit de mult, iar ideologiile nu se mai luptă între ele, ci par a tinde să devină una singură, care serveşte interesele marilor puteri.

Îmi este frică de noul discurs unic impus în numele unor raţiuni de stat. De cine ar trebui să te temi mai mult dacă devii pion într-un astfel de meci al disperării: de terorişti sau de salvatorii trimişi de un guvern care preferă gazarea negocierilor?

Între disperarea teroriştilor ceceni şi Cauza anti-terorism (inteligent numită de prietenii de la *The Independent* şi „lupta contra unui substantiv abstract"), mă simt ostatica unor discursuri care, la început de nou mileniu, au luat-o razna şi se reped să îmi închidă gura...

Ştefana TOTORCEA
stefana.totorcea@investromania.ro

Prezenţe româneşti peste...

Perugia la sfîrşit de octombrie...

1. Mai întîi *permisso di soggiorno* – un soi de viză de flotant obligatorie pentru toţi cetăţenii străini care muncesc sau studiază aici. La chestură, unde se obţine *permisso*, sînt două cozi: una pentru studenţii comunitari, alta pentru cei extra-comunitari.

Mie, în calitate de „extra", mi se iau amprentele digitale cu minuţiozitate. Operaţiunea durează cam 30 de minute. Plus întrebări de genul: „Cu ce scop te afli în Italia?" (prezentasem deja adresa de la Oficiul Erasmus pentru studenţi). Apoi extra-comunitarul japonez. În două minute i se încheie toate formalităţile şi este rugat să vină a doua zi pentru ridicarea vizei de rezidenţă...

2. Timp de două săptămîni am asistat la cel puţin patru manifestaţii de stînga. Vreo două provocate de criza uleiului de măsline – provincia Umria este o importantă producătoare de ulei de măsline. Alta împotriva *multinaţionalelor* (ex: *Nestlé).* Şi ultima dintre ele, cea susţinută de studenţii perugini de stînga care manifestau, cu logo-ul lui Che Guevara inscripţionat pe tricouri şi pe cîteva drapele, contra guvernului Berlusconi şi a politicii pro-americane a acestuia, împotriva intervenţiei militare în Irak, împotriva – citez – „terorismului (!) american criminal"... Nimic nou sub soare, numai că am fost surprins să aud o discuţie a unui grup de manifestanţi, care vorbeau despre democraţia (adevărata democraţie) pe care a adus-o comunismul în Cuba şi în toate ţările estice (!!!)... în general, despre finalitatea „cu adevărat" democratică a sistemelor comuniste. Pe fundal, muzică de... Goran Bregovici – „Kalaşnikov" şi apoi o „Kalinka". După două ore de manifestaţie, sub privirile părinteşti ale carabinerilor, tinerii comunişti perugini au plecat la o bere la sediul „Sinistrei" (sinistra = stînga) studenţeşti din Perugia, care este barul Macadam...

A bon entendeur, salut!

Bogdan I.
ieacusp@unipg.it

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **România, UE, SUA**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

New Mioriţa

În urmă cu cîteva zile, un coleg maghiar îmi povestea aventura sa legată de un articol despre situaţia politică din Ungaria, care i-a fost solicitat de o importantă revistă rusească. Printre altele, colegul cu pricina povestea cum un important canal de televiziune din Ungaria a sfîrşit prin a fi anexat şi controlat de „forţele de dreapta". În mintea sa, acesta era un exemplu, printre altele, de extindere abuzivă a politicului. Pentru redactorii ruşi însă era evident că publicul lor (mai elitist, se pare) va înţelege un singur lucru: în sfîrşit, iată, s-a întîmplat şi în Ungaria ceea ce trebuie şi e bine să se întîmple, adică societatea trece cu arme şi bagaje „pe dreapta", acolo de unde răsare noul Soare. O colegă din Grecia, care asista la discuţie, s-a întors atunci către mine şi m-a întrebat: *Dar în România cum e, actualul guvern e liberal sau au rămas la conducere tot vechii comunişti? Mde, aşa şi aşa*, am îngăimat eu ambiguu, ca şi situaţia.

De atunci m-am tot gîndit cum ar putea fi formulat clar şi precis un răspuns la o astfel de întrebare. Pînă ieri cînd, trecînd prin Buşteni, constat că vechea alimentară „Mioriţa", vînzînd de cînd o ştiu eu în primul rînd produse lactate (ce altceva?), a devenit peste noapte un motel-restaurant cu o firmă sclipitoare pe care scrie (scuze, Domnule Pruteanu!) „New Mioriţa". *Asta e!* – mi-am zis eu în barbă, acesta este răspunsul.

Într-adevăr, să ne gîndim puţin. „New Mioriţa" trimite, pe de o parte, la un *déjà-vu*, la o anumită recurenţă istorică; pe de altă parte însă, este ceva total *„new", isn't it?* Ca şi guvernul A. N. Am verificat în urmă cu cîteva luni, de pildă, componenţa conducerii locale dintr-un judeţ al patriei, cu convingerea fermă că marea majoritate trebuie să fie formată din vechi activişti. Ei bine, nu! Erau doar doi. Dar totul părea, nu ştiu de ce, ca pe vremuri, îmi suna al naibii de cunoscut.

Să mergem însă mai departe cu imaginaţia interpretativă. Ce este vechi şi ce este nou în aria noii Mioriţe? Păi, intriga rămîne aceeaşi: turma de oi (mai mult sau mai puţin) mîndre şi cornute. Procedura este însă total *„new":* posesorul lor nu mai este asasinat, ci i se privatizează turma. Rezultatul: turma trece în proprietatea celor doi invidioşi, dar fără vărsare de sînge, ci legal şi democratic. Căci poate să spună cineva că guvernul nostru n-a privatizat într-un an cît alţii în zece? Şi se poate îndoi cineva că acest lucru le-a prins tare bine? Iată, de pildă, după fabrici şi uzine, servicii publice şi companii, Delta Dunării, cu turmele ei de peşti, tocmai fu privatizată şi ea, iar dacă vreţi să ştiţi cine sînt noii lipoveni, citiţi *AcademiaCaţavencu* din luna august. Dar şi mai frumos, tocmai am aflat şi eu,

întorcîndu-mă în ţară, că a fost privatizată în acelaşi fel şi Limba Română, acest bun public cel mai public şi mai bun. Privatizare care a trecut neobservată, ca atare, dar care este singura ce permite guvernanţilor să spună fără drept de apel că e Limba noastră, facem ce vrem cu ea. Şi, cu voia dumneavoastră, ultima pe listă, chiar şi antropologia a fost privatizată în acelaşi fel.

Cum însă n-aş putea să-i explic grecoaicei mele toate aceste subtilităţi ale spaţiului neo-mioritic, ar trebui să mă rezum la o formulă mai tehnică: *neo-liberalism totalitar*.

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Spectacolul domnilor, bucuria lui Freud

Săptămîna trecută, într-o zi de muncă obişnuită, un ministru şi un prefect s-au prezentat cu un mandat judecătoresc la poarta unui cetăţean. Cum se explică faptul că un ministru şi un prefect funcţionau pe post de portărei? Doar presa de la faţa locului ar putea şti. Problema era destul de complicată: proprietarul nu permîtea lucrătorilor de la RADET accesul pe terenul său pentru a efectua nişte reparaţii. Omul avea acte emise de autorităţi, în perfectă stare. Aşa că nu vedea de ce ar trebui ca nişte inşi în salopete să-i facă o groapă în curte. De partea cealaltă, regia de termoficare spunea că 5.000 de apartamente nu primeau căldură pentru că se spărsese conducta îngropată sub terenul omului încăpăţînat. O situaţie imposibilă în care ambele părţi par a avea dreptate. Dar în viziunea prefectului şi a ministrului, problema este simplă: din cauza unui ticălos, mii de oameni nevinovaţi îndură gerul nemilos, vai, vai, ruşine! Televiziunile au arătat cum ticălosul este mustrat de conştiinţa virilă a autorităţii, poarta forţată şi dreptatea făcută. Schema e simplă: harababura administrativă duce la situaţii aberante, oficialii, responsabili de harababură, găsesc ţapi ispăşitori şi prilejul de a se afirma prin intermediul unor televiziuni obediente şi extaziate în faţa exerciţiului brutal al puterii. Schema apare tot mai des şi devine fapt cotidian.

Acest mod de a pune problema place şi a născut vedete de televiziune. Cel mai cunoscut este inspectorul de la primăria sectorului 6: Cristian Popescu, mai cunoscut cu porecla ce i se pare flatantă, Piedone. Un altul este chiar personajul prezent în scena de mai sus: Gabriel Oprea, prefect al Bucureştiului, fost „general de justiţie" cum îi place şefului său Octav Cozmâncă să-l prezinte, deşi nu este clar nici ce înseamnă această titulatură, nici ce legătură are cu funcţia de acum. Mai stilat decît brutalul Piedone, mai educat şi cît de cît mai stăpîn pe limba română, prefectul Oprea face de fapt parte din aceeaşi specie politică şi cultivă acelaşi comportament: îşi lărgeşte cu de la sine putere atribuţiile, se proclamă abuziv încarnarea „Statului" pe un teritoriu dat (aflat cu precădere în faţa unei camere de filmat) şi face „Ordine". Cum nu se poate face omletă şi ouăle să rămînă întregi, „Ordinea" cere şi ţapi ispăşitori, fără de care spectacolul televizat nu ar fi complet, iar însetaţii de dreptate ar rămîne nesatisfăcuţi. Iar ţapii ispăşitori se găsesc uşor: cetăţeanul cu un nesănătos reflex al proprietăţii, intermediarii din pieţe, invariabil identificaţi de presa democratică drept „tuciurii", toţi comercianţii care pun adaos comercial şi sărăcesc poporul. Dar nici spectacolul televizat de putere şi umilinţă, nici etalarea publică a frustrărilor unor bărbaţi neglijaţi în copilărie nu sînt cazuri pentru analiza politică, poate doar pentru psihanaliză, vorba ceea: Freud ar fi fost bucuros să îi întîlnească. Mai îngrijorător este modul în care autoritatea statului se transferă în propensiunile de dominare ale unor asemenea personaje. Iar prefectul Gabriel Oprea este un caz în sine: distanţa dintre rolul oficial şi rolul jucat pe marea scenă a micului ecran capătă proporţii înfricoşătoare. Potrivit legii 215 din 2001, a administraţiei publice locale, prefectul (art. 134), „îndeplineşte următoarele atribuţii principale: a) asigură realizarea intereselor naţionale, aplicarea şi respectarea Constituţiei, a legilor, a hotărîrilor şi ordonanţelor Guvernului, a celorlalte acte normative, precum şi a ordinii publice". Punctul a sună frumos, neclar şi puţin solicitant. Punctul b e mai puţin frumos, dar mai clar: „exercită controlul cu privire la legalitatea actelor administrative adoptate sau emise de autorităţile administraţiei publice locale şi judeţene, precum şi ale preşedintelui consiliului judeţean, cu excepţia actelor de gestiune curentă". De altfel, în interpretarea dreptului administrativ, cam acesta este rolul prefectului: un demnitar care verifică actele celorlalţi demnitari dintr-un teritoriu dat. Celelalte puncte cu atribuţii se cam învîrt în jurul aceloraşi cozi. Din păcate, sînt destule portiţe pentru indivizi dornici de afirmare, deşi interpretarea maximalistă, după care un prefect este un altfel de primar, doar că nevotat de nimeni, încalcă acel *common sense* ce stă la baza aplicării rezonabile a legilor. Oricum prefecţii români încalcă şi traducerea mai neaoşă, bunul-simţ, devenind pînă şi patroni de echipe de fotbal.

Pînă în ianuarie 2002, prefect al Capitalei a fost un anonim, Mihai Luican. Anonim pentru că nu s-a remarcat prin nimic deosebit, ceea nu este întotdeauna un lucru rău. În schimb succesorul său s-a remarcat cu vîrf şi îndesat, şi numai prin lucruri frumoase. De exemplu nu vrea cu nici un preţ ca poporul să sufere de pe urma acestei invenţii drăceşti numită economie de piaţă. De aceea, a pacificat sindicatele de la Rocar, intermediind un acord cu Ministerul Educaţiei prin care microbuze proaste şi scumpe sînt cumpărate de stat pentru elevii din mediul rural; ei oricum nu vor simţi diferenţa. În plus, a sugerat şi primarilor de sector că ar fi bine să cumpere autobuze, în ideea că nici bucureştenii nu vor simţi diferenţa. De notat că potrivit aceleiaşi legi, „între prefecţi... şi primari ... nu există raporturi de subordonare" (art. 132). În schimb, primarii de sector se conformează pînă la linguşire ordinelor prefectului în toate iniţiativele şi ideile acestuia, prezentînd la jurnalele Prima TV o unitate în cuget şi simţiri de speriat.

Prefectul a ajuns şi la ideea că preţurile sînt prea mari, aşa că a susţinut cu tărie ideea economatelor. Fără să ţină cont că e ordin de la prefect, pensionarii n-au simţit nici ei diferenţa între preţurile din economate şi cele din magazinele obişnuite. Este cert însă că cei din administraţie şi protejaţii lor vor simţi o apreciabilă îmbunătăţire a nivelului lor de trai de pe urma acestor scheme de protecţie socială. Şi poate cea mai bună faptă prin care a impresionat prefectul este războiul împotriva intermediarilor din pieţe. Acolo unde există cerere apare şi oferta, idee deloc complicată: începe să fie recunoscută şi de Coreea de Nord, care astă vară s-a declarat înfrîntă de piaţa neagră. A controla, deci, preţurile cu jandarmii este o agitaţie inutilă. Asta nu îl împiedică pe prefect să încerce, mai ales că agitaţia dă bine la televizor. Nu la fel de spectaculoasă ar fi politica de dezvoltare a unui sistem civilizat de intermediere între ţărani şi cumpărători, mai degrabă decît organizarea militarizată a unui comerţ primitiv aflat oricum în stare de descompunere. Dar aceasta este o altă poveste, ce ţine mai degrabă de mania generalului pentru măsuri poliţieneşti, vorba aceea: cînd tot ce ai este un ciocan, vezi numai cuie în jurul tău.

Revenind la atribuţii, este clar că hiper-activitatea prefectului Oprea nu este prevăzută de lege. Dar legea nici nu o împiedică, nu? Totul pare a ţine mai degrabă de instituţii slabe şi captive în jocuri de putere şi influenţă. Omul Oprea pare mult mai puternic decît prefectul Oprea. Este un fapt recunoscut, iar ceilalţi se comportă ca atare, de la şeful poliţiei şi primarii de sector pînă la cetăţeni, pieţari şi ziarişti. Extazul puterii depăşeşte cadrul instituţional. Mici dictatori îşi creează domenii de influenţă şi putere paralele cu puterea şi influenţa formală. Pentru asta creează mici crize, mici isterii pentru ştirile de la ora 18. De altfel, modelul are succes, Gabriel Oprea va fi candidatul PSD pentru primărie şi i se prevede o carieră politică de succes. Dar ordinea prefectului Oprea şi a comisarului Piedone nu este ordine, ci un alt fel de harababură, cu pseudo-haiduci în loc de autoritate statală modernă. Cînd se va termina? Am văzut stupefiat astă vară la ştiri cum inspectorul Piedone de la primăria sectorului 6, Bucureşti, se răstea la nişte comercianţi de pe litoral. Se va termina cînd unul dintre ei, ştiindu-se cu toate actele şi curăţenia în ordine, îi va spune la ştirile de la Prima TV: „Băi, funcţionarule, ce... cauţi pe proprietatea mea?!".

▲

Bd. Timişoara nr. 58, sector 6, Bucureşti; Tel.: (021) 402.26.30, E-mail: comenzi@all.ro

EDITURILE ALL VĂ RECOMANDĂ

LE PARCOURS DU COMBATTANT

DICŢIONAR MODERN ROMÂN-FRANCEZ

Autor: Aristiţa Negreanu

Preţ: 190 000 lei

De aceeaşi autoare, la Editurile ALL:

Dicţionar de expresii francez-român. DICEX – 249 000 lei

Dicţionar de expresii român-francez. DICEX – 179 000 lei

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziţie

Prohod pentru un partid istoric

Originalitatea dictaturii staliniste de pe plaiurile carpato-danubiene s-a prelungit în originalitatea demolării ei. Dintre toate ţările est-europene numai aici smulgerea de sub apăsarea vechiului regim a fost plătită cu sînge – peste 1.000 de morţi din ce în ce mai scufundaţi în uitare. La rîndul său originalitatea actului de izbăvire s-a prelungit în cea a căutării drumului către o alternativă democratică. Una dintre singularităţile acestei căutări a constituit-o încercarea de a conecta revenirea la o ordine democrată cu resurecţia partidelor istorice. Ele continuă să poarte această denumire datorită rolului pe care l-au jucat în promovarea fragilei rînduieli democratice dintre cele două războaie. Pierzînd această bătălie istorică, atît Partidul Liberal, cît şi Partidul Naţional Ţărănesc au fost scoase în afara legii, liderii lor fiind întemniţaţi pe durate măsurate în decenii.

Puşi în libertate după amnistia din 1964, supravieţuitorii acestei terori s-au grăbit, odată cu marea schimbare din 1989, să încerce o refacere a răritelor lor rînduri. Intrate în competiţia pentru primele alegeri libere, ele s-au prezentat electoratului sub înfăţişarea a doi gentlemeni occidentali, coborîtori din alte vremi şi de pe alte meridiane. Respinse cu severitate de alegători, cele două partide istorice au pornit în căutarea unei strategii recuperatoare, trecînd pe acest plan de la un anticomunism necruţător la deschiderea nediscriminatorie a porţilor în faţa foştilor membri ai PCR. Reorientarea spre conciliere a provocat cea mai profundă divergenţă între cele două partide: PNŢ a rămas în opoziţie, pe cînd PNL intra ca partener secund în guvernul patronat de FSN.

Pe termen mediu, efectul acestei divergenţe a pus cele două partide în situaţii perfect asimetrice. PNL-ul a golit pînă la fund amara cupă a dezmembrării, pe cînd PNŢ devenea principalul organizator al Convenţiei Democratice, autoritate pe care şi-o va menţine şi atunci cînd Convenţia va cîştiga puterea. La fel ca în perioada interbelică, PNŢ a propulsat în fruntea sa şi după revoluţie un lider de neînlocuit. Decesul acestuia a impus desemnarea unui succesor din vechea gardă, care nu putea fi decît înlocuitorul formal al dispărutului şef de neînlocuit.

Dobîndind o putere pe care nu avea mijloacele să o exercite, PNŢ se consacră mai puţin problemelor guvernării decît tensiunilor intestine. Ocupate să se răfuiască între ele, diferitele clici, credincioase voinţei neinspirate a răposatului, dau preşedinţia statului pe mîna unui personaj de o inconsistenţă paralizantă, iar guvernul este încredinţat unui primar ilustrat prin verbozitate şi sterilitate. După doi ani, la timona executivului este plasat neconvenţionalul secretar general, concediat la rîndul său după scurtă vreme. În volumul de memorii el rosteşte molitva prohodului afirmînd la căpătîiul mormîntului politic al PNŢCD: „Acest partid a murit, a murit pentru totdeauna şi pe veci". Dar, între timp, fostul primar se zbate fără preget să-l învie. ▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Banii vorbesc

Lovitura de presă a săptămînii trecute a fost suplimentul despre cei mai bogaţi 100 de români editat de revista *Capital*. Mai toate posturile de radio şi TV, precum şi principalele cotidiene au acordat o mare atenţie subiectului, asigurîndu-i astfel o consistentă reclamă gratuită. Nu am date la dispoziţie, dar presupun că tirajul *Capitalului* a avut o creştere substanţială. Aşadar, ca operaţie de marketing, suplimentul a fost un succes. Dar semnificaţia lui trece dincolo de episodul lansării şi al comentariilor, iar asta se observă şi din reacţiile cu care a fost întîmpinat. Am să mă refer doar la cîteva.

Andreea Roşca, redactor-şef la *Capital* (o revistă foarte interesantă şi bine scrisă, utilă nu doar oamenilor de afaceri, aşa cum „profanii" ar putea bănui), a insistat asupra caracterului de pionierat al „topului bogăţiei", asumîndu-şi toate riscurile începutului. Cu alte cuvinte, ceea ce este de multă vreme banal în „capitalismul dezvoltat", la noi abia se înfiripă, şi încă destul de greu, din cauza insuficienţei datelor disponibile. Averile din top rezultă din evaluările făcute de jurnaliştii de la *Capital*, iar de multe ori – o recunosc ei înşişi – s-au bazat, la rîndul lor, pe *alte* evaluări, făcute de experţi ori de alţi reprezentanţi ai mediilor de afaceri. Iar asta pentru că foarte puţine companii sînt cotate la bursă (deci *expuse* publicului). Ceea ce are, cred, o anume semnificaţie: de obicei, presa şi societatea civilă sînt tentate să acuze de lipsă de transparenţă doar instituţiile statului. Iată că nici mediul economic privat nu străluceşte la acest capitol: e greu de stabilit cu exactitate cît anume valorează o afacere, o companie, un *holding*, iar explicaţia nu cred că se află întotdeauna în dorinţa cuiva de a ascunde nişte venituri ilicite (deşi, în mod sigur, există destule asemenea cazuri): cred că „discreţia" din mediul economic nu face decît să reproducă o anume persistenţă generală, în societate, a secretomaniei, a ascunzişului, a reflexului de a-i vinde castraveţi grădinarului şi de a-ţi îmbrobodi aproapele. Îmi aduc aminte că acum cîţiva ani am văzut, într-o revistă italiană, prezentată frumos într-un grafic, toată încrengătura societăţilor din grupul Fiat (care înseamnă mult mai multe decît producţia de automobile – asigurări, bănci, agricultură, comerţ, industrie etc.): aveau acţiuni unele la altele, într-un sistem de ramificaţii complicate, dar totul se „scurgea" într-un SRL cu doar cinci asociaţi – membrii familiei Agnelli. Graficul nu reprezenta o „dezvăluire senzaţională", ci ilustra o analiză a situaţiei economice a grupului. Era, cu alte cuvinte, o practică obişnuită – şi din punct de vedere economic, şi din punct de vedere jurnalistic. La noi, aşa ceva pare deocamdată greu de imaginat: secretomania păstoreşte România.

Dar asta nu înseamnă că sînt de acord cu acei comentatori care au reproşat echipei de la *Capital* că i-au amestecat, în top, pe cei care au averi dobîndite onest cu alţii despre care se bănuieşte că le-au obţinut în mod fraudulos. O revistă nu se poate substitui tribunalului, iar din punct de vedere jurnalistic n-ar fi corect să se facă o distincţie între „bogaţii buni" şi „bogaţii răi". Dacă unii au putut să adune sute de milioane de dolari luînd pe nimic fabrici de la stat ori obţinînd credite pe sub mînă, e o problemă pe care societatea românească trebuia s-o clarifice de mult. Prezenţa lor acum într-un top alături de bogaţii cinstiţi nu înseamnă neapărat că îi legitimează sau că le dă certificat de bună purtare: pur şi simplu, înregistrează o stare de fapt, oricît de neconvenabilă ar fi aceasta. Iar „încremenirea în proiect" a justiţiei e o cu totul altă problemă.

Şi apoi, un top e doar un produs media foarte popular, oferit zilnic cu asupra de măsură de toate ziarele şi televiziunile lumii. Faptul că avem, de-acum, un top al bogaţilor poate contribui – cu modestele sale mijloace – la clarificarea impresiilor despre societatea în care trăim şi, poate, la schimbarea imaginii pe care o avem despre bani. Mi se pare că, după 13 ani de tranziţie, „ideea de bani" continuă să stîrnească paradoxuri şi ciudăţenii: tot românul şi-i doreşte, la concursurile TV sînt fluturaţi prin faţa camerelor negustoreşte, ca la piaţă, dar cei care îi au riscă să fie bănuiţi, a priori, de tot felul de manevre dubioase. După ce vor mai apărea şi alte asemenea topuri, după ce datele despre companii vor deveni tot mai transparente, ne vom instala şi noi în capitalismul banal. Pînă atunci, vorba cîntecului, „banii vorbesc". Dar cine Dumnezeu stă (şi ştie) să-i asculte? ▲

BURSE „NEW EUROPE COLLEGE"
PENTRU ANUL UNIVERSITAR 2003-2004

„New Europe College" anunţă concursul anual pentru *10 burse* de cercetare pe durata unui an universitar (1.10.2003 – 31.07.2004) pentru tineri cercetători/universitari români din domeniile ştiinţelor umaniste, sociale şi economice.

CONDIŢII DE PARTICIPARE:

1. candidatul trebuie să fie înscris la doctorat (ultima fază a redactării tezei) sau să aibă titlul de doctor;
2. se va acorda prioritate candidaţilor sub 45 ani;
3. o foarte bună cunoaştere a cel puţin două din limbile străine de circulaţie internaţională.

Prin profilul său, NEC pune accentul asupra dezbaterilor inter- şi trans-disciplinare. Se încurajează proiectele care permit această deschidere.

CONDIŢII ALE BURSEI:

Programul bursierilor presupune prezenţa obligatorie în Bucureşti cel puţin o dată pe săptămînă. În timpul bursei, bursierii vor beneficia de un stagiu de cercetare de o lună într-unul din marile centre universitare/de cercetare din străinătate. Valoarea bursei este echivalentul în lei a 460 EURO lunar (plus 2.560 EURO pentru stagiul de cercetare).

MODALITĂŢI DE ÎNSCRIERE ŞI TERMENE PRIVIND CONCURSUL:

Formularul de participare la concurs poate fi ridicat de la sediul Colegiului în zilele de luni-vineri, orele 10-17, sau poate fi primit prin poştă (în cazul candidaţilor din provincie). De asemenea, formularul poate fi obţinut prin e-mail sau de la adresa web: http://library.nec.ro/formulare.

Termenul limită de depunere a dosarului completat este 16 decembrie 2002 (inclusiv).

Relaţii suplimentare se pot obţine la tel. (021) 307.99.10, fax (021) 327.07.74
– între orele 10-17 ale fiecărei zile lucrătoare –
sau prin e-mail: asuter@nec.ro

Adresa: New Europe College, str. Plantelor 21, 70309 Bucureşti

Sever VOINESCU

statul de drept

Note

● Într-un interviu apărut la sfîrşitul săptămînii trecute într-un cotidian central, dl Neagu Djuvara spune: *„Actuala noastră clasă politică nu trăieşte sincer democratizarea şi trecerea către formele apusene, ci îi sînt impuse“*. Diagnosticul pe care respectatul istoric îl pune este, deci, acela de ***ipocrizie***. Clasa noastră politică e ipocrită. Dl Djuvara nu e singurul şi nici primul care vede acest lucru, dar vocea sa este mult mai ascultată pentru că prestigiul său este fără pată, iar observaţiile sale sînt mult mai pertinente pentru că nimeni nu pune la îndoială competenţa domniei-sale. Cu alte cuvinte, politicienii noştri mimează *contre-coeur* democraţia pentru că presiunile venite din afară îi obligă să facă asta. Aici, nu mimetismul e problema. Aşa s-a întîmplat de fiecare dată cînd România a făcut un salt civilizaţional: şi la jumătatea secolului al XIX-lea şi imediat după primul război mondial, am mimat pentru ca apoi să vedem că realitatea unei noi Românii s-a născut din această repetiţie, iniţial neîntemeiată, a „ritualurilor“ democraţiilor vestice. Prelungind cunoscuta teză maioresciană, Eugen Lovinescu scria undeva despre efectele benefice ale exersării „formelor fără fond“ *(i.e.* instituţii şi proceduri occidentale care apar în România fără să existe o reală nevoie, fără ca realitatea socio-politică să fi ajuns la acel nivel de evoluţie încît aceste proceduri şi instituţii să apară, natural, drept necesare) pentru că, prin exersare constantă şi, aş spune, încăpăţînată, „forma produce fondul“. Un filozof uşor cinic ar spune că, mimind modele occidentale deşi nu resimte în profunzime nevoia acestora, România sare din „imperiul necesităţii în cel al libertăţii“. Se poate specula infinit. Însă problema pe care o pune dl Djuvara nu are nimic de-a face cu filozofia istoriei sau cu profunzimile abisale ale „destinului românesc“. E, pur şi simplu, o problemă de caracter. Ceea ce periclitează acum procesul acesta de aculturaţie este faptul că mimatul democraţiei se face nesincer, ipocrit. Dl Djuvara vorbeşte, astfel, direct despre caractere.

● Una dintre cele mai odioase manipulări ale epocii post-decembriste a fost aceea a „profesioniştilor“. Într-o lume care se năştea sub ochii noştri, a apărut ideea că e nevoie de „experienţa profesioniştilor“ şi s-a cultivat cu abilitate criminală confuzia devastatoare între vechime şi experienţă. Unul care lucrase în administraţie vreme de 30 de ani, de pildă, trebuia păstrat şi apreciat tocmai de aceea. O oarecare uşurinţă în navigarea prin hăţişurile birocraţiei a devenit un argument tare în favoarea „profesioniştilor“. Uitînd esenţialul despre ei, şi anume că erau ***profesioniştii unei alte lumi*** şi nu ştiau despre lumea care tocmai se năştea decît să o urască, românii i-au urmat. În alte părţi, vîntul schimbării promova *alternativa*.

Acum, cînd lumea în care trăim s-a maturizat şi e deja malformată de „profesionalismul“ acela, apare o nouă temă: cea a „tinereţii“, singura *alternativă* posibilă la noi. După ani de „profesionalism“ cu parfum comunist şi „experienţă“ cu duhoare de senilitate, apare momentul exaltării „tinereţii“ cu vigoare capitalistă. Oameni cu anvergura profesională a unui şniţel şi cu detentă culturală nu mai mare decît a unei macaroane, se legitimează prin biologie. Sîntem tineri! Asta rezolvă totul: răutate, stricăciune, prostie agresivă, aroganţă, incultură – toate astea se acoperă cu tinereţea.

Totul e pe dos: cînd aveam nevoie de tinereţe înnoitoare am avut „experienţă“ şi cînd a sosit timpul adevăratei experienţe, ni se serveşte o „tinereţe“ golită de ea însăşi. Dacă generaţia mea va mai putea fi sinceră vreodată, va zice ca şi Nietzsche: *„Prieteni, am dus-o greu în tinereţea noastră: am suferit de tinereţe ca de o boală grea. Asta din cauza vremurilor în care am fost azvîrliţi – timpuri ale unor mari decăderi şi dezmembrări interioare, timpuri care, în ciuda slăbiciunilor, încă lucrează cu toată forţa împotriva spiritului tineretului.“*

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Metroul uşor decolează de la linia trei

De vreo cîteva luni se vorbeşte în Bucureşti de cel mai mare proiect al municipalităţii: metroul uşor. La fel ca mulţi alţii, l-am ignorat pînă în ziua cînd am văzut primul exemplar trecînd nonşalant pe şine, în drum spre Piaţa Presei Libere. Enormitatea minciunii m-a surprins chiar şi pe mine: *metroul uşor era, de fapt, un tramvai!*

Sigur, poate că merge mai repede. Poate că ajunge mai uşor la destinaţie. Dar, stimaţi călători, nu circulă pe sub pămînt şi nici nu încape mai multă lume în el. În staţie ninge şi plouă, iar înăuntru te înghesui exact ca într-un tramvai. Şi ştiţi de ce? Pentru că asta şi este! Numai cine n-a mers niciodată cu cele două mijloace de transport poate să cadă victimă acestui atac de propagandă la drumul mare. Dar nici măcar de experienţă asta urbană nu e nevoie. Uitaţi-vă în dicţionar, oameni buni! Broasca nu e taur şi avionul nu-i vapor! *Tramvaiul rămîne tramvai!*

Nu ştiu dacă realizaţi grozăvia faptelor. Vreme de multe luni am îndurat cu stoicism nord-coreean străzi blocate şi excavatoare venite parcă dintr-un schimb de experienţă în fîşia Gaza. În tot acest răstimp, primăria (nu mai ştiu sigur dacă Băsescu sau PSD-iştii de sector) ne-a cerut înţelegere şi ne-a încîntat cu viitorul idilic în care Ghencea se va apropia la 10 minute de Podul Grant. Un viitor la îndemîna noastră, în care cetăţeni nirvanatici (vă rog să-mi permiteţi formula, de dragul progresului lexical) vor călători într-un spaţiu eteric, cu zîmbetul încremenit veşnic pe buze şi mintea plecată în colind de mulţumire la adresa conducerii înţelepte a Capitalei.

Cînd colo, iertaţi-mă că mă repet – probabil se apropie damblaua – metroul promis nu este nici uşor şi nici metrou. E pur şi simplu un tramvai identic cu cel care trecea înainte pe acelaşi traseu, cu acelaşi număr, cu aceiaşi hoţi de buzunare şi aceiaşi vatmani deveniţi, ca prin minune, conductori de metrou! Cîte tone despart un metrou uşor de unul normal sau de unul greu, nu ne-a zis primăria, şi e păcat că n-a apelat la asemenea precizie care ne-ar fi scutit poate de confuzia din ziua în care i-am văzut pentru prima oară realizarea.

Dar probabil că trebuia să ne aşteptăm la aşa ceva de la şefii oraşelor noastre, care botează locuinţele de 30-50 de mii de dolari „sociale“ şi care cheltuie mai mulţi bani pe afişe de tipul „Părculeţ amenajat de Primăria Cutare“ decît ar da pe amenajarea propriu-zisă a parcului. Totuşi, nu mi-am putut imagina atîta neruşinare orwelliană: să prosteşti lumea în faţă cerîndu-i să creadă că atunci cînd se urcă în tramvai, coboară de fapt în metrou.

Mi-e teamă însă că stafia lui Ceauşescu a ieşit la muncă patriotică şi de data aceasta. În fond, domnia lui ne-a lăsat metroul normal, pe sub pămînt. Nu se putea, după 12 ani, ca urmaşii lui la primărie să nu se-apuce şi ei de vreo ctitorie. Cum n-avea nimeni bani de săpat galerii, s-a găsit, ca de obicei în ultima vreme, o soluţie lingvistică. E mult mai ieftină şi e chiar de efect: stîrneşte curiozitatea şi lasă prostimea cu gura deschisă, ca la circ. Asta, firește, pînă cînd vezi metroul uşor în acţiune.

Totuşi, precedentul fiind stîrnit şi-n bătaia puştii, nu ne mai rămîne decît să continuăm vînătoarea de realităţi paralele. Astfel, putem redenumi gunoiul de pe străzi „compus organic ecologic Euro 3“, gropile – „depresiuni naturale pentru regularizarea traficului şi ploii“, iar scandalurile dintre Băsescu şi consiliul general – „democraţia locală la lucru în folosul cetăţenilor“.

În fond, nu e nimic mai bun decît vorbele atunci cînd vrei să iei pe cineva în balon. Nici măcar balonul propriu-zis, uşor, cu aer cald de şedinţă de partid în care se discută comisioanele.

P.S. Am auzit că există o explicaţie pentru care metroul cel nou e de fapt tramvai. Se pare că vagoanele actuale circulă temporar, în aşteptarea unora din Franţa. Să vedem dacă francezii au înţeles termenii noştri din proiect...

▲

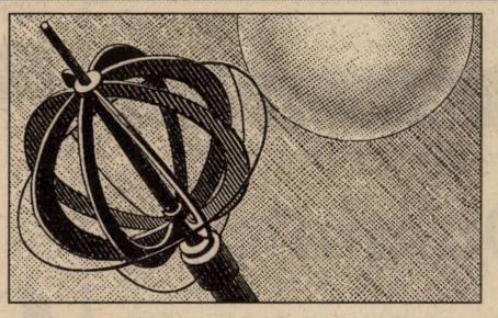

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Misteriosul Hu

O reformă economică asigurînd în primele trei trimestre ale anului 2002 o creştere de 7,9%, modernizarea evidentă a ţării, partener al Statelor Unite în multe întîlniri la nivel înalt, gazdă desemnată a Jocurilor Olimpice din 2008, toate aceste succese ale Chinei par a spune că, deşi au ratat comunismul, dacă sînt lăsaţi în pace şi nimeni nu-i întreabă despre drepturile omului, conducătorii chinezi pot supraveghea şi dirija cu destulă îndemînare construcţia capitalismului. După sîngeroasa represiune din Piaţa Tienanmen în 1989, după dezmembrarea Uniunii Sovietice şi evoluţia contradictorie a tranziţiilor est-europene, conducerea chineză a înţeles că supravieţuirea ei depinde de renunţarea la dogma proprietăţii întregului popor asupra mijloacelor de producţie şi de întărirea dominaţiei asupra gîndirii întregului popor.

Cei 20 de ani de reformă economică sînt într-adevăr un succes şi un argument al tuturor celor care cred că utopia comunistă nu trebuia aruncată peste bord, ci doar îmbunătăţită, în acord cu idealul generos al egalităţii în bunăstare. Atît cît se poate şti despre ceea ce e dincolo de cifre, liberalizarea economică a creat şi în China, ca peste tot în lume, inegalităţi flagrante şi corupţie endemică. Statul chinez posedă încă puterea de a-i potoli pe cei nemulţumiţi, fără posibilităţi de organizare, iar corupţia e produsă chiar de el şi „lupta“ împotriva ei urmăreşte îndeaproape traseele rivalităţilor politice.

Congresul în desfăşurare acum la Beijing, într-o deplină ordine, potenţată de mister, are misiunea de a stabili omul şi echipa care vor conduce marea putere nucleară asiatică, o ţară cu 1,3 miliarde de locuitori. În nemărginita sa înţelepciune, „partidul de avangardă al clasei muncitoare“ se modernizează şi nu mai e doar al clasei muncitoare: „continuator strălucit al tradiţiei lui Marx şi Mao“, Jiang Zemin – conducătorul care acum se retrage – a încurajat şi a acceptat prezenţa antreprenorilor privaţi în partid, ei fiind forţa dinamică a evoluţiei economice. Teoria „celor trei reprezentări“, destul de absconsă, refuză orice model politic occidental, dar va permite probabil includerea în Comitetul Central al PCC a doi-trei „capitalişti“. Comitetul Central este un organ de conducere alcătuit din aproximativ 200 de membri, condus de un Birou politic cu 21 de membri, condus şi el de un Birou permanent – 7 membri, în fruntea tuturor fiind secretarul general. Cel pregătit pentru acest post se numeşte Hu Jintao, are 59 de ani, este de profesie inginer, şi-a început cariera politică în organizaţiile de tineret, a urcat în ierarhia provincială, a instaurat legea marţială în Tibet, dar unii intelectuali spun că n-a fost deosebit de aspru în timpul campaniei împotriva „liberalismului burghez“. A fost remarcat de Deng Xiaoping, pe atunci conducătorul din umbră, şi a fost inclus la nici 50 de ani în Comitetul Central cu scopul mărturisit de a asigura succesiunea conducătorului din lumina reflectoarelor. I s-au atribuit sarcini pregătitoare pe măsură: secretar al Biroului permanent şi apoi director al Şcolii superioare de partid. Nu i se cunosc opiniile în legătură cu vreo problemă importantă, altele decît cele exprimate de superiorii săi, nu a dat vreun interviu şi se spune despre el că nu făcut niciodată nici o mişcare greşită, pentru că nu s-a mişcat deloc. Conducătorul partidului comunist va trebui să facă faţă asaltului „elementelor dinamice din economie“, dar şi nemulţumirii în creştere a muncitorilor din întreprinderile de stat falimentare, şomerilor, ţăranilor şi activiştilor care îi urăsc pe capitalişti. Capitaliştii chinezi sînt îngrijoraţi: conform unei analize publicate de hebdomadarul *Sanlian* şi rezumată de *Le Monde* (6 noiembrie 2002), ei s-au îmbogăţit în principal datorită strînselor legături cu ierarhia politică. Orice schimbare le-ar putea afecta securitatea, aşa că, prudenţi, stabilesc pasarele cu Occidentul, transfer de capital, permise de şedere şi altele. Perspectiva că 1,3 miliarde de oameni s-ar simţi nesiguri în ţara lor înspăimîntă pe toată lumea, inclusiv pe apărătorii drepturilor omului. Dinspre partea asta o să fie liniște.

Legatar al unui lider dispărut, Hu va trebui însă să facă faţă tensiunilor dintre legatarii liderilor retraşi, dar vii. Se uită, probabil, în jur şi încearcă să ghicească din timp sub care dintre feţele impenetrabile ale colegilor din conducerea colectivă se ascunde Gorbaciovul lui.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Duminică

Aşa că ne-am dus la cafenea într-o duminică aburoasă şi vîntoasă, care aducea mai mult a Pensacola Beach decît a New Orleans, şi acolo am găsit-o pe Anne, care citea o carte intitulată „Mintea lui Dumnezeu“, şi pe Robin care a recunoscut o domniţă care trecea pe stradă, chiar dacă a văzut-o numai din spate, şi eu întreb „ce mai e nou?“, iar Anne îmi răspunde „o fetiţă de nouă ani a strîns bani ca să cumpere veste anti-glonţ pentru cîinii poliţişti“ şi Laura spune că chiar a văzut ştirea despre nu ştiu ce infractor scrîntit care fugea de poliţie şi s-a ascuns într-un beci şi de acolo a împuşcat un cîine, o chestie groaznică şi poate aşa a gîndit şi fetiţa aceea, iar eu beau a opta ceaşcă de cafea şi habar n-am ce o să scriu în cronicuţa de săptămîna asta, aşa că spun „am să mă apuc să strîng bani ca să cumpăr echipament de protecţie pentru gîndaci“ (n.a. – care în Louisiana sînt mari şi conştienţi, un soi căţeluşi cu carapace), şi Anne spune „nişte lăzi blindate“, iar eu spun „mda, nişte lăzi din care să li se iţească doar căpşoarele şi lăbuţele şi cu o lămpiţă de avertizare şi cu un semnal înregistrat care, cînd eşti gata să calci pe ei, să spună „agrrhr rrr kstn“, şi Laura ne atrage atenţia că flaşneta de pe chei cînta „that's amore“, iar noi discutăm, din motive obscure, literatura postmodernistă, iar Robin ne arată că „Mintea lui Dumnezeu“, care zace acum lîngă ceaşca mea de cafea, are o introducere la introducere, iar eu descriu (n.a. – în cîteva zeci de cuvinte) „Focul palid“ al lui Nabokov, care, aşa cum ştie toată lumea, este un roman poliţist mascat într-o glosă academică pe marginea unei poezii lungi şi proaste, iar Anne spune „nu uita de compasiune“, apropo de copila cu suflet bun îngrijorată de siguranţa cîinilor poliţişti, iar eu spun „nu, sigur că nu“, pentru că, dacă e un sens în scrierea de cronicuţe, acesta este promovarea unor înalte standarde morale şi a unor lecţii de viaţă, chiar dacă este vorba de viaţa gîndacilor (n.a. – sînt de religie jain, unde şi viaţa gîndacilor e sacră), apoi discutăm de expoziţia de artă a lucrătoarelor cu sexul, taman deschisă la New Orleans, iar eu cred că este aceeaşi pe care am văzut-o la Portland, cu un an în urmă, care expunea lucrările a circa 300 de truditori sexualişti, cred că e aceeaşi expoziţie, apoi ne luăm rămas bun de la Anne şi Robin şi ah, era să uit, este o conferinţă a imobiliarelor în oraş şi vreo cinci agenţi de intermedieri mi-au spus că sînt grozav, iar săptămîna trecută locul era împînzit de dentişti şi toată lumea zîmbea, asta numesc eu o lume umană, slavă Domnului că nu avem nevoie de veste anti-glonţ (n.a. – nu ca în D.C, pînă mai săptămîna trecută) şi mă simt plin de compasiune, pe cuvînt, şi am uitat poezia aceea lungă pe care Laura şi cu mine am compus-o ieri în timp ce ne plimbam pe străzi, şi care sună cam aşa „prea tînăr pentru bărbierit / într-o lume plină de turişti atotneştiutori“, pe care o scriu, adăugîndu-i cîteva versuri, în jurnalul Annei, ca ea să facă din dînsa o cărtucă, şi sînt sigur că mai sînt o mulţime de lucruri pe care le-am uitat sau despre care nu pot vorbi.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Timişoara, zvon de ape

Cum laşi pe stînga Porţile de Fier şi Orşova, cupola Banatului se vede la orizont în ceaţa toamnei şi a minţii, anunţînd de departe oraşul al cărui nume era, acum un deceniu, refren de cîntece şi suport de litanii. Trece timpul, şi peste Timişoara. La ora dimineţii, intrarea ferată spre gară străbate un peisaj umed şi încă verde, pe lîngă o fabrică de conserve de fructe în prag de ruină, hoteluri noi vopsite precum jeleurile şi castele înălţate, cel mai probabil, fără autorizaţie.

Apoi gara – mare, aparent modernă, dar în contratimp cu stilul unui oraş care ar merita ceva mai bun. Ajuns în camera de hotel, caut din telecomandă posturi tv. sîrbeşti şi găsesc sigle care nu-mi mai spun mare lucru: pe *Pink* văd printre spoturi o doamnă cu rochie mulată ce cîntă, în timp ce nişte bărbaţi aplaudă la mese. Pe alt post este jurnalul de actualităţi; studioul este aranjat în manieră CNN, cu vedere adîncită spre camera ştirilor – aici mişcă siluete, ca şi cum informaţia ar decurge din chiar foiala lor *(Părerea mea este că sîrbii n-o să-i ierte prea curînd pe americani, dar rămîne de văzut cui o să-i mai pese. Tito a murit de vreo trei ori între timp* – avea să-mi spună pe seară un redactor de la ziarul *Timişoara)*. Sonorul este dat încet, dar îl las aşa. Merg puţin mai departe şi dau peste desene animate – dar am şi trecut o graniţă între timp; e *Duna TV* maghiară.

Timişoara în toamnă este calmă şi umple aerul cu un nesfîrşit susurat de ape. Apa mişcă la fîntîna cu puncte cardinale, unde în perdeaua acvatică se oglindesc maşinile ce ocolesc piaţa. La fel în Piaţa Operei, la fîntîna cu peşti – pe care mi-o aduc aminte din copilărie, dintr-o fotografie de familie pe care o priveam atît de concentrat încît prima dată cînd am auzit despre peştii zburători mi i-am închipuit ca pe peştii timişoreni cu coada pe sus. Ceva apă era şi la parterul Hotelului Continental – iar în apă un crocodil, de mărime medie; nimeni nu mi-a putut zice dacă reptila mai este sau nu acolo, dar toată lumea mi-a spus că nu mai e fostul patron, în prezent anchetat *(Just politics*, cum spunea ziaristul de mai sus).

La Universitatea de Vest, pe latura înaltă a clădirii, un mozaic îl arată pe Bălcescu cu mîna dreaptă la piept, în redingotă. *Conturul feminin de lîngă el cine e?*, am întrebat eu. *Revoluţia sau România, nu prea se ştie; artistul autor s-a cam dat la fund* – mi s-a răspuns. Privită prin geamul de la cabinetul profesorului Victor Neumann, Timişoara scoate cheia din contact şi vorbeşte din greu la celulare. Aleile din faţa acestui corp de clădire aşa se văd: tineri care parchează maşini şi tinere care vorbesc la telefon – în căutarea, probabil, altor tineri care vor parca maşini. *Vezi că Internetul nu merge prea repede* – m-a prevenit profesorul Neumann cînd i-am luat locul la birou. Ceea ce m-a surprins, recunosc. În oraşul în care acum (sau mîine) 13 ani plecau ştirile înainte ca evenimentele să se petreacă, azi conexiunile la reţea nu merg strălucit. S-a mai calmat Timişoara, poate – mi-am spus, pentru a fi repede contrazis în aceeaşi seară, în discoteca dintr-un sediu de pe strada V. Alecsandri, unde o nouă generaţie se unduia cu berea în mînă pe ritmuri latino, pentru a izbucni cu pumnii spre tavan atunci cînd ecoul unui Freddie Mercury de acum două decenii a spus, ca din întîmplare, *God knows, I want to break free.*

În fine, careul meu preferat, Piaţa Unirii. Sîmbătă seara, la ora de pace a aprinderii felinarelor, pe aleile acesteia un cuplu plimba un landou, cu un copil de cîteva luni adormit. Colţ al Europei Centrale, aleile pieţei sînt pavate cu piatră cubică – şi landoul se cam zgîlţîia. Am pariat în gînd că sugarul se va trezi pe lîngă cişmeaua în faţa căreia nu s-a întîmplat niciodată, în toate vizitele mele, să nu văd oameni cu bidoane sau sticle de plastic, ademeniţi de legenda acestei ape mai bune (şi mai *imperiale!)*. M-am înşelat – el a dat zvon în faţa Bisericii sîrbeşti.

Acesta este farmecul Europei Centrale: ştii că o contondenţă te va trezi odată, dar nu ştii unde.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Două poveşti

Prea adesea scriitorii scriu prea complicat despre moarte. Prea de tot filosofic, cînd ar putea spune totul mai simplu. Iată două încercări de poveşti simple. La îndemînă.

Mă uitam în pruncie fascinat la desenele din basmul rusesc *Zăpădiţa*, la moşul şi la baba de acolo din imagini, îmbrăcaţi cu cojoace ruseşti, şi la bucuria lor că aveau ei o fată, acu la bătrîneţe, cînd nu se mai aşteptau la aşa ceva: o fată frumoasă şi cu obrajii roşii pe care chiar aşa o chema, în felul ăsta caraghios. şi era Zăpădiţa frumoasă şi plină de viaţă, chiar dacă era o fată din zăpadă care prinsese viaţă spre bucuria moşnegilor ălora care nu mai ştiau ce anume să-i facă şi ce anume să-i dea Zăpădiţei, atît de fericiţi erau. Fata se juca toată ziulica afară cu ceilalţi copii de vîrsta ei cu sania, se bătea cu bulgări de zăpadă şi făcea toate nebuniile pe care le fac copiii la vreme de iarnă. Şi seara, cînd se întorcea ea acasă, moşneagul şi băbuţa lui o înconjurau cu dragoste, îi dădeau tot ce-i poftea inima, o mîngîiau pe codiţele părului ei negru şi bogat cu palmele lor aspre şi îngroşate de muncile grele ale cîmpului. Şi fericirea lor a fost mare şi a ţinut toată iarna, care a fost iarna fericirii lor, numai că totul a durat atît cît a fost să fie gheaţă şi frig. Cum au început zilele să crească, cum a început să se topească zăpada, fata cea cu cozi groase şi negre era tot mai tristă, jocurile copilăreşti nu o mai atrăgeau ca altă dată şi moşnegii nu mai ştiau ce să-i facă şi cum să-i înveselească zilele. Degeaba însă tot zbuciumul lor, geaba grija, geaba îndemnurile lor să fie ea aşa cum a fost altădată şi să meargă afară să se bucure de jocurile cele copilăreşti. Fata stătea tot mai tristă şi tot mai singură la geam, privea cum se topesc ultimele petice de zăpadă, cum se ivesc verzi pajiştile primăverii, cum se ridică toporaşii şi viorelele în pădure şi dă colţul ierbii. Degeaba o îndemnau ai ei părinţi bătrîni şi abătuţi să meargă şi să se bucure de viaţa care năvălea în codru odată cu primăvara, pentru că fetei îi era frică de flori şi de cocorii care tocmai se întorseseră pe hornul casei unde-şi aveau cuibul. La toate privea cu tristeţe fata pe nume Zăpădiţa şi cînd a fost să piară şi cel din urmă petec de zăpadă, fata palidă în obraji s-a sfîrşit şi ea, chiar dacă fusese bucuria cea mare a bătrînilor ei părinţi şi chiar dacă o mîngîiau ei cu palmele lor cele îngroşate de muncile cîmpului pe codiţele negre şi pe obrajii ei cei albi.

© C. Tudor

Stăteam prin anii '80 în camera lui Mircea şi Tuţu, bunicul lui, intra să vadă dacă totul e în ordine, dacă nu i-ar trebui ceva şi Mircea îi făcea semn cu mîna să iasă, şi el se retrăgea cu gesturile acelea învăţate în atîţia ani în care fusese chelner la birtul de la gara mare. Stăteam în cameră şi era foarte cald şi Mircea stătea în pat şi ne uitam la posterele cele colorate de prin Occident, la pachetele de ţigări Marlboro, la tuburile de spray. O lume plină de culoare, ziceam, sau nu ziceam aşa ceva, ci simţeam şi poate că şi gîndeam, asta nu mai ştiu, nu mai ţin minte. Venea arabul pe care Mircea l-a poreclit Grasa pentru că era cu adevărat foarte gras, era enorm Grasa şi cînd se aşeza pe fotoliul scoică din colţul camerei îl solicita la maxim. Aşa de tare a devastat fotoliul arabul Grasa că peste ani – cînd în casa cea mare şi pustie se plimba pe post de şef de şantier vecinul Macek – mi-a fost greu să vînd fotoliul acela. Veneau „clienţii“ anunţati prin mica publicitate, oameni sărmani cu bani puţini în căutare de mobilă, şi, cînd dădeau de fotoliul-scoică cu un picior care se bălăngănea anapoda din cauza solicitărilor arabe, clătinau nemulţumiţi din cap şi eu ridicam din umeri şi-mi ceream scuze, îngăimam ceva, cum că se poate repara, nu ar fi o problemă, le spuneam „clienţilor“, şi ei clătinau doar din cap ca şi cînd aş fi făcut eu ceva nepotrivit.

Am reuşit în cele din urmă să-l dau aproape gratis unuia cu figură de lăcătuş mecanic care nu s-a speriat de bălăngăneala necuvenită a fotoliului-scoică, l-a răsucit pe toate părţile, s-a uitat la piciorul acela metalic şi a decis că se poate repara, că n-ar fi o problemă, aşa ceva a mormăit după ce a auzit preţul, şi l-a săltat în spate şi l-a dus la camioneta în care mai încărcase el şi alte mobile de prin casă.

▲

Texte şi opinii de: *Alec BĂLĂŞESCU (doctorand, University of California) ● Matei FLORIAN ● Iulia GORZO (studentă, Facultatea de Psihologie, Universitatea „Titu Maiorescu") ● Raluca ION ● Eugen ISTODOR ● Adrian MINUNE (solist vocal) ● Cosana NICOLAE (lector univ., Facultatea de Limbi Străine, Universitatea Bucureşti) ● Mădălina NICOLAESCU (profesor univ., Universitatea Bucureşti) ● Adina POPESCU ● Răzvan RĂDULESCU (art director, „Penthouse") ● Ionuţ STOICAN (producător, Prima TV) ● Ştefan TCACIUC (deputat) ● Lucreţia VOINESCU (director, TEHNOROB)*

Argument

Cum adică – „fii bărbat!"? Uite ce e – mie nu-mi plac insinuările astea. Îmi creşte barba, mă scarpin pe burtă..., deci îndeplinesc criteriile pomenite de Matei Florian. Comanda aceasta – „fii bărbat!" – mi-a stîrnit întotdeauna ostilitatea: mă consider la fel de bărbat ca oricare dintre bărbaţii despre care veţi citi în următoarele pagini (ceea ce, dacă stau să mă gîndesc, nu e în toate cazurile un lucru lăudabil). Ce altceva să mă consider? Comanda aceasta – „fii bărbat!" – m-a aruncat întotdeauna în confuzie. Iar acum, Iulia Gorzo, propria mea soră, îmi sporeşte confuzia, mărturisind că ea îi împarte pe cei-care-se-scarpină-pe-burtă-şi-cărora-le-creşte-barba în bărbaţi şi non-bărbaţi. Oare de cîte ori mi-am bombat pieptul şi am ridicat din sprînceană, încercînd să atrag atenţia unei femei, pentru ca ea să-mi zîmbească amabilă şi în gîndul ei să mă expedieze cu nonşalanţă în categoria non-bărbaţilor, aşa cum arunci o hîrtie la coş? Un gînd înspăimîntător. Comanda aceasta – „fii bărbat!" – m-a înspăimîntat întotdeauna. Poate că e mai bine să fii bărbat de profesie, precum cel pe care l-a intervievat Adina Popescu: aşa, măcar ştii o treabă. În rest, Mădălina Nicolaescu ne spune că nu prea mai poate fi vorba despre o identitate masculină, ci despre identităţi masculine diverse, „concepute la intersecţia dintre gen, rasă, etnie, clasă şi orientare sexuală". În cazul acesta, comanda ar trebui să se îmblînzească – „fii şi tu un fel de bărbat" – şi chiar să se nuanţeze: „fii bărbat, dar asta nu înseamnă că trebuie să ajungi ca arătarea descrisă de Răzvan Rădulescu"; sau: „fii cît de bărbat pofteşti, totul e să te simţi bine în pielea ta". Cosana Nicolae ne aminteşte că, în pofida crizei globale a masculinităţii, destui bărbaţi reuşesc să se simtă bine cu ei înşişi. Iar eu îmi amintesc că eram în compania Cosanei, sub acoperişul ocrotitor al Bibliotecii New York University, cînd am aflat că o revistă din România publicase o reţetă – cum să-ţi baţi femeia fără să-i laşi semne. Am avut atunci impulsul caraghios de a-mi cere scuze pentru că sînt bărbat. Ca să fiu sincer, comanda aceasta – „fii bărbat!" – mi s-a părut întotdeauna o chestie puţin ruşinoasă. Alţii m-ar contrazice. De exemplu, colaboratoarea noastră Raluca Ion a stat de vorbă cu bărbaţi care n-aveau nimic împotrivă ca femeia să cîştige mai mulţi bani – bineînţeles, cu condiţia ca maşina şi relaţia să fie conduse tot de bărbat. Probabil că e o condiţie importantă, dar n-o înţeleg prea bine, pentru că eu am rău de maşină. Comanda aceasta – „fii bărbat!" – a fost întotdeauna ultimul lucru pe care doream să-l aud, cînd mă aflam într-o maşină.

O ultimă precizare, ca să nu avem discuţii: îmi place să mi se spună „fii bărbat!", dar cu condiţia să o spună cineva ca Henric al V-lea, în marea lui tiradă dinaintea bătăliei de la Azincourt. Îmi place traducerea lui Ion Vinea („Iar nobilii ce dorm acum în ţară / Blestem numi-vor lipsa lor de-aici / Şi-a lor noblеţe lucru de nimic / Cînd le vor spune unii c-au luptat / Alături de noi, de Sîn-Crispian."), dar şi mai mult îmi place să-l văd şi să-l aud pe Laurence Olivier declamînd. Cînd el ajunge la: „We few, we happy few, we band of brothers", *îmi vin lacrimi în ochi şi conştiinţa propriei masculinităţi vibrează în mine – pînă cînd îmi amintesc că bărbaţii adevăraţi nu bocesc la filme. Comanda aceasta – „fii bărbat!" – mi s-a părut întotdeauna un ghimpe în coaste.* ***(Andrei Gorzo)***

Răzvan RĂDULESCU

Bărbaţi în maro

Dacă mîine în zori, Doamne fereşte, bărbaţii români ar fi chemaţi la oaste, am face (daţi-mi voie să mă iau şi pe mine în calcul) o tristă figură pe platourile de adunare. În primul rînd, cine s-ar scula aşa de devreme? Şi cine s-ar echipa aşa de rapid? Şi lăsînd aceste amănunte deoparte, cine ar lua în serios toată povestea asta cu chemarea la arme? Cei cu bani şi-ar pune pilele în funcţiune şi şi-ar scoate certificat de handicapat. Intelectualii, *objecteurs de conscience* prin excelenţă, ar semna o scrisoare deschisă de protest. Funcţionarii publici ar invoca statutul lor de funcţionari publici şi ar declara că adevărata luptă se duce în spatele frontului, la intendenţă. S-ar prezenta cîţiva din mediul rural, pentru că n-au înţeles de ce au fost convocaţi, şi cîţiva tineri cu Jet Li şi Vin Diesel proaspeţi în minte. Aceştia, împreună cu alţi cîţiva care n-au nici pile, nici bani şi nici norocul de a lucra în administraţie, se vor foi pe platourile de adunare vreo două ore, vor discuta despre una-alta, după care, nu mai tîrziu de ora zece, gaşca se va sparge cu miştouri şi ocăreli. La unsprezece, ostaşii armatei române, convocaţi prin mobilizare generală, vor dormi tun, fiecare în patul lui, încercînd să recupereze somnul atît de brutal întrerupt în zorii zilei. Şi asta spre binele lor. Imaginaţi-vă ce s-ar întîmpla dacă o adunătură de arătări, care obez, care cu musculatura flască, mai toţi neinstruiţi, nemotivaţi, lipsiţi de chef de viaţă şi fără instinct real de supravieţuire (voi lămuri îndată ce înseamnă asta), ar da piept cu o armată serioasă.

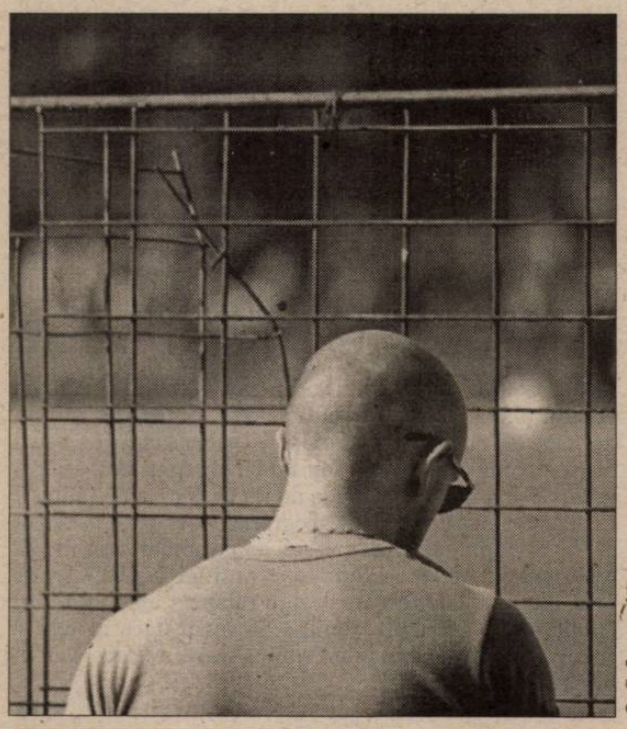
© S. Ivanoschi

Afirm cu toată convingerea: specia s-a degradat. Nu ştiu din ce cauză, nu ştiu cînd, dar, în timp ce poţi vedea destule femei frumoase, cu vîrste cuprinse între douăzeci şi patruzeci de ani, exemplarele masculine sînt tot mai lamentabile. Este de ajuns să te uiţi la panourile de onoare din instituţii şi întreprinderi (mai există, nemişcate, la locul lor), la fotografiile din albumele de sfîrşit de liceu, la capetele şefilor de direcţii, ale miniştrilor sau ale subsecretarilor de stat, aşa cum apar ei la televizor, sau chiar la oamenii care trec pe stradă, ca să te izbească lipsa de armonie a trăsăturilor lor. În procent zdrobitor, frunţile sînt prea mici, sau prea umflate, nasurile sînt îngrămădite, ochii puchinoşi, bărbiile – înghiţite în gît, obrajii – prea supţi, sau dimpotrivă, prea puhavi. Mergînd de la umeri în jos, observaţi torsul cel mai adesea îngust, braţele prea lungi sau prea scurte, burţile de bere atîrnînd peste curele, colacii de grăsime din jurul taliei, bazinul lat, picioarele crăcănate. Apoi examinaţi statura lipsită de eleganţă a celor mai mulţi, mersul şleampăt, lipsa de coordonare între membre. Vara, pe plajă, priviţi picioarele celor mai mulţi: subţirele, cu musculatura gambei dispusă spre exterior, cu degetele umflate, roşii, cu monturi, unghii încarnate, teşite.

Veţi spune că deformările degetelor şi ale labei piciorului se datoresc încălţămintei de proastă calitate, umerii lăsaţi şi burta vin dintr-o condiţie fizică proastă, iar feţele mutante vin din patruzeci de ani de comunism. Tot ce-i posibil. Însă aş spune mai degrabă că, în sfîrşit, după cîteva mii de ani de încercări mai mult sau mai puţin fructuoase, formele de organizare comunitară au reuşit să abolească selecţia naturală şi că asistăm, acum, la trimful socialului asupra speciei.

În mod natural, exemplarele de sex opus ale oricărei specii se atrag după criteriul excelenţei, pentru ca progeniturile rezultate să se bucure de cel mai bun material genetic cu putinţă. Este, dacă vreţi, garanţia că specia se va perpetua în condiţii stabile previzile. Fenomenul poate fi observat la mamifere, la păsări, ba chiar şi la anumite insecte comunitare. Femela alege (sau se lasă aleasă) de masculul care întruneşte majoritar condiţiile de supravieţuire: este suficient de puternic pentru a apăra puii în perioada fragilităţii lor, este suficient de agil pentru a ieşi victorios din înfruntările cu alţi masculi aflaţi prin preajmă şi suficient de inteligent pentru a nu se angaja în conflicte pe care nu le poate cîştiga.

Lucrurile nu stau diferit la om: femeile au fost atrase de armonia fizică a bărbatului pentru că aceasta a constituit multă vreme un semn al puterii. Aşa cum se poate vedea din legende, cronici, *chansons de geste*, masculii care mînuiau cel mai bine spada şi doborau cît mai mulţi adversari o făceau pentru că erau frumoşi; mai mult, pentru că erau depozitarii tuturor calităţilor fizice, intelectuale şi morale cerute de comunitate la un moment dat. Apoi, pe măsură ce a trecut timpul şi valorile s-au mutat, forţa fizică, ca şi tăria morală, de altfel, au fost din ce în ce mai puţin considerate mărci ale puterii. Astăzi, nici măcar o condiţie intelectuală bună nu-ţi poate conferi statutul de bărbat adevărat. În lipsa conflictelor deschise, mărcile actuale ale puterii sînt banii şi avantajele care decurg din ei (vă rog să mă iertaţi că spun aşa o banalitate, dar faptul trebuie consemnat la dosar), poziţia superioară într-o ierarhie oarecare, un lobby puternic, imaginea publică, gradul de notorietate, mediatizarea. Unele dintre aceste mărci sînt forme gonflate ale unor anomalii vechi, altele sînt invenţii contemporane absolute. Gîndiţi-vă, de exemplu, la natura puterii în regimul comunist, şi veţi înţelege de ce, în acea vreme, şefii de aprozar erau consideraţi unii dintre cei mai seducători bărbaţi. Eroii frumoşi, armonioşi şi puternici, au rămas în sarcina industriei cinematografice, ca şi conflictele fizice care le îngăduie existenţa.

Conform instinctului străvechi, femelele continuă să aleagă şi să se lase alese de masculii puternici ai comunităţii. Simplificînd foarte mult, puterea este condiţia supravieţuirii, iar supravieţuirea este criteriul după care un material genetic e corespunzător sau nu. Asta înseamnă că, dacă un anumit material genetic asigură supravieţuirea speciei, atunci acel material genetic va fi perpetuat, şi nu altul. Este de aşteptat ca următoarele generaţii, născute din acest mariaj nefast între femeile frumoase şi indivizi burtoşi cu bani şi poziţii cheie să dea naştere unor masculi încă şi mai dezagreabili la vedere – condiţionaţi genetic să arate aşa. Cît despre femele, ele vor continua să arate bine, atîta timp cît se vor ţine departe de sfera puterii care, aşa cum vedeţi, corupe.

Iar dacă înfruntările fizice vor redeveni, dintr-un motiv sau altul, mijlocul de selecţie a supravieţuitorului, atunci cei mai mulţi dintre noi vom pieri. ▲

„MALONE: Ce eşti în stare să faci?
NESS: Orice, în limitele legii.
MALONE: Te-am întrebat ce eşti în stare să faci. Domnule Ness, dacă deschizi balul cu oamenii ăştia, trebuie să fii în stare să mergi pînă la capăt.
NESS: Am jurat să-l prind pe omul ăsta prin orice mijloace legale, şi chiar asta voi face.
MALONE: Bun, Dumnezeu îi urăşte pe laşi. Ştii ce-i aia un legămînt pecetluit cu sînge, domnule Ness?
NESS: Da.
MALONE: Bine că ştii, pentru că tocmai ai făcut unul."

(Sean Connery şi Kevin Costner în *Incoruptibilii)*

Mădălina NICOLAESCU

Criza masculinităţii şi studiile de gen

Identitatea masculină e în criză. „De vină" ar fi feminismul în diversele sale ipostaze şi variante. „Culpabile" ar mai fi şi teoriile post-structuraliste, deconstrucţioniste, post-moderne, post-coloniale, care toate au atentat la plenitudinea subiectului modern aşa cum a fost gîndit el în epoca iluministă. De fapt, criza masculinităţii coincide parţial cu criza modernităţii, definiţia subiectului masculin suprapunîndu-se cu cea a subiectului modern.

Trecute sînt vremurile cînd un bărbat, uitîndu-se în oglindă, se putea identifica cu subiectul generic „om", sau, şi mai bine, cu definiţia normativă a ceea ce înseamnă să fii „om", făcînd astfel abstracţie de aspectul particularizant al genului. Azi, subiectul masculin îşi vede destrămată aura de universalitate. Nu-i mai rămîn decît definiţii particulare care ameninţă să devină tot mai înguste. Trebuie să recunosc că la noi subiectul masculin se află într-o poziţie mai avantajată decît cel din occident, absenţa unor confruntări în plan teoretic şi politic conservînd încă quasi intact mitul subiectului generic.

La ora actuală nu se mai poate şi nici nu mai este considerat „corect" să te referi la „identitatea masculină" folosind singularul. Trebuie să treci la plural, să vorbeşti despre „diverse identităţi masculine", concepute la intersecţia dintre gen, rasă, etnie, clasă şi orientare sexuală. „De vină" pentru căderea tot mai precipitată din universal în particular a identităţii masculine nu sînt doar studiile de gen (adică studiile feministe şi corespondentul lor recent înfiinţat, studiile de masculinitate), ci mai ales transformările în structura economică şi culturală a genurilor din ultima perioadă, precum şi cultura de consum ce profită de pe urma acestei explozii de identităţi.

Studiile de masculinitate, apărute în anii '80, nu-şi propun ieşirea din criză prin gesturi nostalgice de recuperare a unei identităţi plenare pierdute. Dimpotrivă, constituite în continuarea teoriilor feministe şi post-structuraliste, ele împing procesul de fragmentare mai departe, aplicînd fără milă principiile deconstrucţiei. Dacă unele teorii feministe mai păcătuiesc prin poziţii „esenţializante" şi reifică unele aspecte ale identităţii masculine, studiile de masculinitate, plasate pe poziţii „ultra", se grăbesc să „dezesenţializeze" orice rămăşiţă încă „ne-deconstruită".

Obiectivul pe care criticii masculinităţii şi-l propun este demontarea riguroasă a tezelor privind caracterul ontologic al trăsăturilor masculine. Se demonstrează caracterul „istoric" al acestor trăsături, ce nu sînt un dat, o zestre biologică, ci se constituie ca efecte ale unor discursuri şi practici socio-culturale dintr-o perioadă anume. În focul acestor argumentări anit-esenţialiste cad rînd pe rînd ultimele redute ale masculinităţii, aşa cum era înţeleasă ea odinoară.

Trupul însuşi nu mai este un simplu dat biologic. Corporalitatea masculină, în special în varianta sa vînjoasă şi muşchiuloasă, des invocată în stabilirea superiorităţii bărbaţilor, este redefinită drept o construcţie ideologică. O sursă importantă a acestei construcţii este teoria lui Darwin despre selecţia naturală, teorie ce s-a impus ca discurs social dominant în Anglia victoriană. Viziunea darwinistă cuplată cu cerinţele economiei de piaţă din Anglia secolului al XIX-lea au determinat adoptarea de noi politici educaţionale: în şcolile de băieţi se introduce sportul ca disciplină obligatorie, cu pondere mare în cadrul curriculei. Accentul se pune pe latura competiţională, pe întreceri de atletism, pe meciuri interşcolare etc. Obiectivele socio-politice urmărite de acest nou tip de disciplină corporală erau clare: se urmărea formarea de subiecţi docili dar în acelaşi timp competitivi, asertivi şi duri, capabil să reziste rigorilor capitalismului de pe piaţa internă şi să consolideze puterea britanică în colonii. O preocupare constantă în formarea acestei identităţi era reprimarea trăsăturilor „soft", ce puteau aminti de identitatea „feminină", maternă. Structura somatică dură, platoşa de muşchi a tipului de corporalitate constituit la finele secolului al XIX-lea reprezentau, de fapt, întruparea noii identităţi socio-politice dominante.

Recent s-au insinuat deplasări destabilizante în construcţiile acestui corp normativ. Cultura de consum, cu varietatea de tipuri identitare pe care o antrenează, supune unor atacuri perfide imaginile corporalităţii masculine încă hegemonice. Trupul masculin hipermuşchiulos, întreţinut cu grijă prin *body building* şi celebrat în mass-media începînd cu filmele cu Schwarzenegger şi terminînd cu reclamele de vodcă sau de deodorante, acest trup asociat cu tipul „macho" dobîndeşte o componentă „feminină". Ceea ce fusese reprimat în secolul al XIX-lea pare să se întoarcă acum cu puteri subversive. Atracţia pe care o prezintă trupul muşchiulos nu mai constă propriu-zis, susţin criticii, în forţa pe care o semnifică. Plăcerea privitorului nu mai constă în identificarea cu un astfel de superman. Nu poziţia acestuia de subiect forte, dinamic, care-şi mătură rivalii, fascinează, ci frumuseţea corpului său, exhibat şi fetişizat, şi care devine obiect al privirii şi al plăcerii erotice. Figurile (hiper)masculine reprezentate astfel glisează de pe poziţia de subiect pe cea de obiect, adică pe o poziţia în care sînt reprezentate în mod tradiţional femeile. Prin urmare clasica diferenţă dintre subiect şi obiect, operată în reprezentarea celor două genuri, este acum anulată. Are loc o paradoxală feminizare a masculinităţii chiar în interiorul construcţiei identitare hegemonice.

© Fotobine

Ascultaţi-mă: machismo *nu este haina cea mai uşor de purtat, rolul cel mai uşor de jucat în viaţă.* Machismo *e o scară, şi întotdeauna se găseşte un tip mai* macho *ca tine, care să urce repede scara în urma ta. Nu mi-am făcut niciodată iluzia că am ajuns prea departe cu urcuşul, şi e un urcuş disperat, pentru că dacă ajungi în vîrf, eşti mort. Să fii* macho *înseamnă să accepţi toate provocările care-ţi ies în drum şi dacă le accepţi pe toate, mai devreme sau mai tîrziu eşti mort. Deci sînt fericit că am lăsat* machismo *în urmă. Să fii* macho *îţi aduce nişte plăceri, dar şi mari nelinişti. Eu n-am fost niciodată atît de* macho *încît să-mi placă să fiu* macho. *Aş intra şi-acum într-o încăierare, dacă ar fi nevoie, dar nimeni nu se încaieră cu oameni de vîrsta mea.*

(Norman Mailer, la 79 de ani)

Pornind de pe platforme teoretice diferite, urmărind efectele dez-industrializării determinate de globalizare, cercetătorii din acest domeniu au constatat şi ei tendinţa de feminizare a poziţiei bărbaţilor, de data aceasta însă pe piaţa muncii. Un număr tot mai mare de bărbaţi, ajunşi şomeri, trebuie să se retragă în spaţiul privat, să aibă grijă de copii şi de gospodărie, să depindă de banii pe care îi cîştigă nevestele. În cazurile mai fericite în care bărbaţii din zonele defavorizate găsesc locuri de muncă, ei trebuie să se mulţumească cu slujbe prost plătite şi fără perspective, eventual la negru sau în regim de *part-time*, slujbe pe care nu le-ar accepta decît... femeile. O astfel de feminizare se înregistrează şi la noi, oraşe întregi fiind susţinute numai din munca femeilor la cîteva fabrici textile. Ne putem lesne imagina criza identitară prin care trec muncitorii din industria grea, resentimentele şi nostalgiile pe care le încearcă. Cred că creşterea alarmantă a violenţei în familie din ultima perioadă se datorează parţial acestei prăbuşiri a poziţiilor tradiţionale ale masculinităţii.

Criza masculinităţii este exacerbată de tendinţele contradictorii ale globalizării. Aceasta pe de-o parte fragilizează poziţiile bărbaţilor la nivele inferioare ale economiei, pe de altă parte ea conferă o putere fără precedent bărbaţilor aflaţi la nivelele superioare ale economicului şi politicului, plasaţi în structurile de conducere ale companiilor transnaţionale.

În contextul în care la nivel global polaritatea dintre masculin şi feminin se erodează tot mai tare şi tot mai mulţi bărbaţi se găsesc pe aceleaşi poziţii vulnerabile ca şi femeile, ar trebui, credem noi, să aibă loc o apropiere între studiile de masculinitate şi cele feministe. La urma urmei amîndouă îşi propun să apere interesele unor categorii sociale dezavantajate şi oprimate. Noul inamic comun se conturează a fi companiile transnaţionale; noua ţintă a activităţii de demolare şi deconstrucţie postmodernă – ideologiile şi definiţiile de gen pe care aceste companii le alimentează; unul din obiectivele realizabile ale acestei alianţe strategice – depăşirea închistării în particular, în definiţii de gen înguste, atomizate şi deschiderea spre noi categorii cu caracter universal. ▲

Cosana NICOLAE

Există bărbaţi fericiţi?...

Susan Faludi a fost remarcată odată cu apariţia volumului său insurgent din 1991, *Backlash*, în care incrimina viaţa femeilor din societatea americană. Dar Faludi consideră că nu poţi fi o bună feministă fără a te preocupa de cultura masculină. Ultima ei carte din anul 2000, conotată sexual în titlu, *Stiffed. The Betrayal of the American Man/Ţeapăn. Trădarea bărbatului american*, se referă la rigiditatea impusă bărbaţilor americani. Ei sînt nefericiţi la ora actuală, devenind deprimaţi, nervoşi, dezorientaţi şi, mai ales, violenţi, pentru că în lumea de azi s-a schimbat concepţia tradiţională despre masculinitate. Dacă definim masculinitatea ca practică socială ce conştientizează rolul sexului masculin, mesajul său criptic a devenit treptat acela de a nu mai putea accepta ceea ce eşti.

După ce a stat de vorbă cu bărbaţi din toate categoriile – muncitori, staruri porno, foşti deţinuţi, actori, veterani din Vietnam, directori de firmă – Faludi le-a notat aspiraţiile şi dezamăgirile şi a ajuns la concluzia că nu sînt ei de blamat pentru această stare de fapt, ci societatea care i-a „trădat". Ideea nu este nouă, ci apare de pildă în volumul intitulat *A fi bărbat (Taking It like a Man,* 1998) de David Savran, în care acesta analizează cum bărbaţii albi din cultura corporatistă americană au ajuns să se imagineze paranoid din ce în ce mai mult ca nişte sacrificaţi. Bărbaţii au fost învăţaţi în familie să aibă mereu controlul, premisă care nu mai este valabilă. Mai mult, din vechile valori masculine ca puterea şi succesul a rămas doar principiul „superdominării". În condiţiile de azi, bărbaţii au pierdut pe toate planurile – preeminenţa economică, imaginea parentală sau vechiul suport al loialităţii reciproce.

Problema în cauză pare a fi debutat în anii cincizeci, cînd bărbaţii care au participat efectiv sau afectiv la al doilea război mondial s-au regăsit în alţi termeni, consumaţi de căsătorie, datoria paternă, simţul proprietăţii sau dorinţa de a face o carieră. Astfel, eroul viril din timpul războiului a devenit directorul ce nu se mai ridică de la birou, această tranziţie către structura organizaţională a societăţii americane fiind nesatisfăcătoare şi frustrantă pentru cei mai mulţi. Sfera autorităţii masculine s-a restrîns treptat, iar graniţele de gen moştenite s-au dovedit permeabile. Prezenţa mass-media vizuale a accentuat starea de fapt, în condiţiile în care revista *Playboy* (apărută în 1953) oferea soluţii evazioniste rapide, cartea lui Sloan Wilson *Bărbatul în costum gri de flanelă (The Man in the Gray Flannel Suit*, 1955) construia imaginea prototip a bărbatului supus crizei masculinităţii, iar revista *Look* publica în 1958 o serie de articole cu titlul „Declinul bărbatului american". Tot atunci debuta şi relaţia intens contestată dintre pornografie şi eliberarea sexuală.

Antologia de studii de caz scrisă de Susan Faludi nu discută istoria şi nici nu încearcă să găsească o motivaţie acestor stări sau să-şi convingă subiecţii să treacă de criza lor de identitate. Nici nu aderă la explicaţii de tipul celor care susţin că bărbaţii americani sînt victimele feminiştelor sau ale politicilor de susţinere a minorităţilor şi a imigranţilor. Pe de altă parte, în acest tom de şase sute cincizeci de pagini, observa o comentatoare, nu există nici un bărbat mulţumit sau fericit, ca şi cum s-ar scrie o istorie a literaturii engleze fără William Shakespeare.

Însă cultura populară americană neagă aceste imagini. Cîntînd *Don't Worry, Be Happy!*, în reclamele la produse cosmetice masculine apar mii de anonimi fericiţi, în timp ce alte cîteva mii îmbracă încîntaţi haine semnate Levi's, Calvin Klein sau Tommy Hilfiger în revistele de modă. Golful, fotbalul american sau baseball-ul alungă oricînd plictiseala şi adrenalinizează, Superman şi Spiderman fac cu ochiul victorioşi de pe copertele de benzi desenate, iar Jim Carrey sau Eddie Murphy zîmbesc gumilastic şi prăvălesc cascade de rîs în fiecare nou film.

Pentru a găsi o acoladă geografică, este greu de crezut că, de exemplu, marinarii veseli de pe ambarcaţiunile de croazieră din Mexic sau luptătorii anti-terorişti din Rusia ar fi interesaţi de teoriile despre colapsul masculinităţii tradiţionale. Totodată, rămîne de văzut dacă ar exista vreun ecou în tînăra lume românească a afacerilor în plină afirmare. ▲

Matei FLORIAN

De ce nu e tata mamă

Taţii celorlalţi erau acele fiinţe ciudate care apăreau cu tancurile pe aleea noastră liniştită şi rădeau totul. Aveau butoane în apartamentele lor care, odată apăsate, puteau distruge toată Europa şi tot cerul şi luna şi soarele şi Asia. Erau, însă, foarte buni şi nu făceau asta decît rar, atunci cînd copiii lor nu erau lăsaţi să joace fotbal sau primeau mai mult de trei pietre în cap. Erau atît de puternici şi fioroşi că pînă şi Ceauşescu îi ruga să fie cuminţi şi d-aia ei se prefăceau că erau normali, că mergeau la serviciu şi că duminica jucau table. În felul ăsta, ei îi păcăleau pe proştii ca mine care nu credeau nimic altceva decît ce vedeau, şi, ce să mai, îşi dădea oricine seama că eu nu ştiu prea bine cum e să ai un tată. Atunci, fratele meu mai mare se transforma în cel mai bun fotbalist care făcea box la Steaua, şi puteau ei să vină cu toată miliţia şi armata şi rachetele din boxă din lume, că era de-ajuns numai un pic să mă supere, că ar fi primit la şuturi în fund de n-ar mai fi putut merge la grădiniţă tot anul.

Tot degeaba. Taţii unora le aduceau copiilor şi canguri dacă voiau. Doru avusese unul, dar atunci cînd l-a scos la plimbare pe cîmp, cangurul a mîncat nişte grîu otrăvit şi-a murit. Dacă nu credeam, putea să-mi arate unde l-a îngropat acolo. Şi mîine dacă îi cerea, tata lui venea cu bomboane cubaneze şi cu alt cangur carnivor care ar fi mîncat pe toţi băieţii de pe stradă. Trebuia să fiu atent. Taţii lor aveau păr pe mînă şi pe piept şi nu erau ochelarişti ca frati-miu. Oricum ar fi luat-o, ştiam şi eu bine că ei au dreptate. Odată, în spatele blocului, băieţii mari au făcut o olimpiadă de box, au pus nişte carbid în ţevile de la gard, i-au dat foc ca să ardă flacăra olimpică, şi singurul care nu a vrut să participe din toată gaşca a fost fratele meu pentru că, zicea el, i s-ar fi spart ochelarii. M-am simţit cam prost atunci: el nu era ca taţii lor.

Dincolo de lucrurile astea, singurul cu adevărat miraculos pe care l-am văzut la un tată de pe strada mea a fost atunci cînd tata lui Bogdan a venit cu maşina de miliţie acasă. Am văzut-o cu ochii mei cum a parcat sub geamurile lor şi cum din ea s-a dat jos chiar tata lui Bogdan îmbrăcat într-un costum gri. L-am rugat pe şofer să dea drumul la girofar, dar el nu ne-a băgat în seamă. A plecat şi, trei săptămîni dup-aia, Bogdan plesnea de importanţă şi se dădea conducătorul nostru: am văzut şi noi, tata lui era chiar şeful miliţiei.

Mamele, însă, nu erau niciodată nimic în poveştile lor, deşi adevărul-adevărat era că ele erau mult mai rele. De fapt, dacă stau acum să mă gîndesc, erau şi mult mai importante. Dacă se întîmpla ceva, cel mai mărunt lucru, ele erau strigate să vină şi să apere. Aproape niciodată nu-şi chemau taţii pentru că, se pare, ei erau mult prea ocupaţi. Iar ele apăreau pe negîndite cu o falcă-n cer şi una-n pămînt şi atunci trebuia să fugi de rupeai pămîntul pentru că, dacă încăpeai pe mîna lor, n-ai mai fi avut scăpare: toate rachetele şi meteoriţii universului îţi întorceau pe dos urechile şi creştetul capului. Trebuia să-ţi chemi şi tu mama, dar ea nu se băga în treburi d-astea. Dacă s-ar fi băgat ca la alţi copii, aleea ar fi explodat într-un scandal monstru cu zbierete, îmbrînceli şi sectorist din care mamele ar fi rămas duşmance pe viaţă, iar copiii, şi mai buni prieteni ca înainte. Sincer însă, n-aş fi vrut să am nici un tată de acolo cu toate butoanele lor cu tot. Aşa cum eram, era foarte bine.

Dacă atunci, la cinci ani, nu mi-am găsit nici un model de masculinitate deplină, mai tîrziu aveam să mă îndepărtez şi mai mult de asta. Descopeream, deja mutat pe alte străzi din alte cartiere, cum mulţi dintre aceşti taţi erau de fapt cu desăvîrşire blegi. Mult mai bărbate şi importante în ochii mei erau femeile în capoate care din balcoane răcneau la soţii lor să bată covorul cu tehnică şi virtute. Unele îi culegeau pe masculi din cîrciumi cu înjurături şi blesteme. Ei nu ziceau nimic, păreau mult prea covîrşiţi de secretul insuportabil al butonului care ar fi distrus întregul sistem solar, başca Europa şi Asia. Se mulţumeau la meciurile de fotbal să-şi încurajeze plozii şi, din cînd în cînd, jucau şi ei, caraghioşi şi graşi, ca să ne înveţe, cică, cum se dă o pasă bună. Pe la nouă sau zece ani, taţii dispăruseră aproape cu totul din poveştile noastre, iar lucrurile importante erau să deprinzi arta de a scuipa cojile de seminţe, mersul legănat şi înjurătura printre dinţi. Erau destui băieţi mari cu păr pe picioare care se arătau dispuşi să-ţi demonstreze cum se fac toate treburile astea. Viaţa era oarecum frumoasă, iar bărbaţii perfecţi se găseau doar la televizor şi în cărţi: frumoşi, puternici, buni. Uneori, ca să fii aşa, era de ajuns să joci fotbal în naţională. Nimeni nu şi l-ar fi închipuit pe Lăcătuş frecînd covorul sau mergînd la piaţă. Sînt lucruri pe care, pur şi simplu, nu poţi să le asociezi cu imaginea unui bărbat prefect.

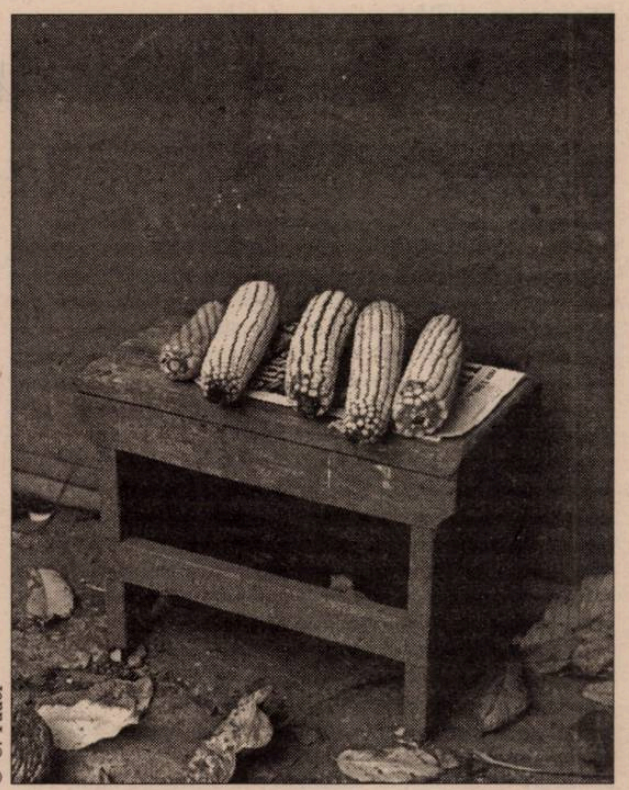

© C. Tudor

Nu m-a mai preocupat niciodată imaginea acelui mascul pur sînge pe care trebuia să-l ai ca model. Nici măcar în liceu. Recunosc că uneori eram gelos pe şarmul unora sau pe succesul aceloraşi la fete, dar asta era totuşi altceva, ceva ce nu depăşea doza de invidie acceptată. Pe de altă parte, pe toţi cei care cultivau mitul bărbatului 100% fatal îi găseam, dacă nu dobitoci, atunci cel puţin anoşti şi ridicoli. Pe bărbatul acela conducător de corăbii şi bătut de vînturi care se sacrifică pentru binele celorlalţi n-am avut norocul să-l întîlnesc pînă azi.

Bănuiesc, însă, că sînt şi eu totuşi bărbat din moment ce îmi creşte barba, mă scarpin pe burtă şi simt nevoia de a le linişti pe fete în pădure atunci cînd li se face frică de urs. Recunosc că îmi place să tai lemne şi să vorbesc tîmpenii sîngeroase cu prietenii mei. Nu-mi plac bărbaţii cu feţe de fetiţă, nici aceia care se feresc să rîgîie. Într-un fel, mi se pare că sînt un mascul firesc al zilelor noastre. Întotdeauna m-am întrebat, însă, cum văd femeile toată treaba asta. ▲

Ionuţ STOICAN

„Arma n-o laşi din mînă niciodată!“

„...şi m-am însurat şi-am avut patru băieţi. Mi-au trăit trei dintre ei. Şi-am fost mulţumit, că erau vremuri grele....“, spunea deunăzi, la radio, o voce domoală, obosită de atîta povestit, voce care mi-a adus imediat aminte de mustaţa groasă, mişcătoare, a bunicului meu.

Probabil că şi el s-a bucurat mult cînd fiul cel mic – adică tatăl meu – a ajuns, în cele din urma, să fie „şi tată de băiat“. Avea şi el cui sa-i lase în grijă averea – agoniseala de om simplu pentru care muncise o viaţă – şi meseria lui „de suflet“: ceasornicăria. Pentru că n-am prea fost aşa cum şi-ar fi dorit el – adică un bărbat cu dragoste de pămînt şi răbdător deasupra rotiţelor minuscule de ceas „bolnav“ – mi-am cerut iertare într-o după-amiază ploioasă de toamnă, cînd bunicul s-a hotărît să treacă în lumea dreptţilor; şi ori de cîte ori i-am mai aşezat cîte o lumînare lîngă crucea din cimitirul de pe deal, înghiţindu-mi „bărbăteşte“ lacrimile.

Bunicul meu probabil că n-a regretat prea multe din cele făcute în destul de îndelungata-i viaţă. Părea că ştie bine ce are de făcut şi asta o citeam în ochii lui de bărbat recent însurat, ce mă priveau din fotografia de deasupra patului ori de cîte ori bunica îşi punea în aplicare planul „înscris“ în manualul de bună creştere a copiilor, plan care cuprindea obligatoriu şi un somn de după-amiază, în patul mare, din lemn, al bunicilor. Stateam întins pe paturile din lînă colorată şi-l aşteptam pe Ene (alt Ene, nu nebunul satului), care întîrzia ca-ntotdeauna, şi mă întrebam de ce oare în fotografia aia veche bunicul stătea aşezat pe scaun, iar bunica *în picioare*, *în spatele* spatărului înalt?! Am aflat răspunsul mai tîrziu, cînd am mai îmbătrînit un pic şi-am început să mai ies în lume. (S-ar putea ca tot pe-atunci să mă fi dumirit şi asupra enigmei ascunse în sfatul şugubăţ al bunicului: „Bă, nu fi prost, că ţara geme!“. Mult mai tîrziu şi din ce în ce mai apăsător mi-a fost să găsesc adevărul acestor vorbe şi să-mi dau seama de ce „geme“, de fapt, ţara.)

Cu toate că îşi punea în fiecare duminică dimineaţa costumul „de bun“ şi pleca grăbit către biserică, salutînd cu acelaşi gest larg cu ridicarea de pălărie şi pe bătrîni şi pe copii, şi cunoscuţi şi străini, bunicul meu ştia că viaţa asta nu e deloc un gentilom. Ştia că viaţa asta n-avea să-i arunce mănuşa provocîndu-l la duel şi nu l-ar fi lăsat să aleagă armele. Bunicul meu era dintre aceia care credeau că viaţa asta nu e altceva decît o puşlama fără caracter, care sta ascunsă în întuneric, la colţ de stradă, gata să-ţi înfigă un cuţit în spate. Ştiind toate astea, bunicul avea grijă să poarte întotdeauna cu el o toporişcă bine ascuţită. „Pentru că nu ştii niciodată cu cine ai de-a face“ – aşa-i spusese tatăl lui, străbunicul meu, plecat să-mpuşte ceva turci, pe undeva pe lîngă Plevna. Şi pentru că străbunicul nu s-a mai întors niciodată din război, bunicul, rămas „cap de familie“, a pus mîna pe topor şi nu i-a mai dat drumul. Aşa, cel puţin „să ştie toată lumea cu cine are de-a face“. Hălăduind prin nişte timpuri mişcătoare, cu obiceiuri ciudate, plecat cu săptămînile peste dealuri să îngrijească de sondele de petrol risipite prin poieni, bunicul ajunsese să împrumute ceva din obiceiurile animalelor sălbatice de prin zonă. Spaima că ar fi putut fi surprins de vreun atac inopinat îl făcea să-mi spună uneori, cînd ne afundam în pădure după ciuperci, că „arma n-o laşi din mînă niciodată. Nici cînd te caci!“. (Aşa a reuşit să scape şi de şedinţele de partid. Bineînţeles că niciunul dintre politrucii locali nu voia să vadă o bardă proaspăt ascuţită în aceeaşi cameră cu portretul secretarului general.)

Totuşi, duminică dimineaţa bunicul pleca de-acasă neînarmat. După slujbă, bărbaţii care în biserică stăteau în stînga altarului, la prima intersecţie brusc se răzgîndeau şi apucau în dreapta drumului, spre centrul satului. Unde mergeau bunicul şi toţi bărbaţii ăia cu hainele lor de modă veche aveam să aflu mai tîrziu, cînd, înduplecat de rugăminţile mele şi insensibil la afuriseniile bunicii, bătrînul m-a luat cu el. La cîrciumă. Acolo unde cîrciumarul – angajat de comunişti la propriul său (fost) local – îşi arunca cu năduf redingota de ospătar, îşi sufleca mînecile şi se apuca să bea cot la cot cu bătrînii din ţoiurile înalte, păstrate sub tejghea pentru zilele de duminică. Îmi amintesc destul de bine şi acum figura descumpanită a bunicului atunci cînd, scuturîndu-mă îngreţoşat, am îndepărtat ţoiul cu ţuica din care fusesem îmbiat „să gust“. Îl dezamăgisem şi de data asta: era clar, nu-mi plăcea să beau. Aşa că duminica următoare am mers acasă cu femeile, uitîndu-mă cu jind la pîlcul de bărbaţi ce se îndepărta spre crîşmă.

Nu-mi părea rău de băutura gustată din ţoiul bunicului – prilej de mîndrie pentru o eventuală întîlnire de a doua zi cu băieţii de prin vecini – şi nici de fumul de ţigară tras pe ascuns din chiştocul aruncat în scrumieră. Regretam doar atmosfera tihnită pe care o savurau acei bărbaţi, cu pălăriile lăsate pe ceafă, cu vestoanele descheiate, rîzînd de cîte-o aducere aminte. Regretam cele cîteva fraze care se schimbau înaintea unei afaceri pecetluite cu o strîngere de mînă şi ştiam că nimeni pe lumea asta n-ar fi putut schimba ceva din ceea ce se legase acolo.

Mă întreb ce-a mai rămas din lumea aia fără înscrisuri în care a trăit bunicul meu. Şi dacă nu cumva ceea ce trăiau ei atunci nu-i făcea să se simtă mai umani decît pe mulţi dintre noi astăzi. Păreau că ştiu ce trebuie să facă şi că fac ceea ce trebuie. Lumea lor era clădită pe cuvînt şi onoare, iar imaginea bărbatului era compusă din nişte elemente aranjate cu grijă în nişe încastrate în timpul pe care îl simţeau şi îl trăiau (chiar dacă timpul istoric din calendare marca o altă epocă). Ştiu că bunicul meu n-a trebuit niciodată să demonstreze că era un bărbat adevărat. Pur şi simplu, era. ▲

Mi-a displăcut intens tendinţa multor feministe de a-şi dori să-i remodeleze pe bărbaţi într-o formă sfioasă şi sensibilă, astfel încît ei să devină, în esenţă, tipuri noi de femei, eunuci contemporani – ceea ce le-ar pune femeilor mai puţine probleme. Cred că asta nu e în interesul rasei umane. Vrem vigoare masculină şi mă tem că, pentru a-i face pe bărbaţi să fie din nou macho, *va trebui să suportăm o anumită doză de instabilitate în relaţiile sexuale. Adică s-ar putea să fie nevoie de un fel de armistiţiu onorabil, între taberele inamice. Deci ce sfaturi aş avea pentru cele două sexe, la sfîrşitul secolului? Le-aş spune bărbaţilor: „Scularea!“. Iar femeilor le-aş spune: „Descurcaţi-vă!“.*

(Camille Paglia, *Vamps & Tramps*)

Raluca ION

Chestiunea femeiască

„Se dă o luptă, *hombres*, iar noi pierdem teren!", spune autorul articolului *Death of the Male*, apărut cu puţină vreme în urmă în *Newsweek*. Fraza se referă la competiţia pentru locurile de muncă şi rezumă tendinţa din societatea occidentală în toamna-iarna anului 2002, în primăvara-vara aceluiaşi an, şi, mai mult, de la o vreme încoace: femeile sînt preferate de angajatori bărbaţilor şi obţin adesea slujbe mai bune decît aceştia. *Normal*, ar spune unii, *s-a întors lumea pe dos*, alţii, cărora li s-ar zbate poate prin minte ideea că totul este doar din cauza feminismului, care-şi face de cap prin lume precum Osama. Explicaţiile date de autor sînt în acest caz necesare: femeile sînt superioare din punct de vedere al rezultatelor universitare bărbaţilor (apropo, numărul femeilor cu studii universitare este acolo mai mare decît cel al reprezentanţilor celeilalte specii), sînt mai serioase în muncă, sînt mai diplomate şi au o prezenţă fizică mai plăcută. În plus, fac mai uşor concesii decît bărbaţii, acceptînd, de pildă o slujbă în alt oraş.

Liliana Pagu, preşedinta Asociaţiei Femeilor din România, crede că la noi în ţară mai sus amintita competiţie „este neloială, la promovare avînd acces în primul rînd bărbaţii în timp ce femeile rămîn mereu *vioara a doua*. Cît despre angajare, sînt preferaţi tot bărbaţii, pentru că nu au probleme de familie, de sănătate sau legate de copii, acestea revenind printr-o inerţie nescrisă tot femeilor." În cele mai multe cazuri, spre liniştea oricărui *hombre* conservator, bărbaţii cîştigă mai mult decît femeile, pentru că ele „acceptă mai uşor o reducere a salarizării pentru a reuşi să-şi păstreze locul de muncă şi nu ştiu să negocieze." În marile companii însă, doamnele au atît aceleaşi şanse la promovare cît şi aceleaşi salarii ca şi domnii angajaţi în posturi similare. Întrebată cine aduce banii în casă, acum că a mai trecut un secol şi lucrurile au mai evoluat, Liliana Pagu răspunde că în perioada aceasta, de nesfîrşită tranziţie, femeile „trag tare şi muncesc, uneori la negru, pentru a cîştiga bani pentru familie".

Cu privire la „chestiunea femeiască", niciodată arzătoare în România, există înrădăcinată, iar cînd spun rădăcină mă gîndesc la stejari, nu la panseluţe, ideea că bărbatul este cel care susţine din punct de vedere financiar familia. Discuţiile din jurul ei sînt destul de palide, însă întrebările ridicate de ele merită luate în seamă: *Se susţine astăzi imaginea tradiţională asupra contribuţiei financiare a celor doi soţi? Există discriminări de salarizare pentru acelaşi post ocupat? Există discriminări la promovare?* Cum aceste lucruri sînt discutate rareori public şi rareori într-un mod detaşat, în sensul lipsei de vehemenţă şi realist, am ales nişte discuţii particulare.

Andrei şi bunul său prieten Toma stau la bere într-o bombă de pe lîngă Obor (chiar aşa, unde poate fi un om mai detaşat decît la bere?) Au amîndoi 35 de ani, amîndoi sînt ingineri, sînt însuraţi, au cîte un copil şi cîştigă echivalentul a circa 130 de dolari pe lună. Ceea ce mai au ei în comun, în afara celor pe care le-aţi văzut deja, este faptul că li se întreţine *hobby*-ul de a merge la serviciu. Soţiile lor „ţin casa" cum s-ar spune şi iau în medie cam de 5-6 ori mai mulţi bani într-o lună decît ei. Cei doi nu se simt jenaţi de situaţia pe care o consideră atipică. Toma spune că soţia lui poate cîştiga mai mulţi bani pentru că a terminat ASE-ul nu Politehnica şi că situaţia lor pe piaţa forţei de muncă nu suportă comparaţie. Cu alte cuvinte, nu contează sexul ci pregătirea. „Dacă aş fi ştiut pe vremea cînd am făcut facultatea cum vor sta lucrurile, dacă mi-ar fi spus ai mei, «băi, boule, nu da la facultatea aia, că n-o să ai ce face cu ea», lucrurile ar fi stat invers."

Silviu este cu prietena lui de un an şi jumătate. Stau împreună în vila ei din Băneasa. El este economist, ea are firmă, dar nu este a ei. De fapt este a ei dar nu prin merite personale, mă pune Silviu la curent. Părinţii Dariei au foarte mulţi bani, din punctul ăsta de vedere a avut noroc, ea nu a trebuit să o ia de la zero, să stea prin cămine, să se întreţină singură. Acum Silviu are bani, Daria are mai mulţi decît el, desigur, dar nu pentru asta o să se însoare cu ea. Îl întreb cine merge mai mult cu maşina, un Hyunday SantaFe. Atunci cînd sînt împreună, el conduce.

Problema diferenţei între sexe nu contează foarte mult în cadrul companiilor multinaţionale. Educaţi în spiritul politicii corecte şi interesaţi în primul rînd de eficienţa angajaţilor, directorii, în special cei străini, nu fac discriminări. Sau cel puţin aşa susţine cel care vorbeşte acum, aflat la conducerea unei firme de construcţii. „Dacă poate să îşi facă treaba o angajez, sau după caz o promovez înaintea unui bărbat." Salariile acolo sînt la fel şi pentru bărbaţi şi pentru femei şi variază între 300 şi 2.000 de dolari pe lună. „Femeile din România sînt foarte muncitoare şi foarte maleabile", spune directorul. „Cred că este vorba şi de situaţia economică dificilă, şi de faptul că în general slujbele sînt greu de găsit. Probabil de aceea sînt foarte presate."

În meseriile în care e suficient liceul, femeile sînt clar dezavantajate şi acceptă slujbe mai prost plătite (cîţi bărbaţi care vînd la butic aţi văzut, de pildă, sau cîţi bărbaţi angajaţi pe postul de secretar sau recepţionist?). Însă în România, ca peste tot în lume încep să conteze, în domeniile importante, cu unele excepţii (una dintre ele este chirurgia, de exemplu, un segment al medicinei închis pentru femei, din cauza discriminării), calităţile profesionale ale celui care vrea să se angajeze. Acasă, însă, în familie, unde sarcinile nu se împart în mod egal, stă, conform Lilianei Pagu, adevărata discriminare. Acceptată, fireşte. ▲

Adina POPESCU

Îngerul păzitor al femeilor singure

Ne-am dat întîlnire la Universitate, la gura de metrou din faţă de la T.N.B. La telefon mi-a zis doar cîteva indicii după care aş fi putut să-l recunosc: înalt, cu părul lung şi negru, prins în coadă, îmbrăcat într-o geacă din piele, „genul latin-lover dacă vrei, dar şi un pic spre macho..."

Am ajuns cu cîteva minute mai devreme şi m-am îndreptat spre cel mai frumos bărbat singur pe care l-am văzut acolo (o alegere subiectivă, desigur), aşezat pe treptele din piatră, fumînd apatic o ţigară şi privind visător în gol (nici măcar o ocheadă spre fetele frumoase, cu fuste scurte care treceau; „desigur, un bărbat cu o astfel de «profesie» nu mai are acea reacţie masculină normală de a întoarce capul după gagici, el este un «profesionist» şi le ştie pe dinafară pe toate fiţele etc. etc"., am gîndit eu atunci). N-am nimerit-o: tînărul pe care l-am acostat era doar un rocker obişnuit care aducea puţin cu Banderas, dar avea nasul teşit à la Bruce Willis, plus un lanţ gros, argintat, pe mînă. Mi-a zis că e vorba despre o confuzie, că el îşi aşteaptă prietena să meargă împreună la nu ştiu ce concert, dacă nu vin şi eu că mă ştie de undeva, crede că din Vamă, destul de bine, am crezut că vrea să mă agaţe şi că faza cu prietena e o „abureală" şi, atunci, l-am văzut pe *el* care se apropia cu un pas de felină; avea, într-adevăr, un păr negru şi prins la spate, într-o coadă minusculă şi purta o geacă din piele subţire şi fină, „de modă"; mesteca gumă şi-şi dezvelea dinţii foarte albi, ca într-o reclamă, iar eu realizînd că este *persoana respectivă*, am rămas dezamăgită, poate că nu era genul meu...

„Te rog ca în articol să nu-mi dai numele adevărat... hai să găsim un alt nume... ce zici de de Sly?". Am fost de acord, aşa că de acum încolo îi vom spune Sly. Motivul pentru care îşi ascundea identitatea: „Soţia mea e foarte geloasă, tot timpul mă întreabă de ce vin seara atît de tîrziu, iar eu îi zic «afacerile mele, dragă!» şi nu mă crede... în fond nu trăieşte şi ea din banii ăştia?!... nu înţeleg, mă disperă pur şi simpu!... oricum ea nu citeşte ziare, dar cine ştie poate că are prietene care citesc...".

L-am dus pe Sly într-un bar, de pe lîngă piaţa Sf. Gheorghe, unde se asculta muzică latino. O puştoaică zglobie în jur de şaisprezece ani, picoliţa, i-a adus un suc natural de fructe, iar mie o bere. Eram singurii clienţi.

După prima gură de nectar, Sly şi-a început povestea. A fost sportiv de performanţă şi şi-a dorit să ajungă pe un podium foarte înalt dar, în sport, ca să te promovezi, „nu-i vorba doar de talent, ci şi de relaţii pe care eu, unul, nu le-am avut...". Părinţii n-au putut să-i ofere o bază materială solidă, aşa că s-a văzut în situaţia de a se descurca singur. Cum a ajuns gigolo? (deja micuţa picoliţă devenise atentă la discuţie). „Totul a pornit de la dorinţa de a atinge un standard material pe care mi-l doream, dar şi de a avea ocazia de a cunoaşte persoane influente." Îşi priveşte „profesia" ca pe o afacere şi, ca în orice afacere, contează „cît de mult şi cum îţi creşte cota".

Cu timpul, Sly a devenit instructor de aerobic, maseur şi terapeut şi aşa a reuşit să stabilească mai multe contacte cu diverse femei, din medii diferite. „Multe dintre ele nu-şi doreau ca întîlnirea noastră, şedinţa de masaj, de exemplu, să se termine pur şi simplu, fără să existe nici un fel de relaţie între noi, aşa că trebuia să stabilim împreună cît de mult să trecem peste o anumită barieră şi, în funcţie de asta, mă şi plăteau..." Sly a început să fie recunoscut ca gigolo „prin recomandări" de genul: „Am fost cu un tip atît de macho aseară şi, totuşi, atît de finuţ şi de civilizat: n-a sărit pe mine, nu m-a violat, a făcut doar ce i-am zis...era chiar timid, aş putea spune!". Aşa a început Sly să-şi formeze o clientelă fidelă. Acum are deja clienţe destul de vechi care-l mai sună cîteodată şi-l întreabă: „mai eşti în stare să-mi faci chestiile alea, ştii tu!, pe care mi le-ai făcut atunci?"

Cum, adică, să nu mai fie în stare?! Sly face în fiecare zi antrenament la sala de forţă, nu fumează, nu bea şi consumă diverse produse apicole, vitamine, proteine, Guarana, Aloe Vera şi yohimbină – un extract dintr-o plantă din America de Sud care măreşte în mod natural secreţia de testosteron. Declară: „Îmi place să arăt bine pentru mine ca persoană şi pentru respectul pe care îl am pentru corpul meu!". Îşi scoate geaca de piele şi-mi arată muşchii care sînt bine conturaţi pe sub tricou dar nu diferă prea mult faţă de cei ai tuturor puştanilor de 16-17 ani pentru care „sala" a devenit o obsesie cotidiană. Picoliţa e destul de impresionată.

„E adevărat, cu toate tratamentele astea şi cu toată viaţa mea sănătoasă mi se mai întîmplă uneori, dacă femeia nu-mi place, să... înţelegi!", recunoaşte Sly. Şi atunci? Apelează la imaginaţie, de exemplu îi place foarte mult Britney Spears şi-şi închipuie că face sex cu ea sau pînă şi femeia care-l plăteşte mai are cîteodată o mică contribuţie: „orice bărbat poate deveni macho, dacă partenera ştie ce vrea de la el."

Sly a colindat vreo zece ţări occidentale unde, pe lîngă că a practicat meseria de gigolo, a participat şi la realizarea unor reclame la pastă de dinţi, blugi etc. „A fi gigolo este ceva foarte normal în ţările civilizate", spune el. „Pentru femeile de acolo e ca şi cum ar merge la dentist sau la ginecolog. Te văd într-un bar se apropie de tine şi-ţi zic: *«I want to fuck you! How much?»*, după care are loc o mică negociere şi se ajunge la o înţelegere.". Sly, fără să fie nostalgic după experienţa sa din „afară" ajunge la concluzia că „toate femeile sînt la fel, indiferent de naţie şi origine; au aceleaşi fantezii şi aceleaşi frustrări..."

La masă ni s-a alăturat deja picoliţa, o cheamă Cristina şi e fascinată să cunoască un gigolo în carne şi oase: „Io am văzut doar la televizor şi prin filme; nu credeam că aşa ceva se întîmplă de-adevăratelea". Începe să pună şi ea întrebări: „Bine, bine şi ce le faci la femeile alea care te plătesc?". Sly începe să-i explice că el este în primul rînd un „domn de companie" care trebuie să însoţească diverse dame (nu dă nume!) pe la manifestări publice gen recepţii, conferinţe, delegaţii etc. Tariful „de companie" este cuprins între o sută şi două sute de dolari. Pentru un astfel de însoţitor este foarte important să aibă cunoştinţe solide în toate domeniile cum ar fi istorie, artă, politică, economie etc., căci „ea participă la diverse discuţii cu oamenii, iar eu nu pot să stau ca un mut, îmi exprim părerile, am diverse opinii". Depinde doar de gigolo ca seara să nu se termine într-un mod mai mult sau mai puţin oficial. Pentru Sly *job*-ul cel mai greu este să seducă femeia respectivă, ceea ce nu înseamnă nepărat să-i facă semne pe sub masă cu piciorul, ci s-o cucerească pur şi simplu, s-o farmece într-atît încît ea să-i şoptească la ureche „unde i-ar plăcea să fie atinsă şi cum". Normal, se stabilesc şi tarifele, de la sex normal la cunnilingus, „69" etc. „Ce înseamnă «69»?" întreabă Cristina, cu o inocenţă deloc prefăcută. Sly se intimidează brusc, se înroşeşte, vrea să-i ofere picoliţei un Garrone, mă roagă pe mine să-i explic.

Sly afirmă că 70% dintre clientele sale sînt căsătorite şi apelează la un gigolo pentru că ori „vor să schimbe taurul", fără vreo implicaţie emoţională, după care se reîntorc cuminţi la căminul conjugal, ori au probleme de natură sexuală în căsnicie şi hotărăsc, de comun acord cu soţul, să vină un „profesionist" care să le rezolve. O astfel de experienţă erotică plătită decurge cam aşa: seară romantică în salon, cu lumînări, şampanie şi mîncăruri fine, soţia îi prezintă consortului său pe misteriosul necunoscut, o cină plăcută, tulburată doar de obişnuitele conversaţii „de masă"; cîteodată Sly îi atrage atenţia soţiei să nu mănînce prea mult şi prea cu poftă căci „plăcerea de acum s-ar putea s-o regreţi mai tîrziu; pentru orice bărbat, inclusiv pentru soţul tău, contează felul în care arăţi"; după cină, Sly intervine: „Nu vi se pare o atmosferă cam plictisitoare? Ce ar fi să punem puţină muzică? Un blues..."; gigolo-ul începe să danseze cu soţia, îi şopteşte la ureche ce bine îi stă în rochia pe care o poartă sau că-i place parfumul ei suav; soţia e copleşită; gigolo-ul începe să facă sex cu soţia; se implică şi soţul; toată lumea e fericită...

S-a făcut deja tîrziu în barul în care, de obicei, se asculta muzică latino (Cristina a dat de mult sonorul la minim, iar alţi clienţi încă n-au apărut). Sly se autodefineşte poetic „îngerul păzitor al femeilor singure" şi mă întreabă dacă n-am cumva prietene care şi-ar dori un masaj „profesionist", la domiciliu. Trebuie să plec. Sly mai comandă un suc natural şi-mi comunică că: „mai am ceva de discutat între patru ochi cu domnişoara!". Cristina zîmbeşte, iar ceva din zîmbetul ei mă face să înţeleg că, probabil, a înţeles povestea lui Sly mai bine decît mine. ▲

Iulia GORZO

Fiţi bărbaţi, că nouă ne place!

Văzîndu-se rănit, străinul a azvîrlit cuţitul şi, întinzîndu-i adversarului mîna, i-a zis: „Eşti mai bărbat decît mine, prietene". Au devenit foarte buni prieteni şi, cînd s-au despărţit, au schimbat între ei cuţitele în semn de prietenie.

(J.L. Borges, *Evaristo Carriego*, capitolul *Două scrisori)*

Băieţeii cu albastru, fetiţele cu roz. Aşa ştiu eu de la bunica. Ce simplu şi ce clar era cu rolurile astea, nu puteai să te încurci prea tare, aşa cum mi se întîmplă acum, de cînd nu mă mai ajută culorile!

Recunosc: mă surprind de multe ori categorisindu-i pe foştii purtători de albastru în *bărbaţi* şi *non-bărbaţi*. Aha! Uite de-asta nu se mai emancipează odată femeia româncă! – se poate indigna, pe bună dreptate, omul modern, sătul de discriminare, de supremaţia sexului tare, de mentalităţi prăfuite şi de mult depăşite în lumea civilizată. Dar pînă şi omul modern şi femeia emancipată care mă străduiesc să fiu simt cîteodată nevoia să facă puţină ordine în ogradă şi să lipească vreo cîteva etichete acolo unde lucrurile nu erau prea clare. Şi atunci bărbatul, spre deosebire de non-bărbat...

A, nu, nu e pitecantropian (îmi ajunge o singură acuzaţie de misoginism la viaţa mea; încă o astfel de acuză şi o să devin de-a dreptul confuză!). Nu e nici cel care, la volanul frumoasei sale maşini fiind, mi-a aruncat cu generozitate un teanc de cărţi de vizită (elegante, cu litere aurii pe fond negru) şi mi-a mîrîit autoritar: „Ridică-le şi caută-mă, că tu pierzi!". Nu e neapărat vînător, nici soldat, nici pescar sau microbist (deşi se găsesc şi printre aceştia destui bărbaţi, de asta sînt sigură). Nu va apărea niciodată la ştirile de la ora cinci cu un smoc din părul nevesti-sii uitat din neglijenţă în pumnul său de fier. Nu e a lui, fireşte, nici mîna care te pipăie în autobuz. Nu e el şeful despre care ştii că îşi înghesuie secretara. Nu e cocoş, dar nici măgar, nu-şi umflă muşchii cu pompa, nu-i caricatură, că nu-i frumos, aici toată lumea e de acord, toate astea trebuie şi vor fi depăşite, dar nu despre asta era vorba.

Plecasem, de fapt, în căutarea bărbatului, şi am promis că o să-l găsesc. O să fie greu, deşi el nu se ascunde, căci nu-i e teamă să: invite, flateze, ofere haina cînd mi-e frig, ţină scaunul pînă mă hotărăsc să mă aşez, vină cu flori, primească flori, scoată în oraş, insinueze, atace, aştepte. Poate că nu poate să bată nici un cui fără să provoace o catastrofă, dar ce contează, atîta timp cît îţi dă senzaţia că, dacă aţi eşua cine ştie cum pe o insulă pustie, asta n-ar fi o problemă pentru el – s-ar descurca admirabil şi unde mai pui că ar fi şi foarte romantic... Poate e mic şi anxios şi încă doarme cu lumina aprinsă, dar asta n-are nici o importanţă, din moment ce lîngă nimeni altul nu te-ai simţit mai în siguranţă.

Ce-mi place la el e că ştie multe despre mine, ştie că n-am să-l înţeleg greşit, că n-am să-i scutur mîna bărbăteşte atunci cînd el voia, de fapt, să o sărute, ştie că e un joc, că ştiu că nu vrea neapărat să mă domine, să mă supună (sau, mai bine zis, aici totul depinde de mine, cui îi strică o oră de supunere din cînd în cînd?).

Ce-i place lui la mine e că ştie că n-am să-l dau niciodată în judecată pentru îndrăzneala de a fi achitat nota de plată pentru amîndoi (şi recunoaşteţi, fetelor, că e bine să-ţi aduci aminte că el e bărbatul măcar atunci cînd eşti înainte de salariu). Ştie că n-am să i-o retez scurt cînd o să-mi fluture două bilete la film (şi uite aşa mi-am asigurat şi o seară plină cînd credeam că nu am chef de nimic) şi că o să mă bucur dacă programul serii va fi complet, planificat strategic şi n-o să mai am nimic de făcut decît să-l las pe el, că e bărbat şi ştie mai bine. Ce uşurare cînd, după toate deciziile zilei (sîntem femei moderne şi active, hotărîm multe într-o zi), obsedanta întrebare: „Unde mergem/ce facem în seara asta?" nu primeşte drept răspuns un timid: „Unde vrei tu/cum spui tu!".

Şi oricum s-a făcut răcoare în seara asta, ţi-ar fi fost frig şi poate că ai fi răcit fără haina lui. Şi e mai bine că tipul ăla frumos de la petrecere a venit el la tine şi ţi-a spus că ai o rochie interesantă – bine, nu i-a venit altceva – dar tu te chinuiai de vreo două ore cu ideea: să mă duc eu la el, să nu mă duc, oare ce o să creadă despre mine dacă mă duc, dar de ce să nu mă duc, nu mai există bariere din astea, nu? Ba bine că sînt – lasă-le bărbaţilor refrenul cu „să mă duc eu la ea?" (au mai mult exerciţiu) şi primeşte trandafirul – nu e sigur că a nimerit-o, nu ştie dacă eşti genul care încă mai acceptă din astea – începe să arate caraghios cu el în mînă.

E greu să fii femeie, aşa e – sînt zile în care feminismul ţi se revoltă pentru că întorsul de la treburi îţi trezeşte, fără voia ta, toate clişeele anti-bărbaţi pe care le-ai auzit de la mama – mai ales ăla cu bărbaţii şi o anume specie de patruped roz, murdar şi domestic. Dar e bine, pentru că după ce îţi mai tragi sufletul te întîlneşti cu tipul ăla de la petrecere, ăla care nu s-a priceput prea bine la complimente, dar ţi-a făcut o surpriză şi şi-a salvat onoarea cu biletele la premiera din seara asta. Chiar n-aveai ce face – cafeaua cu prietenele pe săptămîna asta ţi-o băuseşi deja şi, hai să spunem drept, prietena cea mai bună seamănă în multe privinţe cu bărbatul ideal, dar cîteodată faci rabat de la calităţile pe care ţi le doreşti cu adevărat, dar ai în schimb... un bărbat.

Şi dacă tot nu eşti lămurită dacă e sau nu e bărbat, pune-l să se îmbrace în albastru şi vezi şi tu dacă îi vine bine.

▲

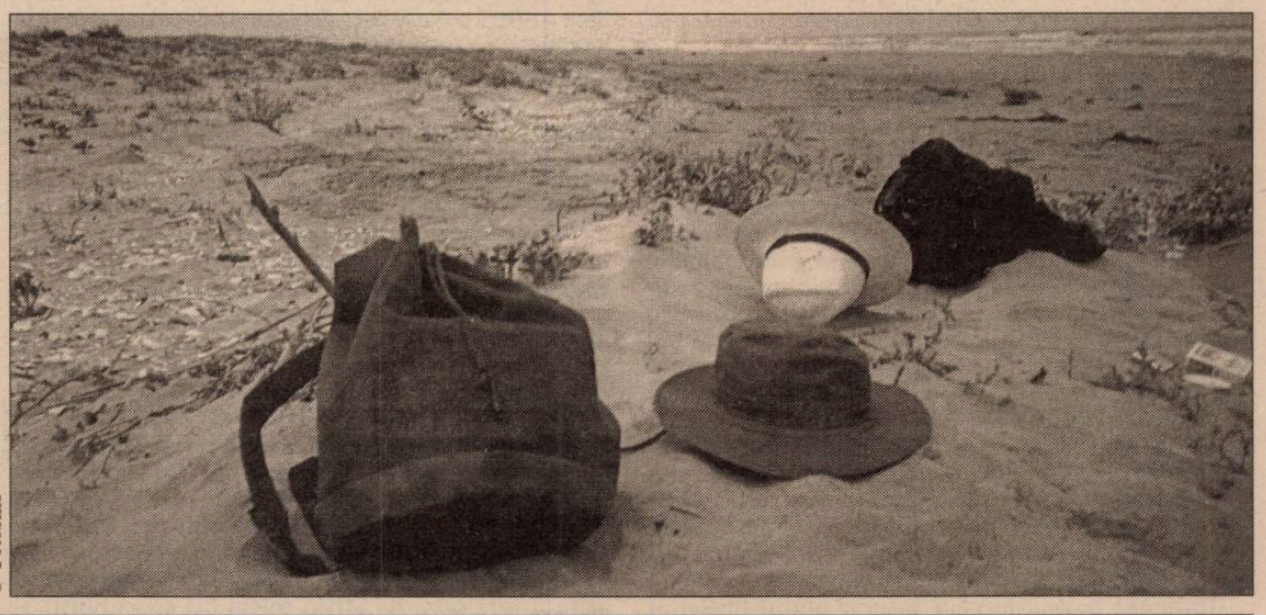

© Fotobine

Alec BĂLĂȘESCU

Feminismul unei nopţi de vară

O seară plăcută de iulie, în Bucureşti, care se anunţa şi mai plăcută prin întîlnirea ce urma să aibă loc. Ieşeam să cinez cu doi foşti colegi de la sociologie – B pentru el, D pentru ea, astăzi căsătoriţi şi doctoranzi în ştiinţe sociale la o Universitate din Midwest-ul Statelor Unite – şi cu un fost profesor drag nouă, dl K acompaniat de soţia sa, dna T (he!).

După berea introductivă şi depănarea noilor preocupări ale fiecăruia, ne-am hotărît pentru un local cu nume feminist (au spus ei jumătate în glumă, jumătate în serios) – Hanul Hangiţei. Atmosfera s-a destins şi mai mult, iar după primele cănuţe de palincă am început a face un haz nebun şi drăgăstos de traducerile „englezeşti" ale *menu*-ului (îmi aduc aminte „românescul bacon" tradus „bakon"). Eu am întrebat dacă o putem cunoaşte pe Hangiţă, iar chelneriţa, dra M, foarte drăguţă şi zîmbitoare, ne-a răspuns amabil că aceasta este plecată la mare şi vine destul de rar pe acolo. Schimb de zîmbete, luat comanda, continuat discuţia.

În timpul mesei, dra M se întoarce de cîteva ori pentru a vedea dacă ne simţim bine. Eu stăteam la marginea mesei înspre culoarul ei de trecere, şi, în virtutea microgeografiei, eram cel care îi răspundeam la întrebări. La un moment dat, răspunzîndu-i la o întrebare *nu, mulţumim, sînteţi foarte drăguţă*, o ating uşor pe mînă. Ea zîmbeşte şi trece la masa următoare. Gest de apreciere, crezui eu. Dar căile simbolicului social sînt întortocheate... Dna T spune zîmbind: *Măi, Alex, ce stil ai...* Iar B, supărat: *Păi da, bineînţeles, Alex îşi permite orice fel de gest libidinos, să atingi aşa pe oricine, oricum.* Hait! Libidinos... Etimologia mă salvează: *Libidoul este energia vieţii,* zic, *şi încă mai sînt în viaţă!* Oooo, dar mă înşelam amarnic... B îmi explică ceea ce am făcut: am profitat de poziţia mea de putere pentru a mă comporta într-un stil *macho* de prost gust şi frivol, atentînd la individualitatea şi demnitatea domnişoarei. Atunci, haideţi să lăsăm subalternul să vorbească. Dra M trece pe lîngă noi, iar eu o întreb dacă gestul meu a deranjat-o. Întîi a părut nedumerită, *ce gest?* Apoi a spus ceva de genul *Aaaaa, să ştiţi că mie mi se întîmplă multe aici, dar ştiu să fac diferenţa între ce zice omul şi ce face omul; aşa că dacă doriţi îl scuz pe domnul, dar discuţia asta nici măcar nu are sens.* Ar fi fost poate bine să o ascultăm pe dumneaei, dar aşa cum Spivak – critic literar, feministă, şeful catedrei de Umanism de la Columbia University – ne explică în *Can the Subaltern Speak?* anumite voci trec neauzite în conversaţii ce se poartă chiar în numele presupusei victime.

Am simţit şi eu nevoia să mă disculp: *Dar nici prin cap nu mi-a trecut altceva, a fost un gest neutru...* D reia cu un zîmbet uşor ironic: *Bineînţeles, ca şi cu mîinile care mă ating pe fund în autobuz, ele nu au nimic personal cu fundul meu.* Ca antropolog înclinat spre empiric şi context, am fost puţin surprins de generalizarea şi echivalarea de tip universalist în lipsa contextului. Dar dl K mi-a luat-o înainte cu o poveste: împreună cu fratele dumnealui a asistat la o discuţie între părinţi – ca toată lumea – în care li s-a părut că tatăl se adresează mamei pe un ton puţin mai aspru. Ei au intervenit spunîndu-i tatălui că nu se cade să vorbească aşa. Mama, presupusa victimă a acestei agresiuni, a intervenit spunînd: *Dar tatăl vostru nu mi-a vorbit niciodată* ***aşa***. Apoi discuţia noastră s-a îndreptat spre diferenţa între iubire şi respect.

Am ieşit un pic să îmi reculeg gîndurile (de) pe străduţele pietruite din jurul hanului, să inspir o gură de aer, şi m-am întors. Discuţia revenise asupra gestului meu *machist*, frivol şi neavenit, echivalat de B cu întreaga „situaţie din România". Citez din memorie: *Ce, dacă tu ai fi vrut să o f... aici* – gest larg spre culoar – *nu era nici o problemă, nu?* Lipsa de context m-a frapat din nou. „Situaţia", bineînţeles, ar trebui îndreptată, iar el îşi oferea expertiza feministă asupra modului de îndreptare. Atunci, folosindu-mi şi eu un pic feminismul, am spus: *Atitudinea ta nu se deosebeşte cu nimic de cea a coloniştilor francezi sau englezi ce îşi arogă dreptul la proprietate asupra corpului femeilor odată ce pun piciorul într-o colonie* (vezi întreaga discuţie despre salvarea femeii brune de către omul alb din braţele bestiei sălbatice). Discuţia a continuat, a luat alte făgaşe, dar eu m-am dezangajat, ca un laş, preferînd subiectul frivol al unei întîlniri cu o fiinţă excepţională şi fermecătoare, pe care i-o împărtăşeam (întîlnirea, nu fiinţa), dnei T.

Ne-am mutat la *Motoare*, am mai băut un vin fiert, o apă... Nu reuşeam să-mi adun gîndurile. Greşisem, nu greşisem? Atingerea părea o chestiune capitală – poate de aceea B a chemat liftul la *Motoare* cu umbrela, altfel butonul ar fi atentat la integritatea sa. Sau invers. Ne-am despărţit – sper eu nu definitiv – şi am început să cobor Bulevardul Kogălniceanu. Am fost interpelat de un taximetrist: *Doriţi un taxi? Dar o fată? Beautiful girl?* M-am gîndit la bakon. Şi mi-a picat fisa: atingerea unui alt corp este legitimă numai în situaţii contractuale. Restul este *machism*, iar acesta este inadmisibil în restructurarea spaţiului public global după regula (anglo-saxonă) a imperialismului virtuţii (expresie folosită de eseişti politici francezi). Dar şi francezii sînt nişte libidinoşi... Vorba lui Woody Allen – *„Thanks God France exists" (Hollywood Ending)*. Scuzaţi, nici el nu e un monument de virtute...

Epilog. Am dormit agitat. Mi-am sunat un vechi prieten, P, i-am spus tărăşenia îngrijorat să-i aud verdictul. El este pentru mine un model al bunului simţ şi curtoaziei. Mi-a spus: *Nu cred eu că tu faci gesturi libidinoase.* A doua zi, într-unul din sutele de magazine deschise pe colţurile caselor vechi, am intrat să cumpăr bere. O doamnă zîmbitoare mă serveşte, îi spun mulţumesc, îmi răspunde: *Să creşti mare. Încerc* – răspund, iar ea, atingîndu-mă uşor pe umărul drept: *Asta ştii tu mai bine.* La... revedere!

▲

Anca MANOLESCU

O temă pasionantă: diversitatea religioasă

Astăzi religiile sînt puse, mai mult decît oricînd altădată, faţă în faţă; fiecare e pusă în prezenţa celorlalte şi trebuie, vrînd nevrînd, să ţină seama de ele. Diversitatea religioasă a Europei actuale, a lumii actuale e un fenomen de la care nu ne putem sustrage.

O problemă internă a Europei

Există totuşi, am mai spus-o, o epocă cu care cred că, în această privinţă, vremea noastră se poate asemăna, din a cărei experienţă poate învăţa: e Antichitatea tîrzie, perioada primelor veacuri creştine, o perioadă de căutări spirituale şi intelectuale foarte diverse, dar în acelaşi timp aflate în comunicare. Cînd, în volumul *Les Pères grecs*, teologul Hans von Campenhausen face portretul acelei perioade, el ţine să vorbească despre concordanţa între idealul filozofic şi idealul creştin: „Distanţa ce separă pe ultimii filosofi păgîni de Părinţii Bisericii e în fapt extrem de redusă. De o parte, ca şi de cealaltă domneşte acelaşi spirit de interioritate şi de căutare religioasă, aceeaşi aspiraţie spre puritate morală şi sfinţenie, aceeaşi admiraţie respectuoasă pentru comorile revelaţiei, culturii şi cunoaşterii, acel depozit sacru al tradiţiei vechi oferit celor ce aspiră la cunoaştere.".

Dar lumea Antichităţii tîrzii ne mai este familiară prin ceva. E o lume „globalizată", în care experienţa individului nu se mai leagă în mod preponderent de spaţiul – omogen cultural, bine delimitat şi la scară omenească – al cetăţii. Lumea devine nesfîrşit de vastă: „omul social" *(zôon politikon)* a lui Aristotel se transformă în „omul comunitar" *(zôon koinônikon)* a lui Chrysippos, spune H.-Ch. Puech în *En quête de la gnose*. Lumea devine nesfîrşit de vastă, dar şi întrucîtva străină, incapabilă să ofere rădăcini. Individul e livrat întrucîtva sie însuşi, liber să îşi caute ataşamente, agregări, identitate terestră şi spirituală. Treptat, creştinismul va da – prin Imperiul lui Constantin, iar apoi prin Imperiile creştine ale Apusului – o nouă structură, de tip universal, lumii europene, o structură ce va lucra pînă la începuturile modernităţii. Astăzi însă, cadrele pe care gîndirea creştină a lumii le oferea s-au erodat ori se perpetuează disimulat şi rezidual. Instituţiile creştine nu mai au aderenţa intelectuală şi socială necesară pentru a fi liantul organizator al lumii în care trăim.

În lumea postmodernă a tuturor pluralismelor şi fărîmiţărilor – observabile în teren şi mai ales întărite, impuse conştiinţelor prin teoretizări abundente –, religia şi vocile ei nu mai sînt decît nişte actori printre mulţi alţii. Gîndirea creştină şi gîndirea interesată de spiritual, în genere, au însă o nouă temă de meditat, sau o temă care nu s-a mai pus, probabil, cu aceeaşi acuitate, din timpul Antichităţii tîrzii. Niciodată de atunci încoace diversitatea religioasă nu a mai fost, ca astăzi, o *problemă internă* a Europei.

Întîi o problemă în teren. Ca un soi de reacţie tîrzie la ofensiva misionarismului creştin, emigrările din fostele imperii coloniale au adus în Occident comunităţi destul de importante de alte apartenenţe religioase, mai ales musulmane. Apoi interesul pentru spiritualităţile orientale, manifestat mai cu seamă începînd din anii '60 ai secolului trecut, au făcut ca ele să devină o prezenţă vizibilă, atractivă pentru europeni. Se adaugă explozia „noilor religii" şi religiozităţi, al căror apetit pentru sincretisme face să varieze indefinit opţiunile şi reţetele credinţei. O anchetă din iulie 1999 a revistei *Newsweek* (autor Karla Power) rezuma astfel, exagerînd poate, situaţia: „În vreme ce tinerii ei combină şi-şi potrivesc credinţe după plac, Europa ni se înfăţişează ca o societate postcreştină."

Există, pe de altă parte, presiunea – din ce în ce mai vizibilă – a conflictelor, nu religioase, dar care folosesc religiosul drept combustibil, slogan sau emblemă: atacul din 11 septembrie 2001, conflictul israelo-palestinian reaprins după vizita premierului Sharon pe esplanada moscheii Al-Aksa. Chiar dacă ele nu privesc, teritorial, Europa, prezenţa lor mediatică, conştiinţa pericolului geo-politic pe care îl prezintă sînt avertismente violente şi spectaculoase pentru urgenţa de a regîndi tema diversităţii religioase, a întîlnirii între culturi diferite religios.

A apărut, apoi, o importantă schimbare de atitudine faţă de diversitatea religioasă. Sporeşte rapid, în Europa, numărul celor dispuşi să recunoască legitimitatea şi consistenţa altor forme şi tradiţii religioase decît cea la care ei aderă. E o poziţie ce tinde să devină, în Occident, dominantă. „Nimeni nu poate închide ochii asupra existenţei altor concepţii despre lume. Nimeni nu-şi mai poate considera propria tradiţie drept singura adevărată" declară teologul catolic Miklós Tomka în numărul din 1997 al revistei *Concilium* care se ocupă de situaţia Bisericii catolice în lumea fărîmiţată a postmodernităţii. Sociologul J.-P. Willaime (1996, „Les religions et l'unification européenne"): „recunoaşterea pluralismului religios nu mai are loc acum doar la nivel instituţional, ci şi la nivelul culturii şi al mentalităţilor." Statele europene au gestionat pînă de curînd coexistenţa unor culte şi comunităţi religioase care puteau rămîne omogene în interior, cu graniţe destul de bine păstrate între ele. Astăzi are însă loc o „pluralizare culturală a religiosului", ceea ce constituie, după Willaime, o mutaţie importantă a sentimentului religios contemporan.

Creşte apoi sentimentul că individul este în mod preponderent responsabil pentru angajarea lui religioasă, în vreme ce solidaritatea cu marea comunitate spirituală pe care o constituie orice *ecclesia* păleşte. Sigur că asemenea solidarităţi se menţin, dar tendinţa omului religios de azi, constată observatorii, e să aibă „comportamente suple", să practice soluţii religioase „à la carte" după principiul că „nefericirea e un scandal" şi că religia are drept rost eliminarea lui (F. Champion, 1996, „Spirit religios difuz, eclectism şi sincretisme", în *Religiile lumii).* În sfîrşit, alături de o concepţie individualistă a religiosului, apare deplasarea de la angajarea religioasă către un interes *cultural* pentru religii şi tradiţii spirituale.

Beneficiul pluralităţii religioase

Iată, prea schematic spus, cum arată diversitatea *noastră* religioasă: foarte prosperă, dar cam superficială, înţeleasă individualist ori cultural de către „autohtoni", în vreme ce marile tradiţii extra-europene (islamul în speţă) sînt resimţite mai ales în crispările lor fundamentaliste, care contestă violent spiritul laic al modernităţii, dar nu şi avantajele ei. În orice caz, tema diversităţii e prea evidentă pentru a putea fi evitată. În cele cîteva decenii ce au urmat Conciliului Vatican II, teologia catolică a pluralismului religios a avansat spectaculos, mişcările ecumenice sînt active, produc declaraţii şi evenimente ale întîlnirilor între religii. Cu toate acestea „şocul dogmatic" al coabitării cu alte religii, gîndirea creştină nu l-a absorbit încă. Ce devine *universalitatea* unei religii, ce devine „pretenţia ei la adevăr", la adevărul absolut, în condiţiile în care ea e înconjurată de atîta diversitate, de atîţia colegi ori concurenţi? se întreabă teologii. Persistă, alături de deschidere şi generozitate, o anume stînjeneală teoretică, o anume perplexitate; la care se adaugă faptul că religiosul însuşi a devenit, în societăţile actuale, o prezenţă marginală.

Însă, pentru omul spiritual, nici o situaţie şi nici o epocă nu ar trebui să fie lipsite de expresivitate metafizică. Epocile problematice ori decadente religios nu poartă mai puţin în ele configuraţii ale Adevărului ultim decît o fac timpurile aurorale ori cele de prosperitate spirituală. Adoptînd termenii hinduşi, am putea spune că manifestările de tip „shivait" ale Principiului sînt complementare celor de tip „vishnuit", că numai prin colaborarea şi prin alternanţa lor e posibil spectacolul lumii ca *văl*, dar şi ca *expresie* a Principiului. Fiecare peisaj istoric şi cultural (sau fiecare moment al ciclului, dacă vorbim în termeni tradiţionali) reflectă într-un mod *specific* realitatea trans-istorică şi trans-mundană şi ea se poate ataca pornind de la datele care ne stau în faţă. Ca atare, diversitatea religioasă actuală e, sau ar trebui să fie, şi ea, o temă pasionantă pentru gîndirea religioasă şi, mai general, tradiţională.

Pe urmele lui R. Guénon şi F. Schuon, S.H. Nasr (1980, „L'Islam et la rencontre des religions") vorbea despre responsabilitatea pe care această temă o impune: „cineva a cărui omogenitate în ce priveşte cultura religioasă a fost dezagregată de filozofiile seculariste moderne sau, în alte cazuri, afectată de un contact cu spiritualitatea autentică a altor tradiţii, nu mai poate să nu ţină seama de implicaţiile metafizice şi teologice ale prezenţei altor religii. Dacă o face, riscă fie să-şi piardă propria religie, fie să adopte o concepţie despre divin care – e carenţa ei cea mai mică – pune o limită Compasiunii divine."

În plus, exemplul Antichităţii tîrzii arată ce productivă pentru gîndirea spirituală poate fi diversitatea religioasă. N. Berdiaev, *Un nou Ev Mediu*, vorbea despre analogia între cele două perioade: „Azi noi trăim nu atît începutul unei lumi noi, cît sfîrşitul unei lumi vechi... Spiritualiceşte, timpul nostru seamănă cu universalismul şi cu sincretismul epocii eline. O imensă nostalgie cuprinde cea mai mare parte a omenirii". Putem aşadar spera că diversitatea *noastră* nu va fi nici ea sterilă, că şi ea are de oferit provocări esenţiale interogaţiei noastre. „Imensa nostalgie" despre care vorbeşte Berdiaev nu contează atît în amploarea ei numerică (o mare parte a contemporanilor se mulţumesc, am văzut-o, cu soluţii spirituale de nivel destul de modest). Imensitatea acestei nostalgii se măsoară pe verticală: dacă, în lumile noastre culturale atît de diverse, experienţa comună a sacrului s-a anemiat, tocmai această lipsă, tocmai această absenţă – cînd e acut conştientizată – poate stîrni din nou aspiraţia *tare* către absolut. Situaţia de lipsă, de vid – dacă e *bine orientată* – e o situaţie extrem de eficientă spiritual: ea poate deschide perspectiva către nivelurile cele mai de sus, către gradele cele mai înalte ale transcendenţei. Ne poate împinge să redescoperim dimensiunea metafizică a propriilor noastre tradiţii şi religii. O spune un verdict hassidic pe care l-am găsit citat în *Encyclopédie des mystiques* („La mystique juive"). „Auzind că la Paris, capitala lumii, neamurile adorau acum un Dumnezeu calificat drept «Fiinţă supremă»..., Văzătorul din Lublin, maestru hassidic faimos şi venerat, şi-a bătut rău de tot joc de «ridicola păpuşă» promovată la rang de divinitate de către Robespierre. El a spus că un ateism deplin e infinit preferabil acestui erzaţ şi mai aproape de adevăr în virtutea chiar a vidului pe care îl poartă în sine, vid care cheamă plenitudinea, întuneric ce cheamă lumina, pustiu al sufletului care, pornind de la nostalgie, poate stîrni fervoarea".

Am vorbit de cîteva ori aici despre analogia vremii noastre cu Antichitatea tîrzie. În numărul viitor voi căuta să arăt care sînt diferenţele, pentru ce – faţă de acea epocă – noi avem un handicap în *a gîndi* diversitatea religioasă cu toate că sîntem puşi, ca niciodată altcîndva, în prezenţa ei. ▲

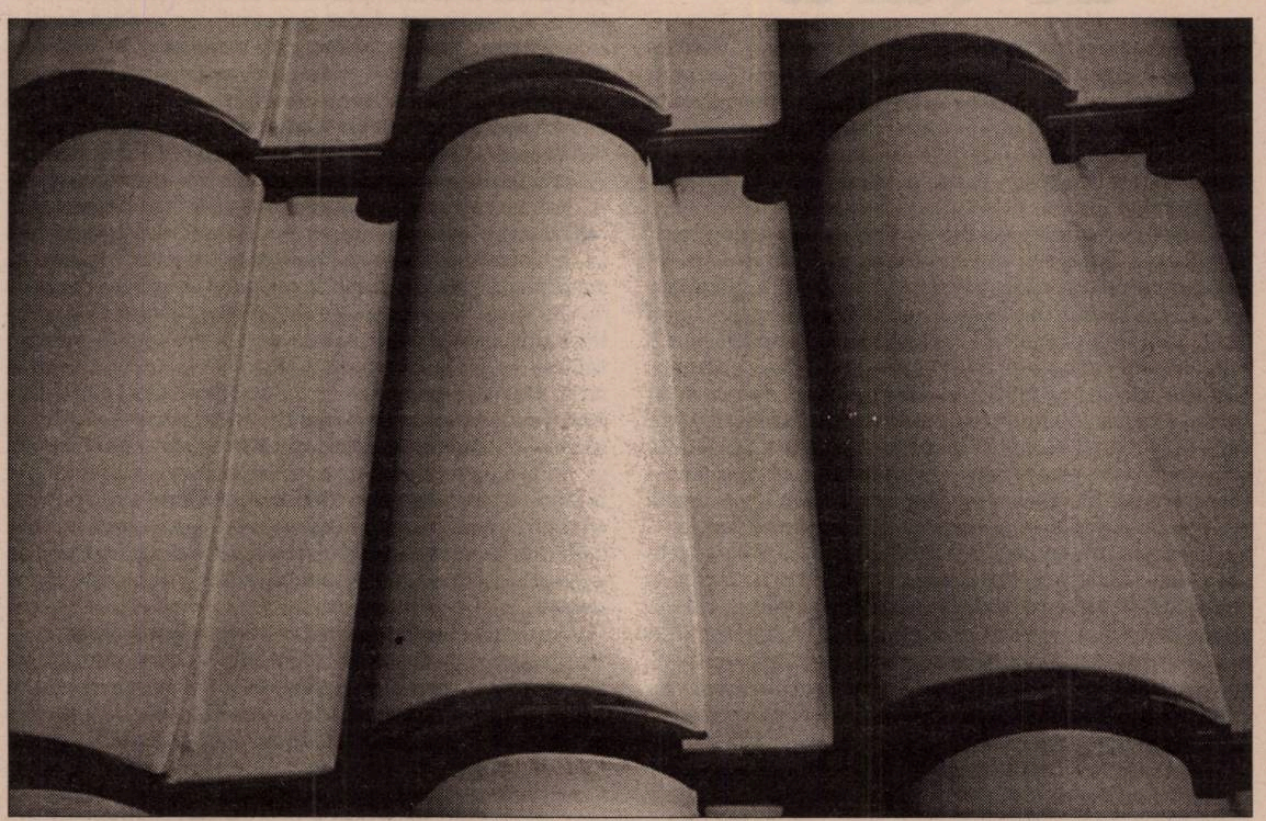

© S. Ivanoschi

Lorena ARMULESCU

Unaskable questions: identitatea națională

Joseph Nyíri, în prefața unei antologii de filosofie austriacă, atrăgea atenția asupra unui aspect care, fiind o evidență, nu necesită demonstrație sau argumentare: simțindu-și identitatea (națională) permanent amenințată de *marile identități* care le încercuiesc – Germania, pe de o parte și Rusia, pe de cealaltă – fiecare țară dintre cele ale Europei Centrale *(„națiunile nevrotice")* este silită să-și dezvolte nici mai mult nici mai puțin decît „geniul politic"! În timp ce aceste mari națiuni nu simt nici un pericol, își permit să imagineze sisteme metafizice, idealiste, să speculeze asupra lucrului în sine și asupra originii operei de artă, să creeze lucrări magnifice privind Divinitatea, mîntuirea, esența umanului, natura sufletului etc., țările aflate în „starea de încercuire" (după o formulă fericită a lui Aleksander Fiut) fac o pasiune pentru politica văzută „ca reflecție asupra lipsei de putere politică". Toate acestea ne amintesc cumva de preocupările noastre, de cele ale generațiilor noastre de intelectuali (cel puțin de la 1848 încoace), de cuvintele lui Noica, de pildă, potrivit căruia, într-adevăr, cei mari, cei fără complexe, respiră fără să simtă nevoia de a măsura amplitudinea respirației la fiecare pas. Și asta în timp ce țările din centru și din est, mai ales în cazul clasei mijlocii de intelectuali, își fac un ideal (mai întîi din crearea, apoi) din păstrarea unui stat național suveran – și așa se explică atît succesul naționalismului în această parte a Europei, cît și preocupările pînă la obsesie pentru identitatea națională. „Ungaria (de pildă) este o națiune-model de gîndire-în-mod-politic", exclamă Nyíri în cîteva locuri.

Cum nu se poate mai potrivit, în vremea în care mă gîndeam cu nedumerire la aceste opinii ale profesorului maghiar și încercam să le găsesc o confirmare și în cazul națiunii noastre, Alina Mungiu-Pippidi a publicat într-un număr din primăvară al revistei *22* un studiu (nu atît de provocator pentru discuțiile din spațiul public pe cît așteptam) cu privire la cultura politică a elitei (politice) române, în care acuză această elită nicidecum de „geniu politic", ci, dimpotrivă, de-a dreptul de *autism*. Trecînd peste obiecțiile care țin de sfera prea largă pe care o acordă noțiunii de „elită politică" și de ușorul iz de inactual al considerațiilor sale cu privire la preocupările pentru contemplativ ale acestei larg circumscrise elite, Alina Mungiu-Pippidi mă convinge mai mult. Nu știu cum este în cazul „gîndirii națiunii maghiare" (păstrez termenul lui Nyíri, deși nu cred că este cu putință o gîndire perfect coextensivă unei întregi națiuni), dar în România, sociologii ne informează că mare parte din noi identifică încă centrul politic cu apolitismul. Și asta în cazurile fericite în care se întîmplă să fim cel puțin cît de cît interesați de subiect...

Îngrijorările Alinei Mungiu-Pippidi au, de altfel, doza lor de „optimism". Ar fi bine ca acești „elitari" (cum este alesul local al unui sat care ținea cu tot dinadinsul ca doamna Mungiu-Pippidi să-i citească lucrările asupra lui Cioran, ceea ce e, pînă la urmă, înduioșător!) să fie preocupați fie și măcar de gîndirea pur filosofică, așa cum au fost cei din grupul de la Păltiniș (este exemplul Alinei Mungiu-Pippidi). Din păcate, nu aceasta ar trebui să ne fie îngrijorarea; aleșii nu se ocupă, e drept, de contiunarea modelului Gusti-Stahl, dar nici eseuri asupra lui Cioran nu prea mai scriu. Dacă am ține la o malițiozitate gratuită, ne-am consola la gîndul că... oricum „modelul Păltiniș„ nu mai există și nici nu mai este posibil, chiar după spusele celor care l-au creat.

„Gîndirea națiunii române" nu este preocupată de politică sau de dezvoltarea vreunui „geniu" în acest sens, așadar! Avem o tristă dilemă: sau nu aparținem spațiului central-european, ci, mai degrabă, marelui „suflet slav contemplativ" (ceea ce nu pot accepta, fără să nu fiu acuzată de inconsecvență, acordînd, de cîțiva ani, mult interes și multă energie cercetării specificului nostru central-european, pentru că aparțin chiar unui grup de cercetare în domeniu, căruia *Dilema* chiar i-a consacrat un foarte recent număr) sau Nyíri se înșeală. Sau poate e vorba despre o trilemă; sau (din nou!) România este excepția care să confirme vreo regulă.

Cei care sînt preocupați atît de gîndirea speculativ-contemplativă, cît și de cea politică și socială, intelectualii, adică, au devenit dacă nu încă de-a dreptul dezinteresați de astfel de discuții care par cu totul lipsite de eficiență (GDS poate e singurul care infirmă acest lucru), cel puțin excesiv de prudenți: contingențe ale istoriei noastre recente le justifică prudențele pe deplin. Fie „intelectualul e de vină!", fie e „dezinteresat de România profundă", fie de „mersul treburilor", fie „disprețuiește implicarea", fie e „inconsecvent și oportunist", fie... fie...

„Recomandarea" Alinei Mungiu-Pippidi, indirectă pentru că nu face deloc referire la teoriile pragmatismului american, așa cum o înțeleg și așa cum o voi traduce aici, ar fi să renunțăm la întrebările clasate de gîndirea pragmatistă contemporană ca fiind acele *unaskable questions*, pentru care nu se poate formula un răspuns, deci care n-ar trebui puse – cum sînt cele cu privire la *specificul spiritului nostru*, la *sufletul nostru*, la *esența noastră* – și, mai mult, ar fi *mai bine* (adică *mai eficient!* este, evident, vorba despre o definiție etnocentrică a binelui) să fie înlocuite cu altele *pentru care răspunsul se poate formula*: *ce putem face cu noi (cu identitatea noastră) în vederea scopurilor noastre*? De exemplu, cărțile neopragmatiștilor americani liberali, de tipul lui Rorty, de tipul lui Davidson sau Putnam, sau chiar de tipul celebrului Rawls, unii dintre cei care decid astăzi direcția ideilor în dialogul public american, dar și cele ale clasicilor, ca Dewey, ca James, sînt adevărate programe de schimbare a perspectivelor, iar acest tip de întrebări este propus chiar de ei înșiși – întrebări care nu urmăresc o încheiere, o *rezolvare* a problemelor, a acelor *probleme de natură metafizică, de nerăspuns*, care au preocupat gîndirea intelectualilor noștri de-a lungul timpului, ci tocmai o *dizolvare* a lor și o orientare spre aspectele pragmatice ale oricărei tematizări. În locul proiectelor metafizice, imposibil de împlinit, ar fi mai eficient să ne ocupăm de proiecte mărunte, pragmatice, care vizează scopurile noastre private. Este, pe scurt, *rețeta terapeutică* a pragmatiștilor liberali americani, în formularea lui Rorty. Dar sigur că această „recomandare" nu este un îndemn la suprimarea reflecției, ci mai degrabă o dirijare a acestei reflecții spre o mai mare eficiență, care ar crea mai puține probleme imposibil de rezolvat – o lărgire sterilă a problematizării – și care ar presupune soluții „mai puțin" metafizice. ▲

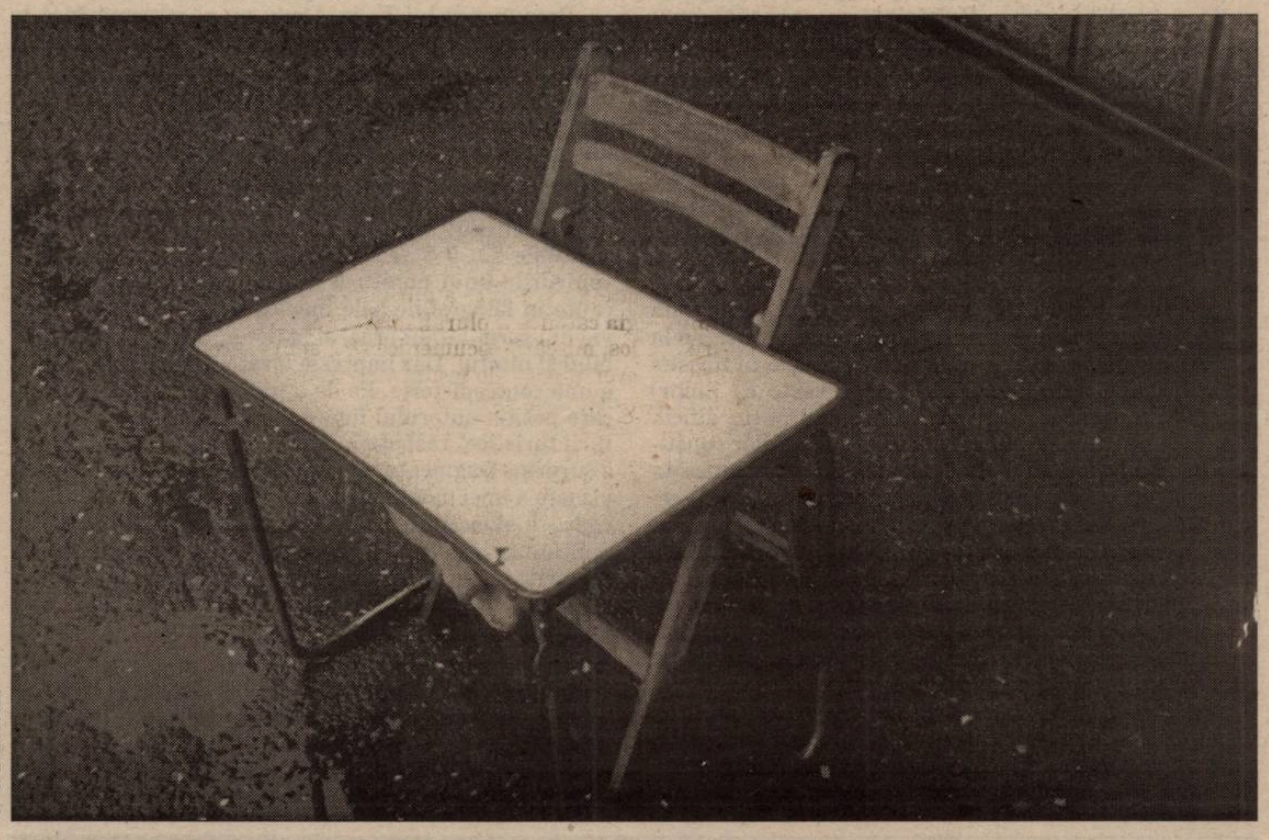

© S. Ivanoschi

Ți-e sete de cultură? Bravo!
Noi avem de băut.

VINERI, 15 noiembrie	21^{00}	Muzică live: 4-GIVEN
SÎMBĂTĂ, 16 noiembrie	21^{00}	Muzică live: Mircea Tiberian
DUMINICĂ, 17 noiembrie	21^{00}	Seară jazz: Teodora Enache
MARȚI, 18 noiembrie	20^{00}	Muzică clasică live: Martin Eugen Quintet
MIERCURI, 19 noiembrie	19^{00}	Dialogurile Academiei Cațavencu
JOI, 20 noiembrie	20^{00}	Teatru: Simfonie pentru violator și orchestră *cu* Marius Chivu, *regia* Adrian Pintea
MARȚI-DUMINICĂ	de la 10^{30}	Café-bar cu muzică ambientală
MARȚI-JOI	19^{00}-21^{00}	Discount 25%

Prezență permanentă a artelor vizuale în expoziția de la parter

CLVBVL PROMETHEVS
FVNDATIA ANONIMVL

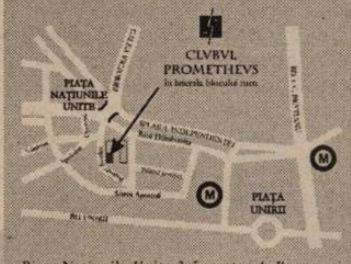

Piața Națiunile Unite 3-5, sector 4, București
rezervări la telefon: 336.66.38; 336.66.78

Adrian MIHALACHE

bustul Thaliei

Felix nox

Spectacolul „O noapte furtunoasă“ de I. L. Caragiale, regizat de Felix Alexa la Teatrul Naţional din Bucureşti, începe cu o adevărată „lovitură de teatru“. Reflectoarele sînt îndreptate spre sală, astfel încît noi, spectatorii, ne vedem oglindiţi în paravanul semitransparent din fundalul scenei. Mircea Rusu, un Jupîn Dumitrache foarte coleric, îndreaptă acuzator degetul spre imaginea noastră reflectată, spunîndu-ne, cu dispreţ, cine sîntem, de fapt: nişte „papugii“, nişte „amăriţi de amploaiaţi“, care trăim precar, din „scîrţa-scîrţa pe hîrtie“. Tîlcul este că spectacolul a fost conceput anume pentru noi, aceştia, neprinşi în „daraveli“, avînd răgaz pentru teatru – doar nu ne-a rămas nimic de pierdut decît timpul –, pentru noi, care am văzut nenumărate „nopţi“ şi care ne-am pierdut demult virginitatea privirii. Venind încă o dată, am primit ce-am meritat şi am simţit ce am sperat. Am primit o oglindă şi am încercat o emoţie proaspătă.

Felix Alexa s-a apropiat de piesă cu interesul medicului pentru o femeie goală: acela de a deduce cum funcţionează pe dinăuntru. Pentru aceasta, n-a secţionat-o, ci a radiografiat-o, descifrîndu-i mecanismul dramatic interior. Nu s-a atins de text, dar a şters din context şi a adăugat paratext. A eliminat pitorescul local, a scos acţiunea din ambientul social iniţial, fără a o transpune în cel actual, a preferat să pună surdină aluziilor politice decît să le aducă la zi. În felul acesta, structura dramatică pură devine vizibilă, cu eleganţa nudă a unei teoreme. Regăsim, cu oarecare surprindere, dar şi cu încîntare, în spatele comediei de moravuri, formele şi caracterele stilizate ale *commediei dell'arte*. Vedem, în spectacol, nu întruchipări ale păturilor sociale, nu lumea *in nuce*, ci două cupluri de îndrăgostiţi, un duo bărbătesc contrastant, de un comic savuros şi un al cincilea personaj, care face ca totul să se învîrtă mai repede. Cu toţii, sînt văzuţi ca personaje-mască, *tipi fissi*. Deşi Chiriac este subaltern, el nu aparţine grupei *Zanni*, ci categoriei *Innamorati*. El este *Lelio* sau *Leandro*, îndrăgostit sincer de doamna inimii lui, bine păzită de tutore sau, aici, de soţ. Veta, la rîndul ei, nu este o cucoană de mahala, ci *Isabella*, primadona rîvnită de toţi, unii, ca Ipingescu, fără s-o ştie. Ziţa, subordonată Vetei ca soră mai mică, dar bună de gură şi temperamentală, are rolul *Smeraldinei*. Rică trece, de dragul ei, prin aventuri păguboase, mai curînd ca *Arlecchino* decît ca amorez. Jupîn Dumitrache este o combinaţie de *Pantalone* păcălit şi *Capitan Spaventa*, ameninţînd cu sabia, dar evitînd mereu, în ultima clipă, confruntarea ca „să nu se pună în public“ şi „să nu ruşineze damele“. Recunoaştem în Ipingescu, pedantul *rezonneur*, încrezător în abilităţile sale hermeneutice, pe *Dottore Balanzone*, bunicul lui Don Basilio. În fine, Spiridon, cel care duce bileţele şi propune salvarea contra cost, este *Brighella*, intrigantul viclean şi inventiv.

În spiritul *commediei dell'arte*, Felix Alexa introduce, ca paratext, în spectacol nenumărate *lazzi*, dintre cele mai inspirate. Este vorba doar de *lazzi fisici* – elemente de joc de scenă –, căci *lazzi verbali* – introducerea de replici *ad libitum* – sînt excluse, din respect faţă de text. Faptul că aceste *lazzi* erau, în mod tradiţional, jucate *all'improviso*, în timp ce, aici, ele sînt atent gîndite şi repetate, nu constituie o contradicţie. În epocă, deşi nedetaliate amănunţit în *scenario*, *lazzi* erau, totuşi, în mare, indicate. Actorul, prin repetiţii, le fixa în amănunt, un *lazzo* reuşit rămînînd, eventual, legat de numele lui. Jocul ghemelor între Veta şi Chiriac, reconstituirea mesajului de amor din foiţa de ţigară, pregătirea tacticoasă a lui Rică în anticiparea plăcerii sînt mostre de virtuozitate în sine, care nu rup deloc ritmul acţiunii.

Propunerea lui Felix Alexa nu se rezumă însă la transpunerea piesei în cadrele riguroase ale *commediei dell'arte*. El trimite şi spre descendenţii mai recenţi ai acesteia, cum ar fi gagurile şi urmăririle din filmele mute sau chiar teatrul de mască din zilele noastre. Astfel, cînd, prin schimbarea intonaţiei obişnuite, Jupîn Dumitrache adresează lui Ipingescu un imperativ „gîndeşte!“, reflexele memoriei sînt activate, iar în mintea spectatorului apare cuplul beckettian Pozzo şi Lucky: stăpînul, respectiv maşina sa de gîndit.

Rodica Ionescu reuşeşte să compună, în travesti, un Spiridon tot atît de vioi şi de pus pe rele ca un Puck, care ştie tot şi îi joacă pe toţi. Ea subliniază că micul servitor este, de fapt, acceleratorul mecanismului dramatic. Irina Movilă construieşte o versiune plauzibilă a Vetei ca lascivă şi narcomană. Din păcate, după scena excelentă a împăcării cu Chiriac, personajul pierde mult din consistenţă. Dan Puric este un Rică perfect controlat corporal, care reuşeşte să scuture de pe rol amprenta fragilităţii. Scena dezbrăcării în faţa Vetei, aduce aminte de spectacolul lui Alexa Visarion, cu Dorina Lazăr şi Florin Zamfirescu, acolo însă duritatea umbrea cu totul candoarea personajului. Ileana Olteanu compune o Ziţă precipitată şi mecanică, ca o păpuşă. Ea pare mai preocupată de viteza rostirii textului decît de dezvoltarea complexă a personajului. Orodel Olaru este savuros în Ipingescu, atît ca joc verbal şi corporal, cît şi ca oglindă mută, dar expresivă, a relaţiilor dintre personaje. Mircea Rusu, ca Jupîn Dumitrache, joacă tot timpul la cea mai înaltă tensiune, ca şi cum ar vrea să se convingă singur că e în formă. A adus cu el, din *Trei surori*, ceva din băţoşenia cazonă a lui Verşinin, care prisoseşte personajului lui Caragiale. Mihai Călin este junele prim *par excellence*, dinamic, amuzant, fermecător. Jocul cu pumnalul *à la* Richard al III-lea, mimarea disponibilităţii erotice, apariţiile somnoroase sînt irezistibile.

Actorii evoluează în decorul funcţional, elegant şi rafinat al Dianei Ruxandra Ion, în ambianţa sonoră bine aleasă a muzicii lui Johann Strauss. Nu sînt sigur că lui Caragiale i-ar fi plăcut această demonstraţie de virtuozitate stilistică, dar celor care gustă forma dramatică în sine, Felix Alexa le-a dăruit o „noapte“ fericită. *Felix nox.*

▲

Cosmin COSTINAŞ

Dialog intim

Ate urca astăzi într-un avion spre o venerabilă metropolă europeană, fără a deveni, încă de la aterizare, un personaj-clişeu în *show*-ul turistic (muzical pe o temă istorică plus poveste de amor) purtînd numele oraşului respectiv, e cel puţin dificil. Fie că ai de gînd să îngroşi rîndurile turiştilor conştiincioşi, înghesuiţi în jurul *sight*-urilor, fie că unica ta intenţie, ca vajnic reprezentant al cinicei *posthip generation*, este să „trăieşti experienţa“ locului, întregul voiaj porneşte de la nişte stereotipuri – uneori comune, alteori hiperrafinate ori intelectualiste. A merge la Paris pentru sortimentele de brînză sau pentru romantism, pentru avangarde sau pentru bistrouri, pentru cluburi sau pentru Orsay – te şi întrebi, cam ce-ar rămîne din Paris fără toate astea?

Am putea la fel de bine să ne întrebăm cum ar fi văzut Clujul dacă am încerca să ni-l imaginăm în mai mult de trei culori. Ar fi, în mare parte, un oraş al cotloanelor, al secretelor şi al curţilor interioare. Într-unul din aceste spaţii ascunse ale Clujului, la Centrul Cultural Sindan, Alex. Leo Şerban propune un mod de a călători şi de a vedea – a vedea locuri. Locuri şi nu *sight*-uri, rezultatul unui deceniu de voiaje europene, fotografiile din *B-Side Stories* pot fi catalogate drept suvenirurile unui non-turist. Alex. Leo Şerban pare să caute în fotografiile sale ineditul şi autenticul, fărîmă vie din corpul unui oraş, stranietatea discretă, neglijabilul şi uitatul. Dar impresia lăsată asupra privitorului e una contradictorie. Pe de o parte, există fotografii în care poziţia autorului faţă de locurile comune ale „culturii turistice“ răzbate în mod evident. Parisul „istoric“ e surprins fragmentar şi distorsionat prin oglinda retrovizoare a unei motociclete, trimiţîndu-te cu gîndul la un cadru luat accidental de vreun reporter rătăcit prin mulţimi în mai '68. Imaginea prelucrată a Parlamentului britanic e mai apropiată de un afiş pentru *Armageddon II (sequel* inexistent, din fericire) decît de o ilustrată convenţională a Londrei. Totuşi, majoritatea spaţiilor din fotografiile lui Alex. Leo Şerban reflectă o comunicare nemijlocită de asemenea implicaţii teoretice ale artistului cu subiectul său. Locuri neobişnuit de obişnuite, dar care nu se vor a fi nici una nici alta. Decupări din cotidian ale unor spaţii care capătă astfel o semnificaţie aparte, realizate de artist cu o atitudine ce variază de la detaşare la simpatie discretă. Atît. Exaltarea estetică sau stupefacţia lipsesc din spaţiile lui Alex. Leo Şerban. Dar aproape toate fotografiile sînt străbătute de o melancolie tăcută a zonelor ascunse sau nesfîrşite. De la pontonul pustiu în lumina albă a Saloniculuişi pînă la părţi de odăi care dezvăluie la rîndul lor un alt spaţiu, un „dincolo“, o curte, o stradă, un zid, ca în fotografia unui colţ strîmt de baie pariziană avînd generozitatea unei ferestre deschise, ori a clişeului florentin dintr-un interior retro cu iz de prăvălie de antichităţi, cu vedere spre Arno, aparatul lui Alex. Leo Şerban e tentat de întredeschisul care ascunde semiobscurul. Artistul nu este însă nevoit întotdeauna să caute, să scotocească, să tragă cu ochiul – unele dintre imagini, extrem de expresive, surprind spaţii deschise (revoluţia duminicală din Lisabona: fotografia unor ziduri umplute de *graffiti*-uri revoluţionare, pe o stradă pustie, în lumina orelor de siestă).

Frapant în alăturarea acestor cadre e anonimatul şi, în ultimă instanţă, interşanjabilitatea lor. Fotografiile îţi par astfel sincere, autentice ca şi cum ar fi fost realizate de către un localnic; Alex. Leo Şerban pare simultan parizian, berlinez, londonez şi aşa mai departe, interesat de ceea ce vede prin obiectiv şi nu de imaginea oraşului respectiv. De altfel, plecînd de la expoziţie, rămîi cu impresia unui dialog intim cu artistul, dialog în care nu bagi de seamă că e implicată întreaga Europă.

Cosmin Costinaş este student în Istoria Artei la Cluj; expoziţia *B-Side Stories* a fost deschisă la Centrul Cultural Sindan pînă în 14 noiembrie.

▲

Dilema vă recomandă

● Mihail Sebastian, *Jurnal de epocă*. Publicistică (ediţie îngrijită exemplar şi studiu introductiv de Cornelia Ştefănescu, Editura Academiei Române). Pentru mine, evenimentul editorial al toamnei. Un volum masiv, o selecţie – cu multe texte necunoscute pînă azi – a studiilor, cronicilor literare şi teatrale plus pagini de politică la zi, semnate între 1927 şi 1940 de un scriitor prodigios pentru care „gazetăria nu era decît o disciplină mai mult, primejdioasă numai pentru scriitorii debili, fără răsuflu...“. Cronicile literare mi-au adus aminte de această frază apăsată a lui Ion Caraion: „Doi medici de casă, capabili de diagnosticul imediat cel mai corect, are literatura română: Pompiliu Constantinescu şi Mihail Sebastian“. Şi dacă voi scrie că acest *Jurnal de epocă* e mai important pentru artă decît celebrul *Jurnal* apărut la Humanitas, cine o va crede? Şi cine se va învrednici să le citească împreună, aşa cum se cuvine? (Radu Cosaşu)

Simona SORA

puzzlecturi

Zmeul, contemporanul nostru

● ***Enciclopedia zmeilor*, întocmită de Mircea Cărtărescu şi ilustrată de Tudor Banuş, Editura Humanitas, 2002.**

Săptămîna trecută a avut loc, la Zimnicea, al treilea congres internaţional cu tema „Zmeul – contemporanul nostru". Prilejuit de apariţia, pentru prima dată în limba română, a unei enciclopedii a zmeilor, semnate de zmeologul Cărtărescu, ajutat de o echipă redutabilă, manifestarea a reluat disputele încă vii ale domeniului, aducînd totodată precizări şi corijări ale exceselor din trecut, atît în zona factual-ştiinţifică, cît şi în cea a legendelor apocrife care mai tulbură încă „definitiva acceptare a fenomenului", aşa cum a fost ea statuată la primul congres, din 1983, desfăşurat tot la Zimnicea. Programat în 2003, acest al treilea congres a fost devansat din motive obiective, ţinînd de apropiata aderare a ţării noastre la un organism strategic şi militar internaţional, precum şi de necesitatea deconspirării zmeilor (specie înrudită de departe cu specia umană) ca instrument scăpat de sub control.

Lucrările Congresului au reunit o serie de cercetători specializaţi în diversele subdiscipline ale domeniului, care au nuanţat şi uneori combătut punctele de vedere susţinute de Mircea Cărtărescu în enciclopedia sa. Din păcate, autorul, aflat într-o clinică de recuperare în urma multiplelor „întîlniri de gradul al treilea" cu specia studiată, nu a fost prezent, fiind grav atins atît fizic, cît şi sufleteşte. Bănuit de multă vreme a fi pe jumătate om şi pe jumătate *puah* („zmeu atipic... cu o aplecare naturală spre poezie, *poet*, în limba zmeiască, adică «amărît care împunge stelele cu bărbia»"), autorul s-a deconspirat şi el prin această enciclopedie, care nu putea fi atît de amănunţit întocmită decît de către cineva din interiorul speciei. Scrisoarea pe care a trimis-o Congresului, alături de portretul său recent, apărut pe prima pagină a mai multor reviste de scandal şi desenat, se pare, de un alt ambivalent, care a şi ilustrat *Enciclopedia zmeilor*, maestrul Banuş de Nogent, nu face decît să confirme supoziţiile – iată, întemeiate! – ale presei şi criticii. Nu avem de-a face cu un veritabil enciclopedist specializat la *The Pennsylvanian Institute for Unreliable Studies* (PIUS), ci cu un poet-*puah*, de unde şi desele derapaje fantasmagorice şi mistice.

Oamenii de ştiinţă din peste 20 de ţări, prezenţi la Zimnicea, au apreciat cum se cuvine (deşi, am fost cu toţii de acord, „Există momente cînd trebuie spus tot adevărul!") contribuţia ştiinţifică a *Enciclopediei* din prima sa parte, cea referitoare la „realitatea biologică, economică, socială, culturală, lingvistică şi comportamentală a numeroaselor rase ale speciei zmeieşti". Dacă, însă, nimeni nu pune astăzi la îndoială localizările organelor prinţesoreceptoare şi voinicoreceptoare ale zmeilor, nici simţul cristalomandibular al degeneraţilor *puah*, şi nici mutaţia petrecută acum 15 milioane de ani la zmeii comuni datorită consumului exclusiv de mătrăgună, majoritatea participanţilor (în special geografa Margareta Olibrius) şi-a manifestat îndoiala în ceea ce priveşte geografia Tărîmului Întunecimii şi suprapunerea sa (e drept, doar sugerată) peste zone spirituale precum Walhalla, Agartha, Shambala sau Celălalt Tărîm. Margareta Olibrius a prezentat chiar un manuscris inedit aparţinînd unui descendent al ilustrului Laardsen, în care se demonstrează că ultima sa călătorie de la Alpi la Carpaţi (Ohaba Ponor) a fost o halucinaţie provocată de consumul prelungit de păianjeni de stîncă şi broaşte gelatinoase, din călătoria anterioară.

Aplecarea poetică *(puah)* a autorului enciclopediei i-a jucat feste adesea, influenţîndu-l aproape magic (puah!) pe ilustratorul cărţii, care ar fi putut fi obiectiv ca un aparat fotografic. Dar nu, el a preferat să deseneze vreme de trei ani, respectînd bizareriile autorului. E drept, a spus cercetătorul Eloi Johanneau din Niort, că zmeul zmeilor poartă un coif cu cleşti de homar, iar flacăra verde-pal de 15 metri pe care o scoate are „turbioane mai curînd estetice decît eficiente", că tarantulele de pe umerii zmeului sur de văgăună sînt adeptele unui „cult straniu" oficiat în cutia toracică vidată a gazdei, că aşa-numitului cîine de zmeu nu-i lipsesc biblioteca şi salonul literar. Dar de ce trebuiau subliniate aceste amănunte, şi mai ales de ce trebuie readusă în prim-plan figura mitică (deci falsă) a Animicştiutorului? N-au fost suficiente aluziile din scrierile anterioare ale zmeologului la secte nordice şi conspiraţii universale? De ce parte – bună, rea – să-l situăm pe acest zmeu neatestat ştiinţific, a întrebat cercetătorul israelian Aben-Esra, pe care zmeologul român îl descrie într-o bulă de aer aflată într-un enorm gheţar? Şi ce înseamnă focul pe care-l scoate pe nări şi care „încălzeşte sufletele, umple inimile cu iubire"? Să fim serioşi, a continuat specialistul, cum o să plesnească inima unui zmeu „sub povara unei duioşii ucigătoare"? Cum o să ştie el că vede în ochii Animicştiutorului exact „neantul de dinaintea facerii lumii"? Ce, l-a mai văzut?

Dacă prima parte, au conchis cercetătorii, are totuşi părţile ei exacte, în afara celor amendate mai sus, în partea a doua, cea a poveştilor, nu mai poţi verifica nimic. Viaţa şi psihologia zmeilor, aşa cum se desfăşoară ea în cele zece legende din ciclul epic, reprezintă un monument al arbitrariului, a spus savantul grec Agathion. Se ştie cu precizie că, mai ales în vremurile noastre, cosînzenele cu sînge albastru au putut fi (cu succes, se pare) înlocuite cu intelectuale snoabe, vopsite şi cu lentile de contact; de la înălţimea minimă de 1,75 pentru orice Ileană Cosînzeană s-au obţinut derogări de pînă la 3 centimetri; capul comunist al Balaurului din peştera de safir a fost tăiat de la cel de-al doilea congres de zmeologie (de ce să ne batem capul?); dentistul Chung nu a fost sugrumat de nevastă-sa cu un cablu coaxial, ci de un pacient nemulţumit de preţul unei plombe simple, iar programatoarea Ding-Ding era cleptomană şi, prin aşa-zise obiecte primite, îşi justifica ţăcăneala. Cît despre *Povestea Animicştiutorului* văzut de Omul-de-flori-cu-barba-de-mătase, a încheiat savantul din Grecia, iată o tipică deturnare a ştiinţei spre poezie, o înlănţuire de visse, zurbe şi hranka-hranka în care nu mai ştii cine e cine, de ce unul îl priveşte pe altul şi de ce sînt mai mulţi, cînd iniţial trebuia să fie unul singur. „Incapabil de a se detaşa de propria-i ogradă, zmeologul Mircea Cărtărescu amestecă, nepermis, adevărul istoric şi propriile-i obsesii *puah*, atît de asimilate că nu mai ştii ce-i

aparţine şi ce nu. Altfel, ce-ar căuta într-o sobră enciclopedie despre zmei adevăraţii Arnoteni, balaurul Yocan «chinuit ca Nessus», Asta/Aia (Dragomirescu?), lema lemelor «Dacă dragoste nu e...», o zmeoaică c-o manea şi desenele animate ale lui Disney? Puah!", a zis oaspetele grec, aşezîndu-se.

În scrisoarea trimisă Congresului (şi publicată, parţial, în revista secesionistă *Orizont* de la Timişoara), M.C. scrie că *Enciclopedia zmeilor* „...nu e mai mult decît o carte în glumă, o carte pentru copii. Fireşte, pentru copii mai evoluaţi şi chiar pentru părinţii lor. Este o carte care m-a distrat într-un fel şi cu care am mai ratat încă un gen important – povestirea pentru copii". Din punctul nostru de vedere, al participanţilor la cel de-Al Treilea Congres Internaţional de la Zimnicea (unde s-a lămurit şi problema punctului cardinal Sud, necunoscut pînă acum în lumea zmeilor), zmeologul român dă încă o dată dovadă de o tipică lipsă de responsabilitate (ca în povestea, nicidecum uitată, cu cornişele melcilor), pe care n-o putem pune decît pe seama originii sale metise *(puah)*, a grabei de a spune lucrurilor pe nume („Preşedintele Academiei trebuie să facă dovada că a absolvit şase luni de creşă" pentru a fi numit în funcţie) şi a suferinţelor sale fizice şi morale. Iar dacă în această discutabilă enciclopedie, pe care nu a îndrăznit s-o apere în faţa specialiştilor, a ratat obiectivitatea, probitatea şi exactitatea ştiinţifică, se pare că, totuşi, nu a ratat gustul copiilor – hrănit mai nou cu harry-potterisme – pentru aberaţii cromozomiale, magie, demonisme duioase şi happy-end. Dovadă, epuizarea ediţiei – prevestită de dna Urania – în ciuda preţului.

▲

Claudiu CONSTANTINESCU

Interesul naţional!

Să mă fi picat cu ceară (chiar şi de Parchet), şi tot n-aş fi crezut că mă voi vedea vreodată discutînd despre interesul naţional! Poate tocmai de-aia interesul naţional să fi suferit?! Să fim serioşi, ar fi de rîs!

Şi totuşi, interesul naţional suferă. E buimac, nu se simte deloc bine, îl strigi şi el se uită precum curca-n lemne.

De exemplu, eu. Mă duc să beau o bere. Unde să-ţi stingi focul? La *Prometheus*, dacă mă-nţelegi... Mă duc, o iau, dau s-o beau. E 6 noiembrie, 7 seara, de ce n-aş lua-o şi n-aş bea-o? Ei bine, din cauza interesului naţional, am luat-o şi am băut-o, ce-i drept, dar cu noduri. Pentru că atunci am înţeles că interesul naţional e o chestie care există cu adevărat, că el e important ca un fus pentru mioriţele noastre şi că e cu totul şi cu totul omenesc, deci surprinzător, uneori în rău, însă... educabil.

Două lucruri s-au întîmplat în acea seară, amîndouă patronate de *Academia Caţavencu*. Primul, cronologic vorbind, a fost discuţia H.-R. Patapievici – Andrei Pleşu – Ticu Dumitrescu – Cornel Nistorescu despre stupefiantul impas CNSAS. Al doilea a fost numărul al doilea al revistei lunare *Deci*, care tinde către ceea ce s-ar putea numi *educarea* interesului naţional. Revista *Deci* este un fel de „nepoată de soacră" a unor publicaţii precum *Academia Caţavencu* şi *Dilema*. Ea face frondă în raport cu cele două, scriind cu *î* din *a*, dar găseşte un numitor comun al lor, exprimînd nedumeriri pe un ton răspicat, povestind cu haz házna civică, propunînd dezinvoltura fără superficialitate şi abordarea critică fără veleitarism. În paginile acestui al doilea număr sînt promovaţi din nou o sumă bună de tineri care fac ce fac şi discută despre fenomenul social actual privit prin luneta fenomenului cultural. Dosarul tematic – intelectualul român – poate fi un breloc-lanternă la cheia suporterilor tăcuţi ai CNSAS.

Pentru confirmare (dar în negativ), iată două pasaje memorabile a doi altfel de tineri găzduiţi în acest număr:

Neagu Djuvara: „Trebuie să aşteptăm ca fiii, nepoţii şi strănepoţii membrilor nomenclaturii comuniste să devină oameni civilizaţi. Şi aşa, peste vreo 150 de ani, vom avea... o nouă aristocraţie românească"...

Mircea Mihăieş: „Aşa e intelectualitatea română: sublimă în timpul croazierelor, mojică, vulgară, abuzivă de îndată ce pune piciorul pe pămînt ferm. Un motiv în plus să regret că nu sîntem o mare putere maritimă".

Vorba lui Brumaru, eu, peste-o lună, iar mă duc la *Prometheus*.

▲

Pagini realizate de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

Universuri gastronomice

Tocmai constatasem, în ultimul timp, că după nenumărate aventuri culinare, iniţieri şi „purificări“ gastronomice, am ajuns să optez, profan şi comod, pentru varianta „caserolă“. Prezentă şi în vremurile, pentru unii, de tristă amintire, sub forma celebrei (şi deja amintitei) brînze cu smîntînă „Făgăraş“, caserola a înflorit, acum, ca sistem alimentar variat, igienic şi rapid – întrunind, astfel, o bună parte din trăsăturile necesare supravieţuirii în epoca opţiunilor şi a tranzienţei. Există, la caserolă, nu numai nenumărate variaţiuni ale răposatei „Făgăraş“ (cu coeficient mai mare sau mai mic de grăsime etc.), ci şi alte infinite ipostaze ale noţiunii de iaurt, în varianta lui gurmandă cremă – budinci şi şarlote inepuizabile, cu sau fără fructe întregi, cu sau fără frişcă; precum şi produse de peşte, sau brînzeturi... etc. Poezia combinaţiilor se poate răsfrînge şi asupra produselor la caserolă: acestea se pot amesteca, eficient dar şi imaginativ, cu cele la borcan, dînd naştere unor altfel de feluri de mîncare, ca-n reţetele de la chimie sau ca-n ceea ce ne-am imagina noi că ar fi bucătăria pe navele spaţiale: anosta brînză de vaci se poate, de pildă, combina cu îndrăzneţul sos Uncle Ben's (în variantele lui picante), dînd naştere unui amestec să-i zicem diferit.

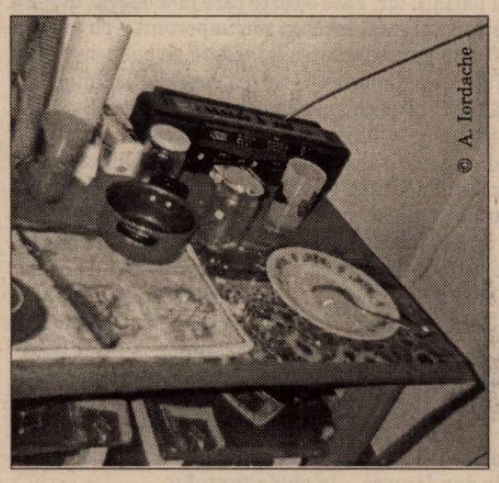

Plăcut este atunci cînd un univers combinatoriu, aparent modest, te conduce spre un altul, o lume postmodernă a mîncărurilor nu doar colorate, ci şi rafinate, altele decît cele tradiţionale din Sanda Marin. Borcanele însele sînt cele care ne dezvăluie misterele ei: sosul Uncle Ben's are, de pildă, anexat, ca bonus, un mini-carneţel de reţete, frumos ilustrat şi legat cu şnuruleţ de aur. Fala oricărei gospodine de tip nou. E vorba, de fapt, de persoana ce se ocupă de treburile domestice, care are, obligatoriu, în casă, cel puţin un teflon, o cutie de ciuperci şi una de porumb. Mîncărurile se prepară rapid, în teflon, şi beneficiază, în general, de multe şi mărunte (la propriu) ingrediente. Nu degeaba bucătarul prezentat pe pliant e bărbat. Componentele reţetelor sînt multe legume şi carne, cel mai ades de pui. În general se prăjesc, şi nu durează mai mult de 2-3 minute. Se conturează astfel un nou tip de bucătărie, indiferentă la sexul oficiantului, gen laborator, estetică, rapidă, dar şi savuroasă, picantă. Nimic şocant pînă aici: „universul gastronomic“ Bosch, despre care vom vorbi într-un număr viitor, introduce rafinamente mai deşănţate, precum avocado sau marţipan.

▲

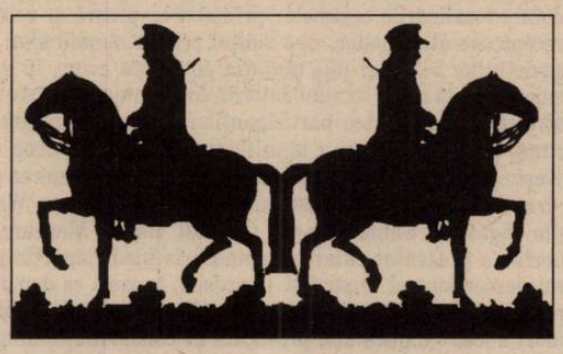

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Tenacitatea lui Zigu Ornea

La un an de la dispariţia sa, Zigu Ornea îmi este mai aproape ca niciodată – o scriu cu liniştea celui care a mers lîngă el, multă vreme, de acasă, din Titulescu, pînă la Fundaţie, pîş-pîş, pe Banu Manta, tăind prin parcul Kiseleff pînă la Statuia Aviatorilor unde aşteptam cuminţi, ca doi şcolari bătrîni, atenţi la trecerea străzii, să se pună verde la semafor; oprindu-ne din cînd în cînd şi iar făcînd cîţiva paşi – ca doi logicieni dintr-un *ştetl* – puneam vast ţara şi lumea la cale, istoria şi literatura, bolile şi spaimele, scriindu-ne de fapt articolele, eu în gînd, el pe faţă; fraze întregi din ce-mi spunea le găseam în articolele sale. A peripatetiza cu Zigu însemna a lucra la idee, la replică, la cuvînt. Zigu muncea tot timpul. De cînd s-a prăpădit nu mai merg pe drumul acela, nu mai cumpăr ziare de lîngă Poştă – acolo făceam o haltă, cumpăram *România literară*, el mă ruga s-o deschid ca să vadă de la prima oră (pînă se ducea, la prînz, la redacţie) „ce i-a publicat Nicolae“ din stocul pe care-l lăsa pentru următoarele 3-4 săptămîni. Aveam un personaj care ne însoţea permanent şi bonom, descins dintr-o amintire a nu ştiu cui, a mea sau a lui: un pianist, de mult decedat, care venea la Capşa anunţînd, cam de două ori pe lună, că Platon scrie din ce în ce mai bine, că Rousseau e din ce în ce mai clar, că „Mizantropul“ sună din ce în ce mai angoasant; îl numisem domnul Barometru şi hotărîsem cu Zigu că dacă i se va da, în sfîrşit, directoratul Institutului de Posteritate Literară, să pună în hol, pe un soclu, un barometru, explicînd doar celor care merită ce înseamnă asta.

Acum, la un an de cînd nu mai urcăm împreună scările Fundaţiei şi ale *României literare*, Zigu Ornea scrie tot mai bine, gîndeşte tot mai clar, diagnostichează tot mai senin şi corect, cu atît mai dramatic. El sună ca un clasic sever, incoruptibil la naivităţile speranţei, tenace în acele convingeri pe două-trei voci, ca fugile lui Bach, singurele fiabile, singurele melodioase. Sînt după lectura unui volum omagial, îngrijit frumos de Geo Şerban: „Permanenţa cărturarului“ (Editura Hasefer), splendid în densitatea emoţiei şi luminozitatea ideilor, iartă-ne, Doamne, pentru excelenţa în expresivitate a acestor „oraisons funèbres“. Între elogiile contemporanilor şi articolele sale din *Dilema* – mai mult de jumătatea cărţii – strălucesc ultimele două interviuri acordate Martei Petreu (în iulie-august 2000) şi lui Daniel Cristea-Enache (în iulie 2001). Dacă în urmă cu un an nu m-am putut desprinde de ultimul său articol din *Dilema*, acela în care el, un sobru în confesiunile sale, evoca un Bucureşti mirobolant, într-o viziune extatică, necunoscută în scrisul său – azi sînt fascinat de aceste convorbiri în care tenacitatea punctelor de vedere atinge un patetism şi o rigoare (cu un adjectiv bătrîn de care nu accepta să se despartă) emoţionante pînă la nodul de lacrimi.

Discutînd fără crisparea ipocrită în menajarea „problemei“, momentele cele mai sensibile ale ambelor interviuri decurg evident din întrebările privitoare la evreitatea lui, la acel „detaliu al naşterii“, după expresia infinit de ironică a Martei Petreu. Daniel Cristea-Enache îl întreabă, mimînd o mirare la zi, cum de-l poate ţine pe Iorga într-un asemenea înalt respect, cînd se ştie că „apostolul neamului“ a fost „părintele naţionalismului românesc“. „Vreţi să-i derutaţi pe detractorii evreului Ornea?“ Cu un calm suveran, Zigu îi răspunde că l-a citit pe Iorga integral, „adesea într-o stare aproape de transă“... „Evreitatea mea, pe care de altfel nu mi-am ascuns-o niciodată (aş spune, dimpotrivă), nu mă împiedică deloc să recunosc o mare valoare de interes naţional, chiar dacă a fost constant antisemită“ (pag. 146). Martei Petreu i-o va declara şi mai apăsat: „Nu-mi plac vorbele mari şi umflate. Patria mea e literatura şi cultura română, deşi (ca să-l parafrazez pe Sebastian) sînt un evreu moldovean de la Frumuşica“ (pag 156). În epica acestui volum, lectorul atent – cîţi or mai fi? – va descoperi că în urmă cu 50 de pagini şi aproape 50 de ani, în apăsătoarele „amintiri de la Minerva“, semnate de Tiberiu Avramescu (un prieten care deţine încă datele excursiilor comune în munţi!), apare acest moment din anul 1959, cînd, la Biblioteca Academiei, Zigu, disponibilizat de la ESPLA pentru „origine nesănătoasă“, „mi-a spus vorbele teribile pe care le mai aud şi azi...: „Tiberiu, ăştia vor ca eu să plec în Israel, dar eu nu plec orice ar fi, asta e ţara mea“ (pag. 105). Atîta tenacitate într-un sentiment ce se poate discuta numai în „tăcerea necesară spaţiului interior“, cum a scris odată Victor Brauner, îi poate uimi doar pe inculţii în ale destinelor.

Am fost cu Zigu în Israel, înainte şi după '89, ne-am simţit foarte bine ca bucureşteni şi evrei, ca fii şi ca fraţi, în acea ambiguitate creatoare, proprie umanismului iudaic; ne născusem cu această melopee în idiş: „şverţăn zain a id“ (e greu să fii evreu!) şi o completam, de o viaţă, cu „e greu să fii şi român“. Zigu Ornea a fost dintre aceia cărora nu le-a fost teamă să se ştie evrei într-o ţară în care atîtor majoritari nu le era teamă să-şi declare „ruşinea de a fi român“. Niciodată nu ne-a fost ruşine să fim români şi nu am împărtăşit cioranismele de prea mult şi nefast succes care făceau din român „o meserie“, iar din evreu doar „o rană“. Zigu a fost şi este un evreu din Frumuşica Botoşenilor, care şi-a luat ca meserie să scrie cărţi savante în limba română, iar ca patrie Biblioteca Academiei. Nu e un caz (cazul tratat cu cea mai imbecilă nuanţă: „ei, dacă toţi evreii ar fi ca dumneata!“). El, ca şi mulţi născuţi cu acel detaliu, scapă înţelegerii lui Nae Ionescu, Vulcănescu şi chiar lui Cioran. Ei nu sînt evrei imaginari; i-aş numi – cu Zigu în faţa ochilor, cărînd zilnic geanta sa cu manuscrise şi fişe – evrei orfici, capabili să îmblînzească, prin geniul lor, fiarele. Cel mai greu e să fii Orfeu evreu şi român.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Ioana Petrea, str. Covurlui 22, Ploieşti, despre

Frigiderul din '80 al domnului Hubert

„Soră-mea era studentă la ASE. Nu a vrut să stea la cămin şi şi-a găsit gazdă la domnul Hubert, pe bulevardul Ana Ipătescu. Casa era cu antreu mai mare ca trei sufragerii postmoderniste româneşti de stat, cu două dormitoare pe dreapta şi pe stînga unul, plus bucătăria. Domnul Hubert era bucătar la Intercontinental. Fata domnului Hubert era Doina, care trebuia îmblînzită şi educată de către studenta în gazdă, care nu plătea nimic, dar făcea lecţii. Părinţii mei mă trimiseseră la soră în vacanţa de primăvară. Stăteam în vîrful patului şi răsfoiam cărţile şi rebusurile din bibliotecă. Erau vreo patru cărţi despre care sora mea mi-a spus că erau împrumutate de la Ludwig Grünberg şi să nu le ating. Doina era o fetiţă cu părul creţ şi des, cu o mutriţă simpatică şi o invidiam pentru norocul de a se naşte într-o asemenea casă din Bucureşti. Doina m-a introdus în tainele străzii. La trei case distanţă era un teren de joacă unde veneau copii creoli cu părul creţ, cu ochi negri şi a căror piele mirosea altfel decît a noastră, dar nesuferit şi smintit mi se părea altceva. Copiii aceia aveau haine enervant de frumoase şi de colorate, erau încălţaţi cu pantofi din piele verde şi roşie, albă şi albastră. Doina mi-a şoptit: «Sînt copiii celor de la ambasadă.». Mă întorceam cu Doiniţa de-a lungul bulevardului, intram în casa înaltă cu miros de mucegai şi ne opream în bucătărie. Frigiderul gemea de salam de Sibiu şi şuncă de Praga, mai adevărate decît orice salam de Sibiu şi orice şuncă de Praga de azi, doar erau luate de la Inter. Rulada de ciocolată învelită-n frişcă spumoasă zăcea nebăgată-n seamă lîngă tortul diplomat. Doiniţa se uita cu scîrbă la ele, eu aş fi mîncat de-a valma. Şunca era dumnezeiască. Doar Doiniţa era obraznică cu mă-sa şi ta-su, ceea ce mi se părea firesc pentru un copil al cărui frigider oferea cele mai neînchipuite produse culinare pe vremea cînd ţara făcea foamea.“

P.S. Bucureşteni, scrieţi pe adresa rubricii „Plecat de acasă...“ poveşti despre cartierul, strada dumneavoastră. Pitoresc, amănunţite.

▲

HUMANITAS
Cartea care dăinuie
270 000 lei
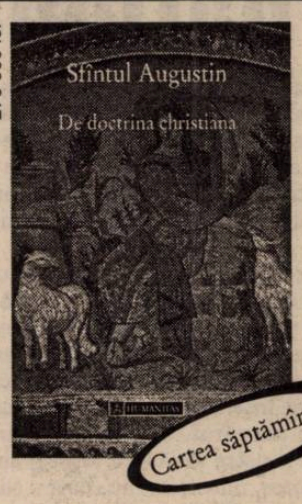

În seria Paradigme
SFÎNTUL AUGUSTIN
De doctrina christiana

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Ground Zero, NY

La sfîrşit de octombrie am avut şansa de a călători din nou la New York, pentru o conferinţă şi o expoziţie la Centrul Cultural Român (acum într-o nouă prezentare, cu Sanda Vişan director şi Bedros Horasangian director-adjunct, cărora le mulţumesc şi aici pentru solicitudine). Am fost mai cu seamă sensibil la schimbările oraşului, pentru că turism cultural făcusem cu prisosinţă în vizitele anterioare în Marele Măr.

Prima schimbare este şi cea la care cel dintîi te simţi chemat: *Ground Zero*. Nu departe de pămîntul făgăduinţei, cel dintîi arătîndu-se emigranţilor veniţi dinspre ocean, cu Statuia Libertăţii veghindu-l, astăzi este această absenţă colosală. Schijele de pe clădirile din proximitate, puţine cîte au rămas nereparate încă, amintesc şi ele de prăbuşire. Afacerile abandonate, de asemenea: *downtown area*, cum i-ar zice dl Pruteanu, o duce greu şi oraşul face eforturi de a o recupera pentru viaţa sa cotidiană. Prima săptămînă din noiembrie a fost, bunăoară, dedicată «cinelor de douăzeci de dolari». Cu această sumă modică, oricare restaurant, indiferent de calibrul său, oferea new-yorkezilor acces la reţetele succeselor lor culinare, tocmai în sensul re-aducerii celor încă reticenţi în proximitatea *Ground Zero*. Primăria este de asemenea implicată în refacerea economică a ceea ce, pînă acum un an, era probabil cea mai vitală zonă financiar-comercială a lumii – este, totuşi, cea care conţine Wall Street şi, pe ea, enorm păzită acum, NYSE – bursa local-mondială a urbei.

La un an după 11 septembrie 2001, locul este curat ca lacrima; au curs suficiente ca să îl cureţe, acum e timpul reconstrucţiei: se repară artera metroului care coboară, prin sit, către Battery Park. Locul însuşi a fost împrejmuit cu un gard metalic-simezã, elegant proiectat, cu surse de lumină şi modalităţi de expunere încorporate. Istoricul locului este prezentat în postere austere. Nimic din drama propriu-zisă nu mai subzistă în cîmpul de vizibilitate – chiar şi drama e vizitabilă pentru suveniruri – dar cele cîteva spărturi în prelatele care camuflează şantierul, făcute deliberat (de turişti sau de cei care doresc, de dincolo, să lase totuşi, întărîtîndu-l, loc ochiului curios?) lasă să se întrevadă dimensiunea colosală a rănii.

Şi, dacă nu ai fost în preajmă în martie, cînd cele două raze de lumină verticală sfidau lipsa materiei înzidite, atunci chiar nimic de pe loc nu îţi mai stă drept memorial. Mai precis spus, nimic de felul memorialelor pe care noi le cunoaştem. Americanii însă au un alt mod de a-şi fixa memoria. Gardul uneia dintre bisericile din proximitate a dispărut sub greutatea amintirilor legate de victime. Nume, piese de îmbrăcăminte (de regulă tricouri ca suport pentru inscripţii comemorative), lumînări, flori – cu toatele se fanează sub vremi amintindu-i, uman şi deloc solemn, pe cei atît de brutal şi de nedrept ucişi. Concursurile făcute pînă acum pe temă nu au fost, aş zice cu smerenie, suficient de elocvente. Arhitecţii faimoşi au făcut pentru concurs lucruri dintre acelea pentru care sînt faimoşi, dar nu sînt deloc convins că în situaţiile de traumă construcţia «bună» este panaceu pentru (de)construcţia «rea». Gardul bisericii, părînd de departe o culme de rufe puse la aerisit, este, de aproape, mult mai cutremurător decît orice solemnitate abstractizată. Modul direct în care oamenii se raportau la fotografii de intimitate familială, la amintiri şi la texte banale, era cu siguranţă emoţionant; mai rămîne să mă conving că o «statuie», orice formă o va lua aceasta, va fi la fel de amintitoare, plasată de fundalul fugii spre roşu a uitării care se aşează oricum peste lucruri, locuri şi oameni, vindecătoare. Am fost cu deosebire atent la aceste forme ale memoriei individuale şi colective, întrucît semestrul acesta colegii masteranzi de la Antropologia spaţiului sacru discută împreună cu noi exact această temă. Or, aici era vorba despre un memorial în proces de facere, sub ochii noştri. ▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Puţul lui Zamfir

Frumos titlu, nu? Este, de fapt, numele unei străduţe cam anoste care face legătura între Calea Floreasca şi Piaţa Dorobanţi. Pentru cei ce nu cunosc zona, calificativul poate părea nepotrivit. Ne-am obişnuit, nu fără îndreptăţire, să considerăm zona ca fiind un fief al lumii bune sau, în orice caz, al lumii cu bani. Oarecum surprinzător, pînă acum vreo cinci ani, pe cei 500 de metri ai săi, Puţul lui Zamfir nu se deosebea cu nimic de vreo străduţă laterală dintr-un orăşel uitat de baronii locali. Majoritatea caselor – improvizaţii disperate, cu încăperi minuscule, azvîrlite una peste alta. Scările ce duceau la etaj (adică la un metru şi jumătate înălţime) erau din specia celor folosite de bunicii noştri ca să ajungă în podul şopronului. Dar aveau toate orgoliul cîte unei curţi interioare de doar doi-trei metri pătraţi, în care se învîrteau dulăi nevrozaţi de regimul concentraţionar. Singura legătură vizibilă cu civilizaţia era reprezentată de robinetul modest, înfofolit iarna cu cîlţi şi scînduri, şi de capacul canalizării. Erau şi cîteva excepţii, case gospodăreşti, lipsite de fast sau false cochetării, dar bine întocmite, la care se făceau mereu îmbunătăţiri mărunte şi reparaţii.

Şi toate astea într-o zonă, cum să-i spun, privilegiată. La un kilometru şi jumătate mai încolo locuia însuşi Ceauşescu Civilizatorul. Chiar străzile paralele erau populate cu vile somptuoase, pe care, înainte de '89, erau arborate plăcuţele IAL-ului. Şi mai 'nainte fuseseră ale altora. Dar cum istoria se reia pe o nesfîrşită spirală, după 1989 frumoasele vile au reintrat în circuitul proprietăţii private, dar cu noi proprietari, fără vreo legătură cu cei vechi. Oameni cu dare de mînă, cu Mercedesuri şi Rolexuri scoase rapid din mînecă. Dar mutaţiile din vecinătăţile bogate pluteau peste Puţul lui Zamfir, fără să-i atingă pe tîrgoveţii trăitori în altă ţară şi alt timp. Vara, la ora prînzului, locuitorii scoteau măsuţe mititele în infimele lor curţi şi mîncau tacticoşi, privindu-ne cu indiferenţă pe noi, locuitorii blocurilor recente ce invadaseră străzile învecinate. Discret, ne invidiam reciproc, din motive diferite.

Dar istoria nu stă pe loc. De-o vreme, pe strada Puţul lui Zamfir bate vîntul schimbării. Încet-încet, căsuţele au început să cedeze în faţa unor vile colorate violent, cu termopane aseptice şi garaje în care poţi organiza nunţi, botezuri şi delegaţii permanente. Unde locuiau înainte cinci familii, acum trăieşte una singură. Da' bună! Păstrînd proporţiile, înainte aveai impresia că eşti în vizită la ţară, acum te-ai putea crede la Chicago. Străduţa a rămas la fel de îngustă, strivită de coloşii ce ilustrează entuziasmul multilateral al parveniţilor revoluţiei. Varietatea (lipsei de) stiluri arhitectonice este copleşitoare, cu atît mai mult cu cît, procesul nefiind încheiat, luxul transpirat al noilor construcţii se învecinează cu proaspetele terenuri virane, care, în aşteptarea betoanelor, acumulează gunoaiele întregului cartier şi cîinii rămaşi fără o mînă de stăpîn. Circulaţia este tot mai dificilă, înainte şoferii de taxi ieşeau pe aici mai repede către oraş, acum lucrul e imposibil – se lucrează de zor la un buncăr demn de ambiţiile lui Keops, iar betonierele unde altundeva să staţioneze decît în mijlocul drumului? Agasat de claxoanele şoferilor blocaţi fără speranţă, inginerul care-i păzeşte pe zidari i-a ameninţat că le sparge geamurile cu ranga.

Cine va fi fost Zamfir? Care era numele său de familie? Unde o fi fost faimosul său puţ? Dumnezeu mai ştie. Sau, poate, vreunii dintre puţinii locuitori originari ai străzii, despre care îmi place să cred că sînt şi cei mai încăpăţînaţi. Unul dintre ei îşi arborase demnitatea încă de-acum vreo trei ani. Un afiş scris cu stîngăcie proclama ferm: „Această casă NU este de vînzare". Zilele trecute, am remarcat înlocuirea sa cu o inscripţie, de ce să nu recunoaştem, mai eficientă: „Casă de vînzare! Pentru negocieri sunaţi la telefon...". Adevărat, istoria nu stă pe loc. Şi, mă bucur să spun, nici preţurile. ▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Mega-filmele sînt pe Discovery

Un OZN întîlneşte un alt OZN şi din primul OZN ţîşneşte – cu încetinitorul şi cu un *vuuuiiişşti* de toată frumuseţea – un fascicul laser. Aşa da început, sînt deja călare pe televizor: oare Imperiul Galactic, după ce a înghesuit nava prinţesei Leia într-un colţ de Univers, o va dezintegra cît ai zice „Darth Vader"? Dar nu! Fasciculul acela nu e menit să distrugă, ci să conecteze cele două nave, ca şi cum Han Solo ar apuca-o de mînă pe Leia, ca să se plimbe amîndoi prin sistemele solare, aşa cum îndrăgostiţii mai puţin dotaţi din punct de vedere tehnologic se plimbă prin parcuri. Aşadar am asistat la o scenă de dragoste? Nu chiar, însă a fost aproape la fel de înălţător: am asistat la contactul dintre doi neuroni, intermediat de un impuls nervos „transmis în premieră la TV" – Discovery, fireşte.

Ce povestitori neîntrecuţi sînt cei de la Discovery! Mai întîi te induc în eroare, prezentîndu-ţi creierul uman ca pe o ciupercă mai puţin apetisantă, pentru ca apoi – lovitură de teatru – să-ţi dezvăluie că acolo, înăuntru, se filmează *Războiul stelelor!* Şi abia acum urmează ce e mai bun: ni se arată că, împreună, 100 de miliarde de neuroni generează suficientă electricitate pentru un bec, ni se dau, ca termeni de comparaţie, activitatea din oraşul New York şi activitatea dintr-un muşuroi de termite (1-0 pentru termite; pe lîngă ele, new-yorkezii par nişte adormiţi), ni se arată ce se întîmplă cu neuronii după un anumit număr de beri. Acest ultim episod e destul de dur, dar gîndiţi-vă că putea fi mai rău: puteau să ne arate ce se întîmplă cu neuronii după ce ne-am uitat două ore la o emisiune gen *Surprize, surprize...!* (Sînt convins că o astfel de secvenţă a existat, dar a fost eliminată din montajul final, pentru a nu stîrni panică.)

După ce ne-au încurajat să ne distribuim neuronii în rolurile principale din *Războiul stelelor*, realizatorii ne duc – de data asta pe bune – în spaţiul cosmic, pe urmele unei doamne care s-a plimbat în jurul Pămîntului de 683 de ori: persoana ideală, ca să ne arate ce concentrare, ce consum presupune deprinderea celor mai simple mişcări, într-un mediu nou. Nu există mişcări simple. De la braţul unui robot, programat să execute mişcări complicate, ne întoarcem la braţul unui bebe, care învaţă cu chiu, cu vai, să apuce biberonul. Această trecere m-a impresionat atît de tare, încît m-am întrerupt din ce făceam – mă scobeam în nas – şi m-am simţit mîndru că aparţin unei specii cu un creier atît de performant, încît a ajuns să stăpînească operaţiuni precum scobitul în nas şi construirea de roboţi.

Un frison *horror:* pe ecran, o mînă de schelet învie brusc, policarul lungindu-se şi apropiindu-se de index. *Horror*-ul e dezamorsat în momentul următor – fusese doar o ilustrare a procesului care ne-a făcut mai îndemînatici decît cimpanzeii. Apoi, tensiunea creşte din nou: urmărim un concurs de memorizare, cîştigat de un domn care reţine fără probleme înşiruiri interminabile de cifre, în timp ce eu abia am reuşit să-mi învăţ propriul număr de telefon. Urmează o lovitură: oamenii de ştiinţă au descoperit că domnul acela nu are un creier mai frumos, mai solid sau mai înalt decît ale noastre, ci unul mai bine antrenat.

Ultima parte a filmului se ocupă de „cea mai grea sarcină a creierului – cum să se descurce în societate". Pornind de la bătăile între cimpanzei, acest episod îşi atinge punctul culminant la Palatul Parlamentului din Londra („politicienii se adună în grupuri şi şuşotesc conspirativ"), izgonind orice dubiu asupra relaţiei directe dintre o viaţă socială sănătoasă şi un creier bine dezvoltat. Le sînt recunoscător realizatorilor pentru delicateţea de a nu folosi, ca exemple negative, imagini ale unui creier de critic de film – specie caracterizată printr-o viaţă socială mai mult sau mai puţin subnutrită şi o preferinţă pentru locuri întunecoase.

Ştiţi cum se bat în lozinci televiziunile noastre: „Super-filmele sînt pe Antena 1!", „Mega-filmele sînt pe Prima!" (şi sloganul meu preferat: „Cele mai tari bătăi sînt pe PRO TV!"). Dar uneori mi se pare că filmele cele mai antrenante, cele mai spectaculoase, cele mai amuzante, sînt pe Discovery. ▲

INSTRUCTIV ŞI DISTRACTIV

Prezentarea Şcolii Populare de Artă şi a Universităţii Populare continuă descrierea formelor mai puţin convenţionale de învăţămînt: nu o educaţie care-ţi oferă neapărat o diplomă şi o poziţie socială, ci una care să-ţi împlinească (în limita posibilităţilor) vocaţii, pasiuni, şi, de ce nu, capricii. Mai sistematice şi mai puternice decît casele de cultură, şcolile populare pot furniza şi o profesie: muzica uşoară, de exemplu (cu multe exemple cunoscute), pot „deschide orizonturile" în direcţii mai năstruşnice, dar şi mai democratice, întărind convingerea că şi la vîrsta a treia, de pildă, mai poţi învăţa ceva; şi că ai libertate de opţiune, şi de schimbare. ***(I. P.)***

Stela GIURGEANU

Şcoala Populară de Artă: o alternativă nesistematică

Sediul este vechi. Ascuns de privirile trecătorilor ocazionali, se află pe undeva prin spatele restaurantului Budapesta. **Şcoala Populară de Artă** a fost înfiinţată în 1954, iar în prezent funcţionează independent de Ministerul Învăţămîntului, fiind parte a Ministerului Culturii şi finanţată, parţial, de Primăria Capitalei.

Avînd iniţial două sedii, Şcoala a fost restrînsă în timp la doar unul singur, din motive nedezvăluite profanilor, clădirea din Cuza Vodă numărul 100 devenind nucleul central al tuturor activităţilor. Aici, pe nivelul a două etaje (plus un subsol), se descoperă, se modelează, se cizelează, după care se lansează cu grijă şi cu multă speranţă, talente.

Ce oferă? Mai de toate. De la domeniul artelor plastice la cel al cinematografiei, de la muzică uşoară la canto clasic, coregrafie, teatru, ajungîndu-se la secţiile relativ nou înfiinţate, design vestimentar şi decoraţiuni interioare. Dar, trecînd peste domeniile de activitate, în primul rînd, Şcoala oferă şanse. Pentru că, în afara satisfacerii unui *hobby*, există între pereţii clădirii şi *„posibilitatea de a învăţa, de a merge mai departe pe un drum, care, dintr-un motiv sau altul, nu a putut fi urmat"*. **Dana Grefu**, profesor al secţiei de Grafică, este de acord cu ideea că Şcoala nu asigură acelaşi cumul de cunoştinţe teoretice pe care cineva le-ar putea primi într-o facultate de specialitate. Nici nu ar avea cum, durata de trei ani excluzînd posibilitatea unei aprofundări de tipul „istoria artei". Dar, în acelaşi timp, este de acord şi cu ideea că, din punct de vedere al pregătirii practice, aici se poate cîştiga foarte multă experienţă. Baza se pune pe „lucrul în atelier", pe contactul direct al studentului cu materialul, pregătirea teoretică existînd doar în termeni de abecedar. Dar dacă studiul teoretic este oarecum îngrădit, timpul alocat creaţiei efective este nelimitat. *„Cu toate că programa prevede patru ore pe săptămînă activitate de atelier, în realitate şcoala oferă adăpost chiar şi peste noapte artiştilor prinşi de febrilitatea creaţiei."* **Adriana G.**, studentă în primul an la grafică, îmi povesteşte de orele tîrzii din noapte cînd uită să plece acasă. (Adriana este absolventă a Facultăţii de Automatică, iar în prezent lucrează ca programator la o firmă particulară. Cu toate că de mică avea talent, pasiunea ei pentru desen nu s-a materializat pînă acum decît în schiţe particulare, făcute „din ochi", nebeneficiind de îndrumare profesională.)

Povestea studentului este confirmată cu nostalgie şi de fostul student la arhitectură, actualul profesor al secţiei de sculptură, **Iulian Coruţ**. Pregătirea pentru facultate o făcea aici, în subsolul clădirii, unde nopţile erau, ca şi zilele de altfel, nişte noţiuni pur abstracte. *„Timpul se măsoară, cînd creezi, în etapele creaţiei însăşi."* De trei ani, predă studenţilor Şcolii tainele „văzului" în material brut. Format în atelierele subsolului, la rîndul său a pregătit tineri care au reuşit admiterea la diverse facultăţi de profil. Cea mai mare satisfacţie a avut-o cînd un fost elev a intrat la Facultatea de Construcţii, a reuşit să „prindă" ceva contracte de modelaj, iar în prezent lucrează în domeniu.

Satisfacţiile. Despre satisfacţiile de profesor îmi vorbeşte şi doamna **Viorela Filip**, profesor al secţiei de muzică uşoară. În afara faptului că *„Şcoala Populară de Artă este singurul tip de şcoală în care disciplina de canto muzică uşoară se face într-un cadru instituţionalizat"*, diploma obţinută la sfîrşitul cursului este şi un atestat pentru posibile turnee în străinătate. *„Unicitatea şcolii constă în aceea că este singura care pregăteşte solişti de muzică uşoară. Conservatorul nu are această secţie, după cum nici liceele de muzică sau Academia Naţională de Muzică nu o au."* Nume deja verificate în timp, Angela Similea, Aura Urziceanu, Mirabela Dauer, Gabriel Dorobanţu, Cătălin Crişan, îmi sînt puse faţă în faţă cu generaţia de nume tinere Monica Anghel, Nadine, Alina Sorescu, Daniel Badea sau Sorana (A.S.I.A.) şi cu dosare pline cu diplome şi premii obţinute de absolvenţii, sau încă elevii, Şcolii.

Speranţele. Printre cele mai noi secţii se numără şi secţia de Design Vestimentar. Aflată sub conducerea **Gabrielei Coruţ**, membră a Uniunii Artiştilor Plastici, secţia oferă o şansă de exprimare celor care aspiră la gloria „catwalk-ului", podiumul prezentărilor de modă.

Atelierul este plin de viaţă şi de mişcare. Cîteva mese, pline de planşe, materiale textile, tuburi de culori, pensule. Într-un colţ, o maşină de cusut, într-altul, un manechin vechi, îmbrăcat într-o rochie nouă, neagră, ultima creaţie a **Doinei** (absolventă a liceului Dante Alighieri). Următoarea va fi pe alb, şi, chiar sub ochii mei, începe procesul de creaţie. Multe desene şi modele futuriste, costume unde metalul e mai vizibil decît materialul textil. **George**, un alt ucenic într-ale vestimentaţiei, îmi explică cum un astfel de model dus la extremă poate deveni unul clasic, în doar cîteva linii de creion. *„Important este la o lansare, nu un model funcţional, ci modul în care este realizat şi gradul de ingeniozitate pe care creatorul îl are."*

Pînă în prezent s-a realizat o singură prezentare de modă, la reuniunea cu Şcoala Populară de Artă din Piteşti, iar condiţiile actuale îndepărtează destul de mult o perspectivă în viitor. Totul se limitează pînă la urmă la bani. Pentru că, dacă Primăria finanţează salariile profesorilor, fondurile se opresc aici, costurile materialelor didactice (acest fapt aplicîndu-se la toate secţiile) fiind suportate de buzunarele elevilor sau ale profesorilor.

Cu toate astea entuziasmul există. Oferind pentru majoritatea doar satisfacerea unui *hobby* sau o clipă de evadare din real înspre vis, Şcoala poate şi chiar înseamnă pentru alţii o convertire nesperată a visului la realitate, dînd naştere astfel unor viabile şanse de viitor, completînd talentul natural cu aprofundarea teoretică. ▲

Matei FLORIAN

În căutarea cursului de greacă veche

Voi începe cu un soi de autodenunţ: acestui text îi lipseşte dilema. Şi nu neapărat pentru că ea nu ar fi fost de găsit, ci, pentru că, din comoditate sau, mai degrabă, dintr-un sentiment blajin de ebine-şi-aşa, nu am pornit să o caut.

Slavă Domnului, numai stînd pe scaun în încăperea secretariatului *Universităţii Populare „Ioan I. Dalles"*, ea a apărut nechemată şi sfioasă sub înfăţişarea unei tinere fete rătăcind printre etaje în căutarea cursului de greacă veche. Ea, dilema, a fost trimisă de secretare mai întîi la etajul doi, apoi la unu, ca, într-un final, să i se spună că tot ce are de făcut e să aştepte în hol venirea profesorului pentru ca, împreună cu acesta, să repornească în pribegia pentru o sală de curs mai bună. Da, am văzut şi o altă fată ceva timp mai încolo care îşi arăta uimirea în faţa secretarelor pentru faptul că sala ei dintotdeauna pentru cursul de ikebana era acum ocupată de migrarea orelor de greacă veche. Am auzit şi o profesoară plîngîndu-se de lipsa unei minime publicităţi făcute cursului său şi tocmai de aceea, ca o concluzie logică, de cea a cursanţilor.

Dar, cu voia dumneavoastră, am să trec cu vederea toate aceste aspecte şi voi face un efort uriaş să nu-mi arăt bucuria infantilă aflînd de existenţa unor cursuri care dezbat teme ca „diferenţa dintre impuls şi răspuns", „a fi unde sînt = eficienţa 0,9999999...%" sau „Ashtakavarga – sistem unic de predicţie". Premisa de la care pornesc atunci cînd îmi reprim bucuria este cît se poate de simplă: la *Universitatea Populară „Ioan I. Dalles"* se ţin asemenea cursuri (de Tehnică neutrală, Astrologie vedică sau Terapia sufletului prin iubire, iertare şi credinţă etc.) pentru că există oameni pe care îi interesează aşa ceva. Pe de altă parte, cursurile de interes general precum cele de turism, limbi străine, informatică, fotografie sau drept costă, pentru cele patruzeci şi cinci de ore didactice, minimum 80 de dolari. Numai în felul ăsta şi prin cursurile de acest tip, ne spune directorul Nicolae Săcăliş, universitatea se poate autofinanţa atît cît să rămînă pe linia de plutire. Asta, doar în prima fază, pentru că universitatea mai beneficiază şi de un program de asistenţă iniţiat de *Institutul de Cooperare Internaţională al Asociaţiei Germane pentru Educaţia Adulţilor*. În acest program de ajutorare mai intră şi graţioasele case de cultură şi cămine culturale din întinsa noastră patrie.

Diferenţa, însă, dintre Universitatea Populară şi alte instituţii nou înfiinţate de acest tip este că prima are o istorie – interbelică sub numele de *Fundaţia „Ioan I. Dalles"* şi comunistă ca *„Universitatea Populară"* – şi, cu certitudine, mult mai multe cursuri structurate pe cîteva teme mari: „Ştiinţe despre om şi societate" (istorice; filosofice, antropologice, etnologice; psihologice; discipline sapienţale; religioase; juridice şi ştiinţe ale naturii), „Medicină şi educaţie sanitară", „Cultură şi civilizaţie", „Literatură şi artă", „Cursuri profesionale" şi „Cursuri de limbi străine".

Moştenind doar renumele sinistru pe care şi l-a făcut în perioada comunistă, Universitatea a fost la un pas de desfiinţare la începutul anilor '90. Apoi (încă o dilemă pe care o trec cu vederea), a avut de luptat cu guvernarea vremurilor de atunci care dorea spaţiul din plin centru pentru interese proprii. Nu-mi rămîne decît să-l cred pe directorul Săcăliş care-mi spune că numai fermitatea cu care el a rămas pe poziţiile unui răspuns negativ categoric au ajutat instituţia să rămînă pe locul în care se află şi astăzi. Locul, însă, a devenit mai mic. A dispărut din ce era odinioară spaţiul pe care acum se află „ Librăria Noi", iar intrarea aparţine unui anticariat. (Le recomand pe acestă cale cît mai multor instituţii să spună un „nu" atît de profund moral ca al Universităţii.) Devin rău, aşa că revin.

Despre oamenii care s-au înscris la cursurile cu plată am aflat că, în afara faptului că ar fi cam cinci sute, sînt de toate vîrstele. Există, însă, un club de iniţiere în alpinism în care nu cred că vreunul din cei care vor să înveţe istoria senectuţii în *Clubul vîrstei a III-a* ar vrea să se înscrie. Pentru alcoolici există un club care îi va ajuta să devină anonimi.

„Numai un centru de cultură şi educaţie permanentă ne poate apropia de Europa occidentală", ne spune domnul director Săcăliş. Dînsul este convins că lipsa de caracter a unora este rezultatul direct al lipsei de cultură şi educaţie. Şi tocmai pentru asta există ei. În afara tonelor de citate de acest fel, nu se mai pot spune multe lucruri despre o direcţie clară în orientarea universităţii. Această direcţie pare a fi destul de confuză, iar o publicitate activă pentru a face cu adevărat apropierea oamenilor de Universitate nu există. Se pot lipi afişe, se pot împărţi pliante, dar nimic mai mult. Cu toate acestea, un lucru ciudat este că la expoziţii, concerte sau lansări de carte, în sălile puţine vin oameni. Este poate, dincolo de diploma oarecum avizată pe care o primeşti la absolvirea unui curs, lucrul care contează cu adevărat. Lucrul care m-a făcut să renunţ la dileme şi care, la vederea celor şapte oameni care ciopîrţeau copăcei miniaturali pe o masă de placaj în hol sub privirile adormite ale domnului Dalles dintr-un tablou, mi-a dat un ciudat sentiment de uşurare şi duioşie.

Preţul biletului de acces la manifestaţiile culturale este de 25.000 lei. Pentru elevi, studenţi, pensionari şi persoane handicapate, preţul biletului este de 15.000 lei. ▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

antinostalgia

Pentru cine combat clopotele

„Caracterul de clasă al literaturii reiese din faptul că arta este una din formele conştiinţei sociale. În orînduirile sociale cu clase antagonice, literatura oglindeşte contradicţiile sociale, ca şi lupta celor oprimaţi împotriva claselor stăpînitoare. Operele literare valoroase au militat pentru apărarea intereselor de clasă ale celor nedreptăţiţi; marii scriitori ai omenirii şi-au pus arta în slujba luptei revoluţionare pentru progres şi pentru o viaţă mai bună. Caracterul militant al literaturii este mai evident în epocile de mari frămîntări sociale, în perioadele de transformări revoluţionare. Astfel, literatura anului 1848 sau cea îndrumată de Partidul Comunist Român, de la constituirea lui, se caracterizează prin atitudinea sa combativă, prin exprimarea plenară a aspiraţiilor maselor populare. În lupta complexă pe care clasa muncitoare o duce pentru victoria socialismului şi comunismului, literatura devine o parte integrantă a muncii partidului. Ea trebuie să servească interesele şi lupta comuniştilor, situîndu-se pe poziţiile de avangardă ale partidului şi exprimînd ideologia sa revoluţionară. Spiritul partinic al literaturii presupune îndrumarea directă a literaturii de către partid, scriitorii făcînd din opera literară o armă de luptă în slujba progresului."

(Emil Giurgiu, *Literatura română,* anul I liceu, Editura Didactică şi Pedagogică, 1972)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Integrare *underground*

În timp ce se fac eforturi supra-omeneşti şi supra-statale de a ne apropia de NATO sau de Europa (eforturi, pe ici-pe colo, ignorate sau puse la îndoială), se fac „paşi reali" – cum s-ar zice într-o lege, încă netrecută prin Parlament, care ar consfinţi clişeele, şabloanele, limba de lemn –, se obţin victorii în domeniul, oarecum, al ONG-urilor. S-au pus bazele unor organizaţii, instituţii, uniuni internaţionale, structuri care nici nu trec prin capetele birocrate, înţepenite ale tradiţionaliştilor: s-au creat, astfel, U.I.H.P. (Uniunea Internaţională a Hoţilor şi Pungaşilor), cu sediul la Paris, beneficiind de participarea celor mai activi concetăţeni posesori de paşapoarte Schengen, C.C.P. (Clubul Cerşetorilor Poligloţi), cu centrul în zona pariziană, care bine ştiţi cu ce se ocupă, cu strîngerea legăturilor intereuropene, O.E.F. (nu e vorba de o banală organizaţie europeană, ci de Organizaţia Escrocilor şi Falsificatorilor – o categorie cu studii serioase, la care au contribuit din plin, fizic şi, mai ales, intelectual, O.P.P.E.E. (Organizaţia Proxeneţilor şi Prostituatelor Est-Europeni) etc.

Recent, a luat fiinţă la Londra un club select, C.A.R.R (Clubul Albanezo-Român de Răpiri), care îşi propune în statutul său scopuri mai înalte şi mai preţioase, în afară de şterpelirea operelor de artă, răpirea unor persoane din societatea bogată londoneză, de pildă doamna Victoria Beckham, soţia renumitului fotbalist, împreună cu un copil sau amîndoi copiii (cum o da Opusul lui Dumnezeu!), pentru care s-ar pretinde suma de cinci milioane de lire sterline, sumă ce ne dă, nouă, salariaţilor mijlocii sau pensionarilor fundaşi, ameţeli irecuperabile. De ce s-au unit românii şi albanezii întru realizarea unor scopuri atît de sublime? Pentru că aceste două populaţii au ceva comun, de ordin istoric: cele cîteva cuvinte presupuse a fi dacice (brazdă, barză, varză, viezure, brînză, cioară). Unele cuvinte te apropie, te fac dacă nu fraţi, măcar veri. Din păcate, Scotland Yard-ul i-a prins înainte de marea lovitură (a secolului, a mileniului?), altfel am fi aflat şi alte rudenii istorice. Oricum, măcar bine că am scăpat de pecetea cerşitului.

▲

Cu ochii-n 3,14

CE-MI MAI PLACE PE LUMEA ASTA? VOLUMUL DOI AL UNUI COŞ DE GUNOI

● „Ce-mi mai place pe lumea asta?" Cozile la bancomate! Sînt tot mai mulţi cei care scot bani din zid (=piatră seacă) şi sînt tot mai multe – cozi şi bancomate... Progresul poartă fesul. (**a. l. ş.**)

● Un domn care vinde cărţi mă întreabă dacă nu vreau să cumpăr o *Ana Karenina* cu treizeci de mii. „Aşa ieftină?" „Păi, e doar volumul I." „Ce să fac doar cu primul volum?" „La treij' dă mii mai pui întrebări! Cumpăr-o şi dacă vii înapoi şi cu volumul doi, îţi dau o sută pe amîndouă." „Păi, unde să-l găsesc?" „Vezi, ăsta-i şpilu'." Încurcate afacerile astea. Acum caut volumul doi. Să nu-mi spuneţi cum se termină. (**C. G.**)

● Un anunţ lipit pe un coş de gunoi dintr-o staţie de autobuz dădea de ştire că, pe „data 9-10 noiembrie 2002", în cadrul unei acţiuni botezate generic „Pelerinaj la mînăstiri", doritorii puteau beneficia de „Sf. Liturghie şi exorcisme la Sf. Mînăstire Cocoş. Preţul 300.000 şi prinoase". Gîndesc (şi pelerinii vor fi gîndit, poate, la fel ca mine) că o găină grasă era prinosul potrivit pentru Sf. Mînăstire Cocoş. Cu vreo două duzini de ouşoare proaspete pe lîngă dînsa, taman bune de exorcizat. (**D. S.**)

ERA O VREME CÎND VESELIA SFÎRŞITULUI DE SĂPTĂMÎNĂ NE LUA PE NEPREGĂTITE ŞI NE CALMA, PARDON DE EXPRESIE, OPTIMISMUL

● Era o vreme cînd România făcea cadou Republicii Moldova energie electrică. De la 1 decembrie 2002 România va importa energie electrică din aceeaşi republică. Se presupune că nu e aceeaşi energie. (**A. C.**)

● La o emisiune televizată care introduce seriozitate în veselia sfîrşitului de săptămînă, consilierul guvernamental Eugen Ovidiu Chirovici vorbea cu o nesfîrşită scîrbă despre salariul lui de 15 milioane, de la guvern, incomparabil mai mic decît cel anterior, de la o firmă privată. Apoi explica de ce s-au lăcomit senatorii la bani de deplasare necuveniţi, comparînd veniturile lor mici cu cele mai mari ale omologilor unguri sau cehi. Pe de o parte, s-ar putea argumenta că parlamentarii unguri şi cehi nu mai au probleme cu NATO, ştiu precis ce şi cînd se va întîmpla cu ţările lor la Bruxelles, iar pe de altă parte, de la cîte milioane în sus i se poate pretinde unui om să fie cinstit? (**M. B.**)

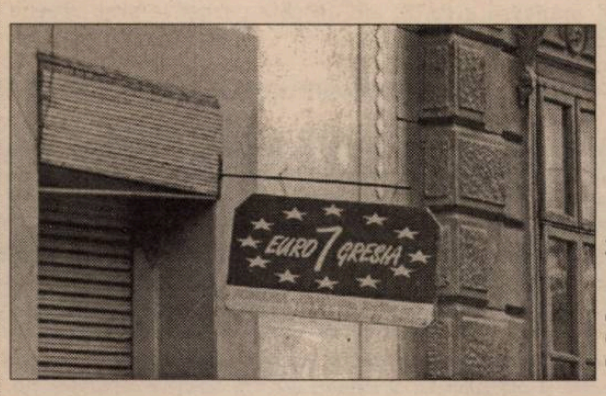

© S. Ivanoschi

● Sîntem la jumătatea lui noiembrie şi, deşi în unele regiuni a nins, încă n-am auzit afirmaţia aceea pe care o rostesc reprezentanţii autorităţilor la fiecare sfîrşit de toamnă: „Iarna ne-a luat pe nepregătite". Măi, să fie! Chiar pînă într-atît vrem să ne normalizăm? (**M. V.**)

● Aurelio Grimaldi, regizor italian, într-o conferinţă de presă la festivalul de film de la Salonic: „Pe cînd eram profesor, aveam un elev foarte recalcitrant, pe care şcoala îl făcea să fie agresiv. Doar cinema-ul şi fotbalul îl calmau!" (**a. l. ş.**)

● Criză identitară... criză identitară... nu mai putem scoate nasul pe fereastră, nici deschide gura şi ziarele fără această pardon de expresie. S-a ajuns ca aceia care studiază lava acumulată în ultimii 500.000 de ani pe versantele Etnei să conchidă că vulcanul sicilian a trecut de la tipul „punct cald" – specific vulcanilor hawaiieni – la categoria „arc insular" exploziv, precum rudele sale din Aleutine şi Kurile. „E o criză de identitate" – titrează *Le Monde*. Pînă unde vom mai complica lavele, magmele, crizele? Erup şi eu declarîndu-mă buzoian, bine împămîntenit în „vulcanii mei noroioşi". (**R. C.**)

● În *Adevărul* de luni, un titlu, pe pagina a 6-a, tulburător: „Optimism fără precedent al firmelor străine care operează în România". Cu un subtitlu: „Cele mai multe firme accelerează programele de recrutare, anticipînd creşterea numărului de angajaţi". Cum adică? Àştia nu citesc presa românească, editorialele ei, titlurile bombă de pe-a-ntîia? Sau le citesc şi nu le pasă? Ar fi şi mai tulburător. (**R. C.**)

LA O APROPIERE MAI ATENTĂ, ÎNTR-UN JOC CONTINUU DE NUME, VIAŢA ÎŞI STRIGĂ MARFA

● Pe Călăraşi, nu departe de magazinul Unirea, s-a deschis un nou butic. Numele său se vede de departe, nu numai datorită literelor de-o şchioapă: „Onest". E vorba, la o apropiere mai atentă, de un bijutier. Menţionăm alăturarea sa cu chioşcul de diverse „Dulcineea". (**I. P.**)

● Numărul cuvintelor din trei litere în limba română pare impresionant, mai ales cînd le urmăreşti la numerele maşinilor. Tot timpul descoperi combinaţii noi, ca într-un joc continuu de scrabble. Deja m-am obişnuit să văd „jaf, foc, pup, rag, rad, rup, bau". Mai de curînd am văzut „mug", iar apoi a apărut un „bou". Îmi închipui ce se întîmplă dacă face vreun accident. (**A. M.**)

● După ce multă vreme a fost moda numelor de firme cu „parfum" occidental ori cu „impex" la coadă, patronii încep să descopere resurse strămoşeşti: o firmă de panificaţie din Bucureşti se numeşte „Vel Pitar". (**M. V.**)

● Am întîrziat (din motive obiective) să restitui trei cărţi la Biblioteca „Hasdeu" de pe Ştefan cel Mare, filială a Bibliotecii „Sadoveanu". Am telefonat, apoi am întîrziat, din nou, din aceleaşi motive (obiective). Ieri am primit o scrisoare în care mi se comunică oficial să restitui cărţile. În caz contrar, se spune în scrisoarea bibliotecii, mi se va intenta „proces în justiţie... deoarece mă fac vinovată de săvîrşirea infracţiunii de abuz de încredere şi înşelăciune". Toată viaţa am întîrziat şi am amînat, dar acum se pare că mi s-a înfundat. Sincer să fiu, mi-e şi teamă să mai duc cărţile, deşi nu mai am nevoie de ele. Poate apuc să fug, ca Ioana Maria Vlas, în Israel. (**S. S.**)

● La Eroii Revoluţiei se deschid uşile şi în vagonul de metrou intră ţanţoş un moş, cu un teanc de ziare pe braţ. Aruncă o privire de uliu ponosit către călători, apoi începe să-şi strige marfa: „Luaţi cotidianul *OTV Dan Diaconescu!* Săptămîna trecută, Consiliul Europei a îngenuncheat guvernul României, cerînd imperios aprinderea luminii la postul OTV!". Cîteva cucoane mai slabe de înger duc mîna la poşete şi cumpără foaia. La Piaţa Victoriei cobor şi-l zăresc pe tataie aşezîndu-se pe o bancă de pe peron, ca să-şi numere crăiţarii. (**D. S.**)

© S. Ivanoschi

Trei bărbaţi, dintre care una e femeie, de laudă. Rămîn doi: Tcaciuc şi Copilul Minune.

Nu există bărbaţi în stare naturală. Atitudine, aşa, bărbătească, ce-ar însemna în stare pură? Muşchi, femei cu inimi zdrobite, rezistenţă la băutură şi la ispite de tot felul... cărţi citite, ha-ha-ha? Am ales, de aceea, trei întîmplări inedite din viaţa noastră de toate zilele. Trei întîmplări notorii unde bărbăţie există, şi în ce proporţii! Şi ca să nu se spună că nu iau partea bărbaţilor, am ales să prezint una dintre bărbatitudini *din perspectiva unei femei.*

Ştefan TCACIUC: *„Am căzut şi m-am lovit la chestie.“ „Din asta, eu vinovat de Insula Şerpilor.“*

Ziarul Adevărul *de acum cîteva săptămîni a publicat povestea delegaţiei române în Ucraina, acolo unde români de stat se duseseră să încheie tratatul de bună vecinătate. Eroul acestei delegaţii a fost deputatul Ştefan Tcaciuc. La Odessa, era în delegaţie cu Iliescu şi Geoană. Este uriaş la trup de felul dumnealui. Să ascultăm cît de bărbat a fost. Să vedem care-i adevărul.*

V-aţi îmbătat?

Eu am diabet.

Aţi ajuns în camera de hotel. În cădere, aţi spart rigipsul cu capul?

Nu, dom'le.

Aţi prăbuşit patul hotelului.

Altul este adevărul.

Aţi zăcut în vomă pe mochetă?

Nu. Nu. Dacă vreţi să ne vedem... eu am scos un certificat şi trebuie să vină de acolo. Şi presa îşi permite multe, dar e prea mult. Şi dumneavoastră vă luaţi de mine, dar altfel e de dumneavoastră scrise, altfel de Drăgotescu, sau cum o cheamă pe aia de la *Adevărul.*

Bun. Dar care-s problemele ucrainenilor astăzi?

Noi nu avem probleme, nu avem scandaluri. Noi ne înţelegem bine cu românii de veacuri. La noi nu e un obicei ca, dacă un român se însoară cu o ucraineancă, să sărim. Noi ne axăm pe mixt. Problema, ca Uniune, e că primim nişte subvenţii de la Guvern, ceea ce nu primesc românii din Ucraina. Aici e dilema. Acolo nu este presă în limba română. Noi avem. Acolo sînt nişte foi scrise de politruci. Noi ne bucurăm de subvenţii anuale, ăsta e un avantaj mare, noi n-am putut trăi fără. Dar întrebaţi-mă dumneavoastră...

Dar de unde Tcaciuc beat mort?

Eu cred că sînt altele problemele... vă spun ca un frate. De multe ori relaţiile România-Ucraina nu sînt mereu bune, atunci dau în mine, că eu sînt mai cunoscut. Aici a fost o răzbunare, cu atît mai mult cu cît asta se întîmpla seara tîrziu, nu s-a întîmplat în timpul chestiei şi eu singur am glumit cu treaba asta. Ei n-au vrut să scrie despre călătoria preşedintelui şi tocmai despre mine au scris.

Sînteţi solid.

Vorba aia, sînt mare. Acolo unde am dormit e încă KGB-ul, cum intri şi ieşi, eu acolo am căzut şi m-am lovit la chestie şi din asta tot. Din asta, eu vinovat de Insula Şerpilor. Sau de Bucovina. Ce-s eu vinovat? În ţara asta se fură miliarde şi eu cad ţap ispăşitor. Eu mai fac o autoironie, am căzut de fraier pe treaba asta.

Sînteţi kaghebist?

Frate dragă, am fost urmărit de cînd am terminat liceul. E adevărat, prin anii '80, l-am avut prieten pe Drozdenko, ambasadorul Rusiei, şi făceam saună şi discutam. Şi am văzut cum se uitau cei de la poarta ambasadei. I-am spus: „Dom' ambasador eu nu mai vin.“ Şi el a zis: „Dacă te-ntreabă ceva, spune că spionii noştri sînt lîngă Ceauşescu.“ Credeţi că kaghebiştii iau nişte ageamii ca mine? Mie îmi place să mai trăncănesc, să mai beau un păhărel.

Adrian Copilul Minune: *„Bărbatul e bărbat, n-ai ce-i face.“*

A fost ziua lui Copilul Minune. Superstea, superbărbat. A avut plăcerea să ne dea un interviu în exclusivitate.

E ziua dumneavoastră bună?

Da.

Cîte femei aţi iubit, domnule Adrian?

Iar mă întrebaţi de sex? Multe.

Asta e dovadă de bărbăţie?

Păi, nu este?

Pe ele le întrebaţi?

De ce?

Bărbat ce înseamnă?

Bărbat e să fii bărbat. Să ai maşină, să faci sex, să ai o meserie cu bani, să-ţi ţii familia.

Cineva spunea că să citeşti multe cărţi.

Să ne lase. Să le ţii pe sex, poate. Să citeşti cărţi, e normal, citeşte şi un copil, şi o femeie. Bărbatul e altfel făcut.

Cum e făcut?

Să-i faci lui acolo lui, să-l laşi la ale lui.

Trădarea e bărbătească?

Trădarea e dacă ies fete mai frumoase, ce să faci?

Bărbatul nu trebuie să reziste la ispite?

Rezistă, dar cît timp să reziste?

Bărbatul beat e bun?

Nu-mi plac bărbaţii beţi, că nu sînt serioşi. Dar tot bărbat e şi ăla. Bărbatul e bărbat, n-ai ce-i face.

Lucreţia VOINESCU

Lucreţia Voinescu apare în această serie de scurte interviuri, despre cum se descurcă bărbaţii în viaţă, din mai multe motive. Lucreţia Voinescu este patroana de la TEHNOROB, firma care a instalat nocturna de pe stadionul Steaua. Astăzi, TEHNOROB este firma ce trebuie să-ţi ia instalaţia de aproape un milion de dolari, de pe Ghencea, rămînînd neplătită şi păcălită. Bărbaţii? Supermajoritari la Clubul de fotbal. Despre ei este vorba.

Cum aţi ajuns să puneţi nocturna pe Steaua?

E vorba de '90-'91. Am avut şansa să ne ceară sfatul Clubul Sportiv al Armatei. Erau trei oferte privind instalaţia de nocturnă, fiindcă FIFA, UEFA voiau să introducă nişte condiţii tehnice, ce dezavantajau dacă nu aveai nocturnă. Condiţiile erau pentru transmisiunile TV color. Ca să vă daţi seama, fiecare sport are un anumit nivel de iluminare pentru transmisii tv-color dată de viteza obiectului care se mişcă. Ştiu şi că fiecare fir de iarbă are trei frunzuliţe... Am analizat cele trei oferte, luînd ca inginerii şi am studiat toate standardele. Nici una dintre oferte nu corespundea UEFA şi FIFA. Atunci s-a spus: realizaţi voi. Era greu atunci, cînd un SRL-ul era privit ca un butic care vinde cafea, eventual. Ne-am descurcat în trei luni de zile. Atunci Clubul a investit şi tot el a spus că îşi vor scoate investiţia în doi ani de zile, dar spre surprinderea mea, mi-au spus că au scos-o în şase luni de zile. Am devenit şi constructorii tribunei centrale şi ai altor lucruri, Clubul apelînd la noi ori de cîte ori era nevoie. Noi eram la îndemînă. Încet-încet însă Clubul nu ne mai plătea. Noi la rîndul nostru nu ne mai puteam plăti furnizorii, dările la stat... Între timp s-a format separat, juridic, o entitate separată: Asociaţia FC Steaua. Ei au primit în exploatare gratuită toate activele secţiei de fotbal. În acest moment Clubul Militar a rămas fără sursă de finanţare, fotbalul ţinînd în braţe celelalte sporturi şi celelalte investiţii. Mama bătrînă şi oloagă a luat nimic. Atunci, i-am dat în judecată să ne recuperăm investiţiile. Răspunsul categoric al justiţiei: luaţi nocturna, n-au cu ce plăti. Noi le-am făcut o propunere onestă: v-o închiriem, voi o subînchiriaţi.

Ce faceţi cu ea?

O demontăm şi...

O puneţi în sufragerie, vi s-a sugerat de către prim-ministru.

N-o punem în sufragerie. Am găsit un client ce are nevoie de ea pentru iluminarea suprafeţelor industriale.

Trebuia să oprească bărbaţii de la Electrica curentul ca să luaţi nocturna.

Şi am fost amînaţi... e un fel de alba-neagra, ce vreţi? E tot un soi de amînare. Mai prind un meci... dacă veneau să spună, mai lasă-mă un sezon... dar încep cu ameninţări.

Care a fost reacţia bărbaţilor Becali Gigi şi Păunescu Viorel?

Domnul Gigi Becali mă ameninţă încontinuu. Nu vă spun ce cuvinte foloseşte. A spus aşa: „Mata scoţi un şurub, eu îţi scot un dinte!“ Eu i-am spus că şuruburile sînt cu mult mai multe. Domnul Păunescu mă ameninţă cu relaţiile, domnul Becali cu muşchii, fiecare cu ce au. Noi sîntem amărăşteni, n-avem decît creier şi umblăm cu o materie vulnerabilă. Ameninţă pe principiul celui mai tare.

Ei, ca persoane cu afaceri, nu-l înţeleg pe femeia cu afacere?

Sînt la nivelul de lacrimi, fiindcă am crezut că România o să aibă nevoie de oameni să facă lucruri deosebite. Noi? Cum să ne furăm căciula unul altuia şi cum să tragem ţeapa unu, ţeapa doi. Aici e îndîrjirea mea. Sîntem entităţi private, ţie nu-ţi place să-ţi ia bunul, de ce iei celuilalt căciula? Şi la fel a făcut şi Federaţia, în meciul cu Norvegia. Vorba lor: Ce e al meu e al meu, ce e al tău e tot al meu. Nu e nici un respect minim între privaţi. Nu se poate, chiar aşa.

L-am sunat pe domnul Becali. Mi-a spus că sînteţi o, citez, „paraşută“ şi că n-are ce să-mi spună.

Da, vedeţi ce limbaj de domn! Domnul Becali nu ştie că am fost paraşutistă de performanţă.

Da? Povestiţi-mi.

O colegă a căzut pe un hangar şi cînd au venit pompierii, ea spunea că nu se dă jos pe scară, că îi este frică. Eu ca paraşutistă aveam un handicap: eram cu greutatea sub normă şi mă lua vîntul. M-am lăsat cînd am făcut o manevră greşită, am deschis paraşuta prea repede şi mi-am prins gîtul...

grupaj consemnat de Eugen ISTODOR

© S. Ivanoschi

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Andrei GORZO ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● ***DIFUZARE:*** Gabriela BURTEA ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.algoritma.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 şi la poziţia 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul X
nr. 506
22-28 noiembrie 2002
20 pagini 7000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

România între Europa şi SUA

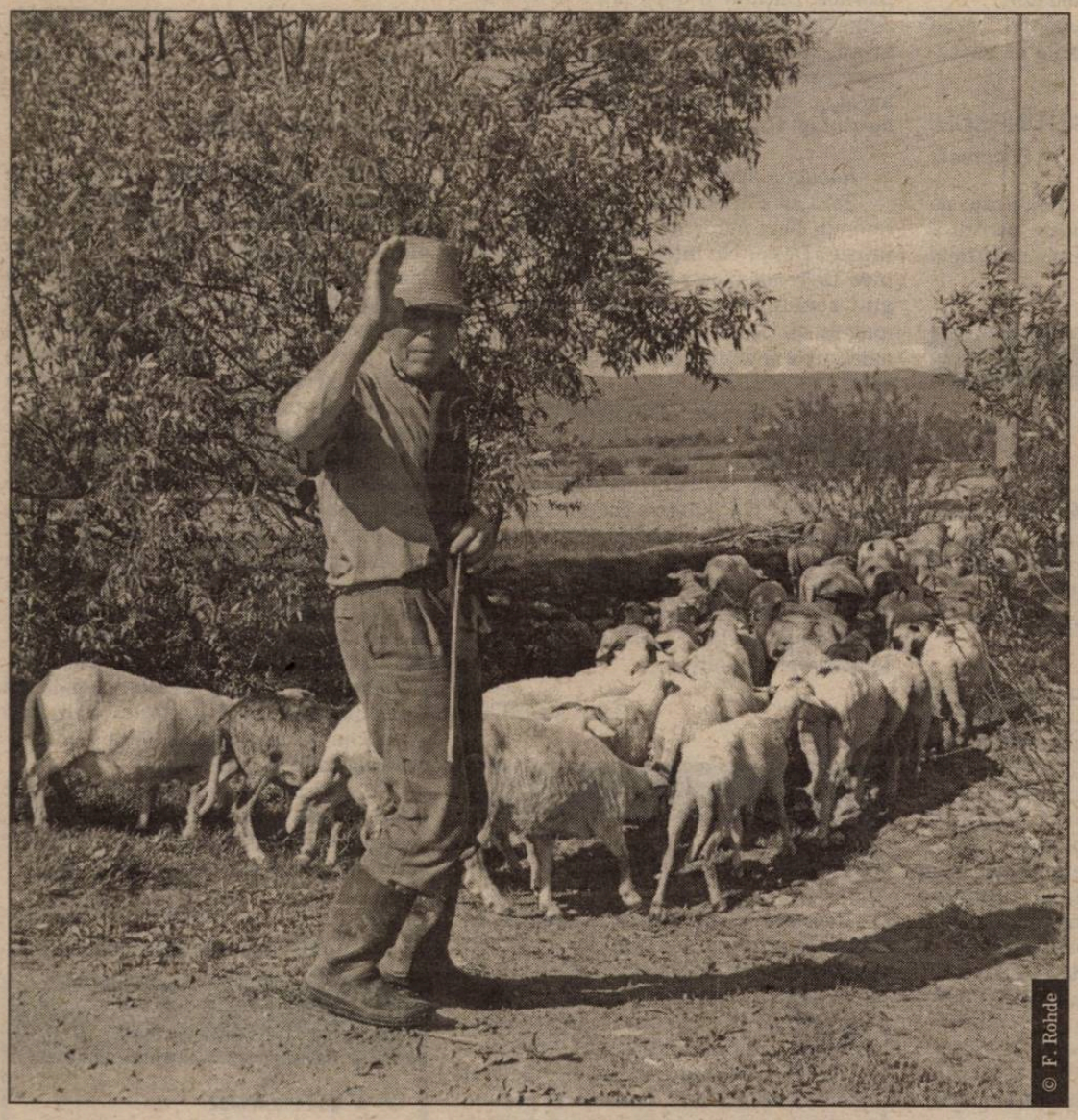

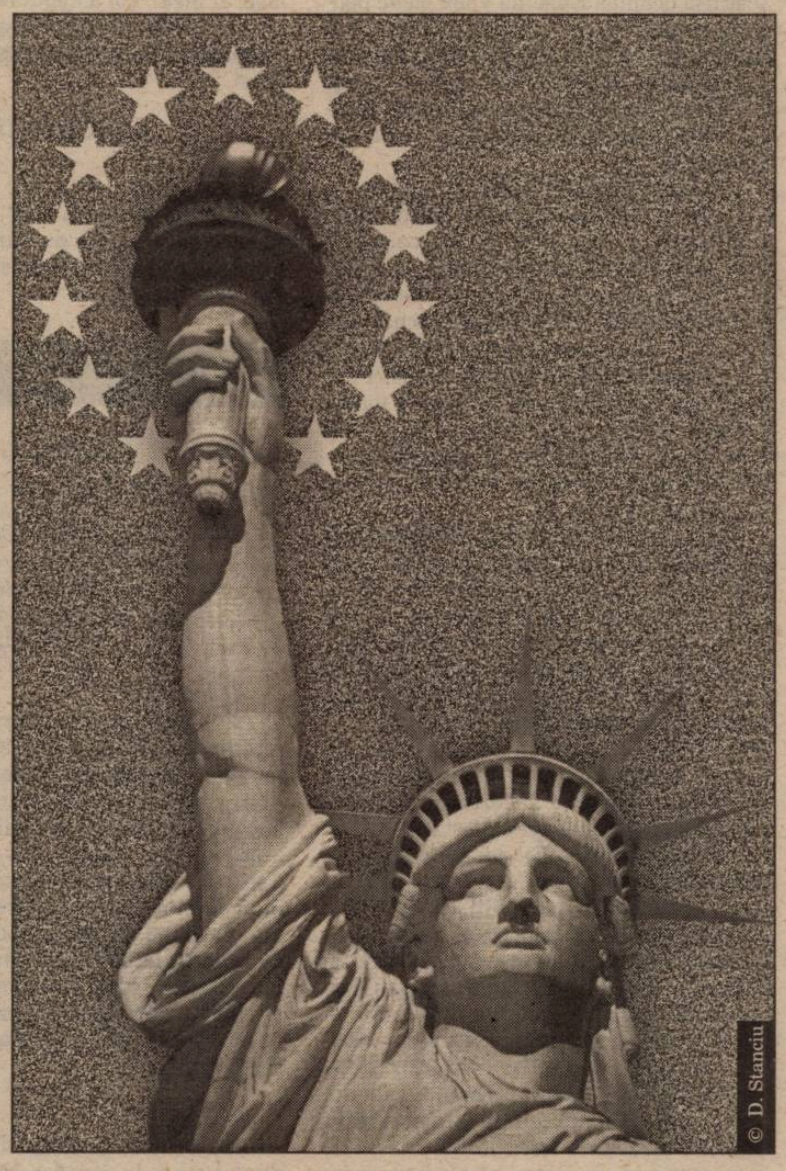

„Valorile comune unind Europa cu Statele Unite sînt mult mai puternice decît problemele trecătoare care le despart.“

Lordul ROBERTSON, secretar general NATO

GRATUIT

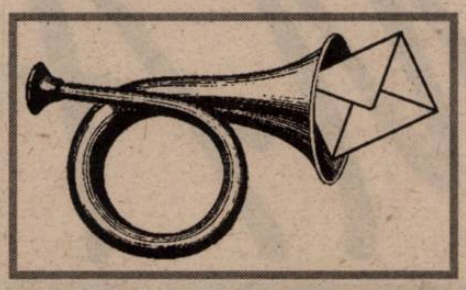

Nr. 498: *„Cultura la TV, un moft?“*

Efectul terapeutic

Dragii noştri,

De prisos să spun că sînt cititorul *Dilemei* de la primul ei număr şi că nu se mai poate fără ea. Desigur că sînt din ce în ce mai atent la ce „mişcă“ în această publicaţie *(n. red.:* cenzurat superlativul) şi, iată, ceva m-a mirat în ultima vreme: la cîteva dintre temele propuse, pe care le consideram foarte interesante, provocatoare chiar, se pare că cititorii n-au reacţionat, deducînd asta după pagina rezervată lor, care nu a găzduit nici o atitudine, aşa cum s-a întîmplat (sper să nu greşesc) şi în cazul temei „Cultura la TV, un moft?“ (nr. 498). Poate o explicaţie să fie şi articolele „profesioniştilor“ care au acoperit (aproape) în întregime tema propusă sau poate intervenţiile cititorilor – cum e posibilă să fie şi îndrăzneala mea de acum, fără pretenţia de a „umple vreun gol“ – nu au avut consistenţă, nu ar fi trezit destul interes.

În numărul acela, dl Mircea Vasilescu a punctat exact în articolul „Recursul la Pivot şi la Sava“, starea actuală a emisiunilor de cultură la TV, sugerînd şi posibile îndreptări după modele de referinţă străine şi amintind de cultura ştiinţifică (m-a uns la suflet să aud asta, îi mulţumesc!) atît de văduvită de televiziune. Distinsa doamnă Eugenia Vodă pleda pentru o cultură la televiziune „adevărată şi pasionantă, ca însăşi viaţa“ (aşa cum sînt şi emisiunile domniei sale, spun eu), deşi tot domnia sa susţinea că „adevărata cultură nu se face la televizor, ci în bibliotecă“.

Înclinarea noastră spre imitare („cu cît citeşti mai mult cu atît imiţi mai puţin“ – J. Renard) a ales, iată şi aici, ce e mai facil: emisiuni de pseudocultură, divertisment şi kitsch cultural, cum menţiona domnul profesor Nicolae Manolescu, în interviul „Cultura nu şi-a găsit încă locul la televiziune“. Cred că în bună măsură are dreptate, dacă nu luăm în seamă foarte puţinele excepţii, poate doar două: „Omul care aduce cartea“ (Dan C. Mihăilescu – PRO TV) şi „Profesioniştii“ (Eugenia Vodă – România 1).

Socot că domnul Dan C. Mihăilescu (o dilematică admirîndu-i şi ochelarii, eu şi cămăşile!) s-a aşezat cel mai bine într-o emisiune culturală la televiziune, „cu faţa către public“, a găsit drumul cel mai drept spre sufletul şi inimile noastre, aduce cărţi pentru toate gusturile celor pentru care „cărţile sînt prieteni reci, dar siguri“ (V. Hugo), fără a coborî nicidecum ştacheta valorii. Informaţie bogată, referiri arborescente, exprimare suculentă, inducînd de multe ori şi o stare reconfortantă atît de benefică la debutul unei noi zile de muncă. *Seven minutes* ale domnului Dan C. Mihăilescu ne-au cucerit pe mulţi, au devenit o emisiune care dă dependenţă, pe care nu o pot vedea încetînd să apară decît doar cu voia autorului, pe care, dacă aş putea, l-aş obliga să nu o aibă. Domnul Dan C. Mihăilescu a diagnosticat foarte precis, indirect, stadiul emisiunilor de cultură televizate, prin propunerile domniei sale din partea a doua a articolului „Cu faţa către public“, alcătuind lista lui D.C.M., i-aş spune, pe care ar trebui să o adopte orice televiziune deşteaptă.

Laud, aşadar, o emisiune la TV din sfera culturii scrise, deoarece aceasta a fost preferata anilor din urmă. Îngăduiţi-mi să povestesc rapid o întîmplare ce are legătură şi cu alt fel de emisiune culturală şi efectul neaşteptat al acesteia. Venise vremea să mă-ntorc acasă dintr-o călătorie peste ocean. Avionul n-a reuşit să treacă „balta“ în noaptea aceea, deşi a făcut cîteva decolări. Nu insist asupra amănuntelor, chiar dacă ele ne induseseră, multora, teama de avion. Reajunşi pe pămînt după aproape 3 ore (umplute cu decolări, aterizări, lacrimi şi spaime, zguduiri şi căderi în gol), spre orele dimineţii, am fost cazaţi la hotelul aeroportului. În miezul zilei următoare sînt trezit de bătăi violente în uşa încuiată cu cartela, pentru a mă preveni să nu pierd şi *lunch*-ul. L-am pierdut, dar nu pentru că mă întorsesem pe partea cealaltă, ci pentru că pornisem televizorul şi privirea îmi rămăsese ţintuită la o lecţie de pictură. Cît o fi durat masa aceea de prînz, poate mai mult, am fost desfătat, realmente, în lumea naşterii unui tablou încîntător, ce mă invita pe o cărăruie străjuită de brazi spre o cabană dintr-un luminiş scăldat de raze piezişe de soare, furişate printre nori plumburii. Mi-au rămas întipărite în minte pentru totdeauna secretele „divulgate“ de maestrul ale cărui mîini, doar ele apărînd mai mult în cadru, aşezau minuni pe hîrtia imaculată, iar o voce caldă explica rar şi exemplifica fiecare pas al realizării tabloului în acuarelă, rostul şi alegerea fiecărei culori, cum se „pun“ cu pensula acele brazilor şi cum se buclează norii. Întregul tablou a fost creat în faţa mea, iar încîntarea a fost aşa de mare încît uitasem definitiv unde mă aflu şi de ce sînt eu acolo. Mi-a pierit şi spaima de „zborul“ ce inevitabil mă aştepta, peste 12 ore. Efectul... terapeutic al unei asemenea emisiuni-lecţie de pictură era evident. Ce să mai vorbesc despre utilitatea ei pentru orice doritor de frumos, copil ori adult, înzestrat cît de cît cu har şi îndemînare, ori doar cu nestăpînita dorinţă de a învăţa!

Poate fi asta o bună propunere, la care se va apleca vreo televiziune, ori doar un moft al meu? Voi aştepta răbdător.

Cu stimă şi admiraţie pentru că ne umpleţi de bucurie sfîrşiturile de săptămînă,

Ion CONSTANTINESCU
Bucureşti

N. red.: Nu e un moft, e mai rău: ne propuneţi să uităm de mîncare pentru a urmări, la televizor, o emisiune culturală! Păi, se poate!?

Actualităţi

Fericirea întunecă, durerea lămureşte

„Iapa lui Don Chiştoc ar putea să nu fie moartă şi, despre aceea, el tot n-ar fi un cavaler adevărat. El însă ar da vina pe iapă.“
Nicolae Iorga – *Cugetări*

Bîrlad 2002

Sînt în faţa calculatorului şi stau cu faţa fixată în monitor, fără să schiţez nici un gest. Nu îmi dau seama ce s-a întîmplat, unde am greşit, dacă e vina mea, dacă eu trebuia să fac mai multe sau, de fapt, orice aş fi făcut, tot aici ajungeam. Aşa ceva nu e posibil, îmi spun. Totul mergea bine, tindeam spre un ideal care era realizabil, nu ceva imposibil, pornisem cu dreptul la drum şi, totuşi, iată-mă în faţa calculatorului stînd nemişcat.

Sînt şomer. De ce? Pentru că am vrut să fac ceva ce îmi place, am vrut să profesez în ţara mea!

Iaşi 2001

Am reuşit în sfîrşit să mă angajez, după un an de căutări. Nu este exact ce mi-am dorit, dar este un serviciu din care se cîştigă cît de cît bine. Lucrez la un Internet café. Aş fi vrut să lucrez ca programator, pasiunea vieţii mele. Am dat zeci de interviuri în diverse locuri, şi nu numai ca programator. Degeaba. Şi azi

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

m-am angajat la un Internet. Sînt mulţumit? Depinde. Avînd în vedere cît m-am chinuit ca să obţin postul ăsta, sînt mulţumit. Dacă mă gîndesc mai bine, nu sînt, vreau să lucrez ca programator. Dar trebuie să trăiesc, şi nu se poate trăi fără bani, iar banii îi faci muncind (cel puţin aşa ar fi normal). Iar ca să lucrezi, îţi trebuie un loc de muncă. Eu l-am găsit astăzi. Sînt fericit? Nu mai ştiu nici eu.

Iaşi 2000

Am absolvit Facultatea de Informatică. Sînt foarte fericit că am reuşit. De acum nu îmi mai rămîne decît să caut un post de programator, şi gata. Am să fac toată ziua pînă la sfîrşitul vieţii mele ce îmi place cel mai mult. Am să fac programe! Asta da viaţă. Iar banii nu o să fie nici o problemă deoarece toată lumea ştie că programatorii sînt foarte bine plătiţi, chiar şi în România. Mi se pare că visez şi nu vreau să mă mai trezesc din visul ăsta niciodată, e prea frumos.

Bîrlad 1996

Zi măreaţă. Este cea mai importantă zi din viaţa mea (sau cel puţin aşa credeam). Mai este un mic pas şi gata, intru la facultate. Adio liceu, adio Bîrlad, adio colegi, adio clasă de informatică. A fost frumos, dar are să fie şi mai frumos la facultate. Mă uit în jur, la colegii mei, toţi se distrează, şi au şi motiv, este petrecerea de sfîrşit de liceu.

Bîrlad 1988

Astăzi mă duc iar. Da, o dată pe săptămînă, aşa e programul la Casa Pionierilor. Dacă ar fi după mine m-aş duce zilnic. De cînd l-am văzut prima oară, nu m-am mai putut desprinde de el. Mă fascinează. Îl iubesc. Ce mult mi-aş dori să am şi eu un calculator acasă. Dar este aşa de scump! Păcat.

România 2002

Ţara asta mă urăşte. De ce oare, că eu nu i-am făcut nimic, eu o iubesc. De ce mă urăşte? De ce? Nu înţeleg. Eu nu vreau să plec. De ce mă scoate afară din casă? Doar sînt român, sînt copilul ei, sînge din sîngele ei, de generaţii. Nu îi este milă deloc, nu are pic de suflet? Ce fel de mamă este?

Ce? Nu este ţara vinovată? Oamenii? Care oameni? Oamenii toţi? Cum, toţi sîntem vinovaţi? Nu cred. Chiar toţi, toţi? Şi mama mea?! Şi eu?! Înseamnă că şi tu eşti vinovat! Tu nu eşti? Da' tu cine eşti? România? Tu mă iubeşti? Şi atunci, de ce? Eşti pe moarte? Ai cancer? Şi cu noi cum rămîne? Să plecăm? Unde? Nu vrem, nu vrem să plecăm. Mai bine te operăm, poate totuşi scapi cu viaţă. Trebuie să încercăm, te iubim prea mult!

Dan MOSCU

Replici

Puneţi un recviem

De peste 2 ani trăiesc şi lucrez în Cipru. Pînă acum am avut ocazia să vin cam tot la 6 luni în România. Mă aşteaptă teancul de *Dileme* luate de tata pentru mine (prinse de el cu aţă la „cotor“, ca la biblioteci...) din ultimele 6 luni. Am încercat să citesc pe Internet, dar lipsindu-mi foşnetul hîrtiei gălbui, punerea în pagină, fotografiile, am consimţit la acest defazaj. Ultima oară am fost la sfîrşitul lui octombrie şi m-am cutremurat cînd am văzut pe noptieră teancul de *Dileme* avînd portretul Titei Chiper pe ultima pagină.

Acum m-am întors pe insulă şi mi-am luat *Dilemele* la citit. Din mai. Şi citesc articolele Titei Chiper; stranie impresie să simţi că-l însoţeşti pe om spre moarte. El nu ştie sau poate ştie, dar nu ştie cînd, pe cînd tu cel care citeşti ştii şi cînd. E parcă prea mult. Îmi vine să pun un recviem cînd citesc, dar discul este acasă, în România...

Olea PASCU
olea_pascu@yahoo.com

Dnei dr. din Olanda (Dilema *nr. 503)*

Referitor la nedescoperirea bucuriei acţiunilor caritabile

● Lucrez la o fundaţie umanitară şi conlucrez cu voluntari, cam ştiu cum stau lucrurile.

● Consider că situaţia în România este diferită de cea din Occident. În condiţiile în care ai un serviciu care îţi asigură un trai decent, în timpul liber rămas te poţi dedica unor proiecte sociale. Dar la noi, după încheierea programului de serviciu (dacă este doar 8 ore) mergi la o a doua slujbă sau la sfîrşit de săptămînă mergi la ţară, pentru a avea *mîncare* zilnică. Dacă lucrezi la firme private, atunci progamul este de 10-12 ore, inclusiv sîmbăta sau duminica, aşa că timpul rămas este inexistent.

● Cînd aceste lucruri se vor reglementa, mai vorbim.

Cu stimă,

Kinga TOMA
asistent social

De la Cambridge

De fiecare dată cînd sînt plecat în străinătate, cam după o lună începe să mă persecute dorul de ţară. Această stare de graţie se manifestă în mai multe feluri: încep să citesc *Dilema* pe Internet şi să cumpăr vin românesc în loc de vin italian (ceea ce denotă un oarecare masochism, pentru că vinul românesc de găsit aici în Anglia e remarcabil de prost). Trebuie să recunosc faptul că întotdeauna am avut o preocupare uşor maladivă legată de imaginea României. Am fost adesea în situaţia de a lucra în grupuri destul de heterogene din punct de vedere etnic; chiar şi acum, am colegi din Italia, China, Franţa, Elveţia, iar trei băştinaşi, doi englezi şi un scoţian, completează grupul. Observ din nou, cu o obosită resemnare, cît de puţin se ştie despre România. Francezul a fost încîntat să afle că româna e o limbă latină. Scoţianul m-a întrebat dacă vremea la noi la Budapesta (deja un loc comun, nici măcar nu mă mai amuză!) e la fel de mizerabilă ca la Cambridge.

Cu urări de longevitate (cînd a fost întrebat care e secretul longevităţii sale, Winston Churchill a tras adînc din trabuc şi a spus: „No sport“) la numărul 500,

Alexandru BABEŞ
alexandrubabes@hotmail.com

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Patetism & sentimentalism**
- **Cum se vorbeşte în politică**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Insolenţa S.R.L.

Reclamele mă fascinează din ce în ce mai mult. Adresîndu-se unui public căruia trebuie să-i gîdile motivaţiile profunde şi visele ascunse, o bună parte dintre ele numesc şi propovăduiesc ceea ce cred a fi aceste motivaţii şi aspiraţii, constituindu-se astfel într-un soi de îndreptar de bune maniere sau, ca să fiu mai nuanţat, de compendiu despre cum să ai succes în societate. Şi este într-adevăr fascinant să afli ce lucruri năstruşnice e recomandabil să faci ca să ţii pasul cu lumea în care trăieşti!

Îmi aduc aminte astfel de o reclamă mai veche la McDo', care a rămas în topul fascinaţiilor mele personale, în care doi adolescenţi îşi doreau şi ei să asculte muzică la căşti în timpul mesei în familie, să se plimbe cu sandviciul în mînă prin casă şi aşa mai departe, iar conservatorii de părinţi nu erau deloc de acord. Ghicind aceste vise profunde ale tinerei generaţii, McDo' le venea în întîmpinare prin vocea crainicului care le spunea ceva de genul: *Ei bine, la McDo' eşti liber să faci toate lucrurile astea care îţi plac şi pe care ăi bătrîni ţi le interzic!* Era una dintre primele aproximări ale obsedantului „Fii tu însuţi!".

Adică cum? – mă tot întreb eu de atunci.

Zilele trecute, un afiş pe care mi-au căzut întîmplător ochii a adăugat încă un răspuns la colecţia mea: *fii insolent(ă)!* Era reclama unui centru de frumuseţe numit simplu şi direct „Insolenţa". Din centrul afişului, o tipă-top se uita la mine într-adevăr insolent, ezitînd încă dacă să mă scuipe în cap sau să mă calce în picioare. *Cool, man!* – mi-am zis eu şi am început să visez la cîte minuni ar putea face chirurgia estetico-morală a acestui centru:

- implant de sictir în cornee
- silicoane ba pă mă-ta
- proteză muşcă şi fugi
- intervenţii ortopedice pentru călcat în picioare
- zîmbet *cool* pentru sărutări de buze reci

şi cîte şi mai cîte...

Şi totuşi ceva mă împiedica să am vise erotice gîndindu-mă la această femeie de vis, dotată cu tot ce-i trebuie prin grija instituţiei de înfrumuseţare. Ceva banal şi îngrozitor de conservator, mi-am dat eu seama. Ceva legat de vorba aceea veche: spune-mi cu cine te-aduni ca să-ţi spun cine eşti! Vorba nouă, şuierată printre buzele *cool* ale femeii fatale părea să spună contrariul: nu te aduna cu nimeni ca să-ţi spun dacă eşti! Pentru că oricum, toţi trebuie să te placă aşa cum eşti, după cum ne aduce aminte o altă reclamă.

Am realizat însă printr-o iluminare subită că aceasta nu este decît expresia normală şi *politically correct* a

egalităţii femeii cu bărbatul, acel bărbat-macho din cîntecele noastre preferate, care repetă întruna că „duşmanii mor de ciudă"; şi cu cît are mai mulţi duşmani şi aceştia mor mai tare de ciudă, cu atît este el mai adevărat.

Cercul se închidea astfel. De la McDo' la Centrul de frumuseţe şi de aici la muzicile mediatizate, compendiul publicitar al bunelor maniere te învaţă cum să fii cu adevărat tu însuţi fără să-ţi mai pese de cei din jur şi fără a mai avea nevoie de nimeni în jur. Cum rămîne însă atunci cu ideea mai veche a „contractului social"?

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

În sfîrşit, parţial europeni

„Noi vedem NATO ca reprezentînd un set de valori caracteristice Vestului: performanţe economice, democraţie, societate civilă, valori de care am fost separaţi brutal la sfîrşitul anilor '40. NATO este un vis naţional al românilor". Aşa îi zicea în 1998 preşedintele Emil Constantinescu jurnalistului Robert Kaplan *(La Răsărit, spre Tartaria*, Polirom, 2002). Puţin cam melodramatic, s-ar putea spune, dar Kaplan a fost impresionat, nu atît de Emil Constantinescu, cît de hotărîrea tuturor interlocutorilor săi români. „Nici o altă ţară din Europa nu are mai multă nevoie de NATO decît noi", îi spunea generalul Degeratu, şeful de atunci al Marelui Stat Major.

Se pare că în această săptămînă visul se va împlini şi nevoia va fi satisfăcută. Unanimitatea forţelelor politice din România în proclamarea voinţei de a intra în alianţă şi îndîrjirea omului de rînd par a-i speria pe vestici... Cei sub 15% dintre români care se declară împotriva intrării în NATO nu există practic în spaţiul public. Cine sînt ei? Nu este foarte clar, sînt prea puţini pentru ca datele din sondaj să fie analizate cu seriozitate. La un pseudo-experiment mi-am întrebat cunoştinţele dacă ei cunosc pe cineva contra. Nu am găsit nici în anturajul meu direct, nici printre cunoştinţele cunoştinţelor mele un opozant. Fie şi unul care să nu fie de acord, aşa dintr-un moft, de-al naibii.

De altfel, spaţiul public a fost suprasaturat cu acest subiect aşa că nu a mai rămas loc pentru o discuţie critică. „NATO" a devenit pretext politic pentru fel de fel de acţiuni fără legătură cu domeniul militar, nici cu cel extern, nici măcar cu ideea extinsă de „securitate". Oamenii de treabă, ipocriţii, ticăloşii, fiecare a găsit scuze pentru propria faptă. Un sindicalist, Marius Petcu, lider al unei centrale apropiate de guvern, spunea că a semnat acordul social cu executivul pentru ca să intre România în NATO. Alţii sînt pentru NATO ca să-şi asigure propria îmbogăţire şi pentru a prinde la viitoarele alegeri, anticipate sau nu, un loc cu imunitate garantată. Un parlamentar membru în comisia controlată de SRI spunea că tripleta Pleşu-Patapievici-Dinescu urmăreşte interese străine destabilizatoare pentru România înainte de Praga. Ce mai poate însemna „interese străine" faţă de România şi de NATO concomitent? Doar Moscova. Pleşu kaghebist! Dinescu fan Putin! Omul vorbea serios şi e foarte posibil ca în logica lui lucrurile să se lege. Doar NATO a devenit un fel de sperietoare pentru toţi. Societatea civilă doreşte pe bună dreptate ca securiştii să nu mai decidă şi pentru generaţiile viitoare, şi cum argumentele de bun-simţ şi cele morale nu au trecere, aduce argumentul suprem: NATO are ceva cu securiştii. Culmea este că strategia ţine, doar acum puterea discută, face conferinţe la Snagov, unde se prezintă şeful SRI în persoană. Este invitat şi un consilier de pe la NATO: el face o declaraţie evazivă, de parcă ar fi ştiut replica din „Balanţa", cea cu „dacă se discută politică, nu zi nici da, nici nu, fi ambiguu". Şeful SRI apare pe TVR şi spune că NATO nu are nimic special cu securiştii noştri, ar vrea doar ca ei să nu aibă acces la secretele sale. Presa de opoziţie titrează că NATO îi vrea daţi afară pe securişti.

Culmea este că sperietoarea NATO chiar împinge lucrurile înainte, mai ceva decît agitaţia oamenilor din societatea civilă, care văd cum puterea devine mai puţin arogantă şi abuzivă cînd cele patru iniţiale magice îi sînt servite cum trebuie. În numele NATO se fac reforme, multe, profunde, cu şi fără legătură vizibilă cu NATO. Toată lumea a remarcat efortul făcut de armata română. Şi-a redus efectivele de la 280.000 la 180.000 de oameni în cîţiva ani. Şi nu s-a încheiat, în viitorul apropiat sînt pe cale de a fi disponibilizaţi alţi 50.000 de militari. Pînă în 2007, profesioniştii vor fi două treimi din armată şi imediat după aceea se va renunţa şi la serviciul militar obligatoriu. Se putea face mai devreme, dar NATO nu a cerut răspicat acest lucru. Opiniile a zeci de mii de tineri şi ale familiilor lor ale căror planuri de viaţă se frîng pentru o perioadă nu a fost niciodată un motiv pentru a se lua serios în considerare renunţarea la stagiul militar obligatoriu, dar, dacă NATO sugerează doar, este suficient. Au fost cheltuite sume importante pentru logistică compatibilă cu NATO: modernizarea MIG-urilor 21 şi a elicopterelor IAR 330 Puma (SOCAT), realizarea sistemului AA „Viforul", modernizarea sistemului AA TR-85M1 „Bizonul", a MLI 84, a sistemului APRA. Da, nimeni nu prea ştie ce înseamnă, dar sună bine şi pare scump. În plus, 840 de români menţin pacea în fosta Iugoslavie şi 500 în Afganistan.

Necesitatea acestor eforturi era limpede. Dar NATO determină reforme unde nici nu te aştepţi. De exemplu, în administraţie, unde o foarte binevenită lege a transparenţei a fost sugerată de NATO, ajutată de organizaţii civile, elaborată de guvern şi trimisă în Parlament, unde are toate şansele să fie adoptată. Poate că ar fi fost de preferat ca NATO să pună mai multe condiţii, de exemplu ca, pînă la Praga, Autoritatea pentru Privatizare să rămînă fără obiectul muncii. Cred că se rezolva. Pînă şi adopţiile internaţionale şi sistemul de protecţie a copilului au fost reformate sub grija ministrului Şerban Mihăilescu şi astfel România a ajuns un exemplu pozitiv pentru alţii. Dacă-i ordin, cu plăcere.

De unde această hotărîre într-o ţară deloc obişnuită să ducă lucrurile pînă la capăt? Vesticii mai au un motiv de mirare: cu cît est-europenii sînt mai bogaţi, cu atît scade încrederea în NATO. Pentru unii – ultima speranţă, pentru alţii un grup de iniţiale asociat de obicei cu cheltuieli militare şi implicări în cine ştie ce conflicte, stricînd tihna îmbogăţirii. În cea mai înstărită ţară dintre cele foste comuniste, Slovenia, doar 45% din populaţie sprijină aderarea la NATO, mai mult decît sigură de altminteri. De aceea, conducătorii sloveni nici nu se încumetă să organizeze referendum. În schimb, în una dintre cele mai sărace ţări, România, procentul se menţine mereu peste 85%. Salariatul mediu sloven cîştigă 970 de euro pe lună, iar pensionarul din această minusculă şi nehotărîtă ţară primeşte tot în medie 375 de euro. În schimb, salariatul mediu român trebuie să fie mulţumit cu 130 de euro, iar pensionarul cu 30, de zece ori mai puţin decît cel sloven.

NATO a devenit de fapt speranţa pentru toate neîmplinirile tranziţiei. Disperată de ineficienţa democraţiei şi a elitei politice generate de aceasta, populaţia vede salvarea în exterior. În plus, o idee profund întipărită în cultura politică îşi caută cu disperare confirmarea: noi sîntem europeni. Iar cum NATO e mai accesibilă, întrupează conceptul european mai bine decît o Uniune Europeană prea pretenţioasă. În ciuda evidenţei străzii, sîntem europeni. În ciuda standardului de viaţă, sîntem europeni. Trebuie să intrăm, doar sîntem europeni. Aflat în Georgia, acelaşi Kaplan remarcă: „Aici, ca şi în România, oamenii te servesc cu cafea orientală şi îţi vorbesc despre europenitatea lor. Şi, tot ca în România, insistenţa lor e lucrul cel mai sfîşietor, pentru că au parţial dreptate".

▲

BURSE „NEW EUROPE COLLEGE" PENTRU ANUL UNIVERSITAR 2003-2004

„New Europe College" anunţă concursul anual pentru *10 burse* de cercetare pe durata unui an universitar (1.10.2003 – 31.07.2004) pentru tineri cercetători/universitari români din domeniile ştiinţelor umaniste, sociale şi economice.

Condiţii de participare: 1. candidatul trebuie să fie înscris la doctorat (ultima fază a redactării tezei) sau să aibă titlul de doctor; 2. se va acorda prioritate candidaţilor sub 45 ani; 3. o foarte bună cunoaştere a cel puţin două din limbile străine de circulaţie internaţională.

Prin profilul său, NEC pune accentul asupra dezbaterilor inter- şi trans-disciplinare. Se încurajează proiectele care permit această deschidere.

Condiţii ale bursei: Programul bursierilor presupune prezenţa obligatorie în Bucureşti cel puţin o dată pe săptămînă. În timpul bursei, bursierii vor beneficia de un stagiu de cercetare de o lună într-unul din marile centre universitare/de cercetare din străinătate. Valoarea bursei este echivalentul în lei a 460 EURO lunar (plus 2.560 EURO pentru stagiul de cercetare).

Modalităţi de înscriere şi termene privind concursul: Formularul de participare la concurs poate fi ridicat de la sediul Colegiului în zilele de luni-vineri, orele 10-17, sau poate fi primit prin poştă (în cazul candidaţilor din provincie). De asemenea, formularul poate fi obţinut prin e-mail sau de la adresa web: http://library.nec.ro/formulare.

Termenul limită de depunere a dosarului completat este 16 decembrie 2002 (inclusiv). Relaţii suplimentare se pot obţine la tel. (021) 307.99.10, fax (021) 327.07.74 – între orele 10-17 ale fiecărei zile lucrătoare – sau prin e-mail: asuter@nec.ro

Adresa: New Europe College, str. Plantelor 21, 70309 Bucureşti

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziţie

Clubul nababilor

După cum ne informează o publicaţie de profil, tranziţia, care se opinteşte cu atît de puţin succes să reformeze proprietatea statului, a reformat radical proprietatea unora dintre cetăţenii lui. Fără a concura cu legendarii corifei ai Wall Street-ului, aceştia au pus deoparte sume notate cu multe zerouri, calculate în dolari SUA, exorbitante pentru o ambianţă în care bîntuie o sărăcie atît de cruntă. Publicaţia menţionată prezintă un clasament conţinînd o sută de nume, primit cu comentarii în care abundă îndoielile. Plauzibilitatea estimărilor avansate s-ar baza pe dimensiunea obligaţiilor fiscale achitate de cei în cauză. Selectarea celor înregistraţi se efectuează deci pe teritoriul economiei transparente. De aici nu reiese nicidecum în ce raporturi se află aceiaşi 100 de privilegiaţi cu vajnica noastră economie subterană. Impozitele achitate pot interfera foarte bine cu impozite eludate. Anvergura acestor fraude poate fi judecată după cea a corupţiei, socotită la Bruxelles ca o piedică pentru primirea României în Uniunea Europeană.

Cu toate neajunsurile ei, lista pusă în circulaţie rămîne totuşi unicul document de această speţă, ceea ce îl recomandă unei circumspecte examinări. Potrivit datelor livrate, bogătaşii patriei posedă averi sensibil inegale, cel mai avut fiind creditat cu o sumă de peste două ori mai consistentă decît încheietorul clasamentului. Lista nu include nici un om politic notoriu – morala: politica nu îmbogăţeşte şi, de asemenea, nici o femeie, simptom al unui misoginism financiar pînă acum ignorat. Singurii politicieni chivernisiţi sînt liberalii Patriciu şi Cataramă, precum şi UDMR-istul Verestoy, care afectează totodată puritatea etnică a listei. Între cele două războaie posesorii marilor averi se numeau Blank, Auschnit, Filderman şi chiar Malaxa, pe cînd miliardarii contemporani poartă neaoşe nume de extracţie daco-tracică. Stăpîn peste o agoniseală de aproape un miliard de dolari, nababul nr. 1, oploşit în Peninsula Soră, se zbate din răsputeri pentru disculparea lui Antonescu de orice păcate şi pentru cariera triumfală a vechiului său protejat şi învăţăcel, căpetenia partidului extremist.

Îndeletnicirea care deschide cel mai frecvent accesul în acest club elitar nu este cea de bancher, sau de vedetă rock, sau de chirurg, ci cea ce om de fotbal, o ocupaţie care are o denumire, dar nu o definiţie. Oamenii de fotbal nu sînt cei mai faimoşi jucători, ci încrengături de fraţi, veri şi cumetri care îi vînd peste hotare pe cei mai talentaţi jongleri ai balonului rotund. Izvorul ultim al acestor avuţii rămîne totuşi un joc care imprimă proiectatei economii de schimb pronunţatul colorit al unei economii ludice.

Aristocraticul club al nababilor este consubstanţial cu masa de milioane a concentăţenilor osîndiţi să vegeteze în austera zonă de recluziune desemnată prin metafora „sub pragul sărăciei". Germinînd lista bogătaşilor, populaţia pauperă nu este însă consemnată şi ea în propria sa listă.

▲

BARBURISME

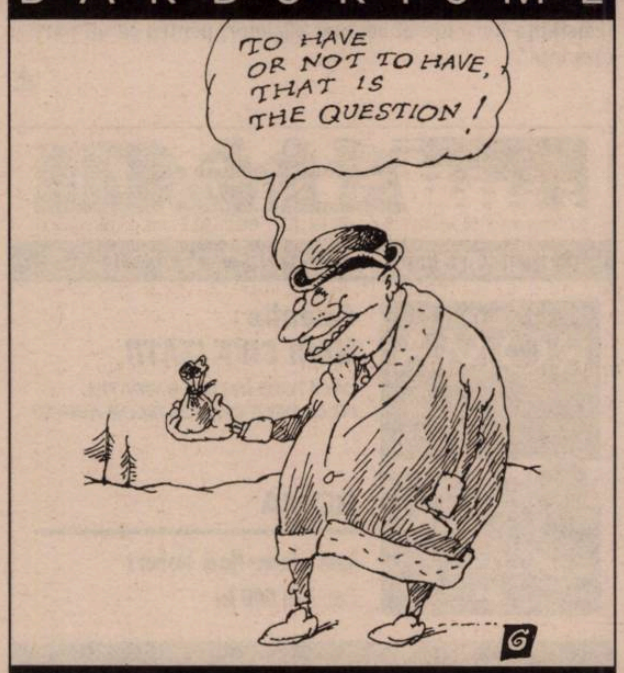

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Indignare de indignare

Mare şi năpraznică fu indignarea unor ziare şi a unor editorialişti la aflarea veştii că trei foste gimnaste de pe la noi (Lavinia Miloşovici, Claudia Presecan şi Corina Ungureanu) au avut îndrăzneala să pozeze goale într-o revistă japoneză! Mare, năpraznică şi mai ales patriotică! Actul celor trei gimnaste a fost privit nu doar ca o cumplită decădere personală, dar şi ca o ciobire a prestigiului şi a imaginii ţării – căci ele, scrie într-un cotidian, „au ajuns să pozeze în respectiva revistă numai după ce şi-au cîştigat celebritatea cu echipa de gimnastică a României", aşa încît „problema este mult mai complexă şi mult mai gravă" *(Adevărul,* 15 noiembrie). Mai ales că fetele au făcut şi „un film erotic pentru adulţi" (există şi filme erotice pentru non-adulţi?...). „Fiecare este liber să facă ce vrea, dar cred că ele pătează imaginea ţării", a declarat Nicolae Vieru, preşedintele Federaţiei Române de Gimnastică *(Adevărul,* 15 noiembrie). Dar tot domnia-sa nu şi-a putut reprima o exclamaţie sinceră, plină şi ea de mîndrie patriotică în aceeaşi măsură ca şi senzaţia de „pătare a imaginii": „Fetele noastre, mînca-le-ar tata! Frumoase mai sînt!" *(Evenimentul zilei,* 15 noiembrie). Indignarea a ajuns pînă departe, la fosta şcoală a Claudiei Presecan, unde profesorii aveau de gînd să facă un tablou cu gimnasta, dar acum au renunţat.

Nu e prima dată cînd condeie mai sensibile se indignează de asemenea lucruri şi – să nu ne facem iluzii – nu va fi nici ultima. Pe de altă parte, ideea în sine de „poze cu femei goale" creează indignări sau proteste, nu numai în România, dar şi pe alte meridiane: din partea feţelor bisericeşti, din partea mamelor de băieţi, din partea feministelor, din partea unor oameni mai conservatori din fire ş.a.m.d. E natural să se întîmple astfel: deşi în lumea occidentală „revoluţia moravurilor" i-a obişnuit pe oameni, de cîteva decenii, cu prezenţa nudului feminin în ziare, reviste, filme etc., spaţiul public se „autoreglează" prin exprimarea tuturor punctelor de vedere, prin reacţii ale diferitelor grupuri sociale sau orientări culturale, prin sancţionarea abuzurilor etc. E absurd să năzuim la consens ori la unanimitate şi, pentru sănătatea unei societăţi, nici indiferenţa nu e bună: e cît se poate de firesc, aşadar, ca un act precum cel făcut de cele trei gimnaste să trezească nemulţumiri sau să li se pară unora şocant. Nefirescul apare însă în iuţeala cu care unele condeie leagă acest act al unor persoane individuale de „imaginea şi prestigiul ţării". În imaginarul colectiv, sportivii îndeplinesc rolul unor eroi moderni cu care masele se identifică, aşa încît victoria lor este văzută ca un triumf al colectivităţii, al etniei, al „gintei". Jurnaliştii şi comentatorii sportivi „intermediază" adesea acest sentiment de mîndrie naţională împărtăşită, iar sistemul mass-media contribuie şi mai mult la validarea statutului eroic al sportivilor. Gesturile de adulaţie populară sînt speculate adesea de politicieni şi de edili care, pentru a-şi lega numele şi imaginea de profilul glorios al sportivilor, inventează ceremonialuri şi celebrări: le acordă sportivilor titlul de „cetăţean de onoare", botează străzi cu numele lor, le ridică statui etc. Dar de la aceste gesturi simbolice, mai mult sau mai puţin interesate, pînă la „a-i lua în stăpînire" şi a răsturna raportul dintre individ şi colectivitate este o cale cu totul şi cu totul abuzivă. Dacă afectiv e explicabil să-i simţim pe sportivi ca „ai noştri", a le pune în cîrcă nişte „norme de reprezentare a naţiei" înseamnă a le refuza dreptul la individualitate. De fapt, e exact invers decît cred indignaţii de serviciu: *ţara* le e datoare sportivilor, ca şi altor indivizi de excepţie, pentru gloria cucerită. Ce fac aceşti indivizi dincolo de performanţele sportive (şi mai ales la multă vreme după încheierea lor) îi priveşte numai şi numai pe ei. A muri de grija ţării atunci cînd trei tinere femei au decis că trupurile lor merită văzute şi de alţii şi a face subit conexiuni cu tricolorul e ipocrit şi trădează o gîndire colectivistă. Ce să faci în faţa unor asemenea mostre de pudibonderie care au pretenţia ca nişte indivizi liberi să se poarte numai după regulile pe care le ştim „noi, patrioţii", ca să nu aibă ţărişoara de suferit? Să te indignezi de indignarea lor?

...Între timp, vameşi cu emblema tricoloră pe uniformă continuă să ceară şpagă, cantităţi enorme de hîrtii care au în antet stema ţării alungă investitorii străini, iar vreun politician român dă cu stîngul în dreptul pe la Bucureşti sau pe la Strasbourg. Dar cu asemenea lucruri ne-am obişnuit, aproape că nu mai indignează pe nimeni...

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Cui i-e frică de Balzac?

Congresul Partidului Comunist Chinez, al şaisprezecelea la număr, s-a încheiat zilele trecute, scria corespondentul ziarului *Le Monde* la Beijing, într-o „schizofrenie a simbolurilor". Secera şi ciocanul, fanfara Armatei populare de eliberare ce a intonat Internaţionala, rezoluţii care au întrunit unanimitatea voturilor dar şi cale liberă pentru intrarea în partid a „forţelor productive înaintate", formulă pudică desemnîndu-i pe noii capitalişti. Platforma ideologică a partidului e asemenea unui tort cu mai multe blaturi suprapuse: mai întîi marxism-leninismul, apoi, „gîndirea Mao Zedong", urmează „teoria lui Deng Xiaoping" şi, în sfîrşit, „ideologia directoare" a lui Jiang Zemin, fostul secretar general, care iese astfel glorios de pe scena politică.

Alăturarea acestor patru repere ideologice e un tur de forţă şi ţine de misterele insondabile ale dialecticii chineze. Păţaniile cineastului şi scriitorului Dai Sijie reprezintă doar unul din exemplele ce arată că nici marxism-leninismul, nici gîndirea Mao Zedong nu sînt simple elemente de decor. Am mai scris, aici, despre *Balzac şi micuţa croitoreasă chineză,* romanul lui Dai Sijie apărut în urmă cu doi ani la Gallimard, uriaş succes de librărie – 500.000 de exemplare tiraj şi traduceri în treizeci de ţări (în România va fi publicat, foarte curînd, la Editura Polirom). Dai Sijie s-a stabilit în Franţa în 1984, iar filmele (printre care *China, durerea mea)* şi cartea lui au un puternic caracter autobiografic. Romanul pleacă, aşadar, de la o experienţă personală: la începutul anilor '70, adolescentul Dai Sijie, fiu de medici, e trimis la reeducare într-un sat pierdut în munţi, aproape de Tibet. Acolo va rezista graţie unei şanse extraordinare – găseşte o valiză cu cărţi, traduceri din Balzac, Flaubert, Dumas, Stendhal, Dostoievski, Dickens, Kipling, Baudelaire etc. Romanul – fermecător, captivant, de o rafinată simplitate – arată că lectura, prin însuşi faptul că permite evadarea în imaginar, este o formă de libertate, şi că – totodată – nici o lectură nu e inocentă, deoarece ea îi poate influenţa şi transforma pe oameni. Cartea reconstituie atmosfera îngrozitoare din timpul aşanumitei „Revoluţii culturale". O imagine completă a fenomenului găsim în excelentul capitol despre China din *Cartea neagră a comunismului.* „Reeducarea revoluţionară" i-a vizat pe cei care trebuiau curăţaţi de orice urmă a „mentalităţii burgheze reacţionare". Cuvintele unui marş revoluţionar din acei ani dezvoltă noţiunea de „ereditate de clasă", prin care erau stigmatizaţi, de la naştere, categorii întregi de oameni: „Dacă tatăl este un viteaz, fiul e un erou, / Dacă tatăl este un reacţionar, fiul e un bou. / Dacă eşti revoluţionar, atunci vino cu noi, / Dacă nu eşti, ieşi să te vedem / (...) Ieşiţi, să vă vedem! / Din postul vostru blestemat veţi fi izgoniţi, / Omorîţi! Omorîţi! Omorîţi!". Lansată de Mao după ce Marele Timonier părea a fi scăpat de sub control Gărzile Roşii pe care tot el le iniţiase şi le încurajase, Revoluţia culturală a însemnat, printre altele, şi reprimarea violentă a intelectualilor, în numele purităţii ideologice şi al respingerii influenţelor burgheze şi occidentale (Gărzile Roşii repetau tot timpul acest citat din Mao: „Clasa capitalistă este pielea; intelectualii sînt firele de păr care cresc pe piele. Cînd pielea moare, nu mai există păr.") China comunistă a fost un uriaş *gulag,* lagărele numindu-se acolo *laogai* (n-au dispărut cu totul, în paranteză fie spus, nici astăzi). E greu să avansezi cifre exacte privind numărul victimelor, se estimează însă că peste douăzeci de milioane de oameni au murit în detenţie. Nenumăraţi artişti au fost reduşi la tăcere, s-au produs adevărate tragedii, unor pianişti li s-au zdrobit degetele, scriitori, pictori, actori etc. au fost trimişi în lagăre sau la „munca de jos". Eroii din cartea lui Dai Sijie citesc pe Balzac în traducerea lui Fu Lei; ei bine, Fu Lei este unul dintre cei care n-au suportat „reeducarea" şi s-au sinucis.

Filmul pe care Dai Sijie l-a făcut după romanul său a ieşit pe ecranele din Franţa luna trecută. Scriitorul-realizator obţinuse, după un an (!) de negocieri la Beijing, aprobarea să turneze în China (nu în regiunea unde fusese „reeducat", ci în altă zonă fixată de autorităţi, dar, mă rog, în China). Guvernul n-a acceptat însă ca filmul să fie programat în ţara de origine a romancierului. A invocat, povesteşte Dai Sijie într-un interviu, trei motive: imaginea Chinei maoiste ar fi prea negativă; personajul primarului ar fi ridiculizat excesiv; în sfîrşit, mesajul filmului ar fi periculos, întrucît se sugerează că romanele lui Balzac, şi literatura în genere, sînt în măsură să schimbe viaţa chinezilor. În 2002, la trei decenii de la evenimentele povestite în carte, ultima mare ţară comunistă se teme, încă, de Balzac ...

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Gînd

Deşi am avut întotdeauna o oarecare sensibilitate pentru mistică, ocultism şi transcendent, vreau să asigur pe toată lumea că citatul pe care îl voi da mai jos nu înseamnă deloc că am devenit unul dintre aceia care cred că viitorul omenirii se hotărăşte în spatele unor cortine grele, fie ele şi ale Cerului, şi se exprimă încriptat în viziuni ale unor muritori cu aură, aleşi prin puteri cosmice de Marele Manipulator. Cred că, în bună măsură, lumea evoluează după cum vrem noi să evolueze şi că nu e nimic rău cu lumea în sine, ci cu ceea ce facem noi din ea. Deşi nu este nici pe departe cel mai mare duşman al nostru, libertatea este, totuşi, marea noastră problemă.

Am fost, deci, impresionat de un pasaj peste care am dat întîmplător, şi pe care aş vrea să-l împărtăşesc cititorilor *Dilemei*. Iată-l:

*„Prima stare a fost cea a cunoaşterii (adică starea în care omenirea a trebuit să afle, să înveţe); a doua este cea a înţelepciunii; a treia va fi cea a inteligenţei împlinite, depline. Prima a fost cea a sclaviei, a doua este cea a dependenţei precum copilul este dependent de părintele său; ultima va fi cea a libertăţii. Prima a avut loc sub bici; a doua sub stindardul acţiunii; a treia va fi sub cel al contemplaţiei. Teama a caracterizat prima stare, credinţa pe cea de-a doua; mila va domina pe a treia. Prima a fost epoca sclavilor; a doua a fost cea a oamenilor liberi; a treia va fi cea a prietenilor. Primul a fost timpul oamenilor bătrîni, al doilea timp este cel al tinerilor şi cel de-al treilea va fi cel al copiilor. Primul s-a petrecut sub lumina stelelor, al doilea se petrece în zori, iar al treilea se va întîmpla sub lumina clară a zilei."**

Nu îmi dau prea bine seama de ce m-a impresionat atît de tare acest text, încît să mă hotărăsc pe loc să-l fac cunoscut celor cîţiva cititori ai acestui colţ de pagină. Am fost, însă, suficient de fermecat de rîndurile acestea, încît să le citesc de cîteva ori şi chiar să le copiez de mînă – veţi recunoaşte, asta nu se întîmpla prea des în epoca lui *„copy/paste"*.

Viziunea aceasta a unei lumi din ce în ce mai emancipate şi din ce în ce mai aproape de Paradisul din care a căzut de mult are o anumită putere. Poate fi o expresie a felului în care lucrează asupra noastră mitul numit „al eternei reîntoarceri", după cum poate fi un simplu exerciţiu de optimism. Nu-mi dau seama exact dacă e o explicaţie, o previziune sau un comentariu. Dar această perspectivă mi se pare mai mult decît provocatoare, mi se pare o perspectivă seducătoare, deşi e cumva contra-intuitivă, pentru că sîntem mai degrabă tentaţi să credem că evoluăm spre rău, ca păcatele noastre cresc odată cu istoria, că vremurile sînt din ce în ce mai înnegurate şi că prostia şi anchiloza sufletului pune, mai încet sau mai repede, dar, în orice caz, implacabil, stăpînire pe noi. Să vezi lumea la lumina stelelor, apoi să o vezi în zori şi, în fine, să o vezi împlinită sub lumina universală a zilei mi se pare extraordinar pentru că, în această viziune, ceea ce rămîne mereu este *lumina*. Şi mi-am zis că, iată, „dimensiunea reală" a lucrurilor nu există şi că, dacă nu vrem să ne lăsăm complet minţiţi de perspectiva unică, trebuie să ne mişcăm mereu, atît cît ne permite fiecăruia scara interioară.

Cea mai bună soluţie pentru obsesiile noastre (cînd avem obsesii, deja trebuie să admitem că realitatea ne-a învins!) este să le punem, din cînd în cînd, într-o perspectivă lungă. Obsesiile zilei, fie că se cheamă NATO şi UE, fie că se cheamă alegeri anticipate sau guvernul Adrian Năstase, capătă alte dimensiuni, mai liniştitoare şi, în orice caz, mai abordabile, cînd sînt puse în acest tip de context. Înainte de a face faţă unor evenimente cu adevărat importante pentru noi (şi acest sfîrşit de an pare a fi decisiv pentru felul în care va curge istoria noastră în viitor) e bine să ridicăm pentru o secundă capul dincolo de nori, acolo unde aerul e tare şi unirea cerului cu pămîntul se vede limpede, la orizont. Să respirăm un pic aerul marilor înălţimi şi să ne lăsăm o secundă îmbătaţi de el. Asta ca nu cumva să credem că ceea ce ni se întîmplă acum, în imediatul frămîntat de la nivelul mării, este mai mult decît un *moment foarte bun* într-o înşiruire de momente dezamăgitoare.

Există un singur lucru care, pus în orice fel de perspectivă, atîrnă la fel pentru noi: vinovăţiile trecutului nostru. Căci ele ne urmăresc cu încăpăţînarea unui vînător ambiţionat de zigzagul vînatului său.

* Acest pasaj aparţine lucrării intitulate *Concordia Novi et Veteris Testamenti (Concordanţa dintre Vechiul şi Noul Testament)* scrisă de călugărul calabrez Gioacchino da Fiore, spre sfîrşitul secolului al XII-lea. Eu am dat peste textul sus-citat într-un interviu acordat de Jean Delumeau unui autor interesat de apocalipsă şi de milenarism. Ulterior, interviul a constituit unul dintre capitolele unei cărţi dedicate subiectului.

▲

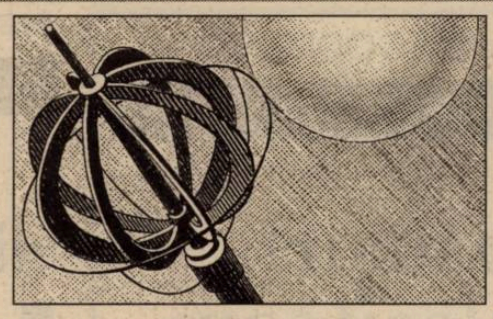

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Circumcizie

În august 1999, cînd preşedintele de atunci al Rusiei l-a prezentat pe noul său prim-ministru, pe Vladimir Putin, el şi-a motivat opţiunea declarînd că „acest om este soluţia finală a problemei cecene". De atunci, Putin a ajuns preşedinte şi se apropie decis de „soluţia finală", care nu constă în rezolvarea problemei, ci în eliminarea cecenilor din politică şi din viaţă. Recentul atentat terorist de la Moscova a permis ca intensificarea acţiunilor de pe teren, în condiţiile unei opinii publice anesteziate, să obţină sprijin şi susţinere din partea liderului mondial al luptei împotriva terorismului, George Bush jr. „În lupta împotriva terorismului am un bun prieten în persoana lui Vladimir Putin, el ştie cît de importantă este cartea care se joacă", declara preşedintele SUA la întîlnirea cu ziariştii de dinaintea călătoriei în Europa. Pentru autorităţile din Rusia negocierile cu cecenii nu sînt o opţiune şi deci nu rămîne decît pacificarea lor prin forţă militară (operaţia durează de vreo 200 de ani).

La Bruxelles, în urmă cu aproximativ două săptămîni, Putin a fost întrebat de un ziarist francez de ce sînt folosite în Cecenia mine anti-personal, care îi omoară nediferenţiat pe luptători şi pe civili. Pentru Putin, în Cecenia nu există civili: toţi sînt luptători, toţi luptătorii sînt teroriştii şi toţi teroriştii sînt musulmani radicali. De unde şi ipoteza că gazetarul îngrijorat de soarta civililor ar vrea să devină musulman: „...ceea ce nu vă va salva viaţa, deoarece ei consideră Islamul tradiţional ostil obiectivelor lor. Şi dacă doriţi să deveniţi un musulman radical, veniţi la Moscova, noi sîntem o naţiune multiconfesională, dacă sînteţi pregătit pentru operaţia de circumcizie, veniţi, avem specialişti în problemă şi v-aş recomanda să faceţi această operaţie în aşa fel încît să nu mai crească nimic pe locul acela". Au fost necesari doi traducători pentru versiunea oficială a acestui răspuns, versiune care s-a oprit la invitaţia la Moscova, dar diplomaţii ruşi prezenţi au chicotit, gazetarul curios înţelegea, probabil, limba rusă şi a ieşit din sală şi de-abia a doua zi s-a difuzat versiunea completă, scandaloasă, a acestei sinistre explozii de vulgaritate.

Consemnată la capitolul „gafe", „derapaje", ieşirea lui Putin are un iz de mucegai venit din subsolurile Lubiankăi, din dispreţul pentru omul a cărui vină este alcătuită din semnele de întrebare la care nu renunţă, fiinţa lui fizică poate fi oricînd mutilată în aşa fel încît să „nu mai crească nimic pe locul acela". Eternitatea rusă este deocamdată alcătuită din „eroi" de pe urma cărora au rămas milioane de victime, ceea ce induce multora ideea că „ei sînt altfel", că acolo nimeni nu poate conduce altfel decît prin teroare. Paznicii oficiali de pretutindeni ai valorilor democratice n-au reacţionat, curajul presei independente ruseşti s-a materializat prin publicarea integrală a răspunsului, ruşii de rînd şi-au spus, probabil, „bine i-a făcut", pentru că dincolo de orice consideraţii politice motivate de conjunctură, brutalitatea, exprimată fără nici o urmă de reţinere, fascinează şi impune. Codurile de reglementare ale unei comportări civilizate între indivizi, grupuri şi popoare sînt mereu pîndite de tentaţia recurgerii la forţă, ca decisivă modalitate de afirmare nu doar a identităţii, ci şi a superiorităţii. Relaţiile între lege şi ordine sînt armonioase doar în serialele de televiziune; în viaţă, nevoia de ordine impune legi nedrepte şi conferă statutul de erou celor care nesocotesc orice lege. Neputinţa Statelor Unite de a-i prinde şi de a-i pedepsi pe autorii şi planificatorii atentatelor de la 11 septembrie a permis ca orice reprimare, oricît de violentă şi nediferenţiată, a opoziţiei să poată fi prezentată drept acţiune anti-teroristă. Preşedintele SUA este justificarea ultimă a acţiunilor lui Putin împotriva cecenilor, a presei, a tuturor celor care cred că le e permis să întrebe tot ce le trece prin cap. La nivelele superioare ale puterii, ale oricărei puteri, recursul la represiune este întotdeauna o opţiune. Pentru Bush, e ultima, pentru Putin, spre bucuria specialiştilor lui în circumcizie radicală, e prima.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Nici o vorbă despre NATO

(la cererea publicului plictisit de atîtea semnificaţii...)

Să lămurim de la început lucrurile: motivul pentru care bărbaţii se uită la gimnastica feminină n-are nici o legătură cu sportul. Sigur, puţini au puterea să accepte acest adevăr biologic. Pentru ei, cei care preferă să se mintă, s-au inventat notarea şi clasamentele, astfel încît omul să poată discuta cu prietenii despre erori de arbitraj sau dezechilibrări la revenirea din triplu-salt, în vreme ce subconştientul le salivează cinstit, fără să-şi facă atîtea probleme...

Dar să nu vorbesc în numele altora. Din cîte îmi aduc aminte, am văzut ultima oară un concurs de gimnastică în adolescenţă, cu puţină vreme înainte să-mi fac o prietenă. Ea m-a ajutat să-mi depăşesc fascinaţia pentru aceste spectacole, pe care le urmăream nu pentru a vedea steagul României pe cel mai înalt catarg, ci cu speranţa că, pînă la urmă, după atîta efort, va ceda cumva vreo cusătură de la costum. Dezvelind astfel, în direct şi la o oră de însetată audienţă, amănuntele anatomice refuzate de soarele României Socialiste, ca şi de televiziunea ei.

Evident, acest eveniment istoric, potenţial mai şocant decît zecele Nadiei la Montreal, nu s-a întîmplat niciodată. Şi totuşi, ca şi în alte domenii ştiinţifico-tehnice, japonezii au găsit o soluţie. Nu e nimic original: în ţară, o revistă de *life-style* masculin a mai pozat anul trecut o gimnastă fără costum. Acum e vorba de trei foste celebrităţi, care au fost în Japonia şi-au pozat goale pentru o revistă de-acolo, ba au mai făcut şi-un filmuleţ în care evoluează la aparate exact aşa cum o făceau atleţii greci la prima Olimpiadă (nu ştiu de ce-am renunţat la tradiţia asta, apropo...).

După care a urmat dezastrul. Pozele – care-ar fi trebuit să rămînă pentru uzul orientalilor cinstiţi cu ei înşişi – au făcut drumul pînă în România şi au fost expuse oprobriului public, mai mult sau mai puţin mimat. La piciorul rugului s-au pus doi butuci zdraveni, unul tăiat din copacul Invidiei şi altul din cel al Pudibonderiei Stupide de Dîmboviţa. S-a zis că fetele au făcut bani din chestia asta – 40 de mii de dolari, exact preţul maşinii pe care o schimbă în fiecare sezon unul dintre fotbaliştii modeşti ai ţării. S-a mai spus că ele au întinat tricolorul, pozînd în costumele naţionalei de gimnastică. Firește, tricolorul nu le aparţine fetelor, după cum nu-i al meu şi nici al dumneavoastră. Nu, el e-al unei entităţi vagi, numită „ţară", care, prin reprezentanţii ei, decide cine e demn să se-nfăşoare-n steag. Fetele îmbrăcate şi medaliate au dreptul. Cele goale şi cam uitate de suporteri trebuie să se ferească de roşu, galben şi albastru.

Dincolo de asta începe teritoriul pustiu al performanţei sportive premiate cu indiferenţa unei ţări în care sport a mai rămas doar fotbalul. Numai pe el stau astăzi reflectoarele şi doar el mai e capabil să răsplătească cu glorie şi bani transpiraţia şi durerea unei tinereţi, practic, pierdute. Restul, canotajul, înotul, tirul sau handbalul sînt astăzi ocupaţii în care tinerii mai degrabă aduc bani de-acasă decît speră să cîştige. Gimnastica, o modă aprinsă de Nadia, s-a consumat în mod natural, la fel ca mişcarea *hippie* sau pasiunea pentru Vama Veche. Iar publicul, care acum 12 ani n-avea în altă parte fete dezbrăcate la televizor, găseşte astăzi oferte cu mult mai decoltate.

Oricum ar fi, fetele care au început să viseze la această carieră în mijlocul anilor '80 s-au trezit după '90 într-o postură incredibilă, aceea de campioane anonime. Şi pe deasupra sărace, după aceeaşi cantitate de efort care i-a adus lui Mutu cîteva milioane de dolari. În acest context, tentaţia Japoniei nu e numai explicabilă, ci şi de scuzat. Iar pornografie nu e poza fetei, ci a casei ei, a contului ei din bancă şi a perspectivelor ei într-o lume în care gloria sportivă a rămas pe mîna consumatorilor de seminţe. Şi nu mă refer la public.

Ipocrizia e însă o tentaţie prea mare. Chiar şi cel mai serios ziar din România a pus pe prima pagină fotografia fetei goale, alături, firește, de un articol indignat. Semn că şi aici s-a pactizat cu firea umană: sexul vinde mai bine decît literele.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Însuşiri folositoare

Încerc să privesc partea luminoasă a lucrurilor, dar timpul îmi joacă feste. Ştiu că mai toţi oamenii sînt chinuiţi, dar încearcă să treacă peste asta, mai ales în public. Cînd apare cineva, soţul şi soţia, care tocmai se certau ca chiorii, încetează zarva şi-şi trag pe chipuri feţele alea bune.

În public, oamenii încearcă să se poarte simţit şi să-i facă pe ceilalţi fericiţi, ori cel puţin să lase o impresie bună şi să se facă plăcuţi. Limitările societăţii sînt, în genere, benefice pentru majoritatea oamenilor.

Henry Miller spunea undeva că, atunci cînd eşti nefericit, e uşor să găseşti pe cineva care să te compătimească, pentru că nefericirea ta îi face pe oameni să se simtă mai bine. Nu este tot atît de simplu să găseşti oameni cu care să-ţi împarţi bucuria.

În realitate, oamenii, cînd sînt în public, împărăşesc foarte puţin din ei înşişi. Nici bucurie, nici tristeţe, doar platitudini. Platitudinile testate de timp ţin gîndurile în mişcare, fără suişuri şi coborîşuri. Universul platitudinilor este vast şi impersonal şi este perpetuu îmbogăţit de media, de şcoli, de familii, de o întreagă maşinărie complexă care le fabrică, pentru a salvgarda ordinea socială.

Natura asocială a „adevăratelor" simţăminte umane cade în sarcina industriei farmaceutice, care a aruncat în colbul uitării toate „tratamentele prin vorbire". Televiziunea confesională oferă astăzi formule care răspund oricăror nevoi de „terapie prin vorbe", iar Reality TV are grijă să transforme mintenaş orice urgenţă într-un subiect de conversaţie.

De fapt, există atîtea sisteme de control social încît este aproape imposibil să ai un sentiment fără ca acesta să capete instantaneu transpunerea potrivită. Lucrul este de două ori mai adevărat pentru cei tineri, ţintiţi de intense campanii de marketing menite să traducă orice poftă mijindă într-o dorinţă articulată pentru un anumit obiect. Chiar şi şpilul acela învechit de a îmbiba o abstracţiune precum „dragostea" cu lumina unui neştiut izvor cosmic nu mai funcţionează ca lumea, dat fiind faptul că grădina este înconjurată de ziduri vii de imagini.

Zilele acestea nivelul emoţional al populaţiei o ia razna, căci ne pregătim de război. Platitudinile din vreme de pace sînt pătrunse de nelinişte şi paranoia, în varii doze. Vor putea oare fabricile de pilule-şi-platitudini să ţină pasul? Om trăi şi om vedea.

Pînă una-alta, eu mă agăţ de următoarele însuşiri, folositoare în orice împrejurare, în pofida efortului de a le transmite prin cablu: generozitatea şi curajul. Prima constă în a trece peste cele mai mîrşave impulsuri de egoism înnăscut, a doua – în a merge mai departe. Şi numai gîndindu-te la astfel de lucruri şi te trec fiorii: dar dacă blestematul de inamic chiar se arată?

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Candelabre şi maimuţe la Braşov

La mijloc de noiembrie, sus, pe Caraiman, crucea este prinsă solid într-un peisaj cu zăpadă, pază multelor vile care au apărut la poale, pe o rază de 50 de kilometri şi mai bine. Într-un tren obişnuit nu mai sînt mulţi, totuşi, cei dispuşi s-o admire. Din cauza unor lucrări la linie care nu se mai termină, drumul de la Bucureşti la Ploieşti durează aproape ca pe vremea lui Caragiale, pe cînd dinspre Sinaia veneau, *mamiţo!*, ecourile menuetului lui *Pederaski*.

Şi, ceva mai încolo, apare şi Braşovul. Pasajul subteran al gării – peste aşteptări de curat şi de luminat – duce către holul central al staţiei; hol în care două automate de cafea chiar funcţionează, cu fisele de aluminiu ale salariului mediu pe economie. Trec în goană pe lîngă un cuplu la vreo patruzeci de ani, tocmai în clipa fatală în care ea îi spune *Şi ţi-am spus foarte clar să nu-mi vii la gară* – în timp ce el stă cu privirile prinse în mănuşile pe care le ţine în mînă, cu aerul unui Lukaşenko de ocazie, care tocmai a aflat că viza sa de Praga pune ceva probleme.

La o grăbită – şi, desigur, falsă – privire, fostul oraş industrial Braşov a devenit un oraş bancar: ca peste tot, dar parcă ceva mai mult aici, sediile băncilor se înalţă sticloase, oţelite şi uşor obraznice. Ca peste tot, la prima intersecţie am întîlnit şi prima cunoştinţă, pe care o lăsasem săptămîna trecută în alt oraş – teribilul chip de fată cu limba scoasă de un metru, la propriu, care face de pe panouri reclamă la biluţele de gumă de mestecat. Acum 15 ani, la Braşov guma venea cu trenul, cu autocarul sau cu valiza, cu tot cu nemţii în vizite la rude. Să mai spună cineva că nu s-au mai schimbat lucrurile în România.

Acum 15 ani, Braşovul era un oraş în carantină, datorită manierei particulare în care o mînă de muncitori de la fostul *Steagul Roşu* ajunseseră să petreacă o duminică sub comunism. În acea dimineaţă de 15 noiembrie, zi de alegeri locale, braşovenii au strigat că vor pîine şi că nu mai vor comunism. Într-un fel, începutul se produsese în septembrie '83, cînd regimul aplicase legea „acordului global" – acordarea salariului în funcţie de realizarea sarcinilor de plan. La o economie ineficientă şi falsificată din faşă, legea era o formă ipocrită de a pune criza de sistem pe spinarea proletarilor rămaşi, în naţional-comunism, orfani de Marx. Acordul s-a produs – pentru cîteva ore, la primărie şi la sediul judeţean PCR, unde portretele lui Ceauşescu, pregătindu-se pentru decembrie '89, planau relativ graţioase de la geam. Unul dintre participanţii la revoltă îmi povestea cum, în tot acel haos al memoriei legate de acea zi, există un episod care l-a făcut să zîmbească mereu apoi, chiar şi în timpul anchetei. Pe biroul cel mare din judeţeana de partid era un telefon roşu. În acele clipe ale furiei, în timp ce un altul călca în picioare un portret al liderului privindu-i ochii de hîrtie velină şi strigîndu-i, ca într-un banc de pe-atunci, *de ce mi-ai împuşcat, mă, maimuţa?*, un om cu figură altfel paşnică dar atunci transfigurată de adrenalina istoriei a înşfăcat receptorul şi, cu răguşeala emoţiei, a început să strige *Alo, alo, Europa Liberă! Am eliberat Braşovul!*

Iar în primărie era, în holul mare, un candelabru. Imaginea unui candelabru în mijlocul unui oraş în care lumina se stingea cu frenezie zi de zi i-a sîcîit apăsat pe revoltaţi, care au dat în el cu ce s-a nimerit, de la clanţe de uşi la dreve de fier pentru prins covorul de pe scări. Ei bine, în mod mai curînd ironic acest candelabru a venit în lunile următoare în ajutorul anchetatorilor. De unde, în prima fază, fiecare arestat era îndemnat să spună că a strigat *Jos Ceauşescu* şi să spună, mai ales, la îndemnul cui a făcut-o, în partea a doua a anchetei refrenul a fost *Recunoaşte că ai spart candelabrul*.

Cum nu se cădea să se admită oficial că revoltaţii protestaseră politic – bref, că proletarii se ridicaseră împotriva partidului *lor* –, cei arestaţi pentru revoltă au fost încadraţi finalmente la huliganism. Pentru că împuşcaseră, cum s-ar spune, maimuţa comunismului.

...Altfel, Braşovul în acest noiembrie mi s-a părut cu totul respirabil.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

O raţă?

Filozoful francez Giles Lipovetsky povesteşte, într-o carte a sa despre vid şi individualismul contemporan, o mică istorioară dintr-un roman al lui Peter Handke în care o femeie căsătorită cu un băieţel de opt ani îi cere soţului să se despartă. Dorinţa femeii este oarecum ciudată pentru că nu este motivată de nimic, hotărîrea ei este vag explicată şi nici nu are nevoie de aşa ceva; nici voinţa de independenţă nu pare a fi mobilul cererii ei, nici aspiraţia spre emancipare feministă; asemenea explicaţii psihologice sau, mai rău, psihanalitice, nu însoţesc decizia eroinei. Singurătatea a devenit o realitate firească, într-o lume care trăieşte şi o trăieşte natural, dincolo de orice „metafizică", cum spune Lipovetsky, „a separării şi a solipsismului". Femeia se pierde, împreună cu băiatul ei, într-o solitudine indiferentă căreia, de fapt, soţul nu i se împotriveşte. Romanul lui Handke nu are nimic de-a face cu „vîrstele clasice ale sentimentului părăsirii", nici măcar cu *spleen*-ul baudelairian, toate acestea sînt realităţi revolute care nu ne ajută să pricepem mai nimic. În accepţiunea lui Handke nici perspectiva cealaltă nu este mai puţin motivată, aceea a plăcerii de a trăi în singurătate, pe care mi-o evoca Frau Nora Iuga aici, la Schloss Solitude, în Stuttgart, apropo de afirmaţia lui Eugen Ionescu cum că nu pricepe de ce oamenii se tînguie că sînt singuri, cînd de fapt ar trebui să se vaite că nu sînt destul de singuri. Aşadar nici aşa, nici altfel. Nimic care să problematizeze, să pună în ecuaţie, să se vaite (hermeneutic sau artisticeşte).

E de bine? E de rău? Sîntem tentaţi imediat să judecăm aspru, să ne asumăm pe loc superioritatea gregară a convieţuirii, a umanităţii care o hrăneşte, şi să privim lumea aceasta – care s-a învăţat cu decenţa singurătăţii – ca pe o lume săracă, bolnavă, incapabilă să-şi mai găsească reperele omeneşti dintotdeauna. În primul rînd, nu ştiu exact ce anume ar fi să fie dintotdeauna, adică definitiv ireductibil, în umanitate. Nu prea ştiu şi nici nu mă interesează, mie unuia îmi place lumea în care trăiesc şi mă uit cu mare interes la dumneaei şi încerc să pricep cum anume se schimbă, nu cum anume rămîne la fel. Merg şi eu la muzee, citesc şi eu cărţi, nici nu mi-aş putea închipui că aş putea trăi altfel, şi cu toate acestea mi-este drag, uneori cu nostalgia proastă a sentimentului unicităţii clipei trăite, trotuarul pe care calc, uliţele, larma discotecilor, luminile restaurantelor, a supermarket-urilor luxoase cu vitrine în care sînt haine atît de scumpe că nu le voi putea avea niciodată, oamenii ăştia, chiar aşa singuri şi păcătoşi cum sînt ei. Asta e lumea în care mi-a fost hărăzit să trăiesc şi încerc să stabilesc cu ea relaţii asemenea eroinei lui Handke cu singurătatea. Nu o judec încruntat, nu o apăr asemenea, o văd şi am uneori sentimentul că îmi scapă tocmai datorită acestor ciudate nepotriviri. Stau pe bancă, în parcul central, asemenea atîtor venetici ai locului, fumez L&M de acasă, şi mă uit la o raţă cum vîsleşte ea nu departe de preafrumoasa piaţă Schillerplatz. Raţa teutonică vîsleşte şi eu mă uit la ea şi am sentimentul că ea ştie mai mult despre viaţă decît ştiu eu.

Oricît de precare sînt gîndurile astea nu-mi pot totuşi reprima sentimentul că în gîndirea românească există ceva anume monocord şi ostenit de-acu, un post-heideggerianism parţial digerat, un ceva post-noicism, nici nu ştiu cum să le spun, în tot cazul ceva „înalt" şi de esenţa marii noastre tradiţii a apetitului spre metafizic în care nu prea are loc raţa asta a mea. E nevoie de altceva, simt asta, cred că sîntem într-un moment ca acela al marii revoluţii din poezia românească de la începutul anilor '80 (poezia întotdeauna a fost cea mai cea, vorba lui Rorty). Atunci poezia era dominată de înălţimi blagiene, de păsări transilvane, de funigeii toamnei, de linişti pravoslavnice, pînă a venit poezia asta cu asfaltul şi cu blugii. E vremea unei alte revoluţii, de data asta în chiar adîncimea gîndirii noastre, şi asta o pot face tinerii şcoliţi în deceniul din urmă. E vremea să se elibereze de admiraţii necondiţionate, de aerul de mausoleu al gîndirii noastre şi să provoace schimbarea. A sosit timpul ca, în marea noastră dezbatere de idei, să-şi facă loc raţa asta care vîsleşte ea aşa de frumos pe lac.

▲

Texte şi opinii de: Rodica CULCER (jurnalistă) ● Daniel DĂIANU (profesor univ.) ● Mircea GEOANĂ (ministru al Afacerilor Externe) ● Radu Pavel GHEO (eseist) ● Emil HUREZEANU (jurnalist) ● Mariana IOAN (jurnalistă) ● Filon MORAR (lector univ.) ● Zoe PETRE (profesor univ.) ● Elena ŞTEFOI (scriitoare)

Anul X
nr. 506
22-28 noiembrie 2002
DILEMA
SĂPTĂMÂNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU
România
între Europa şi SUA

Argument

Admiterile în grup nu sînt foarte favorabile stabilirii de ierarhii, operaţie atît de necesară orgoliilor individuale sau colective: sînt (sîntem) mai buni decît cei din urma noastră, iar cei din faţă ne-au depăşit datorită unor avantaje acordate nu tocmai pe merit. Raţionament valabil poate pentru o cursă, fie ea şi cu obstacole, cu totul contraproductiv cînd e vorba despre un program complex de reforme menit să confirme că sînt funcţionale condiţiile necesare pentru angajarea ţării, de-abia de acum înainte, într-o competiţie onestă. Admiterea României în Alianţa Atlantică sau în Uniunea Europeană nu poate fi rezultatul unor operaţiuni de imagine, al unor jurăminte de credinţă, al unor complicităţi între iniţiaţi. Dacă s-ar pune cap la cap toate declaraţiile făcute din decembrie 89 de toţi oficialii veniţi cu un interes sau altul în România, s-ar putea observa probabil ce extraordinară pedagogie a adevărului au produs împreună cei binevoitori şi cei rău intenţionaţi, analiştii dedaţi cu ideile şi diplomaţii-turişti în căutarea unor realităţi exotice. Drumul spre ceea ce o majoritate din România consideră a fi vocaţia reală a alianţelor, fie ele militare, politice sau comerciale, a fost presărat nu doar cu bune intenţii, ci şi cu obtuzităţi (de ambele părţi), cu dezamăgiri, cu momente cînd scopul părea că se îndepărtează în loc să se apropie.

În momentul cînd admiterea în NATO a devenit o certitudine, iar tratativele de admisie în Uniunea Europeană au căpătat un termen precis de încheiere, se poate oare afirma că greul a trecut? Şi da, şi nu. Da, pentru că din exterior se vede că România merge în direcţia corectă. Nu pentru că, aşa cum o arată sondajele, prea mulţi români cred că direcţia e greşită. Din armonizarea acestor realităţi ar trebui alcătuite programele de guvernare ale partidelor în competiţie pentru putere.

*Acceptarea României în NATO şi promisiunea Uniunii Europene se datorează eforturilor interne, dar şi împrejurărilor care au modificat structura şi scopurile alianţelor. Relaxarea de după căderea Zidului, minată, totuşi, de persistenţa unor conflicte locale, a fost înlocuită, după 11 septembrie 2001, de ameninţarea mortală a unei forţe distructive greu de localizat. Teroarea continuă, echilibrul a dispărut. Statele Unite ale Americii par a-i privilegia pe aliaţii, democraţi sau nu, care sprijină lupta împotriva forţelor obscure ale organizaţiilor teroriste. Economia de piaţă funcţională, cerută de negociatorii Uniunii Europene, poate fi obţinută şi în condiţiile unei democraţii nefuncţionale. Democraţia nu poate fi decît rezultatul voinţei politice interne şi „fondul", menit să dea substanţă formelor cu care ne aliniem la solicitările partenerilor din prezent sau din viitor, va fi prezent atunci cînd o majoritate românească va accepta că ţara merge într-o direcţie bună. Se va constata atunci că valorile comune împărtăşite oferă de la sine un răspuns concret şi corect intereselor divergente. Pentru că Statele Unite, ţările din Uniunea Europeană, cele fondatoare, cele din prima serie, ca şi cele în aşteptare nu au doar valori, ci şi interese, ceea ce explică diferenţele de abordare în problemele minore sau majore, de la exportul de carne pînă la judecarea criminalilor de război. Înţelegerea şi respectarea părţii raţionale din interesele fiecăruia impune o atitudine flexibilă şi încredere între parteneri. Ipocrizia şi schizofrenia cu care se tot laudă participanţii români la secretele Pactului de la Varşovia şi ale CAER-ului vor trebui să lase loc prezumţiei de onestitate. Poate fi punctul de pornire pentru transformarea lui „între" în „împreună", dar şi pentru normalizarea dialogului intern, între politicienii de diverse culori şi convingeri, între aceştia şi poporul despre care tot vorbesc. De aici încolo se va putea afişa orgoliul, individual sau de grup. (**M. B.**)*

Elena ŞTEFOI

În care oglindă ne privim?

Prin '90-'92, atunci cînd eram orientaţi spre Occident mai ales la nivelul discursului şi ne puteam permite să „suferim mediatic" pentru lipsa de opţiune fermă a structurilor euro-atlantice, aproape tot gazetarul autohton era convins că „locul României e în Europa şi că aliaţii noştri naturali sînt statele membre ale Pactului Nord Atlantic". În 1997, înainte de episodul cu „lista lui Severin", majoritatea analizelor bucureştene şi a sondajelor de opinie susţineau că România pluteşte în derivă între CSI şi ex-Iugoslavia. În 1998, înainte ca Parlamentul să decidă sprijinirea bombardamentelor NATO asupra Belgradului, curentul majoritar de opinie luase brusc o direcţie inversă, pe motiv că nu putem rupe alianţele tradiţionale cu vecinii de dragul intereselor de peste Ocean sau de la Bruxelles.

În 2000, odată cu suspendarea vizelor pentru spaţiul Schengen, din spectrul spaimelor colective româneşti au dispărut – de parcă nici n-ar fi fost – trimiterile la tot felul de scenarii despre *zona gri*. Cam tot din acea perioadă, discursul public nu mai este centrat pe obsesia înţelegerilor de tip Ialta-Malta. În 2002, acuzaţia că vîrfurile noastre conducătoare livrează viitorul generaţiilor postcomuniste unor forţe oculte (al căror act de naştere poate fi Testamentul lui Petru cel Mare) nu mai e de găsit nici măcar în cele mai antiguvernamentale dintre publicaţii. Condeiele analitice nu mai insinuează că întîrziind, voit sau nevoit, procesul de reformă ne autovulnerabilizăm în bătălia pentru reîmpărţirea zonelor de influenţă asupra Balcanilor şi a Europei de Sud-Est. „Instanţele societăţii civile" ori partidele parlamentare de dreapta, care acum cîţiva ani vedeau în PDSR doar criptocomunişti, nu s-au sfiit să comenteze acid „oportunismul proocidental" al tandemului Iliescu-Năstase. „Justiţiarii peremişti", care au năvălit pe scena politică în '91 cu masca reîntregirii naţionale pe faţă şi cu ipocrizia vitriolului antimoscovit pe buze, s-au declarat jigniţi de moarte cînd parteneriatul cu Alianţa Nord Atlantică a trecut din faza „visului frumos al armatei române" în aceea a unui program guvernamental solid, credibil şi bine creditat.

În 2002, pentru editorialiştii care reprezintă fie generaţia lui Octavian Paler, fie generaţia care avea 10-15 ani în '89, demnitatea naţională nu mai e un sentiment cuantificat în funcţie de obedienţa faţă de „fratele mai mare" de la Răsărit. În schimb, atenţia acordată mesajelor transaltantice e pe cale să devină pentru foarte mulţi lideri de opinie publică un criteriu al laşităţii politice, deci al trădării de neam. Nimeni nu mai tremură de grija „bulgarizării României", în schimb multă lume şcolită dezbate obsesiv tema influenţelor nefaste ale limbii engleze asupra vocabularului nostru de bază. Soarta lui Miloşevici ori evoluţiile electorale din Serbia sînt tratate cu aceeaşi nepăsare ca şi chestiunea depozitului de armament din Transnistria, dar ştirea că România ar fi iritat Uniunea Europeană semnînd acordul bilateral cu SUA referitor la Curtea Penală Internaţională a aprins multe spirite. Am avut parte de valuri de frisoane şi de critici la adresa guvernului, de întrebări acuzatoare şi de văicăreli culpabilizante, de săgeţi otrăvite şi de interviuri serioase din care trebuia să reiasă că americanii ne cer inclusiv vînzarea copiilor, iar europenii ne vor lăsa pe dinafară la următorul val al extinderii. Lor li se adaugă, într-un inventar prescurtat al surselor potenţiale de criză în relaţia transatlantică, delaţiunea cu antrenarea teroriştilor Hamas, acuzaţia că ne implicăm în politica internă a Moldovei, dezvăluirile despre livrările ilicite de armament, comentariile inflamate despre răbufnirile antiromâneşti ale guvernanţilor de la Sofia sau despre şantajul de ultim moment al Kievului. Aproape am putea crede că arsenalul din categoria grea a fost epuizat, dar încă rămîne loc de surprize.

Războiul cu noi înşine sub umbrela ocrotitoare a NATO

Cu doar două luni înainte de oficializarea extinderii NATO, prezumtivul divorţ dintre UE şi Statele Unite a fost pus în pagină cu înverşunare doar fiindcă el trimitea la îndelung anunţatul divorţ dintre şeful diplomaţiei şi premier (ori dintre premier şi preşedinte din cauza şefului diplomaţiei!). Pentru cei care aşteptau nu atît o criză la Palatul Victoria, cît mai ales eşecul strategiei de aderare a României la structurile nord-atlantice, orice pretext era interesant, dacă el ar fi putut provoca demiterea ministrului de Externe înaintea deciziei oficiale a *summit*-ului de la Praga. Dacă un asemenea pretext venea de la Bruxelles, cu atît mai bine! El n-ar fi făcut decît să garanteze succesul construcţiilor de culise din interior şi să compromită programul guvernamental de aderare. Şi poate – cu o formulă dragă celor care argumentează teoretic impecabil soluţia alegerilor anticipate –, ar fi consacrat în plan internaţional apetenţa noastră pentru stilul *stop and go*.

Cu doar o săptămînă înainte de momentul Praga, cînd toată lumea ştia că vom fi invitaţi să începem negocierile pentru aderare la NATO, începuse să fie digerată şi evidenţa că nu ne mai aflăm, din punct de politico-diplomatic, *între* America şi Europa, ci *împreună* cu ele. Desigur, mai putem zădărnici procesul semnării protocoalelor de aderare prin convulsii interne, ca atare de ce să nu folosim tot ce ne stă în putinţă ca să creăm instabilitatea internă? De la divergenţele la vîrf pe tema alegerilor anticipate, la „înscenările de tip încrucişat" cărora se plîng că le-au căzut victimă ba Kurt Treptow şi Fănel Păvălache, ba Ristea Priboi şi un suspect în dosarul „Jean Monnet", nici o carte nu pare a fi neglijată. La capitolul relaţiilor cu vecinii ne-am strecurat prin ochiurile plasei şi n-am căzut cu totul în capcană. Ne aşteaptă însă una sau două campanii electorale, serialul de război cu noi înşine poate continua şi sub umbrela de securitate a NATO.

După lecţiile conflictului din Kosovo şi din Afganistan, după mineriade şi după reconcilierea cu fostul suveran al României, după decorarea lui Mihai Ioan Pacepa şi după limitarea spaţiului de manevră a cîtorva clanuri mafiote transfrontaliere, România e aceeaşi şi totuşi alta. Britanicii ne încurajează şi americanii ne sînt parteneri pe cîmpul de luptă. Germanii ne iau în serios şi ruşii ne ţin punitiv la distanţă. Polonezii şi ungurii au dizolvat, cu sprijinul Papei şi al Patriarhului Teoctist, falsul argument al rupturii civilizatoare dintre catolici şi ortodocşi. Frontierele estice sînt expuse valurilor de emigranţi sau reţelelor crimei organizate. Marea Neagră joacă un rol-cheie în desenul coridoarelor energetice, bazinul Dunării contează în viziunea reconstrucţiei europene.

Geo-strategic vom continua să fim – nu doar pe hartă, ci şi la nivelul proiectelor, al cîmpurilor de interes şi al vectorilor de forţă – între UE şi SUA. Tot acolo se află Rusia şi Turcia, Caucazul şi Balcanii, ţările baltice şi Orientul Mijlociu. Ucraina şi Belarusul şi-ar dori să atenueze măcar în plan simbolic prăpastia care le desparte de NATO. Iugoslavia are pe agendă normalizarea raporturilor cu Consiliul Europei. Moldova cerne încă avantajele şi dezavantajele federalizării sub auspicii OSCE, iar moldovenii se înghesuie să obţină cetăţenie română. Ungaria nu mai poate invoca nici la Strasbourg, nici la Washington, aşa-zisa politică discriminatorie faţă de minorităţi pentru a arăta cu degetul spre Bratislava sau spre Bucureşti. Grecia pledează în favoarea acordării unui *road map* pentru Bulgaria şi România la Copenhaga, deşi se teme să nu piardă avantajele unor fonduri comunitare. Israelul ne vede într-o trilaterală cu Turcia. Georgia ne consideră colaborator privilegiat în programele pentru consolidarea stabilităţii la graniţa dintre Europa şi Asia Centrală.

Dincolo de geografie şi de cadrele ei limitative, de conflicte regionale şi de divizări teritoriale, de ameninţări neconvenţionale şi de riscuri globale, relaţiile României cu lumea au urmat, din 1989 încoace, calea unei noi istorii. Indiferent cît de mult s-au schimbat între timp statutul, politicile ori obiectivele structurilor euro-atlantice şi cum vor evolua ele de aici încolo, sîntem parte a acestui proces. Şi totuşi, la ea acasă România se află încă *la mijloc*, între topul bogaţilor care pot sfida Occidentul şi masa electorală tot mai săracă, ale cărei frustrări sociale aşteaptă nostalgicii comunişti din PRM să le valorifice. Din punctul de vedere al competitivităţii economice ne situăm, cum o arată statisticile, între Vietnam şi Ucraina. Indicele corupţiei ne plasează cînd înspre continentul african, cînd înspre cel latino-american. După volumul investiţiilor străine directe pe cap de locuitor, sîntem pe locul şase în Europa Centrală şi de Est, înaintea Rusiei, dar după Bulgaria.

Într-o oglindă cu mai multe feţe, nu ştim care dintre chipuri va ieşi învingător după viitoarea chemare la urne, fie ea anticipată sau la termen. ▲

Daniel DĂIANU

Loialităţi împărţite?

Lumea imediat după 1989 părea să se simplifice enorm, potrivit logicii care vedea „democraţia liberală“ (ipostaziată de valorile lumii occidentale) impunîndu-se în mod implacabil, pe toate meridianele. „The End of History“ a lui Francis Fukuyama exprimă această viziune. Pentru ţările în tranziţie intrarea în normalitate economică şi politică îşi găsea consfinţirea în admiterea, în cele din urmă, în principalele două cluburi din spaţiul euroatlantic: NATO şi Uniunea Europeană; de aici şi definirea priorităţilor de politică externă şi economică.

România a fost luată în seamă, serios, pentru ambele cluburi numai în a doua parte a anilor '90, din diverse motive. Fapt este că finele anului 2002 aduce două evenimente fără egal pentru români. Primul este invitaţia de alăturare la NATO în perspectiva anului 2004, cînd, se presupune, se va fi ratificat de către parlamentele actualelor ţări membre ale organizaţiei această decizie. Al doilea eveniment priveşte foarte probabila precizare, de către reuniunea Consiliului Ministerial al UE, la Copenhaga (în decembrie) a datei-ţintă de admitere a României în Uniune. Nu-mi propun să comentez aceste evenimente aici, dar ţin să subliniez că menţionarea datei-ţintă are o importanţă excepţională pentru parcursul de aderare a României. Pe fondul disputei legate de viitorul şanselor Turciei de aderare şi al circumstanţelor, nu neapărat favorabile, ale desfăşurării primului val de extindere a UE către Est, în 2004, precizarea datei de 2007 pentru Bulgaria şi România are o semnificaţie strategică evidentă, inclusiv pentru UE.

Pentru noi lucrurile ar părea că se clarifică, că nu am mai fi confruntaţi cu întrebări „istorice“, deciziile majore de politică externă intrînd în mecanismele de armonizare/compatibilizare ale celor două cluburi. Şi totuşi, apele s-au învolburat acasă şi în exterior atunci cînd guvernul român a acceptat să semneze un tratat bilateral cu SUA privind aplicarea prevederilor Curţii Penale Internaţionale (CPI). S-a vorbit atunci despre o alegere a României (a Guvernului), care ar juca, după unii, „cartea americană“ în condiţiile în care UE fusese cel mai ardent susţinător al formării CPI. Decizia guvernului român nu a venit însă pe un teren virgin, în privinţa unor asperităţi în relaţiile dintre UE (sau cele mai multe dintre ţările membre ale Uniunii) şi administraţia americană; există o serie de „neînţelegeri“ între cele două părţi, care nasc întrebări şi dileme. Iar acestea din urmă nu au cum să fie numai ale României.

Întrebările/dilemele la care mă refer privesc chestiuni majore, fără de care nu se poate concepe şi judeca relaţia transatlantică. De pildă, este vorba despre modul de abordare a sistemului instituţional al relaţiilor între state; ţările europene sînt puternic ataşate unei viziuni multilateraliste *(wilsoniene)*, care consacră cooperarea între state şi implicarea puternică a instituţiilor internaţionale în gestionarea problemelor globale – deşi multe voci critică lipsa de eficacitate a unor actori instituţionali internaţionali. Washington-ul (şi administraţia actuală mai mult decît cea precedentă) au dovedit o propensiune înaltă spre opţiuni de politică externă „unilateraliste“. Este suficient să ne gîndim la atitudinea faţă de Convenţia de la Kyoto privind combaterea efectului de seră, Tratatul de interzicere a armelor biologice, statutul CPI şi altele. Aceste perspective diferite pot induce răspunsuri nu similare în situaţii de criză, atît ca manieră de abordare, cît şi în privinţa instrumentelor de gestionare a stărilor conflictuale. O deosebire vizibilă de abordare priveşte conflictul arabo-israelian. Chiar dacă preşedintele Bush Jr. a evocat posibilitatea creării unui stat palestinian, aliniamentele de susţinere diplomatică şi nu numai sînt distincte: în timp ce statele europene (UE) vorbesc despre soluţionarea problemei palestiniene ca fiind absolut necesară pentru dezamorsarea situaţiei explozive în regiune, SUA sînt vizibil mai apropiate de poziţia Israelului (deşi această percepţie ar trebui nuanţată dacă avem în vedere deosebirile de poziţie între Likud şi Partidul Muncii, în Israel). În acest context, se judecă diferit şi implicaţiile unei intervenţii în Irak; dacă pentru unii analişti americani lupta contra armelor de distrugere în masă, a terorismului, ar impune o „redesenare a hărţii politice“ a regiunii care generează fundamentalismul islamic, în Europa este răspîndită opinia că un astfel de demers ar avea riscuri incalculabile (excesiv de mari). S-au manifestat puncte de vedere diferite şi în privinţa constituirii de către UE a unei proprii *force de frappe*, care să reprezinte braţul armat al imaginatei politici externe şi de securitate comune. Dincolo de dificultăţile pe care le au ţările mari din UE în a ajunge la un numitor comun operaţional în acest domeniu, Washington-ul nu a ezitat în a exprima dubii faţă de oportunitatea acestui demers în condiţiile unei posibile „duplicări“ a facilităţilor logistice şi militare oferite de NATO şi ale implicaţiilor asupra viitorului Organizaţiei. Pot fi identificate şi alte abordări diferite, de exemplu atitudinea faţă de asistenţa internaţională pentru ţările cele mai sărace din lume etc.

Cum s-au învolburat apele după tratatul bilateral cu SUA.

Sînt cîteva trăsături majore ale realităţii mondiale la început de nou secol, care ajută la interpretarea acestor diferenţe, cu întrebările/dilemele ce le nasc acestea. În primul rînd este de notat, după ceea ce s-a întîmplat la 11 septembrie 2001, sentimentul cetăţenilor americani că au fost ţinta unei agresiuni militare (asemănătoare celei de la Pearl Harbour); SUA simt ca şi cum ar fi în război, chiar dacă natura conflictului este specială şi maniera de luptă mult mai complexă. În plus, a fost lovit mitul inexpugnabilităţii spaţiului geografic american, care, şi el, a contribuit la excepţionalismul american din ultimul secol. Aceasta ar fi o explicaţie a sprijinului masiv dat preşedintelui Bush (la jumătate de mandat), din partea cetăţenilor americani, deşi economia merge considerabil mai puţin bine. Dacă imediat după 11 septembrie, în Europa şi aiurea s-a auzit expresia „sîntem toţi americani acum“ (care intră în rezonanţă cu faimoasa propoziţie a preşedintelui Kennedy cînd a vizitat Berlinul liber în 1960), dar acum mulţi europeni par a nu simţi şi gîndi aşa cum fac americanii în prezent; această deosebire este exprimată de analize în *media*, de declaraţii politice, de atitudini cetăţeneşti; pentru numeroşi europeni, terorismul nu este o noutate (vezi situaţia din Irlanda de Nord, Ţara Bascilor, Corsica etc.) şi, în consecinţă, simpla ripostă militară nu ar fi soluţia cea mai potrivită. Există, este adevărat, diferenţe şi între europeni, guvernele conduse de un Tony Blair sau Silvio Berlusconi mult mai în empatie cu poziţia Washington-ului decît formulările întîlnite la Paris sau Berlin. Dar una peste una, asistăm la deosebiri importante de vederi privind modalităţile de luptă contra terorismului (mă întreb cum s-ar altera această opinie dacă atacuri teroriste de amploare ar avea loc şi în Europa...).

A doua trăsătură este legată de superioritatea tehnologică şi militară formidabilă a SUA, care îşi pot permite – ca ripostă militară – operaţiuni unice. Robert Kagan a teoretizat, de altfel, implicaţiile acestei superiorităţi – din perspectiva raportului între SUA şi partenerii europeni (de exemplu, bugetul militar al SUA este cu mult mai mare decît cel cumulat al ţărilor UE) – într-un mult comentat articol în *Policy Review*. Pe acest fond intră în calcul pericolele non-convenţionale, mai ales posibila utilizare de către grupuri mici a unor arme (chimice, biologice şi chiar nucleare) de distrugere în masă. În aceste condiţii, este de înţeles îngrijorarea faţă de capacitatea de a controla asemenea grupuri, a căror activitate nu poate fi anihilată strict prin mijloace tradiţionale. În sfîrşit, există în locurile unde se gîndesc doctrina şi opţiunile strategice ale SUA teza – care are susţinători foarte influenţi în actuala administraţie – că un răspuns adecvat la noile pericole (neconvenţionale) reclamă o modificare radicală a aşezării ordinii mondiale; că politicile clasice de disuasiune şi echilibru ale puterii nu pot funcţiona în condiţiile actuale, iar singura modalitate de asigurare a securităţii naţionale a SUA presupune menţinerea superiorităţii tehnologice şi militare indiscutabile (de aici şi mărirea puternică a bugetului militar) şi acţiuni de preempţiune şi prevenire *(preemptive and preemption actions)*. De altfel, noua doctrină strategică/militară a SUA, făcută publică acum cîteva luni, conceptualizează această abordare nouă. O diferenţă ar fi că SUA nu pot acţiona eficace în noile condiţii fiind constrînse de actualele aranjamente (tratate) instituţionale; inclusiv NATO pare să-şi fi pierdut mult din relevanţă atunci cînd, după cum afirmă Secretarul de Stat la Apărare, Donald Rumsfeld, *„mission defines allies, and not the Alliance“* („misiunea defineşte aliaţii şi nu Alianţa“). Aceste trăsături se cuvine a fi examinate în raport cu proiectarea „globală“ a intereselor (inclusiv de securitate) ale SUA, ceea ce este mult mai puţin evident în cazul UE (şi pentru că nu are o politică externă şi de securitate comună clar definită).

© L. Muntean

Relaţia transatlantică se întemeiază pe valori fundamentale comune şi, de aceea, pentru un stat european, are sens să fie membru, sau să caute să aparţină celor două cluburi. Pe de altă parte, deosebiri de interpretare şi abordare ca cele evocate mai sus nu pot să nu aibă urme. Diferenţe (tensiuni) există şi înăuntrul UE şi forţa Uniunii va depinde de înfăptuirea unor reforme instituţionale, mai ales în condiţiile extinderii, cînd *complexitatea* devine o provocare din ce în ce mai mare, iar relaţiile între „cei mari“ şi „cei mici“ ca şi discrepanţele economice nu vor fi simplu de administrat. Este probabil ca NATO să cunoască un metabolism intern tot mai complicat, avînd în vedere disonanţe cognitive între SUA şi partenerii europeni (sau cei mai mulţi dintre ei) şi decalajul copleşitor de capabilităţi militare. În acest amalgam de forţe care împing spre acţiune comună (cooperare instituţionalizată), dar şi posibile divergenţe, îşi găsesc originea întrebări/dileme la care răspunsurile nu sînt facile.

România trebuie să evite, pe cît este posbil, vîrtejurile care apar la intersecţia dintre forţele convergente şi cele divergente care modelează relaţia transatlantică. Strategia mai potrivită este cea care respectă cu stricteţe regulile de funcţionare a ambelor cluburi. O asemenea conduită nu elimină dilemele, dar poate ajuta la stăpînirea situaţiilor delicate şi la evitarea unor loialităţi, fie şi aparent, împărţite. De exemplu, concilierea înclinaţiei guvernului român de a răspunde favorabil solicitării americane privind CPI cu poziţia Comisiei UE putea să fie gestionată mai bine, fapt recunoscut chiar de oficiali români. O altă linie de conduită preferabilă este cea care ţine cont de posibilităţile, resursele României. Altfel spus, se cuvine să fim realişti şi să căutăm să jucăm un rol bine măsurat. Într-un articol semnat de cunoscutul publicist Robert Kaplan, în *New York Times*, este menţionat un înalt oficial român care alătură România Turciei şi Israelului într-un grup de parteneri strategici ai SUA. Această remarcă poate fi coroborată cu vizita la nivel înalt a premierului român în Israel, în 2001, cînd s-a cerut sprijinul acestei ţări pentru campania României de aderare la NATO (deşi Israelul nu este membru al Organizaţiei!). De aici se pot trage unele concluzii privind modul în care, unii, sau alţii, imaginează angrenarea României în coaliţii viitoare (mai trainice sau mai vremelnice), cu consecinţele (inclusiv riscurile) pe care le implică acestea. Există şi alte exemple care pot contura complexitatea situaţiilor ce se pot deschide pentru politica externă a României; aceste situaţii vor pune întrebări şi dileme, cu oportunităţi, dar şi riscuri importante.

„Nu sîntem toţi americani.“

Vedem cum, ceea ce părea a simplifica mult procesul de formulare a politicii externe – prin aproprierea de cele două cluburi – nu elimină factori de risc şi necunoscute care reclamă multă chibzuinţă, inteligenţă din partea politicienilor români. Acestea fiind spuse, rămîn unele stări de fapt, greu de tăgăduit, precum: Lumea, în ansamblu, se confruntă cu multe necunoscute şi factori de mare risc, cu pericole neconvenţionale; NATO este în proces de redefinire a noului său rol, ca organizaţie de securitate colectivă; vigoarea economică este sursa de bază a posibilităţii de ripostă la factorii agresori; că viitorul economic al României este legat, în principal, de relaţia cu UE şi evoluţia acesteia (cînd beneficiezi de grant-uri anuale de circa 600 milioane euro, care pot ajunge la peste 1 miliard euro în cîţiva ani, relaţia cu UE nu are cum să fie „filosofică“); ceea ce numim globalizare nu poate anula importanţa localizării geografice, de aici decurgînd implicaţii pentru alegerile de politică externă şi economică; relaţia transatlantică va depinde de articularea concertată, de către SUA şi principalii parteneri europeni, la care se adaugă Rusia, a unor răspunsuri la problemele majore de securitate, la celelalte problemele globale; este înţelept ca lumea occidentală să se angajeze într-un dialog cît mai deschis, sincer, cu celelalte lumi/civilizaţii (care să ţină cont şi de preocupările/temerile şi frustrările acestora); omenirea are nevoie de instituţii internaţionale eficace pentru gestionarea/soluţionarea problemelor globale.

▲

Emil HUREZEANU

România „dintre“

Un articol publicat la 10 noiembrie în *New York Times*, sub semnătura redutabilului Robert D. Kaplan, reactualizează o mai veche dilemă a strategiilor diplomatice ale României.

„Un nou aliat – (care şi doreşte acest lucru) – în Europa“ („A New (Willing) Ally în Europe“) – este titlul însemnărilor lui Kaplan. Ele pornesc de la starea de impas intervenită în relaţiile dintre America şi Europa de Vest, pe de o parte, şi de la politica predominat pro-americană a României, pe de altă parte.

România şi Polonia, cele mai mari şi populate ţări, cu şanse de apartenenţă euro-atlantică în curs de realizare, ar avea vocaţia să alcătuiască împreună masa critică pro-americană, pe vechiul continent. Opinia aparţine ministrului român de Externe, Mircea Geoană, şi este citată de Kaplan ca un argument în favoarea noii orientări „oportuniste“, dar, acum cel puţin, sincere, a autorităţilor române în direcţia Americii, trecînd peste iritarea sau rezervele vest-europenilor.

Mircea Geoană, într-un interviu mai amplu, pe care mi l-a acordat cu cîteva săptămîni în urmă, în emisiunea „România mea“, difuzată pe Antena 1, spunea chiar mai multe, pornind de la evaluarea masei critice pro-americane a României şi a Poloniei, în Europa, sau referindu-se la faptul, reţinut de Kaplan în *New York Times*, că România ar fi veriga lipsă la Marea Neagră, a alianţei Turcia-Israel. România şi Bulgaria sînt în viziunea ministrului român capetele de pod strategice spre Orientul Apropiat, bazinul caucazian şi Asia Centrală. Dacă ele nu sînt încă recunoscute de Uniunea Europeană, decît teoretic, şi nici nu vor fi luate în calcul de strategiile ofensive sau defensive ale întregii alianţe NATO, ci doar ale SUA, cu atît mai bine. Avem de-a face, crede şi ministrul român, cu noul concept geo-politic, operativ la Washington, al Orientului Apropiat Extins („Greater Middle East“). Potrivit acestui model strategic, care-şi găseşte originile în cartea *Eastwards to Tartary* semnată de Robert Kaplan, viitorul apropiat conţine ameninţările fundamentalismului islamic, pe un front care porneşte din Algeria, include Orientul Mijlociu, cu Israelul şi vecinii săi, şi se termină în Afganistan, trecînd prin bazinul caucazian.

În această formulă extinsă a teatrului geo-politic de operaţiuni americane împotriva terorismului, României şi Bulgariei le-ar reveni o funcţie de avanpost, militar şi de securitate, al întregii alianţe nord-atlantice. Singura problemă este însă că românii şi bulgarii au aflat acest lucru înaintea celorlalţi aliaţi NATO, cu excepţia, încă prezumtivă, a americanilor. Aceste ţări, aflate în febra pro-atlantică maximă, prezintă cele mai înalte cote de simpatii populare şi politice pro-americane.

România şi românii, remarcă Kaplan în articolul din NYT, au un simţ foarte dezvoltat al schimbărilor politice iminente, mai ales în politica externă. O istorie complexă în care românii au profitat de neînţelegerile dintre vecinii puternici pentru a-şi realiza interesele politice locale, raţionează Kaplan, i-ar fi făcut foarte sensibili la schimbarea, în plină desfăşurare, a raportului de forţe dintre America şi Uniunea Europeană.

Românii, am putea rezuma, merg pe mîna americanilor, aşa cum au încercat, cu succese parţiale, mai demult, sub Ceauşescu, în timp ce bulgarii transferă în direcţia Statelor Unite supunerea entuziastă exprimată altădată pentru marele frate rus şi sovietic. Kaplan nu critică aceste atitudini, ci le înregistrează cu interes rece şi aplomb vizionar, în suita unor Huntington, Kissinger, Brzezinski sau Fukuyama, dar şi cu înţelegerea aplicată a unui experimentat călător de-a lungul şi de-a latul Orientului Apropiat Extins.

Articolul lui Robert Kaplan din NYT apare la cîteva zile de la sejurul de o săptămînă în România al marelui ziarist. El a fost invitatul personal al ministrului de Externe, Mircea Geoană, i-a întîlnit în mai multe rînduri pe cîţiva din cei mai interesanţi publicişti şi analişti politici, s-a văzut cu miniştri şi generali. Unii din ei, Sergiu Celac şi Mihail Ionescu, sînt citaţi şi în articol. La un dineu restrîns, oferit în cinstea sa de către dl Geoană, Robert Kaplan a mărturisit, în toastul de mulţumire, că va fi procupat în anii ce vin îndeosebi de acţiunile armatei americane, într-o regiune care include şi România. Călătorul erudit şi sentimental de la începutul anilor '90, a avut mereu premoniţii confirmate în spaţiile frecventate, între ele România fiind un loc de predilecţie. Faptul că un astfel de mesager – el este şi un consilier de taină al preşedinţilor Clinton şi Bush, scrie acum, în cel mai important ziar din SUA, despre priorităţile pro-americane entuziaste ale românilor, în condiţiile dezacordului relativ dintre Bucureşti şi statele Uniunii Europene, este confirmarea oficioasă de primire şi încurajare a strategiilor Bucureştiului. De altfel, Kaplan nu ezită să sugereze dificultăţile reale, obiective şi subiective, ale integrării României în UE, dar şi să reia ideea lui Geoană, formulată ceva mai inspirat, potrivit căreia intrarea în UE a unor ţări cu tradiţii culturale bizantin-otomane ar putea debloca imobilismul actual din relaţiile SUA-UE.

Articolul lui Kaplan are meritul să abordeze cu subtilitate tensiunile dintre americani şi vest-europeni, pe baza unui material didactic nou şi neaşteptat: România şi, într-o măsură mai mică, Bulgaria. Diferenţele spornice dintre vest-europeni şi americani nu sînt solubile pe termen scurt şi mediu. Recenta pledoarie pentru America şi polemica decapantă cu anti-americanii de toate orientările, datorată lui Jean-François Revel – („L Obssesion anti-américaine“), sau, într-o replică involuntară, eseul la fel de briliant al celui mai proeminent intelectual militant al administraţiei Schroeder, fost ministru al Culturii şi actualul redactor-şef al *Zeit*-ului, Michael Naumann, sînt doar ultimele dovezi produse într-un contencios tot mai greu de disimulat.

Revel, cu vechea sa facondă şi convingerile omului de dreapta, crede că anti-americanii sînt de fapt anti-liberali şi anti-semiţi, ecologişti prefăcuţi, gauchişti rataţi sau foşti comunişti nostalgici, în criză de identitate, care aruncă toate problemele Europei – şomaj, politici sociale falimentare, bugete de înarmare insuficiente, şi în general neputinţa vest-europenilor – pe seama unei Americi mai viguroase decît oricînd.

Naumann, în schimb, cu armamentul post-ideologic din dotarea stîngii germane şi cu mai multă rigoare decît strălucire, îi acuză pe americani de aroganţă şi unilateralism, de folosirea mijloacelor false într-o cauză bună – ofensiva anti-teroristă – de abuzuri militariste şi aroganţa virtuţii în numele valorilor Imperiului Binelui („Das Reich des Guten“, *Die Zeit* no. 46).

E-adevărat, politica reală îi divide chiar şi pe vest-europeni între ei, pînă şi pe laburiştii lui Blair de social-democraţii lui Schroeder, cînd ei privesc spre America.

Dar România nu este nici Franţa, nici Germania. Geoană, citat de Kaplan, i-ar fi spus omologului său francez: cînd România va avea cîteva decenii de prosperitate în spate, precum Franţa, atunci chiar ne vom permite luxul să nu ne mai sinchisim de Statele Unite. Social-democraţii lui Iliescu şi Năstase au optat pentru axa româno-americană şi pentru că derapajele evoluţiilor politice în Ucraina sau Rusia ar putea fi resimţite de această Românie vulnerabilă, în care, la ţară, vezi încă doar căruţe trase de cai, observă acelaşi Kaplan.

Oarecum pe tăcute, dar în forţă, România a intrat în sfera de influenţă americană, înainte de a intra în NATO şi UE, singurele organizaţii pentru care şi-a depus oficial candidatura şi a căror umbrelă formală oferă garanţii credibile şi importante de securitate, militară şi economică, pe termen lung.

Decizia aceasta, plină de promisiuni, este, de fapt, crede Kaplan, „un risc calculat“, avînd în vedere şansele ascendenţei puterii americane în anii care vin. Deficitul de transparenţă al acestei decizii, şi al contextului în care ea devine realitate, poate face deja obiectul unei îngrijorări relative. Să nu fie un fel de picătură chinezească cu eficacitate americană!

▲

Radu Pavel GHEO

Nemulţumirile micului balcanic

N-are rost să ne ascundem după degete: noi, românii, ca şi alte popoare din estul Europei, suferim de un complex de inferioritate faţă de fraţii noştri mai civilizaţi din Occident. Noi sîntem balcanici, ei au construit catedrale. Noi ne-am vrea europeni, ei trebuie să ne aprobe europenitatea. Noi avem veceuri slinoase, aurolaci, ţigani şi cerşetori, ei – toalete parfumate, legalizarea drogurilor, drepturi ale rr(omului) şi asistenţă socială. Asemeni insului care stă în curent, pe coridorul unui tren aglomerat, şi priveşte cu invidie la fericiţii care au prins un loc în compartiment, simţim că e nedrept să fie aşa, dar în acelaşi timp privim cu ochi vulturesc ca nu cumva vreun alt nedreptăţit să ocupe primul loc liber înaintea noastră. Îi admirăm pe nemţi, îi ironizăm pe bulgari, care – la rîndul lor – îi admiră pe nemţi şi îi disprețuiesc pe români. Din astfel de frustrări se naşte naţionalismul populist, care încearcă să ne convingă că locul de pe coridor e cel mai bun şi cel mai vechi, că acolo, pe holul rece, este de fapt adevărata Europă şi că frustraţii sînt de fapt privilegiaţi, doar că nu-şi dau seama. Mai interesanţi din punct de vedere logic sînt cei care încearcă să ne convingă că şi coridorul, un loc urît de toţi călătorii, este în realitate tot în compartiment sau că important e trenul, care ne duce pe toţi în aceeaşi direcţie. În fine, interesanţi sînt şi cei care, din confortul compartimentului încălzit, ne asigură că în curînd se va face loc şi pentru noi, doar europeni sîntem cu toţii. Doar că unii sînt mai europeni decît alţii.

Sincer, aş vrea să văd o Europă unită, un spaţiu imens de veche civilizaţie în care fiecare locuitor să poată circula liber, să se oprească unde vrea, să doarmă unde vrea, să muncească unde vrea (sau unde găseşte), fără să se uite de sus sau de jos la europeanul de lîngă el. Există însă cîteva aspecte care, fără a compromite generoasa idee de uniune europeană, îmi sună teribil de fals. Am asistat – oricum s-ar masca faptul în sine în limbaj diplomatic – la conturarea unui „nucleu tare“, eurocentric, al UE, menit să ia decizii în numele unei organizaţii cu caracteristici federaliste şi să impună măsuri şi direcţii de dezvoltare în rîndul unor state euro-periferice. Astfel, modul în care decurge procesul de integrare, deşi unul logic, nu mi se pare deloc şi democratic.

Nu e neapărat vorba de ruptura istorică dintre cele două forme de creştinism sau civilizaţie. Nu cred că selecţia criteriilor de ierarhizare a unei Europe unite merge în istorie cu mai mult de 100 de ani în urmă. De aceea, privesc cu amuzament argumentele privitoare la latinitatea sau creştinismul românilor (de exemplu), care nu au nici o valoare. Falia istorică pe care s-a construit Europa unită este una a secolului al XX-lea. Despre ea scrie un autor sloven, Aleš Debeljak, în volumul *În căutarea nefericirii*: „Lumea post-comunistă nu participă activ la dezbateri, adică este ruptă de posibilitatea de a influenţa substanţial rezultatul negocierilor în legătură cu identitatea economică, culturală şi politică pe cale de a se naşte în Europa secolului al XXI-lea“. Dacă aşa stau şi vor mai sta lucrurile, există riscul osificării raporturilor între naţiunile europene pe cadrele de acum: învăţăceii mereu verificaţi la teme şi profesorii convinşi că soluţiile lor sînt mereu infailibile. De aici se naşte – atît cît este – euroscepticismul balcanic.

Îmi imaginam odinioară, distopic, ce-ar fi fost dacă Uniunea Europeană s-ar fi născut în Europa de Est, fiindcă ţările din vestul continentului ar fi fost prea sărace. În această lume imposibilă, Uniunea Europeană s-ar clădi aici, lîngă noi, avîndu-le printre primele ţări-membre pe prosperele Ucraina, România, Bulgaria, R. Moldova şi, desigur, Rusia cu întreaga sa federaţie. Polonia, Ungaria, Cehia sau Slovacia ar aştepta să fie primite în această altă Uniune Europeană şi în Pactul Europeano-Asiatic, iar cetăţenii din Germania, Franţa, Suedia, Olanda şi din celelalte ţări ale Occidentului european ar aştepta zile în şir la porţile ambasadelor române sau bulgare pentru o viză Mitică (sau Ivanov?). Reprezentanţii Franţei, Germaniei sau Marii Britanii ar asculta sfaturile reprezentanţilor români sau moldoveni, ar încerca să se adapteze planurilor de dezvoltare impuse de Rusia şi ar primi împrumuturi nerambursabile în valută forte (ruble, lei sau leva) de la Banca Balcanică şi de la Fondul Monetar Est-European. Vă puteţi imagina *cu adevărat* o asemenea Europă unită? Nici eu. Asta înseamnă că am interiorizat bine ierarhiile create. Probabil că nu se poate fără ele. Dată fiind natura fiinţei umane, o formă mai bună nici nu poate fi concepută. Aş fi preferat, poate, să fiu în compartiment, nu pe holul balcanic.

Aş vrea să închei totuşi cu două istorioare, legate de contactul meu direct – ca est-european – cu SUA, pe de o parte, şi cu UE, pe de altă parte. Odată ajuns în Statele Unite, toţi americanii cu care intram în vorbă voiau să afle de unde vin (accentul mă trăda), iar cînd aflau, îi buşea un entuziasm pe care nu-l înţelegeam: „O, din România? Minunat!“. În alte cazuri, îi auzeam vorbind, la fel de prietenos, cu alţi imigranţi: „Din China? Minunat! Din India? Minunat! Din Tanzania? Minunat!“ ş.a.m.d. Mi-a trebuit ceva vreme să-mi dau seama ce era aşa de minunat: faptul că eram străini şi acum trăiam alături de ei în America, proaspăt emigraţi, luînd-o de la capăt, aşa cum făcuseră strămoşii lor.

La întoarcere, ajunşi pe aeroportul din Amsterdam, am dat o raită prin oraş. Dar, înainte de asta, a trebuit să trecem pe la un birou vamal, unde vameşul ne-a privit lung paşapoartele româneşti. Ne-a ţinut ceva timp, iar eu şi cu Alina, ajunşi în spaţiul Schengen, am uitat de degajarea din Statele Unite şi am redescoperit atitudinea uşor umilă şi speriată a esticului scăpat din ţarcul balcanic. Omul şi-a chemat un coleg, i-a spus ceva cu „Rumänien“ în coadă, s-au mai uitat o dată la paşapoarte şi au rîs – mi s-a părut – uşor batjocoritor. Dar am trecut... uff!

Probabil că, în raportul ciudat şi întortocheat pe care îl întreţine românul cu SUA, pe de o parte, şi cu UE, pe de cealaltă parte, cam aici se ascunde diferenţa: în percepţia străinului. În America, est- şi vest-europeni, asiatici, africani şi indonezieni, eram un fel de pionieri, colegi peste timp cu acei strămoşi. Istoria lor era şi istoria noastră, a tuturor indivizilor sosiţi pe continentul american ca să o ia de la capăt. În Europa occidentală sîntem prizonierii propriei noastre istorii, inclusiv a celei prezente. Români, ruşi, bulgari, sîrbi, toţi sîntem locuitorii unor ţări mici, pline de barbari gata să invadeze imperiul civilizaţiei occidentale.

Ciudat mi s-a părut faptul că tot acolo, în Statele Unite, orice francez, englez, german, sîrb sau polonez se lumina la faţă a recunoaştere bucuroasă ori de cîte ori afla că sîntem români. Aşa că, dacă tot vrem să creăm o Uniune Europeană cu cetăţeni egali în drepturi, numai acolo am putea s-o facem bine: peste ocean. Şi să-i spunem Uniunea Europenilor din America. Acolo am scăpa – noi de complexe, occidentalii de angoase. Şi toţi laolaltă de blestemul graniţelor, pe care le-am inventat ca să avem pentru ce să ne certăm. *A propos*, ştie cineva unde se termină Europa?

▲

Zoe PETRE

NATO, acum!

În febra aurorală din preajma Madridului, o tînără studentă întrebată la PRO TV de ce vrea, ea personal, ca România să fie primită în NATO, a răspuns: „Ca să ştiu că ne iubesc şi ei măcar a mia parte din cît îi iubim noi". Mă întreb dacă azi ar mai da acelaşi răspuns.

Răspunsul realist la această întrebare e oricum cel mai rar auzit în ultima vreme. Am urmărit cu mare atenţie *talk-show*-urile pe această temă – pe cele serioase, dar şi pe cele de circumstanţă – ca să nu mai vorbesc de publicaţii, şi m-a frapat faptul că una dintre marile absenţe în aceste discuţii savante este tema securităţii României. E ca şi cînd opinia generală a cetăţenilor, care se inflamează brusc, dar efemer şi conjunctural, de cîte ori apare un focar minim de tensiune, undeva pe-aproape, punînd teama de „un conflict în zonă" deasupra fricii de inflaţie, ar intra apoi la fel de subit într-o stare amnezică şi nu s-ar mai sinchisi de aranjamentele de securitate care preocupă doar pe cîţiva analişti desueţi cu care nu vorbeşte nimeni. Or, e foarte clar, dacă România e invitată să adere la Alianţă, ea beneficiază imediat de toate garanţiile pe care, neclintit, Articolul 5 al Tratatului le oferă tuturor membrilor NATO. Chiar nu merită să ne gîndim că, de cînd a devenit România stat suveran, în 1878, şi pînă azi, niciodată n-am avut garanţii la acest nivel?

Sigur, garanţiile sînt importante mai ales dacă ştii ce să faci cu ele: în pragul celui de-al doilea război mondial, România a ignorat garanţiile de care dispunea şi s-a refugiat, cu rezultate pe care le plăteşte şi azi, sub protectoratul Reich-ului. De cîte ori mă enervam, în anii trecuţi, de lipsa de disponibilitate a SUA faţă de aspiraţiile pro-NATO ale României, îmi aminteam, programat şi terapeutic, de americanul întîlnit odată de tatăl meu pe un aeroport al lumii, şi care, aflînd că e român, i-a spus încîntat: *Romanian? Of course I know. I've bombed you!*

Ne-am petrecut un sfert de veac din vieţile noastre alternînd bancurile despre Ceauşescu cu înjurăturile la adresa lui Ceauşescu, şi acum nu ne vine să credem că, pentru occidentali, românii continuă să fie priviţi cu suspiciune, ca poporul acela ciudat care l-a suportat vreme de 25 de ani pe Dracula. Inventăm şi variante carpatice de Disneyland ca să nu-i lăsăm cumva să uite. În materialele de propagandă externă emanate de la succesivele guvernări ale Administraţiei Iliescu nu se suflă o vorbă despre rezistenţa anti-comunistă din vremea lui Dej, şi ne enervăm apoi că Ungaria – care a avut vreme de zece ani un preşedinte care fusese condamnat la moarte după înfrîngerea revoluţiei din 1956 – capitalizează şi azi dividende de pe urma rezistenţei anti-comuniste. Ne lăudăm, în schimb, de cîte ori avem prilejul cu politica „noastră" externă din Epoca de aur, ignorînd cu trufie prostească nu doar că nu avem cu ce ne lăuda, ci şi că, din punct de vedere occidental şi specific american, ne lăudăm cu o mare operaţie de dezinformare care i-a făcut de rîs pe liderii lumii libere şi i-a compromis ca susţinători, pînă foarte tîrziu, ai statutului internaţional al celui mai detestat dictator european după Stalin. Iar faptul nud de a fi fost, în Tratatul de la Varşovia, un aliat infidel, nesigur şi cîrtitor, şi de a nu înceta să ne fălim şi cu asta, nu e nici pe departe considerat de bun augur pentru viitorul României în Alianţă: dacă, urmînd exemplul surorii noastre mai mari, o să le facem şi lor tot felul de mofturi?

Un succes la Praga, care pare o certitudine acum, ne oferă nu numai un prilej fericit de celebrare populară, ci şi cîteva lecţii utile. Cea dintîi este aceea că, oricît ar părea de surprinzător, sîntem capabili de un efort de durată. Nu mă mir că actualul guvern PSD face tot ce îi stă în puteri pentru a nega continuitatea acestui efort. Mă mir doar că, nici acum, după doi ani încheiaţi de fericită şi mai ales înăbuşitoare majoritate pesedistă, reflexul de a rememora virulent cusururile precedentei majorităţi, de coaliţie, nu s-a atenuat cine ştie ce nici la cei mai independenţi dintre comentatori. N-am să cedez acestui stereotip, şi voi spune, dimpotrivă, că Administraţia Constantinescu şi-a asumat cel puţin două acţiuni politice considerate atunci de mare risc: a adus, în 1996, UDMR la guvernare, şi a susţinut, în 1999, fără şovăire, acţiunile NATO în Balcani. Ambele acţiuni erau indispensabile unei corecte aşezări interne a valorilor democratice, dar ambele s-au dovedit esenţiale şi în progresul României către invitarea în NATO. Ambele s-au confruntat cu o opoziţie de peste 40%, feroce, duşmănoasă şi vehementă. Ambele acţiuni au fost un asemenea succes încît aceeaşi opoziţie de atunci, ajunsă la putere în 2000, n-a avut altă cale decît aceea de a le continua, cu susţinerea explicită a reprezentanţilor fostei administraţii.

Aşadar, cel puţin din toamna lui 1996, vreme de şase ani, NATO a fost un obiectiv prioritar al imensei majorităţi a cetăţenilor României şi acum atingem acest obiectiv. Ba chiar am reuşit – tot noi, cetăţenii României – să obligăm pînă şi pe cei mai reticenţi dintre politicieni să se lupte cu înfocare pentru cauza aderării la NATO: cine ar fi crezut la începutul anilor '90, cînd nu-i puteam stăvili elanul cu care semna la Moscova tratatul cu URSS în agonie, că însuşi preşedintele Iliescu se va lupta pentru integrare euro-atlantică – sau, mă rog, că nu-şi va împiedica guvernul şi partidul să se lupte pentru aceasta? Nici un istoric nu iubeşte exerciţiile de istorie contra-factuală, dar îmi las deoparte prejudecăţile profesionale şi mă întreb: unde ar fi fost România azi, în preziua *summit*-ului de la Praga, dacă în 1996 alegerile ar fi fost din nou cîştigate de dl Iliescu?

În al doilea rînd, integrarea în NATO a mobilizat energiile nu numai – nu în primul rînd – în jurul unor decizii politice, ci al unor valori simbolice, devenind semnul prin excelenţă al apartenenţei României la lumea liberă şi la civilizaţia Occidentului. Integrarea în NATO nu a fost o miză prioritară de politică externă sau de securitate, ci a concentrat temele redefinirii identităţii înseşi a românilor, a focalizat principala confruntare internă între cei ce doresc să scape de trecutul comunist şi cei ce doresc să-l conserve pentru a salva tot ce se poate salva din acest trecut: persoane, practici, concepte. Dincolo de orice raţiuni de natură politică concretă, voinţa de integrare în NATO a devenit cea mai importantă expresie a rupturii cu cei 50 de ani de dictatură proletară şi victoria decisivă împotriva naţional-comunismului. Adeziunea entuziastă la proiectul integrării în NATO transmite, dincolo de confuzia cotidianului, un puternic mesaj politic pe care nimeni nu are voie să-l ignore sau să-l deformeze. Dar actuala guvernare, care intră în fibrilaţie de cîte ori i se cere să divorţeze de dl Priboi şi de camarazii lui, nu pare să fi perceput nici acest mesaj.

În fine, trebuie să constatăm că, focalizînd cu maximă intensitate pe obţinerea unui succes imediat, guvernul României s-a făcut doi ani încheiaţi că uită de obligaţiile legate de integrarea europeană. De curînd, a apărut în *New York Times* un comentariu al lui Robert Kaplan care cita explicite afirmaţii ale oficialilor de la Bucureşti în legătură cu opţiunea deliberată de a da întîietate relaţiei privilegiate cu SUA faţă de relaţia cu Uniunea Europeană. Chiar dacă importante raţiuni obiective ar justifica o astfel de opţiune, o elementară inteligenţă politică ar impune maximum de discreţie în acest mers pe sîrmă destul de echivoc.

Dar nu există raţiuni obiective. Nu există nici o contradicţie de fond între efortul pro-NATO şi progresele către UE, dimpotrivă. De 50 de ani, relaţia transatlantică a depăşit cele mai grave disensiuni, şi a încerca să ne amestecăm, ca nişte cumetre de mahala oportuniste, într-o prezumtivă competiţie între Europa occidentală şi SUA e o prezumţie care ne poate costa foarte scump în perspectivă. Acelaşi articol din *New York Times* la care m-am referit vorbea despre vocaţia oportunistă a elitelor politice din România. *Aceasta*, scrie Robert Kaplan, *este o parte a lumii unde slăbiciunea e detectată instantaneu şi unde alianţele locale se clădesc fără remuşcare pe proiecţia forţei. Elitele active politic şi intelectual au tins să devină fasciste cînd Germania nazistă era dominantă, comuniste – cînd Sovietele erau la putere, şi liberal-democrate după căderea Zidului Berlinului*. Kaplan a fost oaspetele dlui Năstase acum vreo două săptămîni.

Fundamental, cele două direcţii de integrare sînt una şi aceeaşi, chiar dacă la noi nu sînt în răspunderea aceloraşi persoane, nici măcar a aceluiaşi minister – aşa că nu avem obligaţia de a fi indulgenţi pentru faptul că, pre(a)ocupaţi de NATO, bieţii noştri oficiali n-au mai prididit să se ocupe şi de Uniunea Europeană. Planificarea mecanică – doi ani de NATO, anticipate, patru ani de UE – dovedeşte atît de clar că ambele procese sînt tratate exclusiv ca operaţii electorale şi de conjunctură încît ne solicită maxima vigilenţă.

Temerea că succesul de la Praga ar putea deschide calea unui eşec latent, poate al însuşi procesului de ratificare, şi oricum al demersului serios de integrare în Uniunea Europeană, e greu de exprimat acum, în ajunul reuniunii de la Praga, fără riscul de a părea o Cassandră acrită, căutînd cu orice preţ nod în papură actualei guvernări. Şi totuşi, mă simt datoare să spun că riscul ca problemele cu care se confruntă România în procesul de aderare la Uniunea Europeană să fie agravate de euforia succesului de la Praga, poate chiar de o campanie electorală agresivă, lungită vreme de doi ani, este un risc foarte real. Reformele – în justiţie ca şi în economie – riscă să fie iar suspendate, chiar dacă toată lumea ştie că sincopele succesive şi aleatorii ale reformelor ne-au adus unde sîntem de fapt. Iar campaniile electorale sînt un asemenea hău de absorbit bani albi şi mai ales negri încît orice speranţă, nu spun de eradicare, dar măcar de *containment*, de limitare a corupţiei şi a finanţărilor ilicite, se spulberă înainte de a încolţi.

NATO fără UE e mai rău decât UE fără NATO. Sigur, România e o ţară situată de istorie într-o zonă în care nu-şi poate permite luxul de a fi lipsită de un aranjament solid de securitate, şi aderarea la NATO este de departe, cum scriam cu cîteva rînduri mai sus, cel mai bun aranjament de care am dispus vreodată de la retragerea Aureliană. Dar, pentru modernizarea internă, pentru democraţie şi pentru domnia legii, UE lucrează în profunzime şi pe termen lung, acolo unde NATO se poate mulţumi cu gesturi mai puţin substanţiale. Actuala dezbatere europeană cu privire la statutul Turciei în Europa ne-o dovedeşte cu prisosinţă. În ultima vreme, s-ar părea că, dintre personalităţile statului român aflate în funcţie, doar Patriarhul Teoctist a înţeles această primejdie şi a acţionat în consecinţă.

Presiunea politică pentru integrarea europeană este – şi PSD a simţit-o mult prea bine ca să putem dormi liniştiţi – cu mult mai modestă decît cea pentru integrarea în NATO, din cele mai diverse motive, între care număr şi fabuloasa incapacitate de comunicare a Comisiei de la Bruxelles. O alianţă militară e un concept simplu şi clar. O uniune politică e rezultanta unor concepte complicate şi nu totdeauna uşor de acceptat, mai ales de un imaginar colectiv hrănit, măcar de cînd învăţămîntul primar a devenit, pe vremea lui Cuza, obligatoriu, cu reprezentări şi mituri identitare. Nea Gheorghe sau tuşa Vasilica tînjesc de mult să vină americanii; încercaţi să le explicaţi cum e cu *acquis*-ul comunitar. Eu am probleme chiar şi cu unii dintre colegii mei universitari, ca să nu mai vorbesc de Onor Ministerul Educaţiei şi Cercetării.

Oricît ar fi fost de furioasă pe guvernarea de coaliţie în 1999, opinia publică a întîmpinat cu stupefiantă indiferenţă decizia – la drept vorbind istorică – de la Helsinki de a deschide negocierile de aderare cu România. Nici nu mai vreau să-mi amintesc de aşa-zişii comentatori de presă care au falsificat, senin, declaraţiile oficialilor UE de atunci cu privire la regimul vizelor pentru cetăţenii români: îi las să se chinuie singuri, copleşiţi de remuşcare. Dar un amic, inteligent şi incisiv, îmi spunea cu toată onestitatea atunci: „Ce dacă au început negocierile, asta nu înseamnă nimic, de vreme ce nu ne-au şi admis", şi nu i-a plăcut deloc cînd i-am spus că, adevărat, putem negocia fără a fi admişi, dar e imposibil să fim admişi fără a negocia. Dar nu pot să nu-i dau dreptate amicului pe fond, adică în privinţa faptului că, pînă nu devenim efectiv membri ai Uniunii, nimic nu trebuie să ne încînte. Era cît pe-aci s-o păţim la fel şi cu NATO. Cu Uniunea e încă şi mai la îndemînă, cum o vedem prea bine.

Şi totuşi, marea speranţă istorică a României moderne a fost legitimarea sa ca parte integrantă a Europei. Sigur, nici nemuritorul Caţavencu nu voia a şti de Europa, şi nu de Caţavenci ducem lipsă. Dar vocaţia de legitimitate europeană a românilor e totuşi mult mai veche şi mai adînc înrădăcinată decît vivacea simpatie transatlantică din care s-a născut sindromul NATO. Fiindcă tot am citat din presa americană recentă referitoare la România, vă rog să acceptaţi încă o referire, de astă dată din *The Economist*: *Despite fitful attempts to progress, Bulgaria and Romania remain, like Ukraine, firmly in the East*. Sau, în dulce grai daco-roman, ca să nu mă mustre dl Pruteanu, „În ciuda unor încercări spasmodice de progres, România şi Bulgaria rămîn, ca şi Ucraina, ferm ancorate în Est." Dacă nu ne place juxtapunerea, ar trebui să facem un nou efort comun, sistematic şi susţinut cîţiva ani de-a rîndul, pentru a nu mai progresa spasmodic şi impredictibil, ci constant şi ferm, către integrarea europeană. Altfel rămînem, alături de Turcia sau de Ucraina, „logodnică de-a pururi, soţie niciodată". ▲

Mariana IOAN

Proba faptelor

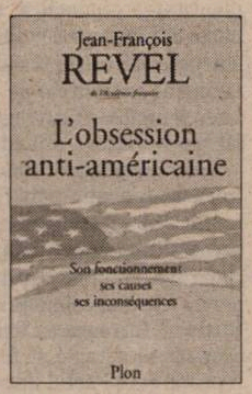

Idealizată sau diabolizată, invidiată şi disprețuită, America nu lasă pe nimeni indiferent... Jean-François Revel, academician, reputat polemist şi erudit, a devenit unul dintre admiratorii ei declaraţi după ce a supus la proba faptelor, într-o lungă călătorie de documentare, ceea ce se spunea prin Europa despre „ţara unchiului Sam" pe la sfîrşitul anilor '60. Din această confruntare s-a născut eseul *Ni Marx, ni Jésus* (1970) care, în pofida criticilor de profesie, a avut un succes internaţional de durată, devenind o referinţă chiar şi pentru intelectualii americani. Iată de ce, la cumpăna dintre milenii, editorii l-au îndemnat pe Jean-François Revel să „re-viziteze" America.

Atentatele teroriste din 11 septembrie 2001 au schimbat însă soarta proiectului: autorul a fost obligat să constate că, după ce s-a consumat şocul emoţional, Statele Unite sînt vorbite „de rău" mai mult ca înainte şi nu oriunde, ci mai cu seamă în Franţa, unde tot felul de publicişti şi oameni politici elaborează teorii pe marginea celor întîmplate. Terorismul ar fi, după ei, o „replică îndreptăţită la răul pe care Statele Unite îl fac în lume", căci se ştie că bogăţia americană provine... de la săracii din lumea a treia! Astfel de raţionamente sînt nu numai rudimentare dar şi absurde şi fac parte dintr-un arsenal al dezinformării care, scrie Jean-François Revel, rezultă dintr-o nevoie psihologică profundă de a crede că toate relele îşi au originea peste ocean. Dezinformarea despre America are acelaşi mecanism ca „minciuna deconcertantă" care funcţiona în sens invers, în favoarea ţărilor comuniste: în ambele cazuri, dezinformarea este acompaniată de un fel de interdicţie magică a argumentelor ce ar putea s-o risipească.

Aşa s-ar explica „refuzul intenţionat de informare" asupra islamismului pe care autorul îl constată atît la stînga cît şi la dreapta spectrului politic şi mediatic. El este unul dintre puţinii intelectuali francezi care îşi permit să spună sus şi tare că teroriştii islamişti nu acţionează împotriva bogaţilor, ci împotriva occidentalilor „nelegiuiţi şi impuri", adică laici, democraţi, adepţi ai libertăţii de opinie şi ai egalităţii dintre sexe.

Ce ne arată istoria comparată a lumii vechi şi a lumii noi? De exemplu, că Europa – şi nu SUA – a zămislit războaiele mondiale şi totalitarismele ce poartă numele de fascism, nazism şi comunism. În concluzie, scrie Jean-François Revel, hegemonia Americii nu este rezultatul exclusiv al propriei sale activităţi, ci şi o expresie a eşecurilor marilor puteri continentale în administrarea propriilor lor societăţi. De aici şi funcţia principală a anti-americanismului, aceea de a evita să-ţi asumi propria istorie. ▲

Rodica CULCER

Vin americanii, ce facem cu Europa?

Într-un extrem de influent eseu, intitulat *Power and Weakness (Putere şi neputinţă)* şi publicat în vară în *Policy Review*, politologul Robert Kagan demonstra că America are o atitudine dură şi tranşantă în relaţiile internaţionale pentru că este puternică economic şi militar, iar Europa preferă negocierile interminabile şi compromisul pentru că este slabă din punct de vedere militar. Că ne place sau nu să-i vedem pe fraţii noştri europeni trataţi de sus de americani, trebuie admis că bugetele lor militare au scăzut progresiv an de an, ajungînd sub 2% din PIB, în timp ce banii au fost folosiţi pentru un sistem generos de asistenţă socială. În tot cazul, decalajul de putere militară şi economică este incontestabil şi va persista probabil multă vreme. Reuniţi la Consiliul European de la Barcelona în primăvară, liderii europeni au fost incapabili să ia măsurile ce se impun pentru a reduce din handicapul economic faţă de americani, astfel încît aceştia din urmă continuă să aibă venituri în medie cu 50% mai mari decît europenii din UE. Poate din invidie, poate din neputinţă, europenii continuă să critice America, să minimalizeze meritele americanilor şi să-l persifleze pe preşedintele Bush. Pînă la urmă însă cedează, cum a făcut Jacques Chirac în cazul rezoluţiei ONU privind Irakul şi cum a făcut însăşi Comisia Europeană în cazul imunităţii limitate acordate militarilor americani în faţa Tribunalului penal internaţional. Cedarea europeană poate fi privită de România cu tristeţe sau cu umor, în funcţie de starea de spirit a naţiunii. Este trist totuşi că România a fost aleasă de oficialii UE, inclusiv de către Romano Prodi, ca ţintă a criticilor şi ameninţărilor pe care nu au îndrăznit să le formuleze în scris pe adresa americanilor doar pentru că România a semnat prima un acord foarte asemănător cu poziţia adoptată după îndelungi deliberări de UE.

Cerinţele NATO sînt mai uşor de satisfăcut decît criteriile de aderare la Uniunea Europeană.

Subiectul a declanşat o dezbatere aprinsă la Bucureşti, unde nu puţini au ridicat steagul european uneori doar din dorinţa de a critica guvernul. Erau justificate aceste critici? Acum ele pot fi privite cu un zîmbet ironic. Situaţia scoate însă în evidenţă o alegere strategică a guvernanţilor noştri. Cunoscutul jurnalist şi scriitor american Robert D. Kaplan scria la 10 noiembrie în *The New York Times* că „românii au fler pentru schimbările în echilibrul de forţe internaţional", argumentînd apoi că ei respectă puterea şi de aceea au calculat că America este în plină ascensiune. „În această parte a lumii, scrie Kaplan, slăbiciunea este detectată instantaneu, iar alianţele locale se construiesc fără remuşcări în jurul celor puternici. Elitele politice şi intelectuale au simpatizat cu fascismul cînd Germania nazistă era în ascensiune, cu comunismul în timpul dominaţiei sovietice şi cu democraţia liberală după căderea Zidului Berlinului." Aşa apărem deci în ochii americanilor – oportunişti, sensibili la putere. Chiar dacă exagerează, Kaplan surprinde oportunismul de care ne plîngem şi noi adesea. Politica noastră externă este însă bazată pe calcule, iar citatele din convorbirile cu ministrul de Externe Mircea Geoană dovedesc că opţiunea pro-americană a României a fost însuşită cel puţin de o parte a guvernului. Ministrul de Externe dă asigurări că România şi Polonia vor aduce „o masă critică pro-americană" în NATO, iar omologilor săi francezi le spune că „România va putea face abstracţie de America abia după cîteva decenii de prosperitate la nivelul Franţei." Kaplan este entuziasmat de atitudinea României şi salută apariţia unui aliat al Americii mai puţin răsfăţat şi mofturos decît statele Europei occidentale. Să nu exagerăm însă cu entuziasmul pro-american al românilor. Admiraţia pentru cei puternici ne vine din istorie, dar în acest moment, la nivel guvernamental ea este expresia exterioară a unui calcul politic bine făcut, nu a unei admiraţii faţă de modelul economic şi politic american. Guvernul Năstase şi-a dorit întotdeauna recunoaştere pe plan extern. Cruciada împotriva terorismului şi noul activism al Washingtonului de la 11 septembrie 2001 încoace au sporit valoarea de piaţă a României. Statele Unite au într-adevăr nevoie de un stat pe care să se poată baza într-o zonă apropiată de Orientul Mijlociu, zonă asupra căreia se vor concentra se pare în anii ce vin. Guvernanţii români au înţeles imediat că pot profita de această situaţie pentru a înregistra un succes politic de proporţii prin intrarea în NATO cu ajutorul americanilor. Este un schimb onest între cele două guverne, care nu a fost dictată de o presiune populară sau de dorinţa de a transforma România într-o mini-Americă în Estul Europei. Cerinţele NATO au fost mai uşor de satisfăcut decît criteriile de aderare la UE. În plus, imaginea României în America nu este pătată de cerşetori şi prostituate, ca în Europa. Recenta vizită la Paris a premierului Năstase a avut drept moment principal semnarea unui acord privind repatrierea copiilor care cerşesc în Franţa. S-ar putea adăuga că problema a fost exagerată de noul guvern francez pentru că e mult mai uşor să faci vîlvă în jurul cîtorva infractori romîni decît să rezolvi problemele de fond ale ordinii publice. Deşi Kaplan scria optimist că „imaginea Europei ca o provocare la adresa Americii păleşte cînd pui piciorul în România", el preferă să ignore că Romînia e mai aproape de Europa ca structură birocratică şi ca mentalitate, însăşi Constituţia şi sistemul politic fiind inspirate de modele franceze. Tradiţiile noastre culturale se leagă de Europa şi prea puţin de America. Cînd vine vorba de capitalism şi de economia de piaţă, actualii guvernanţi pro-americani au alergie şi invocă imediat modelul francez sau german unde statul mai are încă un rol important în economie. Ironia soartei face ca exact la capitolul economic România să stea cel mai prost în raportul Comisiei Europene. Dar integrarea europeană este un ţel mult mai îndepărtat în timp, aşa că relaţiile cu Europa trec acum pe locul al doilea, după cele cu Statele Unite. Nu e un calcul care poate fi blamat în vreun fel. Ţine de *Realpolitik*.

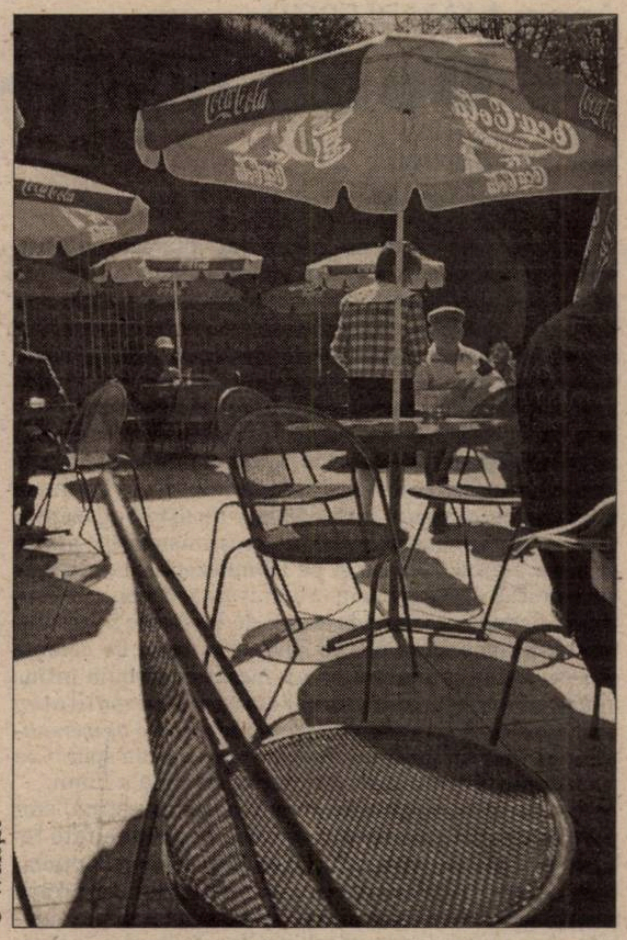

© V. Motoc

▲

Filon MORAR

De la Vestul sălbatic la Estul sălbatic

– geografia fricii şi a civilizării prin resuscitarea spiritului de frontieră şi stării de asediu –

De multe ori ai impresia, ca cetăţean est european că istoria şi geografia recentă te-a împins mai la vest, fără ca tu să fi contribuit la această mutaţie. Percepţie întărită de viziunea Europei estice ca incluzînd Moldova, Ucraina, Belarus sau chiar Rusia, sau o parte a ei. Estul necunoscut şi periculos s-a mutat astfel mai la „est". Fenomenele traficului de arme, fiinţe umane şi droguri, spălării de bani, migraţiei ilegale, corupţiei îşi găsesc sediul central în aceasta zonă care ameninţă fortăreaţa europeană. Şanţurile de apărare devin astfel frontierele din ţările estice candidate la Uniunea Europeană.

Zonele misterioase şi oarecum exotice de la Est inspiră, printr-o cunoaştere parţială şi generalizantă, temeri şi aprehensiuni puternice. Aceste zone diferite, puţin explorate şi cunoscute, ar fi sursele unor rele care ameninţă civilizaţia europeană. Ca şi cum, printr-o operaţiune de translataţie temporală şi spaţială, Vestul sălbatic american de la început de secolului al IX-lea s-a metamorfozat în Estul sălbatic european la început de secol al XXI-lea. Mai mult, se încearcă inculcarea *spiritului de frontieră* în rîndul ţărilor care vor asigura frontiera de Est a Uniunii Europene. Ţări precum Polonia, România, ţările baltice, Ungaria, Bulgaria se află la graniţele civilizaţiei şi trebuie să îşi asume un rol civilizator.

Însele aceste ţări sunt de fapt noi teritorii cîştigate democraţiei şi civilizaţiei. Ele sînt un fel de zonă intermediară, nu încă suficient integrată euro-atlantic dar capabilă să înţeleagă procesele prin care recent a trecut, evident similarităţile fiind limitate, orice generalizare fiind o exagerare şi în acest caz. Oricum ţărilor candidate estice li se cere să fie un fel de şerifi ai ţinuturilor de graniţă şi să îşi asume un rol de zonă tampon sau de filtru protector.

Asemenea Romei ameninţate de barbari, Bruxelles-ul s-ar înconjura cu palisade şi valuri de protecţie în faţa pericolelor ce vin din Est. Neavînd altă alegere, opţiunea rămasă pare a fi de a se înconjura de zone adiacente pentru a asigura o protecţie de altfel relativă. O astfel de strategie ar implica un fel de *rayonnement* progresiv al valorilor şi principiilor democratice, ceea ce, la limită, nu poate fi în definitiv o strategie ilegitimă.

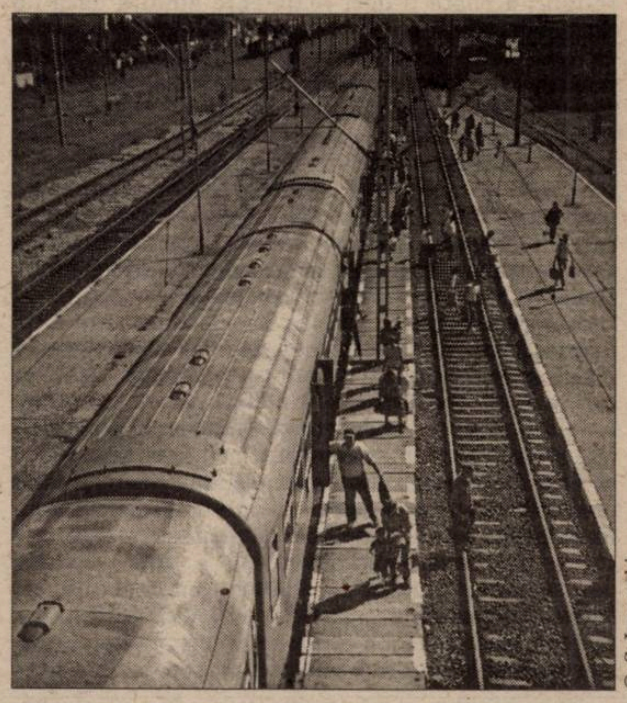

© S. Ivanoschi

Pentru a încerca infuzia unei doze de claritate sporite, nu este nimic condamnabil în împărtăşirea experienţei şi a lecţiilor învăţate de pe urma tranziţiei şi reformelor politice şi economice. Dimpotrivă, ţările din Europa Centrala şi de Sud Est au datoria morală să ajute şi să asiste la rîndul lor ţările mai de la Est aşa cum la rîndul lor au beneficiat de ajutorul ţărilor mai de la Vest. Este în fond şi interesul României şi al celorlalte ţări candidate la UE să proiecteze stabilitate politică, să promoveze democraţia şi să susţină procesele de dezvoltare economică din ţările din vecinătatea imediată sau mai îndepărtată, a căror subdezvoltare sau instabilitate ar putea avea un impact negativ asupra propriilor evoluţii interne.

Cu toate acestea, procesul de extindere al UE şi NATO nu trebuie să se transforme într-o chestiune de geografie a fricii şi a spaimei de Est. Proiectarea stabilităţii şi încurajarea democraţiei şi economiei de piaţă în ţările din Caucaz şi din nordul Marii Negre este o misiune responsabilă şi pe de-a-ntregul lăudabilă. Totuşi, transformarea Estului în simbolul relelor şi transformarea ţărilor de la frontierele zonei „negre" în cordoane de securitate induce prea pregnant ideea cetăţii asediate de barbarii din est. Mentalul colectiv şi reprezentările sociale din ţările membre sau viitoare membre ale UE şi NATO vor fi marcate puternic de imaginea barbarului şi a zonelor de *no man land* şi a spiritului de frontieră, dacă această percepţie este în continuare întreţinută prin poziţii oficiale sau mesaje media.

▲

Anca MANOLESCU

Două modele ale lumii

Universalitatea: între expansiune şi comprehensiune

În ce priveşte întîlnirea religiilor, analogia cu Antichitatea tîrzie ne furnizează, de asemenea, o lecţie de „ciclicitate spirituală". Creştinismul a fost extrem de creator în veacurile sale prime, cînd se afla în prezenţa stimulatoare a diversităţii religioase. A continuat să fie extrem de creator, intelectual şi spiritual, în numeroase veacuri următoare, dar de astă dată a făcut-o într-un univers mental *unificat*, în care el era singura referinţă spirituală, referinţa anglobantă, necontestată, unica: cea care dădea lumii soliditatea şi ordinea unui întreg coerent, care dădea cunoaşterii garanţia veracităţii ei. Timp îndelungat, creştinismul s-a gîndit pe sine, a gîndit lumea şi pe Dumnezeu în condiţii de omogenitate. Mesajul său era universal nu numai pentru că dădea acces la adevăruri de *ordin*, de *nivel* universal, propuse de Logosul divin întrupat. Pe cale de consecinţă, el era gîndit ca un mesaj ce trebuia întins asupra întregii lumi cunoscute. Universalitatea mesajului creştin era în genere gîndită ca o *universalitate de expansiune*: la un moment dat, era de sperat ca acest mesaj să cuprindă totalitatea vizibilă a lumii.

Acum, însă, creştinismul (şi gîndirea creştină) sînt puse faţă în faţă cu o incontestabilă neomogenitate religioasă. Dar, de astă dată, spre deosebire de Antichitatea tîrzie, creştinismul a parcurs un lung şi prestigios ciclu în care a dat lumii o ordine, un chip, o unitate. Am putea spune că el şi-a împlinit, şi-a „actualizat" posibilităţile de a construi un univers, de a modela timpul, istoria, manifestarea. Am putea spune că el a atins limitele universalităţii sale *exterioare*. Acum el are poate de descoperit şi de actualizat un alt mod al universalităţii, interior, receptiv, ospitalier: anume să recunoască universalul aşa cum apare el şi în alte tradiţii spirituale. E de aşteptat ca, de vreme ce are acces la perspectiva Logosului divin, gîndirea creştină să fie în stare să recunoască şi alte expresii ale universalului, şi alte căi spre universal decît a sa proprie. Iar acesta nu pentru a-şi abandona ori a-şi trăda propria cale, ci pentru a-i confirma capacitatea de înţelegere a Universalului concret. Acum gîndirea creştină are poate de actualizat tema unei universalităţi pentru care specificităţile confesionale nu mai sînt piedici, tema universalităţii oricărei religii autentice. E totuşi prea brutal să vorbesc despre o *trecere* de la o *universalitate de expansiune* la o *universalitate de comprehensiune*, ca şi cum cea de a doua ar fi lipsit cu desăvîrşire înainte vreme; ar fi mai bine să spun că e nevoie ca accentul să cadă acum pe o *universalitate de comprehensiune*, după ce un întreg ciclu, el a căzut pe o universalitate de expansiune. Sînt de altfel teologi care resimt momentul actual ca pe un prilej de a reformula tema. Johann Reikerstorfer, teolog austriac, în revista *Concilium*, 1997: „Putem considera că noua conştiinţă a diferenţei şi a pluralităţii e o şansă pentru a înţelege altfel universalitatea şi universalizarea: universalitate nu în sensul unei uniformităţi inatacabile, nu în sensul unei generalităţi nivelatoare, ci ca recunoaştere a diferitului, a inegalului, a celuilalt «altul»".

O lume foarte diversă, dar plană

Deosebit totuşi faţă de Antichitatea tîrzie, a gîndi astăzi diversitatea religioasă e o întreprindere ce are de învins un foarte serios handicap. Lumea în care ne mişcăm şi gîndim astăzi, lumea pe care o gîndim este o lume *plană*. E o lume în care *ierarhia* nivelurilor de existenţă şi de cunoaştere, a realităţilor non-individuale (superioare şi inferioare), a gradelor de realitate *calitativ* diferite s-a resorbit. Sigur că amintirea lor persistă şi poate fi prizată cultural, sigur că există oameni care, prin credinţa lor, subînţeleg o atare ierarhie, dar ea nu mai este o referinţă comună activă. Modelul lumii noastre nu mai este de multă vreme un model vertical; pentru noi nu mai există o scară a treptelor de fiinţă ce îşi are sursa în transcendent. Modelul nostru nu mai admite realităţi care ne depăşesc: nu mai admite grade spirituale de atins, inteligenţe angelice care regentează sferele superioare, călăuze pentru cunoaştere şi contemplaţie, nu mai oferă praguri de suit. Nu mai posedăm, spunea Andrei Pleşu (1994, „Îngerii. Elemente pentru o teorie a proximităţii"), o ontologie şi, prin urmare, o metodologie a intervalului vertical, „o disciplină a treptelor existente între inteligenţa omului creat şi adevărul Creatorului său". Modelul lumii noastre nu mai admite, în fond, o transcendenţă *oferită experienţei*.

E un model *plan* şi, în consecinţă, un model „superficial". N. Berdiaev, *Un nou Ev Mediu*: „În secolul nostru, ajuns la punctul culminant al erei umaniste, omul european... se consacră unei experienţe ordinare; trăieşte pe două dimensiuni, ca şi cum ar locui pe suprafaţa pămîntului, nebănuind ceea ce e dedesubtul lui şi ceea ce e deasupra." Transcendentul poate rămîne pentru noi o referinţă impunătoare dar, situaţi pe această suprafaţă, nu mai avem prea multe mijloace de acces la „extra-ordinarul" său. În fond, modelul de lume, construit de Noua Cosmologie, a extins indefinit acest şi *numai acest plan* al „experienţei ordinare" şi ne-a obişnuit să credem că el conţine *toate* dimensiunile lumii şi pe ale noastre. Un singur plan de fiinţă a fost expandat începînd cu gîndirea secolului al XVII-lea în toate direcţiile, inclusiv pe verticală; ignorate, toate celelalte planuri de realitate, calitativ diferite, s-au retras într-o vagă, greu accesibilă şi pînă la urmă neglijată transcendenţă. Cînd Alexandre Koyré îşi numeşte una dintre cărţi *De la lumea închisă la universul infinit*, el o face probabil cu o melancolică ironie. Universul infinit al modernilor riscă să fie în fapt o imensă închisoare: oricît de departe ai merge, pe oricare dintre dimensiunile lui – calitativ identice –, nu dai de capăt, nu poţi ieşi către un alt nivel de realitate; îţi epuizezi capacităţile de a fi şi de a cunoaşte în interiorul acestui univers. Din punct de vedere spiritual, ne aflăm, în termenii dramatici ai lui H.-R. Patapievici *(Omul recent)*, cînd comentează pasajul din prefaţa lui A. Koyré, „ca într-un subsol scund şi apăsător" unde cele două direcţii verticale – ascendentă, descendentă – nu mai permit desfăşurarea axială a fiinţei, ci dimpotrivă, acţionează ca o menghină asupra noastră, constrîngîndu-ne la orizontalitate: „Sîntem ca într-un subsol scund şi apăsător, fără capăt, desfăşurat în faţa şi în laterala ochilor noştri: deasupra, un tavan de beton infinit, care porneşte chiar de deasupra creştetului nostru – închipuind infinita opacitate a obiectelor care, fiind radical lipsite de transcendenţă, sînt absolut private de interioritate; dedesubt, o podea infinită de beton, pornită imediat de sub tălpile noastre – închipuind infinita precaritate a lucrurilor care nu au nici rădăcini, nici trecut, nici autoritate temporală. De sus, ne presează *în jos* o infinită masă de opacitate, densă şi grea; de jos, ne împiedică să ne avîntăm *în sus* o de nepătruns întindere compactă, a lumii din care ne tragem şi în care rămînem captivi – fiinţe recente faţă de amîndouă."

S-ar zice că, evacuată din modelul orizontal al lumii, verticala nu e mai puţin activă: dar nu mai e activă *în interiorul* lumii, pe care o deschide către absolut; e activă *din afară*, ca o forţă opresivă care exacerbează opţiunea noastră pentru orizontalitate şi o obligă să-şi parcurgă toate consecinţele.

Modelul vertical de universalitate

În termenii lui E. Guénon – de fapt ai doctrinelor metafizice tradiţionale (inclusiv creştină) la care el se referă –, s-ar putea face menţiunea că „universalitatea" unei religii, a oricărei religii stă în faptul că ea oferă umanului posibilitatea de a atinge trepte de fiinţă şi de cunoaştere de tip universal, că îi oferă posibilitatea de a se transforma (inclusiv şi în primul rînd intelectual) după chipul Adevărului ultim. Universalul, pentru aceste doctrine, este calitatea proprie tocmai nivelurilor de existenţă trans-individuale, cele care depăşesc prin *natura* lor limitările de tip formal (fie ele cele ale istoriei ori ale dogmelor). Universalitatea unei religii nu poate fi deci realmente gîndită dacă ne rezumăm interogaţia la domeniul individual şi istoric, care ţin de „nivelul formal" al lumii. Nivelul propriu universalului începe abia de deasupra acestui plan, pe treptele unde sînt situaţi – nu numai în tradiţiile Cărţii – îngerii, inteligenţe necorporale („minţile fără trup" îi numeşte imnografia creştină). O cunoaştere de tip angelic, trans-formal urmăresc în fond toţi cei care pornesc pe drumul vertical al propriei lor tradiţii, toţi cei care îşi propun să ducă o *bios angelikós* şi să obţină o cunoaştere de acest tip. Asemenea niveluri a parcurs Dante cînd a urcat treptele Paradisului şi a putut apoi contempla cercurile ultime, ale Treimii. Iar dacă naraţiunea voiajului său contemplativ a avut relevanţa cunoscută e pentru că se adresa unei comunităţi în care o atare cunoaştere era admisă şi era operantă. Nivelurile superioare de realitate faţă de cel psiho-fizic (şi istorico-social) nu erau acolo metafore: erau grade de atins, erau masiva realitate etajată deasupra lumii vizibile, erau trepte propriu-zis universale desfăşurate între nivelul nostru individual de existenţă şi divin; ele constituiau verticala transcendentă a lumii, populată de îngeri mediatori şi de călători-contemplativi, actualizată de stadiile rugăciunii şi ale cunoaşterii. Experienţa intelectuală a acestor niveluri, de tip universal, consideră H. Corbin că trebuie recuperată de către

© S. Ivanoschi

omul occidental pentru ca distanţa între divin şi uman să nu devină fatală, să nu devină distanţă abandonată. *Mundus imaginalis*, „lumea Îngerului" – aşa cum e experimentată şi teoretizată de filozofiile vizionare ale islamului – sînt pentru Henry Corbin nu posesiuni confesionale, ci trepte de realitate supra-individuală la care fiecare tradiţie are acces pe propriul ei traseu. A te ocupa de angelologie, în studiul, citat, al lui Andrei Pleşu înseamnă a te ocupa de *metodele* intervalului vertical, înseamnă a vedea cum se parcurg nivelele universale de realitate pentru a accede la Universalul în sine.

Revin la diversitatea religioasă şi la raportul ei cu Adevărul, ştiind că ceea ce voi spune e simplificator, dar e poate util pentru a situa provizoriu chestiunea. În modelul pre-modern al lumii (cel creştin, dar şi al celorlalte tradiţii) verticala e dimensiunea esenţială, e o dimensiune operantă şi, ca atare, accesul la nivelul universal propriu-zis e posibil. Însă *omogenitatea* acestui model, care oferă un mod de cunoaştere şi de viaţă total, face ca „celălat religios" să rămînă în genere un fenomen combătut ori marginal şi diversitatea religioasă să fie *gîndită* ca o temă marginală. În modelul de lume imaginat de modernitatea tîrzie, diversitatea (inclusiv religioasă) e nu numai acceptată, e una din trăsăturile definitorii ale modelului (şi e o realitate de teren din ce în ce mai generală şi mai evidentă). Însă raportul acestei diversităţi cu Adevărul ultim nu poate fi gîndit în mod propriu – şi pe nivelul lui propriu – pentru că modelul nostru de lume este *plan* şi nu poate oferi acces efectiv spre transcendent şi universal. Acestea fiind spuse, „unitatea transcendentă a religiilor" a fost mereu rostită (şi pusă la lucru) de către oameni care – în spaţii tradiţionale ori moderne – au avut capacitatea să gîndească, să vizeze şi unii poate chiar să realizeze verticala.

Djalâl al-Dîn Rûmî (sec. XIII), în *Cuvintele* sau *Discursurile* sale *(Fîhi mâ fîhi)*: „Cu toate că drumurile sînt felurite nu există decît un sigur ţel... Inimile cunosc o singură legătură, o aceeaşi ardoare, o mare iubire pentru Kaaba şi în această atitudine nu e loc pentru opoziţii. O dată atinsă Kaaba, disputele, războaiele, divergenţele, întîmplate pe cale, încetează; îşi dau seama că lupta privea numai drumurile, dar că ţinta era aceeaşi" Aici accentul se schimbă, cade pe ţintă, pe realitatea care orientează, duce la limită şi la împlinire formele şi formulările religioase, dar le depăşeşte în plenitudinea ei ultimă. Accentul cade pe nivelul metafizic al problemei şi pe mobilizarea cunoaşterii către acest nivel. Religiile nu mai sînt privite doar ca *expresii* (salvatoare, dar şi dogmatice) ale Realităţii supreme, ci drept *căi*, drept trasee *de parcurs*. Iar dacă cercetarea diversităţii religioase se face în orizontul ţintei metafizice, e de aşteptat ca multitudinea drumurilor spirituale să devină altfel expresivă; să nu stîrnească doar aporii legate de legitimitatea formelor religioase şi de veridicitatea lor, ci să ne poată spune ceva esenţial despre natura însăşi a ţintei.

Textul publicat în numărul trecut şi cel de faţă sînt extrase din studiul „Beneficiul metafizic al diversităţii religioase: Nicolaus Cusanus şi René Guénon", realizat la New Europe College cu sprijinul Fundaţiei Bolzmann.

▲

Balcanii: o democraţie fără opţiuni

De cînd factorii de decizie din Occident laudă România, dar şi Bulgaria, pentru succesele în consolidarea democraţiei, realitatea a devenit parcă şi mai greu de suportat. Tot ce era greşit şi rău, abuz şi minciună în viaţa noastră putea fi pus pe seama guvernelor şi a guvernanţilor departe încă de setul exigenţelor elementare, pe care vor fi totuşi obligaţi să le satisfacă. Dar dacă starea de fapt din România poate fi considerată de către cei din afară democraţie, înseamnă că îmbunătăţirea ei nu se poate face decît din interior, de către cei ce văd şi au energia de a corecta ceea ce văd. O primă condiţie ar fi, însă, cunoaşterea şi aprecierea corectă a datelor realităţii. În acest sens ni s-a părut o lectură utilă eseul lui Ivan Krastev (directorul Centrului pentru strategii liberale din Sofia) intitulat şi publicat în Journal of Democracy, *Volume 13, Number 3, July 2002.*

Pînă în ziua de azi, Balcanii par a fi un amestec exploziv de state slabe, ne-state, protectorate prezente sau viitoare. În rapoartele către factorii de decizie politică, regiunea este descrisă ca un loc unde graniţele (cînd sînt definite) nu sînt ferme, în schimb identităţile sînt foarte puternice, reformele politice au eşuat şi viitorul este înnourat. Şi dacă nu ştim cîte dintre statele din Sud-Estul Europei funcţionează într-adevăr, ştim în schimb că astăzi toate sînt democraţii: alegerile parlamentare din 17 noiembrie 2001 din fosta regiune sîrbă Kosovo au încheiat acţiunea prin care fiecare ţară din regiune are o adunare reprezentativă. Cu un deceniu în urmă, cea mai mare problemă a regiunii era numărul mare de state nondemocratice. Acum problema e că în regiune sînt mai multe state democratice decît state suverane, dar s-au produs mai puţine schimbări politice decît şi-ar fi dorit partizanii democraţiei.

Din cauza acestor tendinţe contradictorii care influenţează balanţa democratică este destul de dificil de formulat o concluzie. Pozitiv este faptul că actorii politici majori din regiune nu pun sub semnul întrebării faptul că democraţia este singura formă legitimă şi dezirabilă de guvernare. Cetăţenii sînt cumplit de dezamăgiţi de starea de fapt, dar nu se lasă – sau încă nu se lasă – tîrîţi spre alternative nedemocratice. Militarii stau în cazărmi; Slobodan Miloşevici în boxa acuzaţilor la Haga; alegerile se ţin în mod regulat. În comparaţie cu, să zicem, republicile post-sovietice din Asia Centrală, Europa de Sud-Est progresează constant în procesul democratizării.

Negativă este teama inspirată de faptul că democraţiile din Balcani, ca grup, sînt mai fragile decît se credea. Încrederea în instituţiile democratice este dramatic de slabă. Parlamentele obţin arareori mai mult de 20% aprobări în sondajele de opinie (în Macedonia, cifra e de 6,9%), sentimentul de refuz al partidelor e tot mai prezent, politicienii nu se bucură de încredere şi participarea la vot e în scădere. Recentele alegeri parlamentare din Bulgaria şi România au arătat volatilitatea preferinţelor de vot. Climatul intelectual s-a deteriorat, ideile antiliberale şi antioccidentale sînt tot mai influente. Agenda reformistă a elitelor nu mai coincide cu cea a poporului.

Ultimele sondaje de opinie publică din Bulgaria, ţară considerată de *Freedom House* drept o democraţie consolidată, arată că oamenii cred că ultimii 12 ani sînt timp pierdut. Jumătate din cei întrebaţi apreciază că situaţia e mai rea decît înainte de 1989, 33% cred că nimic nu s-a schimbat şi doar 17% observă o îmbunătăţire. 62% dintre bulgari ar dori să trăiască în altă epocă. Cifrele din Macedonia sînt şi mai rele. Întrebaţi dacă ei consideră că în general ţara se îndreaptă într-o direcţie bună, 62% dintre cetăţenii acestei republici spun că nu şi doar 12% aprobă direcţia mişcării, aşa cum o detectează ei.

Prăpastia evidentă între felul cum percep cetăţenii starea de fapt şi opiniile comunităţii internaţionale care promovează democraţia este în centrul dezbaterii privind viitorul democraţiei în Europa de Sud-Est şi ar putea impune concluzia unei crize a democraţiei, mai plauzibilă decît considerarea ei drept o etapă a unei democraţii incomplete.

În ceea ce priveşte democraţia, într-un anume sens, percepţiile sînt esenţa problemei. Opţiunile electorale, dimensiunea economiilor personale, dorinţa de a emigra sau de a rămîne în ţară, înclinaţia spre cooperare sau conflict sînt determinate de felul cum percep oamenii realitatea. Dacă adoptăm un model analitic concentrat asupra percepţiei cetăţenilor, noţiunea tranziţiei nu e utilă. Ceea ce pentru experţi este „tranziţie", pentru oameni este chiar viaţa lor. Mulţi rezidenţi din ţările balcanice cred că ei trăiesc în democraţii, fie ele şi imperfecte. Ei cîntăresc avantajele democraţiei nu în comparaţie cu un model ideal, elaborat de un conclav al specialiştilor în ştiinţe politice, ci în lumina propriei lor experienţe. Ar fi naiv să credem că dezamăgirile lor faţă de starea de fapt nu vor avea nici un efect asupra încrederii în sistemul democratic.

În ultimul deceniu, experţii, comentatorii şi factorii de decizie s-au obişnuit să examineze Balcanii din perspectiva ţării celei mai periclitate. În 1993, Bosnia a colorat tabloul regional. Mai tîrziu, au fost văzuţi în mod tipic prin lentilele evoluţiilor dramatice dintre Kosovo şi Belgrad. Mai recent, Macedonia a modelat paradigma. Dar cînd titlurile zilnice şi sentimentul simultan al „urgenţei" domină analiza, nu e de mirare că apar distorsiuni. În ultimii zece ani, analizele politicilor din Balcani seamănă cu rapoartele de după dezastrele naturale.

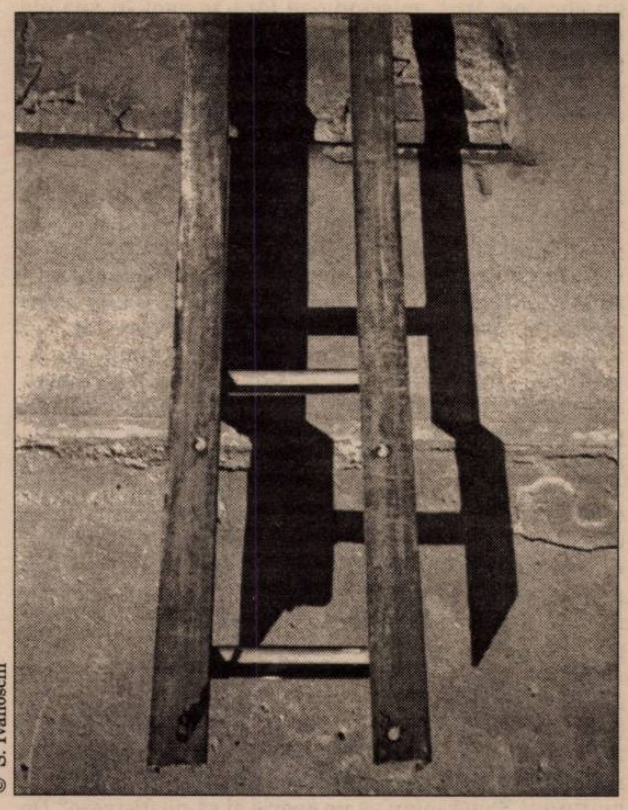

© S. Ivanoschi

Ne propunem, în schimb, să examinăm şansele unei democraţii durabile în regiune, provocările cărora trebuie să le facă faţă, prin prisma experienţei bulgare, cea mai dezvoltată ţară sub raportul democraţiei din toate ţările din Balcani. Ar putea fragilitatea democratică a „succeselor" din Bulgaria – şi nu deficitele democratice dintr-o ţară sau alta – să ne dea o idee despre serioasele ameninţări cu care se confruntă democraţiile din Balcani pe termen mediu şi lung? În 1993 – Bosnia, în 1999 – Kosovo, în 2001 – Macedonia au reprezentat materializarea celor mai rele scenarii. Pe de altă parte, Bulgaria este considerată de mulţi oameni realişti un model a ceea ce ar putea fi democraţia în Balcani. Şi aş încerca să arăt pericolele ascunse ale acestui model.

Cînd analizăm situaţia din Bulgaria putem face lista completă a problemelor cu care se confruntă eforturile de consolidare a democraţiei în regiune. Evoluţiile neaşteptate din anul 2001 sînt un motiv în plus pentru adoptarea unui asemenea model. În iunie, la alegerile parlamentare, alegătorii bulgari au votat împotriva celui mai reformist guvern din regiune (condus de premierul Ivan Kostov) şi au optat pentru cel condus de fostul rege Simeon de Saxa-Coburg-Gotha. Mişcarea condusă de rege – inexistentă cu 90 de zile de dinaintea alegerilor – a obţinut jumătate din cele 240 de locuri ale unicei camere parlamentare. A fost aproape o revoluţie electorală (sau o epidemie). Mişcarea condusă de rege a înlăturat două partide majore – Uniunea Forţelor Democratice a lui Kostov şi pe rivalii lor socialişti – şi a obţinut majoritatea la toate nivelele de vîrstă, educaţie şi venit. A cîştigat în 28 din 31 de regiuni. În noiembrie, alegătorii i-au surprins din nou pe observatori înlăturîndu-l pe Petăr Stoianov, cel mai lăudat preşedinte reformist din regiune, susţinut de UDF, de mişcarea fostului rege şi de alte cîteva partide democratice. Alegătorii au optat pentru liderul socialist Gheorghi Parvanov, cu o lună înainte un noncandidat.

În Balcani, tendinţa către votul de protest fusese prezentă şi în alegerile parlamentare şi prezidenţiale din România din toamna anului 2000. Sondajele de opinie din alte ţări înregistrează aceleaşi tendinţe. Va decide votul de protest cine o să conducă în Balcani? Şi dacă o să se întîmple aşa, ce partide, ce persoane şi ce idei vor fi aduse în spaţiul public? Se va putea oare observa o apropiere de stilul latino-american al „democraţiei prin delegaţie"? De ce pierd „reformiştii" atît de spectaculos alegerile? Este un semn al întăririi democraţiei sau al acumulării de slăbiciuni?

În ciuda diversităţii din regiune, există cîteva trăsături şi tendinţe comune limpezi. În toate ţările din Balcani a scăzut îngrijorător nivelul de viaţă. Nicăieri, cu excepţia Albaniei, nu s-a revenit la nivelul PIB de dinainte de 1989. În cele mai multe, o economie dezindustrializată coexistă cu o structură socială mai mult sau mai puţin asemănătoare celei din societăţile industriale avansate. Peste tot inegalitatea socială este în creştere. Toate suferă din cauza absenţei unor tradiţii democratice. Toate împărtăşesc un acut sentiment de nesiguranţă. Aproape în toate – iarăşi, excepţia este Albania – oamenii sînt pesimişti cu privire la viitorul apropiat şi consideră că accesul la Uniunea Europeană este cel mai bun lucru care li s-ar putea întîmpla.

traducere şi prezentare de
Magdalena BOIANGIU

Ţi-e sete de cultură? Bravo!
Noi avem de băut.

VINERI, 22 noiembrie	21^{00}	Muzică live: El Negro
SÎMBĂTĂ, 23 noiembrie	21^{00}	Muzică live: Adrian Berinde & 4-GIVEN
DUMINICĂ, 24 noiembrie	21^{00}	Seară jazz: Teodora Enache
MARŢI, 26 noiembrie	20^{00}	Muzică clasică live: Anca Vasile *(vioară)*
MIERCURI, 27 noiembrie	19^{00}	Întîlnirile României Literare
JOI, 28 noiembrie	20^{00}	Teatru: Euri *cu* Roxana Marian
MARŢI-DUMINICĂ	de la 10^{30}	Café-bar cu muzică ambientală
MARŢI-JOI	19^{00}-21^{00}	Discount 25%

Prezenţă permanentă a artelor vizuale în expoziţia de la parter

CLVBVL PROMETHEVS
FVNDATIA ANONIMVL

Piaţa Naţiunile Unite 3-5, sector 4, Bucureşti
rezervări la telefon: 336.66.38; 336.66.78

Andrei GORZO

dilematograf

Să înceapă distracţia!

● ***Gosford Park*** **(SUA-Marea Britanie 2002), de Robert Altman.**

Dintre domnii şi doamnele care s-au adunat pentru petrecerea şi vînătoarea de fazani de la Gosford Park, unii au titluri, bani şi servitori, alţii au titluri, servitori şi pretenţii la banii celorlalţi, alţii nu au bani şi servitori, dar sînt acceptaţi în silă datorită titlului. Mai e şi actorul Ivor Novello (personaj real – protagonistul primului mare succes financiar al lui Hitchcock, *Chiriaşul* – interpretat de Jeremy Northam), care compensează cît de cît lipsa titlului prin faimă, exotism şi mai ales prin legături de rudenie cu nişte posesori de titlu. Mai e şi un extraterestru – un producător hollywoodian (Bob Balaban) care îndrăzneşte să n-aibă titlu, să nu vîneze, să nu mănînce carne şi să fie american, dar de data asta a fost acceptat, pentru că îl cunoaşte pe Ivor Novello şi măcar a avut bunul-simţ să aducă după el un valet (Ryan Phillippe). Servitorii se cheamă unii pe alţii pe numele stăpînilor. Stăpînii se dedau unor sporturi favorite cum ar fi vînătoarea, *bridge*-ul, împunsătura răutăcioasă (utilă în combaterea plictiselii) şi (chiar mai eficient) adulterul. Campionatul de împunsături e strîns, dar experienţa îşi spune cuvîntul şi cupa trebuie să-i revină mătuşii (formidabila Maggie Smith), care reuşeşte să fie crudă şi atunci cînd nu vrea. În privinţa adulterului, stăpînii casei sînt campionii: el (Michael Gambon) e un producător veteran de copii din flori (cu servitoarele sale) şi un distrugător veteran de vieţi (ale aceloraşi servitoare); ea (Kristin Scott Thomas) e toată numai coajă îmbietoare şi nici un pic de miez (în cariera lui Scott Thomas, rolul soţiei infidele din ecranizarea după Evelyn Waugh, *A Handful of Dust*, pare acum o încălzire pentru rolul din *Gosford Park* – un studiu impecabil al blazării graţioase). Spre cinstea lui, producătorul hollywoodian n-a venit la Gosford Park ca să se distreze alături de aristocraţi: a venit să se documenteze pentru un film – enigma unei crime, înfăptuite într-o astfel de casă, dezlegată de detectivul Charlie Chan. Oricît şi-ar dea el silinţa să o studieze, lumea asta depăşeşte înţelegerea producătorului, dar asta nu înseamnă că a venit degeaba: în toiul petrecerii, stăpînul casei îşi dă

Kristin Scott Thomas şi Ryan Phillippe

ultima suflare. Asasinat. Ceilalţi aristocraţi habar n-au, dar nici ei, cu petrecerile şi fazanii lor, nu mai au mult pînă la ultima suflare a lumii din care fac parte. Moarte naturală. Sîntem deja în Anglia anului 1932, iar ei şi-au trăit traiul.

Charlie Chan (o rudă mai săracă a lui Hercule Poirot) nu e disponibil, ca să preia cazul, iar inspectorul care-l preia e de o incompetenţă comică. Asta nu constituie un impediment pentru regizorul Robert Altman, care nu ne-a adus pînă aici doar ca să se joace de-a Agatha Christie, aşa cum nici jocul de-a Merchant-Ivory (ilustraţii răpitoare şi nostalgie fastidioasă) nu-l tentează. Altman se joacă de-a antropologul; îi studiază pe stăpîni şi pe servitori şi, spre deosebire de personajul producătorului, el înţelege tot ce vede. El nu ne oferă un asfinţit, privit printr-o fereastră înceţoşată, ci o colcăială examinată la microscop. Nici colcăiala aceea fascinantă, nici acuitatea microscopului, nu slăbesc o clipă: Altman e un mare maestru, controlînd executarea unui model complex, cu nenumărate fire şi personaje, şi, cu tot controlul, reuşind să dea impresia unei libertăţi totale – vizuale şi sonore. Dar filmul ne spune oare ceva nou, despre sex sau despre clasele sociale, pe lîngă lucrurile spuse de Jean Renoir încă din 1939, în filmul său (inegalabil) *Regula jocului*? Eu cred că da. Cînd Ivor Novello începe să cînte o melodie sentimentală („*...love conquers pain and death*"), aristocraţii strîmbă din nasurile lor subţiri, dar servitorii închid ochii de plăcere, îşi lipesc urechile de uşi, ca să nu piardă un sunet, uită de ultimele instrucţiuni şi capricii ale stăpînilor şi încep să danseze: particulele „Sir" şi „Lady" îşi pierd autoritatea şi magnetismul, puse lîngă o singură silabă cîntată de starul de cinema. Snobii aceia abia îşi ascund dispreţul pentru producătorul american, dar ei sînt deja fosile, pe cînd el reprezintă noua orînduire – aristocraţia plebee a divertismentului popular: oamenii vor veni la el. Trăiască Hollywoodul eliberator!

● ***Semne / Signs*** **(SUA 2002), de M. Night Shyamalan.**

Extratereştrii ne vizitează din nou şi nu vin la distracţie, ci la muncă. Mai precis, la seceriş; aşa cum comentează o voce la radio: „Au venit să ne secere." Sau poate că asta e ideea lor despre distracţie. În fine, ei apar în toată lumea, în lanuri de porumb unde mai întîi şi-au pregătit pistele de aterizare. Ce se întîmplă în lume, noi aflăm de la radio şi de la televizor, pentru că regizorul-scenarist nu ne lasă să părăsim o anumită fermă, un anumit lan de porumb din Pennsylvania, un colţ de lume unde ne ghemuim şi ne roadem unghiile, în timp ce doi copii, unchiul lor (Joaquin Phoenix) şi tatăl lor, fost preot (Mel Gibson), sînt asediaţi de un anumit extaterestru. Şi pe acela îl vedem abia la sfîrşit. Adică M. Night Shyamalan (atît de apreciat pentru filmul său, *Al şaselea simţ*) e suficient de deştept ca să-şi dea seama că o navă spaţială care rade un oraş întreg într-o secundă e mult mai puţin impresionantă decît un ceva nevăzut, mişcîndu-se fără zgomot în spatele uşii închise de la o cămară, ceva a cărui reflexie încerci s-o prinzi în lama unui cuţit de bucătărie, o a cincea prezenţă în casă, pe lîngă tine şi ai tăi, reflectată în ecranul televizorului. Îi sînt recunoscător lui Shyamalan (şi sunetului Dolby) pentru momentul pe care l-am petrecut foindu-mă pe scaun, încercînd să identific şi să plasez zgomotele care veneau din toate părţile – lătratul unui cîine, respiraţia întretăiată a lui Gibson, singur în lanul de porumb, foşnetul lanului şi ceva, între un cotcodăcit şi un sîsîit, ceva de care nu eşti sigur, dar eşti sigur că e de rău. Şi îi sînt recunoscător pentru umorul acestui film, care e aproape mereu alături de nelinişte, potrivindu-şi mişcările după ale ei, prinzînd-o într-un abil *pas de deux*. Atunci de ce nu vă recomand filmul din toată inima? Adevărul e că din primul minut, cînd muzica face tot ce poate ca să ne amintească de *Psycho* (ştiţi, viorile acelea care se aliază cu Anthony Perkins, ca s-o atace pe Janet Leigh la duş), l-am suspectat pe Shyamalan că încearcă să se dea drept Hitchcock. Ei bine, mă înşelam. E mult mai rău: Shyamalan încearcă să fie un cineast al crizei spirituale, ca Bergman. Invazia extraterestră n-o fi ea o fericire pentru toată lumea, dar pentru fostul preot poate însemna un dar – recăpătarea credinţei. Or fi venit ei să ne secere, dar aduc şi o ploaie de coincidenţe, care poate însemna o manifestare a Celui de Sus. Dar dacă El se manifestă ca în filmul acesta, înseamnă că modelul Lui în viaţă este manualul scenaristului hollywoodian priceput. De ce nu s-o fi mulţumit Shyamalan să ne sperie şi să ne distreze? De ce-o fi ţinut morţiş să se ocupe de sufletele noastre? Metoda lui de a le sonda e pipăială vulgară, iar lumina pe care încearcă să ne-o aducă e ea însăşi lipsită de suflet, precum neonul.

● ***Epoca de gheaţă / The Ice Age*** **(SUA 2002), de Chris Wedge.**

Încercînd să-mi descifrez notiţele luate pe parcursul unei dimineţi de distracţie (m-am distrat la fel de mult ca oricare alt copil din sală, cu posibila excepţie a talentatului tătic pe care l-am tot auzit citind subtitlurile şi interpretînd toate rolurile, pentru însoţitorii săi preşcolari), am dat peste o însemnare misterioasă. Iat-o: „Leneşul + păsările Dodo = bătălie pentru 3 pepeni – FABULOS!" Iată şi misterul: cum am putut să cred că o secvenţă precum aceea, într-adevăr fabuloasă, are nevoie de notiţe, ca să-mi rămînă în memorie? E vorba despre nişte păsări pentru care iarna (care nu durează decît din precambrian pînă în cuaternar – o nimica toată) nu constituie o ameninţare, căci s-au aprovizionat cu fix trei pepeni. E vorba şi despre un Leneş, care rîvneşte la pepenii păsărilor Dodo. Leneşul e un rozător pe care n-am reuşit să-l identific, de unde am dedus că neamul lui nu s-a descurcat prea bine în epoca de gheaţă – încă o confirmare a ostilităţii acestei lumi faţă de făpturile simpatice, neserioase, inutile, incapabile să vîneze sau să terorizeze alte făpturi. În cea mai emoţionantă secvenţă din filmul de animaţie al lui Chris Wedge, Leneşul descoperă nişte desene rupestre

şi realizează că potretul lui lipseşte; vrînd şi el să lase ceva în urmă, se apucă să corecteze de unul singur nedreptatea artiştilor preistorici: de ce atîţia mamuţi şi nici un Leneş? El nu ştie că peste multe mii de ani, va deveni, totuşi, un desen – şi încă unul animat prin tehnologii de ultimă oră şi aplaudat de spectatorii din întreaga lume: există un Dumnezeu. Animaţia e atît de bună încît îţi vine să-ţi afunzi mîna în blana mamutului şi să-ţi faci bulgări din zăpada de pe ecran. Şi chiar nu vezi în fiecare zi un mamut dîndu-se pe tobogan sau un Leneş inventînd jocurile olimpice de iarnă.

● ***Dragonul roşu / Red Dragon*** **(SUA 2002), de Brett Ratner**

Sigur, nimeni n-ar putea spune că doctorul Hannibal Lecter (Anthony Hopkins) nu e rafinat. Urmăriţi-l numai la concertul orchestrei simfonice din Baltimore şi observaţi zbaterea îndurerată a pleoapelor sale în faţa notelor false comise de un flautist. Dar asta nu-l împiedică pe politicosul doctor să invite orchestra la cină, la el acasă. Aperitivele sînt demne de toată atenţia, din trei motive: 1) sînt pregătite cu bun gust, minuţie şi cu ajutorul lui *Grand Larousse de la cuisine*; 2) sînt servite cu citate din Horaţiu; 3) sînt preparate din trupul flautistului care îl agresase pe Lecter. Ce spuneţi despre doctor – e sau nu e rafinat?

Adevărul e că acum cîţiva ani – după *Tăcerea mieilor (best-seller*-ul lui Thomas Harris şi filmul lui Jonathan Demme) – nu mi-aş fi permis să-l iau peste picior pe Lecter. Pe vremea aceea, el era o creaţie autentică şi nu un bau-bau de duzină; se instalase în minţile noastre, ca o amintire obsedantă, în camera cu vederea cea mai bună spre lucrurile care ne sperie. Dar au urmat *Hannibal* (cartea şi filmul) şi, acum, acest *Dragon roşu* (care este de fapt cea de-a doua ecranizare a primei cărţi în care apare Lecter). Filmul *Hannibal*,

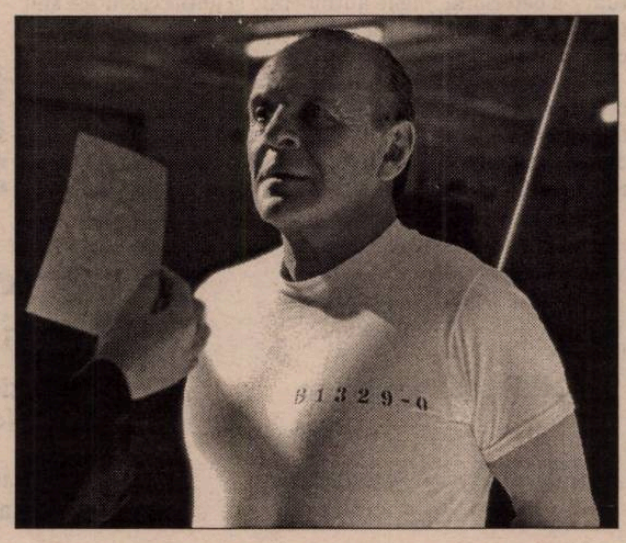

Anthony Hopkins

o aberaţie fastuoasă, l-a aruncat pe Lecter în *grand guignol* şi în penibil. *Dragonul roşu* nu e ridicol; e eficient – o porţie acceptabilă de divertisment. Dar Lecter nu mai tulbură; performanţele vocale ale lui Hopkins – combinaţia aceea de orăcăit şi susur insidios – sînt acum mai degrabă amuzante, iar rolul lui mai degrabă episodic. Şi, în pofida distribuţiei excepţionale (Ralph Fiennes, Harvey Keitel, Edward Norton, Emily Watson), nu e nimeni să-l înlocuiască, în camera aceea din minţile noastre. Lecter ar fi trebuit să se ferece acolo, după *Tăcerea mieilor*, ca un coşmar pe care nu-l poţi înhăţa, ca să-l dai afară. Aşa, şi-a arătat faţa de prea multe ori, pînă cînd a devenit evident că şi-a pierdut dinţii.

▲

Simona SORA

puzzlecturi

„Raftul întîi“

● **Tadeus Konwicki, *Mica Apocalipsă*, traducere din poloneză de Aura Ţapu; Isabel Allende, *Fiica norocului*, traducere din spaniolă de Cornelia Rădulescu, colecţia „Raftul întîi“, Humanitas, 2002.**

Acum cîţiva ani, interesul pentru memorialistică al cititorilor, autorilor şi editorilor era unul dintre puţinele lucruri sigure pe piaţa românească de carte. Fără a dispărea, acest interes s-a modificat „natural“, prin apariţia mai multor jurnale ficţionalizate (de la *Jurnalul* lui Mircea Cărtărescu, la *Femeia din fotografie* de Ţia Şerbănescu sau *Uşa interzisă* de Gabriel Liiceanu), simptom al unei reaşezări a literaturii în alt spaţiu decît cel pur autobiografic şi restitutiv.

Romanul, mai mult ca orice specie literară, tinde să reocupe (deocamdată mai mult prin traduceri) locul central, uzurpat pînă nu de mult de memorii, iar falsele jurnale, care îşi conţin romanul „nombrilist“ reprezintă genul intermediar, eteroclit de pînă la o nouă separare a lucrurilor. Separare e un fel de-a zice, pentru că romanul e de multă vreme o specie compozită, poetică uneori, falsjurnalistică alteori, dramatică mai rar, iar revenirea lui în prim plan nu înseamnă decît recursul la mecanismele ficţionale, la invenţie, la construcţia de lumi imaginare, care nu au lipsit, desigur, nici în perioada de glorie a memorialisticii. Discuţia publică – din reviste, colocvii, cenacluri – ar fi un simptom. Nu mi se pare deloc întîmplător faptul că Nicolae Breban susţine că „o cultură se bazează pe roman“, Mircea Cărtărescu îl contrazice, afirmînd că „o cultură trăieşte... prin gîndire, prin filozofie, prin ştiinţă“, Nicolae Manolescu vorbeşte despre globalizarea graniţelor literaturii, iar Gabriel Liiceanu scrie, în 2002, negru pe alb, „romancier nu am avut norocul să fiu“. Un alt simptom (destul de pragmatic, tocmai de aceea greu de ignorat) îl constituie colecţiile de romane care apar la mai multe edituri româneşti, într-un ritm care te lasă şi mai visător decît unele dintre afirmaţiile de mai sus.

Colecţia „Romanul secolului XX“ de la Univers pare în colaps, din motive bine ştiute. Există, însă, mai multe colecţii viguroase în care se publică exclusiv romane şi care par inepuizabile. „Cartea de pe noptieră“ de la Humanitas (coordonată de Ioana Pârvulescu), „Biblioteca Polirom“ (coordonată de Denisa Comănescu), colecţia de proză universală de la Paralela 45 (coordonată de Mircea Martin), penultima sosită, colecţia „Aventura prozei“ de la Dacia (coordonată de Dinu Flămând) – iată numai cîteva exemple, mai vizibile, mai active şi cu o mai bună publicitate.

Pe creasta valului a apărut o nouă colecţie, la Editura Humanitas – „Raftul întîi“ – iniţiativă colectivă, nereflectînd gustul coordonatorului (deşi, bunul gust al acestuia poate salva adesea colecţia din tot felul de capcane editoriale) şi aducînd în româneşte cărţi celebre.

Mica Apocalipsă de Tadeus Konwicki este una dintre acele cărţi care ar fi trebuit să apară şi la noi în primii ani după 1989. Apărută într-o ediţie clandestină, cu un an înainte de constituirea Solidarităţii, *Mala Apokalipsa*, este una dintre acele cărţi de sfîrşit de lume, de preschimbare a ei în altceva. Ulise obosit, dezabuzat şi confuz, privindu-şi lumea care se încheia o dată cu el, personajul principal, scriitor polonez de renume, îşi trăieşte ultima zi din viaţă, înainte de a-şi da foc în faţa Palatului Culturii, străbătînd ca în vis Varşovia aflată în plină sărbătoare comunistă. Desemnat de un comitet al scriitorilor dizidenţi la actul expiatoriu, condamnatul retrăieşte în această punere în scenă clasică (prin timp şi spaţiu) vechi iluzii şi iubiri neîmplinite, conflicte ideologice şi simple turnătorii, totul vătuit de o distanţă onirică sau maladivă care se instalase între eul său şi lume. Patetismul, denunţul, greaţa sînt înlocuite de o ironie rece, de descrierea pe viu a prostiei, josniciei şi subumanului, fixate ireversibil pe corpul social. Printre foşti prieteni, vecini delatori, foste/actuale iubite întîmplătoare, discipoli-turnători, torţionari, aparatcici care se dezbracă public în semn de protest, personajul principal, singurul care întrevede ieşirea din coşmar, se plimbă ca un somnambul pe străzile Varşoviei, cu o canistră de benzină şi o cutie de chibrituri suedeze, cumpărate de la *shop* de o Halina, anacronică străneapoată a lui Lenin. Pe Nowy Swiat se mai văd doar „... mutre dezagreabile... rele, neîngrijite, pecetluite cu o urîţenie ereditară şi ireversibilă... pecinginea mîrşăviei morale, furunculele coruptibilităţii“.

Mica Apocalipsă, roman oniric şi fals jurnal de închisoare, e o judecată de apoi cu semn schimbat, în care cei buni, cei care au ispăşit, prin căinţă, se duc, în mod necesar, la moarte.

Isabel Allende este, poate, cea mai cunoscută dintre scriitoarele din galaxia feminină a *Post-Boom*-ului sudamerican. Mai epică decît Luisa Valanzuela din Argentina, mai inteligentă decît Cristina Peri Rossi din Uruguay, ştiind mai bine să construiască un roman decît Elena Poniatowska din Mexic şi scriind mai bine decît Rosario Ferré din Puerto Rico, chilianca Isabel Allende, nepoata lui Salvador Allende, exilată după lovitura de stat din 1973 în Venezuela şi apoi în Statele Unite, a urmat traseul clasic al maeştrilor din generaţia de aur.

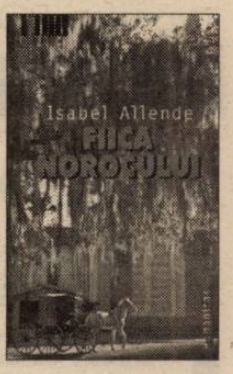

A fost jurnalistă, a scris reportaje şi cronici de toate felurile, proză scurtă, povestiri pentru copii. Cînd s-a apucat de roman era o scriitoare deja formată. *Hija de la Fortuna*, tradusă acum foarte plastic de Cornelia Rădulescu, este povestea desfacerii unui nod excepţional de destine. Asistate de „dincolo“, *vizitate* şi susţinute de clarviziune şi conjuncţii astrale favorabile, personajele romanului trăiesc întîmplător într-un timp determinat (1843-1853) şi în lumea crepusculară a (mai întîi) Chile-ului colonial şi (apoi) a Californiei cuprinse de febra aurului. Pe orice coordonate şi în orice timpuri, Eliza Sommers s-ar fi născut doar pentru a-l întîlni pe Tao Chi'en, adică pentru a-şi găsi propria cale (tao). Tao ar fi ajuns, în mod necesar, în America doar pentru a salva de la moarte zeci de chinezoaice pubere, scăpate din strînsoarea saboţilor de lemn pentru a ajunge la dispoziţia pionierilor abrutizaţi din ţara nouă. Interesant în acest recent roman de dragoste – şi cum în româneşte nu se mai scriu mai deloc romane de dragoste, trebuie să ne mulţumim cu „traducţii“ – e polimorfismul portretelor feminine. Nu doar Eliza e „fiica norocului“ (deşi are miros bun, memorie bună şi noroc cu carul). Miss Rose, amanta sedusă şi abandonată a unui renumit tenor, iniţiat în amor de una dintre victimele recunoscătoare ale lui Sade, scrie (în taină) romane libertine, schimbă norocul procreaţiei pe cel al creaţiei. Paula Rodríguez de Santa Cruz, suava proprietăreasă a vaporului „Fortuna“ face avere („fortuna“ înseamnă în spaniolă şi avere şi noroc) transportînd trufandale în gheaţă din Chile în îndepărtata Californie, Lin, chinezoaica moartă de plămîni, îşi schimbă destinul neînsemnat de aici pe unul de umbră călăuzitoare. În general, femeile care ajung în California, vii sau umbre, devin amazoane, femei de afaceri *avant la lettre* care „pot stăpîni pămînt, pot cumpăra şi vinde proprietăţi, pot divorţa dacă au chef“.Isabel Allende e o povestitoare prin excelenţă, ca Eva Luna, Şeherezada sa din altă carte, iar viitoarele apariţii, în aceeaşi colecţie, din opera sa vor fi, şi în româneşte, *best-seller*-uri.

În treacăt fie spus, colecţia „Raftul întîi“ ar merita scurte prefeţe informative, relaxate şi competente. Poate, astfel, s-ar evita şi confuzii ca aceea din scurta notiţă la *Fiica norocului*, în care, printre operele Isabelei Allende figurează una numită *Paula y Afrodita. Paula*, din 1995, e o carte *non-fiction*, o scrisoare tîrzie pentru fiica scriitoarei ce murea de o boală de sînge ereditară, iar *Afrodita: povestiri, reţete şi alte afrodisiace* e o altă carte din 1996. Nu de alta, dar la costurile editoriale şi tipografice, nu cred că vom avea, prea curînd, noi ediţii.

▲

trecerea prin reviste

Fondane fotograf

Numărul 48/2002 al revistei franceze *Images* (dedicată fotografiei) conţine un foarte preţios dosar „Benjamin Fondane, écrivain et... photographe“ (nouă pagini de text şi reproduceri foto).

Dacă postura de fotograf a lui Fundoianu (pseudonimul lui Beniamin Wexler, născut la Iaşi, pe 14 noiembrie 1898, şi devenit Fondane după stabilirea în Franţa în 1923) nu este deloc un secret pentru cunoscătorii operei sale literare, selecţia celor peste 30 de imagini realizate de el constituie o rară surpriză. Eric Freedman şi Monique Jutrin îi schiţează, pe o pagină, portretul complex, centrat – totuşi – exclusiv pe activitatea sa pariziană; or, la plecarea din ţară, la numai 25 de ani, Fundoianu se afirmase deja în spaţiul literar românesc ca un poet excepţional. Întîlnirea cu filozofia lui Şestov, prietenia cu Brâncuşi, Brauner, Tzara, Artaud, Bachelard, participarea sa la grupările de avangardă *(Cinépoèmes*, apărute în 1928, erau ilustrate cu o fotografie de Man Ray), eseurile sale critice *(Rimbaud le voyou*, 1933; *Faux traité d'esthétique*, 1938; *Baudelaire et l'expérience du gouffre* – eseu neterminat şi postum, 1947), articolele pe teme cinematografice (Fondane lucra atunci ca asistent de regie şi scenarist la studiourile Paramount din Joinville-le-Pont), aceste borne ale carierei lui Fondane sînt menţionate de revistă – care listează, la final, operele editate sau reeditate recent (inclusiv în România, la Ed. Hasefer), studiile apărute despre B.F. în Franţa, Italia şi Israel şi contribuţia lui Michel Carassou la cunoaştere operei fondaniene. Dincolo de toate acestea, însă, ceea ce emoţionează sînt portretele în sine (pentru care pozau soţia, sora, prietenii săi) sau instantaneele cu necunoscuţi surprinşi în toiul ocupaţiilor lor de moment, imaginile în care apar caii, talciocurile şi porturile... Nu calitatea „tehnică“ face impresie, ci poezia locurilor – siguranţa cadrajului, insolitul hazardului, simţul abstracţiei. „Punctum“-ul. Uneori, oarecum în linia lui Beaton (dar fără dezinvoltura şi flamboaianţa acestuia), alteori în clară contiguitate suprarealistă, cel mai adesea pur realiste, dar re-asamblate în montaje cvasicinematografice, fotografiile lui Fondane mărturisesc mult mai mult decît un simplu *violon d'Ingres*; ele sînt – cu un vers al său din perioada românească – „puţină reverie şi tăcere“ într-o existenţă febrilă de intelectual-artist, a cărui viaţă „rimează“, tragic, cu cea a lui Walter Benjamin...

Benjamin Fondane a fost ucis în camera de gazare de la Auschwitz, la început de octombrie 1944. (**a.l.ş.**)

▲

Dilema vă recomandă

● (Dintr-o defecţiune internetică, recomandarea aceasta n-a intrat în numărul precedent...) *Festivalul filmului britanic* a-nceput (de săptămîna trecută)! Tema acestei ediţii = comediile. Dacă sînteţi cumva din Braşov, Cluj, Iaşi sau Timişoara, staţi liniştiţi la locurile voastre: vine Festivalul şi la voi! Şi, dacă e să rataţi toate filmele („shit happens“...), nu rataţi, totuşi, *Jump Tomorrow* – un debut formidabil. (Alex. Leo Şerban)

● Miercuri, 27.11, ora 21, la Hallmark: *Fitzgerald* (cu Jeremy Irons şi Sissy Spacek, producţie canadiano-americană – atenţie! – din 2002). Pentru bătrînii şi mai tinerii fani – deloc „oameni recenţi“ – ai lui Scott Fitzgerald. Şi tot pentru aceiaşi – o combinaţie a două „vechituri“ de whisky cinefil care merită încercată în cinstea atîtor scotch-uri cu gheaţă ale lui Bogey: *Şoimul maltez* din 1941 (sîmbătă, 23.11, ora 23,15, TVR Cultural) şi *Omul cu chipul lui Bogart* din 1980 (duminică, 24.11, ora 15, PRO TV). (Radu Cosaşu)

● Foto-cabinetul – *Maître photographe de la Belle Epoque* – deschis de Eugen Ciocan, pe strada George Enescu (nr. 3), unde se fac portrete ca-n vremurile bune, cu tehnică tradiţională; însoţit de *Cabinetul de portrete nobile şi sentimentale*, o expoziţie de fotografii inedite şi, evident, de epocă, în acelaşi sediu (unde pot fi admirate, printre altele, portretele lui Andrei Pleşu, Horia-Roman Patapievici, Radu Anton Roman). (Iaromira Popovici)

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Mirabela şi viaţa

Ca suspansul să fie mai mare, am decis ca urmarea Caserolei, şi anume materialul despre mîncărurile rafinate, să apară ceva mai tîrziu. Între două feluri, am răsfoit o carte: „Mirabela, pe drumul vieţii“, autor Anca Nicoleanu, apărută la Editura Nemira. Cartea reprezintă, evident, povestea vieţii Mirabelei Dauer: interesant la ea este faptul că, spre deosebire, de pildă, de cartea Andreei Marin, apărută la Curtea veche, nu narează o poveste de succes, ci mai curînd reversul. Chiar dacă Mirabela era o binecunoscută cîntăreaţă a „epocii de aur“, viaţa ei personală nu se mulează, deloc, pe tiparele gloriei. Hazul (sau tristeţea) volumului este faptul că interpreta nu se laudă, ci se priveşte obiectiv, chiar critic. De pildă, Mirabela povesteşte, de la început, cum, deşi părinţii ei erau evrei, a locuit într-o zonă numai de ţigani şi prietenii ei cei mai buni au fost, evident, copiii de ţigani. Despre înfăţişarea ei din copilărie, cîntăreaţa spune că „era cea mai mică, neagră, slabă şi urîtă din clasă“. Mai încolo, Mirabela recunoaşte că nu s-a omorît cu cartea, şi că nu-i prea plăcea şcoala. Aprecierilor critice li se adaugă întîmplări triste, reale, din viaţa cîntăreţei: din capitolul al treilea aflăm, de exemplu, că Mirabela şi-a revăzut mama abia după 13 ani, într-un azil în Israel, şi, atunci, aceasta nu a recunoscut-o. Nici poveştile despre iubirile şi căsniciile Mirabelei nu sînt idilice. Cu primul soţ, Mircea Dauer, Mirabela spune că s-a căsătorit ca să poată merge în voie la petreceri. Au rămas căsătoriţi pînă ce soţul ei a terminat Facultatea de Construcţii. În ceea ce priveşte evoluţia profesională, la ansamblul UTC, preşedintele comisiei de examinare, George Grigoriu, a sfătuit-o să devină coafeză. În ciuda sfaturilor, a început să cînte. Primele amintiri de scenă ale Mirabelei: la Sala Sporturilor din Galaţi, unde a cîntat alături de „monştri sacri“ ai vremii, Dan Spătaru şi Aurelian Andreescu, s-a scăpat pe ea de emoţie. Tot Mirabela recunoaşte, direct, că universitatea soliştilor este barul, şi că nu eşti cîntăreţ dacă n-ai cîntat în localuri. Despre următoarea căsătorie, cîntăreaţa povesteşte că a fost un dezastru: cel de-al doilea soţ, beţiv şi bătăuş, i-a luat şi copilul, şi apartamentul. Nici porecla „de scenă“ a Mirabelei nu era prea suavă: compozitorul ei, Vasile V. Vasilache, a poreclit-o „Piticot“. Cu toate acestea, Mirabela a fost una din cele mai cunoscute interprete de muzică uşoară ale epocii ceauşiste, cu o voce interesantă şi un *look* mai puţin sclifosit. Amintirile ei mai fruste nu fac decît să întărească această imagine, oferind o variantă mai nonconformistă a poveştilor clasice de succes.

▲

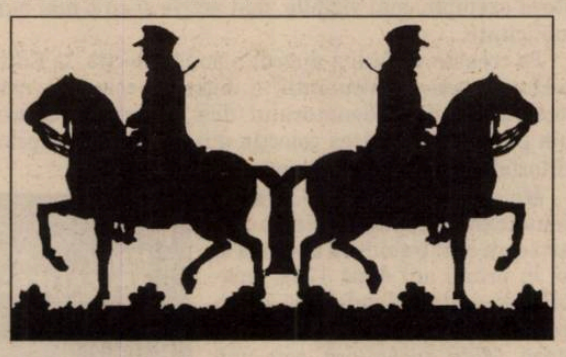

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Către fiul inexistent

Dragul meu,

Fiindcă azi se împlinesc 40 de ani de la asasinarea lui Kennedy – nu-mi cere alte amănunte, de ce şi pentru ce? – m-am hotărît să-mi ţin promisiunea din vară şi să-ţi povestesc cîte ceva despre mama ta la fel de inexistentă ca tine.

Eram tînăr, idilic şi nebun după ea. Ea era realistă, dar mă chinuia cu absoluturi:

„îmi pui pumnul în gură, fiindcă ţi-e frică de adevăr.. adevărurile tale sînt grase şi confuze... confunzi filmul cu viaţa şi nu mai suport... le confunzi fiindcă ţi-e comod, ai comodităţi de burghez, nu eşti decît un burghez care vrea să trăiască liniştit ca în cărţi şi în filme... viaţa frazei, viaţa adverbului, viaţa ca în filmele de cinema, altă viaţă nu cunoşti, cuvinte, asta e tot ce ştii, ai să mori din amorul tău pentru cuvinte, o să te îngropi cu ele...“ etc.

Tot ce făceam îi dovedea că n-o iubesc. Mergeam după ea pînă la capătul lumii rugînd-o şi îngînînd-o tot timpul: „Doamne, ce mult vorbeşti!“, nu-i păsa – voia să ştie de ce am sunat-o aseară doar de două ori; îi dădeam telefoane din 100 în 100 de metri publici, dar aveam prieteni cu care ea nu era de acord; îmi lăsam prietenii baltă, alergam să mă văd cu ea – unde fusesem aseară cînd mă chemase la telefon...? Aşteptam telefonul ei seara, nu suna – de ce uitasem că-mi spusese, la prînz, de proba la croitoreasă? Fusese la croitoreasă – de ce nu mă interesa rochia ei? Rochia ei era minunată – dar aş putea să-i spun ce alte rochii ale ei îmi plac?

Îi ştiam garderoba pe dinafară – aş putea să-mi amintesc cum era îmbrăcată cînd am mîncat pentru prima oară împreună în vagonul restaurant Bucureşti-Timişoara?

Nu mai ştiam ce fustă purtase atunci, dar ţineam minte ce am mîncat (de la caşcavalul pané la portocale) – aş putea să nu fiu ironic?

Nu eram ironic, eram patetic, toţi prietenii îmi urlau că sînt prea patetic cu ea, idilic şi orb – „fă ce vrei“, îmi declara, „mă duc să citesc o carte... cum, nu te interesează ce citesc? ai discutat cu mine vreo carte? crezi că n-am depăşit Ion Creangă?“ (îi şopteam: „Creangă nu e depăşit, la el se rămîne, draga mea, dar cîţi ajung la el?“) şi continua într-un vîrtej: „...da' şi ce dacă n-am decît normala?, normala mea nu mi-a dat anormalităţile tale, snobismul amicilor tăi, eu n-am să confund ce-i pe pînză cu ce-i în ciorbă, mă doare în cot că n-ai să poţi face cu mine teoria chibritului, n-o să jucăm împreună „My fair Lady“, nu sînt o lady şi nu ştiu dacă ştii, în cultura ta, că Eugen Ionescu a ieşit rîzînd în hohote, ca şi mine, de la prostia aia care te-a înnebunit...“.

Mergeam fericit, auzind-o, mă uitam la ea lung, voiam să-i spun că seamănă bine cu Audrey Hepburn mai ales la nas – „ce te uiţi aşa la mine?, sînt ridicolă?“; „nu eşti ridicolă, minunea mea, surioara mea – aspiram la Dostoievski măcar în amor – ai ochii cei mai frumoşi din lume“, atunci se înfuria: „Iar începi? Pentru tine, toate femeile au ochi frumoşi“.

Aşa era. Acceptam – se năpustea: de ce acceptam, de ce nu o combăteam, de ce nu o ironizam, ce, îmi închipui că ea nu poate suporta ironiile mele?, să-mi fie clar: eu nu-s capabil să suport ironiile ei!

Le suportam şi întrebam ce e detestabil în faptul că toate femeile au pentru mine ochi frumoşi. E o chestiune de optimism, o plăcere a vieţii, o bucurie de a trăi. Călinescu însuşi... (O, ce călinescian eram!, deşi numai la dostoievskism nu ajungi cu Călinescu.) Urma: de ce sînt lipsit de spirit critic?, de ce-s livresc?, de ce-s atît de vesel, tot timpul?, de ce mă joc cu cuvintele?, de ce nu am grijă de ea?

Aveam grijă de ea, îi ridicam gulerul pardesiului, al paltonului ca să nu răcească, îi dădeam haina mea pe ploi de vară – reîncepea: de ce cîntam în ploaie, de ce-mi bat joc de nasul ei?

(i-am spus adevărul: i-ar ieşi o mască mortuară plină de o viaţă a cruzimii şi ea mi-a răspuns, deloc mînioasă: „da, dar alături de-a ta...“)

ca, în fine, să ajungă la întrebarea decisivă: de ce nu-mi dădeam seama că i-e foame? Şi mie îmi era foame – da, dar ştiu eu ce-ar vrea ea să mănînce? „Pot să jur că nu ştii!“ „Dacă aş şti, ai fi convinsă că te iubesc, că nu te scap o clipă din ochi?“ Pe dracu'...

În seara aceea întreaga mea fiinţă se cabră grandios, avui puterea de sinteză a unui Maigret şi din trenurile noastre, din tramvaiele, telefoanele, cofetăriile, ploile, umbrelele, parcurile şi filmele noastre am extras, într-o clipă de nebunie esenţială, adevărul – am intrat în primul magazin de dulciuri-cafea şi i-am cumpărat drajeuri din coajă de portocală.

Mi-a căzut la piept, răpusă.

În seara aceea te-am conceput. Altă dată îţi voi povesti cum m-am despărţit de ea. În orice caz, ca să vorbim în concret, la vîrsta ta, nu te apuca de bridge. Pînă la sfîrşitul anului voi încerca să răspund imputării tale – cum de n-am crezut că vom scăpa vreodată de Ceauşescu.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

La frizerie

M-am dus să mă tund. La Rosetti. În faţă e o florăreasă. Am intrat cu maşina pe interzis. Nu găseam loc. Era unul pe Sfinţilor. Am intrat în frizerie. Nu frizerul gras, care m-a tuns în trepte. Nici şefa, preocupată de-o *Unica*. Nici frizerul gigolo, cu părul adus în faţă şi dat pe spate. Nici uscătivul culcat cu capul pe prosop. Uriaşa casieră, fără păr, se uita la „Tînăr şi neliniştit“. La fel, manichiurista, c-o faţă ofuscată prin naştere. Ea. Ea îmbetea un prosop. Doar: „Hai!“. Direct: „Cum te tund?“. Învîrteam ochii spre serial. Prin oglindă. Priveam spre ustensila infernală: pulverizatorul de parfum. „Nu cu parfum!“ „Nu te dai cu parfum de la frizerii sau preferi unul anume?“ „Am unul personal.“ Mereu spun frizerului: „Jumătate din cît am părul.“ Şi începe foarfecele. „Şi perciunii? Se poartă aşa...“, şi cu unghiile ei mici şi ascuţite îmi desenează un unghi lîngă urechea dreaptă. „Cum vrei tu, fac. Regulaţi, mai stufoşi?...“ Mă uit la ceas... e ora 4 şi un sfert. De-o viaţă aveam un vis. Să-l împlinesc cu ea? Intră o frizeriţă cu un neg uriaş lîngă nara stîngă. E ţigăncuşă scurtă cu fusta scurtă, cunoaşteţi genul. Frizerul gras a urmărit-o cu privirea. Ea şi-a luat o pilă şi sticluţa de decolorant. Apoi, se aşează exact între gras şi pedichiuristă. Şi-a creat loc. S-a interesat de „Tînăr şi neliniştit“. A exclamat „Nu se poate!“. Casiera nu s-a mişcat. „Nu ştiu... să mă bărbieresc?“ Este şi douăzeci şi cinci. „Sigur.“ „Ştiam că bărbieritul la frizer o dată în viaţă îţi regularizează şi aspreşte barba... poţi folosi...“ „Ascultă-mă, sînt prostii... cum poţi crede în ele... ca şi rasul în cap. Astea sînt, cum eşti dotat de acasă... fleacuri cu care ani de zile te-au păcălit bărbierii!“... Nu fi stînjenit, te dau cu spumă adevărată, nu ca pe vremea lui Caragiale, cu săpun.“ „Păi, pe vremea lui Ceauşescu vedeam la alţii.“ „Păi, de Ceauşescu vroiam să zic... „E prima oară?“ „Da.“ „Lasă-te pe spate... e pentru leneşi sau alintaţi.“ Mă bărbieream şi ochii mei nu ştiau unde să se uite. Era deasupra mea. Unde să privesc? S-o privesc în ochi. Observ două fire roşii la neoanele Philips. „Să fii bărbierit de o femeie e ca şi ginecologul pentru femei. Doctorul nu simte prin ce trece femeia. De ce te strîmbi?“ „Nu ştiu, e prima oară cînd cineva îmi pune mîna pe barbă...“ „Nu-ţi fac rău. Apleacă-te! N-am vrut să insist prea tare, de aia nu eşti curat complet. Eşti sensibil şi sîngerezi. Te dai cu Gilette sensor. E prima oară, o femeie înţelege asta. Te costă 104.000 lei.“ Ia *aftershave* cremă. Masează barba. „Alintat!?“ Apoi, fruntea. Însă foarte puţin.

▲

HUMANITAS
Cartea care dăinuie

Avanpremieră

În curînd EDITURA HUMANITAS
va publica volumul I din *Operele complete*
ale lui *PLOTIN*,
în versiunea lui ANDREI CORNEA,
traducător al *Metafizicii* lui *ARISTOTEL*
(Humanitas, 2000)
şi autor al lucrării de exegeză platoniciană
Filozofie şi cenzură (Humanitas, 1995),
încununată cu premiul ASPRO.

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Bienala de arhitectură 2002

Luni s-a deschis ceea ce fără discuţie este cea mai bună dintre bienalele de arhitectură de pînă acum din România post-decembristă. Cei ce – nădăjduiesc – vor vizita sălile de expoziţie ale Universităţii de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu“ din Bucureşti vor avea cu siguranţă ce să vadă. Pare că ne apropiem, oricît de departe ar fi el încă, de un regim al normalităţii producţiei arhitecturale. Încă nu este marfă pentru o expoziţie anuală şi faptul că, din doi ani de travaliu, juriul nu a putut face cu adevărat o selecţie, rămînînd încă destule „chiftele“, cum graţios le numea un confrate, vorbeşte despre pauperitate. Dar pare îmbucurător faptul că, spre deosebire de anii trecuţi, nu este deloc, dar deloc evidentă cîştigătoarea medaliei UAR de la secţiunea de arhitectură (regina balului, după cum se poate înţelege).

Pentru acest titlu se bat, după opinia mea cu şanse sensibil egale (la ora cînd scriu acest text nu s-au anunţat încă nominalizările), cel puţin trei proiecte. Casa Fotbalului Românesc (sediul FRF, şef proiect dr. arh. Emil Barbu Popescu), Europe House de la Piaţa Victoriei (Westfourth Architecture, şef proiect arh. Vladimir Arsene) şi ansamblul rezidenţial „La mesteceni“/Gafencu (BBM Grup, şef proiect arh. Alexandru Beldiman) sînt candidatele cu şansele cele mai mari şi, mă bucur să spun, oricît de pierduţi în spaţii sîntem, că le-am semnalat pe toate trei în spaţiul acestei rubrici. Va trebui, desigur, să revin cu un nou semnal despre studiile nominalizate şi cîştigătoare, atît de la arhitectură, cît şi de la arhitectura de interior, design, restaurare şi urbanism.

Pînă atunci însă, un scurt cuvînt despre secţiunea de publicaţii, cenuşăreasa tuturor bienalelor de pînă acum. E drept, mi s-a recomandat apăsat să nu mai fac pledoarii *pro domo* în spaţiul rubricii; orişicît! Ca de fiecare dată, această secţiune este pusă în două vitrine, aceleaşi poate de opt ani, care arată dezgustător. Vitrinele în chestie sînt amplasate în cel mai puţin vizibil dintre locurile posibile ale întregului ansamblu de săli expoziţionale, astfel încît nu le găseşti decît dacă ştii precis unde sînt. Cărţile şi revistele sînt îngrămădite acolo cu toatele, sub cheie, fără lumină şi, mai cu seamă, fără aer. Claie peste grămadă, stau acolo cărţi şi reviste, în indistincţie. Acestea ar fi reproşurile. Faţă de bienala trecută, a apărut un competitor nou: Editura UAUIM, care publică studiile (majoritatea covîrşitoare teze de doctorat) ale cadrelor sale didactice. Din nefericire, designul alb/negru al coperţilor nu le ajută. Revistele nu-s toate, iar celelalte titluri aparţin aceleiaşi Edituri Paideia, colecţia „Spaţii Imaginate“ – unsprezece de la bienala trecută, cînd fu medaliată. E cam puţin spre a face, de una singură, o cultură arhitecturală lipsă în arealul autohton, sau măcar o bibliotecă de carte de specialitate cumsecade.

Prin urmare, să ne bucurăm, dar homeopatic; motive ar fi de laudă din toată inima, dacă nu am şti că proiectele prezente în bienală nu reprezintă decît o infinitezimală fracţie din producţia de spaţiu construit de la noi. Cum arată majoritatea caselor celor noi, ştim. Ele, hidoase, enorme, fac faţa oraşelor şi satelor, nu frumoasele serii de luni, din bienală. Or, media producţiei arhitecturale este la noi dezastruoasă, iar nu calitatea vîrfurilor. România nu are o clasă de mijloc arhitecturală – acea grupare onestă de necunoscuţi meseriaşi, care să producă arhitectura de serie secundă, dar de cea mai bună calitate. Aspirînd la capodoperă, mulţi confraţi cad, din motive pe care le-am tot descîntat aici, în anul de cînd şezum şi plînsem la capătîiul profesiei, în hilaritatea produsului final. Să meargă distinsul juriu al bienalei şi pe str. Iancu Nicolae din Băneasa, nu doar în buricul tîrgului bucureştean: acolo-i grosul, „apoteotic“ şi nepublicabil, al producţiei din ultimii doi ani...

▲

Alex. Leo ŞERBAN

fericirea la televizor

„Guarda che luna!“

În ziua de 1 noiembrie 2002, pe la orele 9 ale dimineţii, realizatoarea Dana Deac (emisiunea „Cafeaua cu sare“ de pe Antena 1) a avut întîlnire cu Absurdul. Absurdul era reprezentat de un anume domn Răzuş, profesor de fizică stabilit în Elveţia, pensionar, om dur ca o nucă şi casant ca un *casse-noisette*. Ce susţinea dl Răzuş, cu o fermitate glacială şi imperială, era un lucru colosal: omul (= Omul) n-a păşit niciodată pe lună (= Lună)! Ziua de 20 iulie 1969, Neil Armstrong ţopăind în ralanti şi urmărit de-o lume întreagă cu inimile-n fast-forward, chestia cu „un pas mic pentru om, mare pentru omenire“ – toate astea n-au fost decît momentele, meseriaş regizate, ale unei imense păcăleli. Un bluf. Praf (nici măcar selenar) în ochi... Dl Răzuş, de pe Pămînt (Europa, Elveţia), deţine dovada irefutabilă: imaginea (televizuală, în speţă) nu se propagă în vid! Ceea ce am văzut, cu toţii, *de fapt nu puteam să fi văzut*. Dl Răzuş *ştie* acest lucru – „elementar“, dac-am înţeles bine –, ceea ce mă face să mă gîndesc, melancolic, cît de puţin ştiute sînt conceptele fizice elementare şi cum, şi a cîta oară, geniile româneşti de pretutindeni trebuie să plătească un greu tribut faptului că provin dintr-o ţară mică, înconjurată de vecini şi mai mici, dar pizmoşi nevoie-mare... Mă rog, nu e şi cazul dlui Răzuş: dumnealui ne-a mărturisit că a fost propus la Premiul Nobel pentru fizică de către comunitatea ştiinţifică elveţiană, dar că a refuzat întrucît asta presupunea renunţarea la cetăţenia română. Nu rîdeţi: mai există oameni de caracter, pe ici-pe colo, iar dl Răzuş e unul dintre aceştia. Ghinionul lui că trăieşte în Elveţia ca cetăţean român, şi al nostru că nu trăieşte în România ca cetăţean al lumii.

La un moment dat, într-un dialog telefonic cu directorul Institutului de Astrofizică (pentru dl Răzuş, asta nu conta nici cît negru sub unghie), invitatul Danei Deac i-a închis gura cu o întrebare-surpriză: „Aţi văzut documentarul de pe Arte dedicat acestei chestiuni?“ Domnul cu pricina nu-l văzuse (nici noi, care nu mai avem Arte, dar asta nu interesează în discuţie). „Păi – s-a zburlit atunci dl Răzuş, cu un aer de exasperare vexată –, vorbim aşa, fără să ştim ce vorbim?! Mata ai auzit de canalul franco-german Arte?“ „Da“, a răspuns, timorat, directorul astrofizic. „Nu trebuia să-l fi auzit, ci să-l fi *văzut*, că nu e radio, e televiziune“, i-a replicat, peremptoriu, dl Răzuş.

Acesta era personajul – şi trebuie spus, spre lauda Danei Deac, că a reuşit să-şi păstreze cumpătul, cu graţie, în faţa unui Antipatic Autentic, pe care un Marius Tucă l-ar fi zburat din emisiune, cu Arte cu tot, în doi timpi şi trei mişcări, iar un Dan Diaconescu l-ar fi lăsat timp de 2 ore şi treizeci de minute să debiteze cele mai mari inepţii fără a-l întreba nici cît e ceasul. Şi chiar l-a lăsat: dl Răzuş trecuse *şi* pe-acolo, prin vară. „Vedeţi, s-ar putea s-aveţi probleme: e posibil ca CNA-ul să vă-nchidă şi dvs. emisiunea !“, a avertizat-o, semi-glumeţ, semi-serios, teribilul personaj...

Ceea ce nu ştiam la momentul respectiv – am aflat, ironie a sorţii!, abia în după-amiaza acelei zile – este că documentarul la care făcea referire imparabilul domn Răzuş era, *de fapt*, el însuşi un bluf! În suplimentul de televiziune al ziarului *Le Monde* de sîmbătă, 12 octombrie a.c., este povestită, pe două pagini, toată tărăşenia. Titlul „(Premiers pas sur la Lune: vérités et mensonges“) şi subtitlul („Comment la très sérieuse Arte en est-elle venue a programmer un vrai-faux documentaire dans «Les Mercredis de l'histoire». Genèse d'un ciné-mensonge signé William Karel“) spun deja tot – dar, pentru un plus de pedanterie şi pentru că, totuşi, în această poveste detaliile sînt importante, iat-o, desfăşurată:

pe 16 octombrie a.c., la ora 20.45, Arte difuzează – deci –, în cadrul seriosului ciclu „Les Mercredis de l'histoire“, filmul *Opération Lune*. Autorul este William Karel, un maestru al documentarului istoric (*Israel/Palestine, une terre deux fois promise, Un mensonge d'Etat, Les Hommes de la Maison Blanche).* Totul a început în anul 2000, cînd Karel se întoarce de la Los Angeles cu un film numit *Hollywood*. Karel încerca atunci – pentru prima dată – să treacă de la documentar la „docu*menteur*“, abandonînd ciné-vérité-ul pentru „cine-minciună“... „Nimic nu se compară cu plăcerea de a minţi“, avea să susţină cineastul; şi *Hollywood* (plin de false-interviuri şi anecdote incredibile, totul scris şi jucat conform scenariului) reuşea să convingă telespectatorul că, în numele fobiei americane anti-tabac, filme mitice precum *Casablanca* sau *Şoimul maltez* fuseseră cenzurate de scenele în care eroul – interpretat de Humphrey Bogart – trăgea dintr-o ţigară!

Acelaşi procedeu pentru *Opération Lune*: NASA a „înscenat“ aselenizarea lui Apollo XI, Neil Armstrong n-a călcat niciodată pe Lună, „Marea Liniştii“ nu e decît un decor de carton... De astă dată, Karel pune ştacheta foarte sus: cel care a regizat tot acest basm planetar pantehnologic e nimeni altul decît marele Stanley Kubrick! (Cu un an mai devreme, acesta lansase filmul *2001: odiseea spaţială*...) Cei convocaţi să convingă că aşa stau lucrurile sînt Christiane Kubrick (văduva cineastului), Jan Harlan (cumnatul său), Buzz Aldrin (colegul lui Neil Armstrong), Henry Kissinger, Donald Rumsfeld, o stagiară de la Casa Albă, ingineri de la NASA şi rabinul W.A. Koenigsberg (acesta din urmă poartă iniţialele lui Woody Allen şi patronimul lui real – *clin d'oeil* clar la „pseudocumentarul“ *Zelig* al lui Woody...). Care a fost scopul acestui *scoop*? Destul de subtil: nu de a înşela publicul, ci de „a-l face să-şi pună întrebări asupra celor văzute“... *Le Monde* conchide: „Testele efectuate de Arte au arătat că afirmaţiile cele mai delirante nu schimbă cu nimic [încrederea unora în «realitatea» imaginilor]: mulţi «cobai» au marşat la minciună cam trei sferturi din film...“

Excepţia românească: dl Răzuş nu s-a prins nici pînă la sfîrşit! Poate merită un premiu, ceva...?

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Transatlantice

Jennifer Sbagliatti către David Chung

Dragă Dave. Au trecut trei săptămîni de cînd ai plecat acolo, departe. Mama s-a uitat în *World Almanac '97* şi a aflat cîte ceva despre România. Are 23 de milioane de locuitori, pe preşedintele lor îl cheamă Constantinescu şi s-a bătut cu ruşii. Ai grijă, am auzit că vampirii nu dezinfectează muşcătura. Îţi trimit o cruciuliţă, ca să fiu sigură. Pupici.

David Chung către Jennifer Sbagliatti

Dragă Jenny. Nu fi neliniştită, aici e bine. Te rog, nu te întîlni toată ziua cu Bob Hackett! Baza noastră se numeşte Feteshty şi e lîngă un rîu, Danube. Românii sînt buni profesionişti, dar ştiu să se şi distreze. Încearcă mereu să ne înveţe un joc de strategie. Se numeşte „albu-negru“, dar n-are nimic rasist, deocamdată nu l-am înţeles, aşa că am pierdut. Nu prea mult. Să ştii însă că la ei şeful statului nu e preşedintele, ci un vînător care seamănă cu John Candy. Te visez noaptea. Să mă aştepţi!

Jennifer Sbagliatti către David Chung

Dragă Dave. E-adevărat că românii mai folosesc încă metrul? Dacă da, să ştii că un kilometru este egal cu jumătate de galon. Sau cu doi acri. Sau cam aşa ceva. Încerc să aflu tot mai multe despre ţara unde te afli. Înţeleg că acolo trăiesc mulţi francofoni şi nici un ungur. Ţi-am trimis o sfoară de usturoi, l-am luat de la J.C. Penny, avea şi cupoane. Love.

David Chung către Jennifer Sbagliatti

Jen. Totul e bine. Am început să ieşim prin ţară. Cîţiva dintre noi sînt cam slăbiţi. Se pare că ruşii i-au atacat pe aliaţii noştri români cu arma biologică, dar numai noi am simţit efectele. Jim are ceva care se numeşte „Bleu Noragy“, iar Frank Kreiss transpiră des. Cică ar avea „Latsey“! Dar noi, americanii adevăraţi, nu ne speriem, sîntem aici ca să apărăm libertatea şi democraţia. Ieri mi-am schimbat toţi dolarii pe euro, moneda continentală. Bancnotele sînt interesante, cu portretul unui anume Cuza. Mă aştepţi, da?

Jennifer Sbagliatti către David Chung

Dave. Vărul Carlito m-a dus la un forum de investiţii româno-american. Românii sînt simpatici, zic că au o tehnică foarte avansată şi că vor s-o vîndă cît mai repede. Dacă se privatizează, ia şi tu ceva, că nu strică. Bob mi-a zis că te invidiază mult. Te stimez.

David Chung către Jennifer Sbagliatti

Să-l ia dracu' pe Bob! Dacă te mai întîlneşti cu el vin la tine cu tancul Abrams (pt. caracteristici, vezi *Jane's Defence,* numărul din iulie). Ruşii au trecut la atac! Doi spioni au intrat în baza noastră, chipurile ca să ne vîndă nişte dispozitive stranii, numite fierbătoare. Le pui în priză şi ele se ard! Bizar! Pe de altă parte, ieri ne-au dispărut cablurile din cupru şi cîteva blindaje din uraniu sărăcit.

Jennifer Sbagliatti către David Chung

Asta-mi lipsea, un chinez gelos din Jersey! Poate-ţi găseşti vreo chinezoaică pe-acolo, pe la Feteshty, am citit în *Newsweek* că în oraş sînt 40 de restaurante cu „sweet-'n sour“! Să nu mai aud de tine!

David Chung către Jennifer Sbagliatti

Jenny! Îţi aduc aminte că am trecut de mult la mozaism. Aşa că glumele tale sînt absolut deplasate. Cît priveşte restaurantele, au fost închise de unul Piedone, un star TV. Şi apoi redeschise. Tot de el. Ce vrei, e proprietarul lor! Închei, căci trebuie să instalez noua antenă de satelit. Ne-a făcut-o un ţigan simpatic, culmea, din cupru de aceeaşi puritate cu cablurile noastre! Cea veche s-a pierdut. Îţi doresc succes cu Bob! Eu, unul, m-am înscris la „Din dragoste“. Sincer să fiu, îmi cam place de Radu!

▲

IDEI PRIMITE DE-A DROGATA

*Se vorbeşte întruna despre pericolul drogurilor. Se organizează campanii, se fac seminarii, poliţia pregăteşte experţi în domeniu, cîteva spitale au secţii speciale de dezintoxicare. Lucruri care se fac de mai mulţi ani, în ciuda cărora însă, ca într-o lume paralelă, numărul dependenţilor creşte, iar reţelele traficanţilor se dezvoltă şi se „rafinează". Flagelul devine cronic, formalismul acţiunilor împotriva lui fiind depăşit de concreteţea halucinaţiilor. (**A. M.**)*

Adina POPESCU

Robotul invincibil

„N-am cum să-ţi descriu starea aia. Imaginează-ţi răul cel mai rău cu putinţă, atît de rău încît îţi vine să mori. Nu se compară cu răul de la băutură, cînd te scoli a doua zi mahmur, ţi-e greaţă, nu poţi să te ridici din pat, dormi ca să te refaci... nu, e o stare de rău febrilă, te trec toate transpiraţiile şi te învîrţi prin casă ca un leu în cuşcă, te sufoci... apoi începi să dai telefoane, la toţi prietenii, la toţi cunoscuţii, ca să te împrumuţi cu bani pentru nenorocita aia de bilă... plîngi, implori, te faci de rahat..."

V. îşi aprinde o ţigară. Abia l-am cunoscut în seara aceea şi mi se pare ciudat că-mi vorbeşte aşa, dintr-odată despre heroină şi despre sevraj. Majoritatea nu vor să vorbească. Poate numai cei care au reuşit să se lase, e un fel de *acting-out*, încă tînjesc, subconştientul lor încă e îmbîcsit de acea fericire halucinantă, totală, ştiu că se pot reapuca în orice moment şi de aceea îşi amintesc tot timpul...

„Mergi pe stradă ca un nebun, nu vezi oamenii, te ciocneşti de ei. Ai făcut rost de bani şi mergi spre o destinaţie precisă, hai să zicem undeva, prin Rahova, în cazul meu. Intri într-o curte, numai magherniţe, maldăre de fier vechi şi de gunoaie. De multe ori, acolo funcţionează şi cîte un bordel clandestin, nişte fete deşelate, vai de capul lor! Dealer*-ul te paseză consoartei, concubinei sau cum vrei să-i spui, o ţigancă grasă, cu multe fuste, beată tot timpul de la haşiş, cu braţele negre ciuruite de la împunsăturile de ace... Îi întinzi banii, îi întoarce pe toate feţele, după care scoate dintr-o şosetă sau, uneori, chiar din chiloţi, bila ta salvatoare. Te pune să o bagi repede sub limbă şi să pleci că poate să vină poliţia. Ţi se face greaţă de duhoarea ţigăncii, dar te gîndeşti numai la bilă. Părăseşti repede curtea, simţi deja că te scurgi pe trotuar, dar încerci să-ţi aduni ultimile forţe, ştii că peste foarte puţin timp vei fi alt om..."*

A fost dependent aproape doi ani şi s-a lăsat în urmă cu jumătate de an. Părinţii lui sînt bogaţi (o premisă valabilă pentru o mare parte dintre puştanii care se apucă de droguri), şi-au permis să-l trimită la liceu în Germania. Acolo cîştiga bani din trafic cu „iarbă" şi nu i se părea ceva ieşit din comun, „afară multă lume fumează". Abia după ce s-a reîntors în România a încercat şi heroină, „direct în venă". La început îşi permitea, dar după ce părinţii au aflat, n-a mai văzut un chior de la ei. Şi-a vîndut tot: hainele, colecţia de C.D.-uri, casetofonul, apoi bijuteriile maicăsii, după care a fost nevoit să fugă de acasă. Au mai rămas prietenii care l-au ajutat. Ştiau pentru ce are nevoie de bani, nu-l încurajau, dar pîna la urmă li se făcea milă şi-i dădeau.

„Cum te simţi atunci? Cel mai putenic om de pe pămînt, aproape că eşti Dumnezeu. Îţi dispare orice urmă de stres, de angoasă, de frică, îţi dispare şi orice urmă de emoţie... afectul nu mai există... eşti robotul invincibil, terminatorul. Să nu-ţi închipui că făceam ceva deosebit... nu! Mergeam la cîrciumă cu prietenii, beam bere, sporovăiam, eram foarte volubil, spuneam bancuri, mă comportam ca un om normal, însă nu mai eu ştiam că în interiorul meu există un echilibru ireal, ca un mecanism perfect..."

V. de cînd s-a lăsat de heroină bea foarte mult, ca să compenseze. Bea cam un litru de vodcă pe zi şi abia după opt sute de grame se îmbată. Bea fără plăcere, îşi toarnă un pahar plin pe care îl dă pe gît ca pe apă. Cum a reuşit să se lase?

„Fiecare îşi are metoda lui, depinde foarte mult de voinţă şi de personalitatea celui în cauză. Am fost de două ori la dezintoxicare şi n-am făcut altceva decît să-mi iau doza zilnică într-o budă de spital. Cînd nu reuşeam să mi-o procur, mă sedam cu medicamente, dar nu era aceeaşi chestie... Am un amic pe care părinţii l-au închis timp de şase luni într-o căbănuţă din vîrful muntelui... stătea acolo singur cuc, avea mîncare, tot ce-i trebuia, numai drog nu. Nu putea să fugă, căci era păzit în permanenţă de o gorilă, un tip doi pe doi, angajat de taică-su. Mi-a povestit că în primele săptămîni, îşi petrecea nopţile urlînd ca un lup şi lovindu-se cu capul de bîrnele din lemn. Cînd a început să-i mai treacă s-a apucat de sculptat ca să nu se mai gîndească. A sculptat toate cioturile pe care le-a găsit în jurul cabanei, nişte chipuri hidoase, ca nişte demoni, poate că erau demonii care-l bîntuiau pe el. Acum îşi doreşte să ajungă sculptor..."

Nu toţi care se apucă de droguri o fac cu bunăştiinţă, cum a făcut-o V. El a fost conştient din prima clipă care vor fi urmările, dar cîteodată dorinţa de autodistrugere e mai puternică decît raţiunea. Îmi povesteşte despre un alt amic care era foarte frustrat din cauza înălţimii sale, i se spunea chiar „Piticu" căci avea un metru şaizeci. Şi-ar fi dorit o iubită, dar femeile îl ocoleau şi-l ridiculizau. La un moment dat, „a făcut" bani peste noapte şi a început să-i cheltuie pe băutură şi pe tîrfe, iar cînd acestea n-au mai reuşit să-l satisfacă, a încercat cu drogurile.

„Mi-a plîns o noapte întreagă în braţe, ca un copil. Mi-a zis că nu mai putea să facă faţă vieţii, că se ura pe sine însuşi şi că decît să se sinucidă, a ales această moarte lentă. Nici acum n-are de gînd să se lase pentru că nu vede o altă alernativă. Vrea să meargă pînă la capăt. Probabil că o să moară la o supradoză".

L-am întrebat pe V. ce părere are despre campaniile anti-drog iniţiate de mass-media, de clipurile pe care le vede la televizor, de emisiunile pe această temă. Şi-a luat o mină plictisită.

„După părerea mea sînt un mare shit... în nici un caz nu-i ajută pe cei care deja se drogheză, pe ei nu-i poate ajuta nimeni... te ajuţi tu singur, dacă vrei, ăsta-i tot secretul! Campaniile astea sînt corecte din toate punctele de vedere şi trebuie făcute. Scopul lor este să avertizeze, dar nu ştiu cîţi dintre adolescenţi pun botu' şi chiar se sperie. De obicei, tentaţia e mai mare decît impactul unui clip teve. Mie filmul «Trainspotting» mi se mare mult mai educativ decît orice campanie de genul ăsta. Este povestea unor oameni care se drogheză pe bune, chiar şi stările lor sînt prezentate în imagini, atît starea de bine despre care-ţi povesteam cît şi răul pe care-l simţi cînd eşti în sevraj... aşa ar trebui să fie concepută o campanie, nu să le spui puştilor că nu au voie să consume droguri... se ştie că fructul interzis atrage pe oricine!"

Am mers împreună cu V. pînă la buticul din colţ ca să cumpărăm nişte ţigări. Era noiembrie, era frig, era trecut de miezul nopţii. În interiorul buticului se încălzeau la un radiator doi poliţişti, probabil o patrulă. Vînzătorul mi-a întins adormit ţigările. „Parcă aţi luat şi o bere...", mi-a zis unul dintre poliţişti. Navetele cu bere erau afară, iar lîngă navete mă aştepta V. „N-am luat nici o bere!", am răspuns şi am plecat. V. m-a urmat cu un zîmbet de ştrengar. După colţ a scos din buzunarul gecii de fîş o sticlă de bere. Se bucura ca un copil care tocmai a făcut o boacănă. A desfăcut dopul cu dinţii, a băut o gură, după care mi-a întins sticla: „Vrei?". L-am întrebat de ce a făcut asta, a fost un gest gratuit. „Din cauza gaborilor", mi-a răspuns. „Dacă nu erau ei, îmi cumpăram frumos o bere." Am tăcut. „Viaţa asta trebuie trăită la maxima ei intensitate, altfel te plictiseşti groaznic", a mai adăugat el pe un ton oarecum meditativ.

▲

Raluca ION

Rufele şi morile de vînt

Lupta împotriva consumului de droguri este de multe ori, nu numai la noi, o bătălie cu morile de vînt. Să convingi un pasionat al drogurilor, să renunţe la doza zilnică de halucinaţie, este la fel de greu cum a fost în *Poveştile nemuritoare* cînd un tînăr marinar a fost eliberat de puterea sirenelor. Să convingi sute de mii de oameni, să iei apoi măsuri de prevenire pentru milioane este aproape imposibil oriunde în lume, oricît de bine intenţionate şi de bine finanţate ar fi campaniile antidrog. În România există prea puţine centre de tratament, iar în cele existente nu sînt destule locuri, destule medicamente, destui psihologi. Din cînd în cînd ajung la televizor mărturiile unor oameni, care spun, de pildă, că în centrul din Bucureşti se vinde heroină. Campaniile făcute prin şcoli şi licee au adesea un caracter formal. Inspectoratele lasă în sarcina şcolilor şi a liceelor punerea în aplicare a acestora, interesate doar de respectarea literei din instrucţiuni. Pe tot globul, lupta împotriva drogurilor este greu de cîştigat de către băieţii buni. La noi în ţară, însă, băieţii buni nu se bat cu morile de vînt, ci îşi atîrnă rufele la uscat în paletele lor.

Silviu, elev în clasa a douăsprezecea, îşi aminteşte că pe cînd era în clasa a zecea au venit nişte fete cu feţe timorate de studente în practică, le-au spus că este rău să se drogheze şi le-au împărţit nişte fluturaşi. Fluturaşii au ajuns pe culoarele şcolii şi prin clase, cam aşa cum ajung ofertele de calculatoare *second-hand* în pasaj la Universitate, iar femeile de serviciu au avut pentru cîteva pauze ceva mai mult de măturat. Cam în aceeaşi perioadă, colegul său de bancă, Andrei, descoperise bilele. Nu de biliard, sau de ping-pong, ci de heroină. În clasa a unsprezecea, Andrei, avea mari probleme, la fel ca mulţi alţi colegi de-ai săi. În timpul celebrei crize de heroină, cînd a dispărut aproape cu desăvîrşire marfa de pe piaţă, iar *dealerii* o vindeau pe cea rămasă la preţuri exorbitante, a intrat în sevraj. A început un tratament de dezintoxicare, care n-a durat. Tot atunci conducerea liceului a instalat într-o cămăruţă un locotenent al Poliţiei pe care doamna directoare l-a prezentat ca pe „domnul ofiţer antidrog". Domnul ofiţer antidrog le-a spus elevilor că dacă au probleme legate de consumul de droguri pot veni la el oricînd, că el îi poate ajuta şi că totul este confidenţial. S-a dus apoi şi s-a închis în cămăruţa lui. Andrei şi ceilalţi colegi suspectaţi de consum de stupefiante au găsit pe bănci cartea de vizită a poliţistului, cu numărul lui de mobil şi cu mesajul „cu o vorbă poţi salva o viaţă". Au păstrat numărul pentru eventuale bancuri la telefon. Domnul ofiţer antidrog a mai patrulat apoi 3 luni, hieratic, pe culoarele liceului, după care a dispărut, iar cămăruţa a fost închisă. În tot acest timp, Andrei nu a vorbit cu el şi nici el nu a insistat neapărat să o facă. Acum, după eforturile uriaşe ale părinţilor, Andrei se drogheză mai puţin. Cel puţin aşa spune.

Într-o şcoală de la periferia Bucureştiului există probleme cu drogurile. Elevul Jumugă din clasa a şasea B, rămas de două ori repetent, are adesea o privire fixă cînd bîntuie prin curtea şcolii. Ca el mai sînt şi alţii. Au fost anunţaţi părinţii. Nu vor să creadă sau nu le pasă. Elevul Jumugă, bănănăie în continuare prin curtea şcolii. Se iau măsuri, profesorii şi personalul şcolii „se implică". Iată, de pildă, atitudinea civică a secretarei cu părul galben-pui şi cu rădăcinile negru-corb: „L-am găsit azi aşa, i-am dat două palme şi l-am trimis la ore. Ce era să-i fac?".

„Hai, mă, fetelor, cine se ocupă anu' ăsta de munca educativă?", întreabă directoarea bine intenţionată şi depăşită de la o altă şcoală, tot de la periferie. Începutul unui nou trimestru, cu disperările lui, să ştiţi, dragi cititori, că nu este uşor să fii director de şcoală, mai ales cînd profesoara de română cu sîni mari şi *deux-pièce*-uri transparente, care se ocupa înainte de programele educative şi-a luat tălpăşiţa şi s-a dus să se angajeze la o firmă. Aşa că la consiliu trebuie să fie desemnat un înlocuitor, mai exact o înlocuitoare, dintre acelea cu „mă, fetelor", care sînt profesoarele. Inspectoratele şcolare nu au stat nici în acest an degeaba şi au elaborat o listă foarte generoasă de programe pentru elevi şi le-au cerut şcolilor să le pună în aplicare, fără să le ofere vreun sprijin în acest sens. Vor veni domnii inspectori în control şi din acest motiv doamna directoare este disperată: „hai, mă, fetelor, nu este mare lucru, dar trebuie să bifăm şi noi, cîte ceva, acolo, la fiecare, să nu ne facem de rîs". Dă citire programelor, dintre care urgenţele sînt cele legate de integrarea europeană, poate că nu ştiaţi, dar în fiecare şcoală din Bucureşti ar trebui să existe un profesor responsabil cu integrarea europeană, cele legate de consumul de tutun şi de droguri şi nu în ultimul rînd de dezvoltarea aptitudinilor artistice ale copiilor. Directoarea citeşte rar titlul acestuia din urmă: „O lume fericită, multicoloră" şi spune că de el „trebuie să ne ocupăm primul, da, de, cum îi zice: *O lume fericită multi-co-lo-ră*".

▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

antinostalgia

Busturile nu se discută

„Telegramă adresată lui A.V. Lunacearski

18.XI.1918
Petrograd

Către Comisarul poporului Lunacearski
În copie: Moscova, Ostojenka, 53
lui Pokrovski

Astăzi am ascultat raportul lui Vinagradov cu privire la busturi şi monumente; sînt profund revoltat; luni de-a rîndul nu se face nimic; pînă în prezent nu există nici un singur bust, iar dispariţia bustului lui Radişcev este o adevărată bătaie de joc. Nu există un bust al lui Marx pentru stradă, nu s-a făcut nimic în direcţia propagandei prin inscripţii pe străzi. Sînteţi sancţionat cu admonestare pentru atitudine condamnabilă şi pentru neglijenţă; cer să mi se trimită numele tuturor persoanelor răspunzătoare, pentru a fi deferite justiţiei. Ruşine sabotorilor şi celor cu atitudine de gură-cască.

Preşedintele Consiliului Comisarilor poporului,
Lenin"

(Lenin despre cultură şi artă,
Editura de Stat pentru Literatură Politică, 1957)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Omul şi fiara

Va să zică... „Leii nu se sfîşie între ei, mistreţii la fel, şarpele nu se năpusteşte asupra altui şarpe", zice Erasm din Rotterdam. Filozoful are, în schimb, o părere foarte proastă despre... oameni: „Numai oamenii... deşi au însuşirea de a gîndi şi de a vorbi... au nu ştiu ce nebunie în ei care-i împinge la război. (...) Se înfruntă neam cu neam, cetate cu cetate , partidă cu partidă..." Erasm continuă pe acelaşi ton, că începe să-ţi fie ruşine de calitatea (!) de purtător de raţiune. În aceeaşi direcţie se exprimă şi paremiologia: *Homo homini lupus.* Nu că lupul s-ar purta faţă de un alt lup atît de deplorabil, ci omul e ca un lup împotriva altui om, precum un lup împotriva unui om. Complicat, ca tot ce ţine de om (sau fiară?), psihologia omului fiind cît se poate de complexă. Este de reţinut că singura fiinţa înzestrată cu gândire (nu fiindcă e deştept, cum poate fi delfinul, cîinele, calul, de exemplu, ci are un organ în plus) este mai rea decît o fiară lipsită de raţiune şi de grai articulat. Mă rog, înţelepciunea ancestrală şi Erasm nu puteau fi la curent cu freudismul, cu înclinaţia omului spre violenţă, cu mizeria sufletească, cu complexitatea vieţii politice, sociale, familiale, cu labirintul existenţei cotidiene a făpturii raţionale. Să-l lăsăm pe om să-şi facă de cap pe pămînt, să-l temperăm cît om putea, dacă acesta îi este destinul. M-a pus însă pe gînduri un fragment din *Elogiul nebuniei* al lui Erasm, pe care l-am mai citat aici: „Se înfruntă neam cu neam, cetate cu cetate, partidă cu partidă...". Explicabil, să zicem. Două neamuri, două triburi, două state se înfruntă, asta decurgînd din ceea ce au de împărţit. Dar tată cu fiu, frate cu frate, partid(ă) cu partid(ă)? Mă rog, alcoolul este al treilea personaj între părinte şi fiu, între frate şi frate, este şi ceva sumbru între partid şi partid. Dar în interiorul aceluiaşi partid? Citesc (cu întîrziere) cartea conţinînd un amplu interviu dat de Alexandru Bârlădeanu Laviniei Betea. Se evocă uciderea lui Foriş, a lui Pătrăşcanu de către comilitoni, ca în precedentul sovietic (marile procese ori asasinarea de către membrii partidului bolşevic a unor membri ai aceluiaşi partid, ceea ce s-a întîmplat în partidul nazist). Să fie o particularitate a partidelor extremiste? La partidele democratice n-am prea întîlnit astel de procedee: părinţi care să-şi devoreze fiii, crescuţi în aceeaşi credinţă, în aceleaşi idealuri. Numai fiarele, unele fiare, îşi mănîncă odraslele. În acest ultim caz e vorba de inconştienţă, de un act iraţional. Dar la partide? Partidele de la extreme se apropie de condiţia animalului lipsit de gîndire. Asta să fie explicaţia, dincolo de invidie, concurenţă, lupta pentru putere? Îmi place să cred că dincolo de extremele omenescului, chiar în suprafaţa politică, se află lumea fiarei.

▲

Cu ochii-n 3,14

S-AR ZICE CĂ POLUAREA SE TRAGE DE LA PUTEREA DE IMAGINAŢIE A FANFAREI

● La intrarea într-un cimitir, două produse ale unei înfloritoare, s-ar zice, industrii mortuare: „sicriu complet – 6.000.000 lei; sarcofag complet – 7.000.000 lei". Mă-ntreb cît ar costa o piramidă completă, cu Sfinx opţional. (**D. S.**)

● La rubrica „pierderi acte", patru anunţuri la rînd în *Evenimentul zilei* sună aşa „Pierdut set dovezi poluare în limba română, eliberat de... la data... seria...". Păgubaşii diferiţi le declară nule. Să credem că au fost găsite de adepţii legii Pruteanu? (**A. M.**)

● Ultimele cuvinte ale actorului Richard Harris – care a murit acum cîteva săptămîni, la vîrsta de 70 de ani – ar merita să intre în *Guinness Book*. Rezident de mai bine de două decenii al hotelului Savoy din Londra, Harris tocmai era transportat cu targa spre maşina Salvării cînd, trecînd prin dreptul celor care stăteau la coadă pentru o masă la restaurantul hotelului, n-a putut scăpa ocazia de a mai face o ultimă farsă: ridicîndu-se cu greu într-un cot, le-a strigat – spre stupoarea personalului – „De la mîncare mi se trage!". (**a. l. ş.**)

● Dintr-un ferpar *(Adevărul* datat 15 noiembrie 2002) trist ca toate ferparele, un nume care înfruntă toată puterea de imaginaţie a prozatorilor noştri de la origini pînă în prezent: Maria Magdalena România Mare Scepkin. (**R. C.**)

● Pe bulevardul Mihai Bravu trece dricul. Un dric adevărat, cu cai şi vizitiu. În urma dricului, alaiul. Şi în urma alaiului, fanfara, cu alămuri, tobe şi toate cele: „Aş da zile de la mineeee / să mai fiu o zi cu tineeeee!". (**M. M.**)

© S. Ivanoschi

DUPĂ SOCOTELILE SPECIALIŞTILOR, OMOLOGUL PERICOLULUI DE INFECŢIE DIFUZAT ÎN UNITATE ESTE TRECUTUL ÎNCĂRCAT

● După socotelile specialiştilor, niciodată miniştrii de Externe ai Rusiei şi Franţei n-au avut atîtea convorbiri telefonice ca în luna octombrie a anului 2002, cînd s-au consultat pentru „a ameliora" prima rezoluţie americană (foarte dură) prezentată Consiliului de Securitate al ONU, în problema dezarmării Irakului. (**R. C.**)

● Marţi dimineaţă Şoseaua Aviatorilor din Bucureşti – începînd cu capătul dinspre guvern – a fost atacată de un comando de lucrători la salubritate, ce greblau temeinic frunzele de tei din gazon. Păcat că preşedintele Bush Jr. nu vine mai des la Bucureşti – să se întîlnească, evident (cum spunea *Washington Times),* cu omologul său Emil Constantinescu. (**A. C.**)

● W.C.-urile bucureştene devin tot mai precise, dar şi mai livreşti, adevărate depozitare ale regulilor civilizaţiei: „1) Nu vă urcaţi cu picioarele pe vasul W.C.-ului; 2) Nu aruncaţi hîrtia murdară la coş (pericol de infecţie); 3) Nu murdăriţi pereţii sau uşa; 4) După folosire trageţi apa!; 5. Respectaţi munca altora, păstrînd curăţenia". (**I. P.**)

● Din convorbirea de la „Marius Tucă Show" dintre un muncitor din Braşov şi Ristea Priboi, securistul care nu l-a bătut în 1987, am reţinut că securiştii o citeau pe Ana Blandiana. După spusele sale, Ristea Priboi a făcut cópii după „Motanul Arpagic" şi le-a „difuzat în unitate", motiv pentru care a primit „vot de blam". Bine că nu a primit pumni de la vreun securist. (**C. G.**)

● La radio Uniplus, o reclamă la un dealer de automobile Dacia se încheie aşa: „Dacia, iubita ta dintotdeauna! Dacia, noua ta prietenă!". Luat aşa din scurt la sentiment, mă văd nevoit să mărturisesc: iubito, iartă-mă că n-am ştiut să te apreciez! După ce mi-am mîncat tinereţile cu unu' Oltcit, care m-a sedus cu accentul lui francez, am trăit o vreme cu altul, un Ford care, deşi nu era la prima relaţie, se ţinea foarte bine. Acum, la vîrsta mea şi la un aşa trecut încărcat, nu pot să-ţi cer să-mi fii prietenă. Mai degrabă – ce să fac?! – mi-aş petrece bătrîneţile alături de un Volkswagen Passat fără vicii, eventual divorţat. Post restant. (**M. V.**)

RĂSPUNSUL E SIMPLU: VIAŢA COMPLICATĂ A LUMII DE AZI DEVINE PROGRAM POLITIC PRECIS, O DATĂ, DE DOUĂ ORI...

● O ascult noaptea tîrziu pe doamna Antoaneta Ralian vorbind la emisiunea *Profesioniştii* a Eugeniei Vodă despre cele 90 de traduceri pe care le-a făcut, despre viaţa complicată din anii '70-'80 la Editura Univers, despre Iris Murdoch şi priceperea ei de a scoate totul din potenţiale personaje întîlnite întîmplător prin *pub*-uri londoneze. Şi mă întreb – retoric, a o suta oară – de ce nu s-or face (vorba Adinei Kenereş) cursuri de traducere la Facultatea de Litere... Ca la multe întrebări simple, răspunsul e simplu: d-aia! (**S. S.**)

● O victorie – indiscutabil istorică – a oximoronului în gîndirea politică şi economică a lumii de azi. Comentînd ultimul Congres al Partidului Comunist Chinez, BBC-ul a numit China „prima ţară a capitalismului socialist". (**R. C.**)

● Revista *Le Nouvel Observateur* publică un foarte documentat dosar dedicat soţiilor oamenilor politici din Occident. Ni se spune că ele sînt inteligente, competente în profesia lor, fidele, se îmbracă bine şi se pricep la treburile publice. Şi soţiile părăsite contribuie, prin adevărurile numai de ele ştiute, la imaginea complexă a politicienilor. De aceea, în Franţa unele dintre doamnele ministru, fără a avea vreo funcţie oficială şi fără a fi plătite, au cabinete de lucru în ministerele partenerilor lor, iar sfaturile lor devin programe politice. Dacă sînt atît de bune, nu prea e clar la ce mai folosesc soţii. (**M. B.**)

● Nu mai ţin minte intriga, care a fost criminalul, dar nu pot uita că într-un film poliţist care se petrecea în Belgia, o maşină trecea, într-un viraj dement, prin faţa unui anticariat care se numea – precis, pur, simplu şi cum nu se poate mai fericit – „La foaia îngălbenită". (**R. C.**)

● Marea Divă a Televizualului Românesc – Andreea Marin, *hélas* – ne-a arătat, duminică seară, cum a fost (ea) la Hollywood. De după cordonul ce separa covorul roşu de mulţime, diva noastră a stat de vorbă 2 minuţele cu Harrison Ford („Harrison, Romania loves you!"), ceva mai mult cu Liam Neeson („Liam, Romania loves you!"), i-a făcut semne disperate Calistei Flockhart („Calista, Romania loves you!" – dar Calista n-a trimis decît bezele...), a agăţat – în fine – un actoraş obscur, care s-a întins la pălăvrăjeală fiindcă oricum nu-l băga nimeni în seamă ş.a.m.d. Dar cel mai milos cu eforturile divei s-a dovedit marele Martin Landau, pe care Marin dădea impresia că-l descoperise cu juma' de oră înainte, dintr-un CV scos de pe Internet... Ca o elevă silitoare, dădea din cap a înţeles, zîmbea larg, cu zîmbetul acela fix care-i încreţeşte gropiţele, era numai miere, transă şi atitudine. Evident, nu auzise de marile filme ale actorului; nu-i ştia marii parteneri de ecran; şi nici cu umorul actorului nu era familiarizată – şi, măcar pentru asta, ar fi putut fi iertată dacă, după ce Landau a făcut-o să înţeleagă – o dată, de două ori... – că „That was a joke, by the way!" (= „Apropo, asta era o glumă"), diva n-ar fi lăsat să treacă cca 4 secunde pînă să rîdă cu toţi dinţii şi din toate gropiţele... Ca divă, presupun că e OK; dar ce proastă actriţă, domnule! (**a. l. ş.**)

© F. Ungur

Bilanţ de etapă

– convorbire cu Mircea GEOANĂ, ministru al Afacerilor Externe –

România intră, vrem să credem, în NATO, dar şi în Uniunea Europeană în urma altor ţări foste comuniste. Resimţită de unii ca o discriminare, dar probabil determinată de cauze obiective, este această aşteptare de natură să favorizeze cauza României? Negociatorii occidentali au aflat mai mult despre tranziţiile post-comuniste, despre decalajul dintre dorinţe şi posibilităţi, despre sechelele mentalităţilor egalitare, paternaliste, prezente şi în ţări „mai avansate". Această cunoaştere incită la prudenţă sau, dimpotrivă, facilitează dialogul?

Cred că, mai degrabă, această aderare în urma altor state foste comuniste se manifestă la nivelul procesului de integrare în UE. Pentru Praga, România se află în cursă alături de statele baltice, dar şi de Slovacia şi Bulgaria. Eu, însă, nu văd ca pe o discriminare o aderare a României în 2007, în timp ce ţări precum Polonia, Ungaria sau Cehia vor adera în 2004. Evaluarea pregătirii pentru aderare a statelor candidate s-a făcut după principiul recuperării şi al meritelor proprii, fiind clară importanţa performanţelor interne. Este cert că integrarea europeană are o importantă dimensiune „tehnică", fiind necesar ca viitorul stat membru să aibă capacitatea de a se integra fără dificultăţi, din punct de vedere economic, social, administrativ. Consider că aderarea României la 1 ianuarie 2007 ne oferă garanţia că vom avea capacitatea de a suporta responsabilităţile care vor deriva din statutul de membru UE.

Este evident însă că acest decalaj în timp de care vorbeam va comporta şi anumite dezavantaje. După semnarea Tratatelor de Aderare de către ţările care vor adera în 2004, România, alături de Bulgaria, vor fi, probabil, singurele dintre actualele state care negociază aderarea şi care nu vor intra într-un dialog politic intensificat cu Uniunea. Este misiunea diplomaţiei româneşti de a convinge UE că România trebuie să fie cuplată la dimensiunea politică a Uniunii înainte de 2007. În acest sens, am şi gîndit întreg eşafodajul argumentaţiei noastre, solicitînd încheierea negocierilor şi semnarea Tratatului de Aderare în prima parte a anului 2004, ceea ce va permite României să aibă observatori atît în Parlamentul European, cît şi la alte grupuri de lucru şi comitete la nivelul Comisiei şi al Consiliului. Sînt convins că România poate oferi mult UE, în planul Politicii Externe şi de Securitate Comună şi, de aceea, dorim să fim asociaţi cît mai strîns la acest dialog.

Revenind însă la a doua parte a întrebării dvs., faptul că problemele din fostele ţări comuniste sînt tot mai bine înţelese de către analiştii occidentali este în măsură să faciliteze dialogul nostru cu instanţele europene. Practic, pentru problemele generate de tranziţiile post-comuniste au fost identificate soluţii similare în multe state situate la est de fosta Cortină de fier. Multe dintre aceste soluţii au fost deja aplicate sau sînt în curs de aplicare, inclusiv în România.

În acelaşi timp, aş dori să subliniez faptul că integrarea europeană şi euro-atlantică este în măsură să accelereze revenirea la normalitate a societăţii civile din aceste state. Deja, egalitarismul sau paternalismul exacerbat a fost diminuat prin exerciţiul economiei de piaţă, spiritul de competiţie a fost stimulat de multiplicarea oportunităţilor sociale, economice şi profesionale, unilateralismul a fost eliminat de libertatea de expresie şi de manifestarea pluralismului. Prin urmare, aderarea la NATO şi UE pot fi percepute ca demersuri firesti de reintegrare a statelor candidate – între care şi România – în matca civilizaţiei europene, căreia îi aparţin de drept.

Acordul cu privire la TPI, semnat de Bucureşti cu SUA, a părut că pune România în cumpănă între SUA şi Europa. Între timp, Europa comunitară a adoptat un ton mai concesiv în această problemă, dar există riscul repetării unor asemenea situaţii, deoarece este evident că SUA şi statele europene abordează diferit multe probleme economice şi politice şi nu dintre cele de amănunt. Cum se orientează diplomaţia românească în aceste meandre?

Semnarea Acordului bilateral cu Statele Unite privind CPI a fost decisă de Guvernul României, în baza avizului formulat de experţii săi juridici, ţinînd cont de interesele strategice fundamentale ale ţării noastre. De altfel, încheierea acestui acord s-a realizat în condiţiile art. 98 din Statutul CPI şi nu contravine nici unuia dintre acordurile sau angajamentele anterioare asumate de România faţă de terţe ţări sau Curtea Penală Internaţională. În plus, în virtutea excelentelor relaţii bilaterale şi a parteneriatului strategic pe care îl avem cu SUA, noi aveam deja un acord SOFA cu SUA, ale căror trupe KFOR tranzitează Constanţa.

Pe de altă parte, nici la nivelul statelor membre UE nu a existat iniţial o poziţie comună, unitară, cu privire la posibilitatea semnării acordurilor bilaterale solicitate de SUA. La 30 septembrie a.c., pe baza analizei experţilor UE, Consiliul Afacerilor Generale şi Relaţii Externe (CAGRE) a adoptat o decizie clară privind posibilitatea încheierii de către statele membre a acordurilor bilaterale cu SUA, în baza aceluiaşi art. 98 din Statutul Curţii, la care făceam referire anterior, cu respectarea unui set de principii privind acordarea excepţiei de jurisdicţie doar pentru cetăţenii SUA (non-reciprocitate) şi aplicarea lor doar pentru rezidenţi americani (civili sau militari), aflaţi în misiune în afara SUA. Pînă în prezent, Statele Unite nu s-au pronunţat asupra propunerii UE.

România urmăreşte cu interes evoluţia negocierilor dintre Statele Unite ale Americii şi Uniunea Europeană în problematica Curţii Penale Internaţionale şi menţine deschisă posibilitatea amendării acordului deja semnat, în funcţie de rezultatul concret al acestor consultări.

Acordul semnat de România cu SUA este, în linii generale, conform cu principiile fixate de UE, cu excepţia ariei de cuprindere, respectiv a cercului de cetăţeni americani vizaţi. Formulele folosite în Acord permit însă adaptarea la noile principii convenite de UE, sub rezerva acceptării lor de către SUA.

Considerăm că Acordurile de acest tip nu afectează statutul şi credibilitatea CPI, element fundamental al noii ordini de drept mondiale. România crede că este important pentru securitatea europeană şi internaţională ca tensiunile din relaţiile transatlantice să fie cît mai rapid resorbite.

Nici UE nu vorbeşte pe o singură voce sau măcar într-un cor armonios: apar tensiuni în cuplul franco-german, Marea Britanie doreşte un rol special, ţările mici sînt şi vor rămîne etern nemulţumite de tendinţele dominatoare ale celor mari, foştii nou-veniţi sînt suspicioşi cu privire la eventualele privilegii ale nou-veniţilor. Se simt aceste contradicţii în negocierile de aderare şi cum se poate evita înscrierea prematură într-o tabără sau alta?

Nu cred că termenii „tensiuni" sau „contradicţii" sînt cei mai potriviţi pentru dezbaterile sau controversele care se manifestă la nivelul Uniunii Europene. Şi în Uniunea Europeană, la fel ca în orice organism politic, există opinii şi interese nu totdeauna convergente. Mai mult, alianţele se fac şi se desfac în funcţie de priorităţile de moment. Pe de altă parte, să nu uităm că este vorba despre un dialog între guverne, care, firesţe, reprezintă interesele propriilor cetăţeni.

De asemenea, cred că este contra-productiv să privim Uniunea Europeană ca pe o arenă în care să identificăm tabere care îşi dispută tendinţe dominatoare sau între care se manifestă suspiciuni, chiar dacă între unele state membre există legături mai puternice, care ţin de o istorie şi o cultură comune. Construcţia europeană se bazează pe interese comune, pe dialogul politic, pe solidaritate. De aceea, este important că la nivel comunitar există atît mecanismele necesare, cît şi o cultură politică suficient de matură, astfel încît obiectivele majore, stabilite de comun acord, să fie atinse. De altfel, construcţia europeană, însăşi existenţa Uniunii Europene nu ar fi fost posibile fără existenţa unor mecanisme democratice de decizie.

Cel mai recent moment care confirmă această maturitate în luarea deciziilor este *summit*-ul UE de la Bruxelles, unde „cei 15" au ajuns la un compromis în ce priveşte politica agricolă comună şi pachetul financiar oferit celor 10 state care vor adera la UE în 2004. Or, această decizie, fără de care extinderea Uniunii ar fi fost amînată, a fost poate una dintre cele mai delicate, cu reverberaţii de multe ori importante asupra mediului politic şi social intern al unora dintre ţările UE. Cred că un mare merit în acest sens l-au avut guvernele statelor membre, care au reuşit să identifice şi, poate cel mai important lucru, să explice cetăţenilor lor într-o manieră credibilă avantajele incontestabile ale extinderii Uniunii.

Pe de altă parte, trebuie să spun că negocierile de aderare se poartă în general asupra unor aspecte deja acceptate la nivelul statelor membre. Aici nu se mai pune problema de a ne înscrie într-o tabără sau alta. România trebuie să preia *acquis*-ul comunitar ca atare, singurele opţiuni posibile fiind legate de modalităţile de implementare, inclusiv de eventualele perioade de tranziţie solicitate şi nu de conţinutul concret al acestuia. România nu face parte din structurile de decizie comunitare şi, deci, deocamdată, nu este angrenată în jocul politic comunitar. La momentul aderării, dorim să avem în cadrul UE o poziţie pe măsura potenţialului nostru. Nu este mai puţin adevărat că sîntem implicaţi în dezbaterile asupra viitorului Europei, fapt care a dovedit, o dată în plus, că filozofia noastră despre construcţia comunitară este, într-o mare măsură, şi cea a actualelor state membre.

Diplomaţia românească şi dumneavoastră personal vă aflaţi la răscrucea între ceea ce dorim să fie imaginea României şi trăirea realităţilor româneşti, adeseori contradictorii şi inconfortabile. Ce trebuie să facă diplomaţia: să îmbunătăţească imaginea sau să încerce să acţioneze prin pîrghii specifice pentru îmbunătăţirea realităţii? Există aceste pîrghii?

Cred că rolul nostru este să facem ambele lucruri, pentru că orice decizie favorabilă României este rezultatul unei percepţii, al unei analize la nivelul celor care iau hotărîri importante bazate pe evaluarea realităţilor din România, a progreselor care s-au înregistrat şi a lucrurilor asupra cărora trebuie să mai insistăm. Imaginea se îmbunătăţeşte în primul rînd luînd măsuri prin care să se îndrepte ceea ce este relatat ca un fapt neobişnuit. În egală măsură, atunci cînd vine vorba despre pîrghii, acestea ţin de o comunicare eficientă şi structurată cu cei care relatează despre România, cu cei care prezintă opiniei publice din străinătate realităţile de la noi. Indiferent că vorbim despre oficiali din alte state sau despre opinia publică, ambele niveluri ale audienţei externe sînt la fel de sensibile la ceea ce presa, formatorii de opinie prezintă din România.

Exerciţiul diplomatic actual are ca una din caracteristicile principale diluarea continuă a barierei dintre mediul extern şi spaţiul intern al societăţii. Prin definiţie, diplomaţia se adresează partenerilor străini; ceea ce sîntem în curs de asimilare – în procedurile de lucru cu misiunile, în dialogul cu alte structuri ale societăţii româneşti, oficiale şi neguvernamentale şi, mai ales, la nivelul mentalităţii diplomaţilor noştri – este rolul de interfaţă activă dintre realitatea internă şi interlocutorii externi. Titulescu avea dreptate să ceară o politică internă bună pentru a avea succes în politica externă; cred că trebuie adăugată observaţia că prestaţia diplomatică externă trebuie să aibă efecte directe asupra evoluţiilor interne, după cum procesele interne trebuie prezentate credibil şi realist.

Un rezultat electoral (în 2004 sau înainte) care ar da procente importante unor partide şi formaţiuni considerate extremiste, deşi purtătorii lor de cuvînt se declară partizanii integrării europene, ar putea influenţa mersul şi viteza negocierilor?

Atît sondajele de opinie, cît şi coaliţiile existente sau în formare pe eşichierul politic intern, nu lasă să se întrevadă perspectiva accederii la guvernare a unor formaţiuni politice de factură extremistă. Din acest motiv, apreciez că simpla prezenţă în Parlament a unor asemenea partide – fenomen întîlnit, de altfel, şi în alte state occidentale, avînd vechi tradiţii democratice – fără a deţine o majoritate parlamentară, nu va putea influenţa de o manieră semnificativă evoluţia procesului de reformă internă în România şi, cu atît mai puţin, mersul şi viteza negocierilor noastre de aderare la UE.

Pe de altă parte, trebuie evidenţiat că aderarea la UE reprezintă un obiectiv strategic fundamental al ţării noastre, susţinut, nu doar la nivel declarativ, de cvasi-totalitatea forţelor politice parlamentare şi extra-parlamentare, precum şi de imensa majoritate a societăţii civile româneşti. De altfel, ritmul în care Parlamentul României a adoptat în ultimul an legislaţia necesară pentru transpunerea *acquis*-ul comunitar a fost accelerat simţitor (în prima jumătatea a anului au fost adoptate peste 200 de acte normative în domeniu), fapt apreciat favorabil şi de către Comisia Europeană în ultimul ei raport de evaluare asupra progreselor României.

a consemnat Magdalena BOIANGIU

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare-grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Magdalena BOIANGIU ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 şi la poziţia 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul X
nr. 507
29 nov. – 5 dec. 2002
20 pagini 7000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Sentimentalisme şi patetisme

© D. Ştanciu

„Eminul meu, iartă dacă în scrisoarea mea din 4 Martie mi-am păstrat tonul care ştiu că nu ţi-a plăcut – şi cum să-ţi placă, cînd nici mie nu mi-a plăcut – dar crede-mă că de nimic nu mi-i atît de groază ca de ideea că tonul ultra sentimental să nu-ţi facă plictis, să nu te dezguste.“

VERONICA MICLE către MIHAI EMINESCU

GRATUIT

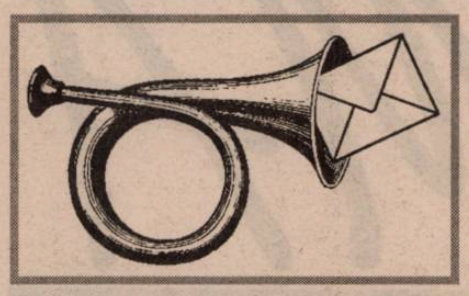

Nr. 505: *„Fii bărbat!“*

„Zîua bună, băiată!“

Mi-e dor de leliţele „Rîjnovului“, adăstînd la porţi, coabe simpatice, cu broboadele adîncite pe ochi, arătări evacuate de sex, cu sînii striviţi pe lung de plozii mulţi şi de căratul pe cîmp, cu ochii iscodind peste fiecare adînc al obrazului, cu mîinile ca frunza de toamnă, despre care nu ştiam dacă şed a bîrfă, punînd satu' la cale, ori la speriat copii pe după vreun colţ. Femei-coaste, din coastă de bărbat, resturi de rost al trecerii prin vieţuire. Parc-aş fi înotat într-un cimitir de feţe, cu trupuri cruce, ascunse după cîte un „om“ – şi ce mîngîios rosteau „omu' meu“ –, în spatele căruia le vedeai mergînd, boscorodind parcă fără obosire. Fericite doar pentru „ei“. Ei, cu bastonul, pălăria, hainele de zi bună. Mereu mai colorate decît cele femeieşti. Teoria păuniţei pe dos.

Mi-e dor pentru acel „Zîua bună, băiată!“. Lumea lor nu tolera neputinciosul „fată“. Suna ca o batjocură cu volănaşe. Ca o nepermisă duminică în plină vreme a lucrului. Iar de la băiată săreai direct la femeie. *Femeia cuiva*. În coasta bărbatului. Cu rost ne-căderii lui. Nu femeia pur şi simplu. Singura aleasă a face bărbatului său *umbra*.

De-asta zic vouă: Zoe nu putea fi bărbată!

Alina IORDACHE
Rîşnov

Nr. 504: *„Cetăţenia europeană“*

O ecuaţie

Conform *Le petit Larousse* de acum doi ani, noţiunea de cetăţenie nu se întinde dincolo de graniţele spaţiale ale unui stat (aceasta considerînd maximumul teritorial atins). Definiţia termenului este una clasică, existînd încercări să fie extinsă spre arii mai largi, spre pildă Europa. Dacă peste un timp vom avea noi, oamenii locuind 44 de ţări (am aflat că atîtea ar fi europene, nu sînt sigur) buletin comunitar rămîne, pentru mine, o necunoscută. Acum, dintr-o perspectivă personală, văd un conglomerat, atît în spaţiu, cît şi în timp, nu foarte uşor de modelat unitar. Nonexistenţa vămilor în spaţiul Schengen şi controale draconice la frontiere, autostrăzi largi şi căruţe pe drumuri parcă bombardate, oameni surîzînd vieţii şi oameni întîlnind moartea în plin oraş (altfel zis spaţiu al civilizaţiei), politici de toleranţă zero faţă de străini şi organizaţii gen *Amnesty International*, fantome ale erei industriale menţinute în viaţă artificial şi partide ecologiste în guverne, puritanism religios şi sistematica practicare a unui cult sexual, mineri şi specialişti în superstringuri, extremişti politici de ambii poli, baba Ioana vînzînd bureţi de fag la piaţă şi hipermarket-uri mari cît jumătate din satul unde am copilărit, ochii adînc de frumoşi ai prietenei mele şi funduri claustrate în haine din ce în ce mai strînse pe corp. Doar puţine piese dintr-un imens şi superb joc de *puzzle* numit viaţa, piese mai uşor sau mai greu de potrivit în aceeaşi planşă. O ecuaţie (termen impropriu probabil) mai complexă, pe fiecare componentă a ei decît oricare deja rezolvată în matematică.

Oricum am numi cele de mai sus, ele trebuie toate, pe lîngă o majoritate covîrşitoare a restului, intergrate în a noastră viziune de viaţă pentru a spera măcar la statutul de cetăţean european. Aceasta fără a fi ameninţaţi la fiecare pas de terorism, îndobitocire fie ea religioasă, sexuală, politică sau de altă natură, tendinţe de a transforma viaţa într-o eternă goană după bani precum şi de alte rele, ce par uneori să se (şi să ne) înlănţuie fără putinţă de a fi depăşite. Cînd vom începe a înţelege cum putem ajuta la completarea *puzzle*-ului, cred eu că vom avea dreptul fiecare dintre noi (dacă există dorinţa) să aderăm la statutul de cetăţean european, fiindcă acesta îmi pare întîi unul cultural şi abia apoi unul politic.

Adi POPESCU
ibadi@personal.ro

Nr. 501: *„La omul sărac...“*

Despre sărăcie în Occident

Tema despre sărăcie din numărul trecut al *Dilemei* m-a impresionat prin tratarea realistă şi umanistă. Unul din leitmotivele articolelor a fost raportarea vieţii şi problemelor sociale din România la Occident. Acesta este şi leitmotivul vieţii mele aici în Zürich. Bunăstarea, siguranţa, calmul şi ordinea plutesc în aer, dar mie aerul acesta nu-mi este de ajuns. De cînd sînt aici tot încerc să aflu cum şi de unde au venit bunăstarea, siguranţa şi calmul. Nu au fost aici de cînd lumea, ştiu asta din frînturi de conversaţii şi amintiri, despre care se vorbeşte puţin. Mai ştiu şi de la părinţii mei care de cum m-am stabilit în Elveţia au început să-şi aducă aminte de cartea *Via Mala* şi să-mi spună ce multă sărăcie a fost în ţara asta: copilul unei familii relativ avute avea dreptul la un căpăcel de ou o dată pe săptămînă.

Cu cîtva timp în urmă am făcut o excursie cu trenul. În compartiment se afla o doamnă mai în vîrstă. Spre uimirea mea, conversaţia s-a legat imediat şi, prinsă în mrejele povestirilor ei fără să-mi dau seama, mi-am ignorat aproape total soţul şi fiul pe parcursul drumului. Nu mai ţin minte începutul, dar am simţit imediat cum, cu un amestec imperceptibil de blîndeţe şi fermitate această femeie vrea neapărat să-mi vorbească. În Elveţia asta se întîmplă rar. Iar eu, cu un amestec imperceptibil de curiozitate şi răbdare, am vrut neapărat s-o ascult. Vine din Appenzel, un canton puternic legat de trecut şi tradiţii. Femeile au primit dreptul de vot acolo în 1990 (nu e greşeală de tipar).

„Am fost 7 fraţi şi surori, iar tata a murit tînăr. Mama a fost mîndră că ne-a putut creşte singură pînă am început să muncim. Altfel ar fi trebuit să ne dea ca orfani la alte familii. (Fenomen relativ frecvent după război în Elveţia.) Sora cea mare a plecat să muncească în casa preotului la 14 ani. Apoi a avut şansa să facă o şcoală de asistente medicale. A făcut parte din prima generaţie care nu au mai fost călugăriţe: au îndrăznit să ceară permisiunea să se căsătorească şi să primească salariu. Nu, ea nu s-a căsătorit. A căzut într-un vacuum, pentru că muncea şi se putea întreţine singură avea pretenţiile ei, din cauza asta mulţi bărbaţi au ocolit-o. Nu cred că a fost nefericită, a avut prieteni. O altă soră a plecat la 12 ani, să ajute într-o gospodărie cu doi copii a căror mamă era internată într-o clinică psihiatrică. Ţinea casa şi mergea şi la şcoală, pînă cînd o vecină a observat că nu mai poate şi s-a dus să reclame la primărie. Apoi a plecat în casa naşei ei, o gospodărie ţărănească cu soţ şi trei fii: a făcut de toate, a muls, a curăţat grajdul şi a mers la şcoală să înveţe să coasă cămăşi pentru toţi din casă.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Eu am plecat la 14 ani şi am muncit într-un restaurant, primeam pe lună 80 de franci plus casă şi masă, mai tîrziu am fost vînzătoare într-un magazin alimentar şi cîştigam 460 de franci pe lună. Cea mai mare parte din salariu se ducea pe mîncare. Între anii '50-'59 un cîrnat se tăia în patru şi fiecare mînca o bucăţică, sînt sigură că mulţi trăiau aşa. Un unchi al meu care săpa şanţuri pentru drenaj cîştiga 50 de centime pe oră. De copil întrebam mereu de toate, dar întotdeauna mi se răspundea: „Tu trebuie să înveţi să munceşti, alţii studiază“. Cînd mergeam încă la şcoală un învăţător a venit de cîteva ori la mama să o convingă să mă trimită mai departe la şcoală, dar ea nu a vrut, a spus că nu are bani. Bărbatul meu a fost pompier de profesie, cîştiga 2.000 de franci pe lună, asta era o avere. Am divorţat după 16 ani. Aşa am fost crescută, că femeia trebuie să asculte de bărbat, am devenit depresivă, apoi am divorţat. Am un băiat căsătorit cu o tailandeză în Tailanda, o fată căsătorită în Statele Unite şi o fată aici în St. Gallen (începe să plîngă încetişor), se droghează. Nu ştiu cu ce am greşit, nu am observat nimic, iar cînd am observat era deja prea tîrziu.

Totul s-a schimbat aşa de repede, bătrînii nu-i mai înţeleg pe tineri. Am 59 de ani, vreau să învăţ să folosesc computerul. Cartea de credit nu o pot folosi, nu am încredere, merg la poştă ca să plătesc totul, altfel nu pot, poate cînd voi avea 80 de ani şi nu voi mai putea merge atunci voi folosi cartea de credit. Cînd eram copil excursiile şcolare erau o tortură, nu am avut niciodată pantofi potriviţi. Acum e altfel, oamenii au mai mulţi bani, dar totul costă. Am avut într-o perioadă un prieten iugoslav. Am mers cu el acolo în vacanţă. În bar dădea banii în dreapta şi în stînga, mi-a fost tare ruşine cu el. Din cauza celor ca el oamenii cred că aici banii cresc pe stradă, nu se gîndesc că viaţa, locuinţa costă atît de mult.“

M-am despărţit de doamna aceea cu părere de rău. Chiar dacă nici de data asta nu am aflat cum şi de unde au venit bunăstarea, siguranţa şi calmul elveţienilor, aş fi vrut să mai ascult din poveştile ei. Individualismul, conştiinţa acestui important *privacy* nu-ţi oferă des o incursiune autentică şi firească în viaţa cuiva. Amiciţiile, relaţiile sociale, se menţin deseori la suprafaţa unor schimburi politicoase şi rare de impresii de vacanţă. Sau cine ştie? Poate că aici duc bunăstarea, siguranţa, calmul şi ordinea.

Alina MONDINI
Zürich

Articolul lui L. Mîndruţă „Pămîntul de sub unghii“

● Vă îmbrăţişez, domnule Mîndruţă, dis-de-dimineaţă, înainte de a-mi cîştiga pîinea zilnică. Mă bucur, mi-aţi făcut o surpriză foarte plăcută, în fine. După cum se vede de peste Alpi – deja înălbiţi de te mănîncă talpa schiului – aţi fost într-o lungă hibernare. N-am crezut nici un moment că sucombaţi, vă consideram într-o comă temporară. Cu „pămîntul sfînt de sub unghii“, gata, sînteţi teafăr. Nu mă grăbesc să pun un diagnostic niciodată, am nevoie de timp (antecedente, laborator, tomografie, ascultare, ciocănire, pipăire etc.). Certificatul de deces îl dau după 48 de ore, că s-au văzut de cînd lumea... morţi înviaţi.

● Ce incisivitate, cîtă strălucire în pană, luciditate, curaj, v-am recunoscut unu-doi! Vă trimit o periuţă de unghii numai dacă trebuie, pentru popor.

Într-adevăr, dragostea de ţară e doar o chestiune de inimă; eu iubesc numai unii oameni din ţară şi pentru oameni, pentru acei puţini oameni pe care-i iubesc, vă scriu. Subiectul ar merita discutat, aprofundat, dar eu trăiesc atît de departe şi încă n-am ieşit la pensie. Oricum, cît pot şi mai ales cum pot sînt foarte atentă şi la curent cu pericolele la adresa naţiunii. Este bine să vă reamintesc că în afara graniţelor trăiesc, se pare, 1,5 milioane de români... la curent şi vigilenţi, care s-au săturat să vină la mame la parastase şi la taţi în azile.

Continuaţi, „talonul de participare“ din nr. 501 a fost trăsnet.

Cu toată inima, vă mulţumesc şi pe curînd.

Gabriela BAICU-CERKEZ
Zürich

P.S. Nu mai înţeleg nimic: despre legea Pruteanu s-a scris mai mult decît despre revoluţia din '89. Cu siguranţă mi s-a pus pe creier Occidentul.

G.B.-C.

Replici

Doar o întrebare...

De ce nu mi-aţi publicat textul despre articolul dlui Valentir din nr. 502, dar l-aţi publicat pe cel al dlui Raul Mironescu în nr. 505 referitor în aproape acelaşi mod la acelaşi text al aceluiaşi domn Valentir? Al meu nu era îndeajuns de complex? Îl făcusem mic şi la obiect să-"ncapă“ în context. E adevărat, era ceva mai acid şi vă dojeneam puţin, dar nu-mi vine să cred că vă temeţi de dojeni... nu sînt supărat, nici ironic, dar mi-aş fi dorit să apar în *Dilema* că dă bine la imagine şi atrage fetele intelectuale. Care-mi plac mie.

Acelaşi

Cristian DRAGNEA

N. red.: Sperăm că şi cu aceste cîteva rînduri veţi avea succes la fetele intelectuale.

Ai auzit?
Ştiri de ultimă oră la prima oră
Altfel spus
de la 6:30 la 9 pe deltarfi 93.5fm

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Cum se vorbeşte în politică**
- **Universitatea**
- **Dosarul dosarelor**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Războiul de 77 de ani

Ca tot românul care mai citeşte măcar din cînd în cînd presa, mă aşteptam să „intrăm în NATO“, mă aşteptam ca acest eveniment să fie sărbătorit cu mare pompă şi să fie perceput foarte diferit, de la „eveniment istoric“ la „unde am intrat, maică?“. Ca mulţi dintre români, probabil, am decretat această sîmbătă zi nelucrătoare în familie şi ne-am adunat cu toţii în faţa televizorului să ne pătrundem de solemnitatea momentului. A fost mai greu la început, căci pălăriile texane ale echipei PRO TV şi chermeza populară din studio îmi evocau doar faimosul „Să cînte muzica!“, de care eram deja pătruns de cînd am învăţat să citesc. Surpriza plăcută a venit de-abia cînd am mutat pe TVR, care a reuşit să transforme semnificaţia acestei zile într-un eveniment media pe măsură.

„Pe măsură“ înseamnă, în acest caz, ieşirea din acel *aici şi acum* al evenimentului spectacular, precum şi depăşirea alternativei băşcălie populară/fast populist, cu care sîntem atît de obişnuiţi, şi plasarea acestui „eveniment istoric“ la locul său, adică în „durata lungă“ a istoriei omenirii în general şi a României în particular, precum şi în „contextul larg“ al prezentului. Ghizii aleşi pentru această dificilă întreprindere au fost şi ei „pe măsură“.

Privirea de un calm şi o profunzime cuceritoare a maestrului Djuvara ne-a scos din contingent şi a redat evenimentului toată încărcătura sa istorică, plasînd implicit gestul prim-ministrului de a-şi face apariţia publică cu o pălărie texană pe cap în tot ridicolul său de *clin d'œil* la moment şi nu de prezenţă în istorie. Summit-ul de la Praga a marcat şi pentru România sfîrşitul „războiului de 77 de ani“ şi nu doar reuşita unor aranjamente de moment cu cea mai mare putere din lume; despre asta era vorba şi despre asta s-a vorbit.

„Războiul de 77 de ani“, căci de la primul război mondial lupta pentru hegemonie în moştenirea Europei s-a purtat neîncetat, cu mijloace mai mult sau mai puţin belicoase şi cu alianţe şi şanse schimbătoare. Şi, ca şi în alte cazuri din istorie – ne-a amintit domnul Djuvara –, au cîştigat o putere oarecum periferică: în acest caz, Statele Unite ale Americii. Bătrîna Europă plăteşte astfel pentru cele două totalitarisme pe care le-a inventat şi răspîndit asupra lumii în secolul trecut, care au slăbit-o şi care o pun în prezent în delicata poziţie de a trebui să recunoască faptul că nu mai este stăpînă pe propria sa moştenire. Mai ales că noua putere hegemonică nu se poartă totdeauna „elegant“ – cum se exprima cu eleganţă domnul Djuvara – cu genitorii săi, ca, de pildă, în cazul refuzului de a supune propriii săi cetăţeni la aceleaşi reguli pe care le-a impus vehement în cazul „crimelor împotriva umanităţii“ din spaţiul european al fostei Iugoslavii. Ceea ce, mai departe, plasează (din nou) România „între ciocan şi nicovală“, trebuind să se orienteze cu diplomaţie în spaţiul încă fragil al noului context hegemonic.

Această *Pax Americana* este fără doar şi poate o victorie asupra totalitarismelor care au bîntuit Europa (şi lumea) secolului trecut. Ea deschide calea unei mari speranţe, în a cărei împlinire vom fi conduşi de către S.U.A. Şi mesajul domnului Djuvara este din nou profund şi elegant: să sperăm că ne vor conduce bine măcar o sută de ani, căci altfel, la scara istoriei, n-ar merita efortul...

O speranţă puternică în care te angajezi cu un spirit critic pe măsură: acesta a fost pentru mine sensul zilei de 23 noiembrie, privită prin ochii emisiunii domnului Mihai Constantin. Mulţumirea suplimentară a fost faptul că o instituţie discutată şi discutabilă a statului, TVR, a reuşit să intre în normalitate, producînd un „Media-event“ pe măsura evenimentului. Micile mele tentaţii mistice m-au făcut să văd în aceasta un semn de bun augur. ▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Alegeri între cine şi cine

Din cauza obstacolelor constituţionale, alegerile anticipate nu mai par chiar atît de imperios necesare ca în urmă cu o săptămînă. Preşedintele Ion Iliescu avertiza neaşteptat de detaşat şi cu maliţie că cei care provoacă alegeri anticipate le mai şi pierd. Dar cine ar putea să le cîştige? Deşi mare, PRM rămîne marginal, cu atît mai mult cu cît democraţia românească începe să ofere rezultate. Chiar dacă nu ţine de foame, NATO poate tempera pe termen scurt şi mediu frustrarea socială prin creşterea optimismului. Hrănit din această frustrare, Partidul România Mare e în pericol de a deveni tot mai mic. Într-o stare avansată de refacere, PNŢCD nu are şanse să pună serioase probleme actualei puteri, nici măcar dacă alegerile nu ar fi anticipate. Felurite grupuscule de dreapta şi cele grupate în jurul fostului preşedinte Emil Constantinescu afişează diverse planuri de revenire, dintre cele mai fanteziste. Din păcate pentru ei, atît fostul preşedinte, cît şi ţărăniştii au devenit factori colaterali, deci perturbatori, în procesul de creare a unei opoziţii puternice. Rămîne opoziţia isteric-disperată a Partidului Democrat asaltat de un PSD-mamut şi un PNL neasaltat de nimeni, jonglînd cu un fals statut de vedetă curtată de mai mulţi.

Par a se contura două modele de comportament al partidelor democratice faţă de PSD. Modelul „Băsescu“ presupune luptă înfrigurată, din toate poziţiile, pe mare şi pe uscat. La orice oră din zi şi din noapte, dacă este întrebat, Traian Băsescu urlă (acesta este cuvîntul) împotriva PSD. În plus, a impus partidului ca obiectiv politic principal îndepărtarea PSD de la putere şi a exclus prin program orice colaborare, înainte sau după alegerile viitoare, anticipate sau nu. Imaginea mediatică a lui Traian Băsescu a preluat acest calapod belicos, ştirile în care apare fiind conflictuale prin excelenţă. Al doilea este modelul „Stolojan“. Proaspătul lider al liberalilor are un discurs dur la adresa PSD, vorbeşte peste tot de corupţie şi de faptul că PSD este depăşit de fenomen, dar rămîne mai curînd tehnocrat decît politician. Stolojan nu găseşte formule-şoc, tocmai acelea în care Băsescu excelează. În plus, a făcut imensa greşeală de a răspunde de cîteva ori echivoc la întrebarea esenţială: veţi colabora cu PSD după alegeri? Răspunsul era „nu“, dar urma uneori un „deşi“. Presa a reţinut mereu doar ce venea după acest fatal „deşi“. Astfel i s-a lipit lui Theodor Stolojan eticheta de om cu care PSD ar putea cădea la pace.

De unde diferenţa? Comentatorii îşi aduc aminte mereu că Stolojan a condus un guvern al lui Ion Iliescu. Dar şi Traian Băsescu a fost ministru într-un guvern al lui Ion Iliescu, deci deosebirea nu este esenţială. De fapt, diferenţa este dată de tonul vehement. E greu de spus care model are succes pe termen lung, cert este că PNL a crescut cu cîteva procente în sondajele din ultimele luni, pe cînd PD a rămas cantonat sub 10%, în ciuda entuziasmului de la alegerea ca preşedinte a aceluiaşi Traian Băsescu. Dar un sondaj al CURS efectuat doar pe Bucureşti arată un PD la 28%. Se pare că Bucureştiul ca teren de bătălie al lui Traian Băsescu este mai favorabil partidului său decît restul ţării. De unde se vede că nu spiritul combatativ este de vină pentru stagnarea la nivel naţional, ci lipsa unor „băseşti“ mai mici.

Dar în timp ce Stolojan are timp să îşi stabilizeze conducerea, Băsescu este angrenat într-un război al nervilor total cu PSD, la toate nivelurile, de la Marian Vanghelie trecînd prin Octav Cozmîncă pînă la Adrian Năstase. De cînd PSD şi-a asumat public şi oficial obiectivul de „unificare a social-democraţiei prin dizolvarea PD“, organizaţii întregi au migrat spre PSD, cum ar fi cea din Bistriţa şi cea din sectorul 2, Bucureşti. Tot atracţia către PSD este cauza de suprafaţă a conflictului dintre Bogdan Niculescu-Duvăz şi preşedintele partidului. Traian Băsescu pare tot mai singur, închis într-o carapace nervoasă şi într-o postură reactivă, copleşit de forţa adversarului. În schimb, Stolojan pare liber să aleagă, poate jongla cu adversarii şi cu opţiunile. Este un avantaj înşelător.

© S. Ivanoschi

Pentru a înţelege această afirmaţie, ar trebui să ne plasăm la momentul viitoarelor alegeri. O mare parte a electoratului va vota PSD, fie pentru că este mulţumită de guvernare, fie pentru că partidul mamut dă impresia că este singurul care poate asigura stabilitatea. Partidul România Mare va promite iar zgomotos dreptatea şi va ameninţa că o va impune cu forţa. Cei mai frustraţi se vor îndrepta către Vadim Tudor şi formaţiunea sa, care va păstra o pondere importantă, deşi nu va ajunge la guvernare. Rămîne de văzut cît de mulţi sînt cei pentru care dreptatea va fi mai importantă decît stabilitatea. Dar dacă alegerile vor prinde valul de optimism post-Praga, este cert că acest optimism va condamna partidul extremist la marginalizare, chiar mai mult decît lipsa de aliaţi. Mai rămîne un segment important de alegători anti-PSD care nu vor să se aventureze în experimente revanşarde. Iar imaginea de partid al corupţilor care se lipeşte treptat de PSD va avea efecte pe termen lung. Mai ales că promisiunea făcută mulţimii din piaţă de către Ion Iliescu nu este confirmată în realitate. Cine a urmărit discursul preşedintelui american în direct pe CNN a putut vedea că, printr-un capriciu al sorţii, camera acestui post se fixase într-un unghi de unde figura lui Şerban Mihăilescu domina planul secund. Ministrul Mihăilescu în spatele lui George Bush – este o imagine definitorie: promisiuni de la cei puternici în prim plan şi în fundal miniştri cu consilieri personali acuzaţi de corupţie. Cu această imagine în minte, sau şi cu altele, mai rele, se va prezenta la urne masa celor mulţumiţi de NATO şi nemulţumiţi de PSD. Şi vor avea de ales între un Traian Băsescu neînduplecat şi un Theodor Stolojan ce pare oscilant. ▲

Bd. Timişoara nr. 58, sector 6, Bucureşti; Tel.: (021) 402.26.30, E-mail: comenzi@all.ro
EDITURILE ALL VĂ RECOMANDĂ
ATLAS GEOGRAFIC GENERAL
O LUME ÎNTREAGĂ ÎNTR-O CARTE!
ATLAS GEOGRAFIC GENERAL
Istituto Geografico De Agostini
• actualizat • complet
• cu o secţiune dedicată României
Preţ: 649 000 lei
Trimiteţi această casetă decupată, împreună cu datele dumneavoastră de contact şi beneficiaţi de o reducere de preţ de 20%.
Ofertă valabilă până la 31 decembrie 2002.

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziţie

Vîrful de lance

Zilnic, computerul din Biroul Oval îl confruntă pe actualul locatar al faimoasei încăperi cu o avalanşă de solicitări cărora, de regulă, are şi obligaţia de a le răspunde. Zilele trecute avalanşa informaţiilor i-a adus sub priviri şi un prea puţin cunoscut nume propriu: România. Experţii l-au lămurit pe Preşedinte că acesta este numele unei ţărişoare situate pe vremea unchiului Ronnie în „Imperiul Răului", ţară despre care va dobîndi cunoştinţe mult mai aprofundate cu prilejul vizitei de 4 ore şi 20 de minute pe care urma să i-o facă în viitorul apropiat.

Emisari veniţi de pe acele îndepărtate ţinuturi pentru pregătirea vizitei stăruiau pe lîngă Preşedinte să le declare ce părere are despre ţara pe care nu apucase să o cunoască. Înrudit cu teatrul absurd, dialogul avea loc în atmosfera de uvertură la scenariul unei răsunătoare festivităţi internaţionale: includerea în NATO a unui număr încă nesigur de noi membri. Cuvîntarea uzuală urma să fie prezentată de Preşedinte, care nu putea rosti însă un *speech* convenţional: el trebuia să vorbească în numele NATO, dar nu toţi membrii NATO doreau să vorbească prin glasul lui.

După cel din Afganistan, Statele Unite pregăteau un nou război împotriva Irakului, purtat sub drapelul NATO, căruia nu toţi partenerii din NATO doreau să-i dea această întrebuinţare. Acestor disensiuni Casa Albă le răspunde sprijinind primirea în NATO a unor state fericite să se conformeze oricărui deziderat al Pentagonului. Întîlniri cu trimişi ai acestor ţări au precedat festivităţile de la Praga. Compatrioţii vitejilor luptători din detaşamentul Neagoe Basarab l-au descusut fireşte pe ilustrul amfitrion asupra felului cum priveşte patria lor pe care el nu apucase să o zărească nici măcar din mers. Strîns cu uşa, Preşedintele a răspuns improvizînd o metaforă: ca pe un vîrf de lance.

Răspunsul nu era lipsit de ambiguităţi. Ignorînd valorile morale atribuite NATO, el invocă exclusiv o tehnologie de război, şi încă una vetustă. Starea de „vîrf" pune ţara într-o condiţie de fragmentaritate şi chiar de dependenţă: o lance fără vîrf poate fi imaginată, un vîrf fără lance nu. Metafora indică reperul tehnologic, dar omite cele două entităţi capitale între care acesta oscilează: cine este lăncierul şi cine este ţinta către care acesta trimite vîrful de lance.

În pofida neclarităţilor sale, metafora a fost asimilată instantaneu de oficialităţile carpato-danubiene cu un entuziasm frenetic. Mesajele audio-vizuale, publicaţiile, declaraţiile de tot felul – toate se aşază sub sigla triumfătoare a vîrfului de lance. Românii retrăiesc astfel deliciile istoriei metaforice, savurate pe vremea trecerii de la „anii-lumină" la „epoca de aur".

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Supradoza

Nu mai văzusem de mult la televizor o transmisie în direct de pe traseul Otopeni-Bucureşti. Am văzut-o sîmbătă, cu ocazia vizitei preşedintelui George W. Bush, pe cinci posturi (Antena 1, PRO TV, România 1, TVR2, TVR Internaţional). Transmisiile în sine de la faţa locului semănau între ele (aşteptarea coloanei oficiale, comentariile reporterilor, informaţii despre măsurile de securitate etc.). „Umplutura" dintre momentele în direct a fost întrucîtva diferită: Antena 1 şi TVR au mizat pe „ştirişti" şi pe invitaţii lor din studio, în general comentatori politici, istorici, diplomaţi. PRO TV a preferat o formulă mai „populară", *à l'américaine*, cu prezentatori în *jeans* şi cu pălării texane, cu invitaţi de tot felul, dar mai ales vedete, astfel încît, aşteptînd discursul istoric, le-am putut auzi pe fetele de la Blondie nu doar cîntînd, dar şi declarînd că acum, după invitaţia de aderare la NATO, „s-a terminat cu Britney Spears; acum cîntăm noi". Replica nu e lipsită de oarece haz, mai ales că pe parcursul transmisiilor am auzit de toate, vrute şi nevrute, aşteptate şi neaşteptate, serioase şi ne-, docte şi semi- etc. Totuşi, e un lucru bun că, în ansamblu, prezentatorii şi reporterii care au acoperit evenimentul au reuşit să evite solemnităţile inutile şi să-şi păstreze tonul firesc şi relaxat.

Transmisia de sîmbătă a fost însă punctul culminant. Subiectul NATO fusese prezent din abundenţă şi în zilele anterioare. Pe TVR2, de pildă, un ciclu de dezbateri a adus pe micul ecran, în doar cîteva zile, toată crema politico-diplomatică a momentului, pentru a comenta, a analiza, a răspunde la întrebările din public. Apoi, toate ziarele au acordat, cum se spune, „ample spaţii" evenimentului şi au utilizat abundent adjectivul „istoric". Firesc, am spune, şi în consonanţă cu sentimentele populare. Căci din opiniile cetăţenilor ori ale personalităţilor se desprindea o senzaţie de mîntuire: acum, că intrăm în NATO, „vom fi alţii", ne-am desprins de trecut, am terminat-o cu comunismul. S-au făcut analize „tehnice" (strategii, geopolitică, interese), s-au anunţat măsuri împotriva corupţiei, s-au luat angajamente (vom munci, vom termina privatizarea, vom clarifica statutul proprietăţii private), s-au spus şi fraze lemnoase (de exemplu, Victor Ciorbea la un post de radio: „un vis străvechi al poporului român a devenit, în sfîrşit, realitate"; oare de cînd visează românii la NATO? acum numai zece ani, altele păreau să fie în sufletul lor...).

Toată această operaţiune mediatică a creat, uneori, sentimentul de „supradoză". Sigur că evenimentul e istoric, sigur că el trebuia acoperit pînă în cele mai mici detalii, dar stilul de campanie nu e, totuşi, cea mai bună metodă de a face jurnalism. De exemplu, dezbateri precum cele de pe TVR2, care să le explice românilor ce va să zică intrarea în NATO, ar fi fost bune şi necesare acum cîţiva ani, nu cu două săptămîni înainte de Praga. Or, în 1999, cînd România a fost de partea NATO în conflictul din Iugoslavia, acţionînd şi atunci, ca şi după 11 septembrie 2001, ca un membru *de facto*, prin *talk-show*-uri se auzeau destule opinii contra, se invoca prietenia seculară cu poporul sîrb şi, în consecinţă, li se reproşa autorităţilor de atunci slugărnicia faţă de americani şi faţă de Occident în general. Iar în timpul războiului din Kosovo nu toate cotidienele erau atît de hotărît pro-atlantice: condeie cuprinse acum de freamătul momentului istoric se zbăteau atunci în năvoadele nuanţei şi cădeau pradă sofismelor, mimînd dilemele, amintind de trădarea de la Yalta şi insistînd pe ideea de „jandarm mondial". Dar, vorba lui Bob Dylan, *the times, they are a changin'*; cerneala din stilouri se mai usucă şi ea, şi atunci, pur şi simplu, se înlocuieşte cu alta, după o spălare prealabilă a stilourilor. Iar hîrtia, săraca, e obişnuită cu de toate.

Discursul lui George W. Bush a fost analizat şi întors pe toate feţele, iar comentatorii şi telespectatorii au putut consemna prestaţia celui de-al doilea personaj principal al momentului: preşedintele Iliescu, pentru care vizita preşedintelui american a însemnat un triumf politic şi mediatic. Acum, că totul s-a încheiat, mi-e teamă că totul poate să reînceapă: s-ar putea să uităm repede de tot ideea că „va trebui să muncim mai mult şi mai bine", să revenim la daraverile noastre, să lăsăm în urmă „purificarea mediatică" reprezentată de marele eveniment şi să-i tragem un telejurnal de-al nostru, cu o nouă supradoză de morţi şi răniţi, de scandaluri dîmboviţene şi de neputinţe publice. Dar poate ne ajută NATO să ajungem să vedem şi telejurnale banale, cu oameni care îşi văd de treabă, într-o ţară în care, să trăiţi, în timpul mandatului meu nu s-a întîmplat nimic deosebit...

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Umbra lui Hoxha. La Tirana

Pentru Ylljet Aliçka, viaţa a început la patruzeci de ani. Pînă atunci, fusese profesor într-un sat pierdut în munţii Albaniei, trimis, ca alţi zeci de mii de intelectuali, la reeducare. După 1991, ocupă mai întîi un post important în Ministerul Culturii, iar de cîţiva ani lucrează la delegaţia Comisiei europene de la Tirana. S-a apucat de scris tîrziu după ce, în cei unsprezece ani petrecuţi în satul agăţat de peretele muntelui, reuşise să nu devină alcoolic graţie lecturilor şi traducerilor pe care le făcea, pentru propria-i plăcere, din textele cîntecelor lui Georges Brassens, Léo Ferré şi Leonard Cohen. Debutează cu un volum de povestiri, *Lozincile de piatră*, relevînd un prozator de o ieşită din comun acuitate a observaţiei şi, mai ales, excelînd în umor negru, calitate rarissimă la albanezi. Doi ani mai tîrziu, filmul pe care l-a realizat împreună cu Gjergj Xhuvani, *Lozinci*, a fost selecţionat la Festivalul de la Cannes, pentru Chenzina realizatorilor. Cartea a apărut în Franţa, la Editura Climats, apoi în Portugalia, Polonia şi va fi tipărită foarte curînd şi la Moscova.

„La Cannes, spune zîmbind Aliçka, filmul a luat chiar şi un premiu, Premiul tineretului, decernat de un juriu format din liceeni. Sînt, aşadar, o tînără speranţă." Două zile mai tîrziu, Fatos Kongoli, romancier cu patru cărţi apărute în Franţa şi care e doar cu opt ani mai în vîrstă, va întări, cumpănindu-şi, ca de obicei, vorbele: „Da, da, Ylljet e tînăr, are timp să confirme...". În orice caz, limpede este că Ylljet Aliçka ilustrează o altă mentalitate: are proiecte bine structurate, pregăteşte un film pe care îl va regiza el însuşi (e mare admirator al italienilor, Monicelli, Tornatore, Olmi), îşi face, inteligent şi fără să devină agasant, publicitate căutînd să fie tradus şi în alte ţări, nu numai în Franţa care l-a consacrat pe Kadaré. Sîntem la Rozafa, socotit cel mai „şic" restaurant din Tirana, împreună cu Claude Arnaud, autor al unui roman despre Albania şi prieten al lui Yusuf Vrioni, şi Samuel Richard, ataşatul cultural de la Ambasada Franţei, vechi prieten graţie căruia mă aflu aici, invitat la un colocviu care îl omagiază pe Vrioni şi propune o dezbatere despre „Cenzură, scriitură, traduceri". Ylliet nu va participa la colocviu, în fond, cum n-a scris nimic înainte de 1991, n-ar prea avea mare lucru de spus. Colocviul se desfăşoară la „Piramidă", numele sub care e cunoscut acum mausoleul lui Enver Hoxha, transformat în centru cultural şi în săli de expoziţii. Văd cîteva cărţi poştale vechi şi constat că lucrările colocviului au loc chiar în spaţiul unde era depus sicriul lui Hoxha. Pe un perete al sălii, în nişe săpate în marmură, erau expuse decoraţiile şi cîteva din obiectele personale ale conducătorului. În locul lor, sînt acum cărţile traduse în ultimii ani, graţie mai ales unui program elaborat de Casa Cărţii şi a Comunicării, finanţată de Fundaţia Soros: Gombrich, Karl Popper, Hannah Arendt, Walter Benjamin, Calvino, Edgar Morin etc. Printre cei zece participanţi la colocviu traducătorii sînt majoritari, nu numai fiindcă e omagiată memoria lui Vrioni, ci şi pentru că traducerile au reprezentat, sub teribila, halucinanta dictatură comunistă, o formă de supravieţuire şi de „rezistenţă prin cultură". Dar şi, după cum aveam să constat curînd, un mod de dedublare, o dedublare împinsă la ultimele limite, pe măsura regimului şi a liderului său, cel mai longeviv din ţările comuniste est-europene.

Extraordinarul personaj care a fost Yusuf Vrioni poate fi socotit în acest sens un caz emblematic. Şi-a povestit viaţa într-o carte superbă scrisă împreună cu Eric Faye, *Mondes effacés. Souvenirs d'un européen* (JC Lattès, 1998). S-a născut în 1916 şi a copilărit la Paris, unde tatăl său, fost prim-ministru, era ambasador. Familia cumpărase un apartament pe avenue Victor Hugo pe care Vrioni va fi obligat să-l cedeze în anii '70, pe o sumă derizorie, statului albanez. Adolescenţa şi tinereţea înseamnă insula Corfu, Italia, Elveţia, Parisul bineînţeles: joacă tenis, hockey pe gheaţă (face parte din echipa „Francezii zburători"), la Roma îl cunoaşte pe Visconti, viaţă mondenă, are o idilă cu actriţa Micheline Presles, pe care o va revedea, după mai bine de o jumătate de veac, la Paris. Sora lui se va căsători cu un ambasador italian, un frate va deveni înalt funcţionar la UNESCO. Se întoarce în Albania, în 1947 e arestat, face doisprezece ani de puşcărie şi lagăr, lucrează, printre altele, la pista aeroportului din Tirana. Eliberat în 1959, reuşeşte, cu mare greutate, să obţină un post de traducător. Hazardul face să fie ales pentru a traduce *Generalul armatei moarte*. Romanul cunoaşte un succes fabulos în Franţa, iar Vrioni se impune ca traducătorul atitrat al lui Kadaré, deşi la început numele lui nu este menţionat pe copertă. Dar e numit, curînd, traducătorul oficial al lui Enver Hoxha! Revede Parisul în 1989, graţie intervenţiei Ministerului de externe francez. Trăise, vreme de patru decenii, în două lumi paralele, avusese, cum bine spune Eric Faye, copilăria lui Nabokov şi – pînă la un punct – destinul lui Soljeniţîn, pentru ca, la 80 de ani, să ajungă ambasadorul Albaniei la UNESCO. O fabuloasă capacitate de a supravieţui infernului dar nu e, aşa cum vom vedea, un caz singular.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Să ne bucurăm!

În sfîrşit, putem să ne bucurăm! Nu e nici o îndoială că după 22 decembrie 1989, 21 noiembrie 2002 va rămîne ca o „clipă astrală“ pentru România postcomunistă. Ce destin ciudat! Un moment culminant, măreţ cu adevărat, un moment de excelenţă pentru români, urmat de 13 ani de decepţii, mediocritate şi exasperări, apoi din nou o zi memorabilă, din nou pe culmi... Nu îndrăznesc să anticipiez ce va urma. Pe 23 noiembrie 2002, în centrul Bucureştiului, preşedintele Bush a promis românilor că SUA vor fi automat alături de România în faţa oricărei ameninţări viitoare. Este, cred, cea mai puternică declaraţie politică făcută vreodată pe malurile Dîmboviţei. Un curcubeu, citit de preşedintele american ca un zîmbet al lui Dumnezeu, a apărut deasupra Pieţei Revoluţiei. Sînt convins că prin acel curcubeu zîmbeau şi morţii noştri, aceia care au murit în chinuri visînd această zi şi pe care liderul american i-a evocat atît de cald. Momentul rămîne istoric, fără îndoială, şi tocmai de aceea trebuie să fim conştienţi că nu e o *şansă*, ci o *împlinire*.

Trebuie să ne reamintim că România nu era un candidat fără şanse înainte de 11 septembrie 2001. În 1999, la sfîrşitul Summitului NATO de la Washington, cînd nu a avut loc nici o lărgire, alături de Slovenia, România a fost primul candidat nominalizat ca avînd cele mai mari şanse pentru următoarea extindere. Mai mult, la Varşovia, în 2001, înainte de atacul terorist, preşedintele Bush a vorbit răspicat despre o lărgire „robustă“ (întotdeauna mi s-a părut că acest cuvînt, devenit concept în limbajul diplomatic după ce liderul american l-a folosit de cîteva ori, este nefericit), care va face din NATO o alianţă de la Baltică la Marea Neagră. E limpede, deci, că România era, cum se spune, „în cărţi“. Puteam rata această invitaţie? La fel de limpede mi se pare că da. A fost nevoie de acţiuni decise, unele cuminţi şi previzibile, altele cu oarecare risc politic (precum comportarea ca aliat *de facto* în timpul războiului din Kosovo, trimiterea de trupe combatante în Afganistan, semnarea acordului bilateral cu SUA privind CPI) pentru a acoperi lipsurile în materie de reforme economice sau de consolidare a democraţiei.

În tot acest timp, principalul atu al României a fost armata sa. Nu sînt deloc un admirator al războaielor şi lumea militarilor nu mă atrage defel. Dar adevărul adevărat este că invitarea României la NATO este, mai ales, opera armatei române. După episoadele ruşinoase în care cîţiva comandanţi îndobitociţi au aruncat armata noastră în perioada 16-22 decembrie 1989, acum, iată, armata a făcut un cadou istoric României. Felul în care a performat în timpul sutelor de exerciţii comune cu trupele NATO, felul în care şi-a îndeplinit misiunile în forţele de menţinere a păcii, efortul extraordinar depus pentru îndeplinirea criteriilor din exigentul MAP, au dus România în NATO.

Percepţia occidentală asupra noastră nu este, în continuare, una dintre cele mai bune. România ca aliat al SUA, a fost subiectul multor glume şi maliţii în presa occidentală a ultimelor săptămîni. Situaţie economică precară, corupţie, democraţie deficitară, foşti comunişti revopsiţi – cam asta se ştie despre România. Atîta timp cît NATO ar fi evoluat, aşa cum se contura la un moment dat la jumătatea anilor '90, spre a fi o alianţă în care elementul militar devine secundar în faţa celui politic, poate că România nu ar fi fost astăzi atît de onorată. În 1997, la Madrid, extinderea NATO a fost un „concurs de frumuseţe“. Două din cele trei ţări admise atunci nu aveau nici un fel de greutate militară şi strategică şi astăzi, cînd Alianţa este mai militară decît oricînd, unul dintre candidaţii admişi atunci produce regrete celor care l-au ales. Erau, însă, ţări emblematice pentru dorinţa de libertate şi democraţie, erau ţări cu o vie istorie anticomunistă. Salutînd intrarea în Alianţă a Ungariei, Cehiei şi Poloniei, Bill Clinton a evocat în 1997, cu emoţie, momentele Budapesta – 1956, Praga – 1968, Gdansk – 1980. Într-o asemenea înşirurie, să recunoaştem, România nu îşi avea locul. Acum, însă, timpurile s-au schimbat. Integrarea tot mai accelerată a ţărilor europene şi conturarea noului duşman, a făcut ca NATO să redevină ceea ce a fost: o alianţă *mai ales* militară. Misiunea NATO este aceea de a apăra *cu arma* valorile pe care Occidentul le împărtăşeşte (libertate, democraţie, stat de drept, drepturile fundamentale ale omului). Alte organizaţii le promovează, le cultivă, le exersează, NATO le apără. Într-o asemenea situaţie, cursa către NATO a fost mai ales o cursă militară. Întrebarea fundamentală era: puteam aduce un aport militar-strategic serios Alianţei sau nu? La Praga, efortul nostru de a dovedi că da a fost încununat de succes.

Sigur că nu poţi avea o armată compatibilă cu ceea ce sînt astăzi forţele NATO dacă nu ai o ţară în care valorile pentru care NATO există sînt o realitate – nu poţi fi gata să mori pentru valori pe care nu le împărtăşeşti. Însă totul e atît de discutabil în România, încît numai un cîştig militar-strategic sigur şi foarte important a făcut Alianţa să aibă nevoie de România. Pe de altă parte, în epoca avioanelor care decolează din Florida, bombardează Afganistanul şi aterizează în Filipine, în epoca sateliţilor şi a Internetului, în epoca rachetelor transcontinentale, avantajul situării geografice nu mai valorează nici pe departe atît cît valora acum, să zicem, 60 de ani. Şi atunci, care să fie marele cîştig al NATO prin invitarea României? Răspunsul e unul singur: o armată disciplinată, dedicată, perfect utilizabilă, o armată pe care NATO se poate baza în confruntările viitoare.

Se cuvine să dăm onorul armatei române. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Lumina vine de la ARO

Zilele trecute am stat la masă cu un pesimist. Uitasem genul, întrucît în sezonul acesta n-am mai fost la prea multe reuniuni ale societăţii civile. Acest domn, cunoscut în lumea subţire, măsura cu precizia şi pasiunea unui ceasornicar, în faţa unei audienţe selecte, dimensiunea dezastrului românesc. Probabil că ştiţi deja elementele componente: PSD-ul care pune mîna pe ţară, justiţia care judecă strîmb, presa care n-are curaj să înjure guvernul. Mesenii, între care şi cîţiva americani, au ascultat politicoşi, obisnuiţi probabil din turneele balcanice cu astfel de pomelnice ale neputinţei. După care au sugerat şi mai politicoşi c-ar trebui făcut, poate, ceva. Ce anume, nu ne-au spus în amănunt, şi, ca să fiu cinstit, nici noi n-am întrebat. Nu face să pari naiv – toată lumea ştie că nu poţi să te baţi cu *ăştia*.

În contrast cu această atitudine, aş vrea să salut, tardiv, virtutea civică a muncitorilor de la ARO, care, acum vreo lună, au decis să pună la bătaie materialul lor biologic pentru a scoate fabrica din datorii. Adică să doneze sperma, la preţul competitiv de cinci dolari gramul, dacă am înţeles bine. Oamenii şi-au făcut socoteala că, printr-un efort susţinut al întregului colectiv de muncitori (personalul TESA, prea puţin vînjos, e scutit din raţiuni umanitare) vor ajunge să strînga destui bani pentru a continua producţia de maşini care nu se vînd. Asta dacă le mai rămîne energie pentru aşa ceva.

Sigur, de aici şi pînă la reorientarea producţiei către livrarea exclusivă de sperma nu mai e decît un pas. Profitul ar putea fi atunci reîmpărţit între muncitori, iar fabrica, privatizată în sfîrşit, prin vînzarea către o mare companie *biotech*, singura industrie în care capacităţile de producţie încă nu depăşesc cererea.

Evident, ideea de a îmbina munca cu distracţia nu e în sine o revoluţie în mediul industrial românesc. Încă de la inventarea vodcii „Motorola“, aceea în cutie de carton cu pai, lumea fabricilor a găsit metode care să te facă să treci mai uşor, chiar aerian, peste urîtul celor opt ore de (aflat în) treabă. Noutatea e însă în altă parte: *oamenii aceştia n-au cerut ministerului de resort să vină să le recolteze sperma, nici n-au dorit eprubete de la buget*. Revoluţia de la Cîmpulung este de fapt aplicarea neabătută, aproape literală, a principiului „prin noi înşine“.

N-ar strica să-l vedem în funcţiune şi la Bucureşti. Mai ales că societatea civilă, la o adică, nu e mai brează decît poporul pe care-l priveşte de sus. În fond, oamenii care-i votează pe Iliescu şi Năstase lucrează în barter: la schimb, guvernul trebuie să iasă cu salarii mai mari ori slujbe mai odihnitoare. Lumea bună, care aşteaptă lumina de la Aeroportul Otopeni – locul în care sosesc delegaţiile din Vest – pare încremenită în aceeaşi aşteptare din afară a unei soluţii. Numai că guvernul ei e o entitate şi mai vagă decît Palatul Victoria: o combinaţie între Bruxelles, Washington şi valorile civilizaţiei occidentale, strecurate însă prin sita putirinţei noastre. Intrarea în NATO nu face decît să înrăutăţească lucrurile: acum stăm liniştiţi la locurile noastre şi aşteptăm încurajări, fonduri, precum şi instrucţiuni precise, inclusiv cele pentru deschiderea sticlei de şampanie imediat după victorie. Între timp, fiecare străin care pune piciorul aici se poate aştepta la o listă completă cu nelegiuirile *celorlalţi* într-un moment în care şi-ar dori să afle că n-a făcut o greşeală că i-a luat în calcul pe români ca pe o naţiune matură.

Ce vreau să spun, de fapt, este că lumea s-a plictisit de nenorocirile noastre. Poate chiar mai mult decît noi, care le sîntem întotdeauna victime, niciodată călăi. E pînă la urmă o chestie de gust dacă să continuăm aşa.

De prost gust, mai exact.

P.S. Mărturisesc c-aş fi vrut şi să scriu mai mult despre NATO, însă după ce l-am ascultat pe Neculai Constantin Munteanu, în seara de 25 noiembrie la Europa Liberă, nu cred că mai e loc. Domnule Munteanu, mulţumim! ▲

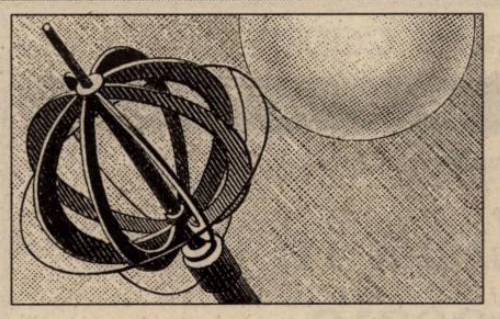

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Paranoicii

După un eşec, cum este cel al lui Jörg Haider la recentele alegeri din Austria, e uşor de spus că a avut un comportament paranoic. Dar în urmă cu trei ani, charismaticul lider al Partidului Libertăţii părea că încarnează un curent de opinie cu rezonanţă mondială. La alegerile din 1999, partidul obţine aproape 27% din voturi, condus de el, descendentul unei familii cu cunoscute afilieri naziste, practicînd un discurs radical, promiţînd că va înlătura din politica naţională clientelismul şi corupţia, afişînd convingeri antieuropene şi punînd pe seama imigranţilor degradarea calităţii vieţii. Partidul Libertăţii intră în coaliţia de guvernămînt, alături de Partidul Conservator, iscînd un val de indignare printre intelectualii cu opinii, indignare cu ecouri pînă la organismele Uniunii Europene: nu exista însă nici o bază legală pentru sancţiuni şi s-a adoptat decizia aplicării unui soi de carantină. Nu au crescut simpatiile pentru UE nici în Austria, nici printre partidele de dreapta din alte ţări care considerau că diabolizarea lui Haider, identificarea populismului cu nazismul nu servesc exerciţiului democratic, pentru că înlătură din spaţiul public opiniile unui segment semnificativ din populaţie.

Poziţii extremiste din ce în ce mai răspîndite, aşa cum a reieşit din străpungerea electorală efectuată de partidul lui Pym Fortuyn în Olanda, de formaţiunile considerate extremiste din Danemarca, de partidul lui Bossi din Italia, de spectaculoasa prezenţă a lui Jean-Marie le Pen în cel de al doilea tur al alegerilor prezidenţiale din Franţa. Treptat, lucrurile s-au liniştit şi Uniunea Europeană a decis că guvernul austriac nu a încălcat nici un principiu fundamental în materie de libertăţi şi drepturi ale omului. Totuşi, în decembrie 2000, la Nisa, şefii de stat din UE au promis că, în viitor, vor adopta o atitudine fermă în faţa „riscului de violare gravă“ a principiilor Uniunii. În Austria, miniştrii desemnaţi de partidul lui Haider nu prezentau nici un risc: eficienţi şi „prezentabili“, împreună cu conservatorii au coordonat începutul unei stabilizări economice, ba chiar ministrul de Finanţe a echilibrat bugetul prin creşterea impozitelor, în pofida jurămintelor preelectorale că le va diminua. Nici o vorbă împotriva extinderii Europei, nimic despre hoardele barbare care ameninţă la graniţă. În rest, algoritmul repartizării posturilor aducătoare de bani, de prestigiu, de confort instituţional a funcţionat şi în noua coaliţie, la fel ca în cele vechi. Retras în planul doi, liderul partidului se zbătea să demonstreze fidelitatea faţă de program, de „marca“ specifică: i-a criticat pe propriii săi miniştri, a organizat pe străzile Vienei o defilare a foştilor luptători din Wehrmacht, s-a întîlnit şi s-a fotografiat cu persoane considerate nefrecventabile, cum sînt liderul libian Gaddafi şi irakianul Saddam Hussein. Se spune că ultima dată, la Bagdad, a fost primit de o sosie a lui Saddam, ceea ce nu l-a împiedicat să dea mîna şi să se fotografieze cu înlocuitorul.

Prăpastia care îl despărţea pe autorul victoriei din '99 de cei însărcinaţi cu gestionarea succesului se tot adîncea şi atunci Haider a provocat criza guvernamentală, obligîndu-i pe miniştrii săi să demisioneze. Dacă nu sînt condiţii excepţionale, un partid radical, extremist, ajunge să guverneze într-o coaliţie, alături de politicieni relativ moderaţi şi această apropiere le anulează identitatea. Ceea ce s-a întîmplat cu miniştrii lui Haider în Austria au păţit, mai de mult, în Franţa, miniştrii comunişti în coaliţie cu socialiştii lui Mitterrand.

Alegerile anticipate provocate de Haider s-au întors împotriva iniţiatorului, redus de la 26,9% din voturi, în 1999, la 10,16% acum. Aproape tot ce a pierdut Haider a cîştigat Schüssel, liderul conservator, şi el va fi omul puternic al viitoarei coaliţii. Prin demisia din postul de guvernator al Carinthiei, Haider, acest Robin Hood al politicii austriece, se retrage definitiv, pentru a cincea oară, din politică. Uciderea lui Fortuyn, sinuciderea „în rate“ a lui Haider reduc partidele extremiste la dimensiunea lor reală: revărsările de adrenalină ale liderului legitimează instinctele obscure, inavuabile, fără conducător, se practică un extremism de rutină, o contradicţie în termeni. Dar forţa de atracţie a mesajului de tipul „să radem totul“ influenţează nu întotdeauna în bine şi comportamentul guvernamental al moderaţilor. Paranoia unora este extrem de profitabilă pentru cuminţenia ipocrită a altora. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Ziua în care poezia a murit

A venit sfîrşitul poeziei,
Nu pe furiş, cu pas de mîţă,
Ci cu zarvă mare, pe valuri de peşin
Cînd Ruth Lilly, moştenitoarea
Farmacopeei, a lăsat moştenire
O sută de milioane de dolari
Revistei *Poezia*.

Aţi citit bine: o sută de milioane. Cît să le dai cîte o rentă pe viaţă tuturor poeţilor din America. Dar se naşte întrebarea: ce este un poet? Ce e poezia? Şi ce este revista *Poezia*? Pînă la înzestrarea poeziei de către Lilly, cea mai mare sursă de mălai pentru poeţi era guvernul SUA. Prin anii '70, existau zeci de mii de poeţi înscrişi în ATI (Ajutor pentru cei Total Infirmi), un program de asistenţă care dădea 300 de dolari pe lună oricui pretindea că e nebun. În 1972, în San Francisco, era de-ajuns să spui că eşti poet şi erai înscris automat în ATI. Birocraţii Măreţei Societăţi atîta înţelegeau: trebuie să fii nebun ca să fii poet. Era ştiut că poeţii lucrează cu spiritul, ceea ce nu aduce nici un fel de profit. ATI a creat abundenţa poetică de azi, permiţînd miilor de ţicniţi să umble în lume şi să comită poezie.

Guvernul SUA nu s-a preocupat prea tare să afle ce fel de poezie făceau asistaţii lui, aşa că poeţii s-au bucurat de libertatea de a extinde definiţia genului, împingînd-o dincolo de pereţii camerelor dreptunghiulare, în stradă şi în baruri şi în vocea umană, unde s-a transformat înapoi în cîntec şi, uneori, în politică. Poeţii epocii ATI au sfîrşit prin a-i tulbura pe făcătorii de pagini pătrate, care s-au refugiat în academii şi s-au baricadat în cîteva bastioane de lirism conservator, precum revista *Poezia*. Ajutorul pentru mandarinii asediaţi a venit odată cu ascensiunea dreptei politice, care a găsit în poeţii ATI o ţintă uşoară pentru discursurile „în proză" despre declinul valorilor şi manierelor americane. Rebelii au început să cadă răpuşi din statele de plată ale programului de asistenţă, iar versificatorii la cutie au mărşăluit la graniţa campusului, fluturînd în vînt flamurile bunelor versuri manierate.

Ajunşi acolo, au fost surprinşi de tăcerea liniilor inamice. Cîmpul de bătaie era pustiu. Barbarii nu mai erau de găsit. Şi nici public pentru poezelele lor cu margini de fildeş pe care le aruncau în gol. Nici un braţ nu se iţea din tufişuri, cu un pumn de dolari, cît să le cumpere volumaşele lirice. Din depărtare, răzbătea pînă la ei zarva oraşelor, duduind de poezia vorbită şi de jazz-ul discursului, de zumzăitul noilor tehnologii care îţi permiteau să scrii un volum în două ore şi să-l arunci pe piaţă în patru.

Trădate şi mîniate, încă o dată, de puterile veşnic schimbătoare ale artei alese şi de batjocura încă şi mai rapidei tehnologii a comunicaţiilor, armatele dreptunghiului s-au retras din nou în sălile de curs, unde junimea le-a luat în răspăr. Oricît de tare i-ai fi forţat să stea cu capul la cutie, studenţii dădeau năvală în saloanele Slam şi Hip-hop şi în revistele create ad-hoc.

În toate aceste războaie, un ultim bastion a rezistat: *Poezia, revistă de versuri*. Aici, la doi dolari versul, erau conservaţi cei ţepeni, cei rigizi, cei încruntaţi. Şi acum vin o sută de milioane de dolari americani, noul ATI al Americii, redenumit AIP (Ajutor pentru Invalizii în ale Poeziei). ATI, asistenţa pentru cei TOTAL infirmi, a născut armii de poeţi fără frontiere (dar cu cutii poştale). AIP va crea armii de specialişti care îi vor vindeca pe cei invalizi formal şi îi vor incapacita pe cei complet incurabili. Vor face asta dînd bani celor dispuşi să le citească poezia. Îşi vor cumpăra publicul din saloanele decadente ale inechităţii, ca să le umple pe cele ale antichităţii.

Binecuvîntate fie-ţi pilulele, Ruth Lilly, ai întors lucrarea timpului.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

La Dunăre. Întoarcerea lui Aurelian

Pe drumul de la Severin spre Orşova, Gura-Văii este un fel de localitate-anexă, cu deschidere spre pereţii de oţel ai Porţilor de Fier. În dreapta şoselei, pe culmea unui deal, este o fostă casă de oaspeţi pe care localnicii încă o mai leagă de numele lui Ceauşescu, deşi trecerile respectivului pe aici au fost cu totul şi cu totul rare. De acolo de sus priveliştea asupra Dunării nu este de lepădat. Mai jos sînt locuinţele din colonia muncitorească (foarte modeste) şi cîteva blocuri de locuit, relativ moderne după standardele de acum cîteva decenii. Tot jos, tot în dreapta şoselei ce curge paralelă cu fluviul, sînt două cîrciumioare una în coasta alteia, una verde (Broscuţa) şi una roşie (Scufiţa); legenda (pre)urbană spune că una dintre ele, cea mai nouă, – nu mai reţin care – este născută dintr-un conflict al patronilor, tovarăşi la început şi rivali mai apoi. La Dunăre, preludiul capitalismului aduce, se vede, culori multe şi firme vesele.

Pe malul Dunării, aproape de baraj, este un motel nou, foarte şic. Nu departe de aici a ajuns armata lui Traian, pe urmele lui Decebal. Pe undeva pe aproape a coborît pe malul românesc şi prinţul Carol, viitorul rege al Independenţei. Sîmbăta trecută a ajuns aici şi George W. Bush, prin televizor. În sala barului de la parterul motelului răsunau rotunde cuvintele lui Bush Jr. la primirea *Stelei României*, cu decibelii ajustaţi din cînd în cînd de telecomandă prin mîna unui barman ce mi s-a părut a fi suficient de trecut prin ciur şi prin dîrmon pentru a-i mai cita aici comentariile făcute. Televizorul era pus aproape de un perete de sticlă prin care malul încă verde al Serbiei se vedea clar sub soarele în cădere al acelei după-amiezi, cu luciri ridicîndu-se din ceaţa uşoară de peste apă.

Dispus atunci şi acolo, episodul în sine mi s-a părut ironic şi paradoxal, în ton cu tot ce s-a întîmplat în trecutul recent cu fosta federaţie vecină. Foşti aliaţi, din partizanatul lor tenace, cu America lui Roosevelt, sîrbii au ajuns în război cu America lui Clinton, la capătul a cinci decenii de comunism liberal sugrumat pe nesimţite de o redeşteptate a urii ce a răvăşit statul de la un capăt la celălalt, semnîndu-i actul de deces. Pe vremea în care independenţa Iugoslaviei în faţa URSS era subiect de preocupare mai ales pentru britanici (precum la începutul toamnei '68, cum spun documente desecretizate în anii din urmă), România era un stat comunist rebel la graniţa cu aventurismul naţionalist, iar Bulgaria un satelit sovietic de un conformism înmărmuritor. La începutul anilor '80 lucrurile nu stăteau cu mult altfel; iar după douăzeci de ani, iată, steagurile albastre ale NATO au ajuns la Dunăre, dar nu pe malurile lui Tito.

NATO a ajuns, aşadar, în România. Sînt probabil mai multe şanse ca alianţa să fie mai înţeleasă de acum încolo şi să primească ceea ce merita oricum. Adică suporteri şi oponenţi mai cerebrali decît cei pe care i-a avut pe cînd sosirea sa era doar speranţă. Zilei de 21 noiembrie i s-au căutat perechi în istorie, după cum alianţei i s-au căutat alte alianţe similare din trecut. Nu cred că are de nici unele. Şi nu pentru că ar fi vreun miracol în sine (nici nu e un miracol!), ci pentru că istoria, în ciuda celor care o trăiesc, nu se repetă. Unii au prefabricat bucurie şi emoţie, în timp ce societatea, în joia trecută şi în zilele care au urmat, a fost de un calm suveran. Unii ar putea vedea aici pasivitate şi indiferenţă; alţii ar putea surprinde maturizarea. Oricît de banal ar suna formula, timpul va da dreptate cui o are.

Pentru alţii, NATO închide un cerc mare cît istoria noastră: între retragerea aureliană şi summit-ul de la Praga sînt aproape două milenii. Dar, la drept vorbind, Aurelian încă nu s-a întors cu totul. Ar putea-o face în 2007, cu ajutorul nostru şi al altor două iniţiale ajunse la Dunăre, pe vremea cînd Broscuţa şi Scufiţa vor putea emite pretenţia de a trece cu fruntea sus şi cu ochii la Dunăre drumul lung de la birt la bistro.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

O situaţie locativă şi două circulare

Iacătă fragmente aiurea de viaţă cum vin în miros vag de varză, miros tare de la cazanul de fiert ţuică de pe malul Mureşului cu pompa cea mare de mînă şi cu betivanul Nuca, moşul ruinat, mînuindu-o cu sforţări ritmate, apoi mirosul de praf rece din pivniţă, pătrund tiptil în camera din faţă şi mă bleojdesc la dulapuri, îmi scufund nasul şi toată simţirea de care sînt în stare în odăile mirosind vara a lut proaspăt, a duşumele bine frecate, a gutui ţinute pe dulapurile din camerele *„grămăticului, a cafegiului şi a ciubucgiului"*; aceştia, la care tocmai ne holbăm, sînt mai toată vremea *„gata să dea fuga, la un semn cu cafeaua fierbinte sau cu ciubucul cel lung"*. Nu ar fi corect pentru posteritate să nu avem în vedere *„camera feciorului, care îi freacă* (boierului celui mare, n.n.) *picioarele dimineaţa cînd se trezeşte şi după-amiaza după siestă, îi toarnă apă să se spele şi îl îmbracă."* Aşadar, atenţie mare, domnilor, priviţi cu luare aminte la *„Camera unui boier mare"*, luaţi seama la faptul că fiind ea *„de dimensiuni considerabile, este înconjurată de un şir neîntrerupt de sofale moi, pe care, cînd nu doarme, stă boierul turceşte şi în mijloc, mese mari şi perdele în culori ţipătoare, bogate covoare pe care sînt prezentaţi sultani şi paşale, pipe lungi, trofee de pistoale şi de iatagane"* care, toate la un loc, *„întregesc mobilierul."* (Pompiliu Eliade, *Influenţa franceză asupra spiritului public în România*, 1982, p. 45).

*

Stăteam pe banca de la stradă în timp ce bună-mea mătura ceremonios trotuarul din faţa casei şi totul îmi pare acum, după atîţia ani de atunci, ca şi cum m-aş duce la un spectacol de operă şi tenorul, şi baritonul, şi basul pedală cască ale lor guri ca peştii pe nume crăpceni pe cînd tulburam noi apa în asemenea hal în bălţile de pe malul Mureşului, încît crăpcenii ieşeau cu gurile lor din nămol şi păreau ei asemenea tenorilor, şi başilor, şi tenorului liric, şi basului pedală, înconjuraţi de decoruri din carton, şi catifea, şi nailon, şi staniol, şi săbii de-adevăratelea, şi ganguri cu geamuri din dosul cărora lumina iscusită a unor reflectoare lăsa să se înţeleagă că dincolo, undeva în spatele decorurilor, e primăvară, cu miros de iarbă verde aşa că, în actele lor, consilierii Bucureştiului la *„secsia IV"*, cu 18 ani înaintea revoluţiei, adică în 1830, hotărau ca în „politiia Bucureştilor" să se îndatoreze fieştecare stăpîn de casă şi prăvăliaş şi să mature curtea şi toate acareturile, *„parte de jumătate de uliţă, cît îi ţine faţa casei"*. Activitatea cu pricina urma să se întîmple *„în toată Marţea şi Sîmbăta"*, atunci veneau *„cel puţin 50 de cară cu cîte 2 boi prin contract, acestea erau datoare a umbla toată ziua şi «veriunde vor găsi cît de puţin gunoi ori stîrf de dobitoc săúl ridice şi săúl ducă afară»"*. Se mai adaugă la toate astea alte *„16 cară"* îndatorate şi ele să care apă în *„buţi"* ca să ude caldarîmul, ni se şi spune cam cum trebuie să fie amenajată instalaţia: *„care buţi la căpătîiul cel din cap să aibă cîte un vas de tinichea cu găuri, ca printrú acel vas să se verse apa din bute şi să se facă udarea caldîrîmului."* (*Începuturi edilitare:* 1830-1832, I, *Documente privind istoria Bucureştilor*, 1936, p. 37)

Toată lumea se hărniceşte pentru a se ridica din înapoiere. În dimineaţa de 4 IV 1815, pe o ploaie măruntă şi rece cum sînt adesea cele din luna lui aprilie, protopopul Nicolae Stoica, de loc din Haţeg, dă o circulară la Mehadia, plină de îndemnuri *„pentru gloate"*. Ascultaţi cum zice „protoprezviterul" în scris cele ce trebuiau împlinite: *„La lucrul pămîntului care de care mai bărbat, să se îndemne, gloatele să trăiască. De la Dumnezeu vite aveţi: gunoi, bucluc iarna pe locuri, în grădini grîu, bucate sămănaţi. Mulţi aţi văzut cum lucră nemţii, franţuzii, italienii, ungurii, sîrbii, grădinile îşi direagă: legumi, păsui, mazăre, ceapă, ai, salată, varză, crumperi, chel, morcovi, napi, pătrînjel, piparcă, de tot felul fierturi să aibe gloatele. Cum se ia neaua, cu sapa la ţălină, la pămînt nou de linte, de cînepă şi de in să sape. Şi aşa cînd vom avea de toate, vom fi gazdă şi fraţi cu alte naţii luminate. Aceasta presciţúo şi o ziceţi."* (*apud* Liviu Smeu, *Din circularele lui Nicolae Stoica de Haţeg*, în *Mitropolia Banatului*, nr. 1-3, 1979, p. 146)

▲

Texte şi opinii de: *Iulia BLAGA (critic de film) ● Eugen CIOCAN („maître photographe") ● Marina CONSTANTINESCU (critic de teatru) ● Stela GIURGEANU ● Eugen ISTODOR ● Aurora LIICEANU (psiholog) ● Carmen MUŞAT (lector univ.) ● Carol POPA (jurnalist) ● Paula POPA (jurnalistă) ● Cristina POPESCU (studentă) ● Ioana POPESCU (etnolog) ● Tudor Călin ZAROJANU (jurnalist)*

Argument

Într-o lume pe care mulţi dintre cei ce trăiesc în ea o consideră nu doar grăbită, ci agresivă, violentă, crudă şi teribilistă, sentimentalismele par a nu-şi mai avea locul şi sînt considerate desuete. Numărul de faţă îşi propune să vadă în ce măsură, în realitate, lucrurile stau chiar aşa. Să fie semenii noştri, în special generaţia tînără, mereu în colimatorul celei mai vîrstnice, chiar atît de insensibilă la ce o înconjoară sau la ce receptează? Deja se conturează nişte distincţii şi evoluţii plauzibile: diferenţele de receptare în funcţie de vîrstă (şi, evident, nu numai, ci şi de statut social, profesional etc.) şi evoluţia instanţelor de viaţă socială sau culturală la care oamenii se emoţionează. Căci ar fi reducţionist să afirmi că oamenii nu se mai emoţionează, nu mai plîng la diversele semnale pe care le primesc din realitate sau din reflectările acesteia. Ca şi nevoia de poveste (tema unui mai vechi număr), nevoia de sentiment va rămîne: modalităţile ei de manifestare, însă, se schimbă, şi mai ales motivele pentru care ea există; într-o lume mai agresivă, e nevoie de „mai mult sînge" şi mai multă pricepere în a-l scoate în evidenţă pentru a-i face pe spectatori să fie impresionaţi. Pe de altă parte, în viaţa de zi cu zi, tabloul suferinţelor cotidiene şi problemele celor defavorizaţi tind să fie privite nu cu compasiune şi altruism, ci ca nişte atitudini patetice şi fără rezolvare. Cele două atitudini anterior menţionate – compasiunea şi altruismul – ajung să se manifeste, bizar, în locuri în care, de fapt, într-o ordine morală cu pretenţii, nu-şi au rostul: nostalgii după persoane sau epoci apuse. Raportul dintre aceste feluri de sentimentalisme, cu variantele lor patetice, şi cauzele care le mai generează sînt, neexhaustiv, semnalate în numărul de faţă; şi, nicidecum, elucidate. ***(I. P.)***

Aurora LIICEANU

Viaţa noastră, emoţiile noastre

Anul acesta, militanţii Shiv Sena, un partid religios extremist, au dus o redutabilă cruciadă împotriva Sfîntului Valentin, un sfînt care nu figurează în panteonul hindus. Şeful partidului îl vede pe sfînt ca o nebunie importată din Occident, cerînd guvernului interzicerea celebrării, pentru că Sfîntul Valentin, diferit de cultura hindusă, corupe spiritul tinerilor. Critici au existat măcar pentru faptul că incriminatul sfînt nu corupe spiritul, ci inima. Mulţi s-au minunat că această reacţie a avut loc chiar în ţara Kama Sutrei, aducîndu-se drept argument şi faptul că Occidentul s-a arătat foarte ospitalier geniului erotic hindus şi i-au răspuns cu eforturi dedicate exersării unei complicate gimnastici. Să vedem în această reacţie o expresie a opoziţiei faţă de aculturaţia emoţională? Să credem că se mai poate cineva opune globalizării emoţiilor şi structurării unei logici universale a inimii care ne va face pe toţi să suferim la fel şi să ne bucurăm la fel?

Educaţia sentimentală este un foarte nobil scop al invaziei telenovelelor. Dacă pînă şi reprezentanta TV Globo în Franţa, Laetitia Floquet, a declarat că „Dallas" i-a educat pe francezi, subliniind că publicul de masă nu doreşte decît telenovele, nu mai este nimic de făcut. Important este doar să vedem care sînt temele de succes, la ce palpită publicul, oriunde, şi să înţelegem de ce directorul de publicitate al celui mai mare complex de producţie audiovizuală din America Latină, care a produs în 40 de ani 200 de serii, a afirmat că ei produc „astăzi o «novela» cum se produce o bere". Pasiune, adulter şi raporturi familiale complicate reprezintă schema de bază. O femeie căsătorită înamorată devastator de un playboy sau o junăă rebelă care cade în braţele unui prea vîrstnic cu patimi dezlănţuite sînt în topul preferinţelor. Evident, se mai adaugă temele sociale ale modernităţii: homosexualitatea, drogurile, cancerul, falimentul bancar.

Obsesia explorării şi emoţiile interiorităţii

Se pare că în toată lumea se naşte o nouă specializare care are în centru intimitatea. Jurnalişti, animatori şi moderatori caută să stăpînească acea abilitate specială necesară sondării universului emoţionalului. Toţi vînează viaţa privată şi iată că telenovelele ne-au făcut să ieşim în lume şi să ne povestim tristeţile, pasiunile, bucuriile, extazele. Între compasiune şi indiferenţă, toţi aceştia se luptă să ne animeze inimile şi să ne facă să răspundem la patosul pe care ei îl monitorizează împreună, adesea, cu cobaiul său. Alianţă cu moderatorul sau cu cobaiul? Mînă-n-mînă cu moderatorul scormonim insidios în emoţiile cobaiului sau detaşaţi de moderator ne identificăm cu lacrimi în ochi cu cel care-şi etalează cele mai tainice fremătări ale inimii. Putem alege, dacă cumva ne trece şi gîndul.

Am putea spune că cineva trebuie să se specializeze nu numai în temele livrate, ci şi în dozele necesare pentru a ne emoţiona sau în adîncimea sondării. Unii sînt indignaţi, considerînd că nu avem emoţii reale, cinstite, ci emoţii induse, conform expresiei triviale „plîngi ca la înmormîntare", că oamenii sînt folosiţi, indiferent dacă sînt cobai sau spectatori, şi că putem vorbi despre o complicitate vinovată din partea omului de televiziune şi de una nevinovată din partea spectatorului. Tot ei ne lasă să înţelegem cu spaima în suflet că se naşte o nouă instituţie: indiscreţia. Şi, un nou chip se inventează, cel care apare în tele-oglindă.

Caracterul de experiment social nu lipseşte televiziunii de astăzi. Dacă în psihologia socială, experimentul

© E. Ciocan

rămîne încă discret în termeni de îndrăzneală a cercetătorului, în situaţii de viaţă – pentru că televiziunea nu este laborator – se petrec lucruri care pun sub semnul întrebării ideea de obiective profesionale şi necesită reconsiderarea ei. Iată, de pildă, că în 1982, un eleveţian, care este considerat un pionier al ideii de „Loft", a obţinut argumente privind existenţa rasismului latent şi chiar metode rafinate de a-l depista. Dar, nici vorbă să fi dorit acest lucru! Intenţia lui nu era să facă vreo cercetare.

Emisiunea franceză „Jos măştile" a obţinut şi ea rezultate discutabile în termeni de etică interpersonală, realizatoarea mărturisind cu sinceritate că a mizat pe constrîngere şi că a exploatat cît a putut timpul, locul, acţiunea. Aşa cum un animal stă la pîndă şi-şi supraveghează orice mişcare. Intimitatea, spune ea, trebuie explorată – evitînd cu grijă să adauge „public" după cuvîntul „explorare"- dar, adaugă ea, ea trebuie respectată. Trebuie să ne oprim la pudoare. Să solicităm, dar să nu forţăm. Scopul ei este nobil: explorează intimitatea nu pentru intimitate în sine, ci pentru ca individul care se expune să proceseze mental şi emoţional alegerea sa, justificările sale. Pasiunea profesională este exprimată prin căutarea fiecărui eu expus în altul sau alţii, iar rezultatul acestui travaliu al realizatorului nu este decît instrucţia, învăţarea, aflarea de lucruri despre fiecare exposeu uman.

Noţiunea de intimitate variază de la epocă la epocă şi de la individ la individ. Dar, în mod paradoxal, s-a observat că definiţia personală a intimităţii se distorsionează facil datorită televiziunii. Fascinaţia ecranului este mai mare decît pudoarea şi acest lucru este manipulat de către realizatori. Nu vor duce lipsă de amatori, pentru că majoritatea lor cedează la ademenitoarea melodie a sirenei-televiziune.

Şi dacă televiziunea ne deformează propria concepţie despre discreţie, de ce nu am gîndi că ea ne modelează emoţiile, ne dirijează pasiunile şi ne returnează de la tristeţi inutile? Nu este ea o instituţie de educaţie sentimentală?

Nu este oare interesant şi util – căci doar printre oameni trăim – să ne luăm după alţii şi să ne spunem că ceea ce ni se părea patetic nu este deloc patetic şi că ceea ce ne lăsa indiferenţi nu trebuie să ne lase indiferenţi?

Dar mai este un aspect important, dacă ne reamintim de telenovele. Nu este oare un pericol această tele-oglindă în sensul că ea manifestă incapacitatea noastră de a ne trăi propriile noastre existenţe, proiectîndu-ne unde n-ar trebui? Nu este acest lucru un argument al tezei noii psihiatrii normale, după care „oboseală de sine" ar trebui să se numească ceea ce cu toţii numim depresie? Adică, un sindrom al modernităţii care dislocă o realitate prioritar emoţională din repertoriul de maladii psihiatrice şi-l redă vieţii ca o normalitate neconvenabilă, dar reală, pe care trebuie s-o admitem şi să ne-o asumăm cu luciditatea de care este capabilă specia noastră.

Alte vremuri, alte emoţii

Unii susţin că ne-am de-senzitivizat la realităţi care altădată ne impresionau adînc. Alţii admit acest lucru, dar îl pun pe seama cantităţii şi faptului că individul se pierde în masă, iar cantitatea totdeauna va concura cu calitatea pentru prestigiu psihologic, căştigînd pînă la urmă. Nu ne mai şochează sensibilitatea morală şi emoţională aceleaşi lucruri. Extremismul emoţional şi ameţitoarele riscuri capătă adepţi. Psihologii vorbesc despre o oboseală a compasiunii şi o migrare către „happy end", dar şi acesta gustat cu indiferenţă. Se construiesc bariere care ne împiedică să dezvoltăm anumite emoţii şi se deschid noi „cărări" ale inimii. Alţii spun că hedonismul devine o cărare foarte bătătorită şi că vechile cărări se dezafectează în ansamblul geografiei noastre sentimentale.

Dar suferinţa? Nici o problemă. Un psihiatru american s-a adresat deprimaţilor spunîndu-le că „n-ar fi putut să aleagă un mai minunat moment în istoria umanităţii ca prezentul pentru a se simţi nefericiţi".

Indivizii, astăzi, se confruntă cu alte mesaje. Astăzi se fabrică mai puţin conflicte patologice şi stări emoţionale de care ştiam, cît relaţii patologice de dependenţă. Modernitatea, emanciparea ne-au scos din dramele culpabilităţii şi ale supunerii, dar ne conduc sigur către responsabilitate şi acţiune. Această presiune naşte oboseala de care vorbeam mai sus. Comandamentele prezentului sînt: proiect, motivaţie, comunicare. Deficitul de emoţie necesită o escaladare a dozelor, dar şi o migrare a sensurilor emoţionale în alte zone.

Inteligenţa emoţională, o carte destul de recent tradusă, se pare că a avut succes. Nu mă întreb de ce, ci dacă citind-o oamenii pot să-şi regîndească interioritatea. Cum să stăpînim dezinhibiţiile care ni se propun şi să păstrăm proporţiile într-o economie a emotivităţii? Putem rămîne indiferenţi la grozăviile din filmele cu bătăi şi morţi sau putem săruta cu evlavie asfaltul din faţa casei unui Beatles aşa cum au făcut plîngînd frenetic un cuplu onorabil, de oameni obişnuiţi, aproape vîrstnici, care au aşteptat mult timp, economisind bani ca să-şi procure această emoţie, unică, supremă, de neuitat. În fond, fiecare cu emoţiile lui şi din ce în ce mai mulţi la fel.

▲

Paula POPA

Drumul către milă

Românii au pendulat întotdeauna între sentimentalism şi patetism. Sentimentalism fals şi patetism ieftin. Istoria noastră e plină de acte de cerşit mila pe la porţile Europei. Puţini au fost aceia care au dat dovadă de puţină mîndrie pentru a lăsa o cît de mică impresie de orgoliu în analele istoriei europene. Poate că acuzaţia e mult prea dură, sau poate că excepţiile fac regula. Dar ce se poate spune despre un popor care nu a reuşit niciodată de unul singur să facă ceva bun.

Din păcate, nici istoria postdecembristă nu infirmă regula. Admiterea în NATO a fost posibilă tot prin acte ieftine de sentimentalism. (Sentimentalism pînă la un punct de la care totul se transformă într-o jalnică prelegere ca mijloc de a cîştiga şi altceva decît să stîrnească sentimente adevărate.) Ne-am plîns că nu se poate să mai fim lăsaţi încă o dată în mîinile ruşilor, ne-am plîns că Yalta a fost o nedreptate, am spus oricui a vrut să ne asculte că nu ne meritäm soarta. Nu ştiu de ce îmi amintesc acum de lungul drum al obţinerii eliminării vizelor pentru a călători şi noi în statele civilizate ale Europei. Am cerut milă şi ne-am dezis de cetăţenii un pic mai coloraţi care au împînzit capitalele continentului. În fapt, noi sîntem aceia care cerşim. Ţiganii care au dezvoltat o adevărată industrie din cerşit nu fac altceva decît să ne reprezinte. Ce fac ei de fapt? Se autoflagelează, îşi mutilează pruncii şi-şi expun infirmităţile în Europa. Stîrnesc astfel milă pentru un bănuţ. Noi, românii adevăraţi, spunem că cerşetorii pe care i-am exportat nu sînt reprezentativi pentru noi. Oare este aşa? Oare noi sîntem altfel?

De curînd a apărut un spot publicitar extrem de reprezentativ pentru români ce nu putea „prinde" în nici o altă ţară. Scenariul e cam aşa: nişte tineri îşi cumpără ceva electrocasnice şi nişte hoaşte bătrîne se întreabă răutăcios de unde au ăştia bani. Adică se speculează invidia proverbială a românului. Bine, bine, veţi spune, dar cum ajungem la milă! Ei bine, e simplu. Sîntem săraci, e adevărat. Nu avem bani de pîine, nici de electrocasnice, dar ştim să facem rău celor care au. Nu de puţine ori am văzut scrisori ale oamenilor săraci care cer oamenilor bogaţi bani, care cer la ziare îndurare după care se fălesc cu ceea ce au obţinut ei cerşind.

Zilele trecute citeam o scrisoare a unei mame disperate care relata că fiul ei de opt ani suferise niste arsuri şi că medicii nu l-au tratat. Cerea bani pentru operaţie estetică. Medicii însă spun că operaţiile reparatorii sînt gratuite pentru copii şi că acel copil beneficiase de îngrijiri. Întrebată de ce a procedat aşa, mama a răspuns sec: speram să obţin nişte bani în plus. Iată cît de adînc este înrădăcinat reflexul de a obţine foloase din orice, cu orice preţ, speculînd sentimente. Şi ţiganii fac aşa. Aceia de care noi ne dezicem. Românii au făcut din milă sport naţional. Sîntem patetici. Încercăm, cu emfază, să înduioşăm în orice împrejurare şi cu orice mijloace. Iată şi alte exemple. Acum cîteva luni am scris despre o tînără care atinsese un record sumbru: peste 80 de operaţii. Am fost acasă la tînăra care de la 17 ani stă pe patul spitalelor, iar medicii nu-i pot afla leacul. Din cauza infecţiilor interne, periodic tînăra este operată. Medicii îi îndepărtează puroiul.

În toată mocirla pe care o înfruntăm nu ştim să avem demnitate. Nu am avut niciodată demnitate. Facem exces de patos cu unicul scop de a impresiona cu folos. Sîntem meşteri mari în a exagera rolul şi valoarea unor sentimente. Nu sîntem sentimentali pentru că scopul este unul strict pecuniar. Nu există altruism, nu ştim ce-i acela. Drumul către milă este foarte scurt, iar noi îl parcurgem extrem de repede. E devărat, sînt şi cazuri cînd mila este solicitată (şi nu cerşită) cu demnitate. Cred cu tărie că cei mai disperaţi cer ajutor numai atunci cînd este neapărată nevoie şi nu vor mai mult decît este nevoie pentru cauza primă. Aceia nu încearcă nici măcar să devină patetici. Aceia au demnitate.

Aş vrea să fim sentimentali cu adevărat. Să mişcăm sentimente demne de natură umană. Să ne lăsăm impresionaţi pînă la lacrimi de o muzică bună sau de o carte de la sfîrşitul secolului XVIII. Oare mai putem? Oare este prea tîrziu? Revenirea la sentimentalism este oare posibilă? *Dicţionarul explicativ al limbii române* spune că sentimentalismul este acea tendinţă de a aprecia lucrurile numai din punct de vedere afectiv. Dar cum să stîrnim sentimente înălţătoare atunci cînd manelele ţin loc de imn naţional? Spun manele în sens larg, nu mă refer numai la acea lălăială ce ţine loc pentru (prea) mulţi de muzică. Singura noastră şansă este să învăţăm să despărţim lucrurile. Să învăţăm să fim sentimentali fără a deveni patetici numai atunci cînd trebuie. Să învăţăm să nu mai cerşim milă. Atunci vom avea demnitate. ▲

Tudor Călin ZAROJANU

Sentimentul de capră

„Proces afectiv specific uman, mai durabil şi mai complex decît emoţia (ex.: iubire, ură, admiraţie, dispreţ" *(MDE)*. „Stare afectivă complexă şi durabilă, legată de unele emoţii sau reprezentări" *(Larousse)*. „Combinaţie complexă de senzaţii şi opinii, ca bază pentru o acţiune sau o judecată" *(Webster's New World Dictionary)*.

Să observăm că aceste trei definiţii ale sentimentului au în comun o singură dimensiune: complexitatea. Românii şi francezii cad de acord asupra componentei emoţionale (de!, ginta latină, fierbe sîngele), în vreme ce americanii, mai cinici, fac vorbire de senzaţii (termen extrem de vag, în care se înscrie şi ceea ce simţi cînd nu găseşti la timp o toaletă). Tot ei, cu nedezminţit spirit practic, susţin că sentimentul trebuie să fie bază de acţiune sau de judecată. Păi, altfel cum? Să simţi aşa, pur şi simplu, fără nici o urmare? În fine, spiritul poetic francez ia în calcul „unele reprezentări", în vreme ce românaşii fac trei precizări: 1. că omul (ce mîndru sună acest cuvînt, este?) are exclusivitate la sentimente (cred că nu numai Brigitte Bardot, dar chiar şi Traian Băsescu ar avea ceva de comentat aici); 2. că sentimentul e mai tare decît emoţia (dar cît de tare e emoţia noi nu putem şti); 3. cam care ar fi sentimentele principale (similar cu personajele principale). Ca să nu se supere nimeni, acestea din urmă sînt alese în perechi antinomice.

În mod regretabil, însă, din această scurtă şi esenţială listă lipseşte unul dintre cele mai importante simţăminte naţionale, respectiv sentimentul de capra vecinului. Acesta nu doar corespunde oricăreia dintre definiţiile citate, dar le exemplifică la modul ideal. Într-adevăr, ce poate fi mai complex decît dorinţa irepresivă, sinceră, caldă, dar în acelaşi timp un picuţ autovindicativă de a deceda şi patrupeda cornută a cetăţeanului de peste gard? Numai un spirit îngust sau grăbit ar putea crede că este vorba de un sentiment superficial ori simplist. În realitate, cel care îl trăieşte (şi ce trăire!) se perpeleşte, transpiră, face febră, se holbează, înjură în barbă, înjură oriunde, se roagă să se-ntîmple, se bucură cu toată familia cînd se-ntîmplă şi, după o vreme, este atins (tangent) chiar şi de o undă de regret. O!, complexitate a complexităţilor sentimentale!

Emoţii franţuzeşti? Senzaţii nord-americane? Şi unele şi altele se regăsesc în sentimentul de capra vecinului, alături de componente cu iz oriental, latino-american şi, fireşte, balcanic. În ce priveşte emoţia, e suficient să vă amintiţi nodul care vi se pune în gît, sufocant, atunci cînd constataţi că vecinul şi-a schimbat maşina (sau serviciul sau amanta sau florile de pe balcon). Cît despre senzaţii, în zona fizică a acestora, ehei!, nici unul dintre simţuri nu rămîne nesimţitor, dacă putem spune aşa: *feeling*-ul capro-vecinist se vede, se pipăie, se miroase, se aude şi, mai ales, se degustă.

„Bază de acţiune şi judecată"? Păi, nici un alt sentiment nu constituie o mai solidă bază! E drept, însă, că paleta coloristică a acţiunilor şi judecăţilor este destul de săracă: afurisenii, blesteme, rugi fierbinţi, respectiv întărirea convingerii nestrămutate că, dacă vecinul are capră în viaţă, în vreme ce a ta şi-a dat obştescul sfîrşit, individiul e hoţ, criminal, pedofil, violator în serie, analfabet sau cel puţin vorbeşte urît cu găinile.

„Unele reprezentări"? Haideţi să nu devenim ridicoli. Harta reprezentărilor mentale stîrnite de buna sănătate a paricopitatei de peste uluci este mai sofisticată decît harta Căii Lactee.

În fine, înclin să cred că, în acest caz cel puţin, este vorba într-adevăr de o trăire rezervată lui *homo sapiens*, mai exact lui *româno sapiens*. N-am stat de vorbă recent cu o capră (deşi am întîlnit cîteva), însă mă îndoiesc că este în natura lor să palpite la gîndul tentant „Să moară şi stăpînul vecinei".

Una peste alta, este un sentiment înălţător. Singura problemă a acestui început de mileniu trei este că, prin NATO şi UE, începem să avem tot mai mulţi vecini la a căror capră să ne uităm lung. Acest lucru riscă să ne provoace o epuizare sentimentală. Pe de altă parte, e totuşi bine: pînă acum ne-am uitat ca fraierii la doar cîteva cornute, şi anume cele mai jigărite. De-acum, avem şansa să cunoaştem bine pînă şi capra ultimului ţăran din Portugalia. Şi s-o urîm în consecinţă.

C-aşa sîntem noi, românii, sentimentali. ▲

Ioana POPESCU

Despre sentimentalism în trei episoade

Episodul I – ARTA. În copilărie, mama mă ducea la Muzeul de Artă, să privim împreună Galeria Universală. Nu mai ştiu cum era cu sculpturile, dar îmi amintesc perfect că încet-încet ajunsesem să recunosc şi să reţin numele marilor maeştri ai picturii, în aşa fel încît să par un copil cultivat. Cel mai mult şi mai mult îmi plăcea o pictură în ulei, de dimensiuni relativ mici, dar montată într-o ramă somptuoasă, prima de pe peretele din stînga intrării în sala a doua. Se numea Mater Dolorosa, nu mai ştiu numele pictorului, dar tabloul reprezenta un chip de femeie din semiprofil, cu privirea îndreptată în sus, spre înafara ramei, pe un fond egal neutru. Avea capul acoperit cu un văl transparent, care mi se părea a fi un miracol de realizare plastică, iar bărbia femeii se sprijinea pe mîinile împreunate în rugăciune. Ochii – la ei mă uitam cu admiraţie – ochii cu luciri argintii lăsau să pice pe obraji lacrimi în formă de perle perfect rotunde, ordonate în fascicole egale pe pomeţi. Credeam că văd acolo durere, suferinţă, sacrificiu. De fapt eu eram romanţioasă, iar autorul miza pe reacţia mea exclusiv afectivă. *Sentimentalismul în artă e afectat.*

Episodul II – VIAŢA PUBLICĂ. România a fost invitată să intre în NATO. La oraşe şi sate, în pieţele centrale, în faţa primăriilor, pe scene special amenajate sau pe caldarîmul zonelor pietonale, în faţa căminelor culturale sau la răscruci, s-a jucat hora bucuriei, s-a cîntat, s-au ţinut discursuri, s-au auzit urale şi aplauze. Totul văzut la faţa locului, proiectat pe mari sau mici ecrane. NATO a putut privi cum ne uitam la noi înşine jucînd de bucurie. Apoi a venit Preşedintele Bush. În aşteptarea lui, încă dinainte de prînz, s-a cîntat şi s-a jucat în ploaie. Pe toate ecranele de sticlă ale ţării şi dincolo de graniţele ei s-a putut vedea un pitoresc şi emoţionant curcubeu aureolînd în mod miraculos cele două discursuri prezidenţiale. *Sentimentalismul în viaţa publică e fandosit.*

Episodul III – SATUL. După vreo două decenii de etnologie, continuu să mă întreb cum se explică faptul că poezia ţărănească, rituală sau nu, nu cade în sentimentalism. Să cînţi despre rouă, despre floricele şi frunzuliţe, despre răsăritul soarelui, despre mioare, dragoste sau noroc, fără să ţinteşti sufletele impresionabile este o performanţă. Din astfel de versuri, cineva* a ales ce i s-a părut mai frumos. Din alegerea ei, eu am compus, aproape la întîmplare, o listă restrînsă de versuri ordonate alfabetic.

Cu ceaţa pe faţă / cu roua pe braţe.

De-ar fi norocu' pe bani / l-ar cumpăra bogătani / n-ar ajunge la sărmani / şi l-ar plimba cu trăsura / şi l-ar vinde cu măsura.

Mă plătii cu cîntecu' / ca lupul cu urletu'.

Mulţumesc lui Dumnezeu / şi la bine şi la rău.

Omu' de ce-mbătrîneşte / Codru' de ce-ngălbeneşte / Omu' de inimă rea / codru' de zăpadă grea.

Omu' cînd e necăjit / se cunoaşte pe păşit / Că păşeşete mărunţel / cu necazul după el.

Pe rouă nestrecurată / pe cărare neumblată.

Pentru tine mîndruliţă / mă rup cîinii pe uliţă / Pentru-un pic de sărutat / toată noaptea m-au lătrat.

Roua cade peste flori / pe feciori îi prind fiori.

Unde şade urîtu' / se usucă pămîntu' / unde şade dragostea / înfloreşte pajiştea. / Crapă Doamne pămîntu' / ca să intre urîtu' / şi despică pajiştea / ca să iasă dragostea.

Tinereţe haină scumpă / n-am crezut c-o să se rupă.

Satul nu e sentimental. Chiar şi astăzi, viaţa şi creaţia ţăranului sînt jalonate mai degrabă de simţiri (pre-, re-, ne-, ...).

* Irina Nicolau, *Versuri din flori,* supliment al revistei *Martor,* nr. 5, Bucureşti, 2000. ▲

Carol POPA

Săracii oameni bogaţi...

Am încercat, nu demult, să creionez portretul robot al omului de afaceri din România. Inspirat de topul celor mai bogaţi concetăţeni, am căutat trăsăturile comune ale unei categorii sociale ce se conturează tot mai vizibil în comunitatea românească.

Puţin speculant, puţin escroc, mai des cu trăsături şi deprinderi moştenite din mahala decît din vechea aristrocraţie, omul de afaceri plămădit pe economia de tranziţie din România este mai degrabă patetic decît puternic. Îşi deplînge soarta pentru a-şi justifica acţiunile. Acuză societatea care l-a creat şi nu se vede în postura de vector al societăţii. Este frustrat, se simte exclus din comunitate, fără să conştientizeze că propriul comportament îl îndepărtează de grupul de prieteni şi cunoştinţe vechi.

Am întîlnit oameni de succes, care nu mai ştiau numărul banilor, dar care se plimbau singuri pe străzi, amintindu-şi de vremurile în care petreceau serile împreună cu prietenii. L-am întrebat pe unul dintre ei, cu cîţiva ani în urmă, dacă ar renunţa la jumătate din avere pentru a-şi recîştiga prietenii de altădată. Mi-a răspuns că ar fi capabil să împartă toată averea foştilor amici, pentru a-şi recîştiga poziţia în grupul lor. Din păcate, invariabil, pentru oamenii bogaţi totul se limitează la bani. În mentalitatea lor au avut loc schimbări radicale, mergînd atît de departe încît să-şi închipuie că şi prietenii pot fi cumpăraţi. Într-adevăr, mulţi dintre ei reuşesc să-şi apropie oameni prin intermediul banilor. Dar a-i numi pe aceştia prieteni este o blasfemie. Sentimentele acestora faţă de „amicul" cu bani sînt mai degrabă pecuniare decît altruiste. Şi în cele mai multe cazuri, aşteptările celor care cumpără sentimentele sînt înşelate.

Poate tocmai de aceea, unii oameni de afaceri au găsit soluţii originale de a-şi manifesta sentimentele. Un astfel de individ, Dinel Staicu, mare patron în zona Craiovei, refulează către vechea structură politică. Ba chiar este dispus să cheltuie o mulţime de bani pentru îndeplinirea unui ideal... „sentimental". Staicu şi-a propus, nici mai mult nici mai puţin, decît să deschidă un muzeu în memoria fostului dictator Nicolae Ceauşescu. Şi nu s-a oprit aici. A cumpărat casa de la Scorniceşti a preşedintelui comunist şi investeşte o mulţime de bani pentru a aduna o parte din lucrurile care au aparţinut familiei dictatorului. Să fie vorba doar despre ideologie politică? Mă îndoiesc, atît timp cît Dinel Staicu s-a desprins repede de canoanele şi mentalităţile socialist-comuniste şi a trecut în tabăra cealaltă, a capitaliştilor întreprinzători.

Mai degrabă oameni ca Staicu încearcă să-şi regăsească trecutul prin astfel de acţiuni. Trecutul pentru care fiecare dintre ei are un dram de regret. Dacă nu pentru altceva, măcar pentru vîrsta de atunci, fiind conştienţi că nici măcar banii nu pot da timpul înapoi. Oamenii cu bani sînt la fel de sensibili şi sentimentali ca şi cei sărmani. Doar modul de exprimare a sentimentelor este diferit. Nu am observat niciodată lacrimi în ochii celor bogaţi, atunci cînd merg să facă donaţii la un cămin de bătrîni sau la o casă de copii. Par mai mult îngrijoraţi de modul în care vor fi înregistrate aceste cheltuieli în contabilitate. Dar am văzut oameni cu buzunarele pline de cecuri privind cu invidie, prin fereastra unei limuzine, către un cuplu tînăr ce se îmbrăţişează pe trotuar, în staţia de autobuz.

© E. Ciocan

Portrete nobile şi sentimentale

– interviu cu Eugen CIOCAN, „maître photographe" –

De ce „Foto Cabinet – maître photographe – La Belle Epoque"?

Toate cabinetele interbelice se numeau fotocabinete – era denominaţia pentru acest gen de studio, concentrat pe portret. „Maître photographe" are rostul să-i facă pe oameni să înţeleagă ce se ascunde în spatele lui „Foto cabinet", ca să nu creadă cumva că ar fi vorba de un „foto-budoar", de ceva deochiat. Aşa ei află că li se vor face fotografii de către un specialist, sau de către cineva care-şi propune să fie specialist, sau se simte specialist. „La Belle Epoque" are rolul să clarifice faptul că mă raportez la structurile de atunci, de simţire, şi nu la cele de acum: în „firescul de ieri" de atunci ne închipuim o lume mai bună.

Ce este diferit, aici, de modul în care se fac pozele la orice atelier foto?

Diferit este produsul. Pentru aceasta, omul trebuie să fie dispus să accepte să fie fotografiat cu timp lung de expunere, aşa cum se făcea odinioară, din motive tehnice: el trebuie să stea cam 10 secunde, nemişcat; ca atare, îi e mult mai greu să facă acest lucru cu o grimasă împrumutată, să preia ceva ce-i este străin. Nu-şi poate aşterne pe faţă, atunci cînd îşi ţine respiraţia, nici mai multă inteligenţă, nici mai multă veselie, nici mai multă tristeţe. Este o cale de a „scoate untul" din fiinţă şi de a o arăta aşa cum este. Altfel, încerc să adun, ca recuzită, cîteva obiecte frumoase pe nişte polcioare, care să citeze, să amintească ceva din clasicul de altădată. Prin „clasic" înţeleg mai curînd ceva pe care-l simţi: poate ţine de zona echilibrului, sau a unei frumuseţi naturale, nemimate; nu ţine de zona trupului, nici de cea a histrionismului. Nu poţi mima clasicul, cum nici dragostea nu poţi s-o mimezi. L-aş lăsa la categoria asta mai inefabilă; la polul celălalt este fotografia de paşaport, unde totul este să te laşi surprins preţ de un *flash*.

Persoanele care se fotografiază îşi aleg singure ipostaza în care să fie imortalizate?

Mai mult de jumătate din cei care se pozează, după şedinţa foto, încep să aibă încredere în mine, pe barba lor; eu nu fac nici un fel de presiuni. Sînt şi altfel de persoane, care, dimpotrivă, preferă să aleagă. Există un fel de interes obstinat pentru cum arată în faţa celorlalţi. Imaginea aleasă se face prin conciliere: este un loc în care nu se comandă nimic, în care încercăm să obţinem o pace şi o cunoaştere între oameni. Eu încerc să-mi cunosc subiecţii, să văd cu ce gînd au intrat aici, cu ce gînd străbat această perioadă din viaţa lor şi vreau să surprind ceva în care să se recunoască. Cînd vine un client există un asemenea episod de stat la o cafeluţă. Inaugurarea a fost vineri, 1 noiembrie, 2 a fost sîmbătă. Am spus să vin în prima mea zi de experienţă cu lumea. Pe preş, la intrare, erau doi tineri care aşteptau. Probabil, mă aşteptau de două ore. Aşa au apărut primii miri. Aşa au vrut.

Ce alte reacţii a stîrnit fotocabinetul?

M-am dus în Biserica Albă să mă închin şi să dau un *bonjour* preotului. E la un pas de mine. Preotul m-a întîmpinat rece. Mi-a spus: „Cum rămîne cu vitrina asta?" I-am spus că e o replică la un tablou celebru, iar arta nu poate fi privită ca un lucru obscen. Popa a zis bine. Azi a venit sectoristul şi m-a întrebat de ce pun femei goale în vitrină. Era grăbit, spunea că-l aşteaptă pe Bush şi trebuie să întărească dispozitivul, dar că neapărat se va întoarce. Aştept organul de ordine să definească obscenul. Tot ce pot face este să acopăr sfîrcurile cu un scotch negru.

© E. Ciocan

De ce se numeşte expoziţia „Portrete nobile şi sentimentale"?

Spaţiul acesta e împărţit în două. Într-o parte, atelierul cu recuzita lui, în cealaltă parte o expoziţie de fotografie. Aici e un produs de marcă. Aşa produce acum fotografia Foto-cabinetul. Este expus genul de fotografie, nu performanţa unui fotograf. Într-o criză de inspiraţie am parafrazat acele valsuri, nobile şi sentimentale. Subiecţii aleşi pentru această galerie de portrete poartă cu sine o melancolie, iar melancolia este un punct de plecare sigur şi pentru nobleţe şi pentru sentimente.

Cînd simţi că a ieşit poza?

În acest spaţiu apare o tendinţă spre melancolizare, care ţine de aducerea aminte a unor vremuri mai bune, pentru cei care le-au apucat; pentru cei mai tineri – speranţa de întoarcere a unor vremuri mai bune. Nimic nu se negociază în zona sentimentelor, n-am dus lucrurile spre raţionalizare.

Eu mi-am ales personajele pentru această expoziţie. Îi ochisem de dinainte. Reacţiile au fost pe măsură: cineva îmi ia chipul şi ce face cu el? Iată, de pildă, într-o poză e o mizanscenă produsă, cei doi din cuplu aşa sînt în realitate: el practică o pictură expresionistă de mare forţă, ea este o Maică Filofteia, ce se strecoară prin lume foarte pioasă, întotdeauna m-a fascinat cuplul lor şi am încercat un echivalent. Oamenii m-au întrebat cum să se îmbrace. Le-am spus să se îmbrace ca la fotograf. Oamenii e bine să încerce pe cont propriu să-şi proiecteze propria înfăţişare.

Cît costă un portret sentimental?

Avem preţuri accesibile pentru oricine simte ceva.

Tu cum te vezi?

M-am şi pozat. Poza mea e-n closet.

a consemnat Iaromira POPOVICI

Carmen MUŞAT

Ficţiuni epistolare şi aventuri livreşti

Ce poate fi mai patetic, mi-am spus, decît Bianca Porporata – predestinat nume! – scriindu-i lui Don Juan şi nu oricum, ci chiar în eternitate... Ca şi Emma Bovary, şi personajul Hortensiei Papadat-Bengescu se străduieşte să descopere sensul trăit al unor cuvinte ca *pasiune*, *fericire* sau *tulburare sufletească* dar, cum nici una, nici alta nu reuşesc să găsească nimic din toate acestea în viaţă, amîndouă îşi întorc privirile către literatură. În timp ce Emma Bovary citeşte *Paul et Virginie* şi o sumedenie de alte romane în care „nu era vorba decît de dragoste, de amanţi, amante, doamne persecutate care leşinau în chioşcuri singuratice, surugii de poştalioane ucişi la fiecare popas, cai care crapă în fiecare pagină, păduri întunecoase, inimi zbuciumate, jurăminte, suspine, lacrimi şi sărutări, bărci pe clar de lună, privighetori în boschete, domni curajoşi ca nişte lei şi blînzi ca nişte miei, virtuoşi cum nu se mai află, totdeauna spilcuiţi şi care varsă şiroaie de lacrimi“ şi îşi imaginează o iubire tumultuoasă în care „dragostea trebuie să izbucnească deodată, cu trăsnete şi fulgere, ca un uragan ceresc care se abate asupra vieţii, o zdruncină din temelii, smulge tot ce-i voinţă ca pe nişte frunze şi duce în prăpastie inima întreagă“, Bianca Porporata – mai „tînără“ cu o jumătate de secol decît eroina lui Flaubert şi, în consecinţă, mai imună la „fantasmagoria ademenitoare a realităţilor sentimentale“ – îl preferă, în cunoştinţă de cauză şi fără nici o ezitare, pe Don Juan oricărui real sau virtual Romeo. Descriindu-l ca pe un „mare statistician“, senzuala Donna Bianca respinge sarcastic sugestia de a vedea în Don Juan un suflet chinuit, aflat în căutarea idealului său. Pentru ea, Don Juan „nu începe decît de la acea măsură umană de unde primejdia, în ea însăşi, fără obiect, e o atracţie – ca şi hazardul“. Refuzînd să-i atribuie acestuia mantaua lui Romeo, Bianca Porporata îl investeşte cu calităţi pe care cititori hoinari prin literatură le vor descoperi mai tîrziu la Alexis Zorba. „Caritatea ta, mai vie ca o rece monedă de aur...“ scrie, luîndu-şi distanţa ironică necesară, Donna Bianca. Şi, cum pare evident că Don Juan nu se teme de ridicol, eroina Hortensiei Papadat-Bengescu imaginează, zîmbind maliţios, un scenariu în care celebrul personaj îşi permite să fie „caritabil“ chiar şi cu venerabila Donna Frosina. Este vorba despre acelaşi „diavol năzdrăvan şi inimos“ care,

© E. Ciocan

dintre toţi demonii care şi-l dispută pe Alexis Zorba, îl face să sară oricînd în ajutorul bietelor femei – Bubulina *y compris*. Revendicîndu-şi o ascendenţă olimpiană, fabulosul Zorba invocă, la rîndul lui, un model ilustru – Zeus, „pramatia aia de zeu din vechime“, „un mare martir“, „o inimă de aur“ care nu se îndura să lase nici o femeie „ofilindu-se de poftă şi de părere de rău“. Poate că, dacă ar fi întîlnit-o pe biata Emma Bovary, Zorba nu i-ar fi spulberat atît de brusc iluzia că trăieşte asemeni eroinelor din romanţele strecurate în mînăstire de fantomatica fată bătrînă care lucra la rufăria maicilor!

Fire romanţioasă, sedusă de aparenţele livreşti ale scurtei ei aventuri cu Rodolphe, Emma Bovary este, inevitabil, victima unei tragi-comice confuzii între literatură şi realitate. Mai lucidă, dar nu mai puţin închipuită şi patetică prin intensitatea cu care se livrează pe sine însăşi ficţiunii, Bianca Porporata rămîne, totuşi, conştientă de diferenţa între cele două planuri; discursul epistolar unidirecţional pe care îl începe, mai în glumă, mai în serios, este, în fond, un joc (inter)textual care-i permite să fantazeze liber, în spaţiul literaturii, fără riscul de a uita distanţa care separă lumea reală de cea ficţională. Mărturisind că şi l-a ales prieten şi confesor pe Don Juan tocmai pentru că ştie că nu are cum să primească un răspuns de la el, Donna Bianca rosteşte, implicit, o declaraţie de independenţă. Pentru ea, Juan nu este nimic mai mult decît un pretext de a-şi exterioriza fantasmele erotice, o fiinţă de hîrtie în care se topesc trăsăturile unui Zburător autohton şi contururile incerte ale unui ipotetic „mire al păcatului“. Discursul îndrăgostit al Biancăi Porporata este – cel puţin în literatura noastră – singular prin echilibrul între exaltarea erotică şi ironia îndreptată nu doar spre ceilalţi sau spre propriile înflăcărări, ci şi spre locurile comune ale literaturii. Eroina Hortensiei Papadat-Bengescu convoacă în epistolele sale debordînd de senzualitate toate clişeele livreşti care dau consistenţă atît figurii lui Don Juan, cît şi eroinelor din romanele pe care le citeşte, asiduu, Emma Bovary, cea care iubeşte „muzica pentru cuvintele romanţelor, iar literatura pentru aţîţările ei pasionale“.

Scrisorile Biancăi Porporata sînt comparabile, prin intensitatea cu care se „încorporează“ în scris un conţinut interior debordînd de senzualitate reprimată, cu celebrele epistole ale Marianei Alcoforado, cu care intră, de altfel, într-un dialog intertextual ce ar merita o privire mai atentă. Cum nu aşteaptă nimic în schimbul pasiunii sale pentru Don Juan, Bianca Porporata, spre deosebire de călugăriţa portugheză, pune de la bun început în scenă o comedie a pasiunilor dezlănţuite, menită să instituie discursul amoros ca joc a cărui miză esenţială este recuperarea, sub formă textuală, a multiplelor ipostaze ale identităţii.

Scrisorile Biancăi Porporata sînt comparabile, prin intensitatea cu care se „încorporează“ în scris un conţinut interior debordînd de senzualitate reprimată, cu celebrele epistole ale Marianei Alcoforado, cu care intră, de altfel, într-un dialog intertextual ce ar merita o privire mai atentă. Cum nu aşteaptă nimic în schimbul pasiunii sale pentru Don Juan, Bianca Porporata, spre deosebire de călugăriţa portugheză, pune de la bun început în scenă o comedie a pasiunilor dezlănţuite, menită să instituie discursul amoros ca joc a cărui miză esenţială este recuperarea, sub formă textuală, a multiplelor ipostaze ale identităţii.

Iulia BLAGA

Cînd Nino vine cu praful de copt

În liceu am avut o dirigintă foarte *cool* (se îmbrăca în două culori, nu cădea iarna pe gheaţă, avusese un iubit negru). Ea ne recomanda în clasa a IX-a să-l citim pe Faulkner (ne era accesibil) şi să-l lăsăm pe Joyce pentru a X-a. De la ea am auzit prima dată că oamenii plîng cînd citesc o carte sau cînd văd un film pentru că îşi aduc aminte de ce li s-a întîmplat lor şi că în mod normal un om *cool* n-ar trebui să se lase impresionat.

Eu nu m-am întîlnit pînă acum cu nici un extraterestru, dar de fiecare dată cînd văd „E.T.“, nu mă pot abţine să nu plîng. Nu mi-e ruşine să spun asta. L-am văzut o dată la televizor împreună cu un prieten şi, cînd s-a terminat, n-am aprins lumina (era o tăcere plină de înţelesuri), eu m-am dus în baie să mă smiorcăi şi el a rămas să facă la fel în sufragerie. Există în comedia „Cu naşu' la psihiatru“ o secvenţă adorabilă, cea în care mafiotul interpretat de Robert De Niro (cu nervii în batistă, traumatizat de moartea timpurie a tatălui său) se uită la televizor la o reclamă la asigurări şi, cînd vede un tată şi un fiu care se ţin bărbăteşte pe după umeri, i se umezesc ochii şi începe să hohotească. Există persoane mai nevricoase, mai sensibile, pe care le impresionezi chiar şi cu un spot TV. Cînd eram mică, ştiu că „se plîngea“ la „Castele de gheaţă“ – mai ţineţi minte? Ea era patinatoare, şi frumosul Robby Benson o iubea, dar ea avea un accident şi îşi pierdea vederea. Se mai plîngea şi la „Strada Hanovra“, unde Harrison Ford era tînăr şi în Franţa celui de-al doilea război mondial îl salva de la moarte pe însuşi soţul amantei şi i-l aducea acesteia acasă, viu şi nevătămat. Îmbrăţişarea ibovnicilor pe fundalul Londrei aprinse de explozii era de mare efect, iar muzica, eh, muzica, toţi o fredonam la şcoală. La acea vreme, noi, copiii care mergeam cu trupa la cinema, stabilisem un soi de criteriu estetic subînţeles din capacitatea unui film de a te face să plîngi, excepţie făcînd filmele indiene. Probabil că spiritul nostru de frondă ne făcea să detectăm şi să respingem şantajul formulei. Cu experienţa noastră de viaţă de atunci, oricum n-aveam cum să ne emoţionăm la un film doar pentru că ne aduceam aminte de propriile triste poveşti.

De fapt, nici nu m-ar interesa să încerc să înţeleg de ce plîng oamenii la cinema. La ce ar folosi? Un film trebuie să te facă să plîngi sau să rîzi, sau să te facă să gîndeşti ori să te facă mai atent. Să provoace o reacţie în tine.

Iată mai jos o listă aleatorie cu filme care au cum face să-ţi tremure cămaşa pe tine, după posibilităţi: – *Amélie* – secvenţa în care eroina pregăteşte ingredientele pentru prăjitură şi îşi imaginează că Nino vine cu praful de copt care îi lipseşte. Ea amestecă şi în colţul stînga sus al ecranului se cască un ecran mai mic, unde Amélie îşi face filmuleţul ei, cu Nino apărînd în poarta casei, sună la uşă, ba nu, nu sună, ci doar pisica a intrat în bucătărie, ba nu, chiar sună la uşă, şi pe urmă ce e pe ecranul mic se întîmplă de-adevăratelea. Între aceste două momente este un gol de aer în care nodul din gît devine dintr-o dată greu, ca atunci cînd eşti în cadă şi laşi apa să se scurgă şi o fracţiune de secundă ai impresia că eşti undeva sus şi că o să cazi.

– *Arizona Dream* – a cărei amintire se reaprinde cînd ascult „Old Home Movie“ şi-mi aduc aminte şi de Johnny Depp, şi de „nebuna“ de Lily Taylor, cocoţaţi pe acoperiş şi privind-o pe Faye Dunaway cum „se dă“ cu avionul, dar şi de „filmul“ pe care mi l-am făcut cînd am văzut prima oară filmul: toate amintirile de atunci se amestecă cu ce mi-a lăsat filmul ca şi cum ar fi totul un singur „old home movie“, cu prieteni care nu ştiu pe unde mai sînt, dar care există pe ecranul meu, cu vin fiert şi boemie multă – duse sînt toate.

– *Smoke* – care se leagă de *In the Mood For Love* prin calitatea ţigării de a declanşa mecanismul memoriei doar trăgînd un fum. Evocaţi, oamenii au în albumul lui Harvey Keitel şi al meu personal persistenţa rotocoalelor albastre. Amintirea e fragilă şi alunecoasă, ca şi imaginile dintr-un film, mereu altele la fiecare vizionare.

– *Shakespeare in Love* – care mie mi-a plăcut tare mult pentru că insinua că poţi face din viaţă o operă de artă dacă eşti conştient că nu neapărat celebritatea şi cariera se monitorizează, ci lucruri mai mărunte, ca ştiinţa de a iubi. (Aici revin la *Amélie* şi la ştiinţa ei şi mă întreb dacă am fi la fel de exaltaţi cunoscînd o Amélie în carne şi oase, care duce o existenţă perfect banală şi exemplară în mijlocul unor oameni care preţuiesc lucruri „mari“. Probabil că ar trece neobservată. Apropo, şi ea plîngea în faţa televizorului, imaginîndu-se în postura de Florence Nightingale, sacrificată pentru ceilalţi.)

– *A fost odată America* – pentru zîmbetul lui De Niro cu plămînii plini de opiu, zîmbet în care toate dezamăgirile, amintirile şi pierderile se fac ghem şi nu mai sînt dureroase, ci îndulcite, pentru că în amintire parcă totul se recolorează.

– *Birdy* – prima oară am văzut o fotografie a lui Matthew Modine în revista „Cinema“, chircit, cu o lumină piezişă căzîndu-i pe faţă (nici poza nu era clară, nici eu nu ştiam nimic despre film, eram şi mică) şi poza m-a dat gata. Am aşteptat mai mult de zece ani pînă am văzut filmul, dar acum în minte am rămas tot cu imaginea lui Modine cu genunchii prinşi între braţe, privirea pierdută, dar gata să zboare afară printr-o fisură cît mai mică din tavan – fotografia adică.

– *Nelle* – pentru că lărgea autismul eroinei la autismul general, cu oameni care vorbesc fără să se înţeleagă şi care, unii, trăiesc rătăciţi că extratereştrii, lumea aglomerîndu-se periculos îndărătul peretelui de sticlă al ochiului. Cam astea sînt cîteva titluri înşirate cum au venit. Sigur, au rămas pe dinafară o grămadă, printre care şi filme pasabile, dar în care un singur lucru, mic şi pricăjit, strălucea pentru că pentru o secundă îmi spunea mie, personal, ceva ce nu spunea nimănui. Nu ai cum să nu iei filmele la modul personal. Fiecare are filmul lui, pe care îl mestecă şi şi-l bagă în tolbă, lîngă vise, cărţi, muzici, amintiri.

Cristina POPESCU

Despre sentimente şi N&D

Hotărît lucru, tema acestui articol m-a pus rău de tot în încurcătură. Senzaţia mea generală a fost că toţi ar fi vorbit cu mai puţină reticenţă despre viaţa lor sexuală decît despre cea, să-i zicem, „sufletească" – bineînţeles, contra promisiunii de-a nu le „da" numele. Aşa că, în disperare de cauză, am simplificat discuţia şi am dus-o în zone mai concrete, utilizînd distincţia din chiar titlul acestui număr al revistei: sentimental vs. patetic.

La capitolul muzică, lucrurile stau cam aşa: acord aproape unanim în privinţa „patetismului" lui *Enrique*, însă doar din partea băieţilor: „nici să o mai săruţi nu mai poţi pe muzica aia, că te apucă rîsul, iar nu plînsul, cum probabil speră el...". Fetele o găsesc mult mai jalnică pe *Britney*, care, am aflat, „cîntă exact ca o găină în timp ce e jumulită, *live*, de pene". Dar, dacă aşa stau lucrurile, de ce mai dansează pe muzica lor? „Altă treabă, dansul e ceva... erotic, sentimentele au mai puţină importanţă, e vorba de instinct." Dintre cîntăreţii mai vechi, *Iglesias* „senior" a devenit un „sentimental" acceptabil, prin comparaţie cu juniorul „degenerat", iar *Barry White* este *back in top*-ul muzicii de atmosferă de cînd cu Ally McBeal. *Direcţia 5* sînt patetici, susţin băieţii, fetele protestează vehement, iar ei le acuză că sînt toate îndrăgostite de solistul vocal. La fel şi cu *Vama Veche:* unii, care nu-i suportă, îi aruncă instantaneu la „patetici", iar alţii susţin că, dimpotrivă, ei reuşesc să fie sentimentali (uneori), fără să cadă în ridicol. Aflu că Alexandra, de altfel o tipă foarte „cerebrală", nu mai poate asculta melodia „Nu am chef azi" fără să o apuce plînsul, fiindcă o dată, cînd era cu fostul ei iubit... Cînd ascultă ei muzică „romantică"? Destul de des – fetele; doar cînd e cazul, îmi spun băieţii, făcîndu-mi cu ochiul, înţeleg, nu?

Cu filmele „sentimentale" lucrurile par a fi mai simple: în topul celor „patetice" tronează, fără drept de apel, „*Titanic*", la care, totuşi, Maria şi Iulia au plîns, în ciuda faptului că, „intelectual vorbind", îşi dădeau seama că n-ar trebui. „*Notting Hill*" e undeva la mijloc, şi aici au existat cîteva accidente lacrimogene, „la scena aia cu conferinţa de presă". Nimeni nu pretinde însă că ar fi ceva patetic în *Leaving Las Vegas*, deşi mulţi mi-l indică drept cel mai bun film de dragoste pe care l-au văzut vreodată, în ciuda tragismului. Din păcate, nimeni nu a văzut *Pianul*.

Foarte interesante sînt clasificările operate în domeniul relaţiilor de cuplu, prin excelenţă, „sentimentale". Lucian îmi spune că trandafirul roşu e complet depăşit, chestie pe care eu nu o ştiam cînd l-am primit pe ultimul, aşa că greşeala de-a mă bucura sper să fie scuzabilă. Ce flori ar trebui atunci să foloseşti? „Nu aduci flori, e penibil!" Răzvan îmi explică degajat cît de siropoasă şi de prost gust este şi ideea că fiecare cuplu are o „melodie" anume. Din nou mă simt cam aiurea, amintindu-mi de noaptea în care mi s-a cîntat la telefon (şi la chitară, *unplugged) One*, atît de frumos încît am început să nu mai apreciez chiar aşa de mult varianta celor de la U2. Din fericire, cadourile romantice sînt mai puţin disprețuite: Catrinel îşi aminteşte că cel mai frumos cadou pe care l-a primit de ziua ei de la un *boyfriend* a fost o găleată (la propriu!) plină cu flori, şi cea mai nouă ediţie a operelor lui Blecher. Plimbările prin parc au rămas, oarecum incert, undeva la categoria „sentimental", la fel ca şi mersul împreună la film şi ţinutul de mînă, deşi băieţii par să fie destul de speriaţi de perspectiva etichetei „fraier". Gesturile de tandreţe schimbate în public au un statut paradoxal: unii le aşează la *cool*, alţii la pateticul cel mai mare, toţi fără justificări prea elaborate: aşa li se pare lor... A fi îndrăgostit e ceva extraordinar doar dacă şi obiectul ardorii „corespunde" la „amoarea" celuilalt. Iubirile „imposibile" (sau cele platonice) sînt taxate fără drept de apel ca profund patetice, cu exemplificări din rîndul prietenilor absenţi, pe alocuri extrem de surprinzătoare, de la înghiţitul de somnifere pentru că-l bănuia încă îndrăgostit de „fosta", pînă la pasiuni „absurde" pentru persoane inaccesibile social, geografic, sau doar matrimonial.

Şi totuşi, care sînt lucrurile care mai reuşesc să-i emoţioneze? Strecurată discret la sfîrşitul unui lung şir de bîrfe, întrebarea e privită mai puţin suspicios ca la început, primind cele mai neaşteptate răspunsuri: bătrînica de la metrou de la Muncii care vinde cărţi vechi; o altă bătrînică, de la staţia de tramvai 1 Decembrie care stă în frig în fiecare dimineaţă ca să vîndă covrigi şi gestul unui bărbat mai în vîrstă care, într-o astfel de dimineaţă, îi ţinea mîinile în ale lui ca să i le mai încălzească niţel; un cuplu de şaizeci-şaptezeci de ani care încă se mai ţine de mînă; ea, despărţindu-se de el în staţia de metrou/autobuz/tren, foarte zîmbitoare, pentru ca imediat după să fie podidită de plîns; e-mail-ul cu textul unui cîntec de dragoste pe care nu l-ai ascultat niciodată; el, dimineaţa, la micul dejun, mîngîindu-ţi obrazul şi explicîndu-ţi că asta e cel mai frumos moment al zilelor pe care le petrece cu tine; ea, reuşind să te facă să te simţi atît de bine cînd îi auzi vocea la telefon, seara, încît uiţi de problemele groaznice pe care le-ai avut, în ziua aia, cu calculatorul (?...); cei doi îndrăgostiţi care se sărutau într-o zi în mijlocul unei treceri de pietoni...

Şi atunci, mă enervez eu (mai am niţel şi mă emoţionez şi eu, Doamne fereşte, şi devin patetică), de ce aţi făcut atîtea mofturi la început cînd v-am întrebat despre asta? Toată lumea zîmbeşte uşor încurcată, doar Mihnea are o explicaţie: „Ştii ce mă enervează pe mine cel mai tare la *N&D?*" Evident, nu ştiu, sînt chiar curioasă, Mihnea nu ascultă muzică de-asta, unde o fi vrînd să ajungă? „Ştii cîntecul ăla al lor

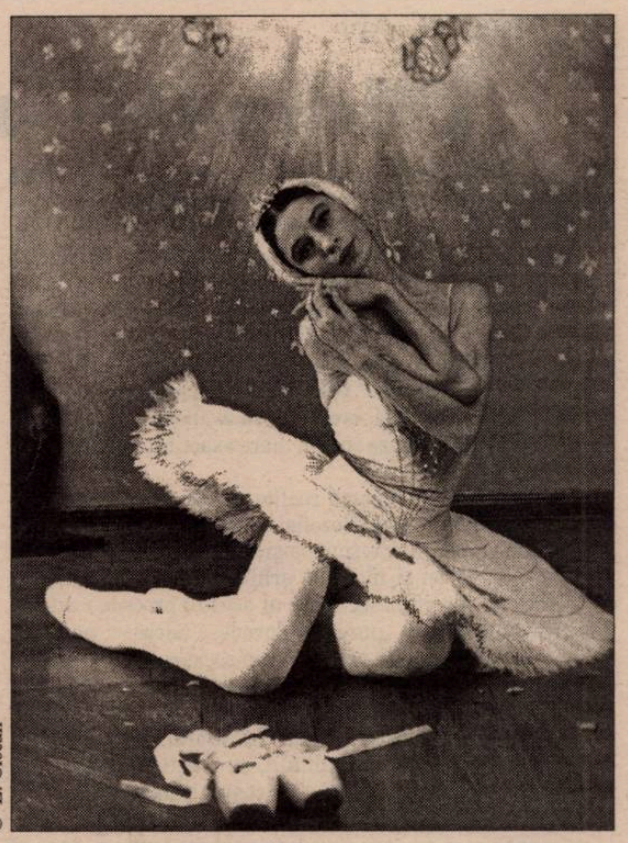

© E. Ciocan

primul, ăla cu «nu pot să cred că m-ai uitat...»?" Îl ştiu, firește, în mare măsură graţie vecinilor de bloc deosebit de darnici cu trăirile lor muzicale. Iar prietenul meu îmi explică: „Uite: eşti, nu-i aşa, un om care a terminat sau o să termine o facultate interesantă; ai citit o grămadă de cărţi, de la filozofie şi lingvistică, pînă la poezia lui Blake; asculţi muzică fainâ, mergi la teatru, te duci, cîteodată, să vezi filme la cinemateca; fără să fii peste măsură de înfumurat, îţi place totuşi să crezi că eşti «altfel» decît cei care nu pot înţelege de ce îţi plac ţie toate lucrurile astea, nu-i aşa?" Aşa e, îl asigur eu, dornică să aflu mai repede ce legătură au toate astea cu formaţia în care cîntă Delia şi băiatul ăla al cărui nume, din păcate (?), nu l-am ştiut niciodată. „Şi, cu toate astea", continuă Mihnea uşor exasperat de revelaţia cutremurătoare pe care se pregăteşte să mi-o împărtăşească, „eu, ascultînd versurile cîntecului ăluia patetic, nu pot să nu recunosc că descrie exact aceleaşi sentimente pe care le-am trăit şi eu cînd m-am despărţit de Anca. Bineînţeles, ei le exprimă îngrozitor de simplist, mie mi se par nişte versuri penibile, eu m-aş exprima cu totul altfel, dar, pînă la urmă, *e acelaşi lucru*. Iar conştiinţa adevărului ăstuia mă enervează la culme". ▲

Marina CONSTANTINESCU

Rîsu'-plînsu'

Deşi nu par, eu sînt un om sentimental. Am moştenit asta de la mama. Nu şi doza existentă în fiinţa ei care poate să plîngă dintr-o dată şi să-şi smulgă părul din cap că am uitat să sun nu ştiu ce verişoară de ziua ei de naştere, aducîndu-i, care va să zică, nu ştiu ce afront. Eu sufăr pentru familia cu nouă copii de pe strada mea şi vărs lacrimi grele dimpreună cu mama lor care vine să ne ceară bani împrumut. Soţul meu a vrut să-i ajute mai concret şi pe termen lung, oferindu-se să caute să o angajeze pe fata lor cea mare femeie de serviciu la teatru. Aranjamentul n-a ieşit pentru că fata se dorea artistă, în figuraţie, visa să plîngă umăr la umăr cu actorii pe scenă, nu doar privindu-i din culise şi măturîndu-le mucurile de ţigară, aruncate neglijent în jurul scrumierei. Adevărul este că şi eu plîng la teatru cînd îi simt, epidermic, miracolul şi magia coborîte în gîndul regizoral şi în rezolvarea unei scene, în forţa şi vulnerabilitatea unui actor. Am plîns de multe ori la teatru şi am strigat „bravo" din răsputeri. Am şi fost amendată pentru lipsa de control a reacţiilor mele. De aceea, rebelă din fire, nu mai merg la premiere. E cu mult mai palpitant şi mai adevărat să vezi un spectacol cu public plătitor în sală.

Acolo este viaţa! Acolo realitatea şi ficţiunea se amestecă straniu şi imprevizibil, ca şi stările, cultura şi percepţiile spectatorilor. Acolo poţi vedea oameni care se zguduie de rîs sau poţi auzi foşnetul batistelor şi zgomotul nasurilor care se suflă, cu patos, în ele. Într-o seară, după ce am constatat în faţa porţii că mi-am uitat cheile, m-am dus la teatru să recuperez alt rînd. Soţul meu avea spectacol greu şi un rol special, complex, dificil. Nu era încă pauză, n-aveam cum să dau de el, aşa că m-am furişat undeva sus, pe scări, în sala mare a Naţionalului. Două doamne elegante, parfumate franţuzeşte îi plîngeau de milă bietului Protasov care şi-a părăsit nevasta şi a fugit de acasă pentru, vai, o ţigancă. Interesantă era şi combinaţia biografiilor: pe

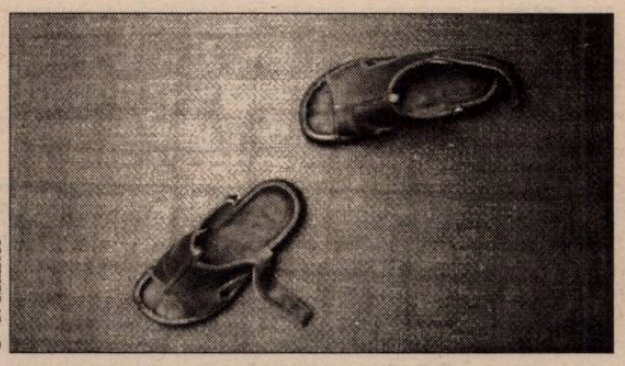

© C. Manole

de o parte, cea a protagonistului din *Cadavrul viu* şi, pe de altă parte, cea a artistului. Lacrimi şterse mai mult sau mai puţin pe furiş am surprins şi la montarea *Romeo şi Jeannette,* a lui Claudiu Goga, de la Teatrul Nottara, o premieră recentă la care povestea dramatică şi tragică, în final, solicită identificarea cu unele sau altele din personaje, cu iubiri personale, cu trădările şi dezamăgirile trăite pe cont propriu. Oamenii urmăresc, cu sufletul la gură, povestea. Uneori, aproape telenovelistic. De pildă, la *Hamlet*-ul lui Liviu Ciulei de acum doi ani de la Bulandra, intrînd la pauză să revăd partea a doua, m-am aşezat lîngă trei fete de liceu. Ulterior am aflat că erau în clasa a douăsprezecea. La scena din final, cînd otrava a fost vărsată în cupe şi vîrfurile săbiilor înmuiate în ea, cele trei fete se ţineau de mînă strîns, se ridicaseră de pe scaune şi urmăreau într-o stare vecină cu leşinul teribila situaţie. Noroc că genunchii, care le susţineau greutatea corpului, erau tineri. La un moment dat, cînd Regina ia cupa cu otravă şi o duce la buze, una din tinere a ţipat uşor, „Doamne, nu!" şi s-a prăvălit cu capul în poala mea ca să nu vadă cu ochii ei o asemenea crimă oribilă. Au plîns în hohote pînă la sfîrşitul spectacolului şi s-au mirat într-un fel că toţi morţii au înviat şi că vin la aplauze.

Da. Se mai plînge la teatre. Aşa cum nu există public, ci publicuri, tot aşa nu există un motiv, ci motive. Variate, amestecate, estetice, personale, diurne, nocturne. ▲

aduse cu poșta

Aş vrea să manifest pocăinţă

Credincioşi ciudaţi îmi vin în minte, trecînd pe lîngă biserica din cartier. Inimi, puţin cam spoite în binefăcători, mă nedumiresc pentru că mi-am imaginat întotdeauna că cei religioşi n-au de unde colţi. Şi totuşi există şi preoţi patetici care ţipă nervos în amvon, cînd, pînă una alta, nimeni nu are dreptul să judece pe nimeni (inclusiv eu).

Dar sîntem făcuţi cu opinii şi devine irezistibil să analizezi, să combaţi sau să aprobi (mai rar), cu mai multă sau mai puţină pasiune. Nu avem cum s-o schimbăm, fiecare iubeşte ce-şi închipuie, extrapolînd ajungem la un Dumnezeu privat, despre care ne place să credem că ne iubeşte personal, dacă tot iubeşte pe toată lumea. Şi poate este adevărat, este El cel care, prin definiţie, împreună cu suita sa de sfinţi şi îngeri, ne înţelege şi ne iartă cînd sîntem mai mult nemernici şi aroganţi decît loiali şi omenoşi. Că de ce ni-l închipuim pe Dumnezeu agresiv, cînd bunătatea şi înţelegerea nu guvernează cu arme de nici un fel, El fiind maestrul generozităţii, este un mister. De aceea cred că nu ne-ar strica să fim ceva mai profunzi, mai emoţionabili, să ne punem ura în cui, să fim mai sentimentali în ceea ce-i priveşte pe cei din jur. Să ne dăm îndărăt de la acuze şi orgolii, de dragul tuturor (inclusiv eu) şi să ne alăturăm unii altora, nu ca să facem impresie în cer sau de dragul puterii ci pur şi simplu din dragoste (titlu deja monopolizat).

Semnează un scrib fără patalama şi ca orice scriitor sau filozof dedicat, explicînd cu fervoare mersul lumii pe pămînt, de parcă aş stăpîni o taină în plus. Şi cînd colo...

ela

Augustin IOAN

Filozofie↔arhitectură

Definirea termenilor legaţi de aceste aspecte spaţiale ale dipolului Public/privat (P/p) este în context extrem de necesară, întrucît devenirea lor – teoretică, dar mai ales conceptuală – în filozofia secolului al douăzecilea a schimbat radical modul în care ne raportăm la domeniul P/p. La rîndul nostru, situaţi într-un spaţiu geografic şi, apoi, într-un edificat cu mult mai agresate decît altele, sîntem cu atît mai interesaţi să testăm în ce măsură conceptele filozofice „clasice" referitoare la spaţiu au relevanţă într-un mediu anomic şi, eventual, să avansăm concepte noi, în măsură să aproximeze cu mai mare exactitate realitatea la care ne referim.

A revizita astăzi această realitate şi aceste spaţii teoretice – al arhitecturii şi al filozofiei – înseamnă cel puţin două lucruri, din perspectiva terminologiei: a) folosirea conceptelor „clasice" ale teoriei şi filozofiei arhitecturii cu rigurozitate; din nefericire, un efect secundar al acestui procedeu este că respectivele concepte „pure" se dovedesc adeseori neputincioase în a explica o altă realitate geo-socio-culturală, necum de a mai şi prezice schimbarea necesară (de exemplu: cum putem identifica şi descrie „genius loci" al cartierelor de blocuri uniforme în urîţenia lor?) b) alterarea acestor concepte pentru a se adecva realităţii, cu riscul de a crea confuzie prin folosirea lor atunci cînd comunicăm cu cineva din afara domeniului şi/sau a realităţii inspectate (de exemplu: ce relevanţă mai are conceptul de post-modernism dacă el este lărgit spre a cuprinde şi Casa Republicii, aşa cum fac unii teoreticieni, de pildă Fredric Jameson?).

În cele din urmă, se va putea observa în ce fel unele concepte filozofice se dovedesc a se afla în aceeaşi relaţie criticabilă cu arhitectura în care se află alte cu ştiinţa (vezi studiul lui A. Sokal asupra filozofiei franceze şi a relaţiei sale ambigue cu acele concepte fizice, matematice, biologice pe care le folosesc); pe de altă parte, se va putea argumenta de ce aceste împrumuturi sînt justificate cel puţin în termenii analogiilor sau ai metaforei: oamenii de ştiinţă au acest dar al inventării de termeni care sună bine chiar şi pentru un neavenit. Cel puţin la acest nivel elementar, lingvistic, lectura „trădătoare" a textelor dintr-un domeniu este la fel de îndreptăţită ca procedeu de inspiraţie ca oricare altul. Adeseori, de altfel, asemenea lecturi infidele sînt chiar modul prin care conceptele filozofice înseşi sînt receptate înapoi în ştiinţele umaniste. „Locuirea este modul în care muritorii sînt pe pămînt" a devenit un soi de mantra a arhitecturii, de vreme ce pare a-i justifica o întîietate, un raport originar cu toate cîte sînt. O asemenea lectură în diferenţă faţă de sensurile atribuite/acceptate ale unor concepte filozofice va fi de altfel folosită şi în teza de faţă.

Pentru o teorie a practicii şi o etică a edificării

La noi, discuţia despre spaţiu în general şi despre cel sacru în special nu a depăşit încă „heideggereza" criticată de Rorty şi nici, mă tem, „eliadeana" sau „noiciana" – devenite în timp alte limbi de lemn ale arhitecţilor români fascinaţi de subiect. Din acest auto-hipnotizator discurs despre spaţiul urban şi despre casă, extrem de bine intenţionaţi şi distinşii colegi ai mei de breaslă nu se pot desprinde, fie şi numai pentru că o altă perspectivă atît de flatantă la adresa propriei profesiuni nu se configurează încă (nu în spaţiul intelectual autohton) şi pentru că, de partea lor, filozofii români nu sînt încă interesaţi a participa la naşterea ei. De altfel, referinţele directe, explicite la arhitectură şi spaţiu organizat ale filozofilor europeni ai secolului al XX-lea nu sînt nici ele atît de numeroase încît să nu fi putut fi antologate – în versiuni, e drept, prescurtate – într-un volum *Rethinking Architecture Routledge* (1997) al cărui editor, Neil Leach, a produs ulterior încă unul dedicat explicit arhitecturii est-europene şi chiar, ca studiu de caz, celei româneşti: *Architecture and Revolution,* Routledge, 1999, volum la care am avut privilegiul să particip şi eu. Într-un anumit fel, este straniu că o artă cu o asemenea forţă de a îşi face simţită prezenţa şi de a amprenta (dacă nu chiar modifica radical) societatea nu este mai prezentă în studiile filozofice şi, în genere, interdisciplinar-umaniste. Ca un corolar, de ce asemenea studii lipsesc cu totul la noi?

Cazul arhitecturii în raporturile sale cu filozofia şi cu teoria literară, ca surse privilegiate de concepte şi teorii operaţionale şi în cîmpul arhitecturii, este unul pe care probabil doar artele plastice (mai cu seamă arta abstractă şi *performance)* şi muzica (mai cu seamă muzica fără text) îl mai împărtăşesc. Dar, mult mai ambiguu decît în cazul acestor arte non-referenţiale, cazul arhitecturii este de asemenea şi mai complex, dată fiind dimensiunea ei socială. Discuţiile despre „limbajul arhitecturii", readuse în prim plan odată cu semiotica, rămîn apanajul unor schimburi savante de puncte de vedere.

Lucrurile stau şi mai dramatic atunci cînd este vorba despre metalimbajul arhitecturii. Dacă stabilitatea limbajului însuşi înlăuntrul domeniului nu este sigură, de îndată ce se face trecerea la metalimbaj, trebuie făcut apel la discursul filozofiei sau al teoriei literare, conceptele fiind fie împrumutate din aceste şi alte domenii (inclusiv jargonul ştiinţific), fie împărtăşite cu alte arte aflate în situaţii similare (de exemplu cazul „contrapunctului" în compoziţia arhitecturală şi în cea muzicală). Or, o seamă de arhitecţi şi chiar unii filozofi, de felul lui Derrida, şi-au pus în chip explicit problema unui discurs despre arhitectură care să îşi inventeze un metalimbaj propriu, care să nu mai fie condamnat apriori la o stare secundă în raport cu humanioarele. Este posibil ca arhitectura – la nivelul teoriei, criticii, esteticii domeniului – să inventeze concepte proprii?

Deconstrucţia a mers chiar mai departe şi a sugerat că ar fi posibil ca acest meta-discurs nu doar să fie cu putinţă de localizat conceptual pe tărîmul propriu al domeniului, dar el să se petreacă în chiar interiorul limbajului arhitectural. Cu alte cuvinte, cred deconstructiviştii, este posibil ca zidind/asamblînd în spaţiu să comentezi de fapt despre ziduri şi asambluri, despre spaţiul arhitecturii. Acest meta-discurs cu mijloacele discursului (în felul în care teoria literară scrie despre literatură folosind limbajul verbalizat ca vehicol) ar trebui să poată fi „înţeles" fără „traducere" obligatorie în limbaj verbalizat, adică fără a chema în limbă ceea ce este/ar trebui să poată fi/strict al spaţiului. Într-adevăr, unele „construcţii" aparţinînd deconstrucţiei sînt în acelaşi timp text şi metatext; astfel se intensifică de fapt o direcţie începută deja de postmodernişti, care, zidind, foloseau autoreferenţialitatea (trimiterile la tradiţia arhitecturii, citatul, colajul în Postmodernism istoricist) sau chiar auto-ironia (capitelurile „despletite" în bătaia vîntului trimit la Vitruvius şi la legendele sale despre apariţia ordinelor clasice, bunăoară). În unele cazuri, casa-metatext nu poată fi înţeleasă decît împreună cu casa-text, pe care o „comentează" şi în absenţa căreia ea ar fi lipsită de „înţeles"; este cazul extinderii Colegiului DAAD al Universităţii din Cincinnati, Ohio, care este cuplată cu casa care o generează, i.e. vechea clădire a colegiului; acest ansamblu ciudat este de altfel un personaj frecvent al tezei de faţă.

Facultatea de Filozofie bucureşteană a avut, după ştiinţa mea, un singur curs dedicat tangenţial relaţiei dintre arhitectură şi filozofie – pe care l-am audiat fragmentar în 1999: este la nivelul unor cursuri de introducere absolut elementară în arhitectură – care însă este ţinut de un invitat străin. Estetica predată la Bucureşti viitorilor filozofi nu este cunoscută a vizita în exces teritoriul arhitecturii (cu excepţia, poate, a unor studii recente ale Mădălinei Diaconu). Dimpotrivă, aceea predată odinioară viitorilor arhitecţi de la IAIM de profesorul Cezar Radu insista pe apartenenţa arhitecturii la domeniul de interes al esteticii, cu particularităţile sale. Chiar şi acei esteticieni tineri care cercetează teme unde arhitectura le-ar fi un evident teren de testare, dacă nu şi de conceptualizare (ex. estetica tactilităţii) refuză să intre mai adînc pe acest teritoriu sub pretextul „tehnicităţii" acestei arte.

La Cluj şi Iaşi există însă cîţiva tineri filozofi interesaţi de problemele spaţiului organizat şi chiar de o fenomenologie a zidirii, cu doctorate pe această temă (Ciprian Mihali, Octavian Groza), care se apropie de multe dintre problemele pe care le urmăresc în această teză „de pe versantul celălalt", al filozofiei, dar urmărind nu rareori o bibliografie şi obiective similare.

Filozofia spaţiului şi mai cu seamă a spaţiului organizat de arhitectură, urbanism, *landscape architecture* şi *landscape art* este încă un domeniu minor al filozofiei înseşi, dar unul aflat în expansiune în perioada post-heideggeriană şi mai ales o dată cu post-structuralismul; de asemenea, mai merită spus că acest teritoriu al filozofiei este din ce în ce mai des nu doar vizitat, ci chiar informat, amplificat nemijlocit de arhitecţi (Norberg Schulz, Frampton, Perez-Gomes din generaţia mai vîrstnică, sau Greg Lynn, Maria Theodorou sau Neil Leach din cea care îmi este congeneră).

Iată de ce un motiv de profunzime al tezei mele de doctorat în filozofie este acela de a încerca – modest – să ţes intervalul (spaţiul!) care desparte/uneşte filozofia de arhitectură, cel puţin la noi. Cum inter-regnul acesta nu este extrem de populat, nădăjduiesc ca parcurgerea lui în ambele direcţii să producă o mai mare înţelegere a beneficiilor reciproce pe care vizitarea domeniului celuilalt le poate aduce atît filozofului, cît şi arhitectului. ▲

7 şi 8 decembrie pe TV5

24 HEURES A NEW YORK

„La vie avant, la vie après, la vie maintenant"

De la Ellis Island la craterul Ground Zero, de la Empire State Building la agitaţia de pe Wall Street, traversînd străzile metisate din Harlem, Chinatown şi Little Italy, Frédéric Mitterrand, Elizabeth Tchoungui, Christine Ockrent şi întreaga echipă „24 de ore" vă invită să descoperiţi cel mai cosmopolit oraş american.

În această călătorie în spaţiu şi timp, întîlniri în exclusivitate cu mari figuri ale vieţii new-yorkeze, reportaje înregistrate în locurile emblematice ale capitalei culturale a Statelor Unite şi programe care oferă o multitudine de priviri asupra ceea ce americanii numesc „the big apple", vor oferi telespectatorilor TV5 toate vizele necesare pentru o vacanţă lungă de un secol... fără carte verde, sub privirea binevoitoare a Statuii Libertăţii...

ÎNTÎLNIRI CU:

François BUJON de L'ESTANG, Ambasador al Franţei în Statele Unite; Philippe de MONTEBELLO, Director al Metropolitan Museum; Elie WIESEL, Premiul Nobel pentru Pace; Julian SCHNABEL, artist plastic; Oscar de la RENTA, creator de modă; Louise FRÉCHETTE, Vice-Secretar General al Naţiunilor Unite.

PLATOURI DE FILMARE

Interviuri înregistrate în locurile emblematice ale capitalei culturale a Statelor Unite:

Yoko ONO, partenera de viaţă a celebrului John Lennon; Isaac de BANKOLÉ, actor care trăieşte la New York. A primit premiul César du Meilleur Espoir Masculin în 1987 pentru rolul din «Black mic-mac»; Pastorul BUTTS, celebru predicator la Abyssinian Baptist Church; Tom BISHOP, universitar şi scriitor; Eleaine KAUFMAN, proprietara restaurantului «Chez Eleaine's», loc de întîlnire al somităţilor intelectuale şi artistice din New York.

Michel SITRUC, istoric şi iniţiatorul unui CD ROM de vizite interactive inedite ale principalelor cartiere din New York.

Jean-Claude BAKER, fiul Josephinei Baker şi creatorul restaurantului «Chez Joséphine» din Broadway.

FILME DOCUMENTARE

«Citoyens américains» / «Cetăţeni americani», 2002 (60 min)

Ambiţia acestui film este să cerceteze, prin prisma candidaţilor la naţionalitatea americană şi a familiilor lor, valorile fundamentale ale Statelor Unite.

«Un air de New York». Scriitorii new-yorkezi despre 11 septembrie, 2002 (53 min)

Autori prezenţi : Paul Auster, Arthur Miller, Russel Banks, Jérôme Charyn, Michael Cunningham, William Styron, Philippe Roth, Colum Mc Cann, Douglas Kennedy, Norman Mailer, Stephen Mc Cauley, Franck Mc Court, Jay Mc Innerney, Peter Matthiessen, Rick Moody, James Salter, Kaylie Jones, Siri Hustvedt.

«Paul Auster, confidenţial» – 1999 (52 min) – alb-negru.

O prezentare călduroasă, vie, intimă a autorului romanului „Trilogie new-yorkeză".

«Fabuloasa Poveste a Empire State Building» – 2001 (51 min)

«Lumea necruţătoare de pe Broadway» – 2000 (41 min)

«Sugar Ray Robinson: O legendă a Americii» – 1998 (60 min)

«Bird Now» – 1987 (90 min)

«Teatrul Apollo la Harlem» – 1999 (52 min)

«Warhol – Imaginile unui imagini» (Palette) – 2002 (30 min)

«Manhattan Charity» – 2001 (53 min)

«Poveşti din Ellis Island» – 1978 (57 min)

ŞI UN FILM

«Trois chambres à Manhattan» – 1965 (112 min)

Film de Marcel Carné după Georges Simenon.

Cu: Annie Girardot, Maurice Ronet, Geneviève Page, Robert De Niro.

Annie Girardot a primit Marele Premiu de Interpretare Feminină la Festivalul de la Veneţia în 1965 pentru acest film, iar Robert de Niro îşi face prima apariţie într-un rol de figurant.

Aparențele contează

– Balcanii: o democrație fără opțiuni (II) –

După 12 ani de eforturi care nu o dată par zadarnice, procesul de democratizare al țărilor din Balcani se află în punctul cînd întrebarea formulată de cercetătorul bulgar Ivan Krastev *(Journal of Democracy*, Volume 13, nr.3, July 2002) este legitimă: sînt fluctuațiile politice, dificultățile economice, anestezierea opiniei publice semne ale felului cum democrația se consolidează sau ale modului cum ea pierde teren? (vezi *Dilema*, 506). Pentru elaborarea unui răspuns corect ar fi necesară o abordare realistă a datelor, renunțarea la judecățile anterioare despre caracterul tranziției în țările foste comuniste din Balcani. În primul rînd, Krastev contrazice teoria „oribilei moșteniri" (idee centrală a studiului *The Unfinished Peace)* insuficientă pentru explicarea realității. Studiul care a influențat multe programe de susținere a democrației pornea de la premisa că problemele etnopolitice dețin întîietatea și că tratamentul minorităților este indicatorul principal al succesului devenirii democratice; partenerii privilegiați ai acestor programe au fost organizațiile neguvernamentale, iar politicienii au fost apreciați în funcție de apropierea sau depărtarea lor de discursul naționalist. Dar, în anii din urmă, chiar și în Iugoslavia, unde explicația etnică a fost determinantă pentru înțelegerea evenimentelor ulterioare disoluției federației, nici sentimentul, nici atitudinea politică nu mai spun mare lucru, iar în regiune naționalismul ia forma populismului anti-occidental sau a xenofobiei anti-țigănești.

Thomas Carothers (vezi *Dilema*, nr. 492, 493) a arătat cît de falsă a fost presupunerea că toate țările postcomuniste pot adopta același model, că democratizarea va diminua pînă la anulare tensiunile etnice, că societatea civilă, prin organizațiile ei neguvernamentale, va putea consolida democrația. Modelul gîndit pentru a preveni eșecul provocat de o eventuală lovitură autoritară nu mai face față, scrie Krastev, „procesului gradual de erodare și de deligitimare care distruge regimurile democratice chiar cînd la suprafață rămîn instituțiile, la fel cum termitele distrug temelia casei fără să atace, în mod vizibil, pereții exteriori. În acest scenariu al «democrației fără politică», autenticul caracter reprezentativ al democrației este minat în spatele blindajului alcătuit din instituțiile democratice. Aceasta este primejdia reală, riscul major astăzi în Balcani, și nu o bruscă lovitură autoritară".

A treia tendință majoră care poate duce tranziția pe un drum, dacă nu greșit, cel puțin ocolitor, este considerarea criteriului compatibilității cu standardele europene drept singura țintă a proceselor economice și politice în desfășurare. „Această paradigmă preferă dialogului intern între reprezentanții diferitelor interese dintr-o anume țară, consensul, impus, de fapt, de condiționări externe".

Necontenita goană după recunoașterea din afară bruiază sensul real al democrației, al stabilirii unor relații acceptabile între guvernanți și cetățeni. „Democrația nu înseamnă doar posibilitatea oferită oamenilor de a vota în alegeri libere și corecte, ci și posibilitatea de a influența politica. Ceea ce gîndesc oamenii este la fel de important ca acțiunea guvernamentală. Pentru a afla ce se întîmplă sub raport politic în Balcani trebuie să ne întrebăm de ce indivizii și societatea se simt atît de amenințați? De ce sînt democrațiile din Balcani atît de corupte sau, mai precis, de ce cred cetățenii că ele sînt așa? Și care este efectul intenselor presiuni externe în consolidarea loialității cetățenești față de regimul democratic?".

Războaiele de pe teritoriul fostei federații iugoslave și prăbușirea la un moment dat a statului albanez, ecourile în regiune ale atacului terorist de la 11 septembrie și globalizarea acțiunilor antiteroriste au creat un amalgam de probleme cărora trebuie să li se găsească un răspuns specific: „Comunitatea internațională a realizat recent cît de profund s-a legat criminalitatea de politică și de revendicările etnice. Grupuri înarmate de toate felurile, rămășițe ale formațiunilor de luptă din războaiele pentru succesiunea iugoslavă au proliferat în ținuturile muntoase. Embargoul prelungit impus de Națiunile Unite fostei Iugoslavii a facilitat apariția unor rețele criminale transfrontaliere. Traseele pentru contrabanda cu droguri, cu mașini furate, țigări și oameni alcătuiesc principala amenințare pentru securitatea din Balcani. (...) Capii organizațiilor criminale – adeseori conducătorii mafiilor etnice locale – dau cele mai generoase donații pentru politică. Combinația între etnicitate și criminalitate este elementul care alimentează ostilitatea și acuzațiile de violență adresate unor anumite grupări etnice. (...) Recente sondaje de opinie arată rate alarmante de percepție a lipsei de siguranță. Cetățenii care au suferit pe vremuri din cauza violenței arbitrare a statului comunist simt acum că drepturile lor sînt la fel de amenințate de absoluta ineficacitate și de indiferența unui stat slab".

În concepția cercetătorului bulgar, corupția nu este doar un subprodus supărător al procesului de democratizare, ci amenințarea cea mai puternică. „Scăderea nivelului de trai, sărăcia de masă, procentul ridicat al șomajului nu sînt elemente noi pentru observatorul vieții din Balcani. Ceea ce nu s-a observat, totuși, este creșterea dramatică a numărului persoanelor deplasate, fizic și social, a unor mari categorii sociale. Nu e vorba numai despre victimele războiului din fosta Iugoslavie. Cîți oameni mai locuiesc acum unde locuiau în urmă cu zece ani? Cîți mai lucrează în același loc? Cîți și-au păstrat mediul personal și profesional în care respiră? Migrația către locurile unde se află capitalul, către orașele mari și emigrația către Occident sînt fenomene vechi. Nu s-a vorbit însă despre distrugerea vechilor clase profesionale. Nu doar pierderea venitului, ci și pierderea statutului determină atitudinea ostilă a unor categorii mari de populație față de noile realități. În societățile din Balcani se răspîndește ca o epidemie «panica statutului». Procesul deplasării fizice și psihice creează distincții esențiale între grupurile mobile și cele imobile ale populației. Paralizia socială și izolarea din cauza cărora suferă mulți cetățeni, în general oamenii bătrîni sau bolnavi, sînt două dintre motivele care au făcut să se stingă sprijinul pentru reforme. Distrugerea vechii clase mijlocii este explicația structurală pentru creșterea volatilității politice. Privatizarea radicală și extensivă, restructurarea economică, oricît de necesare au fost, au dus la nivele fără precedent ale șomajului și la sărăcirea sistematică, decimînd întregi sectoare ale economiei și societății. Restabilirea situației economice, acolo unde ea se petrece, are loc doar în orașele mari și e oricum pestriță. Atît de necesara revizuire a sistemelor de asigurări sociale, pensii și de asistență medicală a creat o enormă insecuritate personală, incertitudini psihologice și neîncredere în capacitatea statului de a crea minime condiții de stabilitate și de confort. Statul pare a fi mai curînd un premiu pe care jucătorii încearcă să-l obțină decît un garant al legii și al serviciilor necesare unei vieți civilizate și decente. Capacitatea statului de a furniza un grad oarecare de protecție socială este crucială pentru autolegitimarea sa. Acum, cînd statul de tip «v-am spus adio!» a înlocuit statul comunist paternalist, noile regimuri democratice suferă din cauza deficitului de democrație. Din fericire, declinul economic și creșterea inegalităților sociale nu au creat încă o acumulare de sentimente antidemocratice. Dimpotrivă, cetățenii din Balcani au reacționat la greutățile economice cerînd mai multă – nu mai puțină – democrație. Sondajele arată că oamenii nu sînt satisfăcuți de prestația regimurilor democratice, dar nu tînjesc după regimuri antidemocratice. Capitalele țărilor din Balcani nu sînt invadate de protestatari și nu există răscoale anti FMI ca în America Latină. Cetățenii din Balcani se abțin de la protest nu pentru că sînt fericiți și nici din motive strategice, ci pentru că în timpul comunismului le-a fost distrusă capacitatea de a acționa în colectiv. Criticile cetățenești sînt centrate pe corupție. Și atunci se pune întrebarea: de ce sînt atît de corupți politicienii din Balcani și de ce nu reușesc guvernele să limiteze corupția? Un răspuns posibil ar fi acela că flagelul corupției politice nu are atîta legătură cu moștenirea comunistă, cu patologiile postcomuniste sau cu calitatea mediului legal, cît cu faptul că politica a început să coste. În 1991, toate partidele din regiune recrutau cu ușurință oameni tineri, entuziaști, gata să le ducă lozincile și să răspîndească fluturașii pe degeaba. La sfîrșitul deceniului, cînd anticomunismul și alte surse de controverse ideologice s-au stins, partidele trebuie să dea bani ca să-și transmită mesajul. Marșurile publice și alte mijloace de comunicare necostisitoare au devenit mai puțin eficiente, forțînd adresarea către media scumpe cum sînt televiziunile comerciale sau către «propaganda pe prietenie», plătită pe sub mînă. Nu e greu de urmărit cercul vicios al corupției: interesul public scăzut determină nevoia mai mare de *cash;* corupția este o sursă sigură de *cash*; corupția la nivel înalt mărește dezgustul publicului față de partidele politice și astfel întreținerea lor devine și mai scumpă și se apelează la o publicitate foarte scumpă pentru a influența imaginația publicului. Pe lîngă creșterea dezgustului public și a costurilor politice alimentate de acest ciclu, un efect major este și includerea unor indivizi corupți printre oamenii atrași de politică, sperînd că se vor îmbogăți: ei nu văd nici o diferență între a da banii, obținuți pe căi dubioase, partidului sau a-i băga în propriul buzunar. Așa apare clasa donatorilor: ei așteaptă ca partidul lor să ajungă la putere ca să se îmbogățească. (...) Principala cauză a corupției nu este în primul rînd lăcomia politicienilor sau a clienților lor, ci absența unor politici care să solicite, prin miză, implicarea cetățenilor. Al doilea motiv este că, din cauza inabilității guvernelor de a-i convinge pe cetățeni că se luptă cu corupția, percepția corupției este în plină ascensiune. Cercetările Centrului de strategii liberale din Sofia dovedesc că, în Bulgaria, sentimentele anticorupție nu sînt determinate în mod decisiv de nivelul corupției, ci de copleșitoarea dezamăgire provocată de rezultatele tranziției și de creșterea inegalităților sociale. (...) Percepția generală că în viața publică toți și totul este corupt e principala primejdie care pîndește democrațiile din Balcani, amenințare derivată nu doar din efectul corosiv al corupției locale, ci și de propensiunea organismelor internaționale de a pune pe seama corupției toate eșecurile din ultimul deceniu. Richard Rose a demonstrat că vor să întoarcă spatele democrației în căutarea unor alternative nedemocratice oameni cu venituri și afilieri politice diferite, uneori fără nostalgii comuniste, uniți prin convingerea că țara lor este coruptă. Dacă și-ar da seama de acest lucru, democrații anticorupți ar trebui să acționeze nu doar pentru diminuarea corupției, dar și pentru ca această diminuare să fie *vizibilă* publicului. E greu de spus care dintre aceste misiuni e mai greu de îndeplinit, dar ambele sînt necesare. ▲

Pagină realizată de Magdalena BOIANGIU

Ți-e sete de cultură? Bravo!
Noi avem de băut.

VINERI, 29 noiembrie	21^{00}	Lansare de disc și de carte: Adrian Berinde
SÎMBĂTĂ, 30 noiembrie	21^{00}	Muzică live: KUMM
DUMINICĂ, 1 decembrie	21^{00}	Seară jazz: Teodora Enache
MARȚI, 3 deciembrie	20^{00}	Muzică clasică live: Alina Tărvăreanu, Argin Martiș, Roxana Popescu, Grațian Papară *(flaut)*
MIERCURI, 4 decembrie	19^{00}	Dialogurile Academiei Cațavencu
JOI, 5 decembrie	20^{00}	Teatru: Toți bărbații sunt curve, *după* David Memet; *traducere și regie* Florin Piersic jr
MARȚI-DUMINICĂ	de la 10^{30}	Café-bar cu muzică ambientală
MARȚI-JOI	19^{00}-21^{00}	Discount 25%

Prezență permanentă a artelor vizuale în expoziția de la parter

CLVBVL PROMETHEVS
FVNDATIA ANONIMVL

Piața Națiunile Unite 3-5, sector 4, București
rezervări la telefon: 336.66.38; 336.66.78

Alex. Leo ŞERBAN

Cosmosul e bine

Palmaresul celei de-a 43-a ediţii a Festivalului internaţional de film de la Salonic (8-17 nov.)

„Alexandrul de aur“ (ex aequo): *Mizu no ona (Femeia de apă)* de Hidenori Sugimori (Japonia) şi *Blissfully Yours* de Apichatpong Weerasethakul (Thailanda)

„Alexandrul de argint“: *Bungalow* de Ulrich Kohler (Germania)

Cea mai bună regie: Carlos Reygadas (Mexic) pentru *Japon*

Cel mai bun scenariu: Alice Nellis (Cehia) pentru *Vylet (Secrete)*

Cea mai bună actriţă: Manca Dorrer (Slovenia)

Cel mai bun actor: Christos Stergioglou (Grecia)

Premiul publicului: *Occident* de Cristian Mungiu

„Not parking film traffic“ (= Nu parcaţi, trec filme)

Salonicul are mult mai puţin trafic decît Atena, mult mai puţină poluare, mult mai puţini locuitori, mult mai puţină istorie (deşi...). Are mult mai multă atmosferă, mult mai mult soare, mult mai multă mare, mult mai multe cafenele (înşirate în faţa respectivei mări, pe faleză), mult mai mult farmec – şi, evident, mult mai multe filme! De cînd şi-a mutat cartierul general în zona docurilor, cu partea administrativă, sala de presă & sălile de cinema (6 la număr) găzduite în clădirile portului, e drept că „the cobblestones on the pier are getting harder to negociate“ (= pietrele de pavaj de pe chei devin tot mai greu de traversat) – cum scria, într-un şapou, neobosita Angelike Contis, reportera anglofonă a cotidianului TIFF –, dar nu e mai puţin adevărat că tocmai această localizare, atît de insolită, îl face unic. Ce altceva?

Păi, ar mai fi un lucru care are, şi n-are legătură cu festivalul de film. Salonicul este singurul loc din lume unde (mai) poţi auzi pe străzi, reverberînd din difuzoare agăţate de buticuri, „antichităţi muzicale“ precum „Those were the days, my friend...“ (mai ştie cineva cine-l cîntă?) sau „That's amore“ (Dean Martin, nu Cristiana Răduţă!); într-o zi, alergînd spre o sală de cinema (căci, pe lîngă cele şase grupate în port, mai există două, în Piaţa Aristotel), am auzit, fluierat, nemuritorul „Volare“ al lui Modugno – şi, întorcînd capul, mă aşteptam să văd un individ de vîrsta mea care avea chef să zboare înapoi în timp... Ei bine, nu: „fluierătorul“ era un puşti de 18-19 ani cu şapcă întoarsă şi care, în loc de rap, dance sau house, avea febleţe pentru muzica italiană a anilor '50.

Cel mai bine descrie festivalul chiar anunţul din subtitlu, pe care l-am văzut agăţat în dreptul unei clădiri din port; adică, Voi ăştia, cu maşini, lăsaţi-o mai moale că p-acilea circulă *filme*, moşule! Circulă, de la o sală la alta, de-ţi fac capul titirez; pe secţiuni (în Olympion, competiţia internaţională; în John Cassavetes, „New Horizons“; în Frida Liappa şi Tonia Marketaki, greceşti; în Stavros Tornes, „Balkan Survey“; în Pavlos Zannas, reluări diverse), pe tematici, pe matematici, pe gramatici, pe afinităţi elective, efective şi afective...

„43-years-old, but not middle-aged“ (= 43 de ani, dar nu de vîrstă mijlocie)

Aşa este festivalul. Are „o vîrstă“, e chiar adult (inclusiv prin „tematica“ multor filme...), dar nu e (încă) ticăit. Există o rutină, firească (deşi anul acesta a dispărut secţiunea „3 X 3“ – „preluată“ de TIFF-ul de la Cluj!), dar nimic nu e „de rutină“. Merge uns, fără a fi „uns cu toate alifiile“. Este, mai ales, atît de divers, de surprinzător – ohoho, cu cît mai surprinzător decît ditamai Cannes-ul! –, atît de „relaxa(n)t“ – poţi recupera filmele ratate pe video –, atît de „recuperator“ finalmente – poţi recupera filmele ratate la Cannes/Berlin/Veneţia/Locarno ş.cl. – încît merită fiecare zi-lumină (şi nu vă pot descrie lumina de la Salonic!) preschimbată-n zibeznă, cu ochii-n ecran. Lumea (tineri, mai ales) stă la coadă să intre la filme! Rectific: lumea stă la coadă să intre la filme *în toate sălile concomitent!!* Fiecare sală (din cele 8 amintite) este (supra)ocupată, la fiece oră, de un public care tot iese, din farmacii, pizzerii & uzerii, ca să umple cinematografele... Stă pe jos, turceşte, într-o rînă, într-un picior – stă oricum. Şi – uneori – mai şi pleacă (truism cu circuit închis: nu toate filmele merită văzute pînă la sfîrşit!). Dar această cinefilie – c-o fi de „sezon“, de snobism, de ce-o fi – e-atît de stenică încît, după o „cură de Salonic“, te-ntorci în patrie cu fruntea şi inima sus; nu e-o formulă, e purul adevăr (naiv, ce e drept).

Şi totuşi, şi totuşi... Zilele TIFF-ului salonichez nu (mai) sînt chiar atît de trandafirii, orizontul – senin – a-nceput să se acopere de nori, iar generozitatea – jovială, lipsită de ostentaţie – prin care-l identificam, pînă acum, dintr-un noian de festivaluri zgîrcite/seci – dă semne de reducere drastică. Motivul? Banii se scurg, torenţial, spre Olimpiada din 2004. Se ia din bugetul de la Cultură, se duce în bugetul de la Sport... Este – cum o numea Alexis Grivas, ataşatul de presă al TIFF-ului şi, totodată, redutabil cronicar la *Screen International* – „My Big Fat Greek Problem“ (vezi *S.I.*, 8 nov. a.c.); titlul este o aluzie la cel mai de succes film grecesc recent *(My Big Fat Greek Wedding*, candidat la Oscarul pentru film străin), dar concluzia lui Grivas n-are nimic optimist: „Comediile uşoare, care-au fost sursa creşterii spectaculoase din intervalul 1999-2000, şi-au cam pierdut din suflu, iar regizorii şi producătorii (locali, n.m.) întîmpină tot mai multe dificultăţi în a urni din loc un proiect.“

Singurul film grecesc văzut de mine la Salonic (recunosc: erau foarte multe, dar cum să rezişti tentaţiei... de a vedea *şi* altceva – adică retrospectivele în primul rînd (Marco Bellocchio, Bob Rafelson, Bela Tarr, Jaime Humberto Hermosillo, Shirin Neshat, Aurelio Grimaldi) şi lunga listă de raritaţi cu care rişti să nu te mai întîlneşti a doua oară-n viaţă?...), singurul, aşadar, nu m-a plictisit defel şi cred că are şanse să placă unui public foarte variat (scot din calcul puştimea şi snobimea). Se numeşte *Alexandria*, se petrece chiar acolo, în umbra „tripletei de aur“ CAFODU (= Cavafis, Forster, Durrell), e foarte frumos filmat, chiar elegant, şi e genul de poveste romanţios-exotică à la *Pacientul englez* (dar, credeţi-mă, mult mai simpatic!): o tînără descoperă că mama ei, o celebră cîntăreaţă de operă – pe care o însoţeşte într-o croazieră cu vaporul la Alexandria, oraşul adolescenţei ei –, a trăit o aventură intensă cu un scriitor francez, pe care, însă, nu este dispusă să i-o mărturisească decît pe frînturi, cu multe neadevăruri strecurate între un episod şi altul... De ce minte mama sa?, ajunge să se întrebe tînăra (care cunoaşte, ca-ntr-un rapel în oglindă al pasiunii acesteia, un medic local, jumătate italian, jumătate arab); să fie vorba oare doar de o rescriere – convenabilă – a trecutului, sau această „amnezie calculată“ ascunde realităţi psihologice mai complexe?... *Alexandria* – care conţine exact acel amestec ideal de luciditate modernă şi autoiluzie desuetă cu parfum de patchouli – are o distribuţie greco-franco-italiană (Jean-Pierre Lorit a jucat în *Une affaire de goût*, iar Salvatore Lazzaro a fost asasinul lui Pasolini din *Nerolio* al italianului Grimaldi – asupra căruia voi reveni) şi este regizat de o femeie, Maria Iliou pe numele ei (este al doilea ei lungmetraj de ficţiune). Mă gîndeam să-l includ în subcapitolul

Sfîrşituri

pentru că are un final într-adevăr memorabil: tînăra, al cărei love story este povestit într-o succesiune de flash-backuri întrerupte prin reveniri în prezent, „intră“ într-o fotografie de epocă în care apare tatăl său, proprietar de plantaţie, şi dispare în ninsoarea alb-pufoasă a bumbacului ce se-mprăştie-n vînt ca păpădia...

Cu totul diferit este sfîrşitul de la *Nerolio* al lui Grimaldi (cineast italian, 45 de ani, descoperit la Salonic prin 3 filme: acesta (primul consacrat lui Pasolini), *Rosa Funzeca* (inspirat de *Mamma Roma* al aceluiaşi PPP) şi *Un mondo d'amore* (încă nedifuzat în Italia). *Nerolio* seamănă cu *Rosa Funzeca* prin finalul abrupt, dur şi profund dramatic: în primul – care povesteşte ultimele săptămîni din viaţa lui Pasolini –, poetul-cineast îşi agaţă ultimul amant, îl duce cu maşina pe plaja de la Ostia şi este asasinat sălbatic de acesta; în al doilea, mama-prostituată (extraordinara Ida di Benedetto!) e împuşcată mortal de fiul pentru care se sacrificase, după care acesta, realizînd gestul comis, se aruncă peste trupul ei şi izbucneşte într-un plîns sfîşietor (şi parcă doar el: lacrimile-mi curgeau pe obraji ca la cea mai neruşinată melodramă!). Grimaldi – care filmează sobru, într-un alb-negru foarte „neorealist“ – e obsedat de figura lui Pasolini, deşi (şi aici vine vestea bună) *nu* este gay (alt truism: aşa cum cîteva din cele mai bune filme despre femei sînt făcute de cineaşti gay – vezi Cukor, Fassbinder, Almodovar, Ozon etc. –, cele mai bune filme despre gay sînt făcute de non-gay – vezi Hitchcock, Babenco, Wong Kar-wai); cu *Nerolio* a avut probleme – prietenii lui PPP l-au acuzat că „inventează“, că versiunea lui este „abuzivă“, nimeni (în afară de PPP şi de asasinul său) neştiind exact ce s-a întîmplat pe plaja de la Ostia etc. La care Grimaldi s-a apărat (foarte bine) replicînd că „nimeni nu are monopol asupra lui Pasolini“ şi că – oricum – cinematograful *nu* este realitate pură, ci recreare a ei pornind de la elemente reale... *Nerolio* este un film cinic, sec, puternic, din care PPP nu iese „angelizat“ (dimpotrivă!) şi din care măcar o replică a acestuia ar merita reprodusă: „Oare la ce se gîndeşte Papa atunci cînd se masturbează?“

Alexandria de Maria Iliou

Doar că este o replică de pe la jumătatea filmului – adică exact „momentul“ care face din *Un mondo d'amore* (celălalt film „pasolinian“) un splendid poem neorealist:

Mijlocuri

Trebuind să fugă – împreună cu mama sa, Susanna – din provincia Friuli, unde fusese acuzat de corupţie de minori, tînărul Pasolini călătoreşte, noaptea, într-un compartiment de clasa a doua plin de cătane, de-ndrăgostiţi şi de-o bunicuţă din Sicilia... Scena este copleşitoare, unul din acele momente care-ţi arată la ce e bun cinematograful, fără a avea nimic apăsat sau apăsător; dimpotrivă, o anume simplitate a firesculului, a de-la-sine-înţelesului, a lucirii hître din ochi ca atunci cînd, între şase oameni surprinşi de-ntîmplare în tren, se leagă o familiaritate caldă ce nu exclude rezerva. Adevăr brut, emoţie pură. Atunci, cu fotografia fiului bunicuţei în mînă (un tînăr brunet şi chipeş, pozat alături de blonda sa soţie), Pasolini concepe, într-o noapte practic, una din cele mai frumoase povestiri ale sale; şi Grimaldi are inspiraţia, şi totodată curajul „diegetic“, de a opri „povestea lui Pasolini-poetul“ pentru a vizualiza – în imagini directe, curate – *această* povestire! E un moment de neuitat.

Începuturi

Aşa cum nu poate fi uitat începutul de la *Werckmeister Harmonies* – ultimul film al lui Bela Tarr (prezentat şi la TIFF-ul clujean!). Tarr – „specializat“ în filme-mamut: *Satantango* are 7 ore!! – imaginează (tot în alb-negru) un fel de „menuet astronomic“; sîntem într-o cîrciumă, la ora închiderii (birtaşul dă semne serioase de nervozitate...), iar Janos – protagonistul, un tînăr erudit-famelic stil Prinţul Mîşkin/Idiotul Satului – ia doi hîndrălăi bătrîni şi beţivi, îi „pune în scenă“ în chip de Soarele, Pămîntul şi Luna şi „construieşte“, cu ei, cea mai hilară – şi totuşi emoţionantă –, cea mai şleampătă – şi totuşi graţioasă – vizualizare a ordinii cosmice! Filmul – plin de lungimi „atmosferice“ (Janos dispare din cadru doar atunci cînd ajunge la capătul drumului său), de stranietăţi poetice (momentul intrării în sat, noaptea, a containerului în care se află o balenă este antologic!) – fascinează ca un meteorit căzut în pustie: pe dinafară rece, pe dinăuntru fierbinte... „Ce mai face cosmosul?“, e-ntrebat Janos; „Cosmosul e bine“, răspunde el.

Ca şi microcosmosul Salonic. ▲

Dilema vă recomandă

● În *Elle* (numărul pe decembrie 2002), interviul cu Mario Sorin Vasilescu, un maestru veritabil, ştiutor de adevăruri clare, despre yoga şi alte lucruri de luat în seamă. (Dan Stanciu)

● *Colecţia Pădurea rusă* (Editura Paralela 45 – coordonatorii colecţiei: Nicolae Iliescu şi Irina Loghinovschi). Proza extraordinară a unor scriitori ruşi şi sovietici, consacraţi înainte şi după Revoluţia din Octombrie 1917, practic interzişi după impunerea acelui nenorocit realism socialist: *Anul gol* de Boris Pilniak (scris în 1920), *Rusia scăldată în sînge* de Artiom Vesiolîi (roman scris între 1920-1935), *Nălucile* lui Leonid Andreev (nuvele apărute între 1904-1916), *Farsa lui Mecena* (1925), *Podhovţev şi ceilalţi doi* (1917) de Arkadi Avercenko, *Eşafodul* de Cinghiz Aitmatov (roman apărut în 1986, odată cu deschiderea gorbacioviană). Toate de un nonconformism politic şi estetic bulversant, satisfăcînd rigorile clasice şi moderniste; n-am citit despre vreuna dintre ele nici o cronică în presa noastră culturală. Să fie alergia străveche la tot ce e rusesc? Anticomunismul are semidoctismul lui patent, bine înfrăţit cu proletcultismul maniheist. (Radu Cosaşu)

Simona SORA

puzzlecturi

Mizeria sufletului

● **Gabriel Liiceanu, *Uşa interzisă*, Editura Humanitas, 2002.**

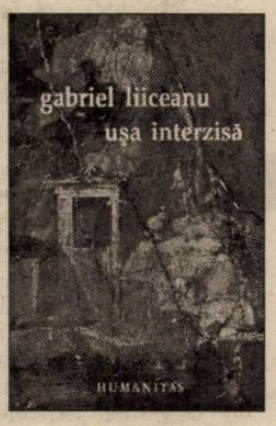

Ştiu pe cineva care, prin '83, avînd numai pentru o săptămînă *Jurnalul de la Păltiniş*, s-a apucat să-l copieze cuvînt cu cuvînt pe un caiet de 200 de file. N-o făcuse – ştiu sigur – din avariţia aceea care te face să fotocopiezi cărţi întregi *ca să le ai*, nici dintr-o lene a memoriei, ci pentru că dobîndise două certitudini. Întîi, faptul că, de la primele pagini, dorea deja să recitească *Jurnalul*, iar în micul oraş de provincie în care locuia, cele cîteva exemplare primite fuseseră împărţite între notabilităţile cu pile la librar. Apoi, faptul că era sigur, la cei 15 ani pe care îi avea, că nu o să apuce căderea comunismului, iar cartea lui Liiceanu îi arăta o cale de supravieţuire. Un fel de Pierre Menard, cu o vocaţie autentică a „culturii trăite" care îl salva adesea de patetisme şi furii devastatoare, amicul meu a făcut Filozofie (după Litere) numai ca să urmeze cursurile ţinute de Gabriel Liiceanu şi Andrei Pleşu. A scris apoi o carte de proză şi a plecat din ţară, prematur obosit. *Jurnalul de la Păltiniş* nu l-a cumpărat nici după '89, fiindcă se obişnuise cu acel caiet cu pătrăţele pe care făcuse, ani în şir, însemnări proprii. În dreptul unei fraze a lui Noica despre „mizeria sufletului" pusese cîteva semne de întrebare din ce în ce mai mari, ca o mirare mută şi explozivă. Mi-am amintit de stupefacţia prietenului meu din adolescenţă (care îl descoperea tot atunci pe Dostoievski) mai întîi anul trecut, cînd am citit *Declaraţie de iubire* a lui Gabriel Liiceanu, apoi acum, cînd termin – după un traseu plin de hohote de rîs, de emoţie şi de nevoia imperioasă de a o lua de la capăt – *Uşa interzisă*.

Cine e acest Gabriel Liiceanu care se rearticulează povestind după ce tocmai stătuse – ca Styron – faţă în faţă cu tenebrele? Cum se poate umple vidul provocat de cea mai cruntă angoasă existenţială, frica de o moarte *rea* şi trauma inaugurală abia întrevăzută – în plină criză – cu o tabletă de *Zoloft* (Zuluf, cum îl ironizează Monica Lovinescu)? Ce a descoperit scriitorul în anul scrierii acestui jurnal, în miezul exploziei sale, care să poată fi transmis (printr-un *coup d'envoi* afectiv) şi să poată fi înţeles de ceilalţi? Pentru cine scrie el acest jurnal „situat afectiv printre oameni, mai ales printre oameni"? E vorba de o pornire higienică, spune autorul, de nevoia de ordine, dar mai ales de încercarea, prin această ordine fragilă, de a „ţine anticipativ moartea sub ochi".

Prin *Declaraţie de iubire*, discurs sintetic de construire a „edificiului afectiv", dar mai ales prin *Uşa interzisă*, excurs analitic, introspectiv şi purificator, traducătorul lui Heidegger în româneşte găseşte un loc în sistemul propriu „situării afective – posibilitate a fiinţei de o bogăţie fără pereche printre celelalte posibilităţi acordate fiinţei umane". Amestecînd pînă la confuzie domeniile spiritului şi sufletului (semnul „dezvăţului de Noica"), autorul pune ordine – pe parcursul acestui jurnal – în eul său funcţional, în interiorul personajului multiplu pe care şi l-a asumat.

În primul rînd, există în acest eu ipostaza *scriitorului* speriat în egală măsură de aderarea la o sectă susţinută de „codul şi stilul eroului eponim", Filozoful, precum şi de „colegialitatea de scris" cu tagma „scriitorilor talentaţi şi inculţi, care mor patetic în ograda metaforei şi în sintaxă". Între un soi de căutare pîndită de un „pitacism superior" şi tagma limbută a literaţilor, Gabriel Liiceanu, cioranian tîrziu şi în deplină cunoştinţă de cauză, propune „scrierea de sine", „vibraţia de fiinţă", dar vibraţia unei fiinţe în care s-au filtrat şi rigoarea sistemică a filozofiei şi retorica plină a iubirii: „A scrie nu înseamnă a avea «idei originale», ci a face să intre în vibraţie coarda care eşti. «Ideile» nu fac doi bani dacă nu sînt efectul final al corzii vibrînde. Cu cît vibraţia acestei corzi este mai intensă, cu atît premisa existenţială a scrisului este mai bine asigurată... Cînd «demersul cultural» nu este conectat la o... vibraţie de fiinţă, şi este cultivat în sine, atunci autorul acela va fi culturalmente util, dar va risca să poarte cu el peste tot în lume, ca pe propria-i umbră şi ca pe un blestem, darul de a plictisi".

În al doilea rînd, *profesorul* Liiceanu, maestru de vocaţie, visează reînvierea Păltinişului, alături de tineri precum Cătălin Cioabă, Bogdan Mincă, Sorin Lavric, alcătuind partea vizibilă a fervorii pe care profesorul Liiceanu a stîrnit-o. La începutul deceniului trecut, amfiteatrul în care Gabriel Liiceanu îşi ţinea cursurile hiperspecializate de filozofie heideggeriană era plin de studenţi vibrînd, cei mai mulţi la porţile alfabetului cultural. Se povestea că la primul curs, profesorul intrase zicînd: „Cine nu ştie germană, să iasă afară". Iar sala s-a golit. Prin '94-'95 sala era din nou plină, iar profesorul peripatetiza între catedră şi calorifer, întrebîndu-se cu o sinceritate modulată retoric: „Ce Dumnezeu o fi vrînd să zică Heidegger?"

În al treilea rînd intelectualul, editorul, omul public, protagonistul celei mai triste şi pline de umor părţi a cărţii. Liiceanu trăieşte o identificare plină de repulsie cu „o colegă", directoarea unei edituri bucureştene prinsă de ochiul din ceafă al povestitorului în timp ce fura, la Tîrgul de la Frankfurt, o sticluţă cu soia. Cu familia regală la Timişoara, ca director al Editurii Humanitas, scriitorul joacă o perplexitate faţă de sinele său încurcat în ale protocolului şi ale nevoii irepresibile de a fi acceptat de către bodyguarzii impasibili drept cineva „interesat de buna desfăşurare a lucrurilor".

Şi omul dezbrăcat de convenţii? Pe de o parte, din raportarea la prietenii din *Declaraţie de iubire*, pe de alta, din iubirile tăcute (faţă de Flipi-Ştefan, fiul risipitor al unui tată mult timp absent), din iubirile regăsite doar prin „gesturile fondatoare ale iubirii", din vicisurile recurente, se construieşte un eu fragil, vulnerabil şi retractil. *Uşa interzisă* – propedeutică a salvării de sine şi maieutică esenţială (vezi nenumăratele interpretări personale, deşi cartea îşi conţine în ultima sută de pagini interpretarea „omologată") – este jurnalul acestui eu care se ascunde exact în măsura în care se deschide, un jurnal al tensiunii şi ambiguităţii personajului creat dintr-o tensiune între sinceritate şi autocenzură. Miza acestuia nu e mărturisirea, ci jubilaţia, căci personajul nu s-a aruncat în prăpastie fără coardă de siguranţă. Dimpotrivă, el e susţinut de tripla chingă a prieteniei, a iubirilor (trecute şi viitoare) şi a înţelegerii destinului propriu. Spre deosebire de un mistic (chiar unul „cu sistem") care plonjează cu capul înainte şi se face praf sau „riscă" revelaţia, autorul *Uşii interzise* preferă cutremurarea, balansarea continuă între un „sistem de iluzii" şi altul. Omul din spatele uşii interzise e „bolnav de teama de ridicol: dacă la capătul celălalt (al rugăciunii) nu e nimeni"? Cutremurarea pe care scriitorul o transmite nu face apel nici la credinţă, nici la ştiinţă (cea filozofică), ci la strict personala „vibraţie de fiinţă", întemeiată în „solul fenomenal" al iubirii, în mizeria fecundă a sufletului. ▲

Andrei GORZO

trecerea prin reviste

Cum se prezintă filmul românesc

Numărul opt al publicaţiei internaţionale *MovEast* (realizată de arhivele de filme din ţările est-europene şi tipărită în Ungaria) este dedicat cinematografiei româneşti. Conţine opt portrete de regizori români (cel mai bun: Lucian Pintilie, văzut de Viorica Bucur – o prezentare clară, instructivă, susţinută de un bun montaj de citate), patru interviuri realizate de Ecaterina Dumbrăveanu cu tineri cineaşti (cel mai bun: Cristi Puiu), cinci recenzii la cărţi de cinema, apărute în ultimii ani în România (cea mai bună: recenzia calm-solidară a lui Alex. Leo Şerban la *Istoria critică a filmului românesc contemporan* de Valerian Sava) şi alte cîteva subiecte (cel mai arzător e, desigur, starea de criză, despre care scrie Valerian Sava). Articolele au fost selectate şi traduse în limba engleză de echipa Arhivei Naţionale de Filme: Marian Ţuţui, Ecaterina Dumbrăveanu şi Ştefania Ferchedău. Pentru un *insider*, faptul că această echipă a reuşit să închege o prezentare a cinematografiei noastre, din textele şi opiniile unor oameni de film pe care nici sub ameninţarea armei n-ai putea să-i reuneşti la o bere, este în sine impresionant. Tot pentru un *insider*, unele dintre textele şi opiniile respective par nişte glume. Pe un *outsider* l-ar putea impresiona să afle că *Dublu extaz*, ultimul film al lui Iulian Mihu, „este ca un testament artistic"; dar noi, care ne-am străduit *să vedem* acel film, nu putem lua afirmaţia filmologului Marina Constantinescu decît ca pe-o glumă proastă (şi asta pentru că nu vrem s-o luăm ca pe o insultă adusă memoriei lui Mihu). Şi ce putem să facem atunci cînd aflăm de la Marian Mitru că, „în pofida superficialităţii filmelor sale recente", energia lui Mircea Mureşan „poate fi un exemplu pentru noua generaţie de regizori"? Putem doar să ne rugăm ca sfatul acesta înţelept să nu întîlnească niciodată urechea unui tînăr regizor impresionabil. Şi Marian Ţuţui îi sugerează oare cititorului străin să o lase mai moale cu filmele clasice hollywoodiene, precum *Îngeri cu feţe murdare*, şi să se uite încoace, la Sergiu al nostru, ale cărui „realizări sînt mai vrednice de admiraţie, fiind făcute cu mai puţini bani şi mijloace"? (Nu sînt sigur că asta vrea să spună – engleza se cam împiedică în acel punct al discursului –, dar e ca şi cum ar spune că Nicolaescu e un actor mai vrednic de admiraţie decît James Cagney, pentru că el, la origine, n-a fost decît inginer.) În schimb, Ţuţui abordează cu infinit tact chestiunea dramelor psihologice ale lui Nicolaescu („chiar dacă n-au eşuat, nu putem susţine că sînt capodopere": într-adevăr, *nu putem)*, şi chestiunea grozăviilor de tip *Oglinda* şi *Triunghiul morţii*, care „au fost criticate nu din raţiuni estetice, ci politice". Ce să mai critici la ele, „din raţiuni estetice?" E ca şi cum l-ai fi criticat pe King Kong că, pe lîngă faptul că distruge proprietatea publică şi răpeşte blonde, *mai e şi păros*. Comparaţi lunecuşul judecăţilor critice ale lui Ţuţui cu francheţea abrazivă a lui Cristi Puiu: *„Mihai Viteazu* nu e mai mult decît un film de propagandă. E impresionant datorită costumelor, e impresionant datorită decorurilor; e un film impresionant prin cantitate. Scenariul e ilizibil, istoria e falsificată, actorii sînt în permanenţă falşi." Sau cu spiritul de hai-să-spunem-lucrurilor-pe-nume, prezent în fiecare frază a dialogului dintre Leo Şerban şi Mihai Chirilov, despre ce i s-a întîmplat filmului *Marfa şi banii:* „Şi vorbim aici despre un film care, dacă n-ar fi fost Cannes-ul, ar fi stat probabil bine-mersi la răcoare, la discreţia politicii (?) de distribuţie a instituţiei amintite care-l catalogase, în pudibonderia-i manifestă, mult prea vulgar..."; „De parcă nu ar exista o vulgaritate mult mai periculoasă, pentru că insidioasă – cea care vine pe «filieră», să zicem, «intelectuală», bine împachetată în discursuri sforăitoare şi profund ipocrite despre...«vulgaritate»..."; „Eu am scris în *Libertatea* că e «cel mai bun film românesc din ultimii 5 ani», dar puteam să pun încă 10-20 ani acolo, că tot li se rupe unora (mulţi...)". E brutal? Nu mai brutal decît o găleată de apă rece turnată în capul unui beţiv. Textele de felul acesta sînt mai utile unei publicaţii ca *MovEast* decît cele pline de evaziuni şi eufemisme; cred că şi pentru un cititor străin, ele sună mai convingător. Păcat că, în ansamblu, traducerea în limba engleză nu e de mare ajutor. De exemplu, titlul *Dan Piţa – Famous Author, Well-Known Model* sună atît de comic, încît lectura articolului mi-a fost apoi perturbată de viziunea unui Piţa-manechin, etalîndu-şi toaletele pe *catwalk*. Şi cînd vor afla că Mircea Mureşan s-a evidenţiat *„by properly using the prim plan"*, cititorii străini se vor întreba ce Dumnezeu e *„the prim plan"*, de unde şi-ar putea procura şi ei un obiect atît de misterios şi de unde vor învăţa să-l utilizeze cum se cuvine, ca să se evidenţieze la rîndul lor. Cred că, atunci cînd se prezintă în lume, filmul românesc nu cîştigă nimic exagerînd merite sau camuflînd defecte. Dar ar cîştiga de pe urma unei engleze mai bune. ▲

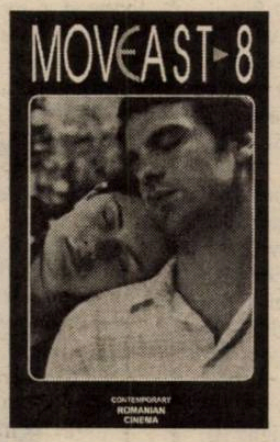

Pagini realizate de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

Gastronomice rafinate

Am promis o urmare „high class“ Caserolei: soseşte acum, sub forma Universului gastronomic Bosch. Vom insista, în special, asupra termenilor folosiţi, care conturează un nou tip de lume culinară: alte ingrediente, alte forme, alte ustensile, alte verbe care le pun în practică. În rest, nimic ridicol, ca-n mai vechile pliante analizate, ci un limbaj sec, profesionist, grăbit, dar clar. Pliantul Bosch ne face cunoştinţă cu fructele de avocado; din ele, paradoxal pentru mentalul neaoş comun, se poate face supă, şi nu orice fel de supă, ci una rece. Supa e una „de ustensile“ pentru că se prepară la mixer. La fel şi cea de broccoli. Aici mixerului i se adaugă şi „cuptorul cu microunde la 600 W“, în care se căleşte ceapa. Termenul poetic introdus este

„bucheţel“; e vorba, evident, de bucheţele de broccoli: ele ajută şi la ornat, latura estetică nefiind neglijată. Altfel, aflăm lucruri noi în privinţa temperaturilor: farfuriile în care serveşti supa trebuie încălzite în prealabil. O altă inovaţie din universul gastronomic Bosch este combinaţia dulce-sărat: ei ne prezintă „filé de porc à l'orange“. Friptura de porc e gătită în suc de portocale, dar şi cu „migdale tăiate solzi prăjite în unt“. Astfel, graniţele dintre fructe şi legume, dintre dulce şi sărat par să fi pierit. Felurile se rafinează tot mai tare: nu numai că se introduce peştele, dar apare şi termenul de „spumă“, care sună mai eteric decît sosul: „batog în spumă de vin alb“. Aici, legumele nu se taie oricum, ci „Julienne“. Nu ştiu ce înseamnă, dar sună foarte distins şi

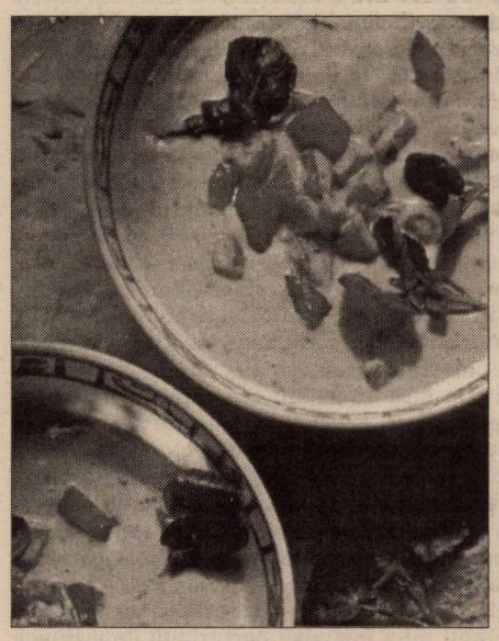

profesionist. Legumele pe care se pune peştele alcătuiesc un „pat“, iar totul se serveşte nu cu orice fel de orez, ci cu unul „sălbatic“. Pîinea prevăzută în pliant este una suedeză: care conţine, printre altele, stafide în rom, migdale zdrobite, ananas zaharisit, cireşe pentru ornat, curmale fără sîmburi sau stafidite, caise uscate, netratate, smochine uscate. Deşi, mutată într-un alt registru – cel al tristeţilor de vîrstă şi al trecerii timpului –, compoziţia sună cam deprimant, sînt convinsă că produsul e foarte gustos.

▲

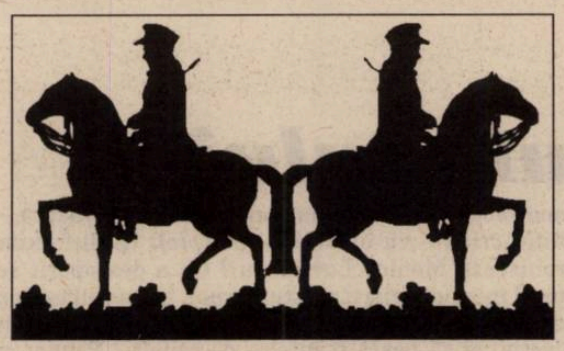

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Noiembrie, 1784 în 2002

Pentru mine, băiat născut într-un oraş unde unul, odată, a murmurat într-o noapte: „o, ţară tristă plină de umor“, de l-au auzit cîţiva, şi pironiţi de exactitatea vorbelor au zis că aşa e şi altfel nu poate fi,

pentru mine, crescut în Isarlîkul Bucureştiului, unde „anecdota primează“ şi dacă nu tratezi totul cu humor zice lumea că eşti prost, şi chiar eşti, de nu o dată mi s-a făcut dor, în plină bodegă, ca de tata, după acela dezmierdat „nenea Iancu“, fără de care nu aş fi putut trăi, pupa şi rîde, el acordîndu-mi dreptul de a refuza orice situaţiune în care omul nu mai are nici un haz,

aici, unde fiul acestui nene Iancu spunea tot aşa la începutul cărţii sale – frumoasă de mergeau oamenii ameţiţi pe stradă, cîntînd pagini întregi din ea – carte de putreziciune fastuoasă şi acceptată, de lacrimă şi pergamută care se deschide cu acele vorbe blestemate ale franţuzului: „sîntem la porţile Orientului unde totul este luat cu uşurinţă“ şi care m-au urmărit nu numai după ce am intrat la facultate, cu subiectul „Poezia putrefacţiei sau putrefacţia poeziei“, dar chiar pînă am dat de proza unuia din Siliştea-Gumeştilor, al cărui tată zicea cam despre oricine: „e deştept, dar îl mănîncă prostia“,

şi care nici el nu stătea de vorbă dragă decît cu cel care ştia să rîdă de toţi şi de toate, să spună la orice „bună dimineaţa!“, „bună în c... morţilor!“, ajungînd abia spre mai încolo să se uite foarte atent la exasperatul de Petrini care nu mai putea trăi cu atîta haz în jurul lui,

pentru mine, care mai ţin doliu după un prieten iubit din Calea Rahovei, Teodor Mazilu, cel ce inventase strigătul, tot de Bucureşti, tot fără de moarte: „eu am ridicat problema – eu o bagatelizez!“,

Horea, adică „Ursu Nicolae – cum scrie în portretul-robot, întocmit în comitatul Tîrnava, pentru prinderea lui – din comitatul Albei, din Albac, Rîul Mare, iobag de pe domeniul Zlatnei, păr şi mustaţă brun roşcată, frunte mare proeminentă, ochi negri, pleoapa de jos la un ochi răsfrîntă, se vede roşie, chip lungăreţ roşu, nas mic ascuţit, urme de vărsat, de statură ceva mai mare decît mijlocie, îndesat, spătos, vorbăreţ, de 49-50 de ani“,

Horea e imputarea permanentă, venită de peste munte, dintr-un loc fără fanarioţi şi bizantinism, fără ironii tăioase şi ineficiente, fără concesii şi compromisuri, unde supusul nu-şi mai poate îngădui politeţea şi înţelepciunea rîsului, ci plînsul, plîngerea (către Împărat), ultimatumul („nobilime să nu mai fie în viitor, ci fiecare să trăiască din slujba sa îndeplinită“), răscoala „din resteu“, şi de la resteu, supremă seriozitate a conştiinţei, neînfricarea în faţa roţii, acceptînd o singură favoare, aceea de a i se scurta chinul printr-o lovitură de graţie, mortală, în inimă.

Brut, brutal, fie şi primitiv, binecuvîntat de primitiv, Horea aduce refuzul unui stil de viaţă de multe ori îndreptăţit, adecvat, dar care ratează, o dată şi de ajuns, o înţelegere fundamentală, aceea a nesupunerii la obiect, la resteu. În problema refuzului, Horea – ca orice tragic extrem – nu a glumit, el îmi şopteşte, înfiorat, ca la căpătîiul lui nenea Anghelache, bucureşteanul prea omenos din mine.

Horea – şi mi-e atît de apropiat, din ce în ce mai apropiat, că pot să-l paginez în cel mai contemporan vocabular – nu a bagatelizat problema, jugul, revolta şi nu a luat nimic „à la légère“. Vine dinspre el o privire de rocă de început, înaltă, severă – nu cumplită, nu inumană, am fi pierduţi de-ar fi inumană! – care nu pricepe plastilina şi nici hazul ei, ci mai degrabă acel „să fie întru toate gata călăul“, cu care judele primar al Albei Iulia l-a somat pe călăul oraşului „să stea acasă, că mîine va avea de lucru“...

Să fie total incompatibili Caragiale şi Horea?

Probabil. Şi la ce ne ajută? Poate la a decripta acest mesaj bizar al serviciilor secrete pentru producerea coincidenţelor: „Scrisoarea pierdută“ a avut premiera în 1884, la exact o sută de ani după răscoala lui Horea, Cloşca şi Crişan. Şi tot în noiembrie. Sînt zilele astea cînd timpul – în exclusivitate pentru obsedaţii lui – face din ani clipă, montînd fantasmagoric şi abracadabrant.

Afară e un sfîrşit de noiembrie la fel de bizar în bunătatea lui excesivă. Noi tot mai citim „problemele morale“.

P.S. Erată: Apropo de timp – sînt convins că nu voi face a doua oară greşeala de a scrie că în 2002 se împlinesc 40 de ani de la asasinarea lui Kennedy, care a avut loc în 1963.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Primim de la Corina Aldea

Strada Prevederii...

– Unde sînt cheile de la maşină?

– De ce? o întreb nedumerită pe mama, care nu are carnet de conducere.

– Păi, trebuie să îţi mute cineva maşina din parcare... e petrecere...

Îi spun mamei unde sînt cheile şi la cine să apeleze pentru mutarea maşinii. După cîteva ore ajung acasă. În parcare se mai zăresc încă urmele petrecerii care abia se terminase. Urc în grabă cele trei etaje, nerăbdătoare să aflu ce s-a întîmplat.

– Păi, ştii, noii noştri vecini de la patru au „închiriat“ parcarea şi...

– Cum au închiriat parcarea?

– Adică au dat nişte bani proprietarilor de maşini, pentru a goli parcarea... Au tras curent electric de la doamna P, ca să aibă muzică şi au dat petrecere... ştii... la ţigani, a doua zi după ce cununi, vin finii şi trebuie să le dea de băut naşilor... au venit cu băuturi... da' ce băuturi... care mai de care... şi un ditamai platoul cu un purcel pe el... mîncăruri de toate soiurile... muzica se auzea de la trei străzi depărtare.... nici n-am putut dormi...

– Şi nu a chemat nimeni poliţia?

– Ba da, vecinul de la trei, din blocul de vizavi.

– Şi!?

– Şi cum a venit, aşa a şi plecat... îţi dai seama... le-au dat ceva poliţiştilor şi i-au liniştit...

– Păi, şi doamna P de ce le-a dat curent? Că atunci cînd au ieşit ăştia cu săbiile să-l taie pe vecinu', ea a vrut să cheme poliţia... şi îi tot înjura...

– Da, dar i-au dat... aşa am înţeles... o sută de dolari pentru curentul electric...

Trei săptămîni mai tîrziu, ajung acasă şi văd toată strada împînzită de poliţişti.

– Au spart uşa!

– Cine? Unde? De ce?

– Ăia de la patru sînt traficanţi de droguri... au venit şi televiziunea şi poliţia şi mascaţii... da' nu i-au găsit acasă... acum filează apartamentul...

– Nu se poate... P-ăştia sigur o să-i vedem la *UG*...

După o săptămînă, aflăm de la emisiunea *Urmărire Generală*, că vecinul nostru a fost dat în urmărire prin Interpol. Pe ecranul televizorului apare fotografia lui...

– Veniţi repede! E vecinul la televizor! V-am spus eu?!

Toată strada vorbeşte... în sfîrşit s-a întîmplat şi la noi ceva...

Acum vecinii cei noi nu mai locuiesc aici... este iar prea linişte pe strada mea...

P.S. Şi acesta este un exemplu despre cum se observă şi scrie despre Bucureşti. Aştept întîmplările voastre cu Bucureştii de azi.

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Vederea locului public

Locul public apare de îndată ce, în afară de mine, mai apare şi altcineva pe un teritoriu dat şi, astfel, există posibilitatea ca nu numai să privesc împrejurul meu, dar, în acelaşi timp, să şi fiu însumi privit. Înspaţierea evenimentului de a privi şi de a fi privit este nivelul elementar al locului public. Un asemenea loc, o dată folosit în scopul arătat mai sus, trebuie să se plieze înapoi în vag, în starea preformată a spaţiului. Acest loc urmează să existe numai atîta timp cît există evenimentul care îşi inventează spaţiul necesar, aura în care se va petrece, în felul în care şi obiectele îşi inventează propriul spaţiu.

Evenimentul este aici înţeles ca un sistem de relaţii dinamice, în care vizibilitatea joacă rolul esenţial, care se stabileşte la un moment dat (şi pentru o perioadă determinată) între cel puţin două fiinţe umane. Evenimentul „are loc", aşadar extrage cu sine, depliază spaţiul întîmplării sale – locul public. Problema vizibilităţii – a vedea şi a fi văzut în spaţiul public – este, în descendenţa influenţelor pe care psihanaliza le-a exercitat asupra înţelegerii spaţiului public, cheia înţelegerii ipotezelor şi argumentelor legate de tema dipolului spaţial public-privat.

A vedea şi a fi văzut, înspaţiate, sînt cele două tipuri de vizibilitate care dau naştere, pentru timpul cît această inspecţie reciprocă (sau posibilitatea ei) durează. Deşi criticabilă în caracterul ei heideggerian, de construire de sens filozofic pe un cuvînt „neutru", această analiză este necesară întrucît nu doar psihanaliza lacaniană de pildă lucrează cu nuanţe ale conceptului de vizibilitate, dar şi cercetătorii contemporani din domeniul artelor vizuale. Excesul de vedere în experierea artelor (şi, interesant aici, mai cu seamă a arhitecturii), pe care unii cercetători îl asociază descoperirii perspectivei în renaştere, a fost sever criticat în ultimii ani de către teoreticienii şi filozofii artelor de descendenţă fenomenologică. Despre *vizibilitate* trebuie vorbit în termeni filozofici mai largi, ca fiind un potenţial al fiinţei de a se prezenta pe sine în raport cu celelalte. *Vizibilitatea* este procesuală (nu este un dat imuabil, ci e temporară şi fluctuantă), contextuală (este o relaţie între fond şi formă, între individ şi specie etc); în fine, este o precondiţie pentru *a fi văzut de celălalt*. Vizibilitatea este *vădirea* lucrurilor. Vedem („dintotdeauna/deja", cum sună o vorbă heideggeriană) ceea ce este deja vizibil, sau ceea ce devine vizibil printr-un act deliberat de „defrişare", de eliberare; sau, dimpotrivă, de ocultare a ceea ce fusese în prealabil vizibil, tocmai spre a face loc pentru ceea ce se doreşte a fi adus în vizibilitate (din nou). Spre completarea acestei perspective aletheice, trebuie spus însă că vederea nu acţionează asupra unui domeniu neutru, pe care îl vede, ci asupra unui domeniu care deja s-a detaşat de rest pentru că, spre deosebire de acesta, este vizibil. Cu alte cuvinte, vederea acţionează asupra a ceea ce se prezintă deja, nevăzut fiind încă, dar vizibil totuşi prin întredeschiderea vălurilor. Vorbim aşadar despre o întîlnire la jumătatea drumului între ceea ce este cu putinţă a fi văzut şi ceea ce, dintre toate cîte sînt vizibile, vedem de fapt.

Ştiinţa emite, cu destulă întreptăţire, pretenţia că a lărgit, prin intermediul tehnologiilor optice, capacitatea noastră de a inspecta ceea ce se prezintă vederii noastre potenţiale. „Vedem" acum în infraroşu, în ultraviolet, prin radar şi sonar, cu ajutorul radiotelescoapelor etc. Cu ajutorul tehnicii de calcul, putem modela şi, deci, aduce în vizibilitate, figuri geometrice altfel de neconceput, ca de pildă fractalii, sau putem trasa graficele unor funcţii matematice care invită la o asemenea vizualizare. Modelările vizuale, oricît de aproximative şi temporare, face inteligibilă – vizualizînd-o – structura universului mare sau a celui mic. Privind, ne apropriem realitatea şi, în parte, o experiem. ▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Bărbaţi şi femei de stat

Am fost vizitaţi (ne-au informat toate televiziunile) de cel mai puternic bărbat din lume. Alături de George W. Bush păşea şi cea mai puternică femeie de pe pămînt. Nu vorbesc de soţia sa, Laura, ci despre domnişoara Condoleezza Rice, un fel de Talpeş de-al lor, machiat şi travestit pentru carnavalul NATO. Dacă nu cumva o fi taman invers!

În lumea în care vrem să intrăm, chiar şi o escapadă de cîteva ceasuri se face după un protocol de fier. Preşedinţii vorbesc între ei, soţiile cu soţiile, consilierii cu consilierii. Dar socoteala de la casa din Washington nu se potriveşte cu cea din Bucharest, Romania. Bush a venit cu prea multe femei, la Cotroceni sînt prea puţine. Bush e un familist sentimental, vorbeşte natural, cînd vrei şi cînd nu vrei, de soţie, *„Laura and I"*, ba mai şi zboară peste continente pentru aniversarea gemenelor sale. Preşedintele român refuză însă hotărît familiarismele, viaţa sa personală e un mister complet. Nu ştim ce pasiuni are şeful statului, ce mîncare îi place, ce sporturi îl entuziasmează. Prezenţa publică a doamnei Nina se limitează la caricaturile lui Ion Barbu, iar locul ei în cadrilul protocolar este preluat de domnişoara Corina Creţu. Substituţie care, oricum am lua-o, îngreunează sudarea utilelor legături personale cu alţi lideri. În mai toată lumea, şefii de stat, premierii beneficiază şi de reşedinţe mai intime – Chequers în Marea Britanie, Camp David în SUA sau Scroviştea la noi. Acolo, rigorile sînt lăsate la o parte, cravatele sînt slăbite, apar compromiţătoare ţigări sau pahare cu coniac, ba chiar şi dulciuri făcute de gazdă (vorba vine). Pe acest fond de apropiere personală se discută apoi cîte un contract de anvergură, se clarifică marile dileme politice sau se tatonează terenul pentru una sau alta. Dra Corina poate să aducă prăjiturelele, dar nu poate pretinde că le-a făcut. Şi chiar dac-ar face-o, asta n-ar provoca (mieroasele, inevitabilele şi) foarte necesarele politeţuri diplomatice, de genul „se topesc în gură", „unde mai găseşti făină trei nule" sau „să-mi dai şi mie reţeta, dragă". În plus, un consilier e totuşi un funcţionar, care (Doamne-fereşte, vorba lui Marx) azi-mîine poate să treacă în altă tabără şi să dezvăluie cine ştie ce secrete (adevărate sau false, n-are importanţă). Pe cînd soţia este şi rămîne, ştie şi tace, luptă şi rabdă. Abaterile inerente întăresc regula.

În aparenţă, e dreptul preşedintelui nostru de a-şi alege formula de reprezentare personală, dar asta spune ceva despre generaţia politică din care face parte. Cu excepţia binecunoscută, partenerele activiştilor comunişti erau doar soţii „la locul lor", alese după dosar şi izolate cu grijă în vilele luxoase ale gospodăriei de partid. Răscolitorii arhivelor PCR ştiu bine că mulţi activişti au avut de suferit pentru o nevastă prea frumuşică, prea vizibilă sau prea „cosmopolită". Domnul Iliescu a preferat să rămînă în acest izolaţionism matrimonial. Ceea ce spune ceva şi despre diferenţa dintre lumea noastră şi hulitul Occident. La ei, soţiile premierului, preşedintelui etc. sînt personaje publice, implicate în acţiuni de caritate, de reprezentare sau culturale. În România – nu prea.

P.S. 1 – Nu am textele, dar cred că autorităţile române, chiar comentatorii, au tratat momentul Bush mai ales sub aspectul relaţiilor de tot felul cu SUA şi doar în subsidiar în relaţie cu NATO. Mă-nşel?

P.S. 2 – Halta preşedintelui Bush a fost patronată de un curcubeu atît de surprinzător, încît sînt convins că e opera unui colectiv de savanţi recuperaţi de Romtehnica din vreun institut falimentar de cercetări. Experienţa ar putea fi continuată cu succes şi cu alte ocazii în care e nevoie de sugestia unui sprijin divin. Cum ar fi: prinderea lui Osama Bin Laden, inaugurarea municipiului Cornu sau rezultatele anticipatelor. Cu timpul vor apărea şi variante – curcubeu negru sau cu steluţele Uniunii Europene. Sau, de ce nu, cu figurile celor mai importanţi demnitari în exerciţiu. Voinţă politică există! ▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Mai sperie-mă o dată, te rog!

Ce zici de tîrgul ăsta? Tu mă laşi, timp de două ore, să înot în apele astea, unde fălcile ştim-noi-cui clămpăne derutate de atîtea picioare apetisante de înotători; sau mă laşi să trag la motelul acesta izolat – nu de alta, dar proprietarul pare un băiat cumsecade, care-şi iubeşte mama, şi, dintr-un motiv sau altul, nu prea are clienţi, deşi am înţeles că duşurile merg foarte bine; sau mă laşi să conversez două ore cu doctorul acesta încîntător (parcă îl cheamă Lecter) – am înţeles că are opinii foarte interesante despre Dante şi arta culinară. Iar eu îţi dau la schimb, tot pentru două ore, cîteva dintre lucrurile care mă sperie – situaţia planetei, plata chiriei pe luna viitoare, şedinţa de redacţie de vinerea asta... Batem palma? Ah, încă un lucru: nu vreau să ne întîlnim în oraş, ci la mine acasă. Cînd vine vorba de sperieturi, nicăieri nu e mai bine ca acasă. Nu mă refer la sperietura pe care am tras-o ieri, cînd am deschis televizorul, era pe VH1, Céline Dion cînta *All by Myself*, iar eu nu mai ştiam ce să fac – să schimb programul?, să mă bag sub pat?, să strig după mama? Mă refer la sperietura pe care am tras-o săptămîna trecută, cînd am deschis televizorul, era pe B1, se dădea (din nou) *Alien*, stomacul lui John Hurt tocmai se revolta împotriva unui intrus şi intrusul nu era fasolea, şi eu am zis: „Mai sperie-mă o dată, te rog! E plăcerea mea." Nu mă refer la videoclipul Cristianei Răduţă sau la prestaţiile lui Cristian Tudor Popescu în *talk-show*-uri (cu toate că şi acestea au o incontestabilă dimensiune *horror)*. Mă refer la *horror*-ul curat şi serios, ca primele coşmaruri de care-mi amintesc: „ceva"-ul pitit sub patul meu (n-am avut niciodată curaj să mă uit – cred că era mai curînd o forţă decît o fiinţă –, dar noaptea îl auzeam respirînd); răul indefinibil pe care-l emanau cutele aşternutului – parcă erau ridurile diavolului –, senzaţia că, dacă nu le netezesc perfect, nu mă voi mai odihni niciodată; trezirea din somn, cu certitudinea că fusesem undeva, unde fusesem pus să mănînc fier (îmi spuneam că aşa ceva nu se poate, dar gustul fierului era alarmant de convingător şi nu voia să se ducă).

Pentru mine, cele mai bune filme de groază sînt cele care au această puritate, această seriozitate. La cinema, n-am mai văzut aşa ceva de la filmul lui David Fincher, *Camera de refugiu / The Panic Room* (e mult mai bun titlul în engleză), care n-a fost bine primit la noi, pe motiv că e prea simpluţ şi lipsit de pretenţii, pentru regizorul lui *Fight Club*. Dar, în cuvintele unui critic american, *The Panic Room* „este la fel de simplu cum e să te trezeşti în întuneric şi să nu ştii dacă într-adevăr ai auzit un zgomot sau n-a fost decît ceva căzînd printr-o crăpătură din visurile tale". Adică pe cît de simpluţ, pe atît de serios. (În viaţa mea n-am tratat pe nimeni cu mai multă seriozitate decît pe creatura aceea – sau ce era – care respira sub patul meu.) Abia aştept ca filmul să ajungă la televizor. Îl voi aştepta în ţinută de noapte (aşa cum, în film, Jodie Foster îşi aşteaptă coşmarul) şi la ora stabilită voi stinge luminile, voi deschide televizorul şi îi voi da drumul în casă: plăcerea mea.

Plăcerea, dar şi terapia. Unele filme *horror* sînt ca nişte pachete de fobii legate artistic şi livrate cu profesionalism. Ding-dong! Avem un pachet pentru dumneavoastră. Ce e înăuntru? Păi să vedem: „nu numai canibalism şi ce înseamnă să fii jupuit de viu, dar şi ce înseamnă să fii răpit, să fii prins în capcană pe fundul unui puţ, corpuri în putrefacţie, insecte mari, să te rătăceşti în întuneric, să fii urmărit de cineva pe care tu nu-l poţi vedea, să nu fii capabil să-i convingi pe ceilalţi că spui adevărul, diverse creaturi să sară pe tine din umbră, cineva să-ţi cunoască secretele cele mai profunde, uşile să se închidă cu zgomot în urma ta, decapitări, perversiuni sexuale şi să fii o femeie scundă într-un lift plin de bărbaţi înalţi" (un alt critic făcînd inventarul ororilor din *Tăcerea mieilor)*. Dacă în pachet se află şi fobia ta, îl vei lua (chiar dacă vei face nazuri): e şansa ta de a o înfrunta, fără să trebuiască s-o *înfrunţi* propriu-zis. Dacă în pachet nu se află nimic care să te reprezinte, îl vei lua oricum: e bine ca, din cînd în cînd, să mai ţipi şi de spaimele *altora*. Poate că spaimele tale personale îţi vor auzi ţipetele şi se vor speria atît de rău, încît îşi vor lua tălpăşiţa. ▲

NATO – Bucur Obor

Astăzi actul jurnalistic nu se mai petrece în pieţe. Se consideră că acest tip de filon pitoresc şi-a trăit traiul. Cu atît mai mult, astăzi, cînd avem certitudinea intrării în NATO. Ce sens mai are să combini părerile previzibile ale unor analfabeţi, vînzători de iepuri din cuşcă, cu măreaţa realizare. Efect de pomană. Aşa gîndim cu toţii, dar nu ne opreşte nimeni să fim retrograzi, să mergem împotriva valului. Iar dacă nu sîntem opriţi, n-ar fi o prostie să ne oprim noi de a ne adăpa de la tezaurul nesecat al poporului român, că tot el duce şi greul integrării? Destinul, sau lipsa de profesionalism, fac ca aceste declaraţii să fie luate înaintea zilei de sîmbătă, 23. Aşa să citiţi!

George Machedon vinde cărţi, ca de exemplu: „Visul contemplaţiei", „Masacrele de la Marea Moartă", „Sobrietate şi eroism în război", „Speranţă şi extaz", „Aventurile lui Nichipercea", „Solstiţiu – cutuma soarelui?" „Ciopraga – Mihail Sadoveanu", „Gheba – Culegere de matematică". Părerea dumnealui despre NATO este: „NATO este cea mai importantă, dar de ce nu ne bagă direct şi în UE. Este cam ciudat că noi răspundem la telefon la ce ne sună Bush, dar firul nu trece pe la UE. Nu înţeleg cum UE nu ne-a primit şi avem semnat tratat cu unul care nu ne e vecin. De ce, vecinule, nu vii să ne integrezi şi tu? Adică, cum ar fi eu nu merg la vecinul meu de palier să îi cer mulineta, ci mă duc în Drumul Taberei. De ce asta? L-am ascultat şi pe Brucan, el nu vede oare ce se întîmplă, uite asta n-a spus-o, că-l urmăresc vorbă cu vorbă. Adică, am aşteptat cincizeci de ani să vină americanii, dar nu mai sîntem în lumea civilizată. Este cal fără măgar. În interbelic se pişa vreunul prin Obor? Nu, uite, a venit unul să se uite la cărţi şi asta a făcut în taraba mea. Ce şmecherie e asta? Am vrut să chem gardianul. Nu era, că sînt toţi concentraţi pe Bush. Daţi-vă seama, noi avem un loc al nostru peste şine, sau în părculeţ, dar nu pe marfa omului, animalule! Am auzit că vor pune WC-uri portabile peste tot, din astea de campanie, dar n-o să le cureţe românii. Nu sîntem clar de NATO, dar eram de UE, eram aici cu vecinii, ne înţelegeau. Auzeam la radio că faţă de americani este decalaj de 40 de ani, dar faţă de UE nimeni nu şi-a pus problema, eu cred că e mai mic şi atunci ei ne înţeleg. Daţi-vă doar seama că pe axa asta, Bucureşti-Budapesta-Viena-Praga se bea bere. Avem ceva în comun. Sau s-o luăm pe vin: se merge chiar pe zona Vrancea-Murfatlar-Bulgari-Paris-Portugalia-Spania. Avem în comun nişte chestii, ştim ce-i aia halba, ştim cum s-o bem fără ruşine, nu ne spurcă alţii cu mintea lor sucită. Ori mă uit la filme, beau bere, dar pun în ea tot soiul de aiureli, şi beau whisky, nu suport whisky, e băutură de domni, nu ai bani să cumperi whisky, ce cumperi? Berile sînt de o mie de feluri, nu vrei Ursus, regele berilor, iei altceva. Vrei un whisky – iei un Tuborg, bere nemţească, nu ai surprize, că la Bucegi-ul nostru tot timpul se modifică limpiditatea la butoi."

„Şi mai este un nărav la americani care ni-l bagă – nu ni-l bagă pe gît" – a intrat în horă şi **Viorel Marăcine**, crescător de hamsteri, porcuşori de Guineea, rumeguş pentru hamsteri, made by China and acvarii şi cuşti for the mouses, hand made by Căţelu. „Este bine că intrăm în NATO, dar de ce să ne batem noi cu ăia de peste mări şi ţări? Cum ajunge soldatul român acolo? Bine, înţeleg, cu avionul, dar el e obişnuit să-i dea mama o găină, să-i facă nişte plăcinte, acolo ce le dau să mănînce? Chifteluţe de la Mecdonălduţ? Păi, unde e umanitatea americană? Iei un glonţ în cap, şi ştim ce înseamnă asta, nu ştii cînd vine un glonţ pe pace, uite în Obor, că acum toţi comercianţii şi-au luat pistoale sau Ninja ca americanii din filme, de frica ţiganilor care fură. Poţi să te bizui pe Mecdonălduţ? Ce simte omul ăla? Moare şi vede ani din viaţă, dar mecdonălduţ cu mîncare în serie uită amintiri, uită tot. Puiul de la mama, ăla era baza. În cartier la mine a plecat unu în Afghanistan. Vreau să vă spun că în dimineaţa în care s-a dus nu se vedea unde pleacă. L-am şi rugat, bă, Mihai, du-te şi adu-mi un ziar. Cum s-a dus după ziar, aşa a plecat şi la război. Cum se poate aşa ceva? Unde era poza lui nevasta, unde a lui mă-sa, Pietreanca, că aia nu-l lăsa să plece fără mîncare, nevastă-sa, hai, mai americancă, nu e bine să fii americancă. Era o stricată, numai probleme avea Pietreanca cu ea, jeg de trei palme pe computer, cum poţi să stai aşa, îi spunea soacră-sa, pune şi tu un mileu să absoarbă praful. Apropo, de computer, am auzit că puternicul Gaiţ face opere de caritate, să vă spun eu de ce, ca să-şi facă publicitate pe umerii săracilor. Dă-mi-l undeva. Ăştia sînt americanii, oamenii interesului. Unde sînt ale noastre româneşti? Unde se vor duce? Nu se mai cîntă o doină la ţară. Nu se mai spune un banc să rîzi. Nu se mai dansează o horă, că mă uitam la televizor cu Păunescu, la *Antena vă aparţine* şi ne-a arăta jocuri de-ale noastre. Era timpul dictaturii lui Ceauşescu, cel mai temut dintre dictatorii jumătăţii de secol trecut. Or, americanii n-aduc decît NATO. Sîntem noi gata de luptă?"

A intrat în horă şi **Maria Mitrache**, comersantă de raţe, găini, gîşte, cocoşi şi galoşi *for the winter*. „NATO este o jignire la adresa unor oameni ca conducătorii ţării noastre, care ne-au lăsat în sapă de lemn, dar sînt ai noştri, găsesc ei o soluţie. Ani de zile i-am tras pe sfoară pe americani şi ei ştiu şi acum vor ei să ne bage, dar stai un pic, noi i-am făcut pe ei, sau ei pe noi? Ce ne bagi? Şi dacă nu vrem cum vrei tu? Ce să-mi faci? Uite, am trei copii în cadrele armatei, copii buni, dar că cică să se reducă armata, dar du-te la tine şi redu-o, că ne-ai căpiat. Tu care ai dat bomba nucleară să-mi zici mie să reduc armata, păi, ăia nu sînt copiii naţiei, nu i-a pregătit ţara, i-a trecut prin examene, de ce să-i dai la vatră, că n-are bani copiii mei să dea şpăgi, că se dă acum şpaga de rămas în NATO, că va fi salariu mai mare. S-a dat şpaga şi de mers la arabii lui Latren. Şi ziceau puişorii mei: de unde să dăm noi, nişte amărîţi? Bine, de ce se vine cu asta, că să se reducă armata, e o catastrofă pentru nişte familii. Copiii mei au 48, 50, 53, ăl mare, că făcui copil ca ţigăncile la 17 ani, aşa erau vremurile. Şi să mai spun una? S-o zic, fie ce-o fi, ce-o să-mi pună căluş la gură, Ceauşescu nu ne-a pus, o să ne pună ăştia? Le-a dat deodorante de la armată, că veneau de la NATO şi că să miroasă frumos cazarma, casa. Mie mi se pare o bătaie de joc. Casa mea nu miroase frumos? Copilul meu nu miroase frumos? Fac baie la săptămînă, cum ne-am obişnuit. Ce nu miroase frumos?"

Şaibe, clanţe ruginite, arcuri, cuie, şuruburi, chei, ochelari cu dioptrii, mîner de la frigider, cîntar electronic, iată, pe scurt, domeniul de activitate al bărbosului **Ginu Vasilescu**. „Să nu vorbească ăia care au intrat în UE. Că Mărioara are en-gros. Şi cine are en-gros e-n UE. Ha-ha-ha. Mai circulă un banc cu NATO, că cică au venit Bush, Clinton şi Condolinţe să verifice starea curvelor din ţară şi le întorcea pe toate cu josul în sus ca pe scaune şi verificau ei atent, dar aveau semnele lor şi vorbeau numai Hăis, cea. Asta-i „hăis", asta-i „cea". Clinton le încerca cu trabucul şi cînd vine o paraşută ce ştia engleză, făcuse TIR mult timp, mister presidenţi, de ce eu „hăis" şi fetele alea „cea"? Fiindcă, zice Condolinţe, soldaţii americani au poziţiile lor strategice. E secret de stat cînd îi apucă. Ha-ha-ha."

Vioară, sacîz, baterii Toshiba, poze cu gagici goale. Îmbrăcată cu o geacă Nike şi încălţată cu adidaşi de firmă. Aceasta este **Janina Grunea**: „Ne-a băgat că a venit gemenii jos. Ce credeţi că altfel le-ar fi păsat de noi? Şi nu-i pasă de mine că n-am apă caldă, că nu pot plăti întreţinerea, la bloc de zece etaje, etajul opt, apartament 48, din Fizicienilor 31. Nu, dar dacă ştiţi un suflet milos, maică, că nu mai pot, fac şi contract de închiriere. Poate aude vreun american şi vrea să stea la mine, fac mîncare de-a lor, fac ce vrea americanul, dar numai să-mi dea bani să plătesc şi eu angaralele astea, că numai ei ştiu, sărăcuţii, ce-a fost la fundul lor cu gemenii ăia, şi ştiu ce-i aia necaz, dar noi avem necaz mare. La ei a căzut gemenii şi gata, dar cu noi ce te faci, nu poţi să trăieşti de la o zi la alta. Acolo a căzut şi gata, bagă bulduzere, dar la mine nu se duce o viaţă?"

Încasatoarea **Mihaela Frăsineanu** comentează ca-ntre femei: „Păi, eu nu cred că dacă vine Buşiţa cu rochiile alea pe ea la integrare, mă las dusă. Fii fată, mai sobră, ca pe la noi. Nu ştiu cum să spun, nu discuţi gusturile, dar protocolul ce-ţi spune? Păi, aşa vrei tu să mă convingi? Am văzut-o de cîteva ori la posturile de televiziune. Nu-mi place de ea. Plus că rezistă la beţivul ăla de Buş. Rezişti, rezişti, dar şi româncele pînă la urmă divorţează. Nu stai cu ăla. Bine, are interes, dar am auzit că la americani dă bărbatul o găleată de bani la divorţ. Ce exemplu dai tu? Ai dat vreodată cu ăla de pămînt, păi, bă, Jorj, îmi mănînci sufletul. Cred că l-a luat şi din interes, fiindcă cică el e prost, rîd toţi de el, ce prost e. Nu ştiu dacă are mintea lui Cocolino de la noi din piaţă."

Neagu Ciprean: „Mie mi se zise Stalin, fiindcă beau vodcă. Nu suport vischi sau ţuică. Am mari cheltuieli, dar cred că pot fi şi eu consecvent o dată în viaţă. Am schimbat o mie de slujbe, am avut patru-cinci femei, am făcut nişte copii, asta e viaţa mea. Intermediez la Obor nişte locuri pentru ţărani, pentru oameni care nu se pricep la comerţ. Îmi pică din ce dau oamenii, nu cer niciodată mult, că nu prind omu' la necaz. M-aţi rugat să mă exprim în privinţa NATO. Mă rog, o părere pot avea, dar nu vreau să mă exprim într-o doară, că nu ştiu eu ce înseamnă americanizare, americanitate. Eu ştiu una. O să-mi pună impozit mai mare? O să vină impozit NATO să plătim la fisc? Da. Asta înseamnă fiscalitate mare şi sărăcire a populaţiei. Nu vreau să mă pronunţ mai mult. Să lăsăm sforăriile. Cine o să plătească integrarea? Noi. E ca la nuntă. Dă socru' mare, dar dacă fata nu e fată mare, dă socru' mic de se-ndoaie. Dacă ne scoate cearceafurile NATO, ce vede? Vai de mama noastră ce mîncăm! Care spune ceva? Păi, uite, la mine acasă cum e? Am făcut curăţenie generală? Nu. Că m-a lăsat o panaramă. I-am zis: ia, fă, măturoiul şi fă treabă. Nu, că ce, m-ai luat să mă exploatezi? Dar ce să-ţi fac, fă şi tu mîncare, casa frumoasă. Nu, că vrea la facultate. O proastă. Dădusem anunţ la ziar, că să stăm împreună în vederea căsătoriei. Ea: cînd mă iei? Cînd mă iei? Dar, stai, femeia lui Dumnezeu, să încep şi eu să te iubesc, să trăiesc un sentiment cu tine. Nu, că să-mi iei televizor să văd filme americane, să bagi cablu, să te muţi în centru, să iei maşină. Hoo, nebuno! De asta te-am luat? Păi, de asta e bun americanu', să bage prostii la femei în cap? Că am vrut să-i dau o palmă, imediat că sună la telefon americanii că o exploatez. Dar nu de asta-i muiere? Să stea, dracu', capră şi să mă aştepte acasă. Am şi eu treburi... alta, să-i iau mobil. Stai, fă, în Murgeni avea mă-ta mobil să vorbească de pe culme? Pe scurt, se americanizase, proasta dracului. Am dat-o afară. Să văd ce român mai găseşte ea."

culese de Eugen ISTODOR

© S. Ivanoschi

antinostalgia

Viitorul de aur a trecut

„În perioada de perspectivă pînă în anii 2000-2010 – pe baza principiilor socialismului ştiinţific, a concepţiei creatoare, revoluţionare a tovarăşului Nicolae Ceauşescu, secretarul general al partidului, preşedintele Republicii – se vor asigura înfăptuirea deplină a societăţii socialiste multilateral dezvoltate, înaintarea fermă a României spre comunism. (...)

În vederea satisfacerii nevoilor, ştiinţific fundamentate, ale întregului popor, se vor urmări realizarea în continuare a unui consum alimentar într-o structură adecvată cerinţelor fiziologice ale organismului uman, acoperirea necesarului de bunuri industriale şi servicii, crearea unor condiţii optime de odihnă şi recreere, de îngrijire a sănătăţii, accesul larg la cultură al tuturor oamenilor muncii. (...)

Prin înfăptuirea orientărilor pentru perioada de perspectivă, România va deveni o ţară socialistă multilateral dezvoltată, pe baza celor mai noi cuceriri ale ştiinţei şi tehnicii, ale cunoaşterii umane în general, cu un înalt nivel de civilizaţie materială şi spirituală, creîndu-se astfel premisele pentru afirmarea tot mai viguroasă a principiilor comuniste de muncă şi viaţă."

(Programul-directivă al Congresului al XIV-lea al Partidului Comunist Român cu privire la dezvoltarea economico-socială a României în cincinalul 1991-1995 şi orientările de perspectivă pînă în anii 2000-2010, în *Flacăra*, 7 iulie 1989)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Toamnă copioasă

A fost o toamnă îmbelşugată, cu soare, căldură, frig, vînt, ploaie, lapoviţă, ninsoare. Aceasta din urmă, fireşte, ne-a găsit descoperiţi, ca de zeci de ani, aşa că zăpada a acoperit judeţe întregi, s-au produs caramboluri, ciocniri în lanţ (nu chiar ca în SUA sau în Franţa, ci ca într-o biată ţară care aspiră la globalizare), înjurături, răniri, amenzi, blocarea şoselelor, mizerie pe jos, mizerie pe sus, indolenţă, uneori dolenţă. Dar şi soare, ca vara. Toamna de aur a debutat cu scumpirile de toamnă (sînt scumpiri de primăvară, scumpiri de vară, scumpiri de iarnă, aşa ca nici un anotimp să nu fie pus în inferioritate): la alimente, la telefoane, la taxe. Toamna bogată s-a lăsat cu mărirea numărului de calorifere debranşate, cu umflarea notei la întreţinere, cu înmulţirea numărului de pacienţi în spitale, cu bogăţia de mere, de crime, de violuri, de intoxicaţii alimentare, cu sinucideri prin mijloace din ce în ce mai diverse, de luări de mită din ce în ce mai impozante şi mai neimpozabile. În plan politic, s-au adunat foruri din ce în ce mai înalte, comitete din ce în ce mai responsabile (NATO) în care sîntem în fine integraţi (în circa doi ani), ne-a vizitat preşedintele SUA, vizită memorabilă prin discursuri binevoitoare, ploaie rodnică şi curcubeu promiţător. S-au comis acte teroriste la Moscova, Washington, Bali, Ierusalim. În toamna ce a trecut au apărut sau au fost fluturate prin faţa ochilor legi care mai de care mai ciudate, care centralizează de la chestiuni concrete, precum asigurările de sănătate, la fantome abstracte, precum limba ce-o vorbim. Au fost manifestări, greve ale foamei (!), revendicări posibile şi imposibile. Poporul priveşte toamna ca pe un anotimp încărcat de roade, succese şi victorii, dar şi ca pe un anotimp înfricoşător, cu ameninţări de şi mai rău.

Toamna aceasta a fost atît de neobişnuită, încît a trecut parcă neobservată, ca toate celelalte. Este un anotimp al blazării. Poate şi al iluziilor. Aşa sîntem noi.

▲

Cu ochii-n 3,14

NICI LANCE FĂRĂ BERE, NICI CANAR FĂRĂ EDIL

● Euforia declanşată de invitaţia la NATO, care include în subsidiar şi perspectiva admiterii în Uniunea Europeană, a scăzut brusc odată cu problema palincii, marcă la care emit pretenţii ungurii. Vîrful de lance, puntea spre Rusia, zîmbetul lui Dumnezeu prin curcubeu, toate vor trebui să colaboreze la stingerea acestui conflict care priveşte proliferarea mijloacelor de înveselire în masă. Ce facem, intrăm în NATO şi în UE fără palincă, sau păstrăm palinca şi nu mai intrăm nicăieri? **(M. B.)**

● Simplă întrebare de bucureştean deloc recent: ...dar dacă acolo, la Praga, nu ne-ar fi invitat să intrăm în NATO, cum ar fi arătat presa, TV-urile, feţele şi chiar bancurile noastre, azi? Să mulţumim cui trebuie că n-a făcut economie de mînie, de adrenalină şi, mai ales, de moralină, secreţia aceea fără de care nici un cetăţean dotat cu sentimentul românesc al fiinţei nu poate bea o bere inteligentă. **(R. C.)**

● Preşedintele „Asociaţiei naţionale a crescătorilor de canari de cîntec Rolleri din România" a hotărît să-i trimită preşedintelui Bush un canar. O fi ştiind să cînte *Yankee Doodle?* Sau o să ne facă ţara de rîs cu manele?... **(M. V.)**

● La Tîrgu Mureş, una din cele mai fermecătoare artere din oraş – o stradă liniştită cu copaci ruginii, băbuţe pe băncuţe, promenadă pe mijloc şi trafic puţin pe margini – poartă nefericitul nume „Bd. Mareşal Ion Antonescu"... Chiar ca nuca-n perete; legătura între „utca" patriarhală deja descrisă şi personajul istoric de stupidă amintire ar putea fi găsită doar între sinapsele vreunui edil local, „naş" al bulevardului. Din fericire, „la faţa locului" (umflată de emfază patriotardă), un patron de birt a reuşit să trimită întreaga chestiune în deriziunea de care avea nevoie: locanta lui se cheamă „La bulvar"! **(a. l. ş.)**

NICI TIRANIE FĂRĂ LAPTE, NICI MASCUL FĂRĂ SARE

● În *Evenimentul zilei* de luni, pe o pagină întreagă de actualitate putem citi capitolul 9 din *Geneza* despre legămîntul lui Dumnezeu cu Noe şi legenda curcubeului. Vorba cuiva: să nu ne temem de tirania actualităţii, ci de eternitatea ei. **(S. S.)**

© S. Ivanoschi

● A apărut o reclamă la o ciocolată cu lapte în care o femeie se plimbă cu picioarele în lapte şi apoi în ciocolată. Femeia e într-adevăr frumoasă, dar ideea că îşi bagă picioarele în ciocolata mea tot greţoasă rămîne. **(C. G.)**

● Imaginile cu animale încep să se înghesuie în viaţa noastră de consumatori. În vitrina magazinului Bulevard, de pe Bd. Regina Elisabeta, este expusă o poză cu un cîine Huskie, înconjurat de sticle de vin, pachete de ţigări şi în fundal cu o canapea, însoţită de un text de genul „mascul, caut femelă". Pe Bulevardul Dacia, în dreptul, presupun, al unei rotiserii, un mare pui galben, de carton, îşi promovează propriul destin tragic: „Mănîncă-mă fript!" stă scris pe imaginea lui. **(I. P.)**

● Pentru a ne mai tempera angelismul cu care tratăm geniile, iată o ferocitate a lui Cioran, consemnată în *Jurnalul* Monicăi Lovinescu, la 9 iunie 1983 şi citată, în chenar, de Ioana Pârvulescu în cronica din *România literară* (nr. 46/2002): „...Cioran îi trimite de la Paris (lui Mircea Eliade) o carte poştală în care-i scrie că e gata să vină în România numai pentru a mînca o mîncare gătită cu sarea scoasă din ocnă de Nae Ionescu. Mircea o tăiase în text (-ul *Amintirilor* sale), V.(irgil) îl imploră s-o lase". **(R. C.)**

NICI LITERE FĂRĂ FAMILIE PE TARABE, NICI OBSTACOLE COLATERALE FĂRĂ CURCUBEU

● Primesc de la colaboratorul nostru A.P. un mesaj în care acesta îmi spune că soţia sa a cumpărat, de la „turci", o geantă de piele, cu iniţialele CK pe ea, marca faimosului designer Calvin Klein. Sub iniţiale, artizanul levantin a scris, cu litere mai mici, Christian Kior, reuşind să împuşte doi barosani ai modei dintr-un foc. În ţara orbilor, kiorul e împărat. **(D. S.)**

● Printre marile fapte ale jurnalismului românesc de investigaţie prilejuite de vizita lui George W. Bush la Bucureşti s-a aflat şi descoperirea, în Ţara Moţilor, a unui sat în care există foarte mulţi oameni cu numele de familie Buş. *Mr. President,* sînteţi aici de 2050 de ani! **(M. V.)**

● De mulţi ani, ca să nu spun decenii, urmăresc aventura scrierii cuvîntului „grapefruit", acceptat în limba română ca „grepfruit". Şi am văzut de-a lungul timpului pe tarabe, în dreptul amintitului fruct, scris *gref, grefă, grefe, grefuit, grepe, greifrut* sau chiar *grip.* Niciodată *grape,* probabil fiindcă are alt înţeles în română, pe care tarabagiii îl ştiu foarte bine. Dar culmea a fost atinsă de ce am văzut recent într-o piaţă de cartier: *grepfut.* Şi cu asta am încheiat istoria. **(A. M.)**

● „A fost o vreme cînd eroul epocii noastre era un om complet: fără a-nceta să fie cel mai puternic, el gîndea, ştia, era cel care vedea clar: asta e ceea ce se putea citi în rolurile şi privirea unor Gary Cooper sau Humphrey Bogart. Bond, în schimb, nu dă niciodată impresia că ar gîndi, şi totuşi acţionează mereu; cunoaşte obstacolele, nu şi rezistenţele sau oboselile; este nu doar invulnerabil, dar şi inutilizabil sau imaculabil: un obiect frumos care manipulează alte obiecte; perfect omogen lumii de gadgeturi în care trăieşte. Toate acestea funcţionează foarte bine în măsura în care bondismul se pune în scenă el însuşi şi presupune întotdeauna o doză de parodie: în felul său, James Bond este un erou distanţat." (Roland Barthes, răspunzînd la o anchetă în *Nouvel Observateur;* text inedit din 1965). **(a. l. ş.)**

● Vizita lui George W. Bush în România a avut şi efecte colaterale. Începînd de miercuri, 20 noiembrie 2002, pe drumul pe care îl străbat aproape zilnic, între Piaţa Victoriei şi Aleea Alexandru unde se află redacţia *Dilemei,* au dispărut coşurile de gunoi, suspectate pesemne că ar putea găzdui niscaiva dispozitive explozive. Aşa încît, neavînd încotro, am salutat sosirea preşedintelui american în ţara noastră aruncînd pe jos un bilet de autobuz perforat, un pachet de ţigarete Winston gol şi o brichetă rămasă fără gaz. **(D. S.)**

● Sinteza noastră, de dilematici înrăiţi, din tot ce am înţeles în această săptămînă luminată de un curcubeu: *Nici NATO fără muncă, nici muncă fără NATO.* **(M. B. A. C. R. C. C. G. A. M. M. M. C. P.-B. I. P. S. S. D. S. A. L. Ş. M. V.)**

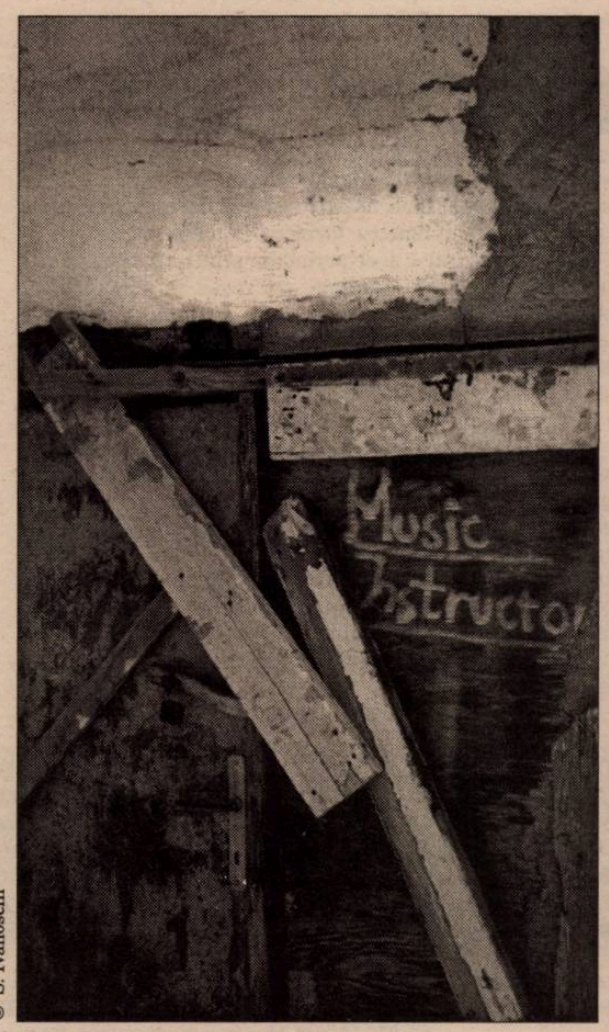

© S. Ivanoschi

Eugen ISTODOR

Articole „Moartea Pasiunii“

„Să trăieşti, femeie, o mie de ani!“ – aşa îi spunea burtosul tarabagioaicei rînjinde. Vipla strălucea cît putea în foiala de noiembrie. Duminică de tîrgul Vitan. Bărbatul îşi lua centură de şale. De-aia cu moş şi babă. De-aia elastică. Şi ţinea să-i spună vînzătoarei povestea sa: „Nevastă-mea m-a pus să car nişte butoaie de varză. Mi s-au rupt şalele.“ Altul se ia după el: „Bolnăvesc la rinichi şi ţine cald... 50.000 şi fii sănătoasă.“ Femeia, ca toate de pe lumea asta, făcea mofturi: „Bă, da' eu dau pe ochi dulci? Dă 80.000 şi să-ţi fie tînără nevasta.“ Şi ca să-i facă la bani, cum vroia ea: „Nu sînteţi buni nici de-o boală lumească!“. Bărbaţii traseră de cocoaşe şi marcau femeii banul.

Ceva mai încolo o inscripţie: „Sînt Ionescu. N-am plătit gaze, lumina şi întreţinerea. Vînd maşină cusut, chiuvetă baie, chiuvetă bucătărie, mobilă sufragerie cu vitrină şi bebelou, capac WC, Dacie 1310 pentru piese, tablouri cu nevasta.“ Povestea lui: „Ce să fac, de trei săptămîni vreau să vînd ce am în casă. Nu cumpără nimeni, că n-am bani de întreţinere şi mă dau afară din casă. Nevastă-mea a murit, sînt singur. Asta-i tot ce am agonisit noi cînd ne-am mutat prima oară, aici la Vitan, la blocuri de patru.“

Asta a fost duminică. Joi de dimineaţă m-am pierdut pe Moşilor. La Farmacie găsesc un **Gheorghiu Daniel** cu insignă. Veteran de război. Gheorghiu vînduse tot. În tîrg. Acum se apucase de cerşit. „Am fost la Odessa. Antonescu m-a felicitat fiindcă trecusem de liniile inamice şi pusesem bombă unei tabere de bolşevici. A venit Antonescu, parcă azi îl văd, era cu cascheta mare şi el subţirel şi zice la mine: bravo, soldat, ai scurtat războiul cu trei zile, dacă toţi camarazii tăi de arme ar face la fel, armata română şi-ar face datoria în concertul aliaţilor noştri şi bolşevismul nu ar mai avea sămînţă pe planeta noastră... de la el am medalia. M-am despărţit şi de nevastă-mea atunci că nu vroia să mă lase la război, dar i-am zis, cum femeie, se duc băieţii, merg şi eu. Nu m-a aşteptat şi a fugit cu unul de la intendenţă de la palatul regal... De cîte ori trec pe la veterani îl văd pe soţul ei. E şef pe acolo, la doi. L-a trimis nevastă-sa rupt şi cu pantofi nefăcuţi. Păi, mi-e să-mi facă una ca asta şi dădeam cu ea de pămînt. Şi îl întreb dacă are să-mi dea alea, bilete de tren. Zice, nu. Le vinde, le vinde sigur şi mă semnează că le-am luat.“

Mai încolo, pe Moşilor, *păzea un butic valutar o basarabeancă*: „Amărîţi, am fost plimbaţi ba încolo-ba încolo de istorie. Păi, ce vină am eu că sînt român în Uniune? După aia ce vină am că sînt basarabean în România... ce ne-a dat statul? Despăgubiri, ioc. Am ţinut la ţara asta ca din ochii din cap, dar prea-i bătaie de joc. Că nu sînt bani, cere tare de la Uniunea Sovietică că ăia cu comunismul ei a stricat pămîntul ăsta. Ce vină am că am iubit să fiu român?“

Marin Socolea este în *Asociaţia Foştilor Deţinuţi Politici*. „Am murit cu toţii. Asta şi vrea statul ăsta să murim. Am stat trei ani în puşcărie că eram ţărănist. Ştim cum eram? Săgeată! Mă trezeam la patru jumate dimineaţa, mă spălam cu apă rece ca gheaţa, de la cişmea, stăteam, hăt, la ceferişti, o luam pe la cinci pe Griviţa şi luam tramvaiul de la gară. Ce fericit eram că mergeam la Maniu, unde ne zicea să ne adunăm, şi plecam cu el în ţară. Am fost cu Maniu pe la mitinguri... ce ne dă? Trei sute de mii? Păi, de asta am înfundat puşcăria? Şi să vă mai zic ceva, ştiţi cine a mai rămas la AFDPR? Numai curvele, alea exilate-n Bărăgan. Alea rezistă, că noi ăilalţi am murit. Am luptat şi noi ani de zile, dar uite că o să murim acişilea.“

De pe Moşilor merg spre strada *Idealului*. Pe la Gara *Căţelu*. **Georgeta Avram** mă întreabă dacă n-am nevoie de două suflete pisică, absolut gratis şi absolut frumoase. Nu, spun, şi-mi aduc aminte de pisica mea, unică şi irepetabilă. Mă complicasem sentimental cu ea prin clasa a cincea primară. Era dulce cînd mînca cîrnaţii vecinului. Am rămas şi azi cu ideea fixă: el a aruncat-o de la balcon. Stăteam la şase, pe atunci. Mama mi-a dat o *Scînteia*, s-o adun de pe caldarîm şi s-o arunc la tomberon. Georgeta Avram nu se lasă: „Am un copil acasă andicapat. Am cinci sute de mii că îl îngrijesc, el n-are nimic că nu a ajuns la vîrsta majoratului. Ia nişte goblene. Eu l-am desenat pe Mickey şi el desenează Mickey şi i-o fac goblen cu Mickey. E cincizeci de mii.“ Lîngă Idealului este o dactilografie. O întreb pe dactilografă dacă ştie că-n oraş a intrat computerul. Ea zice că da, dar ce să facă? „E prea babă maşina de computerism.“ Şi spune cum s-a îndrăgostit de ea un specialist în prelucrare prin aşchiere, detaşat din Brăila la IMGB. Vroia el să-şi facă teza de licenţă în patru zile şi stătea cu ea după-amiază să-i dicteze formule şi să corecteze textul. L-a invitat şi acasă la ea. Bunica ei îi aducea apă rece şi dulceaţă de trandafiri. El stătea pe dormeză, ea pe scaun.

„Pe aici pe la CONNEX zac macaralele de ani de zile. Uite, am douăşcinci. Acum cincisprezece ani mă urcam pe macaralele astea. M-am urcat sus şi mă alergau ăştia de la şantier. Îmi pare rău că ruginesc...“, dezvăluie **Mihail Udrea**, băiat de Dudeşti, cum zice el, mergînd la CONNEX să-şi încarce cartela de la bancomat.

„Cuiul e sentimental?“, am întrebat vis-à-vis de Obor. Răspunsul cizmarului **Petcu:** „Ce poceală am primit eu pe primul cui... eram la patron şi ăla nu vedea că aveam opt ani. Mamă, ce bătaie am luat că am bătut pe lîngă nişte flecuri... mi-a luat cuiul ăla şi l-a bătut în perna de ucenic, să dorm eu pe ea şi să ţin minte că se începe de la centru spre margini.“

„Vindem sau testăm la domiciliu detectoare de minciuni.“ „Pînă acum n-am prea avut noi clienţi, cine s-ar supune detectoarelor, că noi le punem la dispoziţia tuturor. Au fost asociaţi care s-au supus la detector că nu s-au furat între ei. Soţi care se înşelaseră. Am avut şi surpriza ca un criminal să prefere un detector de minciuni neutru, cum îi zicea el şi am fost aleşi noi. El, reieşea clar, ucisese. „Detectorul ar trebui să funcţioneze pentru cineva care e fericit?“ „Detectorul de minciuni înregistrează sentimente, slăbiciuni. Asta era şi problema... cînd o nevastă a venit la noi să-şi supună soţul la detector ne-am dat seama că tocmai ce nu trebuia arăta detectorul, dar ce să facem? Sîntem în afacere.“ **Silviu Lungu** este numele specialistului.

„Erau nunţile de pe vremuri, cînd eram folosiţi cu toate accesoriile noastre pe plan local...rochie, voal, costum ginere, pantofi, batiste de gală, aveam de oferit chiar chiloţi la mirese. Acum nu mai închiriază nimeni. Sărăcia a făcut din nuntă o bătaie de joc. Se duc pociţi de haine alandala. Am fost prezentă la sute de nunţi, uneori mă duceam să urmăresc oamenii să nu plece cu hainele închiriate de la noi... că unii ziceau că-mi lasă buletinul şi plecau şi după aia nu mai aduceau hainele că vroiau să le păstreze ca de la prima lor nuntă, iar mie mi se descompunea inventarul. Acum nu eram şi eu fără suflet, dar nu puteam să las lucrurile să alunece pe o pantă urîtă. Şi mergeam la nuntă... nu vă spun că în hainele mele ginerica şi ginerele erau oameni. Chiar îl face haina pe om.“ **Ioana Mihu**, Lipscani.

▲

Stela GIURGEANU

Portretul unui „sentimentalist“ modern

Există o graniţă pentru exprimarea sentimentelor, pe care nu se cuvine să o depăşim.
L.N. Tolstoi

Pe cînd suspinele de demult ale unei Ziţe înamorate sau înflăcărările „patriotice“, dar periculoase, ale unei Miţa Baston, cu sînge de ploieşteancă în vine şi sticluţe de vitriol în mîini, se îmbinau cu parfumul unui *odinioară* blînd şi fără griji, originalitatea micilor farsori într-ale romantismului din zilele noastre este fabricată de nevoia unui *acum* calculat la milimetru, închistat în probleme şi stres.

Cu toate că, într-o zi de perindare printr-un salon de cosmetică, Cişmigiu şi o facultate, am reuşit să dibuiesc doar două categorii de sentimentalişti, am realizat că ceea ce îi leagă şi ceea ce îi diferenţiază este, paradoxal, acelaşi lucru. Este vorba, nu de o „modă“ a trăilor, de „ochii lumii“, ci de o reală şi acută nevoie a sufletului de a simţi cîte ceva din ceea ce cotidianul refuză sistematic să îi ofere.

Bunăoară, la coafor şi pe culoarele facultăţii am dat de sentimentaliştii inofensivi (gen Ziţa), iubitorii de telenovele, cititori atît ai Sandrei Brown (în cazul de faţă, Sandra Brown devenind locţiitoare nominală şi pentru alţi scriitori de aceeaşi factură), cît şi ai *Întîmplărilor adevărate*. Sînt oameni care „compătimesc“ la unison cu problemele personajelor ficţionale şi care găsesc o oarecare împlinire în plan sentimental prin intermediul culturii „uşoare“. **Marta M.** are 46 de ani şi este „sentimentalistă“. Mai are un soţ, mai are şi doi copii. Cînd o întreb de căsnicie îmi dă un sfat. Ştrengăreşte şi în cîrdăşie cu încă două aspirante la permanent. „Să te măriţi doar cînd oi vrea să ai copii.“ Dar cu romantismul cum rămîne?, întreb, doar pentru a afla că romantismul îl voi găsi atunci cînd, întoarsă de la serviciu, după 8 ore de muncă, prin tramvai şi metrou, va trebui să fac piaţa, să gătesc, să ajut copiii cu temele şi să mai şi consolez viaţa grea a soţului. Cu alte cuvinte, romantismul este refuzat de contextul actual. Atunci, insist cu întrebarea standard: *Ce vă mai atinge sufletul?* Martei, numai telenovelele. Le iubeşte de-a dreptul, sînt cele mai bune prietene ale inimii ei şi nu poate înţelege răutatea oamenilor care dau telefon cerînd să le interzică (orice „sentimentalist“ inofensiv exagerează puţin răsfăţat sau chiar mai mult în clipa în care i se atacă micul univers). E convinsă că aceştia („ăia de dau telefoanele“) nu au văzut nici un episod sau, dacă au văzut, nu au înţeles mare lucru. La fel cum convinsă este şi **Lidia** şi atît, studentă în anul III la Turism, că unul dintre profesori o place (pentru că atunci cînd predă se sprijină de banca ei), asta fiind singura cauză pentru care o tot pică (a intrat în două re-re-uri pînă acum, noroc cu creditele!).

Mai întotdeauna „sentimentaliştii“ suferă de pe urma „răutăţii“ celorlalţi. Dar, dacă cei inofensivi bîrfesc între ei, *connaisseur*-ii, pe la un coafor sau pe la un colţ de facultate, cei cu iniţiativă, activii (după cum am îndrăznit a numi cea de-a doua categorie, total subiectiv şi absolut neautorizat) ajung, de la a înjura în gura mare, pînă la a se erija în ultimii cavaleri protectori ai civilizaţiei.

Doamna **Eleonora Vasile** este cunoscută printre vecinii ei ca mare adeptă a drepturilor animalelor. Ea este „responsabila“ voluntară a hrănirii cîinilor tomberonezi de pe lîngă bloc. Are destule conflicte cu vecinii care, în „urîţenia lor meschină“ se plîng, ba că miroase, ba că le-ar fi frică să iasă din apartamente. „Oameni fără inimă“, îmi spune, laolaltă cu răspunsul pentru întrebarea standard. Ce îi rupe inima în zilele noastre este uciderea cu bestialitate a cîinilor vagabonzi. „Sînt şi ei nişte suflete şi nu ai nici un drept să te porţi aşa cu ele, sînt totuşi creaturile Domnului.“ O mai spune şi pe aceea cu „bieţii de ei nu au nici o vină“, povestindu-mi înflăcărată de acţiunile de protest pe care ea şi Nicu, nepotul ei, le iniţiază, sperînd să coopteze cît mai mulţi adepţi. O dată, cînd au venit hingherii în cartier, a strîns, ea singură, cîţiva cîini din jurul blocului în apartament, după care nepotul, împreună cu ea şi cu o Dacie verde, personală, i-a transportat cît mai departe, lăsîndu-i taman în cartierul vecin. Unul cîte unul, săracii de ei, aşa speră să-i salveze pe toţi. Întreb într-o doară şi mai mult retoric, „dar pe săracii oameni“? Aflu că fiinţele Domnului nu se dau decît la oamenii răi. E drept că asta nu mă prea linişteşte, dar, avînd în vedere altă trăsătură a „sentimentalistului“, *clişeul*, încropesc o minisculă umbră de speranţă.

Din păcate, atît în cazul domniei sale, cît şi în cel al „sentimentaliştilor“ politici (a nu se confunda cu nostalgicii) care se lasă „înduioşaţi“ de micile tertipuri politice, (unul dintre vecini mi-a adus la cunoştinţă chiar zilele trecute că primarul este „unul de-al nostru“, pentru că ar fi zis bucureştenilor să nu îşi plătească facturile la întreţinere!) sentimentalismul încetează să mai fie de doi lei, devenind din ceva ieftin, ceva foarte scump, plătibil însă cu un alt fel de monedă. Dar, dacă aici se face diferenţa între visătoarea Ziţa şi revoluţionara Miţa, rădăcina este pînă la urmă una comună: aceea de a hiperboliza, de a lua drept romantic un clişeu şi de a falsifica voit o realitate, doar pentru a avea şansa de a merge la braţ cu iluzia „perfectă“ că sufletul încă mai există sub tona de real brut. Iar din acest unghi, „sentimentalistul“ modern nu se deosebeşte cu absolut nimic de „sentimentalistul“ de odinioară.

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Iaromira POPOVICI ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 şi la poziţia 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul X
nr. 508
6-12 decembrie 2002
20 pagini 7000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Cum se vorbeşte în politică

„Un discurs este o călătorie cu un anumit scop, drept care trebuie să existe o rută. Persoana care începe de nicăieri, de obicei tot acolo ajunge.“

DALE CARNEGIE – *„CUM SĂ VORBIM ÎN PUBLIC“*

GRATUIT

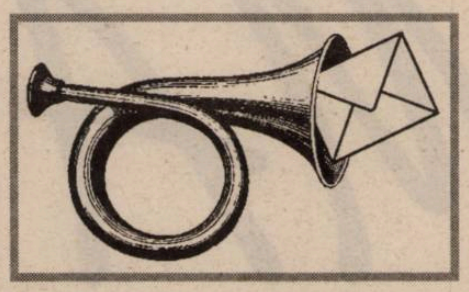

Nr. 505: *„Fii bărbat!“*

Eu şi bărbăţia mea

(ouverture piquante)

devii bărbat nu pentru că ai făcut armata, ci atunci cînd ţi-ai dat seama de inutilitatea acestei obligaţii (alţii te-ar executa pentru trădare). Devii bărbat nu pentru că ai cunoscut (în sens biblic) femeia, ci atunci cînd, după o noapte albă, în pat, cu o femeie, ascultînd muzică şi povestindu-ţi viaţa, poţi spune că, pentru o clipă, ai fost, în sfîrşit, aproape de a cunoaşte, cu adevărat, femeia (alţii ar zice că e primul semn de impotenţă).

(évolution pathétique)

Cu ceva ani în urmă, melodia *Big boys don't cry* (Lolly), care-mi amintea de (cu şi mai mulţi ani în urmă) desenele animate de la 19, cu „Mihaela“, năştea în mine aceste gînduri (uşor patetice, deci complet nebărbăteşti):

„băieţii mari nu plîng niciodată“,
îmi spuneau toţi,
dar nimeni niciodată nu mi-a spus
că băieţii mari pot fi proşti,
că băieţii mari pot fi nefericiţi, că băieţii mari au lacrimi
cu care nu ştiu ce să facă,
că băieţii mari devin monştri
dacă nu plîng niciodată,
că băieţii mari pot ucide
dacă nu plîng niciodată,
că băieţii mari pot face să plîngă
dacă nu plîng niciodată,
că băieţii mari sînt simple obiecte fără importanţă
dacă nu plîng niciodată,
că băieţii mari nu se pot schimba
dacă nu plîng niciodată,
că băieţii mari nu vor să moară
dacă nu plîng niciodată.

(fin – variations sur l'ouverture)

Cînd am devenit bărbat? A fost un proces lung şi dureros (nu aşa ar trebui să se întîmple?), care începea, la 15 ani, cu un „nu“ spus fetei de care mă crezusem îndrăgostit. O chema Lala şi, de fiecare dată cînd îi rosteam numele, parcă fredonam „E lucevan le stelle“. Acel „nu“ ar fi trebuit să însemne sfîrşitul. Dar n-a fost chiar aşa. Dimpotrivă. M-am îndrăgostit cu adevărat de acea fată şi am iubit-o fără nici un cuvînt (n-am găsit nici unul potrivit să anuleze acel simplu refuz, deşi, poate, un la fel de simplu „da“ ar fi fost de ajuns) vreme de 3 ani. Cu Calvino m-am întîlnit mult prea tîrziu, dar el m-a învăţat că, „la un moment dat iubirea pentru ea este numai iubire de sine, de fiinţa lui care o iubeşte pe ea, este iubire pentru ceea ce ar putea fi ei doi împreună, şi nu sînt“. Am uitat-o pe Lala şi, în acel moment, am înţeles „că devenisem bărbat“.

Cezar CĂRUNTU
cezar_roach@yahoo.com

Nr. 502: *„Ştiinţă şi conştiinţă religioasă“*

Totul e să nu fim ignoranţi

Pentru spiritele care încă caută tihna unor răspunsuri mulţumitoare (şi numai pentru acestea), o dezbatere asupra „ştiinţei şi conştiinţei religioase“ este întotdeauna o adevărată provocare.

N-ai zice că sînt foarte mulţi oamenii neliniştiţi din punct de vedere religios. Într-o societate occidentală modernă (sau de tip occidental) care a adus pacea şi buna convieţuire între cer şi pămînt, subiectul cu pricina nu mai stîrneşte parcă aprinsele pasiuni de altădată. Vechii inchizitori şi victimele lor au ajuns o amintire estompată, numai bună ca fapt divers. Între timp, Dumnezeu a luat înfăţişarea unui computer performant şi faptul acesta, se vede treaba, nu pare să-i fi speriat pe creştinii de pretutindeni. Unii l-au acceptat imediat, alţii, mai conservatori şi circumspecţi, se feresc deocamdată să-l aibă în preajmă. Oricum ar fi, noua divinitate cîştigă anual tot mai mulţi adepţi, unii foarte tineri, aflaţi abia la vîrsta copilăriei. Semn evident că lumea se află într-o profundă schimbare de mentalitate. De conştiinţă. Dar nu toţi dintre noi s-au deprins cu mînuirea calculatorului înainte de a rosti cuvîntul mama. N-am avut norocul acesta. Marea majoritate am bolborosit, aşa cum se cuvine, cuvintele-cheie ma-ma, ta-ta, apoi Dumnezeu, apoi, cu sîrguinţă, rugăciunile închinate acestuia din urmă. Treaba a prins de minune pînă la vreo 15, 16, 17 ani, cînd, mulţi dintre noi (şi mă refer aici la cei care aveau patima cititului) am început să punem (şi să ne punem, evident) întrebări socotite de „cei mari“ de-a dreptul obraznice şi imorale: există, nu există, ce-o fi?... (Pe urmă, unii s-au potolit, alţii însă oscilează şi astăzi între da şi nu.)

Îmi vine să spun că acolo unde e multă ştiinţă e puţină conştiinţă religioasă. Am spus-o, dar nu sînt prea sigur... Pasiunea pentru ştiinţă poate să anuleze transcendenţa sau, dimpotrivă, poate să întărească, cu argumente, dovada existenţei sale. Să vă dau un exemplu. Ştiinţa care studiază dezvoltarea societăţii omeneşti, istoria, confirmă faptul că cele mai multe dintre evenimentele descrise în Biblie au existat în realitate. Au existat, bunăoară, un potop (inundarea Mării Negre), un cataclism care a şters de pe faţa pămîntului două oraşe, Sodoma şi Gomora, un evreu destoinic care şi-a scos compatrioţii din robia Egiptului, Moise... „Şi Dumnezeu îşi conducea poporul prin pustiu arătîndu-se printr-o coloană de foc, noaptea, şi printr-o coloană de fum, ziua“, citez aproximativ din *Vechiul Testament*. Mult mai pragmatici, cercetătorii susţin că ar fi vorba, de fapt, de eruperea vulcanului de pe insula Santorin în urmă cu vreo 3500 de ani. Din toată povestea asta se desprind cel puţin două ipoteze: 1) oamenii aceia venerau un fenomen natural, identificîndu-l cu Dumnezeu şi 2) Dumnezeu într-adevăr există şi se relevă prin propria Sa creaţie. Firește, fiecare acceptă ipoteza care-i convine, totul e să nu fim ignoranţi.

Multe ar mai fi de adăugat la acest subiect care a încins inimile oamenilor secole de-a rîndul. De pildă, aş putea spune (un lucru banal de altminteri) că, prin prisma descoperirilor ştiinţifice de tot soiul, conştiinţa umană evoluează continuu. Omul a căpătat maturitate. S-a emancipat. Acceptă sau refuză după bunul plac sau cel puţin lasă impresia că o face. Conştiinţa religioasă s-a schimbat şi ea. De la apus la răsărit (ca de obicei) şi de la miazăzi la miazănoapte, pretutindeni. Unele porniri mai vechi s-au cizelat, altele au ieşit la iveală de curînd. Pentru unii conştiinţa religioasă se identifică cu ştiinţa de a parveni, de a evolua ierarhic, de a colabora cu puterea, de a manipula mase întregi de oameni. Pentru alţii, mai nou, ştiinţa se rezumă la fabricarea de explozibili, iar conştiinţa religioasă la detonarea încărcăturilor ascunse sub propriile veşminte.

Lumea se grăbeşte, timpul de mult nu mai are răbdare cu oamenii. Viitorul ne rezervă surprize spectaculoase. Sîntem la începutul cuceririi spaţiale, avem planuri măreţe în acest sens şi tare curios aş fi să aflu cum va arăta conştiinţa religioasă peste 100 de ani, să zicem. Cum lucrul acesta e absolut imposibil, mă întorc iar la M. Preda şi mă consolez cu un citat din *Cel mai iubit dintre pămînteni*. Zice Preda: „Omul e astăzi pedepsit pentru curiozitatea lui de a fi dorit să descopere tainele Universului şi avea dreptate scriitorul rus care îşi pierduse credinţa că ar dori să fie o cîrnăţăreasă grasă care se duce duminica la biserică şi aprinde cu evlavie o lumînare sub icoana lui Christos“.

Dan COSMA
Com. Crucişor nr. 159, jud. Satu Mare

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Actualităţi

De aici se vede aşa!

17 noiembrie, orele 9,20, gara din Padova. O dubiţă românească cu număr de Galaţi, muzică deprimantă dinspre tarabă cu *souvenir*-uri *kitsch* mexicane, două femei cu înfăţişare peruană se opresc şi îşi lasă pe pămînt cuverturile grele în care probabil cară pulovere în stil etnic. Patru sectanţi abordează trecătorii vrînd să-i trezească *(svegliatevi!)* ca să îl recunoască pe Iisus; mă văd, dar nu se apropie de mine, intimidaţi probabil de pălăria mea, ceea ce îmi dă un sentiment plăcut. Îmi trece din nou prin minte imaginea din intersecţia Trieste-Garibaldi unde pe stîlpul unui indicator de trafic era lipit cu scoci un buchet de flori galbene sub care era scris: „Daniel, nu te vom uita niciodată. n. 1980 – d. 2000“. În dreapta dubiţei româneşti vorbesc trei-patru români veniţi la muncă, fumează, scuipă pe jos şi sînt în elemetul lor; se vede un fel de satisfacţie pe care nu pot să o descriu şi care provine din faptul că au o slujbă care le aduce un venit de cel puţin cîteva sute de euro. Şi uite-aşa, peisajul îţi oferă foarte des prilejul întîlnirii cu români de toate felurile. Un fel special sînt „navetiştii“; sînt deosebiţi! Se adaptează uluitor de repede, şi asta, pentru că, oriunde ar fi, îşi conservă comportamentul. De exemplu: în toată ziua vezi în centrul Padovei o ţigancă româncă însoţită de un puşti, agasînd trecătorii şi cerîndu-le bani fiindcă i-a ars casa şi vrea să se ducă la copilaşii ei. Un alt ţigan face acelaşi lucru arătînd o fotografie jerpelită cu copii, gîrbovindu-se şi plîngînd la trecători: *„Per favore... per favore!!!!“*. Acordeonistul Daniel este şi el mereu prezent în Piazza dei Frutti, pe la închiderea pieţei fiind uneori acompaniat de un alt personaj care întinde paharul precupeţilor.

Mulţi tineri români pe care îi văd îmi fac impresia unor căţei jegoşi, a unor vorbitori agramaţi. Poate că mă înşel! Poate că nu vreau eu să văd părţile bune! În orice caz, încetez să mă simt sufocat de compatrioţii mei, deşi nu este uşor.

Scuzaţi! Nu m-am prezentat! Mă numesc Cirniala Ciprian şi sînt student la Universitatea Padovana, la Facultatea de italiană-germană.

Îmi aranjez pălăria şi mă strecor grăbit prin mulţime. Ceea ce vă scriu acum nu este o dilemă, pentru că se verifică în timp şi în spaţiu, devenind certitudine: dacă mergeţi în autogara din München, veţi vedea navetiştii români scuipînd, aruncînd chiştoace şi vărsînd spuma berii la cutie în mijlocul propriu-zis al străzii. De multe ori miros puternic a transpiraţie şi sînt beţi. Fie Bayern sau un cătun din Elveţia, fie Veneto, navetiştii despre care vă scriu sînt peste tot la fel. Pentru mine nu are importanţă că mulţi sînt dintre cei mai simpli oameni împinşi afară de sărăcie, pentru că şi astfel de oameni trebuie să dea dovadă de demnitate. De aceea nu simt nici un fel de solidaritate cu ei şi nu vreau să exprim nici un numitor comun între mine şi ei. Din contră, eu sînt altul, sînt diferit.

Ciprian CIRNIALA
cirniala@yahoo.com

Dilema *500*

Dimineaţă umedă şi neguroasă. Presărată cu burniţă cenuşie. În drum spre bibliotecă mă opresc la chioşchiul de ziare.

Dacă e vineri, e *Dilema*. Şi nu oricare, ci chiar numărul 500. Aşadar:

– Bună dimineaţa. *Dilema* a sosit?

– Da. Imediat. Tocmai acum o fac! (!???) (Cum anume „o face“, nu pot pentru ca să pricep; mi se sparie gîndul, vorba cronicarului...)

Chioşcarul îmi întinde o revistă. Cam murdară şi cam şifonată.

– Rogu-vă, nu aveţi, cumva, alta mai în fire?

– Ba da. Alegeţi. Poftiţi...

Îmi întinde prin borta din geam încă două exemplare, aflate cam în aceeaşi stare. Mă rog. Aleg, poftesc... Întreb, într-o doară:

– Doar trei exemplare primiţi?

– Doar trei, dom'le, că e o revistă cerută doar de cititori!!!! (????)

No comment.

Bogdan STOICESCU
stoboluc@hotmail.com

Filmul lui Andrei Codrescu

Surprins de inexistenţa tipărită a vreunui comentariu la filmul dlui Andrei Codrescu „Romania – My Old Haunts" prezentat de PBS în USA pe 31 octombrie, mă simt îmboldit să scriu, cu atît mai mult cu cît alte chestiuni, mai puţin esenţiale, se găsesc comentate de cititorii acestei reviste. Iată că se poate! Îmi zic, un film făcut cu stil şi avînd mesaj. Văzut din perspectiva hollywoodiană (Florida, sic!) trebuie spus însă că a fost prea scurt. Anunţ în dreapta şi-n stînga pe la prietenii americani, stau cu ochii lipiţi de ecran şi constat cu mirare că din cele 60 minute ale emisiunii *Frontline World*, primele 40 sînt alocate unui documentar (trist , cum altfel) despre Cambodgia. Prin urmare, cele 20 minute ce urmează se scurg înainte ca eu să înţeleg deplin axa: Vadim – Dracula – ţigani – covrigi. Nu trec nici 3 minute şi primesc un telefon de la o profesoară de engleză care-mi spune: „Vreau să mă duc în România să mănînc covrigi!". „Da! e un motiv bun, admit, eu am plecat de acolo pentru că mîncam *numai* covrigi."

Good job, Mr. Codrescu.

Mihai BOTE
mihaibote@hotmail.com

Poşta redacţiei

Ovidiu Vîlcea, Bucureşti: Autorul articolului „Tenacitatea lui Zigu Ornea" ar vrea să răspundă obiecţiilor dumneavoastră; nu ne-aţi lăsat nici o adresă. Poate ne telefonaţi la redacţie.

Abonamente

Cea mai sigură modalitate de abonare la revista Dilema *– în Bucureşti şi în provincie – pentru 2003 este prin expedierea unui mandat poştal pe adresa:*

Fundaţia Culturală Română, Aleea Alexandru 38, Sector 1, 71273 Bucureşti

Cont 50093000110, deschis la Trezoreria Sector 1, Bucureşti.

Abonamentul costă 520.000 lei pe 1 an, 260.000 lei pe 6 luni, 130.000 lei pe trei luni.

Atragem atenţia celor care doresc să se aboneze că, dintr-o eroare, în catalogul Rodipet, unde Dilema *se află la poziţia 2106, tarifele de mai sus nu sînt precizate. Îi rugăm pe toţi cei care au dificultăţi în contractarea abonamentelor să le semnaleze redacţiei. Relaţii suplimentare la tel. 021-2301496.*

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Universitatea**
- **Dosarul dosarelor**
- **Cuvîntul de onoare**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Trecutul nostru cel de toate zilele...

Să uiţi trecutul? Renan deja era de părere că ceea ce leagă o naţiune este mai degrabă o uitare împărtăşită decît o memorie comună. Dar şi această „uitare" este o lucrare a memoriei şi nu o simplă amnezie. Mai aproape de noi, Timothy Garton Ash propune soluţia „mesomneziei". Mai uşor de spus însă decît de făcut. Ce trebuie deci să faci cu trecutul ca să-ţi (re)găseşti libertatea şi fericirea? (Mai ales cînd acest trecut este comunismul, iar trecutul din spatele acestui trecut nu mai este nici el un pămînt ferm al rememorării aşa cum ai fi crezut.)

Acelaşi Timothy Garton Ash identifică cel puţin opt idealuri în numele cărora se practică interogarea trecutului: adevărul, dreptatea, recunoaşterea responsabilităţii sau vinei, împiedicarea unor noi încălcări ale drepturilor omului, consolidarea relaţiilor democratice, însănătoşire, purificare, împăcare. Or, după cum ştiu deja de multă vreme cititorii *Dilemei*, „adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea", ca să nu mai vorbim despre drepturile omului, democraţia şi celelalte de pe lista lui Ash. Care dintre toate acestea este atunci idealul nostru, viziunea noastră reflexivă despre viitor în numele şi din perspectiva căreia să aşezăm trecutul în istoria asumată a neamului?

Mă uitam zilele trecute la sîrbi, unde acest trecut este încă o prezenţă explozivă în viaţa cotidiană. O colegă, de pildă, care a venit la „Centrul de decontaminare culturală" (sic!) unde mi-am lansat cartea, era să fie bătută de taximetristul pentru care toţi cei care au de-a face cu acest centru sînt nişte trădători de patrie. (Pe de altă parte, în ziarul *Danas* din 27 noiembrie a apărut afişul cu care albanezii au drapat de curînd Kosovo şi care reprezenta un bărbat îmbrăcat în uniformă militară sîrbească pe cale să taie gîtul unui băiat gol aflat la picioarele sale. Deasupra cumplitei imagini stătea scris: „Do not allow criminals to come back in Kosovo!". Doar că imaginea cu pricina era o poză în familie, făcută la beţie de un sîrb paşnic care, întrebat de jurnalişti, a răspuns senin că au vrut să se amuze!) Terenul alunecos al dreptăţii şi adevărului, problema spinoasă a responsabilităţii şi culpei nu-i lasă pe sîrbi să doarmă, îi face să se confrunte şi să se sfîşie zilnic între fracţiuni, între foşti prieteni şi în interiorul familiilor. Şansa paradoxală a acestei cumplite tensiuni o constituie însă faptul că, probabil, pentru a continua să existe ca naţiune, sîrbii vor fi constrînşi să-şi limpezească memoria trecutului şi să construiască un minim consens acceptabil şi explicit în această privinţă.

Lipsiţi de această macabră „şansă", noi nu sîntem „constrînşi", se pare, să o facem. Drept care trecutul nostru *colectiv* tinde să se prelingă printre ochiurile rare ale unor amnezii sau hiperamnezii *individuale*. Un bun prieten îmi explica recent, de pildă, de ce publicarea dosarului lui Ioanid constituie un pas mic dar necesar pe singura cale posibilă de „proces al comunismului": dacă toţi cei care vor avea acces la dosarele lor vor face acest lucru, suma acestor informaţii ne va da în final imaginea trecutului nostru comunist. Personal însă am cel puţin două reţineri majore de principiu. Mai întîi de toate, însumarea unor informaţii care (să nu fim prea naivi!) au fost şi probabil vor rămîne (eventual) adevărate, dar nu vor reprezenta niciodată „tot adevărul şi numai adevărul", fiind strecurate cît şi cînd se consideră util de către deţinătorii informaţiilor, nu va face decît să ofere în final imaginea dorită de către fosta Securitate (de pildă, doar intelectualii se turnau între ei, ceilalţi erau „patrioţi"). Pe de altă parte, chiar presupunînd perfecta transparenţă a dosarelor, suma părţilor nu este niciodată echivalentă cu întregul, pentru înţelegerea căruia este nevoie de un alt fel de abordare, complementară şi, aş zice,

mai profundă. Ca să nu mai amintesc de obsesia veche a ştiinţelor sociale că partea nu-şi găseşte adevărata semnificaţie decît raportată la întregul căruia îi aparţine.

Comunismul, ca şi legionarismul dinaintea sa, au fost fenomene colective şi trecutul nostru se află în acest „colectiv" şi doar secundar şi oarecum derivat în destine individuale. Aşezarea dezbaterilor doar la acest din urmă nivel riscă să poarte trecutul într-o derivă ciudată, în care „lustraţia" *more dimbovensis* declară, de pildă, suspectă opera lui Adrian Marino pentru că acesta a mai ieşit în Occident în plin comunism sau interzice fie şi citarea lucrărilor ştiinţifice ale lui Dumitru Sandu, după cum cere o distinsă colegă. Sau, mai rău, „întregul" este recuperat prin salturi inductive cel puţin pripite, de genul afirmaţiei că în dezvăluirile făcute de domnul Radu Ioanid referitoare la cei doi sociologi se află în joc „credibilitatea întregii profesii".

Născut în comunism şi visînd în adolescenţă la „generaţia de aur" din perioada interbelică, sociolog pe deasupra, mă simt pierdut în acest trecut fără viitor; şi totuşi aş vrea să trăiesc, onest, mai departe. E cineva acolo, afară, care mă poate ajuta?

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Pacea cu maghiarii are nevoie de un tratat

Tensiunile interne din UDMR reprezintă un pericol mai grav decît simpla păruială între nişte politicieni şi ameninţă nu doar stabilitatea Uniunii, ci chiar stabilitatea României. Pacea dintre români şi maghiari este un succes al acestei epoci, iar pasul logic următor ar fi definitivarea sa prin instituţii de împărţire a puterii între cele două etnii.

Faptul că România şi Bulgaria au rezolvat paşnic problema etnică este acel gen de evoluţie pozitivă la care occidentalii renunţaseră să mai spere. Cînd sînt sinceri şi vorbesc într-un cadru neoficial, ei recunosc că se aşteptau la alte Iugoslavii, mai ales după ce păţiseră turcii din Bulgaria pe vremea lui Jivkov şi după ce la Tîrgu-Mureş se desfăşuraseră primele violenţe interetnice în Europa de Est post-comunistă. Acest succes revine permanent în rapoartele de analiză regională, chiar şi acum, la şase ani după ce partidul maghiarilor din România a intrat la guvernare. Observatorii cotidieni ai politicii româneşti, jurnaliştii şi politicienii pierd din vedere acum importanţa momentului de atunci, iar atmosfera inflamată a „patrulaterului roşu", cînd UDMR era cvasioficial considerat anti-statală, pare istorie. Detensionarea etnică a fost primul pas important pentru intrarea în categoria statelor considerate „pe drum", departe de ceea ce este acum zona gri a Macedoniei, Moldovei, Bosniei şi a întregii foste URSS, cu excepţia balticilor.

Pacea din 1996 cu maghiarii a fost reconfirmată prin protocolul dintre PDSR şi UDMR în 2001, care prelungea accesul maghiarilor la putere, ca principală garanţie că nu vor mai avea gînduri separatiste. Practic, se conturează încetîncet un model „consensualist" de împărţire a puterii între români şi maghiari. Alina Mungiu-Pippidi a susţinut această teorie în lucrarea „Transilvania subiectivă" (Humanitas, 1999), unde constata că soluţiile „clasice", modelul hegemonic şi cel federal, nu reprezintă soluţii. Hegemonia unei etnii asupra celeilalte nu corespunde cu cerinţele democratice ale vremii, dar nu acesta este principalul său defect, ci faptul că nu a făcut decît să conserve tensiunea etnică. Văzîndu-se excluşi de la putere ca grup, maghiarii au avut tendinţa de a deveni naţiune dizidentă. Modelul extrem de răspuns la hegemonie este administraţia paralelă albaneză din Kosovo, de dinaintea ultimului război.

Deşi a mai pierdut din încărcătura isterizantă din trecut, modelul federal rămîne inacceptabil pentru români. În plus, realitatea din teren l-ar face aplicabil doar în Harghita şi Covasna, ceea ce ar însemna să rezolvi problema doar pe jumătate, chiar dacă ar putea fi convinsă majoritatea românească.

Dar se poate vorbi despre un model românesc de pacificare a tensiunilor? A fost depăşită definitiv etapa atmosferei belicoase şi incendiare, pe care am trăit-o cu diferite intensităţi în primii şase ani de tranziţie? Autoarea „Transilvaniei subiective" constată că structura UDMR, cu o viaţă politică internă complexă şi diversă poate fi considerată un „prestadiu pentru o autoguvernare". Fără a ne speria de cuvintele altădată tabu, se poate spune, mergînd mai departe, că realitatea a luat-o înaintea teoriei şi că se poate vorbi de un gen de consensualism. Cele două etnii au împărţit puterea la vîrful lor, prin alocarea unei părţi din sfera de dominaţie statală către minoritate. Chiar dacă nu mai are miniştri, UDMR continuă să fie prezentă masiv în administraţia locală şi în cea centrală (are subprefecţi) acolo unde maghiarii deţin ponderi importante. Este un sistem de concesii pe care elitele celor două etnii l-au convenit şi l-au continuat cu succes. Practic, maghiarii au fost integraţi statului român pe care l-au refuzat şi care i-a refuzat ca grup decenii întregi. Această integrare este mediată de un corp politic: UDMR. Participarea cetăţenilor de origine maghiară la jocul de împărţire a resurselor are două etape: în interiorul Uniunii şi apoi, prin intermediul acesteia, la nivel naţional.

UDMR i-a uimit mereu pe analiştii obişnuiţi cu partidele româneşti prin structura sa laxă şi prin democraţia internă. Dar aceste caracteristici există tocmai pentru că UDMR nu este un partid, ci mai degrabă un organ de reprezentare a minorităţii. Atît timp cît se simţeau ameninţaţi, maghiarii au fost uniţi. Unitatea le-a dat forţa de a se face acceptaţi la împărţirea puterii. Dar asocierea îndelungată la putere începe să macine tocmai această unitate. Liderii Uniunii sînt acuzaţi tot mai vehement de lipsă de fermitate şi mai ales de (surpriză?!) corupţie. Modul în care Uniunea s-a asociat unor acte scandaloase, cum este recenta lege a averilor demnitarilor, a şubrezit autoritatea morală pe care o avea printre maghiari. Aripa numită cînd „reformistă" cînd „radicală" începe să fie tot mai importantă şi, cel mai grav, nu va participa la viitorul congres. Această decizie subminează nu numai UDMR, dar chiar modelul consensualist descris mai sus. Dacă maghiarii se prezintă divizaţi la negocierile cu românii şi apar alte revendicări decît cele deja convenite, se riscă intrarea într-un nou joc al pasiunilor. Cînd extremiştii maghiari vor scăpa de sub controlul moderaţilor maghiari se vor întîlni cu extremiştii români scăpaţi de mult de sub controlul moderaţilor români. Sarabanda adevărurilor parţiale va reîncepe şi întrebarea importantă este dacă vor regăsi audienţa publică de altădată. Supărător este că şi extremiştii unguri şi extremiştii români au devenit între timp combatanţi anti-corupţie. Şi mai supărător este că aici au dreptate.

Avem deci un model de pacificare nerecunoscut formal, dar care funcţionează cîtă vreme moderaţii din ambele tabere au nevoie unii de alţii şi sînt legitimi în ochii propriilor votanţi. Pentru ca acest model să reprezinte un succes pe termen lung şi să rezolve treptat, dar definitiv tensiunea etnică este nevoie de o stabilizare. Renegocierea sa la fiecare schimbare de guvern creează pericole (ce se va întîmpla dacă PSD cîştigă alegeri anticipate şi nu mai are nevoie de UDMR?). Este momentul ca toţi liderii români democraţi să-şi răspundă la o întrebare: colaborarea cu maghiarii reprezintă doar voturi în Parlament sau aduce un beneficiu general pentru România, beneficiu care merită permanentizat? Dacă este aşa, modelul are nevoie de o instituţionalizare. Poate că este timpul ca UDMR să devină simplu partid şi să fie înlocuit prin instituţii de împărţire a puterii. Unul dintre rebelii udemeriști spunea că maghiarii au dreptul de vot, dar nu au dreptul de a alege. Dacă ar şti că oricum deţin o parte din administraţie, ca grup etnic, maghiarii s-ar relaxa şi ar putea alege. Poate că social-democraţii români chiar au nevoie de noi voturi social-democrate, fie ele şi ungureşti.

Negocieri complicate şi frustrante pentru ambele părţi ar putea rezolva un conflict în care fiecare visează încă la victorii decisive. Sînt pregătiţi românii şi maghiarii pentru aşa ceva? Ar trebui ca şi unii şi alţii să renunţe pentru totdeauna la visul de a deveni la un moment dat singurii stăpîni peste un teritoriu considerat de fiecare doar al său. După ce am făcut pace, poate e nevoie şi de un tratat care să o facă permanentă.

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziţie

Palincă

În impunătorul edificiu al Parlamentului din Budapesta a fost ratificată recent o lege mai puţin impunătoare, menită să afirme caracterul naţional al acelui bun cultural cunoscut sub denumirea de palincă. Iniţiativa nu pare să fi fost motivată de ivirea pericolului ca inconfundabilul *drink* să fie deznaţionalizat. Reforma palincii, susţin campionii acestei reforme, este un element din strategia fundamentală a statului vecin. Ungaria, dau ei de înţeles, face astfel un nou pas spre asimilarea reglementărilor stabilite de Uniunea Europeană, deşi alte ţări membre ale Uniunii nu au recurs la măsuri comparabile, care să afecteze circulaţia internaţională a propriilor lor băuturi emblematice: grappa italiană, cognacul franţuzesc, whisky-ul scoţian sau chiar nemembre, ca vodca rusească.

În spiritul legii asupra certificatelor de maghiar, statul care emite legea despre palincă îşi arogă dreptul de a stabili norme de comportament pentru cetăţeni ai altor state. Descendenţa etnică îşi subsumează drepturile şi obligaţiile cetăţeneşti. Repudiată pe atîtea planuri, discriminarea după criterii genetice reapare acolo unde era mai puţin aşteptată. Dincolo de nu prea transparentele prevederile, stă ascuns riscul degenerării în ideea monstruoasă că palinca este o băutură ungurească de care sînt îndrituiţi să se bucure numai ungurii, indiferent dacă trăiesc înăuntru ori în afara graniţelor fostului regat al Sfîntului Ştefan. Paharul de palincă stimulează omogenitatea şi solidaritatea naţiunii maghiare, pe orişice meleaguri şi-ar duce traiul.

Convertirea palincii în simbol naţional nu a fost iniţiată de longevivul regim al amiralului fără flotă care a cîrmuit Ungaria între cele două războaie, ci de guvernul FIDESZ, cel mai apropiat de o formulă politică post-modernă, iniţiativă la care actualul guvern social democrat se raliază. Ceva mai spre răsărit un alt guvern social democrat ia act cu aprehensiune despre transformarea palincii într-un nor care umbreşte idilicele relaţii dintre Bucureşti şi Budapesta. Dornic să-şi menajeze popularitatea, guvernul dîmboviţean nu vede nici un motiv pentru a-şi stînjeni alegătorii, de orice seminţie, să se desfete cu elixirul ajuns la ordinea zilei. Forurile locale continuă să combată alcoolismul, dar nu în mod special acest alcool. Punerea palincii la index nu este sugerată nici măcar de intransigentul primar al Clujului, deşi împrejurările ar favoriza lansarea unei bătălii patriotice care să reafirme superioritatea ţuicii neaoşe faţă de orice băutură venetică, şi în primul rînd faţă de palincă.

Inspirată de sloganul popular *Buy Romanian!* o lege pentru ocrotirea băuturii strămoşeşti s-ar îngemăna perfect cu legea pentru ocrotirea limbii strămoşeşti recent votată de prestigioasa instituţie a Camerelor Reunite. Zîzania stîrnită în legătură cu palinca ar dispărea odată cu palinca, rebotezată zeamă de prune, ori de piersici, ori de pere, ori după cum vine cazul.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Tucă

În primele luni după decembrie '89, televiziunea liberă era dominată de ştiri şi de transmisii în direct de la mitinguri: pe atunci se întîmplau multe, astfel încît stăteam cu toţii şi aşteptam să se mai întrerupă vreo emisiune pentru a afla, în direct, care mai e situaţia în ţară. Pe măsură ce lucrurile s-au mai calmat, televiziunea a început să ne livreze emisiuni în formatele clasice, telejurnalele au intrat în matca lor normală, iar întreruperile pentru a transmite în direct evenimente importante pentru ţară au fost tot mai rare. Au devenit, în schimb, tot mai populare *talk-show*-urile. Preistoria *talk-show*-ului românesc liber ar putea fi plasată, cred, în transmisiunile în direct de la lucrările vechiului CPUN: era prima dată, după decenii de discurs unic, cînd puteam vedea pe viu, pînă tîrziu în noapte, exprimarea – colorată, zgomotoasă, uneori violentă – a unor opinii diferite, iar în rolul de moderator se afla chiar preşedintele Ion Iliescu, care conducea atunci lucrările gălăgiosului for democratic. *Talk-show*-urile politice propriu-zise au apărut mai tîrziu şi s-au înmulţit rapid, în acelaşi timp cu multiplicarea posturilor TV: în anii 1996-1997, aproape zilnic, după ora zece seara, puteai „să dai ochii" printr-un simplu *zapping* cu aproape tot guvernul Ciorbea, împărţit între TVR şi noile televiziuni private, dezbătînd cestiuni arzătoare pînă după miezul nopţii. A fost, cred, „epoca de glorie" a spectacolului de vorbe: datul cu părerea în direct a reprezentat multă vreme un mod de a ne consuma tăcerile de decenii şi o alfabetizare în domeniul delicat al diversităţii opiniilor. Şi pentru politicieni, care uneori se ciondăneau penibil în faţa camerelor, şi pentru noi, telespectatorii, care chibiţam nervoşi de acasă, din fotolii.

Între timp, lucrurile s-au mai schimbat, multe *talk-show*-uri au dispărut, au apărut altele noi, iar genul în sine pare să nu mai aibă audienţa de altădată. Ultimul mohican al epocii de glorie a rămas Marius Tucă, singurul *talk-show-man* de cursă lungă, ajuns de curînd la o mie de emisiuni (pe care le-a „sărbătorit" modest şi cuminte, printr-un spot în care spunea, de fapt, că o să-şi vadă în continuare liniştit de treabă, părînd să nu acorde nici el însuşi cine ştie ce semnificaţie majoră evenimentului). Cu bretele şi microfon de epocă à la Larry King, răsfoind tot timpul dosare cu documente ori ştiri din care citează la momentul potrivit, rostind obsedantul său îndemn „ţineţi aproape", Marius Tucă şi-a creat un personaj popular şi şi-a cîştigat „dreptul la nume" rezervat starurilor: „deseară mă duc la Tucă", îşi spun politicienii, iar telespectatorii îşi încep relatarea impresiilor televizuale cu un familiar „aseară, la Tucă...". Cu aerul său de om simplu şi curios din fire, cu autoironiile la adresa locului de baştină, cu felul său de a-şi întrerupe interlocutorii atunci cînd bat cîmpii, Marius Tucă le dă multor telespectatori senzaţia că „e de-al lor": o senzaţie de familiaritate care stă la baza tuturor mecanismelor de identificare a publicului cu eroii moderni ai micului ecran. Cu ştiinţa de a pune o întrebare în mai multe feluri, revenind pînă află de la interlocutor ce vrea ori renunţînd cînd se convinge că insistenţa e zadarnică, a căpătat reflexe de adevărat moderator. N-a fost de la început aşa: acum cîţiva ani, era militant, îşi exprima opiniile personale în lungi tirade, „ţinea partea" cîte unui invitat în dauna celuilalt, „combătea bine"; mulţi telespectatori în dezacord cu el se vor fi enervat văzîndu-l şi ascultîndu-l, multor invitaţi le era greu să-i facă faţă, mai ales că el nu „arbitra" discuţia, ci intra în joc. Acum, eticheta de moderator i se potriveşte mai bine: face economie de păreri personale, în schimb îi sîcîie pe invitaţi cu întrebările (a căror tehnică şi-a perfecţionat-o între timp) ca să obţină cît mai multe de la ei. Vechea faimă de incomod care „combate bine" îl urmăreşte însă. Cînd e pur şi simplu neutru, i se reproşează că nu l-a luat din scurt pe onorabilu' din studio (eventual să-l şi umfle), reproş nu tocmai întemeiat: dacă vrem adevăraţi moderatori, nu trebuie să le cerem să fie în acelaşi timp şi justiţiari, procurori sau pamfletari. Chiar şi pentru o giantă latină şi balcanică, iute la vorbe şi la pasiuni, ideea de moderator trebuie să se încadreze, totuşi, într-o logică de tip anglo-saxon, altminteri nu ne mai putem înţelege unii cu alţii. Marius Tucă a priceput asta şi, în timp, s-a profesionalizat şi a evoluat mult. Ceea ce nu înseamnă că nu se va mai „enerva" vreodată în direct, dînd drumul la opinii: a învăţat însă să se enerveze şi pro, şi contra.

Evoluţia lui este însă evoluţia publicului său. E suficient să ne amintim, de pildă, ce pasiuni stîrneau atitudinile pro şi anti-NATO în 1999, în timpul evenimentelor din Kosovo, şi să comparăm cu felul în care se vorbeşte despre NATO acum, într-un dulce consens. În felul său, „Marius Tucă Show" conţine o pagină din istoria tranziţiei: aceea pe care scrie cît de greu am învăţat să dialogăm unii cu alţii, cît de greu e să moderezi ori „să te laşi moderat".

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Umbra lui Hoxha. La Tirana (II)

Memoriile lui Yusuf Vrioni i-au stimulat şi pe alţii. Cazul cel mai interesant este acela al lui Edmond Tupja, socotit astăzi, după dispariţia lui Vrioni, cel mai bun traducător în franceză. El este, de altfel, autorul versiunilor franţuzeşti ale romanelor lui Fatos Kongoli, patru la număr, care au apărut, din 1995 încoace, la Editura Rivages-Payot. Abia trecut de 55 de ani, Edmond Tupja e un bărbat elegant, rasat, ceremonios (un adevărat „homme à femmes", mi-a şoptit cineva care îl cunoaşte bine), vorbind o franceză impecabilă. A scos anul trecut, la Editura L'Harmattan, o carte cu titlul *Souvenirs d'un traducteur. J'étais l'interprète du tyran albanais Enver Hoxha*. Cartea nu are, nici pe departe, calităţile literare ale memoriilor lui Vrioni (dar acolo, cu siguranţă Eric Faye – prezentat drept co-autor – a jucat un rol important). Şi biografia lui Tupja e complet diferită de aceea a lui Vrioni. Edmond Tupja a fost unul din cei patru studenţi albanezi trimişi, în 1967, să-şi facă studiile complete în Franţa (o ciudăţenie a regimului lui Hoxha este că a continuat să trimită, chiar şi în anii '80, tineri la studii în Franţa; în marea lor majoritate copii de înalţi demnitari de partid, ei formează acum bună parte din elita politică şi economică a Albaniei „în tranziţie"). Tupja a stat cinci ani la Paris, a locuit în Cartierul Latin şi a participat, activ şi convins, la revolta studenţească din mai '68 (nu uită să amintească nici acum, glumind, dar nu fără o anume mîndrie, că e un „ancien soixante-huitard"). Întors în ţară, îl aşteaptă o carieră briliantă. Dar prima lui soţie e fiica unui mare ştab din partid care cade în dizgraţie. Tupja divorţează pentru a-şi salva situaţia, nu înainte de a face un stagiu la ţară, unde e trimis pentru „reeducare". Istoria se repetă cu a doua soţie, urmînd un nou divorţ.

Toate aceste păţanii conjugale sînt eludate în carte, autorul preferînd să insiste pe teroarea instaurată de Hoxha şi care lovea în familii întregi (şi Vrioni, într-adevăr, povesteşte că n-a avut tăria să rămînă în străinătate, la primele „ieşiri" de la mijlocul anilor '80, de teama consecinţelor pe care le-ar fi suportat familia lui). Totuşi, graţie celor două divorţuri, Tupja ajunge interpretul oficial al lui Hoxha. Reconstituie, nu fără umor, scene memorabile, întîlniri ale lui Hoxha cu Norodom Sihanouk sau cu delegaţii ale unor partide comuniste frăţeşti (cam la atît se mărgineau relaţiile internaţionale ale Albaniei, adusă de paranoicul ei lider într-o stare de izolare cvasi-totală). Detalii interesante, apoi, despre lecturile lui Hoxha, care făcuse pe vremuri cîţiva ani de facultate în Franţa (precum cutare conducător al Khmerilor roşii, mare iubitor de Verlaine). Autorii preferaţi ai lui Enver Hoxha erau Chateaubriand, simboliştii (exceptîndu-l pe Mallarmé – „prea obscur"), Baudelaire. Fireşte, toţi aceşti scriitori erau interzişi în Albania... Remarcabil e şi portretul teribilului Mehmet Shehu, fost luptător în brigăzile internaţionale din Spania (unde ar fi ucis, sugrumîndu-l cu propriile-i mîini, pe un „trădător"), ajuns prim-ministru, „sinucis" în 1981, ca şi unul din fiii lui. Ceilalţi doi fii şi soţia lui Shehu sînt condamnaţi la închisoare (soţia va muri în detenţie), unul din băieţi, Bashkim Shehu, după ce face nouă ani de puşcărie şi după căderea lui Ramiz Alia, succesorul lui Hoxha, va traduce în albaneză *Gîndirea captivă* a lui Milosz şi va deveni un romancier important, stabilindu-se, cel puţin deocamdată, la Barcelona. Dar să revenim la Tupja: după 1991 traduce Proust *(Un amour de Swann...)*, Julien Gracq, Sartre. Fostul interpret al lui Hoxha se declară în continuare un om de stînga, spune că ar relua, şi astăzi, argumentele pe care Sartre le folosea în polemica lui cu Camus...

Destine ce ilustrează uimitoarea dedublare în care s-au instalat aceşti intelectuali de prim rang care au supravieţuit şi apoi, în chip miraculos, au renăscut. Au acceptat compromisurile ca pe o fatalitate. Dar nu găsim oare, în Cărticica Roşie a lui Mao, o frază care spune: „Mă revolt prin supunere"? Sigur, nu toţi au adoptat această strategie. Fatos Lubonja, deţinut politic pînă în 1991, se lansează, la colocviu, într-un atac în regulă la adresa lui Kadare. N-a fost Kadaré singurul „produs" exportabil al Albaniei comuniste, deputat, n-a avut el o situaţie privilegiată, ceea ce îi va îngădui să declare că „libertatea n-are legătură directă cu literatura"? Kadaré, celebritate mondială, tradus de fostul deţinut Vrioni ce visa, asemenea lui Cioran, „la o lume unde s-ar muri pentru o virgulă", Kadaré născut, culmea culmilor, la Gjirokatër, oraşul unde s-a născut şi Enver Hoxha, unde am ajuns a doua zi după colocviu şi despre care va fi vorba săptămîna viitoare.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

John Rawls

În după-amiaza zilei de 24 noiembrie, John Rawls a murit din cauza unei acute insuficienţe cardiace, în vila sa din Lexington, Massachusetts. Avea 81 de ani. Suferise în ultima vreme de mai multe atacuri de cord care îl slăbiseră şi îl ţinuseră departe de masa de lucru. Lui John Rawls îi supravieţuiesc soţia, patru copii şi patru nepoţi. Dar, mai presus de toate, îi supravieţuieşte o carte care, de la apariţia ei în 1971, nu a încetat să influenţeze gîndirea politico-juridică a Occidentului: *A Theory of Justice* – şi îi supravieţuiesc cîteva idei care au rectificat sensibil relieful gîndirii liberale de la finele secolului al XX-lea.

John Bordely Rawls s-a născut în 1921 ca al doilea dintre cinci fraţi, într-o familie înstărită şi respectată din Baltimore. A absolvit şi apoi a obţinut doctoratul la Princeton şi imediat după aceea, în 1939, s-a înrolat în armată. A participat cu arma-n mînă la cel de-al doilea război mondial, luptînd sub steagul american în Noua Guinee şi în Filipine, după care a fost staţionat o perioadă în Japonia. La întoarcerea din armată, începe o carieră universitară care va deveni aproape legendară, trecînd ca profesor titular pe la Oxford, Cornell şi MIT, şi ca profesor invitat pe la University of Michigan, Stanford şi Princeton, stabilindu-se în cele din urmă la Harvard. A primit distincţii şi premii, a fost onorat în cel mai măgulitor chip, ultima oară primind celebra *„Medalie a Libertăţii"* din mîinile preşedintelui Clinton. A fost, totuşi, un om foarte modest. Nu a vorbit niciodată despre viaţa sa privată, a acceptat onoruri academice numai de la universităţile de care era legat sentimental, evita cu încăpăţînare interviurile, iar lupta lui de a fi scos din toate dicţionarele de tip „Who's who" va rămîne una dintre poveştile cele mai gustate ale vieţii intelectuale americane. Întreaga sa viaţă a fost dedicată gîndirii, scrisului şi activităţii didactice. Temele sale preponderente au fost justiţia socială, cooperarea şi drepturile individuale. Pe lîngă miile de idei rămase de pe urma sa, nimeni nu se îndoieşte că el însuşi a întruchipat în chipul cel mai pur un concept: acela de profesor universitar.

Rămîne în istoria ideilor experimentul teoretic pe care Rawls l-a propus, plecînd de la ipoteza „poziţiei originare". Rawls propune un fel de reducţie fenomenologică a tuturor cunoştinţelor pe care oamenii le au despre avere, vîrstă, talente, rasă, religie, experienţă, sex şi, în general, a oricărei concepţii despre „o viaţă bună", pînă cînd omul rămîne într-o poziţie gnoseologică şi, implicit, ontologică aproape adamică. Rawls spune că într-o asemenea ipotetică situaţie, fiind deposedat de toate cunoştinţele care îl fac să diferenţieze şi să judece în cîmpul social, să fie vulnerabil la credinţe şi la ideologii, omului i s-a îndepărtat „vălul ignoranţei" şi va fi în stare să ia acele decizii care presupun un risc minim în ceea ce priveşte promovarea libertăţii, a „celui mai înalt nivel minim de bogăţie", a oportunităţilor şi a puterii. Ei bine, poziţiile pe care oamenii puşi în această situaţie le-ar alege pentru a organiza propria lor societate sînt principiile fundamentale ale justiţiei.

Dintre ideile sale, probabil că cea mai controversată rămîne „principiul diferenţei", conform căruia diferenţele economice şi sociale dintre indivizi sînt acceptabile numai dacă aceste diferenţe avantajează în cele din urmă pe cei mai dezavantajaţi membri ai societăţii. Lesne de înţeles de ce o asemenea idee a produs enervări. Personal, rămîn un admirator al felului în care Rawls explică de ce intelectualul are un rol crucial în cetate. Libertatea de expresie acordată „filozofului" este, pentru Rawls, esenţială pentru stabilitatea şi pacea comunităţii, pentru că „filozoful" ştie bine cît de importantă e pacea socială şi nu va înceta să argumenteze în favoarea acesteia şi să propună soluţii în acest sens. Fără prezenţa vocii sale, în absenţa mesajului său, oamenii, mai ales cei care manipulează puterea, îşi pierd încrederea în raţiune şi se reîntorc la sursele iraţionale ale puterii, ceea ce duce direct la totalitarism, întuneric şi violenţă. Rawls evocă, în acest sens, tăcerea intelectualilor germani din vremea Republicii de la Weimar, care a fost decisivă, în viziunea sa, pentru ascensiunea hitlerismului. Am avea şi noi, românii, exemple de adăugat aici.

În plan intelectual, Rawls rămîne un exemplu unic şi pentru relaţia pe care a dezvoltat-o cu criticii săi. Rawls şi-a susţinut şi dezvoltat în timp teoriile folosindu-se de criticii săi ca şi cum ar fi fost aliaţii săi. Răspunzînd tuturor criticilor serioase formulate împotriva teoriilor sale, Rawls nu doar că a rafinat continuu propriile idei, dar i-a ajutat, nu o dată, pe propriii critici să fie mai clari şi mai uşor de înţeles în ceea ce aveau de reproşat gîndirii sale. Nu a scris mult – după *A Theory of Justice*, trec 15 ani pînă publică următoarea carte, *Political Liberalism*, care este, de fapt, suma răspunsurilor sale la criticile aduse cărţii sale majore. În 1998, publică *Law of the Peoples* şi în 1999 *The Idea of Public Reason Revisited*. Ultima sa carte, apărută anul trecut, se intitulează *Justice as Fairness: A Restatement*. În ultimii ani, editori devotaţi au strîns, de asemenea, prelegerile sale într-o carte, *Lectures on the History of Moral Philosophy*, şi aproape toate articolele şi corespondenţa sa într-un masiv volum intitulat *Collected Papers*. Pare puţin pentru o viaţă intelectuală de mai bine de jumătate de secol, dar impactul ideilor sale a avut o asemenea magnitudine încît numele său va rămîne de referinţă în Panteonul gîndirii liberale. În plus, John Rawls a fost un tip de intelectual tot mai rar în vremea noastră. Cînd a publicat *A Theory of Justice*, Rawls, un tip timid şi complet lipsit de „instincte de PR", nu a făcut absolut nimic să-şi promoveze ideile. S-a ferit de conferinţe, de interviuri, de lansări. Pur şi simplu, ideile sale s-au impus de la sine, prin forţa lor, prin încărcătura provocatoare şi prin vigoarea lor intelectuală şi morală. Cartea a sfîrşit prin a se vinde în aproape un sfert de milion de exemplare şi a fost tradusă în peste 20 de limbi – ceea ce, pentru o carte de filozofie, hiper-teoretică, cu multe pagini aride, scrisă într-un limbaj specific care aminteşte nu o dată de Kant, e o performanţă remarcabilă. ▲

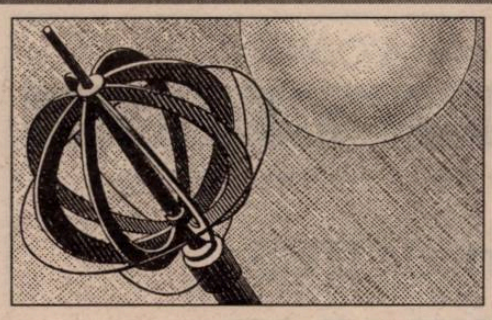

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Inspectorii

Deocamdată sînt 17, dar pînă la urmă o să fie cam o sută de inspectori experţi, conduşi de Hans Blix, ca să viziteze ce, cînd, cum şi unde vor, fără a face nici un anunţ prealabil, locurile unde se bănuieşte că este fabricat sau stocat armamentul chimic, nuclear sau biologic irakian. În ultimul moment, conducătorul Irakului, Saddam Hussein, a acceptat termenii ultimativi din rezoluţia Consiliului de Securitate ONU, prin care inspectorii înlocuiau sau doar amînau – nu se ştie pentru cît timp – războiul. Pentru a evita scurgerile de informaţii, presa nu este anunţată unde anume şi în ce zi se vor deplasa inspectorii, aşa că urmăririle cu aproximativ o sută de maşini le asigură tuturor – controlori, gazetari, spioni – o existenţă imprevizibilă. Deocamdată, autorităţile irakiene sînt binevoitoare şi se supun cerinţelor inspectorilor, iar aceştia declară că n-au găsit nimic îngrijorător pe unde au fost. Începutul este încurajator, pretinde presa, dar oamenii politici – de pe ambele părţi – sînt mai sceptici. Cei din Irak sînt convinşi că activitatea inspectorilor va fi folosită ca un pretext pentru declanşarea războiului, iar preşedintele Bush nu crede în voinţa lui Saddam de a renunţa la armamentul de distrugere în masă şi declară săptămînal disponibilitatea Statelor Unite, „singure dacă va fi nevoie", de a dezarma Irakul cu forţa, de îndată ce se va produce o „încălcare concretă" a regulilor stabilite de Consiliul de Securitate. Hans Blix alternează declaraţiile dure cu cele de împăcare: cel puţin în aparenţă, comportamentul şi comunicatele echipei pe care o conduce vor determina desfăşurarea ulterioară a evenimentelor.

Inspecţiile anterioare, suspendate în urmă cu patru ani, au dovedit că inspectorii pot fi relativ uşor înşelaţi. „Irakienii sînt maeştri în disimulare", declara într-un interviu recent *(Le Nouvel Observateur*, 21-27 noiembrie 2002), Michel Saint Mleux, fizician francez, participant la aproximativ zece misiuni de dezarmare în Irak. Laboratoarele clandestine, povesteşte el, pot fi plasate în cele mai surprinzătoare locuri: vizitînd un pavilion administrativ, membrii comisiei au cercetat, ca de obicei, gurile de aerisire, radiatoarele... şi au descoperit urme de uraniu. În acele birouri anodine, tehnicienii topeau minereul care conţinea uraniu în forme de grafit, pregătite pentru fabricarea componentelor armelor nucleare. Echipamentele secrete pot fi deplasate rapid şi jocul de-a v-aţi ascuns s-a practicat în Irak în timpul precedentelor inspecţii, cînd revizorii erau invitaţi să aştepte puţin – ba un paznic pierduse cheia, ba cuiva i se făcuse rău, ba trebuia găsit şeful – şi între timp echipamentele suspecte erau încărcate în camioane şi transportate în altă parte. De multe ori, intrînd într-un hangar, inspectorii găseau socluri de beton, evident destinate unor utilaje grele, dispărute însă înainte de vizită. Cînd survolau deşertul, aparatele inspectorilor erau permanent în alarmă, semnalînd prezenţa uraniului, dar la sol se găseau mici urme inexplicabile. „Nu am avut niciodată dovada definitivă că aceste bucăţele de uraniu au fost plasate în deşert special ca să ne hărţuiască şi să ne epuizeze", spune inspectorul francez povestind la ce stres permanent erau supuse echipele de inspectori din Irak.

Între timp, aparatura a evoluat şi, acum, pentru captarea urmelor suspecte, există dispozitive mult mai sensibile şi mai performante. Dar aceste echipamente au fost concepute pentru serviciile de informaţii, nu întotdeauna dispuse să le dea pe mîna străinilor din echipele de inspecţie.

Sentimentele omeneşti pot tulbura acţiunea celor mai sofisticate aparate: şi data trecută, temîndu-se de dezvăluirile ginerelui lui Saddam, fugit în Occident (ulterior revenit şi executat), oficialii irakieni au decis să i-o ia înainte şi i-au condus pe inspectori la de-acum faimoasa fermă de găini de la Haidar unde se desfăşura un vast program de producţie a armelor bacteriologice. În absenţa datelor furnizate de oameni care ştiu, inspectorii sînt neputincioşi şi ei sînt conştienţi că această situaţie îi plasează într-o stare de inferioritate faţă de orice portar. Acuzaţiile de spionaj, chiar dacă nu sînt adevărate, sînt justificate. Dar pînă la asemenea complicate scenarii, un cauciuc dezumflat de la una din maşinile inspectorilor poate deveni acea „încălcare concretă" a regulilor de dinaintea conflictului militar. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Revoluţie gratis?

– Da' unde te crezi, la Billa? –

De obicei, o revoluţie cumsecade îşi devorează copiii. Fără pîine, în sos Gulag, serviţi proaspeţi pe ghilotină sau pur şi simplu lăsaţi la fezandat în puşcării. Imediat după deces, ei devin eroi ai respectivei revoluţii, adică au dreptul la statuie, nume de stradă, poză în cartea de istorie şi mustăţi pe aceeaşi poză, desenate de copiii unor generaţii veşnic nerecunoscătoare. Ei bine, acesta e cazul clasic. Mereu atipică, România propune astăzi lumii eroul viu şi nevătămat. Eroul care, la fel ca pisica, şi-a dat una dintre vieţi pentru victoria revoluţiei, însă a mai rămas printre noi cu celelalte opt, ca să ne miaune la geam de 21 decembrie, niciodată mulţumit de devoţiunea – şi cash-ul – la care îl îndreptăţeşte o săptămînă petrecută pe stradă acum un deceniu. Sigur, răniţii în revoluţie merită tot ajutorul pe care îl putem da. La fel şi urmaşii celor morţi atunci. Însă ei, în trista lor modestie, n-au să ne ceară prea multe. În locul lor s-au instalat purtătorii de cuvînt ai mişcării, bătăuşi şi burtoşi, proprietari de terenuri primite gratuit, îndreptăţiţi la credite şi magazine, posturi în guvern şi respectul veşnic al naţiunii laşe. În spatele lor se mişcă în ralenti – nu-i lasă greutatea destinului patriei de pe umeri – industriaşii revoluţiei, cei care au vîndut cîte unui partid loialitatea organizaţiilor în schimbul legitimaţiilor în alb, negustorite şi ele mai departe altor eroi porniţi la lupta cu fiscul şi poliţia. Aceiaşi care au organizat, la cîţiva ani după 1989, revoluţia de la Călăraşi sau Mizil (numele de oraşe sînt imaginare) şi care ne-au confiscat nouă, celorlalţi, orice drept moral asupra evenimentelor. Se ştie, copiii revoluţiei sînt ei. Noi sîntem doar, în cel mai bun caz, urmaşii telespectatorilor.

Şi totuşi, luptătorii din decembrie nu sînt primii români care şi-au riscat viaţa pentru ţara lor. Nici n-au inventat ei sîngele şi durerea, sacrificiul şi răbdarea. Mult mai bătrîni şi mai timizi, foştii deţinuţi politici au stat în închisori ani buni, unii după ce luptaseră cu arma în mîna mai mult de cîteva zile într-o iarnă blîndă. Bizar, însă, drepturile lor sînt un mizilic pe lîngă cele ale revoluţionarilor, care şi-au riscat viaţa cîteva zile, n-au stat nici o secundă la puşcărie şi care, să fim cinstiţi, n-au avut nici un ideal democratic în mod clar exprimat pînă în seara zilei de 15 decembrie. Între ei şi bătrînii puşcăriaşi, diferenţa e cea dintre cafeaua la ibric şi cea la plic, popular numită ness. Să fiu cinstit, o prefer pe prima, fie şi numai pentru că n-am încredere în idealurile instant. Dar preferinţele personale nu merită să intre în discuţie. În locul lor aş aduce în faţa dumneavoastră o sumă: 40.000 de euro. Sînt banii pe care revoluţionarii, conform cu un proiect de lege, au dreptul să-i ia cu împrumut, cu dobînzi preferenţiale, ca să-şi facă o afacere. Dacă numai 10 mii dintre ei – şi fiţi siguri că sînt şi mai mulţi – îşi vor exercita acest drept, atunci nota de plată a rebeliunii, doamnelor şi domnilor, ar ajunge, fără bacşiş, la 400 de milioane de euro. Cam scumpă revoluţie! Şi mi-e teamă că n-am s-o spun numai eu, ci milioane de alţi nerevoluţionari care, la 12 ani după evenimente, nu pot decît să constate, oarecum orwellian, că porcii s-au urcat în pat şi mănîncă din farfuriile stăpînilor alungaţi. Altfel spus, că revoluţionarii au luat multe – inclusiv look-ul – de la nomenclaturiştii de care se laudă că ne-au scăpat. Altminteri, dacă vă mai aduceţi aminte, prin '90 eram siguri că unii sau alţii ne-au confiscat revoluţia. Astăzi ar merita poate să ne întrebăm cine ne-a furat – sau înlocuit – revoluţionarii. Ca unul care a fost la Universitate într-o anumită seară de joi de-acum 13 ani, mărturisesc că nu-mi pot imagina că oamenii aceia strigau „Jos Comunismul!" cu gîndul la un credit şi-un teren de casă. Dar poate că n-am stat atît de tîrziu şi n-am prins schimbul de noapte...

P.S. Cer iertare de pe-acum asociaţiilor odinioară membre ale CDR, care, după '90, au continuat treaba pe care o începuseră. Nu ştiu însă unde mai sînt ele acum... ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Georges Simenon, acest Michael Jordan al literaturii

Georges Simenon a fost un scriitor francez care a produs sute de cărţi, majoritatea avîndu-l în centru pe detectivul pe nume Inspectorul Maigret, plus cîteva romane „serioase“ (adică mai groase). Simenon avea un asistent cu normă întreagă, a cărui singură treabă era să-şi amintească toate romanele scrise de acesta. Ori de cîte ori Simenon venea cu o idee pentru un roman nou (adică în fiecare dimineaţă), îl întreba pe asistent dacă nu cumva îl scrisese deja. Asistentul spunea „da, aţi scris asta în 1937“, aşa că lui Simenon îi venea imediat încă o idee pe care o transpunea în scris, dacă nu cumva o scrisese deja înainte. Lui Simenon îi trebuia cam o săptămînă să scrie un roman, şi cam trei săptămîni să scrie un roman „serios“. Pe lîngă miile de cărţi scrise stînd în picioare în faţa unui pupitru, Simenon a mai ţinut şi un jurnal, publicat după moartea sa (mii de pagini), în care dezvăluia, cu meticulozitate şi cu acea precizie de care doar un scriitor de romane poliţiste poate da dovadă, că a făcut dragoste cu mii de femei, în medie cam cinci pe zi. Simenon era însurat şi trăia pe un şlep pe Sena, la Paris, aşa că putem să ni-l imaginăm la pupitrul său, bînd cafea şi scriind, în timp ce asistentul sau nevastă-sa sau vreun alt angajat pregătesc pentru amor prima femeie a zilei. E o zi deosebit de vîntoasă, vasul se leagănă, cerneala din călimară face valuri, pupitrul balansează şi Simenon, cu stiloul strîns între degete şi cu femeia în flagrante, încearcă să gîndească, să scrie şi să-şi facă datoria faţă de trup. Pe Sena sînt adeseori furtuni. Doarme Simenon vreodată? Imposibil, cum ar spune francezii. Cetăţenii recunoscători ai localităţii de baştină a lui Simenon au ridicat în parcul oraşului o statuie a Inspectorului Maigret. Nu o statuie a lui Simenon, vă rog să observaţi, ci o statuie a nemuritorului detectiv care este pentru detectivii francezi ceea ce este Holmes pentru cei britanici şi Sam Spade pentru cei americani. Acum ştim de ce a ţinut Simenon jurnal: ştia că Maigret, creaţia sa, va reuşi să-l pună într-un con de umbră, aşa că a făcut ce trebuia ca să fie sigur că lumea va şti şi cine a fost Simenon. Şi ce aflăm despre Simenon? Aflăm că imaginaţia sa dezlegătoare de mistere funcţiona într-o atmosferă intens erotizată, poate singura în care putea funcţiona. Dacă mediul său nu ar fi fost în permanenţă erotizat, detectivul lui Simenon, Inspectorul Maigret, n-ar fi putut da de cap cazurilor sale.

Fiecare femeie posedată de Simenon făcea ca Maigret să mai rezolve un caz de dimensiunile unui roman.

Dar nu putem extrapola nimic din biografia lui Simenon. Nu poţi spune, de exemplu, că nici o crimă ficţională nu poate fi rezolvată în absenţa erosului. Şi nici nu poţi spune că acest artist şi muza (ele) sale sînt ilustrarea extremă a cine ştie cărei patologii grafomane. Eu, care n-am creat nici vreun detectiv nemuritor, nici vreun servitor abulic care să-mi aducă permanent muze la pupitru, vă pot spune cu sinceritate că nu-mi aduc aminte dacă am mai scris cronicuţa asta vreodată înainte. Am nevoie de un asistent.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Alba Iulia-Liutza şi Scarlet O'Hara

Această poveste este dedicată doamnei Lia-Liutza, personaj non-fictiv care – înaintea oricărui *political scientist* de la noi sau de aiurea, înainte de *New York Times* şi *Washington Post* – a zis aşa: *la toamnă NATO scrie pe noi, să nu ziceţi că nu v-am spus*.

Asta se întîmpla pe la sfîrşitul lui ianuarie, pe cînd din ţară Armagedon II făcea ravagii mai mari decît gripa. În vremea aceea la Chişinău se demonstra pentru limba română, contra guvernului Tarlev şi contra ordinului 409 din august 2001 al Ministerului moldovean al Învăţămîntului, prin care limba rusă devenea obiect de studiu obligatoriu începînd cu clasa a II-a primară. Dincolo de ocean, *National Security Council* american se întrunea în şedinţă extraordinară, pentru a stabili statutul membrilor reţelei Al Qaeda aduşi la Guantanamo Bay – sînt ei prizonieri de război sub acoperirea Convenţiei de la Geneva sau sînt nişte terorişti ce merită trataţi ca atare? În fine, tot pe atunci 400 de români umpleau la Bucureşti piaţa din faţa Oficiului naţional pentru recrutarea şi plasarea forţei de muncă. Întîmplător, piaţa se numea Valter Mărăcineanu, de la eroul Independenţei naţionale; deloc întîmplător, tot un soi de independenţă – mai personal-financiară – doreau şi respectivii români, ce urmau să facă în sens invers, din 15 februarie, drumul parcurs altădată de împăratul Traian cel născut în provincia spaniolă şi responsabil de aducerea Daciei în Europa latină. Cum ştie orice şcolar, Traian rîvnise la sarea, aurul şi mierea Daciei; urmaşii săi din Piaţa Mărăcineanu rîvneau la căpşunile Spaniei şi la ceva euro după cules.

Ei bine, într-una din acele seri eram părtaş într-un conciliu *ad hoc* de geopolitică desfăşurat în jurul unei mese ovale din lemn de Canada franceză; dacă mai ţin bine minte, totul plecase de la un film în care Nicolas Cage făcea pe căpitanul Corelli şi cînta la mandolină, cineva şi-a adus aminte că noi am mai fost o dată aliaţi cu italienii, în contra bolşevismului, şi ce soldaţi redutabili erau ei ha-ha-ha, şi atunci amestecînd cărţile de whist şi privind în cuptor la o pizza pe care urma să o ungă apoi cu puţin ulei de măsline, Lia-Liutza (care oricum este în *OTAN* de vreo 11 ani) a spus textual: *ţineţi minte ce vă spun, anul ăsta intrăm în NATO*.

Şi-aşa şi fu.

Şi aşa se face că duminica trecută, în cetatea care i-a văzut pe Mihai Viteazul biruitor, pe Horea tras pe roată şi pe regina Maria încoronată (cum spunea istoricul C.C. Giurescu), am simţit în aer izul sărbătorii. În Alba Iulia bătea un vînt de primăvară, plimbînd dinspre centru parfum de mititei, muştar şi alviţă. De la statuia lui Mihai Viteazul venea subtil un ceva de la garoafele inodore şi un miros proaspăt de cetină de la bradul din coroane. Părul unei doamne profesoare de lîngă mine, venită de undeva dinspre Sibiu cu cîţiva elevi, mirosea plăcut a fixativ, iar părul amicului din faţa mea mirosea a tutun – mai ceva ca al meu, după ce în seara dinainte stătusem într-un loc cu un fum des să-l tai cu cuţitul, întrebîndu-ne ce diferenţe capitale există între generaţia care azi exultă la trilurile rusoaicelor de la t.A.T.u. şi generaţia care mustăcea la Alla Pugaciova. Şi, împresurat de miresme precum preşedintele Constantinescu de fostele structuri, am simţit dintr-o dată în cerul gurii aroma aceea de ulei măsliniu cu busuioc din bucătăria Liutzei; exact atunci l-am zărit în mulţimea ce aştepta în faţa catedralei şi pe bătrînelul puţin aplecat pe dreapta – mîna în care ţinea un fel de baston – ce cu stînga agita lent de tot un steag de hîrtie probabil dat de prefectură, tricolorul pe o parte şi *stars & stripes* yankee pe alta. Iată un om care chiar a primit ce a aşteptat, mi-am zis, fără a duce gîndul la capăt – pentru că preoţii au dat tonul de început la *Te Deum*.

Pe americani, adică. Noaptea dormisem într-un hotel ce aparent se numea *Ţara*, la ieşirea spre Cluj. Mi s-a părut puţin curioasă firma, dar m-am gîndit că la trăirea naţională a ardelenilor, de înţeles în dozele ei rezonabile, merge. Apoi cineva mi-a explicat senin că se numeşte *Tara*, după moşia dintr-un roman clasic american. Dacă tot a venit NATO în Ardeal, nu putea lipsi Scarlet O'Hara.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Nimfe ale Rinului

– scurt tratat de seducţie –

Orice bărbat singur, aflat departe de meleagurile natale şi de familie, îşi pironeşte privirea asupra continentului feminin din preajma lui. La rîndu-mi, scrutez împrejurimile şi, asemenea oricărei fiinţe de hîrtie de extract livresc, privesc lumea şi mă năpădesc citate literare. Mai ieri executam şpaţir, cum zice bănăţeanul, prin micul orăşel Leonberg cel plin de medievalitate şi, pe cînd admiram pe o uliţă îngustă casa în care se născu acu două veacuri şi mai bine filozoful Schelling, tocmai atunci trece alături femeia germană, una anume, oarecare, distinsă, indiferentă, fără să bage de seamă că ar mai fi cineva alături, în pustiul uliţei aceleia. Mă uit la mersul ei, la îmbrăcămintea ei şi, pe cînd mă uit, mi se arată, guralivul scriitor muntean Nicolae Filimon: *„Unde“*, spune dumnealui, *„s-ar putea găsi un caracter mai solid şi o educaţiune mai perfectă, dacă nu la o femeie germană?“*. Conaţionalul meu se sprijină de colţul unei bănci din apropiere şi îşi continuă pledoaria asemenea marilor avocaţi din istoria baroului autohton: *„Unde s-ar putea găsi iarăşi atît de multă modestie şi aşa de puţină vanitate, dacă nu la o germană“*. Toate aceste virtuţi presupun, de bună seamă, şi o pasiune pe măsură: *„femeia germană posedă în asemenea măsură orgoliul posesiunii încît doar ea, cine altcineva?, este capabilă a comite o crimă în numele amorului faţă de care dovedeşte o mare şi definitivă statornicie.“* De aceea Schiller, *„în poema sa dedicată damelor“*, dar desigur şi Schubert, *„dulcele bard al Germaniei“*, într-o celebrisimă romanţă muzicală, amîndoi, în felul specific artei poeziei şi al muzicii, *„n-au făcut alt decît a descri fără părtinire caracterul acelor lebede sau nimfe ale Rinului“*.

Guralivul meu însoţitor imaginar ţine cu încăpăţînare să-mi ofere reţeta de urmat în caz că eu, dar şi dumneata, iubite cetitor, ai căzut în bucluc pe o uliţă pustie, adică *„ţi-a căzut la inimă vreo germană“*. În acest caz, altă soluţie mai bună nu există decît *„să te arăţi cît îţi va sta prin putinţă trist, gînditor, şi din cînd în cînd să oftezi, de vei putea“*. E nevoie să te forţezi în artele actoriceşti dar şi în hermeneutică: ca să o cucereşti e nevoie, pe lîngă tristeţe, oftat şi căderea semnificativă pe gînduri, şi de o bună cunoaştere a literaturii germane pentru abordarea acesteia *„cu profunditate“*. E nevoie *„să-i recitezi cu o manieră cît se va putea mai afectată sau ultradramatică poezii amoroase“*. „Amorezule“, strigă paşoptistul român, „înţelege că, pentru a ajunge la ceea ce doreşti, e nevoie *«să te pui în genuche şi să te tîrăşti înaintea ei întocmai ca un condamnat înaintea judelui său neplacabil căci altfel nu vei putea reuşi a deştepta amorul în acele inimi de gheaţă»“*. A pricepe obiceiurile cele exotice ale femeilor acestora este un avantaj al întreprinderii ce are a înfăptui cuceritorul, el trebuie să studieze, asemenea exploratorilor, un ceva cu totul straniu.»“. Unele *„germane“*, dovedesc a fi în mod special atrase *„pentru un fel de aventure amoroase cu totul particolare stravagantei lor fantazii“*. Şi Nicolae Filimon se întreabă în locul nostru *„Ce fac dară?“* şi tot el dă răspuns lămuritor. Femeile germane obişnuiesc să întreprindă călătorii pe *„strada ferată“*, dar şi cu vapoarele cu aburi pe Rin şi Elba. Şi ce fac ele acolo pentru a-şi oferi posibile *„aventure amoroase cu totul particolare stravagantei lor fantazii“*? Vă spun eu, folosindu-mă de vorbele lui Nicolae, ce anume fac ele, femeile germane, pe stradele ferate sau pe vapoarele cele cu aburi: înainte de toate *„iau un aer mîndru şi pasionat“*, pe urmă *„deschid pe* **Faust** *de Goethe sau vreo broşură de poezii de ale lui Schiller“*. Călătoresc în acest fel dîndu-se cu totul lecturii pe care o întrerup *„adesea de nişte oftări pe care le lasă“* anumit ca să priceapă cel de alături că sufletul lor palpită şi că a sosit vremea să facă pasul decisiv pentru a străbate toate cele spuse mai înainte în vederea cuceririi acestor, vorba prozatorului, *„lebede“* sau, mai bine spus (şi cu mai multă *„profunditate“*), *„nimfe ale Rinului“*.

„Trecute vremi, pierit-aţi demult“, murmur în barbă pe cînd trec pe lîngă case medievale şi, dintr-una anume, năvăleşte în liniştea duminicală vocea preafrumoasei blonde Britney Spears care taman sfîrşi afacerea cu restaurantul ei din New York din cauza unui management precar.

▲

Texte și opinii de: *Doru ANTONESI (membru al grupului „Divertis") ● Ioana AVĂDANI (directoare a Centrului pentru Jurnalism Independent) ● Daniel BARBU (profesor dr., Facultatea de Științe Politice, Universitatea București) ● Paul CERNAT (critic literar) ● Florin DUMITRESCU (editorialist, „Advertising Maker") ● Valentin GOREA (membru al grupului „Divertis") ● Toni GRECU (membru al grupului „Divertis") ● Mircea KIVU (sociolog) ● Ruxandra IVAN (cercetătoare) ● Valeriu NEGRU (jurnalist) ● Cristian PREDA (conferențiar dr., Facultatea de Științe Politice, Universitatea București) ● Emanuel RĂUȚĂ (politolog)*

DILEMA
nr. 508
Cum se vorbește în politică

Argument

Democrația nu înseamnă numai sistem de guvernare și decizie politică; democrația este și un mod de a comunica opțiuni. Politica vorbită a perioadei postcomuniste ne arată cît de imprevizibile și surprinzătoare pot fi pîrghiile dintre opțiune și comunicare. Argumentarea unei decizii politice – după atîția ani în care nici o hotărîre nu a trebuit vreodată să fie explicată și în care multe dintre cuvintele de astăzi erau interzise (vezi articolul lui Valeriu Negru) – pare să fie un exercițiu complicat pentru politicienii de astăzi. De exemplu, din discursurile despre Uniunea Europeană, cei mai mulți români au înțeles doar că integrarea „e de bine" și că, dacă „intrăm" în UE, o să trăim ca în Germania. Asta, pe de o parte, pentru că aleșii nu au explicat niciodată care sînt costurile integrării, iar pe de altă parte, pentru că discursurile euroscepticilor au rămas în surdină. E adevărat, nici europenii nu știu prea multe despre Uniune, așa cum observă Ruxandra Ivan. NATO este o altă necunoscută: toți vrem NATO, dar atunci cînd lucrurile s-au inflamat (vezi intervenția NATO din Serbia), puțini români au fost de acord cu decizia guvernului de a susține alianța. Distanța dintre percepție și realitate este – ne-o demonstrează sociologul Mircea Kivu – uriașă.

Discursul de fațadă, disimularea, evitarea acțiunii propriu-zise și a argumentării adevărate prin superficial și vag sînt alte trăsături ale politicienilor români de astăzi. Lipsa de conținut a discursului (vezi articolul lui Paul Cernat) și retorica adaptată la conjunctură sînt surse ale unei culturi civice cu totul particulare, pe care cetățeanul nu o înțelege, dar o asimilează ca atare.

Limba de lemn și corespondentul ei, „urechea de lemn" – depistat de Valentin Gorea în interviul din pagina 20 – sînt locuri comune ale sferei publice de pretutindeni și o unealtă în slujba vagului și a disimulării. Această sărăcie de conținut a discursului politic românesc este terenul pe care se formează tentația naționalismului. Dacă așa stau lucrurile, cum de n-a ajuns Vadim președinte? Tot retorica ne-a salvat, spune Florin Dumitrescu.

O democrație eficientă și funcțională temperează discursul naționalist, crede Emanuel Răuță. Cu toate acestea, el rămîne indispensabil: căci afirmarea democrației merge cumva mînă în mînă cu antinaționalismul. Despre utilizarea democratică a discursului naționalist vorbește Daniel Barbu.

Radicalizarea discursului este numai un aspect al violenței de limbaj a politicienilor români. Cuvintele „tari" apar la tot pasul, în cele mai neașteptate împrejurări și au cele mai surprinzătoare ținte. „Ciocu' mic!" este poate expresia cea mai notorie a aroganței politicienilor și a lipsei lor de antrenament oratoric; este expresia unei neputințe de a comunica. Mai sînt și altele, enumerate și comentate de Ioana Avădani.

Limba vorbită de politicienii de astăzi spune multe despre originea lor: cei mai mulți lideri politici provin din birocrația comunistă, din lumea interbelică și din lumea universitară. Analiza lui Cristian Preda arată care sînt trăsăturile fiecărei „clase" de conducători și cum s-au construit alianțele lor politice din ultima decadă. ***(M. M.)***

Cristian PREDA

Birocrația comunistă, Universitatea și epoca interbelică

Lupta politică din 1989-2002 poate fi privită ca o confruntare a unor sensibilități ideologice. În fond, cîtă vreme avem liberali, creștin-democrați, social-democrați, ecologiști, putem descrie conflictele partizane cu ajutorul etichetelor consacrate. Sînt însă acestea cu adevărat relevante? Are, de pildă, sens să spui că deosebirea dintre Mircea Geoană și Ion Diaconescu este cea dintre un social-democrat și un creștin-democrat? Sau, dacă e să ne raportăm la o singură familie politică, e oare suficient să îi clasăm pe Valeriu Stoica și pe Mircea Ionescu Quintus în aceeași categorie, afirmînd astfel că numele lor comun – cel de liberali – este mai important decît orice deosebire dintre cei doi?

Politicienii români se disting după felul în care vorbesc în mult mai mare măsură decît după felul în care își declină identitatea partizană. Ne împiedică să vedem acest lucru faptul că virtuțile retorice nu par să fi fost distribuite cu prea multă generozitate în lumea politică românească. Discursurile sînt de aceea expresia originii/originilor politicienilor. Care sînt însă aceste origini?

Revoluția din 1989 nu a produs în mod direct lideri: cei care au trecut de pe baricade în lumea politică se numără pe degete. Oamenii politici care au populat tranziția s-au născut după căderea dictaturii. Trei au fost sursele din care postcomunismul românesc și-a recrutat liderii: birocrația comunistă, lumea interbelică și lumea universitară.

Prima dintre aceste surse trebuie înțeleasă în sens neutru: ea îi cuprinde pe gestionarii sau pe funcționarii sistemelor de producere și de alocare a resurselor societății comuniste. Ion Iliescu sau Alexandru Bârlădeanu încarnează în chip perfect acest tipar. Nu este însă vorba doar despre nomenclatură, ci despre un cîmp social mult mai amplu, care îi include pe toți cei definitiv marcați de experiența comunistă. Iată de ce Nicolae Văcăroiu, Florin Georgescu și Teodor Stolojan seamănă atît de mult: finanțiști ai vechiului regim, ei exprimă lumea postcomunistă în cifre și proiectează viitorul ca pe un plan cincinal.

Lumea interbelică e o sursă importantă a discursurilor postcomuniste, dat fiind faptul că trei mari sensibilități politice – cea liberală, cea social-democrată și cea țărănistă – au fost reinventate ca o prelungire a epocii dintre războaie. Tineri în 1947, Ion Rațiu, Radu Câmpeanu, Corneliu Coposu sau Sergiu Cunescu au căutat să reinstaureze după 1989 logica interbelică în spațiul partizan postcomunist. Singura formă de *restitutio in integrum* a afectat discursul partidelor auto-intitulate istorice. Motiv pentru societate de a trăi iluziile unei lumi dispărute.

Lumea universitară a produs cei mai mulți lideri: Andrei Pleșu, Emil Constantinescu, Nicolae Manolescu, Valeriu Stoica ori Petre Roman sînt universitarii care au făcut cele mai importante cariere. Diferiți în privința opțiunilor politice, alegînd strategii și ele foarte variate, cei numiți au introdus în spațiul public un sens al raționalității care s-a exprimat foarte diferit de limba de lemn sau de cultura interbelică. Ceea ce îi unește, pe de altă parte, este caracterul episodic al angajării lor: folosind o distincție a lui Klaus von Beyme, putem spune că intrați în elita politică, ei nu au devenit membri ai clasei politice. Cel puțin deocamdată, toți par să fi ales în chip deliberat abandonul.

Cele trei lumi s-au confruntat încă din primele zile ale revoluției. Era firesc ca această confruntare să producă tipuri intermediare: așa s-au impus lideri care, proveniți dintr-unul din cele trei orizonturi, au căutat să își coloreze discursul prin împrumuturi din celelalte două. Adrian Năstase, Victor Ciorbea, Gheorghe Funar și Oliviu Gherman seamănă întrucît, universitari la origine, au ținut să își construiască identitatea prin referire la limbajul birocrației comuniste. Produse ale structurilor de putere ale vechiului regim, Vadim Tudor sau Adrian Păunescu au ales calea unei împrospătări din cultura interbelică: primul a devenit cel mai sistematic interpret al etnicismului ortodoxist, al doilea a avut și el puseuri țărăniste, adăugate și într-un caz și în celălalt culturii oficiale dinainte de 1989. Combinația Universitate-interbelic a fost ilustrată în chip perfect de lideri ca Radu Vasile sau Alexandru Athanasiu: primul a asumat combinația pentru a urca treptele unui partid dominat de vechea generație (PNȚCD), cel de-al doilea pentru a depăși handicapul transferului de la un partid civic (PAC) la unul istoric (PSDR). Mai rare au fost transformările avînd ca „bază" identitatea interbelică: deși face carieră în Ministerul Justiției, ca prim liberal postcomunist ajuns ministru, un Mircea Ionescu Quintus rămîne identic cu sine însuși.

Exemplele prezentate mai sus sînt extrase exclusiv din lumea restrînsă a liderilor de prim rang: președinții Republicii, șefi de partide, președinții Camerelor sau premieri. Lumea din jurul lor arată însă la fel. Nu am în vedere aici doar lumea politică. În fond, societatea postcomunistă este în întregul ei efectul „investițiilor" discursive făcute de birocrația comunistă, lumea universitară și supraviețuitorii politicii interbelice în solul defrișat de revoluție.

▲

Recunoașteți autorul?

● Sîntem pe deplin conștienți că Praga nu reprezintă capătul drumului nostru, ci un nou început și o provocare. De aceea, sîntem hotărîți să ne angajăm cu toată răspunderea, energia și resursele în efortul de pregătire pentru integrarea deplină în Alianță.

● Eu zic că intrarea în NATO și UE ține de soarta țării și soarta cetățenilor nu poate fi despărțită de soarta țării. Nu putem să gîndim dezvoltarea noastră izolată de restul lumii.

● Din toate aceste motive, noi considerăm că România poate să fie un partener important pentru Alianță în această zonă și vrem să participăm, în măsura resurselor noastre și a capacităților noastre, la rezolvarea crizelor care există în această zonă. Este și interesul nostru, este și interesul Alianței.

● Pregătirea pentru integrarea în NATO ca și pentru aderarea la Uniunea Europeană reprezintă eforturi ale societății românești, în același timp prin asimilarea deplină, nu numai a valorilor, ci și a practicilor occidentale. Toate acestea vor contribui la modernizarea societății românești în ansamblul său. România nu face două reforme. Este vorba de o singură reformă substanțială internă care de fapt sprijină, substanțiează și creează fundament pentru ceea ce înseamnă compatibilizarea cu statele europene și euro-atlantice, nu numai în plan axiologic, dar și în plan militar, în plan politic, în plan economic, în plan legislativ.

● O țară nu-și asumă președinția OSCE ca să-și rezolve propriile ei probleme și ca să se gîndească la propriile ei avantaje. Este un avantaj în sensul că e o onoare să ai o asemenea răspundere; e un avantaj pentru o țară să-și asume un asemenea rol, pentru că ea devine un actor eficace pe scena politică europeană și nu numai europeană.

● România e angajată față de valorile occidentale, ale democrației și inițiativei libere. De aceea, România dorește să devină membru UE și NATO. Iar România trebuie să devină parte a acestor instituții tocmai pentru că este angajată pentru aceste valori. A fost un moment în Parlament în care s-a spus că „România trebuie să dea dreptul de survol pentru avioanele NATO". Am mers pe un principiu reprezentat de un vechi proverb românesc: „Îmi e mai aproape cămașa decît haina". Interesul României era acela de a dovedi angajamentul său extern. Votul care a urmat în Parlament a fost edificator.

● ...Relația noastră cu SUA, care este un pilon de bază al politicii externe a României, merge bine.

Acesta este un test. Vă propunem să identificați persoanele publice care au emis declarațiile de mai sus și din pagina 10. Acela (aceea) sau aceia (acelea) care va (vor) trece testul va (vor) primi un abonament pe un an la revista Dilema.

Daniel BARBU

Utilizarea democratică a discursului naţionalist

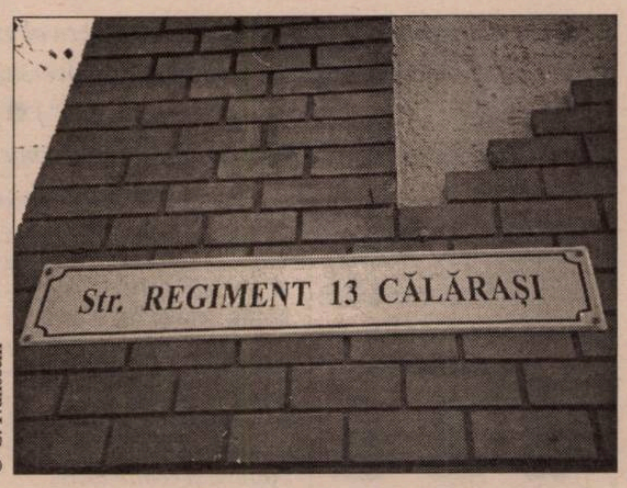

© S. Ivanoschi

În politica românească, discursul naţionalist pare să fie indispensabil. Fără el, prea puţini politicieni, intelectuali şi jurnalişti ar mai avea prilejul să-şi arate devotamentul pentru democraţie. S-ar putea spune chiar că cel mai important moment din istoria intelectuală a democraţiei româneşti postcomuniste a fost apariţia ziarului *România Mare* şi, ulterior, înfiinţarea partidului cu acelaşi nume, ambele promotoare ale unui discurs public ce utilizează în modul cel mai complet întreg inventarul tematic al naţionalismului înţeles în cheie etnică şi religioasă. Probabil că afirmaţia va părea mult mai puţin provocatoare după ce vom enumera cîteva din beneficiile majore pe care dublul eveniment din anul 1990 le-a adus în cele mai diverse sfere ale spaţiului public.

Mai întîi, sute de studenţi în istorie, ştiinţe politice, litere ori sociologie au beneficiat de un subiect gata făcut pentru lucrările lor de licenţă, pentru dizertaţiile sau tezele de doctorat pe care le-au susţinut în universităţi româneşti sau occidentale. Subiectul le-a dat nu numai ocazia de a argumenta „excepţionalismul“ acestei trăsături a vieţii politice româneşti, dar şi de a-şi dovedi propriul ataşament pentru valorile democratice.

Apoi, numeroşi intelectuali, publicişti, ziarişti, scriitori şi istorici români şi-au ales *România Mare*, chiar de la primul număr al acesteia, drept adversar prin definiţie şi prin incapacitate de autodefinire. Cum altfel să-ţi probezi spiritul democratic, dacă nu criticînd sistematic şi necruţător tot ceea ce susţine Corneliu Vadim Tudor (ca şi alţi prieteni ai săi politici şi/sau culturali) în calitate de director de revistă şi de preşedinte de partid? Într-adevăr, datorită diversităţii orientărilor intelectuale şi istoriilor personale ale conducerii sale, Frontul Salvării Naţionale nu s-a pretat, în primii ani '90, decît la o utilizare ideologică bazată pe o distincţie elementară şi intuitivă între neo/cripto/ex-comunişti pe de o parte şi anti-comunişti pe de altă parte. În schimb, intrarea în scenă a Partidului România Mare a dus la constituirea, pe cale negativă, a unui bipolarism propriu-zis politic care-i opune pe democraţi extremiştilor.

Desigur, marele beneficiar al acestui bipolarism a fost, la alegerile din 2000, Ion Iliescu, dintr-o dată cadidat al tuturor „forţelor democratice“ împotriva liderului radical-naţionalist C.V. Tudor. Pe aceeaşi cale, Partidul Social Democrat s-a putut prezenta oarecum legitim drept marele partid al centrului democratic, drept singura mişcare politică capabilă să stăvilească ascensiunea electorală a extremismului. Prin aceeaşi mişcare, Uniunea Democrată a Maghiarilor şi-a consolidat legitimitatea în ochii propriilor alegători şi ai observatorilor străini. Cine ar putea nega că, atîta timp cît şovinismul românesc are o expresie politică semnificativă, minorităţile naţionale trebuie să-şi întărească capacitatea de reprezentare parlamentară a propriilor interese comunitare?

În sfîrşit, Partidul România Mare şi publicaţiile sale constituie o resursă de legitimare democratică de neînlocuit nu numai pentru actori politici majori, de tipul preşedintelui Iliescu sau al PSD, dar şi pentru o întreagă populaţie de autori de cărţi, studii şi rapoarte despre naţionalism, ortodoxism, conspiraţionism, radicalism, antisemitism şi alte maladii ce par să fi infectat corpul politic al românilor. Cel mai adesea, astfel de autori fac carieră universitară, dobîndesc reputaţie intelectuală ori obţin finanţări internaţionale pentru proiecte de cercetare din simplul motiv că România Mare (partidul, publicaţia şi ideile pe care acestea se bizuie) există. În absenţa ei, toţi cei care şi-au făcut o meserie din lectura critică a discursurilor ţinute şi susţinute de alţii ar dispărea subit din orizontul atenţiei publice.

Aş fi înclinat să spun că în România teoreticienii şi exegeţii democraţiei sînt o raritate, după cum tot atît de rar se găsesc şi politicieni inspiraţi în practica guvernamentală sau de opoziţie de valori democratice. Societatea românească abundă însă în politicieni, ziarişti şi intelectuali ce condamnă şi se opun discursului radical şi extremist de tip naţionalist. Ei trec, în propriii lor ochi şi ai publicului, drept democraţi printr-o dublă negaţie, adică numai în măsura în care se manifestă ca anti-antidemocraţi.

Discursul naţionalist nu se dovedeşte a fi doar indispensabil. El este totodată şi inevitabil. Societăţi occidentale cu un îndelung exerciţiu al democraţiei (sau măcar mai lung decît cel românesc), ca cea americană, franceză, nord-italiană, flamandă sau austriacă nu numai că nu l-au putut elimina sau măcar izola, dar sînt nevoite chiar să-i facă loc în guverne, parlamente, primării, presă şi universităţi. Faptul, neplăcut în sine, nu este neapărat îngrijorător, atîta vreme cît discursurile democratic, civic şi liberal au rădăcini înfipte adînc în ţesutul intelectual şi politic al societăţilor respective. În asemenea societăţi, discursul naţionalist este cel care parazitează şi distorsionează temele democratice, civice şi liberale, apărînd în marginea lor şi ori de cîte ori sistemul democratic nu se grăbeşte să-şi ţină promisiunile sau nu o face în mod convingător.

Dimpotrivă, în România, discursul democratic devine dominant în marginea extremismului şi printr-un efect de parazitare a discursului naţionalist. Foşti ofiţeri de securitate, foşti activişti, scriitori şi ziarişti comunişti ori, pur şi simplu, foşti anonimi al căror intelect n-a fost niciodată vizitat de vreo idee sînt împinşi de mecanica confruntării cu radicalismul României Mari către un centru intelectual şi politic ce-i transformă, după caz, în democraţi (fie ei sociali sau creştini), în liberali şi în conştiinţe civice.

În politica şi în cultura românească, democrat autentic devine mai ales cel care denunţă discursul naţionalist, cel care se arată îngrijorat de succesul electoral al naţionalismului, cel care se recomandă ca adversar al lui C.V. Tudor şi al celor care împărtăşesc convingerile acestuia. Lipsită în anii comunismului de o opoziţie ori măcar de o dizidenţă intelectuală coerentă şi sistematică, care să fi putut juca rolul unui pedagog autonom al democraţiei, societatea românească postcomunistă a fost constrînsă să inventeze limbajul şi temele democratice prin tehnica contrastului cu discursul naţionalist antidemocratic. Cu acest titlu, calitatea democraţiei româneşti rămîne încă dependentă de vigoarea extremismului. Dacă într-o bună zi acesta ar dispare, democraţia însăşi ar fi ameninţată. Cum ar mai putea dovedi atunci cei mai mulţi dintre politicieni şi intelectuali, care împărtăşesc cu C.V. Tudor adeziunea biografică la comunismul anilor '80, că sînt cuceriţi definitiv pentru democraţie?

▲

Florin DUMITRESCU

Cum de n-a ajuns C.V. Tudor preşedinte

Se întîmpla acum doi ani, tot cam pe vremea asta. Începea o iarnă ciudată: cu mult frig, dar cu zăpadă tîrzie, ce avea să cadă abia de Revelion, ca un deznodămînt, deşi firesc, neaşteptat. Şi se încheia un sezon electoral ciudat, care ciudat pornise încă de cînd Emil Constantinescu îşi declarase forfaitul: nici o regulă nu mai părea sigură, nici un rezultat cu adevărat previzibil. Partidele şi candidaţii cei mai mediatizaţi păreau că-şi fac antireclamă fără voie, bugetele cele mai mari de media păreau înadins să scoată scorurile cele mai slabe (pe cînd cei ce aveau să cucerească locul secund abia dacă lipiseră niscai afişe prin teritoriu, iar pe TV rula un spot de cineclub). Nici aritmetica nu mai părea ce-a fost. Un fel de virus al închipuirii mai-mai că-i făcuse pe trepăduşii politici ai vremii să calculeze şanse de cîştig pentru succesorii lui Constantinescu crescînd proporţional cu numărul acestora! Iată prin urmare patru, chiar cinci prezidenţiabili înghesuindu-se, cu aproximativ acelaşi mesaj, pe aproximativ aceeaşi zonă a spectrului politic, toţi ţintind la acelaşi 50% şi ceva. Panouri galbene cu lozinci albastre combătînd panouri albastre cu lozinci galbene. Panouri cu vorbele lui Isărescu aşezate în maniera exerciţiilor „modulare“ de limba engleză. Apoi, la cîteva săptămîni, ditamai semiprofilul lui Isărescu îngheţat în efigie. Apoi, la încă niscai săptămîni, aceeaşi efigie isăresciană, cu fason imperial, împopoţonată cu graffiti-uri chipurile spontane, ale unor pretinşi susţinători din mulţime: „e un meseriaş bă, e marfă gagiu'“ etc. Inflaţia de sondaje dădeau variaţii abrupte, unele neverosimile, altele amăgitoare de-a dreptul. Pe cine să crezi? Pe cine să asculţi? Analiştii parcă priveau prin ocheane inversate. *Spin doctor*-ii de ocazie (neamuri, prieteni, colegi de bufet parlamentar) se comportau precum croitorii ipocriţi faţă de „noile haine ale împăratului“.

Eficienţa absolută a televiziunii ca fabrică de lideri politici, idee formulată în ultimul deceniu ca regulă de aur a comunicării politice, avea să cunoască severe amendamente. În acest tur al doilea se calificaseră, dintre toţi prezidenţiabilii de la start, tocmai cel care a evitat cît a putut confruntările televizuale (Ion Iliescu) şi cel care le-a transgresat sistematic regulile (Corneliu Vadim Tudor); unul care a punctat prin neprezentare şi altul care a smuls puncte tocmai prin nesupunere; unul eschivînd, altul luptînd cu garda jos.

Şi iată-i pe cei doi în seara din pre-ajunul turului al doilea, în emisiunea care, la alte televiziuni, ale altor naţiuni, e instituţionalizată ca marea dezbatere finală, marele duel, marea înfruntare decisivă, modelată însă de CNA după calapodul democraţiei noastre originale – într-o serie de cuvîntări paralele, izolate, alternînd la perioadă egală, ca un soi de dialog al surzilor.

Atunci s-a înregistrat ciudăţenia supremă, cea care, prin aberaţia ei absolută, pare să fi adus lucrurile pe făgaşul normal: un adevărat paradox. Ei bine, în acea seară de vineri, în faţa camerelor de luat vederi, Corneliu Vadim Tudor a devenit brusc alt om. A renunţat să vorbească liber ca pînă atunci... şi a decis să citească de pe foi! Aflat probabil sub presiunea momentului, dornic pesemne de a concentra cît mai multă informaţie în acele minute anume, maestrul oralităţii dezorganizate, prinţul anacolutului hiperbolic, regele expresivităţii fără conţinut – şi-a resetat complet programul de funcţionare şi a părut că vrea să împrumute, şovăitor, armele adversarilor. Cu ochelarii pe nas şi cu hîrtiile sub acesta, eroul anti-mafie s-a transformat într-un birocrat strivit de sistem. După ce şi-a făcut o regulă din a încălca protocoalele emisiunilor electorale, C.V. Tudor a încălcat în acea seară, în acea emisiune, propriul regulament, cel după care funcţionase pînă atunci la randament maxim: divagarea continuă, fără program, insistenţa emfatică pe momentele dedicate patriei, istoriei, fiinţei naţionale (pe care numai să-ndrăznească cineva să le întrerupă!...), contraatacarea adversarilor în „timpul de antenă“ al acestora (tot cu justificări-tabu de genul „patria“...), în general, protocolul pe care îl urmase pînă atunci era destabilizarea oricărei logici în favoarea simţirii, a trăirii nemijlocit viscerale. Aici, pe tărîmul emoţiilor extreme, „tribunul“ ştia să-şi gestioneze abil efectele supra-segmentale (intonaţia, accentele, volumului emisiei vocale), dar şi gesturile, mimica, de la şarja maximă la suspinul abia picurat; ştia să farmece, să hipnotizeze, să răpească. Ştia să le servească telealegătorilor ceea ce le place, ceva ce alţi politicieni de la noi (cu excepţia lui Băsescu) nu le pot da: *show time!*

Ei bine, în acea seară, parcă un agent infiltrat l-ar fi consiliat să schimbe tactica: să se potolească, să-şi facă şi el platformă-program (alta decît „jos mafia“), să devină metodic. Sociolog de formaţie, C.V. Tudor înregistrase şi interpretase pînă atunci toate datele care îi vădeau *trend*-ul vertiginos ascendent, apăsase încontinuu pe accelerator, tocmai în virtutea acestei teribile forţe ascendente („şuvoiul popular“ de care el însuşi vorbea)... Pînă în acea seară, cînd, de faţă cu un Iliescu relaxat, abil şi bine pregătit, Tudor a reacţionat... ilogic de logic! Canalizîndu-şi verva în a citi cît mai multe şi mai complexe lucruri, super-retorul de altădată vorbea acum sacadat ca un robot, super-hipnotizatorul pierduse orice contact vizual cu auditoriul, super-polemistul se certa acum cu nişte hîrtii! Şi, în plus, se simţea că rolul acesta nou îl stînjeneşte. Mai lipsea să îl auzim că ne recomandă „să votăm împotriva extremismului“.

Ceva ciudat s-a întîmplat atunci. Ceva l-a împiedicat pe C.V. Tudor, dacă nu să cîştige, să îşi dorească realmente s-o facă. Nu se poate spune cu certitudine că, optînd pentru acest „final neaşteptat“ al jocului, şi-a scăzut scorul maxim potenţial, darămite că a pierdut majoritatea voturilor!... Cel puţin o enigmă rămîne: un „de ce?“ (şi, pentru amatorii de scenarii, un „ce ar fi fost dacă?“).

▲

Emanuel RĂUȚĂ

Discursul naţionalist şi ţintele sale

„Lumea este ahtiată după planuri, dacă-i oferi unul, se aruncă asupra lui ca o haită de lupi. Tu inventezi, şi ei cred. Nu trebuie să stîrneşti mai mult imaginar decît există“

Umberto Eco, *Pendulul lui Foucault*

Din punct de vedere electoral, perioada post-revoluţionară s-a dovedit un teren deosebit de fertil pentru retorica naţionalistă. Dacă pînă în 1996, ceea ce numeau Campbell şi Converse în *The American Voter* „raţionalitate a alegerii electorale“ a lipsit aproape integral, o anumită competenţă politică se poate spune că şi-a făcut simţită prezenţa odată cu alegerile din 1996. Principalii purtători de mesaj naţionalist au fost pînă în 1996 liderii partidelor România Mare şi PDSR. În virtutea legitimităţii simbolice oferite de revoluţia din 1989, Ion Iliescu a preluat rolul cel mai rîvnit de către competiţia politică, rolul liderului paternalist, care nu îşi va abandona niciodată familia. Negarea valorilor europene a întreţinut electoratul lui Iliescu la cote destul de înalte pînă în 1996.

O definire corespunzătoare a ceea ce înseamnă „votant naţionalist“ poate fi regăsită în teoria clasică a lui Almond şi Verba *Cultura civică* teorie ce clasifica electoratul în trei mari categorii psihologice: parohiali, dependenţi şi participativi. Studiile celor doi autori au arătat că parohialii sînt cei care aleg mai degrabă valorile naţionaliste şi sînt mai deschişi mesajului naţionalist. Putem presupune de aceea că electoratul naţionalist românesc este preponderent de acest tip. Datorită faptului că PDSR a pierdut alegerile în 1996 iar în anul următor a renunţat la orice urmă de mesaj naţionalist din mesaj, aderînd acum deschis la valorile europenismului preponderent, Partidul România Mare a rămas singurul competitor de pe scena politică care mai face apel la resursele etnicismului şi celor mai largi ale naţionalismului. Comunicarea politică pe restul scenei politice a fost caracterizată de un limbaj temperat din punctul de vedere al clişeelor naţionaliste, unele accente apărînd odată cu ideea creării Universităţii în limba maghiară. În acest caz, chiar voci din PNŢCD au respins făţiş ideea propusă, iar altele, care trebuiau să se ocupe efectiv, au tergiversat problema o perioadă destul de mare de timp.

Alegerile din 2000 sînt poate cea mai edificatoare dovadă a ideii de perversitate a mesajului naţionalist. Cea mai mare parte a scenei politice era în acel moment purificată de aproape toate fobiile naţionalismului. Trebuie spus că alegerile din noiembrie 2000 veneau pe fondul unei nemulţumiri şi isterii sociale greu de controlat. Faptul că cele mai multe dezbateri au fost televizate în marea lor majoritate iar candidaţii au putut să se atace direct în faţa electoratului a fost deosebit de important pentru indivizi cu charismă şi vervă deosebită. Vadim Tudor şi-a folosit abilităţile de orator, reuşind să-şi atragă întreg electoratul PDSR, electorat dezamăgit acum de faptul că acest partid renunţase la mesajul naţionalist. Studiul Alinei Mungiu Pippidi publicat în *Politica după comunism* analizează în profunzime cine sînt de fapt electorii lui Vadim. Alina Mungiu Pippidi creează un potret robot al votantului PRM: îndeosebi bărbaţi, neagă orice ideologie – putem remarca aici că Vadim Tudor a evitat întotdeauna să se definească ideologic – sînt locuitori ai oraşelor, nu sînt săraci, iar în cazul alegerilor din 2000, locuitori frustraţi ai unor provincii ca Banatul şi Transilvania.

Mesajul naţionalist şi instigator al lui Vadim Tudor a fost unul singular în campania electorală din 2000. Migraţia masivă a dezamăgiţilor PDSR spre PRM, (18%) după cum arată unele statistici, nu poate decît să confirme existenţa unor reziduuri *„nostalgice“*, care identifică naţionalismul cu tărîmul ideatic al unui comunism ideal. Socializarea comunistă a reuşit să creeze exact acest tip de electorat. Nu trebuie să uităm un lucru: în timp ce majoritatea partidelor aveau programe „generoase şi atît“, cheia bolţii fiind integrarea (PDSR, CDR, PNL), Corneliu Vadim Tudor şi PRM au venit cu ceva ce era într-adevăr important pe termen scurt pentru electorat. Probabil, punctul central al platformei-program PRM, lupta împotriva corupţiei, luptă desfăşurată la modul paroxistic imaginat de Vadim Tudor, „execuţii publice pe stadioane etc.“, a reuşit să incite imaginaţia românilor şi să aducă un maximum de susţinere. Comparativ, lupta PDSR împotriva corupţiei era susţinută printr-un mesaj moderat care nu a reuşit să coaguleze prea mulţi susţinători, iar partidele din fosta CDR, pe de altă parte, aveau un mare deficit de imagine din cauza guvernării recent încheiate.

În momentul actual, ideea de naţionalism pare caducă din punct de vedere al contextului politic. Integrarea nord-atlantică poate zădărnici de aici încolo încercările naţionaliste pe scena politică românească. Limbajul politic s-a sublimat substanţial din acest punct de vedere, dar recentele dezbateri privind regionalizarea au mai transmis un „puseu“ naţional. Autorii memorandumului din Cluj au fost blamaţi de către aproape toată scena politică, inclusiv de UDMR care a negat orice implicare. Nu este foarte important dacă aveau sau nu dreptate, important este faptul că, în final, naţionalismul este doar o monedă politică care poate fi surprinzător de uşor mutată dintr-un buzunar în altul, în funcţie de interes. Aşadar, exact aceia care au luat poziţie împotriva regionalizării de orice fel a României din cauza fricii că Transilvania ar putea fi pierdută acum fac declaraţii pro-regionalizare. Oportunitatea europeană a condus la refacerea calculelor regionale. Scena politică românească este momentan scena unei dezbateri pe tema regionalizării, dezbatere ce pune oarecum la colţ o ofensivă a mesajului naţionalist în viitorul apropiat. Recenta integrare NATO va accentua probabil izolarea liderului extremist Corneliu Vadim Tudor, care din 2001 a intrat într-un con de umbră. Mesajele zornăitoare ale liderului PRM au încetat să fie exprimate public, acest fapt aducînd cu sine o înjumătăţire a electoratului PRM. Un sondaj din septembrie 2002 realizat de IMAS clasează PRM undeva la 16,2%. Este greu de imaginat cum se va putea relua tema naţionalistă, a conflictului etnic, în contextul actual, context al deschiderii spre multiculturalism şi globalizare.

Latenţa sentimentului naţionalist este totuşi o evidenţă, iar conflictele din ultima vreme (Kosovo) au demonstrat-o cu prisosinţă. Ce ar însemna pentru România un eşec al reformei economice, un eşec al luptei împotriva corupţiei? Ar putea însemna o posibilă revenire a naţionalismului ca ofertă politică. Cu cît democratizarea o să fie mai consistentă cu atît actorii politici vor renunţa la orice încercare naţionalistă, este binecunoscut că o democraţie imperfectă este populată de naţionalisme, pe cînd o democraţie eficientă tinde către moderarea discursului politic.

Liderul naţionalist Corneliu Vadim Tudor poate aduna, în caz de eşec şi criză democratică, mare pare a electoratului nehotărît, o formulă care defineşte pe toţi aceia ce nu şi-au definit încă preferinţele ideologice. Formula *catch-all parties* este sugestivă pentru acest tip de electorat, electorat care nu alege ideologia ci mai degrabă opusul său. Formulele bombastice folosite în discursurile extremiste sînt singurele care, pe baza unei culturi politice lacunare, pot avea o influenţă deosebită. Folosirea tehnicilor de propagandă, în special negativă sau neagră, cum o numea Jaques Ellul în *L'histoire de la propagande*, propagandă ce foloseşte *minciuna, violenţa în limbaj, exagerarea calităţilor, hiperbolizarea, conspiraţia*, sînt de natură să subjuge oamenii pe fondul anumitor crize şi anumitor lacune în cultura politică.

Societatea politică românească nu este maturizată încă din acest punct de vedere, digerarea unor mesaje politice clişeatice, rostite cu cea mai „pură“ limbă de lemn fiind în măsură să ne-o demonstreze.

▲

Paul CERNAT

Faţade

Discursurile politicienilor noştri aduc aminte de faptul că există, la noi, o tradiţie multiseculară a faţadei, a simulării şi a disimulării oportuniste. Sigur, E. Lovinescu avea dreptate să spună, acum 80 de ani, că simularea modelelor externe sfîrşeşte prin a stimula asimilarea lor locală. Modelul bizantin, care a durat cîteva secole, a avut suficient timp să fie asimilat mai în profunzime, la nivelui „duratei lungi“ a mentalităţilor colective. Modernitatea democrat-liberală europeană nu a apucat să fie însă bine asimilată din cauza derivei autoritariste ce a premers celui de al doilea război mondial şi a comunizării ulterioare. Modelul sovietic al democraţiei populare (ulterior, „socialiste“ în varianta „naţională“ a regimului) a stimulat ceea ce a stimulat, reciclînd, de fapt, vechiul model despotic, iar cel democratic american, infiltrat prin fisurile celui dintîi, a întîlnit o Românie devastată de traume identitare şi halucinată de aşteptări maximaliste. Ceea ce a crescut în schimb, ca o buruiană, pe ruinele vechilor utopii, a fost spiritul plebeu al mahalalei şi mafiotismul generalizat. O imagine patetică asupra situaţiei o avem privind la ce se află în spatele Casei Poporului (pardon, Palatul Parlamentului!), al „Centrului Civic“ şi al Bulevardului Victoria Socialismului (pardon, Bulevardul Unirii!): locuri virane, munţi de pămînt, case scăpate de furia demolărilor lui Ceauşescu. Astăzi, faţadele uniformizante, de beton, încep să fie „plombate“ cu firme de sticlă şi oţel; un colaj „postmodern“ şi un alişveriş „balcanic“... ce se „reflectă“ şi în discursul politic actual. Dacă în perioada comunistă discursul politic era asemenea unui geam de sticlă opacă, astăzi el e asemeni unei ferestre aburite şi, pe alocuri, ciobite. Însă „limba de lemn“, ale cărei aşchii le întîlnim la tot pasul, nu e decît un accesoriu al aceleiaşi tradiţii „bizantine“ a simulării şi a jocului la mai multe capete. Simularea pedantă (mergînd pînă la calcuri barbare) a jargonului euroatlantic este pusă în slujba aceleiaşi strategii a învăluirii, diversiunii şi camuflării, a lui a-vorbi-mult-şi-a-nu-spune-mai-nimic. Limbajul pare făcut să disimuleze şi să impresioneze demagogic, nu să comunice în mod real, iar atunci cînd pare să „dezvăluie“ ceva o face pentru a ascunde şi mai abitir gunoiul sub preş. Există, desigur, şi zone de relativă „normalitate“, dar nu ele dau tonul. Predomină pasarea responsabilităţii prin teoretizări vagi, generalităţi bune la orice şi banalităţi ambigue, temporizările, devierile, o perdea de fum menită să ofere iluzia unui spectacol politic relativ credibil. Mimarea, în scopul conservării puterii, a onorabilităţii publice, a competenţei şi responsabilităţii, alături de grija ipocrită pentru coafarea „imaginii“ pare a fi Miza. Există, apoi, tot felul de stratificări interesante. Discursul „european“ din ultimii 10-12 ani s-a suprapus, nu o dată, ba peste mesianisme cucernice, ba peste etatisme din spatele cărora rînjeşte Securitatea comunistă. Relativ prezente sînt şi fumigenele pitorescului polemic, de la ironia distantă la mistoul frust. Dincolo de asta, e interesant de observat că, atunci cînd disputele de „pe ecran“ se încing prea mult şi încep dezvăluirile ce ating puncte sensibile, bărbaţii politici lasă la o parte sobrietatea căznită, lăsînd să irumpă triumfător mitocănia baştanului. Formula „dumneavoastră“ cedează atunci locul familiarului „mata“, după care se ajunge rapid la „tu“ şi, în final, la apelative din sfera „dobitocule“, „ciocu' mic“ etc. Din păcate, acestă „trăncăneală“ nu face decît să accentueze un vechi stereotip referitor la prăpastia dintre vorbele şi faptele politicienilor. Oroarea de „politicianism“ – de fapt: periculoasa confuzie între acesta şi politică – însoţeşte ca o umbră dificila noastră modernizare. Nu trebuie uitat faptul că succesul mişcărilor totalitare şi al antiparlamentarismului s-a bazat şi pe dorinţa de a vedea abolit acest clivaj. Senzaţia generală e că discursurile din spaţiul nostru politic sună a gol, o frazeologie făcută să ascundă realităţi inavuabile în spatele vorbelor mari şi al tehnicalităţilor obscure pentru omul de rînd. Într-o *aparentă* alternativă faţă acest discurs perceput ca „steril“ se află populismul purulent tip PRM, menit să scoată la iveală resentimente şi frustrări camuflate; el aduce la suprafaţă „mahalaua“, şi, pe de altă parte, constituie un alt tip de simulacru, unul de uz strict intern: ceea ce se simulează e, de astă dată, seria reprezentată de patriotism, valori tradiţionale, spirit justiţiar, incoruptibilitate şi „autenticitate“.

Dincolo însă de asemenea extreme, discursul politic românesc conţine — pe ansamblu — un amestec inefabil de populism şi limbaj tehnocratic, în care „justiţiarismul popular“ (şi pitoresc) concurează — în diferite combinaţii — cu „seriozitatea expertului“. Vremea în care erau la modă sublimul patetic, eleganţa stilistică de salon, subtilitatea erudită şi maximalismul retoricii intelectualilor umanişti — superbi diletanţi coborîţi în arena militantismului civico-politic — a apus, odată cu iluziile şi mitologiile aferente.

Problema e că, spre deosebire de cazul ţărilor protestante, capitalismul liberal nu s-a putut întemeia la noi – mai ales în vechiul Regat – pe o *etică*. De aceea, soluţia etică la „politicianism“ a fost, în secolul trecut, una opusă modernizării, o „dreptate“ de tip haiducesc. S-a vorbit mult despre inaderenţa mentalităţii ortodoxe – evazionistă şi înclinată spre supunere faţă de autoritarisme – la valorile democraţiei liberale. Contraexemplul cel mai la îndemână – Grecia – oferă însă şi argumentul cel mai puternic în favoarea modernizării reale a unei ţări ortodoxe. Cu cît ne vom afla mai mult în sfera de influenţă euro-americană, cu cît presiunile economice ale instituţiilor europene vor fi mai puternice, cu atît şansele ca asimilarea regulilor occidentale să se producă în mod real va creşte, iar problema rupturii dintre vorbe şi fapte va deveni ceva mai puţin importantă. Dar poate că şi asta e tot o iluzie.

▲

Mircea KIVU

Mai multe vorbe despre NATO

Am mai scris, chiar în paginile acestei reviste, despre falsul entuziasm al concetăţenilor noştri legat de admiterea în NATO. Faţă de procentele imense ale celor care-şi declară atitudinea favorabilă faţă de aderarea noastră la pactul nord-atlantic (în jur de 85%, conform mai multor sondaje de opinie), iată proporţiile celor care se declară de acord cu unele consecinţe directe ale integrării[1]:

– trimiterea de trupe româneşti în misiuni militare NATO 3%;

– zboruri regulate ale avioanelor NATO deasupra teritoriului României 46%;

– efectuarea de aplicaţii militare ale forţelor NATO pe teritoriul României 45%;

– staţionarea unor trupe NATO pe teritoriul României 41%;

– construirea de baze militare NATO pe teritoriul României 37%.

Nu numai diferenţa dintre procentul corespunzător nivelului declarativ[2] şi cele de mai sus ar trebui să ne pună pe gînduri, ci şi ierarhia preferinţelor. Pe primul loc în ordinea răspunsurilor favorabile se situează trimiterea de trupe în misiuni militare, iar pe ultimele – construirea de baze militare şi staţionarea unor trupe NATO în România. (Mi-e teamă să mă gîndesc ce valori s-ar fi înregistrat dacă în continuarea sintagmelor ar fi fost intrudusă una de genul „mărirea bugetului militar, prin reducerea celui al sănătăţii".)

Din punctul de vedere al costurilor (economice, dar şi, cel puţin potenţial, umane), misiunile româneşti din fosta Iugoslavie sau Afganistan sînt deosebit de scumpe. Dimpotrivă, baze militare şi trupe ale NATO în România înseamnă ceva de lucru pentru concetăţenii noştri (doar n-or să vină americanii cu sacii de ciment în avioane, şi nici n-or să mănînce numai conservele aduse de acasă), ceva valută lăsată în timpul permisiilor prin balurile autohtone, poate şi un plus de prosperitate fetelor de pe centură – toate acestea, în definitiv, aducătoare de TVA la buget.

Cifrele citate au fost contabilizate după ce, în ultima lună, televizorul, radioul (nu m-am uitat atent, cred că şi cuptorul cu microunde) au fost saturate cu fraze despre aderarea la NATO. Cu toate acestea, judecata comună e încă afectată de false orgolii naţionale întreţinute de laudele (altminteri, mai degrabă politicoase) aduse de comandanţii americani militarilor români din Afganistan. S-ar putea ca aici să zacă bine cuibărit unul din complexele (refulările?) generaţiilor care au învăţat la şcoală că noi nu am purtat niciodată războaie de cotropire, neuitînd a aminti vecinilor (acum din nou, aliaţilor) de peste Tisa cît de repede au ajuns trupele româneşti la Budapesta, în 1919 şi 1945.

Atunci, mă întreb, la ce au folosit toate discuţiile alea? Li s-a dat oamenilor o şansă să înţeleagă cu adevărat în ce fel le-ar putea afecta viaţa faptul că vor fi cetăţeni ai acestei alianţe? Să gîndească în alţi termeni decît cei ai convingerii că a fi în aceeaşi organizaţie cu cineva (în cazul nostru, cu ţările acelea bîntuite de prosperitate, văzute, de cei mai mulţi, la televizor) înseamnă să i te asemeni? Nu seamănă prea mult campania pro-NATO cu cea pentru calificarea naţionalei de fotbal la nu ştiu ce campionat?

Lucrurile nu se întîmplă astfel doar în cazul NATO. La fel, cînd sînt întrebaţi, subiecţii sondajelor de opinie se declară majoritar favorabili economiei de piaţă (ca în aceleaşi ţări de la televizor). În acelaşi timp, majorităţi la fel de evidente se declară favorabile asigurării de către stat a locurilor de muncă, a preţurilor maximale la produsele de bază, a reducerii diferenţelor dintre salarii. La fel stau lucrurile cu democraţia (aceeaşi majoritate dorind o conducere de mînă forte, mai puţine partide politice ş.a.m.d.).

Problema e că există o distanţă uriaşă între conceptele vehiculate pe scena politică şi felul în care acestea trăiesc printre oamenii „de rînd". Tot în sondaje, oamenii îşi declară tot mai scăzutul interes pentru politică şi crescînda neîncredere în clasa politică (pe ambele, şi le manifestă prin ratele de participare la vot, şi ele în scădere de la un scrutin la altul). Mi se pare că între cele două fenomene există o legătură cauzală. De fapt, e vorba despre separarea tot mai tranşantă între două lumi (a politicienilor şi a celor de pe stradă), cu mecanisme de funcţionare diferite, ce nu duce la conflicte (din ce în ce mai puţini sînt cei vehemenţi), ci pur şi simplu la ignorare reciprocă. Fiecare din aceste lumi îşi vede liniştit de viaţa ei – e o posibilă definiţie a absenţei societăţii civile. La urma urmei e comod să constaţi că violurile, gimnastele dezbrăcate şi accidentele rutiere fac ratinguri mai mari decît discuţiile politice, şi să suspenzi astfel orice dezbatere cu miez. În felul acesta, contestarea dispare de la sine, prin legile economiei de piaţă.

Să nu uităm, majoritatea celor care răspund în sondaje au crescut învăţînd vorbe ca „echitate", „societate socialistă", „societate multilateral dezvoltată", „clasă conducătoare", „etică socialistă", „om de tip nou" (îmi cer scuze pentru eventualele confuzii, citez din memorie), şi multe altele la fel de goale de sens. Au căpătat reflexe solide în a spune că toate acestea sînt de bine, şi să-şi vadă amărîţi de viaţa lor. E un *pattern* (vorba americanilor) al naibii de uşor de reprodus în noile condiţii social-economice.

1. *Barometrul de opinie publică* realizat de Metromedia Transilvania la cererea Fundaţiei pentru o Societate Deschisă, noiembrie 2002.

2. Să notăm faptul că, în sondajele publicate în ultimele săptămîni, institutele de specialitate par să se fi înţeles asupra evitării întrebării globale despre NATO.

▲

Ruxandra IVAN

Discurs şi percepţie în UE

Teza acestui articol este că în Uniunea Europeană există cel puţin două tipuri de discurs: cel prin care se exprimă exact ce se gîndeşte (discurs pe care puţini îl înţeleg pentru că este prea tehnic) şi cel în care se exprimă ce se gîndeşte cu prea multe ocolişuri şi precauţii, şi care este foarte greu de înţeles pentru că este prea subtil.

Discursul Uniunii Europene este mai degrabă juridic decît politic. Pare ciudat, dacă ne gîndim că Uniunea nici măcar nu are personalitate juridică, aşa cum au Comunităţile Europene. Acest lucru are două efecte: pe de o parte, discursul ei este ininteligibil pentru cetăţeanul de rînd. E nevoie de mult timp de studiu asupra documentelor europene ca să începi să înţelegi ce spun ele de fapt, în spatele atîtor tehnicităţi. Pe de altă parte, şi într-o oarecare măsură şi ca urmare a acestei ininteligibilităţi a discursului, Uniunea nu se poate apropia de acea unitate politică pe care pare să şi-o dorească.

Discursul juridizat este rezultatul integrării sectoriale. După cel de-al doilea război mondial, promotorii ideii europene au avut de ales între mai multe variante de creare a „Europei Unite"; cea mai acceptabilă a fost cea a integrării sectoriale, adică întîi cărbunele şi oţelul, apoi energia atomică, apoi celelalte sectoare ale economiei. Construcţia europeană s-a legitimat astfel prin performanţele ei economice, dar a şi adoptat un limbaj foarte tehnic, poate tocmai de teamă să nu rănească sensibilităţile naţionale printr-o intruziune prea vizibilă în politic. Ca urmare a acestei abordări economice, Europa are astăzi probleme cu avansarea integrării în domeniile mai sensibile din punct de vedere politic, şi anume politica externă şi de securitate comună şi justiţia şi afacerile interne. Şi mai mari probleme ar fi însă cu percepţia cetăţeanului asupra Uniunii: acesta nu o percepe ca pe o comunitate politică din care să îşi dorească să facă parte, statul naţiune fiindu-i încă suficient. Una din cauzele acestei percepţii este faptul că el nu-i înţelege discursul.

De asemenea, discursul Uniunii nu vorbeşte pe limba cetăţeanului pentru că politicile europene, în domenii specifice, sînt făcute de tehnocraţi, şi nu de oameni politici. Din acest punct de vedere, Uniunea este atît de departe de cetăţean — cu toate reglementările ei privind forma şi dimensiunile pachetelor de margarină, de exemplu — încît este dificil chiar şi pentru o persoană angajată politic să se simtă în vreun fel solidară cu această organizaţie care, deşi îi afectează viaţa de zi cu zi în mare măsură, pare a se afla într-un castel inaccesibil.

Consecinţele cele mai evidente ale acestei tehnicizări extreme sînt vizibile în dezinteresul pe care cetăţenii europeni îl manifestă în general în legătură cu treburile Uniunii, dezinteres demonstrat atît prin absenteismul la urne cu ocazia alegerilor pentru Parlamentul European, cît şi prin necunoaşterea, confirmată prin sondaje, a unor mecanisme elementare ale procesului de luare a deciziei în cadrul Uniunii Europene. Aşadar, cetăţeanul ştie prea puţine lucruri despre această entitate care îi afectează zone majore ale vieţii zilnice nu pentru ca ar fi dezinformat, ci pentru că discursul acesteia nu ajunge la el. Astfel, chiar dacă promotorii unei „Uniuni neîncetat mai strînse" între popoarele europene şi-ar dori *de facto* avansarea acestei Uniuni, nu ar avea cui să se adreseze: cum spuneam, nu există o comunitate politică, în sensul de *politeia*, europeană.

Atunci cînd nu este excesiv juridizat, şi aceasta se întîmplă mai ales în cazul declaraţiilor de poziţie comună, discursul comun al membrilor Uniunii nu spune decît lucruri care ascund alte lucruri: se prezintă publicului rezultatul unui compromis îndelung negociat asupra fiecărui cuvînt şi a fiecărei nuanţe, aşa încît fiecare guvern să nu simtă că s-a angajat mai mult decît ar fi fost prudent să o facă. Rezultatul acestei practici este că, de cele mai mult ori, acest tip de declaraţii sau de documente sînt prezentate ca fiind un mare succes deşi ele nu reprezintă de fapt nici un pas înainte. Este cazul tratatului de la Amsterdam şi chiar a celui de la Nisa, tratate care şi-au propus drept scop rezolvarea blocajelor instituţionale provocate de complicatul proces de luare a deciziei şi care nu au făcut decît să amîne deciziile cele mai importante pentru mai tîrziu. Acest lucru nu este însă deloc evident din textul tratatelor, şi cu atît mai puţin din declaraţiile guvernelor naţionale, care se felicită întotdeauna pentru paşii înainte făcuţi pe calea „Uniunii neîncetat mai strînse". Dar iată că, de fapt, această reţinere a statelor europene de a-şi exprima clar obiectivele este în ultimă instanţă lipsită de etică faţă de cetăţean, care nu poate percepe fineţurile discursului politic european care a devenit, în ultimii ani, o specie în sine.

Pentru cetăţeanul în cauză nu este însă totul pierdut: ca în orice democraţie consolidată, în ţările europene există presă care „traduce" de obicei discursul european în limbajul comun şi accesibil tuturor, care pune în gardă în privinţa formulărilor cu mai multe înţelesuri şi dezvăluie intenţiile din spatele vorbelor. Va fi oare presa românească tot atît de capabilă să-şi conducă cititorii prin hăţişul greu de străbătut al limbajului reglementărilor europene, şi, mai mult, va avea voinţa civică să o facă?

▲

Recunoaşteţi autorul?

● NATO şi Uniunea Europeană au ajuns în România ce erau ruşii în timpul regimului comunist. Atunci, se zicea: Fiţi cuminti că vin ruşii. Acum, se zice: „Ciocu' mic", că nu mai vedem nici NATO, nici UE. Oare cei de la NATO ştiu că tot gunoiul corupţiei şi al învîrtelilor din România va deveni „secret", ştampilat „NATO"? Disperarea va fi şi ea, probabil, „secret de stat". Dacă vei îndrăzni să te revolţi, să ai o curiozitate sau o nedumerire, cineva va duce degetul la gură şi-ţi va şopti printre dinţi: „Ssst! Te paşte puşcăria!".

● Aparţinem şi vom aparţine pentru mulţi ani de acum încolo acelei părţi a lumii despre care Madeleine Albright spune că se află dincolo de graniţele NATO. Parte a lumii în care Alianţa poate interveni militar dacă Statele Unite ale Americii, şeful de orchestră al NATO, consideră că găzduieşte evenimente care îi afectează interesele vitale. Conceptul de interes vital al unei mari puteri are suficiente echivocuri pentru a putea justifica orice intervenţie în treburile interne ale unei ţări mici sau mijlocii. Deocamdată, ne mîngîiem cu gîndul că America ne consideră ca făcînd parte din tabara ei. Şi dacă, la un moment dat, Washington-ul va considera că anumite întîmplări petrecute pe teritoriul nostru afectează interesele sale vitale? Nu există cumva riscul unei intervenţii militare a NATO împotriva unei Românii lăsate de izbelişte, a unei Românii care nu poate apela la Consiliul de Securitate şi la ONU, deoarece, potrivit planurilor puse la cale de americani, NATO e instituţia care hotărăşte cine are sau nu dreptate?

● Oare intrarea în NATO înseamnă să trăim cu ochii în pămînt şi noi, şi copiii noştri? Se pare că nu. America nu ne vrea doar cu capul plecat, America ne pune în genunchi şi cu fruntea în ţărînă. Alaltăieri, România a semnat cu SUA un tratat prin care militarii americani aflaţi pe teritoriul românesc sînt scoşi de sub jurisdicţia Curţii Penale Internaţionale. Prin urmare, dacă un militar american din trupe deplasate în România îşi pierde controlul şi porneşte cu tancul prin Ţăndărei, trăgînd în stînga şi în dreapta, România nu va face apel la CPI fără acordul SUA. Americanii au încercat să impună acest tratat Uniunii Europene şi au fost refuzaţi, chiar şi de aliaţii tradiţionali. Nici măcar celelalte candidate la UE n-au înghiţit ruşinea. Cu justificată mîndrie şi vie satisfacţie, putem spune că România este iarăşi prima la prostituţie politică.

● Şi eu am primit cu satisfacţie vestea că am fost invitaţi oficial la Praga să aderăm la NATO. Mă deranjează, însă, stilul entuziasmului exaltat de la Bucureşti. Mi se pare prea zgomotos ca să nu-mi dea o impresie de entuziasm forţat şi provincial. Televiziunea a scos de la recuzită trompeta cea mai „istorică", a scuturat-o de praf şi ne-a anunţat evenimentul cu aerul că ne-am creştinat ieri, că pînă ieri am fost păgîni. Ziarele îi ţin isonul. Parcă am vrea să ilustrăm calitatea de „suburbie a Orientului Mijlociu", cum, graţios, ne-a caracterizat gazetarul american Robert Kaplan, ce ne-a fost oaspete. Sigur, e un moment fast pentru România. În sfîrşit, a fost înlăturată şi umbra cortinei de fier care ne-a separat de lumea occidentală şi de valorile ei. Şi, fără îndoială, nu e acum ocazia potrivită pentru a aminti Occidentului că a avut o oarecare contribuţie la soarta noastră, oferindu-ne la Yalta pe şerveţelul dat lui Stalin de Churchill. Dar nu mi se pare deloc deplasat să fac o diferenţă între a fi pro-occidental, din raţiuni de opţiune, şi a crede că Occidentul are nevoie de închinăciuni orientale, ca să-i fim pe plac.

Ioana AVĂDANI,
trei babe și cinci femei

Mi-e dor de sinergia faptelor...

Cînd niște organizații neguvernamentale – nu puține, nu din cele mai mici, dar nu asta e problema – au cerut public revizuirea Legii Partidelor, un distins membru al Parlamentului, reprezentînd o formațiune pentru care „Patria“ și „Poporul“ sînt însăși rezonul de a fi, s-a indignat public: „S-au trezit trei babe și cinci femei să schimbe legea!“. Pe lîngă darea în fasole cu ditamai reflexul democratic, interesantă mi se pare și libertatea de limbaj a distinsului. Pe vremea copilăriei mele, ți se „tăia“ televizorul cel puțin trei zile dacă erai surprins că scriai „babă“ și „drac“ pe mașini.

Într-un alt colț al patriei (cu literă mică, de data asta), un alt distins politician apare în fața presei. Perverși cum îi știm, presarii îl asaltează cu întrebări care mai de care mai obraznice despre bunul mers al obștii. Distinsul se adresează cu înțelepciune corectoare unui ziarist aflat în cîrje: „Poate nu vrei să-ți rup și piciorul celălalt!“.

De la tribuna Parlamentului, un reprezentant al Guvernului îndeamnă opoziția la atenuarea criticilor și rememorarea momentelor de mutual avantajoasă coabitare printr-un deja clasic: „Ciocu' mic!“.

Trivializarea discursului (și discursurilor) politic(e) de pe la noi semnalează mai mult decît promovarea în avanscenă a unor (sau a mai multor) cetățeni ai mitocului. În fond, galeria portretistică a primelor eșaloane politice nu s-a schimbat fundamental în ultimii 10-12 ani. Ea denotă însă un soi de relaxare a moravurilor, pe care doar intimitatea sau aroganța le pot înfăptui.

Intimitate, este. Treisprezece ani de „leadership“ (într-o formă sau alta) în preajma acelorași parteneri – sau adversari – creează o dulce atmosferă patriarhală, în care toată lumea cunoaște pe toată lumea, cu bunele și cu relele. Acolo unde lupta politică înăsprește tonul, cîrdășia de afaceri pansează bubele, pune cataplasme pe orgolii și epitelizează legături profitabile. Și dacă ne înjurăm amicalmente la un pahar, o putem face, fără supărare, și cu microfonul în față, căci nici o onoare nu poate fi atît de grav lezată încît să nu se poată „repera“.

Aroganță, slavă Domnului, este. Aleși care se consideră chemați. Funcționari (ah, ce-mi lipsește o traducere justă la „public servants“!) care se consideră stăpîni. Baroni locali care se consideră voievozi. Conducători care se consideră dumnezei. O scară de valori auto-exacerbată, ca o oglindă strîmbă, o democrație în care poporul e văzut ca gloată, în care participarea se traduce prin obediență, iar opinia separată (fără a mai vorbi de critică) este un act dușmănos în sine.

Mai mult – și mai grav – este că aroganța trece nesancționată, căpătînd valoarea banului cel bun. Dar cine ar putea să amendeze mîrlănia cînd însăși elitele – politice, în cazul nostru – îi dau bun de tipar și îi conferă chiar o anumită legitimitate? Nu cred că poți aștepta eleganța și buna manieră de la membrii unui partid al cărui lider maximo consideră – și declară – ziariștii niște maimuțoi care, în lipsă de ceva mai bun, se scarpină în părțile dosnice în căutare de subiecte.

Iată cum, prin această dilemă din care nu putem pentru ca să ieșim, mult hulita Lege Pruteanu și-ar putea găsi (o minimă, iluzorie) justificare. Ce răsturnare de perspectivă: amenzi pentru parlamentari agramați, pentru lideri politici care folosesc impropriu termenii, în flagrant dezacord cu indicațiile Academiei Române, pentru miliardarii (de carton, de plastic sau de azi pe mîine) care umplu de beep-uri declarațiile la TV. Amenzi pentru cei care propun mîrlănia ca stare de fapt, nu pentru cei care o receptează sau o expun, ca pe un subiect de interes public (ce vai! este). Dar, după cum a sintetizat un distins funcționar al Prefecturii de Constanța (confruntat cu un cetățean turmentat de libertate care cerea acces la informații): „Ce dacă e lege? Să fim serioși!“.

© S. Ivanoschi

Că tot românul se pricepe la fotbal și la politică este cunoscut. Că, de ceva timp, se vorbește în aceiași termeni și pe stadioane, și în cancelarii – ne întristează fără să ne mai mire, ceea ce poate fi un prim pas către nepăsare.

Și poate nu numai din nostalgie mi-e dor de frumoasele vremi ale retoricii parlamentare, cînd discursul politic era subiect de analiză stilistică. Mi-e dor de politicenii „de duh“ și de eleganța vorbelor măiestrite, indiferent de platforma politică. Mi-e dor de oameni care pot fi clari în exprimare și atunci cînd utilizează cuvinte mai lungi de șase litere. Mi-e dor chiar și de patetismul hazliu-dîmbovițean al strigătului tribunard: „Și dacă mesele mă vrea?!“. Mi-e dor de racordarea la vina lumii, prin apelul de anțărț al unui distins parlamentar: „Liberté, égalité, frățieté“.

Cum bine spunea președintele (atunci și acum) Iliescu: „pus astfel în lumină, ancorat în sinergia faptelor, recursul la universalitate nu eludează meandrele concretului“. ▲

Valeriu NEGRU

Vechi istorii gazetărești

Am început să lucrez în presă în 1945. Aveam 17 ani. Trecusem printr-un război devastator, îmi pierdusem tatăl și căminul, îndurasem ani de sărăcie umilitoare. Atunci cînd colegii de clasă de la liceul craiovean „Frații Buzești“ mi-au dăruit, cu cele mai bune intenții, o haină, am hotărît că lumea este o alcătuire mizerabilă, care trebuie dinamitată, aneantizată și înlocuită cu o alta, croită după dimensiuni mai drepte, mai omenești. Am părăsit școala și mi-am oferit serviciile ziarului *Înainte*, organul craiovean, al partidului comunist. A urmat un an și ceva de ucenicie găzetărească, perioadă pe care, mai tîrziu, aveam să o socotesc, sub raport profesional, de-a dreptul paradisiacă. După dispariția dictaturii antonesciene, România redevenise o democrație. Existau partide politice de orientări diferite, exista o presă liberă. Discursurile oamenilor politici aveau, fiecare, un sunet propriu, publicațiile aveau înfățișări distincte, „limba de lemn“ nu se născuse, nici viitoarea cenzură de fier, pe care o vom cunoaște sub domnia partidului unic. În vremea aceea (pînă în mai 1945) presa craioveană era verificată doar de un reprezentant sovietic al Comisiei Aliate de Control, cenzor militar, care, după știința mea, nu a avut niciodată nimic de reproșat publicațiilor controlate. Cînd am ajuns la București, războiul se terminase. Am constatat că lucrurile stăteau acum cu totul altfel. Direcția Presei (cenzura civilă) era activă și, pe deasupra, presa bucureșteană era terorizată de intervențiile brutale ale unui anume Borzenco, reprezentant al biroului Sovinform, care își arogase drepturi de cenzor, deși misiunea lui oficială era să furnizeze presei românești informații despre Uniunea Sovietică. Borzenco suprima articole, introducea altele noi, schimba titluri, intervenea în texte, totul cu dezinvoltura conferită de calitatea de ocupant.

După alegerile din 6 martie 1946, după abolirea monarhiei și desființarea partidelor politice, România a devenit o „republică populară“, formulă care acoperea de fapt un regim totalitar de inspirație sovietică. Ca în orice regim totalitar, presa și-a pierdut treptat independența, personalitatea și forța. Gazetarul nu mai tindea spre imaginea de arhanghel propusă de Călinescu, nu mai era „un luptător în mînă cu trîmbiță de aur, cuvîntul, în alta cu o spadă, indignarea“. Ziaristul ajunsese „ceea ce n-ar fi trebuit să devină niciodată: un impiegat“. Eram acum niște impiegați, cu o combativitate amorțită sau deviată către inamici de ficțiune. Trebuia să ne convingem cititorii că trăiam cu toții într-o societate superioară, destinată unei deveniri glorioase și unei finalități ideale: comunismul. Scriam într-un limbaj devitalizat, inflexibil, repetitiv, pe care îmi îngădui să-l reamintesc celor ce poate l-au uitat. Răsfoiesc un număr al *Scînteii* din 1957 (în care semnez și eu). Aflu că: „Sub conducerea înțeleaptă a Partidului, oamenii muncii traduc în viață istoricele hotărîri ale Congresului...“, „își iau angajamente mobilizatoare...“, „privesc cu mîndrie mărețele realizări...“, „strîng rîndurile în jurul conducerii de Partid...“, „scrutează cu încredere viitorul...“, „demască uneltirile imperialiștilor ațîțători la război...“, „dușmanii poporului răspîndesc calomnii mîrșave...“, „nu vor reuși să distrugă unitatea de monolit dintre Partid și popor...“, „vom face totul pentru victoria socialismului și comunismului“. Astăzi pare hilar, atunci era „just“. Așa vorbeau activiștii, așa scriau gazetarii.

Preluarea puterii de către Ceaușescu a fost un moment neașteptat de reducere a presiunii politico-ideologice asupra mediilor culturale. La început, surprinzător, Ceaușescu a atras în partid mulți intelectuali (seduși mai ales de atitudinea lui din timpul „primăverii pragheze“), a deschis porțile Comitetului Central marilor oameni de cultură și mai mult decît atît și-a dovedit disponibilitatea de a-i asculta. Presa și editurile s-au înviorat, oamenii și-au adus aminte că știu să scrie și să vorbească, peisajul literelor a devenit mai viu, mai interesant, mai atractiv. Minunea a durat nu trei zile, ci cîțiva ani.

După retragerea lui Ion Gheorghe Maurer din viața politică, a început ascensiunea abilă și perseverentă a Elenei Ceaușescu către vîrful puterii. Tenacitatea, priceperea de a-și îndepărta concurenții, de a-și elimina inamicii au dus-o, pînă la urmă, acolo unde dorea să ajungă. Dictatura a devenit bicefală. A apărut Cabinetul 2, sursa unei cenzuri fără egal în istoria regimurilor dictatoriale cunoscute de România.

Dinspre acest nefast Cabinet 2 au început să curgă, spre redacții, liste de cuvinte și sintagme, pe care nu mai aveam voie să le folosim. Interdicția nu era niciodată explicată. Nu puteam decît să presupunem motivele unei asemenea hotărîri. Iată cîteva dintre victimele expulzării: *înveterat, maximal, inexpugnabil* (erau greu de înțeles și sunau prea „burghez“), *crestomație* (suna mistico-religios), *meleag* (suna prea ungurește), *fertil* era acceptat doar cu

© D. Honoriu

referire la agricultură, iar *contingent* doar în legătură cu armata. *Magistral* putea fi folosit numai în raport cu hotărîrile și acțiunile conducătorului țării. Denumirile geografice au fost și ele supuse epurării. Nu era permisă pomenirea vechilor județe, care nu mai figurau pe hartă. De pildă: *Timiș, Torontal, Vlașca, Romanați* și altele. Nu se mai putea spune *Cîmpia Română* (toate cîmpiile țării erau române). Nu se mai vorbea despre *Ardeal*, doar despre Transilvania. *Țara noastră* trebuia numită întotdeauna România, *poporul nostru* numai poporul român. *Naționalitățile conlocuitoare* se chemau acum minorități naționale. Dintre acestea unele nu erau agreate. Nu aveam voie să-i pomenim pe *ucraineni, lipoveni, huțuli*. Sărbătoarea de 1 Mai nu putea fi denumită *Arminden*, iar muzica populară instrumentală nu putea fi prezentată drept *lăutărească*, chiar dacă asta era (tot ce era *lăutăresc* era țigănesc). *Salariul* devenise retribuție, iar *profitul* se chema beneficiu.

Cenzura s-a abătut și asupra semnăturilor care apăreau în presă. Numele străine au fost înlocuite cu nume românești. În redacția *Actualități* a Radioului, *Peter Wagner* semna Petre Rotaru, iar *Colea Rîșchin* – Nicolae Mihai. Aveam și alte cusururi. Bunăoară *Teoharie Coca-Cozma* purta un nume prea lung, suna nobiliar. A fost amputat și redus la Teoharie Coca.

Cuvintele osîndite au fost multe, dar iată că le-am cam uitat. Dacă peste cîțiva ani mi se va cere un alt articol despre faimoasele liste, probabil că n-am să-l mai pot scrie. Mărturisesc că nu regret deloc. Sînt fericit cînd lucruri neplăcute și rușinoase îmi pier din minte. După cum se vede, memoria știe și ea să taie, să cureță, să elimine. Este un cenzor binefăcător. ▲

Anca MANOLESCU

O comoara neştiută, ascunsă în propriul tău pămînt...

Heinrich Zimmer, celebrul indianist, îşi încheie cartea despre *Simboluri şi mituri în arta şi civilizaţia Indiei* cu o anecdotă hasidică: povestind-o, el vrea să arate care e, în fond, beneficiul ce decurge din vizitarea unei tradiţii străine; care e, de asemenea, sensul cărţii pe care cititorul tocmai a parcurs-o. Iată anecdota: rabinul Eisik din Cracovia e somat de un vis recurent să meargă la Praga pentru a descoperi, sub podul ce duce la castelul regilor Boemiei, o comoară ascunsă, îngropată. Învîrtindu-se nedumerit la locul cu pricina, el atrage atenţia căpitanului gărzii, căruia îi povesteşte visul său. Bravul ofiţer se amuză copios pe seama rabinului căci, îi mărturiseşte el, a avut un vis asemănător, care îl îndemna să caute o improbabilă comoară îngropată în vatra din casa rabinului Eisik din Cracovia. Fără a mai întîrzia, rabinul se întoarce acasă, dezgroapă comoara şi o foloseşte în acte plăcute religiei sale. O asemenea călătorie în înţelepciunea altei tradiţii – comentează Zimmer – te poate face să descoperi „comoara neştiută, ascunsă în propriul tău pămînt... La fel, miturile şi simbolurile hinduse, precum şi alte semne de înţelepciune venite de departe, ne vor vorbi despre comoara care e bunul nostru propriu. Va trebui să îl dezgropăm din ungherele cele mai uitate ale fiinţei noastre. Atunci el va pune capăt muncilor noastre şi ne va îngădui să ridicăm... un templu al Spiritului viu." Acesta e, deci, sensul pe care Zimmer îl dă, implicit, şi cercetării sale: nu o cercetare distantă, un inventar de date ale tradiţiei hinduse, ci o cercetare interesată, animată de simpatie spirituală, care ne poate ajuta să scoatem la lumină depozitul metafizic al gîndirii şi religiei creştine.

Heinrich Zimmer nu e un izolat în convingerea că tradiţiile spirituale ţintesc spre acelaşi Adevăr, că a le vizita – avînd conştiinţa convergenţei lor – te poate susţine pe propriul tău drum. René Guénon, Simone Weil, Nikolai Berdiaev, André Scrima sînt, şi ei, adepţii aceleiaşi convingeri. Îi pomenesc pentru a atrage atenţia asupra faptului că, de pe la mijlocul veacului trecut încoace, tema convergenţei spirituale are adepţi de o remarcabilă calitate intelectuală, şi, mai ales – ceea ce mi se pare de notat –, adepţi care atacă problema din postúri foarte diferite: e vorba despre orientalişti profesionişti, ca H. Zimmer ori H. Corbin, despre filozofi vizionari, ca N. Berdiaev ori S. Weil, despre „expozanţi ai Tradiţiei", ca R. Guénon ori A.K. Coomaraswamy, despre călugări creştini, ca A. Scrima ori Th. Merton.

Simone Weil: „religia este hrană"

Simone Weil fost un gînditor mistic de o calitate cu totul specială, un gînditor al timpurilor moderne şi adecvat acestor timpuri. Gîndea în perspectivă catolică, dar, pentru ea, catolicismul însemna universalitate. Grecia veche, budismul, textele sacre hinduse ori chineze erau locuri de prezenţă ale Adevărului viu, erau limbaje diferite pentru acelaşi Adevăr. Iată un pasaj din textul „Forme implicite ale iubirii de Dumnezeu", pasaj în care sînt respinse încercările de prozelitism ori de impunere prin forţă a unei religii: „Atunci cînd îi vine în gînd referinţa la Dumnezeu, aproape orice om se gîndeşte mai întîi la religia dominantă a ţării ori a mediului în care a fost crescut; o face ca urmare a unei obişnuinţe intrată în suflet de-a lungul vieţii... Toate religiile pronunţă *în limba lor* numele Domnului. De cele mai multe ori, e mai bine să-l numeşti pe Dumnezeu în limba ta natală decît într-o limbă străină. În afara unor excepţii, sufletul este incapabil să se abandoneze deplin în momentul cînd are de făcut chiar şi foarte uşorul efort de a căuta cuvintele unei limbi străine, fie ea bine cunoscută..."

Calitativ şi funcţional vorbind, religiile apar aici echivalente; sînt moduri de invocare ale aceluiaşi Principiu, chiar dacă numele sub care el e rostit diferă. S. Weil îşi pune, apoi, problema dacă e posibil şi productiv să cunoşti şi să apreciezi celelalte religii fără a fi adeptul lor, fără a cunoaşte din interior doctrina, simbolica lor, fără a trăi în mediul de cultură pe care ele l-au format. „Religia este hrană", spune ea. „E greu de apreciat cu privirea ce savoare şi ce valoare alimentară are un aliment pe care nu l-ai mîncat niciodată... De aceea studiul diferitelor religii nu conduce la cunoaştere decît dacă te transporţi pentru un timp, prin credinţă, în chiar centrul religiei studiate. Prin credinţă în sensul cel mai puternic al cuvîntului". „Credinţa în sensul cel mai puternic al cuvîntului", despre care se vorbeşte aici, înseamnă în fond capacitatea de a asimţi acea realitate ce se înveşmîntă în limbajele diferite ale tradiţiilor, înseamnă să te situezi sub raza verticală a Unităţii, care lucrează în centrul fiecărei religii. E de remarcat că Simone Weil consideră neproductivă o practică religioasă înstrăinată de „religia ori de limba natală". Ca atare, ea respinge implicit sincretismele, invenţiile şi reţetele religioase pregătite după un gust individual. E preferabil, crede ea, ca un om, format într-un anume mediu religios şi cultural, să folosească toată această experienţă, îndelung acumulată şi deja asimilată într-un grad ori altul; pe deasupra, ea consideră că plasarea unui om într-un anume mediu de tradiţie este conformă unei ordini universale şi, ca atare, aşezarea respectivă îi dă şansele cele mai bune de parcurs spiritual.

Pe de altă parte, cunoaşterea are totuşi, după S. Weil, un beneficiu din scutarea – o scrutare „centrală" am văzut-o – a celorlalte tradiţii. „Religia catolică", spune ea în „Lettre à un religieux", „conţine explicit adevăruri pe care alte religii le conţin implicit. Dar, în mod reciproc, alte religii conţin adevăruri ce sînt doar implicite în creştinism. Creştinul cel mai instruit poate să înveţe încă mult asupra lucrurilor divine privind la alte tradiţii religioase, cu toate că lumina interioară îl poate face de asemenea să întrezărească totul prin intermediul propriei tradiţii." „Există între diferitele forme de viaţă religioasă un fel de compensaţie parţială a diferenţelor vizibile. Ea constă în anume echivalenţe ascunse pe care numai discernămîntul cel mai ascuţit le poate, abia, întrevedea. Fiecare religie e o combinaţie originală de adevăruri explicite şi de adevăruri implicite; ceea ce este explicit într-una este implicit într-o anume alta. Iar adeziunea implicită la un adevăr poate avea în anumite cazuri tot atîta eficacitate ca o adeziune explicită, iar cîteodată o eficacitate mult mai mare" („Forme implicite ale iubirii de Dumnezeu"). A privi fiecare tradiţie ca o „combinaţie originală de adevăruri explicite şi de adevăruri implicite", a observa şi a interoga aceste combinaţii are cîteva beneficii. În primul rînd, unul evident: nu mai priveşti una dintre religii ca unic depozit al Adevărului, calitate ce ar ştirbi flagrant universalitatea lui Dumnezeu. Dar mai ales, a privi tradiţiile drept „combinaţii originale de adevăruri explicite şi de adevăruri implicite" revine la a surprinde – măcar într-un reflex, dar un reflex expresiv – compoziţia inepuizabilă a lui Dumnezeu: faptul că el are aspecte manifestate şi non-manifestate, strălucitoare de evidenţă, unele, dens misterioase, altele; că, pentru Realitatea pe care omul spiritual o vizează, multiplicitatea formelor, chiar a formelor de tradiţie nu este decît „urma" multiplă a splendorii şi a ilimitării sale interne.

Atenţia unitivă

Pentru Simone Weil, ca şi pentru gînditorii pe care îi menţionam la început, a pune la lucru convergenţa tradiţiilor nu ţine doar de un comportament cultural civilizat, de multiculturalism; şi nici nu este un lucru la îndemînă. Fără o înţelegere de tip axial, operaţia riscă concordismul plat ori sincretismul: ritual, simbolic, doctrinar. Pentru Simone Weil, a pune la lucru convergenţa exclude în primul rînd superficialitatea religioasă (egal de indiferentă faţă de orice religie) şi cere un tip de *atenţie* specială: există, spune ea în *Attente de Dieu*, oameni „care se cred capabili de imparţialitate pentru că au o vagă religiozitate şi dau tîrcoale cam peste tot. Trebuie dimpotrivă să-ţi fi acordat toată atenţia, toată credinţa, toată iubirea unei religii anume pentru a putea gîndi fiecare altă religie cu cel mai înalt grad de atenţie, de credinţă şi de iubire pe care ea îl comportă. Tot aşa, doar cei care sînt capabili de prietenie, şi nu alţii, pot să se intereseze cu toată inima de un necunoscut".

Atenţia (spirituală) e o temă-cheie pentru Simone Weil: e singura atitudine adecvată cunoaşterii. Nu *mergi* spre adevăr şi spre adevăruri în general, nu încerci să le găseşti şi să le cuprinzi ofensiv printr-un efort ce amestecă inteligenţa cu voinţa, cea din urmă fiind o facultate mai mult ori mai puţin secundă şi „brută". Încerci, dimpotrivă, prin *atenţie*, să obţii disponibilitatea integrală a fiinţei tale întregi pentru a primi. Doar a primi, într-o primă instanţă: e o intenţionalitate intensă, dar nu particularizantă. Atenţia de această calitate suspendă gîndirea ori, mai bine zis, suspendă activitatea ei, o face receptacul gol, disponibil şi în aşteptare: o aşteptare „gata să primească, în adevărul său nud, obiectul ce va pătrunde în gîndire" *(Attente de Dieu)*. Atenţia de această calitate e situare a fiinţei în vederea unei cunoaşteri unitive. Unitivă în primul rînd, pentru că adună şi comandă toate facultăţile fiinţei, pentru că le suspendă dispersia curentă şi le reorientează către o omogenă disponibilitate. „Adevărul cel mai vulgar", spune Simone Weil, „atunci cînd invadează *tot sufletul*, e asemenea unei revelaţii" *(La pesanteur et la grâce)*. Starea acesta de plinătate a atenţiei şi de unificare a fiinţei prin atenţie e deja, pentru S. Weil, o atitudine religioasă, e echivalentă cu rugăciunea. Iar ea mai e cunoaştere unitivă şi pentru că, în această stare de atenţie, obiectul cunoaşterii se propune singur, pătrunde în gîndire şi o impregnează cu calitatea lui proprie.

Despre acest tip de atenţie vorbeşte S. Weil cînd se referă la cunoaşterea unei religii. Iar cînd faci o atare experienţă de cunoaştere, cînd aplici atenţia unitivă asupra propriei religii, o aplici ori, mai bine zis, o deschizi către Adevărul transcendent şi universal. Calitatea lui – de a fi universal şi transcendent – va impregna gîndirea (şi celelalte facultăţi ale fiinţei o dată cu ea). Faci astfel, s-a putea spune, o experienţă de cunoaştere a „universalului concret", dacă recurgem la expresia lui H. Urs von Balthasar, ea însăşi alcătuită pornind de la o formulare aparţinînd lui Nicolaus Cusanus. Un universal concret, nu pentru că adoptă *forma* unei anume religii, ci pentru că a fost primit, perceput, asimilat printr-o *experienţă de cunoaştere*. După aceea, a privi la celelalte religii ori tradiţii nu va însemna decît *extensie* a aceleiaşi experienţe de cunoaştere, va însemna regăsirea universalului exprimat în alte variante şi compoziţii „de adevăruri explicite şi implicite" – ele fiind percepute, toate, drept „ilustrarea" diferită a unicităţii sale.

Or, dacă universalul constituie substanţa cunoaşterii religioase, fiecare religie are, după Simone Weil, o datorie de *înţelegere* universală. Fiecare religie are datoria de a depista şi de a integra într-un fel sau altul toate expresiile valabile ale acestui Adevăr. Atîta vreme cît desconsideră ori respingă una dintre aceste expresii, reprezentanţii religiei în cauză riscă să îşi descalifice propria religie, făcînd dovada că ea nu i-a condus spre un universal concret, spre un universal *operant*. „Trăim, spune ea, într-o epocă fără precedent şi în situaţia de faţă universalitatea – care putea fi altădată implicită – trebuie să fie deplin explicită. Ea trebuie să îmbibe limbajul şi fiecare mod de a fi... Creştinismul trebuie să conţină în sine toate vocaţiile fără excepţie, de vreme ce e catolic. Prin urmare, şi Biserica ar trebui să o facă. Dar, în ochii mei, creştinismul este catolic de drept, iar nu de fapt. Atîtea lucruri sînt în afara lui, atîtea lucruri pe care le iubesc şi pe care nu vreau să le abandonez (Grecia, Egiptul, India şi China antică, frumuseţea lumii – în sensul ei platonic şi neoplatonic, reflexele acestei frumuseţi în arte şi în ştiinţe – enumeră ea în altă parte), atîtea lucruri pe care Dumnezeu le iubeşte pentru că altfel ele nu ar avea existenţă... Or, creştinismul fiind catolic de drept, iar nu de fapt, socotesc legitim din parte-mi să fiu un membru de drept, iar nu de fapt al Bisericii" *(Attente de Dieu)*.

E vorba aici, ca şi la N. Berdiaev ori la A. Scrima, de regîndirea noţiunii de universalitate a unei religii. Nu mai e vorba despre un universal exclusiv (doar propria religie conţine adevărul şi e singura formă în care el poate fi oferit tuturor). Nu e vorba nici de un universal inclusiv (propria religie conţine în mod superior adevărul celorlalte religii). E vorba de a privi lumea *din punctul de vedere a universalului*, dacă putem spune aşa, a o privi din acel punct în care toate lucrurile îşi livrează modul lor propriu de a reflecta – concret, specific – universalul. O religie prin asta îşi dovedeşte autenticitatea după S. Weil: prin capacitatea de a oferi membrilor ei o privire capabilă să descopere reflexele, amprentele, „invariantele" Adevărului ultim oriunde se manifestă ele. E capacitatea de a descoperi şi interpreta „urmele" acestui Adevăr – urme în sensul de *cale* – pe care el le trasează în fiecare religie şi cultură, de a te folosi de înţelegerea acestor urme pentru a înainta pe propriul drum.

Un exerciţiu de universalitate

Toţi autorii pe care i-am numit aici au scris în perioada dintre războaie, cu prelunigiri după al doilea război. Toţi au scris într-o şi pentru o Europă în care modernitatea îşi sesiza criza, unde modernitatea era resimţită şi judecată drept sărăcitoare din punct de vedere spiritual. Războiul a accentuat evident senzaţia de sfîrşit al unei lumi, senzaţia că omul european trebuie să se redefinească, să se reconstruiască. Pentru cei interesaţi de spiritualitate, alertaţi de ofilirea ei în spaţiul european, cred că două lucruri au contat în acest efort de redefinire. Apăruse, pe de o parte, conştiinţa – inclusiv în studiile savante – că celelalte tradiţii nu pot fi apreciate, investigate, asimilate exclusiv după categoriile gîndirii europene, aplicîndu-le autoritar grila ei de cunoaştere. Apoi, dincolo de reverii orientalizante, a apărut, prin aceste studii, conştiinţa că anvergura spirituală şi intelectuală a tradiţiilor orientale, a celor vechi europene ori altele este impresionantă, că ea reprezintă un nivel de cunoaştere comparabil cu cel al gîndirii europene moderne, dacă nu cu mult mai rafinat. Pe de altă parte, tradiţia spirituală şi religioasă a Europei – creştinismul – se anemiase; ca mesaj de cunoaştere, ea nu mai spunea prea mult europenilor. Această tradiţie era de o bună perioadă de vreme în divergenţă, în sciziune cu gîndirea şi cultura europeană. Era, ca să reluăm termenii lui H. Zimmer, „o comoară uitată, îngropată", nereverberantă. Efortul autorilor menţionaţi aici a mers, cu nuanţe şi accente diferite, pe aceste două direcţii: a regăsi coerenţa metafizică între creştinism şi celelalte mari tradiţii, pe de o parte. A recupla problematica spirituală cu cea a culturii şi a gîndirii europene pe de altă parte. A fost, cred, din partea tuturor, un exerciţiu de universalitate, o încercare de a pune la lucru *această* calitate a tradiţiilor. ▲

Claude KARNOOUH

Pentru o nouă naraţiune istorică

Toate statele-naţiune (inclusiv cele care se vor naşte mai tîrziu din decolonizare) au intrat în modernitate cu aceleaşi concepte, aceleaşi instrumente instituţionale şi culturale, pe care fiecare le-a privit ca unice, inefabile, ireductibile, implacabile, cînd de fapt era vorba, de fiecare dată, despre fenomenul politic şi cultural propriu modernităţii, adică multiplicarea *aceluaişi*, a identicului. Cu alte cuvinte, războaiele care au sfîşiat statele-naţiune timp de un secol şi jumătate se hrăneau din acelaşi fond metafizic[1] şi din aceeaşi pasiune pentru iluziile libertăţii cînd cea mai mare parte dintre ele, din cauza slăbiciunii lor tehnico-ştiinţifice şi economice, erau înlănţuite de cele cîteva mari puteri care dominau jocurile geopolitice ale epocii. Această agitaţie şi această frenezie glaciară a dezvoltării, acest abuz de naraţiuni istorice grandilocvente manifestă exact ceea ce îl făcea pe tînărul Nietzsche să se revolte: trădarea modernă a spiritului grec, a eroismului şi a grandorii sale tragice.

În această concepţie a devenirii-istorie, şi respectînd categoriile stabilite de Alois Riegl[2], se constată că „valoarea istorică" sau, mai degrabă, „valoarea istorico-naţională" o ia înaintea tuturor celorlalte: cu alte cuvinte, pentru statul-naţiune nu mai contează atît vechiul ca sumă de antichităţi universale, cît maniera în care acest vechi vine să ocupe un loc în discursul istoric al „patrimonializării" naţionale. Astfel, în timpul vîrstei de aur a statelor-naţiune, această „patrimonializare" operează alegeri semantice din totalitatea unei antichităţi comune tuturor elitelor europene: de-acum, acest „antic" trebuie să întemeieze şi să stabilească definitiv un obiect, „sensul-patrimoniu-naţional", pentru un prezent în devenire.

Această manieră de a alege sensul este ceea ce se schimbă de acum înainte în sînul elitelor din ţările membre ale Uniunii Europene şi, parţial, în sînul Consiliului Europei. În prezent, se pare că „valoarea de antichitate", desprinsă de sensul ei originar, a devenit singura valoare, astfel că orice rest, orice urmă acced la statutul de obiect de patrimoniu. De la cel mai impozant monument „intenţional" pînă la cel mai mic obiect din viaţa cotidiană a ţăranului, de la Opera de artă cea mai originală pînă la instrumentele tehnologice ale primei noastre modernităţi, toate obiectele create de mîna omului devin sursa permanentă a unui patrimoniu în permanentă devenire. Or, o asemenea desfăşurare a „patrimonializării" arată o mutaţie a conştiinţei istorice care se confundă cu acumularea operelor trecutului, oricare ar fi acestea. Nu cumva ne confruntăm în acest caz cu un sentiment de nostalgie? O nostalgie a vechilor stări, a paradisului pierdut, a unei vîrste de aur proprii concepţiei noastre, chiar laicizate, despre căderea în timpul istoriei (cădere care este, să nu uităm, păcatul originar); o nostalgie în care se citeşte refuzul de a asuma prezentul în cîmpul unei deveniri nesigure, dezlegate de orice viziune teleologică în afară de dezvoltarea tehnicii şi de accelerarea economică; o nostalgie care tinde să oculteze o devenire care se identifică zi după zi cu suma algebrică a produselor de piaţă. Cred că aşa trebuie înţeleasă constatarea lui Jean-François Lyotard despre „sfîrşitul marelui discurs", al marilor sisteme filozofice şi politice, punînd în loc cauzele prime, principiile de dezvoltare şi scopurile ultime care ar da un sens global istoriei, de la originile originilor şi pînă la scopul pe care îl are de realizat. Dar constatarea lui Lyotard nu e suficientă pentru a reteza elanul tuturor discursurilor de restauraţie, neo-kantianism, neo-fichteism, neo-hegelianism, neo-marxism etc. Or, într-o lume dominată de economic, nu pot exista alte organizaţii dominante în afara celor care configurează şi intermediază tot ceea ce concură la scopurile economice ale societăţilor, adică munca, gestiunea investiţiilor şi costurilor (capitalul şi plus-valoarea), programarea producţiei şi a distribuţiei, gestiunea consumurilor, calculul profitului. Prin intermediul tuturor obiectelor „patrimonializate", europenii modernităţii tîrzii nu fac decît să poarte doliu după lumile trecutului. Astăzi, patrimoniul nu mai vizează „un mîine care cîntă", oricare ar fi – desăvîrşirea poporului în stat, a rasei în stat, a clasei care ar trebui să dispară şi totuşi nu dispare cîtuşi de puţin – ci ne povesteşte despre pierderea trecuturilor multiple (şi adesea contradictorii), fie privite cu nostalgia epocilor fericite, „uitînd întreaga violenţă politică şi cotidiană, incertitudinea şi fragilitatea vieţii din acele epoci", fie cuprinse de oroarea formelor monstruoase venite nu se ştie de unde. Paradis pierdut sau teratologie politică, trecutul nu mai e conceput ca momente de istorie vie, ci cînd ca peisaj visat, cînd ca obiect de ură.

E nevoie, aşadar, de reconstrucţia discursului istoric al Europei, de de-naţionalizarea „patrimonializării", astfel încît ea să fie generalizată (căutînd cel mai mare număr de denumiri comune) şi totodată regionalizată (marcînd cele mai numeroase diferenţe) în funcţie de nişte criterii care rămîn mereu vagi, căci dacă generalizarea duce la abstracţia cea mai descărnată, fracţionarea poate crea diferenţe şi acolo unde ele nu există cîtuşi de puţin.

Noua punere în comun a ceea ce odinioară era însuşit de statele-naţiune nu se face fără noi anacronisme, fără noi contradicţii, pentru că unitatea care trebuie legitimată nu mai are nimic comun cu aceea din care provin diversele resturi care compun patrimoniul. Trebuie deci evitate atît capcanele unui „idealism de vis" (expresia este a lui Nietzsche), ca şi cele ale nominalismului, ale unui joc iterativ asupra permanenţei formelor lexicale care ar ajunge să mascheze transformările sau chiar revoluţiile semantice. Uniunea Europeană („cei cincisprezece"), ca entitate economică, politică şi administrativă, ca şi Consiliul Europei („cei patruzeci şi unu"), apărute în a doua jumătate a secolului al XX-lea, nu sînt comparabile nici cu Imperiul Roman, nici cu Imperiul lui Carol cel Mare, nici cu Europa creştină de dinainte de Reformă, nici chiar cu Europa monarhiilor absolute. Deşi poartă numele de Uniunea Europeană (uniunea unui anumit număr de state europene), această entitate nu mai are mare lucru în comun, nici factual, nici fenomenologic, nici existenţial, cu entitatea purtînd acelaşi nume de acum un mileniu sau de acum cîteva secole. O nouă Europă, o nouă istorie, noi lecturi ale originilor sale şi deci ale patrimoniului său. Puterile care o conduc doresc imperativ (aici folosirea adverbului nu e deloc inocentă) noi interpretări, noi corelaţii între obiectele-patrimonii. În locul precedentelor corelaţii stabilite în funcţie de fragmentările instaurate de *topoi* ai statelor-naţiune (adică limitele lor teritoriale, frontierele lor şi temporalitatea lor istorică, *saga* originilor lor) apar astăzi conexiuni unificatoare, transgresînd nu doar frontierele, dar şi epocile.

Preocuparea actuală de a proteja şi de a garanta drepturile minorităţilor naţionale, etnice sau religioase oprimate cere punerea în valoare a obiectelor-patrimonii care divizează unitatea construită anterior de statele-naţiune sau reunificarea entităţilor teritoriale altădată separate, pe scurt, o răsturnare, dacă nu o redefinire spaţio-temporală. O asemenea abordare are drept rezultat diminuarea misiunii istorice de modernizare – adică raţionalizarea birocratică şi tehnică – îndeplinite de statul-naţiune: unificarea pămînturilor, a comunităţilor rurale, a dialectelor într-o limbă naţională (uneori prin suprimarea dialectelor), a măsurilor şi greutăţilor, a arhitecturilor, a veşmintelor, a cunoştinţelor, a educaţiei etc. Dacă această nouă lectură apare drept constituirea unui nou obiect istoric, ceea ce o întemeiază şi o legitimează decurge din valori juridice şi deci etice.

Or, în ciuda celor mai lăudabile intenţii ale promotorilor lor, punctul de vedere etic, atunci cînd se ascunde în spatele „ştiinţificităţii" naraţiunii istorice, se poate dovedi extrem de periculos. Astfel, putem citi în publicaţiile Consiliului Europei sugestii după care patrimoniul ar trebui să facă loc perdanţilor: „Trebuie neapărat să facem totul pentru ca urmele trecutului să fie conservate, şi nu doar, în cazul unei confruntări, cele care servesc interesele învingătorilor; învinşii trebuie să fie şi ei vizibili"[3]. O asemenea formulă este mult prea ambiguă, în special pentru că desemantizează politicul şi deci, pe de o parte, poate să ofere argumente nostalgicilor regimurilor totalitare care, evident, se află printre învinşii din acest secol, şi, pe de altă parte, poate să ne facă să uităm că învinşii au fost odinioară învingători, iar învingătorii din prezent au fost altădată învinşi. Aşadar, nu prin axiomatica unei etici plasate *a priori* trebuie să încercăm reconstrucţia unei naraţiuni a patrimoniului istoric european. Cine ar putea, în deplină conştiinţă, să aprobe metodele politice criminale ale regimurilor totalitare şi, conform autorului raportului citat anterior, să le ofere o vizibilitate pozitivă? În schimb, un astfel de secol, al XX-lea, cel al generaţiei mele, cel pe care Eric Hobsbawm l-a definit ca „epoca extremelor"[4], explicitează deplin lucrarea negativităţii („dialectica negativităţii", după Adorno) sau triumful instinctului morţii *(thanatos*, în viziunea lui Freud); un astfel de secol, pentru a fi cît de cît înţeles, trebuie interpretat prin originile sale, care nu izbucnesc *ex nihilo* în lunile dinainte de august 1914, cum cred unii istorici, ci sînt pregătite de multă vreme, de foarte multă vreme, şi nimic nu ne spune că în esenţa sa acest secol s-ar fi încheiat. De aceea, nu trebuie să uităm niciodată una dintre lecţiile lui Michel Foucault, aceea că nu există naraţiune istorică *(i.e.* a trecutului) care să poată fi deprinsă dintr-un discurs politic al prezentului.

Dacă noua Europă unită se prezintă ca o tentativă de a limita (prin legi), de a descuraja (prin învăţarea unei atitudini tolerante şi deschise către istoria celorlalţi) lucrarea negativităţii din secolul al XX-lea, e bine să amintim alchimia intelectuală şi acţiunea care generează această negativitate sub trăsăturile pozitivităţii: progresul, demnitatea bunăstării, fericirea terestră sau cerească, ceea ce înţelepciunea populară a formulat într-un proverb luminos: „Iadul e pavat cu bune intenţii".

---

1. Probabil că filmul lui Theo Anghelopoulos, *Privirea lui Ulysse*, pune în lumină cu cea mai mare forţă şi subtilitate unitatea fundamentelor metafizice care alimentează şi justifică în ochii actorilor conflictele sîngeroase între Statele-naţiuni din Balcani şi din Europa de Est.

2. Alois Riegl, *Le culte moderne des monuments. Son essence et sa genèse* („Der moderne Denkmalkultus"), traduit par Daniel Wieczorek, Edit. du Seuil, Paris, 1984. Toate cuvintele puse între ghilimele pe parcursul textului sînt termeni folosiţi de Riegl, traduşi după versiunea franceză.

3. Cf. Conseil de la Coopération culturelle, sixième réunion du Groupe de projet: *Apprendre et enseigner l'histoire de l'Europe du 20e siècle*, 6-7 mars 2000, Strasbourg, raport final de Laurent Wirth.

4. Eric Hobsbawm, *Age of Extremes. The Short Twentieth Century (1914-1989)*, Abacus, Londra, 1994.

N. red.: *Acest fragment face parte dintr-un studiu amplu („Europa – Patrimoniu comun şi viitor?") pe care dl Claude Karnoouh îl va prezenta luni, 9 decembrie, ora 9,30, la sala Regina Maria a Hotelului Hilton din Bucureşti.* ▲

Ți-e sete de cultură? Bravo!
Noi avem de băut.

VINERI, 6 decembrie	21^{00}	Muzică live: Amadeus & 4-GIVEN
SÎMBĂTĂ, 7 decembrie	21^{00}	Muzică live: 4-GIVEN
DUMINICĂ, 8 decembrie	21^{00}	Seară jazz: Teodora Enache & 4-GIVEN
MARȚI, 10 decembrie	20^{00}	Chitară clasică: Maxim Belciug
MIERCURI, 11 decembrie	19^{00}	Întîlnirile României literare Decernarea premiului *Cartea anului*
JOI, 12 decembrie	20^{00}	Teatru: Trilogie belgrădeană
MARȚI-DUMINICĂ	de la 10^{30}	Café-bar cu muzică ambientală
MARȚI-JOI	19^{00}-21^{00}	Discount 25%

Prezență permanentă a artelor vizuale în expoziția de la parter

CLVBVL PROMETHEVS
FVNDATIA ANONIMVL

Piața Națiunile Unite 3-5, sector 4, București
rezervări la telefon: 336.66.38; 336.66.78

Cultură românească în Silicon Valley

– interviu cu Laura TOMA, inginer programator –

Laura Toma este stabilită în SUA şi lucrează de 5 ani în Silicon Valley, la o firmă de software. *În puţinul timp liber pe care-l are, se ocupă de organizarea unor evenimente culturale româneşti, pe care uneori le finanţează din bani proprii. Laura Toma nu este un caz singular în Silicon Valley – există mulţi alţi români stabiliţi acolo care fac ca ea.*

Există interes în Silicon Valley pentru cultura română?

În Silicon Valley este o puternică comunitate de români. Acolo avem o organizaţie non-profit care se numeşte Casa Română şi care de mai mulţi ani organizează evenimente culturale legate de România. Această organizaţie este rodul iniţiativei unui profesor, Ilie Smulţea, care, prin anii '60, şi-a propus să colecteze bani pentru un astfel de proiect. Între timp, lucrurile au evoluat, au venit acolo mai mulţi români, s-au strîns mai mulţi bani, şi aşa s-a ajuns să se construiască o biserică, un centru cultural, o sală de conferinţe şi o casă unde sînt cazaţi români care nu au unde să stea (de exemplu, cei care cîştigă loteria vizelor şi nu au pe nimeni în America – sînt găzduţi cîteva luni pînă se aranjează lucrurile). Inaugurarea Casei Române a fost pe vremea lui Constantinescu. Toate aceste lucruri s-au făcut şi se fac în continuare pe donaţii şi pe muncă patriotică. E o investiţie de două milioane şi ceva de dolari şi donaţiile au fost de la cinci dolari la 500.000.

Gusturi elevate

Bănuiesc că-i invitaţi şi pe Stela Popescu, Alexandru Arşinel sau formaţia Ro-Mania.

Tocmai că pe aceştia nu-i invităm. Românii din Silicon Valley lucrează în companii de *software* sau hardware (cei mai mulţi) sau sînt studenţi la Berkeley sau Standford – deci nivelul lor este destul de elevat. Evenimentele culturale organizate de Casa Română depăşesc cumva nivelul pseudo-spectacolelor care vin din România în America. Nu vreau să critic pe nimeni, dar s-a creat o anumită imagine că în SUA nu poţi să vii decît cu glumiţe pe care le spui la un cîrnăcior. Dacă tot există o mobilizare pentru un eveniment românesc, atunci ne-am propus ca acesta să fie de un anumit nivel. Au fost invitate nume de marcă: Maia Morgenstern, Horaţiu Mălăiele, Teatrul Nottara, Olga Tudorache şi Marius Bodochi, Claudiu Bleonţ şi Magda Catone – şi toţi au susţinut spectacole de teatru de foarte bună calitate. Şi n-au fost invitaţi numai actori; de exemplu au venit şi Regele Mihai, Sorin Antohi sau Harry Tavitian. Preşedintele Casei Române, Mihai Popovici (un tip care a terminat doctoratul la Stanford în geologie şi acum are o companie de *software* pentru prospecţiuni petroliere), a finanţat el personal chiar cîteva cărţi apărute la Humanitas. Îţi spun toate acestea ca să vezi care este nivelul interesului cultural al oamenilor din Silicon Valley.

Succesul lui Johnny

Şi tu ai avut ideea să-l invitaţi şi pe Johnny Răducanu...

Da, Casa Română i-a invitat şi pe Johnny Răducanu şi pe Teodora Enache. De fapt, în cazul acesta, Casa Română a colaborat cu organizaţii similare din alte oraşe, pentru că, în afară de San Francisco, ei au făcut un turneu şi în Los Angeles, Las Vegas, Boston şi New York. Johnny are marele avantaj că poate fi prezentat şi unui public nevorbitor de limbă română. Ne-a luat vreo şase luni să convingem un club serios de jazz din San Francisco („Biscuits & Blues" se numeşte el) să accepte acest concert, căci acolo programările se fac cu foarte mult timp înainte. Iar concertul a fost un adevărat succes; clubul avea 190 de locuri şi au venit 280 de spectatori (dintre care vreo 70% erau ne-români). Din partea clubului, obţinusem acceptul pentru un concert de la ora 6 la 8; la ora 9 trebuia să vină formaţia care avea semnat contract cu clubul. Atmosfera a fost atît de extraordinară, încît clubul a anulat spectacolul cu artiştii lor şi Johnny şi Teodora au avut un concert de patru ore (un concert obişnuit de jazz în cluburi durează o oră, o oră şi jumătate). De curînd, cei de la „Biscuits & Blues" m-au sunat să mă întrebe cînd îl mai aducem pe Johnny. Am mai primit un telefon şi de la un studio de muzică din San Diego – oamenii de acolo auziseră de acest concert şi voiau să-l aducă pe Johnny să facă nişte înregistrări.

Pînă la urmă aţi scos voi nişte discuri. Tot Casa Română a fost cea care a finanţat?

Casa Română s-a oprit doar la finanţarea concertului. Banii pentru CD-ul cu Johnny şi Teodora şi apoi pentru un altul cu Teodora Enache, Lucian Maxim şi Marius Mihalache i-am dat eu cu nişte prieteni. Din fericire, clubul de jazz „Biscuits & Blues" avea posibilitatea să înregistreze concertele. La început nu ne-am gîndit să facem un CD, ci doar să rămînă înregistrat. Apoi, cînd am văzut ce bine a ieşit concertul, am dus înregistrările într-un studio de muzică pentru a fi prelucrate. În timpul celor 48 de ore cît au stat Johnny şi Teodora la noi, am filmat şi apoi am făcut şi un documentar. Pentru realizarea filmului, am lucrat numai cu profesionişti (regizor, producător, operatori – unul dintre operatori lucrează la studiourile lui George Lucas). A ieşit un scurt-metraj de 19 minute pe care l-am numit „Jazz Made In Romania", aşa cum se numeşte şi CD-ul.

În goana după siliciu

Voi aveţi vreun profit din toate afacerile acestea?

Aşa cum îţi spuneam, facem cu toţii muncă patriotică şi nimeni nu are nici un interes material. De altfel, cîştigăm foarte bine la firmele de calculatoare unde lucrăm. Numai că aceste cîştiguri presupun foarte multă muncă. Toată lumea e foarte ocupată în Silicon Valley şi munca pentru evenimentele culturale reprezintă numai activităţi de week-end. Acest lucru este şi benefic, pentru că lipsa timpului face ca mobilizarea să fie foarte rapidă şi oamenii să fie eficienţi. În Silicon Valley se lucrează extrem de mult şi acolo se păstrează acelaşi spirit al goanei după aur care a construit California. Oamenii sînt foarte ambiţioşi şi muncesc cel puţin 10 ore pe zi (dar unii ajung să lucreze şi 20 de ore pe zi – şi au saci de dormit la serviciu).

După un asemenea program, mai e cineva interesat de – să zicem – un spectacol de teatru?

Sînt aproximativ 200 de oameni, plătitori de bilete, care vin la un spectacol de teatru, oricînd i-ai chema. În California distanţele sînt, după cum ştim, foarte mari. La concertul cu Johnny au fost oameni care au condus trei ore şi jumătate ca să vină să-l vadă. Asta înseamnă un efort destul de mare, acei oameni şi-au blocat întreaga zi. La „Regina mamă" cu Olga Tudorache, un spectacol care s-a jucat numai la San Francisco, au fost şi oameni care au venit din Los Angeles; asta înseamnă opt ore de condus sau două ore de zbor. Organizarea unor astfel de evenimente nu presupune numai găsirea sălii, plata biletelor de avion şi cazarea invitaţilor, ci şi anunţarea celor interesaţi – şi asta cu mult înainte, pentru ca ei să ştie să-şi facă programul. De asta spun că trebuie să faci lucruri de o anumită calitate, fiindcă să chemi un om de la cîteva ore distanţă pentru o şuşă mi se pare penibil.

Exportul de şuşe

Totuşi, românii din America vin şi la şuşe.

Există, desigur, public şi pentru acestea. Românii din străinătate sînt o Românie în mic. Preferinţele publicului de aici se regăsesc şi acolo.

Înseamnă că şuşele au o mai mare audienţă şi acolo.

Depinde de comunităţi. Există zone în care au, într-adevăr, o mai mare audienţă, există altele în care nu. Şi nu numai Silicon Valley este un exemplu pentru un public elevat. La fel se întîmplă şi la Boston, la fel şi la Seattle, unde sînt mulţi români veniţi după '90 care lucrează la Microsoft (deci sînt cam aceeaşi generaţie, au aceeaşi meserie şi acelaşi salariu – şi asta e foarte important). Acolo glumiţele sau nu ştiu ce Andree merg mai greu. Pe de altă parte, cînd Teatrul Nottara a fost la New York (datorită unei proaste promovări făcute de organizatorii de acolo), au fost 70 de spectatori; cu două săptămîni înainte, tot în New York, Adrian Copilu' Minune avusese un spectacol la care au venit 1200 de oameni.

Pe aici toţi care merg în America să dea spectacole spun că au avut un succes nebun.

Am auzit şi eu asta. Recunosc tot felul de nume care se laudă ce mare succes au avut în SUA şi, pe de altă parte, eu ştiu că au avut un public de vreo 30 de persoane. Sigur că e frumos: faci poze, vezi America, vii acasă şi poţi să te lauzi ce mare brînză ai făcut tu acolo...

Colţul demnitarului român

Cum colaboraţi cu oficialităţile româneşti?

Din nefericire, România nu are un program cultural coerent destinat străinătăţii aşa cum au alte ţări – şi nu mă refer aici la Franţa şi Italia, dar chiar şi la Cehia, Ungaria, Polonia. Dacă s-ar veni cu iniţiative viabile din partea autorităţilor, eu cred că bani s-ar găsi la comunităţile româneşti. Ştiu că există în România un departament la Ministerul Culturii care se ocupă de promovarea culturii româneşti în lume – nu am reuşit niciodată să avem un dialog cu ei, nu ne-au contactat niciodată. Din păcate, există o destul de proastă comunicare, un viciu de dialog între comunităţi şi oficialii români. Cîteodată minunea s-a întîmplat şi au existat şi proiecte comune – aşa cum a fost invitarea lui Dan Piţa pentru o prezentare de film românesc, unde am colaborat cu Centrul Cultural Român de la New York; tot aşa, a mai fost o altă prezentare de filme româneşti (ale unor regizori consacraţi, dar şi debutanţi) unde am colaborat foarte bine cu Carmen Firan. Alteori ne ferim să colaborăm cu autorităţile din România, pentru că vin tot felul de delegaţii româneşti (de la diferite ministere) cu tot felul de rude sau prieteni şi care cîteodată sînt mult sub aşteptări. De exemplu, a venit o delegaţie a Ministerului Tineretului cu olimpicii români. Interesant că, pe lîngă elevii români care erau foarte drăguţi, din delegaţie mai făceau parte şi cîţiva membri ai Televiziunii Române care nu au filmat nimic şi care nu au fost la nici o întîlnire, ci s-au dus la cumpărături (şi au fost, de exemplu, întîlniri cu laureatul Premiului Nobel pentru fizică pe anul 1993). Altă dată am organizat o întîlnire cu vicepreşedintele Companiei Hewlett Packard şi la care delegaţia română (miniştri secretari de stat, şefi de companii etc.) nu s-a mai dus deloc şi nici n-a anunţat, aşa că omul acela super-ocupat a venit degeaba şi a aşteptat trei ore. Am primit apoi un mesaj de la „Hewlett Packard" în care ne rugau să nu-i mai implicăm în acţiuni legate de România.

Asta se întîmpla pe vremea cărei guvernări?

Nu mai ştiu. Din nefericire, în delegaţiile pe care le-am văzut eu în ultimii cinci ani ori erau aceiaşi oameni, ori erau foarte asemănători. La nivelul delegaţiilor venite din România, diferenţa dintre guverne nu se simte deloc.

a consemnat Cezar PAUL-BĂDESCU

DILEMATECA

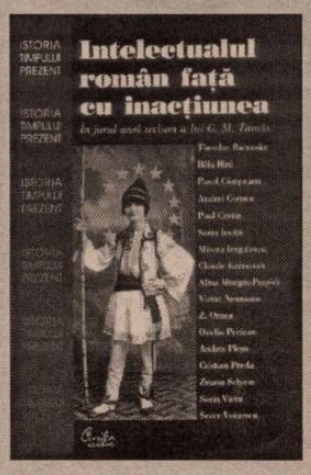

Intelectualul român faţă cu inacţiunea
Editura Curtea Veche, 2002

Adrian Cioroianu, ***Focul ascuns în piatră***
Editura Polirom, 2002

Dilema vă recomandă

● Festivalul filmului francez a debarcat săptămîna trecută la Bucureşti, cu motoarele ambreiate la maximum; o ediţie-mamut, cu „de toate pentru toţi", în – record! – 6 (şase!) cinematografe concomitent; pînă duminică, mai puteţi vedea – şi nu trebuie să rataţi! – un mare film popular *(Frăţia lupilor),* Oscarul 2002 *(No Man's Land),* ultimul „à contre courant" (film de epocă „decorat" digital!) al octogenarului Eric Rohmer *L'Anglaise et le Duc* (Veneţia 2001), „pachetul" Otar Iosseliani (ultimele două titluri: *Adieu, plancher des vaches!* – Cannes, 2001 şi *Lundi matin* – Berlin 2002) şi *Gouttes d'eau sur pierres brûlantes* – filmul realizat după o piesă de Fassbinder de tînărul François Ozon, autorul lui *8 femmes.* (Alex. Leo Şerban)

● De urmărit cu atenţie filmele de la TVR Cultural – se întîmplă acolo un fenomen interesant, dacă nu mă înşeală privirea culpabilă de cinefilie. În ultima vreme, am văzut – prezentate, uneori, cu grijă – cîteva vechituri din cele mai alese soiuri: *Şoimul maltez, Corabia nebunilor, Secvenţe*-le lui Tatos (bine puse în pagină de B.T. Rîpeanu). *Între oglinzi paralele* al lui Veroiu, *The Bandwagon* al lui Minelli (un frate mai bătrîn, la 1953, al lui „All that jazz!" şi „Cîntînd în ploaie"), *Comoara din Sierra Madre* cu acel hohot de rîs al lui Walter Huston, dintr-un final mai tare ca al lui Zorba, *Lili Marlen...* Se pune de o cinematecă? S-o ştim şi noi, oamenii vinurilor vechi! (Radu Cosaşu)

Simona SORA

puzzlecturi

Povestea lui Jul

● Sorin Stoica, *Dincolo de frontiere*, prefaţă de Radu Cosaşu, Editura Paralela 45, Colecţia Avanpost, 2002.

Jul (nici Iulian, nici Jules) e un puşti nici puber, nici adolescent, nici ţăran (deşi trăieşte în satul Bălteşti), nici „blochist" (deşi face liceul în oraşul Cîmpeni), nici chitarist, nici urechist, nici bun, nici rău, plictisit de văicăreala retorică a maică-sii, profă de franceză, şi „bunătatea abjectă" a lui Dom' director, taică-su. Un *border-line*, fără diagnostic complet, căci nu e, pe bune, nici paranoid, nici schizoid, nici ciclotimic, ci doar un candid fără o identitate stabilă, dar visînd una „povestită", care să dea coerenţă lumii.

Ca personajul său principal, autorul (şi naratorul) este *şi... şi, nici... nici* în această a doua carte a sa, de după *Povestiri cu înjurături*, debut semnificativ din 2000, despre care, din păcate, s-a discutat prea puţin. Situat pe graniţă, pe *limen*, ca optzeciştii şi supărat pe lume ca fracturiştii, nici (şi) romancier, nici (şi)nuvelist, nici coerent nici anomic, exaltînd oralitatea, dar teoretizînd (cu Ortega y Gasset, Sartori, Olavo de Carvalho) incoerenţa printr-un *making-of* adăugat cărţii sale hibride, Sorin Stoica se joacă, uneori nesigur, alteori superior-scîrbit – cu raportul între frontieră *(boundary)* şi margine *(border)*. Balans între limită şi marginalitate, raportul teoretizat de Mark C. Taylor, a fost marota optzeciştilor şi pretextul teoretic al celei mai bune cărţi scrise la noi despre proza acestora – *Trafic de frontieră* de Adrian Oţoiu. Revizitarea lui „de tranziţie" – trimiţînd simultan la apropiere şi distanţă, la asemănare şi diferenţă, la interioritate şi exterioritate – ar avea efecte previzibile în lipsa unui declic (să-i zicem talent) care relativizează fiecare dintre certitudinile cititorului, aruncă în aer (pe rînd) şi coerenţa şi incoerenţa, şi satul dispreţuit şi oraşul ridiculizat şi personajele („ţăranii din gaşcă şi suav-poltronul Costi") şi adevărurile (pe care „doar idioţii le pronunţă"). Jul se află – atunci cînd povesteşte inenarabilul şi interşanjabilul – într-un loc hibrid, propice elaborării propriei identităţi. O identitate, desigur, narativă, adică povestită. Ca să adune o „poveste cu Jul" din nenumăratele „muzici şi faze", autorul (care mai scrie şi la două mîini, pe lîngă romanul – arhipelag şi o pseudo-lucrare teoretică în care demonstrează că „oamenii nu mai ştiu să povestească") sare dincolo de frontierele speciilor consacrate, îşi însoţeşte personajul într-o aventură „liminală". Joc iniţiatic, sau simplu (?) rit de trecere dintr-o vîrstă în alta, povestirea asigură funcţionarea lumii personajului. Povestindu-se, Jul, omul-graniţă, îşi depăşeşte condiţia *şi... şi, nici... nici*, chiar dacă noua stare e mai degrabă ireală. Dar care e povestea? Jul, copil de intelectuali, un bufon cu imaginaţie se hotărăşte să intre într-o formaţie de rockerei; sucit, dar coerent (în logica lui nici... nici), Jul nu pune de-o formaţie cu misteriosul Costi (compozitorul discutabil al unui *Beyond the Frontier*, un tip care citeşte Huxley, Nabokov, Henry Miller, *Dilema* şi *22*), ci cu Palade şi Bârnă, doi inenarabili, mai aproape de gaşca părăsită din sat (Ţeavă, Mapeţ, Balzac, Piedone şi puşcăriaşul Galileo care moare la început şi apoi bîntuie cartea). Formaţia („Sacru") se sparge, însă, în bucăţi în drum spre un concurs (la o cabană în muntele vrăjit) care reface mai degrabă expediţiile alimentare ale lui Jul de dinainte de '89. Se sparge şi „femeia lui Jul" (chitara) şi orice iluzie de cartografiere coerentă a realului prin rezonanţa unor nume de trupe celebre sau prin citirea lui Cioran în scopuri utilitare: „Şi ca titlu de album, ce, nu merge *Pe culmile disperării?* Uite, un capitol din cartea asta se numeşte «Sentimentul sfîrşelii şi agoniei». Tradus ar veni *The feeling of... and agony*. Bestial. Cum se zice sfîrşeală / E un cuvînt prea românesc... Ia uite – «Grotesc şi disperare». Titlu de album de moare lumea. Sau de piesă. «Insatisfacţie totală». Mînca-ţi-aş! «Total insatisfaction»... Numai nume supărate. Ia, ce făţău avea Cioran ăsta."

Dacă după toată nebunia (lingvistico-orală, hormonală, lubrico-duplicitară şi interjecţională, dar plină de o candoare care mie mi-a plăcut, fără rezerve) îţi mai arde să pui întrebările identităţii narative (cine?, ce?, cum? povesteşte) rişti să ai o surpriză. Răspunsul e unul şi bun: Jul-povesteşte-bestial-lumea. ▲

Mircea VASILESCU

Imaginaţie şi firesc

● *In the most beautiful life / În cea mai frumoasă viaţă*. Fotografii de Virginia Joffe, poeme de Carmen Firan, New York, Umbrage Editions (v. şi www.umbragebooks.com), 2002.

Obsedaţi jurnalistic şi politic de „imaginea României în lume", uităm că de cele mai multe ori nu poate fi vorba cu adevărat despre o imagine globală şi trecem nepăsători pe lîngă acele *fragmente de imagine* care chiar reuşesc să comunice lumii ceva despre noi. Şi nici măcar lumii, ci acelora care ştiu cu adevărat să vadă, să citească şi să se întrebe; acelora a căror opinie contează.

O carte elegantă, compusă din poeme şi imagini – aşadar conţinînd mister, dar şi lumină – spune foarte multe despre România fără să îşi propună neapărat să facă asta. Virginia Joffe a studiat ştiinţele sociale la Columbia University, dar şi arta fotografică la International School of Photography, şi a fost preşedinta Fundaţiei Femeilor din New York. În cele patru vizite pe care le-a făcut în România, a „văzut" imagini şi detalii care nouă, celor de aici, ne scapă. Ochiul străinului e întotdeauna proaspăt şi inocent. Carmen Firan a publicat, în ultimii ani, poezie şi proză în Statele Unite (volumele *Farsa* şi *Desăvîrşirea Erorii*, Ed. Spuyten Duyvil, şi în revistele *Exquisite Corpse, Talisman, Hubbub, Arshile)*, adaptîndu-se firesc mediului american în care s-a stabilit. Două identităţi culturale dialoghează subtil, dincolo de orice „şoc cultural" despre care ne vorbesc tratatele academice, iar rezultatul este o carte-album în care arta fotografică şi poezia comunică perfect: „cele două femei fac o singură artă", cum spune Andrei Codrescu în prezentarea cărţii, căci „imaginile poetei devin mai vizuale, cele ale fotografei mai pline de mister; limba engleză se umple de afectivitate, româna de precizie". Fotografiile Virginiei Joffe, în alb-negru şi sepia, sînt în general neconvenţionale şi trădează dorinţa de a înţelege subtilităţile unei ţări îndepărtate şi a oamenilor săi. „Subiectele" sînt aparent banale: o măicuţă pe fundalul unei mînăstiri din Bucovina, un călugăr cosind, un pluton de jandarmi, o statuie din curtea Castelului Peleş, detalii arhitectonice de pe faţada Casei Poporului etc. Farmecul imaginilor vine din îmbinarea detaliilor, din ştiinţa autoarei de a reconstitui o atmosferă a locului şi din extraordinara expresivitate a chipurilor. Există şi peisaje-standard din Munţii Carpaţi, şi imagini pitoreşti cu oameni în costume naţionale, şi aspecte din expoziţii de artă modernă, dar ansamblul fotografiilor nu are nimic „turistic" sau convenţional: Virginia Joffe a surprins cu pasiune *umanitatea* locului şi a realizat, în cîteva zeci de poze, o sinteză personală a României. Poemele scrise de Carmen Firan sînt, uneori, discrete comentarii ale fotografiilor, alteori creează sugestii profunde şi, într-un limbaj aproape aforistic, recompun o identitate îndepărtată şi misterioasă: „În absenţa istoriei / Imaginaţia îşi face aici de cap. / Cîte o femeie dispare în fiecare seară / Sub ruinele vreunui imperiu / Lăsîndu-şi adresa scrisă cu ruj / Pe oglinda de plastic veneţiană. / Aici nimeni nu are nevoie de eroi. / Poeţii fac un mic secol / Şi îl îndeasă în buzunar / Cu aerul lui european cu tot. / Istoria e doar o întîmplare / Plutind pe deasupra ruinelor / Cu o carte subţire sub braţ". Carmen Firan semnează şi eseul introductiv, *România suprarealistă*, în care, expresiv şi firesc, „întoarce pe dos" toate stereotipiile negative despre România, le pozitivează, le restituie semnificaţii ascunse.

În cea mai frumoasă viaţă / In the most beautiful life este ca o „fotografie restaurată de propriul ei maestru" (cum sună un vers de Carmen Firan): în spaţiul dintre două identităţi culturale, română şi americană, are loc o comunicare autentică, iar cititorul-privitor învaţă din acest proces cum poate fi descoperită o Lume în mesajele ei profunde. ▲

Goethe Institut Inter Nationes

organizează simpozionul internaţional „Identitatea evreiască şi antisemitismul în Europa Centrală şi de Sud-Est". Simpozionul este realizat în parteneriat cu Federaţia Comunităţilor Evreieşti din România, Centrul de Studii Ebraice „Goldstein-Goren" al Universităţii Bucureşti, Muzeul de Istorie al Municipiului Bucureşti şi este sprijinit de Stability Pact for South-Eastern Europe, New Europe College, Ambasada Slovacă, Institutul Ceh, Fundaţia Arte Vizuale şi Antena 1.

În program sînt cuprinse:

- sesiuni de comunicări;
- expoziţia de fotografie „Imagini şi adevăr la începutul secolului XX" de Iosif Berman;
- lansarea volumelor *Memoria salvată. Evreii din Banat, ieri şi azi* (coordonator: Smaranda Vultur, Editura Polirom), *Între negare şi trivializare prin comparaţie. Negarea Holocaustului în ţările postcomuniste din Europa Centrală şi de Est* de Michael Shafir (Editura Polirom), *Vecini. Suprimarea comunităţii evreieşti din Jedwabne, Polonia* de Jan T. Gross (Editura Polirom);
- un concert al formaţiei instrumentale „Klezmeri";
- proiecţii ale filmelor *Omul cu o mie de ochi, Duo pentru Paoloncel şi Petronom, Cronica de la Zürich* de Alexandru Solomon şi *Struma* de Radu Gabrea.

Simpozionul va avea loc la sediul Goethe Institut Inter Nationes din str. Henri Coandă, nr. 22, în perioada 9-11 decembrie 2002.

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Străluciri de Crăciun

Acum, Crăciunul începe, fără doar şi poate, la 1 decembrie. Şi înainte, decembrie era decretată „Luna cadourilor“, şi se găseau tot soiul de surogaturi de lucruri, începînd cu data deja menţionată. Acum, joaca de-a cadourile a căpătat ceva din strălucirea la care tînjeam în filmele de altădată, amestecată cu consistenţa unei industrii mai mult decît în curs de definire. De pildă, anul acesta, globurile şi podoabele de pom, cu toată gama, mult lărgită, adiacentă, au apărut în magazinele de specialitate chiar din ultimele două săptămîni ale lui noiembrie. Evident, pioniere au fost tot magazinele Lida, cele care, şi anul trecut, au oferit stiluri şi mode la brazi: pomi decoraţi, rafinat, prună sau arămiu sau translucid, cu toate podoabele asortate. Tot ele au fost primele care au introdus atmosfera specifică de Crăciun, care ne lua ochii în documentarele turistice despre Viena sau în ecranizările „Colindului de Crăciun“ al lui Dickens: un amestec idilic de sentiment, kitsch şi transcendental suportabil. Dacă în primii ani după re-

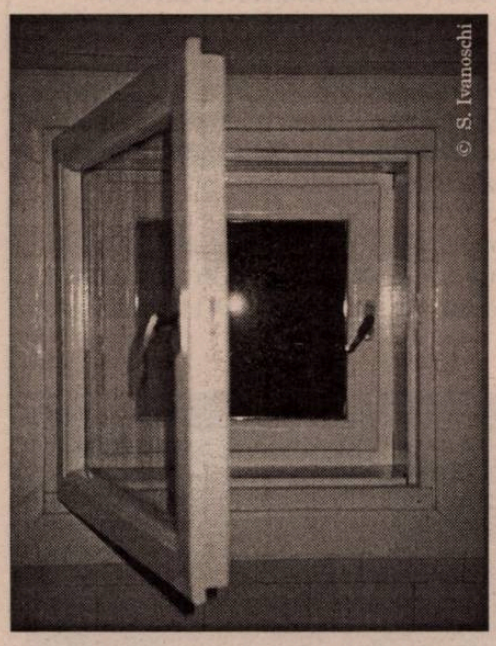

voluţie salutam cu uimire şi entuziasm apariţia semnelor industriei de Crăciun calde şi intimiste (vezi căminul, cu ciorapul roşu şi Crăciuniţele bonome), treptat acestei laturi terestre i s-a adăugat şi una „inefabilă“, eterică şi spiritualizată: reprezentată de îngeraşii translucizi şi fulgii de nea asemnea, însoţiţi de lumînările cu parfumuri mai mult sau mai puţin fine. Anul acesta, podoabe îmbinînd stilul intimist cu cel inefabil au apărut, înainte de 1 decembrie, chiar şi în îndepărtata Sinaie: cel mai ilustrativ exemplu al dualităţii pomenite sînt renii sclipicioşi, un soi de Rudolphi bonomi, dar oarecum depăşindu-şi condiţia strict ludică. De fapt, dacă ne gîndim bine, de la Rudolph porneşte totul: el avea, ştim din cîntec, un nas foarte strălucitor. Căci „strălucitor“ este şi cuvîntul acestui sezon, nu neapărat referitor la decoraţiunile de pom: L'Oréal lansează Colecţia iarnă 2002, în care fardurile, rujurile şi ojele sclipesc, fie ele mov, albastre sau maro; din toaletele de sărbători recomandate de „Avantaje“, cele mai multe strălucesc – vîscoza purpurie, corsetul, fusta şi trena mov din satin, fusta aurie din brocart cu fir metalic, rochia arămie din elastan cu luciu metalic; de asemenea, tot *Avantaje* ne învaţă să ne machiem stil „febra aurului“, şi anume cu nuanţe aurii şi arămii, oricum strălucitoare (în limbaj de specialitate – „Eye Gloss“, „Silky Shadow“; „Sunny Beach“ sau „“Cosmic Gold“); decoraţiunile interioare, tot din „Avantaje“, sînt grupate sub titlul „Totul străluceşte“ şi includ multe lumînări. Nu m-ar mira ca şi costumele de moş disponibile anul acesta să aibă cîteva „gloss“-uri ataşate. De la nasul lui Rudolph la reflexele globurilor, la buzele şi chiar la ciorapii doamnelor (am văzut şi dresuri cu sclipici), totul va străluci de bucurie. Mai declarat decît altădată.

▲

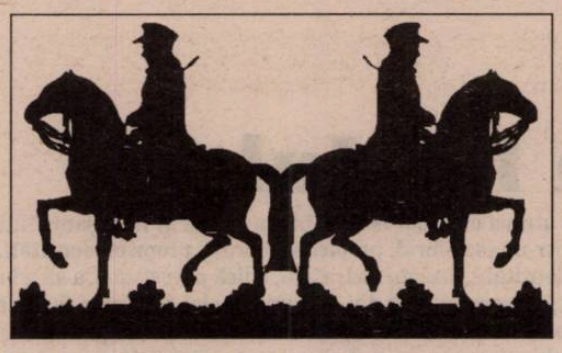

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Aide-mémoire în „cazul Jean Monnet“

Aş fi de o modestie vecină cu ipocrizia, aş fi un laş care se derobează de la acel *travail de mémoire* care ni se cere permanent şi unilateral doar pînă în '89, dacă n-aş pune la dispoziţia anchetatorilor în „cazul Jean Monnet“ acest articol apărut în urmă cu cîţiva ani, aici, la această rubrică a *Dilemei:*

„La Suceava – «pentru prima oară în R.P.R.», cum s-ar fi titrat în timpuri din ce în ce în ce mai imemorabile – s-a pus sub o maşină particulară o încărcătură de explozibil, de parcă am fi fost în Orientul extrem de mijlociu şi nu în ţara lui Cişmigiu; genişti chemaţi totuşi la timp, ca să dezamorseze focosul, n-au putut împiedica explozia, în plin centru, la doi paşi de instituţiile constituţionale ale oricărei urbe cinstite. A murit un om.

Imediat – şi «imediat» înseamnă înainte de orice investigaţie oficială care desigur că ne enervează... – minţile au început să meargă ceas. Prezumţiile celor mai serioşi din capul celor mai serioase instituţii au sosit mintenaş. Ministrul de Interne a declarat din prima frază: «Act terorist de tip mafiot»... Procurorul general a formulat-o pe a sa, mai cu prudenţă «dar totuşi»: «Mă tem să avansez nişte idei şi să spun că ar fi mafie rusă sau ucraineană sau din Republica Moldova pentru că lucrurile sînt foarte delicate»... Fără nici o delicateţe – cum îi e felul, dar asta e, să fie numai sănătos – preşedintele comisiei parlamentare pentru abuzuri s-a dovedit cel mai clar. Domnia sa a explicat însuşi BBC-ului că atentatul, comis exact cu o zi înaintea unui miting anticomunist, aparţine categoric celor care vor să intimideze şi să terorizeze pe cei care s-au ridicat împotriva tiraniei comuniste; cu o precizie maximă, Domnia sa fixa primii suspecţi ca neîndoielnici vinovaţi: foştii lucrători ai fostei Securităţi din acel colţ nordic al ţării, prea bine cunoscuţi pentru duritatea şi nemernicia lor.

Simultan – în aceleaşi clipe voluptuoase ale prezumţiilor încă neverificate – ziarele au produs şi ele. Două dintre cele mai independente şi consistente au titrat «pe-a-ntîia»: «Atentat terorist la Suceava înaintea unui miting anticomunist», în *Adevărul – România liberă* atingînd paroxismul gazetăresc; pe prima pagină se emitea viforoasa întrebare: «Bomba de la Suceava – tot o înscenare?» («Mai este oare nevoie să ne întrebăm cărei ideologii şi căror forţe politice le revine răspunderea, cel puţin morală, pentru acest atentat sîngeros care viza asasinarea participanţilor la o aniversare a victimelor comunismului? Se mai poate îndoi cineva...?»), ca pe ultima pagină, într-un titlu la roşu, o corespondenţă excelentă, de la faţa umflată a locului, să indice numele atentatorului şi să spulbere întrebările certitudinilor «de pe-a-ntîia»: bomba a fost montată de un năimit al unei patroane de magazin («La dolce vita» a Vetei Borş! – geniul numelui în dramele române, vezi şi studiul lui Garabet Ibrăileanu – n. mea) decisă să-şi omoare soţul cu care se afla în divorţ! Popular vorbind, celor cripto şi necripto, fripto şi nefripto, ar fi trebuit să le cadă falca. Aşa a şi fost. Spre cinstea lor, toţi au amuţit, n-au dezminţit şi n-au revenit. Autonom estetic (da, există şi o asemenea autonomie!), cu tot respectul faţă de tragic, trebuie spus că în această ruptură dintre prezumţie şi realitate, comicul e la înălţimea subiectului şi subiecţilor. Efectul ţine de «Telegramele» ştiute pe dinafară – prea puţin pe dinăuntru – unde fraza teribilă nu e aceea cu «Piaţa endependenţi», ci: «garantăm invenţiuni fictive torturile».

Din toată povestea asta perfectă în estetica ei şi zdrobitoare ca morală, rămîne pamfletul lui Mircea Dinescu, «Organizaţia teroristă Veta Borş». Este extraordinar. E prea puţin.

Ceva ar mai trebui făcut, sub presiunea acestei premiere – ceva ar trebui corectat, îmbunătăţit în perspicacitatea noastră enormă şi crudă cu care înfruntăm necunoscutele. O sugestie fundamentală ne vine încă de la 1880. Prezumţia de revoluţie – şi ce poate fi mai sfînt...? – se dezlega într-un chef la Ipingescu! S-a operat prea timid cu această revelaţie de peste un secol. Poate că ar fi cazul să combinăm creator prezumţia de vinovăţie, la care nu vom renunţa niciodată, cu aceea de bluff, de fîs, de fleoşc. Prezumţia de cacealma adăugată ca un TVA la prezumţia de «te văd, te văd, te ştiu, te ştiu!», prezumţia de derizoriu introdusă în complicaţiile oricărui adevăr ne-ar permite ca mîine să nu leşinăm auzind cea mai înfiorătoare veste: ai auzit, Veta Borş, patroana, nu mai divorţează!?“

Indiferent de mersul anchetei, îmi fac datoria să însoţesc acest *aide-mémoire* cu cuvintele pe care un celebru humorist francez – deloc ateu – le propunea ca un motto pentru prima pagină a *Genezei:* „La prochaine fois, on fera mieux“. (Data viitoare, o vom face mai bine.)

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Primim de la Diţuleasa-Roman Valeriu

Pe Mircea Vulcănescu (fostă Stephen Storm)

„E noiembrie, noapte şi frig. Mă îndrept spre casa de pe Ştirbei Vodă şi mi-a trăsnit ideea să o iau pe scurtătură. Adică pe strada aia cu fost nume de catastrofă naturală, despre care toţi bărbaţii vorbesc în şoaptă, dar cu uşoare urme de poftă în colţul buzelor. „Că doar nu mi s-o întîmpla tocmai mie!“, îmi zic. Ei da, uite că mi se întîmplă.

Dintr-un gang ce dă într-o curte prăpădită se aude o voce suavă care îmi recită: *scurtu' – 30.000, normalu' – 100, iar alte specialităţi între 100 şi 500.000.* „Ieftin ca braga“, zic. „Venericele sînt incluse în preţ?“ Proastă idee am avut. „Eu nu am nici o boală, boule!“ După care sînt tandru trimis la origini. Nu suport să mă înjure nimeni de mamă, dar parcă nici să pocnesc o femeie nu îmi vine. De la fereastra casei se iveşte un cap. E peştele şi mă conving repede de asta: „Fă, fire-ai a dracului, faci conversaţie sau te f...?“ Tipa repetă întrebarea către mine, oleacă mai nervoasă. Neg din nou şi mai primesc un potop de înjurături. La fereastră a mai apărut un cap: fioros, de pitbull. Nu am crezut niciodată că un cîine poate semăna în aşa hal cu stăpînul lui. Acuma cred. Mă car iute, încercînd să străbat strada spre Romană fără alte întîlniri de gradul III. Nu-mi iese figura. Sînt din nou abordat; e spre Piaţă, şi preţurile au crescut. Aici scurtu' e 35.000. Of, democraţie! „Am iubită“, încerc eu timid. „Şi ce, bă, mămăligarule, poate prietena ta să îţi facă ce îţi fac eu?“ „Şi eu vreau să aflu ce îmi poate face prietena mea!“, răspund ingenuu. „Impotentule!“, mai aud, în timp ce mă depărtez umilit, distrus. Ce gură spurcată pot să aibă fetele astea! Nu-mi place! Şi atunci, de ce parcă mi-ar veni să mă întorc? Dacă ar afla iubita mea ce pramatie are....

P.S. Iată un nou exemplu de cum se scrie despre Bucureşti. Scrieţi, dară, scrieţi despre întîmplările din cartiere, mahalale, blocuri, case, betoane, străzi, bulevarde, suflete.

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Sulina

Apa e netedă şi se varsă în est, pe furiş. Dimineaţa, la „rapidă", părăseam răsăritul voluptuos, pentru că neobturat de nici un relief erectil, doar salcîmi şi vapoare şi paseri şi casele vechi. Care se scufundă, oricum, în nisipul abia mişcător, apa urcînd în fundaţii, în unanima dizolvare: decrepitudinea ca ipostas al firii colective. Marea e aproape departe. De la căminul garnizoanei se-aude cum bate cu furie-n ţărm: mai ieri îl depunea, fraged mîl, azi îl recheamă la sine. Înainte se îndepărta marea, acum se apropie. Porţile de Fier I şi II i-au surpat Deltei expansiunea spre est, curenţii acum o tîrăsc îndărăt în Okeanos.

Cum e oraşul? Bizar. Faleza: o linie dreaptă, proiecţie parcă a planului în care se mişcă şi soarele, vag. Nu e destulă realitate, pentru o compresie în textul de o pagină. Spre norocul meu şi al oraşului, avem a ne agăţa de Tulcea, de la carele toate, putem zice, depand – între două crivăţuri. Iată, în vreme ce scriu, dinspre far se roşeşte orizontul. Riscante combinaţii, am zice, de culori care ţin piept peisagiului post-industrial: ne vorbesc, adică, mai mult despre pictura de şevalet realist-socialistă (deşi parcă nici înţelegerea întregii localităţi în termeni de instalaţie nu e tocmai de lepădat!).

Şi cimitirele: cel englezesc – celtoid, pătimaş uneori. Printre rugii de măceş zorim încă palide, victoriene chipuri: *beloved daughter or wife;* îndrăgostiţi veniţi să se sinucidă taman aici, la capătul lumii, în drojdia lumii. Aici dorm împreună neîmpăcate etnii. Unele sînt cu totul mutate, dacă e să judecăm după cîte o ruină de biserică; în schimb, biserica ortodoxă interbelică se reface, mult colorată faţă de original.

Jean Bart s-ar rătăci în Sulina de azi: canalul ce străbătea oraşul a fost colmatat, sînt maşini, sînt blocuri (teribile!) pe faleză, iar casele cele vechi dispar una cîte una. Numele lui este astăzi firma unui B&B corect, dar lipsit de har. S-a făcut cu bani europeni un studiu de inventariere a ceea ce a mai rămas din patrimoniul arhitectural al oraşului; din nefericire, rezultatele studiului nu s-au concretizat. Mi s-a cerut, pentru o casă de pe faleză, acordul monumentelor istorice, pentru că ea, casa, ar fi unul. Nici pomeneală, mi s-a răspuns oficial de la Bucureşti; să nu confundăm *wishful thinking* cu realitatea. Ceea ce însemnează că bunele gînduri din spatele studiului risipite sînt astăzi, de vreme ce ocrotirea pe care o presupune statutul de monument nu le poate apăra de propria soartă pe vechile case de comersanţi ale Sulinei: abandon şi derelicţie scrie pe tot trecutul Europolis-ului. Deşi e şomaj masiv, nu găsim zilieri pentru lucrările de construcţie. Deşi există o decentă tradiţie a zidirii din piatră, aici se fac case ca pe uscat, ca oriunde în patria-mamă: din beton. Şi iar blocuri: ANL a trîntit unul, în drum spre plajă, la farul vechi. Ştiinţa zidirii pe piloţi de lemn, bătuţi des şi, de o sută de ani, carbonizaţi şi rezistenţi pentru încă o sută, a dispărut. Casa pe care o restaurez avea o astfel de fundaţie inexpugnabilă, pe care doar o greoaie încropire de piloţi de beton şi armătură a putut-o asemui, pe dinăuntru – şi asta greu, pentru că sub primul pat de nisip cei vechi au mai pus şi un pat de bîrne dese, orizontal, menit să ţină nivelul apei freatice cît mai jos cu putinţă. Spre a fora piloţii cei noi am avut nevoie de o sondă cu ultrasunete, să „auzim" locuri ne-înlemnite. O muncă istovitoare, dar de natură să te smerească în ceea ce priveşte potenţialul de înţelepciune structurală al celor noi, care sîntem. Case demne se făceau pe nimic rezistent – mîl şi nisip şi apă – iar ele rezistau, o fac încă...

Se dau la vapor bagaje, mesaje, merg peştii şi icrele pe rîu în sus, spre a lubrifia bunăvoinţa administraţiei judeţene şi naţionale. Tanc maritim. Barjă. Dragor. Spărgător de gheaţă (dar nu mai sînt ierni ca acelea!), împingătoare. Siluetele negre, excrescenţe de tarantulă acromegalică, motoare care au prins colectivizarea. Tot acest fier stocat, imers, ruginind pe tăcute şi nimănui. Un oraş/port în plină dez-construcţie.

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Omul, nu legenda

În filmul *Fitzgerald / Last Call* (Hallmark), îl vedem la un moment dat pe F. Scott Fitzgerald (Jeremy Irons) gustînd din crema de ciocolată pe care şi-a preparat-o şi apoi făcînd un gest de triumf, ca un suporter a cărui echipă a înscris. Îl mai vedem dansînd cu Sheilah Graham, femeia de care a reuşit cît de cît să se lipească, după sfîşierea de Zelda, şi în casa căreia a murit, pe 21 decembrie 1940. Ce altceva mai face Fitzgerald, pe o bună parte din durata acestui film? Poftim? Cineva a spus că bea? Da, şi asta, dar bea mai ales Pepsi. Răspunsul corect era: *lucrează*. Scott lucrează.

Ca abordare a ultimei perioade din viaţa lui Fitzgerald, unghiul acesta mi se pare de-a dreptul curajos. În primul rînd, se opune tradiţiei cinematografice în domeniul portretelor de artişti. De obicei, filmele se grăbesc să ni-i prezinte pe scriitori, compozitori sau pictori bînd pînă nu mai pot sau făcînd sex sălbatic sau, pur şi simplu, chicotind prosteşte (vezi *Amadeus*) – în fine, făcînd orice, în afara lucrurilor esenţiale. În faţa imaginii artistului care stă la biroul sau în atelierul său, cuminte, concentrat, disciplinat, treaz, filmele pleacă ochii, ruşinate: cum să-i arăţi ceva atît de puţin fotogenic bietului spectator, care a venit la cinema tocmai ca *să uite* de muncă? Şi totuşi, iată-l pe Scott lucrînd la *Ultimul magnat*, aruncîndu-i secretarei sale, Frances Kroll (Neve Campbell), idei şi fraze, ca o ploaie de bănuţi de aur pe care ea trebuie să-i prindă.

Încă şi mai curajos, filmul se opune legendei lui Fitzgerald, la care au contribuit mulţi scriitori, începînd cu Budd Schulberg (el a lansat imaginea „epavei", a „omului terminat" care ar fi fost Fitzgerald, în ultimii săi ani de viaţă, petrecuţi la Hollywood) şi terminînd cu Hemingway (de a cărui contribuţie *macho* bănuiesc că ne puteam lipsi: pasajul acela despre dimensiunile penisului lui Scott e unul dintre cele mai antipatice pe care le-a scris Hemingway). Sucul auriu şi amărui al legendei – fructele talentului irosit, stropite cu lacrimi – îşi are utilitatea lui: mulţi adolescenţi l-au sorbit şi astfel s-au apropiat de cărţile lui Fitzgerald. Dar există ceva facil şi fals în patosul acesta – artistul decăzut, umilit de filistinii de la Hollywood, oblojindu-şi cu Martini demnitatea zdrobită, plîngîndu-şi de milă pe marginea piscinei (construite în forma Mării Negre) de la hotelul „Garden of Allah" şi aşteptînd să-i sosească cecul săptămînal de 1 250 de dolari. E adevărat, Fitzgerald însuşi a încurajat această reprezentare, dar acela era Fitzgerald în momentele lui proaste, poetizîndu-şi autocompătimirea. În momentele lui bune, el respingea eticheta de epavă („n-am făcut nimic ca s-o merit"), încerca să se dezvolte ca scenarist („marea mea speranţă de a-mi cuceri aici un statut autentic, ca om de cinema şi nu ca romancier") şi chiar se bucura de munca sa („filmul meu progresează şi cred că o să iasă al naibii de bun"). Şi cu toate că scenaristul Fitzgerald n-a colaborat prea bine cu Hollywoodul, Hollywoodul i-a oferit romancierului Fitzgerald subiectul *Ultimul magnat*: într-un fel, Hollywoodul i-a redat pofta de a scrie.

În rolul lui Scott, Jeremy Irons are acea „demnitate lipsită de pretenţii" care l-a frapat pe scriitorul Anthony Powell, cînd acesta l-a întîlnit pe Fitzgerald la Hollywood: „Se putea spune că are un aer uşor trist, dar în nici un caz dărîmat, aşa cum a fost descris." Lui Irons – actor britanic – îi e uşor să sesiseze latura de profesor universitar a personalităţii lui Scott (observată tot de Powell) şi faptul (observat de Sheilah Graham) că Scott nu e în elementul lui sub soarele californian. Cînd Irons e pe ringul dans, confirmă cuvînt cu cuvînt evocarea lui Sheilah Graham: „ca un student...vînos, puternic, ferm, cu pasul vesel şi tineresc..." Filmul are nevoie de ringul acela de dans, aşa cum are nevoie de crema de ciocolată şi de imaginea lui Fitzgerald la lucru, entuziasmat de asediul ideilor. Toate acestea îl îndepărtează de legendă, cu mirosul ei greu de beţie tragică, şi îl apropie de viaţa lui Scott, aşa cum o descria el însuşi, într-o scrisoare către fiica sa – o viaţă care, fără să fie cea a unui mare om, a avut „un fel de grandoare epopeică". Întotdeauna am adorat acel „un fel de" – un tremur delicat într-o declaraţie care, altfel, ar fi părut trufaşă. L-am întîlnit şi în film, în secvenţa în care, imediat după preinfarct, Scott vrea să se dea jos din pat, vrea să muncească, vrea să... „Vreau să fac pipi", îi spune secretarei, care încearcă să îl ţină în pat. El intră la toaletă şi ea aşteaptă, cu inima cît un purice, pînă cînd, înspăimîntată de tăcerea lui, îl strigă. Şi el iese, teafăr, cu un roi de idei noi bîzîindu-i în cap. Nu-i şi ăsta „un fel de grandoare"?

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Războiul citelor cu gheparzii

Recunosc. Am făcut ce-am făcut şi n-am ajuns la Tîrgul de carte Gaudeamus. Mi-am făcut planuri, mi-am pregătit şi o geantă încăpătoare, pentru numeroasele volume pe care aveam de gînd să le cumpăr. Nu deconspir titlurile sau autorii avuţi în vedere, căci sînt deficitar de mai multă vreme cu achiziţionarea de cărţi şi aş risca dispreţul celor care au mai mult timp (şi bani) decît mine. Adevărul este că în ultimii 13 ani cantitatea de literatură înghiţită lunar de mine a scăzut dramatic. „Înainte" îmi făcea plăcere să declar că citeam tot ce apărea, poezie şi proză, teatru şi memorii, acum locul lecturii tradiţionale a fost luat de ziare şi reviste, în cantităţi industriale. Mă lăudam cu numărul de pagini parcurse într-o săptămînă, ajunsesem la un fel de întrecere cu mine însumi, pînă acolo încît am amintiri extrem de plăcute despre vreo două perioade pe care le-am petrecut în spital, excepţionale (chiar dacă nedorite) răgazuri pentru a citi fără pauză. Constat cu neplăcere că nu mă mai regăsesc decît arareori în pat (sau fotoliu sau la masă) cu o carte în mînă. Fără îndoială, cu vremea am ajuns mai selectiv, preocupările zilnice m-au specializat *volens-nolens* (mai mult *nolens),* iar peripeţiile personale (nu extraordinare, dar nici anodine) mi-au umflat (sau, mai bine zis, mi-au direcţionat) exigenţele faţă de producţiile de ficţiune.

Acum cîţiva ani mi-am făcut un fel de examen de conştiinţă. Devenisem altul? Eram incapabil să-mi păstrez nişte standarde la care ţinusem atît de mult? De la lecturile pre-adolescentine, cu lanterna sub pătură, şi pînă la teancurile de ziare care-mi aglomerau spaţiul vital fusese un drum lung. Iniţial am dat vina pe absenţa în spaţiul bucureştean a unei librării adevărate, completă, capabilă să adune totul sub acelaşi acoperiş. Era doar o utopie justificativă, în fond nu ajunsesem să epuizez librării, standuri, tarabe, anticariate, ca să mă pot plînge cu adevărat. Lumea se schimbase. Şi eu – o dată cu ea. Trăiam acum beţia continuă a ştirilor de imediată actualitate, a Internetului globalizant şi a lucrărilor din categoria non-fiction – memorialistică, studii, analize, eseistică, istorie. L-am dat la o parte pe Pynchon pentru Paul Johnson, l-am trădat pe Márquez pentru Briggs, l-am neglijat pe Cărtărescu în favoarea lui *Commentary*. Cei care au avut parte de fluxul nervos al agenţiilor de ştiri, care transmit informaţii disparate, părţi de adevăr şi, uneori, chiar adevărul, mă vor înţelege. Fiziologic vorbind, adictia pentru informaţie este similară cu cea dată de stimulentele utilizate, mai mult sau mai puţin legal, de sportivi – le uneşte afluxul de adrenalină. Un amic a construit o metaforă: „Îţi iei vitaminele de la farmacie, în loc să mănînci raţional legume şi zarzavaturi". Mi s-a părut un diagnostic drastic, dar corect.

Atunci. Nu şi acum. Trăiesc o fericită perioadă a reconcilierii dintre ficţiune şi document. De cîteva luni trăiesc o nouă lună de miere cu fanteziile, fandacsiile şi parabolele scriitorilor. Am făcut un ocol îndelungat ca să ajung de unde am plecat. Sau pe aproape, căci n-am renunţat nici la calculator, nici la agenţii. Dar poate am ajuns la o mai dreaptă măsură. Acum două seri am citit cu voce tare pagini întregi din Saint-John Perse. Nu ştiu de ce. Sper că nu e un delict.

P.S. Vorbind despre non-fiction, nu pot sări peste concurenţa film artistic – documentar. Cunosc persoane care au renunţat la actori pentru Discovery. TVR 2 a înţeles că zoologia şi istoria sînt forte redutabile şi oferă consecvent producţii educative, uluitoare, exotice. Evident, străine – la noi, specia a dispărut. Nu ştim mare brînză despre România, dar ştim totul despre crocodili, Vietnam şi războiul rece. Şi totuşi. Recent am fost răsfăţaţi cu un documentar despre *cite*. „*Citele* fac, *citele* dreg, *citele* în sus şi-n jos." Traducătorul/oarea, sub imperiul unei prostii catastrofale, a preferat să inventeze un animal, decît să se uite în dicţionar. Deci: *cheetah* (engl.) = *ghepard* (rom.)! Cultura sau educaţia nu se fac nici cu inculţi, nici cu acefali.

▲

Adina POPESCU

„Blonda şi bruna“

Cu aproape două luni înainte de scurta vizită a lui Mrs. President şi „nevasta“ în România şi, fără nici o legătură cu acest eveniment, mă aflam pe aeroportul Otopeni, atîrnată de barele argintii din faţa uşilor cu senzori, la „Sosiri“, iţindu-mi capul spre panoul electronic pe care aterizările se succedau cu o viteză condiţionată de obişnuitele intîrzieri, 25, 35, 45 de minute. Ţineam în mînă o coală de hîrtie pe care scria „Multicultural meeting“ şi nu credeam că mi se întîmplă mie aşa ceva. Mă simţeam bizar: pe de-o parte, ca într-un film american, mai mult sau mai puţin comercial, scena care se repetă la infinit, cu fata singură la aeroport şi cu pancarta albă, inscripţionată cu „Welcome John!“, cine o fi John?, hai să vedem..., suspansul secvenţei etc., pe de altă parte plină de o emoţie vie pe care aeroportul mi-o „împrumută“ în general... în două ore poţi să ajungi la Paris sau la Roma, cîtă libertate îţi pune la dispoziţie acest banal Otopeni! M-am liniştit brusc: alături de mine se aflau doi tineri în costume impecabile, care desfăşurau un ditamai cearceaf pe care scria: „Mary & Charles Wide – flower design, the Perfect Garden S. A... wellcome!“. Cei doi nu se simţeau deloc stînjeniţi, de ce m-aş fi simţit tocmai eu?! Nu puteam să fumez în aeroport şi avionul avea întîrziere 30 minute...

În sfîrşit, mulţimea se scurge cu bagaje cu tot prin uşile cu senzori, iar eu îi bag sub ochi „multicultural meeting“ fiecărui călător care îmi pare mai debusolat...

Sosirea

Obişnuitele formule de salut din manualul de engleză, clasa a VI-a, nu lipseşte tradiţionalul „How do you do?“ care de obicei nu aşteaptă vreun răspuns, dar e *british* şi „dă bine“. Sînt şase, sînt destul de vesele după douăsprezece ore de zbor, sînt destul de tinere, îşi cară după ele bagajele cadrilate cu rotiţe, scriu *in US*, în timpul liber şi nu numai, poezie, proză, eseu şi au venit în România la o invitaţie prin *mail* a unei fundaţii din Bucovina, pentru *cultural meeting*, dar şi din curiozitate, au citit despre ţara noastră multe *stuff-uri* pe Internet, înainte de călătorie, vizita lor în ţara noastră *beautiful*, e *short*, mai puţin de două săptămîni, li se pare destul de exotic aici, mai ales că a fost şi comunism etc.

În parcarea de la Otopeni ne aşteaptă domnu' Virgil, un fel de „tătucă“ al taximetriştilor unei anumite companii. L-am descoperit la Gara de Nord, „tată, îţi zic tată, că ai putea să-mi fii fiică... două sute de mii în cap, nici unu' nu lasă sub preţu' ăsta... aieroportu' e aieroport ce mama mă-sii...“ (în mod normal o astfel de cursă „pe ceas“ e sub o sută de mii...). Domn' Virgil nu s-a enervat că a trebuit să suporte întîrzierea avionului, a cerut doar o sută de mii în plus pentru timpul său irosit, apoi, desigur, taxa de parcare. A mai solicitat, prin staţie, un alt taxi al companiei pe care îl conducea un băiat lungan care mesteca gumă şi n-o rupea pe nici o limbă, nici măcar pe româneşte.

În taxi, le-am prezentat americancelor suburbiile oraşului, zona verde Băneasa etc. Mi s-a răspuns că „peste tot în lume e cam la fel... distanţa dintre aeroport şi oraş e reprezentată prin aceleaşi terenuri sterpe, imobile neterminate şi reclame viu colorate pe autostradă...“ nu ştiam, nu ştiam nici măcar că de la Otopeni pînă în centru există autostradă (!?)...

Nea Virgil avea chef de vorbă şi m-a rugat să le traduc fetelor „istoria“ lui americană. „Am fost la Las Vegas, la un prieten, n-aveam un ban pe mine, am fost aşa să casc gura, tradu-le!... El, bancher de meserie, mi-a dat o mie de parai, adică dolari pentru dom'şoare: «Ei, Virgile, îi joci?»... cum era să-i joc că doar erau banii lui?!... da' el a insistat şi m-am dus acolo, la cazino, numa' lumini peste tot... le traduci?... ce era să fac?... am jucat la ruletă... vreau să vă zic dom'şoarelor americance, îmi pare rău că nu vă zic io direct, da' nu ştiu engleză... ce să fac?!... nu mi-a plăcut engleza.... ştiu şi io italiană, germană... i-am jucat şi am cîştigat în seara aia treizeci de mii de parai, adică dolari, adică o casă aicea la noi... i-am cîştigat şi dup'aia i-am dat tovarăşului meu că el era cu sponsorizarea, i-am dat numa să scap de ei... i-a luat şi i-a jucat din nou... a pierdut tot, da' nu mi-a părut rău!... erau banii lui, în fond... dup'aia mi-a zis să mergem să mîncăm nu ştiu ce homar, să bem şampanie... ce să mai zic... io am un noroc chior, numa' să-mi dea cineva bani pă mînă şi... le-ai tradus?“

Dom'şoarele americance rîdeau cu lacrimi, aşa că nu au mai fost atente cînd le-am prezentat măreţul edificiu Casa Presei Libere, fostă Scînteii, cu istoricul ei cu tot...

În celălalt taxi n-a fost aşa o veselie, căci băietanul care mesteca gumă n-avea nici un fel de amintire din SUA şi singura lui ocupaţie era să înjure traficul.

La „Hanul lui Manuc“

Cele şase americance urmau să plece în aceeaşi seară spre nordul Bucovinei, la mînăstiri, cu un tren accelerat. Programul lor era dinainte stabilit în „aventura românească“, însă aveau nevoie de un loc tradiţional şi liniştit unde să-şi petreacă cele cîteva ore, pînă la plecarea trenului. Cu ocazia asta urma să ne cunoaştem mai bine... Am ales „Hanul lui Manuc“.

Urmaţi îndeaproape de o cohortă de chelneri neîndemînatici şi plini de emoţii căci, în fine, au prins un grup de străini, am comandat masa, tradusă şi în engleză, în menu. Comenzile au fost variate şi stranii: două dintre americance erau vegetariene, aşa că au comandat numai salată de roşii, o alta a fost atrasă de mititei, cu o garnitură de mămăligă (i se şoptise la urche de către chelner că-i tradiţională!), iar ultima a vrut o omletă, dar i s-a comunicat că a trecut de mult micul-dejun, iar, la noi, ouăle se mănîncă numai dimineaţa. A insistat şi şi-a primit omleta... În rest, apă minerală...

La masă, într-adevăr ne-am cunoscut mai bine: Christina era din L.A., scenaristă la Hollywood şi tocmai scria un scenariu despre doi emigranţi lituanieni în Statele Unite (după vizita în România, i-a transformat în emigranţi români, i s-a părut mai interesant, mai ales că învăţase anumite cuvinte-cheie de comunicare în româneşte), Andreea era soţia unui pastor şi scria constant despre biserică şi despre impactul lui Isus asupra comunităţii sale, din Florida. Monica, coreeancă, la a treia generaţie în SUA, scria poeme gen haiku despre dragoste. Kitty coordona un proiect de „implantare“ a poeziei în rîndul tinerei generaţii. Susan era un fel de hippioată simpatică a mapamondului şi spera ca după România să-şi petreacă cîteva săptămîni în Grecia, apoi la Roma, cu rucsacul în spate, liberă de orice constîngere... Greta, de origine germană, scria cărţi pentru copii şi venise special în România ca să scrie o carte ilustrată despre Brâncuşi. Ea a fost singura care a aterizat pe Otopeni cu cîteva zile mai devreme şi a plecat în necunoscut, adică spre Tîrgu Jiu ca să cunoască originile pictorului. Ne povestea la masă, aventurile ei solitare: „În zona aia nimeni nu ştia engleză... am fost la Tîrgu Jiu şi oamenii mă priveau ca pe o picată din lună... am stat două zile acolo la un fel de hotel... mi s-a spus la recepţie să am grijă cu bagajele... am văzut o poartă foarte frumoasă... mi s-a zis că e «poarta sărutului»... apoi am văzut o nuntă... *fantastic!*... m-am simţit ca în filme... *full of life!*... nunta aia nu se mai termina... îţi venea să trăieşti *for ever!*“

A venit nota de plată şi şi-au împărţit-o camaradereşte. Christina s-a arătat uimită: „Cu zece dolari abia de bei o cafea şi mănînci un sandwich la un reastaurant din L.A.“.

Prin centrul vechi...

Greta vroia să cumpere sticlărie, a văzut o copie a „coloanei infinitului“, dar n-a luat-o pentru că i s-a părut kitsch.Susan a întrebat care e cel mai important poet al României şi i s-a răspuns Mihai Eminescu. A vrut să ştie şi de unul mai modern şi i s-a răspuns Nichita Stănescu. Şi-a notat conştiincioasă numele pe un carneţel.

Vroiau să mai stăm undeva şi am poposit la o terasă destul de dubioasă pentru turişti străini, o cîrciumă proletară, vizavi de club A. M-au întrebat despre toaletă, cum arată? Le-am zis că nu prea e O.K. şi le-am văzut destul de speriate. Pînă la urmă au fost de acord să bea o bere acolo, deşi „buda“ (le-am explicat cum se cheamă în argou şi s-au amuzat, rîzînd în hohote) nu e tocmai ceea ce-şi doreau ele.

Am discutat o grămadă de lucruri: ştiau, *of course*, despre Vonnegut, despre Tom Waits, despre Bjork, despre Tarantino nu mai încape vorbă, despre Ann Taylor, despre *„In the mood for love“*, despre Kusturica *„a little bit“*, despre Tarkovski mai nimic, Nabokov vag, Sylvie Germain o necunoscută...

Le-am explicat care este situaţia „tînărului artist român“ în România, absurd!, „nu sînt bani, nu sînt perspective!“... apoi, la mişto: „Vrem să emigrăm cu toţii în USA“. Christina s-a întunecat la faţă: „Şi ce-o să se întîmple cu ţara asta dacă toţi artiştii (fruntea ţării! sîc!) vor emigra în USA?... Voi sînteţi pe drumul cel bun... voi veţi ridica o întreagă naţie“ (şi conform scenariului, curcubeul va apărea deasupra acestei naţii!)... „Lui Cărtărescu nu i-a plăcut în America...“, „Cine e Cărtărescu? *A national poet?*“ ...vă daţi seama... discuţii sterile de masă... sînt valabile şi între concetăţeni...

Pînă la urmă, Andreea s-a dus la buda cîrciumii şi a zis că e O.K., chicotind, îi plăcea conotaţia cuvîntului „buda“, au rîs cu toatele, iar Kitty, ceva mai melancolică, s-a apucat să scrie, pe carneţelul ei de călătorie, un poem care se intitula „Blonda si Bruna“ (deja băuse o bere blondă şi una brună)...

La Cîmpulung, după mînăstiri...

În seara aceea, cele şase au plecat spre nordul Moldovei, cu acceleratul de Vatra Dornei. Le-am părăsit în gară după *a lot of kisses* de parcă ne-am fi cunoscut de zece ani şi *„good bye, good bye!“*. Ne-am revăzut după cinci zile, cînd ele deja se acomodaseră cu mediul. Vizitaseră Voroneţ, Suceviţa, Moldoviţa şi îşi achiziţionaseră cîteva icoane, covoare, cojoace. Erau cazate la o cabană din Cîmpulung.

Am ajuns dimineaţa; ele tocmai îşi beau cafeaua în faţa cabanei. „Buda din tren a fost îngrozitoare“, mi-a comunicat imediat Monica. „Am fost o singură dată şi dup'aia a trebuit să mă ţin toată noaptea.“ Oricum, erau vesele. Le-am întrebat despre excursiile pe care le făcuseră. Susan a concluzionat: „Mînăstirile sînt atît de frumoase, da' toate-s la fel...“. Celelalte au început să rîdă: deja mă obişnuisem cu rîsul lor dezinvolt, *so natural*, care izbucnea, ca într-un cor, la fiecare cinci minute.

Am luat micul dejun. Cabanierul de la Cîmpulung aducea în fiecare dimineaţă afinată, făcută în casă, pe care ele o întîmpinau cu aplauze. „Eu acasă beau doar la sărbători, la Crăciun şi la «Thanksgiving»... da' acuma dacă aşa-i tradiţia, la voi, nu pot să refuz...“, spunea Andreea. Altcineva a rămas cu impresia că sîntem o ţară de beţivi. Afinata se prelungea cu vin şi cu bere. Fiecare se scuza că e vina *„drinkului“* pentru *„lack of communication“*. Christina a decis că dacă noi (cei trei ghizi şi artişti români) am şti mai bine engleză, comunicarea ar fi mai profundă... în rest, doar rîsul, în hohote...

La Internet-café-ul din Cîmpulung deveneau sobre, căci comunicau cu soţii, copii etc. Ca şi cum vizita în România era o doar superşotie despre care cei de acasă nu trebuiau să afle prea multe...

Şi mai era un moment plin de seriozitate. Cel în care fiecare citea din creaţia sa. O atmosferă de cenaclu, tăcere, apoi vocea autoarei. În final: *„congratulations!“*, *„excellent!“*, *„how nice!“* sau, depinde, *„very funny!“*...

În gara din Cîmpulung era cît p'aci să-şi piardă bagajele cadrilate, pentru că le-a luat prea mult timp să le urce în trenul care staţiona un minut; la Iaşi au fost înconjurate de şuţi care vizau aparatele foto şi camerele video, au coborît în grotele unde se cinsteau Eminescu şi cu Creangă, s-a întrerupt lumina, din motive administrative şi li s-a spus că e un *„special moment for you“*, au cumpărat cărţi, orice fel de cărţi, în limba română „ca amintire“, cum ar fi „Proverbe româneşti“ sau „Cei trei grăsăni“ a lui Iuri Oleşa (o carte comunistă ilustrată, anti burghezie şi pro proletariat – grafică interesantă, într-adevăr!), la *dinner* s-au întîlnit cu scriitori locali, în trenul spre Bucureşti le-au făcut cu mîna de la geam muncitorilor de la căile ferate şi le-au strigat rîzînd: *„Hello Romania!“*.

Ultima zi...

Restaurantul „Nicoreşti“, în cramă. Se comandă zacuscă, fasole bătută, icre de crap...un aperitiv pe un platou mare. Christina îl cheamă pe lăutar la masă. Îl întreabă dacă ştie „Yesterday“. Lăutarul nu ştie, dar ce nu face pentru nişte americance drăguţe? „Yesterday“-ul lui are acelaşi sound cu „Aş da zile de la mine...“ sau cu... nu mai contează... fetele cîntă şi rîd...

Un mail *de la Andreea... după aproape două luni*

„Sînt atît de bucuroasă că preşedintele nostru este acum în România... mai ales că şi eu am fost în România şi ştiu ce înseamnă, deşi am stat foarte puţin într-o ţară de vis... în Florida e foarte cald acum... am plîns foarte mult cînd m-am întors din România, credeam că soţul meu cu care avusesem mult timp o relaţie încordată, vroia să mă părăsească... dimpotrivă, şi-a cerut scuze pentru atitudinea ostilă pe care o avusese faţă de mine înainte să plec şi mi-a propus un nou început al căsniciei noastre... viaţa mea e cam plicticoasă aici... nu beau afinată în fiecare zi, dar beau vin seara cu Timmy... cel mai important este că acum mă simt chiar fericită... cu dragoste, Andreea...“

(Andreea, 33 de ani, ştie că preşedintele lor a vizitat timp de patru ore România, dar nu ştie absolut nimic despre invitaţia de primire a ţării noastre în NATO. Numele celor şase americance au fost schimbate, mai ales că ele şi-au exprimat experienţa „Romanian Beauty“ pe diverse site-uri locale, iar intenţia mea, ca autor al acestui text, a fost să ironizez, dar să nu jignesc pe nimeni...)

▲

antinostalgia

Un august amar

„Un grup de trompeţi dă semnalul de începere a spectacolului. Tineri şi tinere, în număr impresionant, pătrund pe stadion şi formează stema şi drapelul Republicii Socialiste România, înscrisul «23 August 1944-1986» şi «Partidul – Ceauşescu – România».

Răsună refrene ale unor cunoscute cîntece patriotice dedicate sărbătorii noastre naţionale, victoriei revoluţiei de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă: «Mîndră zi a libertăţii», «Înfloreşti, pămînt al bucuriei», «De-aş avea un milion de inimi». Este interpretată, de asemenea, în primă audiţie, melodia «Supremul tricolor». Simultan cu imaginile simbolice de pe gazon, la tribună apar drapelele patriei şi partidului, înscrisul «Trăiască Ziua naţională a poporului român», portretul celui mai iubit fiu al naţiunii noastre, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, personalitate proeminentă a lumii contemporane, conducător comunist, revoluţionar şi patriot înflăcărat, neobosit luptător pentru triumful idealurilor de independenţă şi libertate, de progres social, colaborare şi pace în lume. (...)

Regrupaţi pe gazon, participanţii sugerează un imens răsărit de soare la Bucureşti. Este soarele victoriei răsărit la 23 August 1944, este soarele socialismului ce a dat viaţă, cu adevărat, României. Din razele lui se formează, în finalul tabloului, conturul ţării, în timp ce la tribuna a doua apare o simbolică frescă a înfloririi economice şi social-culturale a României în anii săi de istorie nouă, socialistă, iar cunoscuţi solişti vocali interpretează cîntecul «România, ţara mea», o altă primă audiţie din spectacol. (...)

În acordurile cîntecului «Un partid, o ţară, un popor», sute de tineri înscriu cu trupurile lor cuvintele: «Epocă de glorii». (...)

Pe arcadele de pe coronamentul stadionului apare înscris «Epoca de aur», iar la tribuna a doua «Congresele IX-X-XI-XII-XIII», amintind marile momente politice ale României socialiste. (...)

Secvenţe ale pilduitoarei vieţi revoluţionare a tovarăşului Nicolae Ceauşescu, ale luptei sale eroice, expresie a dăruirii fără seamăn cu care a acţionat în condiţiile aspre ale luptei revoluţionare ilegale împotriva exploatării şi nedreptăţii, pentru apărarea intereselor fundamentale ale poporului sînt transpuse, în plan artistic, într-unul din cele mai frumoase momente ale spectacolului. (...)

Cuvintele simbolice «România – Ceauşescu – viitorul!» şi portretul tovarăşului Nicolae Ceauşescu în mijlocul maselor de oameni ai muncii – ce domină în aceste momente tribuna a doua –, ca şi drapelul tricolor ce se înalţă deasupra stadionului încununează spectacolul dedicat aniversării a 42 de ani de la victoria revoluţiei de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă de la 23 August 1944. În întregul stadion răsună cîntecul «Partidul, Ceauşescu, România» şi Imnul Frontului Democraţiei şi Unităţii Socialiste – «E scris pe tricolor unire».“

(România liberă, 22 august 1986)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Egalitate deplină

Trăiau odată, într-un sat (global?), nouăsprezece fraţi, fraţi buni, care se iubeau unul pe altul, ca adevăraţi fraţi, ca fiii unei mame destoinice. Unul era admirat pentru casele arătoase, pentru vitele grase, pentru căruţele solide şi împodobite, pentru caii voinici, pentru averea frumuşică. Altul era admirat pentru mintea-brici pe care o avea, pentru capacitatea de a imagina fără margine, de a povesti fermecător, de a-i cîştiga pe oameni de partea lui. Alt frate era simpatizat pentru copiii lui reuşiţi, altul pentru hărnicia nevestei sale, altul pentru viteza cu care fugea, întrecîndu-i pe ceilalţi, altul pentru dărnicia lui, altul pentru modestia sa, altul pentru puterea lui, altul pentru şiretenia lui, altul pentru cinstea lui, altul pentru scrisul său caligrafic şi... habar nu am ce calităţi mai aveau, căci toţi aveau calităţi adevărate, erau dăruiţi de Dumnezeu cu de toate şi cu mai nici o hibă. Cam cum am vrea să fim fiecare dintre noi, dacă n-am fi cam ticăloşi pe ici, pe colo.

Nu numai că fraţii se iubesc ca fraţii, dar fraţii ştiu să se organizeze exemplar. Dacă sînt atacaţi de duşmani, ei fac faţă în mod glorios, fiindcă sînt solidari, dar şi pentru că îşi repartizează o porţiune de front, în funcţie de calitatea fiecăruia. Unul foloseşte puterea proprie, altul utilizează mintea, altul viteza, altul cinstea, altul şiretenia, altul scrisul caligrafic. Cel mai bogat dă bani (nu poţi cere de unde nu a dat Dumnezeu), aşa că el le oferă celorlalţi fraţi bani, în timp ce frăţiorii îşi pun la bătaie calităţile dominante. Armonie deplină. Egalitate desăvârşită. Şi ies întotdeauna învingători.

De ce sînt nouăsprezece fraţi? De ce trăiesc într-un sat globalizat? De ce toţi fraţii au calităţi? De ce unii fraţi sînt bogaţi şi alţii săraci? De ce mi-a trecut prin cap o poveste atît de lipsită de verosimilitate?

▲

CU TOT RESPECTUL PENTRU ALIAŢI, SINCERITATEA SOLEMNĂ A FOST SEVER REPRIMATĂ

● În faţa solemnului Panteon din Paris, gata să-l primească în cripta sa pe Alexandre Dumas-tatăl, istoricul Alain Decaux, fost ministru al Francofoniei, începe elogiul funebru cu această frază: „Alexandre, cu tot respectul pentru cei care te-au precedat aici, îngăduie-mi să te tutuiesc, ca pe un prieten din copilărie“. (**R. C.**)

● Bob Woodward, celebru după Watergate, a scos o carte despre războiul anti-terorist, văzut de la Casa Albă. Una dintre poveşti, relatată de *Newsweek:* unui comandant taliban i s-au oferit 50.000 $ pentru a dezerta. A cerut timp de gîndire. O bombă ghidată cu laser a explodat lîngă cartierul său general. A doua zi, omul de la CIA îl sună din nou: ce zici de 40.000 $? A acceptat. Woodward apreciază că s-au cheltuit 70 de milioane $ pentru „prieteni şi aliaţi“ în Afganistan. „Bugetul“ pentru Irak e undeva între 100 şi 200 milioane. (**C. G.**)

© S. Ivanoschi

Cu ochii-n 3,14

● În vizită la pavilionul TVR, de la Tîrgul Gaudeamus, premierul Năstase a mărturisit, cu o sinceritate mai presus de orice îndoială, că se bucură ori de cîte ori vede o emisiune de ştiri unde nu este prezent. Nu se înţelege de ce televiziunea publică persistă în atitudinea ei antiguvernamentală, prezentînd în fiecare ediţie activitatea prim-ministrului în şase-şapte ştiri. (**M. B.**)

● Cîrcotaşii au avut o găselniţă genială săptămîna trecută în emisiune. Vorbind despre descinderea NATO – pe care mai toate televiziunile au tratat-o solemn-lemnos –, au ajuns (inevitabil) la „momentul curcubeu“, pe care l-au înscenat ca pe o parodie la reclama „Zapp on-line“... Care va să zică, toată lumea, mînuţele sus: „Curcubeu on-line“! (**a. l. ş.**)

● La dezbaterea *Românii literare* de la Clubul Prometheus a fost poftit şi Paul Niculescu-Mizil, pe vremuri responsabil cu propaganda în regimul comunist, să spună, în cunoştinţă de cauză, dacă jumătatea de deceniu a dezgheţului a fost spontană sau cu voie de la poliţie. P.N.-M. a mulţumit, realmente încîntat, „mai ales pentru că, după '90, ideile nonconformiste au fost sever reprimate“. Asta cu „mai ales“ e foarte bună. (**M. B.**)

DACĂ NICI ASTA NU E UN PROGRES ŞI O IDEE IMUNĂ LA SLOGAN, NIMIC NU E

● Un şofer de la Humanitas – fost deţinut într-un penitenciar, lumea nu-i plină de Jean Valjeani! – a furat, dintr-un depozit al editurii, cărţi în valoare de 750 milioane de lei, pe care le-a vîndut unor difuzori la preţuri derizorii, bune ca să-l scoată din nevoi. Hoţul, la curent cu valorile, a furat în cantităţi masive Platon, Cărtărescu, Sebastian, Eliade, Cioran, Nietzsche, Llosa, Tolstoi, Ionesco, Coelho... Înfierînd sever furtul, să lăudăm axiologul! Oricum, nu se mai fură Sandra Brown, Danielle Steele... Dacă nici asta nu e un progres în cultură, sîntem nişte negativişti irecuperabili. (**R. C.**)

● Există o reclamă pe care o zapez instantaneu pentru că mă calcă pe nervi: aia cu fetiţa sîsîită şi „ssalam săssessc“. Unora, probabil, li se pare o idee bună (aliteraţie, mnemotehnie ş.a.m.d.); mie mi se pare o bună idee proastă: sînt zile la rînd în care creierul meu silabiseşte, tembeloid, „ssa-laaaaaa-m ssă-sseee-ssc“ – dar nu m-ar trimite la magazin să-l cumpăr nici mort... Sîsîiala salvează agoniseala! (**a. l. ş.**)

● Scumpa şi vesela noastră limbă română îşi dovedeşte – singură, imună la linguşeli – energia ei ludică; ne putem juca şi pe americăneşte. Ziua ustu-roiului, de 30 noiembrie, a fost numită *the mujday!* Şi din viaţa verbelor: un tînăr e oprit pe stradă şi întrebat, pentru emisiunea lui Stelian Tănase, cum vede el schimbarea mentalităţilor, la noi: „Păi, să ne cotropească alţii, cu o mentalitate mai bună“. M-a cotropit un rîs, ca pe alţii o lene. (**R. C.**)

● La Tîrgul Gaudeamus, pe standul TVR Internaţional, un slogan: „unde se vorbeste romaneste“. Şi cum se scrie? (**M. V.**)

● Fum de mici, sunete de acordeon şi formaţia lui Costel din Bolintin duminica trecută în Piaţa Santa Croce din Florenţa (v. *Ev. zilei*, 3 dec. a.c.). Cinci euro doi mititei cu pîine, trei euro o bere, opt euro un vin de Jidvei. La singurul bar din piaţă, coadă de o jumătate de oră la toaletă. La final, cîteva încăierări au adus cîteva maşini de carabinieri şi cîteva ambulanţe. Vreo mie dintre românii imigraţi în Italia au serbat acolo 1 Decembrie. Dacă globalizare nu e, nimic nu e. (**A. C.**)

ÎN FAŢA ÎNTREGII ŢĂRI, RĂMÎN LA O PERECHE DE OCHELARI

● O concurentă de la „Alege A.S.I.A.“ a fost respinsă duminica trecută pe motiv că a declarat că-i place şcoala. Inconştienta! S-a făcut de rîs în faţa întregii ţări! (**C. P.-B.**)

● O dugheană din cartierul meu oferă doritorilor „sifoane cu apă de puţ“. Am stat un pic pe gînduri, apoi m-am decis: rămîn la sifoanele cu apă de lac. (**D. S.**)

● La Tîrgul de Carte Gaudeamus s-a anunţat prin staţie că a fost găsită o pereche de ochelari. Cel care a pierdut-o era aşteptat la secretariatul tîrgului pentru a o recupera. Cum? A renunţat careva la calitatea de intelectual? (**M. M.**)

© S. Ivanoschi

Scurt pe doi!

– convorbire cu trei membri ai grupului DIVERTIS –

*Grupul DIVERTIS este deja mult prea cunoscut pentru a-i povesti istoria. Membrii săi sînt unii dintre puținii români care au ştiut să vorbească, la începuturile democraţiei – relaxat, ironic, uneori cinic – despre politică. Gagurile şi sketchurile lor se bazează pe studierea atentă a obiceiurilor politicienilor mioritici. Iată cîteva observaţii despre retorica liderilor de ieri şi de astăzi! (**M. M.**)*

Cum apar oamenii politici? Se nasc sau devin?

Doru Antonesi: La noi în ţară, dacă mă gîndesc la ce se întîmplă acuma, aş spune că se nasc, pentru că cei mai mulţi sînt cei care au fost şi înainte. E clar că ăştia aşa s-au născut, pentru că dacă acum am avea şi alţii, noi, înseamnă că ar putea *deveni* în timp, prin ceva.

Valentin Gorea: În America, e destul de clar: politicienii se fabrică pe la diverse colegii, la Harvard etc. La noi, „Ştefan Gheorghiu" a rămas singura furnizoare de oameni politici. De cînd şi-a încheiat activitatea, am rămas fără politicieni noi. Generaţia actuală de politicieni este de fapt cea formată la „Ştefan Gheorghiu".

Toni Grecu: De exemplu, Mircea Geoană, s-a născut politician sau a devenit politician?

Doru Antonesi: Mie Mircea Geoană nu mi se pare politician. Mie mi se pare funcţionar. Un funcţionar de foarte înalt nivel, dar tot funcţionar. Îl văd mîine în PNŢCD fără nici o problemă.

Care e diferenţa între un politician şi un funcţionar?

Doru Antonesi: Păi, funcţionarul ar putea să lucreze pentru oricine. Există însă două tipuri de funcţionari: unul care lucrează pentru oricine spre binele ţării şi unul care lucrează pentru oricine spre binele lui.

Valentin Gorea: Funcţionarul lucrează pentru interesul statului, pe cînd politicianul pentru interesul partidului. Asta e diferenţa. Asta ar trebui să fie diferenţa. Numai că nu se întîmplă chiar întotdeauna aşa.

Cum se deosebesc, la nivel de discurs, politicienii vechi de cei noi?

Doru Antonesi: S-o luăm absolut la întîmplare: PSD şi PRM, de exemplu, încep orice discurs cu ce fac rău ceilalţi, şi îl termină cu cît de buni sînt ei. Nu există nici o altă încercare de a explica o decizie politică decît negarea deciziilor opozanţilor. Dacă îi întrebi de ce şinele de tramvai sînt pe mijloc, or să răspundă că CDR-ul a făcut nu ştiu ce înainte, şi că acum, cu şinele de tramvai pe mijloc, totul e mult mai bine.

Toni Grecu: Cel mai versat politician din România este Ion Iliescu.

Doru Antonesi: Da, exact. Am un dubiu dacă nu cumva o fi Adrian Năstase...

Toni Grecu: Discursul lui Iliescu a căpătat recent nişte nuanţe pe care nu le-ai fi putut imagina în 1990, 1994, 1996. E un discurs mult mai versatil. Versatilitatea este o trăsătură de caracter pe care nu i-o bănuiam lui Iliescu. Înseamnă că e un bun politician. Victor Ciorbea nu poate fi niciodată un bun politician: el are o singură direcţie de la care nu se abate, e previzibil, nu acceptă nuanţele... Un politician care nu acceptă nuanţele, mai bine se apucă de altceva. De exemplu, să devină lider de sindicat; sau şeful corpului de control al guvernului... L-am dat pe Iliescu drept exemplu de versatilitate pozitivă. Nu trebuie însă să uităm că există şi aspecte negative ale versatilităţii: autostopismul politic, bunăoară...

Valentin Gorea: Politicianul român e într-o stare de agregare fluidă: el ia imediat forma partidului în care a intrat.

Toni Grecu: În ceea ce priveşte modul de exprimare, Ion Iliescu nu s-a schimbat prea mult. Limba de lemn a rămas aceeaşi. Ne-am schimbat noi, de vreme ce am început să îi găsim şi părţile pozitive.

Valentin Gorea: Pe lîngă limba de lemn, mai există şi urechea de lemn, urechea care stă tot timpul pregătită să asculte numai limbă de lemn...

Doru Antonesi: Personal, n-am crezut să-l aud vreodată pe Iliescu spunînd „majestate". Recent, m-a lăsat cu gura căscată, căci am aflat din ziare că la un concert i s-a adresat regelui – celui pe care pînă nu de mult îl numea „cetăţeanul Mihai aşa-zis de România" – cu „majestate". E adevărat, asta ţine de protocol, de etichetă. Dar chiar faptul că a început să respecte eticheta înseamnă o evoluţie.

Valentin Gorea: Tot de versatilitate ţine. Iar dacă nu ar exista limite biologice – cum ar fi vîrsta – Iliescu ar putea deveni, peste douăzeci de ani patriarhul României şi peste alţi douăzeci chiar rege. Pentru că Iliescu are calitatea de a se adapta şi de a acapara cunoştinţele necesare.

Toni Grecu: Din păcate, Iliescu e un caz singular. Ar fi fost bine să aibă ţara asta mai mulţi politicieni ca el, ca să ai de unde alege. Din păcate, nu prea ai de unde alege.

Valentin Gorea: Cred că dacă s-ar face un studiu serios, s-ar constata că Iliescu este singurul om din lume care are legături şi cu Tratatul de la Varşovia, şi cu NATO.

Doru Antonesi: În discursul PSD, trebuie să fie ceva sublingual, subliminal: orice ai spune, lumea le percepe discursul la fel. Cînd tunau şi fulgerau împotriva intervenţiei americane în Serbia, poporul îi aprecia foarte mult. După numai cîţiva ani, aceeaşi oameni sînt trup şi suflet alături de NATO. Iar poporul îi percepe din nou ca fiind foarte bine.

Toni Grecu: Aici, este iarăşi vorba de Ion Iliescu, care e perceput ca un fel de voce a neamului. Dacă vocea neamului spune „nu sînt de acord cu intervenţia NATO în Serbia", atunci neamul spune: „da, domnule, corect!"; dacă vocea vine acuma şi spune „ne aliem cu NATO", atunci poporul zice „da, domnule, corect!".

Cam cîte voci se aud în spaţiul public de astăzi?

Toni Grecu: Părerea mea e că una singură e puternică. Cea a lui Ion Iliescu.

Doru Antonesi: Ar mai fi o voce – cea a lui Năstase, dar şi aia parcă e o altă voce a lui Ion Iliescu.

Toni Grecu: În afară de Iliescu, îl mai auzim pe Stolojan, pe Băsescu... Băsescu, de exemplu, face parte dintre categoria politicienilor-care-nu-au-pauză-în-vorbire. Cînd îşi susţine un punct de vedere, nu poate fi întrerupt. La fel e Vadim Tudor, Florin Georgescu, chiar şi Văcăroiu în anumite momente. Aceşti oameni turuie întruna şi nu pot fi întrerupţi pînă nu-şi termină fraza. E o strategie agresivă de a capta atenţia. Dar cred că dă rezultate bune.

Valentin Gorea: Mai e o latură a discursului lui Iliescu ce cred că trebuie analizată: duplicitatea. Cînd merge în America, în delegaţie, spune un lucru, cînd e la Focşani spune cu totul altceva. Acolo trebuie să vorbeşti frumos despre privatizare, aici despre socialism.

Doru Antonesi: Cred că alegătorii sînt de acord cu acest comportament, altfel, l-ar sancţiona. Dar ei cred că exact aşa trebuie să se comporte preşedintele: să-i aburească pe americanii ăia, să le ia banii, apoi să vină în ţară şi să-i bage în fabrici şi uzine.

Toni Grecu: În fond, asta e politica, e o înşiruire de fente, în funcţie de context, de conjunctură şi de interes.

Doru Antonesi: Au fost însă mari personalităţi politice care au fost apreciate tocmai pentru consecvenţă.

Toni Grecu: Da, dar pierd!

Doru Antonesi: Aşa e. Unii au fost omorîţi de legionari, alţii au înfundat puşcăriile... cu cît susţii mai tare, mai vehement, mai consecvent nişte idei, cu atît rişti să deranjezi mai mult.

Vagul este o strategie sau expresia vidului de idei?

Toni Grecu: Vagul în politică e obligatoriu. Nu poţi să spui în conferinţa de presă tot ce ai discutat la şedinţa de guvern, sau în *tête-à-tête* cu George W. Bush. Vagul e o unealtă, o armă.

Valentin Gorea: Vagul e o unealtă foarte utilă mai ales atunci cînd eşti nevoit să spui ceva despre care nu ştii prea multe. Nu te pricepi, eşti vag, şi te salvezi.

Sînt totuşi momente în care vagul deviază spre absurd...

Doru Antonesi: La noi, vagul are o oarecare claritate: atunci cînd un discurs nu conţine prea multe idei – lucru extrem de odihnitor pentru creierul cetăţeanului de rînd – el trebuie să conţină nişte puncte de sprijin pentru ascultător; de exemplu: „patria noastră", „destinul nostru", „Occidentul", „valorile naţionale" etc. Toate astea sînt noţiuni clare, tot românul le înţelege. Românii au fost învăţaţi să creadă că sînt un fel de mare buric al lumii, şi atunci toate astea le sună foarte bine. Nici nu trebuie să le mai vorbeşti despre altceva, asta e suficient. Vagul din discurs e însă de cele mai multe ori ceva natural, nu cred că e căutat, ţintit de politicieni. Aşa cum o şopîrlă se mişcă foarte bine prin iarbă, aşa cum un peşte se simte bine în apă, tot aşa şi politicianul zburdă prin vag.

Toni Grecu: Un politician vorbeşte concret numai dacă

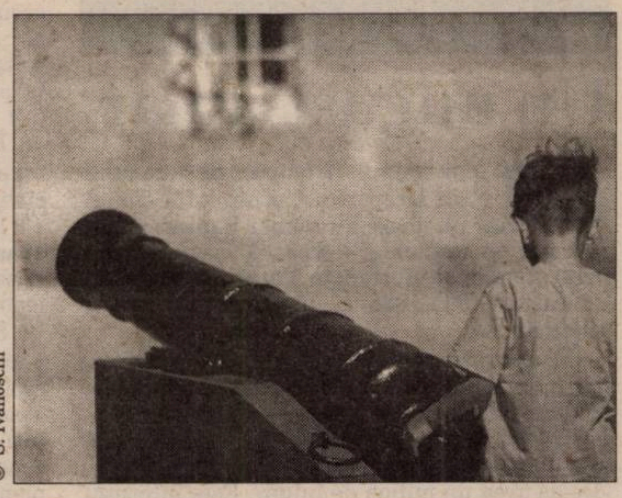

© S. Ivanoschi

faptul e împlinit. Scurt pe doi! Dacă faptul nu e împlinit, nu se bagă nimeni să vorbească. În faţa electoratului român, nu poţi să spui „Am făcut cutare, sîntem aici, mai avem de făcut cutare pentru a ajunge acolo!" Pentru că ceea ce contează pînă la urmă e rezultatul. Planificarea acţiunilor e văzută ca o şmecherie, ca o amînare, aşa că mai bine nici nu e comunicată. Tot de vag ţine şi tehnica motivării: e poate cel mai interesant aspect al discursului politic românesc. Indiferent cum iese treaba – bine sau rău – dar mai ales atunci cînd nu iese cum trebuie, motivările sînt spectaculoase, iar întreaga situaţie e prezentată, pînă la urmă, ca un mare succes. Oricum o dai, oricum o întorci, oricum o sucşti, situaţia e bună. Iată cam cum funcţionează această tehnică: „Ne aşteptam să fie aşa, nu e o surpriză pentru noi." Acest tip de argumentaţie apare obligatoriu ca un comentariu la o nereuşită. Etapa a doua este o frază de genul: „E chiar mai bine că s-a întîmplat aşa, pentru că..."

Doru Antonesi: Asta s-a spus acum cîţiva ani, cînd ne-a fost refuzată aderarea la NATO.

Toni Grecu: Cînd l-au prins pe Păvălache cu 20.000 de dolari, prim-ministrul a spus: „Este foarte bine că s-a întîmplat aşa. Asta dovedeşte că Parchetul Naţional Anticorupţie funcţionează." Dacă cineva i-ar fi luat lui Păvălache un interviu, ar fi spus şi el: „E bine că m-au arestat, înseamnă că ţara e pe drumul cel bun. Vreau să mi se dea pedeapsa maximă!"

Valentin Gorea: Îmi amintesc acuma de o justificare superbă de a domnului Năstase atunci cînd se punea problema înlocuirii domnului Isărescu de la Banca Naţională. A spus ceva cam aşa: „Banca Naţională trebuie să fie condusă de un om neutru. Isărescu a fost prim-ministru într-un guvern PNŢCD-ist. Deci nu e neutru. Guvernator va fi Florin Georgescu, actualmente membru PSD. Dar în momentul numirii, el va renunţa la calitatea de membru al PSD şi va asigura astfel neutralitatea conducerii BNR."

Toni Grecu: Hai să vedem cum stau lucrurile cu alegerile anticipate, căci e o problemă de actualitate. Dacă se vor ţine alegeri anticipate, mai mult ca sigur că Iliescu va spune că „este mai bine aşa, pentru că România are nevoie de continuitate la guvernare pentru a-şi putea atinge obiectivele". Dacă nu se vor face alegeri anticipate, va veni Adrian Năstase să zică: „Nu era oportun să ţinem alegeri, anul care urmează e un an dur etc." Îşi împrumută reciproc argumentele.

Cum recunoaştem un om politic?

Valentin Gorea: Dacă e noapte, după girofar. Ziua, după maşină.

Toni Grecu: Am constatat că oamenii politici au început să se mai cizeleze. Măcar în ceea ce priveşte vestimentaţia. Ei nu mai apar îmbrăcaţi prost pe la Parlament, se îngrijesc mai mult... Au renunţat la ideea de a se îmbrăca prost pentru a fi cît mai aproape de clasa muncitoare.

Sînteţi supăraţi pe oamenii noştri politici?

Doru Antonesi: Sigur că ne-am dori să vină cineva să ne scoată la liman, şi acel cineva nu mai vine. Dar n-am cum să fiu supărat pe ei. Ăştia sînt. Ne reprezintă.

Toni Grecu: Eu sînt supărat pe oamenii politici dintr-un singur motiv: pentru că îşi folosesc puterea cu care au fost investiţi în scopuri pur personale. Afacerea, bănuţul, şi cu asta basta.

Valentin Gorea: Pe de altă parte, grupul Divertis ar trebui să le fie recunoscători, căci ei ne furnizează gratuit o bună parte din materia primă. Dacă am fi trăit într-o ţară perfectă, cu oameni politici adevăraţi, care îşi fac treaba, altfel stăteau lucrurile...

interviu realizat de Matei MARTIN

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Matei MARTIN ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● ***DIFUZARE:*** Gabriela BURTEA ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.algoritma.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 şi la poziţia 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul X
nr. 509
13-19 decembrie 2002
20 pagini 7000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

ROSTUL UNIVERSITĂŢII

„În inima unor societăţi în mod divers organizate ca urmare a condiţiilor geografice şi moştenirii istorice, universitatea este o instituţie autonomă care, în mod critic, produce şi transmite cultura prin cercetare şi prin învăţământ. Pentru a răspunde necesităţilor lumii contemporane, ea trebuie să fie independentă de orice putere politică, economică sau ideologică."

MAGNA CHARTA A UNIVERSITĂŢILOR, Bologna, 18 septembrie 1988

GRATUIT

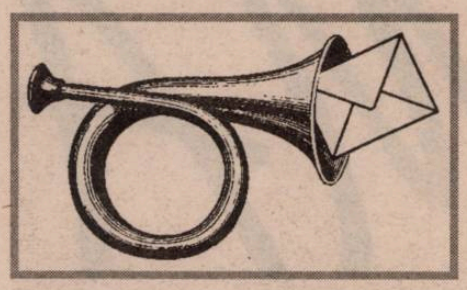

Nr. 506: *Articolul lui Mircea Vasilescu „Indignare de indignare“*

Penuria de caractere

În legătură cu tendinţa generalizată din publicistica postmodernă de a scrie despre orice, oriunde, de a amesteca voit (cu orice risc!) planurile, am de formulat, în loc de orice introducere teoretică, o tristă constatare: tot mai mulţi par a căuta astăzi nestemate în gunoi, adică acolo unde, cu nici un chip, nu pot fi!

Astfel, cu o indignare suspectă, dl Mircea Vasilescu (nefiind un oarecine, ci însuşi redactorul-şef al publicaţiei, mă aplec, iată, asupra producţiei dumisale gazetăreşti!) combate în *Dilema* nr. 506/22-28 noiembrie 2002, pagina 4 opinia „unor ziare şi a unor editorialişti“ despre „actul celor trei gimnaste“, socotit „nu doar ca o cumplită decădere personală, dar (ci!) şi ca o ciobire a prestigiului şi a imaginii ţării etc. etc.

Spre a nu plictisi cititorii, trec deocamdată peste eroarea gravă în plan intelectual (deopotrivă filozofic, pedagogic şi teologic) a dlui M.V. de a socoti gestul cu pricina (aducător de substanţiale cîştiguri, să nu pierdem din vedere!) o manifestare a „dreptului la individualitate“ al fostelor gimnaste. Mă mir doar că i-a scăpat esenţa problemei: confuzia dintre statutul sportivului (remunerat copios, în comparaţie cu un profesor, bunăoară, nemaivorbind despre adulaţia de tip politicianist: „botează străzi cu numele lor“ – ale sportivilor, precizarea mea – „le ridică statui“ etc.!), al performerului, în genere, şi cel al insului reprezentativ, demn de a constitui MODELUL. Fiind o boală teribilă a societăţii contemporane, nu pot s-o tac (vorba dlui Nicolae Manolescu): aş numi-o penuria de caractere.

Dacă Şcoala şi Biserica de pe plaiurile carpato-danubiano-pontice ar fi mai active, redresarea actualei stări de lucruri ar fi posibilă în cîţiva ani; în ritmul actual, însă, adică luînd în calcul sistemul de învăţămînt „în cădere liberă“ (de exemplu, cu tinerii absolvenţi care nu ştiu cum să plece mai repede de la catedră, din pricina proastei administraţii şi a remuneraţiei de mizerie) şi pe tot mai numeroşi preoţi care acordă prioritate materiei şi nu spiritului, cazurile de „prostituţie“ de genul celui comentat de dl M.V. se vor banaliza curînd.

Mai mult: dacă vom continua să „promovăm“ educaţia şi divertismentul prin emisiuni de televiziune gen „Surprize, Surprize“; dacă ne vom stoarce creierii spre a formula „legi Pruteanu“, în loc să (re)înfiinţăm selecţiile severe în Şcoală, îndeosebi la „prima disciplină din catalog“ – limba română – (nicidecum prin sistemele de examinări tip grilă, la care visa, în clipele sale de înaltă „inspiraţiune“, şi Marius Chicoş Rostogan!); dacă vom continua să tolerăm conducători corupţi, nici NATO şi nici Uniunea Europeană nu ne vor mai putea salva!

Închei, de aceea, cu o sugestie: selectaţi-vă, domnilor, cu rigoare subiectele! Bateţi, adică – dacă-mi permiteţi expresia – cîmpii cu mai multă graţie! Cititorii dumneavoastră o merită cu prisosinţă!

Mihai FLOREA
Str. Turnu Măgurele nr. 19
Bucureşti

N. red.: Răspunsul dlui Mircea Vasilescu îl găsiţi la rubrica sa din pagina a 4-a.

Nr. 506: *„România între Europa şi SUA“*

Unde se termină Europa?

Radu Pavel Gheo scrie în *Dilema* nr. 406 că în relaţia lor cu Europa românii sînt aşezaţi bine sub vremuri, fără nici o speranţă să iasă de acolo. Cred că are dreptate şi cred că este un obicei bun de igienă mentală cînd oamenii se obişnuiesc cu o ierarhie pe care n-au cum să o schimbe. Numai că viaţa unui om care se învaţă cu ideea că pe o piaţă liberă, într-o lume cu legi drepte, semenii săi mai productivi vor trăi mai bine, nu este o viaţă lipsită de speranţă. Dimpotrivă. Dacă eşti slab şi paşnic, este liniştitor cînd tipii din compartimentul încălzit nu sînt nici din rasa stăpînitoare, nici băieţi de băieţi.

O atare persoană n-are să creeze niciodată averi impresionante, opere de artă perene, vreun medicament care să revoluţioneze condiţia umană, sau vreo victorie majoră în următoarea bătălie decisivă cu forţele răului. Va trăi doar după puteri, fără teama de opresiune, cît timp rămîne în sistem şi respectă regulile. Asta nu-i o viaţă rea. Nu este la fel de spectaculoasă ca şi cea a pionierilor care au inventat civilizaţia occidentală şi au ferit-o de rele de-a lungul timpului, dar la urma urmei memoria acestor eroi este mai bine cinstită cînd ne bucurăm de ce ne-au lăsat, decît atunci cînd ne necăjim că nu sîntem ca ei: ceea ce îi face pe ei speciali este tocmai faptul că a fi ca ei nu este la îndemîna oricui.

Românii au făcut o alegere bună; ar trebui să ia o pauză şi să se felicite. În NATO sînt acolo unde le este locul şi fac ceea ce trebuie să facă oricine: lucrează pentru ca ei şi cei dragi lor să trăiască mai bine, fie că o fac pe cîmpurile de căpşuni din Spania, fie că îşi riscă vieţile în Afganistan. Pentru o bună bucată de vreme de acum înainte ei vor fi prea ocupaţi ca să îşi bată capetele descîlcind zîmbete strîmbe. Important este că acum au o bucată de răspundere în munca de întreţinere pe care civilizaţia occidentală, ca orice construcţie, o cere. Nu-i mare, pentru că nici ei nu-s tari. Dar atîta timp cît îşi fac treaba bine, efortul lor va fi apreciat şi răsplătit pe măsură. Mai bine de atît nu se poate.

Nu prea contează unde se sfîrşeşte Europa, ci cînd. Deocamdată, cel mai bun lucru pe care putem să-l facem este să ne asigurăm că nu foarte curînd. Europa esenţială este oricum greu de pus pe hartă. O găseşti în San Francisco la fel de uşor ca şi în Cluj. Pe de altă parte, duşmanii ei nu mai trebuie să se obosească a ajunge pînă la Poitiers. O pot lovi – şi are să doară sigur – în New York, Tel Aviv sau Mombasa.

Gabi HUIBER
Atlanta
price_theory@yahoo.com

Nr. 505: *Articolul lui Vintilă Mihăilescu „New Mioriţa“*

Indiferenţa şi uitarea sau „New Mioriţa“?

Giera, 22.XI.2002

În numărul 505 al *Dilemei,* domnul Vintilă Mihăilescu în articolul „New Mioriţa“ afirmă că: „posesorul lor nu mai este asasinat, ci i se privatizează turma“ în varianta nouă. Dar „posesorul“ turmei din balada „Mioriţa“ chiar a fost asasinat? În care dintre variantele existente? Căci, în cea editată în manualele şcolare, ciobănaşul, în „dialog“ cu „oiţa năzdrăvană“ îi spune: „Şi de-a fi să mor.“... „Iar tu de omor / Să nu le spui lor, ...“ Cu toată imaginaţia interpretativă, sfîrşitul baladei nu ne oferă certitudinea că posesorul turmei a fost asasinat.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Distinsul om de cultură domnul George Pruteanu, invitat fiind la „Serata muzicală“ din 11.XI.1995, afirma printre altele că: „Biblioteca este un zid, o pavăză împotriva mizeriilor lumii“. Parafrazîndu-l, sînt de părere că şi valorile culturale, spirituale ale neamului românesc trebuie şi astăzi şi în viitor să se bucure de cinste şi de o interpretare obiectivă. Printre acestea se numără şi balada „Mioriţa“.

Cît despre acea „jiună sclipitoare“, la care semnatarul articolului face referire cerîndu-i scuze domnului Pruteanu, pot spune că distinsul intelectual din aceeaşi serată amintită mai sus afirma despre studenţi: „70% sînt caracude, 10% imbecili, 10% valoroşi, 10% cei care au nerv, care ţîşnesc“. Şi cei care au dat numele „jiunei sclipitoare“ se numără, se regăsesc printre aceştia.

Personal nu găsesc că este normal şi nici cu bun-simţ, aşa cum constat în presa cea de toate zilele, ca numele unui distins om de cultură să fie menţionat, murdărit alături de un vocabular mizerabil. Foarte mulţi chiar din rîndurile aşa-numiţilor intelectuali din 1990 încoace nu au avut altă preocupare decît să ciuntească, să denigreze vocabularul Limbii române pentru a fi la modă dintr-un snobism uşor de explicat, să parvină cu neruşinare folosind în abundenţă elemente de jargon, dînd dovadă de cunoştinţe discutabile etc.

Limba română, domnule Vintilă Mihăilescu, „nu a fost privatizată“ şi niciodată nu se va întîmpla aşa ceva doar că un Om în fruntea celor puţini la număr se luptă pentru a o readuce în situaţia firească acolo pe piedestalul sfînt al naţiunii. Pentru că simte românește şi iubeşte Limba română aşa cum toţi ar trebui s-o iubim, nu s-o murdărim cu neologisme ce nu-şi au locul în vocabularul fundamental şi nici în masa vocabularului. Ce s-ar întîmpla cu acest bun de preţ ce ne defineşte ca naţiune: Limba română? Cu acest izvor de apă vie? Cu această comoară a unei naţii de nu am avea pe bună dreptate asemenea oameni? Nu vreau să-mi permit să-mi imaginez. În rest, „toţi defecăm la fel ca şi Goethe, dar nu sîntem Goethe!“ a fost de părere George Pruteanu în serata dintr-un noiembrie arămiu şi solitar.

Diana GLÜCK
Com. Giera nr. 1
Jud. Timiş

Răspunsul dlui Vintilă Mihăilescu

Stimată Doamnă Glück,

Patosul cu care luaţi apărarea Limbii române mi-a adus aminte de vorbele şi încrîncenările unor dascăli de ţară din secolul trecut, pentru care am un tandru şi aproape necondiţionat respect – pe care eram dispus să-l transfer şi asupra dumneavoastră. Aş fi vrut doar să vă implor ca, în numele iubirii pe care o împărtăşesc cu dumneavoastră pentru Limbă, să nu încercaţi să aşezaţi această minunată fiinţă vie pe un piedestal rece, fie el şi al naţiunii. Acolo încremenesc, de regulă, doar imaginile morţilor merituoşi. Iar în ceea ce priveşte statuia domnului Pruteanu, pe care o înălţaţi pe piedestalul credulităţii dumneavoastră, aceasta este, evident, doar problema dumneavoastră personală. Mi-aş permite doar să vă sugerez că dacă va suna cineva vreodată la uşă zicîndu-vă că o caută pe Ileana Cosînzeana, să vă gîndiţi de două ori înainte de a spune lumii întregi că l-aţi văzut pe Făt Frumos!

Vintilă MIHĂILESCU

Replici

Către Kinga Toma (Dilema *nr. 506)*

1. Încercaţi să citiţi textul meu („Dilematici...“, nr. 503) complet fără titlu, apoi dîndu-i titlul „Ce mi-a lipsit din răspunsuri“.

2. Accentul articolului meu este pe lucruri care nu costă bani, ci doar cel mult timp şi pe antrenarea deprinderilor de a percepe.

3. Firmele private şi munca intensă, săptămîna de 60 şi 70 de ore, nu au fost inventate în România, sînt cunoscute şi în Occident; nimeni nu se aştepta ca oferta de timp liber şi realizarea unor proiecte sociale să vină de la cei care au două sau trei slujbe.

4. În poziţia dumneavoastră de asistent social, de la cine aşteptaţi „reglementarea lucrurilor“? Puteţi fi un factor esenţial în antrenarea deprinderilor, în găsirea şi mobilizarea celor care au timp berechet.

Dr. Anca MANOLIU-DABIJA
Olanda

Ai auzit?
Ştiri de ultimă oră la prima oră
Altfel spus
de la 6:30 la 9 pe deltarfi 93.5fm

Abonamente

Cea mai sigură modalitate de abonare la revista Dilema *– în Bucureşti şi în provincie – pentru 2003 este prin expedierea unui mandat poştal pe adresa:*

Fundaţia Culturală Română, Aleea Alexandru 38, Sector 1, 71273 Bucureşti

Cont 50093000110, deschis la Trezoreria Sector 1, Bucureşti.

Abonamentul costă 520.000 lei pe 1 an, 260.000 lei pe 6 luni, 130.000 lei pe trei luni.

Atragem atenţia celor care doresc să se aboneze că, dintr-o eroare, în catalogul Rodipet, unde Dilema *se află la poziţia 2106, tarifele de mai sus nu sînt precizate. Îi rugăm pe toţi cei care au dificultăţi în contractarea abonamentelor să le semnaleze redacţiei. Relaţii suplimentare la tel. 021-2301496.*

Propuneri de *Dilema* pentru viitor:

- **Dosarul dosarelor**
- **Cuvîntul de onoare**
- **Idolii zilei**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Cealaltă Europă

Un coleg îmi povestea despre un bătrîn din Maramureş care nu călătorise în viaţa lui mai mult de Baia Mare, dar care avea mai mulţi feciori răspîndiţi prin lume, la lucru. Unul, mai năzdrăvan, plecase taman în Japonia, de unde trimitea imagini şi povestiri ciudate. Intrigat, moşul îi zice, la un moment dat, colegului meu: *La noi, în Europa, nu e aşa!*

La noi, în Europa... Din fundul lui de ţară, moşul intrase deja – în felul său – în Europa, în timp ce „ţara" se străduie încă din răsputeri să obţină această recunoaştere. Mi-a revenit în minte acest episod cînd, zilele trecute, cineva m-a întrebat într-un context academic internaţional ce înseamnă, de fapt, pentru mine – şi pentru români – Europa? Păi, că aşa şi pe dincolo – m-am bîlbîit eu cîteva minute bune în şir, fără să pot ieşi cu o imagine clară şi coerentă.

Desigur, există „Europa legală", ca să spun aşa, pe cale de unificare şi despre care deţin şi eu, ca tot contemporanul, cîteva informaţii minimale şi relativ clare, insuficiente însă pentru a-mi permite să vorbesc cu nonşalanţă despre „la noi, în Europa". Este o identificare pierdută, regăsită, fragmentară, problematică. Europa construcţiei europene este încă un şantier – şi acesta cu „mai multe viteze".

Paralel însă cu aceasta – practic singura avută în vedere de elitele antreprenoriale ale Europei – pare să se înfiripe deja o alta, un soi de „Europă reală", crescută nu „de sus în jos", din norme şi instituţii în căutarea unităţii, ci „de jos în sus", din practici sociale curente, ce întîmpină multe probleme dar care nu este problematică în sine. Îmi aduc aminte, de pildă, de băiatul gazdelor mele dintr-un sat de lîngă Călan care, stînd de vorbă seara la o ţuică, îmi spune că-l bate gîndul să plece în Spania la lucru pentru cîţiva ani. Către miezul nopţii se hotărăşte brusc şi în zori e deja cu valiza în cea mai apropiată gară. Recunosc că eu, care am crescut cu europenii Shakespeare, Goethe şi Racine, nu aş fi avut niciodată curajul să mă arunc aşa, spontan, în necunoscutul Europei mele de' acasă...

Această reconfigurare a spaţiului european este cu dus şi'ntors, ca şi migraţiile pendulatorii care traversează continentul. Pe de o parte, ea este percepută ca o subminare a „Europei lor", căreia încearcă să i se opună, în limite *political correctness*, o Europă legală. Pe de altă parte, ea ne aduce acasă Europa pe uşa din spate, o aşează în case „ca la ei" şi o „domesticeşte" în fel şi chip. În plus, ea aduce în ţară şi un *cash flow* mai mare decît al tuturor multinaţionalelor prezente în România la un loc. Împreună, produc în mare parte şi

în multe din satele noastre (şi nu numai) ceea ce se numeşte o „modernity from bellow", o modernizare importată prin practici cotidiene şi răspîndindu-se fără să întrebe pe nimeni, fără reguli şi principii, în viaţa cotidiană a oamenilor, care n-are timp să aştepte nici încheierea tranziţiei (interne) şi nici integrarea (externă) în Europa. Că n-o fi asta Europa visată a elitelor şi nici Europa de drept a instituţiilor, fie, sînt de acord. Dar că din cauza „mentalităţii tradiţionale" a acestor oameni nu ne putem împlini noi visul european, cu asta parcă n-aş mai fi de acord...

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Caţavencii – duşmanii poporului

„O anumită publicaţie" a dezvăluit săptămîna trecută un posibil caz de corupţie. Reacţia oficialului implicat a fost halucinantă, dar se înscrie în tonul normal al agresivităţii faţă de presă. Iar întrebarea fundamentală este: pe cine mai interesează dezvăluirile din presă? Cînd corupţia este generalizată, cei expuşi ruşinii publice se întreabă: de ce tocmai eu?

Mai concret, *Academia Caţavencu* a publicat o anchetă bine documentată în care atrăgea atenţia Parchetului Naţional Anticorupţie asupra unui posibil caz: ministrul Justiţiei, Rodica Stănoiu, a vîndut în 2001 un imobil din Filiaşi cu 100.000 de dolari. La acest preţ bun pentru un viloi din centrul Bucureştiului, casa din Filiaşi a fost cumpărată de PETROM, companie de stat. Ziariştii s-au interesat de preţul caselor din jur şi au aflat că cea mai scumpă nu valorează nici o zecime din preţul plătit din banii poporului către reprezentanta acestuia. Reacţia celei vizate a venit printr-un comunicat de presă ce stă între absurd şi ridicol: „Recentul atac dintr-o anumită publicaţie vine să arate exact ce luptă teribilă se dă, ce presiuni se fac tocmai pentru a-mi schimba poziţia faţă de eliminarea pedepsei cu închisoarea pentru calomnie". Cuvintele dezvăluie mai mult decît ar vrea autoarea lor. A se observa credinţa că este vorba despre un atac, nu despre expunerea unor fapte. Atacul presupune premeditare, hărţuire. Ca toţi politicienii români, doamna Stănoiu nu crede că ziariştii pot face anchete şi că pot scrie pur şi simplu, fără a fi vorba de un plan demonic îndreptat contra persoanei lor. Ulterior aflăm vag şi cine a pus la cale atacul. Cert este că imaginaţia conspiraţională a politicienilor români uimeşte permanent. Nicolae Văcăroiu se crede victima unui plan pus la cale de forţe pe care le ştie, dar nu vrea să le dezvăluie, *România Liberă* ar fi doar un pion neînsemnat, nu ziarul care a demonstrat fără nici un fel de îndoială măcar faptul că a minţit. Muncitorul de la Braşov şi istoricul Marius Oprea fac parte tot dintr-un plan a cărui victimă este Ristea Priboi. Întregul partid i-a luat apărarea lui Marian Oprişan în faţa planului de denigrare pus la cale de *Ziarul de Vrancea*. Exemplele pot continua. Este o strategie primitivă de a abate atenţia de la adevărurile spuse de presă. Împăcaţi cu ei înşişi, politicienii joacă prost rolul de victimă.

Revin la comunicatul cu pricina, a se remarca şi dispreţul suveran faţă de această specie situată undeva între nevertebrate şi reptile care sînt ziariştii: „dintr-o anumită publicaţie". Se presupune că noi ştim despre ce este vorba, ce este cu publicaţia şi ce are ea cu doamna Stănoiu de nu o lasă să lucreze pentru binele poporului.

Dar aceste cimilituri devenite banale în relaţia dintre politicieni şi presa care refuză să le observe măreţia implicită sînt depăşite în absurd de ceea ce urmează: „Se fac presiuni pentru a-i schimba poziţia faţă de pedeapsa cu închisoare pentru calomnie". După ce explică destul de neconvingător tranzacţia în care este implicată, argumentul suprem fiind că „eu aşa cred că, în condiţiile pieţei, preţul de 100.000 de dolari este corect", ministrul Justiţiei revine în finalul comunicatului la această problemă: „Iată de ce sînt surprinsă că ziariştii se lasă manipulaţi şi folosiţi atît de uşor, lansînd acuzaţii fără suport care pot să-i facă vulnerabili în condiţiile actualelor prevederi ale Codului Penal. Aceasta arată că lupta pentru schimbarea articolelor 205 şi 206 Cod Penal referitoare la insultă şi calomnie nu este pe deplin cîştigată... cei care se împotrivesc acestor modificări se folosesc chiar de ziarişti împotriva ziariştilor".

Înţelegem de aici că doamna Stănoiu este o luptătoare pentru cauza ziariştilor, dar cei de la *Academia Caţavencu* sînt iresponsabili şi o atacă. S-ar presupune că, dacă lupţi pentru cauză, poţi face orice, eşti imun, doar eşti prietena din principiu a ziariştilor. Argumentul este destul de ciudat, iar fragmentul cu „pot să-i facă vulnerabili în condiţiile actualelor prevederi" seamănă cu afirmaţia ministrului Apărării, Ioan Mircea Paşcu, care le amintea ziariştilor „că viaţa lor e scurtă, iar sănătatea un bun prea de preţ". Deşi amîndoi jurişti, fiecare ameninţă cu ce poate.

Dar faptul că doamna ministru pozează în campioana libertăţii de exprimare devine halucinant dacă eşti cît de cît la curent cu istoria problemei. Faptul că legile României mai condamnă ziarişti cu închisoarea este o ruşine. Argumentul că şi ţări din vest mai păstrează asemenea relicve ale dreptului pre-modern nu ţine: acolo nu se aplică. Pe cînd relicvele dreptului totalitar se aplică în România. Printre multele motive de ruşine ale guvernării de pînă în 2000 este şi acesta. Valeriu Stoica depusese un proiect de lege care doar scădea pedepsele, lăsînd fondul problemei neatins. În 2001, Ministerul Justiţiei, condus de Rodica Stănoiu, modifică proiectul, crescînd pedepsele. Un joc legislativ destul de neclar, greu de urmărit, arătînd încă o dată cît de complicată devine în România o problemă simplă atunci cînd există interese.

Vorbind de ruşine, anul trecut, o delegaţie parlamentară românească la Consiliul Europei a afirmat că România a dezincriminat total insulta şi calomnia. Aflată în sală, Monica Macovei, de la APADOR-CH, a crezut că nu îşi aude bine urechilor. Iniţial s-a bucurat, crezînd că puterea avusese un acces spontan de generozitate, apoi a verificat şi a demonstrat că era pur şi simplu o minciună. Făcut de rîs, guvernul a promovat o ordonanţă de urgenţă. Probabil de aici a ajuns doamna Stănoiu la ideea că merită să joace rolul de eroină. Numai că ordonanţa rezolva parţial problema: a eliminat pedeapsa cu închisoarea pentru insultă şi a micşorat pedeapsa cu închisoarea pentru calomnie, a eliminat articolul care sancţiona ofensa adusă autorităţii, dar a introdus alte sancţiuni, privitoare la ameninţarea directă asupra unui funcţionar aflat în timpul serviciului, prelungind discriminarea între simpli cetăţeni şi oficiali. Adică tot jumătăţi de măsură, suficient însă să pozezi în erou.

Absurdul devine deplin atunci cînd *Academia Caţavencu* devine în comunicat un fel de oficină (cuvînt nedrept ignorat, cum de le scăpă?) a celor interesaţi să asuprească ziariştii. Sînt cîteva ONG-uri care au urmărit problema cu încăpăţînare, cu aceeaşi încăpăţînare cu care autorităţile s-au împotrivit şi s-au eschivat de la a renunţa la pedeapsa cu închisoarea. Şi, alături de Centrul pentru Jurnalism Independent sau APADOR-CH, Agenţia de Monitorizare a Presei / *Academia Caţavencu* este una dintre ele. În plus, săpămînalul are o rubrică specială numită „Protecţia presei", unde se ţine evidenţa celor tîrîţi prin tribunale. În emisiunea lui Mircea Toma de pe Realitatea TV, chiar vinerea trecută subiectul a ocupat o jumătate de oră. Cum a ajuns deci *Academia Caţavencu* să fie folosită de cei „care se împotrivesc acestor modificări"? Pare ridicol, pare absurd, dar comunicatul este real.

Iar toată afacerea ridică o problemă de substanţă: ce se întîmplă cu jurnalismul de investigaţie? De la televiziuni aproape că a dispărut. Editorii de ştiri consideră prea mare chiar şi efortul de a lua opinii de la opoziţie şi analişti faţă de cele circa patru-cinci fapte bune făcute de premier în fiecare zi. Iar în presa scrisă se află în declin pentru că este scump, necesită experienţă şi cheltuieli, dar cel mai grav este că abuzurile şi cazurile de corupţie au devenit atît de frecvente încît nu mai reprezintă un eveniment de presă, astfel încît efortul pentru anchete de substanţă nu mai este răsplătit suficient prin creşterea tirajului. Jurnalismul de investigaţie se practică mai mult de dragul meseriei. Iar după ce sînt dezvăluite cazuri de corupţie, reacţia publică este ca inexistentă, celui vizat nu îi crapă obrazul de ruşine, ba chiar pare convins că este victima unui complot.

▲

Bd. Timişoara nr. 58, sector 6, Bucureşti; Tel.: (021) 402.26.30, E-mail: comenzi@all.ro
EDITURILE ALL VĂ RECOMANDĂ

Colecția MARI CIVILIZAȚII
CĂLĂTORII ÎN TIMP ȘI SPAȚIU, PE URMELE CIVILIZAȚIILOR APUSE!
ISLANDA MEDIEVALĂ
VIKINGII
Autor: Régis Boyer
Preț: 129 000 lei
În aceeași colecție:
Grecia clasică, autor: Anne-Marie Buttin
China clasică, autor: Ivan P. Kamenarović
Roma, autor: Jean-Noël Robert
Fiecare volum 129 000 lei

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Conciliere pe sprînceană

Ziua Unirii, invitarea în NATO, cordiala trecere fulger a lui Bush pe sub curcubeul bucureştean şi Sfîntul Andrei, simultaneitatea atîtor sărbători impune o prăznuire de proporţii corespunzătoare. Ca atare, porţile palatului prezidenţial s-au deschis larg, lăsîndu-i să pătrundă în fastuoasa sală a Unirii pe cei circa 1.000 de invitaţi: civili şi militari, militari activi şi militari purtaţi de vijeliile istoriei de la Cotul Donului la Munţii Tatra, drapaţi în hlamide şi pelerine ale ordinelor cu care fuseseră distinşi, oameni politici de toate culorile, oameni de cultură, oameni de ştiinţă şi academicieni – două categorii numai parţial identice – parlamentari, glorii ale sportului şi reprezentanţi ai societăţii civile, vedete mediatice, mari antreprenori şi foşti revoluţionari cu certificat, miniştri, foşti miniştri şi viitori foşti miniştri, un amplu eşantion al protipendadei dîmboviţene.

Şeful statului şi-a cinstit oaspeţii îmbiindu-i la o recepţie cu delicioase bucate valaho-Nord Atlantice, cu o avalanşă de decoraţii, chibzuite după obrazul fiecăruia, începînd cu acel fan al Rapiduleţului care în timpul liber îi păstoreşte pe membrii Senatului, şi cu un vibrant mesaj transmis concomitent şi acelei părţi a naţiunii care nu fusese invitată. Succesele istorice ale Patriei noastre, a declarat Preşedintele, încununează strădaniile întregii societăţi româneşti punînd temelia unei concilieri generale, epilog fericit al oricăror rivalităţi. Dovada palpabilă a voinţei de conciliere a fost puhoiul decoraţiilor care, aşa cum se întîmplă în astfel de situaţii, nu puteau satisface pe fitecine.

Ţara întreagă a deplîns omiterea de pe lista celor decoraţi a senatorului PSD poet al cenaclurilor. O omisiune flagrantă, trecută cu vederea, este cea a generalului care, în decembrie 1989, expediat la Timişoara să potolească răzmeriţa, a dat birul cu fugiţii punîndu-şi un picior în ghips. Sosit în Capitală şi lepădîndu-şi ghipsul, el a preluat comanda armatei, rămasă fără ministru, ucis ori sinucis, a organizat farsa judiciară de la Tîrgovişte, şi-a trecut în subordine efectivele şi documentele Securităţii şi a sfîrşit prin a-l lua sub aripa-i ocrotitoare pe fostul demnitar-rebel al PCR, care alergînd între edificiul CC, Palatul Victoria şi Televiziune, revenea mereu la uşa lui solicitîndu-i sprijinul. Fără acest sprijin nu este sigur că fostul demnitar-rebel ar fi devenit încă din 1990 locatar al Palatului de la Cotroceni sub ale cărui bolţi avea să adreseze ţării pateticul apel la reconciliere.

Preşedintele şi-a ilustrat apelul prin propriul său exemplu, arătîndu-se gata să se reconcilieze chiar şi cu cei mai notorii dintre adversarii săi politici, nu însă şi cu omul care l-a ajutat în mod decisiv să se baricadeze pentru o întreagă epocă dincolo de monumentala poartă voievodală pe care acum i-o trîntea în nas.

▲

BARBURISME

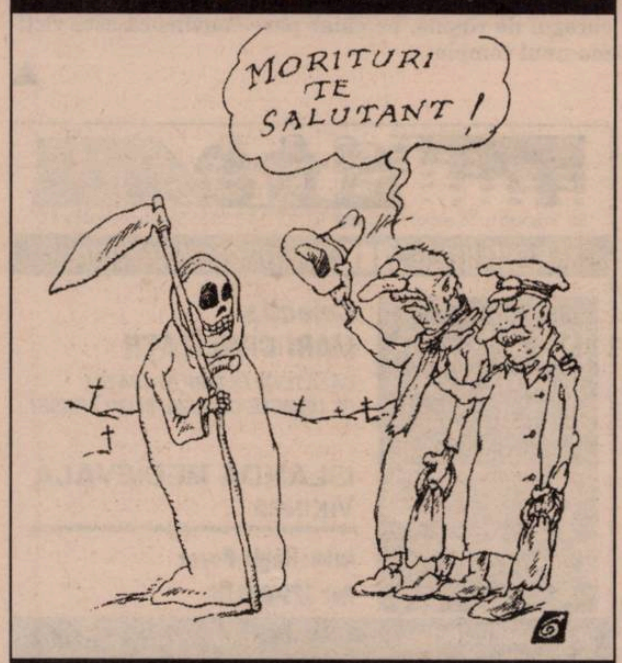

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Sportivii şi Cervantes

Un vechi cititor al *Dilemei*, dl Mihai Floarea, zăboveşte asupra articolului meu din nr. 506, în care vede „o indignare suspectă" (v. scrisoarea în pag. 2 a acestui număr). Trec repede peste etichetări sumare precum „tendinţa generalizată din publicistica postmodernă" ori „tot mai mulţi par a căuta astăzi nestemate în gunoi": le iau ca simple scăpări de condei provocate de indignarea corespondentului nostru (autentică, sper). Mi se pare însă că opiniile sale şi mentalitatea pe care o exprimă sînt destul de răspîndite în societatea noastră de azi, aşa că îmi iau libertatea să le comentez.

Cred în continuare că decizia celor trei foste gimnaste de a poza goale e un act individual care nu are legătură cu imaginea ţării şi cu prestigiul naţiunii. Iar faptul că e un gest „aducător de substanţiale cîştiguri" nu mi se pare deloc scandalos în sine; evident, în momentul în care au luat acea decizie, s-au expus riscului ca o parte a societăţii să le condamne (ceea ce s-a şi întîmplat) şi să considere gestul cu pricina un „act de prostituţie". Cred însă că un profesor care ia mită ori care vinde subiectele la bacalaureat se prostituează mult mai grav şi mai perfid decît o tînără femeie care îşi arată trupul într-o revistă; iar la acest punct sînt mai pesimist decît dl Floarea: asemenea cazuri au tot apărut în şcolile şi liceele patriei şi n-au stîrnit nici pe departe valurile de reacţii generate de cele trei gimnaste. Aşa că ajung la îndemnul corespondentului nostru: „selectaţi-vă subiectele". De acord, dar e valabil în primul rînd pentru cei care au făcut din dezbrăcarea unor tinere un subiect de interes naţional şi o ocazie de manifestare a patriotismului: *ei şi indignările lor* au constituit subiectul meu, nu gimnastele, a căror viaţă personală sau publică nu mă interesează cîtuşi de puţin şi constituie, cred, un deplin nonsubiect de presă – cel puţin pentru presa cu pretenţii de seriozitate; altminteri, pentru ziarele populare care trăiesc din bîrfe şi poze colorate, e aur curat...

Ajung însă la ceea ce corespondentul nostru consideră a fi „esenţa problemei: confuzia dintre statutul sportivului, al performerului în genere, şi cel al insului reprezentativ, demn de a constitui modelul". O asemenea împărţire mi se pare rodul unei gîndiri maniheiste cu care nu sînt de acord şi ale cărei consecinţe pot fi de-a dreptul periculoase. (Mi-ar fi la îndemînă să-i ofer cititorului nostru exemple şi caractere din sport: Ivan Patzaichin, de pildă, ieşind campion olimpic cu vîsla ruptă; ori Ion Ţiriac jucînd în finala Cupei Davis deşi era bolnav. Dar mă abţin: mi se pare că dlui Floarea nu-i plac sportivii, mai ales cei „remuneraţi copios"!). Cine hotărăşte care sînt „inşii reprezentativi" ai naţiei? Cineva „de sus", vreo instanţă atotştiutoare, vreun frate mai mare? Şcoala şi Biserica sînt nişte instituţii abstracte numai bune de invocat retoric, dar ele nu pot „redresa actuala stări de lucruri" de la sine: trebuie s-o redresăm *noi toţi*, fie că ne place sau nu învăţătura, fie că mergem sau nu la biserică. Modelele şi le construieşte, în timp, orice societate sănătoasă. Sînt de acord că societatea românească e întrucîtva buimacă şi întîrzie nepermis de mult să-şi revină din coşmarul comunist, care a distrus criteriile după care ne stabilim modelele. Dar unul dintre motivele buimăcelii este tocmai o asemenea gîndire rigidă, construită pe opoziţii schematice: ori divertisment, ori şcoală; ori reviste cu poze, ori biserică. Nu mă uit la emisiunea „Surprize, surprize" şi nu-mi place că acolo sînt exploatate sentimentele oamenilor, dar nu cred că trebuie s-o desfiinţăm şi să punem în loc un popă ţinînd o predică ori un profesor cu catalog şi nuia care să dea lecţii naţiei – n-ar ajuta la nimic. (Vă mai amintiţi de sîmbetele bîntuite de tabletele lui Paul Everac? Era mai bine?...) Impactul modelelor sau pseudomodelelor oferite de mass-media e mult mai puternic decît cel al altor tipuri de comunicare publică. Ar trebui aşadar să ne întrebăm dacă buimăceala naţiei nu e cauzată şi de faptul că, atunci cînd ne deranjează ceva, în loc să găsim soluţii pentru a *comunica eficient* şi alte modele (fructificînd chiar avantajele oferite de mass-media), ne refugiem comod în invocarea unor instanţe care să facă ordine: Şcoala, Biserica, Statul. Dintr-un asemenea amestec de indignări şi moralisme, ajungem să reacţionăm cu mîndrie patriotică la vederea unei poze şi cu descrierea statuii lui Mihai Viteazul cînd nu ne place o emisiune de divertisment. Ajungem, adică, la o perfectă non-comunicare.

Altminteri, sînt un ins destul de conformist: dacă aş fi trăit la Curtea Spaniei în secolul al XVII-lea şi vreo *Doña* şi-ar fi arătat glezna în public, cred că mi s-ar fi părut o eroare din partea ei şi, în sinea mea, aş fi dezaprobat-o. Dar nu m-aş fi gîndit nici o clipă că asta o să afecteze valoarea operei lui Cervantes ori destinul ei internaţional.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Tirana, Girokastër, Sarandë

Conform indicaţiei exprese date de Hoxha, blocurile din Tirana trebuiau să fie, toate, cu patru etaje. Bună parte din capitala Albaniei seamănă cu un cartier de locuinţe confort doi de la Bîrlad sau de la Medgidia. Dar, de zece ani încoace, la parterul blocurilor au apărut restaurante, cafenele, magazine. Pe străzi – desfundate, noroioase cînd plouă, acoperite cu un covor de praf cînd e cald şi uscat – e o permanentă animaţie, terasele cafenelelor sînt pline, la mese se stă la taclale, atmosfera e de oraş mediteranean. Foarte dinamicul primar al Tiranei, Edi Rama, bărbat tînăr şi cu statură de rugbist, fost pictor, a avut ideea de a înviora faţadele blocurilor cu pete de culoare. Distribuite capricios, ca într-un tablou abstract, pătratele şi dreptunghiurile roşii, verzi, galbene, mov te mai fac să uiţi aspectul mizerabil al blocurilor. Fostul „cartier închis" din centru, unde locuiau demnitarii partidului, e acum zonă comercială de lux. Închisă (la propriu, întrucît e înconjurată de un zid înalt) a rămas însă zona ambasadelor, consulatelor şi locuinţelor diplomaţilor; la fiecare capăt al străzii – largi, cu o vegetaţie debordantă – sînt bariere păzite de poliţişti. În oraş se ridică pretutindeni clădiri noi, vile mai ales, contrastînd frapant cu monotonia dezolantă a blocurilor comuniste. Foarte multe din noile case au fost construite fără autorizaţie (despre proveniența banilor nici nu e cazul să mai vorbim), iar primarul Edi Rama (pe care Samuel Richard, bun cunoscător al realităţilor bucureştene, mi l-a prezentat drept un „Băsescu al Albaniei") dărîmă zeci, sute de clădiri noi-nouţe, în special acelea înălţate pe malurile rîului Lana (Dîmboviţa, cum ar veni), încît zona respectivă arată de parcă ar fi suferit un bombardament. Pe şosele şi pe străzi – Mercedesuri lungi şi masive, modele vechi în majoritate: e maşina naţională, singura socotită capabilă să reziste pe drumurile ce duc în nord sau către Girokastër ori Sarandë. Cînd automobilul îşi dă obştescul sfîrşit, e lăsat să putrezească pe marginea şoselei sau e împins într-o rîpă. La fel putrezesc, abandonate pe unde s-a nimerit, vechile camioane chinezeşti. Cimitirele de maşini au devenit parte componentă a peisajului, ca şi grămezile de gunoaie, saci de plastic, bidoane etc., zone întregi din ţară nebeneficiind de servicii de salubritate.

Ieşim din Tirana către Durress, la o intersecţie ajungem din urmă o motocicletă prevăzută în spate cu o mică platformă pe care stau în picioare, într-un echilibru precar, o ţărancă în vîrstă, o vacă şi un viţel. Şoseaua e în stare foarte bună vreo patruzeci de kilometri, după care, brusc, intrăm pe un drum cu vagi urme de bitum, tot mai îngust şi mai accidentat, pe care îl vom urma pînă în sud. În stînga se vede un coş de uzină transformat în minaret. Traversăm zona petroliferă: nici ţipenie de om, cîteva sonde arhaice funcţionează totuşi, în jur cisterne abandonate, ruginite, mormane de metal prăvălite în mîzga neagră. De la Tepelenë urcăm către Girokastër, „oraşul de piatră", pe care îl ştiam din cartea lui Kadaré (cu fotografii, superbe, de Etienne Revault) apărută în 1997 la editura Michalon. Agăţat de peretele muntelui, oraşul e o neverosimilă aglomerare de case din piatră (şi acoperişurile sînt din pietre plate, puse cu grijă una peste alta), multe locuinţe sînt abandonate, stau gata să se prăbuşească. E oraşul natal al lui Enver Hoxha şi al lui Kadaré. Casa dictatorului nu mai e muzeu, în schimb a căpătat acest statut casa natală a scriitorului. Hoxha, povesteşte Kadaré, decretase că oraşul va fi îngrijit şi protejat prin „forţe proprii". Decizie catastrofală, deoarece Albania nu avea, firesc, resursele financiare necesare; se aşteaptă, acum, ca oraşul să intre sub protecţia UNESCO. Deasupra, chiar pe vîrful muntelui, e fortăreaţa, ce a servit vreme de veacuri, şi sub turci, şi sub monarhie, şi sub comunişti, drept puşcărie. Dar Hoxha a decis la un moment dat să desfiinţeze închisoarea (înlocuind-o cu un... depozit de brînzeturi), pentru că, scrie Kadaré, era prea vizibilă, prea „transparentă"; închisorile secrete, lagărele invizibile ce se aflau peste tot în Albania erau incomparabil mai înfricoşătoare decît vechea citadelă din evul mediu. A rămas însă, cu o aripă înclinată către peretele abrupt sub care începe ţesătura de piatră a oraşului, carcasa unui mic avion american constrîns să aterizeze şi capturat de albanezi în 1957: era imaginea, ce se dorea exemplară şi mobilizatoare, a rezistenţei Albaniei comuniste în faţa imperialismului american...

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Noua Constituţie

Din cînd în cînd, în notiţe răzleţe, presa noastră mai anunţă cîte ceva despre activitatea Comisiei care se ocupă de modificarea Constituţiei. Putem crede fie că se lucrează în acelaşi ritm şi cu aceeaşi consistenţă cu care presa relatează şi, în acest caz, Comisia este mai degrabă leneşă, fie că se lucrează intens, dar departe de zgomotul zilnic de pe malul Dîmboviţei şi de urechile mereu ciulite ale jurnaliştilor. În ambele cazuri, e bine că se lucrează.

Tema modificării legii fundamentale sau, aşa cum susţin eu, a elaborării unei noi Constituţii nu poate fi decît centrală în preocupările şi gîndurile cuiva care se interesează de ordinea juridică şi morală a cetăţii. Problema este ca această temă să fie în acelaşi fel centrală pentru politicienii care, în cele din urmă, vor decide textul asupra căruia poporul se va pronunţa prin referendum. Spun „în acelaşi fel centrală" pentru că ceea ce am impresia că lipseşte este *viziunea*. Adesea, am sentimentul că textul constituţional este gîndit în termenii configuraţiei politice actuale şi asta e cu adevărat o lipsă de viziune. Am impresia că atunci cînd se vorbeşte despre instituţia Preşedintelui, toată lumea vorbeşte, eufemistic, despre Ion Iliescu, cînd se vorbeşte despre cum trebuie reajustată figura constituţională a Guvernului între instituţiile puterii, toată lumea se gîndeşte la cazul particular al actualului prim-ministru şi cînd se vorbeşte despre Parlament, toţi lucrează mental cu actuala configuraţie politică a legislativului. Pledez pentru *viziune* în sensul de viziune de ansamblu asupra lumii româneşti şi asupra viitorului acestei ţări, căci asta e miza Constituţiei. Acum, îmi propun o recapitulare a cîtorva dintre diferenţele care ar fi de dorit să marcheze noutatea viitorului text constituţional faţă de cel din 1991. În afara prevederilor deja ştiute ca necesare pentru accederea noastră în UE şi pentru prezenţa noastră în Alianţa Nord-Atlantică, mai sînt multe lucruri de pus la punct în privinţa ordinii interne.

1. Stabilirea unui sistem în care Parlamentul să se reînnoiască, în parte, în fiecare an sau, cel mult, la doi ani. Acest lucru se va putea realiza, de pildă, prin prelungirea duratei mandatului de parlamentar la şase ani şi prin reexaminarea electorală a unei treimi din locurile Parlamentului din doi în doi ani. Eventual, o dată cu diferenţierea clară dintre atribuţiile celor două Camere, ar fi de gîndit dacă nu cumva este mai potrivit că mandatul senatorilor să curgă diferit de mandatul deputaţilor. S-ar putea imagina un sistem în care senatorii, votaţi nominal, să aibă un mandat de patru ani, Senatul să se reaşeze electoral din doi în doi ani, prin supunerea la vot popular a jumătate din locuri, iar Camera Deputaţilor să urmeze regula pe care am enunţat-o mai sus, deputaţii avînd un mandat de şase ani, urmînd să fie votaţi pe liste. În orice caz, mi se pare foarte important pentru democraţia noastră ca poporul să fie consultat electoral mai des şi diferenţierea dintre camere să se vadă nu doar în atribuţiile lor, ci şi în dinamica mandatelor membrilor lor.

În ceea ce priveşte instituţia prezidenţială, opinez că este potrivit ca aceasta să-şi păstreze profilul actual, iar ocupantul fotoliului suprem în stat să fie în continuare decis prin vot popular. De asemenea, nu ar fi deloc nepotrivită stabilirea, prin Constituţie, a momentului în care preşedintele nou ales preia efectiv conducerea statului de la predecesorul său.

În ceea ce priveşte Guvernul, ajustarea majoră trebuie să fie limitarea abuzului de ordonanţe de urgenţă.

2. Enunţarea clară a marilor principii democratice pe care se construieşte societatea românească, şi mă refer aici la principiul separaţiei puterilor în stat. În general, cred că păstrarea Constituţiei în sfera marilor principii este necesară pentru actualul stadiu al democraţiei şi al statului nostru de drept. Aceasta ar da putere sporită magistraţilor noştri şi, în special, Curţii Constituţionale a cărei prezenţă în viaţa noastră publică ar fi de dorit să fie mai apăsată. E important ca mesajul textului constituţional către români să fie clar: statul de drept, în care judecătorul are cel mai important rol dintre toţi funcţionarii, există.

3. Enunţarea unor principii profund liberale în ceea ce priveşte proprietatea privată. Impactul Constituţiei asupra economiei trebuie să se reducă la afirmarea în limbaj modern a caracterului sacrosanct al proprietăţii private. Reglementarea principială a proprietăţii, în general, fie ea publică sau privată, trebuie gîndită ca un aspect esenţial al Constituţiei. Nu trebuie să fii doctor în economie ca să înţelegi că proprietatea este motorul dezvoltării economice. Un management eficient, un sistem bancar deschis spre credit, o competiţie reală în economie sau orice altă „reţetă" considerată a fi cheia succesului economic nu se poate concepe decît plecînd de la o anumită atitudine faţă de proprietatea privată. În general, întemeierea tuturor dispoziţiilor constituţionale ar trebui să fie *dreptul natural*. Într-o societate precum cea românească, ideile contractualiste şi pozitivismul juridic nu pot avea efectul civilizator şi emancipator pe care îl aşteptăm. O Constituţie contractualistă într-o lume în care ideea de contract este atît de slabă nu face decît să sporească gradul de ipocrizie şi duplicitate, adică exact cauza profundă a tuturor plăgilor lumii noastre, de la politicianism la corupţie, de la demagogie la falsa competenţă.

4. Deşi pare un detaliu tehnic, cred că ordinea capitolelor noii Constituţii este importantă. Ar fi de preferat, de pildă, ca lista obligaţiilor fundamentale ale cetăţenilor români să preceadă lista drepturilor lor, dar un capitol destinat drepturilor fundamentale ale omului ar trebui aşezat încă înaintea celui referitor la obligaţiile cetăţenilor. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

De sus, stăm bine

Privit din cosmos cu un binoclu bun, Bulevardul Magheru din Bucureşti îl poate face pe un biet astronaut să creadă c-a greşit coordonatele. De sus, locul e la vreo două degete de întunecata Mare Neagră şi la un lat de palmă de capitalele camuflate ale Georgiei sau Uzbekistanului. La stînga, spre Atlantic, Parisul şi Londra lucesc stins, mărturie a decadenţei unei civilizaţii, care, deşi a inventat becul, nu mai poate să se bucure de el. În nordul rece şi plicticos de eficient, Stockholmul abia tresare cu cîteva ghirlande de autostrăzi reparate, uscate şi iluminate, iar spre sud, Cairo îşi trimite printre nori cîteva sclipiri ieftine, în curs de dezvoltare.

Ce contrast cu uimitoarea capitală a românilor! Lumina şi căldura degajate de ea încalzesc – fără şpagă la RADET – regiuni întinse de pe Lună şi pun la lucru, la trecerea la verticală, sistemul de răcire al staţiei spaţiale. Mai mult, concentrarea de lumină de pe uliţele centrale ale Bucureştilor îngreunează, 200 de kilometri mai sus, în orbită, valoroase cercetări asupra supernovelor îndepărtate şi galaxiilor mai sărace în stele. Cu siguranţă că un ipotetic observator din alte lumi, care se gîndeşte să ne viziteze, are deja trecută în planul de zbor o aterizare în Piaţa Victoriei, cu colectare de mostre din becurile de pe Guvern. Sigur, după discuţii bilaterale cu omologii săi.

De jos, perspectiva nu e mai puţin fascinantă. La capătul bulevardului, cum priveşti spre Unirea, cerul luceşte de miile de becuri care-şi aşteaptă un Alecsandri sau un Vlahuţă să le cînte nemărginirea. Lucrătura delicată a ornamentelor şi graţia cablurilor care le susţin ar fi făcut invidia unor Watteau sau Tiepolo (să nu credeţi că mă pricep, m-am uitat doar într-un dicţionar de artă, la stilul Rococo). În fine, forţa vizuală cu care decoraţiile acestea strivesc privitorul e demnă de o victorie militară asupra tuturor duşmanilor noştri, inclusiv cei din somn (...acela al raţiunii, *bien entendu*).

Dar ne spune ceva despre Crăciun? Probabil că nici nu mai contează. Pentru primărie, luminaţiile trebuie că dau măsura rafinamentului unei civilizaţii care, deşi n-a descoperit neonul, l-a adoptat cu o dragoste peste limitele firii. Plimbat prin toate porturile lumii, marinarul care ne conduce oraşul pe uscat, spre Europa, se uită poate la ele şi îşi aduce aminte de tinereţe... cînd rudele rămase acasă îşi puneau vederile cu neoane din oraşe străine în vitrina din sufragerie (alături de sticla de whisky şi cartuşul de ţigări...). Momentul iniţiatic al aprinderii luminii, cu presă şi buton apăsat hotărît de degetul primarului, se luptă pentru *rating* cu acela de Paşte, cînd patriarhul iese cu lumînarea din biserică. Sigur, lumea trece pe sub puhoiul de lumini cu o anumită mîndrie, asemănătoare cu cea cu care îi privim pe turiştii care se fotografiază cu Casa Republicii. Ţăranii veniţi la oraş cu varză sau mere se bucură şi ei că trăiesc într-o ţară aşa de bogată, drept pentru care mai pun *un cinci mii* la preţ. Iar cerşetorii de la semafoare aşteaptă ca lumina de pe cer să coboare, conform cu indicaţiile biblice, în sufletele domnilor din maşinile mari şi negre ale căror geamuri sînt, pesemne, stricate din fabrică.

Ajuns aici, trebuie să recunosc că iubesc sărbătorile mai liniştite. Şi că acesta e al doilea an în care nu ştiu exact dacă becurile din centrul Bucureştiului nu-l transformă mai degrabă într-un bazar oriental decît într-un oraş european care aşteaptă o sărbătoare de nuanţă iudeo-creştină. Ştiţi, religia aceea a moderaţiei, care nu ne face socoteala în waţi, ci în fapte şi gînduri bune.

Dar poate că e doar problema mea. Poate că România are şi motive şi bani să arunce cu fotonii – particule mai elementare, dacă se poate spune aşa, decît bunul- simţ. ▲

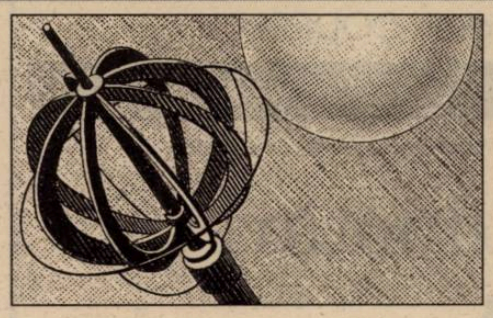

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Anti-şaşlîk

Războiul cu prăvăliile unde se vînd hamburgheri e în plină desfăşurare: luna şi restaurantul. Pe 5 decembrie o bombă, cu efecte ucigaşe, a explodat într-un local din Indonezia, la Makassar (insula Celebes): trei morţi şi unsprezece răniţi. Pe 20 noiembrie a fost incendiat un restaurant la Ryad, în Arabia Saudită, pe 19 octombrie la Moscova, iar cu o lună înainte în Liban, la Beirut. Nimeni nu-şi închipuie că în acest fel Statele Unite ale Americii se vor declara învinse în războiul cu terorismul, cu „axa răului", cu multele organizaţii şi persoane care contestă legitimitatea morală a unicei superputeri mondiale. Atacurile la adresa unei firme-simbol pentru ceea ce este perceput ca dominaţia modului de viaţă american echivalează cu o declaraţie de neiubire. Ea nu poate fi neglijată într-o perioadă cînd SUA trebuie să facă faţă unui pericol difuz, cînd nici un fel de superioritate tehnică, militară sau informaţională nu-i dau certitudinea că acte de felul celor de la 11 septembrie sînt cu desăvîrşire excluse în viitor.

Pornind de la margini spre centru, acţiunile judiciare împotriva persoanelor bănuite a fi avut o oarecare legătură cu cumplitul atac terorist par a sfida orice regulă şi orice model: sînt puşi sub acuzare cetăţeni americani convertiţi la Islam, cetăţeni arabi aparent complet adaptaţi vieţii din Occident. Paralel cu discursul oficial de pregătire a războiului cu Irakul se desfăşoară explicaţiile celor care, fără să aprobe în mod explicit acţiunile teroriste, găsesc că ele sînt motivate de aroganţa belşugului american, pe de o parte, şi de sărăcia celeilalte lumi, pe de altă parte. Clişeul săracului cu standarde morale ridicate opus bogătaşului dezmăţat şi corupt a părăsit sfera luptei de clasă din interiorul unei naţiuni pentru a motiva relaţiile dintre ţări. Întrebarea „de ce nu ne iubesc?", formulată imediat după exploziile de bucurie din diverse părţi ale globului declanşate de spectacolul prăbuşirii turnurilor gemene din New York, trebuia să-şi găsească un răspuns de dincolo de sentimente şi *Pew Research Centre for the People and the Press* din Washington (condus de Madeleine Albright) a iniţiat o anchetă mondială cu privire la evoluţiile din opinia publică *(Le Monde*, 7 decembrie 2002). Sondajul a fost efectuat în 44 de ţări şi au răspuns la chestionare 38.263 persoane. Rezultatul ştiinţific îl confirmă pe cel empiric: imaginea Statelor Unite s-a deteriorat în 19 din cele 27 de ţări unde s-a putut face comparaţia, în unele ţări europene, dar şi la alţi aliaţi tradiţionali ai Washingtonului cum ar fi, de exemplu, Turcia sau Iordania. În acest context este ciudat că în Franţa – considerată leagăn al antiamericanismului – şi în Rusia imaginea Statelor Unite s-a ameliorat, nu cu mult, dar totuşi. Şi mai bizar e cum imaginea SUA s-a deteriorat în Coreea de Sud, ţară pentru a cărei menţinere în lumea liberă au murit 27.000 de soldaţi americani. Punctele nevralgice sînt perspectiva războiului cu Irakul, politica din Orientul Mijlociu şi tot ceea ce este perceput ca o încercare de a impune un mod de viaţă străin obiceiurilor şi tradiţiilor locului.

Foaie de temperatură a unei lumi nemulţumite şi derutate, sondajul american înregistrează şi gradul de mulţumire al locuitorilor din diverse ţări faţă de propria viaţă şi de propria ţară. Pînă la un punct, cifrele sînt conforme cu realitatea: sînt nemulţumiţi de ei, de ţara lor şi de restul lumii, cetăţenii ţărilor în criză, Polonia, Ucraina, Bulgaria, Liban, Turcia, Venezuela, Argentina (datele despre România – dacă există – nu figurează în rezumatele din presă). Prin comparaţie, două cifre sînt derutante: mulţumiţi şi foarte mulţumiţi într-o proporţie semnificativă de tot ce li se întîmplă sînt cetăţenii Statelor Unite şi ai Uzbekistanului. Şi întrucît se consideră că solidaritatea cetăţenilor americani cu politica statului lor este principala explicaţie a succesului atît de invidiat, poate că vom asista, într-un viitor apropiat, la emergenţa puterii uzbece şi la direcţionarea sentimentelor anti înspre această opacă dictatură din Asia Centrală. Urmează distrugerea restaurantelor cu şaşlîk. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Adnotări la mustaţă

Mustaţa, odinioară omniprezent simbol al bărbăţiei, este pe cale de dispariţie în America. Se mai iţeşte ici şi colo, dar de cele mai multe ori în conjuncţie cu cîte o barbă. Aproape toţi americanii sînt astăzi raşi la sînge. Pe de altă parte, duşmanii noştri au mustăţi, cu toţii.

Mustaţa lui Saddam Hussein, un citat clar din mustaţa lui Stalin, îl întruchipează pe inimic. O buză superioară lipsită de păr denotă francheţe, în timp ce paranteza orizontală a mustăţii cuprinde ceva ascuns şi ameninţător, ce te duce cu gîndul la minciună. Scrierea unei istorii a mustăţii ar fi un proiect de valoare pentru orice specialist în antropologie politică dornic să-i studieze traseul, de la mustaţa deprimată a lui Nietzsche, cu vîrfurile pleoştite, trecînd prin musca ţeapănă a lui Hitler, jungherul labial a lui Stalin, antena îndreptată spre cer a lui Dali (prin care dialoga cu extratereştrii), pînă la pămătuful lui Saddam (care, în reprezentările recente, pare a mişuna de arme bacteriologice).

Nu sînt antropolog, aşa că o să mă menţin în aria remarcilor personale. M-am născut cu mustaţă, fapt care le-a băgat în sperieţi pe moaşele din spital şi i-a îngrozit pe vecini, cînd m-a adus mama acasă. Mama trebuia să mă iubească, asta-i era datoria, dar deseori mă trezeam urlînd de groază în inima nopţii, cînd se pleca deasupra mea cu un pămătuf plin de spumă albă. De fiecare dată ţipam, aşa că n-a răzbit să mă prindă.

Din fericire, m-am născut într-o lume de bărbaţi oacheşi şi mustăcioşi, aşa că pe la cincisprezece ani am devenit anonim. Au venit apoi anii '60 şi junimea şi-a înălţat mustăţile în semn de protest. Mustaţa americană din anii '60, dimpreună cu pletele, era un simbol al rebeliunii. Afaceriştii şi soldaţii erau raşi, pentru că aşa se cerea. Nimeni nu voia să stea fără mustaţă, dar acesta era ordinul complexului militaro-industrial.

Cînd anii '60 au luat sfîrşit şi moaca proaspăt bărbierită a lui Nixon a devenit o mască de cauciuc pe care unii şi-o puneau pe faţă ca să facă mişto, severitatea şi ţîfnoşenia mustăţii luptătoare s-a înmuiat. În timp, mustăţile au albit şi au devenit mai degrabă un semn de bătrîneţe decît unul de juneţe. De atunci, numărul mustăţilor eradicate de bărbaţii Americii a crescut an de an, astfel încît pe la jumătatea anilor '80 puteai număra mai multe capete rase decît musteţi.

A mea a fost executată într-o dimineaţă, la Veneţia, cînd privindu-mă în oglindă am zărit acolo un moşotei care se uita la mine. Oglinzile veneţiene sînt faimoase pentru harul lor de a aiuri omul, aşa că am închis ochii şi m-am aruncat cu capul înainte. Nu-mi văzusem niciodată buza de sus, care s-a dovedit a avea o gropiţă adîncă la mijloc, unde îngerul uitării mi-a pus degetul cam apăsat la naştere, ceea ce explică de ce am o memorie mai proastă decît e normal.

De atunci, am devenit din nou anonim, dar nu pot să-mi înăbuş două bănuieli: una, că mama este cea care m-a ras şi doi, că dacă încă aş mai avea-o, aş fi unul dintre inimici.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Casa Albă într-o poveste cu cerculeţ roşu

Povestitorul crede – şi o spune cu mare lejeritate – că unul dintre realele avantaje ale intrării în NATO este acela legat de legalizarea simbolică a umorului cu bătaie trans-atlantică. Bineînţeles, şi pînă acum îi puteam încondeia pe yankei în poantele noastre; dar eram condamnaţi s-o facem mai cu fereală, ca întîrziaţi la masa Istoriei şi ca vînduţi la Yalta etc. ce eram. Puteam noi rîde de americani cot la cot cu revista *Krakadil*[1]*?* Să rîdem de ei cînd ne-au dat clauza, în '75? Sau cînd ne-au luat-o în '88, după ce nea Puiu renunţase deja la ea? Pe cînd acum... O să spui, cititorule, că încă nu am intrat în alianţă etc.; sau că orice am face tot în Balcani rămînem; sau o să spui că după decenii de bancuri cu ruşi nu ar fi tocmai corect să trecem imediat la bancuri cu americani. Cine ştie care-i adevărul? Timpul va da dreptate cui trebuie.

Iată aşadar cum stăteau lucrurile, potrivit poveştii al cărei ecou mă fac, după vechiul principiu: de pe net adunate şi-napoi la net date[2]. Cu o ocazie oarecare, vizitînd Anglia, George W. Bush a fost invitat la un ceai cu regina. Zîmbitor, dar cu o netrucată curiozitate, aliatul nostru alături de care am urmărit curcubeul peste Ateneu o întreabă: „La capătul unei aşa frumoase cariere, stimată doamnă, mi-aţi putea răspunde la o întrebare?“ „Desigur“ – spuse regina. „Ei bine – cuteză Bush –, care credeţi că este esenţa *leadership*-ului? Care este secretul unei bune conduceri?“ Cu un zîmbet suav, regina răspunse: „În opinia mea, filozofia minimală a conducerii cere să fii înconjurat de oameni inteligenţi“. „Şi cum îţi dai seama cine este inteligent şi cine nu?“ – insistă preşedintele. „Foarte simplu – spuse regina ridicîndu-se –, permiteţi-mi să vă arăt“.

Imediat ea îl sună pe Tony Blair, pune telefonul pe *speakerphone* şi spune: „Domnule prim-ministru, vă rog răspundeţi-mi la o întrebare: mama dvs. are un copil, tatăl dvs. are un copil, iar acest copil nu este nici fratele şi nici sora dvs. Cine este el?“. Blair răspunde imediat: „Sînt exact eu, *ma'am*“. „Corect – spune regina. Mulţumesc şi la revedere, *sir* Blair“. Iar apoi, privindu-l pe Bush: „Aţi înţeles, domnule preşedinte?“.

„Da, doamnă! Foarte interesant! Fiţi sigură că o să folosesc această lecţie!“ – spuse americanul.

Odată întors la Washington, Bush jr. se hotărî să-l pună la test pe Jesse Helms, preşedintele Comitetului pentru Relaţii Externe din Senat. Convocat, senatorul vine. „Dragă Helms, mă întreb dacă ai fi capabil să-mi răspunzi la o întrebare“. „Desigur, dle preşedinte. *What's on your mind?*“. „Ei bine – începu Bush –, mama ta are un copil, tatăl tău are un copil, copilul ăsta nu este nici fratele şi nici sora ta. Cine este el?“. Helms roti cîteva clipe ochii între tavan şi podea şi finalmente întrebă pe şef dacă i-ar putea da răspunsul după o uşoară meditaţie.

Întors la Senat, el convoacă pe dată cîţiva seniori republicani, alături de care zăboveşte cîteva ore asupra problemei, fără să ajungă la o soluţie. Pradă disperării, Helms îl sună pe Colin Powell, la Departamentul de Stat: *„Now lookee here,* fiule, maică-ta are un copil, taică-tău are un copil, şi acest copil nu este nici frate-tău şi nici soră-ta. Cine este el?“. Powell răspunse pe dată: „Sînt eu, se înţelege de la sine, *you dumb cracker*“.

Mult mai uşurat, Helms fuge săgeată înapoi la Casa Albă, trece în zbor pe lîngă secretariat şi intră gîfîind în Biroul Oval. „Ştiu răspunsul, domnule! Ştiu cine este blestematul ăsta de tip! E Colin Powell!“.

De peste birou, mîngîind uşor spătarul fotoliului, gîndind probabil la ce noroc are regina cu aşa oameni inteligenţi pe lîngă ea – englezii ăştia! –, cu o nemascată grimasă de dezgust pe faţă, Bush replică excedat: *„Oh, God!* Greşit, *you dumb shit!* E Tony Blair!“.

---

1. *(notă pentru generaţia Pro)* Revistă umoristică sovietică, a cărei ultimă pagină, pînă adînc în anii '80, era dedicată caricaturizării Unchiului Sam şi nepoţilor acestuia.

2. *(notă pentru cititorii pe Internet şi nu numai)* Acest banc, într-o formă mai frustă, a circulat o vreme pe reţeaua de 3 w-uri, unde sper să nu-l fi citit cu toţii. Partizanii Legii privind protecţia limbii române vor ierta, desigur, cuvintele în italice din text.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Un fel de fabulă

Science-fiction-ul este, îmi pare a fi, mai degrabă o descoperire a modernităţi în vîrsta ei romantică. O să ne îndeletnicim, preţ de un articol, cu asemenea proiecţie într-un viitor nu foarte îndepărtat, unul care să ne fie la îndemînă, să proiectăm, bunăoară, dintr-un prezent corupt, corupţia peste un an sau poate doi, şi să încercăm să-i ghicim perspectivele şi desfăşurarea pe parcursul unui mandat de parlamentar, fie el unul dobîndit prin alegeri anticipate, fie altfel, la termen, adică. Îmi pare tot mai puţin probabil ca actualul partid de guvernămînt să răspundă „tradiţionalelor“, vorba presei, „semnale de alarmă ale preşedintelui Ion Iliescu“. Acestea de pe urmă, ce altceva ar putea fi decît un exerciţiu epic de tip *science-fiction,* o previziune, o adulmecare îngrijorată a viitorului. Şeful statului a spus, mai ieri, la postul naţional de radio, ceva referitor la umflarea în pene; aşa ceva a spus: umflarea în pene şi pierderea capului. Acest limbaj ornitologic al primului bărbat al ţării are raţiuni metaforice şi îmi pare a fi legat intim de proiecţia de tip futurologic a corupţei. Te umfli în pene atunci cînd eşti, tot ornitologic vorbind, fudul asemenea curcanului din bătătură sau, altfel, gîscanul, şi el se dedă unor asemenea îndeletniciri, şi asta se întîmplă atunci cînd respectivul dobitoc cu pene devine tată de familie şi se simte, prin tradiţia milenară a unor fine reglaje genetice, responsabil de soarta alor săi. Tot aşa, dragilor, se burzuluieşte, sîsîie, găgăie cutare şef de partid atunci cînd presa dă buzna în turmă şi-i tulbură odihna, ierarhic structurată, cu poveşti despre corupţie şi corupţi.

Cît despre pierderea capului, aici putem citi afirmaţia în dublu registru semantic, pe de o parte ar fi să fie ceva asemenea unor întîmplări pe care şi în zilele noastre le puteţi admira, cuprinşi de fiori *horror,* cînd gospodarul apucă mîndreţea de gîscan şi-i aşază capul pe butucul de spart lemne din şopronul casei. Acolo se petrece arhaica descăpăţînare atît de populară în lumea medievală şi ridicată pe culmi de rafinament amuzat în vremea multiplelor pierderi ale capului sub ghilotina revoluţiei franceze. Cu un gest sigur, toporul cel grosolan desparte frumuseţea capului celui mai ieri responsabil de bărbătească umflare în pene şi-l rostogoleşte, în deplina lui inutilitate, printre aşchiile lemnelor de prin preajmă.

O altă pierdere a capului o găsim prezentă în istoria orală despre viaţa şi întîmplările orătăniilor din ograda satelor de munte. Spun cunoscătorii că, la vreme de noapte, găinile care vieţuiesc în asemenea locuri binecuvîntate de Pronie şi în acord cu exigenţele celor de la Greenpeace, dorm aproape de natură şi de sălbăticie, cocotaţate prin ramurile copacului din bătătură: o îndeletnicire, să recunoaştem, mult diferită de aceea a suratelor care-şi duc veacul prin Avicola. Aşadar, pe cînd dorm ele liniştite în pacea nopţi, se arată vulpea care dă tîrcoale, cum se şi cuvine, locului şi deodată îşi pironeşte ochii ei de vulpe asupra viitoarei victime şi o supune unui soi de vrajă de esenţă paranormală, un soi de hipnoză, ceva asemenea îndeletnicirilor sectei lui Bivolaru se petrece; o beatificare a relaţiilor în doi asemenea celor consemnate în prescripţiile de pe Internet referitoare la continenţa sexuală, cînd, vorba adepţilor, se produce „Transmutaţia“ care este „o transformare sau schimbare însoţită de o declanşare uriaşă de energie a unui element chimic în altul.“ Prin urmare, vulpea vrăjeşte şi găina cade victimă vrajei întrucît, vorba lui Bivolaru, se petrece „Transmutaţia biologică sexuală“ care „constă în transformarea «materiei» amoroase – graţie unui control constant pe parcursul unor trăiri erotice intense“.

Aşadar, ca să nu mai lungim vorba, se produce transmutaţia şi victima se prăbuşeşte, de acolo de sus, direct în labele vulpii. Privirea ei hipnotică este asemenea beatificării dobîndite prin continenţa cu pricina, aceea tantrică, între o persoană sus-pusă şi tot ceea ce îi însoţeşte sus-punerea: secretara, maşina cu girofar, şoferul cel de folosinţă proprie, pe de o parte, şi, pe de alta, proiecţa SF a şefului statului îngrijorat că, la vreme de noapte, vine vulpea cea hipnotică şi împuţinează efectivele.

▲

Texte şi opinii de: Alexandru BARNEA (decan, Facultatea de Istorie, Bucureşti) ● Carol CĂPIŢĂ (lector univ., cercetător asociat, Institutul de Ştiinţe ale Educaţiei, Bucureşti) ● Silvia GUGU (studentă, Universitatea de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu", Bucureşti) ● Andrei MARGA (rector, Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj) ● Cristina OLTEANU (masterand, SNSPA, Bucureşti) ● Liviu ORNEA (conferenţiar dr., Facultatea de Matematică, Bucureşti) ● Cristian PREDA (conferenţiar dr., Facultatea de Ştiinţe Politice, Bucureşti) ● Daniela ZAHARIA (lector univ. dr., Facultatea de Istorie, Bucureşti)

Argument

Despre Universitate se vorbeşte, de regulă, la timpul trecut – de către cei care au trecut pe acolo şi păstrează nostalgiile vîrstei – sau la viitor, de către cei mai tineri, care vor să intre. De la olimpicii la matematică cu ceva coşuri în bărbia pe care se mai văd urmele primului bărbierit şi pînă la top-modelele studente la Drept la particulară, generaţia tînără încă mai este atentă la Universitate şi rezonează încă la auzul acestui cuvînt. Încă. Le va trece şi lor, cum le-a trecut multora. La timpul prezent se vorbeşte mai rar, şi aproape întotdeauna cu dozajul de lamentaţie asociat, într-o societate în tranziţie, tuturor lucrurilor în curs de aşezare.

La originea acestui număr s-a aflat – ca întotdeauna – o întrebare simplă. O întrebare ramificată, trebuie să recunosc. Ce mai înseamnă Universitatea azi? Cum se mai legitimează ea? Care mai sînt mizele sale? Mai este ea ritualul de trecere obligatoriu unei reuşite în viaţă (nu mai este; dar a fost ea, realmente, vreodată în trecutul nostru nefardat?). Ce material uman intră în Universitate şi ce material iese? Cît de necesar mai este el? Şi cît de european (sau în pas cu vremurile nostre post-moderne)?

În paginile următoare, Universitatea este privită din cîteva perspective, relativ diferite. Unele pleacă de la o perspectivă istorică, altele încurajează comparatismul; dar există o preocupare comună, ce transpare – şi ea s-ar putea numi temere sau circumspecţie. La ora la care materialele acestui număr erau culese de la colaboratori, discuţia legată de Legea învăţămîntului superior era într-un impas notabil, prinsă undeva între varianta a 6-a a documentului (ceva mai cunoscută de către cei interesaţi) şi cea de-a 8-a, pe care ministerul a făcut-o publică părînd că vrea să o camufleze.

În corpul societăţii româneşti, Universitatea este o instituţie tînără. Dar, în ciuda tinereţii, dinamismul pare în suferinţă (ar spune scepticii); în ciuda tinereţii, lucrurile se mişcă şi nu se fac greşeli mari (spun optimiştii). Universitatea a dat crema acestei ţări şi continuă să o facă, şi modernizarea a fost astfel posibilă – spun unii. Universitatea este mai curînd o firmă printre altele, cu valoarea minată de atîtea clone care au apărut în ultimul deceniu, unele de o valoare submediocră – spun alţii. Tinerii noştri nu mai învaţă – este un refren; în România de mîine, va învăţa numai cine va vrea să o facă şi cine e chemat să o facă – spune altul.

Purtătorii acestor opinii sînt contemporanii noştri, au copii de dat la şcoală, iar unii sînt chiar universitari. Cu toţii trec, de cîteva ori în viaţă, prin faţa Universităţii. Unii intră, alţii trec mai departe, alţii rămîn pe trotuar, aşteptînd troleibuzul.

Încă nu poate spune cineva care ajunge primul, mai departe şi unde. ***(Adrian Cioroianu)***

Alexandru BARNEA

Pagini dintr-un jurnal

15 mai 1975. Se pune în aplicare decretul primului tovarăş al ţării privind integrarea cercetării ştiinţifice cu învăţămîntul universitar. Frămîntare la Institutul de Arheologie din Bucureşti, unde lucrez cu pasiune ca cercetător din 1968. Institutul este, din 1971, subordonat Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice (mai jos ASSP), instituţie creată prin desprinderea de Academia Română, numită acum „a R.S. România". Neliniştile se datorează faptului pînă de curînd zvonit şi apoi confirmat că institutele implicate – pe moment cele cu specific umanist subordonate prin definiţie ASSP – trebuie, prin propria conducere, să-şi reducă personalul cu un procent deja stabilit, necunoscut mie, probabil cca 30 la sută. Aceasta pentru marele pas înainte propus de decret. Or, cum la începutul anului tocmai fusese desfiinţat Institutul de Matematică al Academiei, atmosfera din Institutul nostru devenise de cîteva luni, ca şi în alte institute paralele, aproape insuportabilă.

Ne pusesem problema care vor fi *criteriile* de „selecţie". Aflăm pe loc, de la primele rezultate: „dosarul", pe care îl credeam uitat. Adică vor pleca în primul rînd foştii deţinuţi politici, cei cu astfel de ascendenţe în familie, apoi cei cu studii efectuate în afara ţării pînă la venirea puterii comuniste ş.a. Rămîn avantajaţi cei cu studii în URSS. În schimb, va trebui să dispară o colegă din generaţia mea al cărei tată îi lăsase moştenire vina de a fi căzut pe frontul de est.

Efecte. Notez astfel o pagină răzleaţă nedatată, însă de plasat la nu multă vreme după şocul din 1975. Persoana de la ultimul caz notat la 15 mai 1975 a revenit, cu eforturile unor membri ai institutului, pentru specializarea de care acesta avea nevoie. Alţii nu au putut reveni, rămînînd împrăştiaţi pe la diverse alte instituţii, mai ales muzeale; începînd cu acelaşi an, cîţiva au reuşit să emigreze. În foarte scurtă vreme, spre deosebire de etapa anterioară, nimeni din sistemul cercetării nu a mai putut preda în învăţămîntul superior şi, cu o reciprocitate ca şi perfectă, nici un cadru didactic universitar nu a mai putut avea de a face direct cu munca de cercetare ştiinţifică. Aceste fenomene s-au petrecut concomitent cu subordonarea administrativă, politică şi de supraveghere a instituţiei de felul celui de arheologie la mecanismul universitar. După modelul bucureştean, aşa s-a petrecut la Cluj şi la Iaşi, nu tocmai identic, din raţiuni mai curînd locale şi avînd în vedere supravegherea mai strictă a Capitalei.

13 noiembrie 1988. Îmi dau demisia din funcţia – firească, neretribuită, dar nu din cauza asta – de secretar ştiinţific al Institutului de Arheologie. În această poziţie, pe care am preluat-o din 1981-1982, am făcut, mai ales în ultimii ani, eforturi deseori aproape disperate pentru a pune în acord lucrările colegilor din Institut cu forurile tutelare şi cu dezacordurile dintre acestea din urmă. Mai exact, proiectele de cercetare ale Institutului, lansate şi apoi verificate prin ASSP, sînt finanţate din 1975 de către aceasta prin Universitate. Mecanismul, oricum foarte greoi într-un sistem complet etatizat, presupune virarea fondurilor pe această cale, la fiecare decontare ajungîndu-se pînă la numărarea paginilor scrise. În acest sistem, blocările devin inevitabile şi, an de an, tot mai dese. Ultimele şi cele mai complicate se petrec, chiar şi cînd totul este fără cusur, la contabilitatea Universităţii, cercetarea din institute fiind oricum văzută în Universitate ca o pacoste, firească, de cei care nu ştiu sau nu vor să ştie ce înseamnă.

21 decembrie 1999. Data aceasta e mai curînd inventată şi nu are, practic, vreo importanţă documentară. Or, dacă ar fi s-o luăm în considerare, ea este relativă. Cu această zi eram la zece ani de la începutul mişcărilor care au dus atît de rapid la răsturnarea dictaturii comuniste a lui N. Ceauşescu. În zilele şi lunile următoare acelui eveniment, o serie de personalităţi din Universitate începea reorganizarea acestei instituţii şi a facultăţilor ei. Cînd am scris „personalităţi", nu m-am referit doar la profesori, mulţi de veche şi valoroasă experienţă, care promovau schimbările, ci şi la tinerii care li s-au alăturat şi i-au sprijinit într-o cauză comună.

S-a realizat mult în acei ani de la început. În primul rînd, baza de funcţionare, Carta Universităţii, după care Universitatea bucureşteană, cea mai mare şi mai performantă din Capitală şi din ţară se conduce şi astăzi. Era pentru prima dată după 50 de ani că se proclama autonomia universitară, chiar înaintea explicării ei în Legea nouă a învăţămîntului din 1995, astăzi în vigoare. În al doilea rînd, extrem de importantă a fost reorganizarea fiecărei facultăţi în parte. Între acestea, cred că Facultatea de istorie este un exemplu de evoluţie şi recuperare foarte rapidă. În care sens, mai vizibile sînt completarea cu discipline abandonate sau inexistente pînă în 1989 şi încercarea, în bună parte reuşită, de a păstra şi mai ales de a reface din temelii nişte nuclee de cercetare specifice. Acestea deja funcţionează, cu activităţi, publicaţii şi rezultate distincte.

În fine, cu aceeaşi dorinţă de autonomie, institutele de cercetare cu profil umanist (şi nu numai) au ieşit tot atunci imediat de sub tutela universitară, întorcîndu-se la Academia Română. O asemenea translaţie ar putea surprinde văzută din afară, dacă nu s-ar ţine cont de experienţa tristă dintre 1975 şi 1989 despre care am mai scris în acest jurnal.

17 februarie 2002. Cu privire la cele notate la finele lui 1999 şi ulterior, observ că, treptat, existenţa centrelor noastre şi rezultatele muncii lor sînt vizibile, sumar, şi în anuarul Universităţii. Baza o constituie rapoartele pe care le înaintăm de multă vreme la finele fiecărui an calendaristic. Date ceva mai complete sînt de găsit, în ultimii ani, în fine, şi pe pagina electronică a Universităţii, unde, nu numai în cazul facultăţii noastre, volumul reprezentat de cercetare este foarte consistent şi în creştere.

Aceasta în situaţia în care, deşi din 2001 Ministerul Educaţiei se numeşte şi al Cercetării, domeniul care cuprinde noţiunea din urmă este, ca şi mai înainte, nefinanţat de la buget. Adică, normele cadrelor didactice nu prevăd nici o acoperire financiară pentru activitatea de cercetare. În schimb, cum notam ceva mai înainte, se cere anual raportarea acesteia de la fiecare, de jos în sus, inclusiv această muncă nefiind remunerată la nivelul facultăţilor.

7 noiembrie 2002. Dacă le spun studenţilor sau tinerilor care nu au apucat să afle la şcoală din (unele) manuale de istorie aşa-zis alternative (bine că există!) că în această zi, acum 50 de ani, se defila în Bucureşti pentru aniversarea „Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie", nu le vine să creadă.

Ca decan al Facultăţii, prezint Consiliului acesteia textul foarte lung al proiectului de lege a învăţămîntului universitar. Îl primisem de la Minister prin intermediul Universităţii vineri, 1 noiembrie cu solicitarea de a ne spune punctul de vedere pînă marţi, 5 noiembrie. Cum spuneam şi altă dată în asemenea situaţii, „pînă ieri". Aşadar, orice decizie în speţă a Consiliului, care mai devreme şi special nu putea fi convocat, nu avea cum să parvină Biroului Senatului Universităţii întrunit în aceeaşi zi şi cu două ore mai devreme. Mă aflu totuşi în măsură să comunic membrilor prezenţi ai Consiliului cîteva din observaţiile de fond şi formă, personale şi ale cîtorva colegi care au apucat să parcurgă textul prea costisitor de multiplicat pentru toţi şi atît de repede. Acestea au fost transmise miercuri la Universitate de unul dintre colegi. Sperăm că va folosi. Se adaugă acum altele.

Membrii Consiliului sînt nedumeriţi şi nu numai atît. Există suficiente motive, dintre care cel mai evident este încălcarea autonomiei universitare, faţă de care alte detalii par să nu mai conteze. Surpriză ca şi finală: în vîltoarea discuţiei, cineva atrage atenţia că, pe pagina de gardă, proiectul apare ca „varianta a şasea". De cele cinci anterioare (teoretic, ele vor fi existat potrivit logicii aritmeticii), nu are nimeni ştiinţă.

28 noiembrie 2002. Fără a fi o întrunire efectivă a Consiliului, am convocat un mai mare număr de colegi pentru o discuţie în legătură cu proiectul. Aflasem între timp, şi ţineam să-mi informez colegii, că, mai nou, există şi o variantă „a opta". Aceasta pare ameliorată faţă de a şasea, dar încă nu ne-a fost comunicată oficial. Toţi cei de faţă sînt surprinşi neplăcut de o asemenea lipsă de comunicare.

30 noiembrie 2002. În loc de concluzii, notez ca pentru a face publice cîteva gînduri. (...). Tradiţia universitară bucureşteană (lucru valabil în bună măsură şi pentru Cluj şi Iaşi) a rezistat mai mult decît s-ar crede, e drept, inegal, reformelor comuniste. Aici intră şi legătura directă dintre cercetarea ştiinţifică şi formarea superioară, o realitate, fie şi mult diminuată mai ales după deciziile drastice din 1975. După 1989, treptat şi graţie unei autonomii universitare şi unei democraţii reale cîştigate, s-au reconstruit şi construit mai multe structuri universitare de mult distruse ori total noi. Firească, pe un plan cît mai apropiat nevoilor contemporane şi exemplelor europene deja existente.

Acest cîştig trebuie, cred, să-l sprijinim cu toţii şi să-l creştem, spre binele formării prezente şi viitoare de specialişti competitivi nu doar în limite locale. Drept pentru care am convigerea că recompunerea legislaţiei în domeniu este o necesitate. Punerea în practică a unui asemenea proiect nu poate fi însă dispensată de o consultare prealabilă, înţeleaptă şi deschisă. În primul rînd cu şi între cei direct vizaţi.

3 decembrie 2002. Nu sînt sigur dacă luarea de poziţie a dlui Ioan Deac faţă de varianta a şasea, într-o notă mai lungă pe care o citesc acum în *Observator cultural* (nr. 145, p. 32), este şi prima din presă. Autorul notează cu dreptate unele deficienţe şi pericole. Se opreşte mai mult la sistemul de promovare propus, nu întotdeauna coerent şi chiar ciudat într-o serie de componente. Remarc doar că, în observaţia îndreptăţit notată de autor la art. 173 (3), ar mai fi ceva de subliniat. Citesc şi nu-mi vine să cred că în anul 2002 mai poate emana, vorba dlui Deac, de undeva un act decizional în consonanţă cu decretul din 1975 pomenit de mai multe ori în jurnal. Adică, atunci şi acum, cercetarea ştiinţifică era şi respectiv este (poate fi) văzută la un nivel inferior calificării universitare şi chiar ca o pedeapsă. Pentru că, iată ce stă scris în proiect la punctul citat: „cadrele didactice care nu promovează în funcţia imediat superioară (...) vor putea fi menţinute în universitate în activitatea de cercetare universitară pe termene de doi ani" .

P.S. Sper că jurnalul din care am citat pînă aici va exista. Datele extrase din el sînt adevărate. ▲

Andrei MARGA

Pragmatism sănătos şi reformă comprehensivă

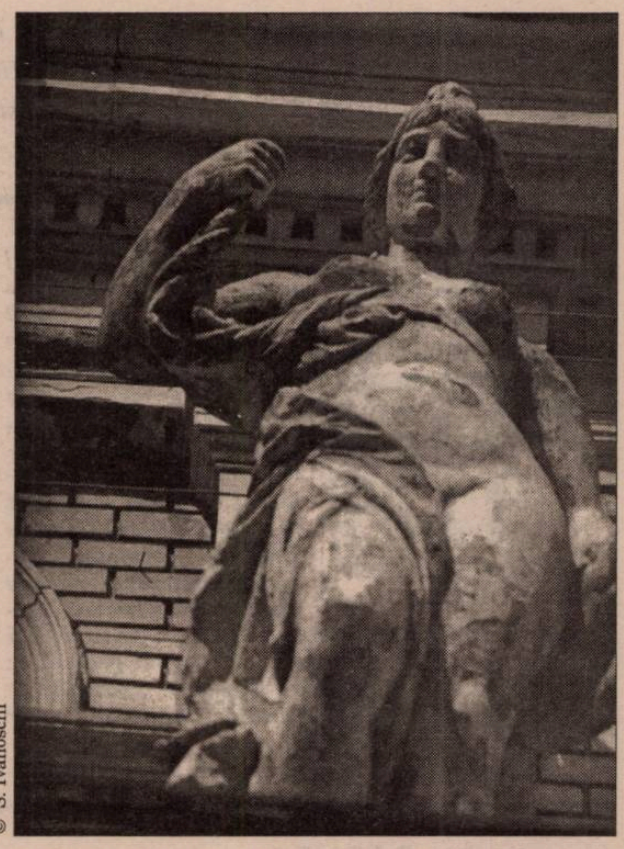
© S. Ivanoschi

Universităţile asigură două treimi din producţia ştiinţifică a României şi au principala răspundere în domeniu. Ministerul Educaţiei Naţionale a reînfiinţat, în 1999, direcţia Cercetării Ştiinţifice şi Universitare şi a promovat *politica relansării cercetării ştiinţifice* printr-un pachet de măsuri: delimitarea centrelor de excelenţă şi a bursei de performanţă pentru specialiştii şi studenţii performanţi; înfiinţarea şcolilor de studii avansate; abolirea criteriului vechimii în accesul la posturi didactice; reducerea „brain drain"-ului, printr-un program special, în premieră în ţara noastră, adoptat de Guvern, în 1999, ce constă din măsuri de sprijin profesional şi social pentru tinerii specialişti de vîrf.

Studiile postuniversitare au fost reorganizate, în 1999, în acord cu reperele europene (studii aprofundate, masterat, doctorat, studii avansate, specializări), înlăturîndu-se confuziile din legislaţie. În 2000 a început aplicarea sistemului prevăzut de *Declaraţia de la Bologna*.

Doctoratul a fost reorganizat, în 1999, în acord cu practicile europene şi a revenit în universităţi. S-a introdus *doctoratul în arte*. S-a trecut la diplomele de doctorat în formula internaţională.

În 2000 s-a reglementat *masteratul internaţional* în forme compatibilizate cu practicile europene de pregătire în domenii de excelenţă ştiinţifică şi tehnologică din universităţi.

În 1999 s-au creat primele agenţii de cercetare ale universităţilor. În 2000 a început achiziţionarea de institute de cercetare de către marile universităţi. (...)

Cînd menţionez dificultăţi specifice reformelor educaţionale şi contextului actual al ţării noastre, am în vedere dificultăţi ale atmosferei, ale lipsei de informaţie comparative a publicului, ale slabei formări pedagogice moderne din învăţămînt. Întrucît fiecare om a frecventat o şcoală, fiecare se consideră competent să judece învăţămîntul, dar ceea ce rezultă la noi din mulţimea judecăţilor este mai mult o colecţie agitată de opinii aproximative şi sterpe, decît o analiză demnă de încredere. Nu insist asupra împrejurării că mulţi oameni care-şi declină emfatic apartenenţa la învăţămînt nu au lecturi în pedagogie. Alţii, spre a bloca orice reformă, invocă insuficienţa banilor, chiar în probleme precum, de pildă, schimbarea *curriculum*-ului, care necesită, înainte de toate, o schimbare de atitudine şi competenţă personală. Există, apoi, oameni care solicită constant un „alt început" al reformei (demiterea unor persoane, „o nouă infrastructură" etc.) într-o perioadă în care este evident că este nevoie de o reformă comprehensivă.

Mai presus de celelalte dificultăţi se află absenţa analizelor alternative temeinice, informate şi metodice, care să propună soluţii practice. În dezbaterea publică, triumfalismul ideologic de acum mai bine de un deceniu a fost înlocuit cu mizerabilismul de astăzi, care nu e decît ideologia celeilalte feţe a asincronizării. Rareori, luările de poziţie ajung la pragmatismul sănătos care a scos din criză ţările regiunii în care trăim. Se citeşte infinit mai puţin decît se vorbeşte. Vocea specialiştilor este estompată. Zvonul înlocuieşte citarea corectă. Falsificarea voită a faptelor a devenit, la unii, profesie. Stabilirea cu acurateţe a faptelor e dispreţuită. Unii se lamentează în legătură cu dificultăţile din jur, dar nu-şi chestionează propriul ethos. Ei se iau pe sine ca reper ultim şi folosesc libertatea de opinie ca vorbărie fără răspunderi. Sofismele au inundat textele, încît *respingerile sofistice* trebuie rescrise. O reţea a diversiunii penetrează din nou minţile. Iar pe acest fond, acuză zgomotos plecarea din ţară a tinerilor neîncrezători în viitor tocmai aceia care trăiesc din împiedicarea altora să lucreze, din falsificări voite şi din blocarea reformelor şi a schimbărilor generatoare de perspective. (...)

În ţările europene, reformele învăţămîntului durează între cinci şi zece ani. Efectele lor se pot stabili, oriunde în lume, pe termen lung. Pentru România – dată fiind întîrzierea reformei învăţămîntului, alături de amînarea celorlalte reforme după 1989 – timpul nu stă generos la dispoziţie. (...) Este limpede, pentru orice minte lucidă, că reformele întîrziate costă mai mult decît reformele ca atare şi că, fără reforme, sărăcia, fie ea şi ascunsă sub creşteri pauperizante, se extinde.

Contextul reformei a fost cel dat şi nu a putut fi ales. Insuficient privatizată, economia se întoarce greu de pe panta descreşterii. Majoritatea partidelor politice existente nu reuşesc să preia interesul public şi să-l convertească în programe bine susţinute. Mentalităţile etatiste ale socialismului oriental sînt la tot pasul şi, recent, sînt repuse în circulaţie sistematic. Coaliţiile politice sînt mai mult ale persoanelor decît ale programelor. Ţara noastră traversează un moment greu al deciziilor cruciale care pot fi un enorm pas înainte, spre continuarea reformelor, dar pot fi şi sursa unei noi stagnări fie ea şi aplaudată.

România are acum şansa unică, oferită de Uniunea Europeană, de integrare. Istoria ei ar putea lua cursul sincronizării, pe care Eugen Lovinescu şi atîţia alţii l-au argumentat foarte bine.

(fragmente din volumul Anii reformei, 1997-2000, *Editura Fundaţiei de Studii Europene, Cluj, 2000)*

▲

Cristian PREDA

Europa: educaţie şi politică

© S. Ivanoschi

Facultatea de Ştiinţe Politice din Universitatea Bucureşti are o istorie scurtă: creată în 1991, şcoala a pornit la drum cu 25 de studenţi şi 5 cadre didactice titulare. Astăzi, ea are 1300 de studenţi şi 47 de profesori, dintre care peste o treime sînt foşti studenţi ai Facultăţii. Cu o singură secţie la început – în fapt, o filieră francofonă de ştiinţe umane – Facultatea de Ştiinţe Politice are un profil aparte, întrucît învăţămîntul este organizat în trei limbi, care conturează de fapt trei secţii: ştiinţe politice în franceză, ştiinţe politice în engleză şi ştiinţe politice în română. Programul de studii este identic pentru ciclul 1 de studii şi se distinge în ciclul al doilea, cînd fiecare secţie are propriul parcurs, cursurile fiind propuse aici, cu o excepţie, sub forma unor pachete opţionale. Facultatea are, de asemenea, trei programe de master: ştiinţă politică, relaţii internaţionale şi – începînd din toamna lui 2002 – politică comparată, cu specializare în studii postcomuniste (în limba franceză). Structura trilingvă a studiilor este elementul decisiv care permite Facultăţii să trimită în fiecare an circa 70 de studenţi la studii în străinătate şi să primească circa 40 de studenţi din ţările Uniunii Europene la studii în România. (Studenţii străini sînt în ansamblu aproape 10% din total.)

Strict instituţional vorbind, ştiinţele politice sînt deja integrate în Europa. A durat mai puţin de 12 ani. Acest fapt a fost posibil întrucît de la bun început structura intelectuală a fost una europeană: programele de studii au fost concepute în deplin acord cu cele din IEP-urile franceze sau din şcolile italiene ori germane de studii politice. Cursurile sînt perfect compatibile cu cele europene, fapt ce permite unor invitaţi străini să intervină la Bucureşti aşa cum ar face-o la Bruxelles, Manchester, Florenţa sau Bordeaux şi invers: cei care predau la Bucureşti intervin în universităţile europene.

Ştiinţele politice nu sînt singura facultate aflată în această situaţie. Multe alte instituţii de educaţie sînt deja perfect integrate în sistemul european de educaţie. De altfel, capitolul referitor la educaţie din negocierile României cu UE este unul dintre primele care au fost deschise. Închis acum provizoriu, capitolul pare a fi ameninţat de noile reglementări propuse de Ministerul de resort. Ceea ce frapează cel mai mult în proiectele ministeriale este – dincolo de tendinţa de re-etatizare a învăţămîntului superior – ideea de a propune o lege specială la şapte ani după ce o lege generală a educaţiei a fost adoptată şi imediat după confirmarea compatibilităţilor dintre sistemul românesc şi cele europene. Mult mai stufos decît legea din 1995, proiectul ministerului riscă să creeze precedentul unei reveniri asupra termenilor negociaţi deja. Acest fapt poate fi înţeles în chip intuitiv traducînd cele spuse mai sus în termenii unei vechi distincţii din cultura politică românească. Putem spune că reuşita instituţională a ştiinţelor politice (ca şi a altor facultăţi) ilustrează foarte bine felul în care formele creează în timp un fond. În educaţie, formele rezistă doar atîta timp cît fondul secretat de acestea le ilustrează. Dacă forme vechi intervin asupra noului fond creat, rezultatul e haosul.

Într-un mod foarte interesant, situaţia din domeniul educaţiei tinde să copieze situaţia din cîmpul politic românesc. Să ne amintim cîteva fapte: în momentul în care negocierile de aderare au început (februarie 2000), cele patru familii politice europene integraseră deja în sînul lor cîte o forţă politică din România. S-ar putea spune că partidele s-au integrat în UE înaintea începerii negocierilor României cu UE. Astfel, PNŢCD era deja membru cu drepturi depline în Internaţionala Creştin-Democrată (din 1992) şi membru asociat în Partidul Popular European (1996); liberalii deveniseră şi ei participanţi egali cu celelalte partide europene în Internaţionala Liberală şi în grupul reformatorilor, democraţilor şi liberalilor europeni (1998); PSDR şi PD obţinuseră în 1999 statutul de membru cu drepturi depline în Internaţionala Socialistă şi de membru asociat în Partidul socialist european (1999); în sfîrşit, Federaţia Ecologistă din România integrase în 1999 Federaţia europeană a partidelor verzi. Atunci cînd se spune că decizia de a invita România la negocieri a fost una politică, se afirmă implicit forţa acestui dispozitiv care reunea partidele româneşti în reţele europene: actorii coaliţiei din 1996-2000 erau incluşi în federaţiile europene de partide. După alegerile din 2000, partidele integrate au fost eliminate din ecuaţia guvernamentală. Cu o singură excepţie: partidul social-democrat istoric. Acesta a cedat presiunilor exercitate de PDSR „înghiţind" practic la începutul lui 2001 principalul partid de guvernămînt. O nouă formă – de data aceasta politică – a rezultat din această fuziune. Este vorba despre un partid care prelua numele istoric al social-democraţiei, deşi resursele sale principale proveneau din vechiul regim. Cunoscută pentru succesul pe care l-a avut aici reinventarea partidelor istorice, România a surprins din nou partidele europene prin reluarea acestei forme, care este de fapt cea utilizată la sfîrşitul războiului de către comunişti, care au înghiţit partidul social-democrat istoric. Intervenind asupra fondului european creat după 1989 cu mari eforturi, forma veche a produs regres şi haos: azi, doar un partid (PD) din cele două care se revendică de la social-democraţie mai este membru în structurile proprii familiei socialiste europene. Noua formă – PSD – caută şi acum, la mai bine de doi ani după alegeri, calea către Europa.

Deşi integrarea partidelor şi integrarea educaţiei urmează raţiuni, trasee şi proceduri diferite, lecţia de pe plan politic ar putea folosi celor care iau decizii în privinţa educaţiei.

▲

Carol CĂPIȚĂ

Universitatea ca exerciţiu de libertate

Universitatea reprezintă un fenomen aparte. Spre deosebire de multe din instituţiile a căror origine (legală sau ideatică) poate fi cu mai multă sau mai puţină siguranţă identificată, universitatea – aşa cum este ea în cea mai mare parte a lumii – are o origine foarte eterogenă. Se amestecă sistemele maieutice greceşti cu ceva rafinament şi rigoare arabă, se presară puţină scolastică, se adaugă spre final pragmatism protestant şi idee naţională (cel puţin în sud-estul Europei, dar să ne aducem aminte şi de rolul asociaţiilor studenţeşti din lumea germană de dinainte de 1871) şi se lasă totul să fiarbă în cuptorul secolului XX – iată Universitatea, cel puţin în spaţiul european (în sensul larg al termenului).

Lăsînd gluma la o parte, Universitatea a devenit o instituţie centrală a lumii contemporane. Motivele sînt numeroase, dar cred că cele mai importante sînt rolul crescut al acestora în cercetare (devenită, dincolo de simplu motiv de mîndrie naţională, un foarte serios factor economic), nevoia tot mai acută de forţă de muncă înalt calificată, dorinţa indivizilor de a avea acces, prin studii (de varii forme) la cunoaştere ca o garanţie a unei posibilităţi îmbunătăţite de a avea un salariu mai bun. Sînt motive pe care fiecare dintre noi măcar le intuieşte, dacă nu chiar le-a menţionat tinerilor din preajma sa.

Dar există motive mai profunde, mai subtile, poate, pentru care universităţile sînt o parte a vieţii Cetăţii. Sensul medieval al termenului de „universitate“ este cel de „comunitate a magiştrilor şi studenţilor“. Într-o lume în care ierarhiile sociale şi de generaţie erau ferme, spaţiul universitar punea, astfel, în paranteze logica unei societăţi şi propunea altceva. Nu mai miră, în acest caz, precocitatea universităţilor americane, care încep să apară chiar înainte ca secolul al XVIII-lea să se încheie. Universitatea oferea o altă logică a societăţii.

Adevărat, cineva ar putea să atragă atenţia asupra faptului că universităţile au fost şi puncte ale rezistenţei împotriva noului – cel puţin pînă în secolul al XIX-lea. Afirmaţia este adevărată mai degrabă punctual; marii reformatori au fost universitari – de la Jan Hus încoace, trecînd prin şirul părinţilor Reformei din Germania şi ajungînd pînă la o serie de teoreticieni ai schimbării din secolul al XIX-lea. Iată, Universitatea oferea şi o altă logică a cunoscutului. Ceea ce s-a schimbat de-a lungul timpului a fost percepţia generală despre universitate. Secolul al XIX-lea, mai ales, făcea distincţia dintre cunoaştere abstractă şi aplicarea acesteia la lumea obiectelor – o situaţie ce nu putea fi evitată într-o epocă a autodidacţilor care mai puteau fi geniali. Personajele lui Jules Verne (Arronax, Paganel et comp.) traduc o astfel de percepţie. Situaţia pare să revină la normal, în sensul că cunoaşterea a încetat să mai fie abstractă şi ruptă de viaţa cotidiană. Lumea postindustrială şi informatizată nu mai face distincţia dintre cunoaştere şi aplicarea acesteia.

Mai există un alt argument. Egalitatea (subînţeleasă) în faţa ştiinţei dintre studenţi şi profesori a creat un tip particular de relaţii, transformînd universitatea într-un spaţiu cu reguli proprii, altele decît cele uzuale dincolo de porţile acesteia. Studenţii, alături de magiştrii lor, au participat la mişcări opuse viziunii sociale şi politice curente. În rîndurile husiţilor s-au aflat studenţi, la fel şi în cazul mişcărilor de eliberare din Ţările de Jos. La 1848, studenţii au fost cei care s-au implicat masiv în diferitele mişcări revoluţionare, fiind printre principalii susţinători ai ideilor naţionale. În 1968, la Paris, tot studenţii au fost cei care au protestat faţă de establishment-ul politic francez impus de personalitatea Generalului. Mişcările politice protestatare din ţările comuniste au inclus în rîndurile lor şi oameni ai universităţii, care nu s-au disociat (aşa cum cerea un slogan de tristă amintire din România primăverii 1990) de ceilalţi membri ai societăţii. Universitatea ca parte a Cetăţii cerea o altă logică a de cercetatului, o altă viziune a viitorului.

Mai există şi o dimensiune europeană a influenţei Universităţii. Profesorii şi studenţii, asemeni ucenicilor călători, au fost printre primii care au cristalizat spaţiul european ca un spaţiu cultural coerent. Mari idei şi mari cărţi au circulat prin bagajele acestora, chiar dacă printre cărători se afla şi studentul care mergea în paradis.

Cele de mai sus sînt mai degrabă o descriere afectivă. Nici nu pot altfel; sînt născut şi continuu să locuiesc într-un bloc de la marginea Bucureştiului, ştiu să lucrez la strung, dar de aceea mă simt un om al Universităţii-ca-parte-a-societăţii.

Care este situaţia actuală a Universităţii (ca mai sus, majuscula nu este inocentă)? Cred că ea se află într-o fază de profundă schimbare, de echilibrare a trecutului cu viitorul – în raport cu acesta din urmă, prezentul capătă dimensiuni modeste. Menţinerea cunoaşterii acumulate, formarea profesională şi civică a viitorilor intelectuali, cercetarea viitorului – a ceea ce nu s-a descoperit încă – şi asumarea unei atitudini civice, sînt principalele roluri ale Universităţii.

După 1945, dar mai ales în timpul Războiului Rece, s-a cristalizat la nivel european o nouă atitudine faţă de Universitate. Dimensiunea concurenţială dintre sistemele ideologice şi politice a avut, bineînţeles, un rol. Primul Sputnik lansat pe orbită a avut un rol poate la fel de mare în dinamismul universităţilor americane ca şi creşterea finanţării acestora. Dar, poate mai importantă a fost dorinţa de a nu mai repeta greşelile trecutului. Exemplul german este semnificativ. Subordonarea universităţilor germane faţă de regimul nazist a fost realizată prin eliminarea libertăţii de expresie academică, prin epurarea cărţilor şi a oamenilor. De aceea libertatea profesorului este garantată în Germania prin Constituţie şi nu printr-o lege oarecare. De aceea profesorul nu poate fi exclus din universitate decît dacă transgresează limitele penalului. Conştiinţa sa, exprimată prin ceea ce scrie şi prin ceea ce spune studenţilor săi, este o libertate de rang identic cu libertăţile cetăţeanului. Libertăţi şi nu simple drepturi – esenţa Universităţii este libertatea.

Documente elaborate la nivel european îmi întăresc impresia că libertatea spaţiului universitar este un punct foarte important în crearea spaţiului intelectual al continentului nostru. În 1988 apărea la Bologna Magna Charta a Universităţilor, semnată de un mare număr de rectori din Uniunea Europeană. Printre principiile formulate în acest text, primul şi al treilea merită citate pe larg: *„1. Universitatea, aflată în inima societăţilor organizate diferit datorită condiţiilor geografice şi a greutăţilor istoriei, este o instituţie autonomă care, într-o manieră critică, produce şi transmite cultura prin intermediul cercetării şi al învăţămîntului. Pentru a se deschide către nevoile lumii contemporane, ea trebuie să fie independentă de orice putere politică, economică şi ideologică (...) 3. Libertatea de cercetare, de predare şi de formare fiind principiul fundamental al vieţii universităţilor, puterile publice şi universităţile, fiecare în domeniul său de competenţă, trebuie să garanteze şi să promoveze respectul acestei exigenţe fundamentale“*. Declaraţia de la Bologna din iunie 1999 nu face decît să exprime acordul miniştrilor educaţiei din Europa de a acţiona în conformitate cu această declaraţie iniţială a universităţilor.

Să rezumăm. Există o întreagă tradiţie spirituală europeană care leagă Universitatea de libertate – înţeleasă ca refuz al încremenitului şi uniformului, ca protest faţă de autoritatea fără de raţiune morală, la limită ca mirare în faţa nebănuitului şi a viitorului. Nonconformismul este doar suprafaţa lucrurilor şi a atitudinilor. De fapt, spiritul universitar este marcat de căutare, nu de lucruri ştiute.

Problema este că nu ştii niciodată care sînt rezultatele căutării; de aceea şi este căutare un lucru subversiv. Nu este de mirare faptul că două noi proiecte de lege a învăţămîntului universitar încearcă să limiteze libertatea universitară. Spun două, căci circulă prin urbe cel puţin opt variante de lege. Cîteva sînt prevederile care ridică semne mari de întrebare cu privire la valorile acestor propuneri.

Întîi de toate, dimensiunea impresionantă; toate au peste 240 de articole (cred că mai multe decît Constituţia). Apoi, m-a şocat faptul că în variantele şase şi opt (cele mai circulate) nu există, de fapt, nici un loc în care să fie clar formulate valorile care stau la baza acestora. Se spune ce valori urmează să fie promovate, dar nu este acelaşi lucru. Faptul că într-unul din proiecte autonomia se transformă dintr-o libertate într-un drept legat de obligaţii este un semn de rău augur.

Dar prevederile cele mai surprinzătoare sînt legate de dimensiunea „naţională“ a învăţămîntului. Prima mea senzaţie a fost de luare a termenului în deşert. Apoi, însă, m-am dumirit. Aruncarea în plan naţional a unor atribuţii ale universităţii riscă, practic, să le golească de conţinut. Guvernul (şi mai ales Ministerul Educaţiei şi Cercetării) va stabili strategii naţionale pe patru ani în funcţie de interesele naţionale, iar alocarea resurselor se va face în conformitate cu aceasta. Toate bune şi frumoase, numai că guvernul este expresia voinţei *politice* a naţiunii, iar ministrul Educaţiei este numit politic – aici nu contează dacă este competent sau nu (miniştrii de pînă acum au fost, în general, competenţi), principiul conformităţii politice este periculos. Ministerul va avea un rol mai mare în promovarea cadrelor didactice şi în numirea unor reprezentanţi ai vieţii publice în consiliile de administraţie, ceea ce ignoră, din nou, libertatea academică. Adevărat, universităţile occidentale au reprezentanţi ai administraţiei publice în conducere, dar ele sunt cele care invită reprezentanţii vieţii publice şi ai administraţiei (care şi finanţează universităţile) să participe la administrarea acestor instituţii. Mai mult, conducerea universitară va deveni mai autoritară, căci principalele atribuţii ale senatelor sînt drastic limitate, fie în favoarea ministerului, fie în favoarea rectorilor. Dimensiunea colegială şi reprezentativă a conducerii universitare – o condiţie a autonomiei academice – riscă să devină o simplă formă.

Planurile de învăţămînt – deci libertatea de expresie academică – intră din nou în răspunderea ministerului, transformat în profet ad-hoc, căci va trebui să ştie care va fi necesarul de cadre calificate peste 10-15 ani sau mai mult. Alocarea resurselor presupune mărirea sau reducerea posturilor academice şi a numărului de studenţi. Efectele fiecărei decizii se resimt la mulţi ani după cei care au luat decizia au plecat din posturile lor – dar efectele riscă să fie la fel de devastatoare. Doar cu titlul de exemplu, să ne amintim de numărul mare de şomeri din rîndul inginerilor în primii ani de după 1989 sau de criza de jurişti din aceiaşi perioadă.

O ultimă observaţie. Diferitele variante propun contracte pe perioade determinate – o situaţie obişnuită în Europa occidentală şi Statele Unite. Dar, aceasta se aplică doar pentru palierele iniţiale ale carierei academice şi nu pentru cea mai mare parte a traseului profesoral. În plus, nu ştiu dacă această propunere nu vine în contradicţie cu prevederile noului cod al muncii, dar – poate mai grav – creează probleme sociale: ca tînăr universitar, dacă vei dori să achiziţionezi ceva în rate (sînt optimist şi mă gîndesc la un apartament sau o maşină), nu va fi posibil, căci nici o bancă nu te va credita.

Discuţia poate continua mult, dar cred că am ajuns la cîteva puncte de reflecţie şi de dezbatere. Excesul de reglementare, transferul de autoritate de la membrii corpului universitar la autorităţi numite politic, limitarea posibilităţilor de afirmare a tinerilor (care vor opta pentru supravieţuire în locul unei cariere academice mai mult decît austere din punct de vedere material), sunt căi de limitare a libertăţii academice, atît a corpului universitar în ansamblul său, cît şi a membrilor acestuia luaţi ca indivizi. Nu afirm aici că acesta este rezultatul dorit – ar fi foarte trist să fie aşa şi *nu vreau* să cred aceasta. Dar atunci se pune problema competenţei – iar aceasta este o cu totul altă poveste.

▲

Rectorii Universităţilor europene subsemnaţi, reuniţi la Bologna cu ocazia celei de-al IX-lea centenar al celei mai vechi dintre ele, cu patru ani înainte de suprimarea definitivă a frontierelor intra-comunitare şi în perspectiva unei colaborări lărgite între toate popoarele europene, cred că popoarele şi statele trebuie să înţeleagă mai mult ca niciodată rolul pe care universităţile vor fi chemate să-l joace într-o societate care se transformă şi se internaţionalizează (...).

Realizarea acestor obiective (...) cere mijloace eficace şi pe deplin adaptate situaţiei contemporane.

1. Pentru apărarea libertăţii în cercetare şi învăţămînt, instrumentele propice ale acestei libertăţi trebuie asigurate ansamblului membrilor comunităţii universitare.

2. Recrutarea corpului profesoral, ca şi reglementarea statutului său, trebuie să fie călăuzite de principiul indisociabilităţii activităţii de cercetare şi activităţii didactice.

3. Fiecare universitate trebuie să garanteze studenţilor săi, cu respectarea specificităţii situaţiilor, apărarea libertăţilor şi condiţiile necesare pentru a-şi atinge obiectivele în materie de învăţămînt şi formare.

4. Universităţile – şi în special universităţile europene – văd în schimbul reciproc de informaţii şi de documentare, ca şi în multiplicarea iniţiativelor ştiinţifice comune, instrumentele fundamentale ale unui progres continuu al cunoaşterii.

Iată de ce, regăsindu-şi resursele în chiar motivaţia lor, universităţile încurajează mobilitatea profesorilor-cercetători şi a studenţilor şi consideră că o politică generală de echivalenţe în materie de *status*, de titluri, de examene (cu păstrarea sistemului de diplome naţionale) şi de atribuire a burselor constituie instrumentul esenţial pentru exerciţiul misiunii lor contemporane.

(din *Magna Charta a Universităţilor*, Bologna, 18 septembrie 1988)

Silvia GUGU

Nemulţumitului i se ia darul...

Anul 1892 a fost un an bogat pentru capitală. Pe lîngă croiul şoselelor de centură (primul inel al Bucureştiului) după modelul celor pariziene, proiectarea şi demararea construcţiei cartierelor Gramont şi Suter, apariţia unui manifest „viu" al stilului naţional – Bufetul de la Şoseaua Kiseleff –, se înfiinţa prima Comisiune a Monumentelor Istorice, apărea legea descoperirilor arheologice trecute sub autoritatea Ministerului Instrucţiunii Publice şi al Cultelor, şi, iată, aici voiam să ajung, undeva pe Bulevardul Elisabeta îşi deschidea cursurile prima oară Şcoala de Arhitectură, din iniţiative arhitecţilor Ion Mincu, Leonida Negrescu, Dimitrie Maimarolu, Ion Socolescu. Mai tîrziu, în 1897, se organizează „Institutul de Arhitectură din Bucureşti", ca secţie în Şcoala de Belle Arte, pentru ca în 1904 la iniţiativa lui Spiru Haret să devină de sine stătător, ca „Şcoala Superioară de Arhitectură". În fine, din 1912 începe construirea clădirii care găzduieşte şi astăzi şcoala, după proiectul arhitectului Grigore Cerchez; tot un an bogat, căci se pornesc şi lucrările la Muzeul Ţăranului Român şi la Athénée Palace. Clădirea Şcolii de Arhitectură va fi terminată în 1917 şi completată în 1963 şi 1968 cu două aripi noi. Din 1952, capătă denumirea consacrată „Institutul de Arhitectură «Ion Mincu»", şi, în fine, o dată cu înmulţirea şi diversificarea facultăţilor în ultimii cinci ani se va grăbi să arboreze titulatura „Universitate de Arhitectură şi Urbanism".

Uite aşa s-a născut şi a crescut la noi învăţămîntul de arhitectură, infiltrîndu-se mai tîrziu şi în şcolile politehnice din alte oraşe mari ale ţării, în timp ce în Bucureşti se înghesuie cu abilitate scamatorească noi şi noi secţii în vechea clădire, în fiecare an mai apare o facultate, se înmulţeşte numărul studenţilor şi, mai nou, în timp ce pentru cei „la zi" exigenţele privitoare la frecvenţă sînt draconice, aflăm că se poate învăţa arhitectura şi stînd liniştit acasă, prin înfiinţarea secţiei de învăţămînt la distanţă.

Altă linie de evoluţie a şcolii de arhitectură, lăsînd dimensiunea, ar fi identitatea. Cum se vede, învăţămîntul românesc de arhitectură, luat prin comparaţie cu cel vest european, are vîrsta fragedă. Nu ştiu dacă, tot prin comparaţie, se poate pretinde conturarea unei tradiţii proprii (în o sută şi ceva de ani?) în ceea ce-l priveşte, dar şcoala se născuse tocmai sub auspiciile mişcării cu cea mai răspicată trimitere la tradiţia autohtonă: neoromanismul, fapt care constituia măcar o premisă promiţătoare. Curentul a fost însă produsul arhitecţilor şcoliţi peste graniţă; respectînd legile paradoxului, odată înfiinţată, şcoala românească a lăsat baltă încet-încet românismul; şi pe drumul lui neo- către paleo –, problema identităţii este azi substituită de un cosmopolitism declarat. Nimic nefiresc în perspectiva unei globalizări prost înţelese care începe să facă din arhitectură un manifest, cum s-a văzut deja în ultima Bienală de la Veneţia. Valabil în cazul producţiei de arhitectură propriu-zise, sus numitul cosmopolitism se chinuie să grefeze şi pe fragila tulpină a învăţămîntului de arhitectură românesc, cu mlădieri balcanico-latine, exigenţe perpendiculare anglo-saxone.

Se poate şi aşa, şi se pare (sau mi se pare) că nivelul studenţilor începe să se ridice; înfricoşaţi de sumele exorbitante cu care achită o restanţă, mulţi pun trup şi suflet, dar sînt şi mulţi care ratează orice şansă. Eu cred în elitism – cum ar spune domnul arhitect Dorin Ştefan, dar deopotrivă în selecţia naturală, în peştele cel mare care îl mănîncă pe cel mic şi în toate legile firii care nemijlocit sînt şi de bun-simţ şi văd studentul că intră în şcoală împiedicîndu-se de prag căci îi colcăie capul de vise cu ochii deschişi şi că iese abia îndrăznind să pună piciorul în stradă, covins că e nepregătit să plonjeze din onirismul dirijat al anilor de facultate în realitatea proiectării independente, cramponîndu-se de şcoală ca şi chelul de tichia de mărgăritar, agăţîndu-se cu disperare de un post de preparator, măcar că n-are nici în clin nici în mînecă cu harul pedagogic. Şi iac-aşa, studenţii de azi, cum ar veni, de care puţini profesori mai au vreme întrucît îi cheamă datoria intru zidirea patriei şi rezolvarea cestiunilor arzătoare, se trezesc că încap pe mîna studenţilor de ieri, care n-au avut nicidecum timp să înceapă să semene cu ceea ce se cheamă cadru didactic universitar (măcar la vorbă, dacă nu la port), jucîndu-şi rolul cu stîngăcia copiilor care încearcă să-i imite pe adulţi. Şi nu din vina lor, care cu mare drag şi-ar mai prelungi copilăria dacă n-ar fi siliţi să preia sarcinile unui părinte prea des absent.

Criza de model a studentului îndrumat de foşti colegi cu doi-trei ani mai mari, la rîndul lor tulburaţi de brusca învestire cu autoritate şi responsabilităţi, lipsa mentorului, a dascălului experimentat care înlătură ezitările din produsul de arhitectură ca produs de artă şi ajută cu gesturi sigure la trasarea unei conduite precise în cadrul arhitecturii ca *techne*, duce la confuzia generală şi la crizele de identitate vizibile în silueta construită a Bucureştiului şi în elucubraţiile dezinvolt exprimate în proiectele care cumulează şi cumulează şi cumulează fragmente fără nici o noimă. Studenţii timişoreni, bunăoară, nu se plîng de aceeaşi problemă; numărul restrîns şi legătura strînsă cu îndrumătorii – de altfel oameni de excepţie şi arhitecţi excelenţi – par să le favorizeze o mai mare încredere în ceea ce-i aşteaptă. Din Cluj, asemenea, vin studenţi deranjant de stăpîni pe ei şi pe argumentele lor şi sînt aduşi la ordine prin aplicarea duşului cu „scepticism de metropolă", ca să-şi vîre minţile în cap şi să priceapă că aici nimeni nu poate fi *ombilicus mundi*. Lăsaţi în grija unor doici prea tinere care nu ştiu decît să-i silească să şadă cuminţi, cu mîinile la spate, fireşte că viitorii arhitecţi bucureşteni n-or să treacă de scrierea după dictare şi copierea de ample paragrafe ale arhitecturii eroilor internaţionali; ce experiment, ce identitate, individuală sau naţională sau de care-o fi, mai poate să încapă aici, şi mă întreb şi ce elitism...

Eram gata să mă tem că văd lucrurile puţin mai gri decît ar fi cazul, dar participînd la o dezbatere cu studenţi pe tema Bienalei şi nu numai, la care din păcate dintre arhitecţii invitaţi n-a fost prezent decît Vlad Gaivoronschi (Timişoara), am regăsit repetate pînă la exasperare de toate vocile din sală aceleaşi preocupări şi doleanţe. Cineva a amintit sfatul primit din partea unei celebre şi îndrăgite arhitecte contemporane (Francine Houben, grupul Mecanoo): „Faceţi arhitectura românească", şi restul au dat din cap a sarcasm: îi dă mîna, ei, din Olanda, căreia nici prin cap nu i-a trecut să facă altfel de arhitectură decît olandeză...

Una peste alta, m-am îndoit destul de partea bună a lucrurilor şi aş vrea să închei într-o notă optimistă, amintindu-mi de înţelepciunea populară care pretinde că nemulţumitului i se ia darul... În fond, sînt o seamă de avantaje pe care le poţi descoperi dacă eşti persoană optimistă. Mulţi sînt de voie-de nevoie persoane optimiste, întrucît spre învăţămîntul de arhitectură te îndrepţi în genere cu pasiune şi cu dorinţa să rezişti chiar dacă ar fi nevoie de sacrificii, iar pe lîngă studenţii la teatru n-avem de ce ne plînge, cît despre cei de la drumuri şi poduri n-au decît să-i invidieze pentru condiţiile de studiu cei care nu ştiu să aprecieze farmecul poverist în creaţie. Ceea ce rămîne din evaluarea situaţiei e, ca de obicei, ca pe fundul cutiei Pandorei, speranţa. Şi cum să nu speri, cînd anul acesta la Bienala de Arhitectură juriul a acordat aşa un premiu pentru debut!

În fond, nimic nu e perfect pe nicăieri, contactul şi schimbul de impresii cu studenţi şi profesori din întreaga Europă m-a lămurit că fiecare se confruntă cu problemele lui, în Italia se plîng de o birocraţie teribilă, de intervenţiile brutale şi exasperante ale autorităţii politice, în Marea Britanie studentul are parte de prea puţină îndrumare şi prea mult studiu individual, în Macedonia facultatea e scumpă, în Bulgaria e trist, în Franţa studenţii străini se simt priviţi cu oarecare discriminare, în Germania se munceşte prea mult, peste tot e greu şi studentul – şi absolventul – suferă de vitregia fatalităţii inevitabile care-i obnubilează satisfacţia studiului, de! Mă întreb de ce ne mai străduim să-i imităm... ▲

Liviu ORNEA

Despre promovarea în învăţămîntul superior

Modul de promovare în învăţămîntul superior este o componentă esenţială a politicii culturale. Metodologia promovării traduce opţiunile factorilor de decizie din universităţi şi din ministerul de resort la un anumit moment de timp, dar efectele ei sînt vizibile mult după aceea.

Iată procedura de la noi în ştiinţele exacte. Desigur, cunosc cel mai bine sistemul din domeniul meu, matematica, dar se poate admite că acesta e cazul generic, variaţiile fiind relativ nesemnificative în celelalte domenii. S-ar putea crede că aici lucrurile sînt simple, rezultatele uşor cuantificabile şi valoarea, ca şi non-valoarea, lesne recognoscibile. Ei bine, nu.

Două sînt criteriile mari avute în vedere în mediul universitar: activitatea de cercetare şi cea didactică. Fiecare este măsurată. Doctoratul este obligatoriu pentru depăşirea poziţiei de asistent, se acordă un anumit punctaj pentru cursurile şi monografiile publicate, pentru lucrările de cercetare din reviste sau volume ale unor conferinţe, pentru citările acumulate, se punctează cursurile şi seminariile ţinute. Punctajul acordat articolelor de cercetare e funcţie de calitatea revistelor care le-au acceptat; asta presupune o ierarhizare prealabilă a revistelor (după criterii discutabile, dar adoptate de mai toată comunitatea ştiinţifică, nu numai de la noi). Accentul este pus pe activitatea de cercetare, nu pe talentul pedagogic: se consideră că, la acest nivel, studentul conştient poate învăţa şi de la un profesor cu mai puţine calităţi pedagogice.

Metoda e, în principiu, corectă: trebuie cumva cuantificată activitatea cuiva pentru a o compara cu a altuia. Necazul e că la baza adoptării acestei metode a stat, şi stă încă, o mai mult sau mai puţin difuză „prezumţie de vinovăţie". Care, din nenorocire, e perfect motivată. Cel mai simplu şi normal ar fi ca o comisie de specialişti (nu neapărat din România) să analizeze dosarele celor înscrişi la un concurs. Să citească lucrările prezentate de candidaţi şi să compare calitatea şi importanţa rezultatelor, impactul lor în interiorul disciplinei respective şi/sau în afara ei etc. Dar dacă respectivii concurenţi îşi vor plasa prieteni în comisie? Dacă acei comisari nu vor fi chiar obiectivi, oneşti? Dacă au alte interese? E mai sigur să avem şi nişte „criterii obiective". Dar şi cu astea trebuie să fim vigilenţi: de exemplu, nu luăm în seamă citările din articole apărute în reviste româneşti ca să evităm situaţii de donnant-donnant etc. Şi, ca să fim şi mai siguri, verdictul comisiei trebuie validat, pe rînd, de Consiliul profesoral, de Senatul universităţii şi de Comisia superioară a ministerului (ultima instanţă intervine doar la posturile de conferenţiar şi profesor). La vreuna din aceste instanţe verdictul poate fi, şi uneori cu dreptate, răsturnat. Aşa că, adesea, dacă tot avem punctaje, membrii comisiei doar frunzăresc publicaţiile candidatului, mulţumindu-se să se uite la titlurile revistelor. Or, e clar că într-o revistă slabă se pot publica rezultate bune, după cum, cu aproape aceeaşi probabilitate, în reviste foarte prestigioase se strecoară şi articole banale (grupuri de presiune, amiciţii, coterii există peste tot). Unii autori de rapoarte extrem de laudative nu pot cita nici măcar o contribuţie importantă a celui lăudat.

Pe de altă parte, prin absolutizarea „criteriilor obiective" se ajunge la situaţii ridicole: mulţi profesori recunoscuţi din Europa sau Statele Unite nu s-ar putea înscrie la un concurs în universităţile noastre pentru că nu au publicat vreun curs sau vreo monografie. Nici nu e nevoie de atîtea cursuri cîte apar la noi: există destule texte clasice (e drept, nu toate traduse încă în română) care se pot recomanda studenţilor; în plus, profesorul poate distribui, gratis, notele lui de curs – scrise de mînă sau puse pe pagina sa de *web*. Nici monografii nu se prea înghesuie lumea să scrie: cei mai mulţi preferă să facă cercetare activă în loc să investească ani pentru o muncă de sistematizare. Mai grav e că multe, multe articolaşe de duzină, publicate în reviste modeste, aduc la noi tot atîtea puncte, sau chiar mai multe, cît mai puţine articole, dar consistente, cu rezultate importante, publicate în reviste de top. Aşa se face că unii excelenţi cercetători, foarte exigenţi cu ei înşişi sau mai puţin productivi, nu au şanse să acceadă la un post de profesor în Universitatea Bucureşti.

Se vede că, din păcate, accentul e pus pe aspectul cantitativ al muncii noastre. Trebuie să fi publicat mult ca să fii conferenţiar sau profesor! Ajungem să facem cercetare nu din pasiune, din curiozitate, din dorinţa de a înţelege, ci contra cronometru, ca să ne lungim lista publicaţiilor. Puţini sînt cei tari care scapă din moara asta. Iar unii chiar nu acceptă sistemul şi preferă să iasă din el.

Desigur, există şi criterii calitative *sine qua non:* se cere, de exemplu, pentru poziţia de profesor, măcar un articol într-o revistă considerată de top. Pare un criteriu asigurator. Nu e chiar aşa. La nevoie (de ce să fim rigizi?), se mai schimbă lista revistelor de top (prin adăugire), astfel ca cine trebuie să îndeplinească toate criteriile.

Nu întîmplător am folosit cuvîntul promovare: datorită imposibilităţii practice a mobilităţii (e greu, la noi, să te muţi dintr-un oraş în altul), e vorba, de obicei, nu de concurs între mai mulţi candidaţi, ci de promovarea, mai devreme sau mai tîrziu, a fiecăruia. Iar dacă cineva nu mai are răbdare, atunci se poate duce la o universitate privată sau chiar la una de stat dintre multele nou apărute. Acolo promovează rapid: la „particulari" sau universităţi mai mici, Comisia de la Minister mai închide ochii. După un timp, omul aranjează să i se scoată un post la concurs şi la universitatea lui de baştină, i se face o comisie pe sprînceană şi gata (a scăpat şi de Comisia ministerului, care l-a validat deja).

Mai puţin depărtat de temă decît s-ar părea este accesul în Academie. Cea mai recentă gafă de care ştiu a acestui înalt for a fost respingerea candidaturii lui George Lusztig, profesor la M.I.T., membru al Academiei Regale Britanice, probabil cel mai împlinit matematician român în viaţă. I-a fost preferat un domn foarte în vîrstă, matematician stimabil, dar ale cărui contribuţii nu sînt comparabile cu ale celui respins.

Nu poţi să nu vezi că, deşi cu pretenţii de obiectivitate, acest sistem contribuie, şi el, la confuzia, cînd nu chiar la inversarea valorilor. Şi am mari îndoieli că atestarea periodică pe post, foarte bună în sine, despre care se vorbeşte în contextul anunţatei reforme, va avea la noi şanse. Tot o comisie ca cele de acum va face şi atestările, şi tot după nişte criterii cît mai exacte, tot Consiliul, Senatul etc. vor valida. E posibil ca orice sistem birocratic de promovare să ducă şi la astfel de efecte perverse (probleme similare au şi colegii din alte ţări europene). Dar cred că acestea ar putea fi minimizate dacă ar exista o voinţă politică* fermă. La urma urmei, de ce s-ar supune Universitatea altor legi decît cele care guvernează societatea în ansamblul ei?

* Despre *politici* culturale vorbim, nu-i aşa? Mă încăpăţînez să cred că matematica face parte din cultură, chiar din cea generală. Pe cînd un număr al *Dilemei* cu această temă? ▲

Cristina OLTEANU

Universitatea, un rău necesar

În prezent, unu din patru elevi absolvenţi de liceu ajunge să urmeze o instituţie de învăţământ superior – aşa arată *Anuarul Statistic din 2001*. O statistică pe care politicienii au uitat să o speculeze în fel şi chip şi pe care n-au integrat-o încă imaginii României de ţară civilizată. Elitele comuniste nu uitau acest lucru niciodată; dar nu comuniştii au fost cei care au alfabetizat şi industrializat masiv România? Se cuvine categoric un răspuns afirmativ. Numai că unii specialişti în istoria comunismului ar atrage imediat atenţia asupra costurilor şi derapajelor din anii '80 atît în sfera învăţământului cît şi a economiei. De altfel, mica guvernatoare a politicilor educaţionale şi de cercetare nu era nimeni alta decît Elena Ceauşescu, preşedintă din 1985 a Consiliul Ştiinţei şi Învăţământului. Un banc din acea perioadă numeşte mai plastic produsele industriale din ultimii ani ai comunismului: „la o lecţie de reciclare: / – Spuneţi-mi care sînt cei trei „R"! / – Recuperare, recondiţionare, refolosire. / – Foarte bine! Dar cel de-al patrulea „R" care este? / – Rebuturi."

La începutul anilor '80, tendinţele în structura profesională a cadrelor cu pregătire superioară arătau că politica educaţională a României se orienta spre o specializare preponderent tehnică, răspuns la politica de industrializare forţată şi de urbanizare a lui Ceauşescu. Inginerii conduceau detaşat cu 58,5% din totalul celor cu studii superioare, fiind urmaţi de jurişti (12,3%), economişti (9,8%) şi medici (9,8%); umaniştii înregistraseră un declin major începînd cu 1970 (de la 10,3% la 5,8%); ştiinţele pedagogice şi sociale fuseseră total ignorate, locul acestora fiind preluat de învăţământul şi educaţia ideologică (de la 29,1% cît reprezentau în 1970 la 1,5% în 1980); surprinzător, nici ştiinţele exacte nu beneficiau de o prea mare preocupare din partea partidului, cei pregătiţi în acest domeniu fiind doar în procent de 6%, repartizaţi astfel: matematică-fizică cu 3,6%, ştiinţe naturale (biologie, geografie şi geologie) cu 1,5%, iar chimie cu 0,9%. După doisprezece ani de schimbări, modelul educaţional post-comunist reproduce la o scală mărită pe cel comunist: pe primul loc se află în continuare învăţământul tehnic, urmat de învăţământul economic, cel juridic (singurul care înregistrează scăderea numărului de studenţi după 1996), universităţile pedagogice şi învăţământul artistic. În anul universitar 2000/2001 funcţionau 696 de facultăţi faţă de 437 de instituţii în 1995/1996, numai în Bucureşti existînd 193 (şi 99 facultăţi private), Iaşi – 64 (şi 19 private), Cluj – 58 (şi 15 private), Timişoara – 53 (şi 21 private), Constanţa – 28 (şi 10 private), Covasna – 28, Braşov – 22, Sibiu – 19, Galaţi – 14, Ploieşti – 14, Piteşti – 11, Tîrgu Jiu – 10; lista ar putea continua cu oraşe precum Drobeta Turnu Severin, Blaj, Deva, Arad, Aiud, Miercurea Ciuc, Marghita, Amara, Giurgiu, Crevedia, Băile Herculane, Caransebeş, Tulcea, Oraş Făget (sînt două şi ambele private – sic!) ş.a.

Sistemul universitar comunist – tradiţionalist şi ideologizat – a furnizat două categorii de absolvenţi: marea masă de absolvenţi integrată imediat în sistemul birocratic sau/şi de producţie şi o minoritate care, după îndelungi cochetării cu serviciul de cadre al partidului sau în virtutea eredităţii ideologice şi de clasă, putea accede în Nomenklatură, devenind aşa cum ne place să-i numim „tehnocraţii regimului". Aşa se împlinea mitul comunistului proletar, deţinător de capital politic, cultural şi economic în acelaşi timp şi visul Statului centralizat şi planificat, finanţatorul şi beneficiarul unui grup social dependent economic şi de *status* faţă de acesta. O societate autoritară şi autarhică, cum a fost cea comunistă, nu putea să rezerve universităţii decît roluri de conservare a mesajului ideologic şi a elitelor, a traseelor sociale în general, printr-un *cursus honorum* prestabilit.

Înscrierea la facultate după 1990 devine treptat un fapt social banal: elevul de clasa a XII-a ştie că va trece examenul de bacalaureat şi că va merge la o facultate publică sau particulară. Nu de puţine ori încheierea studiilor îi dovedeşte că s-a înscris pe o traiectorie educaţională greşită, care nu se soldează cu nici un rezultat. Analizele sociologice arată că în majoritatea cazurilor această situaţie cauzează „fericirea" bărbaţilor – au soţii tinere, casnice şi bine instruite. Tot statisticile arată că generaţiile mai noi sînt mai educate decît cele ale părinţilor, fapt care a presupus un efort financiar din partea părinţilor şi o investiţie mai mare din partea Statului decît în cazul generaţiei anilor '50-'60. Inflaţia de universităţi private de după 1990 arată atitudinea pozitivă a populaţiei faţă de educaţie, dar şi naivitatea ori încrederea oarbă în funcţia de integrator social al acesteia. Legitim ar fi să ne întrebăm: mai este educaţia singura cale şi cea sigură care să asigure un atu în competiţia pentru profesii apreciate şi valorizate de societate, precum şi pentru venituri bune?

Istoria universitară post-decembristă corespunde etapei schimbării la faţă a centrelor universitare publice, săvîrşită prin epurarea şi întinerirea corpului profesoral, înnoirea ofertei de cursuri şi a stilului pedagogic, diversificarea specializărilor şi îmbunătăţirea condiţiilor materiale şi, ca o reacţie la inflaţia de facultăţi private, mărirea numărului de locuri la stat; concomitent, au apărut pe lîngă primele universităţile private satelit înfiinţate în urma migrării profesorilor nedoriţi sau/şi pensionaţi, a căror credibilitate morală şi ştiinţifică a fost contestată după evenimentele din decembrie 1989; ulterior, s-au creat centrele regionale, probabil, mult mai eficiente în privinţa capacităţii de integrare pe piaţă a studenţilor absolvenţi din provincie, oferind şansa perfecţionării celor deja încadraţi pe piaţa muncii, contribuind la formarea elitelor locale şi constituind importante surse de deblocare a frustrărilor sociale existente în zonă (exemplu: Tîrgu Jiu). A urmat aventura acreditării acestora – cu sau fără intruziunea politicului –, situaţie care le-a obligat să-şi elaboreze propriile strategii de imagine – de la adoptarea unor nume cu rezonanţă istorică pînă la broşuri şi pliante, spaţii, posturi de televiziune, edituri şi centre de cercetare personale.

După cum bine se vede, nici rata şomajului ori a inflaţiei, bugetele de austeritate, politicile de impozitare fluctuante şi în continuă creştere nu i-au oprit pe români să se educe. Cu toate acestea, au început să fie din ce în ce mai vizibile avertismentele politice referitoare la serviciile universităţilor de stat, care, pe termen lung, s-au dovedit a fi falimentare: fiecare student costă statul în fiecare an 1.000 de dolari – cel mai puţin valorează un student din spaţiul ştiinţelor socio-umane, iar cel mai mult unul de la film, teatru, respectiv arhitectură, precum şi cei din învăţământului tehnic. Odiseea învăţământului universitar public, disponibil aproape oricui ar fi dorit să-l urmeze, se apropie de sfîrşit. Nu că ar fi bine sau rău. Una din reacţiile previzibile la această măsură ar fi o orientare cu mai mare discernămînt şi o cîntărire mai serioasă a opţiunilor pentru instruirea superioară, precum şi o distribuţie mai bună a populaţiei şcolare pe categorii de facultăţi, ameliorarea dereglajului dintre oferta universitară şi capacitatea de absorbţie a pieţei de muncă, ştergerea diferenţelor de statut dintre „un student fără taxă" şi unul „cu taxă". Va funcţiona în cele din urmă mecanismul cerere-ofertă? Locul unei universităţi va fi binevenit, prezenţa sa în spaţiul public va fi legitimă atîta timp cît beneficiarii acestor servicii le vor considera utile, aşa cum locul unui profesor la catedră este binevenit atîta timp cît studenţii îi apreciază activitatea, chiar dacă întregul consiliu profesorul îi contestă poziţia şi meritele.

▲

Daniela ZAHARIA

„O misiune irealizabilă"

Este uimitor felul în care reuşeşte Bucureştiul să estompeze efectul pe care l-ar putea crea în peisajul urban prezenţa celor douăsprezece universităţi ale sale (fără a le mai lua în calcul şi pe cele particulare, al căror număr exact nu îl cunosc)! Oricine a cunoscut un oraş universitar din afara ţării ştie ce înseamnă revenirea la viaţă pe care o aduce fiecare început de an academic. Nu este o atmosferă rezervată numai micilor oraşe germane, a căror existenţă gravitează în jurul universităţii locale sau al campusurilor americane, veritabile oraşe-universitate. Chiar şi metropole precum Londra şi Parisul se transformă în fiecare toamnă, cînd străzile încep să fie invadate de populaţia studenţească. Cum reuşeşte, aşadar, Bucureştiul să absoarbă în binecunoscutul său cenuşiu toate energiile pe care se presupune că le cuprind universităţile?

Nu este vorba aici de calităţi suplimentare, de o forţă secretă prin care oraşul ne-ar domina pe toţi. Este vorba, de fapt, de ceea ce îi lipseşte Bucureştiului şi, mai ales, de ceea ce îi lipseşte României: viaţa universitară. Şi nu mă refer la cafenelele studenţeşti (deşi nici acestea nu ar prisosi), ci la o prezenţă reală a mediilor universitare în societate. Mai precis: o prezenţă critică. Pentru că aceasta este misiunea universităţii: să observe societatea, să îi conserve valorile şi să îi chestioneze opţiunile, să îi diagnosticheze maladiile (de la cele mai mărunte prejudecăţi pînă la mediocritatea cotidiană devoratoare) şi să le găsească tratamentul potrivit. Cel puţin acesta a fost rolul universităţilor europene încă de la crearea lor, în Evul Mediu, în pofida unui conservatorism care le-a fost adesea reproşat, iar rezultatele pot fi observate în istoria societăţilor occidentale. Provincialismul culturii române îşi găseşte explicaţia şi în dezvoltarea tîrzie a studiilor superioare la noi: momentul constituirii Universităţii bucureştene se situează la aproape opt secole distanţă de cel al constituirii veteranei Europei, Universitatea din Bologna. Opt secole de absenţă a cercetării sistematice, opt secole în care lumea românească nu a produs savanţi, jurişti, medici, profesori, filozofi, literaţi, cu inevitabila consecinţă a unei modernizări tardive. În anii douăzeci ai secolului de curînd încheiat, acest handicap al societăţii româneşti părea să se atenueze, iar statisticile ne arată că Universitatea din Bucureşti era, prin numărul de studenţi înmatriculaţi în 1925, ce-a de-a cincea în lume şi a treia în Europa. Tot statisticile sînt cele care vin să modereze această impresie: corpul profesoral raportat la numărul studenţilor reprezenta 1,4%, într-o epocă în care media europeană se afla undeva în jur de 10% (Bulgaria, elementul nostru de comparaţie favorit, avea 5,08%). Chiar şi aşa, universităţile au reuşit să fie prezente în viaţa publică, chiar dacă nu întotdeauna în maniera cea mai fericită. Totala absenţă a vieţii universitare în prezent nu este, însă, consecinţa directă a situaţiei interbelice, ci a felului în care funcţia critică a mediilor universitare, însăşi raţiunea lor de a fi, a fost anulată în perioada comunistă. Nu numai dezbaterile de idei au fost eliminate şi înlocuite cu celebrarea ideologiei oficiale, dar statul a preluat şi controlul absolut al dezvoltării învăţământului superior: cifre de şcolarizare stabilite în funcţie de obiectivele cincinale ale politicii partidului, programe de studii pe măsură, înfiinţarea şi mai ales desfiinţarea unor întregi domenii de studiu. Ştiinţele care aveau drept obiect de studiu societatea însăşi au fost principalele victime: în 1989 nici nu existau facultăţi de sociologie sau psihologie, iar studenţii în filozofie şi istorie erau supravegheaţi ca potenţiali delincvenţi. Universitarii, privaţi de acces la publicaţiile de specialitate şi aflaţi în imposibilitatea de a participa la schimburile normale de idei care hrănesc orice reflecţie creatoare, erau în acelaşi timp supuşi mizeriei cotidiene. Nu este de mirare faptul că statutul lor a fost diminuat, în ochii societăţii, dar mai ales, ceea ce este mai grav, în propriii lor ochi. După 1989 situaţia s-a agravat, odată cu apariţia unei clase politice compozite, dar mai ales dominate de eşaloanele secundare ale Partidului Comunist, care au moştenit de la vechiul regim opacitatea şi teama de idei, combinate cu dispreţul faţă de cei care le pot produce şi înţelege. Ceea ce te poate face să te întrebi cum se explică insistenţa multora dintre noii lideri ai vieţii politice pentru a obţine un titlu în ierarhia universitară.

Principalul cîştig al ultimilor doisprezece ani, autonomia universitară, este afectat de scăderea subvenţiilor destinate pregătirii studenţilor şi de continua erodare a statutului profesorilor. Este adevărat, numărul studenţilor a crescut (ceea ce nu înseamnă că România nu se află pe unul dintre ultimele locuri în Europa), dar motivaţia care îi aduce pe cei mai mulţi dintre ei în facultăţi se leagă mai puţin de dorinţa de a se forma intelectual şi profesional, şi mai mult de cea de-a obţine o licenţă. De altfel, multe facultăţi se apropie periculos de profilul unor fabrici de diplome, în care toate eforturile de a revigora spiritul critic, de a hrăni curiozitatea şi dorinţa de cunoaştere, par să dispară ca în nişte găuri negre. Nu pentru că aceasta ar fi dorinţa expresă a corpului profesoral, ci pentru că, în mijlocul unor condiţionări care par implacabile, obiectivele fundamentale ale existenţei universitare ajung să pară idealuri naive şi obositoare.

Ne aflăm, din motive mai complexe, în situaţia pe care Facultatea de Drept a Universităţii bucureştene o raporta Ministerului Instrucţiunii în 1929, în pragul Marii Crize, anunţîndu-l că, deşi Universităţii „îi incumbă datoria de a da azi, şi de a pregăti în viitor, pe conducătorii României", în faţa acestei misiuni „ea, însă, cu adîncă părere de rău şi cu o vie mîhnire, trebuie să mărturisească că nu o poate îndeplini, în condiţiile morale şi materiale, în care, vitregia timpurilor a pus-o astăzi."

▲

Ana BOTEZ

Studiu neterminat pentru catedrală patriarhală

În cele ce urmează, am să încerc să punctez principalele idei, etape de lucru, semne de întrebare şi alte aspecte interesante care au intervenit pe parcursul studiului evocat în titlu, dezvoltat împreună cu teologul Horia Grădinaru şi arhitectul Cătălin Berescu (şi, la început, şi alţi cîţiva colegi). Studiul s-a desfăşurat mai ales sub forma unor discuţii libere atît pe marginea schiţelor noastre, cît şi a documentaţiei vizuale, care a constat mai ales în arhitectură bizantină, şi în mod special Sf. Sofia şi Sf. Irina din Constantinopol. Aceasta, pentru că arhitectura noastră tradiţională nu ne oferea nici un precedent în acest sens (lungimea monumentalei biserici a mănăstirii Văcăreşti depăşea cu puţin cei patruzeci de metri preconizaţi pentru lăţimea noii catedrale), încît părea firesc să ne orientăm către originile ei bizantine, cum au făcut, de altfel, şi arhitecţii bisericilor „neoromâneşti", ca Sf. Elefterie Nou şi Caşin din Bucureşti sau Catedrala din Satu Mare. Punctul de plecare a fost o schiţă a lui Horia, care a fixat principalele constante ale proiectului: cupola vastă, după exemplul celei de la Sf. Sofia, (aparent) fără tambur şi cu baza dematerializată de perforaţii luminoase; atrium-ul cu peristil care precede biserica, element inedit la noi, dar prezent cîndva la aceeaşi Sf. Sofia, ca şi la alte mari biserici din epocă, şi în centrul căruia se găseşte o fîntînă; o anumită centralitate a spaţiului naosului, dată de planul mai mult sau mai puţin cruciform.

Însă, înainte de acest început entuziast, am avut mari reticenţe faţă de acest proiect. Deşi mi se pare că ideea construirii unei catedrale patriarhale este pozitivă, sînt de părere că nu s-a făcut destul pentru asigurarea reuşitei depline a acestui demers. În primul rînd, momentul nu este bine ales, şi poate nu atît din pricina sărăciei generalizate, care face să pară lipsită de ruşine investirea banilor într-o catedrală supradimensionată, cît din cauza nedumeririi breslei noastre, care încă nu şi-a revenit după zeci de ani de inactivitate în domeniul arhitecturii de cult, plus încă vreo zece ani de (semi)eşecuri. Arhitecţii români încă nu sînt pe deplin pregătiţi să înfăptuiască acea actualizare a tradiţiei care să treacă dincolo de pastişă, dar şi de inovaţiile arbitrare. Acest concurs ar fi putut fi, într-o măsură mult mai mare decît a fost, un catalizator al formulării unui limbaj arhitectural adecvat, în aceeaşi măsură tradiţional (în sensul autentic şi nu acela îngust al termenului) şi contemporan, aparţinînd cu adevărat veacului nostru şi nu trecutului, oricît de glorios ar fi fost acesta. Pentru aceasta, ar fi fost nevoie să ne grăbim încet; pentru un scop de o asemenea amploare, mai degrabă decît două sau trei luni de studiu ar fi fost potriviţi cîţiva ani. Mai mult, în acest fel ar fi putut contribui la această cercetare de importanţă naţională mult mai mulţi arhitecţi valoroşi care, în actualele condiţii, nu şi-au putut permite să îşi întrerupă celelalte activităţi ca să se dedice exclusiv concursului.

Mi s-a părut suspectă propunerea unor dimensiuni arbitrar de mari, în special a capacităţii de minimum cinci mii de persoane, care sugerează mai degrabă dorinţa de a produce un obiect arhitectural impunător, dacă nu chiar zdrobitor, decît dorinţa de a face loc unei comunităţi în rugăciune. Aşa-zisa adaptare la contextul urban (mai degrabă un anti-context, paralizant prin lipsa de profesionalism cu care a fost conceput) nu poate aduce nimic bun, decît prin adoptarea unei atitudini extrem de critice. Însă prima obiecţie critică este chiar amplasarea catedralei pe un lung ax arbitrar, care are la un capăt antipatica Casă a Poporului (acum, numai a parlamentarilor), iar la celălalt – nimic, într-o compoziţie presupusă a fi de inspiraţie clasică, pe care Bruno Zevi ar numi-o fără reţineri fascistă, bazată obsesiv pe simetrie şi axialitate. Cu toate că incintele noastre mănăstireşti sînt compuse după aceleaşi principii (dar cît de diferit!), nu au ambiţia de a structura în acelaşi fel şi spaţiul urban, care ascultă de legile proprii. Cu atît mai mult este străină de tradiţia noastră ideea de a supune un lăcaş sfînt regulilor de compoziţie care guvernează un vast ansamblu urban (şi încă unul atît de nefericit), care a fost de la început gîndit în dispreţul oricăror valori creştine, şi pe ruinele multor biserici; de a „orienta" acest lăcaş după direcţia unui ax urban arbitrar, rezultat din prelungirea indefinită a tronsonului care uneşte Casa Poporului cu Piaţa Unirii, încît credincioşii care ies pe uşa principală să privească frontal monumentul de stupiditate mai sus pomenit; de a încorseta acest lăcaş în reguli arbitrare, presupuse a-i asigura monumentalitatea, cum ar fi prezenţa obligatorie a subasmentului. Ca să nu mai pomenesc despre absurditatea dimensionării catedralei în funcţie de

© S. Ivanoschi

pasajele subterane care trebuie să aibă între ele nici mai mult, nici mai puţin de patruzeci de metri, situaţie cu care constructorii adevăratelor catedrale nu s-au confruntat (din fericire pentru patrimoniul cultural mondial). Ca să nu mai pomenesc despre toate construcţiile sau părţile de construcţie care trebuiau să adăpostească nenumărate funcţiuni, mai mult sau mai puţin străine de catedrală, şi care trebuiau rezolvate toate în acelaşi (scurt, mult prea scurt) timp de studiu, de parcă de ele ar fi depins arhitectura catedralei, şi nu invers. După părerea mea, nişte anvelopante ar fi fost suficiente; numai că ele erau deja date prin temă.

Cu toate acestea (şi nu fără o oarecare doză de inconştienţă), ne-am aruncat cu capul înainte şi ne-am apucat de lucru, cu gîndul de a ajunge la cea mai bună soluţie posibilă în condiţiile date. Nu am să vorbesc despre simbolurile pe care le-am folosit şi nici despre întreaga evoluţie a proiectului, ci numai despre cîteva lucruri mai deosebite. Unul dintre acestea este atrium-ul, nefolosit la noi, poate şi pentru că bisericile noastre relativ mici puteau fi incluse cu totul în incinte închise, avînd aceeaşi funcţie: aceea de a constitui un spaţiu intermediar, relativ izolat de exteriorul profan, în care credincioşii să se poată linişti înainte de a intra în biserică. Am fost cu toţii de acord că acesta este un element prea interesant ca să fie abandonat pur şi simplu, chiar dacă asta ar fi însemnat să „înghesuim" cei cinci mii de credincioşi în restul edificabilului. Mai ales că dacă avem în vedere înfăţişarea jalnică a exteriorului profan de pe situl viitoarei catedrale, un asemenea spaţiu este şi foarte necesar. Din motive urbanistice (aveam în minte exemplul negativ de la Caşin, unde pridvorul foarte jos pare alipit artificial de corpul bisericii), volumul care include atrium-ul s-a dezvoltat în înălţime pînă la cota cornişei generale, devenind un cuboid gol pe dinăuntru, în a cărui „coajă" (care este mai „groasă" la primele două niveluri) sînt localizate funcţiunile exonartexului, şi care este străpuns pe cele trei laturi libere de cîte un arc triumfal. Pentru că aceste arce au o raţiune de a fi urbanistică, de obiecte la scară supra-umană menite a fi văzute ca atare (numai) de departe, partea lor inferioară este tratată ca un portic care mediază accesul în atrium, iar partea lor superioară poate deveni clopotniţă. În centrul atrium-ului se găseşte o fîntînă, sursă naturală de apă rituală.

În naos, cupola de mari dimensiuni (cu diametrul său de treizeci de metri, este cu puţin mai mică decît cea de la Sf. Sofia), imagine a cerului (fie el văzut sau nevăzut), stă pe patru mari arce, corespunzătoare celor patru părţi ale lumii, care se extind către punctele cardinale respective, generînd o cruce, simbol cu o vastă şi complexă încărcătură de semnificaţii. Problema care apare este discrepanţa dintre aceste elemente arhitecturale şi scara umană, rezolvată strălucit la Sf. Sofia prin introducerea unor elemente de dimensiuni descrescătoare, subtil ierarhizate, de la cupola centrală şi cele două mari semicupole pînă la semicupolele mici, bolţile navelor laterale şi, mai ales, colonadele care delimitează nava centrală de colaterale, care umanizează spaţiul. Dumitru Stăniloae consideră că această ierarhizare spaţială specifică Răsăritului creştin „exprimă o aplecare a lui Dumnezeu, la diferite niveluri, cu o mare grijă iubitoare, spre credincioşi", prin contrast cu catedralele occidentale, mai ales gotice, care exprimă mai degrabă o distanţă de nestrăbătut între Dumnezeu şi om. Am încercat o abordare asemănătoare şi la tribunele care învăluie pe trei părţi naosul catedralei noastre, şi care definesc spaţii mai fragmentate.

Dată fiind înălţimea sa, spaţiul altarului poate fi perceput în mare măsură din naos pe deasupra iconostasului, ceea ce permite credincioşilor să vadă reprezentările iconografice de aici fără să le diminueze sentimentul de taină pe care iconostasul îl produce. Tot din cauza marii înălţimi a altarului, devine necesară prezenţa baldachinului *(ciborium)* deasupra sfintei mese, ca imagine redusă a bolţii cereşti, sub forma unei calote sferice definite de patru arce, susţinute de patru coloane. Baldachinul nu face altceva decît să transpună la scară umană simbolul ceresc reprezentat, pe de o parte, de conca de deasupra sa şi, pe de altă parte, de marea cupolă a naosului.

Problema cea mai serioasă cu care ne-am confruntat a fost aceea a limbajului: ce anume din arhitectura tradiţională (bizantină şi post bizantină) are o semnificaţie simbolică, şi ce anume are o funcţie strict tehnică? În ce măsură putem exprima în limbajul arhitectural contemporan bogăţia simbolică a vechilor biserici, şi în ce măsură acesta trebuie ajutat de arhaisme? Ce se întîmplă cînd elementele arhitecturale generate de o anumită tehnică constructivă ajung să fie realizate în cu totul altă tehnică: prevalează adevărul structurii, sau adevărul geometriei purtătoare de semnificaţii? (În acest sens, împotriva celor învăţate la „Ion Mincu", sînt de părere că meşterii care munceau din greu pentru a realiza cupole de scînduri pentru bisericile de lemn nu făceau acest lucru din prostie, pentru că ar fi fost incapabili să găsească o soluţie constructivă mai adecvată posibilităţilor materialului, ci, dimpotrivă, se străduiau să forţeze posibilităţile materialului în sensul expresiei cerute de o raţiune mai înaltă: semnificaţia simbolică.) Şi cum ar trebui să arate exteriorul catedralei? Să fie în acord cu interiorul? Urbaniştii ar fi profund dezamăgiţi. Să fie în acord cu contextul? ...mai bine nu!!! Să fie în acord cu cele mai noi tendinţe ilustrate de revistele internaţionale de arhitectură? Totuşi, nu e vorba de vreo rochie, ca să fie supusă modei. Cît de modernă poate să fie această catedrală, dacă ne gîndim că, dincolo de opţiunile personale de credinţă ale maeştrilor (ca Mies van der Rohe, de pildă), arhitectura modernă este percepută ca profund desacralizată?

A cîntări cu discernămînt (cu dreaptă socotinţă) toate aceste întrebări ar necesita un timp mult mai lung decît acela pe care l-am avut la dispoziţie. În aceste condiţii, gestul de a alege o soluţie anume din mulţimea in(de)finită a soluţiilor posibile nu poate părea decît arbitrar. Această nelămurire fertilă mi se pare preferabilă unei soluţii în sine, care, prin aparenta ei precizie, pierde mult, dar cîştigă prea puţin. ▲

O excelentă culegere de studii, coordonată de Monica Spiridon, a apărut la Editura Ararat: *(Multiple) Europe: Multiple Identity, Multiple Modernity / Europes (multiples): identités multiples, modernités multiples*. Cartea este rezultatul unui seminar organizat de New Europe College, Facultatea de Litere din Bucureşti şi Asociaţia Internaţională de Literatură Comparată şi a beneficiat de finanţarea CNFIS – World Bank, prin Grantul 132.

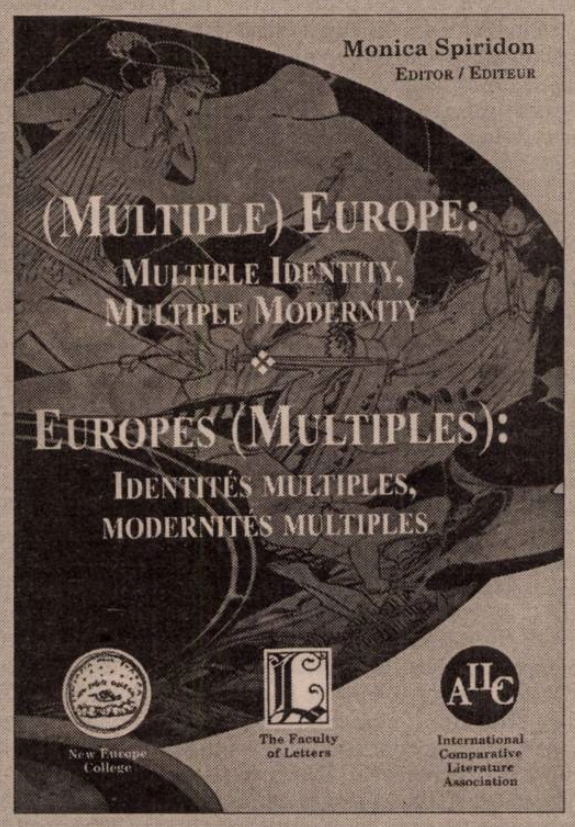

Victor Iulian TUCĂ

În Europa, cu încredere?

– incompatibilități maritale între „noi“ și „ei“ –

„Secolul XX a început în August 1914 și se va termina în decembrie 2002.“
Per Stig Møller

Butada ministrului de Extrene danez, rostită cu ocazia preluării Președinției Uniunii Europene de către politicienii din Helsingør, surprinde importanța aderării de facto a celor zece țări din Est la ceea ce numeam, pînă nu demult, Comunitatea Europeană. Aderare de facto deoarece mai rămîn de stabilit detaliile concrete ale semnării tratatelor de aderare cu fiecare țară, precum și organizarea de referendumuri naționale care să ratifice documentele în cauză. Interesant de urmărit în acest sens va fi referendumul din Polonia, țară unde ideea aderării nu se bucură de o majoritate confortabilă, de genul aceleia înregistrate, de exemplu, în Ungaria. Polonia se arată dezamăgită de ajutorul mai mult decît limitat pe care Uniunea este dispusă să i-l acorde, în condițiile în care restructurarea unor sectoare din economia poloneză ar necesita sume uriașe, plătite dintr-un buzunar comunitar presupus a fi infinit. Dificultățile cele mai mari ale Poloniei sînt legate de ponderea ridicată a populației care încă lucrează în agricultură (19%, față de media UE de 3-5%) și de productivitatea scăzută a acestui sector, fapt ce necesită subvenții importante pe care țările Uniunii nu sînt extrem de încîntate să le plătească în viitor.

Totuși, în ciuda acestor aparente incompatibilități maritale, polonezii știu că, *per total,* aderarea la Uniune în 2004 va aduce Varșoviei o prosperitate care va face repede uitată epoca dificultăților de tranziție.

Din cuvintele lui Per Stig Møller mai rezultă un lucu cert: pentru România, secolul al XX-lea nu se va termina prea curînd.

O simplă comparație a datelor statistice din același domeniu economic te face să înțelegi urgent că situația delicată în care se află agricultura din Polonia este un fel de *terra mirabilis* în comparație cu același sector din spațiul românesc. Aici, 44% din populație lucrează în agricultură, iar acest procent este în creștere accelerată datorită retragerii masive a populației orașelor la sate. Dacă trendul european în materie se îndreaptă spre o cvasi-urbanizare dublată de o pondere extrem de restrînsă (dar impresionant de productivă) a agriculturii, România prezintă o orientare radical diferită. Mai precis, dacă actuala tendință de emigrare din spațiul urban va continua, atunci România va redeveni o țară eminamente agricolă, fapt care pune în pericol orice perspectivă serioasă privind o aderare, chiar și pe termen mediu, la Uniune[1].

În schimb, se deschid noi capitole de negociere (fapt pozitiv), dar nimeni nu suflă un cuvînt despre inexistenta capacitate de implementare a lor și de costul uriaș pe care-l presupune adoptarea *acquis*-ului comunitar. Un teatru jucat perfect și care ascunde în *background* bune motive de fond, dacă luăm în considerare ce va presupune aderarea masivă a celor zece țări în 2004. În termenii specialiștilor din Rue du Loi, integrarea nou-veniților va pune probleme mari celor 15 state membre și va cauza cheltuieli suplimentare pe care nimeni nu se arată încîntat să le plătească. Germania, adică statul care contribuie cel mai mult la bugetul Uniunii Europene, dezvăluie deja reticențe extrem de serioase și încearcă să diminueze orice cost care depășește cheltuielile inițiale ale integrării. Țări ca Portugalia, Spania și Irlanda, care beneficiază direct de fondurile Uniunii, nu sînt deloc extrem de convinse să renunțe la o parte din ele în favoarea fermierilor maghiari sau polonezi. În privința Franței, 46% din cetățenii săi se exprimau împotriva lărgirii Uniunii Europene în comparație cu 39% care se exprimau favorabil[2].

După aderarea din 2004, cetățenii noilor state membre vor avea nu numai libertatea deplină de a-și stabili reședința oriunde în unul din statele membre ale Uniunii, dar și dreptul de a munci în aceleași state. Nu este greu de prevăzut ce fiori îi apucă, de exemplu, pe frizerii belgieni (al căror tarif, 35 de euro un tuns, îi lasă cu plete lungi chiar pe mulți dintre *les Belges)* cînd se gîndesc la concurența colegilor lor polonezi care sînt gata de tuns, ras și frezat pentru mai puțin de 10 euro.

Acestea sînt doar cîteva exemple care arată că cele zece candidate din Europa de Est vor fi o hrană greu de digerat pentru stomacul UE, și așa garnisit cu multiple deficiențe interne, a căror amînare pare că se prelungește *sine die*.

În aceste condiții se ridică o întrebare firească: după primul val al lărgirii și odată cu problemele deosebite cu care se vor confrunta actualele state membre, cît de serioasă poate fi stabilirea un *road map* al aderării care să se concretizeze în 2007, pentru o țară ca România, adică pentru un stat cu probleme infinit mai mari decît cele din primul grup și care nu are asigurat suportul din exterior de care beneficiază, de exemplu, Ungaria și Polonia[3], dar care exhibă un ridicat nivel de corupție, un ritm total necorespunzător al reformelor economice, investiții străine modeste și o imagine externă persistent negativă?

În această privință, obsesia națională a imaginii României în lume nu este însă mai negativă decît imaginea românului între români. Un sondaj recent prezentat la Bruges în cadrul forumului internațional organizat de College of Europe conține date extrem de sugestive în acest sens. Datele statistice cuprind o serie de întrebări adresate cetățenilor europeni, din Uniunea Europeană sau din afara ei[4]. Una dintre întrebări se referă la cota de încredere cu care sînt creditați cetățenii fiecărei țări de către propriii conaționali *(confidence in other people).* Astfel, pe primul loc se află Suedia și Norvegia, cu 66%, apoi urmează Olanda cu 59%, Finlanda cu 58%, apoi sînt înșirate descrescător toate țările Europei, inclusiv cele din estul continentului, acolo unde procentul de încredere este mult mai redus. Una dintre țările care înregistrează un endemic deficit de încredere este Polonia, cu 19%. Totuși, „performanța“ României întrece orice așteptări: ultima poziție, cu un incredibil procent de numai 10% încredere. În alți termeni, *90% dintre români nu au încredere în români.*

Trecînd într-un alt registru, se impune o altă succintă observație: dacă industria românească ar trebui declarată specie pe cale de dispariție, fiarele vechi, adică acelea care obișnuiau să fie pe vremuri mici fabrici ale orașelor de provincie, nemaiinteresînd pe nimeni, în schimb, se construiește cu patos într-o singură direcție. Alte companii? Nu, nici vorbă, fruntașii pe ramură s-au mutat într-un singur domeniu: la construit... bisericuțe. O scurtă călătorie prin România anului 2002 și poți vedea o nouă pasiune regională: sărăcia pe care o dezvăluie astăzi majoritatea orașelor prin care se nimerește să treci exhibă totuși vizibile „investiții“, și anume, construcția de noi „așezăminte religioase“, majoritatea dintre ele kitsch-uri aberante în care arhitectura prostului gust își găsește temeiul într-o bezmetică continuitate a stilului palatelor cu turnulețe ale numeroșilor regișori glandulari. Ele par să fie incomodate din ce în ce mai mult de „prea demodatele“ biserici clădite în alte veacuri și care suferă, ca și multe alte clădiri cu aspect rezonabil, de nerestaurări cronice. De altfel, o retrospectivă 2002 a săptămînalului *New Europe* te ajută să înțelegi pe deplin diferențele dintre noile pasiuni ale locuitorilor din estul continentului atunci cînd citești, de exemplu, cum diferite companii ungurești, profitînd de privatizarea din sectorul de stat slovac, au investit în cumpărarea societăților țării vecine 186 milioane dolari. În privința României, aceeași publicație dezvăluie lumina încremenită a unui topos în care modernitatea se insinuează pudic și ezitant. Astfel, cel mai inedit articol al anului 2002 poartă următorul titlu: *„Un artist (român – n.a.) înfățișîndu-l pe Bin Laden ca Satana pe zidurile unei biserici“.*

Nu ne mai rămîne decît să ne bucurăm: în 2007 vom intra în Uniunea Europeană. S-a anunțat ieri la gazetă.

Bruxelles, decembrie 2002

---

1. Interesant de observat este ponderea agriculturii bulgărești pe ansamblul economiei, respectiv 26,7%, un procent enorm comparativ cu media europeană, însă cu mult sub cel românesc.

2. European Commission, *Eurobarometer,* Public Opinion in the European Union, Raport nr. 56/April 2001.

3. Conform aceleiași statistici a Uniunii Europene, în vîrful clasamentul țărilor Est-Europene care se bucură de o imagine pozitivă în rîndul cetățenilor UE se află Malta, apoi Ungaria – locul 2 cu 51%, urmată de Polonia cu 47%. România se află pe penultimul loc, în condițiile în care ultima poziție este deținută de Turcia.

4. Datele complete ale acestui sondaj au fost grupate în lucrarea lui I. Halman, *Foundation European Values Studies: a Third Wave of the 1999-2000, European Values Study Surveys,* Tilburg University, 2001.

▲

Ți-e sete de cultură? Bravo!
Noi avem de băut.

VINERI, 13 decembrie	21^{00}	Muzică live: Concert Nicu Alifantis
SÎMBĂTĂ, 14 decembrie	21^{00}	Muzică live: Adrian Berinde & 4-GIVEN
DUMINICĂ, 15 decembrie	21^{00}	Muzică live: Mircea Tiberian Quartet
MARȚI, 17 decembrie	20^{00}	Muzică clasică: Quartet Arpegione *cu* Anca Vasile, Cristina Bâzgan, Diana Toma, Violeta Dumitru
MIERCURI, 18 decembrie	19^{00}	Dialogurile Academiei Cațavencu
JOI, 19 decembrie	20^{00}	Teatru: Simfonie pentru violator și orchestră *de* Daniel Ernețtina *regia:* Adrian Pintea; *cu* Marius Chivu
MARȚI-DUMINICĂ	de la 10^{30}	Café-bar cu muzică ambientală
MARȚI-JOI	19^{00}-21^{00}	Discount 25%

Prezență permanentă a artelor vizuale în expoziția de la parter

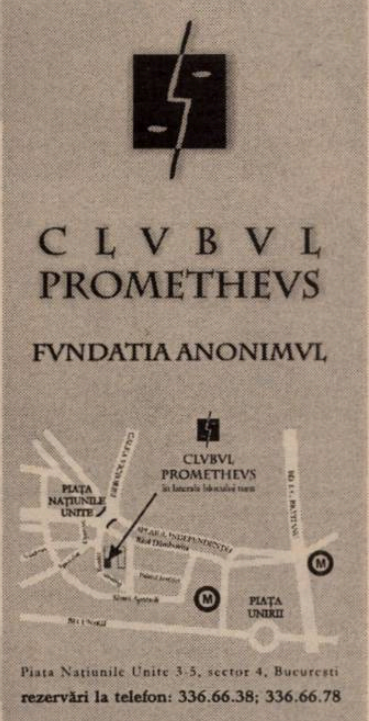

Piața Națiunile Unite 3-5, sector 4, București
rezervări la telefon: 336.66.38; 336.66.78

„Dacă nu scriu, nu respir“

– interviu cu Adina KENEREŞ –

Despărţirea de sistem, de ţară, de literatură

Îngereasa cu pălărie verde, *romanul tău de debut la 25 de ani, a fost extrem de bine primit de critică, pomenit, inclus în toate sintezele despre generaţia „întunecatului deceniu literar nouă“. Ai continuat (invers decît majoritatea) cu un volum de nuvele. De ce n-ai mai publicat nimic din 1985?*

Cărţile astea sînt chiar oglinda persoanei mele de atunci. Mă reprezentau integral, spuneau totul despre acele anume lucruri care mă interesau în litera scrisă şi în lumea în care trăiam. Eu spuneam ceva cuiva cu fiecare semn al lor şi eram dăruită nevoii de a mă hrăni pentru a scrie, aşa cum unii mănîncă doar pentru a putea fuma. A existat şi o a treia carte, care n-a mai putut fi nici măcar depusă în 1986 la Cartea Românească din pricina climatului de teroare goală care-i învăluia pe scriitori în general şi pe cei tineri în special. Semnătura nu mi-a mai putut apărea nici măcar în reviste, şi asta fără mare zarvă.

Îmi aduc aminte că această ieşire din actualitate nu m-a afectat peste măsură, cum nu mi-a schimbat viaţa, nici bunăvoinţa criticii. M-am bucurat de ea, ca orice om, dar cum sînt mai degrabă o creatură a obligaţiilor decît a drepturilor, în liniştea care s-a lăsat, am făcut o autentică şi poate definitivă criză de refuz. Existenţa mea a devenit presuicidară – dacă nu eram lăsată să fiu ceea ce eram, ce aveam să devin?! Mi-am digerat, discret şi urban, tragedia. În 1987 nu mai eram decît un spasm. Am avut atunci marele noroc să mă pot despărţi de sistem, de ţară şi, pentru un timp, de literatură.

Ai putea face o comparaţie (tendinţe, subiecte, proceduri, forţă, talent) între literatura actuală franceză şi cea română? Ce preferinţe ai în ambele părţi?

Sînt jenată de asemenea comparaţii. Am aplaudat cu entuziasm infantil documente oficiale ale unor comitete şi comiţii internaţionale care precizează că totul se poate globaliza, dar cultura nu. Cred că ne găsim acum într-un alt punct de pe spirala istoriei decît i-ar conveni elitei noastre, că avem în diverse domenii literare orbite diferite de cele ale altor ţări, gusturile şi preocupările noastre nu consună cu ale lor, avem şi un alt ritm, alte nevoi şi aspiraţii, deşi punţi există, din păcate doar pentru un mic univers de iniţiaţi, şi se fac lăudabile eforturi de sincronizare. Nu trebuie însă să le luăm drept achiziţii naţionale şi nici să mai pozăm în frustraţi care ar face miracole dacă „ar avea cu ce“. Oamenii de carte se află şi ei adesea în postura ridicolă a politicienilor nemulţumiţi de poporul lor, în loc să coboare „pe teren“ şi să-şi suflece mînecile dinaintea realităţii.

Posedăm, de fapt, experienţe mici şi superficiale în valorificarea culturii noastre, nu înţelegem asteptările oamenilor, sîntem autoritari şi narcisici, deloc generoşi în adresare, inflexibili şi mărginiţi, necomerciali şi otova în proiecte, prăfuiţi şi antivitali de-a dreptul în abordările academice. Mă obosesc şi mă întristează grozav, ca nişte voci venind dintr-un străvechi ospiciu, imnurile de slavă la marile noastre reuşite care lipsesc aproape cu desăvîrşire.

Mincinoase şi adesea autiste sînt şi plîngerile tinerilor scriitori că nu-i tipăreşte nimeni şi nu sînt luaţi în serios aşa cum ar merita. Multe cărţi de-ale lor au trecut şi pe la mine, pe hîrtie şi pe e-mail, cu unii dintre ei am stat ceasuri de vorbă despre ce merită să pătească textele lor ca să se transforme în cărţi cu rost. Fiindcă rost n-au. Talentul, real în cazul unora, are nevoie de muncă şi atenţie ca să se poată propune pe piaţă. Refuz să le ofer contemporanilor mei produse semifabricate care aglutinează exerciţii şcolăreşti de absurd şi fantezie, reportaje care-şi conţin metamanualul de utilizare, simpatice aberaţii constructiviste, pseudoinsolenţe menite să şocheze domnişoare bătrîne, ca şi alte neamuri de invenţii, unele respectabile ca fond, dar tratîndu-l pe cititor ca pe un idiot, înşirînd sute de tautologii, construcţii defectuoase, gafe pure, improprietăţi de limbă, aluzii culturale banale, colaje ieftine etc. Ca să nu mai vorbim de prezumţia celor care-mi livrează cartea „gata pusă în pagină“ (din punctul lor de vedere), cu menţiunea că nu mai trebuie decît să o tipăresc, sau a celor care scriu de mînă, cu menţiunea că geniul nu se coboară la tehnică. Rarisime sînt volumele româneşti de ficţiune pe care le-a vizitat cineva în chip responsabil înainte de a le tipări (nici traducerile nu stau mult mai bine). Şi tot rarisime sînt cele pe care le poţi găsi în librării, grosul editurilor bifînd doar formala operaţiune a editării, nu şi un tiraj rezonabil, promoţie şi difuzare.

Piaţa occidentală are de toate, în modă şi în afara ei, dar, evident, nu totul este interesant. Pe mine ficţiunea curentă mă preocupă prea puţin – mă plictiseşte, pentru că citesc în ea în cîteva secunde mecanisme de umplere a spaţiului, registre sărace sau gongorice de limbă, grafomanii montate pe subiecte, chipurile, de actualitate, absenţa sau parada de coduri culturale. Cred că am bătut toate recordurile europene la citit cîteva rînduri din mii de romane pe care le-am închis apoi pentru totdeauna. Ce să fac, meseria m-a obligat să cutreier prin foi ca să aleg, iar intoxicarea a transformat obiceiul în adicţie!

Asta nu m-a împiedicat să savurez întîlnirea cu scrisul unor oameni care duc o lume întreagă în spinarea textului călătorind – pretext, dar şi experienţă încarnată: Renaud Camus (care m-a dezamăgit moral grav mai tîrziu), Nicolas Bouvier (despre care nu-mi vine să cred că a murit), Gombrowicz (din care pot recita). Aş cumpăra orice prostie de broşură semnată Handke sau Pennac pentru desfătul uşurimii, al cozeriei abia cîntărite şi cu suflu scurt, un gen de mătase fatală, ca moartea care bate slab în fereastră la şase seara. Mă-nnebunesc după texte „de nişă“, mai ales dacă sînt ale unor figuri majore, nebănuibile de mici entorse: bunăoară, pentru cele cîteva zeci de pagini din *Drăcia* lui Bulgakov aş fi stat la coadă în ploaie dacă ar fi trebuit. Citesc însă oricînd şi dintotdeauna poezie, chiar şi proastă, traduceri noi de texte vechi, multă non-ficţiune şi presă. Tot ce m-a mişcat, tot ce mi s-a părut binevenit în materie de creaţie românească recentă am tipărit şi voi tipări. Din păcate, însă, domeniul e în suferinţă.

Eram în altă parte...

Şi în cazul tău s-a vorbit despre „un amestec subtil de inteligenţă şi facondă de lirism şi introspecţie“ (Radu G. Ţeposu). Crezi că proza scrisă de femei e inevitabil lirică şi introspectivă?

Proza proastă scrisă de femei e aşa cum spui. Cealaltă, nu. Mărcilor degradante ale feminităţii în lumea creaţiei intelectuale li se pot opune mărcile falsei bărbăţii. Şi ele sînt legiune. Pentru mine e limpede că ne găsim, cu asemenea aprecieri, în cîmpul strict delimitat al prejudecăţilor.

Tot Ţeposu vorbeşte despre modelele tale de netăgăduit – Katherine Mansfield şi Virginia Woolf? Le recunoşti? Ai alte modele?

Nu-mi recunosc conştient modele. Or fi şi feminine printre ele, nu zic. Am o mare admiraţie pentru Virginia Woolf şi nici un drag de Katherine Mansfield, de exemplu. Lecturile mele făceau turul globului la acea vreme, ca şi acum, dar cu alte dominante, nu se limitau nici atunci la limba română, erau cînd serioase, cu notiţe, cînd de plăcere subţire sau de pură curiozitate, şi nu ţineau niciodată cont de sexul autorului. Dacă Simone Weil rămîne pentru mine una din marile lecţii şi mă gîndesc la ea mereu cu emoţie, ca şi la Ţvetaeva sau la Ahmatova, ele aflîndu-se pe o coardă foarte apropiată pentru mine, deşi, „obiectiv“ vorbind, n-au mare lucru în comun, Sylvia Plath mă lasă de gheaţă, iar Erica Jong mă face să rîd fără umor. Cum scriitura mea era greu de încadrat în anii '80, criticii au făcut tot felul de supoziţii – unele generice, altele flatante sau aberante. Oamenii se străduiau să îşi facă meseria, să evite discuţia despre teme, căci nu era convenabilă politic atunci, insistau pe componenta stilistică, ale cărei origini n-aveau cum să nu le scape, şi-mi inventau proximităţi de generaţie ca să nu pară cărţile picate din lună, deşi aşa erau. Le sînt recunoscătoare pentru efort, fără îndoială, dar eu eram în altă parte.

Ghicitul în scris

Ai putea şti, după un fragment de roman semnificativ, dacă e vorba de un scriitor / o scriitoare? Există o scriitură feminină?

Răspuns „definitiv“: da. Scrisul unui om e singurul lucru în care ştiu ghici. Ghicesc romane ale persoanei în cîteva cuvinte. E una din puţinele mele calităţi. Nu cred că merită să ne batem capul cu opoziţia feminin/maculin în afara cazurilor în care autorul chiar ţine să construiască în baza ei. Povestea chiar seamănă cu aceea a bazelor de numeraţie. Altfel, există semne, dar tare variabile, ale feminităţii în texte nemarcate voit de gen, semne care poartă, ca haina, urma unui parfum, a unui praf. Dacă nu merită să treci peste ele de tot, nu merită, în schimb, nici să le exalţi. Eu, bunăoară, n-am fost crescută discriminatoriu, n-am suferit social de pe urma discriminării şi reuşesc să mă distrez în cele mai multe situaţii în care imbecili masculini îi arată ei „cum stă treaba“ femeii care sînt eu. Cînd situaţia depăşeşte limitele hazului, pot fi foarte violentă. Vreau să spun că simt nevoia să pun imediat la punct marca superiorităţii masculine atunci cînd ea e neavenită, nu uit niciodată abuzurile de acest gen şi nu le las pînă la urmă nepedepsite. Salvgardez, dacă vrei, statutul feminităţii în viaţă, dar cred, pe de altă parte, că lumea scrisului n-are decît sexul pe care oamenii vor sau pot să i-l dea, iar noi pe autori trebuie să îi luăm în serios, şi nu prejudecăţile.

Cum se va numi prima carte pe care o vei publica (la Compania, altundeva)? Va fi un roman?

Nu ştiu cînd voi tipări, nu ştiu unde, dar ceva va fi. Acum cîteva zile, un traducător, iritat de modificările pe care le-am făcut în textul livrat de el spre publicare, mi-a spus cu năduf că îmi exercit pe textele altora frustrarea mea de scriitor care nu mai scrie de zece ani. Uitînd că există riscul să tipăresc, spre lămurire, pe afişe de 1 m pe 0,70 m, un fragment de original împreună cu cele două traduceri concurente şi cu pozele autorilor lor... Într-o zi „neagră“, cum le place bărbaţilor să creadă că au femeile uneori, s-ar putea să fac asta cu o întreagă trupă de traducători. Zile „negre“ pînă acum n-am avut, dar mi le pot confecţiona, ca orice scriitor care scrie, totuşi, de zece ani încoace constant, dar nu crede că vrea să tipărească. Şi de aceea răspunde mereu folosind formula economică: „Ce să scriu? Nu vezi că n-am timp să respir?!“. Ceea ce e adevărat, dar dacă nu scriu, nu respir, aşa că fur şi eu cîteva minute pe ici-pe colo pentru supravieţuire.

interviu realizat de Simona SORA

Dilema vă recomandă

● *Furia* lui Radu Muntean – combinaţie reuşită de apocalipsă socială şi antifeerie „trash“ – este propulsat de o energie contestatară care-l recomandă drept cel mai disperat film autohton de la *Patul conjugal* încoace; un pumn în plexul societăţii – brutal, direct şi la ţintă. (Alex. Leo Şerban)

● Asumîndu-mi cu plăcere riscul de a face „reclamă“ gratuită, trebuie scris – măcar la sfîrşit de an – că rubrica (zilnică!) „Scriitor la ziar“ a lui Tudor Octavian, din ultima pagină a *Naţional*-ului, este o performanţă de vîrf în publicistica noastră. Fără să cadă în exasperările leşinate ale politicii la zi, străin de vulgarităţile duse pînă la tembelism ale pamfletarilor la modă, Tudor Octavian dă (zilnic!) o pagină densă, cu observaţii acute şi precise, cu ironii reci şi stenice, transformînd articolul într-un editorial de morală practică, într-o tradiţie argheziană prea puţin obsedantă printre ziariştii congestionaţi ai clipei. Hotărît, în presa noastră cotidiană nu avem încă o rubrică de forţa şi farmecul acesteia. (Radu Cosaşu)

Simona SORA

puzzlecturi

Arcadia lui Dimov

● **Şerban Foarţă, *Spectacol cu Dimov*, Editura Vinea, Bucureşti, 2002.**

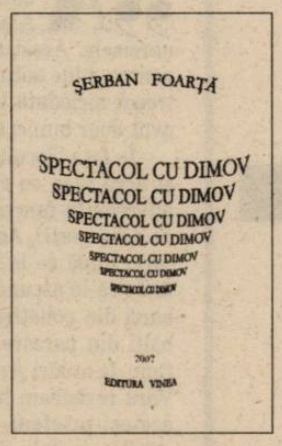

Dacă volumul *Simpleroze* din 1978 era scris „pour les Enfants et pour les Raffinés", *Spectacol cu Dimov* este o carte „pour les connaisseurs". Poemul dramatic este însă dedicat nu spectatorilor, ci actorilor, căci spectacolul îşi aduce spectatorii (cititorii) la rampă (cei ce au acces) şi-apoi închide scena ca-ntr-o pînză multicoloră, în genul celei care acoperă candelabrele de cristal din sălile de concerte pentru a le împiedica vibraţia. Obiect simbolic, ou dogmatic, poezia dialogală a lui Şerban Foarţă din acest volum reverberează în universul altei poezii, spaţiu laic al unui Personaj celest ce recreează (prin evocare) lumea în şapte cercuri concentrice.

Coperta cărţii, aflăm din colofon, notiţa compozită de la sfîrşit, deschide/închide un obiect simbolic ce primeşte şi revarsă, ce transfigurează şi „împărtăşeşte", ce ascunde şi devoalează „planeta Dimov": „CÂT DESPRE DESIGNUL COPERTEI, DIAFAN, EL ÎNCHIPUIE... UN RECEPTACOL: UN CRATÈR, O PÂLNIE (DE VULCAN), UN POTIR, O CUPĂ (CE-I OCUPĂ DOUĂ TREIMI DIN SUPRAFAŢĂ); O MASCĂ (DE SPECTACOL) PE O FAŢĂ, O JUMĂTATE DE CLEPSIDRĂ; O ELITRĂ; SCHELETU,-NTORS, AL UNEI ROCHII MALACOV (CU COŞUL AMPLU ŞI, ÎN TALIE, ROŞU); O CASCĂ,-NTOARSĂ, CA UN GOL CARE SE CASCĂ SUB CEL AL CĂRUI NUME E SUSPENDAT ÎN AER, – NU FĂRĂ PLASA, DEDESUBT, A LUI *DIMOV*".

Întîlnirea celor doi poeţi e livrescă, iar lumea concentrică reconstituită nostalgic de Şerban Foarţă începe cu lectura celor 7 *Poeme* din 1968, „structură caleidoscopică", înrudită cu spectacolul de faţă. Spectacolul caleidoscopic e însă paradoxal, ocheanul întors reflectînd, una într-alta, două lumi. Poetul care „se întoarce îndărăt", aşa cum călătorul din „episodul sumar, cu Philemon şi Baucis" din *Faust* ştie că „e cam tîrziu" şi se teme de aplauzele unei „mulţimi străine". A reconstitui „prietenească vălmăşie" prin migălos-sentimentala evocare a lui Dimov şi a celor din jurul său (de la galaxia poetică – Emil Brumaru, Dumitru Ţepeneag, Virgil Mazilescu, Mircea Ciobanu, Florin Gabrea, Sorin Mărculescu, Vintilă Ivănceanu, Daniel Turcea, Teodor Pîcă, Mircea Ivănescu, Angela Croitoru, Mircea Brăiliţa – la galeria feminină – Marina, soţia lui Dimov, Mia-Maria, soţia moartă a lui Şerban Foarţă, care în ultimul poem devine Moartea însăşi, Ile, fiica Marinei Dimov şi a lui Teodor Pîcă, Doamna Gerda, soţia lui Ion Barbu, pînă la „zbaterea fără istov" a lui Genu Gelber, faimosul Zacharias Lichter) înseamnă a reface o zonă liminală, de comunicare şi de „afinităţi efective". Aceste „dramatis personae" sînt evocate/invocate în volute caleidoscopice ale amintirii poetului ce redescoperă o artă pe muchie: „Bătrîna artă a ocării / sau a elogiului, departe-i / de exerciţiul evocării, / a cărei tehnică,-ntre arte,-i / rămasă, încă, într-un stadiu / incipient şi fără reguli, / ca-n vremea cînd scoteai din neguri / de minereu, un dram de radiu; / sau ca atunci cînd, povestind / un vis cu clinchete de linguri / şi gust de şocolată Lindt, / mai straniu decât scrisul runic, / nu faci decât să te însinguri / în lucru-al cărui martor unic / fuseseşi; după cum te-nsinguri / privind într-un caleidoscop / mici pseudomorfoze,-n plină / finalitate fără scop".

„Maniera" lui Şerban Foarţă, inconfundabilul ton, rimele rare, dacă nu unice, omonimiile şocante, duse la extrem în *Şalul, eşarpele Isadorei*, sînt, în *Spectacol cu Dimov*, subordonate acestei evocări sentimentale, construite dintr-un epic nostalgic (întîmplări bufe cu „bunica lui Dimov" sau cu „vacsu" lui Teodor Pîcă „datînd din ziua cînd la Fond spusese că murise tac-su,- / care murise, dar pe front!"), din jocuri extreme în care personajele se identifică („şi-ncălecând, cu gând abrupt, / el şi cu Ţepe, balustrada, / adepţi ai unui joc extrem, / dar îndoielnic, de-a suspansul, / de care, încă, mă mai tem, / cum funambulului, balansul / i-l simţi de parcă-ai fi chiar tu / pe sârmă, nu altcineva,-"), din simple tăceri împreună, din gesturi („Cînd, nu prea dornic de probleme, / Dimov a arătat, ca Boehme, / spre un cotor cu-aurităra, / de carte de literatură, / ce,-n vesperă, ilumina / în soarele ce lumina / a stingere, prelins prin storu' / ferestrelor, uşor crăpat...") sau din senzaţii („Cine, pe Leonid Dimov, nu l-a văzut adulmecând / nu ştie ce-i a mirosi / şi-i condamnat, ca un anosmic / ce e,-n sălciul ce nu doare, / la sastiseală şi fadoare.").

În mijlocul acestei *materia signata*, fantasmagorice, caleidoscopice şi baroce, de o spontaneitate calculată, în mijlocul unui peisaj exotic luminat de o lumină rece, reflectată în apă, ca în *Îmblînzitoarea de şerpi* a lui Rousseau Vameşul (v. pag. 48), Şerban Foarţă inserează mici poeme omonimice, cristaline şi închise în propria lor melancolie, litanii colofonice ale unei microlumi prinse într-o răşină decantată: „Adie liniştea de seară / sub luna-n rozalb: astru pal; / adie-l iniştea, deseară, / ca în Vergiliu. Beau amar / şi cred că lacrimile n-àu gust; / şi cred că lacrimile,-n august, / ca în Virgil, iubeau amar." Sau holorima închinată poetului Daniel Turcea „ce-avea, în carnea-i de petală, / un sânge rar, de nalbă pală...": „În van, cu vântul, azi, prin osu-i / fluieră moartea, noua, – ud / fluieră moartea: n-o aud! / În van, cuvântul; azi, prinosu-i". Iar în final, omniprezenta Moarte, deschiderea-închiderea *Spectacolului cu Dimov*: „Alb-umede picturi, cu galbe,-n / culoare mov, de irişi; lungi / culoare mov de irişi lungi: albume de picturi... Cu galben / de frezia (e o lady!), mov / şi frig aduce: ape,-n umbră / şi frig; aduce a penumbră / de frez. Ea e? – Olé, Dimov!".

Evocare şi autoportret, poem dramatic şi artă poetică *(Ut pictura poesis)*, nostagie (după tutungeriile cu „iz de creolină") şi utopie (a unei Arcadii dimoviene), *Spectacolul cu Dimov*, dedicat '„To him and to the happy few", este, fără îndoială, cel mai important volum românesc de poezie al ultimilor ani. ▲

Adina POPESCU

„GAUDEAMUS"

– un bilanţ –

Pavilionul central de la „Romexpo" îi dă Tîrgului Internaţional de Carte „Gaudeamus" un caracter special, un *look* mai modern şi futurist din anumite unghiuri sau în anumite momente. Cel puţin aşa susţin o parte dintre vizitatori care preferă tîrgul „Gaudeamus", „Bookarest"-ului de la TNB. Deşi „sînt tîrguri de facturi diferite, acesta fiind axat pe carte didactică şi pedagogică, eu vin, ca în fiecare an tot pentru beletristică şi pentru memorii", spune V. Dumitriu, 52 de ani, vizitator. Totuşi, cartea specifică acestui tîrg, cea didactică, nu apare ca o prezenţă care să impună un specific. Există, într-adevăr, standuri ale universităţilor din capitală şi nu numai şi chiar ale anumitor şcoli (nr. 150, Bucureşti) slab reprezentate ca design şi ca „marfă", cursuri universitare tipărite, CD-uri educaţionale pentru copii – text, imagini, desen animat, jocuri (la standul de la A.S.E. cineva juca „Solitaire" pe laptop), dar lumea se înghesuie tot la Humanitas pentru a cumpăra *Uşa interzisă* a lui Gabriel Liiceanu sau *Enciclopedia Zmeilor*, de Mircea Cărtărescu, epuizată în ciuda preţului destul de mare sau la Polirom unde oamenii încă mai stau la coadă la manualele de jurnalism sau de psihologie şi aşteaptă lansări inedite cum ar fi cea a lui Marius Oprea şi a lui Ştejărel Olaru: *Ziua care nu se uită. 15 noiembrie 1987, Braşov*, în prezenţa lui H.-R. Patapievici şi a martorilor şi participanţilor la evenimentele de la Braşov, din '87.

În rest, atmosferă de tîrg de carte, acelaşi Dăian cu trompeta lui, îmbrăcat într-un soi de cearceaf verde care imită portul Greciei Antice, din cînd în cînd îşi mai aminteşte că trebuie să sufle din instrumentul său şi să rostească cîte o replică comică: „Domnişoarelor, se vede că n-am chiloţi pe mine?", vizitatorii după ce şi-au cheltuit jumătate din salariu pe cărţi, în ciuda reducerilor de pînă la 20%, rîd şi-şi amintesc că „viaţa e frumoasă" şi că doar lucrurile simple contează, puştanii se înghesuie la Internet-café-ul gratuit unde au jocuri la dispoziţie, băutorii ies din anonimat şi consumă beri la cele cîteva baruri „interne", şi-ar dori probabil şi votcă la 25.000 de lei suta, dar nu mai există pahare de plastic nici măcar pentru cafea, editorii fac fotografii „zîmbăreţe" la stand, lansările ne asaltează din toate părţile şi se nasc bruiaje, toţi ne călcăm pe bătături şi ne întreptăm debusolaţi spre locurile anunţate prin megafoane care, uneori, se suprapun.

Dacă ne plictisim, putem citi afişe: lansarea noii cărţi a lui Chris Simion, acest „pui de Cioran în fustă lungă şi neagră" după cum o numeşte George Pruteanu, la „Lăptărie" şi la club „Impaler" în zilele de... concurs lansat de către Editura Eminescu şi Moon Fall Press, Washington DC, muzică modernă pe versuri eminesciene... cumva o reeditare a noului imn naţional „dance", variantă PRO TV, de 1 Decembrie?... Emil Constantinescu se întîlneşte cu cititorii, la Universalia ...şi veniţi să aflaţi *Taina Menstruaţiei* – la numai 128.000 lei! – la Editura Shambala. unde Gregorian Bivolaru dezvăluie antologia tuturor faptelor stranii în *Cartea Misterelor*, 120.000 lei; sîntem o ţară a tuturor posibilităţilor... cărţilor, pardon! ...şi putem concluziona cu *Omule cunoaşte-te!*, studiu practic de caractereologie, la Editura Sophia, căci „avem propria noastră personalitate, distinctă de cea a semenilor noştri", nu-i aşa?

Trebuie menţionat, desigur, Salonul de presă, puternic mediatizat tot de către presă, în cadrul căruia funcţionează o expoziţie de caricatură, un tîrg de artă, o expoziţie foto. La standul ziarului *Cotidianul* putem vedea maşini de scris vechi, ni se dezvăluie „Istoria radioului" prin aparate tot vechi, unele demontate, dar şi *Istoria tiparului*. „Toată admiraţia pentru standurile din cadrul salonului de presă; ca design, sînt mult mai dinamice şi mai interesante decît standurile editurilor; ridică nivelul de imagine al tîrgului...", M.I., 28 de ani, vizitator.

Chiar în centrul pavilionului central, îi putem cunoaşte pe „viruşii tîrgului de carte", cel puţin aşa se autodeclară, Societatea Culturală „Noesis", aflaţi la şasea participare la o manifestare de acest gen. Se prezintă cu două enciclopedii virtuale – *Constantin Brâncuşi* şi *I.L. Caragiale*, ultima conţinînd peste 200 de imagini, 60 de minute de film, fragmente audio etc. şi, în plus, un CD cu literatură contemporană, cu scurte interviuri filmate cu scriitorii ale căror texte apar pe CD. Remus Cernat, preşedintele acestui O.N.G. declară că „un astfel de proiect se poate realiza în jumătate de an" şi că „societatea promovează cultura şi libertăţile civice". „Mi se pare interesant, dar prefer să ţin în mînă o carte, să simt mirosul filelor proaspăt tipărite, decît s-o citesc pe monitorul calculatorului unde, oricum, sînt nevoit să privesc aproape o jumătate de zi", afirmă M.S., 23 de ani, vizitator.

La Polirom, ni se spune că una dintre cele mai căutate cărţi este *Cum să înţelegem Biblia* a lui André La Cocque şi Paul Ricoeur, interpretări după Vechiul Testament, dar şi o carte de proză scurtă nou tradusă, Daniil Harms – *Mi se spune capucin*, apoi cartea lui Adrian Cioroianu – *Focul ascuns în piatră* şi *Jurnalul suedez* al Gabrielei Melinescu. „Mi se pare cel mai bun tîrg de pînă acum şi ca participare a publicului şi ca vînzare", spune Florin Lăzărescu de la Polirom. „Cred că cheia acestui succes este salonul de presă care a asigurat o bună mediatizare a tîrgului."

Gheorghe Crăciun de la Paralela 45 ne povesteşte despre diversificarea produselor editoriale şi crearea unor departamente speciale în cadrul editurii: „Continent" – carte străină (roman, poezie, eseu, critică, filozofie), sub îngrijirea lui Mircea Martin, „Destin" – carte românească, sub îngrijirea lui Gheorghe Crăciun şi „Educaţional" de care se ocupă Călin Vlasie. „În ultimii trei ani trecem printr-un proces de schimbare a imaginii, atît cea a apariţiilor editoriale, cît şi cea a promovării de carte, a reclamei" declară G.C. „Deşi am restrîns evantaiul de autori, limitîndu-ne în special la cei reprezentativi pentru generaţiile postbelice, totuşi acordăm mult interes debuturilor, autori tineri... avem cel puţin trei debuturi de an". „Parcă e o atmosferă mai relaxată ca în alţi ani şi se remarcă efortul fiecărei edituri de a scoate cărţi cît mai apropiate de standardele europene. Totuşi nu mi se pare normal ca salonul de presă să concentreze mai multă atenţie în mass-media decît tîrgul în sine." – mai spune Gheorghe Crăciun.

Există standuri cu o imagine neschimbată, cea cu care ne-am familiarizat de cîţiva ani încoace, cum ar fi cele ale editurilor Teora, ALL, chiar şi Humanitas şi standuri care ies mai mult în evidenţă, atît prin perezentare, cît şi prin titluri, cum ar fi cel al Editurii Amarcord (titluri inedite pe piaţa românească din domenii ca filozofie, sociologie, psihanaliză, teoria ideilor etc.).

Trăgînd cortina peste ediţia tîrgului „Gaudeamus" din acest an, pînă la urmă cartea este cea care contează, cartea pe care ai cumpărat-o şi o citeşti în intimitatea propriului fotoliu de acasă, la lumina relaxantă a veiozei tale. ▲

Pagini realizate de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

Laura şi Diana

Una din ocupaţiile rubricii de faţă a fost să urmărească evoluţia vedetelor, a statutului lor şi a noţiunii de vedetă în sine. La un moment dat, constatasem că imaginea lor se făcuse mai sobră, nu mai afişau atîtea extravaganţe, ci, dimpotrivă, un „tot" profesionist. Laura Andreşan a introdus un alt tip de vedetă: cea erotică, sau porno cu veleităţi: fostă ziaristă, intrată în lumea vedetelor cu scandal, Laura nu se vrea o simplă executantă într-ale eroticii, ci o femeie independentă, cu principii, care îşi regizează o carieră şi o imagine. Laura se doreşte o promotoare a schimbărilor de mentalitate într-o Românie închistată şi conservatoare. Recunoaşte că profesia ei este show-ul erotic, în care italienii (unde şi-a făcut stagiul) au declarat-o chiar mai tare decît Cicciolina, şi că le oferă plăceri bărbaţilor însuraţi; ba chiar povesteşte cum împarte ea totul cu o femeie. Prietena ei este Diana Cordeanu, evident o brunetă, Laura fiind, cum se ştie, o blondă senzuală. Discursul Laurei este total opus celui de la Otv, în care îl acuza pe senatorul Negoiţă de hărţuire sexuală şi-şi plîngea „onoarea nereperată", de care se vor şoca mama şi tata. Din revista *Story*, din noiembrie, unde

este un reportaj mare despre cele două fete, aflăm explicit că sînt iubite. De altfel, sînt pozate împreună în diverse poziţii afective, dar şi sexy: ţinîndu-se în braţe, în pat cu ursuleţul de pluş, Laura cu o mînă pe posteriorul Dianei, împărţind o acadea. Departe de mine şi de atribuţiile mele de a le judeca; doar că impresia generală este una promoţională: promoţia, mai isteaţă, a două „tipe tari" pe piaţa erotică, într-o postură mai neobişnuită. Desigur, anunţurile de mică publicitate abundă în show-uri lesby: dar aici e vorba de persoane cunoscute, cu poză. Cert e că, promoţie sau nu, reportajul te atrage: încet-încet, cazi în capcană – iată două fete drăguţe, cu un aer aparent nevinovat, dar cu tenta sexy de rigoare, care au ales o formulă nouă, prin care să le dea peste nas bărbaţilor. Nu că nu ar avea de-a face şi cu nu ştiu cîţi bărbaţi pe lîngă, dar aceştia par mai curînd să intre la categoria „obiecte folositoare" şi surse de existenţă, şi nu la cea afectivă. Desigur, fetele s-au gîndit la toate, pentru că au şi coordonate metafizice: nu împart bărbaţii de care se îndrăgostesc. Deşi, la *Babilonia*, emisiunea TV, au declarat că s-ar putea să existe un bărbat de care sînt interesate amîndouă: ca atare, îi vor pregăti o surpriză, comună, de Crăciun. Dacă, vreodată, una dintre ele va rămîne însărcinată, copilul îl vor creşte împreună. Mai ales că au înfruntat tot împreună moartea, într-un accident de maşină, şi au scăpat întregi.

▲

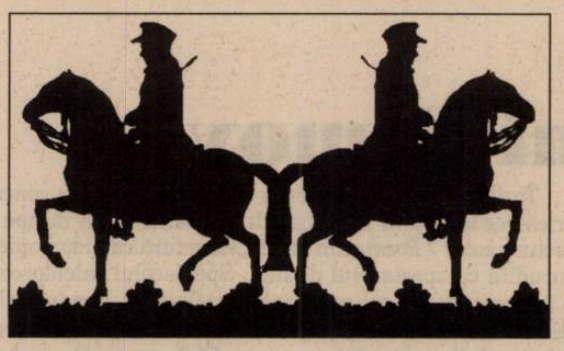

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

„Urît, foarte urît!" în anul lui „curat murdar"

Gheorghe Dinică e unul din cei cîţiva hărăziţi – Caragiu, Cotescu, George Constantin – care, muşcînd altfel din fructul cuvîntului, cu altă voluptate, cu altă ferocitate, cu altă duioşie şi alt încînt, ne-au modificat auzul, plăcutul şi păcatul. Orice actor trebuie judecat după această muşcătură a cuvîntului, a frazei, fără de care el nu-şi poate crea nici raiul spre care, săracul, ne cheamă, nici infernul spre care, ticălosul, ne îndeamnă şi nici purgatoriul obligatoriu în comedia lui divină, de este divin, de este de vină.

Dinică mi-a muşcat şi mişcat sufletul de cînd l-am auzit pentru prima oară, să fie peste 40 de ani în Bucureştiul iubit, rostind trei cuvinte într-un „Troilus şi Cressida" de răscruce, cel al lui Esrig: „Urît, foarte urît!" Era – ce bizar, ce coincidenţă! – cu Moraru, şi el la debut, Marinuşul cu care avea să urce pe toate piscurile creaţiei sale, formînd un cuplu formidabil de puşlamale ale cetăţii, doi nenorociţi cu cîte o blăniţă pe ei, doi nababi ai observaţiilor, ai cruzimilor, ai inteligenţei parşive, ce mai, erau deja acasă, în capodoperă, printre vagabonzii fastuoşi ai lui Diderot şi Beckett. La tot ce bîrfeau, frecau, meditau, visau nu venea decît o fulgerătoare concluzie: „Urît, foarte urît!". Dar cum o rostea! În cîte nuanţe!

Nu-i Dinică artistul care să te facă să-ţi umfli propoziţia, dar trebuie să spun că de la nici un actor (doar Caragiu, dar mai tîrziu) nu mi-a rămas, pe coaja şi creionul care sînt, o asemenea amprentă de expresie nu mai adîncă de 6 silabe, torturîndu-mi toate maniheismele în toate cele 6 zile ale săptămînii, iar în a 7-a şi mai şi. Nu exista nici o monotonie, nici un plictis, nici un fals în aceste variaţiuni inepuizabile pe o singură temă, pe un tril al diavolului, încît şi azi cred că orice studiu despre arta lui Dinică trebuie să plece de la acest atom.

Bob de uraniu tratat şi îmbogăţit cu experienţa unei limbi care a cunoscut trepidaţia unei deschideri de lume prin acel: „Murdar, curat murdar, vampir, curat vampir" – acest „urît, foarte urît" suna violent şi salubru, insolent şi uşure, laş şi trufaş, trecîndu-ne prin toate apele, nouă redîndu-ne toate imputările, toate refuzurile la adresa speţei, toate reveriile şi obrăzniciile, sila şi mila, în cele din urmă vulnerabilitatea, aceea care nu mai lasă loc decît speranţei, şi ea murdară, „ce sale espoir". Ce să mai lămuresc? Numai la lămurire nu ajungi cu Dinică. Ajunsesem să mă salut cu Marin Preda, într-o casă de creaţie, pomenindu-ne, la prînz, ca în loc de „poftă bună", să ne spunem atît, la capătul unui surîs concis, fără altă introducere: „urît, foarte urît!". O reţinuse şi dînsul, era de-a lui, a aceluia care avea să împerecheze, într-una din paginile lui Petrini, „scîrba" cu „deznădejdea".

Nicicînd – în acel vîrtej al ieşirii mele din tinereţea mesianică, aveam exact 33 de ani, „ce bizar, ce coincidenţă", cum suna începutul somnoroasei aventuri maziliene în care Dinică stabilea acel întins al prostiei universale cuprinse între „Beethoven?, compozitorul?" şi „Nu mai departe Londra" – nicicînd, ca în această concentraţie de dezgust shakespearean, modulat de un actor, n-am simţit un gust mai plin şi mai curat al vieţii pervers de sfinte. Mă găseam precis într-un purgatoriu. Era primul demon, care mă trăgea, fratern, democratic, în sensul camusian, al culpelor asumate în fiecare zi a Judecăţii de Apoi, spre purgatoriu. Dacă acest loc utopic are pe lîngă îngeri şi diavolii lui, atunci unul dintre ei este Dinică.

La sfîrşitul Anului Caragiale, cred că ar fi o nerozie să explic ce mi-a venit, hodoronc-tronc, tam-nisam (azi, 5 decembrie 2002), să-l cînt pe acest vampir, curat vampir. Mai mult decît o nerozie – ar fi „urît, foarte urît!". Arta lui Dinică detestă „de ce"-urile şi „pentru ce"-urile imediate.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Andreea Hajos prezintă

Aleea Narciselor

„Am 24 de ani şi am nostalgiile unei bătrîne de 84. Copilăria am trăit-o pe Aleea Narciselor. Eu nu am prins narcisele. Acest tărîm între blocuri a reprezentat pentru mine satul dintre universuri. Nu mi-am petrecut niciodată vacanţele la «ţară», pentru că am avut doar bunici cu alei. Nu regret.

În faţa blocului MEU am împărţit acea perioadă şi acea alee cu cinci prieteni. Ocupaţiile noastre difereau în funcţie de anotimp, de starea vremii şi de descoperiri. Adunam plase întregi de castane pe care, după ce le împărţeam copilăreşte, nu ştiam unde să le ascundem. În zilele ploioase construiam bărci din polistiren pe care le lansam în cele două bălţi din parcare. Iarna era sezonul întoarcerii în timp, la arcuri şi săbii făcute din brazii Crăciunului. Vara reveneam la pac-pacul universal. Zi de zi cu aceiaşi prieteni. «Ascunsa», «prinsa», «castelul», «ţările», «raţele şi vînătorii», cowboys şi indieni din plastic, maşinuţe de fier (ele erau opusul păpuşilor pe care nu le-am prea folosit) sau schimburi de timbre (cele de Cuba erau cele mai valoroase pe alea mea) erau viaţa mea pe-atunci. Volei, fotbal sau handbal, le practicam în funcţie de campionatele aflate în curs. Niciodată nu am lăsat corcodueşle să se coacă. Lupta găsirii momentului propice pentru a fura una, fără să mă vadă tanti Croitoru de la unu, era ceea ce îmi trebuia în acea perioadă. Nu am cîştigat întotdeauna. În timpul unui meci de fotbal între cartiere, mingea a ajuns în faţa unei maşini. Era maşina poliţiei. Ne-au confiscat mingea (termen foarte des utilizat în copilărie – cei mari confiscau lucruri celor mici) şi timp de două zile am fost convinsă că voi avea cazier. Mi se părea un preţ nedrept pentru o infracţiune atît de mică. La 24 de ani nu am cazier. Încă. Într-o zi, nenea Matei (e mort) a ieşit în faţa blocului şi a plantat patru arbuşti. Atunci, patru dintre noi (unul lipsea) ne-am ales cîte un copac. Mult timp de atunci înainte, copacii au continuat lupta dintre noi, copiii.

Am enorm de multe amintiri pe Aleea Narcisei. M-am întors adesea acolo doar pentru a mă întoarce. Atunci, demult, în bloc locuiau mai mult bătrîni. Astăzi, şi mai demult, locuiesc muribunzi. Mulţi au murit deja. Fiecare om din bloc care moare îmi omoară puţin copilăria. Etajele se golesc. Peste cîţiva ani, blocul va fi al altcuiva. Fiecare tufă, fiecare copac, fiecare baltă, fiecare denivelare şi-a avut rostul. Fiecare om de pe Narcisei este o amintire infinită. Astăzi, Adi predă, cred, religia. George este mecanic auto. Lavinia s-a căsătorit şi a devenit mamă, iar Cipi muncea, ultima oară cînd am auzit de el, în Spania sau Portugalia. Aşa, mari cum sînt acum, îmi sînt necunoscuţi. Mici însă, îi cunosc perfect. Acum, pe terenul unde altădată ne jucam cu mingea, este un bar. M-au supărat rău. Uneori mă întreb de unde atîta nostalgie. Alteori am impresia că TOTUL s-a petrecut pe Aleea Narcisei. Mi-am lăsat copacul să-mi continue copilăria. Poate ar mai trebui să vorbesc cu el..."

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

„Apiatra“

Doamna Aurelia Mocanu mi-a luat-o înainte în a semnala (în *Observator cultural* nr. 144/26.11-2.12.2002, pag. 23) rezultatele unui simpozion de sculptură desfăşurat la Tulcea. Domnia sa semnează de altfel şi unul dintre cuvintele introductive la catalogul „Omul şi apa“, editat de DJCCPCN Tulcea. Am acest catalog de la directorul instituţiei, dna Axenia Hogea, la cuvintele căreia nu pot decît să subscriu: „Un demers cultural de calitate este un triumf asupra actualei mentalităţi conform căreia cultura, educaţia pot fi lăsate în plan secund atunci cînd priorităţile par a fi altele. Consecinţele unei asemenea gîndiri ne agresează deja şi vor fi tot mai dramatice odată cu trecerea timpului“.

Tulcea a fost, din acest punct de vedere, mai mereu un astfel de triumf. Dacă alumina şi feroaliajele au mers prost, artele plastice, dimpotrivă, au mers cît se poate de bine. Taberele succesive de la Calica, de la Babadag, cu autorii locali, stau dovadă de-a lungul deceniilor de bejenie. Apa magnetică a Dunării, Delta, alteritatea aproape radicală a peisajului care le înconjură şi se revendică din ele – iată tot atîtea motive pentru ca artiştii să îndrăgească Tulcea. O fac, în mod evident, şi sculptorii de faţă, acum înşiruiţi pe faleză, între, părăginit, chioşcul de fanfară şi restaurantul hotelului Delta.

Cristian Paul Bedivan propune lucrarea „Peştii adăpost“, care ar putea fi citită în cheie christică (pentru că omul-cruce este ocrotit de peşte, nu înghiţit de chit, precum Iona), dacă nu ar fi, atît peşte cît şi om, prezenţi în dublet, ca Ianus. „Apa vieţii“ a lui Dinu Cîmpeanu ţîşneşte de la baza pietrei, dar, în loc să o ia în sensul vizual-ascendent (dreapta-sus), pleacă invers. Izvorul devine o aripă care pare să învieze o „turbină“ de piatră care încununează lucrarea. Pe Alexandru Ioan Grosu îl cunosc dintr-o colaborare anterioară în cadrul programului „Habitat şi Artă în România“. „Ancora“ sa forţează limitele materialului, pe care îl obligă să performeze în chipuri care nu îi sînt caracteristice, piatra stă parcă să crape. Autorul induce astfel o stare de „instabilitate“ vizuală la care contribuie de asemenea tocmai disimetria ansamblului: o lucrare remarcabilă. Niculae Şaptefraţi, cu care am onoarea să fiu „conjudeţean“, introduce în „Acvatica VII“ tema turbionului, a sorbului dunărean, pe care tulcenii îl cunosc bine şi pentru că le-a răpit mulţi dintre cei dragi. Torsionarea pietrei pe după trunchiul masiv al „apei“ centrale induce sensul de rotaţie aparentă. Apa aceasta este feminină, prinde aproape siluetă umanoidă şi pare, de aceea, mai degrabă o ielă (sau o maşteră) acvatică, dintre cele de care plină e Delta şi astăzi.

În fine, lucrarea lui Vasile Ivan, care mie unuia mi-a plăcut cel mai mult: „Năvodul“: la marginile pietrei orizontale se văd ochiurile acestuia; autorul a tăiat straturi şi straturi şi pliuri de piatră în grosimea ei; dar nu năvodul însuşi este tema, ci prada dinlăuntru-i. Ea se strînge practic înspre centru, ca într-un pîntec, unde forţează limitele plasei şi se netezeşte şi se subţiază, întocmai ca pîntecul unei gravide, cît o foiţă de papirus. De ce? În definitiv, te-ai aştepta, dimpotrivă, ca, plin de peşti, să vezi în centrul de greutate al năvodului tocmai mai multă formă, mai multă acreţie a pietrei; or, dimpotrivă. Cred că autorul vorbeşte despre maternitate mai mult decît despre meşteşugul pescăriei; poate vorbeşte mai mult despre meseria de pescar de oameni decît despre aceea de pescar de peşti. Oricum ar fi, lucrarea este absolut remarcabilă. Nădăjduiesc doar că experimentul tulcean va continua, iar oraşul va prinde din urmă, împodobindu-se, municipii precum Rîmnicul Vîlcea, care, în vremea primariatului dlui Zamfirescu (1996-2000), a fost un focar de cultură vizuală de amploare naţională. Cred că iniţiativa locală poate fi motorul acestui fel de acţiuni, cu rezultate excepţionale. Felicit organizatori şi edili în aceeaşi măsură, dacă această tabără este doar un început. Tulcea merită, Tulcea poate fi un oraş al artei publice.

▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Noi şi-ai noştri

Entuziasta presă română preia adesea articole din presa occidentală. Adică din presa acelei lumi care îi atrage pe mulţi dintre concetăţenii noştri. Nu puţini dintre aceşti călători (sau peregrini, după cum scriu iubiţii mei traducători de la TV) au bunul şi românescul obicei de a se da în stambă. Drept care şi ziarele noastre au, la rîndul lor, bunul şi românescul obicei de a prelua în special articolele colorate în negru, vineţiu sau căcăniu. Includ aici şi televiziunile, cîte sînt, care au corespondenţi pe-aiurea. Altfel zis, frumos sau urît, nobil sau imoral, Occidentul nu ne prea apare aşa cum este, ci aşa cum este mînjit de nomazii Europei marginale. Dar cine oare ar mai vrea să ştie ceva despre istoriile sîngeroase (şi exemplare) ale Turnului Londrei, atîta vreme cît avem la îndemînă imaginile cu feţe cenuşii şi urduroase ale semi-compatrioţilor noştri, pregătiţi să şterpelească, să răpească sau să preacurvească în vecinătatea lui? Lumea se vede, cu siguranţă, altfel de dincolo de Canalul Mînecii (e doar un exemplu), dar cine mai are ochi să privească şi prin ocheanele presei de acolo? Cine mai are răbdare să parcurgă, să prelucreze şi să preia comentarii, reportaje sau analize de prestigiu? În fond, în afară de meritul pasager că (multe) sînt dense, vizionare sau neconvenţionale, aceste genuri au păcatul major că nu ne acordă importanţa pe care o meritäm. Egocentrici şi frustraţi, am vrea să citim peste tot numai despre noi. Dacă se poate, numai la superlativ. Iar dacă nu, ne mulţumim şi cu reflexele noroioase ale pegrei călătoare, de care ne simţim legaţi într-un mod pervers, contrastiv sau pseudo-admirativ. Binevoitoare sau răutăcioase, articolele presei străine ne confirmă în propriii noştri ochi. Buni sau răi, existäm. Şi, bineînţeles, meritäm.

Au dat români „de-ai noştri“ o lovitură de răsunet? Straşnicul şi pitorescul spărgător de bănci Whisky Man e din Ardeal? Potenţialii răpitori ai „prinţesei“ Posh Spice sînt din Craiova? Ţiganii din Franţa? Peştii din Kosovo? Ce vrei, se descurcă şi ei, zic unii. Ne strică imaginea, zic alţii, şi cer să li se ridice vizele, să se ia măsuri, să nu ne judece Occidentul şi pe noi ăştilalţi, care fie că nu vrem, fie că nu putem fi ca Whisky Man. Măcar pentru un ceas, două!

Rău e că nu sîntem nici asemenea celorlalţi, de la polul opus. E drept, despre inginerii, avocaţii, ziariştii sau doctorii români care au făcut cariere strălucitoare în acelaşi Occident nu aflăm decît cu titlu întîmplător. În plus, acestea sînt modele prea înalte, e mai greu să te motivezi, să te pui în pielea unui arhitect din Sydney sau a unui programator din Silicon Valley. După cum e mai simplu să deplîngi petele de noroi aruncate de inconştienţii din cealaltă categorie pe obrazul imaculat al României eterne. Cam subţire obraz, prea subţire, fragil, dacă nu chiar sfărîmicios! Indignarea adresată marginalilor expatriaţi şi indiferenţa rezervată vîrfurilor ascund o aceeaşi rugină intratabilă – complexul precarităţii organismului social, al dezorientării individuale. Cine s-a realizat „afară“ – ducă-se! Cei care ne fac de rîs – să fie aduşi în lanţuri! Noi, ăştia de-aici, preferäm calea de mijloc. Drumul ce merge în cerc şi perspectiva fără punct de fugă.

Vi se pare c-aş fi exagerat de prăpăstios? Că sînt poate deprimat de gerurile siberiene care ne ciupesc vîrtos? Sau de bombardamentul (deloc chirurgical) cu decoraţii franţuzeşti? Mai gîndiţi-vă. S-au tradus cărţi esenţiale. Dar cine le citeşte? Alte cărţi esenţiale au rămas netraduse. Cine să le plătească? S-au înfiinţat instituţii, dar nu funcţionează. Cel mai simpatic Moş Crăciun călătoreşte cu hardughia firmei Coca-Cola, cel mai autentic studiază preţurile din economate. Se spune că românul a supravieţuit tuturor greutăţilor cu ajutorul umorului. Amicul DV are altă teorie. Anume că românul a înghiţit toate mizeriile cu o singură preocupare – să îşi păstreze umorul. Ceea ce, să recunoaştem, e niţel altceva. Din păcate, amicul DV rosteşte acest aforism cam prea încrîncenat. Adică fără umor.

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Cel mai bun whisky

Nu ştiu ce-au băut alţii, în seara zilei cu George Bush şi curcubeul, dar eu am urmat sfatul lui Radu Cosaşu şi am deschis „un whisky cinefil“, „în cinstea atîtor scotch-uri cu gheaţă ale lui Bogey“: *Şoimul maltez*, pe TVR Cultural. Ce băutură tare! Presimt că, numai gîndindu-mă la ea, sînt în stare să mă îmbăt din nou, deci lăsaţi-mă să fac un anunţ, pînă nu uit. Dintr-un număr recent al *Dilemei*, despre „cultura la televizor, un moft?“, am aflat că „o combinaţie de nervi, nebăgare de seamă, frustrare şi dezgust“ l-a făcut pe scriitorul Răzvan Rădulescu să alunge TVR Cultural din grila televizorului său, încă de la înfiinţarea acestui post. Dacă aţi făcut la fel, v-am înţeles, v-am aprobat şi aproape că v-am imitat. Dar dacă sînteţi cinefili, vă rog, chemaţi-l înapoi: pe Cultural, în momentul acesta, Bogart ne cinsteşte cu un scotch cu gheaţă după altul, Fassbinder se sparge în figuri şi Louis Malle se pregăteşte să intre! Personal, am luat *Şoimul* ca pe un whisky de reconciliere: fără ranchiună, cele rele să se spele etc., Cultural a făcut cinste, eu am băut, a fost aproape perfect. *Ar fi fost* perfect, dacă filmul nu era precedat de un comentariu din off, care se inspira masiv şi fără să divulge sursa, din cartea lui Bernard Eisenschitz, *Humphrey Bogart* (tradusă în 1972, la Editura Meridiane), adăugînd o singură notă personală: decizia îndrăzneaţă de a schimba numele actorului omagiat în „Bogard“. Dar puteau să-i spună şi „Bogat“, şi „Băgat“, şi „Bogardo“: acesta a fost cel mai bun *Şoim* pe care l-am degustat în viaţa mea.

Şoimul maltez e unul dintre filmele care devin din ce în ce mai moderne, pe măsură ce trece timpul. Cînd a fost lansat, în 1941, era un film poliţist pasionant şi exemplar. A lansat un tip de personaj (detectivul *hardboiled* – hîrşit cu viaţa) şi un gen *(the hardboiled detective story)*, care erau populare în literatura *pulp* încă din anii '20-'30, dar pe ecran erau proaspete, surprinzătoare şi dărîmătoare de convenţii, prin pesimismul lor brutal şi ferocitatea lor şocantă. Privit ca o ecranizare (a romanului din 1929 al lui Dashiell Hammett), a fost considerat perfect. Atîta doar că e mai mult decît perfect. Criticul literar Edmund Wilson a scris că lui Hammett îi lipsea „abilitatea de a aduce o poveste la viaţă imaginativă“. Stilul era aspru, rece şi tăios (cu acea demnitate a vîrfului de aisberg, despre care vorbea Hemingway, dar cu o diferenţă: aisbergul nu se prelungea prea mult în adîncuri, era mai mult vîrf decît corp scufundat); dialogul era mordant; acţiunea era rapidă şi inteligentă (citind, aveai senzaţia măgulitoare că trăieşti şi gîndeşti mai repede). Şi totul murea de cum închideai cartea. Dar lumea din film refuză să moară. Ceva se întîmplă cu ea – ceva ce ţine de atitudinea regizorului John Huston (morga unui sfinx care abia îşi stăpîneşte un hohot de rîs) şi de fabuloasa distribuţie –, astfel încît lumea aceea, organizată în jurul unei obsesii, alcătuită exclusiv din căutători ai şoimului maltez, se îndepărtează de ţărmul familiar al genului, de pretenţiile de realism ale lui Hammett, se lasă purtată de curenţii comediei, ai jocului de dragul jocului. În final, aventurierii aceia fără scrupule realizează că au conspirat, au trişat şi au ucis degeaba: premiul – şoimul maltez care i-ar face bogaţi – se afla în altă parte. Dar în loc să fie distruşi, ei sînt revigoraţi. În loc să fie striviţi de eşec, ei se simt uşuraţi: aşa, jocul poate să continue. Sigur, ni se spune într-o doară că ei au fost arestaţi, dar această închidere formală nu ne zdruncină certitudinea că, mai devreme sau mai tîrziu, ei or să reapară, puşi pe fapte rele, mai decişi ca niciodată să găsească şoimul. Mecanismul nu poate fi oprit. „Îmi cer scuze, domnule Spade, dar mă văd obligat să vă percheziţionez biroul“, îi spune Peter Lorre lui Bogart, cerşindu-i înţelegerea în timp ce îl ameninţă cu pistolul. Bogart îl dezarmează cu uşurinţă, apoi stă de vorbă cu el şi în final îi restituie arma. Netulburat, Lorre o ia de la început: „Îmi cer scuze, domnule Spade, dar mă văd obligat...“ Nu are de ales, e ferecat în interiorul jocului. Ce poate fi mai postmodern? Un film poliţist pune în mişcare o comedie absurdă despre ticăloşie, care la rîndul ei pune în mişcare un joc înnebunitor, din care nu poţi să ieşi decît invocînd un principiu dubios (o datorie faţă de memoria unui coleg pe care nu dădeai doi bani), care îţi permite să te simţi superior celorlalţi jucători, chiar în timp ce o trimiţi la dracu' pe femeia pe care spui că o iubeşti. Cu alte cuvinte, nu ieşi din joc decît afirmîndu-te ca un trişor şi un ticălos mai mare decît toţi ceilalţi.

▲

PROGRAMUL „CORPUL ŞI LUPTELE“

„Kickboxing. Club Orion. Fullcontact. Lowkick. Thaikickboxing. „Toate astea în toamnă, pe un stîlp de la Romană. Ninja, Shiatsu, Taiji, Kobudo, Tao, Ayurveda... Altă limbă, alte concepte. Pentru neiniţiaţi, pur şi simplu orientalisme. Să fie un trend *nou? Ca să descifrăm ce se ascunde sub termonologia apetisantă, am sunat la numerele de telefon de pe anunţuri. A ieşit la iveală că unele erau arte marţiale, altele metode de întreţinere sau terapie prin masaj sau gimnastică.* ***(I. P.)***

Iaromira POPOVICI

Kickboxing-ul şi „inima de bătaie“

Dl **Alexandru Amarfei,** medic homeopat, se ocupă de kickboxing. Este antrenor secund la clubul Orion. În privinţa sportului de care eu am auzit doar din Ally McBeal, el e tobă de carte: istorie, strategii, diferenţe, victorii, motivaţii, nemulţumiri. Aflăm de la el cîte încap într-un domeniu, care, pînă acum, nu era decît o denumire. „Este disciplina de luptă cea mai completă în privinţa „striking arts“, adică sporturi de luptă bazate pe lovituri. Ca istoric, sportul are mai multe „rădăcini“. Prima este în anii '60, în America şi Europa: atunci s-a cristalizat cuvîntul ca atare. Altfel, istoric vorbind, putem vedea chiar pe piramide nişte reprezentări care seamănă foarte bine cu ceea ce s-ar putea întîmpla astăzi. A existat un „trend“, ca să zic aşa, care combina loviturile de braţ cu cele de picior chiar din antichitatea cea mai timpurie. Sigur că în Evul Mediu, cînd au apărut armatele de profesionişti, lucrurile au pălit un pic, mai ales că şi creştinismul a avut o atitudine oarecum adversă faţă de ele. Modern vorbind, kickboxing-ul e din anii '60.“

Istoria lumii se vede mai simplu prin ochi de kickboxing, mai ales că e nostim să te gîndeşti că *trend*-uri existau şi-n antichitate. Aflăm, în continuare, că totul se învîrte în jurul ideii de „contact“ şi a variaţiunilor sale. „Atunci ajunseseră în Europa artele marţiale japoneze: luaseră, la început, un caracter de autoapărare şi, mai tîrziu, chiar un caracter pur sportiv. Era, atunci, o disciplină non-contact, în care loviturile erau simulate, oprite şi arbitrul punea capăt luptei după prima lovitură; primul care reuşea să-şi atingă adversarul cîştiga meciul. Ca atare, au fost tot soiul de situaţii aberante: de pildă, Dominic Valéra, un luptător extraordinar de bun, dar un fel de bătăuş de stradă, cunoscut în zona puţin gri, interlopă a Marsiliei, un om care putea să distrugă pe oricine cu bătaia; s-a dus pe un ring, cu un practicant d'ăsta de karate non-contact, şi la prima lovitură pe care a primit-o i s-a zis «hop, ai pierdut». Şi-atuncea sigur că oamenii au rămas puţin frustraţi şi au zis să vedem ce se întîmplă dacă lucrurile se fac contact.“

Istoria facerii unei discipline presupune, evident, la un moment dat, un cod de reguli, fără de care lucrurile nu pot merge mai departe civilizat: „lupta nu se mai făcea pe spaţiul de luptă, ci pe ring; s-a pus echipament de protecţie, la amatori există căşti, protecţie pentru glezne şi mănuşile de box clasice, plus proteză de gură. Aşa a apărut ceea ce s-a numit iniţial «full contact karate».“ Şi amănuntele cosmogonice continuă, şi anume cu o clasică poveste de rivalităţi între Japonia şi Thailanda, sfîrşită cu victoria Japoniei: „a apărut un reformator, care a permis şi loviturile cu tibia la coapsă *(low-kick)* şi pe cele de genunchi.“

În anii '70 a fost chiar un *boom* al kickboxing-ului, pentru că luptele erau spectaculoase. Dl Amarfei consideră că, probabil, lumea a apreciat eficienţa şi pragmatismul acestui sport: luptători celebri în artele marţiale non-contact s-au trezit knock-out în prima repriză. „De fapt, kickboxing-ul nu e atît de străin variantelor europene de luptă, fiind, ca atare, o perfectă combinaţie: are drept bază, pentru loviturile de braţ, boxul european. În *full-contact low-kick* sînt permise lovituri de pumn din boxul clasic şi lovituri de picior la toate nivelurile, inclusiv sub centură, cu tibia la coapsă. Asta-i partea cea mai dureroasă, pe la sfîrşitul meciului, toţi luptătorii ies puţin şchiopătaţi.“

Despre veleităţile sportive ale românilor, dl Amarfei are o părere clară: „Românii au veleităţi extraordinare în materie de sport. Pe vremea lui Ceauşescu era absolut romantic cum se făcea cu artele marţiale: erau nişte antrenori entuziaşti care la origine făcuseră Judo, sau cine ştie ce altceva mai aproape de artele marţiale, prin nişte subsoluri. Altfel, se mai practica în interiorul trupelor speciale. După '91, am avut surpriza să văd că există un angajament extraordinar de bun. Şi acuma am nişte copii care vin să lucreze la mine acasă. Un coleg de sală şi prieten de viaţă, domnul profesor de filozofie Marcel Drăgan, un om extraordinar de cumsecade şi civilizat, şi nicidecum un bătăuş de stradă, este recunoscut antrenor federal cu grad internaţional, directorul de stil pentru contact *high-kick*. Elevul lui Florin Pintescu este medaliat cu bronz la Mondialele WACO. Există destui oameni cu potenţial extraordinar. Din păcate, sînt puţin în umbră din cauza condiţiilor materiale“.

De ce aleg unii dintre compatrioţii noştri, în loc de fotbalul la televizor sau pe teren, sala de forţă sau măcar tradiţionalele (deja) karate, un sport cu o denumire atît de ambiguă (pentru *outsideri)* precum kickboxing-ul? Pentru că, în opinia dlui Amarfei, „Ca să faci kickboxing, trebuie, după cum spun antrenorii, „să ai inimă de bătaie“. Este o ştiinţă şi o artă. Brutalitatea pură şi forţa fizică nu au nimic de-a face. Sînt oameni care au venit complet lipsiţi de calităţi fizice, dar cu un intelect foarte capabil au putut să asimileze tehnică, şi au avut voinţa să continue, au obţinut rezultate mai bune decît alţii. Inteligenţa e vitală. Contează foarte mult şi cooperarea cu antrenorul, care trebuie să cunoască particularităţile fiecăruia: ăsta are tehnica cutare bună, defensiva cutare, jocul de paşi al ăstuia e aşa... Ceea ce nu poate pune antrenorul de la el e spiritul de luptă: dacă lui nu-i place să schimbe lovituri cu cineva, nu are temperamentul, nu merge.“

Rata mortalităţii la sporturile acestea este mai mică decît la cele mai „nevinovate“, aflăm de la dl Amarfei: „comparativ cu o competiţie de mountain-biking unde se lovesc ăştia cu motocicleta de-un copac, mortalitatea este indiscutabil mai mică. În toată cariera mea, am văzut doar două accidente mai grave: un antrenor mai puţin responsabil a slăbit un om de categorie, omul a intrat slăbit pe ring, a luat un picior în cap şi a intrat în comă. Dar în general nu se întîmplă lucruri de felul acesta; aura asta de *street-fighting* care există în jurul kickboxing-ului se datorează lumii gri din spatele tuturor sporturilor de luptă, care sînt şi în America şi în toată lumea civilizată: cluburi, spălări de bani, racketi sau cum le-o fi spunînd“. Dar povestea interlocutorului nostru continuă, există şi reversul, lumea civilizată a sporturilor: „Dl Enio Falzoni, care conduce WAKO, este doctorand în filozofie, din cîte ştiu. Antrenorii cei mai capabili nu sînt, în general, axaţi pe latura brutală. De altfel, sălile care merg strict pe brutalitate şi pe condiţie fizică de-asta de înrăire scot luptători capabili, dar plafonaţi. Lucrurile arată aproape ştiinţific: se porneşte de la logica de luptă, care este impecabilă. Spiritul de luptă nu înseamnă agresivitate, curaj nebunesc, ci o atitudine foarte ponderată, rece, lucidă apropo de viaţă, şi oamenii ăştia sînt cei care iau viaţa ca pe o mică provocare. E un fel de destin mai dinamic şi mai agresiv; sînt oameni care vor să ia viaţa în piept din prima.“

▲

Eugen ISTODOR

Ninjutsu

Nin înseamnă perseverenţă, răbdare, ascuns, *juts* înseamnă tehnică. Ideograma e formată dintr-o lamă şi o inimă. Ninja este persoana care chiar dacă are înfipt un cuţit în inimă îşi duce la bun sfîrşit scopul. Astfel este şi Sensei Cristian Ozon, primul practicant de ninjutsu din România. El face antrenamente cu 20 de avansaţi ninja, în căminul de la 6 Martie. Cu uşile închise. „Marii maeştri folosesc tehnici eficiente, nu spectaculoase. Mă loveşte cineva cu piciorul la cap, e suficient un deget şi l-am atacat la piciorul de echilibru.“ Dar aceasta nu este singura maximă a unui ninja. Alta este: trebuie să înveţi răbdarea în timpul necesar unei ţigări ca să ardă. Sensei Ozon explică: „Imaginaţi-vă, poveştile din armată, aprinzi chibritul şi ordoni: Te schimbi pînă arde chibritul, ori vă daţi seama ce rapiditate să aibă soldatul. Sau vă dau o poveste: un ninja a aşteptat trei zile şi trei nopţi în toaleta unui feudal japonez ca feudalul respectiv să se ducă la toaletă. După acest răgaz i-a înfipt suliţa direct în fund şi l-a omorît.“ Apoi, trebuie să înveţi că drumul omului e virtutea. Sensei Ozon: „Foarte mulţi îi priveau pe ninja ca pe nişte asasini, ori ninja erau din trupele speciale. Atunci, există o altă maximă care spune a folosi falsul drept adevăr şi adevărul drept fals. Important este scopul atins, dacă scopul e bun, mijloacele nu contează cum sînt. Care-i virtutea celui care-l omorîse pe feudal? Feudalul omorîse cinci mii de oameni doar din propria plăcere.“ Uită dorinţa, uită uşurinţa, uită încăpăţînarea. Iată elementele care fac picantă viaţa lui Sensei Ozon: „Eu am început în '87, după ce am citit *Shogun*. Am făcut cu un văr de-al meu karate. Mai mult, tatăl meu, artist instrumentist, cîntă la nai, cimpoi, caval şi altele, a fost plecat în Japonia cu „Rapsodia Română“ şi a fost invitat de către împăratul Japoniei, în timpurile acelea. Mi-a adus destulă documentaţie şi video şi casete video cu ninja. Pasiunea mea pentru istorie se manifestă nu doar prin studierea istoriei japoneze, ci şi a getodacilor. Mai mult, nu mă limitez la a fi sensei ninjutsu, ci practic şi călăria, de la şase ani.“ Sensei Ozon pe cal: „Caii au şi ei suflet, au zile şi zile, te pot doborî, sau te pot ţine în şa fără probleme. Am căzut de pe cal miercurea trecută, îl forţasem să sară la obstacol.“ Dacii: „Mi-a plăcut să cred un lucru: cum de s-a pierdut o limbă cum a fost cea a dacilor şi ne-au rămas cîteva cuvinte? Oare civilizaţia asta a fost cum o ştim noi din cărţi? Leagănul civilizaţiei, cred eu, se află pe acest pămînt. Populaţiile s-au desprins de aici. Cea mai veche scriere din lume s-a descoperit la Tărtăria, lîngă Cluj.“ Sinuciderea lui Decebal în viziunea unui ninja: „Uite, voi da un exemplu din societatea japoneză, acolo este ceva natural. Chiar sinuciderea prin tăierea gîtului e o chestie rituală, normală: femeile îşi tăiau gîtul, iar bărbaţii, pîntecele. În momentul în care ar fi fost prins, se putea face cu poporul lui orice.“ Se pare că e o chestie ce ne-a rămas şi nouă românilor. „În loc să fim uniţi, gîndiţi-vă ce puternici ar fi fost dacii, noi, cei de acum ştim bine lecţia dezbinării.“ Gîndeşte-te la tristeţe şi ranchiuni ca la un destin. Trebuie să înţelegi inima de neclintit. „Inima de neclintit înseamnă că în orice situaţie să nu-ţi pierzi cumpătul. Sînteţi într-un avion şi se anunţă că avionul se va prăbuşi. Omul normal se va panica. Un ninja spune să stai pe locul tău şi să te împaci cu situaţia, oricum n-ai ce să faci, doar n-o să urli şi să faci ca toţi dracii. Citind mult, am descoperit că şi-n primul război mondial a existat filozofia aceasta. A existat şarja de cavalerie de la Prunaru, întîmplător, mama mea s-a născut la 5 kilometri de Prunaru. În această şarjă au murit cavaleri călare ucişi de mitraliera nemţilor, cu săbiile scoase afară din teacă. I-au ras nemţii, dar, cu toate astea, i-au pus pe nemţi pe fugă.“ Karatele sînt o artă marţială modernă, fără arme, pe cînd ninjutsu e una tradiţională, completă, „avînd luptă cu braţele şi picioarele, tehnici de proiecţie, tehnici cu arme, tehnici cu baston, tehnici cu sabie, tehnici cu aruncat steluţe. În '91 am fost în Italia, acolo am citit mult, am trecut de la karate la kendo. Cei care ştiu şi karate şi kendo se poate spune că ştiu ninjutsu. Apoi, mi-am dat seama că aceste lucruri sînt insuficiente. Abia în '95 am intrat în contact cu un maestru francez, Dominic Tibout. El m-a pregătit timp de patru ani. În '99 am avut privilegiul de a-i cunoaşte pe belgianul Guz Aerts, fost membru al trupelor speciale, „Beretele verzi“, şi pe marele maestru Shoto Tanemura.“ Ce înseamnă maestru? „Maestrul este un exemplu. Poate la un moment dat tehnica unui practicant să ajungă repede la nivelul maestrului, dar spiritual, împlinirea sa ca om, nu poate ajunge aşa repede la maturitate. Sergiu Nicolaescu este un maestru, şi ca regizor, şi-n călărie.“ De ce este 9 un număr norocos? „Japonezii cred în numărul acesta fiindcă oricum l-ai multiplica tot 9 dă. 8 cu 1 e 9, 9 cu 9 e 18. Un ninja trebuie să înveţe 18 categorii de arte marţiale, iar pentru a ajunge un specialist desăvîrşit mai are nevoie să deprindă încă 18 tehnici secrete. De ce oare, uite, pisica are 9 vieţi.“ Stagiul de supravieţuire: „Mergem pe la Prunaru, sînt vreo 7 kilometri de sat, şapte kilometri de şosea şi mergem în pădure unde exersăm tehnici de supravieţuire. Sigur, nu pot face cu nişte civili exact ca şi cu nişte trupe speciale. Uite, Aerts mi-a spus că era lăsat împreună cu alţi cinci inşi, trei zile, cu o singură ciocolată. Acolo se vedea dacă există spiritul de echipă. Eu ce vreau? Creez acest spirit. Am făcut antrenament în pădure, în cîmp deschis. Uite, am făcut la 40 de grade stagiu, curgeau apele pe ei, ne-am ars pielea. Unul cade, ceilalţi îl ajută. Atunci, la limită, se vede relaţia dintre ei. I-am ţinut în apă mult timp şi nu mănîncă decît dimineaţa şi seara. Omul are tendinţa de a fi un pic irascibil şi îmi dau seama pînă unde merg cu aceşti elevi.“ Sensei Ozon a făcut un gest către o maşină care călcase regulile. Aceea a început să-l urmărească. Sensei Ozon a încercat să scape. Agresivitate, în spate. La un moment dat, Sensei Ozon a oprit. A fost atacat. A ripostat. A întors maşina şi a plecat. Agresivul a fost pus la punct. „Mi-am dat seama aşa cît de ignoranţi sînt oamenii, nu ştii peste cine dai.“

▲

antinostalgia

Mămica, între broşură şi cenzură

„Montréal, 12/10/1957
Pt. mama
Pt. cenzura R.P.R.
Pt. vecinul inginer de lîngă mama

Dragă mămico,

Dacă am stat într-un oarecare moment de tăcere referitor la documentaţia tehnică cerută, nu a fost din rea voinţă din partea mea. În scrisori matale mă rugai, fiind rugată la rîndul matale de vecinul inginer, care îi ignorez numele, dacă găsesc reviste sau publicaţii de ordin tehnic pentru o documentare suplimentară a dlui, însă eu nu ţi-am răspuns, pentru că îmi băteam capul dacă: 1. este permis în R.P.R. aceste broşuri tehnice; 2. cum dlui care trebuie să fie membru al P.M.R. (B.C.) să nu i se facă neplăceri oarecari; *3. ca nu cumva să se interpreteze că eu am ideea să fac o oarecare propagandă, pentru aceasta ţin să fie adus la cunoştinţă cenzurei R.P.R., că dacă aceste broşuri în l. engleză ca şi reviste în limba franceză nu sunt acceptabile să fie întoarse. Regulamentul este regulament, asta ca peste tot.* 4. mi-ar fi plăcut ca să fi avut o probă oficială de aprobare ca să pot trimite, fără să-mi fac păr alb de grijă, de ce surpriză catastrofică ar putea surveni? E destul de o interpretare greşită ca acest om care vrea să-şi servească ţara pe terenul tehnic să-şi vadă viitorul distrus pe degeaba. Şi matale poate închisă. 5. sincer vorbind eu nu vroiam să le trimit însă cînd m-am gîndit că dlui poate crede că eu nu vreau să le trimit pentru că este un inginer comunist, mi-am spus că singurul fapt doveditor că ideile dlui nu poate fi un obstacol pentru bunăvoinţa mea şi amabilitatea umană: le trimit. Aceste broşuri în engleză şi specimenul în franceză, mititica de Coco mi le-a adus de la lucrul ei, cum cred că ţi-am scris că este secretară într-o casă de editură, publicităţi, literatură, cărţi tehnice pentru public. În tot cazul eu şi Coco tremurăm ca frunzele, ea mă acuză de copilăros şi imprudent. 6. Pentru prima şi ultima oară servicii de genul acesta *fără o aprobare oficială R.P.R.* eu voi face pe „surdul". 7. Dacă cumva revista în limba franceză îl interesează (vezi punctul 6) Coco poate să scrie la Paris şi să-l aboneze pe un an, noi vom plăti dacă dlui doreşte. Însă ne trebuie: a) *punctul 6 pentru noi*; b) numele şi adresa dlui pentru a-l da revistei care îi va expedia din Paris, în fiecare lună. 8. *Adresat cenzurei R.P.R.* Ce aţi face dvoastră într-un caz aşa delict? fiind în locul meu. Totuşi am speranţă cuvenită în înţelegerea cuvenită din partea dvoastră. Mulţumesc. 9. Mămico, poate că-n scrisoare exagerez însă e foarte delict pentru mine necunoscînd legile în R.P.R. *(nu uitaţi eventual punctul 6, vă rog).*

Cu tot dragul fiul matale,
Ss/Ind.

Aici Coco şi copiii toţi bine te sărută şi te visează alături de ei."

(Scrisoare reprodusă din *Cenzura comunistă* de Marin Radu Mocanu, Bucureşti, Editura Albatros, 2001, p. 139-140)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

În rîndul al doilea

Aş fi vrut să am un frate sau mai mulţi, iar eu să nu fiu primul, ci al doilea, al treilea etc. Aşa, fiind singurul, am devenit şi primul, şi al doilea, ceea ce este o poziţie ambiguă. Aş fi vrut să fiu al doilea în şcoală, la facultate, în profesiune etc. Locul întîi e rîvnit, e invidiat, e ţinta unor tentative de răsturnare a ierarhiei, cu sau fără violenţă. Locul întîi nu e simpatizat, cu atît mai mult cu cît e unic, în timp ce al doilea poate fi al doilea, al treilea etc., adică următorul (următoarele). Îi făceam teoria asta unei nemţoaice (în 1990); ea s-a uitat ciudat la mine: chiar te simţi bine să fii al doilea? El, germanul, a fost sau a luptat să fie primul, şi sub povara acceptată a dictaturii, dar şi după război, în democraţie. Germanul nu poate să fie al doilea. Suferă. Eu vreau să fiu al doilea ca să mă pun la adăpost de orice neplăcere. Să fie asta laşitate? Precauţie?

Iată, s-a dat publicităţii lista cu „cei mai bogaţi români". Mai sînt cîţiva. Restul: săraci şi foarte săraci. Ce bine e (zic şi Brucan, şi alţii) să existe clasă de mijloc! În epoca modernă, clasa mijlocie este esenţa societăţii şi garanţia democraţiei. Eu doresc sincer să fiu în clasa de mijloc. Mai bine decît printre cei 100 (probleme, procese etc.) sau în grupa uriaşă a săracilor. Este clar de ce. De ce? Mijlocul e crema şi, în plus, nu te plouă.

Iată, încă din 1990 intuiam că e mai bine pe locul doi, adică în clasa de mijloc.

Hai, domnule, încă puţin, încă un mic salt, adică încă vreo 4-500 de piese jucate (măcar jumătate cît Lope de Vega), şi hop!, mă trezesc în esenţa societăţii.

▲

Cu ochii-n 3,14

NU VĂ BĂGAŢI BATERIILE ELECTRICE PRINTRE BĂIEŢII CAUSTICI ŞI FETELE STRUCTURALISTE

● Viaţa americanului e plină de tentaţii şi de avertismente. Avertismentele au în vedere securitatea omului, dar şi a firmelor producătoare de bunuri, hărţuite de avocaţi şi condamnate de judecători din cauza accidentelor în timpul întrebuinţării: consumatorii sînt sfătuiţi să nu-şi bage bateriile electrice în nas sau în urechi, să nu conducă automobilul dacă parbrizul este acoperit, să scoată fructele din ambalajul de celofan înainte de a le mînca etc. O colecţie dintre cele mai stupide avertismente ne învaţă multe despre capacitatea omului de a inventa primejdii neverosimile. Autorii „antologiei" se explică: „Avertismentele se elaborează ţinînd seama de probabilitatea ca un idiot să folosească incorect obiectul şi să ajungă la Spitalul de Urgenţă. Există posibilitatea ca acest idiot să cunoască un avocat care să vadă posibilitatea unui proces cu perspectiva unor prăzi bogate". Cînd se încearcă prevenirea acţiunilor unui idiot, riscul de a-i semăna este enorm. (**M. B.**)

● Dinspre China cea stranie vine încă un fenomen de oarece mirare pentru cei rămaşi în urmă cu bibliografia şi care cam fac pe chinezii: se constată o efervescenţă senzuală printre băieţii şi fetele din liceele celor avuţi. Părinţii sînt foarte îngrijoraţi de ceea ce se numeşte „zao lian", adică „legăturile precoce" între adolescenţi. E bulversare mare în cugetele şi simţirile unei generaţii descătuşate nu numai prin noua economie socială de piaţă. S-a ajuns la coduri secrete între elevi pentru a se ascunde de genitori şi ginitori: *A* înseamnă „îmbrăţişare", *B* – pipăială, *C* – „actul", *D* – sarcina, *E* – avortul. „Zao lian" poate cripta astfel: „Am făcut *B*, timp de trei luni, apoi am izbutit C, dar, nici o grijă, nu sînt D". (**R. C.**)

● Într-unul din rarele momente în care „România Cultural" nu se întrerupe cinci-şase secunde (deja m-am obişnuit cu frazele tăiate la jumătate...), am prins o discuţie între marele om de cultură Andrei Gheorghe şi marele om de cultură Adrian Pintea. Amîndoi, fireşte, foarte caustici. Dezinvolt (specialitatea casei) şi semidoct, Gheorghe zice: „neorealismul fascist"; Pintea nu-l contrazice. Emisiunea se numeşte „Zodia kitsch" şi e, într-adevăr, kitsch: cultură pe jumătate. (**a. l. ş.**)

● Lăsînd deoparte politica, cele 11.807 de pagini ale documentului irakian privitor la armamentul din dotare, trimise cu avionul la ONU, ţin evident de tehnica epică a basmelor orientale prin care un suspans se prelungeşte printr-o nouă şi lungă poveste. Parabolic, structuralist, postmodern, cum vrem să-i zicem mai doct, e în acest transport aviatic un omagiu adus textului, ba chiar lecturii, ca aventură, care nu ne poate lăsa indiferenţi în această epocă a fuşerelii în citit şi a fragmentarismului capabil să caracterizeze pînă şi explozia multor bombe. (**R. C.**)

NU VĂ PUNEŢI PE MASA UNEI FAMILII ZÎMBITOARE BAGAJELE MĂCELĂRITE DE CAMERA ASCUNSĂ

● Asociaţiile patronale ale comercianţilor italieni au realizat nişte studii de piaţă şi au aflat că, pentru masa din seara de Crăciun, compatrioţii lor vor cheltui vreo 2 miliarde de euro (650 de milioane pe brînzeturi, 650 de milioane pe salamuri, 350 de milioane pe vin etc.), iar pentru cadouri au în vedere mai ales jucăriile, cărţile şi CD-urile. Ca să vîndă cît mai mult, au anunţat reduceri de preţuri la mărfurile de sezon. La noi, fără nici un studiu de piaţă, ne-am lămurit: de la ştiri aflăm că e dezastru, bietul român nu va avea ce pune pe masă, iar negustorii noştri au scumpit discret produsele cu mare căutare, după străvechiul principiu haiducesc „să luăm de la cine are". Vedeţi vreo logică în toate astea? (**M. V.**)

● Pe unele autobuze apare o zîmbitoare familie avicolă: mama-găină, tatăl-cocoş şi puiul – Familia Tonelli, care face reclamă la ouă. Imaginea lor fericită întăreşte seria animalelor kamikaze, care-şi promovează inocent propriul sfîrşit. (**I. P.**)

● Pe un vînt ca în Siberia, aterizăm (un grup compact) pe Otopeni, venind dinspre Varşovia. Aşteptăm o oră bagajele, care vin semideschise, controlate şi cu încuietorile sparte. Vameşul ne recomandă, după o coadă lungă, „să facem reclamaţie, se cîntăreşte bagajul", iar poliţistul de la ieşire – privind visător brazii sărăcăcioşi de la nu ştiu ce Cazino – dă din umeri. La ieşire, o gaşcă de şoferi de taxi negociază (începînd cu 450.000) taxiuri pe care nu le ia decît vreun străin rătăcit. Oare Parchetul Anticorupţie ştie de prietenii pe faţă cu iz de troc de la Otopeni? (**S. S.**)

© D. Honoriu

● Oreste face reclamă la PRO TV filmelor de la PRO TV. Problema este că face reclamă şi filmelor de duzină, ceea ce îi pune în dificultate aerul intelectual cu care se împopoţona de obicei. Aşa că face un fel de haz de necaz: „Tot oraşul este aproape de dezastru, dar apare el, eroul nostru". Eroul lui este Chuck Norris în acest caz. Apoi erou devine Steven Seagal, care „după ce s-a retras din pîntecul spionajului internaţional... un caz destul de nasol, cu familii întregi măcelărite... După ce v-aţi delectat cu scenele bărbăteşti din filmul de la PRO TV...". Bine, se presupune că noi, deştepţii, ne-am prins, dar proştii care se uită? (**C. G.**)

● Un român expulzat din Spania pentru diverse isprăvi penale este filmat cu o cameră ascunsă de un reporter al Antenei 1, pe Aeroportul Otopeni. Eroul nostru relatează dialogul pe care l-a avut cu un poliţist spaniol. „Bine, te iert de furt...", i-ar fi zis omul legii. Iar în urechea celui care face subtitrarea aceste vorbe devin: „Bine, te ia de pur..." Multe are de pătimit biata puritate românească. (**D. S.**)

NU DESCHIDEŢI UŞA CU COADA OCHIULUI, PIZZA VREA SĂ FIE SINGURĂ

● Urc treptele către intrarea unei instituţii. Sus, o femeie de serviciu spală geamul uşii. Îi zic „Bună ziua" şi dau să intru. Ea deschide uşa şi îmi răspunde: „Cu plăcere". (**D. S.**)

● Zloată, ploaie, vînt în faţă... Trec prin faţa unui „Copy centre" şi, cînd tocmai l-am depăşit, o ultimă imagine prinsă cu coada ochiului mă face să mă-ntorc; da, într-adevăr, pe peretele din fund, un poster cu o celebră fotografie a lui Anne Leibovitz – David Byrne într-un sacou de frunze! Mulţi văd, puţini recunosc. Pe str. Biserica Amzei nr. 5. (**a. l. ş.**)

● Pe Muzeul de Istorie al oraşului Bucureşti adastă una din cele mai redundante reclame la pizza: „Ştefany's Pizza – nu arată doar mare şi bine, ci este şi mare şi bună". Sloganul ar putea fi un foarte bun exemplu de schimbare a categoriei gramaticale din manualele de specialitate. (**I. P.**)

● Un ghid german *(Rumänisch Wort für Wort,* Editura Reise Know-How Verlag, Peter Rump GmbH) îi învaţă pe nemţii călători prin România expresii practice de bază şi cum să se poarte cu localnicii. La secţiunea „expresii romantice" sînt trecute în ordine următoarele: *Lasă-mă în pace! Pleacă de aici! Vreau să fiu singură! Sînt cu soţul meu! Du-te, labagiule! Îmi place foarte mult! Ne vedem diseară? Bem o cafea împreună?* (**A. M.**)

Şanse şi provocări pentru România francofonă

– convorbire cu Philippe ÉTIENNE, ambasadorul Franţei la Bucureşti –

Excelenţa Sa dl Philippe ETIENNE, noul ambasador al Franţei la Bucureşti, a făcut parte din promoţia „Voltaire" de la École Nationale d'Administration, absolvită în 1980, este licenţiat în ştiinţe economice şi diplomat în sîrbo-croată al Institutului Naţional de Limbi şi Civilizaţii Orientale (INALCO). A îndeplinit mai multe funcţii diplomatice în cadrul Ministerului Afacerilor Externe din Franţa, iar înainte de a veni în România a fost reprezentant permanent-adjunct al Franţei pe lîngă Uniunea Europeană. Venit la Bucureşti de la Bruxelles, este cel mai potrivit să ne arate drumul spre capitala Europei Unite...

V-aţi început misiunea la Bucureşti de curînd. Care sînt primele dumneavoastră impresii despre România şi despre „micul Paris"?

Regăsesc aici în primul rînd o foarte mare căldură faţă de Franţa şi faţă de cultura franceză, o mare deschidere faţă de tot ceea ce înseamnă Franţa. Cred că istoria şi tradiţiile relaţiilor franco-române sînt încă foarte prezente în conştiinţa colectivă şi în parcursul individual al multor intelectuali români. Marele val de solidaritate care a existat în Franţa faţă de ce s-a întîmplat în România în 1989-1990 a relansat această tradiţie, într-o manieră nouă, desigur. Astăzi e responsabilitatea noastră comună să găsim cele mai bune metode pentru a înnoi moştenirea pe care am primit-o, deopotrivă români şi francezi.

La noi există tendinţa de a idealiza oarecum aceste tradiţii: avem nostalgia „micului Paris" şi privim foarte mult spre trecut... În opinia dumneavoastră, ce se poate face concret pentru a îmbogăţi tradiţia şi pentru a ne orienta spre viitor?

Cred că întrebarea dumneavoastră rezumă întreaga provocare şi ambiţia noului ambasador al Franţei care sînt, sosit la Bucureşti în toamna 2002, şi care are în perspectivă aderarea României la NATO şi la Uniunea Europeană – perspective istorice, pe care Franţa le-a sprijinit întotdeauna, dar şi perspective care pun relaţia dintre România şi Franţa într-o cu totul altă situaţie. Cred că dilema, pentru noi – pentru noi toţi, români şi francezi, o repet – este de a obţine toate avantajele posibile din această extraordinară moştenire despre care vorbeam adineauri, nu pentru a o conserva într-un muzeu, ci pentru a o transforma în potenţial de cooperare, de parteneriat între două ţări care acum îşi doresc şi mai mult să aibă acelaşi destin în sînul Uniunii Europene. Dar există multe ţări în această comunitate. Cum să păstrăm deci particularitatea, specificul relaţiilor franco-române nu este deloc evident. Aceasta este provocarea pentru noi toţi şi pentru mine în special, ca ambasador aici.

Acum se vorbeşte mai puţin despre relaţii culturale şi tradiţii istorice şi mai mult despre investiţii şi despre problemele economice. Cum vedeţi raporturile între chestiunile practice şi spaţiul cultural comun pe care trebuie să-l păstrăm?

Cred că este o problemă importantă, pentru că fără o legătură strînsă între aceste două aspecte nu vom reuşi să continuăm şi să adaptăm această tradiţie de intimitate intelectuală între România şi Franţa. Mai întîi, mă bucur, în calitate de ambasador al Franţei, că întreprinderile noastre au făcut din Franţa, datorită participării la programul de privatizare, primul investitor în România – mă gîndesc mai ales la marile investiţii, precum Renault-Dacia, Société Générale-BRD, Michelin, Lafarge, Orange şi altele. De-acum trebuie să construim punţi între economic şi cultural: cred că, dacă avem imaginaţie şi voinţa de a construi, asemenea punţi există. Am să dau două exemple. Experienţa filierelor universitare bilingve, mai ales în universităţile din Bucureşti, şi experienţa unui salon al ofertei de lucru francofone pe care îl organizăm în luna martie a fiecărui an au arătat felul în care cooperarea universitară poate avea drept urmare angajarea tinerilor români formaţi în filierele francofone în întreprinderile franceze care vin să investească. Este un mod de cooperare între economic şi cultural pe care trebuie să îl dezvoltăm cît mai mult cu putinţă. Alt exemplu: cultura este, în zilele noastre, o parte importantă din viaţa lumii economice. Cifra de afaceri a industriilor culturale a devenit foarte mare: în societăţile noastre, trecem de la o industrie a producţiei către o industrie a serviciilor, dar şi de la o organizare socială a muncii la o organizare socială a timpului liber. Industria cărţii, industria muzicii, industria filmului sînt industrii veritabile, iar miza francofoniei se află şi în asemenea industrii. Nu mi se pare că sîntem destul de prezenţi, din partea franceză, pe piaţa românească a industriilor culturale, totuşi aceasta este o miză politică foarte puternică pentru Franţa, care în negocierile internaţionale apără ideea că bunurile culturale nu sînt asemenea celorlalte bunuri: noi apărăm ideea diversităţii culturale, ideea că Uniunea Europeană şi statele ei membre îşi pot păstra mecanismele de protejare a creaţiei. Deci şi în acest caz este vorba despre o legătură între economic şi cultural şi cred că una dintre provocările pentru a adapta la epoca noastră relaţiile tradiţionale între România şi Franţa este de a utiliza pentru difuzarea bunurilor culturale nu doar mijloacele clasice, dar şi mijloacele moderne ale societăţii informaţiei. Iată două exemple în care economia şi cultura pot lucra împreună.

Spuneţi că Franţa nu este îndeajuns de prezentă pe piaţa românească a industriilor culturale. La noi există o teamă de americanizare – şi nu numai la noi... Cum vă explicaţi această prezenţă destul de slabă a industriilor culturale franceze în România?

Aş vrea să spun mai întîi că problemele pe care vi le puneţi în România se pun, de fapt, în lumea întreagă. Am putea chiar regreta, dintr-un punct de vedere american, că „americanizarea" se traduce printr-o imagine atît de reductivă a culturii americane: există, desigur, în cultura Statelor Unite ale Americii lucruri mult mai bune decît cele care sînt prezentate în mod obişnuit în toate ţările lumii drept „americanizare". Cred că avem de-a face cu o mişcare de nivelare în jos şi de asimilare a numelui unei ţări cu „pericolele" globalizării care are şi aspecte pozitive, mai ales libertatea schimburilor, nu doar a celor materiale, dar şi a schimburilor intelectuale. Franţa, e adevărat, poate că nu este destul de prezentă, dar există şi puncte pozitive. Unul dintre ele este cinematografia: în acest domeniu Franţa are, de ani de zile, un model de sprijin al producţiei de filme care este preluat pe scară largă şi de alte ţări europene şi care a permis cinematografiei franceze să rămînă puternică şi totodată să realizeze coproducţii cu regizori din toate ţările Europei, inclusiv din România – Lucian Pintilie şi Nae Caranfil. Dar în acelaşi timp – iar aici este o constatare a slăbiciunii – la televiziunile din România şi din multe alte ţări nu se văd prea multe filme franceze şi europene, iar explicaţia este în primul rînd aceea că nu există cu adevărat o piaţă europeană a filmului. Există o piaţă americană a filmului, o piaţă foarte mare, care le permite producţiilor americane să fie vîndute la preţuri foarte scăzute, căci costurile de producţie pot fi amortizate. Una dintre mizele construcţiei europene, dacă vrem să privim această construcţie într-o manieră mai largă, este de exemplu de a încuraja piaţa europeană de cinema. În acest domeniu cred că Franţa a aşezat cîteva cărămizi, dar sîntem departe de obiectiv. La nivelul industriei cărţii avem programe pentru susţinerea publicării în limba română a unor lucrări franceze de ştiinţe umane contemporane, dar am vrea să furnizăm mai multe reviste şi CD-ROM-uri franceze mediatecilor şi bibliotecilor din România.

Sînteţi perceput în România nu doar ca ambasador al Franţei, dar şi ca „ambasador al francofoniei", cel puţin la nivel simbolic. Într-un Eurobarometru realizat acum un an, 18% dintre români declară că ar putea face o conversaţie în engleză şi doar 13% în franceză. S-ar părea că franceza nu mai este pe primul loc, ca acum cîţiva ani. Care sînt dilemele francofoniei?

Mai întîi, aş vrea să precizez că nu sînt ambasadorul Francofoniei – există aici, la Bucureşti, mai multe ambasade ale ţărilor francofone: Canada, Elveţia, Belgia, Maroc şi aş putea cita multe altele. Importanţa Francofoniei constă în aceea că este o comunitate de naţiuni în care se foloseşte limba franceză: o comunitate culturală, dar şi politică. România este membră activă a Francofoniei de zece ani. Responsabilitatea noastră comună ca membri ai Francofoniei este de a organiza împreună programe. La Bucureşti, de exemplu, există un birou al Agenţiei Universitare a Francofoniei, finanţat de Organizaţia Francofoniei, nu de Franţa, care are programe ce se alătură celor finanţate de Franţa ori de alte ţări. Un alt punct important: nu avem intenţia să le spunem românilor să nu înveţe engleza – ar fi ridicol să avem o astfel de intenţie. Mai întîi, pentru că ar fi împotriva unei tendinţe care oricum se impune, şi apoi pentru că învăţarea englezei însoţeşte deschiderea ţării: tinerii români vor să înveţe engleza, ca şi tinerii din cea mai mare parte a lumii: au impresia că este modul cel mai eficace de a „ieşi din ţara lor", nu neapărat fizic, ci intelectual. Ceea ce am vrea să le spunem tinerilor români este că, contrar impresiei pe care o au uneori (ca şi tinerii francezi, de altfel), nu e suficient să crezi că ştii să vorbeşti engleza. În lumea contemporană, e un avantaj să vorbeşti alte limbi – este şi motivul pentru care noi vorbim despre diversitate lingvistică: nu numai pentru a păstra patrimoniul cultural al umanităţii, dar şi pentru a păstra, pentru fiecare individ, şanse de dezvoltare şi de schimb cu ceilalţi. Şi am mai vrea să le spunem tinerilor români în special că, atunci cînd România va intra în Uniunea Europeană, în care unul dintre vehicule este limba franceză, în care cele trei oraşe care adăpostesc sediile instituţiilor europene sînt francofone (Bruxelles, Luxemburg, Strasbourg), ar fi absurd ca România, chiar în momentul cînd va avea nevoie de franceză ca membră a Uniunii Europene, să abandoneze acest tezaur, acest potenţial francofon care îi aparţine. Ar fi absurd din motive pur materiale, dar ar fi şi păcat pentru identitatea românească, deoarece România este o ţară latină, iar patrimoniul francofon face parte din patrimoniul cultural român. În sfîrşit, aş vrea să răspund la întrebarea dumneavoastră că statisticile noastre arată că, la nivelul şcolii, există încă – deşi distanţa s-a redus mult – un procentaj mai mare al tinerilor români care învaţă franceza decît al celor care învaţă engleza. Există incontestabil – aici, ca şi aiurea – o creştere a limbii engleze, dar există încă un nivel foarte ridicat al francezei şi cred că e necesar, în interesul României şi al tinerelor generaţii din România, să consolidăm acest nivel al francezei.

Construcţia europeană poate întări relaţiile privilegiate dintre Franţa şi România?

Da, cred că Uniunea Europeană este o construcţie extrem de subtilă, cu elemente de integrare foarte accentuate – putem vorbi de elemente de natură federalistă – şi în acelaşi timp cu păstrarea statelor-naţiune. E ceva care nu s-a mai realizat nicăieri şi niciodată în istoria umanităţii. În acest gen de construcţie care se va aprofunda, lărgindu-se către un număr tot mai mare de ţări în anii ce vin, relaţiile bilaterale între două state membre ale Uniunii sînt şi ele foarte subtile. Dialogul bilateral este acaparat în mare măsură de chestiunile europene comune, chestiunile multilaterale (agricultură, finanţe, piaţa internă, problemele de poliţie şi justiţie), pentru că cea mai mare parte a politicilor bilaterale sau chiar naţionale devin politici europene, într-atît de departe am ajuns pe calea integrării. În schimb, maniera în care aceste subiecte sînt tratate la nivel bilateral, stilul în care sînt discutate rămîne impregnat de însuşi tipul de relaţii istorice care există între acele două ţări. Cred că o ţară e cu atît mai puternică în Uniunea Europeană cu cît are relaţii mai puternice cu celelalte membre ale Uniunii. Cred aşadar că este în interesul României ca viitor stat membru al Uniunii Europene să-şi păstreze relaţiile privilegiate cu Franţa, dar cred de asemenea că este în interesul Franţei să primească în Uniunea Europeană o Românie pe care Franţa a ştiut să şi-o păstreze aproape şi pe plan lingvistic, şi pe plan cultural, şi în planul modelului de dezvoltare socio-economică, şi pe plan politic.

Aţi vorbit despre România ca viitoare membră a UE. Dacă data de aderare propusă de guvernul român va fi respectată – 1 ianuarie 2007 – mandatul dvs de ambasador al Franţei va coincide cu perioada cea mai dinamică de negocieri între ţara noastră şi UE. Cum vă imaginaţi relaţiile franco-române la sfîrşitul acestui mandat?

Am venit de curînd la Bucureşti şi ar fi foarte prezumţios din partea mea să spun deja, la cîteva luni după sosire, „iată ce am de gînd să fac", cred că e nevoie de mai mult timp pentru a formaliza acest proiect. Dar pentru a răspunde într-o manieră foarte generală la întrebare, cred că misiunea mea e constrînsă de cele două mari provocări pe care le-aţi menţionat – aderarea României la UE şi păstrarea sau adaptarea francofoniei române. Pot spera că în 2007 va exista o Românie sănătoasă pe plan social şi economic, dar şi o Românie care se va simţi aproape de Franţa şi de care Franţa se va simţi aproape, şi care va intra definitiv în Uniunea Europeană. Aceasta este perspectiva, orizontul e limpede, iar pentru mine este deopotrivă o şansă şi o mare provocare.

a consemnat Mircea VASILESCU

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Adrian CIOROIANU ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 şi la poziţia 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul X
nr. 510
20 decembrie 2002
20 pagini 7000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

DOSARUL DOSARELOR

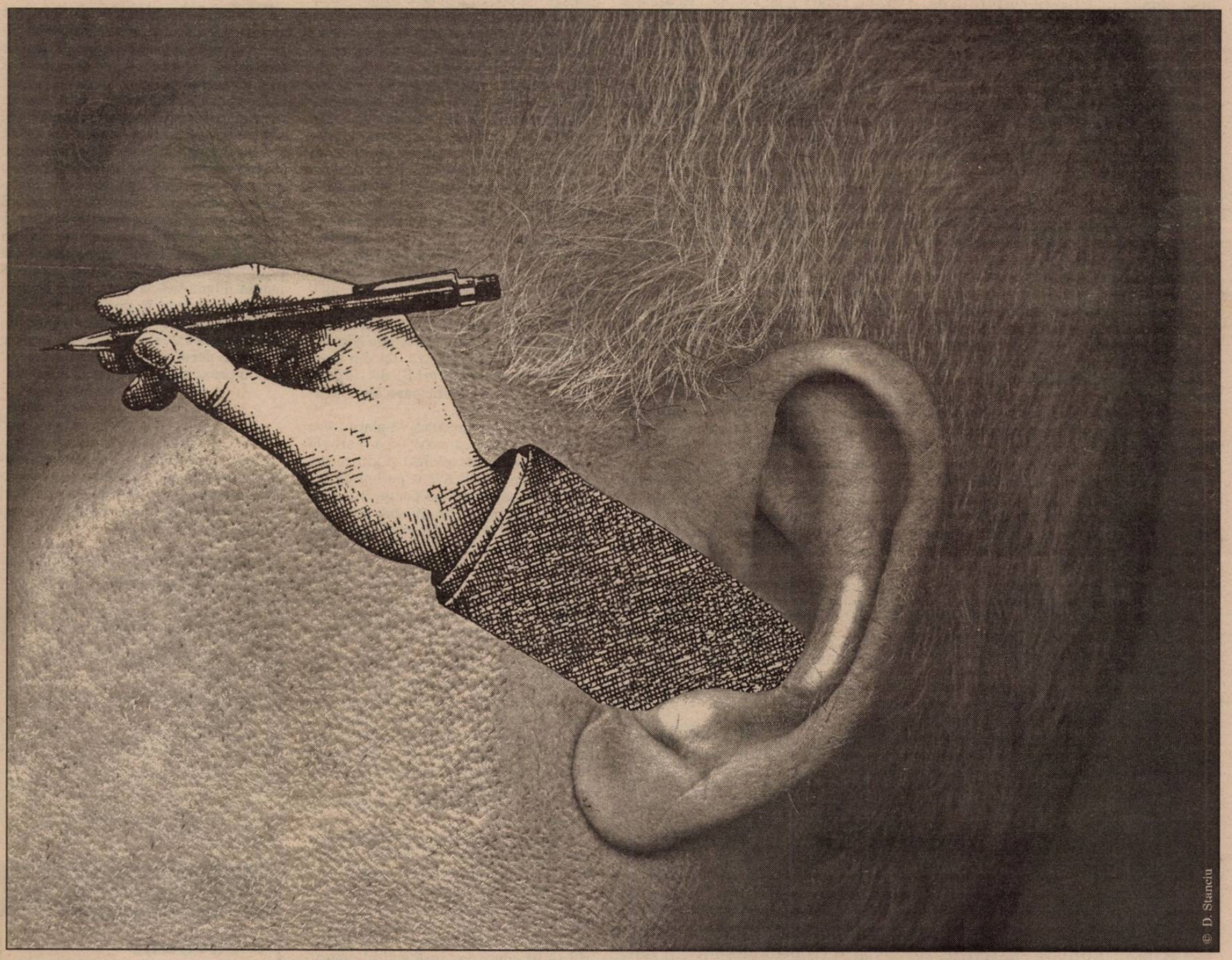

„Securitatea nu și-a urmărit numai dușmanii, ci și prietenii."

MARIANNE BIRTHLER, Directoarea Institutului pentru Studierea Arhivelor STASI

GRATUIT

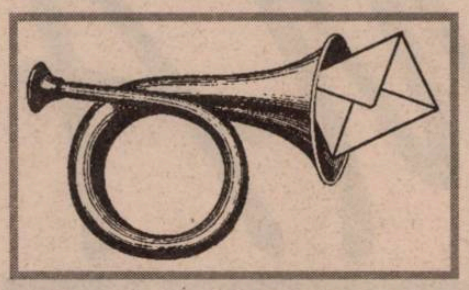

Caractere

În tren

Ştii – cu doi de „i“ se scrie, nu, hai că te văd poet – ceva, dom'le? Eu unul m-am săturat de toţi detaşaţii ăştia, aşazişii intelectuali de centru. Mie unuia nu-mi e ruşine să recunosc că sînt român verde naţionalist antiţigan anticonstantinist, eu unul am supt de la ţîţă sănătoasă nu aşa şi asta pe vremurile cînd nu se-ntîmplase nimic la Cernobîl. Lapte de Vultureşti de la mama mioarelor cu plete cîrlionţate. De unde atîta centru în politica noastră geografică, mă rog? Păi, da' trebuie să fii tîmpit de-a dreptul pentru ca să nu ştii că noi şedem de secole într-o zonă de pericol internaţional. Păi, ce politică au trebuit să ducă începînd cu Mihai Viteazul, continuînd cu Decebal şi terminînd cu Ştefan cel Sfînt şi Mare! Mie nu-mi trebuie dom'le justificare culturală de înaltă ţinută. Eu sînt, m-am născut chiar dacă fără voia celor care m-au conceput. Cu atît mai mult, înţelegi? Lasă că ştiu şi eu că pentru dumneata nu sînt altceva decît un individ complexat suferind de oareşce inferiorităţi mai mult sau mai puţin iodipiene. Dar lasă-mă să-ţi spun ceva. Numai atît eşti în stare să vezi din ceea ce eu aş numi un complex de personalitate. Ce ştii dumneata despre mine? Prin ce-am trecut eu? Eu am fost acolo!!! Eu m-am lovit de situaţie! Nimic nu ştii. Vine, vin pardon, banii de la mămica pentru cărţi şi se duc pe alcool şi droguri. Sînteţi o generaţie pierdută. Recunoaşte! Voi, mă, ce-o să faceţi voi mă pentru ţara asta? O s-o beţi? Generaţie de rataţi! Fii atent că de aici încolo încep să am dreptate. Te desfid să-mi spui ce-o să faceţi cu tot centru', democraţia şi bunul vostru simţ, Europa voastră cu totul. Bă, din voi nici măcar Anticristu' nu se poate naşte. Ma... voastră de leşinaţi. Luaţi, mă, poziţie, fiţi bărbaţi! Arătaţi că aveţi texticule, ce dracu'? Bă, eu sînt pentru şi gata. Ai văzut afişu'? Dacă nu-ţi pasă de ţară eşti porc şi nici fetii nu-i pasă de tine. Vrei să rămîi singur ca un trist? Ia mai lăsaţi-o dracu' cu teoria aia care cică a apărut la jumătatea secolului al şaişpelea. Cum că atunci ar fi apărut primu' discurs istorico-politic prin care omu' ar fi fost îndoctrinat cu o idee fixă. Şi această idee ar fi că noi ne-am afla tot timpul în război unu' cu altu' şi că numai aşa funcţionăm. Eee, lasă, că mai ştim şi noi ăştia, proştii, ce zice duşmanu' de clasă. Nu-i adevărat! Eu n-am nimic cu nimeni. Mă doare, numai, să văd cum îşi dă unii cu părerea. Care nu se pricepe!

Da' mi se pare mie sau nu prea eşti de acord cu ce-mi răcesc gura acilea? Bă, păi eu puteam să-ţi fiu tată, dar nu s-a-ntîmplat să fiu din aceeaşi localitate cu maică-ta acu' fo douăj' de ani. Ha! Ha! Ce crai am fost! Mă cunoştea cîteva judeţe de femei. Auzi, că veni vorba, da' tu, tu cam de pe unde eşti?

Alexandru IACOB
rim6@fx.ro

Polemice

Răspuns dlui Raul Mironescu

Într-unul din numerele revistei a apărut o polemică legată de calitatea precară (eterna dispută) a unor versuri puse pe muzică, pe care autoarea unui articol le-a numit – cu „eleganţă“ am scris eu – „tîmpite“, trezind indignarea unei cititoare de conjunctură, care s-a revoltat (în scris) de faptul că trupa ei preferată („No Comment“) era direct vizată. Tînăra fană susţinea că această trupă „se chinuie şi chiar reuşeşte să facă cultură“, şi dădea ca exemplu de subtilitate intelectuală chiar titlul albumului „Diseară am să te... fur“.

Neavînd ce face, m-am apucat să scriu şi eu la revistă, cu intenţia de a urechea responsabilul de număr pentru calitatea mediocră a conţinutului de idei pe care o reclamă intervenţia acelei domnişoare care, mi s-a părut mie, nu era la nivelul cititorilor obişnuiţi ai revistei. Mai mult – dacă am intrat în horă – am venit şi eu cu un exemplu de versuri „tîmpite“: „Foaie verde, lacrimă subţire / Pe islaz, prin şanţ, prin cimitire / ...Mai avem nevoie şi de iarbă“. Acest exemplu nevinovat a declanşat furia dlui Raul Mironescu, care a scris că aceste versuri „mi se par postmodernism curat *(n.m.* curat murdar, coane Raule) fac mişto şi dau semne evidente că fac mişto“. Faptul că dumneavoastră, la cei 40 de ani declaraţi, consideraţi postmodernism aceste versuri, ţine de acumulările culturale dobîndite în timp.

Cu un vădit talent polemic, dl R.M. se dezlănţuie: „Dl Valentir *(Dilema* nr. 502, pag. 2) se declară «scandalizat» de faptul că o cititoare a numit *Dilema* «revistă de scandal» *(n.m.* şi nu era normal?). Dar adevăratul scandal este că persoane ca dl Valentir – care se consideră, pesemne, «elegant» *(n.m.* da' de unde, nu vedeţi că dialogam?) pot descrie un cîntăreţ ca «oligofren bovin»“!

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

În toată scrisoarea trimisă revistei, dl R.M. se declară mare amator de mişto şi un spirit juvenil: „Presupunînd că *(n.m.* astfel de versuri) unui puşti de 17-18 ani i se par pur şi simplu *cool“* ... „de bine, de rău, am trecut (slavă Domnului) de la leşinăturile «poetice» şi artificioase ale textierilor veterani («Un albastru infinit» bla, bla) la ceva simplu, simpatic şi sexy («La mare, la soare, fetiţele sînt goale»)“.

Versurile din exemplul meu, care l-au scandalizat pe dl R.M. şi pe care le consideră „postmodernism curat“ aparţin unui cîntăreţ onorabil, George Nicolescu, şi au fost cîntate prima oară prin 1975; deci aparţin unui astfel de „textier veteran“. Tot dumnealui este autorul altor „leşinături poetice“ ca „Eternitate“ sau „Un albastru infinit“.

Cînd George Nicolescu a compus aceste versuri „tîmpite“, pe mapamond circula curentul Flower Power, iar tinerii aveau ca slogan antirăzboi îndemnul „Faceţi dragoste, nu război“. Săracul George Nicolescu a folosit atunci iarba (pentru că florile erau doar pentru cuplul conducător) ca simbol al acestui curent, cenzura comunistă neîncurajînd tinerii să facă dragoste, mai mult, confiscîndu-le şi prezervativele. Cenzura era, însă, de acord cu iarba pentru că totuşi tinerii trebuiau să rumege ceva. În zilele noastre unii o fumează („Iarba verde de acasă“ – Şuie Paparude). Oligofren bovin nu l-am catalogat pe interpret, ci pe personajul jucat în acest cîntec, pentru că aşa îl vroia Partidul.

Cel care a făcut acest proiect muzical se numeşte „Unu“. El a remixat în 2002 melodia din 1975 a lui George Nicolescu, dar acum versurile sunau „ca dracu'“ pentru că ele rămîn proletcultiste, nicidecum postmoderniste, cum din ignoranţă le clasifică dl R.M. Cel care-l jigneşte pe compozitorul George Nicolescu sînteţi dumneavoastră (tot din ignoranţă) atunci cînd vorbiţi de „leşinăturile poetice şi artificioase ale textierilor vremii“.

Faptul că declaraţi că vă place „ceva simplu, simpatic şi sexy“ («La mare, la soare, fetiţele sînt goale») şi „În ce mă priveşte, prefer t.A.T.u pe bandă lui Scorpions pe direct“ nu poate să însemne decît că aveţi înclinaţii spre pedofilie, nicidecum că înţelegeţi ceva din muzica tinerilor sau din aspiraţiile generaţiei în al cărei avocat nechemat vă erijaţi. Poate nu ştiţi, dar la Braşov a sărit banda şi cele două fete au fost fluierate de mii de tineri care nu înţelegeau o iotă dintr-o limbă a cărei circulaţie se opreşte la Prut.

Spre sfîrşitul scrisorii dl R.M. îşi dă arama pe faţă şi mă întreabă: „Ce ar zice dumnealui dacă, pe baza bazaconiilor debitate în scrisoare, l-aş numi, sec, un inadecvat penibil?“. Aş spune că aşa este şi capul care a produs acest tip de întrebare. Aş mai spune că este nivelul cel mai mitocănesc pe care l-am citit vreodată în *Dilema* într-un schimb de opinii.

Dl R.M. nu mă lasă pînă nu îmi dă şi un ultim sfat: „Ca vechi cititor al *Dilemei,* ar trebui să ştie *(n.m.* Valentir A.) pînă acum că revista e un club unde *(n.m.* sînteţi portar), ce-i drept, nu ţi se cere să vii *(n.m.* sic!) la costum şi cravată *(n.m.* răsuflu uşurat), dar este obligatoriu să îţi aduci de-acasă simţul umorului“. Pe al meu sau pe al dumneavoastră?

Ştiam că *Dilema* este un club al disputelor inteligente şi elegante unde, în locul costumului, ţi se cere o ţinută intelectuală. Constat pe propria-mi piele că mai există şi o intrare dosnică pe unde se mai strecoară şi cîte un postmodernist *cool,* incult, căzut din tramvaiul timpului în faţa redacţiei şi care, la 40 de ani, încearcă să se hîrjonească intelectual cu mentalitatea puştilor de 17-18 ani, care în loc să se pregătească pentru bacalaureat stau „După blocuri“.

Cheia fluxului de dejecţii cărora dl R.M. le dă drumul în revistă poate sta în fraza de început a scrisorii sale cînd parcă se şi scuză: „Dac-aţi şti de cînd mă ţin să vă scriu“.

În ce mă priveşte, nu mă simt confortabil în astfel de dispute şi mă opresc aici, indiferent de reacţiile viitoare ale falsului meu preopinent.

Adrian VALENTIR
Bucureşti

Propuneri

„*Miss* Dilema“!?

Ca vechi cititor al revistei, inspirat oarecum şi de rîndurile unui corespondent de-al dumneavoastră (Cristian Dragnea), supărat că nu i-aţi publicat una din scrisori (prin care ar fi putut atrage fetele intelectuale), vă propun un „concurs“ nespecific spiritului *Dilemei,* dar plăcut tuturor bărbaţilor: un fel de „Miss *Dilema“;* au voie să trimită (pe adresa redacţie, fizică sau electronică) o fotografie (decentă, fireşte) toate doamnele/domnişoarele care au scris anul acesta în pagina a 2-a a revistei. Cum în consiliul redacţional sînt mai mulţi bărbaţi (nu mă îndoiesc că au gusturi bune), ei o vor alege pe cea mai frumoasă dilematică, a cărei poză va apărea drept premiu în pagina a 2-a a revistei (sau măcar numele, în cazul în care politica revistei este să nu publice fotografii personale).

Cu prietenie,

Radu C.
Bucureşti

N. red.: Politica revistei...? În 10 ani de existenţă, politica revistei nu a inspirat o asemenea propunere. Intrăm în al 11-lea an de viaţă prea conştienţi că nu ştim ce ne mai aşteaptă.

Ca la fiecare sfîrşit de an,
Dilema *urează cititorilor*
şi colaboratorilor săi
„Sărbători vesele!“
Următorul număr al revistei
va apărea vineri,
10 ianuarie 2003.

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Cuvîntul de onoare**
- **Idolii zilei**

Nou! Abonaţi-vă la noi!

Începînd cu 1 ianuarie 2003, se pot face abonamente la *Dilema,* cu o *reducere de 20%,* direct la Departamentul Difuzare al Fundaţiei Culturale Române.

Trimiteţi un *mandat poştal* cu contravaloarea abonamentului pe adresa:

Fundaţia Culturală Română
Aleea Alexandru 38
sector 1
71273 Bucureşti
Cont 50093000110, Trezoreria sector 1, Bucureşti

Abonamentul *cu reducere* costă 416.000 lei pe un an, 208.000 lei pe şase luni, 104.000 lei pe 3 luni. Veţi primi revista prin poştă, la adresa indicată de dvs. Relaţii suplimentare la telefon 021-230.14.96, dl Mihai Schweffer.

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Oltenii fac lucruri trăsnite

Mai era puţin pînă la nuntă cînd Gabriel s-a dus la rudele miresei să le invite la brad. Cînd se întorcea însă acasă, maşina în care era cu vărul său a intrat într-un copac şi acolo a rămas. Iar mirele a ajuns la spital în comă.

Întîmplare cît se poate de tristă, relatată de *Evenimentul zilei* prin septembrie. Întîmplare care, la vremea sa, a făcut imposibilă „căsătoria". Dar nu şi „nunta": „Gabriel o să se însoare cu soţia lui cînd o să-şi revină. Pînă atunci trebuie să sărbătorim" – explică fratele mirelui. Şi ca totul să se desfăşoare „normal", s-a hotărît ca Dumitru, fratele mirelui, să-i ţină locul acestuia. Şi-a fost o nuntă ca-n poveşti; după care, dacă n-a murit cumva, Gabriel a trăit fericit cu nevasta sa pînă la adînci bătrîneţi...

Cînd amicul B. mi-a adus la cunoştinţă această întîmplare, ştiindu-mă un Gorj-fan, îmi venea să mă sui în primul tren şi să merg la Turceni, locul faptei, şi să văd mai de aproape ce-o fi fost în capul oltenilor ăstora de au inventat o asemenea dramatizare ceremonială. Pînă să mă urnesc eu însă, iată că povestea se repetă: tot prin zonă, o rudă a ţinut locul miresei, aceasta fiind în chinurile facerii săraca, ceea ce ar fi împiedicat-o să danseze la propria ei nuntă. Or, asta nu se face! Aşa că fratele ei s-a epilat frumos, şi-a pus hainele de mireasă şi voalul pe cap şi ţin'te petrecere! Că de n-ar fi, nu s-ar povesti...

S-ar zice că doar căsătoria este a mirilor; nunta e a nuntaşilor. „Acum nu avem ce face, aşa că ţinem nunta – explica Dumitru, fratele mirelui accidentat. Mulţi dintre invitaţi au venit cu noaptea în cap, fără să ştie că ginerele a fost implicat într-un accident". Iar ca invitaţii să ofere darul cu care au venit, trebuie să li se ofere nunta pentru care au venit: *noblesse oblige!* Ordinea ceremonială a darurilor şi contra-darurilor nu poate fi curmată de inconveniente contingente ca acestea, aşa că, vorba olteanului, *show must go on...*

Dincolo de această explicaţie raţională, care îşi are, probabil, partea sa de adevăr, ceva îmi spune totuşi că trebuie să fii oltean (dacă nu cumva de-a dreptul gorjean) ca să-ţi treacă prin cap asemenea soluţii. Ele fac parte din aceeaşi familie cu pomana de viu, de pildă, care, chiar de n-o fi fost inventată de gorjeni, este mai vie şi mai răspîndită aici decît oriunde în altă parte. Tot aici am văzut pentru prima dată o „repetiţie de înmormîntare", în care un bătrînel, după ce şi-a făcut toate cele cuvenite pentru lumea de dincolo, s-a aşezat şi în coşciug să vadă dacă îl încape. După care, mulţumit, a tras un chef pe cinste pînă la ziuă. Şi tot aici Moartea este un personaj în carne şi oase, ca să spun aşa, căreia i se dă de pomană ca oricărei alte rude apropiate.

Există o fabuloasă simetrie în aceste poveşti funeraro-matrimoniale. Aşa cum Moartea este peste morţi, tot astfel Viaţa (socială), care începe cu căsătoria, este peste cei căsătoriţi, care pot fi, la o adică, puţin indisponibili pentru spectacolul propriei lor vieţi. Moartea este vie, trăiască Moartea! Viaţa a murit, trăiască Viaţa!

Este de meditat la toate acestea acum, în prag de înnoire a Timpului...

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Succesul semi-eşuat de la Copenhaga

Prezentat ca un succes fulminant de oficiali, presa fiind de acord cu ei de această dată, Consiliul European de la Copenhaga lasă totuşi România în faţa aceloraşi probleme. Soluţiileminune din „foaia de drum" sînt aceleaşi din rapoartele obişnuite de pînă acum şi nici promisiunea pentru 2007 nu este foarte fermă, ba chiar, pentru cîrcotaşi, nici nu este chiar o promisiune.

S-a creat o aşteptare foarte mare de la această „foaie de parcurs" *(road map)*. Ziarele au subliniat că Uniunea Europeană va spune României exact ce trebuie făcut, deci bîjbîielile de pînă acum nu se vor repeta. Se aşteaptă de la acest document formule magice, incantaţii secrete pentru a rezolva problemele în care elita politică românească s-a împotmolit. Marea bucurie de la Copenhaga pare a fi faptul că Europa a promis că ne primeşte în anul 2007, iar Europa se ţine de promisiuni. Citită cu calm şi ţinînd cont totuşi de limbajul de lemn de la Bruxelles, „foaia" lasă totuşi un gust amar, iar România în general, şi actuala putere în special, ies destul de şifonate. Iar vestea rea este că nu cuprinde soluţii minune, ba chiar erau deja ştiute, tot Europa le-a mai „vîndut" Bucureştiului de cîteva ori prin rapoartele de ţară.

Primul paragraf începe frumos prin angajamentul că procesul de extindere, odată început, este ireversibil, dar promisiunea sună ambiguu: „Consiliul European îşi exprimă sprijinul pentru România şi Bulgaria în eforturile lor de a atinge obiectivul de a deveni membre în 2007". Văzîndu-se lăsate în afara acestei masive lărgiri spre est, România şi Bulgaria fixaseră unilateral anul 2007 pentru a finaliza negocierile. Iar UE a declarat acum că le sprijină în a-şi îndeplini obiectivul, deci nu îşi asumă acest obiectiv, este o jumătate de promisiune.

Vestea bună este că totuşi obiectivul „2007" a intrat în malaxorul birocratic de la Bruxelles. Iar dacă ne raportăm la începutul anilor '90, cînd s-a semnat acordul de asociere, România a făcut un serios salt dinspre zona gri spre lumea civilizată. Dar nu se poate considera nici intrată în această lume, iar faptul că a pierdut momentul celei mai largi extinderi este un eşec. Practic, la Copenhaga s-a oficializat o zonă de tranzit, pe care am putea-o numi „RomBulgaria". Cu toată împotrivirea Sofiei, cele două ţări care se cunosc reciproc atît de puţin formează un tandem, iar documentul de la Copenhaga se numeşte chiar *Roadmaps for Bulgaria and Romania*. Şi, frumos s-ar putea spune că ceea ce ne leagă este mai important decît ceea ce ne desparte, deşi în cazul de faţă ne leagă mai degrabă eşecul.

Şi România şi Bulgaria îndeplinesc criteriile politice. În ce priveşte economia de piaţă, sînt unele deosebiri. „Bulgaria întruneşte parţial criteriile unei economii de piaţă, totuşi nu este încă capabilă să facă faţă competiţiei şi forţelor pieţei din Uniune". Mai jos, aflăm că „deşi România a continuat să progreseze în direcţia unei economii de piaţă funcţionale, încă nu întruneşte criteriile economice". O nuanţă cît un hotar.

Comisia este îngrijorată de: rata inflaţiei (recunoscînd că s-au făcut progrese), evoluţia arieratelor, salariile din sectorul public, gradul de colectare în sectorul energetic, restructurarea procedurilor bugetare şi a cheltuielilor publice, aplicarea dreptului de proprietate, privatizarea completă în sectorul bancar, reducerea asistenţei directe sau indirecte din partea statului. Acestea sînt soluţiile minune. Dezamăgitor, le ştiam. Le ştia şi guvernul. Pe aceste probleme s-au încheiat şi acordurile cu FMI, pe aceleaşi teme se discută şi cu Banca Mondială. Sînt toate mereu prezente în rapoartele interne şi internaţionale, un fel de boală cu tratament cunoscut, dar fără medici capabili.

Dar cea mai mare problemă rămîne capacitatea administrativă. Dacă ne încălzeşte cu ceva, aici nici bulgarii nu stau foarte bine: „sînt necesare încă eforturi serioase pentru a dezvolta şi implementa reforme care să asigure o administraţie publică eficientă, transparentă şi responsabilă". Dincolo de politeţea specifică, în limbaj normal: bulgarii sînt la pămînt. Cu aceeaşi politeţe se recunoaşte că România face eforturi pentru reformarea administraţiei, dar se reia fraza din raportul de ţară pe 2002: „a crescut distanţa *(has been an increasing gap)* dintre legislaţia adoptată şi abilitatea limitată a administraţiei româneşti de a implementa această legislaţie. În general, capacitatea administraţiei publice de a implementa *acquis*-ul rămîne limitată şi reprezintă o constrîngere majoră a pregătirilor de aderare. Aceste preocupări *(concerns)* se aplică şi... capacităţii de a gestiona asistenţa financiară a UE". Dacă citeşti printre rînduri, e aproape o înjurătură.

Soluţiile aici par mai simple decît complicatele mecanisme economice de mai sus. Adoptarea unei legislaţii secundare pentru statutul funcţionarilor publici care să îl facă funcţional, crearea mecanismelor de asigurare a independenţei politice şi de responsabilizare a funcţionarilor publici. Adoptat în grabă de fosta putere, ca o condiţie pentru începerea negocierilor în 1999, statutul a fost călcat în picioare după alegerile din 2000 (am făcut această demonstraţie în *Politizarea administraţiei – perseverenţa în greşeală*, capitol în volumul *Politici publice*, Polirom, 2002). De altfel, şi infailibilii de la Bruxelles au spus, în limbajul lor, acest lucru în raportul pe ţară din 2001. Atît de şifonat a ieşit acest statut la contactul cu realitatea de după alegeri încît există şi un proiect destul de avansat de înlocuire cu un altul nou nouţ, adică se reia procesul. Acum guvernului i se cere să-l respecte pe cel în vigoare şi să adopte legislaţia conexă, astfel încît dacă vin alţii la putere să nu mai poată face acelaşi lucru.

Ceva mai jos, se cere adoptarea unui „cadru legislativ şi a capacităţii de a proteja interesele financiare ale UE împotriva neregulilor şi fraudelor". Se intră aici într-o discuţie jenantă despre corupţie, ajunsă problemă europeană deoarece mecanismele de fraudare a statului au început să deturneze şi fondurile din afară. Cu cîteva zile înainte de Copenhaga, guvernul a prezentat un nou document de peste o sută de pagini („Combaterea corupţiei în României. Măsuri pentru accelerarea aplicării strategiei") care dorea să impulsioneze aplicarea altui document, „Strategia Naţională de luptă împotriva corupţiei", adoptată în octombrie 2001. Strategia din 2001 a fost comentată laudativ, şi chiar merita. Şi planul de accelerare merită, e un document bine făcut. Planul de accelerare a accelerării din 2003 are şanse să fie la fel de reuşit.

Bineînţeles, nu este uitat abuzul de ordonanţe de urgenţă, iar o numărătoare simplă arăta săptămîna trecută că din cele 700 de legi votate anul acesta de Parlament, 500 erau legi de adoptare a unor ordonanţe de urgenţă. Nici la capitolul „justiţie" nu se pot găsi noutăţi: „sînt necesare măsuri de garantare a unei reale independenţe a sistemului juridic, sistemul recursurilor în anulare trebuie revizuit". „O atenţie specială trebuie acordată organelor de combatere a fraudei şi corupţiei". Aproape nimic de comentat.

Cu toate speranţele pe care le-a născut, celebra „foaie de parcurs" nu aduce nimic nou. UE nu poate face mai mult decît să crească fondurile de asistenţă (cu 40% pînă în 2006). Vestea cu adevărat proastă este că cei asistaţi vor fi politicienii şi funcţionarii români.

▲

Bd. Timişoara nr. 58, sector 6, Bucureşti; Tel.: (021) 402.26.30, E-mail: comenzi@all.ro

EDITURILE ALL VĂ RECOMANDĂ

Colecția
MARI CIVILIZAȚII
CĂLĂTORII ÎN TIMP ȘI SPAȚIU, PE URMELE CIVILIZAȚIILOR APUSE!

ISLANDA MEDIEVALĂ
VIKINGII
Autor: Régis Boyer
Preț: 129 000 lei

În aceeași colecție:
Grecia clasică, autor: Anne-Marie Buttin
China clasică, autor: Ivan P. Kamenarović
Roma, autor: Jean-Noël Robert

Fiecare volum 129 000 lei

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Agendă prezidenţială

În optica unora, *summit*-ul de la Praga a reprezentat, alături de revoluţia din '89, cel mai important eveniment survenit în istoria României după încheierea celui de al doilea război mondial. Revenit de pe scena acestui fericit eveniment, preşedintele a preferat evocărilor exaltate un comentariu caracterizat prin echilibru şi moderaţie. Pentru unii observatori maliţioşi tendinţa spre demitizare nu vizează numai invitarea ţării noastre de a adera la NATO, ci şi NATO însăşi, bănuială care nu poate fi nici dovedită, nici respinsă. Moderaţia preşedintelui nu se vădeşte numai în frecventele sale declaraţii, ci şi în anumite comportamente cu care s-au intersectat. Abia reîntors de pe aeroport, unde urase doamnei şi domnului Bush drum bun la înapoierea în patrie, omul de la Cotroceni s-a lansat într-un veritabil serial de apariţii politico-mondene. Astfel:

1. după diluviul sutelor de decoraţii şi ordine, el a convocat o solemnitate specială pentru împodobirea cu cea mai înaltă distincţie a vîrstnicului senator pînă de curînd preşedinte de onoare al Partidului Liberal. Mărunt avocat provincial şi anost epigramist, trecut în grabă prin închisorile vechiului regim, fost ministru FSN-ist pe timpul „monstruoasei coaliţii", el adaugă celor de mai sus încă un atribut: calitatea de fost informator al Securităţii, pe care a refuzat să şi-o recunoască;

2. un proeminent parlamentar de pe băncile majorităţii, fost ofiţer al Securităţii, este acuzat de doi participanţi la răscoala muncitorească de la Braşov din 1987 că s-a aflat printre cei care i-au anchetat şi i-au maltratat. Sprijinit de partidul căruia îi aparţine, personajul nu îşi recunoaşte vina. Intervievat asupra acestui caz, preşedintele a recomandat să se aştepte concluziile organelor de anchetă, între timp asigurîndu-i-se „dreptul la integrare". Integrîndu-i pe foştii agenţi ai represiunilor staliniste, tranziţia este îndemnată să îşi integreze însuşi aparatul represiv;

3. dornic să facă uitate îndîrjitele altercaţii care îl expuneau odinioară atacurilor mediatice, preşedintele a răspuns invitaţiei pe care i-a adresat-o Clubul Român al Presei de a participa la cea de a patra gală de premiere a celor mai reuşite lucrări ziaristice produse în 2002. Competiţia s-a desfăşurat pe nouă secţiuni, fiecare avînd propriul său juriu, alcătuit din eminente personalităţi ale profesiei. Premiile primei secţiuni au fost înmînate de directorul cotidianului *Ziua* care, după oficierea acestei misiuni, a luat loc în primul rînd de fotolii, alături de şeful statului. Înainte de a deveni o mîndrie a breslei gazetăreşti, la începutul anilor '90, intempestivul distribuitor de premii fusese trecut pe linie moartă ca fost informator al Securităţii. Imaginile care îl înfăţişează dialogînd cordial cu preşedintele ţării ilustrează o dată în plus propensiunea acestuia către disculparea foştilor securişti, propensiune pe care Clubul Român de Presă o împărtăşeşte fără a şi-o motiva.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Calendar eternel

Români! Am luptat şi-am cîştigat! Dorul nostru de El poate fi acum alinat mult mai uşor, trăirea noastră întru Dînsul poate fi acum măsurată cu ziua (lucrătoare sau ne), dimineţile noastre somnoroase şi peticite pot începe cu cîte o zisă de-a Dumisale: îl putem avea în case, tridimensional şi nemijlocit! Vin sărbătorile, a dat îngheţul: ne pregătim pentru Memorialul victimelor de Sf. Ignat, ne răvăşim privirile printre vedetele de la televizor, ne pierdem nopţile cu papugiii ori stăm la taifas cu alde Miţa pînă tîrziu – nu importă, de El nu ne putem lipsi! E printre noi, e dintre noi, e cu noi – dar ce zic: noi sîntem El! Şi, în buna tradiţiune a popolului român, care lîngă sarmaua şi şpriţul de sărbători avea pe masă şi-un oarece product mediatic precum călindarul sau almanahul, să se mai înţelepţească şi să cugete – rezon! – la devenirea sa întru fiinţă şi la timpul care nu mai avea răbdare, avem acum ocaziunea de a urma pilda strămoşilor noştri (care s-au jertfit pentru ca noi să putem intra demni în NATO şi în UE) şi să ne punem în casele noastre frumos gătite un prinos de vorbe de-ale Lui: a apărut *Calendarul după Caragiale!*[1] Următoarea mie de ani e asiguripsită!

Autorii care ne regalează cu un aşa frumos obiect sînt de-ai noştri, din popor, dar lumina învăţăturii şi erudiţiunea s-au pogorît asupră-le de parcă ar fi ştuduit după metoda lui Peştaloţiu: toţi pedagogi de şcoală nouă, s-au adunat de pe unde ţara i-a fost trimis să le împărtăşească şi streinilor din fruptul ştiinţei lor şi, de-un capriţ, de-un pamplezir, au dat tiparului un florilegiu din spusele Maestrului, Patronului, Jupînului. E, care va să zică, un calendar global: Călin-Andrei Mihăilescu (actual *professor* la Toronto), Liviu Papadima (fost *Gastprofessor* în Viena chezaro-crăiască) şi Rodica Zafiu (actuală *professoressa* la Arcavacata di Rende, unde-i dedă pe fraţii noştri întru Traian la dulceaţa limbei române) s-au adunat ast' vară pe plaja de la Doi Mai şi au potrivit, la fiecare zi a calendarului pe stil nou, cîte-un citat din Nenea Iancu: „cîte una pe zi a democraţiei româneşti cu dinţi; căci, dacă fiecare noapte dormită e o noapte pierdută, orice zi fără Caragiale e o trădare a neamului la fel de nepedepsită cam ca toate celelalte", ne spun dumnealor în prefaţă. Aferim! Bine combateţi, căci iată ce putem citi, de-un paregzamplu, de 17 aprilie, Ziua mondială a sănătăţii: „Nu te juca, soro! boala n-alege"; ori de 15 fevruarie, Sf. Valentin: „Vezi ce face pustia de dragoste, vere?... Aolică, ce-am ajuns, să iubim pe supt ascuns!"; sau de 9 mai, Ziua Europei: „Să-şi vază de trebile ei Europa". Dar bănuiţi domniile voastre, înţelepţi cititori, la ce zi anume a fost protrivită zisa „Pupat toţi piaţa endependenţi"? La 11 mai, de Sfinţii Mucenici Mochie, Acachie şi Dioscur. Şi ştiţi unde scrie „Silenţium, măgarilor!"? Pe 21 iunie, Ziua internaţională a muzicii. Şi – fac prinsoare că nu ghiciţi – unde s-a potrivit cel mai bine zisa „E tare... tare de tot... Solid bărbat!"? La ziua de naştere a premierului nostru – nu spui cine, persoană însemnată...

La aşa frumoase potriviri între formă şi fond, cronicarul se simte îndemnat să le spuie obrazelor fine şi sensibilităţilor noi că acest calendar, deşi ia cu totul văzul prin frumoasele sale linii grafice *retro*, este modern şi actual: e *interactiv* (căci cetitoriul se va simţi îndemnat să adauge pe el cu plaivazul alte şi alte vorbe) şi e *pe-o mie de ani* (căci nefiind trecute pe file zilele săptămînii, după fiecare 31 decembrie – „ai puţintică răbdare!" – el poate fi luat de la început, de la 1 ianuarie – „ce-o da tîrgul şi norocul"). Pe scurt, s-o rupem cu trecutul: în acest calendar se poate citi însuşi venitorele României! E eternel!...

Un singur cusur i-a găsit cronicarul – iar în zilele acestea, cînd Europa e cu ochii pe noi, iar Autoritatea pentru Protecţia Consumatorilor atît aşteaptă, nu poci pentru ca să trec sub tăcere un aşa lucru: calendarul e cu E-uri! Căci nu te poţi abţine, la fiecare pagină, după citirea frumoaselor şi înţeleptelor vorbe, să nu exclami pe diferite tonalităţi (cu obidă, cu mirare, cu schepsis, pricepînd unde bate): „Eeee!". Dar nu-i nimic – o spun, şi alături de mine trebuie s-o spună toţi aceia care au în vine sîngele revoluţionarilor români: să arătăm Europii că E-urile noastre sînt mai bune decît ale ei! Am zis, şi din această dilemă a Calendarului nu putem ieşi: nici El fără noi, nici noi fără El! O mie de ani pace!

---

* *Calendarul după Caragiale*, alcătuit de Călin-Andrei Mihăilescu, Liviu Papadima şi Rodica Zafiu, Editura Curtea Veche, 2002. Format calendar (dar ce credeaţi?...) şi înveşmîntat grafic, cu chenare dantelate şi poze de Mitici, Ziţe şi domni Goe, de Dan Stanciu.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Tirana, Girokastër, Sarandë (II)

Ajungem la Sarandë către seară şi urcăm la citadelă. Ruinele (pe un perete exterior se mai zăresc urme de frescă, citadela a devenit la un moment dat mînăstire) au fost restaurate şi transformate, acum acolo se află un bar şi un restaurant de lux, la intrare sînt expuse fotografii cu Silvio Berlusconi, care a vizitat locurile şi în cinstea căruia s-a dat o masă oficială. Proprietarul noului ansamblu turistic (ne informează ghidul nostru improvizat, Gëzim, şoferul de taxi) este secretarul general al partidului socialist, partidul aflat astăzi la putere. De sus, oraşul şi golful oferă o privelişte mirifică, luminile îi dau un aer de staţiune de pe Coasta de Azur. A doua zi, impresia va trebui corectată: luminile proveneau în bună parte de la miniblocurile mizere construite în anii socialismului. Dar, şi aici, e o febră extraordinară a construcţiilor: pe faleză au apărut două hoteluri moderne şi arătoase (unul din ele a fost refăcut după ce fusese devastat în tulburările din 1997), peste tot au răsărit vile, multe sînt mici hoteluri familiale, foarte bine finisate şi cu dotări la nivel european. Gëzim (numele lui înseamnă „bucurie" în albaneză iar şoferul este – cum să nu crezi în predestinarea onomastică? – un colos debordînd de vitalitate şi bună dispoziţie) ne duce, pe un drumeag care la un moment dat pare că se pierde într-o rîpă, la un restaurant excelent, cu fructe de mare şi peşte prins, sîntem asiguraţi, chiar cu patru ore înainte. Serviciul e ireproşabil, *raki*-ul tare şi aromat, vinul rosé italienesc se lasă băut iar Gëzim, care s-a instalat cu noi la masă fără complexe, punîndu-şi în faţă cele două telefoane mobile, e tot mai euforic şi nu se lasă pînă nu ne face legătura cu fata lui, aflată la studii în... Norvegia. Ca şi toţi proprietarii de hoteluri şi restaurante, Gëzim e în aşteptarea turiştilor străini, care vor veni într-o bună zi pe coasta albaneză, mai ales că insula Corfu e chiar în faţă, poţi face – teoretic – foarte uşor naveta cu *ferry-boat*-ul.

Peisajele sînt, într-adevăr, fabuloase. Apa mării e transparentă şi pură, plajele sînt protejate de golfuri naturale, muntele e chiar lîngă apă, drumul şerpuieşte pe marginea prăpastiei. De la Sarandë mergem la Butrint, cu cetatea antică şi vestigiile creştine, urcăm apoi spre nord, către Dhërmi şi Vlora. Toată coasta e împînzită cu faimoasele bunkere pe care Hoxha le-a construit pentru a apăra Albania de duşmani. Or, în mintea bolnavă a dictatorului comunist, duşmani erau toate statele lumii, de la SUA la URSS, de la China la Grecia şi de la Italia la Iugoslavia. Aşa că au fost construite vreo şapte sute de mii de cazemate, în munţi, în livezi, pe cîmp, pe plajă, cazemate unde urmau să se instaleze cîte unul sau doi albanezi, în aşa fel încît războiul să fie un război al întregului popor („doctrină" care ne sună şi nouă familiar...). Bunkerele de pe plajă sînt asemenea unor carapace de broască ţestoasă, unele cazemate n-au apucat să fie instalate şi zac prăvălite cu picioarele în sus... La Porto Palermo, pe lîngă o (altă) fortăreaţă a lui Ali Paşa, vedem, într-un mic golf, fosta bază militară a submarinelor sovietice. Intrarea, acoperită cu o enormă poartă metalică, e săpată în munte, se zice că s-ar mai afla acolo nişte submarine pentru că Hoxha, cînd a rupt relaţiile cu Moscova, ar fi confiscat vapoarele, submarinele şi avioanele aflate în bazele albaneze. Imaginea e halucinantă, pare un decor dintr-un film cu James Bond.

Traversăm Vlora unde, în piaţa centrală, are loc un concert de muzică populară. Estrada e toată îmbrăcată în roşu, pe scenă grupuri folclorice, în piaţă oameni îmbrăcaţi sărăcăcios, oraşul e unul din acelea care suferă de pe urma dezafectării fabricilor. Înainte de a ajunge la Tirana, facem un ocol către Durrës. Sîntem invitaţii lui Julien R., personaj celebru în mediile albaneze „branşate", un francez care s-a instalat aici acum două decenii, a devenit un om de afaceri prosper iar de cîţiva ani s-a lansat în mass-media, e proprietarul principalului canal de televiziune (excelent, de altfel), al unui post de radio şi al mai multor publicaţii. În paranteză fie spus, aflu cu uimire că există în Albania 18 (optsprezece) posturi de televiziune la Tirana şi încă vreo 60 de posturi locale ... Gazda, cu alură de play-boy, locuieşte într-o vilă somptuoasă în fosta zonă rezidenţială a liderilor de partid. Printre invitaţi – cineastul Kujtin Cashku şi soţia sa Nora, pianistă. Au studiat la Bucureşti în anii '70 şi declară că a fost cea mai frumoasă perioadă a vieţii lor şi că, după întoarcerea în Albania, visau la România ca la tarîmul libertăţii. Ca să vezi... La masă mai sînt cîţiva diplomaţi, apoi un june francez despre care aflu ulterior că e patronul unei firme de telefoane erotice, în fine scriitoarea Jeanne Cordelier, autoarea best-seller-ului *La Dérobade* unde îşi povestea viaţa de fostă prostituată. Enigmaticul Julien R. scoate şi un săptămînal, gen *l'Express*, tipărit în condiţii grafice ireproşabile. Consilier special al redacţiei e – cine credeţi? – Ismail Kadaré. Pe coperta ultimului număr – o fotografie ce însoţeşte anunţul unei premiere de la un teatru privat din Tirana: premiera cu *Monologurile vaginului*. Am certitudinea că Enver Hoxha se răsuceşte, din nou, în mormînt...

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Un eşec amar

Urmăresc cu oarecare deznădejde discuţiile, declaraţiile şi scandalurile din jurul CNSAS. În fond, acest organism reprezintă şansa noastră de a ne confrunta lucid trecutul, de a separa apele binelui de mocirla răului, de a ne cunoaşte, de a marca diferenţe. Din motive mai mult sau mai puţin psihanalizabile, cei mai mulţi nu au vrut să fructificăm această şansă. Acum vedem cît de puţini au vrut, cu adevărat, ca o instituţie precum CNSAS să-şi facă treaba. Felul în care ratăm această şansă este ruşinos în plan uman şi dezamăgitor pentru oricine iubeşte România. Un popor demn, puternic, sigur pe sine este un popor care ştie să facă din raportarea la propriu-i trecut un exerciţiu etic. Germania este o ţară cu adevărat puternică pentru că îşi cere scuze de o jumătate de secol încoace pentru cel de-al doilea război mondial şi pentru felul în care a ştiut să rezolve problema dosarelor STASI. SUA sînt o naţiune puternică pentru că au tăria să-şi ceară scuze public pentru Hiroşima şi pentru că, la ei acasă, ţin vie obsesia vinovăţiilor vietnameze. Nimeni nu este fără de păcat. Orice ţară a trecut prin momente istorice ruşinoase, iar în Europa nu există nici măcar o naţiune care să nu fi fost guvernată, la un moment dat, de impostori sau criminali. Istoria pe bătrînul nostru continent conţine atît de multă mizerie, încît nimeni nu este neatins. Eşecul CNSAS – sper să am posibilitatea să explic, în viitoarele *Dileme*, de ce cred că CNSAS a eşuat – este cea mai bună dovadă că nu sîntem în stare să ne privim în oglindă, că sîntem fragili în aparenţa noastră ridicol-voinicească, că trecutul ne enervează în loc să ne educe. România nu ştie să se împace, matur, cu propriile-i păcate. Acum, privind în urmă, am sentimentul că, în afara cîtorva idealişti, nimeni nu a crezut niciodată cu adevărat în *proiectul CNSAS*. De cîtăva vreme, e limpede că nici măcar toţi membrii Consiliului nu mai cred în asta. Contrar slugărniciei de la vîrful CNSAS, un grup din interiorul structurii încearcă, de cîteva luni, să păstreze ce se mai poate păstra din această idee. Eforturile grupului strîns în jurul dlor Pleşu şi Patapievici sînt printre foarte puţinele gesturi de demnitate într-o ţară în care totul, dar absolut totul, e destinat compromisului. Nu au ambiţii politice, nu conduc afaceri, nu depind în nici un fel de dispoziţiile sau indispoziţiile celor puternici – asta le dă libertatea de a spune ceea ce trebuie spus şi de a refuza negocierea nenegociabilului. Faptul că nu sînt singuri (presa, în marea ei majoritate, mi se pare că simpatizează evident cu conduita lor) mai aduce ceva speranţă. În plan general, pentru viitor, eşecul amar al CNSAS ar putea să ne înveţe cîteva lucruri:

1) *O lege care nu vine la vremea ei este o lege născută moartă.* La 12 ani după căderea regimului Ceauşescu, timp în care cei mai mulţi dintre români au găsit împăcarea cu trecutul lor prin înhibarea propriilor conştiinţe, o lege de deconspirare a aparatului represiv pe care s-a sprijinit comunismul atîţia ani, nu putea produce altceva decît ceea ce a produs, adică scandal, confuzie şi diversiuni. Aşa cum dovedesc şi alte exemple din estul Europei sau din istoria mai apropiată a Occidentului, o asemenea lege îşi produce efectele benefice numai dacă apare imediat după înlăturarea dictaturii, cînd taberele sînt încă clar delimitate şi cînd relativismul confortabil e încă departe de cetate.

2) *O lege care se opreşte la jumătatea drumului este o lege care mai mult încurcă.* În spiritul ei, Legea Ticu avea scopul de a ţine departe de treburile publice ale noii Românii democratice pe acei români care au tradus în realitate încărcătura de teroare a regimului comunist, lucrînd cu sîrg pentru România totalitară. Nimeni nu le tăia capul, nimeni nu îi arunca în puşcării, nimeni nu îi silea să sape un canal în Dobrogea. Nici măcar afacerile nu le erau periclitate în vreun fel. În litera legii, însă, acest lucru nu se vede. Legea creează un organism înzestrat, teoretic, cu toate abilităţile pentru a face publice numele celor care au făcut posibil marasmul comunist în România. Şi atît. E un fel de lege a lustraţiei fără lustraţie. Sau, cum spunea un mucalit, dacă nu a reuşit o lege a lustraţiei, a ieşit o lege a frustraţiei. S-a sperat, probabil, că dacă numele celor care au făcut poliţie politică vor fi făcute publice, electoratul va reacţiona moral şi mecanismele compromiterii sociale vor lucra. Greşit! Ceea ce legiuitorul nu a putut face din motivele lui (adică să stabilească restricţii de ordin politico-juridic pentru cei vinovaţi), nu a reuşit să facă nici poporul (adică să aplice sancţiuni de ordin moral), tot din motivele lui. Rezultatul este, în plan practic, nul.

3) *O lege care se vrea mai morală decît poate să fie societatea în ansamblul ei naşte discordie.* Legea Ticu, chiar şi în formularea ei finală (despre care am aflat din ziare, la vremea respectivă, că e departe de ceea ce liderul foştilor deţinuţi politici a propus iniţial), situează standarde morale şi de responsabilitate mult peste ceea ce poate, în momentul acesta, societatea românească. Problema vinovăţiilor este mult mai complicată decît am crezut acum 12 ani că este şi sentimentul de culpă apasă mult mai mulţi oameni decît am fi crezut. Pentru apărătnicii lui Ceauşescu o fi fost o manevră propagandistică punerea semnului egalităţii între activitatea Securităţii şi patriotism, gîndind, probabil, că ideologia comunistă poate fi mai bine legitimată dacă e bine altoită pe iubirea de ţară. Aşa s-a născut ideea că manevrarea bulanului pe spinarea celor, puţini, care se ridicau împotriva lui Ceauşescu, terorizarea românilor înfometaţi ştiinţific sau otrăvirea diasporei române sînt gesturi eroice, de apărare a României. Ei bine, ceea ce n-am fi crezut atunci, se dovedeşte adevărat astăzi: *mulţi, foarte mulţi români chiar cred că aşa era*. Că de dragul României se ordona asasinarea Monicăi Lovinescu, că de dragul României se organiza turnătoria cea mai abjectă, că de dragul României ofiţerii Securităţii preluau în case conspirative note despre discuţiile de la restaurantul scriitorilor. O lume care crede aşa ceva este o lume care **nu poate** să facă ceea ce Legea Ticu, măcar în spiritul ei, cere. Societatea noastră nu are, acum, resursele interioare pentru a-şi judeca, lucid, trecutul. Cînd legea juridică nu poate fi validată de morala publică, atunci se naşte un conflict între cei care, prin excepţie, înţeleg să se supună legii în virtutea juridicităţii ei şi cei care, ca regulă, aleg eludarea legii pe temeiul incompatibilităţii ei cu morala publică. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Consumul e bun de preşedinte

„Dă-mi plăcerile scumpe ale vieţii şi am să mă descurc şi fără strictul necesar“
Frank Lloyd Wright

Am citit undeva că Ally McBeal stă cu chirie, însă are în şifonier pantofi de vreo 30 de mii de dolari. Cu suma asta, personajul (nu actriţa...) putea să dea avans la o casă, lăsînd încălţările de la Fendi pentru o vîrstă mai înaintată. E un lucru pe care ni-l recomandă şi înţelepciunea părinţilor noştri. Strînge la tinereţe, pune bani albi pentru zile negre şi aşa mai departe. Ideea asta e, cum spun aceiaşi new-yorkezi, *so 5 minutes ago* – pe româneşte, cam obosită. Ceea ce face Ally – fără să-şi dea seama, probabil, că sociologii sînt cu ochii pe ea – se numeşte consum de lux selectiv. Adică îşi cumpără lucruri scumpe, dar puţine, în loc de mai multe şi mai ieftine. Ally ştie că nu-şi poate permite cu adevărat hainele pe care le poartă. Însă datoriile o fac mai puţin nefericită decît lipsa cerceilor de designer, drept pentru care şi-i ia cu cartea de credit, urmînd să se găsească o soluţie pentru plată la anul... Sigur, vă veţi întreba ce legătură are Ally cu noi, în afara prezenţei ei pe un post de televiziune de aici. Ei bine, are. Tînăra avocată sau urmaşele ei în împărăţia sitcomurilor vor fi văzute în iarna aceasta, în culori, de către cîteva mii de persoane pentru care un televizor modern se găsea, pînă mai ieri, în zona rarefiată a luxului. Oamenii aceştia n-au dat nimic ca să-şi facă cheful: nota de plată a aparatului vine abia prin martie, prin amabilitatea suspectă a companiilor de credit. Astfel încît, din primăvară, cei mai mulţi dintre ei vor trece într-o nouă fază a existenţei umane: *din cetăţeni, vor deveni datornici.*

Maimuţa din care ne tragem cu toţii a parcurs un drum uriaş pînă aici. Mai întîi s-a ridicat în două picioare, eliberîndu-şi mîinile pentru telecomandă. Apoi şi-a făcut tăbliţe de lut, a inventat scrierea, odată cu ea zeii doritori de ofrande (actualmente, băncile le ţin locul cu succes) şi, în sfîrşit, într-o apoteoză de-a dreptul mesopotamiană, contabilitatea simplă a datoriilor şi dobînzii. Să nu credeţi că-i puţin lucru. Pentru că, dacă pînă acum munceau cît să-şi ducă zilele, proaspeţii noştri datornici vor fi nevoiţi să ducă în spate şi zilele confortabile ale altora, exact cum spune la manualul de capitalism... Dar nu aici voiam să vă aduc atenţia, ci spre un fenomen nebăgat de seamă de analiştii noştri, însă, la o adică, mai important decît episodul de astăzi al serialului *Clona* (cînd Juan Fernando află de logodnica socrului său). *Dintr-o dată, oamenii care vor – sau sînt forţaţi de soartă – să depindă de cineva şi să mulţumească cuiva au o alternativă la politicieni.* E bine, mai ales că rafturile erau cam goale pînă în toamna asta. Între Năstase, cu calculele lui politice defalcate pe zile şi ore, şi Iliescu, cu nostalgia înaltei sale responsabilităţi faţă de ţară (ambele stimabile, desigur), între opoziţia de dreapta cu volanul pe stînga şi opoziţia de stînga cu accidentul cerebral pe amîndouă emisferele, de ce n-am propune la preşedinţie consumul? E un conducător lacom, într-adevăr, ne pune la plată şi ne îngroapă în datorii – dar ce politician e altfel? Numai că, spre deosebire de conducătorii adevăraţi (în carne şi oase, puşca cu lunetă sau bască proletară), consumul măcar ne mai lasă şi nouă cîteva fărîmituri. Chiar mai mult, odată ce, la 30-40 la sută dobîndă cît se cere la orice credit, tot se cheamă că rămînem în casă cu cîte un obiect dorit pînă la depresie. Aşa, ca răsplată pentru restul de muncă şi speranţe cu care-am intrat în magazin.

Sau, mă rog, în secţia de vot. ▲

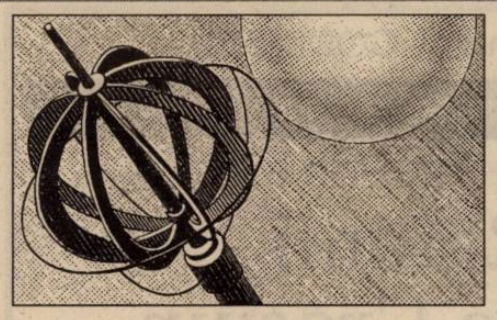

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Pe bicicletă

După eşecul electoral din aprilie, stînga franceză răsuflă greu în căutarea unui nou echilibru. Oricît de vinovaţi ar fi oamenii, tacticile lor greşite, gafele şi scăpările lor, este evident că în faţa unei drepte unite, pluralismul alianţei fragile a stîngii nu face decît să risipească în loc să coaguleze sentimentele şi opţiunile electoratului. Diferenţele între comunişti şi Verzi, între aceştia şi socialişti, între socialiştii pro şi antieuropeni, pro şi antimondializare au precumpănit în mesajul electoral şi răvăşesc acum ordinea de bătaie în opoziţie.

La recentele manifestaţii care au însoţit greva lucrătorilor din serviciile publice, trei foşti miniştri socialişti au venit să-şi arate solidaritatea cu revendicările alegătorilor lor potenţiali: au fost huiduiţi, izolaţi şi, în cele din urmă, goniţi. E puţin probabil ca data viitoare vreun demnitar să mai încerce să profite de „rînduri, rînduri muncitorii“. Mîndria guvernării socialiste, programul social – săptămîna de lucru de 35 de ore, slujbe speciale pentru tineri ş.a – este treptat anulat de legi noi, fără a trezi revolte majore. În atmosfera rarefiată a dezbaterilor ideologice se discută dacă PS trebuie să-şi radicalizeze mesajul de stînga, recîştigîndu-şi astfel simpatia militanţilor şi voturile care s-au risipit spre candidaţii exotici, sau să-şi definească mai bine mesajul centrist, insistînd asupra diferenţierii faţă de dreapta: cei fermecaţi de programul centrist au preferat oferta de dreapta, cu personalităţile ei mai bine conturate, în faţa unor oameni care încercau, nu destul de abil, să-şi pună de acord convingerile cu discursul. Ceea ce nu s-a întîmplat în tabăra adversă: preocuparea pentru siguranţa cetăţeanului, socotită a fi serios periclitată, a fost prezentă în promisiunile dreptei şi – mai important – este vizibilă în acţiunile ei.

Vedeta politicii franceze, Nicolas Sarkozy, ministru de Interne, e permanent în acţiune şi explică tot timpul de ce acţiunile lui sînt formidabil de eficiente. E credibil şi fermitatea lui, însoţită de declaraţii de fidelitate faţă de valorile democratice ale republicii, promite o ordine fără abuzuri şi discriminări. Într-o emisiune de televiziune care a bătut toate recordurile de audienţă (6 milioane de spectatori), Sarkozy a reuşit să fie mai convingător decît liderul extremist Jean Marie Le Pen şi decît fostul ministru socialist Elisabeth Guigou, veniţi „să-l înfunde“. Apărînd drepturile celor născuţi şi locuind legal pe pămînt francez, indiferent de provenienţă şi religie şi refuzîndu-i pe cei veniţi ilegal, dar fiind suficient de flexibil în faţa „meandrelor concretului“, Sarkozy a redus discursul lui Le Pen la cuvinte şi pe cel al doamnei ministru la fleacuri sentimentale.

Desigur, în şapte luni nu se pot rezolva situaţii putrezite de decenii – sub guvernările de dreapta, de stînga şi de coabitare –, dar el a făcut ceva şi acel ceva se vede.

Între eficienţa guvernării şi radicalismul stîngii de la stînga, socialismul „onorabil“ al foştilor absolvenţi din şcolile de elită, tehnocraţi şi eleganţi, se expune în seminare, dezbateri şi congrese fără a izbuti să formuleze lozinci cu ecou militant. Nu trebuie omis din calculele prezentului voturile obţinute la prezidenţialele din aprilie de candidatul troţkist, poştaşul Besancenot (28 de ani, 1000 de euro leafă lunară, merge cu bicicleta): 4,25%, ceea ce înseamnă 1.210.562 de voturi împotriva sistemului capitalist. E puţin probabil că toţi aceşti oameni ar dori alt sistem, dar e evident că reformelor propuse de unii sau de alţii ei preferă promisiunea unui viitor imprecis, dar fascinant. Socialiştii francezi sînt departe de visele acelor oameni, însufleţiţi odată de proiectele lor. Fostul prim-ministru, Lionel Jospin, după ce a anunţat, în seara înfrîngerii, că se retrage din politică (nu şi din Partidul Socialist) şi i-a lăsat pe toţi doritorii de analize să-l acuze şi să-l scuze, a reapărut la şedinţa organizaţiei de partid din arondismentul său. Nu, nu simte că s-a născut pentru a fi şef, o ia de la început, de la bază, de acolo de unde începe politica. E de sperat că nu va fi nevoit să meargă cu bicicleta. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Ratonii de Crăciun

Oposumii erau animalele noastre de grădină, dar apoi au venit ratonii. Ratonii i-au evacuat pe oposumi şi s-au mutat în pod. Nici oposumii nu erau cine ştie ce, dar măcar erau de dimensiunea unui şobolan – animalul cu care seamănă cel mai tare – dublu. Ratonii sînt mari, mai mari decît pisicile şi sînt aşa de drăguţi, cu măştile lor de bandiţi, încît mai că ai vrea să îi mîngîi pe căpşoare şi să te duci la petrecerile lor. Dorm toată ziua, ca beatnicii sau ca studenţii în vacanţă şi ies din ascunzişuri numai noaptea. Nu se reîntorc în pod pînă pe la trei dimineaţa, cînd sînt deja beţi turtă şi fac scandal certîndu-se şi luîndu-se la trîntă, pînă leşină. Şi eu eram asemenea lor, dar gata! Am nevoie să dorm opt ore şi nu-mi place să mă trezesc în sunetul animalelor care-şi fac de cap la doar cîţiva centimetri deasupra capului meu. Podeaua podului este destul de subţire şi nu ar trebui prea mult ca vreunul din ei să cadă în pat, peste noi. Ajunşi aici, Laura a pus piciorul în prag. Trebuie să facem ceva. Am sunat la agenţiile din oraş care se ocupă de animale, dar acestea n-au vrut să se atingă de ratoni. O firmă de „control al dăunătorilor" s-a oferit să împînzească podul cu hamburgeri otrăviţi şi să vină să culeagă leşurile, imediat după ce animalele şi-ar fi dat un dureros obştesc sfîrşit. Un instalator care meşterea ceva la o chiuvetă s-a oferit voluntar să-i prindă în capcană, ca apoi să-i mănînce.

În familia sa se mîncau ratoni de veacuri. Un magazin ne-a oferit capcane, numai că nu aveau nici una în stoc. Eu am venit cu alte idei: să ne adaptăm stilului de viaţă al ratonilor şi să ne schimbăm ritmul diurn după al lor, sau pur şi simplu să plecăm şi să le lăsăm lor casa. Laura nu s-a arătat încîntată de nici una din aceste propuneri, deşi este o mare amatoare de Animal Planet şi are o adîncă empatie şi o înspăimîntătoare înţelegere a animalelor de tot felul, inclusiv păianjeni şi năpîrci. Aşa că a înfruntat mulţimile Crăciunului la Mall şi a găsit o capcană de metal, în care a pus, ca momeală, nişte mîncare de pisici, broccoli, morcovi şi a instalat-o în pod. La fix! Un raton abţiguit vine acasă după chef, adulmecă niscai potol în plus şi pac! iată-l prins înăuntru. Da, şi? Am crezut că putem să-i chemăm pe băieţii de la securitatea ţării să vină să-l ridice, dar ăştia nu şi-au deschis încă biroul. Din fericire, băiatul Laurei, Will, şi prietenul său Dudley, tocmai veniţi de la colegiu şi funcţionînd după un program pe care doar ratonii îl pot înţelege, s-au oferit voluntari să ia fiara şi să o ducă pe malul rîului, unde să o elibereze în vatra sa ancestrală. (Ratonii obişnuiau să trăiască în Sălbăticie înainte de a se muta în Pod). Cînd au adus capcana jos, fiara cea mătăhăloasă era abătută, şedea cu lăbuţele îndoite sub ea, ca un înţelept resemnat, iar coada îi atîrna apatic printre ochiurile plasei, semănînd cu, aşa cum a remarcat Ben, celălalt fiu al Laurei, o „codiţă", o coafură care îşi are orginea în căciulile din blană de raton. Ben este un practicant carnivor al culturii populare, Will este un vînător vegetarian, mama lor este o femeie de acţiune. Aşa că i-a pus pe băieţi să ducă ratonul la rîu, cît mai departe de casă, după care a reinstalat capcana, pentru următoarea pradă, un fel de test de inteligenţă. Dacă puterea hranei pentru pisici şi a morcovului este mai mare decît forţa înţelepciunii? Apoi s-a aşezat împăcată să privească, pe Animal Planet, „Animalele Crăciunului". Slavă Domnului că în zona noastră nu trăiesc cămile!

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Floare de iris pe www.

Duminică, după ora prînzului, pe un frig de poveste, drumul spre Galaţi (intrarea dinspre Buzău) curgea lin pe sub fulgii anemici, paralel cu digul Dunării – spre care se întindea lunca, placată cu marmura gheţii acolo unde în toamnă a intrat apa printre sălcii. E un peşte de zile mari prin bălţile astea, îmi spune şoferul privind atent în oglinda retrovizoare.

În articolul la care citeam cam de cînd ieşisem din Brăila nu era vorba nici despre iarnă şi nici despre peşte – ci despre industria muzicii*. Istoria este ciclică, crede autorul. A fost o vreme în care, în America, Hemingway avea statut de rock-star, cînd John Steinbeck era un Bruce Springsteen al literaturii, cînd Jerome D. Salinger era un fel de Kurt Cobain, iar Norman Mailer, cu a sa „nevroză socială", era – evident – Eminem. O vreme în care – adaug – Marilyn Monroe (divorţată de baseball-istul DiMaggio) se căsătorea cu dramaturgul Arthur Miller şi nimeni nu se mira foarte tare.

Ultimii ani '50 au adus ruptura: stelele rock and roll-ului i-au învins pe ficţionari, devenind cronicarii cei mai populari ai modului de viaţă american – iar industria muzicii a depăşit industria cărţii şi i-a preluat din mers rolul de motor al culturii de masă. Există şi un responsabil: radioul (sau doi: şi Elvis Presley). Cum spune Wolff, radioul şi rock'n'roll-ul au alcătuit cea mai remarcabilă relaţie simbiotică a media în epoca modernă. La începutul anilor '60, pe teritoriul Statelor Unite se aflau 5.133 de proprietari de posturi de radio, fiecare stăpîn peste politica sa de programe – majoritatea girînd afaceri locale, precum staţia pe undele căreia a debutat Elvis. În 1996, Congresul american a înlăturat ideea de monopol în domeniu şi repede s-a ajuns ca, azi, un singur trust să controleze peste 1.200 de posturi şi să producă vedete prin reclamă concertată – Britney Spears, de exemplu. În anii '60, radioul dădea muzică din plin şi pe gratis, iar stelele rock dădeau o nouă speranţă unei noi generaţii – în aceeaşi Americă în care, cu doar un deceniu în urmă, romancierii erau *pop-icons* ai unei societăţi în care fiecare tînăr cu oarece ambiţii visa să devină celebru scriind marele roman american. În anii '70, chitara părea cu mult mai contestatară decît maşina de scris.

La patru decenii distanţă, situaţia s-a inversat: industria muzicii traversează o criză profundă şi o recalibrare a cifrei de afaceri ce o reapropie – în termeni de profit – de industria cărţii. Desigur, vor mai fi hituri reale – precum această Stephen King a muzicii care este, spune Wolff, cîntăreaţa Céline Dion –, dar epoca discurilor de aur şi platină după milioane de albume vîndute devine istorie. În America de mîine, un album vîndut în 40.000 de exemplare s-ar putea numi un succes. Adio glorie, droguri, alcool şi trai rebel; un artist care nu vrea să moară de foame va trebui să fie serios precum un avocat la început de carieră.

Specialiştii au găsit şi un responsabil pentru acest declin: Internetul. Aproape pe gratis (ca şi radioul, altădată), reţeaua îţi aduce în casă ce vrei; muzica, devenită fişier, se schimbă între prieteni sau se copiază în deplină siguranţă şi anonimat. În fiecare an, la scară globală, pierderile industriei muzicale sînt estimate la miliarde de dolari. Desigur, copiile-pirat existau de decenii; dar abia cu Internetul distribuţia a scăpat în mod real de sub controlul producătorilor – cei care asistă cum, peste voia lor, pe net totul tinde să devină *free*. Ultimii ani au fost groaznici, dar viitorul se anunţă a fi şi mai rău; pur şi simplu nu ştim ce să facem – îi spun lui Wolff executivii de la Sony Music.

Ajuns la Galaţi, cineva mi-a făcut surpriza de a mă duce direct la un concert Iris. 25 de ani de valoare! Cu un Cristi Minculescu în formă şi cu un *Baby, Baby* în faţa căruia mi-am aprins cu respect bricheta în aerul ceţos-întunecat al sălii. Să mor de plăcere.

Seara tîrziu, întors acasă, mi-am transmis bucuria unui prieten de peste Ocean, mărturisind dorinţa de a-mi cumpăra mătasea albă de peste *doamna în negru*, noul album al trupei. „Da, e bunicel, merită" – mi-a venit răspunsul. „Eu l-am copiat deja de pe net."

---

* Michael Wolff, „Facing the Music", în *New York Magazine*, 10 iunie 2002.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Cîte ceva despre boierul ţinutaş

Boierul ţinutaş se remarcă prin felul în care se poartă în lume, el vine în *„Ieşi" „încotoşmănat într-o grozavă şubă de urs". (Negruzzi, 1, 1974*, p. 243 ş.u.) Nu am putea foarte exact arăta care anume ar fi replica modernă a arnăutului *„din coada droşcii"* care se arată mulţimii *„cu un ciubuc încălăfat şi lulea ferecată"*. Oricum, semnele distinctive ale prezenţei boierului nostru în capitală ar fi să fie *„şuba de urs, arnăutul şi ciubucul"*. Alegoric citindu-i prezenţa în lumea contemporană, am putea socoti acestea ca fiind semne simbolice ale *„norocirii de a fi evghenis din protipendas"*. Adică VIP. Fost şi actual. Cum se înfăţişează el privirii, ne-o spune cu pricepere tot Costache Negruzzi într-un soi de scrutare fiziognomică a spiritului după străvechi deprinderi care ne învaţă că trăsăturile chipului dau la iveală pe acelea ale sufletului. Scriitorul ne încredinţează că dibuirea cu pricina nu este un lucru din cale afară de greu, dimpotrivă *„figura lui e lesne de cunoscut"*, cel mai adesea este *„gros şi gras, are faţă înflorită, favoriţi tufoşi şi musteţi răsucite"*. Ce vrea să spună chipul boierului ţinutaş ne dezvăluie natura însăşi care, ca *„o miloasă mamă"*, a *„răspîndit asupră-i şi un* ***nu ştiu ce*** *care vorbeşte mai tare ochilor ispitiţi decît orice altă"*. Ce poate fi că *„miloasa mamă"* a înlesnit privitorului să vadă un *„nu ştiu ce"?* Răspundem cu grăbire că acel *„nu ştiu ce"* este numele potrivit pentru un anume ceva care degrabă se oferă cunoaşterii, în aşa fel încît tu, privitorule, îndată cunoşti şi *„gîceşti din ce ţinut soseşte, sau din ce bortă iese"*.

Al nostru ţinutaş de azi nu prea merge la teatru ca acela al lui kir Costache Negruzzi şi nici nu se mulţumeşte să se ducă doar la *„Miculi, ca să-şi cumpere ochilari sau lornetă cu care se uită seara obrăzniceşte prin toate lojele teatrului"*. Ţinutaşul de azi ţinteşte spre mult mai mult şi mai bine, el fi-va, iarăşi şi iarăşi, din nou ce-a fost şi mult mai mult decît atîta. *„O, lume!"*, zicem şi noi aseminea scriitorului din eforia Iaşului, întru totul ne alăturăm străbunei sale exclamaţii cu iz sapienţial, şi aşijderi strigăm: O, lume nesăbuită, mult te încrezi tu în toată a ta întţepenire metafisicească. O, lume!, cum fuseşi mai ieri, aşa eşti azi: ce alta e a fi *„nepot tuturor boierilor mari şi văr cu toată lumea"*, dacă nu taman modernul (ori poate postmodernul) trafic de influenţă, adăugaţi, rogu-vă, la asta, lobby-urile denumite cumetrii, ospeţele cu ţintă fixă, bacşişul gras dat arnăutului cu lulea încălăfată în argint de prin te miri care birouri ministeriale.

La fel zicem şi noi, cum le zice Negruzzi, nu putem altfel: trecătorule de vei fi cumva pe trecerea de pietoni şi vine cu trăsura lui cea scumpă boierul ţinutaş, fereşte la timp şi murmură-ţi în barbă: *„Cine e acesta ce a să deie piste noi cu droşca? Să ne ferim de întîlnirea lui"*. Cel care te alungă de pe zebra care ţi se cuvine e june de protipendas, evghenisit de funcţia tatălui (să zicem prefect de Bihor), el tocmai te alungă de acolo, precum în palpitantele safari africane, cu a lui droşcă decapotabilă Alfa Romeo Sport, din care coboară o fetiţă încotoşmănată cu o pilduitoare fustă mini şi cizmuliţe din piele neagră.

Uneori boierii ţinutaşi se ceartă aprig la „tocşouri" televizate, în direct şi la ore de maximă audienţă, pentru te miri ce afaceri, ce daraveri încurcate precum acelea Sovinvest, ori alte asemenea, cine le mai ştie numărul şi le mai poate ţine socoteala. Gîlceava asta aprigă e asemenea aceleia din vremuri paşoptiste cînd, *„După ce a sfîrşit banii de cheltuială, vine acasă"* boierul ţinutaş şi nevasta ţinutaşă îl aşteaptă, şi cum aşteptările îi sînt înşelate, totul se duce pe apa sîmbetei. Vai, vai, scumpe cetitorule, *„Ce scene atunce"* ai putea domnia ta viziona live şi ai putea murmura în barbă *„vrednice (sunt acestea toate) de penelul lui Hogarth"*, prea binecunoscutul gravor englez care cu iscusinţă mare a zugrăvit întîmplări de acest soi ales, din vremurile cînd se isprăvnicea burghezia brită, la cea dintîi jumătate a veacului liber-cugetătorului Voltaire.

▲

Texte şi opinii de: BÁNYAI Péter (analist politic) ● Dorli BLAGA ● Magdalena BOIANGIU ● Matei FLORIAN ● Doina JELA (scriitoare) ● Dan C. MIHĂILESCU (critic literar) ● Liviu PAPADIMA (conferenţiar univ., Facultatea de Litere, Bucureşti) ● Emil SECĂRESCU (fost deţinut politic)

Argument

Ceea ce deosebeşte situaţia din România de cea din alte ţări unde a funcţionat un regim totalitar nu este doar haosul moral creat de scurgerea parţială a informaţiilor despre istoria recentă, ci şi consecventa rezistenţă a autorităţilor în faţa solicitărilor de acces la documente. Mărturiile şi opiniile din acest număr, haotice ca un dosar de Securitate incomplet, şi-au propus să sugereze că ignoranţa creează doar aparenţa consensului.

Dosarele Securităţii sînt partea vizibilă a unei hărţuieli de gherilă între deţinătorii cheilor de la arhivele de toate felurile şi cei interesaţi să le consulte. „Obliterarea istoriei", cum scria Kundera, continuă, şi armele folosite de memorie în lupta ei cu uitarea par uneori lipsite de eficienţă, pentru că aceia care stăpînesc trecutul se prezintă în ochii majorităţii drept creatorii liniştii din prezent şi ai luminii din viitor.

În legea de condamnare a acţiunilor de poliţie politică ale Securităţii din România şi în regulamentul instituţiei care urma să facă publice numele celor care au practicat-o şi să asigure accesul cetăţenilor la propriile dosare au fost incluse – probabil, nu fără intenţie – definiţii atît de confuze şi prevederi atît de vagi încît preocuparea pentru crimele istoriei recente a devenit o obsesie marginală, o hărţuială între persoanele care vin la serviciu şi cele care chiulesc.

În faţa „imenselor sarcini" de asigurare a unei economii funcţionale de piaţă şi a consolidării statului de drept, autorităţile nu vor să se încurce în publicarea de nume şi în discutarea unor delicte, majoritatea prescrise. Poate că oficialii NATO şi cei din UE nu realizează – ei n-au trăit comunismul şi teama de turnători, umilinţa fricii şi paralizia minţii –, dar eficienţa democraţiei depinde în bună măsură de capacitatea societăţii de a privi în ochi adevărul despre trecut. Apatia societăţii civile şi indiferenţa cetăţenilor sînt în bună măsură determinate de senzaţia că, deşi după 1989 s-au schimbat regulile jocului, cîştigătorii au rămas aceiaşi. Fie că au mizat pe roşu, fie că au mizat pe negru, autorii dosarelor, stăpînii arhivelor au dobîndit puterea economică, asigurîndu-şi astfel – direct sau indirect – accesul la puterea politică.

*Aşa cum reiese şi din mărturiile celor care au reuşit să-şi citească dosarele, descoperirile nu sînt zguduitoare: un om s-a fotografiat cu o mătură, altul a spus ceva în dormitor şi asemenea „evenimente" devin subiect de rapoarte şi decizii. Instituţia şi-a reciclat torţionarii în birocraţi, transformare reversibilă, pentru că amintirea terorii era mereu folosită de „securiştii buni" pentru a obţine fără prea mare efort rezultate şi, dacă nu mergea, cei buni deveneau „răi". Citind rapoartele lor stupide îţi vine să spui, împreună cu ministrul de Externe: da, Securitatea a fost un mit, dar înainte de a fi un mit a fost o instituţie criminală, iar crimele făptuite acolo au transformat duplicitatea în virtute morală. După cele cîteva zile din '89 (cu un rapel după anunţarea rezultatului alegerilor din '96), cînd emoţia a fost mai puternică decît calculul, discursul politic s-a cantonat în clişee fără legătură cu convingerile şi n-are importanţă că de această dată clişeele sînt inspirate de documentele elaborate de democraţiile occidentale. Cerută sau nu de organismele străine, cunoaşterea trecutului este o condiţie esenţială pentru înfăptuirea democraţiei în România. E interesul Puterii să o încurajeze şi să o favorizeze. Suspiciunile de care e înconjurată vor fi un obstacol pentru toate programele ei. (**Magdalena Boiangiu**)*

Dan C. MIHĂILESCU

De la tanc la sfîrîiac

Cred că vă aduceţi aminte de acea duglişă, tipic autohtonă snoavă de prin Creangă, cu ţăranul păgubit de fierarul cel nepriceput. De la bucăţoiul de fier menit a se transforma în coasă, se ajunge la lopăţică, apoi la cleşti, apoi la cui, pentru ca în final, vîrînd şi cuişorul în foc, fierarul să-i propună amărîtului de client un sfîrîiac. Adică nimic. Un fum, un sfîrrrr, un fîs.

Cam aici am ajuns şi noi în chestia dosarelor de Securitate, de cadre etc.

După decembrie '89, toţi cei care într-un fel sau altul s-au ciocnit de-a lungul anilor de carcasa Aparatului, ori i-au rătăcit printre mecanisme, aveau voinţa şi forţa unui tanc înaintînd imperturbabil pînă la arhivele finale. De la octogenarul scăpat de exterminarea lui 1948-1954 pînă la liceanul din epoca „Liceenilor" lui Corjos, gradat din inconştienţă, sastiseală ori în perspectiva unor studii în străinătate, de la sexagenarul ardelean pe care l-a prins studenţia în plină revoluţie maghiară, transformat prin şantaj în informator pe viaţă, pînă la junele ceauşist de la 1968 devenit delator din patriotism (rusofobie) ori carierism (arghirofilie) de nu din strict profesionalism, trecînd prin cei siliţi la autoexilare, prin cei cărora li s-a blocat paşaportul, prin sufletele şi articulaţiile celor bătuţi la Jilava, Malmaison, Aiud, ca şi prin furia revendicativă (şi neputincioasă) a celor care au pătimit la Braşov în '87, la MTS-ul din 1982, la dezbinările şi turnătoriile reciproce din tot ce a însemnat grupare & coagulare în România (de breaslă, de generaţie, de şcoală, de segment socio-profesional etc.) – toată această armată a dezmoştenirii şi nenorocului avea o singură ţintă.

Nu, nu răzbunarea, aşa cum s-au grăbit, cu perfect reflex, să decreteze vinovaţii, propulsînd cu eficientă perfidie cele două lozinci („fără violenţă" şi „un om pentru liniştea dvs-tră") care au făcut *tabula rasa* din orice urmă de vinovăţie în România. Nu răzbunare, ci simpla dezvăluire, demontarea cuminte a carcasei şi cuprinderea cu ochii, înţelegerea sistemului.

Iute, iute, la o mişcare din deget a serviciilor măgurene, s-au dat în vileag alde Sorin Roşca Stănescu şi Florin Gabriel Mărculescu, cu reverberaţiile de rigoare, s-au etalat polarităţile gen Pacepa-Pleşiţă, Răceanu-Neagu Cosma, s-a otrăvit mintea românului cu lupta ghinărarilor decebalici ai lui Coruţ cu bubulii, apoi AFDPR-ul s-a sinucis în acuzaţii reciproce, după care a venit ora pragmatismului. Oră la care ni s-au predat: 1) imposibilitatea funcţionării României în absenţa structurilor ultra-profesionalizate ale Securităţii (ei deţin iniţiativa, organizarea, fondurile, motivaţia şi reţelele); 2) dorinţa expresă a tuturor oficialităţilor internaţionale de a susţine cu orice preţ stabilitatea în acest colţ de lume şi de a conlucra, prin urmare, cu „oamenii serioşi, experimentaţi şi încercaţi ai dvs-tră", oameni dezideologizaţi, fără mamă, fără tată şi, la rigoare, oricînd şantajabili pe vechi bube...; 3) lecţia omniculpabilităţii în ceauşism, unde toată lumea a turnat pe toată lumea, fiecare a fost securist mai mult sau mai puţin conştient, fie cu legitimaţie şi indemnizaţie, fie benevol şi gratuit, fie exploatat în orb, astfel încît e de prisos a mai da din coate pentru aflarea adevărului, pentru publicarea listelor de informatori, pentru etalarea biografiilor ofiţerilor urmăritori etc.; 4) lecţia Securităţii ca structură de rezistenţă a societăţii. O societate de trîntori cîrcotaşi, în care numai Aparatul lucra (preventiv-represiv), veghea, construia. Iar dacă vreţi cu tot dinadinsul să-i săltăm pe toţi cei cu viloaie deocheate, atunci – vorba ministrului Dejeu la ora aceea – „s-ar putea să nu mai aibă CINE să facă arestările..."; 5) lecţia luptelor intestine, cum că, vezi Doamne, Internele s-au luptat cu Externele, securiştii au fost oameni culţi, europeni şi de bine, în conflict cu activiştii troglodiţi şi măciucaşi, Direcţia I sabota din tîmpenie DIE ş.a.m.d.; 6) lecţia alogeniei în luptă cu autohtonia, care a săpat tranşee între dejism, paukerism şi ceauşism, avertizînd că decopertarea într-o parte atrage numaidecît surparea în partea cealaltă; 7) lecţia Coposu-via-Păunescu (prin care s-a convenit ciocul mic la vechii puşcăriaşi), lecţia Paleologu-Lăzărescu, din care s-a dedus că tot ce a fost inteligenţă, talent şi stilistică opoziţionistă, în România totalitară, a lucrat, într-un fel sau altul, sub „brichisirea" dumnealor.

Iar în recreaţii am avut lecţia „Cărţii albe" din care a rezultat că oamenii Securităţii erau deopotrivă filaţi ca rezistenţii, lecţia Botez, lecţia Galbeni, lecţia Rateş, lecţia Vântu, dar mai ales lecţia CNSAS din care am înţeles că D.U.I. e moft şi aleatorism faţă de dosarul de cadre, care-i temeinic şi pe viaţă, dar la care NU ţi-e dat să ajungi. Plus lecţia cărţilor lui Mihai Pelin, de unde-a rezultat extrem de utila... inutilitate a urmăririlor informative, aparatul fiind pe cît de cretin, fanfaron şi inventiv în scopuri de autolegitimare, pe atîta de crud şi eficient în ultimă instanţă. Pe parcurs, tancul s-a făcut tun, puşcă, pistol, iar acum e praştie.

Ei bine, *acum* ar fi timpul să se deschidă cu totul arhivele şi să se dea acces la toate reţetele şi dedesubturile. Cum la noi totul se face mereu de-a-ndoaselea, vezi bine că ora răzbunărilor a expirat înainte de-a începe, iar iertarea s-a produs oricum, vrînd-nevrînd, prin sleirea şi aburirea combatanţilor. Asta dacă nu cumva e invers, adică dacă nu cumva abia aflarea cuiva cum că ar fi fost un Priboi la puterea a şaptea l-ar propulsa în triumf în Parlament!

În ce mă priveşte, mi-am făcut *mea culpa* în faţa sistemului care m-a urmărit şi m-a împiedicat finuţ să-mi rup gîtul ideologic prin Americi, ocrotindu-mă graţie Surselor sale binevoitoare (v. serialul *Ieşirea din dosar* din numerele 37, 38, 39 / 16, 23, 30 sept. crt. ale suplimentului *Litere, arte, idei* de la *Cotidianul)*. Cum ar veni: iertaţi-ne că existăm şi vă dăm bătăi de cap, dar sprijiniţi-ne, urmăriţi-ne pe mai departe, că tot noi vă sîntem obiect al muncii. (Între paranteze fie spus: minciuna e cît casa: cum am dosar *numai din 1981 în 1984,* cînd el conţine informări din 1977, cînd în 1979, lucrînd la Mecanoexportimport, am fost interogat de locotenentul Căciulă în nu mai ştiu ce chestie de la TIBCO, iar în sept. 1989 vecina cu cartea de imobil mi-a şoptit că un colonel a întrebat „dacă e adevărat că-i vizitează Blandiana şi Buzura"?)

Altceva mă chinuie: acelaşi domn Căciulă, ofiţer în comerţul exterior, susţinea după 1990 că primea zilnic anonime „de la toţi despre fiecare". Şi că, dacă le-ar fi dat curs, nu mai rămînea piatră peste piatră în întreprindere. Acuma, precis că alde gen. Achim va susţine acelaşi lucru în privinţa scriitorimii. Ei bine, dacă-i aşa, repet: *abia acum* – odată stabilită complicitatea generală, vinovăţia tuturor, deci a nimănui – abia acum ar fi timpul să se dezvăluie subteranele. Fără nici o frică, nu-i aşa? Altminteri, fiţi siguri că, mai devreme sau mai tîrziu, cu sau fără voie, fisurile se vor produce, iar puţinii răbdători şi tenaci vor avea cîştig de cauză!

Ce naiba, bre, nici măcar de-un sfîrîiac să n-avem parte?...

▲

„De ce această încrîncenare?..."

(Fragment dintr-un interviu cu Ioan TALPEŞ, consilier prezidenţial, realizat de Robert Turcescu – *Evenimentul zilei*, 30 iunie 2002)

Credeţi că CNSAS ar trebui să publice numele ofiţerilor de Securitate care au făcut poliţie politică înainte de '89, chiar dacă aceştia mai sînt încă activi în SRI?

Aici este o chestiune care face parte din legislaţie şi mie mi se pare că, a mai spus-o cineva recent, nici presa nu este deasupra legii şi nici CNSAS. Atît timp cît există o legislaţie ca cei care se află încă în activitate pot să fie în situaţii în care secretul să se extindă asupra activităţii lor, publicarea numelui lor ar genera nişte interpretări foarte dure. Respectăm o legislaţie în ceea ce înseamnă statutul ofiţerilor din serviciile de informaţii sau nu? Mie asta mi se pare... Şi mi se pare că nu ar fi atît de fantastic să publici această listă. Nici nu ştiu la ce s-ar ajunge, la ce ar duce chestiunea aceasta, de ce această încrîncenare? Dacă la CNSAS s-a ajuns la această listă, ea poate să fie discutată, negociată şi să se vadă real despre ce este vorba cu persoanele respective. Dacă într-adevăr au făcut poliţie politică, atunci eu cred că acele persoane n-au de ce să mai stea în structuri.

Dar CNSAS poate determina, pe baza documentelor pe care le are, dacă cineva a făcut sau nu poliţie politică...

Cred că poate determina, după cum cred că, în acelaşi timp, pot să se creeze confuzii. Mie mi se pare că un dialog pe marginea listelor ar fi cît se poate de benefic. Cel mai uşor este să dai verdicte, dar mie mi se pare că, atunci cînd este vorba de oameni, trebuie mai multă atenţie. De ce să ajungem la nişte concluzii care să forţeze imagini negative, de ce să distrugem familii, să ajungem cu imagini din acestea conturate asupra unor copii, asupra unor urmaşi ai unor oameni şi apoi să constatăm că n-au fost implicaţi într-o poliţie politică?

Liviu PAPADIMA

Două întîlniri şi jumătate

În vara lui 1981, după terminarea facultăţii, în timpul convocării prin care urma să ne încheiem stagiul militar, s-a întîmplat într-o zi ca ofiţerul care ne comanda compania să îşi uite carnetul de însemnări la locul de instrucţie. Bineînţeles că n-am ratat ocazia de a-l răsfoi. Partea cea mai interesantă, pe care ne-am bulucit toţi să aruncăm o privire, era cea care cuprindea caracterizările fiecăruia dintre noi. Nu îmi mai amintesc decît foarte vag conţinutul „fişei" de vreo jumătate de pagină scrisă mărunt şi înghesuit care mă privea pe mine. Însă nu pot uita contrarietatea pe care mi-a stîrnit-o lectura ei la repezeală. Avea, întîi de toate, aerul unei prezentări „complete" – întocmite, probabil, după un calapod preexistent. Depăşind cu mult zona observaţiilor despre felul în care ne efectuasem stagiul militar, comandantul se străduise să dea seama despre *cine şi cum este* fiecare dintre noi. Efectul era deopotrivă burlesc şi grotesc. Pe mine, de pildă, mă creionase ca fiind „disciplinat, dar fără spirit de iniţiativă", sau cam aşa ceva, şi nu puteam să nu mă amuz şi să nu mă neliniştesc văzînd cum două observaţii corecte privind lehamitea cu care parcursesem cele nouă luni de armată deveneau, brusc, două semne distinctive ale felului meu de a fi. Hilară şi îngrijorătoare totodată era nu numai vădita nepricepere a ofiţerului-autor, ci şi, cu precădere, rîvna cu care acesta preschimba reacţiile mele la instituţia militară, pe care fusesem nevoit, cum-necum, s-o suport, în concluzii despre *mine*. M-am simţit dintr-o dată ca un civil preschimbat, fără voie şi fără ca măcar s-o ştie, în militar. Condamnat la „armată pe viaţă". Fiindcă, dacă stupida paranteză a vieţii mele petrecute sub arme avea să se încheie în cîteva zile, simţeam că „dublul" meu avea să mă însoţească, transcris citeţ sau poate chiar dactilografiat pe o coală ministerială, călătorind pe cine ştie ce căi alături de mine pînă cine ştie cînd.

Pe ce căi? Aici, de fapt, comicul aluneca definitiv în grotesc. Noi nu aveam voie nici măcar să ştim că ni se întocmeşte o astfel de caracterizare la sfîrşitul stagiului, dară-mi-te ce sta scris în ea şi nici vorbă cu ce destinaţie. Va rămîne o simplă hîrtie de rutină în evidenţa militară? Va fi anexată, în copie, dosarului meu? Cine se va uita pe ea? Cînd? În ce scop? Şi, la urma urmei, ce înseamnă „dosarul meu"?

Astăzi, după atîtea discuţii publice pe tema dosarelor fostei Securităţi, lucrurile astea îmi sînt, la modul general, mai clare. Măcar pentru curiozitatea „impersonală" de a vedea concret cum au funcţionat în realitate aş dori să-mi văd dosarul.

Mă interesează, trebuie să recunosc, mult mai puţin să aflu cine mi-au fost eventualii delatori. Cred că aş face faţă fără mari probleme chiar şi unor surprize neplăcute – de pildă, aceea de a afla că buni prieteni „te turnau" la Securitate.

Aş fi însă în primul rînd curios să citesc rapoartele despre întîlnirile pe care le-am avut cu informatori ai Securităţii – două sigure şi una probabilă. Primele au fost dintre cele mai neplăcute evenimente pe care le-am trăit, cea din urmă – dintre cele mai bizare.

Pe la sfîrşitul studiilor, un domn m-a acostat pe culoarele facultăţii, rugîndu-mă politicos să îi acord cîteva minute. Am acceptat, uşor derutat. M-a condus către o încăpere de lîngă secretariat – de regulă, un spaţiu destinat studenţilor, fără scaune, cu acces liber. M-a mirat de la început că nu era nimeni înăuntru. Ne-am tras în dreptul ferestrei şi îndată a apărut încă un bărbat. Mi-am dat seama că ceva era în neregulă. După cîteva replici eram lămurit. Simţeam că intru în panică şi îmi spuneam că nu am de ce. Era simplu: ei vor cere ceva de la mine, iar eu urma să refuz. Nu a fost deloc simplu. Ei îşi cunoşteau meseria, fuseseră probabil în sute de situaţii de acest tip înainte, erau instruiţi să se descurce cu bine, eu eram complet descoperit. În plus, ei erau doi, vorbeau cu rîndul, îşi aranjau rolurile, îşi serveau replica unul altuia, eu eram singur. Am putut să intuiesc că nu-şi vor exprima „cererea" direct, că vor fi la început amicali, că vor încerca să „ne împrietenim" mai întîi, arătîndu-mi că înţeleg foarte bine situaţia unui viitor absolvent apreciat în timpul studiilor, dar cu perspective incerte după aceea. Am dialogat cordial, simţind cum îmi recapăt calmul. Puteam juca liniştit acest joc al aparenţelor, fiindcă între noi era o barieră de netrecut: ei ştiau o sumedenie de lucruri despre mine, în vreme ce eu nu ştiam nimic despre ei. Nu am prevăzut însă că, dacă nu trec în ofensivă, arătînd cu degetul această barieră şi punîndu-i în încurcătură – întrebîndu-i, de pildă, cum îi cheamă, unde lucrează, ce au studiat etc. – se vor instala împotriva mea în aparentul „teren comun" al conversaţiei. Pentru că, de îndată ce şi-au formulat cererea – de a mă angaja să devin colaborator al Securităţii – şi eu mi-am formulat refuzul, au pus în discuţie motivele pentru care nu voiam să accept. Ar fi trebuit, îmi dădeam seama, să spun că asta e o chestiune personală, asupra căreia nu aveam de dat nimănui explicaţii şi să curm întrevederea, însă nu aveam curaj. Abia acum îmi dădeam seama că fusesem blocat lîngă fereastră de către cei doi, care îmi tăiau retragerea către uşa aflată în partea opusă a încăperii. Eram pus în poziţia scabroasă a insului căruia i se cere să se disculpe pentru că nu vrea să facă o porcărie. Cei doi îşi precipitau tirul, întrebînd sau afirmînd pe rînd, alternînd insinuări, promisiuni şi ameninţări voalate. Ei ştiind că eu ştiu că, aşa cum se zice în filmele poliţiste, „orice afirmaţie făcută poate fi folosită împotriva mea". Numai că situaţia era, într-un fel, exact opusul celei din filme, fiindcă întreaga strategie era de a mă priva de ultimul drept de care m-aş fi putut agăţa: dreptul la tăcere.

Nu mai ştiu cum a decurs întrevederea pînă la capăt. Ştiu că s-a încheiat cu acelaşi „nu" fără echivoc din partea mea şi cu cele două „rugăminţi" ameninţătoare din partea lor, despre care aveam să aflu apoi că sînt obligatorii în asemenea împrejurări: să „mă mai gîndesc" (subtext: vom reveni) şi să nu vorbesc cu absolut nimeni despre cele întîmplate.

Nu m-au mai căutat. Vreo săptămînă mi-a fost cumplit de greaţă şi de ruşine. Degeaba îmi spuneam că nu are de ce să-mi fie ruşine: nu sînt nici mai curajos, dar, probabil, nici mai fricos decît majoritatea semenilor de vîrsta şi cu experienţa mea şi, la urma urmei, un refuz ferm, dar justificat prudent era mai raţional decît o sinceritate care să mă facă mai vulnerabil, mai uşor de şantajat ulterior. De ce să fi fost sincer cu cei pe care îi detestam? Apoi îmi ziceam că toate astea sînt scuze ieftine, la îndemîna oricui şi că poate ar fi bine să mai fiu contactat, să-mi pot lua revanşa – deşi îmi dădeam seama, iarăşi, că asta era o absurditate: nu eram eu „victima" agresiunii? De ce continuam să învîrt această interminabilă şi dubioasă cazuistică împotriva mea?

A doua oară scenariul îmi era deja familiar. Primisem o bursă pentru Viena – povestea e prea lungă ca s-o istorisesc aici – şi nu-mi venea viza de plecare. După mai multe luni primesc un telefon de la cineva care se recomandă „tovarăşul Ion" şi care mă invită la o discuţie la Athénée Palace. Ştiam la ce mă duc, nu prea ştiam de ce mă mai duc. Am fost poftit la masă, evident pe socoteala gazdelor – datorez Securităţii o notă de plată! Tovarăşul Ion ar fi vrut să-i ajut cu informaţii din Viena. Eu nu voiam. El ştia că mai refuzasem o dată colaborarea – şi, probabil, şi cum. Eu învăţasem că, chiar dacă nu ştiu nimic despre el, am în schimb alte atuuri: ştiu ce are să facă pentru a obţine ce vrea. Eram, într-un fel, între „veterani": dacă tot se înregistrează, de ce nu l-aş fi dus eu înspre zona echivocurilor nedorite? De ce n-aş fi profitat eu de „amicalitatea" pe care el era obligat s-o însceneze?

M-a mai chemat peste vreo cîteva zile, în acelaşi loc. De data aceasta n-am mai avut parte de aceeaşi ospitalitate. Discuţia s-a încheiat în cîteva minute. Tovarăşul Ion: „V-aţi mai gîndit?". „Nu aveam la ce să mă mai gîndesc." „Aţi vorbit cu cineva despre întîlnirea precedentă?" „Da, i-am spus soţiei, celor din familie." „V-am atras atenţia să nu pomeniţi nimănui." „Nu pot să-i mint pe cei apropiaţi." Nu-mi amintesc dacă ne-am dat mîna la despărţire. (Mă întreb, în caz că tovarăşul Ion va citi aceste rînduri, cum îşi aminteşte el întrevederea noastră.)

Am plecat spre casă liniştit. Se terminase cu bursa. Lucrurile erau acum limpezi. Peste două săptămîni, uluială: mi-a fost eliberată viza.

Cel mai curios aş fi însă să aflu detalii despre cea de a treia întîlnire, petrecută, de această dată, la Viena, în 1988. Locuiam, ca bursier, într-un cămin studenţesc. La un moment dat, îmi bate la uşă un tînăr, care îmi spune că e neamţ, a venit la cineva de la un etaj de deasupra, nu era nimeni, mai are de aşteptat, bref: am cumva o ţigară? Am nişte Carpaţi, aduse din ţară. Îl previn că s-ar putea să fie o experienţă dură. Încearcă. Îi plac. Ne aşezăm la masa din hol. Intrăm în vorbă. Mă întreabă despre România. Mă întreabă cum sînt oamenii de acolo în stare să rabde ce li se întîmplă, de ce nu se revoltă. Mi-e tot mai clar că, chiar dacă vorbeşte germana ca un nativ, nu e tocmai ce pretinde a fi. Vorbim vreo trei ore despre situaţia din România, fumînd împreună un pachet întreg de Carpaţi. Ar trebui să fiu îngrijorat. Peste cîteva luni am să revin în ţară, unde am soţia, copilul, părinţii. Nu vreau să emigrez. Ştiu că ce fac nu e bine deloc, însă nu-mi pasă. Şi mă simt al naibii de bine să nu-mi pese. La un moment dat îmi vine un gînd năstruşnic: şi dacă nu e „de-ai noştri", ci „de-al lor"? Un bursier întîrziat, venit dintr-o ţară renumită pentru străşnicia cu care supraveghează plecările în străinătate, are de ce să fie suspect în ochii autorităţilor ţării gazdă. Unde eşti, tovarăşe Ion?

P.S. Cînd am fost întrebat dacă vreau să scriu pe tema acestui număr al *Dilemei*, la început am ezitat. Cum să te creadă cititorii că tare ai vrea să-ţi vezi dosarul de Securitate, fără să fi făcut nimic pentru asta, deşi ai fi avut posibilitatea? E o întrebare pe care mi-o pun eu însumi: de ce n-am făcut-o pînă acum? Există o sumedenie de răspunsuri conjuncturale: veşnicele „priorităţi" care nu îţi mai lasă vreme pentru altceva, indolenţă, jena şi disconfortul trecerii prin procedurile birocratice ş.a.m.d. Există însă, sînt convins, şi motive mai profunde – nu dintre cele legate, repet, de teama unor eventuale „surprize", ci dintre cele mai generale, probabil de ordin psiho-social, care fac pentru români incursiunea în tenebrele propriului lor trecut mai dureroasă şi mai dificilă decît în cazul altora. Dar, despre aceasta, poate, cu altă ocazie – şi-aşa m-am lungit cu asupra de măsură. ▲

Emil SECĂRESCU

Nu trebuie să uităm

Maşina de represiune lucra din plin, în fiecare regiune fuseseră arestaţi în loturi, elevi, eleve, studenţi, militari etc. Mai erau şi loturi mari de ţărani, care se împotriviseră colectivizării. Loturi de studenţi au fost trimise în judecată de la Facultatea de Medicină din Bucureşti şi Iaşi, de la Politehnică, de la Facultatea de Psihologie, Ziaristică, Litere etc.

Fără să exagerez, cred că în întreaga ţară se ajunsese la cifre de peste 190.000 de oameni. Din cifra de 150.000, proporţia bărbaţilor fiind de 90%, la o populaţie de 22 milioane de oameni, din care jumătate sînt bătrîni şi copii, veţi vedea că asta înseamnă foarte mult. Între anii 1958-1964, îndrăznesc să spun că au fost ucise ultimele rezerve intelectuale ale ţării şi efectul s-a văzut. Ţara a intrat în întuneric pentru decenii întregi. Este probabil ca sovieticii să fi ordonat lui Dej şi celorlalte slugi să ia toate măsurile ca după plecarea trupelor sovietice să înceapă preventiv un val de teroare. De altfel, primele arestări s-au declanşat în vara lui 1958, o dată cu plecarea trupelor ruseşti.

Peste o săptămînă am fost din nou chemat la anchetă. Era acelaşi anchetator, tot numai lapte, miere şi bunăvoinţă. Cînd a văzut că îmi menţin vechea poziţie de noncolaborare cu ei, a schimbat tonul şi mi-a spus că nu mai are timp de pierdut cu mine. Are la dosar dovezi şi declaraţii ale martorilor pentru Justiţie. Este suficient ca eu să fiu condamnat, fie că recunosc sau nu ceva. Dar că era o notă proastă pentru ei, anchetatorii, dacă nu obţineau şi de la arestaţi declaraţii de recunoaştere a unor fapte.

Eu am recunoscut că am vorbit despre evenimentele din Ungaria şi retragerea trupelor sovietice, dar am dat numele a două persoane, care ştiam sigur că făceau parte din reţeaua lor. Un fost avocat, fost legionar şi un cetăţean care era preşedintele sindicatului. Ştiam că pe turnători nu-i implicau în procese, să-i aducă ca martori în instanţă, ca să nu-i deconspire.

Anchetatorul mi-a spus din nou că e grăbit, că începuse un nou caz greu de anchetat şi vrea să încheie cît mai curînd dosarul meu. Păi asta voiam şi eu, să scap cît mai repede de anchetă, că soarta tot îmi era pecetluită.

M-a lăsat să declar ce vreau, dar mi-a pomenit de alte trei nume, întrebîndu-mă insistent dacă cu aceia nu vorbisem contra regimului. Am negat. Atunci, pe un ton ironic, mi-a spus că e mirat de ce aceştia au declarat că eu am vorbit contra regimului, în faţa lor. Erau trei oameni în care eu avusesem încredere şi pe care eu nu voiam să îi implic în cazul meu. Ca să-şi bată joc, mi-a spus că nu înţelege de ce eu îi apăr cînd ei mă acuză pe mine. Şi mi-a arătat de la distanţă semnăturile lor pe declaraţii. Dar la încăpăţînarea mea de a nu recunoaşte nimic, mi-a aruncat pe masă declaraţiile, spunîndu-mi:

– Citeşte, ca să vezi pe cine aperi dumneata!

Am început să citesc. Atunci am primit una din cele mai cumplite lovituri morale. Citeam şi nu-mi venea să-mi cred ochilor. Mă acuzau „prietenii" mei din plin şi culmea e că spuneau adevărul. Am ridicat ochii de pe hîrtii şi m-am uitat la anchetator. Rînjea cu satisfacţie, era la pîndă şi mi-am dat seama instinctiv că aştepta ceva, un pas greşit al meu. Dacă ar fi reuşit să mă facă să declar ceva contra celor trei nemernici, ar fi fost excelent. În primul rînd mai putea aduce noi „clienţi" pentru lagăre şi în al doilea rînd eu deveneam turnător, ceea ce el îşi propusese.

„Computerul" mi-a funcţionat instantaneu şi n-am cedat primului impuls de a spune ce-au discutat şi cei ce declarau contra mea, ca să mă răzbun. Primisem, din punct de vedere moral, o mare lovitură. Îmi pierdusem încrederea în oameni.

(din manuscrisul dlui Emil Secărescu
Nu trebuie să uităm)

▲

BÁNYAI Péter

Nemulţumirile unui turnător maghiar faţă de dosarele Secu

Am avut vreo surpriză văzîndu-mi dosarele? Nu prea. Dar mi s-au confirmat ipotezele, devenite convingeri, legate de Securitate-SRI, despre care am mai scris. Mi s-au oferit noi dovezi care justifică „tezele" mele (nu neapărat originale).

Pe scurt, şi inevitabil simplificat:

1. Spre deosebire de KGB şi ceilalţi „fraţi", Securitatea (mai exact cea de după 1968) nu era atît (doar) „braţul armat al partidului, al dictatorului", ci şi factor de decizie, de influenţă politică. Cea mai evidentă dovadă este prigonirea „transcendentalilor". Cine a citit cu atenţie dosarul, recent apărut, vede clar scopul acţiunii. Intelectualii prigoniţi nu sînt ţinta principală a acţiunii, ţinta este secţia ideologică a partidului, cîteva ministere. Scopul – să se dovedească familiei Ceauşescu că nu poate avea încredere decît în Secu, cei amintiţi (miniştri, şefi cu propaganda) sînt „lipsiţi de vigilenţă", prea „liberali". Pe de o parte doreau (şi au obţinut) mai multă putere, împingînd regimul spre o intoleranţă sporită. Aici poate fi încadrată lupta între *Săptămîna* şi *România literară*, o rivalitate între o variantă un pic mai deschisă şi cea complet intolerantă naţional-stalinistă. În spatele lui Barbu-Vadim (viitorul PRM) era ramura dură a Secu.

2. Continuitatea dintre Secu şi SRI e mult mai puternică decît pretind „tovarăşii SRI-işti, foşti Securişti care „nu făceau poliţie politică". Nu e clar, totuşi, ce făceau în afara politicii? Luptau împotiva hoţilor de buzunar? Nu. A, da, spionau, ceea ce se admite într-o ţară democratică. Bun. Dar principala lor preocupare pe plan extern nu era să zicem furtul secretelor militare, tehnologice, ci hărţuirea (uneori uciderea) celor din emigraţie, celor ce lucrau la Europa Liberă.

Apoi unii se laudă că aveau doar misiuni pe linia antiteroristă. Dar, din cîte ştiu, în epoca aceea Carlos şi tovarăşii lui erau „amici" cu „noi". Deci nu prea putea fi vorba de lupta împotriva teroriştilor, ci mai degrabă invers, de o colaborare „fructuoasă" cu teroriştii.

„SRI nu are nici o legătură cu Secu" – sună frumos. În paranteză, aş aminti că de ani de zile se tot spune că dintre vechii securişti au mai rămas foarte puţini, doar 20%, apoi 5% etc. Toată lumea se îndoieşte de autenticitatea acestor cifre, dar chiar dacă sînt adevărate, situaţia tot gravă rămîne, fiindcă acea minoritate, „rămăşiţă" a vechii Secu, este în aproape toate funcţiile de conducere.

Dar să iau un exemplu concret din dosarul meu. Dosarul de urmărire este deschis ca urmare a „atitudinii ostile faţă de sistemul socialist", agravat de faptul că „are un frate în RFG". Şi cam atît.

Dacă SRI nu ar fi fost o continuatoare fidelă a Secu, ar fi fost de aşteptat ca toţi cei urmăriţi pentru „activitate", „atitudine" ostilă sistemului socialist să nu mai fie urmăriţi, dosarele de acest tip – toate – trebuiau arhivate, închise automat, imediat după pretinsa înfiinţare a SRI.

Uite că nu s-a întîmplat aşa, cel puţin dosarul meu o dovedeşte. Propunerea de încetare a urmăririi mele e semnată pe 28 septembrie 1990 şi aprobată de lt.-col. SRI Bădescu Dumitru, locţiitor şef Diviziune, pe 3 noiembrie 1990.

După „victoria revoluţiei" tovarăşilor de la SRI le-au fost necesare 11 luni pentru ca să ajungă la concluzia că urmărirea mea poate să înceteze, cu toate că am avut „atitudine ostilă" şi rude în străinătate.

Oare cîţi dintre cei cu „atitudine ostilă" au fost urmăriţi în continuare? Dar cei care erau mai curajoşi şi aveau nu numai o „atitudine ostilă" ci şi o „activitate ostilă"? Oare nu trebuiau, după această logică, urmăriţi pînă azi?

3. „Nu merită să-ţi vezi dosarul, tot nu e complet". Prostia asta e la modă. Eu am convingerea inversă. Într-adevăr dosarele sînt incomplete, după aprecierea mea „ţi se dă" cel mult o treime. Restul a fost ascuns conştient, sau e vorba de harababură, superficialitate? Sînt sigur că şi una şi alta. Dar nu e motiv pentru a deveni sceptici. Pe această logică s-ar putea afirma că arheologia nu are nici un sens, se găsesc doar mici fragmente de obiecte, aşa la întîmplare. Da, dar din aceste fragmente se poate reconstitui o imagine incompletă, dar totuşi apropiată de adevăr, a trecutului îndepărtat.

Există două tipuri de omisiuni, unele întîmplătoare (aici e perfectă paralela cu arheologia) şi altele intenţionate.

Ajungem la cea mai interesantă problemă. Ce aflăm din paginile, despre care ştim că există, dar intenţionat nu ni se predau? Aflăm poate foarte multe, nu despre trecut, ci despre prezent. Ce e considerat azi „secret", ce este „pericol" pentru „securitatea naţională" în România anului 2002? Doar două exemple: dosarul „Ursu", respectiv jurnalul lui, şi dosarul Braşov. „Dispariţia" dosarului, şi în special a jurnalului inginerului Ursu spune foarte mult. Ni se anunţă cvasioficial că cei care l-au asasinat sînt oameni foarte importanţi, deconspirarea, pedepsirea lor, ar fi contrară „interesului naţional". Iar apariţia publică a jurnalului, în care critică epoca, ar fi iarăşi contrară „intereselor naţionale". Cenzură nu mai există, apariţia jurnalului nu ar fi putut fi oprită, deci a fost ascuns, poate şi distrus. Şi asta s-a întîmplat în epoca „democratului" Emil Constantinescu, complice, cel puţin, prin nepăsare.

Să revin la dosarul meu:

Deci, sînt urmărit, există ordin oficial de supraveghere a telefonului etc. Aflăm din dosar, amănunte gen: „Poartă barbă şi şchiopătă de un picior", „Poartă corespondenţă cu o persoană plecată fraudulos din ţară", „A efectuat fotografii cu un grup, scos la curăţenie pe străzi, presupunîndu-se că intenţionează să le folosească după ce va emigra", „A apărut cu un fotograf căruia i-a cerut să-l fotografieze cu mătura în mîna" (cu o pagină înainte eu făceam fotografii, acum au aflat deja, că eu rugasem un fotograf). „Se va preveni scoaterea din ţară şi folosirea ca propagandă ostilă a oricăror materiale" (adică poza cu mătura!). „Se vor întreprinde măsuri de derutare, spre a-l determina să acţioneze spre a se demasca şi a-şi dezvălui adevăratele intenţii." (bizar, nu o înţeleg prea bine) „Se vor obţine probe de scris pentru a fi comparate cu autori neidentificaţi." „Documentarea faptelor sale în vederea tragerii la răspundere în baza legii." „Folosirea mijloacelor «S» asupra lui, a soţiei sale, precum şi asupra fratelui numit Bányai László aflat în RFG". „Se vor identifica toate legăturile lui, în primul rînd numitul Bányai László care i-a scris din Austria, recent fugit" (Aici începe o mică nebunie, pe aceeaşi pagină fratele meu figurează de două ori: o dată, trăind în RFG de ani de zile, ceea ce era adevărat, apoi ca recent refugiat aflîndu-se în lagăr în Austria!)

„În imobil se afirmă că obiectivul este „evreu ungur". „Mănîncă din aceeaşi farfurie cu cîinele şi pisica." (Minciună sfruntată securistă: aveam un cîine şi două pisici şi nu eu mîncam din aceeaşi farfurie cu ei, ci invers.) „Pe data de..., ora... a avut o convorbire telefonică în care obiectivul aranjează o partidă de *brigi* cu Flori, o amică, medic pensionar; anunţă căderea lui Jivkov, cu satisfacţie în glas" („brigi" era bridge, de fapt, restul e corect).

Mai merită să fie citate două fraze din motivarea aprobării plecării mele definitive: „Are preocupări pe linia îngrijirii cîinilor din curtea întreprinderii". Admir din nou şi din nou expresia „pe linia" din această frază. Stilul e omul – aici stilul e Secu-SRI. „Are discuţii pe teme muzicale". Nu am reuşit să descifrez logica, de ce au prioritate la plecare definitivă iubitorii de muzică şi de cîini vagabonzi?

Ajunge. E clar că am fost destul de serios urmărit – deşi acuzaţia cea mai gravă e presupunerea că voi folosi în străinătate o poză cu mătura. Nu ştiu la ce aş fi putut s-o folosesc. Habar nu am. Şi, mă rog, rezultă din denunţuri că „port conversaţii cu atitudine ostilă regimului". Atît.

Am văzut că organizarea unei partide de bridge este comentată amănunţit pînă la nuanţele intonaţiei. Presupun că dosarul primit e cam 10%, maximum 20% din cel real; e o presupunere logică, dar am şi o dovadă clară. Dosarul de urmărire începe în mai 1989 şi se termină în 3 noiembrie 1990.

În principiu, paginile sînt în ordine cronologică, dar, iată, la pagina 6 apare o comunicare (de la o secţie Secu la alta) din 1976! Citez: „S-a certat cu părinţii, motiv pentru care s-a mutat", „Poartă barbă şi plete", „Nu s-au efectuat investigaţii la actuala adresă, întrucît nu a fost identificată." „S-a mutat în Drumul Taberei, dar nu s-a putut identifica adresa exactă." (Cam leneşi.) Este, probabil, o pagină dintr-un alt dosar, din care reiese că urmărirea mea nu a început în 1989, cum se spune la pagina 1, ci cel puţin cu 13 ani înainte. Obsesia cu barba, amuzantă, revine după 13 ani.

Să vedem ce lipseşte – şi nu întîmplător:

Exact în această perioadă de supraveghere a mea, a telefonului, a anturajului meu, eram în relaţii strînse, unele de prietenie, cu intelectuali maghiari din Bucureşti (Molnár Gusztáv, Domokos Géza etc.), şi cu diplomaţi maghiari. Ne întîlneam. Nu pe ascuns. Ne vizitam reciproc, discutam zilnic la telefon, la acel telefon supravegheat. Nimeni din această categorie nu e amintit în dosarul meu (foile primite). Deşi toţi au fost la rîndul lor supravegheaţi, aveau casa plină de microfoane etc. Despre mătură – 4 pagini. Intelectualii, respectiv diplomaţii maghiari, nu figurează.

Înainte de a trage o concluzie, adaug că şi alţi prieteni maghiari au observat această „ciudăţenie".

Şi încă o informaţie importantă. Aveam relaţii strînse cu diplomaţi americani, cu fostul ataşat cultural, Arthur Lewis, chiar relaţii deosebit de apropiate, de amiciţie (aveam un *hobby* comun, jazz-ul). Despre ei aflu multe din dosar, apar chiar întîlniri cu diplomaţi de care nici nu îmi aduc aminte. Dar nu maghiari. Nici un nume maghiar (exceptînd membrii familiei mele).

Explicaţia e simplă – dar sinistră. Potrivit concepţiei băieţilor de la SRI, tot ce e legat de maghiari se cheamă „activitate revizionistă". Dacă un român a înjurat sistemul e OK, fiind anticomunist, antitotalitar, poate afla cîte ceva din dosarul lui.

Dacă un maghiar înjură sistemul în prezenţa unor români sau a unor diplomaţi americani e, la fel, OK.

Dar dacă doi maghiari discută între ei, sau dacă eu discut cu un diplomat maghiar – avem de-a face cu o activitate revizionistă. Ce altceva pot discuta maghiarii între ei? Evident, conspiră pentru „ruperea Ardealului" şi în mintea lor Ardealul e în pericol *forever*. Orice discuţie interceptată între maghiari priveşte securitatea naţională şi e pe veci secretă. Aceste dosare încă „periclitează interesul naţional", deci nu „se dau".

Sînt „iertat" că am avut amici disidenţi, că am înjurat regimul comunist, că am avut prieteni diplomaţi americani. Dar rămîn „suspect" (şi în mod logic în continuare ar trebui să fiu urmărit, poate chiar sînt) pentru faptul că am discutat, şi discut şi în prezent cu maghiari, unii, mai rău, mai suspecţi, chiar cetăţeni sau diplomaţi maghiari.

Toată lumea ştie că în perioada comunistă, în special în epoca stalinistă, „eticheta" de „spion", „trădător de ţară", se căpăta destul de uşor: dacă erai evreu, cvasiautomat apărea acuzaţia de „sionist", dar din toate aceste baliverne a rămas valabil doar „revizionismul maghiar".

Românii condamnaţi, după 1956, pentru că au sprijinit revoluţia maghiară sînt stimaţi, şi e bine. În schimb a rămas o suspiciune faţă de maghiarii condamnaţi tot atunci, fiindcă în actul lor de acuzaţie automat apărea şi „revizionism".

Fratele meu, pe baza unui denunţ, a fost dat afară după 1956 din universitate (critica intervenţia sovietică), dar, conform dosarului obţinut, urmărirea lui începe abia prin anii '70.

Post Scriptum:

Din motive de spaţiu voi aminti doar în treacăt despre celălalt dosar, nu cel de urmărit, ci cel al „informatorului". Deşi ar merita analizat mai pe larg. Sînt cunoscute următoarele variante de informatori: cei şantajaţi, cei plătiţi, cei benevoli, harnici, cei care denunţau „doar maghiari" (şi sînt mîndri şi azi). Se pare că eu am fost o altă categorie de informator: conform dosarului citit la CNSAS, numele meu conspirativ era Bucur şi am fost recrutat în noiembrie 1979, abandonat în 1987. 1983 martie: „Bucur nu a furnizat nici un material..." Notă de analiză din 1985 – fraza de sus se reproduce identic. Pe margine, observaţia şefului: „Să mi se raporteze dacă Bucur ştie că este informator!", „Să fie abandonat în caz că..."

Din raportul căpitanului Mihăilă, 11 aprilie 1985, după întîlnirea cu mine: „Bucur nu cunoaşte că este informator." „La dosarul său nu există angajament sau materiale informative".

În propunerea de abandonare a lui Bucur din 12 martie 1987 (deci la 2 ani după raportul de mai sus!) se repetă: „Nu a furnizat material informativ", „Nu există angajament la dosarul lui". „Nu dispune de posibilităţi de informare şi calităţi personale pentru colaborare cu organele securităţii".

Deocamdată, atît. Rămîn semnele de întrebare. De ce nu există nici măcar angajament? Poate am refuzat? Atunci aş fi fost abandonat mai repede.

De fapt, prima întîlnire, cînd mi s-a sugerat foarte vag un fel de colaborare, a avut loc în 1974, dar urmele ei nu apar în dosar. Din raportul celui din 1974 o fi reieşit că nu au şanse, dar poate aveau şi ei un „plan de depăşit". Poate ar fi fost considerat un insucces profesional să se raporteze că am refuzat. De aceea nici nu mi-au propus vreodată aşa ceva. Dar au raportat fals, scriind că „are atitudine pozitivă" etc. Şi au tărăgănat 9 ani o poveste care nu a existat *de facto*.

Interesant că cel puţin un şef a avut bănuieli, a cerut să i se raporteze dacă eu ştiu sau nu că sînt informator. Dar răspunsul primit – „Nu ştie" – nu a fost suficient pentru un abandon.

În final, au răsplătit totuşi munca mea de informator: ultima frază din decizia de abandonare sună aşa: „Se propune predarea sa în legătură la SMB, problema naţionalişti, iredentişti."

E şi logic, dacă nu am vrut să fiu informator, eram naţionalist, iredentist – nu-i aşa?

▲

PĂRERI PERSONALE ŞI POZIŢII OFICIALE

Matei FLORIAN

12 oameni fără dosar

1. Nu pentru că l-am întrebat cu ce se ocupă, ci tupeul pe care l-am avut ca să-l întreb după asta „stelist şi mai ce" l-a făcut pe Antonio să-mi şoptească printre dinţi „vezi că ţi-o furi". La 22 de ani, stelist şi atît, **Antonio Surugiu** îmi spune că pentru el Securitatea a însemnat dintotdeauna Dinamo. „Ajunge să te uiţi numai la clubul ăsta şi să începi cu Dinu ca să vezi unde ajungi. Dacă s-ar arăta dosarele alea, primu' lucru care ar fi e că n-o să mai fie Dinamo. Asta n-o să se întîmple decît dacă intrăm noi peste ei. Se vede că Dinamo e cine e, că o ţară întreagă – deci nu numai noi, să fie clar – vede cum fură arbitrii şi blaturile, şi astea se face la comandă pentru că au fost echipa Securităţii şi ăştia nu moare – nu cu tribunalu' şi anchetele şi astea – pînă nu le dai omor să vadă şi ei ce-i aia. Cu ăştia la televizor şi dosarele nu se face nimic în România, am văzut şi eu, părerea mea. Tot degeaba."

2. Odată ce l-ai văzut nu ai cum să-l uiţi. Arată ca un copil de 5 ani care nu a crescut, ci doar s-a umflat pînă ce a ajuns la 19 şi a intrat la Facultatea de Psihologie de la Universitatea „Spiru Haret". Îl cheamă **Mazăre** şi **Iustin.** Prietenii îi spun Mazăre. „Mama a avut dosar pentru că mătuşa a fugit în Franţa. Au dat-o şi afară, că era profesoară, şi tata zicea că ne ascultă tot timpul telefoanele. Tot el zicea că nu-i corect ca din cauza lui mătuşa să suferim toţi. Ea se certa cu el şi spunea că asta e. Mai mult nu prea ştiu, da' acum ştiu că pe mama n-o interesează acum să-şi vadă dosarul şi tata la fel. Eu zic că astea au fost lucruri normale atunci şi, dacă acum e bine, n-are rost să vezi ce-a fost decît aşa, pentru statistică.

3. De enervare sau de frig, i s-a înroşit faţa. Îi stă bine aşa. Aşteaptă de peste un sfert de oră „pe cineva" (un măgar, părerea mea), o cheamă **Sorina Cernea**, are 25 de ani şi e studentă la master, la ASE. „S-a aşteptat prea mult. Totul trebuia să se facă în primii ani după revoluţie şi, dacă exista şi o comisie occidentală care să supravegheze tot balamucul, ar fi fost perfect. Trebuia făcut totul public, fără patimă şi ranchiună, aşa, ca să ştim şi noi astea care eram mici atunci cine erau ăia răii. Şi eu una, m-aş fi mulţumit cu atît. N-aş fi cerut nici o pedeapsă, tot ce vroiam era să stea deoparte de noua putere. Acum, cînd tot ăia ne conduc ţara şi s-au dat şi cu parfum ca să nu le miroasă hainele, nu se va mai afla nimic niciodată." Eu plec, iar ea aşteaptă.

4. „Nu – îmi spune **Mihai Georgian** într-un bar, 28 de ani şi *sales manager* – cel mai nasol lucru nu e că noi n-am şti cine-s ăia, ci că ăia pozează acum în marii anticomunişti şi pro-americani. Te mint în faţă – acu' o să facă ăştia mişto de mine – da' părerea mea e că ţi se fură trecutul. O să ajungă prin manualele de istorie că ce tare era unu' ca Iliescu şi cum îl bușea el pe Ceauşescu din interiorul sistemului de cîte ori avea chef. Asta înseamnă că ţi se dă rahat cu linguriţa. Aşa ceva nimeni nu trebuie să mănînce. Poate doar fraierii ăştia care rîd acum de mine, că-i doare pe ei undeva de dosarele astea. Cu proşti d-ăştia – îşi arată amicii şi rîde – nu-ţi mai vine să zici ceva."

5. La 18 ani în liceul Cantemir, **Manuela** se plînge că ea nu are de unde să ştie ce a fost atunci. Ştie că era rău, sărăcie şi dictatură. „Mie nu-mi place politica şi nici istoria, nici la bac n-o să dăm şi nu învăţ. Dacă există o comisie, o să rezolve ăia ceva, ţi-am zis, nu mi se pare că e treaba mea. Dacă nu se poate, înseamnă că sînt interese ca să nu se zică. Asta nu e bine, normal." Manuela dă din umeri, mă priveşte atentă şi mai zice: „deci aşa sînt ziariştii. Hă!"

6. Părul vîlvoi, barbă, hainele strîmbe şi o privire destul de fixă: „Nu-ţi dau numele, am 114 ani." E tînăr însă: „Da, e rău, rău, de o sută de ori rău. Atîţia oameni au fost bătuţi, închişi, mutilaţi. A fost teroare, iar pe toţi din ţara asta îi doare undeva. Cu ăia trei fătălăi intelectuali, singurii care vor să miște treaba, o să rămînem înţepeniţi încă o mie de ani. Nimeni nu doreşte să se afle nimic, nici puterea, nici opoziţia. Dacă s-ar afla, n-ar mai exista politicieni în România, tu-ţi dai sema? Iar pe ceilalţi, ăştia ca tine, nu-i interesează. Pun întrebări, te înregistrează, scriu la ziar *da, unu' nebun*, se duc acasă şi se... O să putrezim." Strigă în urma mea că oamenii ca noi trebuie să ia atitudine.

7. Îmi cere o ţigară. Îmi cere bani. **Sid Vicious** îmi spune că-l cheamă. „Să le dăm foc. Să dăm foc la clădirea Securităţii, să ardă cu dosare cu tot. Aşa m-a făcut mama: *punker*. Ştii ce face un *punker* iarna? Se... pe el de frig."

8. Stă un pic, se gîndeşte. Nu are clienţi şi, bănuiesc că în cotineaţa lui de butic, îngheaţă de frig. „La italienii e mafia, iar la noi mafia sînt securiştii vechi. Nu poţi să te lupţi cu ei, pentru că puterea e a lor. Mai dai aşa de cîte un dosar de-al vreunuia, da' tot ei ţi-l dau şi p-ăsta ca să se răzbune p-ăla sau că ăla e un nimeni, a cinşpea roată la căruţă şi, uite dom'le dosaru', ia uite securistu'. Aiurea! N-o să se facă nimic sau, dacă se face, o să fie ca şi cum nu s-a întîmplat nimic. Aşa e la noi, nu interesează pe nimeni." Îl cheamă **Mihai**, are 30 de ani şi învaţă ca să intre la Facultatea de Istorie. Marea lui pasiune.

9. „Să fie judecaţi, da. Da' să existe diferenţiere: dacă unu' la fabrică la tata l-a dat pe vremuri în gît c-a zis tata c-o tunde în State şi tata, io ştiu, făcea puşcărie, lu' ăsta ce să-i faci? Poţi să-i scoţi dinţii, da' mai are vreun sens? Pînă la urmă tot om ca şi tine e, şi-o fi zis şi el de frică, acolo, pentru copii sau mă-sa ştie. Îl ierţi. Da' p-ăla care ţi-a sucit degetele, te-a electrocutat sau mai ştiu eu ce ţi-a făcut, p-ăsta nu mai poţi să-l ierţi. Da' dosarele lu' ăştia nu le pupi în veci. Poţi tu orice să zici şi cu dovezi că ăla m-a bătut şi alea-alea, ţi se zice „şi ce dacă?". Cu tata a fost aşa, doar un exemplu." E căsătorit, va avea un copil. Are 27 de ani, şofer de taxi.

10. „Nu ştiu. Ce să zic mai mult: nu ştiu, se face bîlci la televizor prea mult. Ştiu c-a fost rău înainte, da' cît dreacu de rău să fi fost? Acuma, zic eu, e la fel de rău ca înainte. Numai că Securitatea e bună şi-şi face treaba. Ei fac ce le zice puterea. Aşa era vremea atunci şi asta era slujba lor, ce atîta? Dacă Ceauşescu vroia dosar la nu ştiu cine, îl făceau. Da' acu' nu mai e Ceauşescu, aşa că gata." Îi plac Paraziţii şi fetele. E anul I la Politehnică. Viaţa e mişto.

11. „Stai să mă gîndesc." Se gîndeşte, se ruşinează, o cheamă **Clara**, are 22 de ani. „De fapt, cred că nu se întîmplă nimic. Dacă la atîţia ani de la revoluţie nu e nimic, cred că nici n-o să fie." E şomeră şi „crede că ar fi bine să se afle totul din dosare. Nu?"

12. „Poate dacă ne obligă NATO se face şi la noi asta. Nu zic, am 18 ani şi nu ştiu mare lucru decît că era naşpa, da', dacă nu-mi zice şi mie cineva cum era comunismu' şi cine era, peste 50 de ani să nu vină vreunu' să zică că-i vina mea că nu ştiu dacă Ceauşescu a fost rege sau preşedinte. Toţi tovarăşii mei sînt la fel. Nici nu ne interesează, nu zic, da' nici nu ne spune nimeni. Asta e. Şi să ştii, pe cinstite, dacă mă mai întrebi cu dosare şi aşa, o să recunosc, să moară mama, că habar n-am ce-i aia." Rîde bucuros ca de cea mai bună poantă. Am uitat să-l întreb cum îl cheamă şi ce face. Poate o să ne întîlnim peste 50 de ani şi atunci o să... ▲

Dosar de presă

● Aflat ieri în vizită oficială la sediul Serviciului de Informaţii Externe, preşedintele **Ion Iliescu** a declarat că este împotriva împărţirii oamenilor în „anumite categorii" şi pentru judecarea fiecăruia în funcţie de faptele sale, referindu-se la foştii securişti aflaţi încă în structurile statului.

Preşedintele Iliescu a declarat că pericolul pe care-l pot reprezenta foştii securişti aflaţi în structurile statului constituie o problemă care preocupă în continuare autorităţile române şi care trebuie lămurită „individual, nu la grămadă, într-o manieră pe care unii o abordează în spirit cadrist, cam cum era pe vremuri".

Preşedintele Iliescu a precizat că, în perioada în care a deţinut funcţia de director al Editurii Tehnice, a primit o listă cu oamenii pe care trebuia să-i dea afară pentru că „unul avea tatăl care nu ştiu ce făcuse, altul în tinereţe a fluierat în biserică, altul avea fraţi plecaţi". „A băga oamenii în tot felul de categorii din astea blamabile şi a lua măsuri înseamnă că ne întoarcem la mentalităţi pe care le-am depăşit", a afirmat şeful statului, răspunzînd unei întrebări referitoare la declaraţiile fostului secretar de stat american Madeleine Albright, făcute la Bucureşti, potrivit cărora prezenţa foştilor securişti în structurile de putere din România ar putea constitui o problemă în ratificarea de către Senatul american a aderării României la NATO. Iliescu a adăugat că fiecare răspunde de propria sa viaţă şi trebuie judecat pentru faptele sale, pentru ceea ce reprezintă el şi trebuie privit în evoluţie.

„Altminteri, toată societatea românească a trăit într-o anumită situaţie, într-un anumit cadru, într-un anumit sistem. Toţi am fi blamabili atunci, ori revoluţia română au făcut-o oamenii aceştia din România, nu au venit alţii să ne schimbe structurile din societatea românească. Noi am făcut-o cu oamenii noştri şi trebuie să judecăm prin ceea ce reprezintă fiecare, ce-au făcut, ce fac, ce reprezintă ei ca valoare umană. Cei care au săvîrşit fapte pentru care trebuie să răspundă... asta este altă treabă", a mai spus şeful statului. *(Ziua*, 4 decembrie 2002)

● Secretarul general al PSD **Cozmin Guşă** susţine că „scandalul din CNSAS este un spectacol de prost gust, care îi pune în lumină penibilă pe cei care deconspiră dosarele fostei securităţi". El a precizat ieri, într-o conferinţă de presă, că toţi membrii CNSAS sînt implicaţi în acest conflict, care trebuie să fie discutat de reprezentanţii partidelor parlamentare în comisia juridică a Senatului. „Nu am avut discuţii cu nici unul dintre membrii CNSAS şi este bine ca aceste discuţii să se poarte în faţa parlamentarilor din toate partidele, în Comisia juridică de la Senat", a precizat Guşă. *(Ziua*, 30 octombrie 2002)

● „Eu personal nu am nici o problemă cu foştii ofiţeri de Securitate din serviciile româneşti, doar dacă nu e vorba de o anumită categorie. Dacă a fost un ofiţer bun tehnician, un analist bun, un informatician sau ceva de genul acesta, de ce să ne lipsim de aceste valori? Dacă este vorba despre ofiţeri implicaţi în acte de represiune, aceştia nu trebuie să facă parte din actualele servicii secrete. Nu ştiu cît de departe este acum procesul acesta de verificare. Ştiu că este unul foarte serios, în care serviciile româneşti au depus foarte multă muncă în ultima perioadă. Dar eu nu pot avea nici o garanţie că va fi o curăţenie totală. Poate undeva, într-un colţ, cineva nu a fost observat şi a scăpat. Dar trebuie să vă spun că am încredere în actualii şefi ai serviciilor româneşti, altfel nu aş fi aici. Eu unul nu pot să garantez nimic, dar avem o relaţie foarte sănătoasă şi acest lucru e important." (**William Matser**, consilierul secretarului general al NATO pentru problemele serviciilor de informaţii, Snagov, 29 septembrie 2002)

● În ultimii 10 ani, a avut loc un proces accelerat de reformare a serviciilor de informaţii, iar în prezent se poate spune că aproape 85 la sută din personalul acestor instituţii este recrutat şi antrenat după 1990, a spus **Geoană.**

Ministrul de Externe a precizat că există preocupări, în continuare, mai puţin legate de prezenţa în structurile guvernamentale a foştilor lucrători din Securitate, cît de ceea ce este perceput ca „o influenţă reziduală, din afara sistemului", a unor foşti lucrători ai Securităţii, care sînt azi fie în afaceri, fie în alte operaţiuni.

Nu există preocupări din partea partenerilor occidentali faţă de serviciile de informaţii, pentru că problema a fost rezolvată prin contacte directe, pe canale specifice, a afirmat Geoană.

În ceea ce priveşte existenţa foştilor securişti în domenii cum ar fi cel economic, problema este mai „complicată", pentru că este vorba despre latura „mitologică, folclorică" a reputaţiei foarte proaste a Securităţii, care persistă şi astăzi, a arătat ministrul de Externe, adăugînd că va trebui găsit un alt tip de soluţii.

Problema foştilor securişti în România, astăzi, este o problemă pe cale de „resorbţie", iar invitarea României la *summit*-ul de la Praga va accelera şi în privinţa reputaţiei României resorbţia acestui subiect, care va dispărea, aşa cum s-a întîmplat şi în Polonia, consideră Geoană. *(Curierul Naţional*, nr. 3552, 2 noiembrie 2002)

● „Trebuie de asemenea observat că singurul efect palpabil al aplicării legii este doar deconspirarea colaborării cu fostele organe ale Securităţii, fără a se face deosebirea dintre colaborarea ca drept al persoanei fizice de a dispune de ea însăşi, dacă nu încalcă drepturile şi libertăţile altora, ordinea publică sau bunele moravuri (Constituţia României, art. 26 alin. 2), şi colaborarea materializată în denunţuri calomnioase, mărturii mincinoase, delaţiuni şi alte asemenea.

În fond, dacă astăzi foştii opozanţi ai regimurilor dictatoriale au o recunoaştere a activităţii lor de rezistenţă anticomunistă, acest fapt este posibil numai ca urmare a reflectării corecte a datelor şi faptelor lor în informaţiile şi documentele fostului organ al Securităţii. Aşadar, nu colaborarea în sine constituie problema de fond ce se cere soluţionată, cât mai cu seamă faptul dacă prin aceasta s-au încălcat drepturi sau libertăţi fundamentale în sistemul de reglementare şi garantare specific momentului respectiv şi, în acelaşi timp, s-a denaturat adevărul, fiindcă activitatea unor oameni nu poate fi judecată după legile prezentului.

Erorile repetate care au fost posibile în aplicarea Legii nr. 187/1999, precum şi celelalte considerente expuse impun, în spiritul dreptăţii şi al justiţiei, al respectului demnităţii omului, valori constituţionale supreme garantate, suspendarea aplicării legii pînă va fi adoptată o nouă lege." (**Ilie Merce**, deputat. Intervenţie în Camera Deputaţilor, 9 octombrie 2001)

● „După ce vor publica listele cu ofiţerii care au făcut poliţie politică, eu voi da publicităţii în mod oficial dovezile pe care le am cum că cei trei (Andrei Pleşu, Mircea Dinescu, Horia-Roman Patapievici, *n. red.*) sînt reprezentanţi ai serviciilor secrete străine, astfel încît instituţiile statului să se sesizeze şi să-i scoată pe aceştia din Colegiul CNSAS." (**Daniela Buruiană**, deputat PRM, vicepreşedintele Comisiei pentru controlul SRI – 19 iunie 2002) ▲

Doina JELA

Poliţia politică şi „specialiştii“ ei

Mă tem că distincţia pe care sîntem invitaţi s-o facem, apelul acesta la subtilitate şi nuanţă nu este decît o perversă şi inutilă distragere de atenţie, într-un teritoriu viciat de însăşi zăbovirea între limitele lui.

Discuţia aceasta ar fi trebuit să se poarte în urmă cu 12 ani, cînd nu s-a purtat şi pentru că acum nu ştim despre ce să mai vorbim, şi nu ştim nici să tăcem eficient, ea seamănă cu îndelungile dezbateri ale ortodoxiei despre numele Mîntuitorului scris cu un singur I sau cu doi, ori cu discuţiile despre sexul îngerilor, mult după ce asediatorii au trecut de porţile cetăţii şi le-au zăvorît ei înşişi, bine pe dinăuntru.

Haideţi mai bine să ne amintim iar şi iar datele problemei. În anul de graţie 2002, cînd România, printre ultimele din spaţiul fost sovietic, a fost invitată să adere la NATO, cineva care a reuşit să vadă mai mult decît era cazul, din arhivele de toate felurile ale fostei Uniuni Sovietice nu are voie să intre în ţara lui: e vorba de Vladimir Bukovski; în Polonia, generalul care a semnat actul de lichidare a lui Popieluszko, a fost achitat de justiţia postcomunistă; dosarul torţionarilor lui Vasile Paraschiv, cel mai torturat şi mai bătut dintre disidenţii din Est, a fost clasat, fiindcă deşi dovedite, crimele acelora s-au prescris; dosarul, de mai bine de 40 de ani, al unei tenebroase afaceri de jaf armat, comis de nişte tineri evrei nu doar deziluzionaţi dar şi scîrbiţi de comunism, din România, rămîne secret, ca ţinînd încă de siguranţa statului; în fine, tot aici, istoricul Marius Oprea, care şi el a văzut cam multe, în locuri unde trebuia să închidă pudic ochii, este dat în judecată pentru calomnie de către un fost ofiţer de Securitate, despre care există deja documente de arhivă, publicate, semnate şi parafate, dovedindu-i apartenenţa la poliţia politică.

Ştim din mărturiile lui Pavel Sudoplatov, care era diferenţa între serviciile externe şi cele interne ale KGB-ului moscovit. Şeful departamentului extern al poliţiei politice sovietice a lui Stalin dezvăluie că „Misiuni speciale“ însemna asasinarea adversarilor politici, oriunde s-ar fi aflat ei, altfel spus, exportul de revoluţie cu mijloacele terorismului. În plină perestroikă, laureatul Premiului Nobel pentru Pace, a cărui statuie n-o poţi atinge în Occident nici cu o floare, e vorba de Gorbaciov, îşi trimitea gospodăreşte agenţii să răstoarne guverne democratice care-l finanţau pe el, să reformeze Uniunea Sovietică. Ştim, în fine, şi despre conivenţa, complicitatea pînă la frăţie a serviciilor lui Ceauşescu cu sinistrul Carlos. Am văzut, tot recent, cum serviciile speciale, antitero, ale lui Putin preferă, asemeni celor ale lui Stalin, să omoare 700 de nevinovaţi decît să-i scape un singur duşman al poporului..

Merită deci să ne întrebăm ce diferenţă există între torţionarii Securităţii, angajaţi ai acelei direcţii a ei, mereu restructurate şi reorganizate, de anchete penale, şi „specialiştii“ ei, patrioţi, spionii, adică? Deşi ştim că execuţiile exemplare, atentatele, bătăile erau misiuni ordonate şi coordonate de la cel mai înalt nivel, cel aflat deasupra şi în afara oricărui „departament“ şi deci a oricărei îndoieli în privinţa patriotismului? Şi că pînă şi un „specialist“ ca Ştefan Andrei, ministru de Externe al lui Ceauşescu (aflăm din memoriile unui Petru Popescu), se îndeletnicea peste graniţă cu eterna misiune patriotică de a-i fi pe plac stăpînului. Generalul Pleşiţă i-a făcut personal onoarea de a-l lovi pe Paul Goma, înainte de a-i oferi paşaportul, iar un ofiţer de la „Misiuni speciale“ l-a şantajat pe unul dintre cei mai virulenţi critici ai regimului, fost social-democrat, refugiat la Europa Liberă, transformîndu-l în informatorul lui şi punîndu-l pe urmele lui Vasile Paraschiv, la Paris. În fine, un fost agent din gloriosul nostru spionaj economic îmi povestea că sarcina lui a constat în ceva aproape halucinant, în orice caz romanesc: cei doi spioni opreau autoturismul pe nesfîrşitele autorute americane, unul rămînea în maşină, iar celălalt trecea balustrada, scurma în arătură şi fura bob cu bob, porumb sau grîu din soiurile de mare productivitate obţinute de savanţii lor. Un buzunar întreg. Mai ieftin şi mai profitabil pentru ei, decît să-l îndemne pe Ceauşescu să-şi lase savanţii să descopere singuri asemenea soiuri.

Este oare posibil, ştiind toate astea, să ne mai prefacem că asta e problema? Dacă ne-o punem şi o putem face chiar pe îndelete, fără nici o grabă, de vreme ce am ratat oportunitatea de a trage toate consecinţele deconspirării Securităţii ca poliţie politică, în toate compartimentele şi departamentele ei, (ceea ce Marius Oprea, prin cărţile lui, a făcut temeinic şi fără rest), de ce să nu ne punem probleme şi mai subtile? De pildă, despre diferenţa între unii membri ai Direcţiei de anchete penale şi alţi anchetatori, sau între unii anchetatori şi ei înşişi, cînd au de-a face cu anchetaţi diferiţi, sau între comportamentul unuia şi aceluiaşi anchetator, cu unul şi acelaşi anchetat, de-a lungul unei zile? Un anchetator ca Onea Mircea, de exemplu, i-a torturat cu cruzime pe Noica şi Steinhardt şi pentru asta ar fi trebuit condamnat. Dar a fost de o desăvîrşită civilitate cu Alexandru Paleologu şi trebuie să i-o recunoaştem, civilitatea. A lui anume, şi anume cu acest anchetat, pesemne fiindcă Paleologu a ştiut să-i spună, fără să-i rănească orgoliul lui de securist analfabet, cum se scrie numele poetului german Goethe. Alţii, pesemne, din nici un alt motiv decît acelea decurgînd din nepătrunsa psihologie a asasinului, crud dimineaţa şi generos după-amiaza, cînd s-a săturat de propria-i cruzime.

De ce are atîta importanţă această distincţie? A fost pedepsit vreun torţionar-torţionar, pentru ca să existe riscul ca, în elanul justiţiar ce a cuprins societatea românească, vreunul care nu a îndeplinit decît misiuni speciale, patriotice, să fie luat şi numărat din greşeală printre asasini, nepatrioţi şi criminali?

Atît cît am avut eu acces la ele, şi cînd am avut, anume înainte de apariţia legii Ticu şi înainte de instituirea SRI-ului ca paznic al propriilor arhive, dosarele Securităţii conţin documente vorbind explicit despre tortura, asasinatul, bătaia, şantajul, presiunea morală şi psihică, într-o singură situaţie: atunci cînd partidul însuşi, în momente de perestroikă menite să deblocheze sistemul, comanda cîte o anchetă privitoare la metodele propriului său braţ înarmat. La fel s-au petrecut lucrurile şi în celelalte democraţii populare: documentele de rejudecare ale procesului Slanski, dezvăluite de un Arthur London, agent sovietic şi coinculpat, cînd a scris *L'aveu*. Scrisorile către conducerea partidului, scrise de către un Mayerhold, descoperite în timpul lui Gorbaciov de Vitali Şentalinski, şi publicate la Paris în *La parole ressuscitée*, documente în care marele regizor povesteşte torturile la care a fost supus. (Documente în care există neverosimila, obsedanta frază: „O să te batem pînă cînd n-o să-ţi mai rămînă întreagă decît mîna cu care să-ţi semnezi depoziţiile“). La noi se vorbeşte despre asemenea practici, chiar de către (unii dintre) cei vinovaţi de ele în dosarul lui Pătrăşcanu, întocmit în vederea reabilitării din 1968, în dosarul procesului de la Canal din august 1952, întocmit în vederea rejudecării din acelaşi an, 1968, în „dosarul Salcia“. În rest, acest tip de practici trebuie deduse, citite printre rînduri, în dosare mutilate.

Acum 12 ani, teancul de documente din dosarul lui Vasile Paraschiv avea vreun metru grosime. Acum, în 2001, cînd SRI-ul l-a predat CNSAS-ului şi, fără să sesizeze cinismul, CNSAS-ul l-a preluat şi predat petentului, dosarul lui Vasile Paraschiv are vreo 60 de pagini oarecum întregi, în sensul că doar „anonimizate“, restul de 60 constînd de fapt în jumătăţi de pagină, partea de sus, cea care conţine îndeobşte semnături în clar şi stampile de direcţii, indicaţii adresate subalternilor ale ofiţerilor superiori sub semnătură, fiind ruptă, nici mai mult nici mai puţin.

Dar chiar şi întregi, aceste dosare nu conţin dovezi de maltratare pînă la starea de comă, ci doar ale urmăririi neîntrerupte, filajului, interogatoriilor, angajamentelor celui ameninţat cu moartea, sarcasme, cinisme, presiuni morale pînă la distrugerea echilibrului psihic şi cufundarea în deznădejde.

Între timp, „faptele“ s-au prescris. Pe de o parte, ele sînt negate şi pe de alta, s-au prescris. Fără să fi fost nevoie şi înainte de a putea fi vreodată şi în vreun fel dovedite. În afară, desigur, de cazul că justiţia ar lua în seamă, să spunem, mărturia unui doctor care s-a luptat să-l scoată din comă pe Vasile Paraschiv, vreo 15 zile. Ceea ce eu garantez că justiţia nu va face, deşi marile procese prin care Holocaustul nazist a intrat în conştiinţa omenirii s-au ţinut exclusiv pe bază de dovezi aduse de victime şi pe mărturiile lor.

Desigur, Vasile Paraschiv revine cu o altă plîngere, împotriva celor care au redus dosarul lui de la cîteva zeci de mii de file la ceva mai mult de o sută, acuzîndu-i de distrugerea documentelor. Dar cine-i garantează lui că dacă tortura, tratamentele neomenoase şi alte prevederi ale legislaţiei internaţionale, în principiu imprescriptibile, la noi s-au prescris totuşi, n-o să se prescrie printr-o simplă mişcare de condei sau prin scoaterea din mînecă a nu ştiu cărui articol, şi distrugerea arhivelor, ca servind siguranţa statului.

Şi pe urmă, de ce trebuie ca foştii asasini să aibă de partea lor legea, dacă îi au pe cei care o aplică şi pe cei

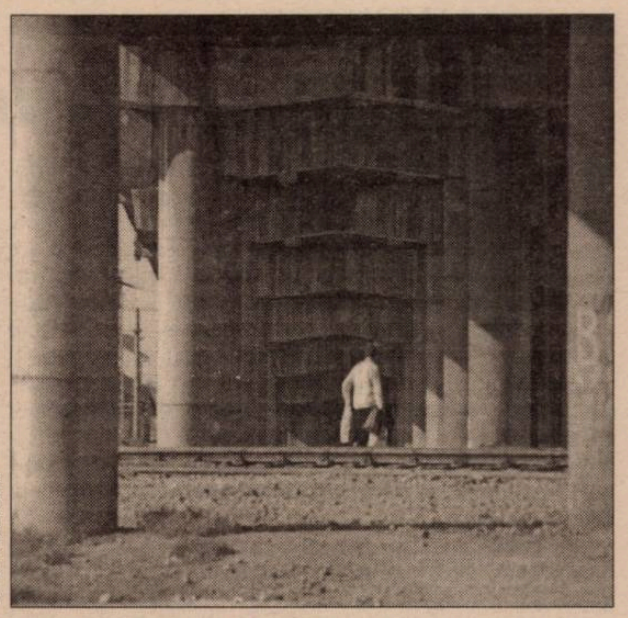

© S. Ivanoschi

care, la o adică, o fac din nou, în doi timpi şi trei mişcări, în momentul în care ea se dovedeşte de neaplicat în forma pe care-o are?

Ar fi fost important să distingem între asasini şi specialişti, dacă ar fi existat riscul să-i amestece cineva, nedreptăţindu-i pe aceştia din urmă. Dar îi deosebeşte cineva, împiedicîndu-i să-şi vadă de treaba lor în parlament, cot la cot, pe cei cu misiuni de poliţie politică, nepatriotică, dar care s-au prescris şi chiar s-au tranformat în delict de calomnie dacă le invoci, şi de cei cu misiuni speciale, dar patriotice?

Sigur că „cei treisprezece care au speriat NATO“ – mare prilej de mîndrie patriotică, într-adevăr la vremea lor, cu a căror amintire mulţi îşi leagănă şi azi neglorioasele bătrîneţi, dar cam inoportun de invocat public acum – au fost daţi, discret, la o parte, fiindcă nu se poate cerşi intrarea în NATO fără să te debarasezi de ruşinoasa lor companie. Dar un alt securist, nici pe departe atît de merituos odinioară – şi el subiect al acestei dileme, „specialist“ sau torţionar? – poate să acuze de sabotare a intrării noastre în NATO pe cineva care dovedeşte, cu acte în regulă, amestecul lui în urmărirea Europei Libere, în dosarul „Meditaţia transcendentală“, în cel al revoltei de la Braşov şi acum, iată, în urmărirea poetului Ion Gheorghe.

Este, dacă ţinem cont de starea de fapt, de continuităţile enunţate în grabă, mai sus, şi de instinctul nostru vital mort şi îngropat după 12 ani de perestroikă – cum nu se poate mai firesc ca prim-ministrul să se solidarizeze cu Ristea Priboi. Era previzibil şi ca lui Gheorghe Onişoru, şeful CNSAS-ului, să nu i se pară „concludent pentru activitatea de securist“ a lui Priboi, documentul referitor la poetul Ion Gheorghe, (adăugat celor referitoare la Meditaţia transcendentală, din cărţile lui Marius Oprea şi celor despre Europa Liberă din cărţile lui Pelin). Nici sfidarea lui Adrian Năstase, nici obedienţa şi frica de putere ale lui Onişoru nu sînt surpinzătoare şi frustrante. Alarmant însă cu adevărat şi cauză a tuturor acestor atitudini, de la cea sfidătoare a lui Năstase şi pînă la cea atît de nedemnă a lui Onişoru, este ce crede opinia publică, societatea civilă despre situaţii ca aceasta.

Într-un documentar despre tortura politică în ţările latino-americane se vorbea despre această coexistenţă victime-călăi într-o aceeaşi societate intoxicată cu propriile toxine morale, neeliminate prin justiţie. Într-un asemenea loc, familiile celor ucişi în torturi şi camarazii acestora pichetau cu diferite ocazii, comemorări, reşedinţele foştilor asasini, trăind acum anonimi printre ei. Prevăzuţi cu pancarde şi steguleţe, manifestanţii strigau vreme de jumătate de oră sub fereastra călăului: „Dragi concetăţeni, vecinul vostru este un asasin“.

Ce importanţă şi ce impact pot să aibă, ne putem întreba, asemenea manifestări ale instinctului civic, ale instinctului vital, în ultimă instanţă? Dar chiar întrebarea asta este o capcană şi un simptom.

Pretutindeni probabil, puterea, prin definiţie impură, are tendinţa să manipuleze cetăţenii, nu doar să-i convingă prin faptele ei că trebuie, spre binele lor, să rămînă acolo unde se află. Dar pretutindeni, în statele care au beneficiat de un mai îndelungat exerciţiu democratic, cetăţenii sînt mai solidari între ei decît cu puterea şi mai vigilenţi cu spusele acesteia, puse în balanţă cu faptele. Poate că românii şi-au pierdut în ultimii 50 de ani, mai ales încrederea în ei înşişi şi în îndreptăţirea lor, în amintirile, durerea, adevărul propriu, individual, al fiecăruia dintre ei. Poate că au ajuns să gîndească, să simtă colectivist, acceptînd că majoritatea are dreptate, că adevărul este de partea celor mulţi. Că statul, puterea, cine altcineva, e în slujba acestei majorităţi şi că tu, individ, cu tragedia ta, a cărei amintire va pieri odată cu tine, n-ai nici o importanţă.

▲

Anca MANOLESCU

Un fenomen al tradiţiei

Până să-l întîlnesc, graţie lui Andrei Pleşu, pe părintele Andrei Scrima, tradiţia creştină răsăriteană era pentru mine mai degrabă o sursă de frustrare. Citeam ori ascultam expuneri *despre* o tradiţie de mare calitate contemplativă şi intelectuală, cu o simbolică liturgică foarte complexă, excepţională în arta ei sacră. Toate aceste trăsături erau însă de găsit în muzee şi cărţi. Cînd era să o practici în biserici, lucrurile apăreau altfel: sacrul răsăritean era bine camuflat sub straturi de arhaicitate, vagi sentimentalisme şi utilizări identitare. Creştinismul răsăritean îmi părea, în termenii lui H. Zimmer, „o comoară nemaiştiută, ascunsă în propriul pămînt", un depozit neactualizat (şi poate chiar greu de actualizat în zilele noastre).

În aceste condiţii, părintele Andrei Scrima a fost în primul rînd, pentru mine, un *fenomen al tradiţiei*, a fost argumentul – întrupat într-o persoană – datorită căruia calitatea (contemplativă, intelectuală, liturgică) a tradiţiei răsăritene redevenea evidentă în timpul de faţă, conform exigenţelor timpului de faţă. Am asistat la un mod eficace de a interoga tradiţia, de a te înscrie în ea, de a trăi în familiaritatea adevărului ei atemporal. Nu am avut, personal, cu părintele Scrima un raport maestru-discipol. Dar am văzut cum *lucrează*, cum se manifestă un maestru spiritual, cum procedează el. Dacă orice tradiţie este, în fond, o *cale* spre realitatea ultimă, atunci maestrul spiritual e un călător, e un om care lasă urme (e un *Tîrthankara*, spun hinduşii, un „făcător de vaduri"). Aşa ceva era părintele Scrima; era un călător care lăsa marcaje de drum, urme care puteau fi urmate. Admiram, în această privinţă, *coerenţa* între tipul lui de cunoaştere, de hermeneutică (a textelor şi a evenimentelor) şi tipul lui de existenţă. Era încă o dovadă pentru mine că el este un personaj *autentic* al tradiţiei.

Tema călătoriei, tema itinerantului, a urmei aveau, în expunerile lui, un extraordinar relief. Textele spirituale pe care le analiza erau ele însele tratate ca *spaţii* de parcurs, ca trasee cărora le cauta articulaţiile, staţiunile, punctele de relansare a drumului. Lectura hermeneutică a „Scrisorii lui Ioan cel Străin", din volumul *Timpul Rugului Aprins* (Humanitas, 1996) e, pentru părintele Scrima, ca şi comentariul său la evanghelia lui Ioan, un soi de „vînătoare pe urmele Sensului", dacă e să reluăm expresia lui Origen. Iată un pasaj din debutul comentariului la cap. 18 al evangheliei: „Textul parcurs ne-a purtat, am văzut-o, către înălţimi. Cina şi marele cuvînt de despărţire, ruga către Domnul, dialogul cu Tatăl în prezenţa ucenicilor, toate acestea nu trebuie totuşi înţelese ca un ultim pisc, ci mai curînd drept trecere dincolo de orice vîrf, către locul lui Christos, «de unde El a venit, în care se întoarce»".

Cu un asemenea tip de comentariu ne aflăm, în fond, în faţa unui exerciţiu permanent de depăşire, de transcendere: înţelegerea cititorului e pusă la drum, e îndemnată să-şi depăşească mereu achiziţiile, *învaţă* să practice depăşirea limitelor, să se menţină în itineranţa sensului. Dar mai există un aspect remarcabil în acest tip de comentariu: el înseamnă *solidaritate* cu alţi călători pe calea propriei tradiţii, înseamnă să descifrezi, să actualizezi urmele şi experienţa lor de parcurs. Există, în lectura pe care o face „Scrisorii lui Ioan cel Străin", o observaţie precisă în această privinţă: „Îmi spuneam, încă de pe atunci (din vremea experienţei de la Antim n.n.) că părintele Ioan

© S. Ivanoschi

călătoreşte cu *Filocalia* dar şi cu *Pelerinul rus* aşa cum acesta călătorea cu *Filocalia*". Pelerinul rus, ca şi părintele Ioan cel Străin călătoreau cu textele antecesorilor, dar călătoreau mai ales *în aceste texte* şi *prin* ele, cu ajutorul lor. Or, mi se pare, demersul lui Andrei Scrima nu e decît o nouă verigă în această itineranţă, reluată, amplificată, prin intermediul textului, prin interpretarea lui. Asistăm astfel la efortul, solidar, al membrilor tradiţiei, pe de o parte. Asistăm la un exerciţiu de atemporalitate, pe de altă parte: căci toţi participă astfel la prezentul Realităţii spre care călătoresc.

O a doua calitate a tradiţiei pe care am văzut-o pusă la lucru de părintele Scrima e o universalitate reală, operantă, fără umbre. Pentru el, Christos era Universalul viu şi, ca atare, în orizontul lui puteai recunoaşte adevărul oferit în fiece spaţiu tradiţional sau modern, îl puteai saluta şi utiliza. Comentariul la „Scrisoarea lui Ioan cel Străin" o dovedeşte la fiecare pas. Cu fiecare temă analizată asistăm la o demonstraţie de universalitate. E ca un respir al interpretării, care se dezvoltă într-o primă fază – de amploare – către datele marilor tradiţii şi culturi spirituale. Urmează o fază a concentrării, ce revine, din orizontul astfel obţinut, la experienţa particulară comentată. Sistemul de corespondenţe macro şi micro-cosmice, culese din experienţa atîtor tradiţii şi sensibilităţi spirituale oferă fiecărei teme un spaţiu vast de inteligibilitate, un spaţiu trans-confesional, în care tema îşi atinge nivelul metafizic.

În sfîrşit, e un al treilea lucru pe care părintele Scrima l-a dovedit din nou valabil, anume un tip de agregare cu antecedente foarte vechi: grupul restrîns, alcătuit pe afinităţi reale, şi nu, sau nu neapărat, pe apartenenţă şi încadrare instituţională. Aşa a fost grupul de la Antim, unde s-a format. Aşa au fost, în parte, cercurile de studiu strînse în jurul său în ultima lui perioadă bucureşteană.

Parcurgînd arhiva André Scrima, păstrată la New Europe College, am inventariat textele pe care le-a produs. Aproape toate, dacă nu chiar toate, sînt răspunsuri la solicitări: academice şi/ori spirituale, publice ori private. Multe rezultă din trascrieri: e, iarăşi, situaţia foarte veche a ucenicilor ori a auditorilor unei autorităţi spirituale care îi fixează mesajul. O spunea chiar el: nu scrisese vreodată un text pentru el însuşi, ca un autor care concepe, autonom, o lucrare. Nu îşi inventariase textele. Productivitatea lui intelectuală devenea *expresie* numai în relaţie cu celălalt, iar atunci cînd socotea că interlocutorul merită atenţie, disponibilitatea şi calitatea disponibilităţii lui erau excepţionale. ţinea să specifice, de fiecare dată, împrejurările în care fusese produs textul: tipul de asistenţă, momentul, traseul textului, chiar modul lui de înregistrare. Mă gîndesc că insistenţa cu care menţiona circumstanţele producţiilor lui – ciudată la prima vedere – avea pentru el rostul de a atrage atenţia asupra unui *model* de întîlnire, a unui model de „trecere" a cunoaşterii, a unui model, pînă la urmă, de *tradiţie*. Era un mod insistent de a situa cunoaşterea în acest model, în acest spirit.

Dau aici cîteva extrase dintr-un cuvînt al său la Naşterea lui Christos. Textul se află în „Fondul de documente André Scrima" de la New Europe College, Bucureşti.

André SCRIMA

Din nou, încă o dată...

Iată-ne din nou, încă o dată, în faţa luminii fără înserare a naşterii lui Dumnezeu care s-a făcut om printre noi şi în noi... El vine pentru a-şi îmbina viaţa, fiinţa, veşnicia cu existenţa noastră supusă timpului, tribulaţiilor şi morţii: moarte purtătoare totuşi a unei foarte înalte şi triumfătoare vocaţii ca imagine a iubirii Lui. Sărbătoarea Crăciunului nu e aşadar nici amintirea unei vechi legende, nici ritual social şi nici expresie a bunelor noastre sentimente omeneşti; ea semnifică misterul *– cel mai adînc şi cel mai luminos dintre mistere –, anume uniunea între Dumnezeu şi om... Pornind din el, fiinţa umană se regenerează, dar nu în zarva evenimentelor exterioare, ci prin survenirea unui alt duh, Duhul însuşi al lui Christos. În Numele lui, istoria umanităţii asumă un sens universal şi fratern, un sens ale cărui bogăţii sîntem încă departe de a le fi explorat din lipsă de curaj şi generozitate. De aceea, credinţa Bisericii a văzut în naşterea umilă de la Bethleem mutaţia decisivă pentru viaţa lumii întregi, iar liturghia ei nu încetează să scruteze cosmica întindere a acestei taine „spre care converg aştrii, în care se deschide înţelesul universului", prin care omul e reconciliat cu vocaţia sa ultimă de „creator creat".*

Pe acestea toate le-am primit (chiar dacă am uitat, chiar dacă nu mai ştim s-o recunoaştem) de la El, a cărui venire pe lume o celebrăm acum. Dar, prin bucuria nopţii de Crăciun, nu trebuie oare să dăm loc în noi şi acelei învăţături adînci, acelei interogaţii grave pe care Christos nu încetează să o adreseze tuturor celor ce i-au moştenit Numele? El nu a venit doar ca să atingă în treacăt lumea şi apoi s-o părăsească; El a venit pentru a o asuma pînă la capăt, spre a rămîne pentru totdeauna unit cu omul: în căutarea şi în izbînzile acestuia, în efortul şi în neliniştile lui mari. Biserica se naşte din această intrare totală a lui Dumnezeu în universul omului, iar adevărata ei misiune e să se păstreze transparentă la prezenţa Domnului său, pentru ca pe El şi doar pe El să-l manifeste...

▲

Ţi-e sete de cultură? Bravo!
Noi avem de băut.

VINERI, 20 decembrie	21^{00}	Muzică live: 4-GIVEN
SÎMBĂTĂ, 21 decembrie	21^{00}	Muzică live: 4-GIVEN
DUMINICĂ, 22 decembrie	21^{00}	Seară jazz: Teodora Enache

În perioada 24 decembrie 2002 – 10 ianuarie 2003, clubul va fi închis. Sărbători fericite!

MARŢI-DUMINICĂ	de la 10^{30}	Café-bar cu muzică ambientală
MARŢI-JOI	19^{00}-21^{00}	Discount 25%

Prezenţă permanentă a artelor vizuale în expoziţia de la parter

CLVBVL PROMETHEVS
FVNDATIA ANONIMVL

Piaţa Naţiunile Unite 3-5, sector 4, Bucureşti
rezervări la telefon: 336.66.38; 336.66.78

„Teatrul te poartă în lume, ca pe un pescăruş, în orice anotimp“

– interviu cu dramaturgul Matei VIŞNIEC –

„Ce este ceea ce este?“ – întreabă Béranger din „Regele moare“ de Ionesco. Noi zicem că acum este Matei Vişniec. E timid şi modest. Dar e tenace. E aerian ca o silfidă. Dar e profund. E aici. Dar nu e. „Ni se cere să fim vigilenţi!“, spune un personaj de-al său. Şi el este foarte atent cu lumea care îl înconjoară, trăgînd de acolo sevele teatrului său. L-am reîntîlnit pe Matei Vişniec la Bucureşti, la recent încheiatul Festival Naţional de Teatru „I.L. Caragiale“. Fugise patru zile de la Paris, fascinat de teatrul românesc. Atunci, l-am somat să stea şi să răspundă. Fiindcă orice autor trebuie, odată şi-odată, să răspundă de faptele sale. (**F. T.**)

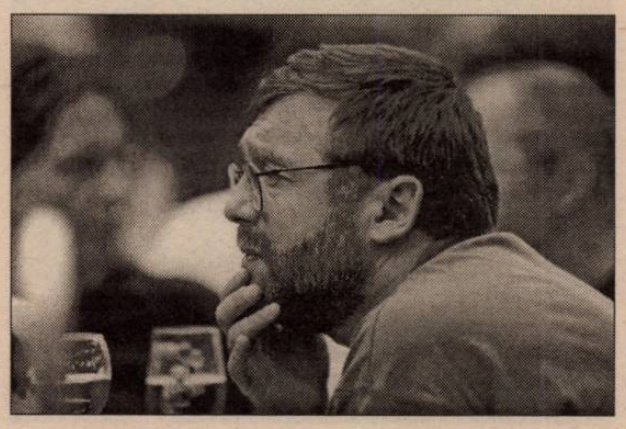

© Philippe André

„Matei Vişniec este un creator care sintetizează perfect două spaţii culturale. El vine din cultura română, dar, în acelaşi timp, aparţine şi Franţei, acolo unde s-a stabilit cu multă vreme în urmă. Această ştiinţă a sintezei m-a cîştigat definitiv, nu numai ca editor, dar şi ca prieten. Pentru că el este foarte „francez“ prin tonul său şi atitudinea sa estetică, dar, în egală măsură, păstrează intactă acea fibră de sensibilitate extraordinară, pe care o ghicesc în structura profundă a României.“

Emile LANSMAN (Editions Lansman), unul din editorii pieselor de teatru ale lui Matei Vişniec.

Ai dat o fugă la Bucureşti pentru un ambîţ de Caragiale. Cum ţi s-a părut ediţia din acest an a festivalului? Ai fost în *sau* off?

Am priceput aluzia. Ei bine, atît cît am stat, am văzut tot ce se putea vedea ca spectacol de teatru, deci, din acest punct de vedere, am fost tot timpul *in*. În ceea ce priveşte piesele mele, am participat şi la categoria *in*, şi la categoria *off*. Piesa *„Angajare de clovn“*, jucată în limba franceză, cu titlul *„Petit boulot pour vieux clown“*, în montarea lui Patrick Pelloquet, pe scena *Teatrului Odeon*, a intrat în selecţia oficială. Am recomandat-o pentru concurs, pentru că ea a avut un succes enorm în Franţa, a fost prezentată acum doi ani la Festivalul de la Avignon, iar, a doua zi, deja, sala era plină şi, timp de o lună, s-a jucat efectiv cu casa închisă. Apoi, spectacolul a beneficiat de un turneu în toată Franţa, în peste 40 de oraşe, lucru care mi-a adus mari servicii, în sensul că a amplificat cunoaşterea unui autor român în peisajul teatrului francez. Fiind un spectacol popular, el a fost văzut de foarte multă lume, a fost cumpărat de companii importante şi apoi prezentat în săli ce aveau între 200 şi 700 de locuri. După aceea, faptul că actorii sînt foarte cunoscuţi în Franţa, cred că a fost un alt motiv, dacă nu chiar primul, al popularităţii acestei piese. Apoi, în afara concursului, aici, la Bucureşti, a fost prezentată piesa *„Teatru descompus“*, adaptată sub titlul *„Deşeuri“*, la *Green Hours*, unde o trupă tînără, condusă de Ana Mărgineanu, face adevărate minuni în ceea ce s-ar numi stilul „teatrului de buzunar“. Dar cu aceeaşi respiraţie largă, ca şi o montare pe o scenă fatuoasă. Deci, sînt fericit că m-am regăsit şi în *in*, dar şi în *off*. Însă, în acelaşi timp, am fost fericit să descopăr o mare diversitate de spectacole, să întîlnesc regizori pe care-i iubesc, am revăzut actori pe care-i preţuiesc, am descoperit tineri fenomenali. În concluzie, pot spune că a fost o selecţie extraordinară, o densitate uriaşă de propuneri, care nu au făcut decît să-i onoreze pe organizatorii festivalului.

Realitatea că la ora aceasta eşti unul dintre cei mai constant şi frecvent jucaţi autori români de teatru în lume te aşează într-un soi de fotoliu confortabil de lider, aproape de aristocrat. Cum te simţi tu acum, băiatul acela timid din Rădăuţi?

Profesia asta de scriitor de teatru este tare nenorocită, pentru că poţi să ai o carieră de 50 de ani şi 50 de ani întruna trebuie să fii treaz şi să te lupţi. Sigur că după '90, pe un fond aproape de vid al noutăţii şi o seamă de regizori, ştiind că eu avusesem piese foarte mult jucate şi peste tot în lume, am fost, ca să zic aşa, redescoperit, băgat în seamă. Aici, în România, erau cunoscute deja vreo 30 de texte, încă înainte de a pleca eu, texte care, cred, conveneau şi veneau să răspundă imediat gravelor întrebări ale societăţii româneşti de după 1989. Astfel că, vreme de şase sau şapte ani, am fost jucat foarte mult aici, în România, culminînd cu festivalul de la Timişoara, în 1996, care mi-a fost dedicat în exclusivitate, unde au venit 12 companii cu 12 dintre piesele mele, deci, un festival de autor. După aceea, regula jocului s-a modificat, în sensul că, acum, şi în România îmi este la fel de greu să declanşez un spectacol important, ca şi în Occident. Pentru că regizorii sînt preocupaţi astăzi de un alt fel de inedit, vor să facă experimente estetice mai largi, uneori nu mai sînt interesaţi de textul de teatru scris pentru teatru, îşi fac propriile lor colaje, dacă nu propriile lor adaptări. În acelaşi timp, a apărut o ofertă foarte consistentă, propunerea pentru scenă a crescut, în sensul că s-a ivit o adevărată generaţie de dramaturgi tineri sau care au în jur de 30-40 de ani, care vin în forţă cu texte foarte interesante. Ca să nu mai vorbesc, după aceea, de generaţia mai vîrstnică, aceea care a continuat să scrie şi care îşi propune în continuare piesele. Deci, pe piaţa românească a teatrului, oferta este infinit mai mare acum, decît în anii '90-'92 şi e vorba de o presiune deloc neglijabilă. Ce e mai grav însă, e că numărul teatrelor nu a crescut; ele nu sînt mai multe acum, decît în 1990...

Dar în Bucureşti?

...În Bucureşti, cred că s-a schimbat, totuşi, ceva. După ştiinţa mea, au apărut zece structuri noi, care sînt cîteva companii private, locuri în care se întîmplă teatru într-un ritm şi de o calitate remarcabile. În acelaşi timp, însă există dorinţa regizorilor de a pune în scenă autori străini, pe care altădată nu puteau s-o facă, fiindcă nu aveau voie, precum şi ideea lor de a monta mari autori cu un succes uriaş acum în Occident şi pe care România doreşte să-i „consume“ în acest moment. Deci, toate raporturile s-au schimbat, iar acum, pentru mine, datele problemei sînt aceleaşi în România, ca şi oriunde în lume, ca şi în Franţa, ca şi în Germania, ca şi în Marea Britanie sau Statele Unite, unde, ca să fii jucat, trebuie să se întîmple ceva, un miracol. Prima condiţie a acestui miracol este ca piesa să fie bună, a doua este să ieşi pe piaţă cu ea şi să baţi la uşile care trebuie. Şi, de-abia după aceea să creezi un interes pentru tine, să convingi, să participi la viaţa teatrală în general, să lucrezi cu agenţi, să apelezi la mijloacele rapide de comunicare, cum este internetul, să publici mereu, astfel încît piesele tale să poată fi găsite tot timpul în librării. O muncă uriaşă, ce începe după actul creaţiei. Acesta aproape că se scufundă, că rămîne invizibil, ascuns de toate activităţile conexe legate de promovarea propriilor tale texte.

Am înţeles. Ai fost jucat peste tot – în lume şi în ţară – dar nu te-am văzut pe scena Naţionalului bucureştean, care, de regulă, înseamnă suprema consacrare a unui autor de teatru.

Nu pot nici să te mint, nici să-ţi ascund că una din ambiţiile mele de adolescent, cînd am început să scriu teatru, era să ajung într-o bună zi să fiu jucat pe marile scene ale Capitalei, adică faimoasele instituţii unde eu am învăţat ce este acela un teatru adevărat. Piesele mele au ajuns, într-adevăr, să fie montate la Teatrul Mic, la Comedie, dar, probabil, alte teatre au avut alte priorităţi.

© S. Ivanoschi

Sau e nevoie să fii directorul teatrului, pentru ca o piesă de-a ta să devină prioritară în repertoriul acelui teatru?

Nu, nu. Nu mă gîndesc aşa. De altfel, pe mine nici nu mă interesează astfel de, să zicem, coincidenţe... Revenind, însă pot să spun că, din '90, am avut onoarea să fiu jucat în alte teatre naţionale din ţară, precum Timişoara, Iaşi, Craiova sau, ai să rîzi, acum patru ani, chiar şi la Teatrul Naţional din Istanbul, cu piesa *„Angajare de clovn“*...

...Dar niciodată la Naţionalul din Bucureşti...

...Ei bine, la Bucureşti, a trebuit să treacă 12 ani, ca să primesc un telefon de la actualul director, care să-mi propună o piesă de-a mea, *„Maşinăria Cehov“*, în repertoriul anului viitor. Acestea sînt jocurile în peisajul teatral şi cultural românesc. Eu nu pot decît să constat şi să mă supun regulilor acestui joc, dacă există, mă rog, nişte reguli în acest domeniu. Dar, în acelaşi timp, mă declar în continuare dispus în orice moment să ofer piesele mele scenelor importante, acolo unde vine un public numeros să vadă teatru. Faptul că voi fi jucat la Naţional anul viitor este pentru mine o bucurie reală, pentru că acolo e un loc pe care publicul îl iubeşte şi unde eu pot să-i ofer acestuia un nou motiv de satisfacţie estetică.

Mi-ai spus că „Angajare de clovn“ s-a jucat neîntrerupt, timp de o lună, la Avignon. Visezi – pentru că orice autor de teatru are dreptul la visare – visezi, aşadar, la un „Théâtre de la Huchette“, în care să ţi se joace, seară de seară cu casa închisă, aceeaşi piesă, vreme de 50 de ani?

Exagerezi. Nu se poate repeta, în istoria teatrului, de două ori aceeaşi întîmplare. Sînt lucruri unice care se produc, iar Ionesco este un caz unic. Eram în Franţa de cîteva zile, atunci cînd am descoperit *„Théâtre de la Huchette“*. M-am dus acolo să văd *„Lecţia“* şi *„Cîntăreaţa cheală“* şi, trecînd prin Cartierul Latin, printre cîrciumi şi taverne greceşti, mă aşteptam să văd un teatru uriaş, cu fronton, cu lumini, cu trepte şi, prin urmare, nu l-am găsit. Am mai făcut un tur al străduţelor, pînă cînd, uimit, am descoperit că, de fapt, teatrul era o uşă. O uşă şi o vitrină. Iar sala, cînd am intrat, am văzut că avea doar 75-80 de locuri. După aceea, mai tîrziu, am înţeles ce mare valoare au aceste „teatre de buzunar“ în descoperirea tinerilor autori, pentru că Ionesco a fost montat, în anii '50, la vîrsta la care el nu era cunoscut încă. Şi acum, după atîţia ani, aceste teatre sînt o modalitate de promovare fără risc, hai să-i spunem managerial. Eşti bun – cîştigi. Nu – pierderile financiare sînt minime. În schimb, te asigur că eu am fost jucat în Franţa, de-a lungul vremii, de peste 60 de companii mici, de felul acesta şi nu am nici un complex. Ele sînt trupe private, aproape miniaturale, care uneori nu au sală, care creează un spectacol unde pot şi, după aceea, încearcă să-l vîndă. Dar eu am fost foarte fericit să ştiu că am intrat în circuitul acestor oameni de teatru, care mă ştiu, mă cunosc şi că un anumit public este al meu, pentru că ele, la urma urmelor, nu fac decît să-ţi poarte numele peste tot. Altfel spus, teatrul te poartă în lume ca pe un pescăruş, în orice anotimp. De aceea, eu aş fi fericit să văd şi la Bucureşti cît mai multe structuri de acest tip, care îşi asumă frumoase nebunii şi riscuri artistice. Fiindcă „teatrul de buzunar“ nu are nimic peiorativ în el. Ci, dimpotrivă.

De cîte ori ai fost jucat în lume, Matei? Cîte reprezentaţii cu piesele tale crezi că au avut loc?

Off, lasă-mi un răgaz, să vedem... Cred că peste 1.000, nu ştiu, ceva de genul acesta.

Şi n-ai obosit să te joci atîta?

Nu, deloc. Ba, chiar vreau să-ţi spun că mă simt într-o formă extraordinară, care s-ar putea să-i deranjeze pe unii.

În final, dacă nu te superi, am voie să mi-l închipui pe Matei Vişniec, o dată pe an, plimbîndu-se gînditor pe aleile cimitirului Montparnasse şi depunînd o floare la mormîntul lui Eugène Ionesco şi o alta la Samuel Beckett?

Sigur că da... Sigur că da. Pentru că ei sînt strămoşii mei. Dar, de fiecare dată, nu uit să fac un ocol şi să admir „Rugăciunea“ lui Brâncuşi.

interviu realizat de Florin TOMA

▲

Dumitru BUDRALĂ

ASTRA FILM FEST de la Sibiu

La Sibiu, „în provincie" cum se vede de la Bucureşti, s-a întîmplat în această toamnă un eveniment cu totul special, ASTRA FILM FEST 2002, festival internaţional de film documentar şi antropologie vizuală.

Din fişa tehnică a festivalului, aflăm că au fost 56 de filme proiectate în cadrul a 5 secţiuni, pe parcursul celor 6 zile de festival. Dincolo de cifrele, care nu ne spun mare lucru, festivalul de la Sibiu a fost un eveniment în toată puterea cuvîntului.

Înainte de a încerca să desluşim ce anume l-a făcut atît de special, să vedem cum a arătat agenda festivalului.

Au fost trei secţiuni competiţionale: secţiunea internaţională, cu filme din Argentina, Birmania/Myanmar, China, Danemarca, Estonia, Finlanda, Franţa, Germania, Iran, Israel, Marea Britanie, Norvegia, Olanda, Polonia, România, SUA, Suedia, Ungaria. La secţiunea „Balcani", selecţia finală a cuprins filme din Bosnia-Herţegovina, Bulgaria, Grecia, Serbia şi Slovenia, dar şi producţii din Olanda, Danemarca şi Statele Unite, care abordau subiecte balcanice. La secţiunea „Made in Romania", lista finaliştilor arată o diversificare a producătorilor, faţă de anii din urmă, cînd această secţiune era dominată de producţiile televiziunii naţionale. Pe lîngă competiţie, organizatorii au inclus în program filme hors-concours şi o minisecţiune a filmului studenţesc.

Care e gustul refugiului şi cât de grea este întoarcerea acasă, cum sunt percepuţi cei plecaţi prin locurile în care speră să-şi găsească rosturile vieţii, ce înseamnă neputinţa sărăciei şi a mizeriei, spaima şi apoi resemnarea în faţa morţii, ce efecte are mirajul Occidentului şi al Americii, cum e percepută globalizarea şi tot cortegiul de schimbări pe care le aduce în viaţa oamenilor din cele mai izolate colţuri ale planetei, ce capcane morale şi etice îl pîndesc pe cel ce îşi asumă riscul de a aborda problematici etnice din Balcani, care e mecanismul de formare a clişeelor în perceperea duşmanului comun? Iată doar cîteva întrebări ridicate de filmele prezente în selecţia Festivalului.

Cu o zi înainte de începerea festivalului, întreaga echipă de organizare e la Casa de cultură. În timp record, trebuie să monteze expoziţia de fotografie şi să schimbe întreaga ambianţă a holului clădirii proletcultiste, pe drept cuvînt numită „Casa de cultură a sindicatelor" în ceea ce avea să devină atmosfera personalizată a Festivalului. În mijlocul agitaţiei generale, cînd toată lumea dădea zor cu panotarea sau, cocoţaţi pe scări de zugrav, lipeau afişe, apare un grup colorat de tineri cu rucsaci în spate. Sînt studenţi de la Roma, sosiţi ca spectatori la Festival. Încep să apară şi alţi invitaţi: două regizoare cu filme în competiţie şi chiar unul dintre membrii juriului. Festivalul a început. Noaptea tîrziu, îşi face apariţia un grup de studente din Polonia, sosite cu autostopul. Li se explică unde sunt cazaţi (pe cheltuiala festivalului) studenţii. Timid, fetele întreabă cîţi Euro costă ziua de festival şi dacă există abonamente cu reducere pentru studenţi. Rămîn perplexe cînd află că totul e gratuit. ASTRA FILM FEST, un adevărat spaţiu al contrastelor, precum întreaga zonă a Balcanilor pe care a celebrat-o în programele sale speciale, a făcut ceea ce nu fac festivalurile occidentale cu buget îndestulător: intrarea la toate programele festivalului a fost liberă. Nu a fost uşor pentru comitetul de organizare să ia această hotărîre, mai ales că incertitudinile legate de buget deveniseră obsedante. S-a analizat în fel şi chip. Cît ar fi putut costa un abonament pentru o zi, care cuprindea în medie 20 de proiecţii în cele două săli, plus programele speciale, în aşa fel încît să nu îngrădească accesul, mai ales al tinerilor ?

Filmele

Oricare ar fi spaţiul de desfăşurare, programele speciale şi toate celelalte ingrediente ale unui festival de film, esenţa sa stă pînă la urmă în selecţie.

Selecţia de la Sibiu a fost şi ea o provocare. Diversitatea filmelor prezentate a nedumerit pe mulţi. Însăşi titulatura festivalului, aceea de film documentar şi antropologie vizuală, pune pe gînduri şi naşte controverse.

Dacă la secţiunea internaţională s-au putut vedea filme reprezentînd cele mai diverse stiluri ale documentarului, Balcanii s-au concentrat asupra tragediilor recente din acest spaţiu, preponderenţa subiectelor din fosta Iugoslavie fiind inevitabilă. Selecţia a avut grijă să includă perspective diferite, evitînd abordarea simplistă, în alb şi negru. Totuşi, conflictul a pătruns pînă în sălile festivalului, la nivel de dezbatere, desigur, cînd unui regizor sîrb i s-a reproşat unilateralitatea în tratarea subiectului (filmul era despre o enclavă sîrbească din provincia Kosovo, unde oamenii trăiesc înconjuraţi de ostilitate şi sunt nevoiţi să apeleze la protecţia trupelor KFOR). Secţiunea documentarului românesc a avut şi

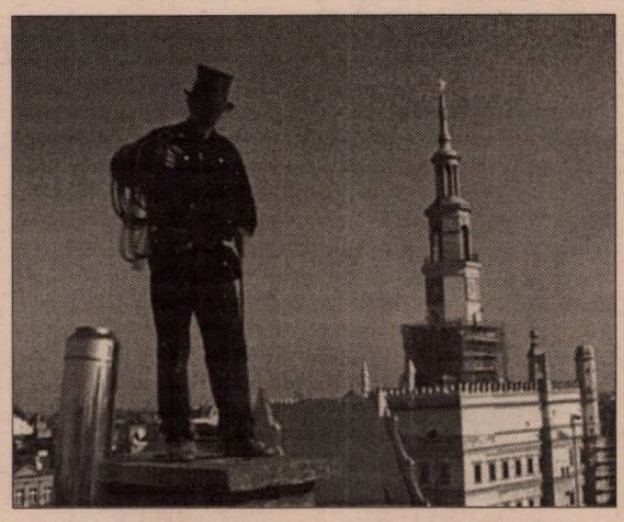

Katarzyna Wala, ***Hornarii***

ea destule surprize de oferit. „Sălaşul", de Gheorghe Şfaiţer de la TVR Timişoara (Premiu ex-aequo al secţiunii documentarului românesc) a fost una dintre ele, prin excelenta abordare antropologică, ritmul montajului şi sensibilitatea tratării subiectului, adică tot ce poate fi mai străin stilului TV.

Festivalul cu 1.000 de ochi

O parafrază a titlului filmului lui Alexandru Solomon („Omul cu 1.000 de ochi" – despre Iosif Berman, prezent în festival la Secţiunea internaţională), ar putea descrie unul dintre programele speciale ale Festivalului: expoziţia internaţională de fotografie „Portrete din Balcani". Organizarea expoziţiei are şi ea o istorie „balcanică". Dumitru Budrala, director al festivalului şi iniţiatorul proiectului expoziţiei, a gîndit-o ca pe o contrapondere la toate ororile ce dominau filmele secţiunii Balcani, într-un demers de a scoate la lumină şi alte aspecte, la fel de reale, ale acestei zone. Dar selecţia s-a dovedit a fi un proces dificil. Din sutele de fotografii trimise de cei care au răspuns invitaţiei, a reieşit că obiectivul multor fotografi din ţările Balcanilor se îndreaptă unilateral, fie către mizerie şi sărăcie, fie înspre o viziune festivist-naţionalistă asupra tradiţiei. Cu mare dificultate şi cu piedici logistice în stil balcanic – din cauza cărora unele dintre fotografii au ajuns în ultima clipă la Sibiu – expoziţia şi-a atins scopul.

Un festival interactiv

Dialog, discuţii, comunicare. Discuţii în sală, după proiecţii, sau în ambianţa boemă a barului. Panoul cu mesajele pe bileţele a fost o atracţie. Trebuia citit de cîteva ori pe zi, pentru că mereu apăreau mesaje proaspete şi se încingeau adevărate polemici (ex. „Filme serioase n-aveţi?" „Dacă nu-ţi place, du-te acasă. ASTRA FILM FEST nu e pentru manelişti").

Programul special de muzică şi dans din Balcani a fost gîndit în acelaşi stil. În locul unui spectacol folcloric, programul de dans era animat de doi instructori din Budapesta, specialişti în dansuri balcanice. Ei explicau paşii tuturor celor dornici să participe, după care – la început cei mai curajoşi şi treptat toată lumea – dansa cu însufleţire. Acest tip de divertisment funcţionează la Budapesta de peste o jumătate de secol, unde aşa-numitele „case de dans" sunt foarte căutate. (Au fost comentarii – ce-i drept, puţine la număr, cu privire la originea orchestrei şi a dansatorilor, dar cei mai mulţi au înţeles că o orchestră din Ungaria, care cîntă muzică bulgărească, românească, grecească, sîrbească etc. şi doi dansatori pasionaţi de dansurile acestei regiuni se înscriu perfect în spiritul Festivalului).

Kim Longinotto, Ziba Mir-Hosseini, ***Evadare***

Publicul

Publicul a fost revelaţia Festivalului de la Sibiu. Sălile pline dimineaţa şi tixite de lume la proiecţiile de seară au arătat că există un orizont de aşteptare pentru filmul documentar necomercial, care nu este un instrument de pur divertisment, ci pune probleme, deschide perspective, creează controverse. Discuţiile cu autorii trec dincolo de tonul de complezenţă. Întrebări oarecum tehnice „cît timp a durat cercetarea, care a fost perioada de filmare, cum aţi stabilit relaţia cu subiecţii, care a fost reacţia lor cînd se ştiau filmaţi?" sînt dublate de altele, mai profunde, care pun problema eticii, a subiectivismului, a responsabilităţii alegerii şi abordării unui subiect. Şi toate acestea se întîmplă nu într-un mediu restrîns, academic, ci într-o sală cu sute de spectatori.

Examenul de maturitate avea să vină în penultima zi a festivalului, la filmul suedez „Shocking Truth" („Adevăruri şocante"), despre industria pornografică. Filmul, prezentat în parlamentul suedez, în perioada în care se dezbătea o lege asupra necesităţii de a controla efectele nocive ale pornografiei, dezvăluie dezumanizarea şi violenţa extremă la care sînt supuşi cei ce ajung bunuri de consum în această industrie. Filmul conţinea – spre exemplificare – secvenţe din emisiuni porno transmise de canalele suedeze „pentru adulţi". Deşi synopsisul din catalog, destul de neutru de altfel, nu dezvăluia mare lucru, „telefonul fără fir" a funcţionat fără greş, mai eficient decît cea mai elaborată campanie de mediatizare. Sala s-a umplut pînă la refuz. Ca o anecdotă, cu 10 minute înainte de începerea proiecţiei, lui Philippe Lourdou, membru al juriului competiţiei internaţionale, i-a fost imposibil să găsească un loc în sală şi a trebuit să fie găzduit ad-hoc în loja translatorilor. Emoţiile din partea organizatorilor nu au fost mici. Se putea întîmpla orice într-o sală cu aproape 1000 de spectatori, în majoritate tineri. Şi s-a întîmplat ceea ce trebuia să se întîmple. Adică nimic. Publicul a urmărit filmul, a aplaudat la sfîrşit şi sala s-a golit fără incidente. Probabil că a fost o premieră pentru România difuzarea unor imagini pornografice în condiţii de sală de spectacol de sute de locuri. Testul a fost trecut cu brio, iar publicul a reacţionat cu o normalitate îmbucurătoare.

Studenţii

Incontestabil, cea mai interesantă şi interesată categorie de public au fost studenţii. De la centrele universitare din ţară au venit cam 100 şi încă pe atît au sosit de la universităţi din străinătate.

De aceea, introducerea în program a unei minisecţiuni de filme studenţeşti se cerea de la sine. S-au proiectat filme realizate de studenţi de la Granada Centre for Visual Anthropology, de la Departamentul de antropologie culturală al Universităţii din Miskolc, de la Institutul de etnologie din Poznan şi de la Universitatea din Hamburg.

Andrei Iteanu, Franţa (cîştigător al Marelui Premiu cu filmul „Scrisoare către morţi"): „(...) E uimitor. Eu mă aşteptam la un festival mic; Sibiul, în comparaţie cu Parisul, să zicem, e un oraş mic, şi ne aşteptam la un festival mic, unde o să fie cîţiva intelectuali care o să vorbească despre cinema şi, de fapt, vin aicea şi ce văd? Sute şi sute de oameni care vin la sală în fiecare zi, şi în special tineret, aşa de mult. E o surpriză foarte mare pentru mine să văd că sînteţi capabili să faceţi să vină un public aşa de numeros şi atît tineret, în special, ca să vadă filme, pe care tineretul în general nu le apreciază aşa de mult. Le plac mai mult filmele americane. N-am văzut aşa ceva la nici un alt festival de cinema documentar."

Deşi organizat „în provincie" cum spuneam la început, Festivalul de la Sibiu nu a avut urmă de provincialism. El nu a încercat să demonstreze cu ostentaţie că e egal – sau chiar depăşeşte – festivaluri de gen din occident. Nu a încercat să smulgă aprecieri quasi-politicoase. A fost european pur şi simplu. ▲

Dilema vă recomandă

● Nu treceţi în anul următor fără să fi văzut (cel mai des pe MTV) clipul lui Moby *In this World*: patru gogomîrle extraterestre (Disney + Picasso + Pixar) vin pe Pămînt cu farfuria lor zburătoare, coboară în Manhattan şi-ncearcă să intre în contact cu newyorkezii agitînd nişte pancarte pe care scrie „Hi", „Hello" şi „Hola"; singura problemă: „extranimăluţele" sînt cît o cutie de chibrituri, aşa că mai nimeni nu le observă... Bună dispoziţie şi bună duioşie garantate! (Alex. Leo Şerban)

Simona SORA

puzzlecturi

Verde cu aur

– schiţă pentru o biografie –

● **Ion Iovan, *Mateiu Caragiale. Portretul unui dandy român*, Editura Compania, 2002.**

Ion Iovan este poet (autor al volumelor *După-amiaza unei clipe*, din 1976 premiat de Uniunea Scriitorilor şi *Rezervaţia naturală* din 1979) şi romancier (*Comisia specială* din 1981 şi *Impromptu* din 1986). Portretul cald pe care i-l face Adriana Bittel în rubrica sa din *Formula AS* este cel al unui scriitor ce-ar trebui redescoperit de către cititori, dar şi de critica împărţită în tabere exclusive şi cu interese imediate: „Ion Iovan e un bun poet şi prozator din generaţia '70. Calităţile umane tot mai rare – onestitate, seriozitate, modestie, delicateţe, pasiune intelectuală – l-au îndepărtat de zarva şi frivolitatea gloriilor efemere, făcîndu-l să opteze pentru recluziune şi anonimat. Se vorbise mult despre el la începutul anilor '80, cînd publicase un roman foarte curajos şi original în construcţie, *Comisia specială*, ce ar trebui reeditat şi recitit din perspectiva prezentului, căci e mai mult decît o satiră a delaţiunii, suspiciunii şi conformismului".

În 2001, Ion Iovan a întocmit o ediţie Mateiu Caragiale, pentru a reveni la marota mateină în 2002 cu un portret cronologic, o cvasibiografie care respectă cel puţin o parte a canonului personajului său: „gravité, tenue, retenue... calme, froideur glaciale, réflexion, délibération, correction, élégance. Style."

Uimitoare la această biografie *sui generis* echilibrată şi interogativă sînt două lucruri: pe de o parte situarea deliberată pe un teren triplu minat de receptarea scrîşnită în epocă a personajului public, de dispariţia surselor prime *(Jurnalul* şi *Agendele)* şi de cultul exclusivist dedicat ulterior scriitorului; pe de altă parte intrigă *rezistenţa* biografului la ispita epicului. Să le luăm pe rînd.

În războiul pe care Mateiu l-a purtat cu tatăl său şi după moartea acestuia din urmă, nu doar critica a fost de partea tatălui. Construcţia „de sine" a bastardului – ba abandonat, ba căutat după o logică ce scapă explicaţiei simple, excrocat de propriul tată, umilit, după ce tocmai fusese sprijinit să debuteze poetic („n-ai să fii nimic... nimic, nimic!" – îi stigă berarul Caragiale contelui Caragiale, în tren) – a iscat destule antipatii „structurale", a căror victimă a fost, pînă la urmă, biografia mateină. *Jurnalul* şi *Agendele* au dispărut în „iarna zbuciumată a lui '41", copiile realizate de Perpessicius, urmaşii acestuia şi Şerban Cioculescu s-au pierdut, manuscrisele de azi fiind doar nişte reconstituiri nefiabile din varii motive. Personajul controversat din scrierile explicit autobiografice, interesant mai ales în măsura în care era la fel de profund-construit ca şi personajele scrierilor sale literare, a trecut în planul doi. Cultul matein, subteran şi exclusivist, practicat de o artistocraţie culturală, are în centrul său opera, nu omul. De aceea, orice ipoteză cu privire la om poate aprinde noi patimi, pînă la regăsirea *Jurnalului* şi *Agendelor*, dacă or mai exista.

Acestui complicat *background* cultural sau unei strategii constructive să i se datoreze oare „rezistenţa" la epic a romancierului Ion Iovan? Autorul acelei „Ţiganiade scriptologice", cum a denumit M. Iorgulescu romanul său din 1981, avea toate instrumentele scrierii unei biografii literare remarcabile. Personajul său, coborît din „tradiţia desuetă a dandismului de pe vremea lui Oscar Wilde", dar păstrînd un zîmbet ce avea „ceva trist, dezarmant, naiv, lipsit de orice corozivă agresivitate, ca zîmbetul copiilor în somn" (Cezar Petrescu) are toate datele eroului unui roman fractalic, fragmentar, cu perspective multiple. De ce preferă Ion Iovan un savuros portret cronologic biografiei după toate regulile speciei? De ce se mulţumeşte să selecteze, să ordoneze şi rar să comenteze (în limite asumate) feţele multiple ale personajului său – de la copilul pasionat de heraldică şi istorie, la adolescentul tenebros, dispreţuitor şi lipsit de indulgenţă (cum îl vede Cella Delavrancea), la funcţionarul superior bîntuit (pînă la sfîrşit) de mania decoraţiilor, la *dandy*-ul obsedat de costumele sale lila şi bleumarin, de melonul încercat într-o prăvălie berlineză de George al V-lea, regele Angliei şi de *ghetele cu capace*, şi pînă la moşierul, însurat de conivenţă cu sexagenara Marica Sion şi înălţîndu-şi la moşie steagul verde cu aur, culorile stemei sale de „conte transilvan"?

Ion Iovan face în acest portret un lucru extrem de subtil, la care nu doar secta mateină ar trebui să vibreze: apropie (pînă la identificare) omul cu toate fantasmagoriile sale de autorul sacralizat al *Crailor*, cu o înţelegere de care numai N. Steinhardt mai fusese în stare: „...rea e trufia... dar dacă altă cheie nu stă la îndemînă, bună e şi ea: să fie doar intensă. Şi a lui Mateiu Caragiale, negreşit, a fost". Mirării lui Ovidiu Cotruş („Cum să fii de acord cu asemenea aberaţii?"), cartea lui Ion Iovan îi contrapune o logică mai complexă, a personajului în răspăr cu toate şi cu toţi care doar astfel se poate construi ca scriitor. Ceea ce într-o biografie literară, psihologizantă şi omniştientă ar fi putut fi discutabil devine irefutabil în acest portret cu materialul – înjumătăţit – al clientului.

▲

Andrei GORZO

dilematograf

Invazie anglo-franceză

Ce a fost

Anul acesta, francezii au avut o întîrziere, dar englezii au fost punctuali. Invazia britanică a început pe 15 noiembrie, cu 23 de filme de lungmetraj, plus scurtmetraje şi videoclipuri. Într-o săptămînă, Bucureştiul era cucerit. După o serie de incursiuni bine plănuite, în Braşov, Cluj, Timişoara şi Iaşi, Festivalul filmului britanic a mai salutat o dată Bucureştiul, în săptămîna 9-15 decembrie, după care a plecat să se reculeagă, în vederea campaniei de la anul. Pe 29 noiembrie se declanşa cea mai ambiţioasă operaţiune din istoria Sărbătorilor filmului francez – 39 de filme în 6 săli din Bucureşti – efort logistic menit să-ţi dea o senzaţie plăcută de ameţeală, urmată de un frison de anticipare la fel de plăcut (la gîndul că, anul viitor, cineva s-ar putea strădui să bată recordul).

Anul acesta, englezii şi-au arătat şarmul încă din prima seară, cînd s-a proiectat *Lucky Break*, filmul pentru care Peter Cattaneo *(The Full Monty)* a căutat o idee încă şi mai aiuristic-entuziasmantă decît cea a unei trupe de oţelari-stripperi şi a venit în cele din urmă cu o trupă de puşcăriaşi-actori de *musical*. (Abia aştept să văd ce-o să-i mai trăsnească prin cap: o poveste de succes, cu Robert Carlyle în rolul unui fermier care îşi schimbă sexul şi ajunge *top-model?,* povestea unor ucigaşi în serie care se reorientează spre critica de film?). Una peste alta, britanicii au alintat şi au gîdilat publicul (cu multe comedii), lăsînd pe seama francezilor, *pour une fois*, sarcina de a-l zgîndări şi zgudui: sarcină de care francezii s-au achitat impecabil, venind (de la Cannes, via DaKINO) cu scandalul – filmul lui Gaspar Noé, *Irréversible*.

Anul acesta, englezii au prins un public proaspăt, cu poftă de cinema, care a venit în fiecare zi pentru o nouă porţie. Francezii aveau motive să se teamă că nu le-a mai rămas decît un public îndestulat, obosit după atîtea aplauze. Pe deasupra, gerul i-a prins pe francezi în plină campanie. Dar bănuiesc că au răsuflat uşuraţi, atunci cînd au văzut spectatorii făcînd coadă în frig, ca să intre la un film de Otar Iosseliani, care dura pînă la unu noaptea...

Ce rămîne

De la britanici rămîn cu amintirea cele mai vesele primiri făcute unui film – comedia debutantului Joel Hopkins, *Jump Tomorrow*, fără rival ca magnet pentru aplauze, chiar într-o ţară unde spectatorii, din păcate, nu prea sînt obişnuiţi să aplaude la cinematograf. De la francezi rămîn cu amintirea celei mai profunde tăceri lăsate recent peste vreun public din România – tăcerea la care te reduce prima oră din *Irréversible*: o viziune a iadului care merită să stea alături de cele mai mari, de la Dante la Dostoievski şi de la Bergman (din *A şaptea pecete)* la Spielberg (din *Salvaţi soldatul Ryan)*. Nu auzi decît foiala spectatorilor care preferă să-şi ia jucăriile şi să plece din sală.

De la britanici rămîn cu prezenţa gravă, substanţială, a lui Timothy Spall în *Lucky Break*. Fără el, filmul ar fi fost consumat de propriile sale artificii. Într-o comedie vopsită în culori atît de vesele încît riscă să se transforme într-o făcătură enervantă, Spall introduce petele necesare de gri, care umanizează făcătura şi potenţează veselia. De la francezi rămîn cu admiraţia pentru felul în care ştiu să rezolve un subiect uşor – de exemplu, o comedie despre căutările spirituale ale unei fetişcane zăpăcite *(Dieu est grand, je suis tout petite* de Pascale Bailly) –, care la Hollywood, după cîteva gaguri bune, s-ar împotmoli în banalităţi evlavioase.

De la britanici rămîn cu amintirea unei injecţii energizante cu ser de serie B, datorată filmului cu vîrcolaci *Dog Soldiers* (de Neil Marshall), ale cărui orori sînt servite cu o admirabilă lipsă de inhibiţii, astfel încît le accepţi ca pe nişte gaguri şi te distrezi cum nu te-ai mai distrat de la aberaţiile cu vampiri ale lui Tarantino şi Robert Rodriguez. De la francezi rămîn cu frisonul unui original şi sofisticat *thriller* de Jacques Audiard, *Sur mes lèvres*, în care o secretară (Emmanuelle Devos) surdă şi aparent neajutorată ia ca asistent un fost puşcăriaş (Vincent Cassel) încruntat şi ţepos. Ea se foloseşte de el, ca să-şi învingă duşmanii din firmă şi să dea impresia că, în pofida aparenţelor, are o viaţă privată; el se foloseşte de ea, iniţial ca să-şi găsească un adăpost, apoi ca să pună la cale o lovitură. Parteneriatul lor pare cel mai lipsit de speranţă de la Humphrey Bogart şi Katharine Hepburn încoace, dar calităţile lor sînt complementare: ea citeşte de pe buzele oamenilor (e aproape ca şi cum le-ar citi gîndurile), el e cu acţiunea. Din momentul în care se rodează ca parteneri, ei sînt imbatabili, iar atracţia sexuală dintre ei, neexprimată, e transferată în *thriller* – un al doilea suspans, o dublă excitaţie.

De la englezi am rămas cu şiragul de revelaţii din filmul *The Lawless Heart* (de Tom Hunsinger şi Neil Hunter). Mă gîndesc mai ales la o anumită secvenţă: un bărbat a murit; amantul său (Tom Hollander) are dreptul la o parte din moştenire, dar cumnatul mortului (Bill Nighy) vrea să i-o ia şi îl hărţuieşte cu întrebări; vrea să-l facă să admită că nu i-a fost fidel dispărutului, ca să-i poată lua banii cu conştiinţa împăcată. Bărbatul gay e rezervat, demn, stînjenit; vede prin subterfugiile celuilalt şi îi e ruşine de ce vede, ar vrea să privească în altă parte. Şi celălalt ştie că e descoperit, se aude vorbind ca un idiot pompos („Am înţeles că pentru voi fidelitatea nu-i aşa importantă cum e pentru noi..."), ştie că e un ipocrit, că propriile sale gînduri dau tîrcoale, tremurînd, adulterului, se simte prost, dar îi dă înainte, cumva a reuşit să ajungă atît de departe de fericire, încît nu mai contează ce spune. Un set întreg de emoţii, în doar două minute de dialog laconic, şovăielnic. De la francezi am rămas cu imaginea lui Otar Iosseliani în rolul unui şarlatan veneţian, în filmul *Lundi matin* (pe care el l-a realizat). Încercînd să impresioneze un vizitator cu arta sa de pianist, el dă drumul unui înregistrări, să cînte în locul său, dar uită să o oprească şi, cînd uralele de pe bandă îi umplu casa, încearcă să salveze aparenţele ieşind pe balcon şi făcînd cu mîna unei mulţimi imaginare de fani: o şmecherie atît de disperată, încît e aproape sublimă.

De la englezi am rămas cu portretul unui Napoleon (Ian Holm, în *The Emperor's New Clothes* de Alan Taylor) care n-a murit pe Sfânta Elena, ci s-a întors la Paris, şi-a folosit geniul strategic într-un scop mai nobil decît cucerirea lumii – cucerirea pieţei de pepeni –, s-a însurat cu o femeie cinstită (Iben Hjelje) şi, cu toate că ambiţia de a-şi recăpăta imperiul l-a mai chinuit o vreme, în cele din urmă s-a împăcat cu viaţa. O viziune nu tocmai credibilă, dar simpatică: orice suflet de bărbat care, între cucerirea lumii şi şansa de a împărţi patul, cafeaua de dimineaţă şi focul din şemineu cu Iben Hjelje, alege cea de-a doua variantă, e un suflet salvat. De la francezi am rămas cu o viziune a Revoluţiei (a lui Eric Rohmer, în *L'anglaise et le Duc*) care nu seamănă cu nici un alt film istoric (e o splendoare, cu fundaluri pictate şi imagini digitale) şi e atît de elegantă (în stilul acela vorbăreţ, civilizat, al lui Rohmer) încît abia în final realizăm cît de curajoasă este: bătrînul diavol (e trecut de 80 de ani) a făcut să se clatine monumentul Revoluţiei franceze, fără să fi ridicat o clipă tonul!

▲

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Listă – deschisă şi feminină – de Crăciun

O să spuneţi că, pentru voi, Crăciunul înseamnă miros de brad, cozonaci şi sarmale, slujba la biserică sau prezenţa lui Moş Crăciun. Pentru industria de specialitate şi revistele de sezon Crăciunul înseamnă tot mai mult şi mai variat. Ca atare, încercăm o posibilă listă, evident, deschisă, şi feminină – pentru că are drept bibliografie principală revistele pentru femei apărute în această perioadă a anului:

21 de trucuri pentru cele mai senzuale sărbători, dintre care: „Înainte de a ieşi în oraş, spune-ţi în gînd: «În seara asta voi flirta cu patru bărbaţi şi mă voi distra foarte bine»; cînd faci cunoştinţă cu un bărbat, (...) capteză-i privirea şi repetă-i numele. În timp ce vorbeşti, joacă-te, cu un aer nepăsător, cu unul din cercei sau cu lănţişorul de la gît". *(Avantaje)*

Bărbatul anului, pe care , dacă-l alegi şi-l trimiţi (la *Unica*, pînă pe 10 ianuarie), ba îi mai scrii şi o scrisoare sub forma unei declaraţii de dragoste, te alegi cu 5 zile la Poiana Braşov alături de adevăratul tău partener; dintre candidaţi îi menţionăm doar pe cei neaoşi: Dan Negru, Virgil Ianţu, Mugur Mihăescu, Radu Moraru, Leonard Doroftei, Bono, Mihai Călin, Alexandru Papadopol şi împrumutatul Walter Zenga. *(Unica)*

Zurgălăi de sanie în casă, la fereastră sau la uşa biroului; catifeaua, la perne, sau la pijamaua de sezon; turta dulce, cu scorţişoară, ghimber, cuişoare, mere; lumina roşie, care măreşte pulsul şi ridică nivelul adrenalinei. *(Cosmopolitan)*

Ea: pălărie gen tocă din blană artificială (...), El: căciulă unisex din blană artificială. *(Cosmoplitan)*

Camembert-ul, „unul din cele mai celebre sortimente de brînză, care îmbină savoarea rafinată a caşcavalului cu fineţea brînzei topite"; uşor de preparat în sosuri, fondue-uri, crochete, clătite, tarte şi choux-uri. *(Avantaje)*

Cocktail „After Sex": 60 ml vodcă, bine răcită la congelator, turnată într-un pahar de şampanie înalt şi completată cu şampanie, cu efecte ce „pot fi incontrolabile". *(Unica)*

„Broscuţa pofticioasă: tu deasupra, călărindu-ţi armăsarul, sprijinită pe tălpi de o parte şi de alta a coapselor lui şi cu genunchii deschişi în afară (...) Tachinîndu-ţi iubitul cu aceste genoflexiuni cît se poate de sexy, ai posibilitatea să-l ţii mai din scurt şi strîns decît atunci cînd eşti aşezată deasupra lui la stilul clasic". *(Cosmopolitan)*

Cutie de catifea (281.000 lei); perniţă parfumată (75.000 lei); tăietor Pizza (300.000 lei); tirbuşon (1.300.000 lei) sucrieră (2.400.000 lei); creangă decorativă (290.000 lei); suport lumînare porţelan (580.000 lei); steluţe din porţelan (1.350.000 lei); scrumieră porţelan (4.500.000 lei) – toate posibile cadouri de bonton şi de marcă. *(Unica)*

Viena, Strasbourg, Luxemburg, o „superbă croazieră pe Sena", o scurtă incursiune prin Disneyland, o plimbare cu gondola la Veneţia, Galeriile La Fayette, unde vei găsi haine şi încălţăminte la preţuri mai convenabile. *(Unica)*

Drepturile consumatorului: citeşte etichetele şi verifică integritatea ambalajului; află că trebuie să fii informat, protejat şi, eventual, despăgubit prin drepturile consumatorului. *(Avantaje)*

Colebilul – „ajută la drenarea bilei din colecist, ia-l imediat după ce ai mîncat ceva gras". Triferment-ul „conţine trei fermenţi pancreatici, strict necesari în digestie – poţi să-l iei chiar în timpul mesei". *(Cosmopolitan)*

▲

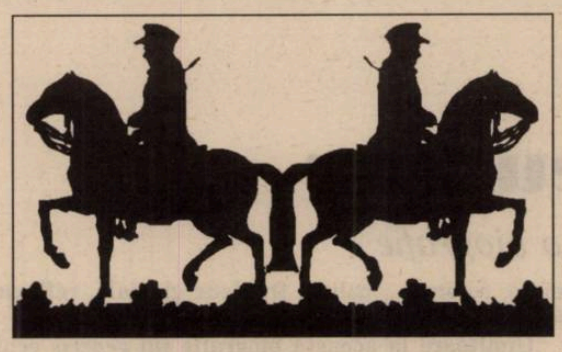

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Paganel terorizat

Julesvernian convins, sfîrşitul anului 2002 ar trebui să mă fericească; nu-mi aduc aminte să fi învăţat atîta geografie, de cînd am dat bacalaureatul şi am început ca tot omul decent să făuresc istoria universală, dar s-o şi suport; am fost dintotdeauna mîndru că ştiu toate capitalele ţărilor de pe glob, sînt dintre cetăţenii lumii care nu confundă Ulster cu Dublin, Nyon cu Lyon, Aukland cu Sydney, Mallorca şi Minorca, ştiu unde sînt Bujumbura, Port-au-Prince, Pointe-à-Pitre. Spre diferenţă de istoria cu care am intrat repede în conflicte nefericite – fiindcă am încălcat avertismentul chinezesc, acela de a te feri să trăieşti printre evenimente de importanţă istorică – nu m-am gîndit să sabotez geografia; nu m-am simţit niciodată terorizat de ea, resemnîndu-mă să recit în gînd: „La mine în sînge, istoria contemporană plînge" (versuri pe care, în jurul meu, numai Tita Chiper mai ştia ale cui sînt...). Din 2002 – învăţ geografie, abundent, în regim de teroare tot mai planetară.

Habar nu aveam unde este Mombasa. Am aflat, fulgerător, butonînd între un cvintet de Mozart, pe Mezzo, şi un recital al Ceciliei Bertoli, tot acolo. Ca julesvernian înrăit, nu am simţit nici urmă de plăcere aflînd unde e Mombasa, ce hoteluri are, cîte aeroporturi, cum e poziţionată faţă de Somalia.

Habar nu aveam unde se găseşte Djerba. În această vară, am aflat-o pînă şi în amănuntul că acolo, în pustiul acela tunisian, exista o sinagogă străveche, vizitată de turişti germani. Exista; a sărit în aer.

Habar nu aveam unde e Djenin; de cîteva luni, îmi este suficient să închid ochii şi să-l văd casă cu casă; fiecare casă a fost aruncată în aer de insuportabila contraviolenţă israeliană la insuportabila violenţă palestiniană. Cetăţean al universului, am ajuns să cunosc Orientul acela cică Mijlociu (de ce mijlociu?, enorm în ură!) pînă în amănunte ca Afula, Kfar Saba, Tulcarem, Nabluz, care au ajuns să mă obsedeze cît Priştina, Srebenica.

Habar nu aveam de Kaduna, ştiam doar capitala Nigeriei – un prieten de al meu, incapabil să saboteze istoria, îi ştia pe dinafară pînă şi pe preşedinţii statelor africane – dar de Kaduna, orăşel din Nord, din ce Jules Verne, din ce colecţie filatelică, din ce Discovery să fi aflat? „Norocul" meu a fost masacrarea creştinilor care se pregăteau să o aleagă pe Miss Univers 2002, o blasfemie de neiertat în ochii majorităţii musulmane din Kaduna. Dostoievskian în orele complicate, voi ţine minte că la Kaduna s-a strigat pe străzi, arzîndu-se oameni cu benzină şi cu cîte un colac de cauciuc în jurul gîtului, „jos frumuseţea!".

Habar nu aveam de Bouaké din Coasta de Fildeş – unde preşedintele contestat de rebeli se numeşte feeric Gbagbo! –, de hotelurile din Filipine şi insulele Bali; totuşi, pînă la Mombasa, cea mai însemnată cucerire a Paganel-ului din mine s-a petrecut, după summit-ul de la Praga, cînd am descoperit trecătoarea Pankissi, într-un „bouche-à-bouche" al geografiei cu istoria.

Am aflat-o din gura lui George W. Bush, într-o clipă de stranie generozitate a istoriei hapsîne, fără de precedent în acel război de 77 de ani (1914-1991) fixat astfel, recent, de dl Neagu Djuvara, adică de la începerea „primului" mondial pînă la dispariţia Uniunii Sovietice. Preşedintele Statelor Unite şi soţia lui se aflau la Sankt-Petersburg faţă în faţă cu preşedintele Rusiei şi soţia sa. Dl Bush avea să-l anunţe pe dl Putin că noua extindere a NATO nu ameninţă cîtuşi de puţin Rusia. În timp ce domnii şi doamnele se îmbrăţişau şi se sărutau, mi-a trecut prin minte că în toată viaţa mea, în tot acel „Război şi pace" pe care fiecare îl trăieşte, dacă nu-l poate scrie, nu am crezut posibilă o asemenea scenă. Niciodată nu mi-am imaginat că Rusia va pierde ţările baltice şi această acceptare se va pecetlui, paşnic, sub ochii mei, printr-o îmbrăţişare, pupături şi o mîngîiere pe umăr, ca între doi prieteni. Nu halucinam – Bush l-a numit chiar aşa pe Putin: prietenul meu. „Prietenul meu Putin s-a găsit de curînd într-o situaţie foarte grea. Teroriştii ameninţau cu uciderea, la Moscova, a 800 de oameni. El a făcut tot posibilul pentru a-i salva. Am auzit că unii acuză Rusia pentru tot ce s-a întîmplat. Teroriştii trebuie acuzaţi!" Astfel le-a vorbit ziariştilor din jurul său, în fostul Leningrad, preşedintele Statelor Unite, în timp ce eu, pentru a-mi ţine sub control imaginaţia, mă gîndeam la Tolstoi. Şi fiindcă tot omul livresc are noroc – Bush a ajuns şi el la geografie. El a amintit ziariştilor că 200 de instructori americani se află în Georgia pentru a ajuta la capturarea „acelor asasini, susţinători ai Al-Qaedei, care ar putea să se ascundă în trecătoarea Pankissi, avînd ca ţel destabilizarea Rusiei."

Paganel nemîntuit, am deschis un atlas, să găsesc această trecătoare pe unde istoria îşi face de cap, conform întrebării din veac: ce caută americanul în Georgia? N-am găsit-o. În contrareplică, am deschis *Le Monde*-ul cu ultimul său supliment turistic şi am ochit imediat o călătorie în Finlanda, un sejur de 5 zile într-un hotel de 3 stele pe malul rîului Ivalojoki. În Laponia! E perfect. Nu văd, deocamdată, cum o să arunce teroriştii în aer un hotel din Laponia. Înhămaţi cîinii la sănii, ura şi la (aero)gară! Nu contaţi însă pe mine. Ca orice julesvernian autentic, sînt un sedentar incoruptibil.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Marian State,

iubitorul de pe strada 13 Septembrie

„O mor furnici, omor muşte, gîndăcei din ăia mici. Cred că nu e om să nu-i strivească din greşeală. Dar eu iubesc tot ce mişcă: furnici, muşte, gîndăcei, oameni, troleibuze pline, ţigani care mă fură, poliţişti indolenţi. Am 78 de ani, o viaţă de mecanic de întreţinere în spate, o pensie de un milion trei sute patruzeci şi şapte, după 44 de ani de muncă, muncesc cum se muncea pe vremuri, de la 15 ani, dar n-am putut face 45 de ani că m-am îmbolnăvit de cancer şi toţi au zis că mă curăţ, numai că eu n-am reuşit performanţa asta, mă vizitau la spital, ca la Iisus, trei zile, după aia au uitat de mine, dar eu îi iubesc şi pe ăia, e viaţa grea, păi, m-am dus să mă plimb prin Carrefour, am luat autobuzul şi m-am dus, n-am bani de lucrurile alea de acolo, dar să iau un hamburger şi să mănînc într-un colţ, pot sacrifica nişte bani. Şi mă uit la ceilalţi. Şi-i văd preocupaţi, uite, erau nişte tineri, discutau despre un garaj pentru copiii lor şi ziceau că nu le ajung banii, că să se ducă bărbatul să împrumute bani şi ea să aştepte acolo, păi, nu merită iubiţi, respectaţi astfel de părinţi. E atîta ură în jur, încît eu m-am hotărît să am o chestie pozitivă pentru fiecare lucru. Am ce mînca, nu am ce mînca, eu vreau să gîndesc pozitiv. M-au şi bătut unii, că au vrut să mă buzunărească şi am făcut scandal. Mi-au tras un pumn în plin tramvai 34. Nimeni nu s-a băgat. Nimeni. Vecinii mei îmi fură orezul, zahărul, ei cred că nu ştiu, dar eu ştiu. Ce să fac? Le-am spus de cîteva ori: nu-i frumos ce faceţi, s-au supărat, au zis că nu mai vin la o cafea, la o tablă. Dar eu ştiu că ei mă fură. Ăi mari vin, jucăm o tablă, iar copiii se duc pîş-pîş la bucătărie şi mă fură. Mă fac că nu aud, mă enervez şi-mi trece, e mai bine aşa, decît să nu-mi mai calce nimeni pragul. Nu fură mult. Oricum, mi le pun şi eu în ordine, cînd vin unii vecini. Un copil. L-a trimis maică-sa, vroia să-mi fure studioul de pe hol şi trăgea de el de mama focului, de era să-mi dărîme uşa. M-am dus, i-am spus cu binişorul, ăla mic iar a venit. Iar i-am spus. N-am avut bani atunci, dar dup-aia am cumpărat o altă yală şi nu a mai venit. Taică-su stătea de vorbă cu mine şi fi-su mă fura. N-a zis nimic taică-su. Nimic. Adică, mă cred prost fiindcă nu vorbesc răstit, nu mă cert cu ei. Le fac şi eu cadouri, le dau, cînd vin cu cîte o colindă, cum e acum de zilele astea, le dau un covrig, o portocală. Copiii din bloc mă înjură, că să le dau bani, dar cum să le dau... uite, pun bani deoparte pentru Crăciun să dau colindătorilor şi iau covrigi direct de la o fabrică de pîine turcească, unde iese mai ieftin. Să le dau o mie? S-ar supăra mai tare, că atîta ar veni, ca sumă, de persoană."

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Casă şi biserică

S-a finalizat la Muzeul Satului Vîlcean de lîngă Rm. Vîlcea ediţia din acest an a programului „Tradiţie şi postmodernitate“, pe care fundaţia Habitat şi Artă în România (HAR) a organizat-o împreună cu partenerii săi, Universitatea de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu“ din Bucureşti, amintitul Muzeu al Satului Vîlcean, Centrul de Studii Ortodoxe Tradiţionale din Etna, California şi Fundaţia pentru Arhitectură de Lemn din Suedia. Programul, finanţat din bani europeni (aici – de unde pentru o aşa temă?) şi desfăşurat în două etape (vara – partea de seminar teoretic şi toamna anului curent – execuţia propriu-zisă a construcţiilor), fu destinat a produce o casă socială-pilot şi o biserică, ambele din lemn (proiectate de mine şi Alexandru Nancu, preşedintele fundaţiei HAR, cu sprijinul colegului Cătălin Berescu) a dovedit cîteva lucruri pe care doresc să le împărtăşesc şi cititorilor rubricii de faţă:

1. Nu se discută – încă şi încă – cu seriozitatea cuvenită problema locuinţei sociale în România. Mă refer la acea locuinţă destinată situaţiilor de avarie, catastrofă, destinată asistaţilor cu reale probleme sociale dintr-o comunitate, a săracilor care trăiesc în condiţii subumane sau fără acoperiş.

2. Factorii în drept pot şti că se pot produce decent, în regie proprie, astfel de case cu preţuri situate între 50 şi 100 de euro metrul pătrat. Industrializate, kiturile de case ar putea să scadă riguros sub prima valoare amintită şi s-ar putea executa în mai puţin de o săptămînă.

3. Într-o astfel de situaţie de catastrofă, de felul celor întîmplate deja în Turcia şi Grecia, pîndindu-ne şi pe noi, se pot produce masiv şi practic instantaneu astfel de kit-uri de locuit, dar lor le-am gîndit şi un locaş spiritual şi social adiacent, care, executat din aceleaşi module ca şi biserica, poate constitui un loc de refugiu şi reculegere, de decizie şi agregare comunitară în vreme de restrişte. Biserica aceasta va merge la Ocnele-Mari, unde se află o astfel de comunitate, dar a fost solicitată şi în alte locuri. Modulată, ea poate fi mărită sau micşorată, lăţită sau înălţată, dar şi adecvată în detalii unui anume spirit al locului.

Ofer, în prag de Crăciun, cititorilor *Dilemei* aceste două imagini, însoţite de urările cuvenite, drept dovadă că şi facem, nu doar vorbim. La mulţi ani!

▲

Alex. Leo ŞERBAN

fericirea la televizor

Adunate & spălate

Pe TVRM (!), Johnny Hallyday (!!) urcă în avionul personal (într-un documentar promo de-acu' patru ani) cu direcţia Marsilia; docupromo-ul e prost, Johnny arată ca dracu', şi totuşi filmul e mai curînd atipic pentru TVRM (care e prost *şi* arată ca dracu'), aşa că cele de mai jos se ordonează după cum urmează:

Cele bune

– pe PRO TV, *Regii deşertului (Three Kings)*, dărîmătoare comedie neagră anti-ce-vreţi-voi, regizată de David O. Russell şi jucată (la fel de superlativ) de George Clooney, Mark Wahlberg, Ice Cube şi Spike Jonze; combinaţie de satiră, farsă, *hold-up* şi „film-de-război“, cu o apariţie antologică a lui „Saddam Hussein“ în plin deşert şi cea mai aiuritoare conversaţie telefonică între un soldat (capturat de irakieni) şi nevastă-sa (bine-mersi în SUA);

– pe MTV (în „hevii roteişăn“, pe româneşte), *Despre tine*, clipul chişinăuanilor de la O-Zone; cel mai bun „va urma“ la un clip *(Numai tu)*, cu cei trei solişti catapultaţi din viitor (2032) în trecutul disco (1972) şi înroşind ringul de dans cu „piesa momentului“: „Mă înec în ochii tăi / la-lu-lalalei / Plînge lumea după ei / la-lu-lalaleeei...“ (aviz colecţionarilor de „versuri idioate“: versurile sînt *voit* idioate!);

– pe TV5, în emisiunea lui Pivot *Double Je*, o întîlnire cu marele clavecinist William Christie („les Arts fleurissants“, *ça vous dit quelque chose*?), american amator de muzică barocă (există aşa ceva?), un domn atît de fermecător încît mi-aş fi dorit ca *tête-à-tête*-ul lui Pivot cu el să dureze indefinit, contrapunctînd pasaje din Lully cu trandafirul inodorant „William Christie“ din grădina muzicianului – cîte o măsură pentru fiecare petală roz pal...;

(Johnny H. ajunge la Marsilia, este întîmpinat de o mare de fani, dă autografe, „Je vous aime!“ etc, apoi se urcă iar în avion cu direcţia Bordeaux.)

– dialogul Dinescu-Băsescu la *Vorba lu' Dinescu* de pe „Realitatea“: doi hîtri buni de gură dînd iama prin politica românească şi lăsînd-o KO;

– sculptorul Ovidiu Maitec în emisiunea *Garantat 100%* de pe România 1, lăsîndu-şi moderatorul (Cătălin Ştefănescu) fără replică atunci cînd rosteşte „Replica anului“: „Se vorbeşte prea mult în televiziunile noastre. Simt nevoia să tac.“;

– Gianina Corondan dată cu fard alb, „de înger“, de unul din „îngerii“ spectacolului *Exact în acelaşi timp* după Gellu Naum şi-apoi sărutată de regizor (Mihai Măniuţiu) pe celălalt obraz – în mereu-delicioasa *Oră G* de pe România 1.

Cele rele

– „clipul ad-hoc“ făcut de Victor Ioan Frunză & Adriana Grand pentru piesa „Şah“ interpretată *live* de cabotinii de la Partizan, în emisiunea *Afiş* a Mihaelei Rădulescu de pe B1 TV: realizatoarea era vizibil flatată de atîta cultură la un loc, dar rezultatul a fost un şah la regină cît se poate de mat;

– Fănuş Neagu şi Dinu Săraru pe TVRM;

– Ion Dodu Bălan şi Mihai Ungheanu pe TVRM;

(Johnny H. ajunge la Bordeaux, este întîmpinat de o mare de fani, dă autografe, „Je vous aime!“ etc, apoi se urcă iar în avion cu direcţia Paris)

– Florin Călinescu „dialogînd“ cu Adrian Năstase în show-ul lui de pe Tele 7 abc: premierul insistînd să fie lăsat să-şi ducă la capăt „o idee importantă“, moderatorul (care *este* important, nu trebuie să mai aibă şi idei!) făcînd ce ştie mai bine: monologul incontinent;

– Marius Tucă „dialogînd“ cu Chris Simion în emisiunea lui de pe Antena 1: moderatorul, fără voce, o lasă pe aceasta să-şi pună întrebări; „regizoarea-scriitoare-jurnalistă“ se codeşte, bănuieşte o capcană, apoi se lansează – cu aceeaşi dezinvoltură auto-promoţională care-i caracterizează cariera – în banalităţi bombastice; Tucă toarce ca un cotoi, vocea-i pierită miorlăind ascuţit în privirea jinduitoare...

(Johnny H. se întoarce la Paris, este întîmpinat de o mare de fani, dă autografe, „Je vous aime!“ etc., apoi se urcă iar în avion... nu, se duce acasă. *Fin*)

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Crăciunul de catifea

Te uită cum ninge decembre, între un film şi o reclamă. Ambele cu Moşi Crăciuni rubiconzi, cu priviri sfătoase şi bărbi imaculate. Uşor cocoşaţi de sacii cu daruri pentru copiii care au fost cuminţi. Mă rog, pentru copii în general. Ho, ho, ho! Interesant de remarcat că, de regulă, copiii care se bucură în reclame şi în filmele de sezon de atenţia acestui personaj hirsut nu prea par să ducă lipsă de ceva. Sînt încojuraţi de părinţi iubitori, care zîmbesc fals către moşul pe care, mai mult decît evident, tot ei l-au sponsorizat. Paranteză răutăcioasă: constat că din aceste confecţii ocazionale a cam dispărut motivul tatălui îmbrăcat în grabă cu mantaua roşie, de sub care i se văd pantofii maro. Oare de ce? Probabil că autorii imageriilor de sezon îşi închipuie că de-acum, după Haga, Praga şi Copenhaga, nivelul de trai a făcut deja o săritură considerabilă şi că fiecare familie plăteşte fără să crîcnească onorariile neruşinate ale hrăpăreţilor (credeţi-mă) cu nasul roşu, pe care i-a trimis agenţia. Americanii, cu spiritul lor comercial care se înaripează însutit în această perioadă a anului, au scornit pe această temă şi un cîntecel simpatic, cu o picantă şi umană insinuare: *I Saw Mommy Kissing Santa Claus*. Am văzut, adicătelea, cum mămica se pupă cu Moşul! Eu, unul, prefer varianta cu Peggy Lee. *Che bella voce, guys!*

Revin. Copiii din reclamele (şi filmele) de Crăciun sînt cu toţii fraţi (şi surori) întru fericire. Au ochii mari şi nevinovaţi, sînt îmbrăcaţi curat, dar nu foarte gros. Nu e de mirare. Acţiunea „cadoul“ se desfăşoară în case bine încălzite, unele dintre ele dotate şi cu un impunător şemineu, unde nu ard niciodată mai puţin de cinci stînjeni de lemne. Pe undeva, prin planul doi, se plimbă alene un rotweiller suplu, arborînd o eleganţă de balerină şi o grimasă de secretar de stat. În rest, detaliile binecunoscute – clopoţei care îngînă (clopoţesc) acordurile hiper-glicemice cunoscute sub numele de *Jingle Bells*, un brad somptuos care ar merita să stea în piaţa San Pietro şi, mai ales, un aranjament coloristic pervers, cu dominante calde, în fine, cu tot dichisul, rafinat de un secol şi ceva de cinema. Mătase, lînă, catifea, strălucire, glamour, împăcare. Bineînţeles că în cadru nu prea apar elemente de tehnică modernă, deşi ele sînt subînţelese. Regizorii au eliminat pînă şi banalele televizoare, nu de alta, dar cine a văzut o casă în care televizorul să nu fie deschis non-stop? Şi asta ne-ar lipsi, în zi de sfîntă sărbătoare, să ne trezim cu vreun schimb de ironii între Nea Nelu şi arogantu', cu vreun schimb de focuri pe la Bagdad sau cu *breaking news* de la Bethleem. Un risc uriaş, căci în ultimele două milenii lucrurile s-au schimbat binişor pe-acolo, iar ştirile de Crăciun venite din Ţara Sfîntă nu se mai referă la naşteri, iesle şi oameni providenţiali. Ba chiar din contră.

Te uită cum ninge decembre, te uită cum zăpada acoperă străzi, trotuare şi, în general, orice fel de urme. Mai noi sau mai vechi, n-are importanţă. Tema revoluţiei sustrase e scoasă din nou de la naftalină, articole de ziar, anchete, documentare, interviuri şi altele pun din nou cap la cap firele deşirate ale istoriei recente. Se vede modelul, nu şi urzeala. Procurorii dau din umeri, văduvele plîng, bărbaţi în costume ponosite povestesc despre strălucita ascensiune socială a celor care au tras în ei. Să recunoaştem, episoadele violente din istoria unei naţiuni au un anume farmec – personaje ce luptă pînă la capăt, sîngele vărsat pentru o cauză nobilă, logica implacabilă a evenimentelor etc., etc. De departe întrezăreşti modelul, dar de aproape se vede abjecţia. Acum 13 ani, nişte oameni au furat cadavrele altor oameni, le-au incinerat, iar cenuşa au vărsat-o într-un canal, la cîteva sute de kilometri depărtare. Cehov ar fi spus, poate, că dacă în primul act apare cenuşa, în ultimul act se va naşte un Phoenix. Dar n-a spus-o. O spun eu. Pentru unii, în România, Crăciunul miroase a cenuşă. Te uită cum ninge decembre. Ei nu se mai duc azi acasă.

▲

CE-MI DORESC EU MIE...

Ce-şi doresc oamenii? Pe cît de simplă întrebarea, pe atît de greu de răspuns la ea, mai ales în condiţiile în care există aşa de multe lucruri pe care să le poţi dori. Fiindcă oamenii par să vrea în general lucruri materiale. Unii şi le doresc însă într-un spaţiu virtual, pe Internet, loc în care doar se exprimă cererile, nu se şi îndeplinesc. Încă. Cele două anchete de mai jos încearcă să descopere felul şi ierarhia unor dorinţe. ***(A. M.)***

Adina POPESCU

Îmi doresc un bloc

Dragă Moş Crăciun,
Aş vrea o bicicletă, un Game-Boy, un tren, un garaj, un poney, o chitară şi un cîine. Te iubesc. Eusebiu.
Dragă Eusebiu,
Nu vrei în plus şi contul meu din bancă, măi zevzecule? Pentru că ţi-au dat un prenume aşa de idiot, părerea mea e că părinţii tăi nu te iubesc. Şi nici eu nu te iubesc! Moş Crăciun.

În ultimul timp, acum în preajma sărbătorilor, pe Internet, printre mesajele noastre cu urări de bine, de pe e-mail, bîntuie un Moş Crăciun pragmatic, sarcastic, uneori cinic, alteori sadic. Nimeni nu ştie de unde a apărut şi cine l-a inventat, ideea este că ne face să rîdem, pentru că personajul mitologic blajin şi generos, cu care ne-am obişnuit din fragedă copilărie, a devenit un mistocar zgîrcit pe care îl doare în fund de doleanţele copiilor şi nu numai de ale lor...

Nici la capitolele Peştişorul de Aur sau Zîna cea Bună nu stăm mai bine. Posibil ca respectivul peştişor să fi fost demult prăjit în ulei şi ronţăit cu mujdei şi cu mămăliguţă, în ciuda promisiunilor sale disperate de a îndeplini trei dorinţe celui care îi va da drumul înapoi, în apă, iar zîna să-şi fi amanetat bagheta magică la un preţ de nimic. Românul nu mai crede în miracole, iar basmele s-au perimat de mult. De dorit, totuşi îşi doreşte o grămadă de lucruri, pe principiul stat cu mîinile în sîn şi „să ni se dea!“, dar nu mai crede nici în bingo, nici în loteria naţională, nici măcar în concursul cu salariul pe viaţă (vezi clipul în care secretara se pupă pe gură, iar rujul ei se imprimă pe batista şefului), dar măcar aici insistă, din plăcere, şi „mai rade una!“.

„Io ce să-mi doresc?“, se întreabă Augustin (probabil că Moş Crăciun-ul virtual iar ar fi nemulţumit de prenume!), în spatele tarabei sale cu varză degerată, cartofi „la doişpe mii“ şi „murături pe alese“ din piaţa Gemeni, fostă Galaţi. „Păi, iacă-mi doresc şi io să-mi mai fac un etaj la casă, un' să stea fata cu ginerele, ba chiar două etaje că poate mai vor să facă şi copii, iar copiii la rîndu' lor se vor căsători... păi îmi doresc un bloc, ce mai!... ha, ha, ha!... dup'aia îmi doresc o altă maşină, nu rabla asta de Dacie din opşcinci cu care vin la piaţă... poate o d'aia patru ori patru... că pîn' la mine, sus, la casă, e pantă şi Dacia nu o poate duce, mai ales acuma, iarna... şi-mi mai doresc măcar o garsonieră în Bucureşti ca să nu mai plătesc nimic, pe la unii, pe la alţii, cînd vin la piaţă... mi-aş face o pensiune, d'aia de agroturism, da' la mine acolo, în Argeş, nu prea e zonă de străini... şi ce să-mi mai doresc?... poate cartofi şi varză pentru la anu'...“

Dragă Moş Crăciun,
Te rog – Te rog – TE ROG!, aş vrea şi eu un căţeluş, Te rog – Te implor!!! Adiţă.
Dragă Adiţă,
M-am săturat pînă-n gît de răsfăţurile astea, cretinule! Ele pot să funcţioneze cu părinţii tăi care le tolerează fiindcă eşti un copil adoptat, din părinţi degeneraţi, dar eu îţi spun «du-te dracu'». Vei primi o pijama cu dungi ca şi anul trecut, poate te înveţi minte. Moş Crăciun.

„Ce să-mi mai doresc, frate... că nu-mi mai doresc nimica! Viaţa asta e numa' probleme... de-mi vine s-o iau razna... vai de steaua mea!“. Costi e din Colentina, dar vine în fiecare seară „la jocuri“ pe Moşilor pentru că are „tovarăşi“ prin zonă. Cînd nu joacă „Counter Strike“, mai intră pe chat-ul „Bucureşti“ unde are vreo trei gagici pe care nu le cunoaşte încă, dar nu se aşteaptă din partea lor la ceva prea bun, „d'aia nici nu vreau să le cunosc, îmi place doar aşa să le agăţ şi să le vrăjesc... uite pun pariu că asta care îşi zice Pisica Albastră e o curvă nasoală pe la patruj' de ani...“. Totuşi descopăr că, pînă la urmă, îşi doreşte şi el ceva: o femeie cu bani, „poate să mă scoată femeia aia din rahat, că io, de unul singur, nu pot... maică-mea vrea să mă dea afară, că nu produc nimica şi s-a săturat să plătească trei la întreţinere... vreau femeie cu casă şi cu *job*, asta vreau!... de un an de zile o caut pe *net*, dar n-am găsit decît numa' vagaboande sau fiţe de şaipe ani care cerşesc de la părinţi de-un chilot, de-un blug... m-am săturat!“. Costi îşi comandă o cafea şi-mi spune că e a cincea din seara aceea, „io nu sînt bărbat cu vicii, ca alţii, beau numa' la ocazii, fumez moderat, pot să mă şi las la o adică, da' nu-s în stare să fac bani... asta e!... o femeie cu bani mi-ar trebui, să mă ia şi pe mine de suflet... ştiu să fac cafea la filtru şi cartofi prăjiţi... ia, dă-mă acolo la revista aia a ta, poate că-mi găsesc pe una, dă şi adresa de mail ca să-mi scrie sau *nick*-ul de pe chat – *Armagedon...*“.

Costi e tare amărît, butonează tastatura, tocmai îi transmite pupici Blondutzei şi-i scrie că o doreşte, „o calică şi asta... vrea s-o duc la munte de Anu' Nou, să se dea cu sania... de unde bani, frate?!“

Dragă Moş Crăciun,
De TREI ani îmi doresc un camion de pompieri, poate că anul asta o să-mi aduci unul!!! Mulţumesc. Mihăiţă.
Dragă Mihăiţă,
Ca să mă ierţi că nici acum nu am un camion de pompieri, îţi voi da foc la casă în timp ce dormi. Aşa vei avea toate camioanele de pompieri pe care ţi le doreşti. Somn uşor. Moş Crăciun.

„Cîteodată mi-aş dori să am bani să cumpăr tot supermarketu' ăsta!“, îmi mărturiseşte o vecină cu cearcăne care tocmai îmi lăudase noua ei jachetă din stofă verde de la second-hand. „Să-mi umplu coşu', ce coş?, cărucioru'! şi să nu mă mai gîndesc cît mă costă... uite cum fac îmbuibaţii ăia care sînt acum la casă... cred că au cumpărat de cinci milioane, cel puţin!“. Mi-a arată discret, printr-un gest al capului, o pereche de vîrstă medie, ascunsă strategic în spatele unui munte de cumpărături, de la sucuri naturale la carpete şi jucării. El e indignat că nu poate să plătească cu *card* deşi pe uşa magazinului scrie... „Şi cu ce v-aţi umple coşul?“, mă arăt eu interesată. „Cu orice... aş goli rafturile cu dulciuri pentru ăia micii... aş lua vreo douăzeci de kilograme de carne, numai cotlet, chit că n-am ce face cu ea, îi înfund pe Bobiţă şi pe Piki... aş lua mîncare d'aia chinezească că tot n-am mîncat niciodată... parfumuri, deodorante, orice, numa' să cumpăr... şi să nu mai stau să-mi socotesc bonu' în minte la fiecare iaurt...“. Vecina cu cearcăne îmi vorbeşte deja pe un ton vehement, îi urăşte pe cei cu coşurile pline pentru că acestea sînt o dovadă de bunăstare, iar ea nu trăieşte în bunăstare, îşi numără fiecare monedă de o mie de lei... nu vrea bani!... vrea produse... vrea să-şi cumpere zece jachete din stofă verde de la *second-hand*.

Dragă Moş Crăciun,
Anul asta vreau să-mi aduci orice, numai să fie ceva mai mult decît anul trecut. Mulţumesc. Sănducu.
Bă, boule, anul trecut dacă ţi-aduci tu bine aminte, nu ţi-am adus nimic, aşa că anul ăsta o să-ţi aduc ceva mai mult nimic decît anul trecut, poate o să te îndopi bine cu el şi o să te saturi! Nici măcar nu ştii să-ţi formulezi dorinţele, aşa că lasă-mă în pace! Moş Crăciun.

Poate că Moş Crăciun-ul virtual pînă la urmă vrea să ne dea o lecţie... cine ştie?!

Nimeni nu-şi mai doreşte sănătate, cum era odată! (cu excepţia pensionarilor care nu mai vor să-şi cheltuiască banii pe medicamente), dragoste (cu excepţia fetelor de gimnaziu care n-au fost scoase niciodată la cinema), armonie şi înţelegere în familie (cu excepţia soţiilor cu bărbaţi care-şi beau leafa şi vin acasă cu chef de scandal), mai multă înţelepciune (cu excepţia intelectualilor care nu-şi permit să-şi cumpere o carte nou apărută) sau copii (cu excepţia celor care vor „să se lege“ definitiv de bărbatul visurilor, cu „patru ori patru“, cărucior plin la supermarket etc.).

Dar am convingerea că toate acestea nu sînt decît o aparenţă şi că mai există şi oameni care nu vor sau nu ştiu să-şi formuleze dorinţele. Ei nu intră în calcul. ▲

Stela GIURGEANU

Piramida lui Maslow

Nu poţi dori ce nu cunoşti.
Voltaire

Publicînd, în 1943, teoria „piramidei necesităţilor umane“, psihologul american Abraham Maslow a avut drept scop explicarea şi înţelegerea mecanismului gîndirii prin definirea necesităţilor, atît fiziologice cît şi spirituale. Ierarhizate pe cinci nivele, nevoile, de la cele primare (supravieţuirea şi simţul siguranţei) la cele complexe (integrare socială, respect şi realizare spirituală), treptele Piramidei se află într-o continuă ciclicitate şi interacţiune, neputînd exista independent una de cealaltă.

Supravieţuirea. Dacă în mîna unuia dintre dascălii cu care am vorbit ar cădea lampa magică a lui Aladin, primul lucru pe care i l-ar cere ar fi tichetele de masă. Promise la fiecare grevă, la fiecare întîrziere de salariu, acestea au devenit în timp, atît de nereale şi de neverosimile încît, îmi spune mustăcind profesorul de matematică, numai un Ginny atotputernic ar mai găsi cu cale să le aducă şi pe tărîmul învăţămîntului românesc, doar aşa, măcar să ştie şi ei cum arată. De ce tînjeşte corpul profesoral după aceste magice bileţele valorice nu mai este o întrebare. Că un profesor are salariu de aproape o sută de dolari pe lună şi că nu mai face faţă societăţii de azi, nici asta nu mai este o noutate. Dar că, de multe ori, în cancelaria profesorală, mîncarea ieftină şi magazinele de *second hand* sînt printre subiectele „fierbinţi“ de discuţii, este sau ar trebui să fie un subiect de continuă tristeţe. Dascălul român ar cere, aşadar, duhului albastru, să mai schimbe niţel ierarhia.

Siguranţa. Un domn bucureştean, în vîrstă, ar dori ca Bucureştiul lui Băsescu să redevină spaţiul boem de dinainte de război. Acela în care se putea circula în voie pe străzile Bucureştiului fără ceas, teamă de golani sau de cîini. Acum, „îţi este frică şi în casă“, îmi mai spune vecina, care ar dori ca, atunci cînd îi scîrţîie parchetul, primul gînd să îi fie „trebuie schimbat“ şi nu „a intrat cineva în casă“. Printr-o simplă învîrtire a inelului Arabelei, o fostă colegă de faculate şi-ar reîntoarce curajul de a purta din nou bijuterii în plină zi şi în plin centrul Capitalei.

Tot de siguranţă, dar de un alt soi, îmi vorbeşte şi şoferul român care mi se plînge de gropile şi nestatornicia carosabilului, care azi e, mîine nu se mai ştie. Şi nu numai sufletul, ci şi maşina i se rupe cînd aude zgomotul tobei izbite de cine ştie ce ţugui de beton lăsat de prăsilă pe un drum proaspăt asfaltat, sau cînd fundul maşinii sale devine cumplit de intim cu fundul unei gropi comunitare. Acum trei săptămîni chiar a văzut cu ochii lui, ducînd pe cineva la Domneşti, cum o Dacie, încercînd să evite o groapă, „ce groapă, era prăpastie de-a dreptul“, a intrat din plin sub botul unui ditamai camionul. Nimeni nu a păţit nimic, slavă Domnului, dar, de-acum, de cînd, ferească-ne Sfîntu' a venit şi îngheţul, pe lîngă gropi, o să se mai insinueze şi poleiul.

Integrarea. Nu neapărat în UE, ci aşa, să ne vadă şi pe noi străinii cu ochi mai buni. Mai mulţi prieteni îmi împărtăşesc cum, de exemplu, cînd se duc în străinătate le-ar plăcea să spună de unde vin şi să nu simtă un complex de inferioritate. Ar mai dori, de asemenea, ca românii să nu fie mîndri că sînt români doar între graniţele ţării şi ca această mîndrie să nu se limiteze doar la reuşitele sportive. Şi ar vrea să simtă, şi în afară, că sînt în rînd cu ceilalţi. Însă cam toţi zîmbesc pierdut şi cam fără speranţă, „asta am cere peştişorului de aur“.

Stimă. Să îi fie recunoscut şi respectat statutul de fiinţă umană. Să nu fie nevoită să aştepte de la nouă dimineaţa pînă la unu după-amiază, pe coridoarele iernatice ale spitalului, după ce doctorul i-a făcut anestezie locală, dar, din cauză că i-a venit o inspecţie al cărui fund trebuia musai pupat în linişte, a pus-o să aştepte. Şi ce dacă i-a făcut anestezie, „aşteaptă domne' puţin că n'oi crăpa“. Sau să nu trebuiască să aştepte ca boul zeci de minute la metrou, sau la autobuz. Sau să nu fie ignorat de vînzător cînd cere ceva, sau să îl audă cum îi spune preţul unui lucru cînd el întreabă cum să-l folosească. Asta şi-ar dori să le aducă Moş Crăciun. O doză minimă de respect.

Autorealizarea. „Să fiu atît de fericită încît să pot face şi pe cei din jur fericiţi“. Prietena mea lăuntrică îmi spune visătoare că asta este cea mai mare dorinţă pe care o are. Şugubaţă mai apoi, făcînd cu ochiul, zice „aşa împac şi capra şi varza, două dorinţe dintr-un foc“. Dar, mai apoi, serioasă, mă asigură (pentru a nu ştiu cîta oară) că nu poţi fi fericit decît în momentul în care înţelegi cum stau lucrurile. Fericirea o găseşte oricine, dar nu oricine o poate păstra. Ea nu rezistă decît atunci cînd este împărţită cu cei din jur. Da, ştie că nu poţi admira apusul de soare pe stomacul gol, dar mai ştie (din ce a citit şi ea din Cilibi Moise) că lui Dumnezeu i se umple inima şi îi joacă ochii de bucurie în cap cînd doi săraci se ajută între ei. Şi, da, cu siguranţă asta i-ar cere lui Dumnezeu. ▲

DILEMAGNA CUM LAUDE

Cu mîndrie dilematică aducem la cunoştinţa cititorilor noştri că unul dintre colaboratorii permanenţi ai Dilemei, ***Cătălin Manole****, a primit recent Premiul pentru reportaj decernat de Clubul Român de Presă.*

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

antinostalgia

Încălţaţi, încălţaţi, încălţaţi

„În curînd a fost întocmită o hartă neobişnuită a U.R.S.S. Dacă cineva ar fi privit harta aceasta, cu diferite sectoare, unele luminoase, altele întunecate, n-ar fi înţeles mai nimic. Ba ea era de neînţeles chiar geografilor, botaniştilor şi geologilor. În schimb stîrnea un interes deosebit specialiştilor în încălţăminte, pentru că reprezenta harta răspîndirii lungimii medii a labei piciorului pe teritoriul Uniunii Sovietice. Astfel, culoarea închisă acoperea raioanele în care populaţia avea labe mai lungi şi, prin urmare, numere mai mari la încălţăminte, iar porţiunile luminoase ale hărţii reprezintă raioanele unde erau necesare ghete şi pantofi cu numere mici. Din acest moment, distribuţia încălţămintei pe tot cuprinsul Uniunii Sovietice s-a făcut după tabelele întocmite de I.P. Zibin, eliminîndu-se stocajul de încălţăminte cu dimensiuni necorespunzătoare.

Natural că rezolvarea acestei probleme nu a epuizat obiectivele cercetărilor în acest domeniu, căci «ştiinţa – spunea D.I. Mendeleev – are două scopuri principale şi fundamentale: previziunea şi utilitatea». O sarcină nobilă a acestei ştiinţe e şi aceea de a privi în viitor, pregătind apariţia unei încălţăminte comode, raţionale, igienice şi frumoase. Creşterea neîntreruptă a nivelului de trai, a necesităţilor de încălţăminte vor atrage după sine construcţia unor maşini automate, a căror productivitate să depăşească cu mult pe cea a maşinilor folosite astăzi. Noile cadre de ingineri şi tehnicieni din U.R.S.S. şi din ţările de democraţie populară se şi pregătesc intens pentru a face faţă acestei sarcini, desăvîrşind drumul străbătut de cizmărie de la meşteşug la ştiinţă.“

(Gh. Hillinger, *Şi ghetele au o poveste,* Editura Tineretului, colecţia „Ştiinţa învinge“, 1956)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Picătura

O formaţie tînără cîntă la televizor „Dacă în fiecare zi ar fi Crăciun, ce fericiţi am fi“... Filozofia fericirii este nu atît declanşarea stării, cît procesul menţinerii ei. A fi fericit este a fi, pur şi simplu? Sau a fi fericit cît mai mult, a cuceri durata, a extinde clipa?

La acelaşi post de televiziune la care s-a cîntat „Dacă ar fi Crăciun...“, cu cîteva momente înainte s-a petrecut ceva tranzitiv: am văzut un băiat, unul din şase fraţi, descoperit în cadrul unei campanii mai importante decît descoperirea unor cîntăreţi aproximativi. Băieţelul brunet avea la şcoală note şi calificative maxime, avea acasă părinţi pensionari, mama – în urma unei depresii (eu ştiu ce este o depresie şi nu e o bagatelă, deşi multă lume suferă de boala asta cu nume care sună aristocratic, gen *spleen*). Insist: sînt şase fraţi! Băiatul e îmbrăcat curăţel (cît efort presupune să fii sărac şi să fii îmbrăcat curăţel, aş putea spune „elegănţel“). Băiatul pictează – nu ştim cum, aşa că îl credem pe cuvînt – şi cîntă la chitară (dar nu are chitară), poate că nici hainele nu sînt ale lui, le-a împrumutat pentru o „vizită la televizor“, aşa cum a împrumutat şi chitara, ca să cînte ce cîntă, de două ori... Băiatul avea privire inteligentă (talentul nu se vede pe figură – cîţi s-au înşelat!). Şi puştiul – despre care un extremist ar spune că i-ar sta mai bine dincolo de Nistru decît într-o şcoală bucureşteană – a fost primit cu simpatie de autorii emisiunii, de un domn-şef la o organizaţie pentru copii, de cîţiva tineri care au cîntat, poate nu atît pentru el cît pentru a fi reţinuţi de memoria spectatorilor (dar se poate să mă înşel), apoi a fost copleşit cu daruri: fulare, căciuliţe, hăinuţe etc. şi... un televizor (nou!).

De ce – vorba cîntecului – n-o fi Crăciunul în fiecare zi?! Apoi a venit în studio Gigi Căciuleanu, care a evocat-o pe Miriam Răducanu. În legătură cu darul miraculos. Păcat că micul pictor-chitarist nu l-a auzit pe Gigi Căciuleanu.

▲

Cu ochii-n 3,14

IMAGINEAZĂ-ŢI UN CON DE UMBRĂ ADORMIT ŞI O MULŢIME DE DECORAŢII CARE ATÎRNĂ DE COPACI

● „Imaginează-ţi o inovaţie venită din viitor“, m-a somat, zilele trecute, o reclamă desfăşurată pe vreo patru etaje ale unui bloc din centru, iar efortul de imaginaţie ar fi trebuit să mă îndrepte către maşina de spălat „Dreamspace“ produsă de firma Whirlpool. Poate că era şi timpul să primim dinspre viitor un asemenea dar: prezentul e cam murdar. (**D. S.**)

● Monica Lewinsky, intrată de ceva vreme într-un con de umbră, a primit un nou afront: interdicţia de a pătrunde în studiourile Radioteleviziunii italiene, pentru o emisiune de varietăţi de duminică după-amiaza. E clar: cu rochiţa pătată nu poţi intra în RAI. (**A. C.**)

● Cu cîteva zile înainte de sărbători, la Carrefour, lume foarte multă. Cozi enorme la fiecare din cele 59 de case, oameni cu cărucioare pline de bunătăţi şi cu copii adormiţi prin ele. Cald pentru hainele groase cu care s-a venit de afară. După o oră de stat la coadă, setea şi foamea se fac tot mai simţite. Lumea începe să consume din cărucioare, înainte să plătească. Mai un suc, mai un iaurt, mai o bucăţică de brînză cu un colţ de pîine. (**A. M.**)

● Un posibil candidat democrat la preşedinţia Statelor Unite, John Kerry, are o biografie care poate răspunde unor sensibilităţi foarte diferite: a luptat eroic în Vietnam, a căpătat o mulţime de decoraţii şi, cînd a revenit în ţară, a participat la demonstraţiile împotriva războiului, aruncîndu-şi chiar, în mod demonstrativ, medaliile pe treptele Capitoliului de la Washington. S-a aflat apoi că nu aruncase propriile decoraţii, ci pe cele împrumutate (cumpărate?) de la un alt veteran. Nimeni nu-i poartă pică, drumul de la război la pace echivalează cu trecerea de la eroism la şmecherie. Şmecheria îi va folosi, poate, în alegeri. (**M. B.**)

● De luni de dimineaţă, în *Adevărul* – un reportaj antologic: „Bucureşti-Călugăreni, drumul şoriciului“. „La vreo treizeci km de Bucureşti, un imens abator în aer liber: Călugăreni. Pe marginea drumului care duce la Giurgiu, porcii sînt sacrificaţi cu sutele sub ochii muşteriilor. Imagini halucinante de iarmaroc şi măcelărie... Hălci mari de carne atîrnă de copaci... Mormane de covrigi uscaţi înşiraţi pe sfoară, vin nou, ţuică la butoi de dud în sticle de Skandic. O sărbătoare a cuţitului...“ Totul precis, viu, vînos şi mizerabil. Autoarea: Loreta Budin. Şi dacă, tot mergînd spre cele din urmă, românul s-a născut reporter? (**R. C.**)

IMAGINEAZĂ-ŢI FRAZA ASTA PREA GENERALĂ ŞI ÎNTREABĂ-TE DACĂ EXISTĂ VREO LEGĂTURĂ NESPERATĂ ÎNTRE ZARURI ŞI ZILELE MARI

● Treceam pe stradă pe lîngă două fetiţe de 10-11 ani şi una îi spune celeilalte: „Şi i-am spus: «Moşule, dacă îmi aduci cărţi, eşti tîmpit». Exact aşa i-am spus.“ Am rămas cu gîndul la fraza asta. Mă întreb unde vorbise cu el, cum s-o fi simţit Moşu' cînd a auzit, ce i-o aduce... (**C. G.**)

● Luni seara, la emisiunea „Naşul“ de pe B1 TV, Sînziana Pop pleda convingător pentru (re)descoperirea României normale, care e alta decît „România televiziunilor“, a ştirilor cu morţi şi răniţi – o Românie care îşi vede de treabă. „Dar ce este, de fapt, România?“ – a întrebat Radu Moraru; „şi ce este patriotismul?“, a continuat el. „Îmi pui întrebări prea generale“, i-a răspuns, ca la un seminar de jurnalism, Sînziana Pop. Cînd nu se ocupă cu bîrfele din viaţa pseudo-vedetelor, telemoderatorii noştri devin brusc munciţi de „mari întrebări“; să nu ne mirăm că normalitatea le scapă printre degete. În schimb – fără mari campanii promoţionale, fără concursuri care să promită miliarde – Sînziana Pop şi *Formula AS* dovedesc că poţi să ai succes bazîndu-te pe normalitate, pe bun-simţ şi încercînd să comunici real cu oamenii concreţi, care sînt chinuiţi de cu totul alte întrebări. (**M. V.**)

● Numele cabinetelor stomatologice particulare sînt construite, aproape fără excepţie, în jurul particulei „dent“. Am văzut de curînd un astfel de cabinet cu numele „Evident“. Dacă vă întrebaţi dacă există vreo legătură între activitatea cabinetului şi numele lui vi se va răspunde, desigur, „Evident!“. (**C. P.-B.**)

● Un magazin de calculatoare vrea să-şi vîndă marfa agitînd stindarde războinice: *„1942 toamna tîrziu, frontul de Est. Diviziile blindate DURON T-1300 pregătesc ofensiva... Nesperat, primesc şi întăriri pentru asalt: tunurile antitanc Z25 şi artileria grea de 56 K. Tancul Asclepios distruge piaţa cartuşelor!“*. Cînd armele vorbesc, mouse-urile ar trebui să tacă. (**D. S.**)

● Federaţia Română de Table pune la cale o tentativă de a pătrunde în *Cartea Recordurilor:* o sută de tablagii autohtoni ar urma să stea non-stop, şapte zile şi şapte nopţi (ca-n basme!), cu zarurile în mînă, bătînd şi astupînd în draci. Recordul de pînă acum ar aparţine italienilor şi ar fi de doar trei zile şi trei nopţi non-stop. N-om avea noi voinţă politică, dar la voinţa ludică îi facem marţ pe toţi. (**R. C.**)

● La emisiunea „100 minutes pour convaincre“ de pe TV5, ministrul de Interne al Franţei, Nicolas Sarkozy (în studio), în duplex cu Jean Marie Le Pen (în fieful său din Saint Cloud); Sarkozy – într-o vervă de zile mari – explică de ce nu este de acord cu aplicarea „legii sîngelui“ în chestiunea imigraţiei: „Tatăl meu a venit în Franţa ca străin, bunicul din partea mamei la fel. Potrivit dvs., asta înseamnă că eu nu sînt francez...? Recunoaşteţi că ar fi păcat!“. Extremistul îşi înghite guşa şi renunţă să mai facă vreo remarcă. (**a. l. ş.**)

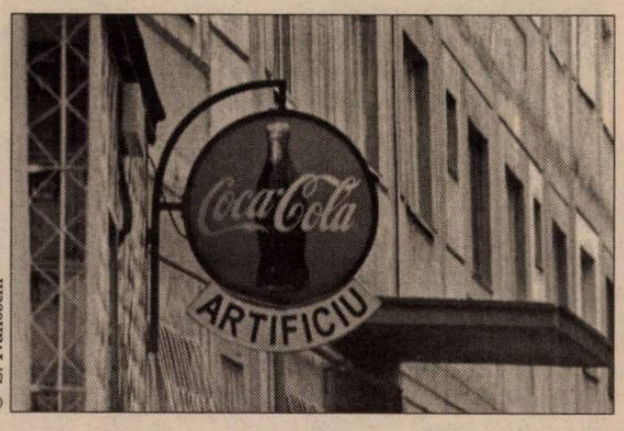

© S. Ivanoschi

IMAGINEAZĂ-ŢI, PRINTRE ALTELE, O LUME ANUME PREGĂTITĂ PENTRU SUBIECŢII ROMÂNI (MARI, MICI) AI TIMPULUI

● Pe strada Academiei există un magazin cu o denumire mai puţin *trendy: „Eneida“*. Buticul nu narează începuturile Romei, ci vinde, printre altele, chiloţi-centură, în jur de 70-80.000 lei, pijamale clasice masculine, în dungi (aproximativ 240.000 lei), dar şi o novatoare pijama feminină, cu un cap de tigru în regiunea abdomenului. (**I. P.**)

● Lume, lume... Se-apropie Crăciunul, cu tot cortegiul lui de kitsch-uri – unele simpatice, altele nu. Din a doua categorie, ia citiţi aici-şa ce le dădu prin cap cucernicilor de la Fundaţia „Anastasia“: cică de joi a-nceput „Ziua devoratorilor ANASTASIA“ (se putea şi „Anastasiada“ sau „Marea Anastăsuială“!). Din opulenta ofertă (24 de ore) a acestei manifestări de suflet şi aleasă simţire desprindem, ca nucile de cocos într-un perete cu model săniuţă, următoarele: „«Mămăluca»/dna Aglaia Roban prezentă «în carne şi oase» la «Ziua Devoratorilor ANASTASIA» va răspunde publicului în direct“; „Pauză de cafea şi alte bunătăţi anume pregătite pentru a fi devorate cu sacră plăcere (!?) de «devoratorii ANASTASIA»“ (n.m.: şi cu postul Crăciunului cum rămîne?); „ASCOR-ul colindă «Ziua (devenită noapte) a devoratorilor ANASTASIA»“; în fine, „Pe toată întinderea celor 12 ore vor fi puse în vînzare cărţile «ANASTASIA», vor fi aduse ca omagiu şi cîteva titluri din fondul de aur al editurii (?!), iar bufetul va fi deschis nonstop.“ Mare e grădina... (**a. l. ş.**)

● Printre atîtea cifre care se interferează azi cu urările de bine şi fericire, una mă obsedează de cînd am descoperit-o în *Dilema* de săptămîna trecută. În articolul dlui Victor Iulian Tucă din pag. 13 stătea scris că într-un sondaj al unei instituţii americane efectuat în Europa, avînd în cercetare gradul de încredere al cetăţenilor în propriii conaţionali, 90% dintre subiecţii români nu aveau încredere în români. E o cifră care trebuie memorată cel puţin pînă în 2007. În cruda ei luminozitate, nu ne mai rămîne decît să fim sănătoşi 100%. Numai aşa, restul se poate aranja. (**R. C.**)

● „Filmele mari sînt în decembrie la Antena 1“ – spune o reclamă, vă imaginaţi la ce post. Mari, mici, toate au fost mai an la PRO TV. E drept, mai puţin *Titanicul,* care-a rupt gura... audienţei. (**S. S.**)

● La 14 august 1910, un domn Fănică, de pe str. Timpului, îi scria unei domnişoare Marieta, de pe Şoseaua Mihai Bravu, pe spatele unei cărţi poştale: *„Îţi doresc cele mai frumoase fericiri“*. Aşa ceva îmi doresc şi mie, îţi doresc şi ţie, în anul ce vine. (**D. S.**)

„Cum să transmiţi adevărul tău altuia?“

– interviu cu Dorli BLAGA –

V-aş pune, întîi şi-ntîi, o întrebare care pare simplă: ce simţeaţi cînd v-aţi hotărît să citiţi dosarul la Securitate al tatălui dvs. sau ce vă aşteptaţi să găsiţi acolo?

Înainte de toate, nu am avut eu iniţiativa să văd aceste dosare. Împrejurările m-au pus în situaţia aceasta. Lucrurile au început în momentul în care domnul Măgureanu a publicat o listă de manuscrise originale din diverse dosare. Cu asta, ca un bulgăre de zăpadă s-a declanşat toată chestiunea. Cînd m-a invitat domnul Măgureanu să văd dosarele tatei, deşi nu exista nici o lege pe atunci, am dorit să profit de ocazie. Ceea ce a declanşat cercetarea a fost în primul rînd faptul că domnul Bălu mi-a cerut să-l ajut să obţină diferite documente. Cum lucram la Senat, am făcut demersurile prin Comisia de Cultură, condusă atunci de domnul Eugen Vasiliu şi domnul Bălu a obţinut aprobarea. Cam tot atunci doamna Ana Blandiana începuse să organizeze serios Muzeul de la Sighet. Am aflat de la ea, prin doamna Stoian care lucrase la Muzeul Literaturii, că ar dori să facă în acel muzeu şi o vitrină Blaga cu documente. Nu era suficient să arăţi că pînă în '62 Blaga nu a fost publicat, trebuiau alte lucruri acolo, la Sighet. Prin Ana Blandiana şi prin Alianţa Civică am obţinut aprobările necesare şi am mers, în 1999, la arhivele SRI, unde există şi sală de lectură. E departe, atîta tot. Dar acolo am văzut alte dosare ale tatălui meu decît cele pe care le primisem de la dl Măgureanu. Fiecare dintre noi am avut surprize şi semne de întrebare. Aveam o legitimaţie cu care intram. După aceea, domnul I. Bălu a început să publice, fără să ne consultăm, documentele pe care le descoperise el. E foarte bine că a făcut asta, mai ales că lucrarea sa în patru volume, *Viaţa lui Lucian Blaga,* este extrem de documentată; nu sînt de acord însă cu „istorioarele“, uneori imaginate, cu care autorul leagă documentele. Domnul Bălu nu a respectat convenţia iniţială pe care o avusesem, ca eu să văd lucrarea înainte de tipărire, în faza de corectură, eventual pentru a-i da unele sugestii. Nu am văzut nici un volum. Şi atunci am trimis un material la *Apostrof,* cumva în completarea articolelor lui I. Bălu, pe care mi l-a publicat Marta Petreu, sugerîndu-mi să intru şi eu în cartea deja anunţată de Ion Bălu, *Lucian Blaga supravegheat de Securitate.* Domnul Bălu a fost de acord şi chiar m-a invitat să fac capitolul final al cărţii, cu date biografice despre tata. Acesta a fost începutul, nu c-aş fi vrut eu, am fost aproape forţată.

S-a întîmplat să fie aşa fiind vorba de un mare scriitor, de viaţa căruia sînt interesaţi şi cititorii, nu doar familia... Însă, dumneavoastră aţi văzut, din cîte ştiu şi dosarul profesorului Bugnariu...

Acuma, cum să vă spun... Şi la Măgureanu cînd m-am dus, dosarele au fost altele decît cele pe care le-am văzut apoi la SRI. Atunci lumea nu era lămurită cu toată tehnica şi metodele de lucru ale Securităţii. Unele lucruri m-au şocat, deşi eu ştiam foarte bine că tata fusese urmărit. Era un şir de nume de agenţi care raportau sub nume false despre el. La un moment dat mi-am dat seama cine este una dintre cele care dădeau note, dintr-o greşeală a ofiţerului de Securitate, care i-a dat numele. Ofiţerii făceau sinteze după notele informative ale agenţilor, iar unul, greşind probabil, i-a dat numele agentului. Foarte tare m-a şocat şi punerea mea sub urmărire, direct, de către un ministru adjunct de la Interne. Desigur, el primise dispoziţie de la partid.

Cînd se întîmpla asta?

Cu două săptămîni înainte de a publica tata primul articol în *Contemporanul,* în aprilie 1960. M-a şocat fiindcă era un ordin al acestui *ministru,* Hollinger. Pentru cei care am făcut ştiinţe tehnice acesta este un nume cunoscut, exista o culegere de probleme şi exerciţii foarte bine făcută, pe care trebuia să o lucrezi de la cap la coadă. M-am tot întrebat ce-o fi asta, Hollinger, am şi întrebat vreo două, trei persoane, apoi am lăsat-o baltă... Acuma cred că se făceau că nu ştiu, unii... nu mai trăiesc nici ei acum.

Spuneaţi că aţi avut confirmarea că eraţi urmărită de Securitate, prin '60...

Nu ştiu foarte bine cum s-a făcut. Eu am confirmare de la SRI că am dosar, iar cînd l-am cerut, CNSAS a primit adresă că nu se găseşte, că ar fi fost transferat în '75 la nu ştiu ce unitate militară... Bănuiam încă de atunci că sînt urmărită.

Cum vă refaceţi acele momente din viaţă, cum vă gîndiţi la ele?

Primele dosare le-am văzut la Măgureanu în iarna dintre '94 şi '95. Nu intenţionam să scriu despre asta, dar chestiunea asta cu Hollinger m-a pus pe gînduri şi nu m-am luminat decît parţial, prin '98, cînd încă lucram la Senat. În *Adevărul* am citit, pe două pagini mari, despre cazul doctorului Plăcinţeanu. Acolo l-am descoperit pe Hollinger, citind cu mare interes articolul. Acest Hollinger era ministru adjunct la Direcţia „Filare, Urmărire“ şi, fiindcă lui Dej nu-i conveneau relaţiile doctorului Plăcinţeanu cu Lica Gheorghiu, au făcut o înscenare, iar Hollinger l-a pus sub urmărire. În materialul publicat în *Adevărul* era toată povestea, dar şi o depoziţie din '68, cînd a fost reabilitat şi Pătrăşcanu şi Plăcinţeanu. Era o depoziţie a lui Hollinger care era atunci în '68 la pensie, colonel, locuind undeva foarte aproape de noi, în Piaţa Sahia. El povesteşte cum a procedat în cazul dr. Plăcinţeanu.

Să vă spun, cînd ne-am mutat în această locuinţă [Bugnariu, în notiţele lui din 1966 scrie „fără ajutorul partidului“], fiul meu trecea în clasa a doua primară. Toţi copiii din cartier, drăguţi şi cuminţi, normal ştrengari, mergeau la aceeaşi şcoală generală. Aşa s-a creat un cerc frumos de prieteni, care se menţine şi acum. Şi viitoarea mea noră, Odette, o fetiţă foarte dulce şi atunci, făcea parte din acest cerc. Au crescut, îşi organizau petreceri ca adolescenţi. Acum, copiii lor se cunosc. De ce menţionez toate acestea? Atunci cînd, în 1998, am citit în *Adevărul* despre cazul „Plăcinţeanu“ foarte uşor mi-am dat seama că fetiţa lui H. venea la noi în casă şi o mai întîlnesc şi acum la nora mea. Ciudată e viaţa şi istoria!... *N-am nici un resentiment,* mai curînd eu mă simt stînjenită, e o fiinţă amabilă şi drăguţă, n-are nici o vină, de abea se *năştea,* cînd tatăl ei mi-o făcea... desigur la ordin.

Cînd aţi descoperit dosarele, aţi identificat pe cineva?

În dosarele soţului meu, din '65, exită trei informatori principali. Îi ştiu pe toţi. Confirmare de la CNSAS am pentru unul, dar şi CNSAS ştie cu exactitate cine sînt, dar nu pot da încă o confirmare, din diverse motive.

Spuneaţi, în cartea dumneavoastră, că aţi încercat să reduceţi resentimentele la cote... omeneşti, acceptabile...

Da, chiar am reuşit... Oricum, H. a zăcut mulţi ani paralizat. Nici nu ştiu ce fel de om a fost, am auzit mai tîrziu că îşi petrecea toate vacanţele la Mănăstirea Agapia. Mie nu a apucat să-mi facă rău. Din dosarele pe care le-am citit [Blaga şi Bugnariu], mi-am dat seama că eu nu conveneam deloc unora din partid. Probabil au aşteptat ca Blaga sau Bugnariu să se dea pe brazdă, dar n-au făcut-o nici unul. S-ar putea să fi existat o intenţie de a ne strica căsătoria... Mai tîrziu l-au urmărit pe Bugnariu... Institutul unde lucram eu era direct subordonat Cabinetului 2, aşa încît le-am spus la CNSAS să ceara dosarul meu de la arhivele Comitetul Central, fiindcă Elena Ceauşescu avea Securitatea ei... (acum se vor putea consulta, ce nu s-a distrus, la Arhivele Naţionale).

© S. Ivanoschi

Există această părere, că ar trebui să ne gîndim la viitor, să depăşim faza lustraţiei, eventual în cazul marilor personalităţi lucrurile să stea altfel...

Eu cred că în cazul personalităţilor publice este necesară o studiere amănunţită. Există teme de cercetare la CNSAS, foarte interesante, care pot lumina o mulţime de lucruri. Şi eu doresc să fac o asemenea cercetare, însă în cazul „Bugnariu“, nu în cazul Blaga, fiindcă sînt convinsă că el apare şi în alte dosare..., ale altora, care veneau la noi.

Şi pentru ceilalţi, cei care nu sînt persoane publice?

E problema fiecăruia, după cum simte personal. Eu am înregistrat reacţii aşa de ciudate după ce am studiat dosarele, după ce am scris şi am vorbit la televiziune... Reacţii extrem de diferite şi ciudate ale unor oameni apropiaţi: unii m-au considerat curajoasă, alţii erau curioşi, alţii consternaţi. Alţii se temeau de CNSAS. „Nu e Securitatea, nu e SRI-ul, le-am spus, nu are de ce să vă fie frică“. Sînt cercetători, au sală de lectură, este o instituţie istoric importantă. Foarte drăguţ a fost Solomon Marcus: ne-am întîlnit undeva la o instituţie, a venit la mine şi m-a întrebat cum arată dosarele, ce e în ele. Şi eu i-am povestit că citisem într-unul din '65 al lui Bugnariu cum eu venisem de la Moscova de la o şedinţă CAER şi i-am adus lui S.M. nişte materiale de la un sovietic care se ocupa de traducerea cu calculatorul. „E totul consemnat acolo, i-am spus, cum am vorbit la telefon, cum ne-am dat întîlnire, cum aţi venit la noi. E tot“. El era senin, nu avea nici un resentiment. „După ce terminaţi ce aveţi de făcut, mergeţi cu mine“, am mai adăugat, „pînă la colţ, la tramvaiul 20, şi vă arăt în ce direcţie să o luaţi“. I-am arătat şi a zis: „Acuma mă duc!“, dar senin, fără nici o umbră de resentiment, era chiar foarte bine dispus... Aşa sînt reacţiile omeneşti...

Da, în funcţie de propriul trecut, de ce bănuieşte, sau nu bănuieşte...

La emisiunile de televiziune e mai *greu.* Mie nici nu-mi place să vorbesc în public, de asta nici nu am făcut carieră didactică. Am fost, totuşi, la nişte emisiuni, cu Ticu Dumitrescu, pe care l-am încurajat mereu. Apoi, CNSAS-ul m-a luat prin surprindere, nici n-am ştiut că se deschide sala de lectură, iar după ce am ieşit am fost din nou surprinsă de nişte reporteri. În emisiunea cu doamna Hossu-Longin m-au studiat unii telespectatori, dacă fac pauză de respiraţie sau nu între cuvinte. Mi s-a părut ceva revoltător. E *greu să vorbeşti, vorbeşti cum poţi,* şi ce le păsa dacă fac sau nu *pauză de respiraţie.* Contează, în asemenea situaţii, *ce spui.* Cu doamna Hossu-Longin am făcut un plan, apoi ea a făcut filmul, care, în prima variantă avea o introducere care nu se lega. Mi-am manifestat nedumerirea, oricum în varianta a doua, realizatoarea mi-a pus finalul, convenit la început unde eu vorbeam exact despre oamenii care fuseseră alături de Bugnariu în 1965.

Pentru prezent, pentru societate, ce înseamnă asumarea acestui trecut, înţelegerea lui pe bază de documente? Cunoaşterea lui poate linişti spiritele, sau dimpotrivă? Cum se poate consuma această energie negativă moştenită din trecut?

Mie nu mi-a fost deloc uşor, nici să citesc dosarele, nici să scriu despre ele. Despre al lui Bugnariu chiar am scris cu întreruperi. Cum să transmiţi adevărul tău altuia? Am reuşit totuşi să scriu şi abia după aceea *m-am simţit bine, fiindcă mi-am făcut datoria, m-am eliberat. Nişte lucruri trebuiau spuse...*

Să vă spun ceva, recitesc acum o carte de Blaga, cenzurată crunt în anii '70. Atunci, primul „cenzor“ ca editor, eram eu, voit. Acum cartea a apărut necenzurată la Humanitas [*Izvoade*]. O citesc ca un *om liber,* degajat. E bine, e miraculos...

Aşa trebuie acum citite cărţile dar şi „dosarele“, fără crispări, uneori cu umor, liber, degajat...

a consemnat Mircea VASILESCU

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 şi la poziţia 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55